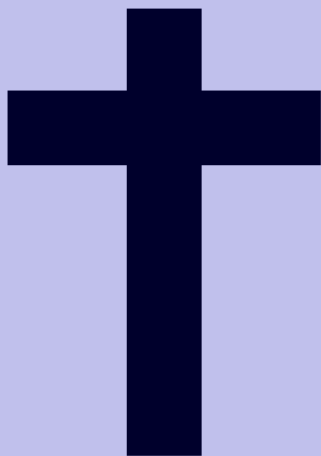

Gude: Kura Aləkawalə
ηga Əntaηfə

Gude: Kura Aləkawalə ηga Əntaηfə New Testament

Gude: Kura Aləkawalə nga Əntanfə
Gude: Kura Aləkawalə nga Əntanfə New Testament

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 2 May 2025 from source files dated 2 May 2025
56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1

Contents

Mata	1
Marəkusə	51
Luka	81
Yoohana	134
Slənə	171
Rooma	216
1 Koorintiya	238
2 Koorintiya	259
Galatiya	272
Afisa	280
Filipi	288
Kwalasiya	294
1 Teesaloonika	300
2 Teesaloonika	305
1 Timooti	308
2 Timooti	314
Titusə	319
Filimanə	322
Ibəraaniya	324
Yakubu	341
1 Piita	347
2 Piita	354
1 Yoohana	358
2 Yoohana	364
3 Yoohana	365
Yahuda	366
Səniinə	368

Njuni Habara dacia Mata

*Dzədzəshi'inə nga Yeesu
(Luka 3.23-38)*

¹ Wiinə ləmənyinə nga dzədzəshi'inə nga Yeesu *Aləmasiihu, jijinə nga *Dawuda. Ma Dawuda, Ibərahiima nə dzədzəci.

² Ma Ibərahiima, kə pwayi ci tə Isiyaaku. Isiyaaku a poo tə Yakubu. Yakubu a poo tə Yahuda da ndzəkənjushi'inəkii.

³ Ma daba'əkii, Yahuda a poo tə i Parasa da Zara dashi Tamara. Ma Parasa, kə pwayi ci tə Hasəroona. Hasəroona a poo tə Arama.

⁴ Arama a poo tə Aminadaba. Aminadaba a poo tə Nashana. Nashana a poo tə Saləmoona.

⁵ Saləmoona a poo tə Boowazə dashi Rahaba. Ma Boowazə, kə pwayi ci tə Oobyadə dashi Ruuta. Ma Oobyadə, kə pwayi ci tə Jasii. *

⁶ Jasii a poo tə njwanjwə Dawuda. †
Dawuda a poo tə Sulayimaanu. Miitə sha nji ka minə nga Uurəya nə məci Sulayimaanu.

⁷ Ma Sulayimaanu, kə pwayi ci tə Raba'ama. Raba'ama a poo tə Abiya. Abiya a poo tə Asa.

⁸ Asa a poo tə Jahusafatə. Jahusafatə a poo tə Yaramə. Yaramə a poo tə Uuzhiya.

⁹ Uuzhiya a poo tə Yatamə. Yatamə a poo tə Ahazə. Ahazə a poo tə Hizikiya.

¹⁰ Hizikiya a poo tə Manasa. Manasa a poo tə Amoona. Amoona a poo tə Joosiya.

¹¹ Joosiya a poo tə Yakuniya da ndzəkənjushi'inəkii. Saa'ikii kəəshi ənji tə manjeevə *Isərayiila aa Babila ka mavaano.

¹² Ndzaɲənə ka saa'i nga mavaanə də Babila wiinə ləmə nga dzədzəshi'iitə baanii ənji əsə: Ma Yakuniya, kə pwayi ci tə Salaatiyalə. Salaatiyalə a poo tə Zarababila,

¹³ Zarababila a poo tə Abihuda. Abihuda a poo tə Iiyakimə. Iiyakimə a poo tə Azoora.

¹⁴ Azoora a poo tə Zadookə. Zadookə a poo tə Akima. Akima a poo tə Ilihuda.

¹⁵ Ilihuda a poo tə Iiyazara. Iiyazara a poo tə Matanə. Matanə a poo tə Yakubu.

¹⁶ Yakubu a poo tə Yusufu njurii Mariyaama. Ma kya, ki nə məci Yeesu. Tə ci 'wii ənji *Aləmasiihu.

¹⁷ Də ha'ə dīi zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaɲənə ka Ibərahiima ka dzənə ka Dawuda. Ha'ə əsə, tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə ndzaɲənə ka Dawuda ka dzənə ka saa'i nga dzənə ka mavaanə aa Babila. Tə'i zamananyinə pu'u aji ənfwadə əsə ndzaɲənə ka dzənə ka mavaanə aa Babila ca'ə ka saa'itə pwayi ənji tə Aləmasiihu.

*Poonə tə Yeesu Aləmasiihu
(Luka 2.1-7)*

¹⁸ Wiinə makə sətə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Ma Mariyaama məci Yeesu, Yusufu ghə'i tə ki. Amma, ma taabu'u kaa kya da məhura, ma dīi səkii, kə fəsəkii ki də baawəda nga Malaaba Ma'yanə.

¹⁹ Ma Yusufu, əndə ətə ca slənə taa mi patə də rəgwakii. Paa ci mwayi fəvə ayinə ka Mariyaama agi ənji əsə. Acii ha'ə, kə dīi ci aniya nga sədəpaa ma'fanaakii ci saakii, yadə shiinə nga ənji.

²⁰ Ma ci ma'ə agi hiimanə ayanəkii, wata malaa'ika nga Slandanə a shigi ka ci agi səniinə, ca ba ka ci, "Yusufu, jijinə nga Dawuda, ga ha njwalə ka ngəronə tə Mariyaama, kaa kya ndzaa ka minaaku. Acii də Malaaba Ma'yanə nə ki də fəsəka.

²¹ Ka poonə nə ki uundzə njura. Yeesu[‡] nii kwa fəkə ka ci ləma. Acii ci na luupaa tə ənjaakii agi 'waslyakənatii."

²² Ma slənyi ətsə patə, ka mbu'utəginə də sətə wabi Slandanə da ma *anabi.

²³ Ma bii ka, "Kadə nə kadəmə a fəsəka, kya poo uundzə njura, ənjə a 'wa tə ci Imaniyalə", makə bana, 'Ləbə daamə nə Əntanfə'.

1:1 1:1: Rooma 1.3-4; 2 Tim. 2.8; Mat. 20.30-31.   **1:2 1:2:** 'Wat. 21.2-3; 25.26; 29.32-30.24.   **1:3 1:3:** 'Wat. 38.29-30; Ruuta 4.18-22.   * **1:5 1:5** Rahaba: Jasə. 2.1-24; Ruuta da Boowazə: Ruuta 1-4.   † **1:6 1:6** Habara nga poonə nga Sulayimaanu: 2 Sam. 11 da 12.   † **1:7 1:7:** 2 Meem. 11.31-13.23.   **1:8 1:8:** 2 Haba. 13.23-21.20; 26.1.   **1:9 1:9:** 1 Haba. 26.1-28.27.   **1:10 1:10:** 2 Haba. 29.1-33.25.   **1:11 1:11:** 2 Haba. 34.1-36.21.   **1:16 1:16:** Luka 1.27.   **1:18 1:18:** Luka 1.35.   ‡ **1:21 1:21** Ma Yeesu də uuratii, makə bana, luupaano nga Slandanə tə ənja.   **1:21 1:21:** Jab. 130.7; Mat. 1.25; Luka 1.31; Slənə 4.12.   **1:23 1:23:** Isaa. 7.14.

²⁴ Wata, makə ma'i Yusufu ka nɔnyinə, ca nɔgərə tɔ Mariyaama, kaa kya ndzaanə ka minaaiki, makə sətə bii malaa'ika nɔa Slandanə ka ci d'anə.

²⁵ Amma, mabaamə ci dɛ ki taabu'u pwayi ki uundzə nɔgurətə. Makə pwayi ki, ca dɛkə ka uuzənəkii ləmə Yeesu.

2

Ənjitə shii agyanə tikisanyinə

¹ Ma Yeesu, asəkə vɛranə nɔa Bayitilaama anə hanyinə nɔa Yahudiya pwayi ənji tɔ ci, agi zamana nɔa nɔwanjwə *Hirudusə. Ma daba'əkii, wata ənjitə shii agyanə tikisanyinə a ma'ya da tsaanjwə, tɔya dzə aa Urusaliima.

² Mbu'unatii, tɔya ləgwa, əŋki tii, "Miinə uuzətə pwayi ənji kaa ca ndzaa ka nɔwanjwə nɔa Yahudiina? Kə nee inə ka tikisaakii, makə lə'yagi ki da tsaanjwə. Ka paslənə tɔ ci shiinə." *

³ Makə fii nɔwanjwə Hirudusə wabətsa, kə ma'i han'kalaakii ka shanjə. Ha'ə nə patənə nɔa ənji əsə asəkə vɛranə nɔa Urusaliima.

⁴ Wata ca 'waa'watə patənə nɔa matakənjwanyinə nɔa limanyinə da *maliminə nɔa bariya, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Da sanə ci ənjə a poo tɔ *Matadəkii nɔa Əntanjwə?"†

⁵ Tɔya ba ka ci, "Asəkə vɛranə nɔa Bayitilaama, anə hanyinə nɔa Yahudiya nə ənjə a poo tɔ ci. Aci wiinə sətə nyaahə *anabi:

⁶ "Ya'ə Bayitilaama, anə hanyinə nɔa Yahudiya, ‡

rənjwə nə hə agi vɛranyinə nɔa Yahudiya

ətə palee də məghərəvənə,

acii asəkəku nə matakənjwanə a shigi.

Ci na ndzaa ka magərə

nɔa ənji nɔa Əntanjfə, ənji *Isərayiila.' "

⁷ Wata Hirudusə a 'wa tɔ ənjitə shi da tsaanjwə, kaa ca dɛ mətərəkɪnə da tii yadə shiinə nɔa ənja. Ca ləgwatə a matii taa ka nɔgutə saa'ɪ d'anə lə'yagi tikisakii.

⁸ Wata ca sləkəe ka tii aa Bayitilaama, ca ba ka tii, "Dəmə ka nəhətə uuzənəkii. Madə kə lapaa unə tɔ ci, shoome ka bapaanə ka nyi, nyi maa, kaa nya dzə ka paslənə tɔ ci."

⁹⁻¹⁰ Ma daba'ə wabənətii da nɔwanjwə, wata tɔya mad'ə, tɔya palə. Ma tɔya palə, tɔya ənə ka neenə ka tikisatə nee tii da tsaanjwə. Makə ənyi tii ka neenə ka tikisakii, kə dɪi tii manjushinə ka shanjə. Tikisakii a dzə dɛ ta ka tii kənjwanə, ha'ə shi tikisakii ka kənjaaənə dagyanə hatə dɪi uuzənəkii davə.

¹¹ Tɔya dzəgərə aasii, tɔya lapaa tɔ uuzənəkii tii da məcikii Mariyaama, tɔya gərə'waanə ka paslənə tɔ ci. Ma daba'əkii, tɔya pəərəgi mbuurənyinatii, tɔya nɔgyaaragi kanyeera da urəɔya nɔa dɛzənə da əndə'ɪ tsarə nɔa urəɔya ətə ci ənjə a 'wa miira, tɔya vii ka ci.

¹² Ma daba'əkii, makə kə bii Əntanjfə ka tii agi səniinə oo'ɪ, ga tɔya ənə aa ha Hirudusə, wata tɔya ənə satii aa hatii aa vərə ka əndə'ɪ rəgwa pamə.

Huyinə aanə hanyinə nɔa Misəra

¹³ Makə pyalə ənjitə shi da tsaanjwə satii, wata malaa'ika nɔa Slandanə a shigi ka Yusufu agi səniinə, ca ba ka ci, "Ma Hirudusə, kadə nii kəya alə uuzətə sətə kaa ca bələgi. Aci ha'ə, madətə, ha nɔgərə tɔ tii da məcikii, una palə aanə hanyinə nɔa Misəra, una ndzaa davə see madə bii nyi ka hə dzəginə davə."

¹⁴ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca nɔgərə tɔ uuzətə tii da məcikii davədə, ca huyi dɛ tii aanə hanyinə nɔa Misəra.

¹⁵ Ca ndzaa davə see dɛ makə əntəgi Hirudusə. Ma dɪi ətsə ha'ə, ka mbu'utəginə dɛ sətə bii Slandanə da ma anabi oo'ɪ:

"Kə 'wagi nyi uuzənaaki anə hanyinə nɔa Misəra."

Bəələ uuji manjeevənə

¹⁶ Makə paaratəgi Hirudusə oo'ɪ, kə ha'uunə ənjitə shi da tsaanjwə ka ci, kə bəzhi səkəkii ka shanjə. Ca sləkəe ka ənjə a bələgi patənə nɔa uuji nɔyuyirənə asəkə vɛranə nɔa Bayitilaama da sətə gənjutəgi dɛ ki patə, ndzanənə ka kura poonə ka dzənə ka fəzə bərə'ɪ, makə sətə baanya ci, ndzanənə ka saa'itə ləguyi ci ama ənjitə shi da tsaanjwə, waatoo, saa'itə 'watəgi tikisakii lə'yaginə.

¹⁷ Də ha'ə ndzaa ka tantanyinə nə sətə bii anabi Irimiya. Ma bii ca:

¹⁸ "Kə fii ənji bwaya uura asəkə vɛranə nɔa Rama,

1:25 1.25: 1.21. * 2:2 2.2 Luka 2.4-7; Nɔwanjwə nɔa Yahudiina: Mat. 27.11. † 2:4 2.4 Waatoo: Aləmasiihu
‡ 2:6 2.6 Miika 5.1da 2 Sam. 5.2; Yooh. 7.42. 2:15 2.15 Hoos. 11.1. 2:18 2.18 Irim. 31.15-16.

uura nga bwaya tuunə da maβətəsəka.
Rahila ca tuu atsa manjeevənatə.
Kə təkuree ənji ka puutəpaanə tə ki,
acii kə məətəgi manjeevənatə.”

Ənyanə anə hanyinə nga Misəra

¹⁹ Daba'ə makə əntəgi Hirudusə, wata kə shigi malaa'ika nga Slandanə ka Yusufu agi səniinə, ci anə hanyinə nga Misəra,

²⁰ ca ba ka ci, “Madətə, ha ngərə uuzətsə tii da məcikii, kaa ha ənə aanə hanyinə nga Isərayiila. Acii, ma ənjitə ali rəgwa nga bələgi uuzətsa, kə məətəgi tii.”

²¹ Makə fii Yusufu ha'ə, wata ca madətə, ca ngərə uuzətsə da məcikii, təya ənə aanə hanyinə nga Isərayiila.

²² Amma, makə fii Yusufu oo'i, Arəkilayasə ngirə dəgələ nga dii, waatoo, nga Hirudusə, kaa ca ndzaa ka nwanjwə nga Yahudiya, kə ngwali ci ka ənənə aa dəvə. Əntanjə a ənə ka banə ka ci agi səniinə tə sətə d'anəkii. Wata ca dzə saakii aanə hanyinə nga Galili,

²³ ca dzə ka ndzaanə asəkə vəranə nga Nazratu. Də ha'ə dii ka tantanyinə nə sətə bii anabinyinə agyanə Aləmasiihu oo'i:

“Ka 'wanə nə ənji tə ci əndə Nazratu.”

3

Waazanə nga Yoohana əndə d'a bapətisəma

(Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma daba'ə fəzənyinə, kə gi Yoohana əndə d'a bapətisəma ka waazanə aagi bilinə nga Yahudiya.

² Ca ba, “Uneemə ka d'a 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanjə, acii kədəhə nə ci ka d'a nwanjuunaakii.”

³ Ma Yoohana, ci nə əndətə shi *anabi Isaaya a wabi agyanəkii, banə tuu'ina:

“Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əjki ci:

'Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana,

kəjeemə ka ci ka rəgwa.' ”

⁴ Ma Yoohana, də shiŋkinə nga ngyalooba dii ənji kəjeerənaakii. Ca əgəgi nükii də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəŋa nji zəmaakii.

⁵ Kə giigi ənji aabiikii daga də Urusaliima da anə patənə nga hanyinə nga Yahudiya da patənə nga hanyinə ətə ama gəərə nga Urədunə.

⁶ Təya baabagi 'waslyakəənati, ca d'a ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

⁷ Makə nee Yoohana ka *Farisanyinə da *Sadukiinə lanjə təya shi aabiikii, kaa ca d'a ka tii bapətisəma, ca ba ka tii, “Unə rəhunyinə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə acii maβətəsəkə nga Əntanjə ətə na shi. *

⁸ Amma, ma d'anuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntanjə.

⁹ Goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədənə nuunə, acii dii Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntanjə, ka mbeənə nə ci ka zhi'weənə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jiiinyinə nga Ibərahiima!

¹⁰ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa ngutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə ngya'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kəgərə aagi gunə.

¹¹ Ma nya, də ma'inə cii kya d'a koonə bapətisəma ka baariinə oo'i, kə baa unə ka Əntanjə. Amma, ma əndətə na ugya ba'ə ka shinə, də Malaaβa Ma'yanə da gunə nii kəya d'a koonə bapətisəma. Duunuunaakii palee ka naaki. Mambu'umə nyi bahə nya kərə fiβinaakii.

¹² Tə'i dəvə bə'unaakii nga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fəfənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mar. 1.9-11; Luka 3.21-22)

¹³ Wata Yeesu a madə də Galili, ca dzə aa gəərə Urədunə, kaa Yoohana a d'a ka ci bapətisəma.

2:23 2.23 Luka 1.26; 2.39,51; Yooh. 1.46. 3:2 3.2 4.17; Luka 3.3. 3:3 3.3 Isaa. 40.3. 3:4 3.4 2 Meem. 1.8.

* 3:7 3.7 rəhunyinə: 12.34; 23.33; maβətəsəkə: 24.15-25,37-39. 3:9 3.9 Luka 1.54-55; Yooh. 8.39; Rooma 2.28-29; 4.12. 3:10 3.10 7.19. 3:11 3.11 Luka 3.16. 3:12 3.12 Irim. 13.24; Mat. 13.30.

¹⁴ Amma Yoohana a ɗa gazhi'waanə ɗga tɔɗapaanə tɔ ci, ca ba ka ci: "Ma dɔbee, hɔ nɔ ɗa ka nyi bapɔtisɔma. Amma wahənɔ kɔ shi aabiiki ɔsɔ!"

¹⁵ Amma Yeesu a ba ka ci, "Luuvɔ sɔtɔ bii nyi ka hɔ. Acii dɔ ha'ɔ ɗatənaaɗwɔ patənɔ ɗga sɔtɔ ca kadeesəkɔ ka ɔntaɗfɔ." Wata Yoohana a luuvɔ.

¹⁶ Makɔ uugi ɔɗji ɗa bapɔtisɔma ka Yeesu, pii ca gimagi agi ma'inɔ. Wata səkəntaɗfɔ a wunɔgi ka ci, ca nee ka Ma'yanɔ ɗga ɔntaɗfɔ ca jima aanəkii makɔ kurəkuta. †

¹⁷ Wata ɔɗjɔ a fa wabənɔ dadagɔ ca ba, "Waatsɔ Uuzənaaki, kɔ uu'i nyi tɔ ci. Ci ca uufagi səkəki."

4

*Təbənə ɗga *Seetanə tɔ Yeesu*

(Mar. 1.12-13; Luka 4.1-13)

¹ Makɔ uugi ɔɗji ɗa bapɔtisɔma ka Yeesu, wata Malaaba Ma'yanɔ a ɗgɔrɔ tɔ ci, ca kɔrɔgɔrɔ aagi bilinɔ, kaa Seetanɔ a tɔbɔtɔ tɔ ci.

² Makɔ baa ci ɔɗfwadɔ pu'unɔ da uusɔra ɔɗfwadɔ pu'unɔ yadɔ zɔmɔ amakii, kɔ ɗii madɔfənɔ tɔ ci.

³ Wata Seetanɔ a dzɔ aabiikii, ɔɗki ci ka ci, "Makɔ ɗii ci *Uuzənɔ ɗga ɔntaɗfɔ nɔ hɔ, bawɔ ka faariitsa tɔya zɔ'ugi ka zɔma."

⁴ Amma Yeesu a ba ka ci, "Tɔ'i manaahəkii tuu'ina, 'ɔntaa dɔ zɔmɔ daanəkii mbɔdɔnɔ ɔnda, amma ka mbɔdɔnɔ nɔ ɔndɔ dɔ taa ɗgutɔ wabənɔ ɔtɔ ca shigi da ma ɔntaɗfɔ.' "

⁵ Ma daba'əkii, Seetanɔ a ɗgɔrɔ tɔ ci, ca kɔrɔ aa Urusaliima, waatoo malaaba maduunɔ vɔranɔ, ca kɔɗjɔ ka ci ka makidafakidafənɔ ɗga maduunɔ kuvɔ ɗga ɔntaɗfɔ,

⁶ ɔɗki ci ka ci, "Makɔ ɗii ci, Uuzənɔ ɗga ɔntaɗfɔ nɔ hɔ tanyi, lɔdɔgɔrɔ aa panɔ, accii tɔ'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka banɔ nɔ ɔntaɗfɔ ka malaa'ikanyinaakii, kaa tɔya nɔhɔtɔ tɔ hɔ, tɔya kɔtsa'utɔ tɔ hɔ dɔ ciinɔtii, accii ga ha dɔgɔgi taa sɔdɔku anɔ faara.' "

⁷ Yeesu a ba ka ci, "Tɔ'i manaahəkii ɔsɔ tuu'ina, 'Ga ha tɔkɔ tɔ ɔntaɗfɔ Slandanɔku.' "

⁸ Wata Seetanɔ a ɔnɔ ka ɗgɔrɔnɔ tɔ ci, ca kɔrɔ aagyanɔ magɔrɔ ginwɔ ka shanɔ, ca baarii ka ci hanyinɔ ɗga duuniya patɔ da gɔnatɔ asəkəkii,

⁹ ca ba ka ci, "Ma ɔtsɔ patɔ, ka viinɔ nɔ nyi ka hɔ, madɔ kɔ gɔrɔ'waanɔ hɔ ka paslənɔ tɔ nyi."

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka Seetanɔ, ɔɗki ci, "Dzɔgi gadɔvɔ Seetanɔ! Tɔ'i manaahəkii tuu'ina, 'Ka ɔntaɗfɔ Slandanɔku daanəkii gɔrɔ'unɔku, tɔ ci daanəkii paslənɔku ɔsɔ.' "

¹¹ Makɔ ɗii Seetanɔ ha'ɔ, wata ca bwasee ka Yeesu. Ma daaba'əkii, malaa'ikanyinɔ a dzɔ ka tsakənɔ tɔ Yeesu.

'Watəginə ɗga slənə ɗga Yeesu anə hanyinə ɗga Galili

(Mar. 1.14-15; Luka 4.14-15)

¹² Kɔ ɗii Yeesu oo'i, kɔ kɔsɔgɔrɔ ɔɗji tɔ Yoohana aa furɔshina. Makɔ ɗii ci ha'ɔ, ca madɔ, ca palɔ aanɔ hanyinɔ ɗga Galili.

¹³ Paa ci kɔɗaanɔ dɔ Nazaratu, amma ca palɔ aa Kafarənahumɔ, ca ndzaanɔ davɔ. Ma Kafarənahumɔ, ɔndɔ'i vɔranɔ ama uunɔvɔ ɗga Galili, anɔ hanyinɔ ɗga Zabuloonɔ da Nafətəlima.

¹⁴ Ma ɗii ɔtsɔ patɔ, ka mbu'utəginɔ dɔ sɔtɔ wabi anabi Isaaya ɔtɔ bii ci,

¹⁵ "Ma ɔɗjitɔ agyanɔ hanyinɔ ɗga Zabuloonɔ da ɗga Nafətəlima,

a rɔgwa uunɔva, a taɗgi Urɔdunɔ,

hanyinɔ ɗga məshipɔtɔ ɔɗja, waatoo Galili,

¹⁶ agi tɔkunɔ nɔ tii.

Ka neenɔ nɔ tii ka bɔrɔnɔ ka shanɔ.

Ma ɔɗjitɔ ndzaanɔ agi tɔkunɔ ɗga wa,

ka bɔrɔginɔ nɔ bɔrɔnəkii ka tii."

¹⁷ Ndzaɗənɔ ka saa'ikii, 'watɔgi Yeesu waazanɔ, ca dzɔ dɔ banɔ: "Uneemɔ ka ɗa 'waslyakəənɔ, una baanɔ ka ɔntaɗfɔ, accii kɔdɔhɔ nɔ ci ka ɗa ɗwanjuunaakii."

3:15 3.15 5.17; 28.19. † 3:16 3.16 səkəntaɗfɔ a wunɔgi: Isaa. 63.19; ɔzakii. 1.1-3; Yooh. 1.51; Slənɔ 7.56. 3:17 3.17 Isaa. 42.1; Jab. 2.7; Mat. 12.18; 17.5. 4:1 4.1 Ibɔr. 2.18; 4.15. 4:2 4.2 Shig. 34.28; Mat. 6.16-17. 4:4 4.4 Dzɔk. 8.3. 4:6 4.6 Jab. 91.11-12. 4:7 4.7 Dzɔk. 6.16. 4:8 4.8 5.1. 4:10 4.10 Dzɔk. 6.13; 5.9. 4:12 4.12 14.3. 4:13 4.13 Yooh. 2.12. 4:14 4.14-16 Isaa. 8.23-9.1. 4:16 4.16 Luka 1.79. 4:17 4.17 3.2; 4.23; 6.10; 10.7.

'Wanə nga Yeesu tə ənji təəmənə ənfwadə

(Mar. 1.16-20; Luka 5.1-11)

¹⁸ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, kə lapaa ci ənji bəra'i, təya təəmə. Ndzəkənjushi'inə nə tii, waatoo, Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da Andərawəsə ndzəkənjuci. Ma təya, təəmənə nə slənətii.

¹⁹ Yeesu a ba ka tii, "Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a dā slənə nga təəmə ənja."

²⁰ Pii wata təya bwasee ka slaadətii, təya palə atsakii.

²¹ Yeesu a dzə aakəjwa, ca lapaa tə hara ndzəkənjushi'inə bəra'i əsə, Yakubu da Yoohana, manjeevənə nga Zabadiya. Asəkə kumbawalətii nə tii da i dəsənətii Zabadiya, təya hada də slaadətii. Yeesu a 'wa tə tii.

²² Pii wata təya bwasee ka dəsənətii da kumbawala, təya palə atsakii.

Dzəgunənə nga Yeesu da mbədfəpaanaakii də ənja

(Luka 6.17-19)

²³ Kə wiigi'i Yeesu taa dama patə anə hanyinə nga Galili, ca dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Njunyi Habara agyanə *njwanjuunə nga Əntanjə, ca mbədfəpaa də taa njutə tsarə njga bwaneanyinə.

²⁴ Kə huwugi habaraakii taa dama patə anə hanyinə nga Siriya. Wata ənjə a kyaara ka ci patənə nga ənjitə də bwaneanyinə kama kama ashitii, waatoo ənji ginaaji, da ənji ma'idə'ida, da mabiiyi ənja. Ca mbədfəpaa də tii patə.

²⁵ Dabaala lanə nyi'u tə ci anə hanyinə nga Galili. Kə shi hara ənji daga anə hanyinə nga Dikapooli* da nga Yahudiya, da asəkə vəranə nga Urusaliima, ha'ə da atanjəgi gəəgə njga Urədunə, təya nə'u tə ci.

5

Waazanə nga Yeesu anə d'anjəra

(Luka 6.20-23)

¹ Makə nee Yeesu ka dabaala lanə, wata ca ndərəgi aanə d'anjəra, ca ndzaanə dasə. Lyawarənaakii a əntsahə aabiikii.

² Ca 'watəgi dzəgunənə ka tii, əjki ci,

³ "Tə'i barəkaanə ashii ənjitə shii oo'i, tyalakinə nə tii akəjwacii Əntanjə.

Ma təya, ka tii də njwanjuunə njga dagyə.

⁴ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ka mabətəsəka, acii ka puutəpaanə nə Əntanjə tə tii.

⁵ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə banee ka nətii akəjwacii ənja,

acii tii na upaa sətə bii Əntanjə viinə.

⁶ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca moo ka shanjə tə slənə sətə ci Əntanjə a moo ənjə a slənə.

Acii ma təya, ka viinə nə Əntanjə ka tii baawəda njga dā slənəkii makə sətə mwayi tii.

⁷ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca nəhə təgunuunə njga hara ənja.

Acii tii maa, ka nəhənə nə Əntanjə təgunuunətii.

⁸ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə d'ii ədzəmətii malaabakii.

Acii kadə nə təya nee ka Əntanjə.

⁹ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ca slənə

sətə ca kira jamənə aahada ənja.

Acii ka 'wanə nə Əntanjə tə tii manjeevənaakii.

¹⁰ Tə'i barəkaanə ashii ənjitə ci ənjə a cibə də tii

putə njga slənə sətə ci Əntanjə a moo.

Acii ka tii də njwanjuunə njga dagyə.

¹¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, madā dzaanii ənji tuunə, ənjə a cibə duunə, ənjə a jaarakə kama kama aashuunə putə njga nə'unə goonə tə nyi.

4:20 4.20-22 8.21-22. 4:23 4.23 9.35; 4.17. * 4:25 4.25 Ma Dikapooli, makə bana, Vəranəyinə pu'u. 5:1 5.1-7.29 Luka 6.20-49. 5:1 5.1 4.8; 14.23; 15.29; 17.1; 28.16. 5:3 5.3 Isaa. 57.15; 61.1. 5:4 5.4 Jab. 126.5. 5:5 5.5 Jab. 37.11. 5:7 5.7 18.33; Yak. 2.13. 5:8 5.8 Jab. 24.3-5. 5:9 5.9 Ibər. 12.14. 5:10 5.10 1 Piita 3.14. 5:11 5.11 10.22; Luka 6.22.

¹² Damə manjushinə ka shanjə, acii tə'i mad'uunə shikwa goonə kidə dagyə. Ha'ə makə ətsə nji ənjə a cibə də anabinyinə nja nja nja.

Makə zhatanə da bəərənə nə ndzaanə nja ənji nə'unə
(Mar. 9.50; Luka 14.34-35)

¹³ "Ma una, makə zhatanə nuunə ka patənə nja ənji shinjkinə. Amma, madə kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeənə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə. Pooshi nafaakii ma'ə, mad'aamə pukəginə aa panə, ənjə a wiigi anəkii də sədā.

¹⁴ "Ma una, unə nə bəərənə ka *duuniya. Ma vərəatə ghənyi ənji anə d'anjəgəra, pooshi ka umbənə shanjə.

¹⁵ Pooshi əndə ca təzəvə gunə ka garəkuwa, ca umbətə də kəjwa. Amma ka madzəgamə ha dzakəpaanəkii, hatə ca bəərə taa dama patə asəkə ya.

¹⁶ Ha'ə makə ətsə əsə, wa bəərənə goonə a bəərə taa ka wu patə, kaa təya shii nee ka njuyi slənə goonə, təya dala də Dəsənuunə ətə dadagyə.

Dzəgunənə nja Yeesu agyanə *bariya

¹⁷ "Goonə nəhə noonə makə ma shinaaki, ka uulagi bariya nja Muusa da dzəgunənə nja anabinyinə shi nyi. Aa'a, poosha. Mashimə nyi ka uulaginə. Ma shi nyi, ka mbu'utəginə də dzəgunənətii, kaa ca ndzaa tantanyinə.

¹⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə: taa uushi pirihu gi'u, pooshi ka dzəginə agi bariya ca'ə ka saa'itə nə duuniya a uudə, see mad'a mbu'utəgi əntanjə də aniyaakii patə.

¹⁹ Acii ha'ə, taa wu bwasee ka nə'u bariya taa ətə palee də uundzuundzuunə maa, ha'ə ca dzəgunə ka ənji kaa təya dā makə naakii əsə, moodəba'a ndzaanəkii agi njwanjuunə nja dagyə. Amma taa wu patə nə'utə makə sətə bii bariya, ca dzəgunə ka ənji kaa təya nə'utə makə naakii, gawə ndzaanəkii agi njwanjuunə nja dagyə.

²⁰ Acii wanyinə ca ba koonə: ma slənə goonə ətə ci əntanjə a moo ənjə a slənə, mad'a mapaleemə ka slənə nja maliminə da ka nja *Farisanyinə, pooshi unə ka upaa dəməgərənə aagi njwanjuunə nja dagyə."

Dzəgunənə nja Yeesu agyanə bəzə səka

²¹ "Kə fii unə ənjə a ba ka ənji daga njukə oo'i: 'Ga ha bələ hiinə. Taa wu bəli əndə, ka kəərənə nə ənji tə ci aakənjwacii gəjwanə.'

²² Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu patə bəzhi səkə aashi əndə nə'unə makə ci, ka kəərənə nə ənji tə ci aakənjwacii gəjwanə. Taa wu patə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əjki ci ka ci: mad'əəkə ənda, ka kəərənə nə ənji tə ci aakənjwacii madiigərə gayinə. Taa wu patə əsə dzaanii tə əndə nə'unə makə ci, əjki ci ka ci: maza bə ənda nə həl kə dīi bahə kanə tə ci aagi gunə.

²³ Acii ha'ə, taa ka ha nja dā sataka nə hə ka vii satakaaku ka əntanjə, mad'a kə buurətə hə oo'i, kə bəzee hə ka səkə nja ndzəkəjnu,

²⁴ ma d'anjəkwə, bwasee ka satakaaku davə gatə, ha palə, ha dzə ka naranə da ndzəkəjnu zaku'i, taabu'u nii kwa ənə ka vii satakaaku ka əntanjə.

²⁵ Mad'a kə wulii əndə tə hə akənjwacii gəjwanə, aluu had'atəginə da ci pii pii taabu'u mbu'unuunə aakənjwacii gəjwanə. Acii mad'a kə mbu'yuunə aakənjwacii gəjwanə, ka viinə nə ci tə hə aacii əndə la gəjwanə, əndə la gəjwanəkii a vii tə hə aacii soojiinə, təya dzə ka pa'əginə tə hə a furəshina.

²⁶ Tantanyinə cii kya ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see mad'a ki'igi hə patənə nja kwabatə lii ənji ka hə."

Dzəgunənə nja Yeesu agyanə aləhiinə

²⁷ "Kə fii unə ənjə a ba 'Ga ha aləhiinə'.

²⁸ Amma, ma nya, wanyinə ca ba koonə: taa wu ca tsaamə minə ətə əntaa naakii nja mwamwa'inə, kə baa ci də ki ətsə asəkə ədzəməkii.

²⁹ Acii ha'ə, mad'a ginəku nja ciizəmanə ca kavə tə hə ka dā 'waslyakəənə, hurə'yagi, ha kagi. Gəfə əndə'i purəjanə nja shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə.

³⁰ Mad'a ciizəmaku ca kavə tə hə ka dā 'waslyakəənə, lagi, ha kagi. Gəfə əndə'i purəjanə nja shishinəku ətee hə, acii kagərənə tə patənəkii aagi gunə."

Dzəgunənə ŋga Yeosu aɣyanə lakəgi minə
(Mat. 19.9; Mar. 10.11-12; Luka 16.18)

³¹ "Agi banə nə ənji daga ŋukə, "Taa wu lakəgi minaakii, wa ca vii ka ki manaahə ləkələkatə ŋga kaginə də ki."

³² Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: tafa wu lakəgi minaakii, mada əntaa aɣyanə aləhiinə, kə kavə ci tē ki ka aləhiinə ətsa, mada kə ŋgirə ki əndə'i ŋgura. Ma ŋgurətə ŋgirə tē ki əsə, kə ali ci hiinə ətsa."

Dzəgunənə ŋga Yeosu aɣyanə jidənə

³³ "Kə fii unə əsə ənjə a ba ka ənji daga ŋukə oo'i, 'Ga ha əbipaa aləkawalaaku. Amma dawə sətə dīi hə aləkawalə akəŋwacii Slandanəku ŋga dənə'.

³⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ca ba koonə, goona 'wa ləmə ŋga Slandanə shaŋə, una dā aləkawala. Goona jidə də dadagyə, acii ci nə dəgələ *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

³⁵ Tafa də hanyinə əsə, goona jidə, acii ci nə ha ŋga əji sədəkii. Tafa də Urusaliima əsə, goona jidə, acii vəranə ŋga Əntanfə ətsa. Ci nə madaunə Nwanjwa.

³⁶ Goona jidə taa də nuunə əsə, acii pooshi unə ka mbee ka dəvətə tafa shiŋkinə rəŋwə ŋga ənduufa taa əndə dəŋwa.

³⁷ Ma dānuuna, bamə 'awa' taa 'aa'aa'ə' tanə. Tafa mi shigi da moonə ma'ə, daciai *Seetanə shigi."

Dzəgunənə ŋga Yeosu aɣyanə ki'itənə

(Luka 6.29-30)

³⁸ "Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Mada kə jikwagi əndə'i əndə ginə ŋga əndə'i ənda, ginəkii jikwaginə ənji naakii əsə. Mada kə kurinagi əndə'i əndə linyinə ŋga əndə'i ənda, linyinəkii kurinaginə ənji naakii əsə'.

³⁹ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: mada kə bəzee əndə'i əndə ka səkəku, ga ha ki'i naaku. Mada kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku ŋga ciizəmanə, zhi'wee ka ci ka hwahwaamə ŋga madzəna əsə.

⁴⁰ Mada kə kirə əndə tə hə aakəŋwacii gəŋwanə, kaa ca shii ləwutə də kəjeerənaaku, bwasee ka ci, ca ŋgərə bələwaaku əsə.

⁴¹ Mada kə kavə əndə'i əndə tə hə tyasə ka kərə ka ci əndə'i uushi ŋga kilomeeta rəŋwə, kərəwə ka ci ŋga kilomeeta bəra'i.

⁴² Mada kə kədii əndə uushi aciiku, vii ka ci səkii. Mada kə shi əndə aabiiku ka ndzəma, ndzəmuu ka ci."

Dzəgunənə ŋga Yeosu aɣyanə uufənə tə ənji daawaanə

(Luka 6.27-28,32-36)

⁴³ "Kə fii unə ənjə a ba ka ənji oo'i, 'Uufuu tə əndətə aabiiku, ha kaaree ka ənji daawaanaaku'.

⁴⁴ Amma, ma nyi, wanyinə ka banə koonə: uufəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una dā də'wa ka ənjitə ca ci bə duunə. *

⁴⁵ Mada kə dīi unə ha'ə, ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə ŋga Dəsənuunə dadagyə. Acii ma dətə ci uusəraakii, kaa ca bərə ka bwaya ənji da ŋunyi ənji patə ka ciinə rəŋwə. Ca ndzəmə vənə ka ənjitə ca slənə bwaya slənə da ənjitə ca slənə ŋunyi slənə patə.

⁴⁶ Mada wata tə ənjitə ca uufə tuunə cuuna uufə tanə, pooshi unə ka upaa shikwa dadagyə. Taa ənji luu tsəkə maa, agi dənə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁷ Mada wata ka guviinuunə cuuna wabə, pooshi unə slənə uushi palee ka ŋga hara ənji, acii taa ənjitə mashiimə tə Əntanfə maa, agi dənə nə tii ha'ə makə ətsa.

⁴⁸ See a ndzaa unə ka ənjitə yadə idəpaa uushi ashitii, makə sətə dīi Dəsənuunə ətə dadagyə yadə idəpaa uushi ashikii."

6

Dzəgunənə ŋga Yeosu aɣyanə vii sataka

¹ "Ŋgərəmə han̄kala! Ma una slənə sətə ci Əntanfə a moo, goona dā kaa ənjə a shii neenə. Mada ha'ə cuuna dā, pooshi unə ka upaa shikwa acii Dəsənuunə dadagyə.

5:31 5.31 Dzək. 24.1; Mat. 19.7; Mar. 10.3-4. 5:32 5.32 19.9; Mar. 10.11-12; 1 Koor. 7.10-11. 5:33 5.33-37 23.16-22; Yak. 5.12. 5:33 5.33 Leew. 19.12; Baan. 30.3. 5:34 5.34-35 Isaa. 66.1; Slənə 7.49. 5:35 5.35 Jab. 48.3. 5:37 5.37 2 Koor. 1.17-19. 5:38 5.38 Shig. 21.24. 5:39 5.39 Rooma 12.17. 5:40 5.40 1 Koor. 6.7; Iħər. 10.34. 5:43 5.43 Leew. 19.18; Mat. 22.39; Mar. 12.31; Luka 10.27. * 5:44 5.44 Shig. 23.4-5; Rooma 12.20; 1 Piita 2.20-23; də'wa: Luka 6.28; 23.34; Slənə 7.60; Rooma 12.14; 1 Koor. 4.12; 1 Piita 3.9. 5:45 5.45 Af. 5.1. 5:48 5.48 Leew. 19.2. 6:1 6.1 23.5.

² Acii ha'ə, ma ha vii uushi ka əndə kədiinə, ga ha baarəgi panjəranə kaa ənjə a shii neenə. Acii tə'i hara ənji ca dā ha'ə makə ətsə asəkə kuvə də'wanyinə da anə rəgwaninə, kaa ənjə a shii dəlanə də tii. Ma təya, də bəra'i asəkətii ci təya kərə ka Əntanjə. Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənjitsa, kə uugi shikwatii, pooshi ma'ə aakəŋwa.

³ Amma, ma ha vii sataka ka əndə kədiinə, vii ka ci ka rəgwatə taa ŋunyi guvaku, pa ca shii.

⁴ Maa kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə satakaaku ma'umbəkii. Ma Duu ətə ca nee ka ma'umbə uushi əsə, ci na vii ka hə shikwa."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə dā də'wa
(Luka 11.2-4)

⁵ "Ma una dā də'wa, goona dā makə ŋga ənjitə ca kərə ka Əntanjə də bəra'i asəkətii. Acii ma təya, parakə kadeesəkə ka tii nə madətənə ahada ənja, təya dā də'wa asəkə *kuvə də'wanyinə da ka mətikətikənə ŋga rəgwa, kaa ənjə a shii neenə ka tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

⁶ Amma, ma ha dā də'wa, dzəgərə aa kumu, ha pa'aanə makuvə ka naaku na, ha dā də'wa ka Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, agi neenə nə ci ka sətə cii kwa dā ma'umbeeki, ci na vii ka hə shikwa.

⁷ "Ma una dā də'wa, goona siiyitəgi də wabənə ətə pooshi nafakii, makə sətə ci ənjitə mashiimə tə Əntanjə a dā. Ma nə tii ka nəhəna, ka fanə nə Əntanjə tə tii putə ŋga magərə də'watii.

⁸ Goona dā makə natii. Acii kə shii Dəsənuunə sətə cuuna moo kədiinə, unə ma'ə makədiimə aciikii.

⁹ Wiinə makə sətə dānuunə də'wa:

"Ya'ə Dəsəniinə ətə dagyə,
dāwə ka taa wu patə a dəla də ləməku.

¹⁰ Dawə ŋwanjuunaaku taa da patə.

Wa ənjə a dā sətə cii kwa moo ganə a duuniya
makə sətə ci ənjə a dā gatə dagyə.

¹¹ Ndii keənə zəmə ŋga ka də uusəra ənshinə,

¹² ha tifyagi keənə 'waslyakəənə geənə,
makə sətə ciina tyaafagi ka ənji dāada keənə 'waslyakəənə.

¹³ Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə,

amma luupaa tiinə acii *Seetanə.

[Acii naaku nə ŋwanjuunə da baawəda da dūnuunə

ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.]

¹⁴ "Madā kə tifyagyūunə ka ənji dāada koonə 'waslyakəənə, ma Dəsənuunə ətə dadagyə, ka tifyaginə nə ci koonə noonə 'waslyakəənə əsə.

¹⁵ Amma, madā pooshi unə tifyagi ka hara ənji 'waslyakəənatii, yoo, pooshi Dəsənuunə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə."

Dzəgunənə ŋga Yeesu agyanə suumaya

¹⁶ "Ma unə agi dā suumaya, goona bəzee ka ginuunə makə ŋga ənjitə ca kərə ka Əntanjə də bəra'i asəkətii. Ka dātənə nə tii də natii nə rəgujiḃə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, agi dā suumaya nə tii. Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənjitsa, kə uugi shikwatii ha'ə, pooshi ma'ə aakəŋwa.

¹⁷ Amma, ma ha dā suumaya, yiḃəgi ginəku, ha bəzəpaa nəku də maara, ha hadātəgi də shiŋkinaaku ŋga'ə.

¹⁸ Maa kə dīi hə ha'ə, pooshi hara ənji ka shiinə oo'i, agi dā suumaya nə hə, madāame Duu ətə pooshi ənji ka neenə. Ma ca, ci ca nee ka ma'umbee uushi, ka viinə nə ci ka hə shikwa."

Tsəkə gəna asii dagyə
(Luka 12.33-34)

¹⁹ "Goonə dzatə də gəna ka noonə nə ganə a duuniya. Ma a duuniya, ka saaweenə nə məbərə da magənaza, taa mahiirənə əsə, təya hərəma.

6:8 6.8 6.32; Luka 12.30. 6:9 6.9 Əzaki. 36.23. 6:10 6.10 4.17; 7.21; 12.50; 18.14; 21.31; 26.39-42; Mar. 3.35; 14.36; Luka 22.42; Yooh. 4.34; 6.38-40; Slənə 21.14. 6:11 6.11 6.24-34. 6:12 6.12 6.15. 6:13 6.13 10.16-25; 24.3-28; Yak. 1.12-15; Yooh. 17.15; 2 Tees. 3.3; 2 Tim. 4.18. 6:14 6.14-15 5.24; Luka 6.37; Af. 4.32. 6:15 6.15 18.35. 6:16 6.16-17 Isaa. 58.5; Mat. 4.2; 9.14-15; 17.21; Mar. 2.18; 9.29; Luka 2.37; 4.2; 5.33; 18.12; Slənə 13.2-3; 14.23; 2 Koor. 6.5; 11.27. 6:19 6.19 Yak. 5.2-3.

²⁰ Amma tsəkəmə gəna goonə gatə dagyə, hatə pooshi məbərə da magənaza ka saaweenə, pooshi mahiirənə ka hərəmanə əsə.

²¹ Acii ma hatə dīi gənaaku, davə ndzaanə nəku sliŋə.”

*Ndzaanə ŋga ginə makə garəkuwa
(Luka 11.34-36)*

²² “Ma ginə, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Madə jamə nə ginəku, aɡi məbərəha nə hə ətsa.

²³ Amma madə pooshi ginəku ndaŋə ndaŋə, aɡi təkunə nə hə ətsa. Acii ha’ə, madə ma bərəətə ashiku, wata təkunə tanə, iitə saŋə ndzaanəkii də təku təkuna?”

*Paslənə tə Əntaŋfə taa tə gəna
(Luka 16.13; 12.22-31)*

²⁴ “Pooshi mava ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bərə’i. Ka kaareenə nə ci ka əndə’i əndə, ca uudə tə əndə’i ənda. Ka ɡaddeenə nə ci ka əndə’i əndə, ca ushapaə tə əndə’i ənda. Pooshi rəɡwa ŋga paslənə tə Əntaŋfə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.

²⁵ “Aciikii, wanyinə ka banə koonə, goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə taa sətə cuuna sa koonə ɡərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə əsə, goona buurə. Mapaleemə əpinə ka zəmə də məghərəvənə kwa? Anii mapaleemə shishinə ka kəjeerəna?

²⁶ Tsaaməmə əɡinyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi dəbwatii əsə. Amma Dəsənuunə ətə dadagyə ca adəvə ka tii. Mapaleemuunə ka əɡinyinə də məghərəvənə kwa?

²⁷ Wu saŋə aɡyuunə ca mbee ka tsəkəvə ɡərənə ŋga əpinaakii taa ɡi’u putə ŋga buurə uushi’inaakəya?

²⁸ Mi saŋə cuuna buurə haala ŋga kəjeerəna? Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a ɡərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka dfatə kəjeerənə ka shishinətii əsə.

²⁹ Amma, wanyinə ka banə koonə: taa ŋwanjwə Sulayimaanu da patənə ŋga məghərəvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

³⁰ Kə kavə Əntaŋfə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsaɡi. Sakwa unə dīi, paa ci aɡi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! ɡi’u nə ɡi’inə goonə tə Əntaŋfə!

³¹ “Acii ha’ə, goona ənvutə noonə nə də buurə sə ŋga adənə, taa sə ŋga sanə, taa kəjeerənə.

³² Acii ma uushi’iitə patə, ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə ca ka haŋkalatii davə. Ma Dəsənuunə ətə dadagyə, kə shii ci oo’i, ŋga’ə koonə nə patənə ŋga uushi’iitsa.

³³ Amma, ma ŋga təkəŋwanə, kavəmə nuunə tanə ka ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə, una dā patənə ŋga sətə mwayi ci. Maa kə dīi unə ha’ə, ma hara uushi’iitə patə ma’ə, ka tsəkəənənə nə ci koonə.

³⁴ Acii ha’ə, goona buurə uushi’inə ŋga doorə. Acii ma doorə, tə’i uushi’inə pamə ŋga buurənə. Wa mabuurənə ŋga uusərə rəjwə a ndzaanə anə naakii uura, goona tsəkə aamakii.”

7

*Dzəɡunənə aɡyanə laɡi ɡəŋwanə aɡyanə hara ənja
(Luka 6.37-38,41-42)*

¹ “Goona laɡi ɡəŋwanə aɡyanə hara ənja, acii ɡa Əntaŋfə a laɡi ɡəŋwanə aɡyanuunə noonə əsə.

² Acii ma ca, ka laɡinə nə ci aɡyanuunə makə sətə laɡyuunə aɡyanə hara ənji noonə. Də kəŋutə ɡəlatuunə ka ənja, də ci nə ənjə a ɡəla koonə noonə əsə.

³ Ka mi saŋə cii kwa tsaamə uundzə kada aɡi ndzəkəŋju, ha bwasee ka rintə aɡiku naakwa?

⁴ Iitə saŋə mbeənəku ka banə ka ndzəkəŋju oo’i: ‘Taku kaa nya ŋɡərəɡi ka hə kada aɡiku’, yoo, wahənə da rintə aɡiku naakwa?

⁵ Hə əndə kərənə ka Əntaŋfə də bərə’i! Ma dānəkwa, ŋɡərəɡi rintətsə aɡiku zəku’i. Ma dāba’əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ŋɡirəɡi uundzə kada aɡi ndzəkəŋju.

⁶ “Goona vii sətə malaabakii ka ədiinə, acii ɡa təya ənə ka laəkətənə tuunə. Goona kaɡi ɡəna goonə akəŋwacii daɡəliinə, acii ɡa təya mama’əgi.”

*Kədiimə, aləmə, dzamə makuva**(Luka 11.9-13)*

⁷ “Kədiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva.

⁸ Aci taa wu patə kədii, ka viinə nə əntanjə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka əndətə dzii makuvə əsə.

⁹ Ngutə əndə sarjə ahadoonə ca ngərə faara, ca vii ka uuzənaakii maɖa ləguyi ci buroodya?

¹⁰ Anii ka ngərənə nə ci rəhunə, ca vii ka ci, maɖa ləguyi ci hərəfina? Pooshi.

¹¹ Taa unə məngərəkikinyinə maa, kə shii unə vii nɔnyi uushi'inə ka manjeevənə goonə. Sakwa Dəsənuunə ətə dagyə dʒii, kə palee ci də vii nɔnyi uushi'inə ka ənjitə kədii aciikii.

¹² Ma patənə nɔ sətə cuuna moo ənjə a ɖa koonə, ɖamə ka tii ha'ə. Aci ci nə gine nɔ nɔ *bariya da dzəgunənə nɔ anabinyinə.”

*Matya'u rəgwa**(Luka 13.24)*

¹³ “Ngərəmə matya'u rəgwa, acii ma mabwanə rəgwa, aagi gunə ca dzə. Ngufə nə dzənə ɖavə a rəgwa, lanə əsə nə ənji dzənə ɖavə a rəgwa.

¹⁴ Amma, ma rəgwa nɔ upaa əpɪnə, tyə'u ka shanjə, dzawə nə dzənə ɖavə a rəgwa. Ma ənjitə ca nə'u rəgwakii əsə, gi'u nə tii.”

*Ənfwə da pawaakii**(Luka 6.43-44)*

¹⁵ “Nəhəmə noonə nə acii majirakinə nɔ anabinyinə: ma ci təya shi aabii unə, makə sətə ci furətsoofanyinə a geegi ka natii nə makə bagiinə, təya dzəgərə aagitii ka tsəbənə tə tii.

¹⁶ Ka shiinə nuunə tə tii dagi slənətii. Pooshi ənji ka slirəba pawə nɔ papawə a ənfwə dəhə uuɖa. Pooshi ənji ka slirəba pawə nɔ uudəvə a ənfwə kaaya əsə.

¹⁷ Maa nɔnyikii nə ənfwa, nɔnyikii poonəkii. Amma, maɖa bwayakii nə ənfwa, bwayakii poonəkii.

¹⁸ Pooshi nɔnyi ənfwə ka poonə bwayakii. Ha'ə əsə, pooshi bwaya ənfwə ka poonə nɔnyikii.

¹⁹ Taa ngutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə nɔnyikii, ka cisləginə nə ənji hisə, ənjə a kəgərə aagi gunə.

²⁰ Də ha'ə, ka shiinə nuunə majirakinə nɔ anabinyinə dagi sətə cii təya slənə.”

*Wabənə nɔ Yeesu oo'i, “Mashiimə nyi tuunə”**(Luka 13.25-27)*

²¹ “A shii unə, əntaa patənə nɔ ənjitə ca ba ka nyi “Ya'ə Slandana, Slandana' nɔ upaa dzənə aagi nwanuunə nɔ dagyə, amma see ənjitə ca slənə sətə ci Daadə ətə dagyə a moo təya slənə.

²² Maɖa kə mbu'ya uusərə nɔ ɖa gəɔwanə, ənji lanə na ba ka nyi: ‘Slandana, Slandana, kə waazii inə wabənə nɔ əntanjə də ləməku. Də ləməku əsə lyaakagiinə ginaajinyinə lanə, ina ɖa sə nɔ hurəshishinə lanə əsə.’

²³ Wata ma nii kya ba ka tii: ‘Paa nyi sha shii tuunə, dzəgimə abiiki, məza ənja!’ ”

*Misaali də ənji ghənə yi bəra'i**(Luka 6.47-49)*

²⁴ “Də ha'ə taa wu patə fii wabənaaki, ca nə'utə, kə ndzaa ci makə macicirə ənda ətə ghənyi yaakii anə pasla.

²⁵ Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə məɖə də nɔgeerənə anə yikii. Amma pooshi uulii, acii agyanə pasla ghənyi ənji.

²⁶ Amma taa wu patə nə əndə fii wabənaaki, amma, manə'utəmə ci, kə ndzaa ci makə maba nɔ ənda ətə ghənyi yaakii anə mandzənə.

²⁷ Kə njimə vəna, huyinə nə təhwanyinə, əgənə nə məɖə də nɔgeerənə anə yikii. Wata ghəbə, ca uulagi, ma'inə a taasəənə, ca vyavinəgi dza'ə.”

7:7 7.7 Irim. 29.12-14; Mat. 18.19; 21.22; Mar. 11.24; Yooh. 14.13-14; 15.7; 16.24; Yak. 1.5; 1 Yooh. 5.14-15. 7:11 7.11 Yak. 1.17. 7:12 7.12 5.17; Rooma 13.8-10; Gal. 5.14. 7:14 7.14 Slənə 14.22. 7:15 7.15 Dzək. 13.2-4; Mat. 24.11,24; Slənə 20.29; 2 Koor. 11.13-15; 2 Piita 2.1; 1 Yooh. 4.1. 7:16 7.16-18 12.33. 7:16 7.16 Yak. 3.12. 7:17 7.17 Gal. 5.19-23. 7:19 7.19 3.10; Luka 3.9; Yooh. 15.2,6. 7:21 7.21 6.10; 7.24-27; 21.28-31; Rooma 2.13; Yak. 1.22-25; 2.14-26. 7:23 7.23 25.12; 2 Tim. 2.19. 7:24 7.24-27 7.21.

Baawæda nga Yeesu

²⁸ Makë uudæpaa Yeesu baaba uushi'iitsa, ænji patë, kë dïi ka tii ka së nga huræshishinë ka shaŋë në makë sëtë cii këya dzëgunë ka tii.

²⁹ Acii dë shiinaakii saakii jigunyi ci ka tii, æntaa makë sëtë ci maliminatii a dzëgunë ka tii.

8*Mbædæpaanë nga Yeesu dë ændë uyikuzænã*

(Mar. 1.40-45; Luka 5.12-16)

¹ Makë jimægërë Yeesu anë dæŋgëra, dæbaala a dzë dë në'unë të ci.

² Wata ændë uyikuzænã a shi, ca gërë'waanë akæŋwaciikii, æŋki ci ka ci, "Slandana, madã ka luuvënë në hë, ka mbeënë në hë ka mbædæpaanë dë nyi kaa nya shii ndzaanë malaabakii."

³ Wata Yeesu a tædæpaa ciinækii, ca tæbëtë të ci, ca ba ka ci, "Awa, kë luuvë nyi. Mbæduu." Pii wata kë dzëgi uyikuzænëtë aashi ændata.

⁴ Yeesu a ba ka ci, æŋki ci, "Fatë nggã'ë, kaa nya ba ka hë: Ga ha bæpaa ka ændë sëtë dïi shaŋë. Amma, ma dænækwa, duu aa ha *liimanë, ha bæarii ka ci naaku na, ca tsaamëtë taa iitë në hë. Ma dæba'ækii, ha dæ sataka makë sëtë bii Muusa, kaa ænji patë a shii oo'i, kë mbæ'i hë tanyi."

Mbædæpaanë nga Yeesu dë lawarë nga gawë nga soojiinë

(Luka 7.1-10)

⁵ Makë dzëgërë Yeesu aasækë vëranë nga Kafarënahumë, wata gawë nga soojiinë nga ænji Rooma a æntsahë aabiikii, soojatë a kædii tsakënë të ci,

⁶ æŋki ci, "Slandana, tæ'i lawaraaki gwakë asii. Paa ci ka mbee ka wiinë accii agi dænë në bwaneã të ci laŋë laŋë."

⁷ Yeesu a ba ka ci, "Ka dzënë në nyi ka mbædæpaanë dë ci."

⁸ Wata gawë nga soojiitë a ba ka Yeesu, æŋki ci, "Slandana, mambu'umë nyi bahë dzënaaku aa haki aasii. Amma, madã wabi hë rëŋwë dyanë, ka mbædænë në lawaraaki.

⁹ Ma bii nyi ha'ë, accii nyi maa, tæ'i gayinë akæŋwaciiki, tæ'i soojiitë cii kya dæ ka tii gawuunë æsë. Ka mbeënë në nyi ka banë ka ændë'i ændë: Duu aa hatë! wata ca palë. Nya ba ka ændë'i ændë: Shiwa! ca shi. Nya ba ka mavaaki: Slënuu sëtë ha'ë! ca slënë tæ ha'ë."

¹⁰ Makë fii Yeesu wabætsa, kë dïi ka ci ka së nga huræshishinë. Wata ca ba ka ænjitë ca në'u të ci, æŋki ci, "Tantanyinë cii kya ba koonë, taa ahada ænji *Isërayiila maa, paa nyi sha lapaa ændëtë gi'i të nyi makë nga ændëna.

¹¹ Wanyinë ka banë koonë, tæ'i hara slikerënë laŋë na ma'ya da tsaŋwë i da waka, tæya dzë ka ndzaanë dasë ka hakii tii da i Ibærahiima, Isiyaaku da i Yakubu, tæya zëmë ændzanë ka hakii agi nwanjuunë nga dagyë.

¹² Amma, ma ænjitë dæbee ka tii në nwanjuunækii, ka æjiginë në ænji të tii aagi tækunë. Davë tuunëtii, tæya tsëbë linyinëtii."

¹³ Wata æŋki Yeesu ka nwanjwë nga soojiita, "Duu saaku aasii. Ma sëtë vii hë goonja, ka dænë në ænji ka hë." Wata kë mbæ'i lawarë nga soojatë agi saa'ita.

Mbædæpaanë nga Yeesu dë ænji bwaneã laŋë

(Mar. 1.29-34; Luka 4.38-41)

¹⁴ Yoo, Yeesu a dzë aa ha Piita aasii. Ma gi ci, gwakë në sërëhu nga Piita minækii. Kë tsëfëgi shishinëtë iza'u.

¹⁵ Makë nee ci ka ki ha'ë, wata ca tæbëtë ciinëtë. Wata iza'unë nga shishinëtë a æpigi. Miitë a madëtë, kya gwanë ka dæ ka ci zëmã.

¹⁶ Ma ætsë kulægërënë nga uusëra, kë kyaara ænji ka Yeesu ænji ginaaji laŋë. Ca lyaakagi ginaajinyinë dë wabënë tanë, ca mbædæpaa dë hara ænji bwaneã patë.

¹⁷ Ma dïi ha'ë, kaa sëtë bii *anabi Isaaya a ndzaa ka tantanyinë ætë bii ca, "Ci dë naakii në ngërëgi ghatë ndzaanë gaamë jamë, ca luupaa taamë accii bwaneanyinë gaamë."

Ænji banë oo'i, ka në'unë në tii tæ Yeesu

(Luka 9.57-62)

¹⁸ Makë nee Yeesu ka laŋënë nga dæbaala abiikii, wata ca ba ka lyawarënaakii, "Tanjëgyaamë aa tanjëgi uunëna."

¹⁹ Wata ɛndɛ'i malɛmɛ a ɛntsahɛtɛ aabiikii, ca ba ka ci, "Malɛma, taa aama gi hɛ patɛ ka nɛ'unɛ nɛ nyi tɛ hɛ."

²⁰ Yeesu a ba ka ci, "Ma gwahyanɛ, tɛ'i gu'unyinatii. Ha'ɛ nɛ ɛginyinɛ ɛsɛ, tɛ'i kuvɛnyinatii. Amma, ma nyi, *Uuzɛnɛ nɛɛ ɛnda, pooshi haaki bahɛ nɛɛ kapaa tanɛalaki davɛ."

²¹ Wata ɛndɛ'i ɛndɛ nɛ'unɛ tɛ ci a ba ka ci, "Slandana, taku kaa nya dzɛ ka nɛɛɛɛɛ tɛ daadɛ zɛku'i."

²² Yeesu a ba ka ci, "Nyi'wawɛ tɛ nyi. Wa mamɛtɛtɛ ɛnjɛ a nɛɛɛɛɛ mamɛtɛtɛ ɛnjatii."

Dɛdɛkɛnɛ nɛɛ mandalɛ mɛɛɛ

(Mar. 4.35-41; Luka 8.22-25)

²³ Wata Yeesu a ndɛrɛvɛ aasɛkɛ kumbawala, lyawarɛnaakii a ndɛrɛvɛ atsakii.

²⁴ Pii wata mandalɛ mɛɛɛ a ndzanɛ kyanɛ anɛ uunɛva dɛ nɛɛrɛnɛ, gi'u mbɛrɛ'i kaa kumbawalɛ a lipɛgɛrɛ saakii. Amma, ma Yeesu, ka nɛnyinɛ nɛ ci saakii.

²⁵ Wata lyawarɛnaakii a ɛntsahɛtɛ aabiikii, tɛya madɛɛ ka ci, ɛnɛki tii ka ci, "'Ya'ɛ Slandana, luupaa taamɛ! Wanaamɛ ka zanɛ!"

²⁶ Wata ca ba ka tii, "Acii mi nɛɛwalyuunɛ ha'ɛ kwa? Matɛkii nɛ vii goonɛɛ goonɛ!" Wata ca madɛtɛ, ca la nɛɛruunɛ ka mɛɛɛtɛ da ka ma'iita. Wata shakɛtɛ tɛya ɛnɛgi, tɛya dɛdɛkɛ kyakya'ɛ.

²⁷ Tii patɛ, kɛ dɛi ka tii ka sɛ nɛɛ hurɛshishinɛ. Tɛya ba ahadatii: "Tsarɛ nɛɛ nɛɛɛ tɛ ɛndɛ ɛnɛ kwa? Taa mɛɛɛ da uunɛvɛ maa, agi fanɛ nɛ tii tɛ ci."

Mbɛɛɛrɛnɛ nɛɛ Yeesu dɛ ɛnɛi ginaaji bɛra'i

(Mar. 5.1-20; Luka 8.26-39)

²⁸ Yoo, kɛ mbu'i Yeesu aanɛ hanyinɛ nɛɛ Gadara atanɛgi uunɛva. Wata ɛnɛi bɛra'i a shigi ahada gu'u ɛnɛi, ɛnɛi ginaaji nɛ tii. Pooshi ɛnɛi ka wiinɛ davɛ a rɛɛɛwa, acii sɛ nɛɛ nɛɛɛɛɛ nɛ tii ka shanɛ. Tɛya lapaa tɛ Yeesu,

²⁹ pii wata tɛya wagi vurɛnɛ, ɛnɛki tii, "'Ya'ɛ *Uuzɛnɛ nɛɛ ɛntanɛfɛ, mi cii kwa aɛ ashiiinɛ kwa? Kɛ shi hɛ ka ciɛnɛ diinɛ zɛku'i, taabu'u mbu'yanɛ saa'i kwa?"

³⁰ Ma davɛ kɛdɛhɛ gi'u, tɛ'i gɛranɛ nɛɛ dagɛliinɛ ca zɛmɛ.

³¹ Wata ginaajinyiitɛ a kɛdii acii Yeesu, tɛya ba, "Madɛ kɛ lakɛgi hɛ tiinɛ, bwasee keenɛ, ina dzɛgɛrɛ aashi dagɛliita."

³² ɛnɛki Yeesu ka tii, "Palɛmɛ!" Wata tɛya shigi ashi ɛnɛjita, tɛya palɛ, tɛya dzɛgɛrɛ aashi dagɛliita. Patɛnɛ nɛɛ dagɛliinɛkii, tɛya huyi, tɛya kwaalagɛrɛ aagi ma'inɛ, tɛya zagi dza'ɛ.

³³ Wata magɛriinɛ a huyi aasɛkɛ vɛranɛ, tɛya dzɛ ka ba patɛnɛ nɛɛ sɛtɛ slɛnyi da sɛtɛ dɛi tɛ ɛnɛi ginaajita.

³⁴ Pii wata patɛnɛ nɛɛ vɛranɛkii, kɛ shigi tii ka gujunɛ da Yeesu. Makɛ nee tii ka ci, wata tɛya kɛdii acii kaa ca madɛɛgi ka tii anɛ hanyinatii.

9

Mbɛɛɛrɛnɛ nɛɛ Yeesu dɛ mahurɛmɛsɛ ɛnda

(Mar. 2.1-12; Luka 5.17-26)

¹ Wata Yeesu a ndɛrɛvɛ aasɛkɛ kumbawalɛ, ca tanɛgi uunɛva, ca ɛnɛ saakii aa hakii aa vɛra.

² Hara ɛnjɛ a kira ka ci ɛndɛ'i mahurɛmɛsɛ ɛndɛ pɛrɛɛɛ aasɛkɛ ɛdzɛakii. Makɛ nee Yeesu ka gi'inatii tɛ ci, wata ca ba ka mahurɛmɛsɛ ɛndɛtɛ, "Uuzɛnaaki, tsakuu dɛ gazhi'waanɛ! Kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nɛɛ 'waslyakɛnaaku."

³ Makɛ fii *maliminɛ nɛɛ bariya ha'ɛ, wata tɛya ndzanɛ wabɛnɛ agi hiimatii, tɛya ba, "Ma ɛndɛtsa, kɛ geegi ci ka naakii nɛ makɛ ɛntanɛfɛ."

⁴ Asee, kɛ shii Yeesu sɛtɛ ci tɛya hiima a ɛdzɛmɛtɛ patɛ. ɛnɛki ci ka tii, "Ka mi dɛ tsarɛ nɛɛ bwaya hiimatɛ a ɛdzɛmuunɛ ha'ɛ kwa?"

⁵ Nɛɛtɛ paleɛ dɛ nɛɛɛɛnɛ sɛnɛ? Gɛɛɛ banɛ ka ci oo'i, kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nɛɛ 'waslyakɛnaaku nii, anii gɛɛɛ banɛ ka ci, maduu, wiwiwa?

⁶ Amma takumɛ kaa nya baarii koonɛ oo'i, ma nyi Uuzɛnɛ nɛɛ ɛnda, tɛ'i nyi da baawɛɛɛ nɛɛ tifyagi 'waslyakɛnɛ nɛɛ ɛnɛi ganɛ a duuniya." Wata Yeesu a ba ka mahurɛmɛsɛ ɛndɛtɛ, "Madɛtɛ, nɛɛruu ɛdzɛaku, ha palɛ saaku aasii."

⁷ ɛndɛtɛ a madɛtɛ, ca palɛ saakii aasii.

⁸ Makə nee ənji ha'ə, kə ɲgwali tii, wata təya dəla də Əntaɲfə putə ɲga vii tsarə ɲga baawəɗatsə ka ənja.

*'Wanə ɲga Yeesu tə Mata
(Mar. 2.13-17; Luka 5.27-32)*

⁹ Yoo, Yeesu a maɗə, ca palə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə ɗii ləməkii Mata, ci dasə asəkə kuvə ɲga slənaakii. Əɲki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatsə Mata a maɗətə, ca nə'u tə ci.

¹⁰ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Mata aasii. Ma ca zəmə, kə shi hara ənji luu tsəkə laɲə da hara ma'waslyakə ənji laɲə, təya ndzaa ka hakii tii da i Yeesu da lyawarənaakii ka zəmənə.

¹¹ Neenə ɲga *Farisanyinə ha'ə, wata təya ləgwa ama *lyawarənə ɲga Yeesu, əɲki tii, "Mi saɲə ɗii ci maləmə goonə a zəmə da ənji luu tsəka da i hara ma'waslyakə ənji əsa?"

¹² Asee, kə fii Yeesu təya ba ha'ə. Wata əɲki ci ka tii, "Pooshi mandandaɲə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

¹³ See a shii unə taa mi ci malaaba ləkaləkətə a moo banə zəku'i ətə bii Əntaɲfə tuu'ina, 'Nəhə təgunuunə ɲga ənji mwayi nyi, əntaa ɗa ka nyi sataka də daba.' Acii ha'ə, ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, əntaa kaa nya 'wa tə əɲjitə ca slənə uushi də rəgwakii."

*Ləgwanə aɲyanə suumaya
(Mar. 2.18-22; Luka 5.33-39)*

¹⁴ Ma daba'əkii, kə shi *lyawarənə ɲga Yoohana aabii Yeesu, təya ləgwa ka ci, əɲki tii, "Ya makə agi ɗanə niinə suumaya, inə da i Farisanyinə, mi saɲə ɗii pooshi lyawarənaaku ka ɗa suumaya?"

¹⁵ Yeesu a əɲigi ka tii də wabənə aɲyanə naakii nə, əɲki ci, "Yaci tə'i guviinə ɲga dagwa maɗanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, maɗa kə gi tii ka luu maɗanəkəya, ka ndzaanə nə tii də maɓəzəsəkə abii dagwa maɗanə kwa? Pooshi! Amma kadə nə uusərə mbu'ya ətə nə əɲjə a ɲgərəgi dagwa maɗanə abitii, saa'ikii nə təya ɗa suumaya.

¹⁶ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kurakii, acii ka mushataginə nə iirə kəjeerənə saakii, ca bwasee ka kurakii, ca tsəkə ɗanə bwanə.

¹⁷ "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Maɗa kə ɗii ha'ə, ka taginə nə mbuurə kuvə'unəkii acii əbunə ɲga ma'i inaba. Wata inaba a əjagi saakii, mbuurə kuvə'unə a saawagi əsə. Amma aasəkə kura mbuurə kuvə'unə ciirənə ənji kura ma'i inaba, təya ndzaa satii mbərə mbərə."

*Uuzənə ɲga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ɲga Yeesu
(Mar. 5.21-43; Luka 8.40-56)*

¹⁸ Ma Yeesu agi wabənə ka ənja, wata əndə'i gawə ɲga *Yahudiinə a shi aabiikii, ca gərə'waanə akəɲwaciikii, ca ba ka ci, "Kə əntəgi uuzənaaki əndzə'i, amma, shiwa kwadzaaɲwə, kaa ha dzə ka kavə ciinə aɲyanətə, kya ənə ka upaa əpinə."

¹⁹ Makə fii Yeesu ha'ə, wata ca maɗətə, ca nə'u tə ci. Lyawarənaakii a palə atsakii.

²⁰ Ma dava, tə'i əndə'i minə cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja ɗa tə ki. Wata kya əntsahətə daba'ə Yeesu, kya təbətə kəjeerənaakii,

²¹ kya dzə də hiimanə agi haɲkalatə tuu'inə, "Maɗa kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbəɗənə nə nyi."

²² Wata Yeesu a zə'u gi, ca nee ka ki, ca ba ka ki, "Uuzənaaki, tsakuu ɗa gazhi'waanə! Kə mbə'i hə putə ɲga gi'inaaku tə nyi." Shiku ha'ə, wata kə mbə'i miita.

²³ Makə mbu'i Yeesu aa ha gawəta, ca dəməgərə aa hakii aasii, ca lapaa ənji tuu wa da ənji laɲə, təya ɲgərərə ma.

²⁴ Wata ca ba, "Dəməgimə patə aa mayi! Acii əntaa əntənə əɲki uundzə rəmətsa, amma ɲunyinə cifə ki." Wata təya ɲsəgi tə ci.

²⁵ Amma, pii makə səbagi ənji tə dabaala aa mayi, wata Yeesu a dəməgərə aabii mantə uuzəta, ca kəsə tə ki ka ciinətə, wata hatsə kya maɗətə.

²⁶ Kə huwugi habarakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbəɗəpaanə ɲga Yeesu də muurəfinə bəra'i

9:9 9.9 8.21-22. 9:10 9.10 11.19; Mar. 2.15; Luka 5.29; 7.34; 15.1-2; 19.7. 9:13 9.13 Hoos. 6.6; Mat. 12.7; Luka 19.10. 9:14 9.14 6.16-17; 11.18-19; Luka 7.33-34. 9:15 9.15 22.2; 25.10; Yooh. 2.1-12; 3.29; Səniino 19.7. 9:20 9.20 Leew. 15.25-27; Mat. 14.36; Mar. 5.27; 6.56; Luka 6.19; 8.44. 9:22 9.22 8.13; Mar. 5.34; 10.52; Luka 7.50; 8.48; 17.19; 18.42; Slənə 3.16. 9:24 9.24 Yooh. 11.11-13. 9:25 9.25 Mar. 5.41.

²⁷ Yoo, Yeesu a madə gatə, ca palə. Wata muurəfinə bəra'i a dzə də nə'unə tə ci, təya madee ka uuratii, təya dzə də banə, "Jijinə nga *Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!"

²⁸ Makə dzəgərə Yeesu aasəkə ya, wata muurəfiitə bəra'i a dzə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə gi'yuuənə tə nyi oo'i, ka mbeənə nə nyi ka mbədfəpaanə duunə kwa?" Əŋki tii, "Awa, ka mbeənə nə hə, 'ya'ə Slandana."

²⁹ Wata Yeesu a təbətə ginətii, ca ba, "Makə sətə gi'yuuənə tə nyi, wa ca dā ha'ə."

³⁰ Ginətii a wunəgi. Ca dzaləpaa tə tii oo'i, ga təya bapaa habarakii taa ka wu.

³¹ Amma, makə pyalə tii satii, təya dzə ka ənsləpaa habarakii anə hanyinəkii patə.

Mbədfəpaanə nga Yeesu də kadəguləma

³² Ma ənjitə a palə satii, wata hara ənjə a kira ka Yeesu əndə'i kadəguləma. Ma ca, paa ci ka mbee ka wəbənə, acii tə'i ginaaji ashikii

³³ Amma Yeesu a lyakagi ginaajitə anə əndətə, pii wata əndətə a wəbə. Kə dīi ka sə nga hurəshishinə ka ənji patə, təya ba, "Pooshi uushi sha dīi ha'ə makə ətsa anə hanyinə nga *Isərayiila shaŋə."

³⁴ Farisanyinə a ba natii, əŋki tii, "Nyanwə nga ginaajinyinə vii ka ci baawəda nga lyaakagi də ginaajinyinə."

Nəhənə nga Yeesu tə təgunuunə nga ənja

³⁵ Yoo, kə giigi Yeesu aasəkə patənə nga madiigərə vəranynə da uuji vəranynə, ca dzəgunə asəkə *kuvə də'wanyinə, ca waaza Nynyi Habara agyanə *ŋwanjuunə nga Əntarŋə, ca mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə nga bwaneanyinə.

³⁶ Makə nee ci ka dabaala, kə nyihə ci təgunuunatii, acii wata shitə nə tii ha'ə, makə bagiinə yadə magəra. Pooshi əndə tsakənə tə tii.

³⁷ Wata ca ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, "Ləŋə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ənji slənəkii.

³⁸ Acii ha'ə, dāmə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ənji slənə, təya shi ka slənə cifanə."

10

*Lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i

(Mar. 3.13-19; Luka 6.12-26)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a 'waa'watə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda nga lyaakagi də ginaajinyinə, təya mbədfəpaa də taa ŋgutə tsarə nga bwaneə əsə.

² Wiinə ləmənyinə nga masləkee ənji pu'u aji bəra'i: nga 'watəginə ci nə Simoonə ətə ci ənjə a 'wa Piita tii da ndzəkəŋuci waatoo Andərawəsə; i Yakubu tii da ndzəkəŋuci waatoo Yoohana, manjəevənə nga Zabadiya nə tii;

³ Filibusə da Barətaləmwusə; Tooma da Mata əndə luu tsəka; Yakubu uuzənə nga Haləfa da Tadawusə;

⁴ Simoonə əndə moo dimwaanə nga hanyinaakii da Yahuda Isəkariyoote. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Sləkeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə

(Mar. 6.7-13; Luka 9.1-6)

⁵ Ma lyawariitə pu'u aji bəra'i nga Yeesu, kə sləkee ci ka tii də banə oo'i, "Goonə dzə aanə hanyinə nga harii sliəkəənə taa aasəkə vəranynə nga *Samariya.

⁶ Amma aa ha ənji *Isərayiila dzənuunə, acii makə maza bagiinə nə tii.

⁷ Dəmə ka waazanə, una ba: 'Kədəhə nə Əntarŋə ka dā ŋwanjuunaakii.'

⁸ Mbədfəpaamə də ənji bwaneə, una madee ka maməətə ənja, una mbədfəpaa də ənji uyikuzənə, una laəkəgi ginaajinyinə. Də zabə liwuunə, viimə də zabə əsə.

⁹ Goonə dzə da i kwaŋa a lipoonə.

¹⁰ Goonə dzə da i mbuurə, una dzə ka jahaŋgala, goonə ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə, goonə ŋgərəənə əndə'i bibinə, taa zala wiigi'inə, goonə ŋgərəvə aacii unə. Acii ma əndə slənə, kə dəbee ənjə a vii ka ci zəmaakii.

¹¹ Madə kə lapaa unə vəranə, dzəgərəmə aasəkəkii, una alə əndətə ca moo luunə tuunə, una ndzaanə gakkii, see saa'itə nuuna bwasee ka vəranəkii.

9:27 9.27-30 20.29-34. 9:29 9.29 8.13. 9:30 9.30 12.16; Mar. 7.36. 9:31 9.31 Mar. 7.36. 9:32 9.32-34 12.22-24. 9:34 9.34 10.25; 12.24,27; Mar. 3.22; Luka 11.15,19. 9:35 9.35 4.23. 9:36 9.36 Baan. 27.17; Əzaki. 34.5; Zak. 10.2; Mat. 14.14; 15.32; Mar. 8.2. 10:2 10.2-4 Yooh. 1.40-44; Slənə 1.13. 10:5 10.5-15 Luka 10.4-12. 10:5 10.5 Luka 10.33. 10:6 10.6 Irim. 50.6; Mat. 15.24; Slənə 13.46. 10:7 10.7 4.17. 10:10 10.10 1 Koor. 9.14; 1 Tim. 5.18.

¹² Tada ngutə yi gimuunə aa dəvə patə, ma banuunə nga təkəŋwanə: ‘A ndzaa unə da jamənə.’

¹³ Mada kə liwə slanji yikii tuunə, wa ndzaanə jamə ətə bii unə a ndzaa davə asii. Amma, mada maluumə tii tuunə, yoo, ngəwəənəmə jamənə goonə.

¹⁴ Mada pooshi ənji liwə tuunə taa fii wabəətə gi a moonə, shigimə sə goonə davə asii taa asəkə vərənəkii, una gwa'agi bərəbərə nga hakii a səduunə. Ci na baarii oo'i, madamə tii nga'ə.

¹⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma uusəra nga dā gəŋwanə, kadə nə gəŋwanə nga ənji vərənəkii a palee ka nga ənji *Sadooma da nga ənji *Gwamoorə də iza'unə.”

Cibətə nə *lyawarənə nga Yeosu a sa

(Mar. 13.9-13; Luka 21.12-17)

¹⁶ “Fatəmə, wanyinə ka sləkeenə koonə makə sətə ci bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə. Aciikii, see a ndzaa unə macicirəkii,* una ndzaa yadə saaweenə ka uushi'inə makə kurəkutiinə.

¹⁷ Nəhəmə noonə na, acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəŋwacii gəŋwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə.

¹⁸ Ka kərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Ka danə nə ətə ha'ə koonə shii mbee ka ba Nyuni Habara ka tii da ka ənjitə əntaa Yahudiinə.

¹⁹ Mada kə kirə tii tuunə aakəŋwacii gəŋwanə, goona ənvutə noonə nə ka buurənə agyanə makə sətə nuuna wabə taa sətə nuuna dzə ka banə ka tii. Acii mada kə mbu'i saa'ikii, ka shiinə nuunə sətə nuuna ba.

²⁰ Acii ma sətə nuuna ba, əntaa noonə, amma dacia Ma'yanə nga Dəsənuunə na shi. Ci na wabə da moonə.

²¹ “Kadə nə ndzəkəŋjunə a ngərə tə ndzəkəŋjuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka danə nə tii ha'ə. Ha'ə danə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

²² Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

²³ Mada kə cibə ənji koonə asəkə əndə'i vərənə, huyimə sə goonə ka əndə'i. Acii tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi unə ka uudəpaa gəŋutəgi də vəranyinə nga *Isərayilla patə, taabu'u shinaaki, nyi *Uuzənə nga ənda.

²⁴ “Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Ha'ə nə mava əsə, paa ci ka paleenə ka slandanəkii.

²⁵ Kə mbu'i ha'ə ka lawarə a ndzaa mbərə mbərə tii da maləmaakii. Ha'ə nə mava əsə, ca ndzaa mbərə mbərə tii da slandanəkii. Mada kə 'wii ənji tə slanda yi də Byaləzabulə,† ləmətə palee də bwaya bwayaanə 'wanə ənji də ənji yaakii.”

Goonə ngwalə ənda

(Luka 12.2-7)

²⁶ “Acii ha'ə, goona ngwalə ənja. Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nə sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii.

²⁷ Ma sənə cii kya ba koonə ka təkutəkunə, bagimə ka macamə ha. Ma sətə bavə ənji koonə aa limuunə də matatahinə, baabagimə pangəranə pangəranə ka ənja.

²⁸ Goona ngwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeənə nə tii ka bələginə, amma, paa tii ka mbeənə ka bələgi əpinə. Amma ngwaləmə tə Əntanfə. Ci nə əndə da baawədə nga zamaginə də ba shishinə patə da əpinə agi gunə.

²⁹ Əntaa bəra'i ci ənjə a vii əginyinə ka kwaḃa rəŋwə kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rəŋwə agitii ca əntə, yadə luuvənə nga Əntanfə Dəsənuunə.

³⁰ Taa shiŋkinə nga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntanfə.

³¹ Acii ha'ə, goona ngwalə, kə palee unə ka əginyinə patə də məghərəvənə.”

Seedanə tə Yeosu

(Luka 12.8-9)

10:13 10:13 Luka 2.14. **10:14 10:14** Slənə 13.51. **10:15 10:15** 'Wat. 18.20; 19.1-29; Mat. 11.24. * **10:16 10:16** Ma asəkə hara zhi'eenə, tə'i 'macicirəkii makə rəhunyinə.' Ma ahada ənji Guḃə, zhiina palee də cicirənə. **10:16 10:16** Luka 10.3. **10:17 10:17-22** 24.9-14; Mar. 13.9-13; Luka 21.12-19; Yooh. 16.1-4. **10:17 10:17** Slənə 5.40; 2 Koor. 11.24. **10:18 10:18** Slənə 24.1-26. **10:19 10:19-20** Luka 12.11-12. **10:21 10:21** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53. **10:22 10:22** 5.11; Yooh. 15.18. **10:23 10:23** 16.28; Slənə 8.1. **10:24 10:24-25** Luka 6.40; Yooh. 13.16; 15.20. † **10:25 10:25** Ma Byaləzabulə, əndə'i ləmə nga *Seetanə. **10:25 10:25** 9.34. **10:26 10:26** Mar. 4.22; Luka 8.17. **10:28 10:28** Ibər. 10.31. **10:30 10:30** Luka 21.18.

³² “Madfa kə bagɪ ɛndɛ paŋgɛraŋɛ akɛŋwacii ɛŋji oo'i, naaki nɛ ci, nyi maa, ka banɛ nɛ nyi paŋgɛraŋɛ akɛŋwacii Daadɛ dadagɛ oo'i, naaki nɛ ci.

³³ Amma, ma ɛndɛtɛ kaaree ka nyi akɛŋwacii ɛŋja, nyi maa, ka kaareenɛ nɛ nyi ka ci akɛŋwacii Daadɛ dadagɛ.”

Kira tɛɛkɛshinɛ ŋga Yeesu aagi duuniya

(Luka 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ “Goona nɛhɛ noonɛ makɛ jamɛnɛ shi nyi ka kiranɛ aasɛkɛ duuniya. Aa'a, ɛntaa jamɛnɛ kira nyi, panɛ kira nyi.

³⁵ Ma shi nyi, ka mbɛzɛenɛ ka uuji ŋguyirɛnɛ da dɛsɛnɛtɛ, uuji makinɛ da mɛsɛnɛtɛ, madanɛ da sɛrɛhwatɛ ɛsɛ.

³⁶ ɛŋjitɛ asɛkɛ yi rɛŋwɛ na ndzaanɛ ka ɛŋji daawaanɛ ŋga natii na.

³⁷ “Taa wu patɛ uu'i tɛ dii tafa tɛ mɛci palee ka nyi, mambu'umɛ ci bahɛ ndzaanɛ ka lawaraaki. Taa wu patɛ uu'i tɛ uundzɛ ŋguraakii taa uncitɛ minaakii palee ka nyi, mambu'umɛ ci bahɛ ndzaanɛ ka lawaraaki.

³⁸ Ma ɛndɛtɛ pooshi ŋgirɛ ɛnfwaakii ŋga gwa'avɛnɛ tɛ ci aashikii, ca nɛ'u dɛ nyi, mambu'umɛ ci bahɛ ndzaanɛ ka lawaraaki.

³⁹ Tafa wu patɛ dii gazhi'waanɛ ŋga luupaa ɛpinaakii, zamaginɛ cii kɛya zamagi ɛtsa. Amma, tafa wu patɛ zamagi dɛ ɛpinaakii putɛ ŋga nɛ'unɛ tɛ nyi, ka upaanɛ nɛ ci bwatyakii.”

Slɛnɛ ŋga shikwa

(Mar. 9.41)

⁴⁰ “Taa wu patɛ liwɛ tuunɛ, tɛ nyi liwɛ ci ɛtsa. Taa wu patɛ liwɛ tɛ nyi ɛsɛ, tɛ ɛndɛtɛ slɛkɛ ka nyi liwɛ ci ɛtsa.

⁴¹ Taa wu patɛ liwɛ tɛ *anabi ŋga ɛntaŋfɛ acii dii ci ka anabi ŋga ɛntaŋfɛ, ka upaanɛ nɛ ɛndɛkii shikwa makɛ sɛtɛ ci anabi a upaa. Ha'ɛ ɛsɛ, taa wu patɛ liwɛ ŋunyi ɛnda acii dii ci ka ŋunyi ɛnda, ka upaanɛ nɛ ci shikwa makɛ ŋga ŋunyi ɛnda.

⁴² Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: taa wu patɛ ndii ma'inɛ taa ka moodɛba'a agi ɛŋji nɛ'unɛ tɛ nyi acii dii ci ka lawaraaki, ka upaanɛ nɛ ci shikwakii.”

11

Wabɛnɛ ŋga Yeesu agyanɛ Yoohana

(Luka 7.18-35)

¹ Makɛ uudɛpaa Yeesu baabagi wabɛɛtsɛ ka lyawarɛnaakii pu'u aji bɛra'i, wata ca madɛ gatɛ, ca palɛ ka dzɛgunɛnɛ da waazanɛ asɛkɛ makɛdɛhɛ vɛranyinɛ.

² Ma Yoohana, ɛndɛ dfa bapɛtisɛma, mapa'ɛkii nɛ ci a furɛshina. Makɛ fii ci uushi'iitɛ ci *Alɛmasiihu a dɛada, wata ca slɛkɛ ka hara lyawarɛnaakii aabiikii.

³ Tɛya dzɛ aabiikii, uu'i tii ka ci, “Ma bii Yoohana kwaa, hɛ nɛ ɛndɛtɛ na shi nii, anii a gɛreenɛ ɛndɛ'i ɛndɛ pama?”

⁴ Yeesu a ba ka tii, “ɛnɛmɛ, una dzɛ ka banɛ ka Yoohana sɛnɛ cuuna fa da sɛnɛ cuuna nee.

⁵ Waatoo, agi wuunɛnɛ nɛ ginɛ ŋga muurɛfinɛ, agi wiinɛ nɛ mahurɛmɛsɛ ɛŋja, ɛŋji uyikuzɛnɛ ɛsɛ, agi mbɛɛdɛnɛ nɛ tii. Agi wuunɛnɛ nɛ liminɛ ŋga kadɛguluminɛ, agi madeenɛ nɛ ɛŋji ka mamɛtɛ ɛŋja, agi waazanɛ nɛ ɛŋji ŋunyi Habara ka maaghiinɛ ɛsɛ.

⁶ Tɛ'i barɛkaanɛ ashɛ ɛndɛtɛ pooshi na unee ka nɛ'unɛ tɛ nyi.”

⁷ Ma saa'itɛ *lyawarɛnɛ ŋga Yoohana a palɛ satii, Yeesu a ndzarɛ wabɛnɛ ka dabaala agyanɛ Yoohana, ɛŋki ci, “Ya saa'itɛ gyuunɛ aabii Yoohana aagi bilina, mi sanɛ mwayi unɛ neena? Kuzɛnɛ ɛtɛ ca ba'agi agi mɛdɛ kwa?”

⁸ Aa mi sanɛ gyuunɛ ka caamana? Ka caama ɛndɛtɛ ŋgii dagwa kɛjeerɛnɛ kwa? Ma ɛŋjitɛ ca ŋga tsarɛ kɛjeerɛnɛ ha'ɛ, agi ɛŋji ŋga ŋwanɛwɛ nɛ tii.

⁹ Bamɛ ka nyi: mi gyuunɛ ka caamanɛ kwa? *Anabi gyuunɛ ka caamanɛ kwa? Ha'ɛ tanyi, sɛtɛ palee ka anabi gyuunɛ ka caamanɛ.

¹⁰ Acii ci nɛ ɛndɛtɛ wabi malaaba lɛkalɛkatɛ agyanɛkii. Ma bii ɛntaŋfɛ:

‘Wanyinɛ ka slɛkeenɛ ka maslɛkɛ ɛndaaki,

kaa ca ta ka hæ køjwanø,

ca hadatøgi ka hæ dø røgwa, taabu'u nii kwa dzø.' "

¹¹ Yeesu a tsakø banø, øjki ci, "Tantanyinø cii kya ba koonø: ma Yoohana øndø ða barøtisøma, pooshi ønji sha pwayi øndø ganø a duuniya øtø palee ka ci. Amma, ma øndøtø palee dø uundzuundzuunø agi jwanjuunø nga dagyø, kø palee ci ka Yoohana.

¹² Watøginø ka zamana nga Yoohana ca'ø mbu'ya ka øndzø'i, ha'ø nø jwanjuunø nga dagyø agi pakæ'ø dø purøtø hanjkaliinø. Agi ða gazhi'waanø nga saaweenø nø tii.

¹³ Patønø nga anabiinø da bariya nga Muusa, kø ðii tii anabaakwaanø ha'ø mbu'ya zamana nga Yoohana.

¹⁴ Madæ nga'ø koonø nø luuvønø, ma Yoohana, ci nø *Piya øtø bii malaaba løkaløkatø agyanøkii øø'i, ka shinë nø ci.

¹⁵ Ma øndøtø ða liminø nga fanø, wa ca fa.

¹⁶ "Amma, dø mi sanø mbørø mbøretøginøki dø ønji nga zamanana? Makø manjeevønø tøya buurø asøkø luuma nø tii, tøya 'waa'wa hara manjeevønø makø tii,

¹⁷ tøya ba: 'Kø øgiinø koonø udfaløma; pooshi unø ujø. Kø kii inø koonø wanyanø nga wa, amma, matuumuunø.'

¹⁸ Ma bii nyi ha'ø, acii makø shi Yoohana, kø ðii ci suumaya, paa ci nja sa ma'i inaba. Taa wu patø, kø bii ci: 'Øndø gu'wø nø ci!'

¹⁹ Amma makø shi nyi naaki, nyi *Uuzønø nga ønda, agi adønø nø nyi zøma, nya sa ma'i inaba. Kø bii ønji ka nyi: 'Tsaamømø tø øndøtsa! Bwanjkara nø ci, masa ma'i inabi, guva nga ønji luu tsøka da hara ma'waslyakø ønji nø ci!' Patø da ha'ø, ma hiima nga øntanfø, agi neenø nø ønji ka tantanyinøkii dagi slønøaki.

*Wazønø nga Yeesu ka vøryiitø maviimø goonga ka ci
(Luka 10.13-15)*

²⁰ Ma vøryiitø ðii Yeesu sø nga hurøshishinë lanø asøkøtii, pooshi tii unee ka ða 'waslyakøønø. Wata Yeesu a ndzanø wazønø ka tii.

²¹ Ca ba, "Kø ðii anuunø, ønji Koorazinø, kø ðii anuunø, ønji Batøsayida! Acii maci ma sø nga hurøshishiitø ðaadii asøkø vøryiitø goonø, dø Tiira da dø Sidoonø ðii, kadæ kø ngaanø tii døgøjinyinø, tøya ndzaanø agi øntøðaka ka baariinø øø'i, kø baa tii ka øntanfø. *

²² Amma, wanyinø ka banø koonø: ma uusøra nga ða gøjwanø, kadø nø gøjwanø goonø a palee ka nga ønji Tiira da nga ønji Sidoonø dø iza'unø.

²³ Ya unø, ønji Kafarønahumø, ma nuunø ka banø sanø, kadø ndørønø nuunø aadøgyø kwa? Pooshi unø ka ndørønø. Aagi gutø sunjøwø kagørø nø ønji tuunø! Acii maci ma sø nga hurøshishiitø ðii ønji koonø, ka ønji *Sadooma ðii ønji, kadæ ma'ø vøranøkii ca'ø ønshinë.

²⁴ Amma, wanyinø ka banø koonø: ma uusøra nga ða gøjwanø, gødø tøgunuunø nga ønji hanyinø nga Sadooma nø øntanfø a nee acii noonø."

*Dzønø aabii Yeesu ka upaa øpisøka
(Luka 10.21-22)*

²⁵ Ma ka øtø saa'i, wata Yeesu a ba, "Ya'ø Daada, Slandanø nga dadagya da nga duuniya, kø kuyirii nyi tø hæ, acii ma sètø hiwee hæ acii ønjitø shii uushi'inø da ønji hiima, kø baarøgi hæ ka ønji saakii.

²⁶ Ha'ø ðii, Daadø, acii ha'ø makø øtsø kadøesøkø ka hæ."

²⁷ Wata øjki ci ka ønja, "Patønø nga uushi'inø, aaciiki ba'avø Daadø. Pooshi øndø shii tø nyi, madæamø Daadø. Ha'ø øsø nø Daadø, pooshi øndø shii tø ci, madæamø nyi da ønjitø ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tø ci.

²⁸ Shoømø aabiiki, unø ønø zhaarø acii mazøzøkø kørønø, kaa nya vii koonø øpisøka.

²⁹ Luumø dzøgunønaaki, una nø'u dørøpaaki. Acii pu'u nø søkøki. Paa nyi ka ka uushi aa søkøki. Ka upaanø nuunø øpisøka.

³⁰ Acii ma dzøgunønaaki ønø cii kya vii koonø, njufø. Ma kørøønø cii kya kaanø koonø øsø, katsatsa'ø."

11:14 11.14 1 Meem. 17.1; Mal. 3.23; Mat. 17.12-13; Mar. 9.13. **11:15 11.15** 13.9,43; Mar. 4.9,23; 7.16; Luka 8.8; 14.35. **11:18 11.18-19** 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. **11:19 11.19** 9.10; 11.2. * **11:21 11.21** Tiira da Sidoonø: Isaa. 23.1-16. **11:23 11.23** Isaa. 14.13,15. **11:24 11.24** 10.15; Luka 10.12. **11:25 11.25** Isaa. 29.14; 1 Koor. 1.18-29. **11:27 11.27** 28.18; Yooh. 1.18; 3.35; 10.15; 13.3; 17.2. **11:28 11.28-30** Isaa. 28.12. **11:29 11.29** Irim. 6.16.

12

*Ləgwanə agyanə *uusəra n̄ga əpisəka**(Mar. 2.23-28; Luka 6.1-5)*

¹ Ma ka ətə saa'i, Yeesu a pitəgi da səkərə, waatoo rə n̄ga aləkamaara. Ma uusərakii, uusərə n̄ga əpisəka. Ma lyawarənaakii, kə d̄ii madəfənə tə tii. Wata t̄əya dzə d̄ə b̄iyyinə aləkamaara, t̄əya tsəbə.

² Makə nee *Farisanyinə ka tii, wata t̄əya ba ka Yeesu, "Tsaamuu! Watiit̄sə lyawarənaaku ka daada sət̄ə maviimə *bariya rəgwa n̄ga d̄anə uusərə n̄ga əpisəka."

³ Ənki Yeesu ka tii, "Pooshi unə jan̄gii sət̄ə d̄ii *Dawuda tii da ən̄jaakii saa'it̄ə madəfənə a d̄a t̄ə tii kuna?"

⁴ Kə d̄əməgərə ci aasəkə *yi n̄ga Əntan̄fə, ca ngiragi buroodit̄ə d̄əkəpaa ənji ka Əntan̄fə, t̄əya adə d̄ə ən̄jaakii, taa n̄gahi ma buroodita, pooshi bariya vii ka tii rəgwa n̄ga adənə, mad̄aamə ka limanyinə daanətii.

⁵ Anii pooshi unə jan̄gii asəkə bariya n̄ga Muusa oo'i, taa n̄gutə uusəra n̄ga əpisəka pat̄ə, ma limanyinə, ha'ə n̄ə tii agi tan̄jəgi bariya n̄ga uusəra n̄ga əpisəka acii agi slənənə n̄ə tii asəkə yi n̄ga Əntan̄fwa? Amma, pat̄ə da ha'ə, pooshi 'waslyakəənə ashitii.

⁶ Wanyinə ca ba koonə: t̄ə'i uushi gan̄ə palee ka yi n̄ga Əntan̄fə.

⁷ Kə bii Əntan̄fə asəkə malaaba ləkələkat̄ə oo'i: 'Nəhə t̄əgunuunə n̄ga ənji mwayi nyi, əntaa d̄a ka nyi sataka d̄ə d̄aba.' Maci kə shii unə sət̄ə ci wabəətsə a moo banə, kada pooshi unə n̄ja ba oo'i, t̄ə'i 'waslyakəənə ashii ənjit̄ə pooshi agi d̄a 'waslyakəənə.

⁸ Acii ma nyi *Uuzənə n̄ga ənda, Slanda uusəra n̄ga əpisəkə n̄ə nyi."

*Əndə mantə ciinə**(Mar. 3.1-6; Luka 6.6-11)*

⁹ Ma d̄aba'əkii, wata Yeesu a madə gat̄ə, ca dzə, ca d̄əməgərə aasəkə *kuv̄ə d̄ə'watii.

¹⁰ Asee, t̄ə'i əndə davə ət̄ə d̄ii ciinəkii mantəkii. Hara ənji davə a ləgwa ka Yeesu, ənki tii, "Ya əna, mad̄a kə mbəd̄əpaa ənji d̄ə əndə uusəra əpisəka, kə tan̄jəgi ənji bariya kwa?" Ma bii tii ha'ə, kaa t̄əya shii upaa s̄ə n̄ga id̄əpaanə ashikii.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, "Yaci t̄ə'i əndə'i əndə d̄a bakaakii agyuuna, mad̄a kə kulagərə aa gu'u uusərə n̄ga əpisəka, paa ci ka ngiraginə kwa?"

¹² Kə palee əndə ka бага ka shan̄ə. Acii ha'ə, kə vii *bariya rəgwa n̄ga d̄a n̄ga'əənə uusərə n̄ga əpisəka."

¹³ Wata ənki Yeesu ka əndət̄ə d̄ii ciinəkii mantəkii, "Təd̄əpaa ciinəku." Wata ca təd̄əpaa, ciinəkii a ənəpaa ndalə makə n̄ga əndə'i.

¹⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, wata t̄əya palə, t̄əya dzə ka d̄a mət̄ərək̄inə n̄ga b̄ələginə t̄ə Yeesu.

Matad'ə əndə n̄ga Əntan̄fə

¹⁵ Makə fii Yeesu oo'i, agi d̄anə n̄ə ənji mət̄ərək̄inə n̄ga b̄ələginə t̄ə ci, ca palə saakii. Dabaala a dzə d̄ə n̄ə'unə t̄ə ci. Ca mbəd̄əpaa d̄ə pat̄ənə n̄ga ənji bwanea,

¹⁶ ca wazə ka tii, "Goona bagi taa wu n̄ə nyi."

¹⁷ Ma bii ci ha'ə, ka mbu'utəginə d̄ə sət̄ə wabi anabi Isaaya ət̄ə bii ca:

¹⁸ "Wiit̄sə lawaraaki ət̄ə ta'i nyi,

kə uu'i nyi t̄ə ci, ci ca uufagi sək̄eki.

Ka sləkeenə n̄ə nyi ka Ma'yanaaki aagyanəkii

kaa ca ba aniyaaki ka pat̄ənə n̄ga ənji agi duuniya.

¹⁹ Paa ci na daada mabizhinə da ənja, taa wazənə,

pa ca wabə d̄ə n̄geerənə ahada ənja,

²⁰ paa ci ka b̄iyyigi uushi'it̄ə gwaan̄jəgi satii,

paa ci ka b̄ələgi garəkuwat̄ə kəd̄əhə ka əntəginə.

Ka d̄anə n̄ə ci ha'ə, see mad̄a

jaalii goon̄gaanə n̄ga Əntan̄fə agyanə *duuniya.

²¹ T̄ə ci n̄ə pat̄ənə n̄ga ənji a gi'i."

*Bərəpaanə n̄ga ənji t̄ə slənə n̄ga Malaaba Ma'yanə**(Mar. 3.22-30; Luka 11.14-23)*

²² Ma d̄aba'əkii, wata ənjə a kira ka Yeesu əndə'i muurəfa, kadəguləmə n̄ə ci əsə, acii t̄ə'i ginaaji ashikii. Yeesu a mbəd̄əpaa d̄ə ci. Ha'ə əndət̄ə a mbee ka wabənə, ca nee ka ha əsə.

²³ Dabaala patə a ləgwa, əŋki tii, “Matuu mađuunə jijinə nga *Dawuda ətsə nii?” Acii kə dñi ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shanjə nə sətə dñi Yeesu.

²⁴ Makə fii Farisanyinə ətsə ha'ə, təya ba, “Ma ci əndətə a lyaakagi ginaajinyinə, də baawəda nga *Byaləzabulə, nwanwatii.”

²⁵ Shiinə nga Yeesu tə sətə ci təya hiima, wata əŋki ci ka tii, “Taa nɔutə nwanjuunə təkəgi bəra'i putə nga mabizhinə, ka əntənə nə nwanjuunəkii. Ha'ə, taa nɔutə vərənə taa ya ətə təkəgi bəra'i, ka ənslənə nə vərənəkii taa yikii.

²⁶ Madə *Seetanə ca vii baawəda nga lyaakagi sətə ndzaa ka naakii, kə ndzaa ci ətsə kə təkəgi yikii bəra'i, ka ənslənə nə nwanjuunəkii.

²⁷ Yoo, madə də baawəda nga Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu dñi vii ka *lyawarənə goonə natii baawəda nga d'anə ha'a? Slənati na baarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁸ Amma, makə dñi ci, də baawəda nga Ma'yanə nga Əntanjə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i, kə njanə Əntanjə da nwanjuunə ahadoonə.

²⁹ “Pooshi əndə ca dzagəgə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

³⁰ “Tada wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaakii nə ci ətsa. Tada wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci.

³¹ Acii ha'ə, wanyinə ka banə koonə, tada nɔutə 'waslyakənə da bərapaanə tə Əntanjə, ka tifyaginə nə Əntanjə ka ənja. Amma, ma bərapaanə tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanjə ka tifyaginə.

³² Ha'ə əsə, tada wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə nga ənda, ka tifyaginə nə Əntanjə tə ci. Amma, tada wu patə bii bwaya uushi aashi Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanjə ka tifyaginə tə ci əndə'i ka ca'ə ndəjwə ndəjwə.”

Ənfwə da pawakii

(Luka 6.43-45)

³³ “Yoo, madə nɔnyikii nə ənfwa, nɔnyikii ndzaanə pookii. Madə bwayakii nə ənfwa, bwayakii ndzaanə pookii əsə. Acii ka pookii shiinə ənji ənfwa.

³⁴ Ya unə rəhunyina, iitə mbeenuunə ka ba nɔnyu uushi, wiinə boo bwayakii nuunə kwa? Acii sətə pasə asəkə ədzəmə nga əndə cii kəya ba.

³⁵ Ma nɔnyu ənda, nɔnyikii ndzaanə slənaakii, acii nɔnyikii nə aginaakii. Mə bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwaya aginə nə ci.

³⁶ Wanyinə ka banə koonə: ma uusərə nga d'a gəjwanə, taa wu patə, ka baabaginə nə ci patənə nga uushi'iitə pooshi nafakii ətə shi ca wabə.

³⁷ Wabənə goonə nə ənjə a nɔgərə ka la koonə də gəjwanə. Wabənə goonə na baarii tuunə taa pooshi 'waslyakənə ashuunə, taa ka ma'waslyakə ənji nuunə.”

Ləgwa sə nga hurəshishinə ama Yeesu

(Mar. 8.11-12; Luka 11.29-32)

³⁸ Ma daba'əkii, hara maliminə da hara Farisanyinə a ba ka Yeesu: “Maləma, nga'ə keenə ha d'a sə nga hurəshishinə keena nee.”

³⁹ Amma əŋki ci ka tii: “Ma ənji nga zamanana, bwaya ənja, ənjitə pooshi ka nə'utə bariya nga Əntanjə nə tii. Agi alənə nə tii kaa ənjə a d'a ka tii sə nga hurəshishinə. Amma pooshi sə nga hurəshishinə ci ənjə a d'a ka tii, madaamə ətə dñi Əntanjə də *anabi Yunana.

⁴⁰ Makə sətə baa Yunana vədə makkə da uusərə makkə asəkə hərəfinə, ha'ə nə Uuzənə nga əndə a baanə vədə makkə da uusərə makkə manɔgədəkii agi hanyinə.

⁴¹ Ma uusərə nga d'a gəjwanə, kadə nə ənji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii makə fii tii waazanə nga Yunana, kə baa tii ka Əntanjə. Yoo, tə'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci.

⁴² Ma uusərə nga d'a gəjwanə, kadə nə miitə dñi nwanjuunə agyanə hanyinə nga Saba a madə, kya vii ma'inə ka ənji nga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii nwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə, amma pooshi unə agi fa wabənaakii.”

Wabənə n̄ga Yeesu aɣyanə ənyanə n̄ga ginaaja
(Luka 11.24-26)

⁴³ “Maɗa kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura’ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma’inə davə ka alə ha n̄ga əpisəka. Amma paa ci ka upaanə.

⁴⁴ Ka banə nə ci ka naakii na: ‘A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.’ Maɗa kə ənyi ci aa dāvə, ca lapaa hakii gbənə, maslaabakii, mahadakii n̄ga’ə əsə.

⁴⁵ Makə nee ci ha’ə, wata ca palə ka ‘waa’wa hara ginaajinyinə məɗəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Wata ndzaanə n̄ga əndətə a ɗagi təgugunə palee ka n̄ga n̄jukə. Ha’ə d̄ii na slənə də bwaya ən̄ji n̄ga zamanana.”

I mæci Yeesu da ndzəkənjushi’inəkii
(Mar. 3.31-35; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Ma Yeesu ma’ə agi wabənə ka ən̄ja, wata kə mbu’ya mæci tii da ndzəkənjushi’inəkii, təya kəjaanə aɣyə, təya ləgwa kaa təya wabə da Yeesu.

⁴⁷ Wata əndə’i əndə a ba ka ci oo’i, “Watiit̄sə i muu tii da ndzəkənjushi’inəku kən̄jə kən̄jə aɣyə. N̄ga’ə ka tii nə wabənə da hə.”

⁴⁸ Ən̄ki Yeesu ka ci, “Wu san̄jə nə yaaya? I wu nə ndzəkənjushi’inəkya?”

⁴⁹ Wata ca shiku t̄ə lyawarənaakii, ən̄ki ci, “Watiin̄ə i yaayi da ndzəkənjushi’inəki.

⁵⁰ Aci t̄ada wu patə ca slənətə sətə ci Daadə ətə dadagyə a moo, ci nə ndzəkənjunəki da cikənjunəki da yaayi.”

13

Misaali də əndə giirə slikerənə
(Mar. 4.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Agi uusəratə rənjwə ha’ə, Yeesu a maɗə asii, ca palə, ca ndzaanə ama uunəwə kaa ca dzəgunə ka ən̄ja.

² Lan̄jə ka shan̄jə nə dabaala abiiikii, see də makə ndərəwə ci aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə asəkəkii, ən̄jə a kəjaanə anə ndərə.

³ Kə slən̄yi ci də misaalinyinə ka baaba ka tii uushi’inə lan̄jə. Ən̄ki ci, “Tə’i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikerənə.

⁴ Ma ca giirə slikerənəkii, tə’i harakii kwaalii ahada rəgwa. Əginyinə a dəmətə.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə d̄ii hanyinə gi’u anəkii. Slikerənəkii a givagi pii pii, acii wata lyavərəwərə nə hanyinə anə faara.

⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikerənəkii a naa’ugi saakii, acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma’inə. Magiva slikerənəkii a huurəgi saakii.

⁷ Hara slikerənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikerənəkii, dəhəkii a pa’aanə ka ci, pooshi rəgwa n̄ga gərənə.

⁸ Amma, ma hara slikerənəkii, kə kwaalii tii anə n̄nyin̄i hanyinə, kə vii tii n̄nyin̄i cifanə. Harakii gya’ə gya’ə, harakii kuwa pu’unə kuwa pu’unə, harakii makkə pu’unə makkə pu’unə.”

⁹ Yeesu a uudəpaa, ən̄ki ci, “Ma əndətə da liminə n̄ga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?
(Mar. 4.10-12; Luka 8.9-10)

¹⁰ Wata *lyawarənə n̄ga Yeesu a shi aabiiikii, təya ləgwa ka ci, ən̄ki tii, “Ka mi san̄jə cii kwa ɗa misaali, ha wabə ka ən̄ja?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, ən̄ki ci, “Ma unə, koonə vii Əntan̄fə rəgwa n̄ga shii ma’umbəe uushi’inə n̄ga n̄wan̄juunaakii, əntaa ka tii.

¹² Aci, ma əndətə kavə nəkii ka shii uushi’inəkii, ka ci tsakənə nə ən̄ji paaratəginə kaa ca shii ɗanə lan̄jə aciiikii. Amma, ma əndətə d̄ii naakii shiinə gi’u, taa gi’ukii maa, ka luuginə nə ən̄ji aciiikii.

¹³ Ci nee unə cii kya wabə ka tii də misaali, acii ka tsaamənə nə tii, amma, paa tii ka neenə, ka kapaanə nə tii liminət̄ii, amma, paa tii ka fanə, paa tii ka paaratəginə əsə.

¹⁴ Tii ca mbu’utəgi də wabəətə wabi Əntan̄fə ka ən̄ji *Isərayiila da ma anabi Isaaya ətə bii ci:

‘Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka paaratəginə shan̄jə.
Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma, pooshi unə ka neenə shan̄jə.

15 Acii ma ədzəməŋga ənjitsa, mapa'əkii, liminətii əsə, manjiikəkii, təya dzaa'agi ginətii. Maci madəmə tii ha'ə, kadə kə nee tii də ginətii, təya fatə də liminətii, təya paaratəgi də ədzəmətii, təya zhi'wagi aabiiki əsə, nya mbədfəpaa də tii.'

16 Amma, ma unə, tə'i barəkaanə ashuunə, accii agi neenə nə ginuunə, ha'ə agi fanə nə liminuunə əsə.

17 Tantanyinə cii kya ba koonə: laŋə nə anabinyinə da ənji ŋga Əntaŋfə mwayi ka shaŋə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə."

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə giirə slikerənə

(Mar. 4.13-20; Luka 8.11-15)

18 "Fatəmə dīi kaa nya ba koonə sətə ci misaali ŋga əndə giirə slikerənə a moo banə:

19 madə kə fii ənji wabənə agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə, amma mapaaratəgimə tii, ka ndzaanə nə tii makə slikeriitə kwaalii ahada rəgwa, *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə giirə ənji a ədzəmətii.

20 Ma slikeriitə kwaalii ama pasla, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya luu pii də moodasəka.

21 Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə ŋga uundzə saa'i. Accii ha'ə, madə kə līi ŋgəra'wə da cibə tə tii putə ŋga wabənə ŋga Əntaŋfə, pii wata təya wasee.

22 Ma slikeriitə kwaalii aagi dəhə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, amma putə ŋga buurə uushi'inə ŋga *duuniya da uudə gəna, kə saawagi wabənəkii, pooshi nafakii.

23 Ma slikeriitə kwaalii anə ŋunyi hanyinə əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya paaratəgi ŋga'a, təya ndzaanə makə slikerəətə ca vii ŋunyi cifanə, harakii gya'a gya'a, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə makkə pu'unə makkə pu'unə."

Misaali də kuzənə

24 Yoo, kə dīi Yeesu ka tii əndə'i misaali əsə də banə, "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da sətə dīi də əndətə gi ka ləga ŋunyi slikerənə asəkə raakii.

25 Ma davəfə, ətsə taa wu patə ka ŋunyiinə nə ci, wata əndə daawaanaakii a dzə ka ləgavə kuzənə aagi aləkamaarakii, ca palə saakii.

26 Makə givagi aləkamaara, kə girə, kə uugi ŋgərə manjeevənə, wata kuzənə a shigi ha'ə naakii.

27 Ənji slənə ŋga slanda rə a dzə ka banə ka ci, əŋki tii: 'Slandana, əntaa ŋunyi slikerənə ləgii ha? Aa dama dīi gyavagi kuzənə agikəya?'

28 Wata ca ba ka tii: 'Əndə daawaanə dīi ha'ə.' Ənji slənaakii a ba ka ci: 'Ŋga'a ka hə madə kə giinə ka mbuudəginə kwa?'

29 Amma ca ba ka tii: 'Aa'aa'ə, bwaseemə, goona dzə ka mbuudəginə, accii madə kə gyuunə ka mbudənə, ka mbudəənənə nuunə da i aləkamaara atsakii.

30 Wa təya gərə patə. Madə kə mbu'ya saa'i ŋga cifanə, kadə nii kya ba ka ənji slənə cifanə, aa təya mbuudəgi kuzənə zəku'i, təya pukəgərə aagi gunə, taabu'u slənənətii ka nyi cifanə ŋga raaki, nya pukəgərə aa dəb'wə. "

Misaali də manshidəfə slikerənə

(Mar. 4.30-32; Luka 13.18-19)

31 Yeesu a dā ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, "Ma ŋwanjuunə ŋga dagyə, kə ndzaa ci makə hi'u iza,* əndə a ŋgərə, ca ləgapanə gakii asəkə tsanə.

32 Slikerənəkii palee patə də ənshidəfənə. Amma, madə kə girə, ka dāginə ka dandza ka shaŋə. Əginyinə a shi, təya dā kuvənyinatii davə."

Misaali də burəjanə

(Luka 13.20-21)

13:17 13.17 1 Piita 1.10-12. 13:22 13.22 1 Tim. 6.9-10. 13:30 13.30 3.12; Səniinə 14.14-15. * 13:31 13.31

Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gudə. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isarayiila wabi ci. 13:31 13.31 17.20; Luka 17.6. 13:32 13.32 Əzakı. 17.23.

³³ Yeesu a dfa ka tii ɛndɛ'i misaali, ɛnki ci, "Ma nwanjuunɛ nɔa dagyɛ, kɛ ndzaa ci makɛ burɛjanɛ. Minɛ a gwazɛtɛgi dɛ kɛjwɛ ɛjima makkɛ nɔa ɛmpunɛ. Wata ɛmpunɛkii patɛ a aslɛgi divɛ."

Da wabɛnɛ nɔa Yeesu dɛ misaali
(Mar. 4.33-34)

³⁴ Ma uushi'iitsɛ patɛ, kɛ wabi Yeesu ka dabaala dɛ misaali, pooshi uushi cii kɛya ba ka ɛnji yadɛ misaalikii.

³⁵ Ma ɛtsɛ patɛ, ka mbu'utɛginɛ dɛ sɛtɛ bii anabi oo'i:
"Ka wabɛnɛ nɛ nyi ka tii dɛ misaalinyinɛ,
ka banɛ nɛ nyi ka tii sɛtɛ nji ma'umbeekii
daga ka 'watɛginɛ nɔa duuniya."

Dzɛgunɛtɛnɛ nɔa Yeesu tɛ misaali dɛ kuzɛna

³⁶ Ma daba'ɛkii, kɛ bwasee Yeesu ka dabaala, ca dɛmɛgɛrɛ aasii. Wata lyawarɛnaakii a shi aabiikii, tɛya lɛgwa ka ci, ɛnki tii, "Batɛ keenɛ taa mi ci misaali dɛ kuzɛnɛ a sɛkɛrɛ a moo banɛ."

³⁷ Yeesu a ba ka tii, ɛnki ci, "Ma ɛndɛtɛ lɛgii nɔnyi slikerɛnɛ, ci nɛ *Uuzɛnɛ nɔa ɛnda.
³⁸ Ma ra, ci nɛ duuniya. Ma nɔnyi slikerɛnɛ ɛsɛ, tii nɛ ɛnji nɔa nwanjuunɛ nɔa ɛntanɔfɛ. Ma kuzɛna, tii nɛ ɛnji nɔa Seetanɛ.

³⁹ Ma ɛndɛ daawaatɛ gi ka lɛgavɛ kuzɛnɛta, ci nɛ Seetanɛ. Ma saa'i nɔa cifanɛ, ci nɛ muudinɛ nɔa duuniya. ɛnji slɛnɛ cifanɛ ɛsɛ, tii nɛ malaa'ikanyinɛ.

⁴⁰ Makɛ sɛtɛ ci ɛnjɛ a dzatɛgi dɛ kuzhinyinɛ, ɛnjɛ a kaanɛ gunɛ, ha'ɛ na dfa ka muudinɛ nɔa duuniya.

⁴¹ Kadɛ nɛ Uuzɛnɛ nɔa ɛndɛ a slɛkɛe ka malaa'ikanyinaakii, kaa tɛya dzatɛgi dɛ ɛnjitɛ ca kavɛ ɛnji ka dfa 'waslyakɛnɛ dɛ ɛnjitɛ ca dfa bwaya uushi'inɛ, tɛya fɛdɛgi tɛ tii agi nwanjuunaakii,

⁴² tɛya ɛjigɛrɛ tɛ tii aagi gunɛ. Davɛ tuunɛtii, tɛya tsɛbɛ linyinɛtii.

⁴³ Ma ɛnjitɛ da goonga ashitii ɛsɛ, ka bɛrɛnɛ nɛ tii makɛ uusɛra agi nwanjuunɛ nɔa Dɛsɛnɛtii. Ma ɛndɛtɛ da liminɛ nɔa fanɛ, wa ca fa."

Misaali dɛ manɔgɛdɛ gɛna

⁴⁴ "Ma nwanjuunɛ nɔa dagyɛ, kɛ ndzaa ci mbɛrɛ mbɛrɛ da manɔgɛdɛ gɛna ɛtɛ upaa ɛndɛ'i ɛndɛ asɛkɛ rɛ, ci ka ha nɔa uuzanɛ. Makɛ upaa ci, ca ɛnɛ ka nɔgɛdɛginɛ davɛ. Ka moodfasɛkɛ nɛ ci ka shanɔ. Ca dzɛ ka dɛrɛmagi dɛ uushi'inaakii patɛ, ca dɛrɛgi dɛ rɛta."

Misaali dɛ lu'ulu'u

⁴⁵ "Ha'ɛ ɛsɛ, ma nwanjuunɛ nɔa dagyɛ, kɛ ndzaa ci mbɛrɛ mbɛrɛ da ɛndɛtɛ ca alɛ nɔnyi lu'ulu'u.

⁴⁶ Wata makɛ upaa ci nɔnyikii, ca dzɛ ka dɛrɛmagi dɛ uushi'inaakii patɛ, ca dɛrɛgi dɛ nɔnyi lu'ulu'uta."

Misaali dɛ slaadfa

⁴⁷ "Ha'ɛ ɛsɛ, ma nwanjuunɛ nɔa dagyɛ, kɛ ndzaa ci mbɛrɛ mbɛrɛ da slaadfa ɛtɛ kagɛrɛ ɛnji aagi uunɛva, ca kaasha hɛrɛfinɛ kama kama lanɔ.

⁴⁸ Makɛ nii slaadɛkii, ɛnjɛ a ɛlyagi aanɛ ndɛra, ɛnjɛ a ndzaanɛ ka tsɛɛkɛgi nɔnyi hɛrɛfinɛ aasɛkɛ dɛva. Bwayakii ɛsɛ, ɛnjɛ a pukɛgi.

⁴⁹ Ha'ɛ na dfa ɛsɛ uusɛra nɔa muudinɛ nɔa duuniya. Kadɛ nɛ malaa'ikanyinɛ a dzɛ ka tsɛɛkɛgi bwaya ɛnji ahada nɔnyi ɛnja,

⁵⁰ tɛya ɛjigɛrɛ tɛ tii aagi gunɛ. Davɛ tuunɛtii, tɛya tsɛbɛ linyinɛtii."

Kura uushi'inɛ da iirɛ uushi'inɛ

⁵¹ Yoo, Yeesu a lɛgwa ka tii, ɛnki ci, "Kɛ fii unɛ uushi'iitsɛ patɛ kwa?" Tɛya ba ka ci, "Awa, kɛ fii inɛ."

⁵² Wata ca ba ka tii, "Tadfa wu agi maliminɛ ndzaa ka lawara agi nwanjuunɛ nɔa dagyɛ, makɛ nɔa slanda yi nɛ ci, ɛtɛ ca nɔgiragi kura uushi'inɛ da iirɛ uushi'inɛ asɛkɛ kuvɛ shigaakii."

Kaareenɛ ka Yeesu dɛ Nazaratu

(Mar. 6.1-6; Luka 4.16-30)

⁵³ Makɛ uudɛpaa Yeesu baaba misaalinyiitsa, ca madɛ gatɛ, ca palɛ saakii

⁵⁴ aa hakii aa vëra, hatë girë ci davë, ca dzëgunë ka ënji asëkë *kuvë dë'watii. Kë dïi ka tii ka së nga hurëshishinë, tëya ba ahadatii, "Da sanjë upaa ëndëtse shiinë ha'a? Da upaa ci baawëdë nga dë së nga hurëshishinë?"

⁵⁵ Æntaa uuzënë nga ëndë gwaa'a ënfuginë në ca? Æntaa Mariyaama në mëca? Æntaa i Yakubu da Yusufu da Simoonë da Yahuda në ndzëkënjushi'inëkëya?

⁵⁶ Æntaa ganë ahadaamë në cikënjushi'inëkii patë? Da sanjë upaa ëndëtse sëtse ha'a?"

⁵⁷ Wata tëya kaareë ka ci. Yeesu a ba ka tii, "Ma *anabi, taa ka ngutë vëranë gi ci patë, ka upaanë në ci mëghërëvënë. Amma ma gakkii dë vëra da ahada ënji yaakii, paa ci ka upaa mëghërëvënë."

⁵⁸ Madamë Yeesu së nga hurëshishinë lanjë davë putë nga ghatë vii goonjatii.

14

Æntënë nga Yoohana ëndë dë bapëtisëma

(Mar. 6.14-29; Luka 9.7-9)

¹ Ma ka saa'ita, kë fii *Hirudusë, nwanjëwë anë hanyinë nga Galili, habara nga Yeesu.

² Ca ba ka ënji slënaakii, "Ci në Yoohana ëndë dë bapëtisëma. Kë ma'i ci agi mamëëtë ënja. Ci nëe unë upaa ci baawëdë nga dë dë së nga hurëshishinë ha'ë."

³ Ma bii ci ha'ë, acii kë shi ca bii ka ënjë a kësë të Yoohana, ënjë a anëgi, ënjë a pa'ëgi a furëshinë. Ma dïi ci ha'ë, putë nga Hiroodiya, minë nga ndzëkënjuci, waatoo Filibusë. Ma miita, kë ngërëma Hirudusë të ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

⁴ Amma kë bii Yoohana ka ci oo'i, "Madëbeemë ha ngërë të Hiroodiya ka minaaku shanjë."

⁵ Kë mwayi Hirudusë bëlëginë të Yoohana, amma ngwaliikii acii dëbaala, acii kë ngirë tii të Yoohana ka anabi.

⁶ Makë zhi'wa kumënë nga uusëratë pwayi ënji të Hirudusë, kë uji uuzënë nga Hiroodiya uncitë minëkii akënjwacii ënja. Ha'ë, kë kadëesëkë ka Hirudusë.

⁷ Ca dë ka ki alëkawalë dë jidë oo'i, taa mi patë bii ki, ka viinë në ci ka ki.

⁸ Mëci a ba ka ki, wa kya këdii në nga Yoohana. Wata uncitë miitë a ba ka Hirudusë, "Nga'ë ka nyi ha vii ka nyi në nga Yoohana ëndë dë bapëtisëma ëndzë'i asëkë këjwa."

⁹ Makë fii nwanjëwë ha'ë, kë zhimë të ci asëkëkii. Amma putë nga jidëëtë ji'i ci da putë nga madiigërë ënjitë 'waa'wa ci, kë bii ci, wa ënjë a vii ka ki sëtë mwayi ki.

¹⁰ Wata ca slëkëe ka ënjë a dzë ka lyagi në nga Yoohana a furëshinë.

¹¹ Makë lyagi ënji, wata ënjë a kira asëkë këjwa, ënjë a vii ka uncitë miitë, kya luu, kya kërë ka mëci.

¹² Wata lyawarënë nga Yoohana a shi, tëya ngërë waakii, tëya dzë ka ngëdëginë. Ma dëba'ëkii, tëya dzë ka banë ka Yeesu të sëtë dïi.

Adëvënë nga Yeesu ka ënji dëbu'u tufë

(Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)

¹³ Makë fii Yeesu habara agyanë Yoohana, ca ndërëvë saakii aasëkë kumbawalë, kaa ca dzë ka ndzaanë daanëkii ka hatë pooshi ënji davë. Amma, makë fii dëbaala ha'ë, tëya bwaseë ka vëranatii, tëya në'u të ci dë sëdëti.

¹⁴ Yeesu a jimagërë asëkë kumbawalë aanë ndëra. Makë nëe ci ka dëbaala lanjë, kë nyihë ci tëgunuunatii. Wata ca mbëdëpaa dë ënji bwaneatii.

¹⁵ Ma ëtsë kaa uusëra a kula, lyawarënaakii a shi aabiikii, ënji tii, "Kë dïi këdëwanë; wiinë agi bilinë naamë ganë. Acii ha'ë, bawë ka ënji, wa tëya dzë aasëkë vëraninë ka dërë zëmë ka natii na."

¹⁶ Wata Yeesu a ba ka tii, "Pooshi bwatya nga dzënantii. Unë në vii ka tii zëma."

¹⁷ Tëya ba ka ci, "Pooshi zëmë acii inë bahë viinë ka tii. Wata buroodi tufë ba'ë hërëfinë bërä'i nëndë acii inë."

¹⁸ Wata ca ba ka tii, "Kiramë ka nyi."

¹⁹ Ca ba ka dëbaala, wa tëya ndzaanë agyanë kuzënë, ca ngërë burooditë tufë da hërëfiitë bërä'i, ca madëe ka ginëkii aadëgyë, ca kuyirii të Æntanfë, ca baatsëpaa buroodita, ca vii ka lyawarënaakii, tëya vii ka dëbaala.

²⁰ Ænji patë a zëmë, tëya ëburë. Ma dëba'ëkii, lyawarënaakii a tsëkëtë të ëtë mbëdëaanë, dëvë pu'u aji bërä'i.

²¹ Ma ënjitë agi zëmëta, kë mbu'i tii bahë dëbu'u tufë, tsanjë në makinë da manjëevënë.

Wiinø nga Yeesu anø ma'inø

(Mar. 6.45-52; Yooh. 6.15-21)

²² Wata Yeesu a ba ka lyawarønaakii, wa tøya ndørøvø aasøkø kumbawala, tøya takøjwa ka ci aa tanjegi uunøva, kaa ca ba ka dabaala a palø satii.

²³ Ma ønji agi palønø satii, ma ci naakii, wata ca ndørø aa gijwø, ci daanøkii, kaa ca ða dø'wa. Kø ugi vøðø ðanø, ci daanøkii nø øndø ðavø,

²⁴ dzadø ahada uunøvø nø kumbawalø øsø. Dzawø ka kumbawaløkii nø dzønø aakøjwø ma'ø, acii lanjø ðørøva nø møðø agi øgyanø dakøjwacii, ma'inø a dzø ðø ðægønø ashii kumbawala.

²⁵ Ma øtsø ha wurø wurø kaa ca pukø, wata Yeesu a dzø aabii lyawarønaakii ðø wiinø anø ma'inø.

²⁶ Makø nee lyawarønaakii ka ci ka wiinø anø ma'inø, kø jgwaløgi tii ka shanjø, øjki tii, "Wiitø bøørhine!" tøya kaala vurønø.

²⁷ Amma pii Yeesu a wabø ka tii, øjki ci, "Baneemø ka moodøfuunø. Nyi øna, goona jgwalø!"

²⁸ Wata Piita a ba ka ci, øjki ci, "Slandana, madfa hø øtsø tanyi, bawø ka nyi, kaa nya dzø aabiiiku anø ma'inø."

²⁹ Yeesu a ba ka ci, "Shiwa!" Wata Piita a jimøgøø asøkø kumbawala, ca wii anø ma'inø, ca dzø aabii Yeesu.

³⁰ Amma, makø nee ci ka møðø anø ma'inø, ca jgwaløgi. Wata ndzanjø lipønø nø ci aagi ma'inø, ca ka vurønø, "Slandana, luupaa tø nya!"

³¹ Pii wata Yeesu a vii ciinøkii ka ci, ca køsøtø tø ci ka ciinø, ca ba ka ci, "Kø øki gi'inaaku tø nyi. Ma nø hø ka nøhønø, paa nyi ka kavønø tø hø ka wiinø anø ma'inø kwa?"

³² Tøya ndørøvø aasøkø kumbawala, wata møðø a dødøkø.

³³ Lyawarønaakii a gøø'waanø asøkø kumbawala, tøya paslø tø Yeesu, tøya ba, "Tantanyinø, *Uuzønø nga Øntanjfø nø hø."

Mbøðøpaanø nga Yeesu ðø ønji bwanea ðø Ginazarøtø

(Mar. 6.53-56)

³⁴ Make tanjegi tii uunøva, tøya mbu'u aanø hanyinø nga Ginazarøtø.

³⁵ Ma ønji ðavø, kø puløgi tii oo'i, Yeesu øtsø shi. Wata tøya sløkee taa dama patø anø hanyinøkii, ønjø a kyaara ka ci ønji bwanea patø.

³⁶ Tøya køðii acii, taa wata køjeerønaakii, wa ønji bwanea a tøbøtø. Patønø nga ønjitø tøbøtø, kø mbø'i tii.

15

Alø'aada nga dzødzøshi'inø

(Mar. 7.1-13)

¹ Kø shi harii *Farisanyinø ða maliminø daga ðø Urusaliima aabii Yeesu, tøya løgwa ka ci, øjki tii,

² "Ka mi sanjø ci lyawarønaaku a tanjegi alø'aada nga dzødzøshi'inaama? Acii ma tøya, paa tii agi yibøgi ciinøtii taabu'u zømønøtii."

³ Yeesu a ba ka tii, øjki ci, "Ya unø noonaa, ka mi dee cuuna tanjegi bariya nga Øntanjfø putø nga alø'aada goona?"

⁴ Acii kø bii Øntanjfø oo'i: "Duunøtø tø i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa mæci, wa ønjø a bøløgi tø ci."

⁵ Amma, ma unø, agi dzøgunønø nuunø ka ønji oo'i, ma sètø ðøbøe øndø a vii ka dii taa mæci, madfa bii ci ka tii: 'Ma sønø, kø vii nyi ka Øntanjfø', tadfa paa ci ðuunøtø tø tii ma'ø, pooshi haala.

⁶ ðø ha'ø bwasee unø ka wabønø nga Øntanjfø putø nga alø'aada goonø.

⁷ Unø ønjitø ca nø'u tø Øntanjfø ðø moodøfø bøø'a'i, asee, tantanyinø nø anabaakwaanø nga Isaaya øtø bii ci anuunø oo'i:

⁸ 'Ma ønjitsa, amatii ci tøya hanjøtø tø nyi, Amma, ma ødzømøtii, dzadø ða nyi ka shanjø.

⁹ Zabø nø paslønøtii tø nyi, acii ma alø'aadanyiiitø ci tøya dzøgunø ka ønja, banø nga øndø shiinkinø, øntaa banaaki.' "

*Uushi'iitə ca ajjinetə tə ənda**(Mar. 7.14-23)*

¹⁰ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca ba ka tii, "Fatəmə, una paaratəgi:

¹¹ Əntaa sətə ca dzəgərə da ma ənda ca ajjinetə tə ci, amma sətə ca shigi da makii ca ajjinetə tə ci."

¹² Wata lyawarənaakii a shi aabiikii, təya ləgwa ka ci, "Kə shii hə oo'i, ma wabətsə bii hə, kə kulii aasəkə Farisanyinə nii?"

¹³ Ca ba ka tii, əŋki ci, "Tadfa ŋgutə slikerənə giva patə, madfa əntaa Daadə ətə dadagyə ləgii, ka mbudəginə nə ənji.

¹⁴ Bwaseemə ka tii, goona buurə tə tii, muurəfinə ca kərə tə harakii. Madfa muurəfə ca kərə tə muurəfə makə ci, tii kyakya'ə ca kwaanagərə aa gu'u."

¹⁵ Amma əŋki Piita ka ci, "Bawə keenə tadfa mi ci misaalitə a moo banə."

¹⁶ Ca ba ka tii, "Ma'ə unə yadə paaratəgi də uushi makə ŋga ənjitsə kwa?"

¹⁷ Asee, ma'ə unə mapaarətəgimə. Tadfa mi patə dzəgərə da ma ənda, ka dzəgərənə kura'ə aasəkə, ca gimagi.

¹⁸ Amma, ma sətə ca shigi da ma ənda, a ədzəmə ca shigi. Ci ca ajjinetə ənda.

¹⁹ Acii a ədzəmə nə əndə ka buurətə bwaya uushi'inə ca kavə tə ci ka bələ ənda, ca aləhiinə, ca dfa badawaanə, ca hərə, ca jirakə, ca wabə bwaya uushi'inə aashi ənda.

²⁰ Wiitə tsarə ŋga uushi'iitə ca ajjinetə ənda. Amma, ma adənə yadə yibəgi ciinə, pooshi ka ajjinetə ənda."

*Gi'inə ŋga məshipətə minə tə Yeesu**(Mar. 7.24-30)*

²¹ Wata Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə ŋga Tiira da ŋga Sidoonə.

²² Ma anə hanyinəkii, tə'i əndə'i mitə Kana'ana. Wata kya shi də tuunə, əŋki ki, "Ya'ə Slandana, jijinə ŋga *Dawuda, nəhuu təgunuunaakya! Tə'i uuzənaaki, uncitə minəkii da i ginaaji ashitə. Lya'ə lya'ə nə ki ka shaŋə."

²³ Amma, majikəmə Yeesu ka ki tadfa rəŋwə də makii. Wata lyawarənaakii a əntsahə aabiikii, təya kədii aciikii, əŋki tii, "Bawə ka ki, wa kya dzə satə, acci agi shinə nə ki də nə'unə taamə də wazənə laŋə."

²⁴ Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Ma sləkəe ənji ka nyi, wata ka ənji *Isərayiila tanə, acci makə maza bagiinə nə tii."

²⁵ Amma miitə a shi, kya gərə'waanə atsaə sədfə Yeesu, əŋki ki, "Ya'ə Slandana, tsakuu tə nyi."

²⁶ Yeesu a ba, "Pooshi ŋga'ə nə ŋgərətə zəmə ŋga manjeevənə, əŋjə a kagi ka ədiinə."

²⁷ Əŋki miitə, "Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə ŋga zəmətə ca kwaanlagi acci slanjiinetii."

²⁸ Yeesu a ba ka ki, "Mina, laŋə nə gi'inaaku tə nyi. Ma sətə cii kwa uudə, ka d'anə nə ənji ka hə." Wata kə mbə'i uuzənətə ka saa'ita.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea laŋə

²⁹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə davə, ca dzə də palənə ama uunəvə ŋga Galili, ca ndərəgi aanə d'angərə, ca ndzaa dasə davə.

³⁰ Ənji bəzəkii a dzə aabiikii, təya kərə ənji bwaneanyinə kama kama, mabiyyi ənja, mahurəməsə ənja, muurəfina i kadəguləmina da hara ənji bwaneanyinə laŋə. Təya banee ka tii akəŋwaciikii. Ca mbədəpaa də tii.

³¹ Makə nee ənji kadəguləmə a wabə, mabiyyi ənji əsə, kə ənyi ilənyinatii ka guunə, mahurəməsə ənji əsə, watiinə ka wiinə, muurəfinə əsə, watiinə ka neenə, kə d'ii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə. Wata təya d'funətə tə əntaŋfə ŋga ənji *Isərayiila.

*Adəvənə ŋga Yeesu ka ənji dəbu'u ənfwadə**(Mar. 8.1-10)*

³² Wata Yeesu a 'waa'watə tə lyawarənaakii aabiikii, ca ba ka tii, "Agi nəhənə nə nyi təgunuunə ŋga ənjitsa, acci baanə makkə nə tii abiiki ənshinə, pooshi tii da sə ŋga kavənə aa matii. Pa nya moo təya palə də madəfənə, acci ga madəfənəkii a mbee ka tii a rəgwa."

³³ Wata lyawarənaakii a ba ka ci, "Ya əna, da upaanaamə zəmə bahə zəməvənə ka ənjitsə laŋə ha'ə ganə agi bilina?"

³⁴ Yeesu a ləgwa a matii, "Buroodi moonə nəndə acci una?" Təya ba ka ci, "Buroodi mədfə da uuyi hərəfinə."

- ³⁵ Wata ca ba ka dabaala, kaa tɔya ndzaanɔ patɔ.
³⁶ Ca ngɔrɔ burooditɔ mɔdɔfɔ da hɔrɔfiita, ca kuyirii tɔ ɔntanɔfɔ, ca baatsɔpaa, ca vii ka lyawarɔnaakii, tɔya tɔɔkɔpaa ka ɔnja.
³⁷ Patɔnatii, tɔya zɔmɔ, tɔya ɔburɔ. Lyawarɔnaakii a tsɔɔkɔtɔ ɔtɔ mbɔdaanɔ, dɔvɔ mɔdɔfɔ.
³⁸ Ma ɔnjitɔ agi zɔmɔta, dɔbu'u ɔnɔfwadɔ, tsanɔ nɔ makinɔ da manjeevɔnɔ.
³⁹ Wata ca ba ka dabaala, kaa tɔya palɔ satii. Ma dab'aɔkii, ca ndɔrɔvɔ aasɔkɔ kumbawala, ca palɔ aanɔ hanyinɔ nɔga Magadanɔ.*

16

Lɔgwa sɔ nɔga hurɔshishinɔ ama Yeesu
(Mar. 8.11-13; Luka 12.54-56)

- ¹ Yoo, kɔ shi hara *Farisanyinɔ da *Sadukinyinɔ aabii Yeesu, kaa tɔya tɔkɔ tɔ ci. Tɔya ba ka ci, kaa ca dɔa ka tii sɔ nɔga hurɔshishinɔ ɔtɔ ca baarii oo'i, tɔ'i ci da baawɔda nɔga ɔntanɔfɔ.
² ɔnɔki Yeesu ka tii, "Ma uusɔra a kula, madɔa dizɔ nɔ sɔkɔntanɔfɔ, agi banɔ nuunɔ: 'Pooshi ha ka tsɔfɔnɔ doorɔ.'
³ Ma tsɔdɔkɔ ɔsɔ, madɔa tsaamɔgyuunɔ aagi ɔntanɔfɔ, una nee dizɔ tɔku tɔku nɔ ha, agi banɔ nuunɔ: 'Ka ndzɔmɔnɔ nɔ vɔnɔ ɔnshinɔ.' Madɔa tsaamɔgyuunɔ aagi ɔntanɔfɔ, ka mbeɔnɔ nuunɔ ka batɔnɔ taa iitɔ nɔ ha a ndzaanɔ. Amma, pooshi unɔ ka mbeɔ ka paaratɔgi dɔ ndzaanɔ nɔga zamanana.
⁴ Ma ɔnji nɔga zamanana, bwaya ɔnja, ɔnjitɔ pooshi ka nɔ'utɔ bariya nɔga ɔntanɔfɔ nɔ tii. Agi alɔnɔ nɔ tii kaa ɔnjɔ a dɔa ka tii sɔ nɔga hurɔshishinɔ. Amma, pooshi sɔ nɔga hurɔshishinɔ ci ɔnjɔ a dɔa ka tii, madɔaamɔ ɔtɔ dɔii ɔntanɔfɔ dɔ anabi Yunana." Makɔ wabi ci ha'ɔ, wata ca palɔ saakii.

Burɔjanɔ nɔga *Farisanyinɔ da nɔga *Sadukinyinɔ
(Mar. 8.14-21)

- ⁵ Ma tɔya dzɔ dɔ tanɔnɔ asɔkɔ kumbawala, wata lyawarɔnaakii a buurɔtɔ oo'i, kɔ zaanɔ ka tii nɔ ngɔrɔɔnɔ buroodi.
⁶ Yeesu a ba ka tii, "Nɔhɔmɔ noonɔ na acii burɔjanɔ nɔga Farisanyinɔ da nɔga Sadukinyinɔ."
⁷ Makɔ fii tii ha'ɔ, tɔya gwanɔ ka wabɔnɔ ahadatii, ɔnɔki tii, "Ma bii ci ha'ɔ, ɔtɔ pooshi amɔ ngiraanɔ buroodi."
⁸ Asee, kɔ shii Yeesu sɔtɔ ci tɔya ba. Wata ɔnɔki ci ka tii, "Ya una, kɔ ɔki gi'inɔ goonɔ tɔ nyi. Ka mi cuuna wabɔ agyanɔ ghatɔ buroodya?
⁹ Ca'ɔ ɔndzɔ'i, ma'ɔ unɔ mapaaratɔgimɔ kuna? Kɔ zaanɔ koonɔ nɔ burooditɔ tufɔ ɔtɔ agi ɔnji dɔbu'u tufɔ kwa? Dɔvɔ moonɔ tsɔɔkɔtuunɔ tɔ ɔtɔ mbɔdaana?
¹⁰ Aa ya burooditɔ mɔdɔfɔ ɔsa, ɔtɔ agi ɔnji dɔbu'u ɔnɔfwadɔ? Dɔvɔ moonɔ tsɔɔkɔtuunɔ tɔ ɔtɔ mbɔdaana?
¹¹ Iitɔ tɔkuree unɔ ka paaratɔginɔ oo'i, ma cii kya wabɔ koonɔ ɔna, ɔntaa agyanɔ buroodi. Nɔhɔmɔ noonɔ na acii burɔjanɔ nɔga Farisanyinɔ da nɔga Sadukinyinɔ."
¹² Wata tɔya paaratɔgi oo'i, ɔntaa banɔ bii ci ka tii oo'i, wa tɔya nɔhɔ natii nɔ acii burɔjanɔtɔ ci ɔnjɔ a dɔa dɔ buroodi. Amma, wa tɔya nɔhɔ natii nɔ acii dzɔgunɔnɔ nɔga Farisanyinɔ da nɔga Sadukinyinɔ.

Banɔ nɔga Piita oo'i, Yeesu nɔ *Mataɔdɔkii nɔga ɔntanɔfɔ
(Mar. 8.27-30; Luka 9.18-21)

- ¹³ Yoo, kɔ gi Yeesu aanɔ hanyinɔ ɔtɔ kɔdɔhɔ da vɔranɔ nɔga Kayisariya Filipi. Makɔ gi ci, kɔ lɔguyi ci ama lyawarɔnaakii, ɔnɔki ci, "Ya nyi *Uuzɔnɔ nɔga ɔnda, wu sanɔ nɔ nyi ci ɔnjɔ a ba?"
¹⁴ ɔnɔki tii, "Agi banɔ nɔ hara ɔnji, hɔ nɔ Yoohana ɔndɔ dɔa bapɔtisɔma. ɔnɔki hara ɔnji, hɔ nɔ anabi *Iliya. Hara ɔnji ɔsɔ, ɔnɔki tii, hɔ nɔ Irimiya taa ɔndɔ'i anabi nɔga nɔkɔ."
¹⁵ Yeesu a ba ka tii, "Ya unɔ noonɔ? Wu nɔ nyi cuuna ba?"
¹⁶ Simoonɔ Piita a jikɔvɔ, ɔnɔki ci, "Hɔ nɔ Mataɔdɔkii,* Uuzɔnɔ nɔga ɔntanɔfɔ ɔndɔ vii ɔpinɔ."

* 15:39 15.39 Magadanɔ: uushi rɔngwɔ da Magɔdala. Mitɔ vɔranɔ nɔga Magɔdala nɔga Mariyaama Magɔdalina. 16:1 16.1-4 12.38-39; Luka 11.16,29-30. 16:1 16.1 Yooh. 6.30. 16:6 16.6 Luka 12.1. 16:7 16.7-9 Mar. 6.52. 16:8 16.8 14.31. 16:9 16.9 14.20. 16:10 16.10 15.37. 16:14 16.14 14.2; 17.10-13; Mat. 21.11. * 16:16 16.16 Waatoo, Alɔmasiihu. 16:16 16.16 14.33; Yooh. 1.49; 11.27.

¹⁷ Yeesu a ba ka ci, “Əndə barəkaanə nə hə, Simoonə, uuzənə nga Yunana. Aciə əntaa əndə shiŋkinə baarəgi ətsə ka hə, amma Daadə ətə dadagyə baarəgi ka hə.

¹⁸ Wanyinə ka banə ka hə əsə: hə nə Piita, makə banə pasla. Anə paslanə nii kya mbukya İkləisiyaaki. Taa wa, pooshi na palee ka ngeerənə nga İkləisiyaaki.

¹⁹ Ka viinə nə nyi ka hə lakila nga makuvə nga nwanjuunə nga dagyə. Taa mi patə anətə hə ganə a duuniya, ma’anəkii gatə dagyə. Ha’ə əsə, taa mi patə pərəgi hə ganə a duuniya, mapərəkii gatə dagyə.”

²⁰ Wata Yeesu a də ka lyawarənaakii bariya də ngeerənə tuu’inə, “Goonə ba ka taa wu oo’i, nyi nə *Matadəkii nga Əntarfa.”

Wabənə nga Yeesu agyanə tsarə nga əntətə nii kəya əntə
(Mar. 8.31-9.1; Luka 9.22-27)

²¹ Daga ka saa’ikii ‘watəgi Yeesu dzəgunətənə ka lyawarənaakii oo’i, tyasə see a dzə ci aa Urusaliima. Ma dawa, ka sanə nə ci cibənyinə laŋə acii gayinə da madiigərə limanyinə da maliminə, ənjə a bələgi tə ci. Ma ka makkənə nga uusərə, ca madətə agi maməətə ənja.

²² Makə fii Piita ha’ə, wata ca kəsəgi tə ci aantəgala, ca wazə ka ci, əŋki ci, “Wa Əntarfa a dzagi ətsa, Slandana, pooshi ətsə ka dənə shanə!”

²³ Amma Yeesu a zə’wugi aabii Piita, əŋki ci ka ci, “Dzəgi abiiki, *Seetanə! Hərəmbədə nə hə ka nyi. Aciə ma hiimatsaaku, nga əndə shiŋkinə, əntaa nga Əntarfa.”

²⁴ Wata Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əŋki ci, “Taa wu patə ca moo nə’unə tə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca nğərə ənfwə nga gwa’avənə tə ci aashikii, ca nə’u də nyi.

²⁵ Tada wu patə ca də gazhi’waanə nga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə nga nə’unə tə nyi, ka upaanə nə ci bwatyakii.

²⁶ Mi sarə nə bwatya nga upaa patənə nga uushi’inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii. Madə kə zii əpinə nga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

²⁷ Aciə kədəhə nə Uzənə nga əndə ka shinə tii da malaa’ikanyinaakii agi məghərəvənə nga Dii, ca vii shikwa taa ka wu makə sətə slənyi ənda.

²⁸ Tantanyinə cii kya ba koonə, tə’i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma’ə maməətəmə, ka shinə nga Uzənə nga ənda, kaa ca ndzaa ka nwanjwa.”

17

Məghərəvənə nga Yeesu
(Mar. 9.2-13; Luka 9.28-36)

¹ Ma daba’ə baanə kuwa, Yeesu a nğərə tə Piita da i Yakubu tii da ndzəkənjuci, waatoo Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha’ə.

² Ma təya nee, wata ca zə’wə akənjwaciitii, bərənə nə kənjwaciinəkii makə uusərə. Ha’ə nə kəjeerənaakii əsə, ca dāgi tyaslyaslyə makə əmpətə kəbənə.

³ Wata ma təya nee, watiitə i Muusa da anabi *İliya, təya wabəshi da Yeesu.

⁴ Wata Piita a ba ka Yeesu, “Slandana, nga’ə dīi makə ganə niinə. Maa nga’ə ka hə, ka ratənə nə nyi koonə tsakabanyinə makkə ganə. Naaku rəjwə, nga Muusa rəjwə, nga İliya rəjwə.”

⁵ Ma ci ma’ə agi wabənə ha’ə, wata məzhidəkwyaminə ətə ca bərə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabə agi məzhidəkwyaminəkii, ca ba, “Waatə Uzənəaaki, kə uu’i nyi tə ci. Ci ca uudāgi səkəki. Farnə tə ci.”

⁶ Makə fii lyawarənaakii ha’ə, wata nğwalənə a də tə tii ka shanə, təya kwaalagii aa panə aanə kənjwaciinətii.

⁷ Wata Yeesu a əntsahə aabiitii, ca təbətə tə tii, ca ba, “Madətəmə, goonə nğwalə.”

⁸ Makə madfee tii ka ginətii, maneemə tii taa ka wu ma’ə, madəamə Yeesu.

⁹ Ma təya dzə də jimənə satii a giŋwa, kə bii Yeesu ka tii, “Goonə ba taa ka wu tə sətə nee unə. See daba’ə madənaakii agi maməətə ənja, nyi *Uzənə nga ənda.”

¹⁰ Lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əŋki tii, “Aa mi dīi ci maliminə a ba oo’i, İliya na takəjwə shinə ka Aləmasiihu?”

¹¹ Yeesu a ba ka tii, "Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəku'i ka hadatəgi də patənə nga uushi'inə.

¹² Amma, wanyinə ka banə koonə: kə uugi Iliya shinə. Mashiimə ənji tə ci, təya cibə də ci makə sətə kadefesəkə ka tii. Ha'ə makə ətsə, kədəhə nə təya cibə də Uuzənə nga əndə əsə."

¹³ Wata lyawarənaakii a paaratəgi oo'i, ma Iiyatə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə Yoohana əndə dfa bapətisəma.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci
(Mar. 9.14-29; Luka 9.37-43a)*

¹⁴ Ənyanatii aabii dafaala, wata əndə'i əndə a shi, ca gərə'waanə akəŋwacii Yeesu, ¹⁵ ca ba, "Slandana, nəhuu təgunuunə nga uuzənaaki. Tə'i ma'idə'ida ashikii, agi dānə tə ci ka shanə. Ka əndə'i ha, ca kulagərə aagi gunə, ka əndə'i ha, aagi ma'inə.

¹⁶ Kə kira nyi tə ci ka lyawarənaaku, amma kə təkuree tii ka mbədəpaanə də ci."

¹⁷ Əŋki Yeesu, "'Ya'əmə, unə ənji nga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntanfə, bwaya ənja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dīi!"

¹⁸ Makə kira ənji, Yeesu a wazə ka ginaajikii, wata ginaajikii a shigi ashi uuzəta. Pii wata kə mbə'i uuzəta.

¹⁹ Ma dābəkii lyawarənaakii a əntsahətə aabii Yeesu daanətii, təya ləgwa ka ci, "Mi sanə dīi təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?"

²⁰ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Putə nga gi'uunə nga gi'inə goonə tə nyi. Tantanyinə cii kya ba koonə, maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* [

²¹ 1Amma, ma tsarə nga ginaajitsa, see də də'wa da suumaya mbeənə ənji ka lyaakaginə."] kadfa ka banə nuunə ka giɣuna: 'Duu aa hatə!' ka dzənə nə ci əsə. Pooshi uushi ca kadefee ka ŋgeerənə goonə.

*Ənənə nga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mar. 9.30-32; Luka 9.43b-45)*

²² Guɣənə nga lyawarənə nga Yeesu patə anə hanyinə nga Galili, wata ca ndzanə wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, "Kədəhə nə ənji ka viinə tə Uuzənə nga əndə aacii ənja,

²³ təya bələgi tə ci, amma ka madfeenə nə ənji ka ci agi mamətətə ənja ka makkənə nga uusəra." Makə fii tii ha'ə, wata səkə nga lyawarənaakii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

Ki'i tsəkə nga *yi nga Əntanfə

²⁴ Kə gi Yeesu da lyawarənaakii aa Kafarənahumə, wata ənji luu tsəkə nga yi nga Əntanfə a dzə aabii Piita, təya ləgwa, əŋki tii: "Ya sanə, agi ki'inə nə maləmə goonə tsəkə nga yi nga Əntanfə nii?"

²⁵ Əŋki Piita, "Də ŋga'ə nə ci agi ki'inə." Makə ənyi Piita aasii, Yeesu a wabə ka ci zəku'i, əŋki ci, "Iitə nee hə naaku daa, Simoonə? Wu dəbee ki'i tsəkə ka meeminə nga *duuniyana? Manjeevənətii nii, anii hara ənja?"

²⁶ Əŋki Piita, "Hara ənji dəbee tsəkənə." Wata Yeesu a ba, "Makə ha'ə dīi, madəbeemə manjeevənətii a tsəkə.

²⁷ Amma, acii gaɣwa bəzee ka səkətii, ma dānəku, duu aama uunəva, ha kagərə manɣələna aagi ma'inə. Ma hərəfiitə 'watəgi hə kəsənə, ka lapaanə nə hə kwaba a makii bahə ki'inə də tsəkəaki da naaku, ha kərə ka tii."

18

*Wu sanə palee də gawuuna?
(Mar. 9.33-37; Luka 9.46-48)*

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, wata *lyawarənə nga Yeesu a shi aabiikii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Wu sanə palee də duunuunə agi ŋwanjuunə nga dagya?"

² Wata Yeesu a 'watə tə əndə'i suundzə uuzənə, ca kəŋjə ka ci ahadatii,

³ ca ba, "Tantanyinə cii kya ba koonə: madfa mazhi'weemə unə ka noonə nə makə nga uuji manjeevənə, pooshi unə ka upaa dəmənə aagi *ŋwanjuunə nga Əntanfə shanə.

17:12 17.12-13 11.14; Luka 1.17; Yooh. 1.21. **17:17 17.17** Dzək. 32.5,20. * **17:20 17.20** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gudfe. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **17:20 17.20** 13.31; 14.31; 21.21; Mar. 11.23; Luka 17.6. **17:22 17.22-23** 16.21. **17:24 17.24** Shig. 30.13. **18:1 18.1** Luka 22.24. **18:3 18.3** 19.14; Mar. 10.15; Luka 18.17.

⁴ Taa wu hөөтөpaa naakii нө, ca ndzaanө makө нга uuzөәna, ci palee дө дuunuunө аги нwanjuunө нга dagyө.

⁵ Taa wu liwө uuzөнө, madа putaaki liwө ci, тө nyi liwө ci өtsa.”

*Uushi'iitө na да тө өнда putө нга slөнө 'waslyakөөнө
(Mar. 9.42-48; Luka 17.1-2)*

⁶ “Taa wu patө kavө тө taa рөнwө аги манjeeviitө vii ka nyi goongа kaa ca pu'u, гөдө anөвө төнwө aa uurakii ka ci дө нга'өөнө, ca lipөгөрө ааgi uunөva, аcii сөтө na upaa тө ci.

⁷ Тө'i нгөра'wө аshi өнji *duuniya, аcii тө'i сөтө ca kavө өнji ka да 'waslyakөөнө. Pooshi сөндө ca төпapaa tsarө нга uushi'iitсө ka данө. Amma кө дii anө өндөтө ca kavө өндө ka да 'waslyakөөнө.

⁸ “Mada ciinөku tada сөдөku ca kavө тө hө ka да 'waslyakөөнө, lagi, ha kagi. Гөдө gi hө ka upaa өпинө нга ca'ө ndөнwө ndөнwө yadө ciinө taa сөдө, аcii ndzaanө da i ciinө бөра'i tada сөдө бөра'i, amma өнjө a ka тө hө ааgi gunө нга ca'ө ndөнwө ndөнwө.

⁹ Mada ginөku ca kavө тө hө ka да 'waslyakөөнө, hurө'yagi, ha kagi. Гөдө gi hө ka upaa өпинө нга ca'ө ndөнwө ndөнwө дө ginө рөнwө, аcii ndzaanө da i ginө kyakya'ө бөра'i, amma өнjө a ka тө hө ааgi gunө.”

*Misaali дө бага өтө zagi
(Luka 15.3-7)*

¹⁰ “Nөhөmө noonө na, аcii goona бөrapaa рөнwө аги uuji манjeeviitса. Wanyinө ka banө koonө: ma malaa'ikanyinatii, taa guci patө нө тii ka ndzaanө akөнwacii Daadө өтө dagyө. [

¹¹ Acii ma shi *Uuzөнө нга өнда, ka luupaa тө maza өнja.]

¹² Iitө nee unө noonө агyanө сөнө cii kya moo bana? Yaci тө'i өндө da bagiiinaakii gya'ө sanя, wata рөнwө агitii a zagya, iitө данөкөya? Энтаа ka bwaseenө нө ci ka өтө өлнjө pu'unө аji өлнjө ka зөmөнө, ca palө ka алө тө өтө рөнwө zagi kwa?

¹³ Mada кө nee ci, tantanyinө cii kya ba koonө: ka данө нө ci moodasөkө putө нга рөнwө өтө sha zii, palee ka putө нга өлнjө pu'unө аji өлнjө өтө mazamө.

¹⁴ Ha'ө өсө, ма Дөсөнuunө өтө dadagyө, өнтаа дө uudөnaakii zaginө taa рөнwө аги uuji манjeeviitса.”

Ndzөkөнjunө өтө slөnyi 'waslyakөөнө

¹⁵ “Mada кө бөzee өндө нө'unө makө hө ka сөкөku, ma данөkwa, duu aabiikii, ha dzө ka баarii ka ci 'waslyakөөnaakii ahadoonө, unө бөра'i. Mada кө luuvө ci 'waslyakөөnaakii, кө zhi'wavө hө дө өндөтө aa rөгwa өtsa.

¹⁶ Amma, madа maluumө ci 'waslyakөөnaakii, 'waanө тө өндө рөнwө taa өнji бөра'i atsaku, kaa өнji бөра'i taa makkө a mbee ka vii сеeda anө patөнө нга сөтө bii өнji.

¹⁷ Mada кө kaaree ci ka fa wabөнatii, бawө ka Ikөliisiya. Mada кө kaaree ci ka fanө тө Ikөliisiya өсө, geegimө ka ci makө өндөтө pooshi ahadoonө taa *өнji luu tsөka.”

Anөтөнө da пөrөгинө

¹⁸ “Tantanyinө cii kya ba koonө: taa mi patө anөtuunө ganө a duuniya, ma'anөkii dagyө өtsa. Ha'ө өсө, taa mi patө пөrөгyuunө ganө a duuniya, mapөrөkii gatө dagyө өtsa.

¹⁹ “Wanyinө ka tsakө banө koonө өсө: madа кө anөтө өнji бөра'i uura агyuunө kaa төya көdii taa mi patө, ka данө нө Daadө өтө dagyө ka тii тө сөkii.

²⁰ Acii taa da patө lifө өнji бөра'i taa makkө аги лөmөkii, davө нө nyi ahadatii.”

Misaali дө mava өтө naanagi ka tifyagi 'waslyakөөнө ka өнда

²¹ Ma daba'өkii, wata Piita a shi aabii Yeesu, ca лөгwa ka ci, өнki ci: “Slandana, moonө сөдө sanя данө өндө ka nyi 'waslyakөөнө, nya tifyagi ka ca? Сөдө мөдөfө kwa?”

²² Yeesu a ba ka ci, “Pooshi. Энтаа wata сөдө мөдөfө bii nyi koonө. Amma, мөдөfө сөдө ha'ө мөдөfө pu'unө.

²³ Acii ma нwanjuunө нга dagyө, mbөрө mbөрө нө ci da өндө'i нwanjutө mwayi баанатөнө taa iitө нө гөна аcii maviinaakii.

²⁴ Ma ca 'watөgi баананө ha'ө, wata өнjө a kira ka ci mavatө cii көya нө'u тө ci milyoonyinө нга kwaba.

²⁵ Amma, ma mavakii, paa ci da taa mi bahə kaa ca ki'i kwabatə ci nwanjwə a nə'u tə ci. Wata nwanjwə a ba ka ənjə a dərəmāgi də ci da minakii da manjeevənaakii da uushi'inaakii patə, kaa ənjə a shii ki'i də kwabakii.

²⁶ Makə fii mavatə ha'ə, wata ca kulagi akənjwacii nwanjwa, ca dza ciinə, ca ba: 'Tuutətə'a, əsuu ədzəma, ka ki'iginə nə nyi ka hə gənaaku patə.'

²⁷ Wata nwanjwə a nəhə təgunuunaakii, ca tifyagi ka ci, ca kapaa tə ci. Mavatə a palə saakii.

²⁸ Amma, makə pyalə ci saakii, wata ca lapaa əndə'i mava makə ci ətə cii kəya nə'u tə ci dəmənə nja *hwəslə gya'ə tanə. Wata ca tərədəgi kəjeerənə a uura mavata, ənji ci: 'Ki'iwu ka nyi dəmənəaki!'

²⁹ Wata mavatə a kulagi akənjwaciikii, ca dza ciinə, ənji ci: 'Tuutətə'a, əsuu ədzəma, ka ki'inə nə nyi ka hə dəmənəaku.'

³⁰ Amma kə naanagi ci, wata ca kərə tə ci aa furəshina, see madə ki'igi ci dəməətə atsakii.

³¹ "Makə nee hara maviinə ka sətə slənyi, kə zhima tə tii asəkətii. Wata təya palə aabii nwanjwa, təya bagi ka ci sətə slənyi patə.

³² Makə fii nwanjwə ha'ə, wata ca 'wagərə tə mavatə dīi ha'ə. Nwanjwə a dzaana tə ci, ənji ci: 'Ma hə, bwaya mava nə hə. Kə tifyagi nyi ka hə patənə nja kwabatə nji nya nə'u tə hə putə nja kədiinaaku aciiki.

³³ Pooshi dibə ha nəhə təgunuunə nja guva-slənaaku makə sətə nyihə nyi naaku kwa?'

³⁴ Kə bəzhi səkə nja nwanjwə ka shanjə. Wata ca sləkəe ka ənjə a pa'əgi tə mavatə a furəshina, ənjə a cibə də ci, see madə ki'igi ci patənə nja gənata."

³⁵ Yeesu a uudəpaa wabənə, ənji ci, "Ha'ə əsə nə Daadə ətə dadəgyə a dfa ka taa wu patə agyuunə, maa pooshi ci tifyagi ka ndzəkənjuci 'waslyakənaakii də ədzəmə rənjwə."

19

Dzəgunənə nja Yeesu agyanə lakəgi minə (Mar. 10.1-12)

¹ Makə uugi Yeesu baaba uushi'iitsa, wata ca madə anə hanyinə nja Galili, ca palə aanə hanyinə nja Yahudiya atanəgi gəərə nja Urədunə.

² Dabaala lanə nyi'u tə ci, ca mbədəpaa də ənji bwanae.

³ Hara *Farisanyinə a dzə aabiikii ka təkənə tə ci də ləgwənə amakii, ənji tii, "Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minakii putə nja taa njutə uushi kwa?'"

⁴ Ca ənəgi ka tii, "Pooshi unə janjii asəkə malaaba ləkaləkətə kwa? Ma bii ca: 'Ma ka 'watəginə, njurə da minə ghənyi Əntanjə tə ənja.'

⁵ Əntanjə a ba: 'Putakii ha'ə, wa njurə a bwasee ka dīi da məci, ca ləbə tii da minakii, təya ndzaa shishinə rənjwə.'

⁶ Də ha'ə, ndzaanə tii əndə rənjwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə. Aciikii, ma sətə gənjutəgi Əntanjə, ga əndə a təkəe."

⁷ Farisanyinə a ba ka Yeesu, "Aa, acii mi dīi bii Muusa, wa əndə a vii ka minə ləkaləkətə nja lakəginə tə ki, ca lakəgi tə kya?'"

⁸ Yeesu a ba ka tii, "Putə nja ndalənə nja ədzəmuunə kapaa Muusa koonə rəgwa nja lakəgi makinə goonə. Amma, ma nja njukə, saa'i nja 'watəginə nja duuniya, əntaa ha'ə.

⁹ Wanyinə ka banə koonə: taa wu patə lakəgi minakii putə nja əndə'i uushi pamə tsanjə da aləhiinə, ca njərə əndə'i, kə ali ci hiinə ətsa."

¹⁰ Lyawarənaakii a jikəvə ka ci, "Madə ha'ə ahada i njurə tii da minakii ətsa, əntaa gədə ndzaanə yadə njərəshinə dənjwa'ə kwa?'"

¹¹ Amma ca ba ka tii, "Ma dzəgunəətsa, əntaa taa wu ca luu, amma see ənjitə vii Əntanjə ka tii.

¹² Acii tə'i rəgwanyinə kama kama ətə pooshi ənji ka njərəshinə: tə'i hara ənji, putə nja poonə tə tii ha'ə, paa tii ka njərəshinə. Hara ənji əsə, ənji saawee ka tii. Hara ənji əsə, paa tii ka njərəshinə putə nja nwanjuunə nja dagyə. Ma əndətə ca mbee ka luu dzəgunəətsa, wa ca luu."

Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mar. 10.13-16; Luka 18.15-17)

¹³ Ma daba'əkii, kə kirə ənji manjeevənə ka Yeesu, kaa ca daanə ciinə aanətii, ca da ka tii də'wa. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii nguruunə ka ənja.

¹⁴ Amma Yeesu a ba, "Uneeemə ka manjeevənə, kaa təya shi aabiiki, goona təja tə tii, acii ka tsarə nga ənji makə tii də nwanjuunə nga dagyə."

¹⁵ Ca daanə ciinə aanətii. Ma daba'əkii, ca madə davə, ca palə saakii.

Əndə gəna

(Mar. 10.17-31; Luka 18.18-30)

¹⁶ Ma ka əndə'i uusərə, kə shi əndə'i əndə aabii Yeesu, ca ləgwa, əŋki ci, "Maləma, ngutə nɔnyɔ slənə sanə slənəki, kaa nya upaa də əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwa?"

¹⁷ Əŋki Yeesu ka ci, "Ka mi dee cii kwa ləgwa ka nɔnyɔ agyanə sətə nɔnyɔkəya? Rəŋwə dyanə nə nɔnyɔ Ənda. Madə nɔga'ə ka hə nə upaa əpiitsa, nə'utə *bariya."

¹⁸ Əndətə a ləgwa ka ci, "Ngutə tsarə nga bariya da?" Yeesu a ba ka ci, "Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirəkənə anə ənda,

¹⁹ gadəe ka i duu da muu, uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uufə naaku na."

²⁰ Əŋki uundzə dagwatə ka ci, "Ma ətsə patə, kə nə'utə nɔnyɔ. Ngutə mbədaanə ka nɔnyɔ, kaa nya nə'uta?"

²¹ Yeesu a ba ka ci, "Madə kə mwayi hə ndzaanə makətsədəki, duu ka dərəmaginə də uushi'inaaku patə, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə dii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntanfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nɔnyɔ."

²² Makə fii uundzə dagwatə ha'ə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, dzawə dərəva nə dəməənə nga əndə gəna aagi nwanjuunə nga Əntanfə.

²⁴ A tsəkə nɔnyɔ banə koonə əsə: gədfə dəməginə nga nɔnyɔlooba ka rəgwa shinə nga libərə də nɔnyɔfənə, acii dəməənə nga əndə gəna aagi *nwanjuunə nga Əntanfə."

²⁵ Makə fii lyawarənaakii wabətəsa, kə dzəgəpaa tə tii ka shanə, təya ba, "Madə ha'ə əna, aa wu dii nə upaa luupaana?"

²⁶ Amma Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, "Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka dātənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntanfə, ka dātənə nə ci taa mi patə."

²⁷ Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, "Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə ha, mi niina upana?"

²⁸ Əŋki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: madə kə ndzaa nɔnyɔ, nɔnyɔ Uuzənə nga əndə, dasə anə dəgələ nga məghərəvənaakii aagi kura zamanatə na shi, ma unə ənə pu'u aji bəra'i ənə nɔnyɔ tə nɔnyɔ, ka ndzaanə nuunə anə dəgələ nwanjuunə pu'u aji bəra'i, una da gəŋwanə ka slikerənyinə pu'u aji bəra'i nga *Isərayiila.

²⁹ Taa wu patə bwasee ka yaakii, tādā ndzəkəŋushi'inəkii, tādā cikəŋushi'inəkii, tādā dii, tādā məci, tādā manjeevənaakii, tādā raakii putə nga nə'unə tə nɔnyɔ, ka upaanə nə ci gya'ə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə, əŋjə a vii ka ci əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

³⁰ Amma lanə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Lanə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə."

20

Misaali də ənji slənə asəkə tsanə nga inabi

¹ "Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da əndə'i slanda ya ətə gimagi tsədəkə ka alə ənji slənə, kaa təya dzə ka slənənə ka ci asəkə tsanə nga inabaakii.

² Makə upaa ci ənji slənə, kə luuvə ci ki'inə ka tii makə sətə ci əŋjə a ki'i nga ka uusərə, waatoo *hwaslə rəŋwə. Wata ca kərə tə tii aasəkə tsanə kaa təya slənə.

³ Ca ənə ka dzənə aa luuma tibisə əliŋə, ca lapaa tə hara ənji pooshi uushi ci təya da.

⁴ Wata ca ba ka tii əsə: 'Dəmə ka da ka nɔnyɔ slənə asəkə tsanə. Ka ki'inə nə nɔnyɔ koonə makə sətə difə.'

⁵ Wata təya dzə. Makə ənyɔ ci ka dəməginə uusərə ahadana, ha'ə əsə tibisə makkə, təya da ha'ə da hara ənji slənə makə əta.

⁶ Ma ətə kədəhə ka tibisə tufə əsə, makə gi ci aa luuma, ca lapaa hara ənji əsə kənjə kənjə davə. Ca ba ka tii: 'Mi cuuna kagi uusəra zafə kwa?'

⁷ Təya ba ka ci: 'Acii pooshi əndə ngirə tiinə ciina kagi uusəra zafə.' Wata ca ba ka tii əsə: 'Dəmə ka slənənə ka nyi asəkə tsanə nga inabi.'

⁸ "Makə dīi kədəwanə, wata slanda tsanə nga inabitə a ba ka gawə nga ənji slənaakii: "Waa'wawə tə ənji slənətsa, ha ki'i ka tii kwabatii. Ka ənjitə uugi ba'ə ka dzənə 'watəgiməki ki'inə, ha uudəpaa də ənjitə 'watəgi dzənə.'

⁹ Ma ənjitə gi tibisə tufə, ənjə a vii ka taa wu agitii hwaslə rəjwə.

¹⁰ Yoo, makə mbu'i aanə ənjitə 'watəgi dzənə aadəvə aasəkə tsanə, ma nə tii ka nəhənə, ka viinə nə ənji ka tii sətə palee ka nga ənjitə uugi ba'a. Asee, tii maa, hwaslə rəjwə rəjwə vii ənji ka tii.

¹¹ Makə liwə tii kwabatii, wata təya ngəərə ma agyanə slanda tsaata,

¹² əjki tii: 'Ma ənjinə uugi hə ba'ə ka ngəərənə, nga tibisə rəjwə tanə slənyi tii. Amma, ha ki'i keenə uushi rəjwə nii? Inə ənə kagi uusəra pa'ə ka slənənə, əjki hə tsəfənə nga uusəra!'

¹³ Amma slanda tsaata ənpəaagi ka əndə'i əndə agitii, əjki ci: 'Guvakya, ma'adəmə nyi tə hə. Əntaa agyanə hwaslə rəjwə narii aɲwə kwa?'

¹⁴ Ngəruu sətə narii aɲwə, ha palə saaku aasii. Ha'ə mwayi nyi viinə ka əndənə shi nga muudinə makə naaku.

¹⁵ Anii pooshi nyi da baawəda nga da sətə mwayi nyi də kwabaakya? Anii sərəhə ca da tə hə putə nga nga'ənaakya? "

¹⁶ Yeesu a uudəpaa wabənə, əjki ci, "Ha'ə əsə, ma moodəba'a, ka ndzaanə nə ci ka nga təkəjwanə. Ma nga təkəjwanə əsə, ka ndzaanə nə ci ka moodəba'a."

Makkənə nga wabənə nga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mar. 10.32-34; Luka 18.31-34)

¹⁷ Ma Yeesu a dzə aa Urusaliima, ca 'wagi tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsanə aatəngala, ca ba ka tii, təya dzə də palənə, əjki ci,

¹⁸ "Fatəmə nga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma dava, ka dzənə nə ənji ka viinə tə Uuzənə nga əndə aacii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəjwanə nga bələnə,

¹⁹ təya vii tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntəfə. Ma təya, ka njəsənə nə tii tə ci, təya fəslə tə ci, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa. Ma ka makkənə nga uusəra, ənjə a madfəe ka ci agi maməətə ənja."

Kədiinə nga məci i Yakubu da Yoohana

(Mar. 10.35-45)

²⁰ Ma daba'əkii ha'ə, wata məci manjeevənə nga Zabadiya a əntsahə tii da manjeevənətə aabii Yeesu, kya gərə'waanə akəjwaciikii ka kədiu uushi.

²¹ Ca ləgwa ka ki, "Mi cii kwa uudə kwa?" Kya ba ka ci, "Dawə ka nyi rəgwa kaa manjeevənaaki bəra'i a ndzaanə atəngalakaku agi njwanjuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku."

²² Yeesu a ba ka tii, "Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa?" Əjki tii ka ci, "Awa, ka mbeenə niinə."

²³ Yeesu a ba ka tii, "Ka sanə nuunə weewee. Amma, ma ndzaanə atəngalaki, əntaa nyi nəndə da baawəda nga viinə. Ma hatsa, nga ənjitə tadəpaa Daadə tə tii."

²⁴ Fanə nga hara lyawarənaakii pu'u tə wabəətsa, wata səkətii a bəzəgi aashi ndzəkəjushi'iitə bəra'i.

²⁵ Wata Yeesu a 'watə tə tii patə aabiikii, ca ba ka tii, "Kə shii unə oo'i, ma ənjitə mashiimə tə Əntəfə, meeminatii ca da njwanjuunə agyanətii. Ma madiigərə ənjatii əsə, agi kanə nə tii ka tii *bariya də baawəda.

²⁶ Amma ma unə, pooshi ka fanə ha'ə ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

²⁷ Ha'ə taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəjwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava goonə.

²⁸ Ha'ə nə nyi Uuzənə nga əndə əsə. Ma shi nyi, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma, kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə də ənji laɲə."

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də muurəfinə bəra'i

(Mar. 10.46-52; Luka 18.35-43)

²⁹ Ma Yeesu da lyawarənaakii a bwasee ka vəranə ɲga Yarikoo, dzənə nə dabaala laɲə də nə'unə tə tii.

³⁰ Tə'i muurəfinə bəra'i dasə dasə atəŋgala rəgwa. Makə fii tii oo'i, Yeesu ətsə ca pitəgi, wata təya maddəe ka uuratii, əŋki tii, "Slandana, *jijinə ɲga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə!"

³¹ Dabaala a wazə ka tii, əɲjə a ba ka tii, "Ndzaamə kəda'ə!" Amma, ma muurəfiita, wata təya tsakə ɲgəree ka uuratii palee ka əta, əŋki tii, "Slandana, jijinə ɲga Dawuda, nəhuu təgunuunə geenə."

³² Wata Yeesu a kəɲaanə, ca 'wa tə tii, ca ba, "Mi cuuna moo nya dfa koonə?"

³³ Təya ba ka ci, "Slandana, ɲga'ə keenə, keena nee ka ha."

³⁴ Kə ɲyihə Yeesu təgunuunatii, ca təbətə ginətii. Pii wata təya ənə ka neenə ka ha, təya nə'u tə ci dəɲwa'ə.

21

Dəmənə ɲga Yeesu aasəkə vəranə ɲga Urusaliima

(Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə i Yeesu da lyawarənaakii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə ɲga Urusaliima, təya mbu'u aa Bayitifaaji ashi ginjwə ɲga Zayitunə, wata ca sləkəe ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, "Dəmənə aasəkə vərəatsa. Madfa kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə vamənda gwalə də uuzənətə. Pəryatəmə, una kira ka nyi.

³ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi.' Madfa kə fii ci ha'ə, ka bwaseenə nə ci koonə pii pii."

⁴ Ma slənyi ətsa, ka mbu'utəginə də sətə bii anabi oo'i:

⁵ "Bamə ka əɲji vəranə ɲga *Sihiyoonə:*

'Tsaaməmə! Wiitə ɲwanjwə goonə ka shinə aa hoonə!

Əndə hanjkala nə ci,

aba'ə vamənda nə ci, waatoo aba'ə uundzə vamənda.' "

⁶ Wata lyawariitə a madə, təya palə, təya dātə makə sətə bii Yeesu ka tii.

⁷ Təya kira vaməndətə ba'ə uundzəkii, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'ətii. Wata Yeesu a ndərəvə.

⁸ Ma dabaala, kə sasafəpaa tii kəjeerənyinatii a rəgwa, hara əɲjə a pusha ba ɲga ənfuginə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma dabaalatə davə, dakəɲwacciikii da daba'əkii patə, kə ɲgəree tii ka uuratii, təya ba, "Dəlanə də jijinə ɲga *Dawuda! Tə'i barəkaanə ashi əndətə ca shi də ləmə ɲga Slandana! Dəlaamə də Əntanfə!"

¹⁰ Makə mbu'i Yeesu aa Urusaliima, wata vəranəkii a gwazəgi purətə, əɲji patə a ləgwa, "Wu sanə nə əndətsa?"

¹¹ Dabaala a ba, "Ma əndətsa, ci nə anabi Yeesu ətə shi daga də Nazaratu anə hanyinə ɲga Galili."

Dzənə ɲga Yeesu aasəkə *yi ɲga Əntanfə

(Mar. 11.15-19; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

¹² Mbu'unaakii wata ca dəməgərə aasəkə yi ɲga Əntanfə, ca shaabagi tə patənə ɲga əɲji da fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha ɲga pəra kwaba da dəgələnyinə ɲga əɲji dərə də bilyamasariinə,

¹³ ca ba ka əɲjita, "Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, ma bii Əntanfə, 'Yi ɲga dfa də'wa 'wanə əɲji yaaki.' Amma, ma una, agi geeginə nuunə ka yikii ka ha ɲga umbənə ɲga mahiirənə."

¹⁴ Wata muurəfinə da mahurəməsə əɲjə a shi aabii Yeesu aasəkə yi ɲga Əntanfə, ca mbədəpaa də tii.

¹⁵ Ma madiigərə limanyinə da maliminə, kə zhima tə tii asəkətii, makə nee tii ka sə ɲga hurəshishiitə cii kəya dfaada, manjeevənə əsə a dzə də ka wanyanə asəkə yi ɲga Əntanfə, təya ba, "Dəlanə də jijinə ɲga Dawuda!"

20:29 20.29-34 9.27-30. 20:30 20.30-31 1.1; 9.27; 12.23; 15.22; 21.9,15; 22.41-46; Mar. 10.47-48; 11.10; Luka 1.32,69; 2.11; 18.38-39; Yooh. 7.42. * 21:5 21.5 Ma Sihiyoonə, əndə'i ləmə ɲga vəranə ɲga Urusaliima. 21:5 21.5 Isaa. 62.11; Zak. 9.9. 21:8 21.8 2 Meem. 9.13. 21:9 21.9 Jab. 118.26; 148.1; Mat. 20.30-31. 21:11 21.11 16.14; 21.46; 26.68; Luka 7.16. 21:13 21.13 Isaa. 56.7; Irim. 7.11. 21:15 21.15 20.30-31.

¹⁶ Wata tɔya lɔgwa ka Yeesu, "Agi fanɛ nɛ hɛ sɛtsɛ ci manjeeviitsɛ a ba see?" Yeesu a ba ka tii, "Awa, agi fanɛ nɛ nyi. Pooshi unɛ sha janɔii kunɛ asɔkɛ malaaɓa lɔkalɔkata? ɛtɛ bii ca, 'Kɛ tasɛkapaa hɛ tɛ manjeevɛnɛ da ɛtɛ ma'ɛ ka sa 'wanɛ, kaa tɔya dɛla dɛ hɛ.' "

¹⁷ Ma daba'ɛkii, Yeesu a bwasee ka tii, ca gimagi asɔkɛ vɛranɛkii, ca palɛ saakii aa Bayitaniya, ca baanɛ davɛ.

Naalaginɛ nɔga Yeesu tɛ ɛnfwɛ uudɔva

(Mar. 11.12-14,20-24)

¹⁸ Pukɛtɛ hakii tsɛɔakɛ, ma Yeesu a ɔnya aasɛkɛ vɛranɛ nɔga Urusaliima, kɛ dɛi madɛfɛnɛ tɛ ci.

¹⁹ Wata ca lapaa ɛnfwɛ uudɔvɛ atanjala rɛgwa, ca dzɛ aatsakii. Amma, malapaamɛ ci pookii davɛ, wata ba sɛgafɛ. Wata ca naalagi tɛ ɛnfuta, ɛnɔki ci, "Pa ha poo ma'ɛ shanɔ!" Pii wata ɛnfwɛ uudɔvɛtɛ a huurɛgi hwa'ɛ.

²⁰ Makɛ nee lyawarɛnaakii ha'ɛ, kɛ dɛi ka tii ka sɛ nɔga hurɛshishinɛ. ɛnɔki tii, "Titiitɛ daa huurɛgi uudɔvɛtsɛ pii pii ha'a?"

²¹ Yeesu a ba ka tii, ɛnɔki ci, "Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: madɛ kɛ gi'yuunɛ tɛ ɛntanjɛ yadɛ hiimɛnɛ oo'i, mbu'u taa pooshi ha'ɛ ka dɛnɛ, ɛntaa wata sɛnɛ dɛi nyi ka uudɔvɛtsɛ dɛnuunɛ tanɛ, amma taa ka giɔunɛ maa, ka mbeenɛ nuunɛ ka banɛ: 'Mbudu, ha dzɛ ka kulagɛrɛnɛ aagi uunɛva!' Ka dɛnɛ ha'ɛ ɛsɛ.

²² Madɛ kɛ gi'yuunɛ tɛ ɛntanjɛ, tadɛ mi patɛ kɛdii unɛ agi dɛ'wa, ka upaanɛ nuunɛ sɛkii."

Wu vii baawɛɔɔa ka Yeesu

(Mar. 11.27-33; Luka 20.1-8)

²³ Makɛ dzɛgɛrɛ Yeesu aasɛkɛ yi nɔga ɛntanjɛ, ca dzɛgunɛ ka ɛnɔja, wata madiigɛrɛ limaniyɛnɛ da gayinɛ a shi aabiikii, tɔya lɔgwa ka ci, ɛnɔki tii, "Dɛ nɔgutɛ baawɛɔɔa sanɔ ci kya daada uushi'iinɛ ha'a? Wu sanɔ vii ka hɛ baawɛɔɔatsa?"

²⁴ Yeesu a ba ka tii, ɛnɔki ci, "Nyi maa, ka lɔgwanɛ nɛ nyi koonɛ naaki uushi rɛnɔwɛ. Madɛ kɛ bagyuunɛ ka nyi, nyi maa, ka banɛ nɛ nyi koonɛ tadɛ dɛ nɔgutɛ baawɛɔɔa cii kya daada uushi'iina.

²⁵ Ya ɛna, wu sanɔ slɛkɛe ka Yoohana kaa ca dɛ bapɛtisɛma ka ɛnɔja? ɛntanjɛ nii, anii ɛnda?" Wata tɔya dɛ mabizhinɛ ahadatii, tɔya ba, "Mi banaamɛ ɛna? Madɛ bii amɛ oo'i, ɛntanjɛ slɛkɛe ka Yoohana, ka banɛ nɛ ci, aa mi pooshi unɛ luuvɛ wabɛnaakii dɛiya?"

²⁶ Amma madɛ kɛ bii amɛ oo'i, ɛnɔja slɛkɛe ka ci, nɔgwali amɛ acii dabaala, acii ma tɔya, kɛ luuvɛ tii oo'i, anabi nɔji Yoohana."

²⁷ Wata ɛnɔki tii ka ci, "Mashiimiinɛ taa wu slɛkɛe ka ci." ɛnɔki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ɛ nɛ nyi ɛsɛ, paa nyi ka banɛ koonɛ tadɛ dɛ nɔgutɛ baawɛɔɔa cii kya da uushi'iina."

Misaali dɛ ɛndɛ da uuji nɔguyirɛnaakii bɛra'i

²⁸ "Tɛtɛ nee unɛ noonɛ agyanɛ sɛnɛ cii kya moo banɛ koona? Tɛ'i ɛndɛ sha dɛi da i uuji nɔguyirɛnaakii bɛra'i. Ca dzɛ aabii gawɛkii, ca ba ka ci: 'Uuzɛnaakya, duu ka slɛnɛnɛ asɛkɛ tsanɛ nɔga inabi ɛnshinɛ.'

²⁹ Uuzɛtɛtɛ a ba ka ci: 'Paa nyi ka dzɛnɛ.' Amma, ma daba'ɛ, ca baanɛ ka dɛi, ca dzɛ ka slɛna.

³⁰ Dɛi a dzɛ aabii dara ɛsɛ, ca ba ka ci makɛ sɛtɛ bii ci ka gawɛkii. Uuzɛtɛtɛ a ba ka dɛi: 'Ka dzɛnɛ nɛ nyi dɛi, daadɛ.' Amma, madzɛmɛ ci.

³¹ Ya agi manjeeviitsa, wu sanɔ slɛnyi sɛtɛ mwayi dɛsɛnɛtɔya?" Tɔya ba, "Gawɛkii." Wata Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ɛnɔji luu tsɛkɛ da badawiinɛ nɔga makinɛ na ta koonɛ kɛnɔwanɛ aagi *nɔwanɔunɛ nɔga ɛntanjɛ.

³² Aci ma shi Yoohana, kaa ca baarii koonɛ nɔnyi rɛgwa nɔ'una. Amma, maluuvmuunɛ wabɛnaakii. Amma ɛnɔji luu tsɛkɛ da badawiinɛ nɔga makinɛ, kɛ luuvɛ tii wabɛnaakii. Taa makɛ nee unɛ kɛ sɛtɛ dɛi ɛnɔjitsɛ maa, makatɛmuunɛ hiima nɔga luu wabɛnaakii."

Misaali dɛ bwaya aginɛ nɔga mooziinɛ

(Mar. 12.1-12; Luka 20.9-19)

³³ Wata Yeesu a tsakɛ banɛ ka tii, ɛnɔki ci, "Fatɛmɛ, kaa nya ba koonɛ ɛndɛ'i misaali. Ma sha dɛi, tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ dɛi rɛ nɔga inaba. Ca tsatɛ, ca tɛlɛgi gu'u nɔga mya'ɛ dɛ inaba,

ca ghənəgi magərə ha nga nəhə uushi'inə, ca ngərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə, kaa təya təkə cifanə nga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə.

³⁴ Makə mbu'ya saali nga cifanə nga inaba, wata ca sləkee ka ənji slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciiiti.

³⁵ Wata mooziitə a kəəsətə tə lyawariita, təya fəsləgi rəjwə, təya bələgi rəjwə. Əndə'i əsa, təya kaalatə tə ci də faariinə.

³⁶ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka hara lyawarənə palee ka nga təkəjwanə də bəzəənə. Wata mooziitə a ənə ka d'anə ka tii ha'ə əsə.

³⁷ Ma daba'əkii, ca sləkee ka tii ka uuzənaakii, ca ba, 'Weewee, ka neenə nə tii ka məghərəvənə nga uuzənaaki.'

³⁸ Amma, makə nee mooziitə ka uuzənaakii, wata təya ba ahadatii, 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Shoome, kaama bələgi tə ci, ama zəmə ya.'

³⁹ Wata təya kəsətə tə ci, təya kəgi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

⁴⁰ 'Ya ətsa, madə kə gi slanda rətsa, mi d'anəki də mooziitsa?'

⁴¹ Ənjə a ba ka Yeesu, 'Weewee bələginə bələginəkii tə bwaya aginyiitsa, ca vii rəkii ka hara ənji slənə pamə ətə na vii ka ci gyadalaə nga inabaakii ka cifanəkii.'

⁴² Yeesu a ba ka tii, 'Mashiimuunə a janjii asəkə malaaba ləkəkəkatə kuna? ətə bii ci:

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.

Ma ətsa, slənə nga Slandana.

Ma amə əsə, sə nga hurəshishinə kaamə.'

[

⁴³⁻⁴⁴ "Taa wu kullii aanə faaratsa, ka əbinə nə ci. Madə kə kullii faarakii aanə əndə əsa, ka ədəginə tə ci makə əmpunə.] Acii ha'ə cii kya ba koone: ma *nwanjuunə nga Əntanfa, kadə nə ənjə a ngərəgi acii unə, ənjə a vii ka ənjitə ca vii nunyi cifanə."

⁴⁵ Fanə nga madiigərə limanyinə da *Farisanyinə tə misaalinyiitsə dii Yeesu, wata təya paaratəgi oo'i, aqyanətii cii kəya wabə.

⁴⁶ Wata təya alə rəgwa nga kəsənə tə ci. Amma təya ngwaləgi acii dabaala, acii ma dabaala, kə luuvə tii oo'i, anabi nə Yeesu.

22

Misaali də zəmə əndzanə nga da məhura

(Luka 14.15-24)

¹ Yeesu a tsakə wabənə ka tii də misaali, ənjki ci:

² "Ma nwanjuunə nga dagyə, kə ndzaa ci mbərə mbərə da nwanjutə dii əndzanə nga da məhura nga uuzənaakii.

³ Ca sləkee ka lyawarənaakii ka dzənə ka 'waa'wanə tə ənjitə baabii ci ka tii shine ka zəmə əndzanəkii. Amma kə naanagi tii ka shina.

⁴ Nwanjutə a ənə ka sləkeenə ka hara lyawarənə də banə oo'i: 'Kə uugi əndzanə dzəgənə, kə lii nyi uura nga liinə. Taa mi patə, kə uugi tasəkanə. Shoome əndzə'i ka zəmə əndzanə nga da məhura.'

⁵ Amma, ma ənjitə baabii ci ka tii əndzanəkii, makamə tii nətii davə. Wata təya palə satii. Harakii, aasəkə rə pyalə tii, harakii, ka də firinatii.

⁶ Hara ənjitə baabii ci ka tii əsə, təya kəsətə tə lyawarənaakii, təya cibə də tii, təya bələgi tə tii.

⁷ Kə bəzəgi səkə nga nwanjutə ka shanjə. Wata ca sləkee ka soojiinaakii ka bələginə tə mabələ ənjita, təya ətsagi vəranatii.

⁸ Wata ca 'waa'watə tə harii lyawarənaakii, ca ba ka tii: 'Kə uugi əndzanə tasəkanə kamə, amma, ma ənjinə baabii nyi ka tii, mambu'umə tii bahə zəmə əndzanəkii.

⁹ Acii ha'ə, dəmə ka mətikətikənə nga rəgwanyinə, una ba ka taa wu patə lapaa unə oo'i, wa ca shi ka zəmə əndzanə.'

¹⁰ Wata lyawariitə a dzə ka baabanə taa ka wu patə lapaa tii, bwaya əndə da nunyi əndə patə. Wata pasə, kə nagı yi əndzanə acii ənja.

¹¹ "Makə dzəgərə nwanjwə ka tsaamə tə ənjitə 'wii ci, ma ca nee, wiinə əndə'i əndə agitii yadə kəjeerənə nga da məhura ashikii.

¹² Nwanjwə a ləgwa ka ci: 'Guvakya, dama gima hə aa hanə aasii yadə kəjeerənə nga rəya ashikwa?' Mashiimə əndətə sə nga jikəvənə ka nwanjwa.

¹³ Wata njwanjwə a ba la lyawarənaakii: 'Anətəmə tē ci ciinəkii da sɔdɔkii patə, una kagərə tē ci aagi təkunə. Davə tuunə ənji, tɔya dzə də tsəbə linyinətii.' "

¹⁴ Yeesu a uudəpaa wabənaakii, əŋki ci, "Lanə nə ənjitə 'waa'wii ənji, amma gi'u nə matadəkii."

Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka njwanjwə *Kayisarə
(Mar. 12.13-17; Luka 20.20-26)

¹⁵ Wata *Farisanyinə a dzə ka dā mətərəkinə agyanə makə sətə nii tɔya mbee ka kəsənə tə Yeesu agi wabənaakii.

¹⁶ Wata tɔya sləkəe ka ci ka hara lyawarənətii da hara ənjitə njga kurəgə njga *Hirudusə. Tɔya dzə ka banə ka ci, əŋki tii, "Maləma, kə shii inə oo'i, əndə goonjga nə hə, agi dzəgunətənə nə hə rəgwa njga Əntanjfə də tantanyinə əsə. Paa hə ka tadəpaa taa ngutə tsarə njga ənda, acii paa hə ka tsaamənə ka dʉunuunə njga ənda.

¹⁷ Ya əna, iitə nə hiimaakwa? Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa njga vii tsəkə ka njwanjwə Kayisarə nii? Anii poosha?"

¹⁸ Asee, kə shii Yeesu bwaya hiimatii. Wata əŋki ci, "Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjfə! Mi sanə cuuna moo təkənə tə nya?"

¹⁹ Baariimə ka nyi kwaba njga tsəkəkii." Tɔya ngiragi ka ci.

²⁰ Wata ca ləgwa ka tii, əŋki ci, "Ya əna, kənjwaciinə da ləmə njga wu ənə anə kwabana?"

²¹ Tɔya ba, "Ma ətsa, kənjwaciinə njga njwanjwə Kayisarə." Wata Yeesu a ba ka tii, "Yoo, makə ha'ə dʉya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanjfə sətə ndzaa ka njga Əntanjfə."

²² Makə fii tii wabətsə njga Yeesu, wata kə dʉgi ka tii ka sə njga hurəshishinə, tɔya bwasee ka ci, tɔya palə satii.

Ləgwanə agyanə madənə njga maməətə ənja
(Mar. 12.18-27; Luka 20.27-40)

²³ Agi uuseratə rənjwə ha'ə, *Sadukiinə a əntsahə aabii Yeesu. Ma tɔya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka madənə da i əpinə shanə. Tɔya ləgwa ka ci,

²⁴ əŋki tii, "Maləma, ma bii Muusa, madə kə əŋki əndə pooshi manjeevənaakii, see ndzəkənjuci nə njgərə mooryafinə, kaa ca poo ka ndzəkənjuci ətə əŋki.

²⁵ Yoo, tə'i ndzəkənjushi'inə mədəfə sha dʉi ganə. Gawatii a njgərə minə, ca əntə yadə manjeevənə, ca bwasee ka minə ka ndzəkənjuci.

²⁶ Ha'ə slənyi də madzəgəbərə'inə da makkənə, ca'ə ka mədəfənə. Pooshi əndə upaa uuzənə ashii miita.

²⁷ Daba'atii patə, kya əntəgi dənjwa'ə.

²⁸ Ya ətsa, ya uuserə njga madənə njga maməətə ənja, makə watiitə patənətii njgərə tə kya, minə njga wu sanə ndzaanəta?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə njgeerənə njga Əntanjfə.

³⁰ Acii madə kə ma'i maməətə ənji, pooshi tii na njgərəshi. Amma, makə malaa'ikanyinə dadagyə nə tɔya ndzaanə.

³¹ Yoo, ma agyanə madənə njga maməətə ənji əsə, majanjgamuunə sətə bii Əntanjfə koonə kuna?

³² Ma bii ca, 'Nyi nə Əntanjfə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.' Ma ca, ənjitə da i əpinə a matii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii."

³³ Makə fii dabaala wabətsə ha'ə, kə dʉi ka tii ka sə njga hurəshishinə nə dzəgunənaakii.

*Bariyatə palee də dʉunuunə
(Mar. 12.28-34; Luka 10.25-28)

³⁴ Makə fii Farisanyinə oo'i, kə pa'əgi Yeesu ma njga Sadukinyinə, wata tɔya shi ka ciinə rənjwə.

³⁵ Əndə'i əndə agitii, maləmə njga bariya nə ci. Ca ləgwa uushi ama Yeesu, kaa ca shii kəsənə tē ci agi wabənaakii, əŋki ci,

³⁶ "Maləma, njgutə bariya sanə palee də dʉunuunə agi bariyanyina?"

³⁷ Yeesu a ba ka ci, " 'Uuduu tə Əntanjfə Slandanəku də ədzəmə rənjwə, də patənə njga əpinaaku, də patənə njga hanjkaaku.'

³⁸ Ətsə nə maduunə bariya, palee patə də dʉunuunə.

³⁹ Bəra'inəkii də d'uunuunə əsə, makə ətsə nə ci: 'Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na.'

⁴⁰ Bariyanyitə bəra'i nə kilə nga patənə nga bariyanyinə da dzəgunənə nga anabinyinə."

Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu

(Mar. 12.35-37; Luka 20.41-44)

⁴¹ Ma Farisanyinə ma'ə ka ha rəjwa, wata Yeesu a ləgwa ka tii uushi, əjki ci,

⁴² "Wu sarə shii unə nə Aləmasiihu? Uuzənə nga wu nə ca?" Əjki tii: "Uuzənə nga *Dawuda nə ci."

⁴³ Ca ba ka tii, "Ya əna, maa ha'a, iitə d'ii daa cakə Malaaba Ma'yanə tə Dawuda kaa ca 'wa tə ci də Slandanəkəya? Ma bii ca:

⁴⁴ "Əjki Əntanjə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa sədəku.'

⁴⁵ Aa makə kə 'wii Dawuda tə ci də Slandanə ətsa, iitiitə d'ii ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?"

⁴⁶ Wata pooshi əndə mbəe ka jikəvənə taa də ma rəjwə. Ndzaənə ka uusərakii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə amakii ma'ə acii nəgwalənə.

23

Dzalənə nga Yeesu tə ənji agyanə *Farisanyinə da maliminə

(Mar. 12.38-39; Luka 11.43,46; 20.45-46)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a wabə ka dabaala da i ka lyawarənaakii,

² əjki ci ka tii, "Ma maliminə da Farisanyinə, tii nə ənji da baawəda nga dzəgunətə bariya nga Muusa ka ənja.

³ Acii ha'ə, ma sətə ci təya ba koonə patə, tyasə see a dzəgunuunə, una nə'utə. Amma goona nə'u slənati. Acii ka waazanə nə tii, amma paa tii ka slənətəginə.

⁴ Agi nəgərəvənə nə tii ka ənji mazəzəkə tərənə 'wa'ə. Amma, ma tii ka nətii, taa də mashiku ciinətii, paa tii ka təbətənə.

⁵ Patənə nga sətə ci təya da, kaa ənjə a shii neenə. Tsaaməmə ka kəjwaciinətii da basatii acii məsəpaliinə. Tsaaməmə ka yipənə nga kəjeerənyinatii. Ma ətsə patə, agi sakənə nə tii danə madiigərəkii ka baariinə oo'i, ənji paslənə tə Əntanjə nə tii də tantanyinə.

⁶ Ma agi zəmə əndzanə, hatə ci ənjə a d'uunətə tə tii moonətii ndzaanə davə. Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə kuvə də'wanyinə.

⁷ Nəhəpaanə tə tii nga'ə a luuma moonətii əsə, ənjə a 'wa tə tii 'Maləma'.

⁸ Amma, ma una, goona luuvə ənjə a 'wa tuunə də Maləma. Acii rəjwə dyanjə nə Maləmə goonə. Unə patə, ndzəkəjushi'inə nga noonə nə nuunə.

⁹ Goona 'wa taa tə wu ganə a duuniya 'daada', acii rəjwə dyanjə nə Dəsənuunə, waatoo ətə dagyə.

¹⁰ Ga ənjə a 'wa tuunə 'slandana' əsə, acii rəjwə dyanjə nə Slandanuunə, waatoo, ci nə *Aləmasiihu.

¹¹ Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka əndə slənənə koonə.

¹² Taa wu patə hanjətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə həətəpaa naakii nə əsə, ka hanjətənə nə ənji tə ci."

Dzalənə nga Yeesu tə ənjitə ca kərə ka Əntanjə

də bəra'i asəkətii

(Mar. 12.40; Luka 11.39-42,44,52; 20.47)

¹³ "Tə'i nəgərə'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Kə pa'əgyuunə rəgwa nga dzənə aagi *nəwanjuunə nga Əntanjə agyanə ənja, unəkii əsə, pooshi unə ka dəməənə. Ma ənjitə ca moo dəməənə, pooshi unə agi kapaa ka tii rəgwa əsə.

[

¹⁴ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Agi luutənə nuunə uushi'inə nga mooryafinə, una da ka tii magərə də'wa ka ənjə a shii dəlanə duunə. Acii ha'ə, mađuunə dzalənə nuuna upaa.]

¹⁵ Tə'i ngəra'wə ashuunə, maliminə da Farisanyinə! Acii agi gənjutəginə nuunə də hanyinə da uunəvənyinə patə koonə upaa də əndətə ca nə'u tuunə. Amma, mađa kə pəaa unə, una dʒeegi ka ci ka əndə nga gunə palee ka noonə na.

¹⁶ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə ənji kərə ənja! Muurəfinə nuunə. Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: ‘Mađa kə ji'i əndə də *yi nga Əntanjə, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mađa kə ji'i əndə də əndzənə nga yi nga Əntanjə, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.’

¹⁷ Mađiikə ənja, muurəfinə! Ngutə sanjə palee də məghərəvəna? Əndzənə nii, anii yi nga Əntanjə ətə geegi ka əndzənə malaabakəya?

¹⁸ Agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i: ‘Mađa kə ji'i əndə də ha nga da sataka, ma ətsa, pooshi taa mi. Amma, mađa kə ji'i əndə də satakətə kavə ənji aagyanəkii, ka kəsənə nə jidəkii tə ci.’

¹⁹ Una! Muurəfinə nuunə! Ngutə sanjə palee də məghərəvəna? Sataka nii, anii hate ci ənjə a da sataka ətə ca geegi ka satakakii malaabakəya?

²⁰ Acii ha'ə, taa wu patə ji'i də 'wa ləmə nga ha nga da sataka, kə ji'i ci də taa mi patə davə ətsa.

²¹ Ha'ə nə yi nga Əntanjə əsə. Taa wu patə ji'i də ci, kə ji'i əndəkii də ci da də Əntanjə ətə asəkəkii.

²² Taa wu patə ji'i də 'wa ləmə nga dadagyə, kə ji'i ci də dəgələ njwanjuunə nga Əntanjə da də ci ətə dasə asəkəkii.

²³ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Agi viinə nuunə zaka nga njunyi banyinə kama kama, amma una bwasee ka nə'utə tə tantanyitə dzəgunənə nga *bariya, waatoo, slənə uushi də rəgwakii, da nəhə təgunuunə nga ənja, da goonjgaanə. Wiitə səndə dəbēe danuunə, amma ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

²⁴ Unə ənji kərə ənja, muurəfinə nuunə! Wanuunə ka dəməgi kanshaginə agi sə nga sanə goonə, accii ga ca gi aasəkuunə. Amma una ndagarə njyalooba.

²⁵ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Agi bəəzəginə nuunə ba'ə nga kərə da nga kwalaka, amma, ma dasəkətii, pasə accii uushi'inə nga əmbanə da suunanyinə.

²⁶ Muurəfə nga Farisa! Bəəzəgi səkə nga kərə da kwalakə zəku'i. Mađa kə đii hə ha'ə, ka ndzaanə nə ba'əkii camə əsə.

²⁷ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Makə gu'u əndə nuunə. Ma da makii, dagwakii nga'ə. Amma, ma da səkəkii, pasə accii ilənyinə da mabəslə wunyinə.

²⁸ Ha'ə nuunə makə ətsa. Ma daba'ə unə, nga'ə nuunə akənjwacii ənja. Amma, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə, ma'waslyakə ənjə nuunə.”

Banə nga Yeesu tə makə sətə nə ənjə a dzalə

tə maliminə da *Farisanyinə

(Luka 11.47-51)

²⁹ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə maliminə da Farisanyinə! Acii ma unə, də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntanjə. Agi ghənətənə nuunə nə nga gu'u nga anabinyinə nga'ə, una hadətəgi nga'ə tə gu'unyinə nga ənjitə ndzaa yadə idəpaa uushi ashitii,

³⁰ una ba: ‘Maci ma saa'i nga i dəsənaamə, da i amə saa'ikii, kadə əntaa da i amə biilə anabinyinə.’

³¹ Ha'ə vii unə seeda agyanə noonə nə oo'i, manjēevənə nga ənjitə bəələgi tə anabinyinə nuunə.

³² Makə ha'ə mwayi unə dəya, dəmə aakənjwa də daadə sətə nji dəsənuunə a daadə!

³³ Ya unə rəhunyinə, manjēevənə nga rəhunyinə, iitə taa mbeenuunə ka mbərədəfənə accii kanə tuunə aagi guna?

³⁴ “Acii ha'ə, fatəmə: ka sləkeenə nə nyi koonə ka anabinyinə da macicirə ənja da hara maliminə. Ka bəələginə nuunə harakii agitii, una gwa'avə harakii aashi ənfwa, una fəslə harakii asəkə *kuvə də'wanyinə goonə, una laakəgi tə tii ka vərə ka vərə.

³⁵ Aci ha'e, agyanuunə nə gəŋwanə ŋga bəələ tə əŋji goonŋa patə, njanjanə ka bələnə tə əndə goonŋa Habilla, ca'ə ka bələnə tə Zakariya uuzənə ŋga Barakiya. Ma ca, ahada mađuunə kuvə ŋga Əntanfə da ha ŋga da sataka bələgyuunə tə ci.

³⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə: ətsə patə, ka kulaanənə nə dzalənəkii ka əŋji ŋga zamanana."

*Uudənə ŋga Yeesu tə əŋji Urusaliima
(Luka 13.34-35)*

³⁷ "Ya'ə unə əŋji Urusaliima, unə əŋji Urusaliima, kə bələgyuunə anabinyinə, kə kaalatuunə də faariinə tə əŋjitə sləkee Əntanfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa ŋga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənətə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

³⁸ Aciiki, ka ndzaanə nə yi ŋga Əntanfə gbəŋə yadə əndə davə.

³⁹ Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shanə, ha'ə mbu'yanə uuseratə nuuna ba oo'i: 'Tə'i barəkaanə ashī əndətə ca shi də ləmə ŋga Slandana!' "

24

*Wabənə ŋga Yeesu agyanə uulagi *yi ŋga Əntanfə
(Mar. 13.1-2; Luka 21.5-6)*

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dəməgi asəkə yi ŋga Əntanfə. Ma ca palə, lyawarənaakii a dzə aabiiki ka baarii ka ci makə sətə ghənyi əŋji mađuunə yikki.

² Amma Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Kə nee unə ka uushi'iitə patə nii? Tantanyinə cii kya ba koonə: taa rəŋwə, pooshi faara na mbədaanə ganə anə əndə'i, ka waalaginə nə əŋji patə."

*Cibənyiiət na la tə əŋja taabu'u muudinə ŋga duuniya
(Mar. 13.3-13; Luka 21.7-19)*

³ Kə gi Yeesu ka ndzaanə dasə anə ginwə ŋga Zayitunə, wata lyawarənaakii a shi aabiiki, tii daanətii, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Bawə keenə guci sanə nə ətsə ha'ə a da. Mi sanə na slənə ka baariinə oo'i, saa'i ŋga ənyanaaku da uudənə ŋga duuniya uugi mbu'yanə?"

⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ga əŋjə a gəpi duunə.

⁵ Aci tə'i əŋji lanə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ŋuusləgi də hara əŋji lanə a rəgwa.

⁶ Kadə nuuna fa habara ŋga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Aci ma ətsə, weewee ka dfanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə ŋga duuniya.

⁷ Kadə nə əndə'i slikerənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i ŋwanjuunə. Kadə nə madəfənə a kula, gəgədzənə ŋga hanyinə a dfaada taa dama patə.

⁸ Ma ətsə patə, makə 'watəginə ŋga bərakənə ətsa.

⁹ "Ma ka saa'ikii, kadə nə əŋjə a kəəsə tuunə, təya kavə tuunə aacii hara əŋji kaa təya cibə duunə, əŋjə a bələgi tuunə. Əŋji shiŋkinə patə, kadə nə təya ushapaa tuunə putə ŋga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁰ Lanə nə əŋjitə na təkuree ka sə'watənə ka saa'ikii. Kadə nə təya ŋusləgi, təya tanəgi magəŋuura ŋga hara əŋji, təya kaaree ka hara əŋji.

¹¹ Lanə nə majirakinə ŋga anabinyinə na shigi, təya ŋuusləgi də hara əŋji lanə.

¹² Putə ŋga tsakənə ŋga slənə bwaya bwayaanə, tə'i əŋji lanə ətə nə uudənə a əpigii a ədzəmətii.

¹³ Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə.

¹⁴ Ma ŋunyi habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə əsə, ka waazanə nə əŋji asəkə patənə ŋga duuniya, ka seedanə ka patənə ŋga əŋji shiŋkinə. Ma daba'əkii, ka mbu'yanə nə muudinə ŋga duuniya ha'ə."

*Cibətə palee də əjijinəənə
(Mar. 13.14-23; Luka 21.20-24)*

¹⁵ "Ka neenə nuunə ka ma'ajijinə uushi ətə palee. Ci wabi *anabi Daniyalə anəkii. Kadə na kəŋaanə anə malaaba ha. (Ma əndətə ca janŋa, wa ca paaratəgi ŋga'ə.)

23:35 23.35 Wat. 4.8-10. **23:38 23.38** Əzaki. 10.18-19; 1 Meem. 9.7-8. **23:39 23.39** Jab. 118.26. **24:2 24.2** Luka 19.44. **24:5 24.5** 24.24; 2 Tees. 2.9-10; 1 Yooh. 2.18. **24:7 24.7** 2 Meem. 15.6; Isaa. 19.2. **24:9 24.9-14** 10.17-22; Yooh. 16.1-4. **24:9 24.9** 5.11. **24:10 24.10** 10.35; Luka 12.52-53. **24:11 24.11** 7.15. **24:12 24.12** 2 Tim. 3.1-5. **24:13 24.13** Seniinə 13.10. **24:14 24.14** 28.19. **24:15 24.15** Dan. 9.27; 11.31; 12.11.

¹⁶ Madā kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ganə anə hanyinə nga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə giŋunyinə.

¹⁷ Ma əndətə dzakə anə kuvaakii, wa ca jimagerə, ca huyi, ga ca dzə dasii ka ngəgərənə uushi.

¹⁸ Ma əndətə də bilə əsə, ga ca ənə aasii ka ngira kəjeerənaakii.

¹⁹ Tə'i ngəra'wə agyanə maki dəsəkiinə da ngugiginə ka saa'ikii.

²⁰ Kədiimə acii Əntanʔə, acii ga huyinəkii a dʔii agi vyanə taa uusəra əpisəka.

²¹ Acii ma cibətə na kula ka saa'ikii, ci na palee patə də bwaya bwayaanə, pooshi tsarəkii sha dʔii shaŋə makə tagii Əntanʔə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi tsarəkii na dʔa shaŋə ma'ə əsə.

²² Maci pooshi ətə galee Əntanʔə ka saa'ikii, kada pooshi əndə shiŋkinə ca mbədə. Amma, acii putə nga matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²³ "Maa kə bii əndə koonə: 'Waanə Aləmasiihu ganə' taa 'Waatə Aləmasiihu gatə', goona luuvə.

²⁴ Acii kadə nə aləmasiihunyinə da anabinyinə nga jirakənə a shigi, təya dʔaada sə nga hurəshishinə ka shaŋə, kaa təya shii ŋuusləgi də ənja. Maci ka mbeenə nə tii maa, da i matadə ənji nga Əntanʔə.

²⁵ Buurətəmə ngə'ə! Acii kə bagi nyi koonə daga saa'ikii ma'ə mambu'yamə.

²⁶ Acii ha'ə, madā kə bii ənji koonə oo'i: 'Waatə də bilə!' goona dzə aa dəvə. Taa madā bii ənji koonə oo'i: 'Waanə a kumu', goona luuvə.

²⁷ Acii ma shinə nga *Uuzənə nga ənda, paŋgəraŋə a babara makə sətə ci vənə a pyapidə, ca bəgəgi səkəntanʔə taa dama patə, ndzaŋənə da tsaanʔə ca'ə aa də waka, ha'ə nii kəya shi.

²⁸ Ka hatə dʔii mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na."

Ənyanə nga Uuzənə nga ənda

(Mar. 13.24-27; Luka 21.25-28)

²⁹ "Ma pii daba'ə cibənyiitsa, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgidə ka bərənə, tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka gaŋgəzənə nə taa mi patə asəkəntanʔə.

³⁰ Ka saa'ikii nə ənjə a nee agintanʔə ka sətə ca baarii oo'i, Uuzənə nga əndə ca shi. Ənji *duuniya patə a tuu, təya tsaamə tə Uuzənə nga əndə ca jima agyanə kurabiinə dadagyə, də baawəda da məghərvənə laŋə,

³¹ ca sləkee ka malaa'ikanyinaakii, təya ədə uutəma ətə ca wazə də ngəerənə, təya dzaadzatə də patənə nga matadə ənjaakii, ndzaŋənə ka əndə'i tanjala nga duuniya ka ca'ə ka əndə'i." *

Misaali də ənfwə uudəva

(Mar. 13.28-31; Luka 21.29-33)

³² "Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Madā kə nee unə wiitsə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətətsəfə ka dʔanə.

³³ Ha'ə əsə, madā kə nee unə uushi'iitsə patə a dʔaada, ka shiinə nuunə ətsə, kədəhə nə Uuzənə nga ənda, matasəkakii kaa ca shi.

³⁴ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji nga zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madadəvə patə.

³⁵ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə."

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i

(Mar. 13.32-37; Luka 17.26-30,34-36)

³⁶ "Ma uusəra taa saa'i nga dʔanə nga uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nga dadagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³⁷ Makə sətə sha dʔii tə ənji agi zamana nga Nuuhu, ha'ə na dʔa saa'i nga ənyanə nga Uuzənə nga ənda.

³⁸ Ma agi zamana nga Nuuhu taabu'u shi ma'i tuufaana, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji nguyirənə da makinə a ngəgərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala.

24:17 24.17-18 Luka 17.31. **24:21 24.21** Dan. 12.1; Səniinə 7.14. **24:23 24.23-25** Luka 17.23-24. **24:24 24.24** 24.5; 7.15; Səniinə 13.13-14. **24:27 24.27** 24.30,37; 25.31; 1 Koor. 15.23; 1 Tees. 3.13; 4.15; 2 Tees. 2.1,8; Yak. 5.7-8; 2 Piita 3.4; 1 Yooh. 2.28. **24:28 24.28** Ayb. 39.30; Səniinə 19.17-18. **24:29 24.29** Isaa. 13.10; 34.4; Hag. 2.6,21; 2 Piita 3.10,12; Səniinə 6.12-14. **24:30 24.30** Zak. 12.10-14; Dan. 7.13-14; Mat. 24.27; 26.64; Mar. 14.62; Səniinə 1.7. * **24:31 24.31** 13.41; uutəma: 1 Koor. 15.52; 1 Tees. 4.16. **24:34 24.34** 16.28. **24:36 24.36** Slənə 1.7. **24:37 24.37-39** Wat. 6.11-13; 7.7-13; 2 Piita 3.6.

³⁹ Pooshi ɛnɔi pulɛgi, ha'ɛ shi ma'i tuufaanɛ, ca zamagi dɛ tii patɛ. Ha'ɛ na dɛ ɛsɛ saa'itɛ nɛ Uuzɛnɛ nɔa ɛndɛ a shi.

⁴⁰ "Ma ka saa'iki, ka dzɛnɛ nɛ ɛnɔi bɛra'i aasɛkɛ rɛ ka slɛna. Ka nɔgɛrɛginɛ nɛ ɛnɔi ɛndɛ'i ɛndɛ, ɛnɔjɛ a bwasee ka ɛndɛ'i ɛndɛ.

⁴¹ Ka dzɛnɛ nɛ makinɛ bɛra'i ka ɛdɛnɛ ka tɛnɔwɛ rɛnɔwɛ. Ka nɔgɛrɛginɛ nɛ ɛnɔi ɛndɛ'i minɛ, ɛnɔjɛ a bwasee ka ɛndɛ'i.

⁴² Aci ha'ɛ, kantsaamɛ ginɛ, makɛ dɛi ci mashiimuunɛ taa nɔgutɛ uusɛra nɛ Slandanuunɛ a shi.

⁴³ Shiimɛ oo'i, maci ka shiinɛ nɛ slanda yi saa'itɛ ci mahɛrɛ a dzɛ ka ci aasii davɛdɛ, kadɛ ka ba'ɛginɛ nɛ ci dɛ mɛgigi, acii ga ca gi ka ci aasii.

⁴⁴ Aci ha'ɛ, ma unɛ ɛsa, see a ndzaa unɛ matasɛkakii ka gɛra shinɛ nɔa Uuzɛnɛ nɔa ɛnda, acii ka shinɛ nɛ ci ka uusɛratɛ makamuunɛ nɛ nɔa shinaakii."

*ɛndɛ goonɔa nɔa mava
(Luka 12.41-48)*

⁴⁵ "Ma ɛndɛ goonɔa nɔa mava, ɛndɛ hanɔkala, tɛ ci kapaanɛ slandanɛkii ka nɛhɛ yaakii, kaa ca vii zɛmɛ ka hara ɛnɔi slɛnɛ ka saa'itɛ dɛbɛ.

⁴⁶ Madɛa shi slandanɛkii ka lapaanɛ tɛ ci agi slɛnɛ sɛtɛ bii ci ka ci, tɛ'i barɛkaanɛ ashikii.

⁴⁷ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ma mavata, ka ba'avɛnɛ nɛ slandanɛkii patɛnɛ nɔa uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁸ Amma mbu'u ka banɛ nɛ bwaya mava dɛ sɛkɛkii oo'i: 'Pooshi slandanɛki ka shine kɛdɛhɛ.'

⁴⁹ Wata ca ndzanɛ fɛslɛnɛ tɛ hara maviinɛ makɛ ci, ca zɛmɛ, ca saasa ɛnɔwɛ tii da ɛnɔi sa ɛnɔwɛ.

⁵⁰ Amma ka shinɛ nɛ slandanɛkii uusɛratɛ makamɛ ci nɛ nɔa mbu'yanaakii, saa'itɛ mashiimɛ ci ɛsɛ.

⁵¹ Ka dzalɛnɛ nɛ slandanɛkii tɛ ci dɛ nɔgwaanɔgwa'ɛnɛ, ca vii ka ci shikwa mbɛrɛ mbɛrɛ da nɔa ɛnɔitɛ ca kɛrɛ ka ɛntanɔfɛ dɛ bɛra'i asɛkɛtii. Davɛ tuunɛ ɛnɔi, tɛya tsɛbɛ linyinɛtii."

25

Misaali dɛ uuji kadɛmiinɛ pu'u

¹ "Ma ka saa'ita, ka ndzaanɛ nɛ nɔwanɔunɛ nɔa dagyɛ makɛ sɛtɛ sha dɛi tɛ uuji kadɛmiinɛ pu'u. Ma tɛya, kɛ fɛ'i tii garɛkuwanyinatii, tɛya dzɛ aa ha dagwa madɛanɛ ka gɛnɔnɛ dɛ ci.

² Tufɛ agitii, madɛikɛkii nɛ tii. Tufɛ ɛsɛ, macicirɛkii nɛ tii.

³ Ma madɛikɛkiinyiita, kɛ nɔgɛrɛnɛ tii garɛkuwanyinatii yadɛ ɛgɛɛnɛ hara maara.

⁴ Amma, ma macicirɛkiinyiita, kɛ nɔgɛrɛnɛ tii maarɛnyinatii.

⁵ Makɛ sɛkɛpaa dagwa madɛanɛ na, kɛ zhikuki tii patɛ, tɛya kwaalagi aa nɔnyi.

⁶ "Ma ɛtsɛ ahada vɛdɛa, ɛnɔjɛ a wazha dɛ banɛ: 'Waanɛ dagwa madɛanɛ! Shigimɛ ka luuginɛ tɛ ci!'

⁷ Wata uuji kadɛmiitɛ a madɛ patɛ ka hadɛtɛgi dɛ garɛkuwanyinatii.

⁸ Wata madɛikɛ uuji kadɛmiitɛ tufɛ a ba ka macicirɛkiita: 'Ndiimɛ keenɛ maarɛ gi'u. Wiinɛ gunɛ ka mɛɛtɛginɛ asɛkɛ garɛkuwanyinɛ geenɛ.'

⁹ Amma macicirɛ uuji kadɛmiitɛ a ba ka tii, ɛnɔki tii: 'Yaci pooshi na mbu'u kaamɛ pata? Ma dɛanuunɛ, dɛmɛ ka iracii noonɛ aa luuma.'

¹⁰ Wata kɛ pyalɛ madɛikɛ kadɛmiitɛ ka iracii maarɛkii. Ma tɛya palɛ ha'ɛ, wata dagwa madɛanɛ a mbu'ya. Ma uuji kadɛmiitɛ matasɛkakii, kɛ dɛmɛgɛrɛ tii atsa dagwa madɛanɛ ka zɛmɛ ɛndzanɛ nɔa rɛya. ɛnɔjɛ a pa'ɛgi makuva.

¹¹ Ma daba'ɛkii, harakiitɛ tufɛ a jiga, tɛya dza makuva, tɛya ba: 'Slandana, Slandana! Wunɛgi keenɛ makuva!'

¹² Amma dagwa madɛanɛ a ba ka tii, ɛnɔki ci: 'Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: mashiimɛ nyi tuunɛ.' "

¹³ Wata Yeesu a uudɛpaa wabɛnaakii, ɛnɔki ci, "Nɛhɛmɛ, acii mashiimuunɛ uusɛra taa saa'i."

*Misaali dɛ lyawarɛnɛ makkɛ
(Luka 19.11-27)*

¹⁴ "Ma njanjuunɛ nɛa dagyɛ ɛsɛ, ka ndzaanɛ nɛ ci makɛ sɛtɛ sha dɛi tɛ ɛndɛ'i ɛndɛ da lyawarɛnaakii makkɛ. Ma ca madɛ kaa ca palɛ oogɛ, ca 'waa'watɛ lyawariitaakii, ca ba'avɛ uushi'inaakii aaciitii.

¹⁵ Ca tɛɛkɛpaa ka tii mbɛrɛ mbɛrɛ da nɛgɛɛrɛnatii. Waatoo, ca vii ka ɛndɛ'i pamɛ tufɛ. ɛndɛ'i ɛsɛ, ca vii ka ci pamɛ bɛra'i. ɛndɛ'i ɛsɛ, ca vii ka ci pamɛ rɛnjwɛ. Ma daba'ɛkii, ca madɛ, ca palɛ oogɛ.

¹⁶ Ma ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ tufɛ, masɛkɛpaamɛ ci na. Pii ca dzɛ ka dɛ da dɛ fiiriinɛ, ca upaa riiba nɛa pamɛ tufɛ aagyanɛ ɛta.

¹⁷ Ha'ɛ dɛi ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ bɛra'i ɛsɛ. Ca upaa riiba nɛa pamɛ bɛra'i aagyanɛ ɛta.

¹⁸ Amma, ma ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ rɛnjwɛ, ca dzɛ, ca tɛlɛgi gu'u, ca umbee ka kwaba nɛa slandanɛkii davɛ.

¹⁹ "Ma daba'ɛ baanɛ lanɛ, wata slandanɛtɛi a ɛnya aasii. Ca lɛgwa amatii taa mi dɛi tii ka ci dɛ gɛnaakii.

²⁰ Wata ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ tufɛ a shi aakɛnjwacii slandanɛkii, ca vii ka ci hara pamɛ tufɛ, ɛnji ci: 'Slandanɛkya, kɛ vii hɛ ka nyi pamɛ tufɛ, nya dzɛ ka dɛ fiiriinɛ dɛ ci. Wiinɛ riiba tufɛ ɛtɛ upaa nyi aagyanɛkii.'

²¹ ɛnji slandanɛkii ka ci: 'Nɛa'ɛ dɛi, kɛ kuyirii nyi tɛ hɛ. Nunyi ɛndɛ slɛnɛ nɛ hɛ, ɛndɛ goonɛa. Kɛ dɛi hɛ goonɛaanɛ agi dɛ fiiriinɛ dɛ magi'u kwaba. Aci ha'ɛ, ka ba'avɛnɛ nɛ nyi malaɛkii aaciiku. Shiwa aa hanɛ aabiiki ka dɛ moodasɛkɛ da nyi.'

²² Ma ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ bɛra'i, kɛ shi ci, ca ba ka slandanɛkii: 'Slandanɛkya, kɛ vii hɛ ka nyi pamɛ bɛra'i. Wiinɛ riiba bɛra'i ɛtɛ upaa nyi aagyanɛkii.'

²³ ɛnji slandanɛkii ka ci: 'Nɛa'ɛ dɛi, kɛ kuyirii nyi tɛ hɛ. Nunyi ɛndɛ slɛnɛ nɛ hɛ, ɛndɛ goonɛa. Kɛ dɛi hɛ goonɛaanɛ agi dɛ fiiriinɛ dɛ magi'u kwaba. Aci ha'ɛ, ka ba'avɛnɛ nɛ nyi malaɛkii aaciiku. Shiwa aa hanɛ aabiiki ka dɛ moodasɛkɛ da nyi.'

²⁴ Ma ɛndɛtɛ ba'avɛ ɛnji ka ci pamɛ rɛnjwɛ, kɛ shi ci ɛsɛ, ɛnji ci ka slandanɛkii: 'Slandanɛkya, kɛ shii nyi, ma ha, mangwa'ɛ nɛgwa'ɛ ɛndɛ nɛ hɛ. Ma moonɛku, sɛɛ a upaa hɛ cɛfanɛ ka hatɛ malɛgamɛ hɛ davɛ, ha dzatɛgi ka hatɛ mabu'umɛ hɛ davɛ.

²⁵ Aci ha'ɛ, kɛ nɛgwalɛgi nyi, nya dzɛ ka umbee ka kwabaaku a gu'u. Wiinɛ kwabaaku.'

²⁶ Wata slandanɛkii a ba ka ci, ɛnji ci: 'Bwaya ɛndɛ slɛnɛ nɛ hɛ, manyadɛ! Kɛ shii hɛ oo'i, ka upaanɛ nɛ nyi cɛfanɛ ka hatɛ malɛgamɛ nyi davɛ, nya dzatɛgi ka hatɛ mabu'umɛ nyi davɛ.

²⁷ Madɛ ha'ɛ dɛi, paa hɛ dɛi nɛa'ɛ. Maci taa ma dɛi hɛ, ha dzɛ ka shigaginɛ ka hatɛ ci ɛnjɛ a zhi'igyɛ dɛ gɛna, kadɛ kɛ shi nyi ka luunɛ saaki da i riibakii.'

²⁸ Slandanɛkii a ba ka hara ɛnji slɛnaakii: 'Luuginɛ pamɛtsɛ rɛnjwɛ aciikii, una vii ka ɛndɛtɛ da pamɛ pu'u aciikii.

²⁹ Aci, ma ɛndɛtɛ da i uushi aciikii, ka ci tsakɛnɛ ɛnji viinɛ, kaa ca shii dɛnɛ lanɛ aciikii. Amma, ma ɛndɛtɛ dɛi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginɛ nɛ ɛnji aciikii.

³⁰ Ma mazaɛ ɛndɛ slɛnɛtsa, nɛgɛrɛmɛ tɛ ci, una kagɛrɛ tɛ ci aagi tɛkunɛ. Davɛ tuunɛ ɛnji, tɛya tsɛbɛ linyinɛtɛi. "

Da gɛnjwanɛ nɛa muudinɛ

³¹ "Madɛ kɛ shi Uuzɛnɛ nɛa ɛndɛ da mala'ikanyinaakii patɛ agi mɛghɛrɛvɛnɛ nɛa nɛjanjuunaakii, ka ndzaanɛ nɛ ci dasɛ agyanɛ dɛgɛlɛ nɛjanjuunaakii.

³² ɛnjɛ a dzatɛgi tɛ patɛnɛ nɛa ɛnji a duuniya aakɛnjwaciikii. Ca tɛkɛɛ ka tii kurɛgɛ bɛra'i, makɛ sɛtɛ ci magɛra a nɛgwadɛgi baɛiinɛ agi uuhina.

³³ Ca kapaa tɛ ɛnji goonɛa da ciizɛmakii. Ma ɛnji 'waslyakɛnɛ ɛsɛ, ca kapaa tɛ tii da madzɛnakii.

³⁴ Wata nɛjanjwɛ a ba ka ɛnjitɛ da ciizɛmakii, 'Shooma, unɛ ɛnɛ dɛaanɛ Daadɛ koonɛ barɛkaanɛ. Shoomɛ koona luu barɛkaanɛ nɛa nɛjanjuunɛ ɛtɛ dɛkɛpaa ci koonɛ daga 'watɛginɛ nɛa duuniya.

³⁵ Aci kɛ shi madɛfɛnɛ a dɛi tɛ nyi, kɛ ndii unɛ ka nyi zɛma. Kɛ dɛi mɛegiirɛnɛ tɛ nyi, una ndii ka nyi ma'inɛ. Kɛ dɛi nyi mu'umuunɛ, una luu tɛ nyi aa hoonɛ aasii.

³⁶ Kə dīi purəkinə tə nyi, una ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Kə gwakə nyi ka bwanea, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi. A furəshina nji nyi, una dzə ka nəhəpaanə tə nyi.'

³⁷ Wata ənji goonɲa a ləgwa ka ci, 'Slandana, guci shiina nee ka hə ka madəfənə, ina vii ka hə zəma? Guci nee inə ka hə ka meegiirənə, ina vii ka hə ma'ina?'

³⁸ Guci əsə nee inə ka hə mu'umə, ina luu tə hə aa heenə aasiya, taa hə də purəki, ina vii ka hə sə ɲga umbee də purəkina?'

³⁹ Guci əsə nee inə ka hə gwakə taa a furəshinə, ina dzə ka nəhəpaanə tə ha?'

⁴⁰ Nwanɲwə a ba ka tii, 'Tantanyinə cii kya ba koonə: taɗa guci patə dīi unə ha'ə ka rəɲwə aɲi ənjitə pooshi da məghərəvənə akəɲwacii ənja, amma ndzəkəɲushi'inəki nə tii, ka nyi dīi unə ətsa.'

⁴¹ "Ma daba'əkii, ca ba ka ənjitə da madzənəkii əsə: 'Dzəgimə abiiki, manaalya ənja, dəmə aagi gunə ətə ɗatə ənji ka *Seetanə da malaa'ikanyinaakii.

⁴² Acii kə kəshi madəfənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi zəma. Kə kəshi meegiirənə tə nyi, amma pooshi unə ndii ka nyi ma'inə.

⁴³ Kə dīi nyi mu'umuunə, amma kə kaaree unə ka luunə tə nyi aa hoonə aasii. Kə dīi purəkinə tə nyi, amma kə təkuree unə ka ndii ka nyi sə ɲga umbee də purəkinə. Gwakə nji nyi da a furəshina, amma kə təkuree unə ka dzənə ka nəhəpaanə tə nyi.'

⁴⁴ Amma təya ləgwa ka ci, ənji tii: 'Slandana, guci saɲə nee inə ka hə də madəfənə taa meegiirənə kə kəshi tə hə, taa hə mu'uma, taa hə də purəkya, taa hə gwaka, taa a furəshina, amma kə təkuree inə ka tsakənə tə ha?'

⁴⁵ Wata nwanɲwə a ənəgi ka tii, ənji ci: 'Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə pooshi unə dīi ka ənjitə pooshi da məghərəvənə akəɲwacii ənja, ka nyi təkuree unə ka ɗanə ətsa.'

⁴⁶ Ma ənjita, ka kərənə nə ənji tə tii aagi dzalənə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Amma, ma ənji goonɲa, ka kərənə nə ənji tə tii ka əpinə ɲga ha'ə ndəɲwə ndəɲwə."

26

Alə rəgwa ɲga kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Makə uudəpaa Yeesu dzəgunə ka ənji patənə ɲga uushi'iitsa, ənji ci ka lyawarənaakii:

² "Kə shii unə, ma cifədoorə, uusəra ɲga *Pasəka. Ma nyi, Uuzənə ɲga ənda, ka viinə nə ənji tə nyi ka gwa'avə aashi ənfwa."

³ Ma ka saa'ikii, kə dzii madiigərə limanyinə da gayinə də nə asii ga gawə ɲga limanyinə patə, waatoo, asii ga Kayafasə.

⁴ Təya anə uura ɲga kəsətənə tə Yeesu yadə shiinə ɲga ənja, ənjə a bələgi tə ci.

⁵ Amma təya ba, "Gaama kəsə tə ci aɲi kumənə, acii ga ənjə a madee ka panə."

Bəzəpaanə tə Yeesu də urəɗya də Bayitaniya

(Mar. 14.3-9; Yooh. 12.1-8)

⁶ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya asii ga Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci,

⁷ ma ca adə zəma, wata əndə'i minə a dzə aabiikii da i əbwə urəɗya aciitə. Ma urəɗita, ɲga mandalə kwaba. Wata kya dzə, kya əjivə aanə Yeesu.

⁸ Amma, makə nee lyawarənaakii ha'ə, kə zhimagi tə tii asəkətii, ənji tii, "Ka mi saawee ki ətsa?'

⁹ Maci ɗərəmaginə ɗərəmagi ənji də urəditsa, kaɗa kwaba lanɲə nji ənjə a upaa anəkii, ənjə a təkəpaa kwabakii ka maaghiinə."

¹⁰ Asee, kə shii Yeesu sətə ci təya ba, wata ənji ci ka tii, "Ka mi cuuna kavə tə miitə ka buurə uushi'inə kwa? Acii ma sətə dīi ki ka nyi, ɲunyikii ka shaɲə.

¹¹ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Amma, ma nyi, paa nyi na ndzaanə abii unə.

¹² Ma əjivə ki urəditsə aashiki ku'u, kə dīi ki ha'ə ka tasəkətə shishinəki ka ɲgəɗənə.

¹³ Tantanyinə cii kya ba koonə: taɗa da nə ənjə a waaza Njunyi Habaranə asəkə duuniya patə, ma sətə dīi ki, ka waɓənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə."

Luuwənə ɲga Yahuda kaa ca vii tə Yeesu aacii ənja

(Mar. 14.10-11; Luka 22.3-6)

¹⁴ Ma daba'əkii, rəjwə agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i, ətə dīi ləməkii Yahuda Isəkariyoota, a madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə,

¹⁵ ca ba ka tii, "Madə vii nyi koonə tə Yeesu, iitə sanjə viinuunə ka nya?" Wata təya baanagi kwaḃa tibisə makkə pu'unə,* təya vii ka ci.

¹⁶ Daga saa'ikii 'watəgi Yahuda tsaamə nnyuni saa'i ngə viinə tə Yeesu ka tii.

Zəmə əndzanə nga Pasəka

(Mar. 14.12-21; Luka 22.7-14,21-23; Yooh. 13.21-30)

¹⁷ Ma ka təkəjwanə nga uusəra ngə *kumənə ngə adə buroodi yadə burəjanə, kə shi lyawarənə nga Yeesu aabiikii, əjki tii, "Da daa moonəku ina dzə ka dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?"

¹⁸ Əjki ci ka tii, "Dəmə aasəkə vərənə aa ha zana, una ba ka ci: 'Ma bii Maləmə tuu, kə uugi saa'yaaki d'fanə kədəhə. Ma nyi da lyawarənaaki, gaku asii niina zəmə əndzanə nga Pasəka.' "

¹⁹ Wata lyawarənə nga Yeesu a d'fatə makə sətə bii ci ka tii d'fanə, təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

²⁰ Makə dīi kədəwanə, wata Yeesu da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a ndzaanə ka zəma.

²¹ Ma təya dzə də zəmənə, kə bii ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: kadə nə rəjwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja."

²² Makə fii tii ha'ə, kə bəzəgi səkətii ka shaḃə. Wata tadə wu patə ahadatii, ca ləgwa amakii, əjki tii, "Slandana, nyi kwa?"

²³ Əjki ci ka tii, "Əndənə caama adə ka ha rəjwə na vii tə nyi ka ənja.

²⁴ Ma nyi *Uuzənə ngə ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə nyaahə ənji agyanəki, amma kə dīi anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndətə, maci maroomə ənji tə ci, bidə ci ka ci."

²⁵ Wata Yahuda ətə vii tə ci a ləgwa, əjki ci, "Maləma, nyi kwa?" Wata Yeesu a ba ka ci, "Hə bagi ha'ə."

Zəmə əndzanə nga Slandana

(Mar. 14.22-26; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-25)

²⁶ Ma tii agi adə zəma, Yeesu a ngərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii, əjki ci ka tii, "Ndamə, una zəmə. Ma ətsa, shishinəki."

²⁷ Ca ngərə kwalaka da ma'i inaba asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca vii ka tii, ca ba, "Saasaciimə, patənə goonə.

²⁸ Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə ngə Əntanfə. Idənəkii na əjigi ka putə nga ənji laḃə ka tifyagi də 'waslyakənyinə.

²⁹ Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inaba ma'ə, see uuserətə nii kya sa kurakii doonə agi nwanjuunə ngə Daadə."

³⁰ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giḃwə ngə Zayitunə.

Wəbənə nga Yeesu agyanə hiweenə nga Piita

(Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)

³¹ Əjki ci ka lyawarənaakii, "Unə patə, kadə nuunə a huyi ənshinə davəfə, una bwasee ka nyi. Ka d'fanə makə sətə wəbi Əntanfə asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i: 'Ka bələginə nə nyi tə magərə, bagiinə a təkəgi patə əsə.' "

³² Wata ca tsakə banə, əjki ci, "Amma, madə kə madəe ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəjwanə ka dzənə aanə hanyinə ngə Galili."

³³ Piita a jikəvə ka ci, əjki ci, "Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə shaḃə."

³⁴ Əjki Yeesu ka Piita, "Tantanyinə cii kya ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə davəfə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi."

³⁵ Piita a ba ka ci, "Taa əntənə cii kwa əntə, aḃwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə." Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ngə Yeesu də Gyatsimani

(Mar. 14.32-42; Luka 22.39-46)

* 26:15 26.15 Ma kwaḃa tibisə makkə pu'unə, ci nə kwaḃa ngə d'ərə də mava (Shig. 21.32). 26:15 26.15 Shig. 21.32; Zak. 11.12; Yooh. 11.57; 13.2. 26:17 26.17-29 Shig. 12.1-20. 26:20 26.20-25 Yooh. 13.2,21-30. 26:23 26.23 Jab. 41.10. 26:24 26.24-25 10.38-39; Luka 14.27; 17.33; Yooh. 12.25-26; 1 Piita 2.21. 26:24 26.24 Jab. 22.7-8,16-19; Isaa. 53.9. 26:26 26.26-28 1 Koor. 10.16. 26:28 26.28 Shig. 24.8; Irim. 31.31; Ibər. 7.22; 9.15-20. 26:30 26.30 Luka 22.39; Yooh. 18.1. 26:31 26.31 Zak. 13.7; Mat. 26.56; Yooh. 16.32. 26:32 26.32 28.7,16. 26:34 26.34-35 Luka 22.33-34; Yooh. 13.36-38. 26:34 26.34 26.75.

³⁶ Ma daba'əkii ha'ə, wata Yeesu a dzə da lyawarənaakii ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani. Mbu'unatii aadəvə, ca ba ka tii, "Ndzaamə gadəvə, kaa nya əntsahə aakəŋwa ka dā də'wa."

³⁷ Ca 'waanə tə Piita da manjeevənə ŋga Zabadiya bəra'i. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shaŋə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁸ Əŋki ci ka tii, "Ma bəzəkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, una ndzaa də məgigi atsaki."

³⁹ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca dā də'wa, "Daadə, madfa ka moonə nə hə, əntsahəe ka nyi ka cibətə akəŋwaciiki. Amma, dāwə sətə kadəesəkə ka hə, ga ha dā sətə kadəesəkə ka nyi."

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋunyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, "Iitiitə daa təkuree unə ka ndzaanə də məgigi atsaki taa ŋga tibisə rəŋwə dyaŋa?"

⁴¹ Ndzaamə də məgigi, una dā də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga əntanfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə dā gazhi'waanə, amma mazaarəkii nə shishina."

⁴² Yeesu a ənə ka əntsahənə ŋga bəra'inə əsə ka dā də'wa, əŋki ci: "Daada, madfa pooshi rəgwa ŋga əntsahəenə ka cibənə anəki, yoo, sətə mwayi hə patə, wa ca dā."

⁴³ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋunyinə nə tii, acii kə uugi ŋunyinə dənə lanə agitii.

⁴⁴ Yeesu a bwasee ka tii, ca əntsahə, ca ənə ŋga makkənə ka dā də'wa makə əta.

⁴⁵ Ma daba'əkii, ca ənya aabii lyawariita, ca ba ka tii, "Ma'ə unə a ŋunyi kuna, una əpi səka? Yoo, wiinə, kə uugi saa'i dənə ka ənjə a vii tə Uuzənə ŋga əndə acii ma'waslyakə ənja.

⁴⁶ Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaamə dzə."

Kəsənə tə Yeesu

(Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴⁷ Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzubə da ənji daba'əkii, da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da gayinə sləkee ka tii.

⁴⁸ Asee, ma Yahuda, ətə vii tə Yeesu acii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya dātə ka baarii də ci ka tii oo'i, "Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci."

⁴⁹ Pii wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, "Usa Maləma", ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə.

⁵⁰ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, "Guvakya, dāwə sətə kira tə hə." Wata təya əntsahə, təya kəsə tə ci.

⁵¹ Wata rəŋwə agi ənji ŋga Yeesu a əlyagi ŋgila purəŋanaakii, ca patsəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə.

⁵² Wata Yeesu a ba ka ci, "Ənəgərə də ŋgila purəŋanaaku. Taa wu pii də ŋgila purəŋanə, də ci bələnə ənji tə ci naakii.

⁵³ Mashiimə hə oo'i, ka mbeənə nə nyi ka kədii tsakənə tə nyi acii Daadə, pii pii ca sləkee ka nyi kurəgənyinə ŋga malaa'ikanyinə palee ka pu'u aji bəra'i kwa?

⁵⁴ Amma, madfa kaa nya kədii tsakənə acii Daadə əna, guci dfii nə sətə bii malaafa ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə, ətə bii ci, tyasə ka slənənə ha'a?"

⁵⁵ Ma ka saa'ita, kə wadi Yeesu ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, əŋki ci ka tii, "Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəŋanə ka ŋgila purəŋanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə də maabə nə nyi kwa? Uusəra patə nji nya ndzaanə dasə asəkə *yi ŋga əntanfə ka dzəgunənə ka ənja, patə da ha'ə, pooshi unə kəshi tə nyi.

⁵⁶ Amma, ma slənyi ətsə patə, kaa malaafa ləkaləkatə ŋga anabiinə a ndzaa ka tantanyinə."

Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

*Yeesu akəŋwacii *mətəəkənə ŋga Yahudiinə*

(Mar. 14.53-65; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Ma ənjitə kəshi tə Yeesu, kə kirə tii tə ci aasii aa ha Kayafasə gawə ŋga limanyinə. Davə dzii maliminə da gayinə də na.

⁵⁸ Ma Piita, kə gi ci də nə'unə tə Yeesu ba'ə ba'ə ha'ə mbu'i ci kura'ə aasii aa ha gawə nga limanyinə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ənji nəhə yi nga Əntanfə, kaa ca nee ka muudinə nga səkii.

⁵⁹ Ma madiigərə limanyinə da patənə nga mətərəkina, kə ali tii wabənə nga jirakənə aashi Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tə ci.

⁶⁰ Amma taa ngahi ənji lajə kyaara wabənyinə nga jirakənə aashikii, patə da ha'ə kə təkuree tii ka upaanə taa rəjwə. Ma ka muudinə, wata ənji bəra'i ahadatii a madətə

⁶¹ əjki tii, "Ma bii əndətsa, tə'i ci da baawəda nga uulagi yi nga Əntanfə, ca ənə ka ghənətənə agi baanə makkə."

⁶² Wata gawə nga limanyinə a madətə, əjki ci ka Yeesu, "Pooshi wabənaaku nga jikəvənə aagyənə wabəətə wabi ənjitə aashiku kwa?"

⁶³ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Wata gawə nga limanyinə a ba ka ci, "Wiinə kə ləbətə nyi duunə da Əntanfə Əndə vii əpinə: bawə keenə goonja, hə nə *Aləmasiihu Uuzənə nga Əntanfə tanyi nii?" †

⁶⁴ Yeesu a ba ka ci, "Hə bagi ha'ə. Dəgyanəkii ha'ə maa, wanyinə ka banə koonə: ka neenə nuunə ka Uuzənə nga əndə dasə da ciizəma Əntanfə Əndə baawəda, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagya."

⁶⁵ Makə fii gawə nga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, əjki ci, "Kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanfə. Gaama alə hara uushi'inə ma'ə, kə uugi ama fa bwaya sətə wabi ci. ‡

⁶⁶ Iitə nee unə noonə?" Wata əjki tii, "Weewee, see bələginə tə ci."

⁶⁷ Wata təya tiifə giirənə aagikii, təya dəgə tə ci, hara ənjə a tsa ka ci meeciinə a hwahwaaməkii,

⁶⁸ təya dzə də banə ka ci, "Aləmasiihu, makə fii ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

Hiweenə nga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mar. 14.66-72; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Ma ka saa'ikii, dasə nə Piita ahada ya. Wata əndə'i kadəmə a dzə, kya kəjaanə dəgyanəkii, əjki ki ka ci, "Hə maa, rəjwə nə hə agi ənji nga Yeesu əndə Galili."

⁷⁰ Amma, ma Piita, kə hiwee ci akəjwaciitii patə, əjki ci, "Mashiimə nyi sətə cii kwa ba."

⁷¹ Piita a dzəgi a uura maya, əndə'i kadəmə a nee ka ci, wata əjki ki ka ənjitə davə, "Ma əndətsa, tii da i Yeesu əndə Nazaratu nji tii."

⁷² Wata ca ənə ka hiweenə, ha'ə maa də jidə, əjki ci, "Mashiimə nyi tə əndəkii."

⁷³ Makə ta'avə gi'u əsə, wata ənjitə kəjə kəjə davə a əntsahə, təya ba ka Piita, "Weewee, agitii nə hə tanyi. Wabənaaku baarəgi keenə ha'ə."

⁷⁴ Makə fii Piita ha'ə, wata ca gwanə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əjki ci, "Tantanyinə, mashiimə nyi tə əndətsa." Pii wata ga'ə gyaagya a wagi.

⁷⁵ Fanə nga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, ma taabu'u wanə nga gyaagya, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi. Buurətənaakii ha'ə, wata ca dəməgi, ca dzə də tuunə də kiinə ka shanjə.

27

Kərənə tə Yeesu aakəjwacii *Pilaatu

(Mar. 15.1; Luka 23.1-2; Yooh. 18.28-32)

¹ Ma ətsə tsəfakə, wata patənə nga madiigərə limanyinə da *gayinə nga Yahudiinə a da *mətərəkina nga bələginə tə Yeesu.

² Təya anəgi tə ci, təya palə da ci, təya dzə ka viinə tə ci ka Pilaatu njwaməna.

Əntənə nga Yahuda

(Slənə 1.18-19)

³ Makə nee Yahuda əndətə vii tə Yeesu aacii ənji oo'i, ka bələginə nə ənji tə Yeesu, wata ca da wakadakinə, ca ənəpaagi də kwaba tibisətə makkə pu'unə ka madiigərə limanyinə da gayinə,

⁴ əjki ci ka tii, "Kə fii nyi 'waslyakəənə nga vii tə əndətə yadə bwaya uushi ashikii." Wata əjki tii ka ci, "Mi dee nə neenə dava? Shoonakwa."

26:61 26.61 27.40; Yooh. 2.19; Slənə 6.14. † **26:63 26.63** majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mat. 27.12-14; Uuzənə nga Əntanfə: Mat. 14.33; 27.40,43; Luka 22.70. **26:64 26.64** Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27.

‡ **26:65 26.65** tsəərəgi kəjeerənə: Baan. 14.6; Ees. 9.3; geegi naakii nə... da Əntanfə: Leew. 24.16; Yooh. 19.7. **26:67 26.67** Isaa. 50.6; 53.5. **26:68 26.68** 21.11. **26:75 26.75** 26.34. **27:3 27.3** 26.15.

⁵ Wata Yahuda a wa'agi kwabatə asəkə *yi nga Əntanjə, ca palə saakii, ca dzə ka əgəvə zə'wa a uurakii, ca əntəgi.

⁶ Wata madiigərə limanyinə a dəmətə kwabata, əŋki tii, "Ma kwabana, madəbəmə ənjə a əjigərə aasəkə mbuurə shiga nga yi nga Əntanjə, makə dīi ci kwaba nga əpinə ŋga ənda."

⁷ Wata təya də mətərəkinə agyanə kwabakii, təya ŋgərə, təya dərəgi də babara acii maghənə uuda, kaa ənjə a ŋgəədə mu'uminə dəvə.

⁸ Ci 'wii ənji babarakii "babara nga idəna". Ca'ə ənshinə, ha'ə nə ləmə ŋga babarakii.

⁹ Də ha'ə dīi wabənə nga anabi Irimiya ka tantanyinə ətə bii ci: "Wata ənjə a ŋgərə kwaba tibisə makkə pu'unə, waatoo, kwabatə luuvə hara ənji *Isərayiila dərəginə də ci,

¹⁰ təya ŋgərə kwabakii, təya dərəgi də babara acii maghənə uuda, makə sətə bii Slandanə ka nyi dənə."

Yeesu akəŋwacii Pilaatu ŋgwaməna

(Mar. 15.2-5; Luka 23.3-5; Yooh. 18.33-38)

¹¹ Makə kirə ənji tə Yeesu aakəŋwacii ŋgwaməna, ŋgwaməna a ləgwa ka ci, əŋki ci, "Hə nə ŋwanjəwə ŋga *Yahudiinə kwa?" Əŋki Yeesu ka ci, "Hə bagi ha'ə."

¹² Amma, makə rii madiigərə limanyinə da gayinə tsaa sədəkii, majikəmə ci taa rəŋwə.

¹³ Wata əŋki Pilaatu ka ci, "Paa hə agi fa uushi'iitsə ci təya baaba agyanəku kwa?"

¹⁴ Amma majikəmə Yeesu ka ci taa rəŋwə. Wata ca dāgi ka ŋgwaməna ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

La ka Yeesu gəŋwanə ŋga bələnə tə ci

(Mar. 15.6-15; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)

¹⁵ Taa agi ŋgutə kumənə ŋga *Pasəka patə, kə sənəavə ka ŋgwaməna nə kapaa əndə furəshinə rəŋwə ətə ci ənjə a moo ənjə a kapaa tə ci ka tii.

¹⁶ Ma ka saa'ikii, tə'i əndə furəshinə ətə dīi ləməkii Yeesu Barabasə. Taa wu patə, kə shii ci tə ci.

¹⁷ Makə dzii ənji də na, wata əŋki Pilaatu ka tii, "Tə wu cuuna moo nya kapaa koonə? Barabasə nii, anii Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?"

¹⁸ Aci kə shii ci ndilə ndilə oo'i, ma vii *gayinə ŋga Yahudiinə tə Yeesu ka ci, acii putə ŋga sərəha.

¹⁹ Wata Pilaatu a ndzaanə dasə asəkə dəgələ ŋga la də gəŋwanaakii, minaakii a sləkəe ka ci ka wabənə də banə oo'i, "Ma əndə goonjatsa, ga ha də taa mi də ci, acii kə sənii nyi bwaya səniiinə agyanəkii ənshinə davədə."

²⁰ Wata madiigərə limanyinə da gayinə a gwanə ka tsəkutə ənji kaa təya kədii tə ci, kaa ca kyapaa ka tii tə Barabasə, ənjə a bələgi tə Yeesu.

²¹ Wata ŋgwaməna a ənə ka ləgwanə ama ənja, əŋki ci, "Tə wu agi ənjinə bəra'i cuuna moo nya kapaa koonə kwa?" Wata əŋki tii, "Kyapaa keenə tə Barabasə!"

²² Əŋki Pilaatu ka tii, "Aa mi dīi cuuna moo nya də də Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Aləmasiihu?" Əŋki tii patə, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!"

²³ Amma əŋki Pilaatu, "Mi nə bwaya uushi dīi ci kwa?" Wata təya tsəkə ŋgərəe ka uuratii də ŋgeerənə, əŋki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa."

²⁴ Makə nee Pilaatu oo'i, pooshi uushi mbeenəkii ka dənə ma'ə, amma see panə ca moo madənə, wata ca ŋgərə ma'inə, ca yibəgi ciinəkii akəŋwacii ənji patə, əŋki ci, "Pooshi wabənaaki agi əntənə ŋga əndətsa, shoonə goonə ma'ə."

²⁵ Wata əŋki ənji patə, "Wa hakya ŋga əntənəakii a ndzaanə ooreenə da manjeevənə geenə."

²⁶ Wata Pilaatu a kapaa ka tii tə Barabasə. Ca kavə kaa ənjə a fəslə tə Yeesu, ca vii tə ci əsə kaa ənjə a dzə ka gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

Ha'unə ŋga soojiinə də Yeesu

(Mar. 15.16-20; Yooh. 19.2-3)

²⁷ Ma daba'əkii, wata soojiinə ŋga Pilaatu a ŋgərə tə Yeesu, təya kərəgərə tə ci aasəkə yi ŋga ŋgwaməna. Soojiinə patə, təya dzaanə ka ci də na,

²⁸ təya sədəgi tə ci, təya əgəvə ka ci əndə'i madizə gwada,

27:6 27.6 Džək. 23.19. **27:9 27.9-10** Zak. 11.12-13; Irim. 32.8-9. **27:11 27.11** 2.2; 27.29,37,42; Mar. 15.2,9,12,18,26,32; Luka 23.3,37-38; Yooh. 1.49; 12.13; 18.33,39; 19.3,15,19,21. **27:12 27.12-14** Yooh. 19.9; Mat. 26.63. **27:19 27.19** Luka 23.47. **27:20 27.20-23** Slənə 3.13-14. **27:24 27.24** Džək. 21.6-9; Jab. 26.6. **27:25 27.25** Slənə 5.28. **27:26 27.26-31** 20.19. **27:28 27.28** Luka 23.11.

²⁹ tɔya ŋgɔrɛ dɔha, tɔya fuudɔ makɛ madɪŋɔna, tɔya ŋgavɛ ka ci aanɛkii, tɔya kavɛ ka ci zala aa ciizɛmakii, tɔya gɔrɔ'waanɛ ka ha'unɛ dɛ ci, ɛŋki tii, "Wa ɛpinaaku a gɔrɛ aakɛŋwa, ŋwanŋwɛ ŋga Yahudiina!"

³⁰ Tɔya tiifɛ giirɛnɛ aagikii, tɔya luugi zalatɛ aciikii, tɔya dɛgɛ dɛ ci anɛkii.

³¹ Makɛ uudɛpaa tii ha'unɛ dɛ ci, tɔya ŋgɔrɛgi gwadata, tɔya ŋgavɛ ka ci naakii kɔjeerɛnɛ, tɔya kɛrɛ tɛ ci ka gwa'avɛnɛ tɛ ci aashi ɛnfwa.

Gwa'avɛnɛ tɛ Yeesu aashi ɛnfwa

(Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)

³² Ma tɔya palɛ a rɛgwa, wata tɔya lapaa ɛndɛ'i ɛndɛ Sirina ɛtɛ dɪi lɛmɛkii Simoonɛ. Soojiinɛ a ŋgɔrɛvɛ ka ci ɛnfwɛ ŋga gwa'avɛ tɛ Yeesu aashikii.

³³ Tɔya mbu'u ka ɛndɛ'i ha ɛtɛ ci ɛŋjɛ a 'wa Gwalɛgoota, makɛ bana "Kɛŋwɛ na."

³⁴ Tɔya vii ka Yeesu ma'i inaba gwazɛ da manŋgɔrɛkiki kuzɛka, kaa ca sa. Makɛ tɛbɛtɛ ci, wata ca kaaree.

³⁵ Tɔya gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛnfwa, tɔya tɛkɛpaa kɔjeerɛnaakii ahadatii dɛ kwaaranɛ.

³⁶ Wata tɔya ndzaa davɛ ka nɛhɛnɛ tɛ ci,

³⁷ tɔya tsa'avɛ manaahɛ uushi dagyanɛkii, waatoo, 'waslyakɛtɛ lii ɛŋji ashikii. Ma sɛtɛ nyaahɛ ɛŋji dagyanɛkii, "Ma ɛndɛna, ci nɛ Yeesu, ŋwanŋwɛ ŋga Yahudiinɛ."

³⁸ Tɔya gwa'avɛ ɛsɛ ɛŋji maabɛ bɛra'i aashi hara ɛnfuginɛ atanŋgalakii, rɛŋwɛ da ciizɛmakii, ɛndɛ'i da madzɛnakii.

³⁹ Ma ɛŋji piitinɛ dadavɛ ɛsɛ, tɔya ha'u dɛ ci, tɔya dzɛ dɛ udzɛ dɛ nɛtii,

⁴⁰ tɔya ba, "Hɛ ɛtsɛ bii ka uulaginɛ nɛ hɛ yi ŋga ɛntanŋfɛ, ha ɛnɛ ka ghɛnɛtɛnɛ agi baanɛ makkɛ, madɛ *Uuzɛnɛ ŋga ɛntanŋfɛ nɛ hɛ, luupaa naaku na, ha jimagerɛ ashi ɛnfutsa!"

⁴¹ Ha'ɛ makɛ ɛtsɛ ɛsɛ ha'u madiigɔrɛ limanyinɛ da maliminɛ da gayinɛ dɛ ci, ɛŋki tii:

⁴² "Kɛ mbee ci ka luupaa hara ɛŋji, amma kɛ tɛkuree ci ka luupaa naakii na. ɛntaa kɛ bii ci, ŋwanŋwɛ ŋga *Isɛrayiila nɛ ca? Wa ca jimagerɛ gadɛvɛ ashi ɛnfutsa, kaama vii ka ci goonŋa!

⁴³ Kɛ kii ci nɛkii oo'i, ka luupaanɛ nɛ ɛntanŋfɛ tɛ ci. ɛŋki ci ɛsɛ, Uuzɛnɛ ŋga ɛntanŋfɛ nɛ ci. Taku kaama nee madɛ kɛ uu'i ɛntanŋfɛ tɛ ci, ca luupaa tɛ ci ɛndzɛ'i!"

⁴⁴ ɛŋji maabɛtɛ gwa'avɛ ɛŋji tɛ tii atanŋgalakii maa, ha'ɛ dzaaniii tii tɛ ci ɛsɛ.

ɛntɛnɛ ŋga Yeesu

(Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

⁴⁵ Ma ɛtsɛ uusɛra takɛrɛ, kɛ dɪi tɛkunɛ anɛ hanyinɛkii patɛ dɛgwanɛ dɛŋjɛ ka tibisɛ makkɛ ŋga kɛdɛwanɛ.

⁴⁶ Ma ɛtsɛ bahɛ tibisɛ makkɛ, wata Yeesu a ŋgɛrɛ ka uurakii, ca ka vurɛnɛ, ɛŋki ci, "Eeli, Eeli, lyama sabakɛtani?", makɛ bana, "'Ya'ɛ ɛntanŋfwaakya, 'ya'ɛ ɛntanŋfwaakya, ka mi bwasee hɛ ka nyi kwa?"

⁴⁷ Wata hara ɛŋjitɛ kɛŋjɛ kɛŋjɛ davɛ ca fa tɛ ci, ɛŋki tii, "Waatsɛ ɛndɛtsɛ ka 'wanɛ tɛ *Iliya."

⁴⁸ ɛndɛ'i ɛndɛ agitii a huyipaa pii pii, ca dzɛ ka ŋgɛrɛ soosa, ca shimwatɛ agi mahwarɛkinɛ, ca tsa'avɛ aama magɛrɛ kada, ca vii aadɛgyɛ aama Yeesu kaa ca shibɛ.

⁴⁹ Amma hara ɛŋjɛ a ba, "Taku zɛku'i kaama nee madɛ ka shinɛ nɛ Iliya ka luupaanɛ tɛ ci."

⁵⁰ Yeesu a ɛnɛ ka ŋgɛrɛ ka uurakii, ca ka vurɛnɛ, wata ɛpinɛ a dzɛgi amakii.

⁵¹ Tɔ'i gwada wahɛ ama hatɛ palee dɛ laabɛnɛ asɛkɛ yi ŋga ɛntanŋfɛ. ɛntɛginɛakii ha'ɛ, wata pyaahu! gwadatɛ a tɛkɛgi bɛra'i, kɛshanɛ dagyɛ kura'ɛ aa dɛgɛrɛ. Hanyinɛ a udzɛ, taalɛnɛ nɛ faariinɛ.

⁵² Gu'u ɛŋji a wuunɛgi ɛsɛ, ɛŋji ŋga ɛntanŋfɛ lanɛ ɛtɛ sha mɛɛtɛgi, kɛ ma'i tii da i ɛpinɛ.

⁵³ Daba'ɛ makɛ ma'i Yeesu agi mamɛɛtɛ ɛnja, tɔya shiishigi asɛkɛ gu'unyinatii, tɔya dɛmɛgɛrɛ aasɛkɛ malaaba vɛranɛ. Ma dava, kɛ nee lanɛnɛ ŋga ɛŋji ka tii.

⁵⁴ Makɛ nee gawɛ ŋga soojiinɛ da ɛnjaakii ɛtɛ ca nɛhɛ tɛ Yeesu ka ganŋgɛzɛnɛ ŋga hanyinɛ da sɛtɛ slɛnyi, kɛ ŋgwalɛgi tii ka shanɛ, tɔya ba: "Tantanyinɛ, ma ɛndɛtsɛ, Uuzɛnɛ ŋga ɛntanŋfɛ nɛ ci."

⁵⁵ Tə'i makinə lanə davə ca tsaama dzadə. Ma təya, atsa Yeesu shi tii daga anə hanyinə nga Galili, təya tsakə tə ci.

⁵⁶ Ahadatii nə Mariyaama Magədalina, da Mariyaama məci i Yakubu da Yusufu. Ahadatii əsə nə məci manjeevənə nga Zabadiya.

Nğədənə tə Yeesu

(Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁵⁷ Makə dii kədəwanə, kə shi əndə'i əndə gəna ətə dii ləməkii Yusufu, əndə Aramatiya. Ci maa, lawarə nga Yeesu nə ci.

⁵⁸ Kə gi ci aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ngiragərə wə nga Yeesu. Wata Pilaatu a ba, wa ənjə a vii ka ci.

⁵⁹ Wata Yusufu a dzə, ca jimagərəgi də wə nga Yeesu, ca hadətə asəkə kura marəma, ⁶⁰ ca dzə ka baneənə asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji ka ci ka naakii na ashii pasla, ca dələvə maduunə faara aama gu'ukii, ca palə saakii.

⁶¹ Ma Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama, davə nə tii dasə dasə akənjwacii gu'ukii.

Ənji nəhə gu'u nga Yeesu

⁶² Pukyətə hakii, waatoo, *uusəra nga əpisəka, wata madiigərə limanyinə da Farisanyinə a dzə aa ha Pilaatu ka ciinə rənjwə,

⁶³ təya ba ka ci, "Ya'ə maduunə ənda, kə buurətiinə uushi: ma saa'itə majirakətə ma'ə da i əpinə, kə bii ci oo'i, ma daba'ə baanə makkə, ka ənənə nə ci ka madənə agi maməətə ənja.

⁶⁴ Acii ha'ə, bawə ka ənjə a nəhə gu'waakii nga'ə, see mada dzəgi baatsə makkə, acii ga lyawarənaakii a dzə ka hərətə waakii, təya ba ka ənja, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Maa kə dii ha'ə, ma jirakətsa, ka dənə lanə palee ka nga njukə."

⁶⁵ Ənji Pilaatu ka tii, "Fədəmə soojiinə, una kərə aa dəvə. Wa təya nəhətə nga'ə makə sətə kadeesəkə koonə."

⁶⁶ Wata təya palə, təya dzə ka d'avə sagida ama gu'ukii, acii ga ənjə a wunəgi, təya kavə ənji nəhə gu'ukii.

28

Madətənə nga Yeesu agi maməətə ənja

(Mar. 16.1-10; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Ma daba'ə *uusərə nga əpisəka, ətsə tsədəkə də uusəra alatə, kə gi Mariyaama Magədalina da əndə'i Mariyaama ka tsaamə nə nga gu'u nga Yeesu.

² Pii wata hanyinə a ganğəzə ka shanə, acii kə jima malaa'ika nga Slandanə dadagyə. Ca dalagi faaratə ama gu'uta, ca ndzaanə dasə anəkii.

³ Ma jiganaakii, bərənə nə ci makə pyapidənə nga vənə. Makə əmputə kəbənə nə kəjeerənaakii də tyaslyaslyaanə əsə.

⁴ Makə nee ənji nəhə gu'ukii ha'ə, udzənə nə shishinətii acii ngwalənə, təya kwaalagi aa panə makə maməətə ənja.

⁵ Wata malaa'ikakii a wabə ka makiita, ənji ci, "Goona ngwalə. Kə shii nyi, tə Yeesu cuuna alə, ətə gwa'avə ənji aashi ənfwa.

⁶ Paa ci ma'ə ganə, kə ma'i ci agi maməətə ənji makə sətə bii ci. Shoome, nda neemə ka hatə nji ci pərəbə davə.

⁷ Ma dənəunə, dəmə pii pii, una dzə ka banə ka lyawarənaakii oo'i, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə nga Galili. Davə nuuna nee ka ci. Buurətəmə sətə bii nyi koonə."

⁸ Makə fii tii ha'ə, wata təya madə pii davə, təya palə də ngwalənə ləbə da moodasəkə ka shanə, təya huyi ka kərə habarakii ka *lyawarənə nga Yeesu.

⁹ Pii wata Yeesu a lapaa tə tii, ənji ci, "Usamə!" Wata makiitə a əntsahətə aabiikii, təya gərə'waanə, təya kəsətə sədəkii ka paslə tə ci.

¹⁰ Ənji Yeesu ka tii, "Goona ngwalə, dəmə ka banə ka ndzəkənjushi'inəki kaa təya dzə aanə hanyinə nga Galili. Davə nə təya nee ka nyi."

Banə nga ənji nəhə gu'u tə sətə slənyi

¹¹ Ma makiitə a palə, wata hara ənji agi soojiitə nja nəhə gu'utə a madə, təya palə aasəkə vəranə, təya dzə ka banə ka madiigərə limanyinə tə patənə nga sətə slənyi.

¹² Madiigərə limanyinə a dza də nə da gayinə ka dfa *mətərəkine, təya ɲgərə kwaba lanə, təya vii ka soojiita,

¹³ təya ba ka tii, “Ma banuuna: ‘Lyawarənaakii shi davəfə, təya shi ka hərəma waakii, inə ka ɲunyinə.’

¹⁴ Madā kə mbu’i habarakii aa limə ɲgwaməna, ka zə’utənə niinə də hanjalaakii də banə, pooshi sə ɲga idəpaanə ashuunə, ina luupaa tuunə.”

¹⁵ Wata soojiitə a luu kwabata, təya dətə makə sətə bii ənji ka tii. Ha’ə huwugi habarakii ahada *Yahudiinə ca’ə ka ənshinə.

Wabənə ɲga Yeesu ka lyawarənaakii pu’u aməntanə

(Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49; Yooħ. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁶ Yoo, lyawarənə ɲga Yeesu pu’u aməntanə a palə aanə hanyinə ɲga Galili, aanə giɲutə bii Yeesu ka tii dzənə.

¹⁷ Makə nee tii ka ci, təya paslə tə ci. Amma, ma hara ənji ahadatii, kə shakii tii tə ci, mbu’u əntaa ci ətsa.

¹⁸ Yeesu a əntsahə aabiiitii, əɲki ci ka tii, “Kə vii əntanəfə ka nyi patənə ɲga baawəfa dadagyə da ganə a duuniya.

¹⁹ Acii ha’ə, dəmə aabii patənə ɲga ənji ɲga *duuniya, una zhi’wee ka tii ka lyawarənaaki, una dfa ka tii bapətisəma aagi ləmə ɲga Dəna, da ləmə ɲga Uuzəna, da ləmə ɲga Malaaba Ma’yanə,*

²⁰ una dzəgunə ka tii kaa təya nə’utə patənə ɲga sətə bii nyi koonə. Ma nyi, ka ndzaanə nə nyi doonə taa guci patə, ca’ə ka muudinə ɲga duuniya.”

28:13 28.13 27.64. **28:16 28.16** 5.1; 26.32; 28.10. **28:17 28.17** 14.31. **28:18 28.18** Dan. 7.14; Mat. 11.27.

* **28:19 28.19** patənə ɲga ənji: 10.5-6; 24.14; Mar. 16.15; Luka 24.47; bapətisəma: Mat. 3.15; Mar. 16.16; Slənə 2.38; 8.36; 1 Koor. 1.13-16; Af. 4.5; Yooħ. 3.22; 4.1-2; Rooma 6.3-4; Dəna, Uuzəna, Malaaba Ma’yanə: 2 Koor. 13.13.

Njunyi Habara daciai Marəkusə

Waazanə nga Yoohana əndə dā bapətisəma

(Mat. 3.1-12; Luka 3.1-9; Yooh. 1.19-28)

¹ Wiinə 'watəginə nga Njunyi Habara agyanə Yeosu *Aləmasiihu, *Uuzənə nga Əntañfə.

² Kə dīi makə sətə bii Əntañfə ka Uuzənaakii asəkə ləkaləkatə nga *anabi Isaaya oo'i:

“Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki

kaa ca ta ka hə kəɲwanə,

ca hadatəgi ka hə də rəgwa, taabu'u nii kwa dzə.

³ Ka kaalanə nə ci agi bilinə, ca ba,

Hadatəginə də rəgwa ka Slandana,

Kəɲeemə ka ci ka rəgwa.”

⁴ Ha'ə makə ətsə shigi Yoohana əndə dā bapətisəma aagi bilinə. Ca waaza ka ənja, ca ba, “Uneemə ka dfa 'waslyakəənə, una baanə ka Əntañfə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntañfə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.”

⁵ Wata ənji asəkə vəranə nga Urusaliima, da hara hanyinə nga Yahudiya patə a shi ka fa wabənə ama Yoohana. Təya baabagi 'waslyakəənətii, ca dfa ka tii bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

⁶ Ma Yoohana, shiɲkinə nga ɲgyalooba nji ka kəjeerənaakii. Ca əgəgi ɲukii də gyara nga kuvə'unə. Ayiwa da moozəɲa nji zəmaakii.

⁷ Ca ba ka ənja, “Tə'i əndətə na uugya ba'ə ka shinə, d'uunuunaakii palee ka naaki. Taa zə'u nga bibinaakii, paa nyi mbu'i bahə gwanəənənə, nya pərəgi.

⁸ Də ma'inə dīi nyi koonə bapətisəma. Amma ma ca, də Malaaba Ma'yanə nii kəya dfa koonə bapətisəma.”

Da bapətisəma ka Yeosu

(Mat. 3.13-17; Luka 3.21-22)

⁹ Ma ka saa'ikii, kə ma'i Yeosu də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aabii Yoohana. Yoohana a dfa ka ci bapətisəma asəkə gəərə nga Urədunə.

¹⁰ Ma ca shigi ha'ə agi ma'inə, wata ca nee ka səkəntañfə mawunəkii, Ma'yanə nga Əntañfə a jima aanəkii makə kurəkuta.

¹¹ Wata uura nga əndə a wabya dadagyə, əɲki ci, “Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudəgi səkəki.”

Təbənə nga *Seetanə tə Yeosu

(Mat. 4.1-11; Luka 4.1-13)

¹² Ma daba'əkii, pii wata Ma'yanə nga Əntañfə a kərəgi tə Yeosu aagi bilinə.

¹³ Baanə ənfwadə pu'unə nə ci agi bilinə. Seetanə a təbə tə ci. Tə'i dabanyinə agi biliita. Amma kə cakə malaa'ikanyinə tə ci.

'Wanə nga Yeosu tə ənji təəmənə ənfwadə

(Mat. 4.12-22; Luka 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Kə kəsəgərə ənji tə Yoohana aa furəshina, wata Yeosu a madə, ca palə aanə hanyinə nga Galili. Ca dzə də waaza Njunyi Habara nga Əntañfə.

¹⁵ Əɲki ci, “Kə uugi saa'i mbu'unə. Kədəhə nə Əntañfə ka dfa ɲwanjuunaakii. Uneemə ka dfa 'waslyakəənə, una baanə ka ci, una vii gooɲga ka Njunyi Habara.”

¹⁶ Ma Yeosu a dzə də wiigi'inə ama uunəvə nga Galili, wata ca lapaa ndzəkəɲushi'inə bəra'i, təya təəmə; waatoo i Simoonə da Andərawəsə.

¹⁷ Yeosu a ba ka tii, “Shoomə atsaki, kaa nya dzəgunə koonə makə sətə ci ənjə a dfa slənə nga təəmə ənja.”

¹⁸ Pii wata təya bwasee ka slaadətii, təya palə atsakii.

¹⁹ Ma ca əntsahəe gi'u, wata ca nee ka manjeevənə nga Zabadiya, waatoo i Yakubu da Yoohana, tii asəkə kumbawalətii ka hada də slaadətii.

²⁰ Pii wata ca 'wa tə tii, təya bwasee ka dəsənətii da ənji slənə ka tii asəkə kumbawala, təya palə atsakii.

Mbədərpaanə nga Yeosu də əndə ginaaja
(Luka 4.31-37)

²¹ Ma daba'əkii, təya palə aasəkə vərənə nga Kafarənahumə. Makə mbu'ya *uusəra nga əpisəka, wata Yeosu a dzə aasəkə *kuvə də'wa, ca ndzanə dzəgunənə ka ənja.

²² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii, əntaa makə sətə ci *maliminə nga bariya a dzəgunə ka tii.

²³ Pii wata waatsə əndə ginaaji asəkə kuvə də'watii,

²⁴ ca ka vurənə, əŋki ci, "Yeosu əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba əndətə sləkəe Əntənfə nə hə."

²⁵ Wata Yeosu a la nguruunə ka ginaajita, əŋki ci, "Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashii əndətsa!"

²⁶ Wata ginaajitə a udzətə tə əndətə, ca kagi vurənə, ca shigi ashikii.

²⁷ Kə dīi ka ənji patə ka sə nga hurəshishinə ka shanə, təya ba ahadatii, "Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma ətsa, kura dzəgunənə. Taa ginaajinyinə maa, agi wazənə nə ci ka tii də baawəda, təya fa tə ci."

²⁸ Pii wata habaraakii a huwugi taa dama patə anə hanyinə nga Galili.

Mbədərpaanə nga Yeosu də ənji bwanea lanə
(Mat. 8.14-17; Luka 4.38-41)

²⁹ Makə shigi i Yeosu asəkə kuvə də'wa, wata təya dzəgərə tii da i Yakubu da Yoohana aasii aa ha i Simoonə da Andərawəsə.

³⁰ Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nga Simoonə minəkii, kə tsəfəgi shishinətə iza'u. Wata təya ba ka ci oo'i, gwakə nə ki.

³¹ Makə fii ci ha'ə, ca dzə aabitə, ca kəsətə tə ki ka ciinə, ca maḌee ka ki. Wata iza'unə nga shishinətə a əpigii. Ka ha'ə, kə dīi ki ka tii zəma.

³² Ma kədəwanə, ətsə kuləgərənə nga uusəra, wata ənjə a kyaara ka Yeosu ənji bwanea da ənji ginaaji patə.

³³ Kə jagi ənji vəraatə də nə patə aahatə aa uura mayi.

³⁴ Ca mbədərpaə də ənjitə kyaara ənji da bwaneanyinə lanə kama kama ashitii, ca lyaakagi ginaajinyinə lanə ashitii. Pooshi ci luuvə ginaajinyinə a wabə, acii kə shii tii taa wu nə ci.

Dzənə nga Yeosu ka waaza aanə hanyinə nga Galili
(Luka 4.42-44)

³⁵ Ma ətsə tsəfakə ha ma'ə mapukəmə, wata Yeosu a maḌə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə, ca Ḍa də'wa.

³⁶ Makə ma'i Simoonə da hara ənjita, wata təya palə ka alənə tə ci.

³⁷ Makə lapaa tii tə ci, əŋki tii ka ci, "Agi alənə nə ənji patə tə hə."

³⁸ Əŋki ci ka tii, "Ma Ḍanaamə, dzaamə ka hara vərənyinə kədə-kədəhə kaa nya waaza davə əsə. Acii ci nə sətə kira tə nyi."

³⁹ Wata ca wiigi'itə hanyinə nga Galili patə, ca dzə də waazanə asəkə kuvə də'wanyinatii, ca lyaakagi ginaajinyinə ashii ənja.

Mbədərpaanə nga Yeosu də əndə uyikuzəna
(Mat. 8.1-4; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Yoo, wata əndə'i əndə uyikuzənə a shi aabii Yeosu, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca kədii kaa Yeosu a tsakə tə ci, əŋki ci, "MaḌa ka luuvənə nə hə, ka mbeənə nə hə ka mbədərpaanə də nyi, kaa nya shii ndzaanə malaabakii."

⁴¹ Kə nyihə Yeosu təgunuunə nga əndətə, wata ca təḌapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu."

⁴² Pii wata kə dzəgi uyikuzənətə ashikii, kə mbə'i ci.

⁴³ Wata Yeosu a ba ka ci, "Duu saaku." Amma ca Ḍa ka ci bariya də ngeerənə

⁴⁴ də banə, "Fətə ngə'a, kaa nya ba ka hə, ga ha bapaa ka əndə sətə sə dīi shanə. Amma ma Ḍanəkwa, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daaba'əkii, ha Ḍa sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi."

⁴⁵ Amma əndətə a dzə saakii də baaba wabəətsə taa dama patə yadə mbəḌeenə taa gi'u. Putə nga ətsə ha'ə, pooshi Yeosu ənyi ka mbee ka dzənə aasəkə əndə'i vərənə ka

rəgwa ginə nğa ənji ma'ə. Amma kə ndzaa ci saakii agi bilinə, ənjə a shi aabiikii taa dama patə.

2

Mbədfəpaanə nğa Yeesu də mahurəməsə ənda
(Mat. 9.1-8; Luka 5.17-26)

¹ Ma daba'ə baanə gi'u, kə ənyi Yeesu aasəkə vərənə nğa Kafarənahumə. Ma fii ənji asii nə ci,

² wata ənji lanə a dzə aabiikii, pooshi ha nğa zhi'iginə davə asii kura'ə a uura mayi acii lanənə nğa ənja. Ca dzə aakənjwa də waaza wabənə nğa Əntanjə ka tii.

³ Wata hara ənjə a shi da i mahurəməsə ənda, ənji ənfwadə kira tə ci.

⁴ Makə təkuree tii ka mbu'unə aabii Yeesu acii lanənə nğa ənja, wata təya ndərəgi aənə kuvətə dīi Yeesu davə, təya tələgi dənə da ci. Makə tələgi tii, təya kagərə tə mahurəməsə əndətə pərəbə asəkə ədzə baanə.

⁵ Makə nee Yeesu ka gi'inatīi tə ci, wata ca ba ka mahurəməsə əndətə: "Uuzənaaki, kə upaa hə tifyaginə nğa 'waslyakənaaku."

⁶ Ma dava, tə'i hara maliminə dasə da fanə, wata təya laagwa agi hiimatii,

⁷ ənji tii, "Ka mi banəkii ha'ə kwa? Kə geegi ci ka naakii nə makə Əntanjə. Wu sanə ca mbee ka tifyagi 'waslyakəənə nğa əndə madaamə Əntanjə rənjwə dyaña?"

⁸ Kə shii Yeesu hiimatii. Wata ənji ci, "Ka mi də tsarə nğa hiimatse ha'ə a nuunə kwa?"

⁹ Ngutə palee də ngufənə sanə? Gəfə banə ka mahurəməsə əndətse oo'ya, kə upaa hə tifyaginə nğa 'waslyakənaaku nii, anii gəfə banə ka ci, Madətə, ngəruu ədzə baanaaku, duu saakwa?

¹⁰ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nğa ənda, tə'i nyi da baawəda nğa tifyagi 'waslyakəənə nğa ənji ganə a duuniya." Wata ənji ci ka mahurəməsə əndətə,

¹¹ "Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ngəruu ədzə baanaaku, ha palə saaku aasii."

¹² Ma ənjə a nee patə, wata hatsə əndətə a madətə, ca ngərə ədzə baanaakii, ca palə saakii aasii. Kə dīi ka tii patə ka sə nğa hurəshishinə. Wata təya duunətə tə Əntanjə, ənji tii, "Pooshi inə sha nee ka uushi makə ətsa."

Wanə nğa Yeesu tə Leewi
(Mat. 9.9-13; Luka 5.27-32)

¹³ Ma daba'əkii, kə shigi Yeesu, ca palə aama uunəvə nğa Galili. Wata danjana a dzə ka dzatə də nə abiikii, ca dzəgunə ka tii.

¹⁴ Makə uugi ci dzəgunənə ka tii, ca madə, ca palə də wiigi'inə, wata ca lapaa tə əndə luu tsəka ətə dīi ləməkii Leewi, uuzənə nğa Haləfa, ci dasə asəkə kuvə nğa slənaakii. Ənji Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki." Wata hatsə Leewi a madətə, ca nə'u tə ci.

¹⁵ Wata Yeesu a dzə ka zəmənə aa ha Leewi aasii. Tə'i *ənji luu tsəkə lanə da i hara ma'waslyakə ənji lanə ətə nyi'u tə Yeesu. Təya zəmə ka ha rənjwə da i Yeesu da lyawarənaakii.

¹⁶ Makə nee maliminə nğa kurəgə nğa *Farisanyinə Yeesu a zəmə da tsarə nğa ənjitsa, wata təya ləgwa ama lyawarənaakii, ənji tii, "Mi sanə dīi cii kəya zəmə da ənji luu tsəkə da i hara ma'waslyakə ənja?"

¹⁷ Makə fii Yeesu sətə bii tii, ənji ci ka tii, "Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea. Ma shi nyi aasəkə duuniya, ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiikii, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii."

Ləgwanə aqyanə suumaya
(Mat. 9.14-17; Luka 5.33-39)

¹⁸ Ma ka əndə'i uusəra, lyawarənə nğa Yoohana da i Farisanyinə, təya də suumaya. Hara ənjə a shi aabii Yeesu, ənji tii, "Mi sanə dīi ci lyawarənə nğa Yoohana tii da Farisanyinə a də suumaya, amma ma lyawarənaaku, pooshi tii agi dāna?"

¹⁹ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə aqyanə naakii nə, ənji ci, "Yaci tə'i guviinə nğa dagwa madanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, madə kə gi tii ka luu madanəkəya, ka dānə nə tii suumaya abiikii kwa? Pooshi. Maa ka hakii nə tii da i dagwa madanə, pooshi tii ka mbeənə ka də suumaya.

²⁰ Amma kadə nə uusəra mbu'ya ətə nə ənjə a nğəreği dagwa mađanə abitii, saa'ikii nə təya dā suumaya.

²¹ "Pooshi əndə ka mbakə iirə kəjeerənə də kura kəjeerənə. Aci ka tsəəmətənə nə kurakii. Ca tsakə tsagi iirəkii palee ka ətə sha tsii.

²² "Pooshi əndə əsə ka ciirə kura ma'i inaba aasəkə iirə mbuure kuvə'unə. Mađa kə dīi ha'ə, ka taginə nə mbuure kuvə'unəkii acii əbunə nğə ma'i inaba. Ənjə a ətee ka ma'i inaba tii da mbuure kuvə'unə patə. Kura ma'i inaba tii da kura mbuure nə ndzaanə mbərə mbərə."

Ləgwanə agyanə *uusəra nğə əpisəka

(Mat. 12.1-8; Luka 6.1-5)

²³ Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra nğə əpisəka, Yeesu a pitəği tii da lyawarənaakii da səkərə nğə aləkamaara. Wata lyawarənaakii a dzə də dīiyiinə aləkamaara, təya tsəbə.

²⁴ Makə nee Farisanyinə ha'ə, ənki tii ka Yeesu, "Ka mi ci lyawarənaaku a dā sətə mavimə *bariya rəgwa nğə d'anə uusəra nğə əpisəka?"

²⁵⁻²⁶ Ənki Yeesu ka tii, "Mashimə una janğii sətə dīi *Dawuda kuna? Ma agi wanyitə nji Abiyata ka gawə nğə limanyinə, makə nee Dawuda tə'i uushi dəbee ca upaa, kə dīi mađəfənə tə tii da ənjaakii əsə, wata ca dəməgərə aasəkə *yi nğə Əntanğə, ca nğiragi burooditə dəkəpaa ənji ka Əntanğə. Ma ətsa, kə tanği ci bariya acii əntaa taa wu patə ca adə buroodita, see limanyinə tanə. Amma kə agi Dawuda buroodita. Ca vii ka ənjaakii əsə."

²⁷ Yeesu a tsakə banə ka tii, ənki ci, "Ma kii Əntanğə uusəra nğə əpisəka, kaa əndə a shii nafaginə. Əntaa tə əndə kii ci kaa uusəra nğə əpisəka a nafagi də ci.

²⁸ Aci ha'a, ma nyi *Uuzənə nğə ənda, taa uusəra nğə əpisəkə maa, nyi nə Slandanəkii."

3

Əndə mantə ciinə

(Mat. 12.9-14; Luka 6.6-11)

¹ Ma ka əndə'i *uusəra nğə əpisəka, kə ənyi Yeesu aasəkə kuvə də'wa. Tə'i əndə mantə ciinə davə.

² Ma davə əsa, tə'i hara ənji ca alə sə nğə idəpaanə ashi Yeesu, kaa təya kərə tə ci aakənjwacii gənjwanə. Wata təya kanətsaa ka ci ginə, kaa təya nee mbu'u ka mbəđəpaanə nə ci də əndətə uusəra nğə əpisəka.

³ Yeesu a ba ka əndə mantə ciita, "Mađətə, kəjaanə."

⁴ Wata ənki ci ka tii, "Iitə sanə vii bariya gaamə kaamə rəgwa nğə dāna? Nğə dā nğə'aənə uusəra nğə əpisəkə saanii, anii nğə dā bwaya bwayaana? Nğə mbəđəpaanə də əndə saanii, anii nğə bələginə tə ca?" Amma kə zavə tii kəda'ə, pooshi tii shii sə nğə jikənə ka ci.

⁵ Kə bəzhi səkə nğə Yeesu, acii təkuree tii ka nəhə təgunuunə, ca tsaamə tə tii, ənki ci ka əndə mantə ciita, "Təđapaa ciinəku." Wata ca təđapaa ciinəkii, ca ənəgərə makə nğə nğəkə.

⁶ Makə nee *Farisanyinə ha'ə, wata pii təya palə aabii ənji nğə *Hirudusə, təya dzə ka dā mətərəkinə nğə bələginə tə Yeesu.

Dañkana ama uunəva

⁷ Wata Yeesu a mađə tii da lyawarənaakii, təya palə aama uunəvə nğə Galili. Ənji lanə nyi'u tə tii. Hara ənji, ənji Galili nə tii, hara ənji əsə, kə shi tii daga anə hanyinə nğə Yahudiya,

⁸ i asəkə vəranə nğə Urusaliima, i anə hanyinə nğə Idumaya, i atanği gəərə nğə Urədunə, i asəkə vəranə nğə Tiira da Sidoonə. Ənjitsə patə, aabii Yeesu shi tii, acii kə fii tii habara nğə uushi'iitə cii kəya dāada.

⁹ Makə nee Yeesu, wiitə ənji lanə ka bilatənə tə ci, wata ca ba ka lyawarənaakii kaa təya alya ka ci kumbawala.

¹⁰ Aci kə fii ənji kə mbəđəpaa ci də ənji lanə, ci dīi əncahə ənji bwanea lanə aabiikii, kaa təya dəba'ətə tə ci.

¹¹ Mađa nee ənji ginaaji ka ci, təya kulagi akənjwaciikii, təya ka vurənə, ənki tii, "Hə nə *Uuzənə nğə Əntanğə."

12 Wata Yeesu a wazə ka tii də ngeerənə, əŋki ci, “Goonə bagi taa wu nə nyi.”

Tadə *lyawarənə nğa Yeesu pu'u aji bəra'i
(Mat. 10.1-4; Luka 6.12-16)

13 Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca ndərə aanə gıŋwa. Ca 'wa tə ənjitə mwayi ci, kaa təya shi aabiikii.

14 Ca tadə ənji pu'u aji bəra'i ahadatii, əŋki ci ka tii, “Ma ta'i nyi tuunə, kaama ndzaanə ka hakii, nya sləkee koonə ka də waaza.

15 Nya vii koonə baawəda nğa mbədəpaanə də ənji ginaajinyinə.”

16 Wiinə ləmə nğa ənjitə ta'i ci: Simoonə ətə ikə ci ka ci əndə'i ləmə Piita;

17 Yakubu da Yoohana, manjeevənə nğa Zabadiya; kə ikə ci ka tii ləmə “Buwənərəgəsə,” waatoo makə bana, “Ənjitə pii pii bəzənə səkətii, makə dzanə nğa vənə”,

18 i Andərawəsə, i Filibusə, i Barətaləmwusə, i Mata, i Tooma, i Yakubu uuzənə nğa Haləfa, i Tadawusə, i Simoonə əndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

19 ba'a Yahuda Isəkariyoote. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii ənja.

Bərapaanə nğa ənji tə slənə nğa Malaaba Ma'yanə
(Mat. 12.22-31; Luka 11.14-23)

20 Ma daaba'əkii, Yeesu a madə, ca palə saakii aasii. Wata danjkana a nə'uunə tə ci, təya dzatə də nə aabiikii. Taa zəmə maa, pooshi i Yeesu upaa saa'i nğa zəmənə, aacii lanə nə ənji ka şanə.

21 Hara ənjə a dzə də pədənə tə ci, əŋki tii, “Ma əndətsa, pooshi ma'ə hanjkalaakii ka hakii.” Makə fii ndzəkəŋushi'inəkii ha'ə, wata təya də aniya nğa dzənə ka kəşhaginə tə ci ahada danjkana.

22 Ma malimiitə shi də Urusaliima natii, kə bii tii, “Ma ca, Byaləzabulə nğərəgi hanjkalaakii, waatoo nğanwə nğa ginaajinyinə, ci ca vii ka ci baawəda nğa lyaakagi ginaajinyinə.”

23 Wata Yeesu a 'wa tə tii aabiikii, ca wabə ka tii də misaali, əŋki ci, “Titiitə mbeənə *Seetanə ka lyaakagi naakii nə sanə?”

24 Madə kə təkəgi nğanjuunə rəŋwə bəra'i putə nğa mabizhinə, pooshi nğanjuunəkii ka ta'avənə.

25 Madə kə təkəgi yi rəŋwə bəra'i putə nğa mabizhinə, pooshi yikii ka ta'avənə.

26 Ha'ə əsə, madə kə təkəgi nğanjuunə nğa Seetanə bəra'i, pooshi nğanjuunəkii ka ta'avənə ca uudəgi.

27 “Pooshi əndə ca dzəgərə aasii aa ha mandalə əndə, ca fə'yagi uushi'inaakii patə, madaamə ci kə anəgi mandalə əndəkii zəku'i, taabu'u fə'yaginəkii uushi'inə.

28 “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa nğutə tsarə nğa 'waslyakəənə patə dīi ənda, taa bərapaanə bərapaa ci tə Əntanfə əsə, ka tifyaginə nə Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii.

29 Amma taa wu patə ca bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyagi ka ci 'waslyakəənaakii, ka ndzaanə nə 'waslyakəənaakii anəkii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

30 Ma wabi Yeesu ha'ə makə ətsa, aacii pə'i ənji tə ci oo'i, “Tə'i ginaaji ashikii.”

I məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii
(Mat. 12.46-50; Luka 8.19-21)

31 Wata i məci Yeesu da ndzəkəŋushi'inəkii a mbu'u aahatə aasii, təya kəŋaanə a uura mayi, təya sləkee ka 'wanə tə ci.

32 Lanə dərəva nə ənji dasə dasə aabiikii. Wata əŋki tii ka ci, “Watiitə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku agyə ka 'wanə tə hə.”

33 Makə fil ci ha'ə, wata ca jikə ka tii, əŋki ci, “I wu şanə nə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəkya?”

34 Ca tsaamə tə ənjitə aabiikii, əŋki ci, “Watiinə i yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.

35 Tada wu patə ca slənətə sətə ci Əntanfə a moo, ci nə ndzəkəŋunəki, da cikəŋunəki da yaayi.”

4

Misaali də əndə giirə slikerənə
(Mat. 13.1-9; Luka 8.4-8)

¹ Ma daba'əkii, kə ənyi Yeesu ka dzəgunənə ka ənji ama uunəvə nğa Galili. Ma saa'ikii, kə dzii ənji də nə lajə əbiikii. Wata ca ndərəvə aasəkə kumbawalə, ca ndzaanə. Ma danjkana natii, təya kənjaanə anə ndəra.

² Kə slənyi ci də misaalinyinə ka dzəgunə ka tii uushi'inə lajə. Kə wafə ci ka tii, əjki ci,

³ "Fətəmə kaa nya ba koonə. Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə.

⁴ Ma ca giirə slikərənəkii, tə'i harakii kwaalii ahada rəgwa, əginyinə a shi, təya dəmətə.

⁵ Harakii a kwaala ama pasla hatə dīi hanyinə gi'u anəkii. Slikərənəkii a givagi pii pii acii wata lyavərəvərə nə hanyinə anə faara.

⁶ Makə cifə uusəra, wata magiva slikərənəkii a naa'ugi saakii acii pooshi slərəginəkii tahu tahu bahə sha ma'inə, ca huurəgi saakii.

⁷ Hara slikərənəkii a kwaala aagi dəha. Makə giva slikərənəkii, dəhəkii a pa'əənə ka ci, pooshi rəgwa nğa gərənə. Də ha'ə dīi, paa ci əji hi'wa.

⁸ Amma, ma hara slikərənəkii, kə kwaalii tii anə nnyini hanyinə, kə gyaavagi tii, təya gərə dagwakii, təya vii nnyini cifanə. Harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə."

⁹ Yeesu a uudəpaa, əjki ci, "Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa."

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-23; Luka 8.9-15)

¹⁰ Makə ənəgi Yeesu daanəkii, wata hara ənji tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a shi aabiikii, təya ləgwa amakii kaa ca paaratəgi ka tii də misaalinyiita.

¹¹ Yeesu a ba ka tii, əjki ci, "Ma una, koonə vii Əntanjə rəgwa nğa shii ma'umbee uushi nğa nwanjuunaakii. Amma ma hara ənja, see maa dīi ənji ka tii misaalinyinə,

¹² kaa təya tsaamə də ginə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii ka fanə əsə, amma paa tii ka paaratəginə. Acii maci madəmətii ha'ə, kadə kə zhi'wagi tii aabii Əntanjə, ca tifyagi ka tii 'waslyakənatii."

Dzəgunətənə nğa Yeesu tə misaali nğa əndə giirə slikərənə

¹³ Wata ca ləgwa amatii, əjki ci, "Pooshi unə paaratəgi də misaalitsə kuna? Aa iitiitə daa nuuna paaratəgi də hara misaalinyina?"

¹⁴ Ma əndə giirə slikərəətsa, wabənə nğa Əntanjə cii kəya giirə.

¹⁵ Ma slikərəətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə nğa Əntanjə. Makə fii tii, wata *Seetanə a shi pii pii, ca dəməgi wabəətə giirə ənji a ədzəmətii.

¹⁶ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii ama pasla nə tii. Makə fii tii wabənə nğa Əntanjə, pii pii luuvə tii də moodasəka.

¹⁷ Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii bahə sə'watə uushi'inə nğa suundzə saa'i. Acii ha'ə, madə kə lii nğəra'wə da cifə tə tii putə nğa wabənə nğa Əntanjə, pii wata təya bwasee.

¹⁸ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii aagi dəhə nə tii. Tii nə ənjitə ca fa wabənə nğa Əntanjə,

¹⁹ amma putə nğa buurə uushi'inə nğa *duuniya, da uudə gəna, da hara suuna kama kama, kə saawagi wabənəkii a ədzəmətii, pooshi nafakii.

²⁰ Ma hara ənji əsə, makə slikərəətə kwaalii anə nnyini hanyinə nə tii. Təya fa wabənə nğa Əntanjə, təya luuvə, təya ndzaanə makə slikərəətə ca vii nnyini cifanə, harakii makkə pu'unə makkə pu'unə, harakii kuwa pu'unə kuwa pu'unə, harakii əsə, gya'ə gya'ə."

Misaali nğa garəkuwa

(Luka 8.16-18)

²¹ Əjki Yeesu ka tii, "Ya saja, ka kiranə nə ənji garəkuwa ka dəsəginə də kənjwə taa ka kəgərənə aatsə ədərə kwa? Əntaa ka madzəgamə ha dzakəpaanə ənja?"

²² Taa mi patə dīi ma'umbeekii, kadə na shigi aa babara. Taa mi patə mashiimə ənja, kadə na shigi aa babara əsə.

²³ Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa."

²⁴ Əjki ci ka tii əsə, "Kavəmə nuunə nğa'ə ka paaratəgi də sətə cuuna fa. Acii taa mi patə cuuna kavə nuunə ka paaratəginə, ha'ə nə Əntanjə a tsəkə paaratəginə koonə, ca palee ka noonə də lajənə.

²⁵ Aci ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma ma əndətə dīi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii."

Misaali də dəvənə nga slikərənə

²⁶ Əŋki Yeesu əsə, "Ma *ŋwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə əndətə ca dzə, ca giirəgi slikərənə asəkə raakii,

²⁷ ca ənya aasii, ca baanə, ca madətə deerənə, ca ka uusəra ka gəranə, acii paa ci da baawəda nga dəvətənə taa gərətə slikərənəkii. Ha'ə givaginə slikərənəkii, ca gərəgi. Mashiimə ci taa iitiitə girə ci.

²⁸ Hanyinə tii da slikərənə dīi slənati, slikərənə a givagi, ca dā ba, ca gərə, ca pukə, ca əji hi'wa.

²⁹ Madā mbu'ya cifanə, ka dzənə nə slandakii ka əburənə, acii kə uugi nanə."

Misaali də manshidəfə slikərənə

(Mat. 13.31-32; Luka 13.18-19)

³⁰ Əŋki Yeesu əsə, "Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə nga ŋwanjuunə nga Əntanfə, nya dā koonə misaali agyanəkii.

³¹ Ma ŋwanjuunə nga Əntanfə, kə ndzaa ci makə hi'u iza.* Hi'ukii palee də ənshidəfənə ađi ənfuginə patə asəkə duuniya.

³² Madā ləgi ənji, ca dəvə, ca gərə, ca dāgi ka dandza ka shanə, ca kaala ciinə madiigerəkii, əginəyinə a shi ka baladzanəkii, təya dā kuvə davə."

³³ Də hara misaalinyinə lanə makə ətsə jigunyi Yeesu ka ənji wabənə nga Əntanfə. Kə jigunyi ci ka tii bahə makə sətə dəbee təya paaratəgi.

³⁴ Wabənə nga Yeesu patə ka tii, see də misaali. Amma makə ənəgi ci daanəkii da lyawarənaakii, kə paaratəgi ci ka tii ŋga'ə tə misaalinyiitə dfaadii ci.

Dədəkənə nga mandalə məda

(Mat. 8.23-27; Luka 8.22-25)

³⁵ Ma uusərakii dakədəwanə, əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, "Tanəgyaamə aatanəgi uunəva."

³⁶ Wata təya bwasee ka danjana davə, təya ndərvənə aabiikii aasəkə kumbawala, təya palə. Tə'i hara kumbawalənyinə davə əsə.

³⁷ Wata mandalə məda a ndzanə kyanə anə uunəva də ŋgeerənə, ma'inə a ndzanə dəgənə ahi kumbawala, ca na aasəkə kumbawala.

³⁸ Amma ma Yeesu, pərəbə nə ci saakii ka ŋunyinə asəkə gazha-gazhanə nga kumbawalə, ca dəkəvə nəkii agyanə ha ŋga ka na. Wata lyawarənaakii a madəe ka ci, əŋki tii, "Maləma, taa kə məəkyaaamə, pooshi haalaaku kwa?"

³⁹ Wata Yeesu a vədəhə, ca la ŋguruunə ka məda, ca wabə ka ma'inə, əŋki ci, "Ndzaawə kəda'ə." Pii wata mədətə a dədəkə, ma'inə a ndzaa kəda'ə əsə.

⁴⁰ Əŋki ci ka lyawarənaakii, "Aci mi ŋgwalyuunə ha'ə kwa? Dəŋə əndə'i kunə pooshi unə vii ka nyi goonəga?"

⁴¹ Wata ŋgwalənə a kəsəgi tə tii ka shanə, təya wabə ahadatii, əŋki tii, "Wu sanə nə əndənə? Taa mədə da uunəvə maa, ađi fanə nə tii tə ci."

5

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja

(Mat. 8.28-34; Luka 8.26-39)

¹ Wata i Yeesu a mbu'u aanə hanyinə nga Gyarəgasinə atanəgi uunəva.

² Jiməgərənə nga Yeesu asəkə kumbawala, wata waatsə əndə ginaaja shigi ahada gu'u ənja, ca shi aabiikii.

³ Ma əndətsa, ahada gu'u ənji ndzaanəkii. Pooshi əndə mbee ka gwaləpaanə tə ci ma'ə, taa də mahyakahyaka'a.

⁴ Taa guci anyi ənji tə ci ka ciinəkii da i ka sədəkii də mahyakahyaka'a, ha'ə nə ci ka ŋgəəsləginə, pooshi əndə mbee ka kəsəpaanə tə ci.

⁵ Vədə da uusəra, ahada gu'u ənji da i anə giŋunyinə ndzaanəkii ka kaala vurənə da i ka ŋgəəndzə shishinəkii də faariinə.

⁶ Makə nee əndə ginaajitə ka Yeesu ci ma'a dzadə, ca huyipaa, ca gərə'upaa akəŋwaciikii.

4:25 4:25 Mat. 25.29. 4:27 4:27-29 Yak. 5.7; Səniinə 14.14-15. * 4:31 4:31 Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Guđe. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikərənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. 4:32 4:32 Əzakii. 17.23. 4:39 4:39 Jab. 89.11; Mar. 6.51.

⁷ Ca ngəree ka uuraakii də ngeerəne, əŋki ci, “Yeesu, Uuzənə nga Əntanfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Kə kədii nyi aciiku akəŋwacii Əntanfə, unee ka nyi. Ga ha cibə də nyi.”

⁸ Ma bii ci ha'ə ka Yeesu, acii bii Yeesu ka ginaajita, “Shigi ashi əndətsa, ginaajina.”

⁹ Wata Yeesu a ləgwa amakii, “İitə nə ləməkwa?” Əŋki əndə ginaajita “Ma ləməkya, Bəzəkii, acii laŋə niinə.”

¹⁰ Wata ca dza ciinə ka Yeesu, əŋki ci, “Tuutəta'ə, ga ha səbagi tə ginaajinyiinə ashiki anə hanyiina.”

¹¹ Ma dava, tə'i gərənə nga dagəliinə ca alə zəmatii ashi dəŋgərə.

¹² Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu, əŋki tii, “Kapaa tiinə keena dzəgərə aashi dagəliitsa.”

¹³ Kə luuvə Yeesu ka tii. Wata ginaajinyiitə a shigi ashi əndəta, təya palə, təya dzəgərə aashi dagəliita. Ma dagəliita, ka d'anə nə laŋənətii dəbu'u bəra'i. Wata təya hwayagərə, təya kwaalagərə patə aagi ma'inə, təya zagi dza'ə.

¹⁴ Wata məgəriinə a huyi, təya kərə makii aasəkə vərənə da anə hanyinəkii patə. Wata ənjə a shi ka tsaamə sətə dīi.

¹⁵ Makə mbu'i tii aabii Yeesu, ma təya nee, waatsə əndətə sha nji da i ginaajinyinə anəkii. Dasə nə ci da i kəjeerənə ashikii. Kə ənya haŋkalaakii. Makə nee ənjitə shi ha'a, wata təya ngwaləgi.

¹⁶ Ma ənjitə nee də ginətii ka sətə dīi Yeesu, wata təya ba ka ənjitə shi daba'ə tə sətə dīi tə əndə ginaajita, da i sətə dīi tə dagəliinə.

¹⁷ Wata təya gwanə ka kədiinə acii Yeesu kaa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii.

¹⁸ Ma ətsə Yeesu a ndərənə aasəkə kumbawala, wata əndətə sha nji da i ginaajinyiitə anəkii a kədii aciikii kaa ca dzə atsakii.

¹⁹ Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci. Əŋki ci ka ci, “Ənuu saaku aasii, ha ba ka ənji goonə tə patənə nga sətə dīi Slandanəku ka putaaku, da makə sətə nee ci ka təgunuunaaku.”

²⁰ Wata əndətə a palə də baabanə anə hanyinə nga Dikapooli* tə sətə dīi Yeesu ka putaakii. Patənə nga ənjitə fii əsə, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə.

*Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu
(Mat. 9.18-26; Luka 8.40-56)*

²¹ Makə ənyi Yeesu ka tənəginə aatanəgi asəkə kumbawala, kə shi dəŋkana aabiikii gatə aama uunəva.

²² Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa. Makə nee ci ka Yeesu, wata ca dzə, ca gərə'waanə akəŋwaciikii.

²³ Ca dza ka ci ciinə, əŋki ci, “Tə'i uuzənaaki, gwakə nə ki, də ma də ma nə ki. Tuutəta'ə, nda duu ka kavə ciinəku aqyanətə, kaa kya mbədə.”

²⁴ Wata Yeesu a madətə tii da Jayirusə ka dzənə aa hakii. Ənjə a dzə laŋə atsatii də dzaadzashinə.

²⁵ Tə'i əndə'i minə cibəe bwanea ka ki. Fəzə pu'u aji bəra'i nə ki ka uushi'inə.

²⁶ Kə cibə ki laŋə acii ənji kuzhikinə. Kə zagi ki də gənətə patə əsə kaa kya mbədə, amma pooshi ki mbə'i. See tsakənə nə bərəhənə aakəŋwa aakəŋwa.

²⁷ Makə fii ki habara nga Yeesu, wata kya əntsahətə daba'əkii ahada dəŋkana, kya təbətə kəjeerənaakii.

²⁸ Kya dzə də hiimanə tuu'inə, “Madə kə təbətə nyi taa wata kəjeerənaakii, ka mbədənə nə nyi.”

²⁹ Ureenətə ka kəjeerənaakii, wata uushi'iitə a ifəgi mbya'ə ashitə. Kə fii ki ashitə oo'ya, kə mbə'i ki acii bərəhətə nja də tə ki.

³⁰ Pii kə shii Yeesu oo'i, tə'i baawəda shigi ashikii, wata ca zə'ugi aji ənja. Əŋki ci, “Wu daa uree ka kəjeerənaakya?”

³¹ Əŋki lyawarənaakii ka ci, “Kə nee hə laŋə dzii ənji də nə anəku. Ka mi cii kwa ləgwa əndətə uree ka ha?”

³² Amma wata Yeesu a zə'ugi ka tsaamə əndətə dīi ha'ə.

³³ Ma miita, kə shii ki sətə dīi tə ki. Wata kya shi aabii Yeesu də ngwalənə. Shishinətə a dzə də udzənə. Kya gərə'waanə akəŋwaciikii. Kya ba ka ci goonə nga sətə dīi.

³⁴ Əŋki ci ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu aji jamənə. Ka ndzaanə nə hə jamə.”

³⁵ Ma Yeesu ma'ə aji wəbənə, wata hara ənjə a shi asii a ha Jayirusə, əŋki tii ka ci, “Kə uudee uuzətə ka na. Ka mi cii kwa ənvutə tə maləmə ma'a?”

³⁶ Amma pooshi Yeesu kavə nəkii ka sətə bii tii. Wata əŋki ci ka Jayirusə, “Ga ha ŋgwələ, vii goonğa ka Əntanƣə kə uugi.”

³⁷ Ma təya dzə də palənə, paa ci luuvə kaa hara ənjə a nə'u tə ci madfaamə i Piita, da Yakubu, da Yoohana ndzəkəŋuci Yakubu.

³⁸ Makə mbu'i tii aasii aa ha Jayirusə, ma Yeesu a nee, wiitsə ənji ka kaala vürənə, təya tuu, təya ŋgəərə ma.

³⁹ Wata ca dzəgərə aasii, əŋki ci, “Ka mi cuuna wazə ha'ə kwa? Ka mi cuuna tuwa? Ma uuzəətsa, əntaa əntənə əŋki ki, amma ŋunyinə cifə ki.”

⁴⁰ Wata təya ŋusəgi tə ci. Yeesu a səbagi tə tii patə aa uura mayi, ca 'wa tə i dii da məci uuzəətsə ba'a ənjitə gi atsakii, təya dəməgərə aabii mantə uuzəətsə.

⁴¹ Ca kəsətə tə uuzəətsə ka ciinə, əŋki ci ka ki də uuratii, “Talita kumi,” makə banə, “Uncitə mina, madətə bii nyi ka hə.”

⁴² Wata hatse kya madətə, kya wiigi'i gatə. Ma uuzəətsa, pu'u aji bəra'i nə fəzətə. Makə dii sətse ha'a, wata kə dii ka ənji ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə.

⁴³ Yeesu a ƣa ka tii bariya, əŋki ci, “Goonə ba habarakii shanə ka ənda.” Ca ba ka tii, wa təya vii ka ki zəma.

6

Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu

(Mat. 13.53-58; Luka 4.16-30)

¹ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə gatə, ca palə aa hakii aa vərə, hatə girə ci davə. Lyawarənaakii a dzə atsakii.

² Makə mbu'ya *uusəra ŋga əpisəka, Yeesu a dzə aasəkə *kuvə də'wa ka dzəgunənə ka ənja. Makə fii ənji dzəgunənaakii, kə dii ka ənji lanə ka sə ŋga hurəshishinə, əŋki tii, “Da sanə upaa əndətsə shiinə ha'a? Wu dzəgunətə ka ca? Iitiitə mbee ci ka ƣa sə ŋga hurəshishinə ha'ə kwa?”

³ Əntaa əndə gwa'a ənfuginə nə ca? Əntaa Mariyaama nə məca? Əntaa i Yakubu da Yoosi da Yahuda da Simoonə nə ndzəkəŋushi'inəkəya? Əntaa ganə ahadaamə nə cikəŋushi'inəkəya?” Wata təya kaaree ka ci.

⁴ Yeesu a ba ka tii, “Ma *anabi, taa ka ŋgutə vəranə gi ci patə, ka upaanə nə ci mēghərəvənə. Amma ma gakii də vərə, da ahada duuraakii da ənji yaakii, paa ci ka upaa mēghərəvənə.”

⁵ Ci dii ma dava, pooshi Yeesu upaa rəgwa ŋga ƣa sə ŋga hurəshishinə lanə. Wata ənji bərəhənə gi'u tanə kaalavə ci ciinə aanətii, ca mbədfəpaa də tii.

⁶ Kə dii ka Yeesu ka sə ŋga hurəshishinə ka shanə nə ghatə vii goonƣatii ka ci.

Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii ka waazanə

(Mat. 10.5-15; Luka 9.1-6)

Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca palə ka vəranyiitə kədəhə kədəhə. Ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

⁷ Wata ca 'waa'watə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i aabiikii kaa ca sləkee ka tii bəra'i bəra'i. Ca vii ka tii baawəfa ŋga lyaakagi də ginaajinyinə.

⁸ Ca ƣa ka tii bariya, əŋki ci, “Goonə ŋgərə taa mi ka dzəginə, taa zəma, taa mbuura, taa kwafa a lipoonə. Ŋgərəmə zala kə uugi.

⁹ Ŋgamə fiɸinə, amma goonə ŋgərəənə əndə'i kəjeerənə.”

¹⁰ Əŋki ci əsə, “Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vəranə, ndzaamə ga ənjitə liwu tuunə aahatii aasii, dəŋə ka saa'itə nuunə madə gatə.

¹¹ Madə kə gyuunə ka hatə pooshi ənji liwu tuunə, təya təkuree ka fa wabənə goonə, gwa'agimə bərəbərə ŋga vəraatsə asəfuuənə, una dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii ŋga'ə.”

¹² Wata lyawarənaakii a madə, təya palə, təya dzə də waazanə, əŋki tii: wa ənjə a baanə ka Əntanƣə.

¹³ Təya dzə də lyaakagi ginaajinyinə lanə ashə ənja. Təya naahəvə maarə anə ənji bərəhənə lanə, ənjə a upaa mbədfənə.

Əntənə ŋga Yoohana əndə ƣa bapətisəma

(Mat. 14.1-12; Luka 9.7-9)

¹⁴ Kə fii ŋwarjwə *Hirudusə habara ŋga Yeesu, makə dii ci kə uugi ənji fa ləmə ŋga Yeesu taa dama patə. Uu'i hara ənja, “Ma Yeesu, ci nə Yoohana əndə ƣa bapətisəma. Kə

ma'i ci agi maməətə ənja. Ci nee unə upaa ci baawəda ɲga daada sə ɲga hurəshishinə ha'a."

¹⁵ Hara ənjə a ba, "Ci nə anabi *Iliya." Uu'i hara ənji əsa, "Anabi nə ci makə anabinyiitə ɲji ɲga ɲukə."

¹⁶ Makə fii ɲwanjwə Hirudusə ha'a, əɲki ci, "Ma əndətsa, ci nə Yoohana əndə da bapətisəma. Kə shi nya lagi nəkii, amma waatə sə ənyagi."

¹⁷ Ma bii ci ha'a, acii kə shi ca bii ka ənjə a kəsə tə Yoohana, ənjə a anəgi, ənjə a pa'əgi a furəshina. Ma dɲii ci ha'a, putə ɲga Hiroodiya, minə ɲga ndzəkəɲuci, waatoo Filibusə. Ma miita, kə ɲgərəma Hirudusə tə ki kaa kya ndzaa ka minaakii.

¹⁸ Amma kə bii Yoohana ka ci oo'i, "Madəbeemə ha ɲgərə minə ɲga ndzəkəɲu ci ma'a ka əpinə shanə."

¹⁹ Acii ha'a pooshi Hiroodiya ka moo neenə ka Yoohana. ɲga'a də ki nə sətə ca bələgi tə ci. Amma pooshi rəgwa.

²⁰ Acii ma Hirudusə, kə shii ci əndə gooɲga nə Yoohana, malaabakii nə ci. Ci dɲii cii kəya ɲgwələ, paa ci ka moo sətə ca təbətə tə Yoohana. Taa guci patə cii kəya fa wabənə ama Yoohana, wata ədzəməkii a lədə ka shanə. Patə da ha'a, ɲga'a ka ci nə fa wabənaakii.

²¹ Amma ma ka əndə'i saa'ya, kə upaa Hiroodiya rəgwa ɲga bələnə tə Yoohana. Waatoo makə mbu'ya kumənə ɲga uusəratə pwayi ənji tə Hirudusə, ca da əndzanə ɲga kumənəkii. Ca 'wa tə meemiitə atsakii, da gayi soojiinaakii, da madiigərə ənjitə anə hanyinə ɲga Galili patə.

²² Makə ndzaa tii, uuzənə ɲga Hiroodiya uncitə minəkii a dəməgərə, kya udzə. Kə dɲii ɲga'a ka Hirudusə tii da ənjitə davə patə. Wata əɲki Hirudusə ka ki, "Mi cii kwa uudə kaa nya vii ka ha? Ka viinə nə nyi ka hə sətə cii kwa uudə patə."

²³ Ca jidə ka ki, əɲki ci, "Ka viinə nə nyi ka hə taa mi bii hə patə, taa reeta ɲga ɲwanjunaaki."

²⁴ Wata uncitə miitə a dzə aabii məci. Kya ləgwa amatə, əɲki ki, "Mi kədiinəkya?" Məci a ba ka ki, "Nə ɲga Yoohana əndə da bapətisəma kədiinəku."

²⁵ Pii wata kya ənatə aabii ɲwanjwa, kya ba ka ci, "ɲga'a ka nyi ha vii ka nyi nə ɲga Yoohana əndə da bapətisəma əndzə'i asəkə kəɲwa."

²⁶ Makə fii Hirudusə ha'a, kə zhimə tə ci asəkəkii ka shanə. Amma makə dɲii ci kə ji'i ci akəɲwacii ənjitə davə patə, paa ci mwayi əbɲpa jidəkii.

²⁷ Wata pii ca sləkee ka sooja kaa ca dzə aa furəshina ka lyagi nə ɲga Yoohana, ca kira ka ci. Soojatə a dzə, ca lyagi,

²⁸ ca kavə asəkə kəɲwa, ca kira ka uncitə miita. Wata kya luu, kya kərə ka məci.

²⁹ Makə fii lyawarənə ɲga Yoohana haalakii, wata təya shi, təya ɲgərə waakii, təya ɲgədəgi.

Adəvənə ɲga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə

(Mat. 14.13-21; Luka 9.10-17; Yooh. 6.1-14)

³⁰ Ma ənjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci patənə ɲga sətə dɲii tii da sətə jigunyi tii ka ənja.

³¹ Əɲki ci ka tii, "Dzaamə səgaamə ka ndzaanə amə daanaamə ka hatə pooshi əndə davə, koonə əpisəka." Ma bii ci ka tii ha'a, acii ma hatə dɲii tii davə, agi shiishinə nə ənji laɲə aabiikii, taa rəgwa ɲga adə zəma, paa tii ka upaanə.

³² Wata təya palə asəkə kumbawalə ka hatə pooshi əndə davə.

³³ Ma təya palə, ənji laɲə nee ka tii. Kə shii ənji tə tii əsə. Wata ənjə a ma'ya asəkə vərənyinə patə. Təya huyi də səda. Ma taabu'u mbu'i Yeesu tii da lyawarənaakii, tii kə mbu'i ɲukə.

³⁴ Yeesu a jiməgərə asəkə kumbawala. Makə nee ci ka dabaala laɲə, kə nyihə ci təgunuunatii, acii makə bagiinə yadə məgərə ndzaa tii. Wata ca ndzanə dzəgunə ka tii uushi'inə laɲə.

³⁵ Ma ətsə kaa uusərə a kula, lyawarənə ɲga Yeesu a əntsahə aabiikii, əɲki tii ka ci, "Kə dɲii kədəwanə, wiinə agi bilinə naamə ganə.

³⁶ Bawə ka ənjitsa, wa təya dzə ka dərə zəmə ka natii nə ga ənjitsə kədəhə taa asəkə vərənə."

³⁷ Amma əɲki Yeesu ka tii, "Unə nə vii ka tii zəma." Əɲki tii ka ci: "Madfamə inə kə gi ka ira buroodi ɲga kwaba gya'a bəra'i, pooshi ka mbu'unə ka tii."

³⁸ Yeesu a ləgwa ka tii, əŋki ci, “Moonə nə buroodi acii una? Dəmə ka tsaamətənə.” Makə tsaamətə tii, təya ba ka ci, “Tə'i buroodi tufə da hərəfinə bəra'i.”

³⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, wa dabaala a ndzaanə tsəbukə tsəbukə agyanə kuzənə.

⁴⁰ Wata ənjə a ndzaanə tsəbukə tsəbukə. Hara ənji gya'ə gya'ə, hara ənji tufə pu'unə tufə pu'unə.

⁴¹ Yeesu a ŋgərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madde ca ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə Əntanfə. Ca baatsəpaa buroodita, ca vii ka lyawarənaakii kaa təya təkəpaa ka ənja. Ca təkəpaa ka tii hərəfiitə bəra'i əsə.

⁴² Ənji patə a zəmə, təya əburə.

⁴³ Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə burooditə da hərəfiitə mbədaanə, dəvə pu'u aji bəra'i.

⁴⁴ Ma ənjitə agi buroodita, dəbu'u tufə nə ŋguyirənə agitii.

Wiinə ŋga Yeesu anə ma'inə

(Mat. 14.22-27; Yooh. 6.16-21)

⁴⁵ Pii ma daba'əkii, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, wa təya ndərəvə aasəkə kumbawala, təya takəŋwa ka ci aa tanəgi uunəva aasəkə vəranə ŋga Batəsayida, kaa ca ba ka dabaala a palə satii.

⁴⁶ Ma ənji agi palənə satii, ca ndərə aa giŋwə ka də də'wa.

⁴⁷ Ma ətsə ha pətəpətə, dzadə ahada uunəvə nə kumbawalətə dīi lyawarənaakii asəkəkii əsə. Ma ci naakii, ma'ə ci anə ndəra ci daanəkii.

⁴⁸ Wata ma ca nee, kə uugi gwazə kumbawalə dənə dzawə ka lyawarənaakii, acii ka rəgwatə ci təya dzə aa dəvə nə mədə ka əgyanə də ŋgeerənə. Ma ətsə ha wurə wurə kaa ca pukə, Yeesu a shi aabiitii də wiinə anə ma'inə. Makə kaa ca ələgi abitii,

⁴⁹⁻⁵⁰ wata kə nee tii ka ci ca wii anə ma'inə. Ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə ca shi. Makə nee tii ka ci, kə ŋgwali tii ka shaŋə, təya kaala vurənə. Pii pii wata Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Baneemə ka moodəfuunə, nyi əna, goona ŋgwala.”

⁵¹ Ca ndərəvə aasəkə kumbawalə aabiitii. Wata mədətə a dədəkə ha'ə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə.

⁵² Ma adəvənaakii ka ənji dəbu'u tufə, pooshi tii paarətəgi acii ndalə nə haŋkalatii.

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea də Ginazarətə

(Mat. 14.34-36)

⁵³ Makə tanəgi tii, təya mbu'u aanə hanyinə ŋga Ginazarətə, təya anəpaa kumbawalə davə ama uunəva.

⁵⁴ Jimagərənatii asəkə kumbawalə ha'ə, wata pii ənji vəraatə a paarətəgi oo'i, Yeesu ətsə.

⁵⁵ Təya gwanə ka huyinə ka kyaara mabərəhə ənjatii taa dama patə anə hanyiita, təya kira tə tii ka ci asəkə ədzə baanatii, taa da patə fii tii nə ci davə.

⁵⁶ Taa dama patə gi ci, taa aasəkə uundzə vəranə, taa aasəkə mad'fuunə vəranə, ha'ə nə ənji ka kira ka ci ənji bwanea, təya banee ka tii asəkə luuma, təya kədii aciikii taa wata kəjeerənaakii, wa ənji bwanea a təbətə. Patənə ŋga ənjitə təbətə, kə mbə'i tii.

7

Alə'aada ŋga dzədzəshi'inə

(Mat. 15.1-9)

¹ Ma *Farisanyinə da hara maliminə ŋga *Yahudiinə ətə shi də Urusaliima, kə dzii tii də nə abii Yeesu.

² Ma təya nee, watiitə hara *lyawarənə ŋga Yeesu ka adənə yadə yibəgi ciinətii makə sətə bii alə'aada ŋga dzədzəshi'inətii.

³ Acii ma Farisanyinə da Yahudiinə patə, agi nə'unə nə tii alə'aada ŋga dzədzəshi'inə, pooshi tii ka adə zəmə yadə yibəgi ciinətii.

⁴ Taa tii kə shi a luuma maa, pooshi tii ka adənə, see mad'a yibəgi tii ciinətii zəku'i. Tə'i əsə hara alə'aadanyinə laŋə ətə lii tii, ci təya nə'u, təya cakubə sə ŋga sa də uushi'inə, da uudiinə, da əbu ŋga əndzənə, da ha ŋga baanə makə ətə baarii alə'aadatii.

⁵ Makə nee Farisanyinə da maliminə ha'ə, wata təya ləgwa ama Yeesu, əŋki tii, “Acii mi saŋə pooshi lyawarənaaku ka nə'u alə'aada ŋga dzədzəshi'inaama? Wata adənə nə tii zəmə yadə yibəgi ciinə nii?”

6:43 6.43 2 Meem. 4.43-44. 6:46 6.46 Luka 5.16. 6:48 6.48 Ayb. 9.8; Luka 24.28. 6:49-50 6.49 Luka 24.37.

6:51 6.51 4.39. 6:52 6.52 8.16-18; Mat. 16.7-9. 6:56 6.56 Mat. 9.20; Slənə 5.15. 7:2 7.2-4 Mat. 23.25; Luka

11.38-39; Kwal. 2.21-22.

⁶ Əŋki Yeesu ka tii, “Asee goonğa wabi anabi Isaaya agyanuunə, unə ənə ca nə'u tə Əntanfə də moodəfə bəra'i. Kə nyaahə ci sətə bii Əntanfə oo'i:

Ma ənjetsa, amatii ci təya hanjətə tə nyi, amma ma ədzəmətii, dzadə da nyi ka shanjə.

⁷ Zabə nə paslənati tə nyi, acii ma alə'aadanyiitə ci təya dzəgunə ka ənja, banə nğa əndə shiŋkiniə, əntaa banaaki.”

⁸ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Agi uneenə nuunə ka bariya nğa Əntanfə, una nə'u alə'aadanyinə nğa ənja.

⁹ “Ha'ə d'ii kə upaa unə dabara nğa kaareenə ka bariya nğa Əntanfə, koonə nə'u alə'aadanyinə goonə.

¹⁰ Kə bii Muusa: Duunətə tə i duu da muu. Taa wu wabi bwaya uushi aashi dii taa məci, wa ənjə a bələgi tə ci.

¹¹ Amma ma unə, agi dzəgunənə nuunə ka ənji oo'i, ma sətə dəbəe əndə a vii ka dii taa məci, madə bii ci ka tii, ma sənə, 'Koorəbanə', makə banə: nğa Əntanfə nə sətə,

¹² ma bii əndətə ha'ə, kə luuvuunə kaa ca bwasee ka tsakənə tə dii da məci.

¹³ Də ha'ə bwasee unə ka wabənə nğa Əntanfə, koonə dzəgunə alə'aadanyinə goonə. Tə'i hara uushi'inə lanjə makə ətsə əsə cuuna də.”

Uushi'iitə ca ajjinətə tə ənda

(Mat. 15.10-20)

¹⁴ Wata Yeesu a 'waa'watə dabaala aabiikii, ca wabə ka tii, əŋki ci: “Fətəmə, unə patə, una paaratəgi də sənə cii kya ba koonə.

¹⁵ Pooshi səndə ca dzəgərə aasəkə əndə da makii bahə ajjinətə tə ci. Amma sətə ca shigi da makii ca ajjinətə tə ci. [

¹⁶ Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa.”]

¹⁷ Makə dzəgi Yeesu agi ənja, ca dzəgərə aasii. Lyawarənaakii a ləgwa amakii tadfa mi ci misaalitə a moo banə.

¹⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Patə da i unə kunə, pooshi unə paaratəgi oo'i, ma sətə ca dzəgərə da ma ənda, əntaa ci ca ajjinətə tə ca?”

¹⁹ Acii maa kə zhimə əndə uushi, əntaa aa moodəfə nə ci ka dzənə, amma aa səkə nə ci ka dəməne, ca gimagi.” (Wabənə nğa Yeesu ha'ə, ca bariii oo'i, taa nğutə zəma, nğa'ə ka adənə.)

²⁰ U'u Yeesu əsa, “Ma sətə ca shigi a moodəfə ənda, ci ca ajjinətə tə ci.

²¹ Acii a moodəfə əndə ci bwaya uushi a shigi, ca kavə tə ci ka də bwaya hiima, ca də badawaanə, ca hərə, ca bələ ənda,

²² ca aləhiinə, ca də bwaya suuna, ca də bwaya bwayaanə, ca gəpə ənja, ca də ajjinənə, ca sərəhə, ca pədə ənda, ca də usha'ushaanə, ca də dəəkənə.

²³ Ma uushi'iitə patə, a moodəfə əndə ca shigi, ca ajjinətə tə ənda.”

Gi'inə nğa məshipətə minə tə Yeesu

(Mat. 15.21-28)

²⁴ Ma daba'əkii, wata Yeesu a madə, ca dzə aənə hanyinə nğa Tiira. Ca dzəgərə aasii aaha əndə'i ənda. Pooshi ci ka uufənə ənjə a shii oo'ya, gatə nə ci. Amma patə da ha'ə pooshi umbi.

²⁵ Tə'i əndə'i minə, kə kəshi ginaaji tə uuzənatə uncitə minəkii. Makə fii ki habara nğa Yeesu, pii wata kya shi, kya gərə'waanə akəŋwaciikii.

²⁶ Ma kya, əntaa mite Yahuda nə ki, amma mitə hanyinə nğa Siroofinikiya. Wata kya kədii tə Yeesu kaa ca lyakagi ka uuzənatə ginaajita.

²⁷ Əŋki Yeesu ka ki, “Taku ka manjeevənə a əburə zəku'i. Pooshi nğa'ə nə nğərətə zəmə nğa manjeevənə, ənjə a kagi ka ədiinə.”

²⁸ Əŋki miita, “Ha'ə tanyi, 'ya'ə Daadə, amma taa ədiinə əsə, agi adənə nə tii murəmurinə nğa zəmətə ca kwaalagi acii manjeevənə.”

²⁹ Yeesu a ba ka ki, “Putə nğa wabəətsaaku, duu saaku aasii. Kə dzəgi ginaaji ashii uuzənaaku.”

³⁰ Wata miitə a ənə satə aasii. Ma kya dzə aasii, pərəbə nə uuzənatə. Kə dzəgi ginaajitə ashitə.

Mbədəpaanə nğa Yeesu də kadəguləma

³¹ Yeesu madə anə hanyinə nğa Tiira, ca dzə danə hanyinə nğa Sidoonə, da nğa Dikapooli, ca mbu'u aama uunəvə nğa Galili.

³² Wata ɛnjɔ a kira ka ci kadɛgulɛma, paa ci ka mbee ka nyagi wabɛnɛ nɔga'ɛ sɛ. Tɔya kɛdii tɛ Yeesu kaa ca kavɛ ciinɛ aanɛ kadɛgulɛmɛta, kaa ca mbɛdɛ.

³³ Yeesu a kɛshagi tɛ ci aatanɔala, ca nɔgavɛ moojiciinɛkii aa limɛ kadɛgulɛmɛta, ca tifɛ giirɛnɛ aaciikii, ca uree ka gana nɔga ɛndɛta,

³⁴ ca tsaamɛ aa dɛgyɛ, ca nɔgi'i, ɛnɔki ci dɛ uura *Yahudiinɛ, "Eefata," makɛ bana, "Wunɛgi."

³⁵ Pii wata liminɛ nɔga ɛndɛta a wunɛgi, ganakii sɛ a pityapaa. Ca ndzanɛ nyagi wabɛnɛ nɔga'ɛ.

³⁶ Yeesu a dɛ bariya ka ɛnja, ga tɔya ba ka ɛndɛ sɛtɛ dɛi. Amma ma ca tsakɛ dɛ bariya ka tii, ha'ɛ nɛ tii ka tsakɛ baaba wabɛnɛkii.

³⁷ Ma ɛnjitɛ fii patɛ, kɛ dɛi ka tii ka sɛ nɔga hurɛshishinɛ ka shanɛ, ɛnɔki tii, "Yawaa, ma sɛtsɛ dɛi ci patɛ, nɔga'ɛ. Taa tɛ kadɛgulɛminɛ, ka kavɛnɛ nɛ ci ka fanɛ, tɔya wabɛ."

8

Adɛvɛnɛ nɔga Yeesu ka ɛnji dɛbu'u ɛnfwadɛ

(Mat. 15.32-39)

¹ Ma daba'ɛ baanɛ gi'u, kɛ ɛnyi dabaala ka dza dɛ nɛ abii Yeesu. Pooshi sɛ nɔga zɛmɛ aciitii sɛ. Yeesu a 'waa'watɛ tɛ lyawarɛnaakii aabiikii, ɛnɔki ci ka tii,

² "Agi nɛhɛnɛ nɛ nyi tɛgunuunɛ nɔga ɛnjitsa, acii baanɛ makɛ nɛ tii ɛnshinɛ abiiiki, pooshi tii da sɛ nɔga kavɛnɛ aa matii.

³ Madɛ kɛ kapaa nyi tɛ tii, tɔya dzɛ satii dɛ madɛfɛnɛ, ka mbeenɛ nɛ madɛfɛnɛkii ka tii a rɛgwa, acii dzadɛ shi hara ɛnji."

⁴ ɛnɔki lyawarɛnaakii, "Iitɛ sanɛ dɛnaamɛ kaama upaa zɛmɛ ganɛ agi bilinɛ bahɛ zɛmɛvɛnɛ ka ɛnjitsa?"

⁵ Yeesu a lɛgwa amatii, "Buroodi moonɛ nɛndɛ acii una?" ɛnɔki tii ka ci, "Buroodi madɛfɛ."

⁶ Wata Yeesu a ba ka dabaala, kaa tɔya ndzaanɛ patɛ, ca nɔgɛrɛ burooditɛ madɛfɛ, ca kuyirii tɛ ɛntanɔfɛ, ca baatsɛpaa, ca vii ka lyawarɛnaakii kaa tɔya tɛkɛpaa ka ɛnja. Wata tɔya tɛkɛpaa.

⁷ Tɛ'i sɛ uuji hɛrɛfinɛ gi'u aciitii. Ca nɔgɛrɛ, ca kuyirii tɛ ɛntanɔfɛ, ca vii ka lyawarɛnaakii. Tɔya tɛkɛpaa ka ɛnji sɛ.

⁸ ɛnjitɛ gatɛ patɛ a zɛmɛ, tɔya ɛburɛ. Wata lyawarɛnaakii a tsɛkɛtɛ zɛmɛtɛ mbɛdaanɛ, dɛvɛ madɛfɛ.

⁹ Ma ɛnjitɛ zimɛ, ka dɛanɛ nɛ tii dɛbu'u ɛnfwadɛ. Wata Yeesu a kapaa tɛ tii kaa tɔya palɛ satii.

¹⁰ Ma tii da lyawarɛnaakii sɛ, pii wata tɔya ndɛrɛvɛnɛ aasɛkɛ kumbawala, tɔya palɛ aanɛ hanyinɛ nɔga Dalɛmanuta.

Alɛnɛ nɔga *Farisanyinɛ ka dɛ ka tii sɛ nɔga hurɛshishinɛ

(Mat. 16.1-4)

¹¹ Ma daba'ɛkii, kɛ shi Farisanyinɛ, tɔya ndzanɛ dɛ ka Yeesu mabizhinɛ, tɔya ba ka ci, kaa ca dɛ ka tii sɛ nɔga hurɛshishinɛ ɛtɛ ca baarii oo'i, tɛ'i ci da baawɛdɛ nɔga ɛntanɔfɛ. Ma lɛguyi tii ha'ɛ, kaa tɔya shii tɛbɛnɛ tɛ ci.

¹² Kɛ nɔgi'i Yeesu dɛ nɔgɛrɛnɛ, ɛnɔki ci, "Ka mi sanɛ ci ɛnji nɔga zamanana a alɛ sɛ nɔga hurɛshishinɛ kaa ɛnjɛ a dɛ ka tɔya? Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, pooshi sɛ nɔga hurɛshishinɛ ci ɛnjɛ a dɛ ka tii."

¹³ Wata Yeesu a unee ka tii. Ca ɛnɛ ka ndɛrɛvɛnɛ aasɛkɛ kumbawala, kaa ca tanɔgi aatanɔgi uunɛva.

Burɛnanɛ nɔga Farisanyinɛ da nɔga *Hirudusɛ

(Mat. 16.5-12)

¹⁴ Asee, kɛ zaanɛ ka *lyawarɛnɛ nɔga Yeesu nɛ nɔgɛrɛnɛ buroodi. Wata rɛnɔwɛ dyanɛ nɛndɛ aciitii asɛkɛ kumbawala.

¹⁵ Yeesu a dzalɛ tɛ tii, ɛnɔki ci, "Nɛhɛmɛ noonɛ na acii burɛnanɛ nɔga Farisanyinɛ da nɔga Hirudusɛ."

¹⁶ Makɛ fii tii ha'ɛ, tɔya gwanɛ ka wabɛnɛ ahadatii, ɛnɔki tii, "Ma bii ci ha'a, ɛtɛ pooshi amɛ nɔgiraanɛ buroodi."

¹⁷ Ma Yeesu, kə shii ci sətə ci təya ba. Wata əŋki ci ka tii, “Ya una, ka mi cuuna wabə agyanə ghatə buroodya? Ca’ə əndzə’i, ma’ə unə mapaarətəgimə kuna? Kə ndaləgi hanjkala goonə kwa?”

¹⁸ Pooshi unə ka neenə də ginuunə kuna? Anii pooshi unə ka fanə də liminuuna? Pooshi unə ka buurətənə kwa?”

¹⁹ Saa’itə ngirə nyi buroodi tufə, nya baatsəpaa, nya vii ka əŋji dəbu’u tufə, d’əvə moonə tsəəkətəunə tətə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta’i ta’i pu’u aji bəra’i tsəəkətiinə.”

²⁰ Ca ənə ka ləgwanə ka tii, “Makə baatsəpaa nyi buroodi mədəfəfə ka əŋji dəbu’u ənfwadə, d’əvə moonə tsəəkətəunə tətə ətə mbədaana?” Əŋki tii ka ci: “Dəvə ta’i ta’i mədəfəfə.”

²¹ Əŋki ci ka tii, “Amma ca’ə əndzə’i ma’ə unə mapaarətəgimə nii?”

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də muurəfa

²² Wata təya mbu’u aasəkə vəranə ŋga Batəsayida. Əŋjə a kira ka Yeesu muurəfa. Əŋjə a kədii tətə ci kaa ca kavə ciinə aashi muurəfətə, kaa ca upaa mbədənə.

²³ Wata Yeesu a kəsətə tətə muurəfətə ka ciinə, təya dzəgi gatə də vərə. Dzəginatii, wata ca tifəvə giirənə aagi muurəfətə, ca kavə ciinə aanəkii. Əŋki ci ka ci, “Agi neenə nə hə ka uushi’inə nii?”

²⁴ Əndətə a tsaamə, əŋki ci, “Agi neenə nə nyi ka əŋja. Amma makə ənfuginə cii kya nee, təya wiigi’i.”

²⁵ Yeesu a ənə ka kavə ciinəkii aagi əndətə. Əndətə a tsaamə ŋga’ə, wata kə mbə’i ci, ca nee ka ha paŋgəraŋə.

²⁶ See Yeesu a dā bariya ka əndətə oo’ya, “Duu aasii. Ga ha ənə aasəkə vəranə.”

Banə ŋga Piita oo’i, Yeesu nə *Matadəkii ŋga Əntanfə

(Mat. 16.13-20; Luka 9.18-21)

²⁷ Wata Yeesu tii da lyawarənaakii a madə ka dzənə aasəkə vəranyitə anə hanyinə ŋga Kayisariya Filipi. Ma təya dzə a rəgwa, ca ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, “Wu sanə nə nyi ci əŋjə a ba?”

²⁸ Əŋki lyawarənaakii, “Ma nə hara əŋji ka bana, hə nə Yoohana əndə dā bapətisəma. Əŋki hara əŋji, hə nə anabi Iliya. Hara əŋjə a ba əsa, əndə’i anabi ŋga ŋukə nə hə.”

²⁹ Əŋki Yeesu, “Ya unə noona? Wu nə nyi cuuna ba?” Piita a jikəvə, əŋki ci, “Hə nə Matadəkii ŋga Əntanfə.”

³⁰ Wata Yeesu a dā ka tii bariya oo’i, “Goonə ba wabəətə agyanəki taa ka wu.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 16.21-28; Luka 9.22-27)

³¹ Wata Yeesu a ndzanə dzəgunənə ka lyawarənaakii, ca wabə agyanə naakii nə, əŋki ci, “Tyasə ma *Uzənə ŋga ənda, see a sa ci cibənyinə lanə. Kadə nə gayinə da madiğərə limanyinə da maliminə a kaaree ka ci, əŋjə a bələgi tətə ci. Ma ka makkənə ŋga uusərə, ka madənə nə ci aagi maməətə əŋja.”

³² Furəŋjə baği Yeesu ka tii ətsa. Makə fii Piita ha’a, wata ca kəsəgi tətə ci aatanjgala, ca wazə ka ci.

³³ Amma Yeesu a zə’ugi, ca tsaamə tətə lyawarənaakii. Ca wazə ka Piita, əŋki ci, “Dzəgi abiiiki, *Seetanə! Ma hiimatsaaku, ŋga əndə shiŋkinə, əntaa ŋga Əntanfə.”

³⁴ Wata Yeesu a ‘wa tətə dabaala da lyawarənaakii aabiiki. Əŋki ci ka tii, “Taa wu patə ca moo nə’unə tətə nyi, tyasə see a kaaree ci ka naakii nə, ca ŋgərə ənfwə ŋga gwa’avənə tətə ci aashikii, ca nə’u də nyi.

³⁵ Tada wu patə ca dā gazhi’waanə ŋga gərətə əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma tada wu patə ətee ka əpinaakii putə ŋga nə’unə tətə nyi da putə ŋga Njunyi Habara, ci na luupaa əpinaakii.

³⁶ Mi sanə nə bwatya ŋga upaa patənə ŋga uushi’inə asəkə duuniya, amma əndə ətee ka əpinaakəya? Pooshi bwatyakii.

³⁷ Madə kə zii əpinə ŋga ənda, pooshi uushi cii kəya vii kaa ca ənə ka upaa də əpinəkii.

³⁸ Ma aagi ma’waslyakə zamanana ənə ci əŋjə a kaaree ka Əntanfə, ma əndətə dīi ayinə tətə ci ka wabənə agyanəki da agyanə wabənəaaki, ma nyi Uzənə ŋga ənda, kadə nə ayinə a dā tətə nyi ka wabənə agyanə əndətə uusəratə nii kya shi aagi mēghərəvənə ŋga Daadə da ŋga malaaba malaa’ikanyinə.”

9

¹ Əŋki Yeesu ka tii əsa, "Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i hara ənji ganə ahadaamə na nee də ginətii, tii ma'ə maməətəmə, ka *ŋwanjuunə ŋga Əntanjə da baawədaakii."

Məghərəvənə ŋga Yeosu

(Mat. 17.1-13; Luka 9.28-36)

² Ma daba'ə baanə kuwa, Yeosu a ŋgərə tə i Piita, da Yakubu da Yoohana, ca kərə tə tii aanə magərə giŋwa, wata tii ha'ə. Ma təya nee, wata ca zə'wə akəŋwaciitii,

³ bərənə nə kəjeerənaakii tyaslyaslyə. Pooshi əndə asəkə duuniya ca mbee ka kubəgi kəjeerənə nduuda ha'a makə əta.

⁴ Wata ma təya nee, watiitsə i anabi *Iliya da Muusa, təya wabəshi da Yeosu.

⁵ Wata Piita a ba ka Yeosu, əŋki ci, "Maləma, ŋga'ə dii makə ganə niinə. Taku keena ratə koonə tsakabanyinə makə, naaku rəŋwə, ŋga Muusa rəŋwə, ŋga Iliya rəŋwə."

⁶ Ma wabi ci ha'ə, acii kə ŋgwaləgi tii ka shaŋə, paa ci shii sə ŋga banə.

⁷ Wata məzhidəkwyaminə a zadəgi dagyanətii. Ma təya fa, əndə a wabya dəgi məzhidəkwyaminəkii, ca ba, "Waatsə Uuzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudəgi səkək. Famə tə ci." *

⁸ Ma i Piita tsaaməgi, maneemə tii taa ka wu abitii ma'ə madəamə Yeosu.

⁹ Ma təya dzə də jimanə satii a giŋwa, Yeosu a dfa ka tii bariya, əŋki ci, "Goona ba taa ka wu tə sətə nee unə, see daba'ə madənaaki agi maməətə ənja, nyi *Uuzənə ŋga ənda."

¹⁰ Kə luuvə tii bariyatə dii ci ka tii. Amma ma ahadatii satii, kə laaguyi tii, əŋki tii, "Mi da nə madənə agi maməətə ənja?"

¹¹ Təya ba ka Yeosu, "Aa mi dii ci maliminə a ba oo'i, Iliya na takəŋwa shinə ka Aləmasiihu?"

¹² Yeosu a ba ka tii, "Weewee ha'ə makə ətsa, Iliya na shi zəkū'i ka hadatəgi də patənə ŋga uushi'inə. Əntaa tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə ŋga Əntanjə oo'i, ka sanə nə Uuzənə ŋga əndə cibənyinə kama kama, əŋjə a kaaree ka ci kwa?"

¹³ Amma wanyinə ka banə koonə, kə uugi Iliya shinə. Kə dii əŋji ka ci sətə kadəesəkə ka tii patə, makə sətə dii manaahəkii agyanəkii asəkə ləkələkətə ŋga Əntanjə."

Mbədəpaanə ŋga Yeosu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci

(Mat. 17.14-21; Luka 9.37-43)

¹⁴ Mbu'unatii aabii hara *lyawarənə, wata təya lapaa kə ndzaanə danšana ka tii də na, maliminə a dfa ka tii mabizhinə.

¹⁵ Makə nee ənji patə ka Yeosu, kə dii ka tii ka sə ŋga hurešishinə. Təya hwaya aabiikii, təya nəhəpaa tə ci.

¹⁶ Yeosu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Anə mi nuunə ka dfa mabizhina?"

¹⁷ Wata əndə'i əndə ahada danšana a jikəvə, əŋki ci, "Maləma, kə kira nyi ka hə uuzənaaki, acii tə'i ginaaji anəkii. Pooshi ci ka mbee ka wabənə.

¹⁸ Taa guci patə, maa kə ma'i ginaaji anəkii, ginaajikii a uurəvə tə ci aa panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii. Ca tsəbə linyinə. Shishinəkii patə a huurəgi shindəŋə. Kə kədii nyi acii lyawarənaaku, kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii."

¹⁹ Fanə ŋga Yeosu ha'ə, əŋki ci ka tii, "Ya'əmə, unə ənji ŋga zamanana, pooshi unə gi'i tə Əntanjə. Ca'ə guci sanə nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kiramə ka nyi uuzənəkii dii."

²⁰ Wata əŋjə a kira uuzəətə ka ci.

Makə nee ginaajitə ka Yeosu, wata ca dəgəpaa tə uuzəətə də ŋgeerənə. Uuzəətə a kula. Fuudənə nə ci a panə. Əbwyənə nə cikufinə amakii.

²¹ Wata Yeosu a ləgwa ama dii uuzəətə, əŋki ci, "Guci sanə ndzanətə ka ca?" Əŋki dii, "Ndzanə ka saa'itə ci ma'ə uundzəkii.

²² Lanə jikə ginaajitsə ka uudə bələginə tə ci də kaaləgərənə tə ci aagi gunə da i aagi ma'inə. Nəhuu təgunuunə geenə. Tsakuu tiinə, madə ka mbeənə nə hə."

²³ Əŋki Yeosu ka ci, "Madə ka mbeənə nə nyi, bii ha? Paa ha shii oo'i, ma əndətə gi'i tə Əntanjə, taa mi patə ka mbeənə nə ci ka dātənə kwa?"

²⁴ Pii wata dii uuzəətə a jikəvə də ŋgeerənə, əŋki ci, "Kə gi'i nyi tə Əntanjə. Tsakuu tə nyi kaa nya tsakə gi'inə tə ci."

²⁵ Makə nee Yeosu, wiitsə ənji ka ja də nə anətii də huyihuyi, ca wazə ka ginaaja, əŋki ci, "Ginaajinə kavə tə uuzəənə ka kadəgələməənə, wanyinə ka wazənə ka hə, shigi ashii uuzəənə. Ga ha ənya aashikii ma'a."

²⁶ Wata ginaajitə a kapaa vurənə də ngeerənə, ca dəgə tə uuzəətə də ngwaangwa'ənə, ca shigi ashikii. Wata lakə nə uuzəətə makə mantəkii. Ma nə ənji patə ka banə, "Mantəkii nə uuzəətsa."

²⁷ Amma Yeesu a kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, ca madəe ka ci.

²⁸ Ma ətə dzəgərə Yeesu aasii, makə nee lyawarənaakii pooshi əndə abitii, təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Mi sanə dʒii təkuree inə ka lyaakagi tə ginaajitsa?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, "Pooshi taa mi ca lyaakagi tsarə nga ginaajitsa, see də də'wa kə uugi."

Ənənə nga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii
(Mat. 17.22-23; Luka 9.43-45)

³⁰ Makə ma'i tii gatə, təya palə danə hanyinə nga Galili. Ma Yeesu, paa ci mwayi ənjə a shii taa da nə ci,

³¹ acii agi dzəgunənə nə ci uushi'inə ka lyawarənaakii. Ca dzə də wabənə ka tii agyanə naakii na, ca ba, "Ka vəginə nə ənji tə Uuzənə nga əndə aacii ənja, təya bələgi tə ci. Maa kə bələgi ənji tə ci, ma ka makkənə nga uusəra, ka madənə nə ci agi maməətə ənja."

³² Amma, ma lyawarənaakii, paa tii paaratəgi də sətə cii kəya ba ka tii. Kə ngwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanə palee də gawuuna?
(Mat. 18.1-5; Luka 9.46-48)

³³ Makə mbu'i tii aa Kafarənahumə, təya dzəgərə aasii. Yeesu a ləgwa ama lyawarənaakii, əŋki ci, "Agyanə mi sanə njuuna da mabizhinə una shi a rəgwa?"

³⁴ Amma pooshi tii jikə ka Yeesu, acii ma təya shi a rəgwa, kə dʒii tii mabizhinə ahadatii oo'i, "Wu sanə palee də dʒuunuunə ahadaama?"

³⁵ Wata Yeesu a ndzaanə, ca 'wa tə tii patə pu'u aji bəra'i, əŋki ci ka tii, "Taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə, wa ca ndzaa ka moodəba'a, wa ca ndzaa ka əndə slənənə ka ənji patə əsə."

³⁶ Wata ca ngərə uuzənə, ca kəŋee ahadatii. Ca gapətə tə uuzəətə, əŋki ci ka lyawarənaakii,

³⁷ "Taa wu liwə uuzənə, madə putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwu tə nyi, əntaa wata tə nyi liwə ci, amma tə əndətə sləkəe ka nyi liwə ci."

Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci
(Luka 9.49-50)

³⁸ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, "Maləma, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka magunuura deenə, kə təŋapaa inə tə ci."

³⁹ Əŋki Yeesu ka ci, "Goona təŋapaa tə ci. Acii ma əndətə ca da sə nga hurəshishinə də ləməki, pooshi ci ka wabənə bwayakii agyanəki kwakwatə.

⁴⁰ Ma əndətə makaareemə kaamə, naamə nə ci.

⁴¹ Təntanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə ca gyacii koonə ma'inə ka sanə putə nga ətə dʒii unə nga Aləmasiihu, weewee ka upaanə nə ci shikwaakii."

Uushi'itə na da tə ənda putə nga slənə 'waslyakəənə
(Mat. 18.7-9; Luka 17.1-2)

⁴² "Taa wu patə kavə tə taa rəŋwə agi manjeeviitə vii ka nyi goonja kaa ca pu'u, gədfə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də nga'əənə, ənjə a kəgərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

⁴³ "Madə ciinəku ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, lagi. Gədfə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə ciinə acii dzənə da ciinəku bəra'i aagi gunə ətə pooshi ka əntənə. [

⁴⁴ Acii ma davə, pooshi kantəhudənyiiitə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

⁴⁵ Madə sədfəku ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, lagi. Gədfə gi hə ka upaa əpinə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə yadə sədfə acii ndzaanə da i sədfəku bəra'i, ənjə a ka tə hə aagi gunə. [

⁴⁶ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiitə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.]

⁴⁷ Madfa ginəku ca kavə tə hə ka da 'waslyakəənə, hurə'yagi. Gədə gi hə aagi *ɲwanjuunə ɲga Əntanjə də ginə rəɲwə acii ndzaanə da i ginəku kyakya'ə bəra'i, amma ənjə a ka tə hə aagi gunə.

⁴⁸ Ma davə, pooshi kantəhudənyiiətə ca adə tə ənji ka əntənə, pooshi gunə ka əntənə əsə.

⁴⁹ "Də gunə nə Əntanjə a hadatə də taa wu patə, makə ətə ci ənjə a hadatə zəmə də zhatana.

⁵⁰ Nunyikii nə zhatana. Amma madfa kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeənə ka ənətəginə ɲjamə ɲjamə ma'ə. Ndzaamə ka ənji makə zhatanə agi dzəgudfa. Ndzaashimə agi jamənə." †

10

Dzəgunənə ɲga Yeesu aɲyanə lakəgi minə

(Mat. 19.1-12; Luka 16.18)

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə gatə, ca palə aanə hanyinə ɲga Yahudiya, ca tanjəgi gəərə ɲga Urədunə. Ənjə a ənə ka dza də nə abiiikii. Ca ənə əsə ka dzəgunə ka tii wabənə ɲga Əntanjə makə ətə sənaavə ci.

² Wata hara *Farisanjinə a shi aabiikii, təya alə rəgwa ɲga təkənə tə ci də ləgwanə amakii, əŋki tii, "Ya əna, kə vii bariya gaamə rəgwa ka əndə a lakəgi minaaikii kwa?"

³ Əŋki Yeesu ka tii, "Mi nə bariya ɲga Muusa ka banə koonə?"

⁴ Əŋki tii, "Kə kapaa Muusa rəgwa ka ɲgurə a naahə ləkələkətə ɲga lakəgi minaaikii, ca lakəgi tə ki."

⁵ Əŋki Yeesu, "Ma nyaahə Muusa bariyatə ha'a, acii ndalənə ɲga ədzəmuunə.

⁶ Amma saa'itə tagii Əntanjə duuniya, ɲgurə da minə ghənyi ci tə ənja.

⁷ Ca ba: Putakii ha'ə, wa ɲgurə a bwasee ka dii da məci, ca ləbə tii da minaaikii,

⁸ təya ndzaa shishinə rəɲwə. Də ha'ə ndzaanə tii əndə rəɲwə, əntaa ənji bəra'i ma'ə.

⁹ Aciiikii, ma sətə gəɲutəgi Əntanjə, ga əndə a təkəe."

¹⁰ Makə ənəgərə tii aasii, wata *lyawarənə ɲga Yeesu a ləgwa amakii aɲyanə wabəətsa.

¹¹ Əŋki Yeesu ka tii, "Taa wu patə lakəgi minaaikii, ca ɲgərə əndə'i minə, kə ali ci hiinə ətsa, ca da 'waslyakəənə ka təkəɲwatə minaaikii.

¹² Madfa minə əsə dzəgi satə atsa ɲgurii, kya dzə ka ɲgərə əndə'i ɲgura, aləhiinə nə ki ka d'anə."

Daanə barəkaanə ɲga Yeesu ka uuji manjeevənə

(Mat. 19.13-15; Luka 18.15-17)

¹³ Agi kiranə nə ənji manjeevənə ka Yeesu kaa ca daanə ciinə ɲga barəkaanə aanətii. Amma, ma lyawarənaakii, kə laalii tii ɲguruumə ka ənja.

¹⁴ Makə nee Yeesu ha'a, wata səkəkii a bəzəgi. Əŋki ci ka lyawarənaakii, "Uneemə ka manjeevənə kaa təya shi aabiiki, goona tənə tə tii, acii ka tsarə ɲga ənji makə tii də *ɲwanjuunə ɲga Əntanjə.

¹⁵ Tantanjinə cii kya ba koonə, ma əndətə pooshi luuvə ka Əntanjə a ndzaanə ka ɲwanjwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ɲwanjuunə ɲga Əntanjə shanə."

¹⁶ Wata Yeesu a fədə manjeevənə aashikii, ca ɲgərə ciinəkii, ca daanə ka tii barəkaanə.

Əndə gəna

(Mat. 19.16-30; Luka 18.18-30)

¹⁷ Ma ətsə Yeesu a madə kaa ca palə saakii, wata əndə'i əndə a shi də huyihuyi, ca gərə'waanə akəɲwaciikii, əŋki ci ka ci, "Maləma, ma hə kamə, ɲunyi əndə nə hə. Mi dəbēe d'anəki kaa nya upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwa?"

¹⁸ Əŋki Yeesu ka ci, "Ka mi cii kwa 'wa tə nyi ɲunyi ənda? Pooshi ɲunyi əndə madaamə Əntanjə ci rəɲwə dyanə.

¹⁹ Kə shii hə bariya ɲga Əntanjə, waatoo, Ga ha bələ hiinə, ga ha alə hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda ɲga jirəkənə anə ənda, ga ha gəpətə uushi ɲga ənda, gadfee ka i duu da muu."

²⁰ Əŋki əndətə, "Ma ətsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə."

9:47 9.47 Mat. 5.29. 9:48 9.48 Isaa. 66.24. 9:49 9.49 Leew. 2.13. † 9:50 9.50 jamənə: Luka 2.14; 1 Tees. 5.13; Rooma 12.18. 10:1 10.1 Luka 9.51. 10:3 10.3-4 Mat. 5.31. 10:6 10.6 'Wat. 1.27. 10:7 10.7 'Wat. 2.24. 10:11 10.11-12 Mat. 5.32; Luka 16.18; 1 Koor. 7.10-11. 10:15 10.15 Mat. 18.3. 10:19 10.19 Shig. 20.12-16; Dzək. 24.14.

²¹ Wata Yeesu a tsaamə tə ci, kə kadfeesəkə əndəkii ka ci, əŋki ci ka ci, “Uushi rəŋwə mbədaanə ka hə ŋga dənə. Ma dənəkwa, duu ka dərəmaginə də uushi'inaaku, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə dīi hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii Əntanfə. Ma daba'əkii, ha shi ka nə'u tə nyi.”

²² Makə fii əndətə ha'ə, wata ca geegi ka ginəkii təkə təkə, ca palə saakii də mabətəsəka, acii laŋə dərəva nə gəna aciikii.

²³ Wata Yeesu a zə'ugi aabii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, “Dzawə dərəva nə dəmənə ŋga əŋji gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.”

²⁴ Kə dīi ka lyawarənaakii ka sə ŋga hurəshishinə nə wabənaakii. Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci “Manjeevənaakya, dzawə nə dzənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

²⁵ Gədfə dəməginə ŋga ŋyalooba ka rəgwa shinə ŋga libərə də ŋgufənə, acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.”

²⁶ Kə dzəgəpaa tə lyawarənaakii ka shanə, təya laagwa ahadatii, əŋki tii, “Madə ha'ə əna, aa wu dīi nə upaa luupaana?”

²⁷ Yeesu a tsaamə tə tii, ca ba, “Ma əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kəya mbee ka dətənə ci saakii ka upaa də luupaanə. Amma, ma Əntanfə, ka dətənə nə ci taa mi, acii naakii nə baawəfa patə.”

²⁸ Wata Piita a jikəvə ka ci, əŋki ci, “Yoo, waniinə kə bwasee inə ka uushi'inə patə əna, ina nə'u tə hə.”

²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə bwasee ka yaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa məci, taa dīi, taa manjeevənaakii, taa raakii, madə ka putaaki bwasee ci da ka putə ŋga Njuni Habara,

³⁰ ka upaanə nə ci yinyinə, i ndzəkəŋushi'inə, i manjeevənə, i mənənyinə, i rənyinə, gya'ə agi saa'ina, palee ka ətə bwasee ci aa ba'ə. Amma, ka cibeenə nə əŋji ka ci. Ma daba'əkii, ka upaanə nə ci əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə agi zamanatə na shi.

³¹ Amma laŋə nə matakəŋwanyinə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə. Laŋə nə moodəba'ənyinə əsə na ndzaanə ka matakəŋwanyinə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii
(Mat. 20.17-19; Luka 18.31-34)

³² Ma daba'əkii, Yeesu a madə tii da lyawarənaakii, kaa təya dzə aa Urusaliima. Ma təya palə a rəgwa, Yeesu a ta kəŋwanə ka tii. Amma, ma tii, pooshi tii ka mabanee ma'yanə. Ma əŋjitə ca shi daba'ə əsa, kə ŋgwali tii. Yeesu a ənə ka 'waginə tə lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Ca ndzanə banə ka tii agyanə sətə na dā tə ci.

³³ Əŋki ci, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Ma davə, ka dzənə nə əŋji ka viinə tə Uzənə ŋga əndə acii madiigərə limanyinə da maliminə, təya lagi ka ci gəŋwanə ŋga bələnə, təya vii tə ci aacii əŋjitə mashiimə tə Əntanfə.

³⁴ Ma təya, ka ŋusənə nə tii tə ci, ka tiifənə nə tii giirənə aashikii, təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə əŋja.”

Kədiinə ŋga Yakubu tii da Yoohana
(Mat. 20.20-28)

³⁵ Wata i Yakubu tii da Yoohana, manjeevənə ŋga Zabadiya, a shi aabii Yeesu, əŋki tii ka ci, “Maləma, tə'i uushi ciina uufə kaa ha dā keenə.”

³⁶ Əŋki Yeesu, “Mi cuuna uufə nya dā koona?”

³⁷ Əŋki tii, “Vii keenə rəgwa ŋga ndzaanə atanjalaku agi dūunuunaaku, əndə'i da ciizəmaku, əndə'i əsə da madzənaku.”

³⁸ Amma əŋki Yeesu, “Mashiimuunə sətə cuuna kədii. Kadə nuuna mbee ka sə'watə sa cibə makə ətə nii kya sa kwa? Ka mbeenə nuunə ka sə'watə bapətisəma makə ətə nə əŋjə a dā ka nyi kwa?”

³⁹ Əŋki tii ka ci, “Awa, ka mbeenə niinə.” Yeesu a ba ka tii, “Weewee, ma cibətə nii kya sa, ka sanə nuunə. Ma bapətisəmatə nə əŋjə a dā ka nyi əsə, ka dənə nə əŋji koonə.

⁴⁰ Amma, ma ndzaanə atanjalaki, əntaa nyi nəndə da baawəfa ŋga viinə. Ma hatsa, ŋga əŋjitə tadəpaa Əntanfə tə tii.”

⁴¹ Fanə ŋga hara lyawarənaakii pu'u tə wabətəsa, wata səkətii a bəzəgi aashi i Yakubu tii da Yoohana.

⁴² Wata Yeesu a 'watə tē tii patə aabiikii, əŋki ci, "Kə shii unə oo'i, ma ənjitə ŋgirə ənjitə mashiimə tē Əntanjə kaa təya dā ŋwanjuunə agyanətii, tii ca hanətə natii na. Ma madiigərə ənjatii əsə, aji kanə nē tii ka tii bariya dē baawəda.

⁴³ Amma, ma una, pooshi ka d'anə ha'e ahadoonə. Taa wu patə mwayi ndzaanə ka gawə ahadoonə, see a ndzaa ci ka əndə slənə goonə.

⁴⁴ Ha'e taa wu patə mwayi ndzaanə ka matakəŋwanə ahadoonə, tyasə see a ndzaa ci ka mava ka ənji patə.

⁴⁵ Aci ma shi nyi *Uuzənə ŋga ənda, əntaa ka ənjə a slənə ka nyi, amma kaa nya slənə ka ənja, nya vəgi əpinaaki ka pərapaanə dē ənji lanjə."

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də Barətimawə muurəfa
(Mat. 20.29-34; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Wata i Yeesu da lyawarənaakii a mbu'u aasəkə vəranə ŋga Yarikoo. Makə ma'i tii da hara ənji lanjə, təya palə, wata təya lapaa muurəfə dasə ka kədiinə atəngala rəgwa. Ma ləməkii, Barətimawə, uuzənə ŋga Timawə.

⁴⁷ Makə fii ci oo'i, Yeesu əndə Nazaratu ətsə ca pitəgi, wata ca madfəe ka uuraakii ka banə, əŋki ci, "Yeesu, *jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki."

⁴⁸ Ənji lanjə a wazə ka ci, kaa ca ndzaa kəda'ə. Amma wata ca tsakə ŋgərəe ka uurakii palee ka əta, əŋki ci, "Jijinə ŋga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki."

⁴⁹ Yeesu a kəŋaanə, əŋki ci, "Wamə tē ci." Təya 'wa tē muurəfəta, əŋki tii ka ci, "Dawə moodasəka, madətə, aji 'wanə nē ci tē hə."

⁵⁰ Wata həryatə muurəfətə a madətə, ca kagi gwadaakii, ca shi aabii Yeesu.

⁵¹ Əŋki Yeesu ka ci, "Mi cii kwa moo nya dā ka ha?" Əŋki muurəfətə, "Maləma, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha."

⁵² Əŋki Yeesu, "Duu saaku, kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tē nyi." Pii wata ca ənə ka neenə ka ha, ca dzə atsa Yeesu a rəgwa.

11

Dəmənə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Urusaliima
(Mat. 21.1-11; Luka 19.29-40; Yooh. 12.12-19)

¹ Ma ətsə tii kədəhə ka mbu'unə aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, kə lapaa tii vəranə ŋga Bayitifaaji da Bayitaniya, aşi giŋwə ŋga Zayitunə. Wata Yeesu a sləkəe ka hara lyawarənaakii bəra'i

² də banə ka tii, "Dəmənə aasəkə vərəatə akəŋwacii unə. Madə kə mbu'yuunə, pii ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwələ, pooshi ənji sha ŋgirə aa ba'akii. Pəryatəmə, una kira.

³ Madə kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna dā ha'ə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi. Ka ənyapaaginə nē ci pii pii'."

⁴ Wata təya madə, təya palə, təya lapaa uundzə vaməndakii magwələkii a uura mayi, atəngala rəgwa. Ma təya pərə,

⁵ ənjitə kəŋaanə davə a ləgwa amatii, əŋki tii, "Ka mi cuuna pərəgi uundzə vaməndatsa?"

⁶ Təya ba makə sətə bii Yeesu ka tii. Wata ənjitə a unee ka tii, təya pərə,

⁷ təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii aa ba'a vaməndata. Yeesu a ndərəvə aa ba'akii.

⁸ Makə ŋgirə Yeesu aaba'a vaməndata, ca palə, ənji lanjə a sasafəpaa kəjeerənyinatii a rəgwa. Hara ənjə a pusha ba ŋga ənfuginə dē bilə, təya sasafə a rəgwa.

⁹ Ma ənjitə davə, dakəŋwacii da daba'əkii patə, kə ŋgərəe tii ka uuratii, təya ba, "Dələnə dē Əntanjə. Tə'i barəkaanə aşi əndətə shi dē ləmə ŋga Slandana.

¹⁰ Tə'i barəkaanə aji ŋwanjuunə ŋga dzədzəshii'inaamə *Dawuda ətə nii kəya dā. Dəlaamə dē Əntanjə."

¹¹ Mbu'unə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Urusaliima, wata ca dəməgərə aasəkə *yi ŋga Əntanjə. Ca tsaamətə uushi'inə patə asəkəkii. Makə dīi ci kə uugi kədəwanə d'anə, wata ca madfə tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, təya ənə aa Bayitaniya.

Naalaginə ŋga Yeesu tə ənfwə uudəva
(Mat. 21.18-19)

¹² Pukətə hakii təya ənya dē Bayitaniya, wata madfəfənə a dā tē Yeesu.

¹³ Ca nee ka ənfwə uudəvə dzaɖə gi'u, ca palə aatsaa ənfukii ka tsaamətənə mbu'u ka upaanə nə ci pookii. Amma makə mbu'i ci aatsakii, ma ca nee, wata ba səgafə, acii ma saa'ita, əntaa saa'i n̄ga poonə n̄ga uudəva.

¹⁴ Wata Yeesu a naalagi tə ənfuta, əŋki ci, "Pooshi hə ka poonə bahə kaa əndə a adə pawaaku ma'ə." Kə fii lyawarənaakii əsə.

Dzənə n̄ga Yeesu aasəkə *yi n̄ga Əntanfə
(Mat. 21.12-17; Luka 19.45-48; Yooh. 2.13-22)

¹⁵ Mbu'unatii aasəkə vərənə n̄ga Urusaliima, Yeesu a dəmægərə aasəkə yi n̄ga Əntanfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji d̄a fiiriinə davə, ca dzaadzapaa ha n̄ga pəra kwaɖa d̄a d̄əgələnyinə n̄ga ənji d̄ərə d̄ə bilyamasariinə.

¹⁶ Pooshi ci luuvə kaa ənjə a kərə uushi dasəkə yi n̄ga Əntanfə.

¹⁷ Ca dzəgunə ka tii, əŋki ci, "Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntanfə, 'Yi n̄ga d̄a də'wa n̄ga pətənə n̄ga slikerənə 'wanə ənji yaaki.' Amma ma una, kə geegyunə ka yikii ka ha n̄ga umbənə n̄ga mahiirənə."

¹⁸ Makə fii madiigərə limanyinə da i *maliminə n̄ga bariya, wata təya alə rəgwa n̄ga bələnə tə Yeesu. Acii kə n̄gwələe ci ka tii, makə nee tii, kə d̄ii ka ənji ka sə n̄ga hurəshishinə nə dzəgunənaakii ka tii.

¹⁹ Danə n̄ga kədəwanə, Yeesu tii da lyawarənaakii a dzəgi asəkə vərənə.

Huurəginə n̄ga ənfwə uudəvətə
(Mat. 21.20-22)

²⁰ Pukətə hakii deerənə, təya ənya aasəkə vərənə, wata ma təya tsaaməgi, kə huurəgi ənfwə uudəvətə hwa'ə dən̄ə ka slərəginəkii.

²¹ Ma Piita, kə buurətə ci sətə d̄ii. Wata əŋki ci ka Yeesu, "Maləma, tsaaməgi. Ma ənfwə uudəvətə naalagi hə, kə huurəgi hwa'ə."

²² Yeesu a ba ka tii, "Viimə goon̄ga ka Əntanfə.

²³ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə gi'i tə Əntanfə, ka mbeenə nə ci ka banə ka gin̄unə oo'i, Mbuduu, ha dzə ka kulagərənə aagi uunəva. Mad̄a kii ci nəkii d̄ə ədzəmə rəŋwə oo'i, ka d̄anə nə Əntanfə ka ci sətə kədii ci, ka d̄anə ka ci.

²⁴ Acii kii wanyinə ka banə koonə, taa mi pətə kədii unə d̄ə də'wa, kamə nuunə oo'i kə upaa unə səkii, ka upaanə nuunə əsə.

²⁵ Waatoo, taa guci nuunə ka d̄a də'wa, mad̄a tə'i əndə kəsəpaa unə a moodəfuunə, tifyagimə tə ci, kaa Dəsənuunə ətə dadagyə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə. [

²⁶ Amma mad̄a pooshi unə tifyagi tə hara ənja, pooshi Dəsənuunə ətə dadagyə ka tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə əsə.]"

Wu vii baawəɖa ka Yeesu
(Mat. 21.23-27; Luka 20.1-8)

²⁷ Mbu'unatii aa Urusaliima, ma Yeesu a dzə d̄ə wiigi'inə asəkə *yi n̄ga Əntanfə, wata madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə a shi aabiikii.

²⁸ Wata təya gwanə ka ləgwanə amakii, əŋki tii, "Də n̄gutə baawəɖa san̄ə cii kwa d̄aada uushi'inə ha'a? Wu san̄ə vii ka hə baawəɖatsa?"

²⁹ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, "Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi koonə naaki. Mad̄a kə bagyuunə ka nyi, nyi maa, ka banə nə nyi koonə tad̄a d̄ə n̄gutə baawəɖa cii kya d̄aada uushi'inə.

³⁰ Bamə ka nyi, wu san̄ə sləkəe ka Yoohana kaa ca d̄a bapətisəma ka ənja, Əntanfə nii, anii ənda?"

³¹ See təya ndzanə d̄aada mabizhinə ahadatii, əŋki tii, "Mi banaamə əna? Mad̄a bii amə oo'i, Əntanfə sləkəe ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii d̄iya?"

³² Amma pooshi amə ka banə oo'i, əndə sləkəe ka ci." Ma təkuree tii ka banə ha'ə, n̄gwalii tii acii d̄abaala, acii ma təya, kə shii tii oo'i, *anabi n̄ji Yoohana tanyii.

³³ Wata əŋki tii ka ci, "Mashiimiinə taa wu sləkəe ka ci." Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tad̄a d̄ə n̄gutə baawəɖa cii kya d̄a uushi'inə."

12

Misaali d̄ə bwaya aginə n̄ga mooziinə
(Mat. 21.33-46; Luka 20.9-19)

¹ Wata Yeesu a 'watēgi wabōnē ka tii dē misaali, ēŋki ci, "Tē'i ēndē'i ēndē sha dīi rē ŋga inabi. Ca tsatē, ca tēlāgi gu'u ŋga mya'ē dē inabi, ca ghōnēgi magērē ha ŋga nēhē uushi'inē, ca ŋgērē rēkii, ca wēgi ka mooziinē, kaa tōya tēkē cīfanē ŋga rēkii da i ci. Ma daba'ēkii, ca palē oogē.

² Makē dīi cīfanē ŋga inaba, wata ca slēkee ka ēndē slēnaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii.

³ Wata tōya kēsē tē ci, tōya fēslēppaa tē ci, tōya ēnēppaa dē ci pooshi taa mi aciikii.

⁴ Slanda rētē a ēnē ka slēkee ka ēndē'i ēndē slēnaakii. Tōya dēēgēppaa tē ci ka na, ayi ayi dērēva cīfēe tii ka ci.

⁵ Slanda rētē a ēnē ka slēkee ka ēndē'i ēndē ēsē. Ma ca, kē bēlāgi tii tē ci. Ha'ē makē ētsē dīi tii dē hara ēnji lanē. Tōya fēslēppaa harakii, tōya bēlāgi harakii.

⁶ Wata moodē uuzēnaakii rēŋwē dyanē mbēdaanē. Daba'ēkii, ca slēkee ka uuzētē aabiitii. ēŋki dīi, "Weewee ka neenē nē tii ka mēghērēvōnē ŋga uuzēnaaki."

⁷ Mbu'unē ŋga uuzētē aabiitii, wata ēŋki tii ahadatii, 'Waanē mazēmē yi kē mbu'ya. Shoome, kaama bēlāgi tē ci, kaama zēmē ya.'

⁸ Wata tōya kēsētē tē uuzētē, tōya bēlāgi tē ci, tōya kagi tē ci aaba'ē tsanē.

⁹ "Ya ētsa, mi nē sētē dānē slanda rētā? Ka shine nē ci, ca bēlāgi tē mooziita, ca vii rētē ka hara ēnja.

¹⁰ Mashimuunē a jan̄gii sētē nyaahē ēnji asēkē malaaba lēkalēkatē kuna? Ma bii ci, 'Ma faaratē kaaree ēnji ghōnē kuva makē pooshi nafaakii,

ci ēnēppaa ka faaratē palee dē mēghērēvōnē.

¹¹ Ma ētsa, slēnē ŋga Slandana.

Ma amē ēsē, sē ŋga hurēshishinē kaamē.' "

¹² Makē fii gayinē ha'ē, wata tōya dā gazhi'waanē ŋga kēsētēnē tē Yeesu, acii kē shii tii oo'i agyanētii wabi ci dē misaalitsa. Amma kē ŋgwalēgi tii acii dabaala. Wata tōya bwasee ka ci, tōya palē satii.

Lēgwanē agyanē vii tsākē ka ŋwan̄wō *Kayisarē

(Mat. 22.15-22; Luka 20.20-26)

¹³ Ma daba'ēkii, wata ēnjē a slēkee ka hara *Farisanyinē da ēnji ŋga *Hirudusē kaa tōya shii upaa sē ŋga idēppaanē ashi Yeesu agi wabōnaakii, tōya kēsē tē ci.

¹⁴ Tōya shi aabiikii, ēŋki tii, "Malēma, kē shii inē oo'i ēndē goon̄ga nē hē. Paa hē ka tadēppaa taa ŋgutē tsarē ŋga ēnda, acii paa hē ka tsaamōnē ka dūunuunē ŋga ēnda. Dē goon̄ga nē hē ka dzēgunētōnē ka ēnji rēgwa ŋga ēntan̄fē. Ya san̄a, kē kapaa bariya gaamē kaamē rēgwa ŋga vii tsākē ka ŋwan̄wō Kayisarē nii, anii poosha?

¹⁵ A ki'yaamē nii, anii a bwasee ama?" Amma kē shii Yeesu jarēwinatii, wata ēŋki ci ka tii, "Mi san̄ē cuuna moo tēkōnē tē nya? Kiramē kwaḅa kaa nya tsaamētē."

¹⁶ Tōya kira ka ci. Wata ca lēgwa ka tii, ēŋki ci, "Ya ēna, kēŋwaciinē da lēmē ŋga wu ēnē anē kwaḅana?" Tōya ba ka ci, "Ma ētsa, kēŋwaciinē ŋga ŋwan̄wō Kayisarē."

¹⁷ Wata Yeesu a ba ka tii, "Viimē ka Kayisarē sētē ndzaa ka naakii, una vii ka ēntan̄fē sētē ndzaa ka ŋga ēntan̄fē." Fanatii ha'ē, kē dīi ka tii ka sē ŋga hurēshishinē ka shan̄ē.

Lēgwanē agyanē mad'ōnē ŋga mamētē ēnja

(Mat. 22.23-33; Luka 20.27-40)

¹⁸ Ma daba'ēkii ēsē, *Sadukiinē a shi aabii Yeesu. Ma tōya, tii nē kurēgētē ca ba, pooshi mamētē ēnji ka mad'ōnē da i ēpinē shan̄ē.

¹⁹ ēŋki tii ka Yeesu, "Malēma, kē nyaahē Muusa kaamē bariya, ētē bii ci, mada kē ēntēgi ēndē anē minaaakii, pooshi ci pwayi ashi miita, sē a ŋgērē ndzēkēŋjuci tē miita, kaa ca poo man̄jeevōnē ka ndzēkēŋjuci ētē ēŋki.

²⁰ Yoo, tē'i hara ndzēkēŋjushi'inē mēd'ēfē sha dīi. Gawatii a ŋgērē minē. Ca ēntē, pooshi ci pwayi ashitē.

²¹ ēndētē nyi'u tē ci a ŋgērē mooryafiita, ca ēntēgi ēsē. Pooshi ci upaa uuzēnē ashitē. Makē ētsē ēsē dīi ka makkōnē.

²² Makē ētsē ēsē dīi ka hara ēnjitē mbēdaanē. Ndzēkēŋjushi'iitē patē mēd'ēfē mēaki, pooshi ēndē upaa uuzēnē ashi miita. Ma daba'ēkii, kya ēntēgi ēsē.

²³ Ya ētsa, maa ma'i tii patē uusera ŋga mad'ōnē ŋga mamētē ēnja, makē watititē tii patē mēd'ēfē ŋgirē tē kya, minē ŋga wu san̄ē ndzaanētā?"

²⁴ Yeesu a ba ka tii, əŋki ci, “Kə kulii unə patə, acii pooshi unə paaratəgi də malaaba ləkaləkətə, mashiimuunə ngeerənə nga Əntanfø.

²⁵ Acii macfa kə ma'i maməətə ənja, pooshi tii na ngeərəshi. Amma makə malaa'ikanyinə dadagyə nə təya ndzaanə.

²⁶ Ma agyanə madənə nga maməətə ənji əsə, pooshi unə kunə sha janğatə asəkə ləkaləkətə nga Muusa ətə wabi ci agyanə guutə agi ba? Waatoo saa'itə bii Əntanfø ka ci: Nyi nə Əntanfø ətə ci İbərahiima da İsiyaaku da Yakubu a paslə tə ci.

²⁷ Ma Əntanfø, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Ma ətsa, kə kulii unə ka şanə.”

*Bariyatə palee də dūunuunə

(Mat. 22.34-40; Luka 10.25-28)

²⁸ Wata əndə'i maləmə a şhi aabiitii. Ma ca fa, təya də mabizhinə. Makə fii ci kə jikə Yeesu ka Sadukiinə nga'ə, wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, “Nğutə bariya sanə palee də dūunuunə agi bariyanyinə pata?”

²⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ətə palee də dūunuunə, ətə bii: Fatəmə, ənji *İsərayiila, ma Əntanfø Slandanaamə, ci nə Əntanfø rəŋwə dyanə.

³⁰ Uuduu tə Əntanfø Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga hankalaaku, də patənə nga ngeerənaaku.

³¹ Wiinə bəra'inə nga bariyatə palee əsə: Uuduu tə əndətə abiiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Pooshi bariyatə ca palee ka ətsə bəra'i ma'ə.”

³² Əŋki maləmətə ka Yeesu, “Yawa maləma, ma sətə bii hə, ha'ə tanyi. Waatoo rəŋwə dyanə nə Əntanfø. Pooshi əndə'i əntanfø madəamə ci.

³³ Nğa'ə nə uudənə tə Əntanfø də ədzəmə rəŋwə, da də patənə nga hankala, da də patənə nga ngeerənə. Nğa'ə əsə nə uudənə tə əndətə abiiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na. Gədf kəsətənə tənə tənə tə bariyanyitə bəra'i acii dəadfa patənə nga sataka, taa hənəgi uushi'inə ka Əntanfø, taa lagi ka ci uura nga daba.”

³⁴ Makə fii Yeesu nnyunikii wabi ci, wata əŋki ci ka ci, “Pooshi hə dzadə da nwanjuunə nga Əntanfø.” Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii nğwalənə.

Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu

(Mat. 22.41-46; Luka 20.41-44)

³⁵ Ma saa'itə Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi nga Əntanfø, ca ləgwa amatii, əŋki ci, “Titə sanə mbee *maliminə nga bariya ka banə oo'i, jijinə nga *Dawuda nə Aləmasiihu?”

³⁶ Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə kavə Ma'yanə nga Əntanfø tə ci ka banə oo'i,

‘Əŋki Əntanfø Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa sədfəku.’

³⁷ Aa makə kə ‘wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandanə ətsa, iitiitə dīi ndzaanə Aləmasiihu ka jijinaakəya?” Də moodasəkə fii dabaala wabənəakii.

Dzalənə nga Yeesu tə ənji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Luka 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ma ca dzə aakəŋwa də dzəgunənə ka tii, wata əŋki ci, “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə nga bariya. Ma təya, də madiğərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii nğa'ə a luuma.

³⁹ Ka hatə da ginə davə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da agi əndzanə.

⁴⁰ Təya luuwutə yinyinə nga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə.”

Viinə nga mooryafinə

(Luka 21.1-4)

⁴¹ Wata Yeesu a ndzaanə kədəhə da hatə ci ənjə a kagərə kwaba asəkə yi nga Əntanfø. Ca tsaamə ənjə a əji. Ənji gəna lanə əji kwaba lanə.

⁴² Wata maagha nga mooryafinə a şhi, kya əjigərə pyanya bəra'i, waatoo kwaba rəŋwə.

⁴³ Yeesu a 'wa tə lyawarənaakii, əŋki ci ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ma sətə əjigərə maagha nga mooryafiitsa, kə palee ka nga hara ənjitsə patə.

⁴⁴ Acii ma təya, aɡi bəzə ɡəna ɲɡiragi tii, təya vii. Amma ma kya, aɡi ghanatə patə ɲɡərətə ki sətə cii ta alə də zəmə patə, kya əjigərə."

13

Wabənə ɲga Yeesu aɡyanə uulagi *yi ɲga Əntanƒə
(Mat. 24.1-2; Luka 21.5-6)

¹ Ma ətsə Yeesu a shigi asəkə yi ɲga Əntanƒə, wata əndə'i əndə ahada lyawarənaakii a baarə ka ci, əŋki ci, "Malama, tsaamuu dagwaanə ɲga ɡhənəəna da i faariinəkii."

² Yeesu a jikəvə, əŋki ci, "Kə nee hə ka madiigərə ɡhənəətsə patə nii? Taa rəɲwə pooshi faara na mbədaənə ɡanə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə."

Cibənyiiət na la tə ənja taabu'u muudinə ɲga duuniya
(Mat. 24.3-14; Luka 21.7-19)

³ Ma daba'əkii, wata Yeesu a dzə ka ndzaanə dasə anə ɡiɲwə ɲga Zayitunə, a purəɲa yi ɲga Əntanƒə. I Piita da Yakubu da Yoohana ba'ə Andərəwəsə a shi aabiikii tii daanətii, əŋki tii:

⁴ "Bawə keenə guci sarə nə ətsə ha'ə a ɗa. Mi sarə na slənə ka baariinə oo'i, kə mbu'ya saa'i ɲga ɗaadaənə ɲga uushi'iitə pata?"

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Nəhəmə acii ɡa ənjə a ɡəpi duunə.

⁶ Acii tə'i ənji laɲə na shi, təya ɗəkəvə ləməkii ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu, təya ɲusləgi də hara ənji laɲə a rəɡwa.

⁷ Kadə nuuna fa habara ɲga paapanə taa dama patə. Amma goona buurə. Acii ma ətsa, weewee ka ɗanə ha'ə, amma əntaa ci nə muudinə ɲga duuniya.

⁸ Kadə nə əndə'i slikerənə a dzə ka panə da əndə'i. ɲwanjuunə a pa da əndə'i ɲwanjuunə. Kadə nə ɡəɡədzənə ɲga hanyinə a ɗaada taa dama patə, maɗəfənə a kula əsə. Ma ətsə patə, makə 'watəginə ɲga bərakənə ətsa.

⁹ "Amma, ma una, nəhəmə noonə na. Acii tə'i ənji na kəəsə tuunə, təya kərə aakəɲwacii ɡəɲwanə, təya fəslə tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə, təya kərə tuunə aakəɲwacii ɲɡwaməɲanyinə da meeminə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi. Ka ɗanə nə ətsə ha'ə, koonə shii mbee ka baɡi ka tii ɲunyi Habara.

¹⁰ Acii tyasə see a waaza ənji ɲunyi Habara taa dama patə zəku'i, taabu'u mbu'yanə muudinə ɲga duuniya.

¹¹ Madə kə kirə tii tuunə aakəɲwacii ɡəɲwanə, goona əɲvutə noonə nə ka buurə sə ɲga banə ka tii. Amma bamə ka tii sətə shivə aa moonə unə akəɲwacii. Acii ma wabəətə nuunə ba, əntaa noonə amma ɲga Malaaba Ma'yanə.

¹² "Kadə nə ndzəkəɲunə a ɲɡərə tə ndzəkəɲuci, ca vii ka bələginə. Dəsənə manjeevənə əsə, ka ɗanə nə tii ha'ə. Ha'ə ɗanə nə manjeevənə əsə, ka viinə nə tii tə mapoo tə tii ka bələginə.

¹³ Taa wu patə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi. Amma taa wu patə sə'watə cibənyinəkii ca'ə ka muudinə, ka upaanə nə ci luupaanə."

Cibətə palee də əjijinəənə
(Mat. 24.15-28; Luka 21.20-24)

¹⁴ "Kadə neenə nuunə ka ma'ajjinə uushi ətə palee ka kəɲaanə ka hatə pooshi dəbee ka ci nə kəɲaanənə davə." (Ma əndətə ca ɲaɲɡa, wa ca paaratəgi ɲga ə.) "Madə kə nee unə ha'ə, ma ənjitə ɡanə anə hanyinə ɲga Yahudiya, wa təya huyi ka umbənə aanə ɡiɲunyinə.

¹⁵ Ma əndətə dzəkə anə kuvaakii, wa ca jimagerə, ca huyi, ɡa ca dzə dasii ka ɲɡərəənə uushi.

¹⁶ Ma əndətə də bilə əsə, ɡa ca ənə aasii ka ɲɡira kəjeerənaakii.

¹⁷ Tə'i ɲɡərə'wə aɡyanə maki ɗasəkiinə da ɲugiginə ka saa'ikii.

¹⁸ Kədiimə acii Əntanƒə, acii ɡa saa'itsə a ɗii deevyanə.

¹⁹ Acii ma ka saa'ikii, ka sanə nə ənji cibənyinə ətə pooshi sha ɗii, ɲjanəɲə ka saa'itə tagii Əntanƒə duuniya ca'ə ka əndzə'i. Pooshi uushi na ənə ka ɗanə ha'ə ma'ə makə ci əsə.

²⁰ Maci pooshi ətə galee Əntarjəfə ka saa'ikii, kada pooshi əndə shinjkinə ca mbədə. Amma acii putə nja matadə ənjaakii, ka galeenə nə ci ka saa'ikii.

²¹ "Maa kə bii əndə koonə, Tsaaməmə, waanə Aləmasiihu ganə, taa, waatəta gatə, goona luuvə.

²² Acii kadə nə aləmasiihunynə da anabinyinə nja jirakənə a shigi, kadə nə təya dāada sə nja hurəshishinə, kaa təya shii njuusləgi də ənja. Maci ka mbeənə nə tii maa, da i matadə ənji nja Əntarjəfə.

²³ Kə bagi nyi koonə patənə nja uushi'inə daga saa'ikii ma'ə mambu'yanə. Acii ha'ə, nəhəmə noonə na."

Ənyanə nja *Uuzənə nja ənda
(Mat. 24.29-35; Luka 21.25-33)

²⁴ "Amma ma daba'ə cibənyii-tsə ha'ə, ka əndəginə nə uusəra, pooshi ləgidə ka bərənə,

²⁵ tikisanyinə a kwaalya dagyə, ka ganjəzənə nə taa mi patə asəkəntarjəfə.

²⁶ Ma ətə dīya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə nja əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda ka sharə da məghərəvənə nə shinaakii.

²⁷ Ma daba'ə ətsa, ca sləkee ka malaa'ikanyinə a dzə ka jatə də matadə ənjaakii taa dama patə ndzarənə ka əndə'i tanjala nja duuniya ka ca'ə ka əndə'i."

Misaali də ənfwə uudəva

²⁸ "Wa ənfwə uudəvə a ka koonə hiima. Madə kə nee unə wiitsə kə 'watəgi ənənə, yoo, kə shii unə ətə, kədəhə nə mətətəsfə ka dānə.

²⁹ Ha'ə əsə, madə kə nee unə uushi'iitsə a dāada, ka shiinə nuunə ətə, kədəhə nə Uuzənə nja ənda, matasəkakii kaa ca shi.

³⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma ənji nja zamanana, pooshi tii ka mətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madāadamə patə.

³¹ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə, amma ma wabənaaki, pooshi ka uudənə sharə."

Pooshi əndə na shii uusəra taa saa'i
(Mat. 24.36-44)

³² "Ma uusəra taa saa'i nja dānə nja uushi'iitsa, pooshi əndə shii. Malaa'ikanyinə nja dagyə maa, pooshi tii shii. Ha'ə nə Uuzənə əsə, paa ci shii, see Dii ci daanəkii.

³³ Acii ha'a, nəhəmə noonə na, kantsaamə ginə makə dīi ci pooshi unə shii taa guci nə saa'ikii ka dānə.

³⁴ Ma saa'ikii, ka dānə makə nja əndətə gi oogə, ca ba'avə yaakii aacii ənji slənaakii, taa wu patə ahadatii da naakii sləna. Ca ba ka magəra maya, wa ca kantsaa ginə nja'ə.

³⁵ Acii ha'ə, ma unə əsə, kantsaamə ginə makə ətsa, makə dīi ci pooshi unə shii saa'itə nə slanda yi a shi, taa dakədəwanə, taa ahada vəda, taa dakədəha, taa deerənə. Acii ha'a, ndzaamə də məgigi ka gəranə,

³⁶ acii ga ca shi wata hābəsə, ca lapaa tuunə ka njunynə.

³⁷ Ma sətə bii nyi koonə, ci bii nyi əsə ka ənji patə oo'i, kantsaamə ginə, una ndzaanə də məgigi."

14

Alə rəgwa nja kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5; Luka 22.1-2; Yooh. 11.45-53)

¹ Ma ətə mbədəfanə baanə bəra'i kaa kumənə nja *Pasəka da kumənə nja adə buroodi yadə burəjanə a mbu'ya, wata madiigərə limanyinə da *maliminə nja bariya a alə rəgwa nja kəsənə tə Yeesu yadə shiinə nja ənja, kaa təya bələgi tə ci.

² Əŋki tii, "Gaama kəsə tə ci agi kumənə, acii ga ənjə a madəe ka panə."

Bəzəpaanə tə Yeesu də urədyə də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Yooh. 12.1-8)

³ Ma saa'itə Yeesu də Bayitaniya, kə gi ci aaha Simoonə ətə shi uyi kuzənə a kəshi tə ci. Ma ətə ca adə zəma, wata əndə'i minə a shigərə da i əbwə* urədyə aciitə. Ma

urədita, nga mandalə kwaɓa acii də ba nga 'narədi' dii ənji. Kya wunəgi əbukii, kya əjivə urədite aənə Yeəsu.

⁴ Makə nee hara ənjitə davə ha'ə, wata ca zhimagi tə tii asəkətii, əŋki tii ahadatii, "Ka mi saawee ki ka urəditsə zabə ha'ə kwa?"

⁵ Maci dərəmaginə dərəmagi ənji də urəditsa, kadə ka uraənə nə ənji kwaɓa palee ka *hwaslə gya'ə makkə, ənjə a təkəpaa ka maaghiinə." Wata ənjitə a wazə ka ki.

⁶ Əŋki Yeəsu ka tii, "Bwaseemə ka miitsa. Ka mi cuuna kavə tə ki ka buurə uushi'ina? Acii ma sətəş dii ki ka nyi, ŋunyikii ka şanə.

⁷ Ma maaghiinə, ka hakii nuunə taa guci patə. Taa guci patə əşə, ka mbeənə nuunə ka də nga'aənə ka tii. Amma ma nya, pooshi nyi na ndzaanə abii unə.

⁸ Kə dii ki sətə mbee ki ka danə. Ma əjivə ki, ka şii taasəkəpaa də shishinəki taabu'u ŋgəfanə tə nyi.

⁹ Tantanyinə cii kya ba koonə, tadə da nə ənjə a waaza ŋunyi Habara asəkə duuniya patə, ma sətəş dii ki, ka wabənə nə ənji anəkii ka buurətənə də ki davə."

Luvənə nga Yahuda kaa ca vii tə Yeəsu aacii ənja

(Mat. 26.14-16; Luka 22.3-6)

¹⁰ Ma Yahuda Isəkariyoota, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeəsu pu'u aji bəra'i, wata ca madə, ca palə aabii madiigərə limanyinə, kaa ca vəgi tə Yeəsu ka tii.

¹¹ Makə fii tii ha'ə, wata kə uudii səkətii. Təya də aləkawalə kaa təya vii ka ci kwaɓa. Ci əsa, ca 'watəgi tsaamə ŋunyi saa'i nga viinə tə Yeəsu ka tii.

Dzəgə əndzanə nga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Luka 22.7-23; Yooh. 13.21-30)

¹² Ma ka təkəŋwanə nga uusəra nga *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə, waatoo uusəra nga laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka, wata lyawarənə nga Yeəsu a ləgwa amakii, əŋki tii, "Da daa moonəkə ina dzəgə ka hə əndzanə nga Pasəka?"

¹³ Wata ca sləkəe ka lyawarənaakii bəra'i, əŋki ci ka tii, "Dəmə aasəkə vərənə, ka gəŋunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma danuuna, nə'umə tə ci.

¹⁴ Ma yitə gimə ci aadəvə, bamə ka slanda yikii oo'i, ma bii Maləmə tuu, miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?"

¹⁵ Kadə nii kəya baarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahadəkii nga'ə, matasəkakii əşə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə."

¹⁶ Wata lyawariitə bəra'i a madə, təya palə aasəkə vərənə. Təya lapaa makə sətə bii Yeəsu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

¹⁷ Makə dii kədəwanə, Yeəsu a şhi tii da lyawarənaakii pu'u aji bəra'i.

¹⁸ Ma ətsə təya adə zəma, wata əŋki Yeəsu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, kadə nə rəŋwə ahadoonə a vii tə nyi aacii ənja, waatoo agyuunə ənə caama adə doonə."

¹⁹ Lyawarənaakii a ndzanə də mabətə səka. Taa wu ahadatii a ləgwa amakii: Nyi kwa? Nyi kwa?"

²⁰ Əŋki Yeəsu ka tii, "Agyuunə ənə pu'u aji bəra'i nə əndəkii. Agi adənə naamə asəkə kəŋwə rəŋwə da ci.

²¹ Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə makə sətə nyaahə ənji agyanəki. Amma kə dii anə əndətə na vii tə nyi ka ənja. Ma əndəta, maci mapoomə ənji tə ci, bidə ci ka ci."

Zəmə əndzanə nga Slandana

(Mat. 26.26-30; Luka 22.15-20; 1 Koor. 11.23-26)

²² Ma tii agi adə zəma, Yeəsu a ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə. Ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii. Əŋki ci ka tii, "Ndamə. Ma ətsa, shishinəki."

²³ Ca ŋgərə kwalaka da ma'i inabi asəkəkii, ca ənə, ca kuyirii tə Əntanfə, ca vii ka tii. Tii patə, təya saasacii.

²⁴ Yeəsu a ba ka tii, "Ma ətsa, idənaaki. Ci ca mbu'utəgi də aləkawalə nga Əntanfə. Idənəkii na əjigi ka putə nga ənji lanə.

²⁵ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'a, see uusəratə nii kya sa kurakii agi ŋwanuunə nga Əntanfə."

²⁶ Ma daba'əkii, təya ka wanyanə, təya madə, təya palə aashi giŋwə nga Zayitunə.

Wabənə nga Yeəsu agyanə hiweənə nga Piita

(Mat. 26.31-35; Luka 22.31-34; Yooh. 13.36-38)

²⁷ Əŋki Yeosu ka tii, “Unə patə, kadə nuuna huyi, una bwasee ka nyi. Ka đanə makə sətə wabi Əntanfə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i: ‘Ka bələginə nə nyi tə magəra, bagiinə a təkəgi patə əsə.’”

²⁸ Wata ca tsakə banə, əŋki ci, “Amma mada kə madae ənji ka nyi agi maməətə ənja, ka tanə nə nyi koonə kəŋwanə ka dzənə aanə hanyinə ŋga Galili.”

²⁹ Əŋki Piita ka Yeosu, “Taa kə huyi hara ənji patə aciiku, ma nyi kamə, paa nyi ka bwaseenə ka hə.”

³⁰ Wata əŋki Yeosu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya ŋga bəra'inə ənshinə davədə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

³¹ Amma Piita a ba də ŋgeerənə, əŋki ci, “Taa əntənə cii kwa əntə, aŋwə da hə nə əntənə. Paa nyi ka hiweenə ka shiinə tə hə.” Ha'ə makə ətsə əsə bii hara lyawarənaakii patə.

Da də'wa ŋga Yeosu də Gyatsimani

(Mat. 26.36-46; Luka 22.39-46)

³² Ma daba'əkkii ha'ə, təya dzə ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa Gyatsimani, wata ca ba ka lyawarənaakii, “Ndzaamə gadəvə, kaa nya dzə ka də də'wa.”

³³ Ca 'waanə tə i Piita i Yakubu ba'a Yoohana. Ma təya dzə, wata ca ndzanə buurə uushi'inə ka shaŋə, səkəkii a bəzəgi kuzhidə kuzhidə.

³⁴ Əŋki ci ka tii, “Mabəzəkkii nə səkəki makə a əntəgi nyi. Ənəgimə ganə, goona tsəfə ŋnyinə, ndzaamə də məgigi.”

³⁵ Ca əntsahə aakəŋwa gi'u, ca kulapaa aanə səkəkii, ca də də'wa oo'i, mada ka đanə, ga ca dzə aagi saa'i ŋga ciba.

³⁶ Əŋki ci, “Daada, taa mi patə ka mbeenə nə hə. Əntsahəe ka nyi ka cibətsə akəŋwaciiki. Amma dawə sətə kadeesəkə ka hə, ga ha da sətə kadeesəkə ka nyi.”

³⁷ Ca ənya aabii lyawariitə makkə. Ma shi ci, ka ŋnyinə nə tii patə. Wata əŋki ci ka Piita, “Simoonə, ka ŋnyinə nə hə kuna? Kə təkuree hə ka ndzaanə də məgigi taa ŋga tibisə rəŋwə dyanə nii?”

³⁸ Ndzaamə də məgigi, una də də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntanfə saa'itə nə *Seetanə a təbə tuunə. Ma asəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə də gazhi'waanə, amma mazaarəkkii nə shishinə.”

³⁹ Yeosu a ənə ka palənə ka də də'wa əsə, ca ənə ka də də'wa makə ətə đii ci təkəŋwa.

⁴⁰ Ca ənya aabii lyawariita. Ma ənya ci əsə, ka ŋnyinə nə tii, acii kə uugi ŋnyinə đanə laŋə agiti ka shaŋə. Pooshi tii shii sə ŋga banə ka ci.

⁴¹ Makə ənya ci ŋga makkənə, əŋki ci ka tii, “Ma'ə unə a ŋnyi kuna, una əpi səkə? Kə uugi ha'ə đii. Ma əndzə'i, kə uugi saa'i mbu'yanə. Kə uugi ənji vəginə tə Uuzənə ŋga əndə aacii ma'waslyakə ənja.

⁴² Tsaaməmə! Waatsə əndətə ca vəgi tə nyi. Madətəmə kaama dzə.”

Kəsənə tə Yeosu

(Mat. 26.47-56; Luka 22.47-53; Yooh. 18.3-12)

⁴³ Ma ətsə Yeosu ma'ə agi wabənə, pii wata kə mbu'ya Yahuda, waatoo əndətə agi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i. Kə shi ci dzuβə da ənji daba'əkkii, tii patə da i ŋgila purəŋanyinə da i zaliinə aciitii. Madiigərə limanyinə da maliminə, ba'ə gayinə sləkee ka tii.

⁴⁴ Asee, ma Yahuda ətə vii tə Yeosu aacii ənja, kə bii ci ka tii makə sətə nii kəya đatə ka baarii də ci ka tii oo'i: “Ma əndətə nii kya nəhəpaa ŋga'ə, ci nə əndəkii, kəsəmə tə ci, una palə də gəranə tə ci ŋga'ə.”

⁴⁵ Mbu'unaakii, ca dzə parəŋə aabii Yeosu, əŋki ci, “Maləma.” Ca nəhəpaa tə ci ŋga'ə.

⁴⁶ Wata təya kəsətə tə ci.

⁴⁷ Wata rəŋwə agi ənji ŋga Yeosu ətə kəŋaanə davə a əlyagi ŋgila purəŋanaakii, ca patsəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə.

⁴⁸ Əŋki Yeosu ka tii, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəŋanə ka ŋgila purəŋanə, ka zala ka zala kwa? Ya saŋə əndə də maabə nə nyi kwa?”

⁴⁹ Uusəra patə, ka hakii naamə doonə, nya dzəgunə ka ənji asəkə *yi ŋga Əntanfə. Patə da ha'ə pooshi unə kəshi tə nyi. Amma ma đii ənə ha'ə əna, kaa sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkatə a ndzaa ka tantanyinə.”

⁵⁰ Wata lyawarənaakii patə a bwasee ka ci, təya huyipaa satii.

⁵¹ Kəsənati tē ci, tōya palē. Tē'i əndə'i uundzə dagwa davə, ca nə'u tē ci. Wata gwadaakii əgəvə ci aashikii. Tōya dā gazhi'waanə ŋga kəsənə tē ci,

⁵² wata ca sədəpaa ka tii gwadakii, ca huyipaa saakii də purēki.

Yeesu akəŋwacii *mətərəkīnə ŋga Yahudiinə
(Mat. 26.57-68; Luka 22.54-55,63-71; Yooh. 18.13-14,19-24)

⁵³ Ma ənjitə kəshi tē Yeesu, kə kirə tii tē ci aasii aa ha gawə ŋga limanyinə. Davə dzii madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə də nə patə.

⁵⁴ Ma Piita, ba'ə ba'ə gi ci də nə'unə tē i Yeesu kura'ə aasii aa ha gawə ŋga limanyinə. Ca ndzaanə ahada ənji nəhə yi ŋga Əntanjə, ca 'utə gunə.

⁵⁵ Ma madiigərə limanyinə da patənə ŋga *mətərəkīnə, kə ali tii seeda anə Yeesu, kaa ənjə a shii bələginə tē ci. Amma pooshi tii upaa.

⁵⁶ Lanjə nə ənjitə laalii jirakənə aashikii, amma pooshi seedanatii ndzaanə mbərə mbərə.

⁵⁷ Wata hara ənjə a madətə, tōya la jirakənə aashikii,

⁵⁸ əŋki tii, "Kə fii inə ca ba oo'i, ka uulaginə nə ci yi ŋga Əntanjə ətə ghənyi ənji. Ma agi baanə makkə, ka ghənətənə nə ci ətə əntaa ghənənə ŋga ənda."

⁵⁹ Amma patə da ha'a, pooshi seedanatii ndzaa mbərə mbərə.

⁶⁰ Wata gawə ŋga limanyinə a madətə akəŋwacii ənji patə, ca ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, "Pooshi wabənəaku ŋga jikəvənə aagyanə wabəətə wabi ənjitsə aashiku kwa?"

⁶¹ Amma, ma Yeesu, majikəmə ci ka ci. Gawə ŋga limanyinə a ənə ka ləgwanə amakii, "Hə nə Aləmasiihu *Uuzənə ŋga Əntanjə kwa?" †

⁶² Yeesu a ba, "Awa nyi. Ka neenə nuunə əsə ka Uuzənə ŋga əndə dasə da ciizəma Əntanjə Əndə baawədə, una nee ka ci ca jima agyanə kurabiinə dadagyə."

⁶³ Fanə ŋga gawə ŋga limanyinə ha'ə, wata ca tsəərəgi kəjeerənə ashikii, ca ba ka tii, "Gaama alə hara uushi'inə ma'ə.

⁶⁴ Kə fii unə, kə geegi ci ka naakii nə kədəhə da Əntanjə. Iitə nee unə noona?" Tii patə a lagi gəŋwanə ka Yeesu, əŋki tii, "Weewee, see a əntə ci."

⁶⁵ Hara ənji agitii a gwanjə ka tiifə giirənə aashiikii, tōya ləkutəgi ginəkii, tōya dəgə tē ci, əŋki tii, "Kuragi keenə taa wu digə tē hə." Ənji nəhə yi ŋga Əntanjə a ŋgərə tē ci, tōya dəgə tē ci də meeciinə.

Hiweenə ŋga Piita tē shiinə tē Yeesu
(Mat. 26.69-75; Luka 22.56-62; Yooh. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Ma Piita ma'ə dagərə əsəkə yi ŋga gawə ŋga limanyinə, wata rəŋwə agi kadəmiitə ca slənə davə asii a shigi.

⁶⁷ Makə nee ki ka Piita ca 'utə gunə, kya tsaamə tē ci, əŋki ki, "Hə maa, rəŋwə nə hə agi ənji ŋga Yeesu əndə Nazaratu."

⁶⁸ Amma ma Piita, kə hiwee ci, əŋki ci, "Mashiimə nyi sətə cii kwa ba, paa nyi paarətəgi əsə." Wata ca palə saakii aa uura mayi. [Wata gyaagya a wa ka saa'ikii.]

⁶⁹ Makə nee kadəmətə əsə ka Piita, kya ənə ka banə ka ənjitə davə oo'i, "Əndənə maa, əndə ŋga Yeesu nə ci."

⁷⁰ Amma kə hiwee Piita əsə. Ta'avənə gi'u, wata ənjitə a ba ka ci: "Weewee, agitii nə hə tanyi, acii əndə Galili nə hə."

⁷¹ Wata Piita a gwanjə ka nyaalya naakii na, ca jiidə, əŋki ci: "Mashiimə nyi tē əndətə cuuna ba."

⁷² Pii wata ga'ə gyaagya a wa ŋga bəra'inə. Fanə ŋga Piita ha'ə, wata ca buurətə sətə shi Yeesu a bii ka ci oo'i, "Ma taabu'u wanə gyaagya ŋga bəra'inə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tē nyi." Buurətənaakii ha'ə, wata ga'ə ca wagi ka tuunə.

15

Kərənə tē Yeesu aakəŋwacii *Pilaatu ŋgwaməna
(Mat. 27.1-2,11-14; Luka 23.1-5; Yooh. 18.28-38)

¹ Pukəpaanə ŋga ha, wata madiigərə limanyinə da gayinə da maliminə da patənə ŋga *mətərəkīnə a dza də nə ka dā mətərəkīnə. Tōya ŋgərə tē Yeesu, tōya anəgi tē ci, tōya palə da ci, tōya dzə ca viinə tē ci ka Pilaatu.

² Wata Pilaatu a ləgwa ama Yeesu, əŋki ci, "Hə nə ŋwanjwə ŋga Yahudiinə kwa?" Əŋki Yeesu ka ci, "Hə bagi ha'ə."

14:56 14.56 Jab. 35.11. 14:58 14.58 15.29; Mat. 26.61. † 14:61 14.61 majikəmə ci: Isaa. 53.7; Mar. 15.3-5; Uuzənə ŋga Əntanjə: 15.39. 14:62 14.62 Dan. 7.13; Mat. 22.44; 24.30; Mar. 13.26; Luka 21.27. 14:63 14.63-64 Mat. 26.65. 14:65 14.65 Isaa. 50.6; 53.5; Luka 7.16. 14:72 14.72 14.30. 15:2 15.2 Mat. 27.11.

³ Madiigërë limanyinë a gwanë ka ra tsaa sëfëkii dë baaba bwayi wabënyinë lanë ashikii.

⁴ Wata Pilaatu a ënë ka lëgwanë amakii, "Pooshi hë ka jikëvënë kwa? Fawu bëzë wabëtsë ci tëya baaba aashiku."

⁵ Amma ma Yeesu, pooshi ci ënyi ka jikëne ka ci ma'ë. Wata ca d'agi ka Pilaatu ka së nga hurëshishinë.

*La ka Yeesu gëjwanë nga bëlënë të ci
(Mat. 27.15-26; Luka 23.13-25; Yooh. 18.39-19.16)*

⁶ Zhi'wanë nga kumënë nga *Pasëka patë, agi kapaanë në Pilaatu ëndë furëshinë rëjwë ëtë ci ënjë a moo kaa ënjë a kapaa të ci ka tii.

⁷ Ma ka saa'ita, të'i purëtë han'kala nga ëndë asëkë furëshina tii da hara ënja. Ma lëmëkii Barabasë. Waatoo, kë shi tëya madëe ka në nga ënji ka panë asëkë vëranë, tëya bëlëgi ënja.

⁸ Wata d'abaala a shi, tëya këdii acii Pilaatu kaa ca d'ä ka tii sëtë sënaavë ci ka d'anë.

⁹ Pilaatu a lëgwa amatii, ënji ci, "Ka uufënë nuunë kaa nya kyapaa koonë të nwanjwë nga Yahudiinë kwa?"

¹⁰ Patë kë shii Pilaatu oo'i, ma vii madiigërë limanyinë të Yeesu ka ci, acii putë nga sërëha.

¹¹ Amma madiigërë limanyinë a tsëkutë ënji ka banë, wa ca kyapaa ka tii të Barabasë.

¹² Ënji Pilaatu ka tii, "Aa mi d'ii cuuna moo nya d'ä dë ëndënë cuuna 'wa nwanjwë nga Yahudiina?"

¹³ Tëya jikëvë ka ci dë ngeerënë, ënji tii, "Wa ënjë a gwa'avë të ci aashi ënfwa."

¹⁴ Ënji Pilaatu, "Mi në bwaya uushi d'ii ci kwa?" Wata tëya tsakë ngërëe ka uuratii dë ngeerënë, ënji tii, "Wa ënjë a gwa'avë të ci aashi ënfwa."

¹⁵ Makë d'ii ci nga'ë ka Pilaatu në uuf'agi sëkë nga ënja, wata ca kapaa ka tii të Barabasë, ca kavë ënji ka fëslënë të Yeesu, ca vii të ci ësë kaa ënjë a dzë ka gwa'avënë të ci aashi ënfwa.

*Ha'unë nga soojiinë dë Yeesu
(Mat. 27.27-31; Yooh. 19.2-3)*

¹⁶ Wata soojiinë a ngërë të Yeesu, tëya kërëgërë të ci aasëkë yi nga ngwamëna, tëya 'waanë të hara soojiinë patë,

¹⁷ tëya ngërë madizë gwada, tëya ëgëvë ka ci aashikii makë nga nwanjwa. Tëya ngërë dëha, tëya fuudë makë madijënä, tëya ngavë ka ci anëkii.

¹⁸ Tëya gwanë ka nëhëpaanë të ci, ënji tii, "Wa ëpinaaku a gërë aakëjwa, nwanjwë nga Yahudiinë!"

¹⁹ Tëya dëgë të ci anëkii dë zala, tëya tiifë giirënë aashikii, tëya gërë'waanë akëjwaciikii makë ka harëtënë të ci.

²⁰ Makë uudëpaa tii ha'unë dë ci, tëya ngërëgi madizë gwadata, tëya ngavë ka ci naakii kërëerënë, tëya kërë të ci ka gwa'avënë të ci aashi ënfwa.

*Gwa'avënë të Yeesu aashi ënfwa
(Mat. 27.32-44; Luka 23.26-43; Yooh. 19.17-27)*

²¹ Ma tëya palë a rëgwa, wata tëya gujugërë da ëndë'i ëndë d'ii lëmëkii Simoonë, ëndë Sirina, d'ii i Alëkësandëra da Rufusë, ca ënya dë bilë. Gujugëranatii, wata soojiinë a ngërëvë ka ci ënfwë nga gwa'avë të Yeesu aashikii.

²² Tëya kërë të Yeesu ka hatë ci ënjë a 'wa Gwalëgoota, makë bana, "Këjwë na."

²³ Tëya vii ka ci ma'i inabi gwazë da manjërëkiki kuzëka. Amma ca kaaree.

²⁴ Wata tëya gwa'avë të ci aashi ënfwa. Tëya tækëpaa kërëerënaakii ahadatii dë kwaaranë, kaa tëya tagi ëtë ci ëndë a upaa.

²⁵ Ma saa'itë gwa'avë ënji të Yeesu aashi ënfwa, tibisë ëlinjë deerënë.

²⁶ Tëya naahëvë të sëtë d'ii bëli ënji të ci, waatoo: 'Nwanjwë nga Yahudiinë', tëya tsa'avë danëkii.

²⁷ Tëya gwa'avë ësë ënji maabë bërä'i aashi hara ënfuginë atanjala Yeesu, rëjwë da ciizëmakii, rëjwë da madzënakii. [

²⁸ Ma ëtsa, ma sëtë nyaahë ënji asëkë malaaba lëkalëkatë oo'i, kë lëbëtëgi ënji dë ci da ma'waslyakë ënja, kë d'ii ka tantanyinë.]

²⁹ Ma ənji piitinə dadavə əsə, təya ha'u də ci, təya dzə də udzə də nətii, təya ba, "Yawaa, hə ətsə bii ka uulaginə nə hə *yi nga Əntanjə, ha ənə ka ghənətənə agi baanə makkə,

³⁰ jimagərə əshi ənfutsa, ha luupaa naaku na."

³¹ Ha'ə makə ətsə əsə ha'u madiigərə limanyinə da maliminə də ci ahadatii, əŋki tii, "Kə mbee ci ka luupaa hara ənja, amma kə təkuree ci ka luupaa naakii na.

³² Əntaa kə bii ci, ci nə Aləmasiihu, ŋwanjwə ŋga *Isərayiila? Wa ca jimagərə gadəvə əshi ənfutsa, kaama nee, ama vii ka ci goonja." Ənjitə gwa'avə ənji atanjalakii maa, kə dzaanii tii tə ci əsə.

Əntənə ŋga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Luka 23.44-49; Yooh. 19.28-30)

³³ Ma ətsə uusəra ahada na, kə dīi təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, dənjə ka tibisə makkə ŋga kədəwanə.

³⁴ Ma ətsə tibisə makkə, wata Yeesu a ŋgərəe ka uurakii, ca ka vurənə, əŋki ci, "Eelooyi, Eelooyi, iyama sabakətani?" makə bana, "'Ya'ə Əntanjfwaakya, 'ya'ə Əntanjfwaakya, ka mi bwasee hə ka nyi kwa?"

³⁵ Wata hara ənjitə kənjə kənjə davə ca fa tə ci, əŋki tii, "Waatsə ka 'wanə tə *Iliya."

³⁶ Əndə'i əndə agitii a huyipaa, ca ŋgərə soosa, ca shimwatə agi mahwarəkinə, ca tsa'avə aama magərə kada. Wata ca vii aa dəgyə aama Yeesu kaa ca shifə, əŋki ci, "Gəraamə, kaama nee madə ka shinə nə Iliya ka jimagərənə də ci əshi ənfutsa."

³⁷ Amma də ŋgeerənə kii Yeesu vurənə, ca əntəgi.

³⁸ Tə'i gwada wuhə ama hatə palee də laabənə asəkə yi ŋga Əntanjə. Əntəginaakii ha'ə, wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i, kəshanə dagyə kura'ə aa dəgərə.

³⁹ Ma gawə ŋga soojiinə, kənjə nə ci ka tsaamənə tə Yeesu. Makə nee ci ka əntənaakii, wata əŋki ci, "Tantanyinə, ma əndətsa, uuzənə ŋga Əntanjə nə ci."

⁴⁰ Tə'i hara makinə davə ca tsaama dzadə. Ahadatii nə i Mariyaama Magədalina, da Saloomi, ba'a Mariyaama məci i Yakubu uundzəkii tii da Yoosi.

⁴¹ Tii nja nə'u tə ci, təya tsakə tə ci saa'itə nji ci də Galili. Tə'i hara makinə lanə ca tsaamə əsə, ətə shi atsakii aa Urusaliima.

Ŋgədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Luka 23.50-56; Yooh. 19.38-42)

⁴² Danə ŋga kədəwanə, makə dīi ci, ma pukətə hakii, *uusəra ŋga əpisəka,

⁴³ wata Yusufu əndə Aramatiya a shi. Ma ca, gawə nə ci ahada *mətərəkinə. Bislyə nə ci agi gərə saa'itə nə Əntanjə a də ŋwanjuunaakii əsə. Makə shi ci, ca satə uudəfa, ca dzə aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu.

⁴⁴ Fanə ŋga Pilaatu ha'ə, kə dīi ka ci ka sə ŋga hurəshishinə nə fanə oo'i, kə uugi Yeesu əntəginə. Wata ca sləkəe ka ənjə a 'wa tə gawə ŋga soojiinə, kaa ca ləgwa amakii madə ha'ə tanyi.

⁴⁵ Makə paaratəgi ci ha'ə ama gawə ŋga soojiinə oo'i, kə uugi ci əntəginə, wata ca vii rəgwa ka Yusufu.

⁴⁶ Yusufu a dzə ka ira marəma, ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu, ca hadətə asəkə marəmətə, ca dzə ka baneenə ka ci asəkə gu'u ətə tələpaa ənji əshi pasla, ca dəlavə faara aama gu'ukii.

⁴⁷ Ma Mariyaama Magədalina tii da Mariyaama məci Yoosi, kə nee tii ka hatə banee ənji ka Yeesu asəkə gu'ukii.

16

Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja

(Mat. 28.1-8; Luka 24.1-12; Yooh. 20.1-10)

¹ Dzəginə ŋga *uusəra ŋga əpisəka, wata i Mariyaama Magədalina da Mariyaama məci Yakubu ba'ə Saloomi a dzə ka iracii maaratə ca zənə ŋjunyikii, kaa təya dzə ka bəzəpaa də wə ŋga Yeesu.

² Ma ətsə pədeerənə tsədakə uusəra alatə, təya madə, təya palə aama gu'uta. Təya mbu'u uusəra kə lə'ya.

³ Ma təya dzə a rəgwa, təya dzə də banə ahadatii, "Wu na dalagi kaamə faara ama gu'u kwa?"

⁴ Ma faarakii, maduunəkii dərəva. Ma təya tsaamə, wata ma təya nee, kə dzəgi faaratə ama gu'wa.

⁵ Dəməgərənati aasəkə gu'ukii, wata təya lapaa əndə'i uundzə dagwa dasə da ciizəma da i mambwadafada kəjeerənə ashikii. Neenati ka ci, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə.

⁶ Əŋki ci ka tii, "Ga ca dā koonə ka sə ŋga hurəshishinə. Kə shii nyi, tə Yeesu əndə Nazaratu cuuna alə ətə gwa'avə ənji aashi ənfwə. Ma ca, kə ma'i ci agi maməətə ənja. Paa ci ma'ə ganə. Wiitsə hatsə shi ənjə a banee ka ci davə.

⁷ Amma ma danuunə, dəmə ka banə ka lyawarənaakii da ka Piita oo'i, waatə ci na 'watəgi mbu'unə koonə aanə hanyinə ŋga Galili. Davə nuunə nee ka ci, makə sətə shi ca bii koonə."

⁸ Fanatii ha'ə, wata təya gimagi də shirəŋa asəkə gu'ukii. Shishinətii a dzə də udzənə acii ŋgwalənə ka shəŋə. Pooshi tii bii taa ka wu.

Jigaginə ŋga Yeesu ka Mariyaama

(Mat. 28.9-10; Yooh. 20.11-18)

[⁹ Ma daba'ə madənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja, ətsə tsəfakə uusərə alətə, kə jigagi ci də nəkii ka Mariyaama Magədalina, waatoo miitə shi ca lyaakagi ginaajinyinə mədəfə ashitə.

¹⁰ Neenətə ka ci, wata kya dzə ka banə ka ənjitə nja nə'u tə ci. Ma saa'ikii, kə lapaa ki tə tii ka ŋgəerə ma, təya dzə də tuunə.

¹¹ Amma makə fii tii oo'i, kə nee ki ka ci da i əpinə amakii, paa tii luuvə shəŋə.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii bəra'i

(Luka 24.13-35)

¹² Ma daba'ə ətsə əsə, tə'i hara lyawarənaakii bəra'i, ca palə ka əndə'i uundzə vərənə. Wata ca jigagi ka tii, amma də əndə'i kəŋwaciinə pamə da ətə sənəavə tii ka neenə ka ci.

¹³ Wata təya ənə ka banə ka hara ənjatii, amma pooshi tii luuvə ka tii shəŋə.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aməntəŋə

(Mat. 28.16-20; Luka 24.36-49; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

¹⁴ Ma daba'əkii, ca jigagi də nəkii ka lyawarənaakii pu'u aməntəŋə, tii agi zəma. Ca waza ka tii putə ŋga ghatə vii gooŋgatii da ndalənə ŋga moodəfətii. Acii pooshi tii luuvə wabənə ŋga ənjitə 'watəgi neenə ka ci saa'itə ma'i ci.

¹⁵ Wata ca ba ka tii, əŋki ci, "Dəmə aasəkə *duuniya taa dama patə, una waaza Njunyi Habara ka patənə ŋga ənji shiŋkinə.

¹⁶ Ma əndətə na vii gooŋga, ca luu yiḃə bəpətişəma, ka upaanə nə ci luupaanə. Amma ma əndətə pooshi vii gooŋga, ka kəsənə nə gəŋwanə tə ci.

¹⁷ Ma ənjitə na vii gooŋga, ka upaanə nə tii baawəda ŋga dā sə ŋga hurəshishinə. Waatoo, ka lyaakaginə nə tii ginaajinyinə də ləməki, ka wabənə nə tii də uuranyinə kama kama. *

¹⁸ Ka kəsənə nə tii rəhunə, ka saanənə nə tii ŋguma agi uushi, amma patə da ha'ə pooshi ka danə tə tii. Ka kavənə nə tii ciinətii aashi ənji bwanea, təya upaa mbədənə əsə." †

Ndərənə ŋga Yeesu aadəgyə

(Luka 24.50-53; Slənə 1.9-11)

¹⁹ Ma daba'ə wabənə ŋga Yeesu Slandana ha'ə ka lyawarənaakii, wata ca ndərəgi aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə da ciizəma əntəŋfə.

²⁰ Ma lyawarənaakii əsə, təya paalə taa dama patə ka waazanə. Slandanə a dzə də slənənə da tii, ca dā sə ŋga hurəshishinə daciitii, ka faariinə ka ənji oo'i, tantanyinə nə waazanatii.]

Njuni Habara dacia Luka

¹ Wiinē wabōnē cii kya naahē ka hē dīi Tawēfilasē mađuunēkii. Ənji lanē dīi gazi'waanē n̄ga naahē uushi'itē daadīi ahadeenē.

² Kē nyaahē tii makē sētē fii inē a ma ənjitē nee dē ginətii təkəjwanē, ətē ndzaanē ka ənji waaza wabōnē n̄ga Əntanjfē.

³ Ma nyi əsē, kē caamē nyi dē han̄kala agyanē sētē daadīi daga njukē. Acii ha'ə kē nee nyi, mađa naahētē nyi ka hē sētē daadīi kada'ə kada'ə, ka đanē n̄ga'ə.

⁴ Ma dīi nyi ha'a, kaa ha shii oo'i, ma sētē jigunyi ənji ka ha, goon̄ga tanyi.

Banē n̄ga malaa'ika poonē tē Yoohana əndē da bapētisəma

⁵ Ma agi zamanatē dīi *Hirudusē n̄wan̄juunē agyanē hanyinē n̄ga Yahudiya, tē'i əndē'i *limanē dīi lēməkii Zakariya. Ma ca, agi kurəgē n̄ga limanyinē n̄ga Abiya n̄ga njukē nē ci. Ilizabeetē nē lēmē n̄ga minaaikii. Ma kya, agi slikerənē n̄ga *Haruna, mađuunē limanē, shigi ki. *

⁶ Ma tii da minaaikii, ənji goon̄ga nē tii akəjwacii Əntanjfē kyakya'ə. Agi nē'utənē nē tii sētē bii Slandanē patē dē rəgwakii.

⁷ Amma pooshi tii upaa uuzənē, acii ma minaaikii Ilizabeetē, əntaa mitē poo nē ki. Tii kyakya'ə əsē, kē uugi tii sasaranē.

⁸ Ma ka əndē'i uusəra, makē zhi'wa saa'i n̄ga slənē n̄ga kurəgētē dīi Zakariya agikii, kē gi Zakariya ka da slənē asəkē *yi n̄ga Əntanjfē makē sētē izee limanyinē ka đanē.

⁹ Ma sētē ci limanyinē a da, ka kuratənē nē tii ahadatii taa wu nē dzənē ka dēzē urədyā a kumu ga Əntanjfē. Ma saa'ikii, tē Zakariya kuryagi tii.

¹⁰ Ma ca dēzē urədyā a kumu, ma ənjitē agyē patənətii, tēya da dē'wa.

¹¹ Ma ci ma'ə agi dēzē urədyā, wata kē jigagi malaa'ika n̄ga Əntanjfē ka ci. Ca kəjnaanē da ciizəma hatē ci limanyinē a dēzē urədyā.

¹² Makē nee Zakariya ka ci, wata kē kəsəgi n̄gwələnē tē ci, mashiimē ci sē n̄ga đanē.

¹³ Wata əjki malaa'ika ka ci, "Zakariya ga ha n̄gwəlē, acii kē fii Əntanjfē dē'waaku. Ma minaaaku Ilizabeetē, ka poonē nē ki ka hē uundzē n̄gura, kadē nii kwa dəkē ka ci lēmē Yoohana.

¹⁴ Kadē đanē nē hē man̄jushinē da moodasəka putaakii. Kadē na ndzaanē ka sē n̄ga man̄jushinē ka ənji patē əsē.

¹⁵ Acii kadē nii kəya ndzaanē ka gawē əndē akəjwacii Əntanjfē. Paa ci na sa ma'i inaba, taa əndē'i sē n̄ga sanē ətē ca ka əndē agyanē, paa ci na sa. Kadē ndzaanē nē Malaaba Ma'yanē da ci daga asəkē mēci əsē.

¹⁶ Kadē ənyatəginē nē ci dē ənji bəzəkii agi ənji *Isərayiila kaa tēya nē'u tē Əntanjfē Slandana.

¹⁷ Kadē nii kəya upaa n̄geerənē n̄ga Ma'yaatē slənyi ashi anabi *Piya. Kadē nii kəya təkəjwanē ka Slandana, ca hadatəgi dē man̄jeevənē da dəsənətii, ca ənyatəgi aa rəgwa dē ənjitē naanagi ka nē'unē tē Əntanjfē, kaa tēya ndzaanē da han̄kala, tēya nē'u tē Əntanjfē. Kadē nii kəya tasəkātē tē ənji kaa tēya gəra shinē n̄ga Slandana."

¹⁸ Wata əjki Zakariya ka malaa'ikata, "Dē mi sanē shiinēki oo'i, goon̄ga nē sətsə bii hē ka nya? Acii ma nya, kē uugi nyi iirənē; minaaiki əsə, kē paləgi fəzē n̄ga pawatē."

¹⁹ Əjki malaa'ikatē ka ci, "Nyi nē Jibərila, akəjwacii Əntanjfē nē nyi ka da slənā. Ci sləkēe ka nyi kaa nya wabō ka hē, nya ba ka hē njunyi habaratsa.

²⁰ Amma maluuwəmē hē oo'i, goon̄ga nē sənē bii nyi ka hē. Amma shiivē oo'i, mađa kē mbu'ya uusərakii, kadē na da ha'ə. Aciikii ka đəginē nē hē ka masē gana; pa ha mbee ka wabōnē mađaamē səndē bii nyi ka hē kē dīi."

²¹ Ma saa'itē i malaa'ika da Zakariya a wabō ha'a, gəranē nē ənji tē ci agyē. Ka ha'ə kē dīi ka tii ka sē n̄ga hurəshishinē nē təkurənē n̄ga Zakariya a kumu ga Əntanjfē.

²² Makē gimagi Zakariya, mambeemē ci ka wabōnē da ənji ma'ə. Davē shii tii oo'i, tē'i uushi n̄ga hurəshishinē nee ci a kumu ga Əntanjfē. Dē ciinē wabi ci ka tii.

²³ Makē uugi saa'i n̄ga slənē n̄ga Zakariya asəkē yi n̄ga Əntanjfē, ca palē saakii aasii.

²⁴ Ma daba'ə ətsə ha'ə, wata kē đasəkii minaaiki Ilizabeetē. Kē dīi ki ləgidə tufē asii ka hakii, man̄jimē ta dzē ka ha, əjki ki:

1:3 1.3 Slənē 1.1. * 1:5 1.5 Abiya: 1 Haba. 24.7-19. 1:9 1.9 Shig. 30.7-8. 1:13 1.13 1.60.63. 1:15 1.15 Baan. 6.3; M.Gəjw. 13.4-5; Luka 7.33. 1:17 1.17 Mal. 3.1,23-24; Mat. 17.10-13; Mar. 9.13; Yooh. 1.21. 1:18 1.18 'Wat. 17.17; 18.11. 1:19 1.19 Dan. 8.16.

²⁵ “Wiinē sēndē dīi Ǽntañfē ka putaaiki: kē nee ci ka tēgunuunaaki; kē luupaa ci tē nyi, pooshi ma’ē ayinē agiki.”

Banē ŋga malaa’ika poonē tē Yeesu

²⁶ Makē dīi Ilizabeetē lēgidfē kuwa dē dāsēka, wata Ǽntañfē a ǽnē ka slēkeenē ka malaa’ikatē dīi lēmēkii Jībēriila aasēkē vērānē ŋga Nazaratu, anē hanyinē ŋga Galili.

²⁷ Ma slēkee Ǽntañfē ka ci, aabii ǽndē’i kadēma ǽtē dīi lēmētē Mariyaama. Ma kya, madānē ŋga ǽndē’i ǽndē nē ki ǽtē dīi lēmēkii Yusufu. Agi slikerēnē ŋga ŋwanjwē *Dawuda shigi ci.

²⁸ Shinē ŋga malaa’ika aabii Mariyaama, wata ǽŋki ci ka ki, “Dawē maŋushinē. Acii kē dīi Ǽntañfē ka hē pwapoonē. Kēdēhē nē Slandanē da hē.”

²⁹ Makē fii Mariyaama wabēnē ŋga malaa’ikatē ha’ē, wata kē kēdēpaa tē ki. Kya gwanjē ka buurēnē oo’i, uushi mi sanjē bii wabētsa?

³⁰ Wata ǽŋki malaa’ikatē ka ki, “Mariyaama, ga ha ŋgwālē. Acii kē dīi Ǽntañfē ka hē pwapoonē.

³¹ Fatē ŋga’ē: ka dāsēkanē nē hē, ka poonē nē hē uundzē ŋgura, ha dēkē ka ci lēmē Yeesu.

³² Ka ndzaanē nē ci ka gawē ǽndē dērēva. Ka ‘wanē nē ǽnji tē ci *Uuzēnē ŋga Ǽntañfē, ǽndē mēghērēvōnē ka shanjē. Ka viinē nē Ǽntañfē ka ci ŋwanjuunē makē sētē vii ci ka *Dawuda dzēdzēci.

³³ Aciikii ka dānē nē ci ŋwanjuunē agyanē ǽnji Isērayiila ka ca’ē ndēŋwē ndēŋwē. Pooshi ŋwanjuunaakii ka uundō shanjē.”

³⁴ Ǽŋki Mariyaama ka malaa’ika, “Iitē dānē sēkii ha’ē, accii ma nya, ma’ē nyi kadēma.”

³⁵ Ǽŋki malaa’ika ka ki, “Ka shinē nē Malaaba Ma’yanē aagyanēku, ka zadētēnē nē Ǽntañfē ǽndē baawēfa tē hē, ci ǽndē mēghērēvōnē ka shanjē. Aciikii ma uuzētē nii kwa pawā, malaabakii nē ci; ka ‘wanē nē ǽnji tē ci: Uuzēnē ŋga Ǽntañfē.

³⁶ Ma Ilizabeetē duurē goonē, taa ŋgahi kē uugi ki iirēnē, kē bii ǽnji masaawa nē ki ǽsē, amma kuwanē ŋga lēgidfatē ǽna dē dāsēka. Ka poonē nē ki uundzē ŋgura.

³⁷ Acii pooshi sētē palē ka ŋgeerēnē ŋga Ǽntañfē.”

³⁸ Ǽŋki Mariyaama, “Ma nya, ŋga Ǽntañfē nē nyi da nēki. Wa Ǽntañfē a dfa ka nyi makē sēndē bii hē.” Wata malaa’ikatē a unee ka ki, ca palē saakii.

Dzēnē ŋga Mariyaama aa ha Ilizabeetē

³⁹ Ma daba’ēkii, kē ma’i Mariyaama, kya palē pii pii aasēkē ǽndē’i vērānē agi giŋjunyine, anē hanyinē ŋga Yahudiya.

⁴⁰ Mbu’unatē aa dēvē, kya dēmēgērē aasii aa ha Zakariya, kya nēhēpaa tē Ilizabeetē.

⁴¹ Makē fii Ilizabeetē nēhēpaanē ŋga Mariyaama tē ki, wata gugudēnē nē uuzēnē asēkētē. Dēmēgērēnē nē Malaaba Ma’yanē aasēkē ǽdzēmētē.

⁴² Wata kya ŋgēree ka uuratē, ǽŋki ki, “Kē dīi Ǽntañfē ka hē barēkaanē palē ka harii makinē patē. Tē’i barēkaanē aashi uuzētēsii nii kwa poo ǽsē.”

⁴³ Kya tsakē, ǽŋki ki, “Wu sanjē nē nyi bahē mēci Slandanēki a shi aabiikyā?”

⁴⁴ Acii kē nee hē, makē fii nyi nēhēpaanaaku tē nyi, wata gugudēnē nē uuzēnē asēkēki, gugudēnē ŋga moodāsēka.

⁴⁵ Ma ha, tē’i barēkaanē ashiku, accii ma sētē bii Slandanaamē ka hē ka dānē, kē luuvē hē.”

Wanyanē ŋga Mariyaama

⁴⁶ Wata ǽŋki Mariyaama:

“Wanyinē ca dēla dē Slandana,

⁴⁷ Kē dīi nyi maŋushinē dē Ǽntañfē Maluwaaki.

⁴⁸ Acii kē tsaamēgi ci aagiki, nyi talaka, mavaakii.

Weewee daga ǽnshinē ka banē nē ǽnji patē ka jiji ka jiji oo’i, ǽndē barēkaanē nē nyi.

⁴⁹ Acii kē dīi Ǽntañfē ka nyi maduunē uushi,

ci ǽndē baawēfa, Malaaba ǽnda.

⁵⁰ Agi dānē nē ci ŋga’ǽnēnē ka jiji ka jiji ka ǽnjitē ca ŋgwālē tē ci.

⁵¹ Kē dīi ci maŋgwaarē slēna,

kē taakee ci ka ǽnjitē ca dūunētē natii nē rēŋwē rēŋwē.

52 Kə jimagərə ci dē meeminə anə dəgələŋ nga nwanjuunatii, ca vigi madzəgamə ha nga ndzaanə ka talakiinə.

53 Ənji maɖəfəna, kə əburətəgi ci dē tii dē nɔnyu uushi'inə. Ma ənji gəna, kə laakəənə ci tē tii dē maɖəfəna.

54-55 Kə shi ci ka tsakənə tē ənji Isərayiila, ənji slənaakii, acii mazaanəmə ka ci nē sətə shi ca bii ka dzədzəshi'inaamə oo'i, ka ɖanə nē ci nɔga'əənə ka Ibərahiima da i ka jijinaakii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

56 Kə dīi Mariyaama bahə ləgidə makkə ga Ilizabeetə. Ma daba'əkii, kya maɖə, kya palə satə aasii.

Poonə tē Yoohana, əndə ɖa bapətisəma

57 Makə mbu'i saa'i nɔga poonə nɔga Ilizabeetə, wata kya poo uundzə nɔgura.

58 Fanə nɔga guvayinyinə da duurənyinatə oo'i, kə dīi Əntanjə ka ki nɔga'əənaakii, wata təya ɖa moodasəkə ka hakii da ki.

59 Makə dīi uuzənə luuma rəŋwə, ənjə a shi ka *ryaminiyagi tē ci. Kə mwayi tii ɖəkə ka ci ləmə Zakariya, makə nɔga dīi.

60 Əŋki məci, "Aa'a, wa ənjə a ɖəkə ka ci ləmə: Yoohana."

61 Əŋki hara ənji ka ki, "Amma pooshi əndə agi duurənyinə goonə ətə dīi ləməkii ha'ə."

62 Makə nee ənji ha'ə, wata ənjə a ləgwa ka dīi dē ciinə kaa təya shii taa iitə cii kəya moo ɖəkə ləmə ka uuzənaakii.

63 Wata Zakariya a ləgwa sə nɔga naahənə anəkii, ca naahətə, "Yoohana nē ləməkii." Neenə nɔga ənji ha'ə, kə kəŋee ka tii patə ka shanə.

64 Ma Zakariya a uudəpaa naahəginə ha'ə, wata ca ənəgərə ka waɖənə makə nɔga nɔkə. Ca ndzanə ɖələnə dē Əntanjə.

65 Amma, ma ətsə ha'ə, kə nɔgwalee ka guvayinaakii patə. Ka ha'ə kə ɖəlagi haalakii asəkə patənə nɔga vərənyiiitə agi giɔnyunə agyanə hanyinə nɔga Yahudiya.

66 Ma ənjitə fii sətə ɖaadii patə, wata təya ndzanə buurənə agyanəkii. Əŋki tii, "Ya uuzətsə, iitə nii kəya ndzaana?" Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii, ma uuzətsə kamə, weewee kə ndzaa Əntanjə Slandanə da ci.

ɖələnə nɔga Zakariya dē slənə nɔga Əntanjə

67 Ma Zakariya dīi Yoohana, kə dəməgərə Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfəkii. Wata ca ɖa anabaakwaanə, əŋki ci:

68 "Wa ənjə a ɖuunətə tē Slandana, Əntanjə nɔga ənji Isərayiila, acii kə shi ci ka tsakənə tē ənjaakii,

kə luupaa ci tē tii.

69 Kə kəŋee ci kaamə ka Maluu əndə baawəɖa agi slikerənə nɔga Dawuda, lawaraakii.

70 Ci nē sətə shi Əntanjə a bii da ma malaaba anabiinaakii daga nɔkə, oo'i:

71 Ka luupaənə nē ci taamə acii ənji mbiinə gaamə i acii ənjitə ca usha taamə patə.

72 Ha'ə dīi Əntanjə nɔga'əənaakii ka dzədzəshi'inaamə,

kə buurətə ci malaaba aləkawalətə anyi ci da tii,

73 waatoo jidətə ji'i ci ka Ibərahiima dzədzəshi'inaamə oo'i,

74 Kadə nii kəya luupaa taamə acii ənji mbiinə gaamə, kaama mbee ka slənənə ka ci yadə nɔgwələnə,

75 ama ndzaanə malaabakii, ənji goonɔga akəŋwaciikii, ha'ə muudinə nɔga baanə gaamə patə.

76 Ma hə əsə, uuzənaakya, kadə nē ənjə a 'wa tē hə anabi nɔga Əntanjə Əndə məghərəvənə ka shanə. Acii kadə nii kwa takəŋwanə ka Slandanə kaa ha hadatəgi ka ci dē rəgwa.

77 Waatoo ka ɖaariinə nē hə ka ənjaakii oo'i, agi luupaənə nē Əntanjə tē tii dē tifyagi ka tii 'waslyakəənatii.

78 Ma Əntanjə gaamə, lanə nē ci ka nəhə təgunuunə gaamə dərəva, agi ɖa kaamə nɔga'əənə nē ci.

Ka kavənə nē ci kaa ɖərətətə na luupaa taamə a lə'ya.

1:52 1.52 Jab. 75.8; Mat. 23.12; Yak. 4.6,10. 1:53 1.53 Jab. 107.9; 34.11. 1:54-55 1.54-55 Mika 7.20; Jab. 98.3; 'Wat. 17.7; 22.17. 1:59 1.59 'Wat. 17.12-13. 1:60 1.60-63 1.13. 1:68 1.68 Jab. 41.14; 72.18; 111.9; Luka 4.18-21; 7.16; 19.44. 1:69 1.69 Jab. 132.17; Mat. 20.30-31. 1:70 1.70 Rooma 1.2; Isaa. 9.1-6; Mika 5.1-3. 1:71 1.71 Jab. 106.10. 1:72 1.72 Jab. 106.45; 105.8-9; Leew. 26.42. 1:73 1.73 'Wat. 22.16-18. 1:74 1.74-75 Tit. 2.12,14. 1:76 1.76 Mal. 3.1; Mat. 11.10; Mar. 1.2; Luka 7.27. 1:77 1.77 Irim. 31.34. 1:78 1.78 Shig. 34.6; Isaa. 60.1-2; Mal. 3.20.

⁷⁹ Ma b̄er̄ētsa, kaa ca b̄er̄ē ka ̄enjitē agi ̄nḡera'w̄ē ca ̄nḡwal̄ē acii wa; ca k̄er̄ē taamē ka r̄egwa jam̄on̄ē.”

⁸⁰ Ma Yoohana, ḡer̄on̄ē n̄ē ci, dz̄on̄ē n̄ē han̄kalaakii d̄ē tsak̄on̄ē. Ca ndzaan̄ē ahada bilin̄ē, ha'̄ē mbu'i uus̄erā nga jigaginaakii ka ̄enji *Is̄er̄ayiila.

2

Poon̄ē t̄ē Yeesu

(Mat. 1.18-25)

¹ Ma agi zamanat̄ē pwayi ̄enji t̄ē Yoohana, t̄ē'i mad̄uun̄ē ̄nwan̄w̄ē nga ha d̄ē Rooma ̄ēt̄ē d̄ii l̄em̄ekii Agus̄etus̄ē. K̄ē bii ci oo'i, a naah̄et̄ē ̄enji l̄em̄ē nga ̄enji pat̄ē agyan̄ē hanyinaakii.

² Ci n̄ē t̄ek̄̄n̄wat̄ē naah̄on̄ē, ̄ēt̄ē d̄ii agi ̄nwan̄uun̄ē nga Kiriniyus̄ē, ̄nḡwam̄onā nga hanyin̄ē nga Siriya.

³ Aciikii pat̄on̄ē nga ̄enja, k̄ē ma'i tii, k̄ē pyal̄ē tii aa v̄erā aa hatii, kaa ̄enj̄ē a dz̄ē ka naah̄ov̄ē l̄em̄etii.

⁴ Wata Yusufu a mad̄ē d̄ē Nazaratu an̄ē hanyin̄ē nga Galili, ca pal̄ē aa Bayitilaama an̄ē hanyin̄ē nga Yahudiya, hat̄ē pwayi ̄enji t̄ē ̄nwan̄w̄ē *Dawuda. Acii, ma ca, agi slik̄er̄on̄ē nga Dawuda shigi ci.

⁵ K̄ē gi tii ka naah̄ē l̄em̄etii da minaakii Mariyaama. Ma saa'ikii, ki d̄ē d̄as̄eka.

⁶⁻⁷ Ma tii ma'̄ē d̄ē Bayitilaama, wata k̄ē mbu'ya uus̄erā nga poon̄ē nga Mariyaama. Ma'upaam̄ē tii ha nga ndzaan̄ē a kuv̄ē mu'umin̄ē. Aciikii k̄ē gi tii aas̄ek̄ē kuv̄et̄ē n̄ji dabanyin̄ē a ndzaan̄ē dav̄ē. Wata Mariyaama a poo uundz̄ē ̄nḡura, t̄ek̄̄n̄wat̄ē pawat̄ē. Kya l̄ek̄ut̄et̄ē t̄ē ci d̄ē kad̄embula, kya baneē ka ci as̄ek̄ē s̄et̄ē ci dabanyin̄ē a z̄om̄ē as̄ek̄ekii.

Jigagin̄ē nga malaa'ika ka maḡeriin̄ē

⁸ Ma dav̄ē agyan̄ē hanyin̄ekii, t̄ē'i maḡeriin̄ē d̄ē bil̄ē ca n̄eh̄ē dabanyinatii dav̄ed̄ē.

⁹ Wata ma t̄eyā nee, wiit̄s̄ē malaa'ika nga ̄nt̄an̄f̄ē Slandan̄ē k̄ē jigagi ka tii, d̄uunuun̄ē nga ̄nt̄an̄f̄ē a l̄ek̄ut̄et̄ē t̄ē tii. B̄er̄on̄ē n̄ē ha agyan̄etii mak̄ē doos̄er̄ē. Wata dzabala a dzagi t̄ē tii.

¹⁰ ̄Ŋ̄ki malaa'ika ka tii, “Goona ̄nḡwal̄ē. Acii ma shinaaki, ka ba koon̄ē ̄nunyi habara ̄ēt̄ē na d̄a man̄ushin̄ē ka pat̄on̄ē nga ̄enja.

¹¹ Waatoo, ma ̄onshin̄ē dav̄ed̄ē, k̄ē pwayi ̄enji koon̄ē Maluwa, as̄ek̄ē v̄eran̄ē nga Dawuda; ci n̄ē *Al̄emasiihu Slandana.

¹² Wiin̄ē s̄et̄ē na baarii koon̄ē t̄ē ci: ka lan̄ē nuun̄ē id̄on̄ē uuz̄on̄ē mal̄ek̄ut̄ekii d̄ē kad̄embula, p̄er̄eb̄ē as̄ek̄ē s̄et̄ē ci dabanyin̄ē a z̄om̄ē as̄ek̄ekii.”

¹³ Pii wata wiit̄s̄ē dabaala nga malaa'ikanyin̄ē, t̄eyā l̄eb̄oḡer̄ē da malaa'ikata, t̄eyā d̄ela d̄ē ̄nt̄an̄f̄ē, ̄en̄ki tii:

¹⁴ “Nga ̄nt̄an̄f̄ē n̄ē d̄uunuun̄ē dagȳē; ka ̄enjitē uu'i ci agi duuniya d̄ē jam̄on̄ē.”

Dz̄on̄ē nga maḡeriin̄ē aa Bayitilaama

¹⁵ Wata malaa'ikanyit̄ē a uneē ka maḡeriit̄ē, t̄eyā ̄on̄ē satii aad̄egȳē, wata ̄en̄ki maḡeriin̄ē ahadatii, “Ma d̄anaama, dzaam̄ē aa Bayitilaama ̄endz̄ē'i ̄endz̄ē'i kaama dz̄ē ka neen̄ē d̄ē ginaam̄ē ka s̄end̄ē sl̄ek̄eē ̄nt̄an̄f̄ē ka malaa'ikaakii ka ban̄ē kaam̄ē.”

¹⁶ Wata t̄eyā mad̄ē, t̄eyā pal̄ē aa Bayitilaama pii pii. Mbu'unatii, t̄eyā lapaa t̄ē i Mariyaama da Yusufu; wiin̄ē id̄on̄ē uuz̄on̄ē ̄es̄ē p̄er̄eb̄ē as̄ek̄ē s̄et̄ē ci dabanyin̄ē a z̄om̄ē as̄ek̄ekii.

¹⁷ Mak̄ē nee tii ka id̄on̄ē uuz̄on̄ē, t̄eyā ndzan̄ē baaba s̄et̄ē bii malaa'ikat̄ē ka tii agyan̄ē uuz̄ēt̄ē.

¹⁸ K̄ē d̄ii ka ̄enji pat̄ē ka s̄ē nga hur̄eshishin̄ē n̄ē s̄et̄ē ndzaa maḡeriit̄ē ka baaban̄ē.

¹⁹ Amma, ma Mariyaama, k̄ē k̄es̄epaa ki wab̄ēt̄s̄ē pat̄ē agi han̄kalat̄ē, kya kaala hiimat̄ē agyan̄ekii.

²⁰ Ma daba'ekii, maḡeriit̄ē a ̄on̄ē satii. T̄eyā dz̄ē d̄ē d̄uun̄et̄on̄ē t̄ē ̄nt̄an̄f̄ē, t̄eyā d̄ela d̄ē ci. Acii ma s̄et̄ē fii tii da s̄et̄ē nee tii d̄ē gin̄etii pata, weewee mak̄ē s̄et̄ē bii malaa'ikat̄ē ka tii lapaa tii.

²¹ Makə dīi luuma rəjwə, kə mbu'ya uusəra n̄ga *ryaminiyagi uuzənə. Wata ənjə a ryaminiyagi tə ci, ənjə a dəkə ka ci ləmə Yeesu, makə sətə shi malaa'ikatə a bii ka məci, ki ma'ə madfasəkamə.

Kərənə tə Yeesu aasəkə *yi n̄ga Əntanfə

²² Yoo, kə mbu'i uusəra n̄ga dfa sətə bii bariya n̄ga Muusa kaa n̄jugiginə a dfa kaa təya ənə ka ndzaanə malaabakii. Wata təya n̄gərə uuzənə, təya kərə tə ci aasəkə vərənə n̄ga Urusaliima ka kapaanə tə ci akəjwacii Əntanfə Slandanə kaa ca ndzaanə ka naakii.

²³ Acii tə'i manaahəkii asəkə bariya n̄ga Slandanə, oo'i, "Taa n̄gutə təkəjwatə pawa, madfa uundzə n̄gura, wa ənjə a kapaa akəjwacii Əntanfə kaa ca ndzaanə ka naakii."

²⁴ Ma gi tii əsa, i ka vii sə n̄ga dfa də sataka, makə sətə bii bariya n̄ga Əntanfə, waatoo kurəkutiinə bəra'i taa uuji bilyamasariinə bəra'i.

²⁵ Tə'i əndə'i əndə də Urusaliima dīi ləməkii Simiyoonə. Əndə goon̄ga nə ci. Agi n̄gwalənə nə ci tə Əntanfə. Ma ca, agi gərə shinə n̄ga əndə luupaanə tə ənji *Isərayiila nə ci bisliya. Kə ndzaa Malaaba Ma'yanə da ci əsə.

²⁶ Kə bii Malaaba Ma'yanə ka ci, "Paa ha əntə madfaamə hə kə nee ka Aləmasiihu, waatoo *Matafəkii n̄ga Əntanfə."

²⁷ Ma ka əndə'i uusəra, kə kirə Malaaba Ma'yanə tə Simiyoonə aasəkə yi n̄ga Əntanfə. Makə kira i dīi Yeesu da məci tə uuzənə aa dəvə əsə ka daada ka ci uushi'itə baabii Əntanfə asəkə ləkaləkətə,

²⁸ wata Simiyoonə a nee ka ci, ca n̄gərətə tə ci də bəra'itə cii. Ca kuyirii tə Əntanfə, əjki ci:

²⁹ "Ya'ə Slandana, ma ənə dīi əna, ma sətə shi ha bii, kə dfa tə hə tanyi. Aciikii agi jamənə nə n̄yi. Ka mbeənə nə hə ka kapaa ka n̄yi rəgwa, kaa nya dzə aa vərə.

³⁰ Acii kə nee n̄yi də ginəki saaki ka əndənə sləkəe hə kaa ca shi ka luupaa ənja.

³¹ Taa wu patə əsa, ka shiinə nə ci oo'i, agi luupaanə nə hə ənja.

³² Ci nə mabərə hatə na baarii tə hə ka patənə n̄ga ənji agi duuniya; ci əsə na dūunətə tə ənjaaku Isərayiila."

³³ Fanə n̄ga i dīi da məci tə sətə ndzaa Simiyoonə ka baabanə agyanə uuzənətii, kə dīi ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə dərəva.

³⁴ Wata Simiyoonə a kəgya ka tii barəkaanə acii Əntanfə. Ma daba'əkii, əjki ci ka Mariyaama məci Yeesu, "Kə nee hə ka uuzəna, Əntanfə ta'i tə ci. Bəzəkii nə ənji Isərayiila a puu'u putaakii, bəzəkii nə ənjə a mbəd'ə əsə. Ka ndzaanə nə ci ka əndətə na baarii oo'i, ma Əntanfə, agi dfa slənə nə ci. Amma ka kaareenə nə ənji ka ci.

³⁵ Də ha'ə makə ətsa, ka kuzhi'yaginə nə ci man̄gə d'ə uushə a ədzəmə bəzə ənja. Ma hə naaku, Mariyaama, kadə zəmənə nə ədzəməku tə hə, makə də n̄gila jibə ənji tə hə."

*Anabi Hanatu

³⁶ Tə'i əndə'i minə dīi ləmətə Hanatu. Anabi nə ki. Uuzənə n̄ga Fanuyilə agi slikərənə n̄ga Asarə nə ki. Ma kya, iirə minə nə ki, kə fəzhi ki tighəsə pu'unə aji ənfwadə. Fəzə məd'əfə tanə d'apaa tii da n̄gurii, ca əntəgi.

³⁷ Ma kya, kə iirə ki agi mooryafiinə. Mabwaseemə ki ka ndzaanə asəkə yi n̄ga Əntanfə. Agi gərə'unə nə ki ka Əntanfə taa guci patə. Waatoo, kya dfa də'wa, kya dfa suumaya əsə.

³⁸ Ma saa'itə kira ənji tə Yeesu, kə dzənə ki d'anjə, wata ki maa, kya ndzanə kuyiriinə tə Əntanfə. Kya wabə haala n̄ga uuzətə ka patənə n̄ga ənjitə ca gərə luupaanə n̄ga Əntanfə tə Urusaliima.

Ənənə aa Nazaratu

³⁹ Makə uudəpaa i Yusufu da Mariyaama dfaad'agi sətə bii bariya n̄ga Slandanə patə, təya ənə satii aa hatii aa vərə, waatoo aa Nazaratu anə hanyinə n̄ga Galili.

⁴⁰ Gərənə nə uuzənə, ca dzə də upaa n̄geerənə da hiima. Kə dfaanə Əntanfə ka ci barəkaanə əsə.

Dzənə n̄ga Yeesu aasəkə *yi n̄ga Əntanfə, ci fəzə pu'u aji bəra'i

⁴¹ Taa n̄gutə fəzə patə, madfa zhi'wa kumənə n̄ga *Pasəka, agi dzənə nə i dīi Yeesu da məci aa Urusaliima.

⁴² Makə dii Yeesu fəzə pu'u aji bəra'i, təya 'waanə tə ci aa Urusaliima ka kumənəkii makə sətə izee ənji ka d'anə.

⁴³ Uudənə n̄ga kumənəkii, təya madə ka palənə satii aasii. Asee, ma Yeesu, kə ənəgi ci saakii də Urusaliima. Amma, mashiimə i dii da məci.

⁴⁴ Ma nə tii ka nəhənə, ahada hara ənjitə gi tii nə ci. Təya kagi uusəra pa'ə ka wiinə. Makə dii ci, maneemə tii ka ci, təya gwan̄ə ka aalənə tə ci ahada duura da i ahada ənjitə shii tə tii.

⁴⁵ Makə maneemə tii ka ci, təya ənəgərə cəkwe aa Urusaliima də aalənə tə ci.

⁴⁶ Təya lapaa tə ci ka makkənə n̄ga uusəra asəkə yi n̄ga Əntanjə, ci dasə abii maliminə n̄ga *Yahudiinə. Ca fa sətə n̄ji təya baaba, ca laagwa ka tii uushi'inə.

⁴⁷ Ənjitə n̄ja fa wabənaakii patə, kə dii ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə, acii də han̄kala n̄ji Yeesu a jiiəkə ka maliminə.

⁴⁸ Makə nee i dii da məci ka ci abii maliminə ha'ə, kə dii ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə n̄ga n̄jga'ə. Wata ənji məci ka ci, "Uuzənaakya, ka mi dii hə diinə ha'ə kwa? Kə nee hə, kə sakəlagi han̄kala geenə da duu dii ka ha n̄ga aalənə tə hə."

⁴⁹ Wata Yeesu a jikəvə ka tii, ənji ci, "Ka mi n̄juuna aalə tə nya? Mashii muunə oo'i, kə dəbēe nya ndzaanə ga Daadə asii kwa?"

⁵⁰ Amma, mashiimə tii ginə n̄ga sətə bii ci ka tii.

⁵¹ Wata ca madə, ca palə atsatii aa Nazaratu. Agi baneenə nə ci ka nəkii akənjwaciitii uusəra patə. Ma məci, kə kəsəpa a ki uushi'iitsə d'aad̄ii patə agi han̄kalatə.

⁵² Gərənə nə Yeesu, tsakənə nə hiimaakii. Kə kadeesəkə ci ka Əntanjə da i ka ənji əsə.

3

Waazanə n̄ga Yoohana əndə d̄a bapətisəma

(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Yooh. 1.19-28)

¹ Ma agi pu'u aji tufənə n̄ga fəzə n̄ga n̄wan̄juunə n̄ga Tibeeriyasə, mad̄uunə n̄wan̄wə n̄ga ha də Rooma, Puntiyu *Pilaatu nə n̄gwaməna agyanə hanyinə n̄ga Yahudiya; *Hirudusə nə n̄wan̄wə anə hanyinə n̄ga Galili. Ma anə hanyinə n̄ga Ituriya da anə hanyinə n̄ga Tarakunitisə, Filibusə ndzəkənjuci Hirudusə nə n̄wan̄wa. Ma anə hanyinə n̄ga Abilyanə əsə, Lisaniyasə nə n̄wan̄wa.

² *Anasə d̄a Kayafasə nə gayinə n̄ga limanyinə ka saa'ikii.

Agi saa'ikii əsə bəgərə Əntanjə wabənaakii ka Yoohana, uuzənə n̄ga Zakariya, ci agi bilinə.

³ Acii kii kə wiigi'i ci agyanə hanyiitə ama gərə Uredunə patə, ca dzə də waazanə ka ənja, ənji ci, "Uneemə ka d̄a 'waslyakənə, una baanə ka Əntanjə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanjə a tifyagi koonə 'waslyakənə goonə."

⁴ Waatoo kə dii makə sətə nyaahə anabi Isaaya asəkə malaaba ləkaləkətə, ətə bii ci: "Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, ənji ci:

Hadatəginə də rəgwa ka Slandana,

kənjēemə ka ci ka rəgwa.

⁵ N̄gədfətəmə magudanjə ha;

ga gin̄wə da təpura a ndzaanə.

Kənjēemə ka madaada rəgwanyinə,

n̄gərəginə faariinə davə.

⁶ Ka neenə nə ənji patə makə sətə luupaa Əntanjə ənja."

⁷ Makə nee Yoohana ka ənjitə shiishi aabiikii kaa ca d'aada ka tii bapətisəma, wata ənji ci ka tii, "Unə rəhun̄yinə, goona səkəpaanə ka banə oo'i, ka mbərədfənə nuunə acii mabətəsəkə n̄ga Əntanjə ətə na shi.

⁸ Amma ma d̄anuuna, slənəmə sətə ca baarii oo'i, kə baa unə ka Əntanjə. Goona səkəpaanə ka banə əsə oo'i, ka mbərədfənə nuunə, acii dii Ibərəhiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə ka banə koonə: ma Əntanjə, ka mbeenə nə ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka jijinyinə n̄ga Ibərəhiima!

⁹ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də ənfuginə ka slərəginətii. Taa n̄gutə ənfwə nəndə pooshi ka poonə n̄ga'ə, ka cisləginə nə ənja, ənjə a kəgərə aagi gunə."

¹⁰ Wata dabaala a ndzan̄ə laagwanə a ma Yoohana, ənji tii, "Mi d̄aniinə əna?"

¹¹ Ənji ci ka tii, "Ma əndətə dii kəjeerənaakii bəra'i, wa ca n̄gərə əndə'i, ca vii ka əndətə pooshi naakii. Ma əndətə da zəmə əsa, wa ca ndii ka əndətə ka madəfənə."

12 *Ənji luu tsəka a shi aabiikii əsə, kaa ca daada ka tii bapətisəma. Təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ya inə əna, mi daniinə daa Maləma?”

13 Əŋki Yoohana ka tii, “Goona laagwa tsəka acii ənji palee ka sətə bii bariya.”

14 Soojiinə a shi. Təya ləgwa a makii əsə, “Ya inə neena, maci ka dəbənə, mi daniina?” Əŋki ci ka tii, “Ma danuuna, goona guutsətə uushi'inə acii ənji də ŋgeerənə taa də jərakənə ashitii. Amma luumə shikwa ŋga slənə goonə tanə.”

15 Fanə ŋga ənji ha'ə, wata təya ndzanjə kaala hiima agyanə Yoohana oo'i, ci nə *Aləmasiihu.

16 Wata əŋki Yoohana ka tii patə, “Ma nya, də ma'inə cii kya da koonə bapətisəma. Amma tə'i əndətə palee ka nyi də duunuunə na shi. Mambu'umə nyi bahə pəreği zə'u ŋga bəbinaakii. Ma ca, kadə nii kəya da koonə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə da gunə.

17 Tə'i dəvə bə'unaakii ŋga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

18 Dagi baaba bəəzə wafənə kama kama ha'ə waazii Yoohana Njuni Habara ka ənja.

19 Ma ŋwarjwə *Hirudusə, kə ŋgərəma ci tə Hiroodiya minə ŋga ndzəkəŋuci ka ci saakii. Makə wazhi Yoohana ka ci acii danə ha'ə da hara bwaya uushi'itə daadfi ci,

20 wata ca tsakə da bwaya bwayaanə, ca kagərə tə Yoohana aa furəshina.

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Mar. 1.9-11)

21 Makə upaa patənə ŋga ənjitə bapətisəma, kə upaa Yeesu da i ci əsə. Ma ci ka ha ŋga da də'wa, wata wunəginə nə səkəntəŋfə.

22 Malaaba Ma'yanə a jima aanəkii; ənjə a nee ka ci makə kurekuta. Wata uura ŋga əndə a wəbya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uudagi səkəki.” *

Dzədzəshi'inə ŋga Yeesu

(Mat. 1.1-17)

23 Ma Yeesu, kə 'watəgi ci də slənaakii ci fəzə bahə makkə pu'unə. Patənə ŋga ənja, ma nji təya nəhə, uuzənə ŋga Yusufu nə ci. Yoo, ma Yusufu, uuzənə ŋga Heeli;

24 ma Heeli, uuzənə ŋga Matatə; ma Matatə, uuzənə ŋga Leewi; ma Leewi, uuzənə ŋga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə ŋga Yanayə; ma Yanayə, uuzənə ŋga Yusufu;

25 ma Yusufu, uuzənə ŋga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə ŋga Amwəsə; ma Amwəsə, uuzənə ŋga Nahumə; ma Nahumə, uuzənə ŋga Heesli; ma Heesli, uuzənə ŋga Nagayə;

26 ma Nagayə, uuzənə ŋga Maata; ma Maata, uuzənə ŋga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə ŋga Səmeenə; ma Səmeenə, uuzənə ŋga Yoosəkə; ma Yoosəkə, uuzənə ŋga Yooda;

27 ma Yooda, uuzənə ŋga Yoowanən; ma Yoowanən, uuzənə ŋga Reesa; ma Reesa, uuzənə ŋga Jərubaabila; ma Jərubaabila, uuzənə ŋga Salaatiyalə; ma Salaatiyalə, uuzənə ŋga Neeri; †

28 ma Neeri, uuzənə ŋga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə ŋga Adi; ma Adi, uuzənə ŋga Koosamə; ma Koosamə, uuzənə ŋga İləmadamə; ma İləmadamə, uuzənə ŋga Eeri;

29 ma Eeri, uuzənə ŋga Yeesu; ma Yeesu, uuzənə ŋga İliyazara; ma İliyazara, uuzənə ŋga Yoorimə; ma Yoorimə, uuzənə ŋga Matata; ma Matata, uuzənə ŋga Leewi;

30 ma Leewi, uuzənə ŋga Simoonə; ma Simoonə, uuzənə ŋga Yahuda; ma Yahuda, uuzənə ŋga Yusufu; ma Yusufu, uuzənə ŋga Yoonamə; ma Yoonamə, uuzənə ŋga İliyakimə;

31 ma İliyakimə, uuzənə ŋga Məliya; ma Məliya, uuzənə ŋga Meena; ma Meena, uuzənə ŋga Matata; ma Matata, uuzənə ŋga Natanə; ma Natanə, uuzənə ŋga *Dawuda; ‡

32 ma Dawuda, uuzənə ŋga Jasii; ma Jasii, uuzənə ŋga Oobyadə; ma Oobyadə, uuzənə ŋga Boowazə; ma Boowazə, uuzənə ŋga Saləmoonə; ma Saləmoonə, uuzənə ŋga Naasunu;

33 ma Naasunu, uuzənə ŋga Aminadaba; ma Aminadaba, uuzənə ŋga Adəminə; ma Adəminə, uuzənə ŋga Arəni; ma Arəni, uuzənə ŋga Hisəruunu; ma Hisəruunu, uuzənə ŋga Fareesə; ma Fareesə, uuzənə ŋga Yahuda;

3:16 3:16 Slənə 1.5; 11.16; 13.25; 19.2-4; Luka 4.18. 3:19 3:19-20 Mat. 14.3-4; Mar. 6.17-18. 3:21 3:21 5.16.

* 3:22 3:22 4.18; Uuzənaaki: Jab. 2.7; İsa. 42.1; Luka 9.35; 20.13. † 3:27 3:27 Salaatiyalə: 1 Haba. 3.17; Ees. 3.2.

3:30 3:30-33 Ruuta 4.18-22; 1 Haba. 2.1-14. ‡ 3:31 3:31 Natan: 2 Sam. 5.14. 3:33 3:33-38 'Wat. 29.35; 25.19-26; 11.10-20; 5.1-32.

³⁴ ma Yahuda, uuzənə nga Yakubu; ma Yakubu, uuzənə nga Isiyaaku; ma Isiyaaku, uuzənə nga Ibərahiima; ma Ibərahiima, uuzənə nga Tara; ma Tara, uuzənə nga Nakoore;

³⁵ ma Nakoore, uuzənə nga Saruku; ma Saruku, uuzənə nga Ragawə; ma Ragawə, uuzənə nga Falikə; ma Falikə, uuzənə nga Ibeerə; ma Ibeerə, uuzənə nga Sala;

³⁶ ma Sala, uuzənə nga Kayinamə; ma Kayinamə, uuzənə nga Arəfasada; ma Arəfasada, uuzənə nga Seemə; ma Seemə, uuzənə nga Nuuhu; ma Nuuhu, uuzənə nga Lamikə;

³⁷ ma Lamikə, uuzənə nga Matusala; ma Matusala, uuzənə nga Anuuhu; ma Anuuhu, uuzənə nga Iyaridə; ma Iyaridə, uuzənə nga Mahalaleelə; ma Mahalaleelə, uuzənə nga Kayinamə;

³⁸ ma Kayinamə, uuzənə nga Inoosə; ma Inoosə, uuzənə nga Seetu; ma Seetu, uuzənə nga Adamu; ma Adamu əsə, uuzənə nga Əntanjə nə ci.

4

*Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu
(Mat. 4.1-11; Mar. 1.12-13)*

¹ Ənyaginə nga Yeesu asəkə gəərə nga Urədunə, manakii də Malaafa Ma'yanə. Wata Ma'yanəkii a kərəgərə tə ci aahada bilinə.

² Baanə ənfwadə pu'unə dīi Seetanə ka təbənə tə ci agi bilinə. Pooshi Yeesu kavə zəmə aa makii agi baatsə ənfwadə pu'unə shanjə. Makə dzəgi baatsə ha'ə, wata kə mbee madəfənə ka ci.

³ Wata əŋki Seetanə ka ci, "Makə dīi ci *Uuzənə nga Əntanjə nə hə, bawə ka faaratsa, wa ca zə'ugi ka zəmə."

⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, əntaa də zəmə daanəkii mbəfənə ənda."

⁵ Kə kərəgi Seetanə tə Yeesu ka madanjə ha. Ca baarii ka ci hanyinə nga duuniya patə makə dəfə dəha.

⁶ Əŋki ci ka ci əsə, "Ka viinə nə nyi ka hə baawəda da wahəkii patə, acii kə vii ənji ka nyi uushi'iitsə patə. Ka mbeənə nə nyi ka viinə ka əndətə mwayi nyi əsə.

⁷ Acii ma ha, madə ka paslənə nə hə tə nyi, ka viinə nə nyi ka hə uushi'iitsə patə."

⁸ Yeesu a ba ka ci, "Tə'i manaahəkii tuu'ina, ka Əntanjə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə."

⁹ Ma daba'əkii əsə, kə kirə Seetanə tə Yeesu aa Urusaliima. Ca kəŋee ka ci ka makidəfənjənə nga maduunə kuvə nga Əntanjə, əŋki ci ka ci: "Makə dīi ci Uuzənə nga Əntanjə nə hə tanyi, lədfəgərə anə panə.

¹⁰ Acii tə'i manaahəkii tuu'ina, ka banə nə Əntanjə ka malaalikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə.

¹¹ Da əsə: Təya kətsa'utə tə hə də ciinətii acii ga ha dəgəgi taa səfəku anə faara."

¹² Yeesu a ba ka ci, "Ma bii malaafa ləkaləkətə, Ga ha təkə tə Əntanjə Slandanəku."

¹³ Makə uugi Seetanə təbəginə tə Yeesu də rəgwa kama kama patə, ca madə, ca palə saakii see ka əndə'i uusəra.

*Watəginə nga Yeesu də slənə anə hanyinə nga Galili
(Mat. 4.12-17; Mar. 1.14-15)*

¹⁴ Ma daba'əkii, Yeesu a ənya aanə hanyinə nga Galili. Manakii nə ci də Malaafa Ma'yanə. Kə dəlagi haalaakii anə hanyinə nga Galili patə.

¹⁵ Wata ca dzə ka dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə ka vərə ka vərə. Ənji patə a dəla də ci.

*Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu
(Mat. 13.53-58; Mar. 6.1-6)*

¹⁶ Ma ka əndə'i uusəra, kə mbu'i Yeesu aa Nazaratu, vərəatə girə ci davə. Makə mbu'i *uusəra nga əpisəka, ca madə, ca dzə aasəkə kuvə də'wa makə sətə izee ci ka dənə. Ca madətə kaa ca janğa ləkaləkətə nga Əntanjə.

¹⁷ Ənjə a vii ka ci ləkaləkətətə nyaahə anabi Isaaya. Makə wunəgi ci, ca lapaa hate nyaahə ənji oo'i:

¹⁸ "Tə'i Ma'yanə nga Slandanə ashiki. 1.2,5,8; 2.4,17,18

Acii kə ta'i ci tə nyi, kaa nya ba Njuni Habara ka matəgunyinə.

Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waazanə ka ənjitə makəəsəkii, təya upaa kapaanə tə tii; nya ba ka muurəfinə əsə, ka wunənə nə ginətii; ənjitə ca sa cibə əsə, ka mbədfənə nə tii.

¹⁹ Kə sləkee Əntanjə Slandanə ka nyi əsə ka ba fəzətə nii kəya də pwapoonaakii ka ənja.”

²⁰ Makə uudəpaa ci janjanə, ca pa'ətə ləkaləkətəkii, ca ənəpaagi ka əndə nəhə kuvə də'wa, ca ndzaanə. Patənə nja ənji gatə a kuvə də'wa, aagikii nə ginətii patə.

²¹ Wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii, əŋki ci, “Ma wabəətə janjii nyi, ənshinə dīi ka tanyi makə sətə fii unə janjii nyi.”

²² Patənə nja ənja, kə dəlii tii də ci. Makə wabi ci ka tii dagwakii, kə dīi ka tii ka sə nja hurəshishinə, əŋki tii, “Əntaa uuzənə nja Yusufu ətsa?”

²³ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Kə shii nyi njuufə koonə nə banə ka nyi oo'i: Ma hə ənə ca mbədfəpaa də ənja, mbədfəpaa də naaku na. Ma uushi'iitə d'adīi hə də Kafarənahumə fii ina, d'awə tsarəkii ganə gaku də vərə əsə.”

²⁴ Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi ənji vəranə nja *anabi ka gafeenə ka ci.

²⁵ Buurətəmə sətə shi a dīi agi zamana nja anabi *Iliya: kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa mandzəməmə vəna, kə dīi məza madəfənə agyanə hanyinə patə. Ma ka uusərakii, njaanğa'ə nə mooryafinə anə hanyinə nja *Isərayiila.

²⁶ Amma, patə da ha'ə, pooshi Əntanjə sləkee ka Iliya taa aa ha wu agitii. Wata aa ha əndə'i mooryafa də Sarapəta anə hanyinə nja Sidoonə tanə sləkee Əntanjə ka ci.

²⁷ Ma agi zamana nja anabi Iliisa əsa, njaanğa'ə nə ənji uyikuzənə agyanə hanyinə nja Isərayiila. Amma, patə da ha'ə, pooshi əndətə mbə'i agitii patə. Amma wata Naamanə, əndə Siriya mbə'i.”

²⁸ Fanə nja ənjitə asəkə kuvə də'wa patə, wata kə fəzəgi səkətii.

²⁹ Ghərə təya madətə patə, təya əlyagi tə ci, təya kiragi tə ci anə ginutə dīi vəranatii ashikii, kaa təya mbee ka vugəgyagərənə tə ci aa panə ka rəgwa nja manjirəŋkii.

³⁰ Amma, ma Yeesu, kə dzəgi ci saakii ahadatii, kə gi ci ka ha nja dzənaakii.

Mbədfəpaanə nja Yeesu də əndə ginaaja
(Mar. 1.21-28)

³¹ Ma daba'əkii, Yeesu a mbu'u aa Kafarənahumə, əndə'i vəranə agyanə hanyinə nja Galili. Ma dava, kə jigunyi ci ka ənji *uusəwə nja əpisəka.

³² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nja hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii.

³³ Ma gatə asəkə *kuvə də'wa, tə'i əndə'i əndə da ginaaji ashikii. Wata ca gwanə ka wazənə də njeerənə, əŋki ci,

³⁴ “Kwaawu! Yeesu, əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba Əndətə sləkee Əntanjə nə hə.”

³⁵ Wata Yeesu a la nguruunə ka ginaajita, əŋki ci, “Ndzaawə kəda'ə! Dzəgi ashī əndətsa.” Ginaajitə a sləbəgi tə əndətə d'adalə akənjwacii ənji patə, ca shigi saakii, madamə ci taa mi də əndətə ma'ə.

³⁶ Ənjitə nəhee pata, kə dīi ka tii ka sə nja hurəshishinə ka shanjə. Təya ba ahadatii, “Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma əndəna, agi wabənə nə ci ka ginaajiinə də njeerənə, da baawəda əsə, kaa təya shigi; təya shigi tanyi.”

³⁷ Də ha'ə waazagi habaraakii taa dama patə anə hanyinəkii.

Mbədfəpaanə nja Yeesu də ənji bwanea lanə
(Mat. 8.14-17; Mar. 1.29-34)

³⁸ Makə shigi Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata ca dzə aa ha Simoonə aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu nja Simoonə minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u ka shanjə. Wata ənjə a kədii tə ci kaa ca mbədfəpaa də ki.

³⁹ Yeesu a əntsahətə aabitə, ca gwanəanə dagyanətə, ca la nguruunə ka sətə ca zəmə tə ki. Wata bwaneatə a dzəgi. Miitə a madətə, kya gwanə ka də ka tii zəma.

4:18 4:18 1.35; 3.16,22; 4.1,14; 10.21; 24.49; Mat. 1.18,20; 3.11,16; 4.1; 12.18,28,31-32; 28.19; Mar. 1.8,10,12; 3.29; Slənə 1.2,5,8; 2.4,17,18. 4:18 4:18-19 Isaa. 61.1-2; Mat. 11.5; Luka 7.22. 4:18 4:18-21 1.68. 4:19 4:19 Leew. 25.10. 4:22 4:22 Yooh. 6.42. 4:24 4:24 Yooh. 4.44. 4:25 4:25 1 Meem. 17.1,8-16. 4:27 4:27 2 Meem. 5.1-14. 4:32 4:32 Mat. 7.28-29. 4:34 4:34 Mar. 3.11.

⁴⁰ Ma ətsə kulagərənə nğa uusəra, ənjitə dīi ənjatīi magwaakəkīi də bwaneanyinə kama kama patə, wata təya kyaara tə tii ka Yeesu. Yeesu a dəkəvə ciinəkīi agyanətīi də rənjwə rənjwə. Ca mbədfəpaə də tii patə.

⁴¹ Kə shigi ginaajīinə ashī ənji nğaəngə'a əsə də wazənə, əjki tii ka Yeesu, "Uuzənə nğa Əntanjfə nə hə!" Amma Yeesu a la ka tii nğuruunə, ca tənagi wabənə a matii, acii ma təya, kə shii tii oo'i, ci nə Aləmasiihu.

Dzənə nğa Yeesu aənə hanyinə nğa Yahudiya
(Mar. 1.35-39)

⁴² Pukənə nğa ha, Yeesu a mafdə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə. Dabaala a ndzanə aalənə tə ci. Makə lii tii tə ci, kə mwayi tii səkəpaanə tə ci. Mamoomə tii ca dzəgi abīiti shanjə.

⁴³ Amma kə wabi Yeesu ka tii, əjki ci, "Ma kamə, nğa'a kə nyi nə dzənə ka harii vəranyinə, acii tyasə kə dəbee nya waaza Nnyūi Habara agyanə *nwanuunə nğa Əntanjfə davə əsə. Acii ka ətsə ha'ə sləkəe Əntanjfə ka nyi."

⁴⁴ Də ha'ə gi ci də waazanə asəkə kuvə də'wanyinə agyanə hanyinə nğa Yahudiya.

5

Tədfənə nğa Yeesu tə təkənjwatə lyawarənaakīi
(Mat. 4.18-22; Mar. 1.16-20)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu, ca kənjəanə ama uunəvə nğa Ginazarətə.* Ənjə a shi lanə aabiikīi, dzaadzashinə nə tii, acii kə mwayi tii fa wabənə nğa Əntanjfə.

² Ma nee Yeesu, wiitə kumbawalənyinə bəra'i ama ndzanə. Kə jaamagərə slanjīinəkīi aa panə, təya caakubə slaadənyinatīi.

³ Wata Yeesu a ndərə aasəkə əndə'i kumbawalə nğa əndə'i əndə ahadatīi dīi ləməkīi Simoonə. Ca ba ka ci, "Əntsahəgərə də kumbawalənaaku gi'u ahada ma'inə." Makə əntsahəgərəgi Simoonə də kumbawalətə, wata Yeesu a ndzaanə, ca ndzanə dzəgunə wabənə nğa Əntanjfə ka dabaala.

⁴ Makə uudəpaə Yeesu wabənə, ca ba ka Simoonə, "Ma dənəkwa, nğəruu kumbawalə, kəruu ka hatə dīi ma'inə kurənjə. Kaaləvəmə slaadənyinə goonə da ənjaaku, koonə upaa hərəfinə."

⁵ Əjki Simoonə ka ci, "Daadə, kə ba'agiinə həmə ka təəmənə ta'a, amma taa gazha nğa hərəfinə maneemiinə! Amma, makə dīi ci hə bii keenə a dəenə ha'ə, takwa, kaa nya kaaləgərə slaadənyinə."

⁶ Makə kaaləgərə tii slaadənyinə, kə upaa tii hərəfinə nğaəngə'a ha'ə makə a tsaatsagi slaadənyinatīi.

⁷ Təya 'waa'wa tə hara ənjinyiitə asəkə əndə'i kumbawalə də ciinə, kaa təya shi ka tsakənə tə tii. Shinə nə ənjita, təya naanatə kumbawalənyinatīi kyakya'a də hərəfinə. Wata d'anə nə kumbawalənyinə makə liipənə aagi ma'inə acii zəkəkənə nğa hərəfinə.

⁸ Makə nee Simoonə Piita ha'ə, wata ca kulagi atsaə sədfə Yeesu, ca ba ka ci, "Əntsahəgi saaku Slandanəki, acii ma nya, ma'waslyakə əndə nə nyi."

⁹ Ma bii Simoonə ha'a, acii kə nğwalee ka tii da ənjaakīi nə bəzəənə nğa hərəfiitə upaa tii ha'ə.

¹⁰ Kə nğwalee əsə ka i Yakubu da Yoohana, manjeevənə nğa Zabadiya, waatoo ənjinyiitə ca slənə ka hakīi da Simoonə. Əjki Yeesu ka Simoonə: "Ga ha nğwalə. Əntaa təəmə hərəfinə nə slənaaku ma'ə; amma daga ənshinə, təəmə ənji nə slənaaku."

¹¹ Wata i Simoonə da ənjitə ci təya slənə da ci a maanyapaagi də kumbawalənyinə aənə ndərə, təya bwasee ka uushi'iitə patə, təya nə'u tə Yeesu.

Mbədfəpaanə nğa Yeesu də əndə uyikuzənə
(Mat. 8.1-4; Mar. 1.40-45)

¹² Ma ətə Yeesu asəkə əndə'i vərənə, wata əndə uyikuzənə a mbu'ya. Neenaakīi ka Yeesu, ca gərə'waanə akənjwaciikīi, ca kədii tə ci, əjki ci: "Tuutəta'ə Slandanəkyə, mada ka luuvənə nə hə, ka mbeənə nə hə ka mbədfəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakīi."

¹³ Wata Yeesu a tədfəpaə ciinəkīi, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, "Awa, kə luuvə nyi. Mbədfuu." Pii wata uyikuzənətə a dzəgi ashī əndətə.

¹⁴ Yeesu a dā ka ci bariya, əjki ci, "Ga ha bapaa ka əndə sətə dīi shanjə. Amma, ma d'anəku, duu aa ha *limanə, ha bariii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma

daba'ækii, ha dfa sataka makë sëtë bii Muusa, kaa ñnji patë a shii oo'i, kë mbë'i hë tanyi."

¹⁵ Amma, patë da ha'ë, agi dzënë në lëmë nga Yeesu dë waazanë aakëjwë aakëjwa. Wata dzaadzadënë në dabaala ka fa sëtë ci Yeesu a ba i kaa ca mbëdëpaa dë ñnji bwaneatë agitii.

¹⁶ Amma, ma Yeesu, taa guci patë agi dzënë në ci ka dfa dë'wa ka hatë pooshi ëndë davë.

Mbëdëpaanë nga Yeesu dë mahurëmësë ënda
(Mat. 9.1-8; Mar. 2.1-12)

¹⁷ Ma ka ëndë'i uusëra, Yeesu a dzëgunë wabënë nga Ëntanjë ka ñja. Të'i *Farisanyinë da i maliminë dasë dasë abiikii. Kë shi tii daga asëkë patënë nga wëranýinë agyanë hanyinë nga Galili da agyanë hanyinë nga Yahudiya i dë Urusaliima. Ma Yeesu, të'i baawëdë nga Ëntanjë ashikii nga mbëdëpaa dë ñnji bwanea.

¹⁸ Të'i hara ñnji kira mahurëmësë ëndë përébë asëkë ëdza. Kë ali tii rëgwa nga dëmögëraginë dë ci aasii ka yitë dïi Yeesu davë, ka baneenë ka ci akëjwaciikii.

¹⁹ Amma kë tükuree tii ka upaa rëgwa acii bëzëkii në ñja. Wata tëya ndëragi aané kuva, tëya tëlëgi në nga kuvëta, tëya ngërë mahurëmësë ëndëtë patë da i ëdzaakii, tëya jimagëragi dë ci dadavë, d'anjë dahadahadanë nga danjana akëjwacii Yeesu.

²⁰ Makë nee Yeesu kë gi'i ñnjinyitë të ci, ñjki ci ka ëndë bwaneatë: "Ëndëna, kë upaa hë tifyaginë nga 'waslyakënaaku."

²¹ Makë fii maliminë da Farisanyinë ha'ë, wata tëya ndzanë kaala hiima dë banë oo'i, "Wu da në ëndënë ca geegi ka naakii në makë Ëntanjë? Wu sanë ca mbee ka tifyagi 'waslyakëënë nga ënda, mad'aamë Ëntanjë rëjwë dyanja?"

²² Asee, ma Yeesu, kë shii ci sëtë a ëdzëmëtii patë. Ëjki ci ka tii: "Ka mi dë tsarë nga hiimatë a nuunë ha'ë kwa?"

²³ Ngütë palee dë ngufënë sanja? Gëdë banë ka ci oo'ya, kë upaa hë tifyaginë nga 'waslyakënaaku nii, anii gëdë banë ka ci, Mad'u, wiiwa?"

²⁴ Amma takumë kaa nya baarii koonë oo'i, ma nyi Uuzënë nga ënda, të'i nyi da baawëdë nga tifyagi 'waslyakëënë nga ñnji ganë a duuniya." Wata ñjki ci ka mahurëmësë ëndëta, "Wanyinë ca ba ka hë, madëtë, ngëruu ëdzaaku, ha palë saaku aasii."

²⁵ Wata hatsë ëndëtë a madëtë akëjwacii ñnji patë. Ca ngërë ëdzaakii, ca palë saakii aasii, ca dzë dë dëlanë dë Ëntanjë.

²⁶ Ma patënë nga ñnjitë dava, kë dzëgëpaa të tii ka shanjë. Wata tëya d'uunëtë të Ëntanjë. Kë ngwali tii ngaan'g'a, tëya ba, "Kë nee amë ka së nga hurëshishinë ënshinë."

Wanë nga Yeesu të Leewi
(Mat. 9.9-13; Mar. 2.13-17)

²⁷ Ma daba'ækii, kë shigi Yeesu agyë. Wata ca lapaa të ëndë luu tsëka, ëtë dïi lëmëkii Leewi. Dasë a kumu në ci ka ha nga dfa slënaakii. Ëjki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki."

²⁸ Wata Leewi a madëtë, ca bwasee ka uushi'itë gatë patë, ca në'u të ci.

²⁹ Wata Leewi a dzë ka dzëgë ëndzanë ka Yeesu gakkii asii. Bëözë *ñnji luu tsëka da hara ñnji saakii ësa, kë libë tii da i Yeesu anë zëmëta.

³⁰ Makë nee Farisanyinë da maliminatii ha'ë, tëya ngungunë. Wata ñjki tii ka lyawarënë nga Yeesu, "Mi sanë dïi cuuna zëmë, una saasa uushi'inë da ñnji luu tsëka, i da ma'waslyakë ñnji ka ha rëjwa?"

³¹ Wata ñjki Yeesu ka tii, "Pooshi mandandanë ñnji ka alë kuzëka, see ñnji bwanea.

³² Ma shi nyi aasëkë duuniya, ëntaa kaa nya 'wa të ñnjitë ca slënë uushi dë rëgwakii, amma ka 'waa'wanë të ma'waslyakë ñnji aabiiki, kaa tëya unee ka 'waslyakëënatii, tëya baanë ka Ëntanjë."

Lëgwënë agyanë suumaya
(Mat. 9.14-17; Mar. 2.18-22)

³³ Ëjki tii ka Yeesu, "Ma *lyawarënë nga Yoohana, kë izee tii ka dfa suumaya da dë'wa. Ha'ë në lyawarënë nga Farisanyinë ësë. Amma, ma lyawarënaaku natii, pooshi tii ka fanë ha'ë."

³⁴ Yeesu a ɔnigi ka tii dɛ wabɔnɛ agyanɛ naakii nɛ, ɛŋki ci, “Yaci tɛ'i guviinɛ nɔa dagwa madʼanɛ ɛtɛ bii ci ka tii da mɛhuraakɔya, madʼa kɛ gi tii ka luu madʼanɛkɔya, ka kavɛnɛ nɛ ɛnji tɛ tii ka dʼa suumaya kwa? Pooshi.

³⁵ Amma kadɛ nɛ uusɛra a mbu'ya ɛtɛ nɛ ɛnjɛ a nɔgɛrɛgi dagwa madʼanɛ abitii; saa'ikii nɛ tɔya dʼa suumaya.”

³⁶ Yeesu a dʼa ka tii ɛndɛ'i misaali, ɛŋki ci, “Pooshi ɛndɛ ca tsɛrɛ kura kɛjɛerɛnɛ ka mbakɛnɛ dɛ iirɛkii. Madʼa kɛ dʼii ha'ɛ, ka saawaginɛ nɛ kura kɛjɛeriita. Pooshi kurakii ka ndzanɛnɛ da iirɛkii ɛsɛ shɛnjɛ.

³⁷ “Pooshi ɛndɛ ca ciirɛ kura ma'i inabi aasɛkɛ iirɛ mbuurɛ kuvɛ'unɛ. Madʼa kɛ dʼii ha'ɛ, ka taginɛ nɛ mbuurɛ kuvɛ'unɛkii acii ɛbunɛ nɔa ma'i inabi. Wata ma'i inabi a ɛjagi saakii, mbuurɛ kuvɛ'unɛ a saawagi ɛsɛ.

³⁸ Ma dɛbɛɛ, aasɛkɛ kura mbuurɛ kuvɛ'unɛ ciirɛnɛ ɛnji kura ma'i inabi.

³⁹ Madʼa kɛ sii ɛndɛ ma'i inabi ɛtɛ uugi ta'avɛnɛ, paa ci ka moo sa kurakii ɛtɛ ma'ɛ ka ɛbunɛ. Ma banɛkɔya, ɛtɛ uugi ta'avɛnɛ paleɛ dɛ nɔa'ɛnɛ ka ɛtɛ ma'ɛ ka ɛbunɛ.”

6

*Lɛgwanɛ agyanɛ *uusɛra nɔa ɛpisɛka*

(Mat. 12.1-8; Mar. 2.23-28)

¹ Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, waatoo uusɛra nɔa ɛpisɛka, palɛginɛ nɛ Yeesu da lyawarɛnaakii dasɛkɛ ra, waatoo rɛ nɔa alɛkamaara. Ma ca dza, dzɛnɛ nɛ tii dɛ ɛbiiyɛ mana alɛkamaara, tɔya takɛdɛ, tɔya tsɛbɛ.

² Ma dʼava, tɛ'i hara *Farisanyinɛ. Makɛ nee tii ha'ɛ, tɔya ba ka tii: “Ka mi cuuna dʼa sɛtɛ maviimɛ *bariya rɛgwa nɔa dʼanɛ uusɛra nɔa ɛpisɛka?”

³ Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Pooshi unɛ jɛŋgii sɛtɛ dʼii *Dawuda tii da ɛnjaakii saa'itɛ madʼɛfɛnɛ a dʼa tɛ tii kuna?”

⁴ Kɛ dɛmɛgɛrɛ ci aasɛkɛ *yi nɔa ɛntɛnfɛ, ca nɔgiragi burooditɛ dʼɛkɛpaa ɛnji ka ɛntɛnfɛ, tɔya adɛ da ɛnjaakii, taa nɔgahi ma buroodita, pooshi bariya vii rɛgwa nɔa adɛnɛ ka taa wu, madʼaamɛ ka limanyinɛ daanɛtii.”

⁵ Yeesu a tsakɛ banɛ ka tii, ɛŋki ci, “Ma nyi *Uuzɛnɛ nɔa ɛnda, Slanda uusɛra nɔa ɛpisɛkɛ nɛ nyi.”

ɛndɛ mantɛ ciinɛ

(Mat. 12.9-14; Mar. 3.1-6)

⁶ Makɛ mbu'ya ɛndɛ'i uusɛra nɔa ɛpisɛka, kɛ dɛmɛgɛrɛ Yeesu aasɛkɛ *kuvɛ dɛ'wa. Wata ca ndzanɛ dzɛgunɛ wabɔnɛ nɔa ɛntɛnfɛ ka ɛnja. Ma dʼava, tɛ'i ɛndɛ dʼii ciizɛmanɛkii mantɛkii.

⁷ Davɛ nɛ maliminɛ da Farisanyinɛ ɛsɛ. Tɔya alɛ sɛ nɔa idɛpaanɛ ashɛ Yeesu, kaa tɔya kɛrɛ tɛ ci aakɛŋwacii gɛŋwanɛ. Wata tɔya kanɛtsaa ka ci ginɛ, kaa tɔya nee mbu'u ka mbɛdʼɛpaanɛ nɛ ci dɛ ɛndɛtɛ uusɛra nɔa ɛpisɛka.

⁸ Asee, kɛ shii Yeesu sɛtɛ agi hanʼkalatii patɛ. Wata ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, “Madʼɛtɛ, kɛŋaanɛ.” Madʼɛnɛ nɛ ɛndɛtɛ, ca kɛŋaanɛ.

⁹ ɛŋki Yeesu ka maliminɛ da Farisanyinɛ, “Wiinɛ sɛndɛ cii kya moo lɛgwanɛ koonɛ: iitɛ sanɛ vii bariya gaamɛ kaamɛ rɛgwa nɔa dʼana? Nɔa dʼa nɔa'ɛnɛ uusɛra nɔa ɛpisɛkɛ saanii, anii nɔa dʼa bwaya bwayaana? Nɔa mbɛdʼɛpaanɛ dɛ ɛndɛ saanii, anii nɔa zamaginɛ dɛ ca?”

¹⁰ Wata Yeesu a tsaamɛgi aagitii patɛ, ɛŋki ci ka ɛndɛ mantɛ ciita, “Tɛdʼapaa ciinɛku.” Ca tɛdʼapaa ciinɛkii. Wata kɛ ɛnɛgɛrɛ ciinɛ nɔa ɛndɛtɛ makɛ nɔa nɔkɛ.

¹¹ Makɛ dʼii ha'ɛ, wata sɛkɛtii a bɛɛzɛgi ka shɛnjɛ. Tɔya ndzanɛ wabɔnɛ agyanɛ makɛ sɛtɛ mbɛnɛtii ka dʼanɛ dɛ Yeesu.

*Tadɛ *lyawarɛnɛ nɔa Yeesu pu'u aji bɛra'i*

(Mat. 10.1-4; Mar. 3.13-19)

¹² Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, kɛ ma'i Yeesu, kɛ nɔgirɛ ci aanɛ ginɔwɛ ka dʼa dɛ'wa. Ca ba'agi hɛmɛ ka dʼa dɛ'wa.

¹³ Makɛ puki ha, ca 'waa'watɛ lyawarɛnaakii aabiikii. Ca tagi harakii ahadatii pu'u aji bɛra'i. Kɛ 'wii ci tɛ tii dɛ maslɛkɛɛ ɛnja.

¹⁴ Ma nɛ tɔya: Simoonɛ, ɛtɛ ikɛ ci ka ci ɛndɛ'i lɛmɛ Piita, Andɛrawɛsɛ ndzɛkɛŋuci Simoonɛ, Yakubu, Yoohana, Filibusɛ, Barɛtalamawusɛ,

¹⁵ Mata, Tooma, Yakubu uuzənə ɲga Haləfa, Simoonə əndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

¹⁶ Yahuda uuzənə ɲga Yakubu ba'a Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii bwaya ənja.

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də ənji bwanea da waazanaakii ka ənja
(Mat. 4.23-25)

¹⁷ Ma daba'əkii, Yeesu a jimagərə da lyawarənaakii anə ɲinuta, ca kəɲaanə a babara ka hatə dɪi lyawarənaakii bəzəkii. Ma davə əsa, tə'i danjkana. Kə shi tii daga də Urusaliima da i asəkə hara vəranyinə anə hanyinə ɲga Yahudiya patə, da hara vəranyinə ama maɖuunə uunəva, waatoo vəranə ɲga Tiira da ɲga Sidoonə.

¹⁸ Ma shi ənjitsə ha'a, ka fa sətə ci Yeesu a dzəgunə da ka upaa jamənə ɲga shishinətii. Kə mbədəpaa Yeesu də tii patə da i ənji ginaaji.

¹⁹ Makə dɪi ci agi shiginə nə baawəɖa dashikii ka mbədəpaaginə də tii patə, patənə ɲga ənja, kə aali tii rəgwa ɲga dəba'ətənə tə ci.

Barəkaanə da ɲgərə'wa
(Mat. 5.1-12)

²⁰ Wata Yeesu a tsaaməgi aagi lyawarənaakii, əŋki ci:

“Tə'i barəkaanə ashuunə tyalakinə, aacii ma unə, koonə də ɲwanjuunə ɲga Əntanfa.

²¹ Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə ka maɖəfənə ənshinə, aacii kadə nuuna əburə gyadə.

Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə da kiinə a gyuunə ənshinə, aacii kadə nuuna ɖa maɲushinə.

²² Tə'i barəkaanə ashuunə maɖa əbuiy ənji koonə, ənjə a laakə tuunə, ənjə a dzaana tuunə, ənjə a əɖipaa tuunə putə ɲga nə'unə goonə tə Uuzənə ɲga ənda.

²³ Damə maɲushinə maɖa kə upaa uushi tuunə ha'ə makə ətsa, kamə kyalaliinə ɲga moodasəkə, aacii tə'i maɖuunə shikwa goonə kidə dagyə; aacii ha'ə makə ətsə ɲji dzədzəshi'inə ɲga ənjitsə a əbwa ka anabiinə ɲga ɲukə.

²⁴ “Amma, agi ɲgərə'wə nuunə, unə ənji gəna, aacii kə agyuunə ɲwanjuunə goonə kə uugi.

²⁵ Agi ɲgərə'wə nuunə, unə ənə maburəkii gyadə ənshinə, aacii kadə nə maɖəfənə a kutsa tuunə.

Agi ɲgərə'wə nuunə, unə ənə ka maɲushinə ənshinə, aacii kadə nuuna ndzaanə makə ənji ɲga wa, ka ndzaanə nuunə da kiinə a gyuunə.

²⁶ Agi ɲgərə'wə nuunə, maɖa kə kuyirii ənji patə tuunə, aacii ha'ə makə ətsə ɲji dzədzəshi'inə ɲga ənjitsə a kuyirii tə anabiitə ɲja jaarakə.”

Uudənə tə ənji daawaanə
(Mat. 5.38-48; 7.12a)

²⁷ “Ma unə ənə ca fa tə nyi, wanyinə ka ba koonə, uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una ɖa ɲga'əənə ka ənji ushanə tuunə.

²⁸ Kədiimə barəkaanə aacii Əntanfa kə ənjitə ca mburəzə tuunə; una ɖa də'wa ka putə ɲga ənjitə ca cibee koonə.

²⁹ Maɖa kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwahwaaməku, zhi'wee ka ci ka əndə'i hwahwaamə əsə. Maɖa kə gutsətə əndə baləwaaku, unee ka ci kaa ca ɲgərə kəjeerənaaku əsə.

³⁰ Taa wu kədii uushi acilku, vii ka ci səkii. Maɖa kə gutsətə əndə uushaaku, ga ha ənə ka ləgwa ka ci səkii ma'ə.

³¹ Danəkii ha'ə əsə, ɖamə ka ənji ndilə ndilə makə sətə mwayi unə ənjə a ɖa koonə.

³² “Maɖa wata tə ənjitə ca uudə tuunə uudənuunə, paa unə ka upaa ɲunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi ɖanə nə tii ha'ə makə ətsa.

³³ Maɖa wata ka ənjitə ca ɖa koonə ɲga'əənə ɖanuunə ɲga'əənə, paa unə ka upaa ɲunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi ɖanə nə tii ha'ə makə ətsa.

³⁴ Maɖa ma nuunə ka vii dəmənə, wata ka ənjitə shii unə oo'i, kadə ənəvəginə nə tii koonə əsə, paa unə ka upaa ɲunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi ɖanə nə tii dəmənə ka ma'waslyakə ənji makə tii, kaa təya ənəvəgi ka tii makə ətəkii.

³⁵ Acii kii bii nyi koonə, uufəmə tə ənji daawaanə goonə. Damə ka tii n̄ga'əənə. Madə kə vii unə dəməənə ka ənja, goona ka nuunə davə ma'ə. Madə kə d̄ii unə ha'ə, ka upaanə nuunə mad'uuənə shikwa. Ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə n̄ga Əntanjə Əndə məghərəvənə ka shanjə. Acii ma ca, n̄ga'ə nə ci ka ənjitə pooshi ka d̄a yawa da ka ma'waslyakə ənja. *

³⁶ Nəhəmə təgunuunə n̄ga ənji makə sətə ci Dəsənuunə a nəhə təgunuunə goonə."

Dzəgunənə ayanə lagi gəjwanə ayanə hara ənja

(Mat. 7.1-5)

³⁷ "Goonə lagi gəjwanə ayanə hara ənja. Ma Əntanjə əsa, paa ci na lagi gəjwanə ayanuunə. Goonə vii ka ənji ma'inə. Ma Əntanjə əsa, paa ci na vii koonə ma'inə. Tifyaginə tə ənjitə ca d̄a koonə bwaya bwayaanə. Ma Əntanjə əsa, ka tifyaginə nə ci tuunə.

³⁸ Ndiimə uushi ka hara ənja. Ka ndiinə nə Əntanjə koonə noonə əsə. Də n̄jnyi kəjwə nə Əntanjə a gəla koonə aasəkə mbuurənyinə goonə. Ma kəjyəkəya, ka natənə nə ci, ca gan̄gəzətə, ca zhizhivətə n̄ga'ə, ca haaja aa panə. Acii də kəjutə gəlliigyuuənə ka ənji nə Əntanjə a gəlagi koonə noonə əsə."

³⁹ Yeesu a d̄a ka tii misaali əsə, əjki ci, "Pooshi muurəfə ka mbee ka baarii rəgwa ka əndə'i muurəfə makə ci. Maa kə d̄ii ha'ə, ka kwaalagərənə nə tii aasəkə gu'wə kyakya'ə.

⁴⁰ Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Amma taa n̄gutə əndə uugi dzəgunə uushi'inə, ka ndzaanə nə ci makə n̄ga maləmaakii.

⁴¹ "Ka mi san̄j cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəjnyu, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?"

⁴² Iitə san̄j mbeənəkə ka banə ka ndzəkəjnyu oo'i, "Taku, kaa nya n̄gərəgi ka hə kada agiku", yoo, paa hə ka nee ka rintə agiku naakwa? Hə əndə kərənə ka Əntanjə də bəra'i! Ma d̄anəkwa, n̄gərəgi rintətə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha n̄giragi uundzə kada agi ndzəkəjnyu."

Ənfwə d̄a pawaakii

(Mat. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ "Pooshi poo n̄ga mandikə ndikə ənfwə ka ndzaanə n̄gərəkiki. Pooshi poo n̄ga man̄gərəkiki ənfwə ka ndzaanə ndikə ndikə əsə.

⁴⁴ Acii taa n̄gutə ənfwə patə, ka pookii shiinə ənja. Pooshi ənji ka slirəba pawə n̄ga uudəvə a ənfwə d̄əhə uuda. Pooshi ənji ka slirəba pawə n̄ga papawə a ənfwə məkəalənə əsə.

⁴⁵ Ma n̄jnyi ənda, n̄jnyikii ndzaanə slənaakii, acii n̄jnyikii nə ədzəməkii. Ma bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwayakii nə ədzəməkii. Acii sətə a ədzəmə əndə cii kəya nyagi."

Misaali də ənji ghənə yi bəra'i

(Mat. 7.24-27)

⁴⁶ "Ka mi san̄j nuunə ka 'wanə tə nyi Slandanə, Slandana, amma paa unə agi d̄a sətə cii kya ba koonə?"

⁴⁷ Takumə, a baarii nyi koonə ndzaanə n̄ga əndətə ca shi aabiiki, ca fa wabənaaki, ca nə'utə əsə.

⁴⁸ Kə ndzaa ci makə əndətə ghənyii yaakii. Kə tələgi ci gu'wə kurəjə, ca mbukə ban̄gwə anə pasla. Kə n̄gyaara gəərə, kə shi ma'inə, kə naanə ka yikii. Amma, makə d̄ii ci dən̄j dən̄j nə yita, magugudəmə.

⁴⁹ Amma, ma əndətə ca fa wabənaaki, paa ci nə'utə, kə ndzaa ci makə əndətə ghənyii yaakii, wata ca ndzanə kanə ayanə hanyinə yadə tələgi gu'wə ka mbukənə. Makə n̄gyaara gəərə, ma'inə a naanə ka yikii. Wata ghəbə kə uulagi yaakii, kə rarə'igi dza'ə."

7

Mbədəpaanə n̄ga Yeesu də mava n̄ga gawə n̄ga soojiinə

(Mat. 8.5-13)

¹ Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə patə ka ənja, ca madə, ca palə aasəkə vəranə n̄ga Kafarənahumə.

* 6:35 6:35 vii dəməənə yadə kanə nə davə: Leew. 25.35-36. 6:37 6:37 Mat. 6.14-15; Mar. 11.25-26. 6:38 6:38 Mar. 4.24. 6:39 6:39 Mat. 15.14. 6:40 6:40 Mat. 10.24-25. 6:46 6:46-49 Mat. 7.21. 6:46 6:46 Mal. 1.6. 7:1 7.1 Mat. 7.28.

² Ma dava, tə'i ɛndə'i gawə nga soojiinə nga ha də Rooma. Tə'i mavaakii uu'i ci dərəva. Gwakə də ma də ma nə ci.

³ Makə fii gawə nga soojiinə slənə nga Yeesu, wata ca sləkee ka hara *gayinə nga Yahudiinə aabiikii ka banə ka ci, a shi ci ka mbədəpaanə ka ci də mavataakii.

⁴ Madənə nə tii, palənə nə tii aabii Yeesu. Makə mbu'i tii, təya puutə tə ci, ɛnki tii ka ci, "Tuutətə! Kə mbu'i ɛndətə bahə ha tsakə tə ci.

⁵ Acii kə uu'i ci tə slikerənə gaamə ngaanğa'ə. Ci ghənyi keenə *kuvə də'wa əsə."

⁶ Wata Yeesu a madə, ca dzə da tii.

Ma ətə Yeesu kədəhə ka mbu'unə, wata gawə nga soojiitə a sləkee ka guviniəkii aabiikii kaa təya shi ka banə ka ci oo'i, "Slandana, ga ha zaarəgi naaku na, acii mambu'umə nyi bahə dzənaaku aa haki aasii.

⁷ Ci dīi paa nyi gi nyi saaki aabiiku. Amma bagi wabənə rəjwə, kə shii nyi, ka mbədənə nə mavaaki.

⁸ Ma bii nyi ha'a, acii nyi maa, tə'i gayinə akəjwaciiki, tə'i soojiitə cii kya dā ka tii gawuunə əsə. Ka mbeenə nə nyi ka banə ka ɛndə'i ɛndə: 'Duu aa hatə!' wata ca palə. Nya ba ka ɛndə'i ɛndə əsə: 'Shiwa!' ca shi. Nya ba ka mavaaki: 'Slənuu sətə ha'ə!' ca slənətə ha'ə."

⁹ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə nə haala nga gawə nga soojiita. Ca zhi'wagi aabii dabaalatə abiikii, ɛnki ci ka tii, "Wanyinə ca ba koonə: taa ahada ɛnji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa ɛndətə gi'i tə nyi makə nga ɛndətsa."

¹⁰ Makə ɛnya ɛnjitə sləkee gawə nga soojiitə aasii, ma lapaa təya, kə mbə'i mavata.

Ənyapaaginə nga Yeesu də ɛpinə ama uuzənə nga mooryafinə

¹¹ Pii ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə aasəkə vərəatə dīi ləməkii Nayinə. Kə gi lyawarənaakii da bəzə dabaala atsakii əsə.

¹² Mbu'unaakii kədəhə da mayi nga vərənə, wata təya gujəgə da ɛnji təya kərə wə aa gu'wə. Ma ɛndətə ɛnki, ci nə uuzənəkii rəjwə acii məci. Ma məci əsə, kə ɛntəgi njurii. ɛnji vərəatə lanj dzatə də nə abii miita.

¹³ Makə nee Yeesu Slandanə ka ki, ca nəhə təgunuunətə. ɛnki ci ka ki, "Ga ha tuu."

¹⁴ Wata ca ɛntsahətə, ca tətətə kararaata. ɛnji kərə wutə a kəjaanə. ɛnki Yeesu ka wuta, "Dagwana, wanyinə ka banə ka hə: madətə!"

¹⁵ Wata bərəkutə wutə a madətə, ca ndzaanə dasə, ca ndzanə wabənə. Wata ɛnki Yeesu ka məci, "Wiinə uuzənaaku."

¹⁶ Makə dīi ha'ə, wata njwalənə a kəsəgi tə ɛnjitə patə ka shanjə. Təya dūunətə tə ɛntanjə, təya ba, "Kə shigi maduunə *anabi agyaamə. Kə shi ɛntanjə ka tsakə tə ɛnjaakii." *

¹⁷ Ma wabəətsə bii ɛnji agyanə Yeesu, kə dəlāgi agyanə hanyinə nga Yahudiya patə, dənə aagyanə hanyinə ətə dīi tii naahə ribə.

*Wabənə nga Yeesu agyanə Yoohana
(Mat. 11.2-19)*

¹⁸ Kə dzəgunəgi lyawarənə nga Yoohana ka ci uushi'iitə dāadīi patə. Wata ca 'wa ɛnji bəra'i ahadatii,

¹⁹ ca sləkee ka tii aabii Yeesu Slandanə ka ləgwanə ka ci oo'i, "Hə nə ɛndətə na shi nii, anii a gəreenə ɛndə'i ɛndə pama?"

²⁰ Makə mbu'i lyawariitə bəra'i aabii Yeesu, təya ba ka ci, "Yoohana ɛndə dā bəpətiəma sləkee keenə aabiiku ka ləgwanə ka hə: Hə nə ɛndətə na shi nii, anii a gəreenə ɛndə'i ɛndə pama?"

²¹ Ma saa'ikii ha'a, kə mbədəpaa Yeesu də ɛnji bwanea bəzəkii. Kə luupaa ci ɛnji acii ginaaji. Kə wunəgi ci ginə nga muurəfinə lanj əsə.

²² Wata ca jikəvə ka lyawariitə sləkee Yoohana aabiikii, ɛnki ci, "Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna nee da sənə cuuna fa. Waatoo, agi wuunənə nə ginə nga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ɛnja; ɛnji uyikuzəna əsə, agi mbədənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə nga kadəguləminə, agi madəenə nə ɛnji ka maməətə ɛnja, agi waazanə nə ɛnji Nunyi Habara ka maaghiinə əsə.

²³ Tə'i bərəkaanə ashī ɛndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

²⁴ Makə pyalə lyawarənə nga Yoohana satii, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, ɛnki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanjə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədə kwa?"

²⁵ Aa mi gyuunə ka caamanə da? Ka caama əndətə ngii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənji waha ətə ca kaala nunyi kəjeerənə ha'a, asii ga meeminə nə tii.

²⁶ Bamə ka nyi, mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

²⁷ Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkətə agyanəkii. Ma bii Əntanfə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki,

kaa ca ta ka hə kəjwanə,

ca hadatəgi ka hə də rəgwa taabu'u nii kwa dzə.' "

²⁸ Yeesu a tsakə banə, əjki ci, "Wanyinə ca ba koonə: Ma Yoohana, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma ma əndətə palee də suunduuduunə agi *jwanjwanə nga Əntanfə, kə palee ci ka Yoohana."

²⁹ Makə fii dabaala da *ənji luu tsəkə tə wabəətsə wabi Yeesu, kə dəlii tii də Əntanfə makə dīi ci kə liwə tii yibə bapətisəma acii Yoohana.

³⁰ Amma ma *Farisanyinə da maliminə, kə kaaree tii ka luu hiima nga Əntanfə. Ci dīi pooshi tii liwə yibə bapətisəma acii Yoohana.

³¹ Əjki Yeesu əsə, "Də mi sanjə mbərə mbərətəginəki də ənji nga zamanana? Tə wu sanjə pusha təya?"

³² Kə ndzaa tii makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii, təya ba, 'Kə əgiinə koonə uufələma, pooshi unə ujə. Kə kii inə koonə wanyanə nga wa, amma, matuumuunə.'

³³ Ma bii nyi ha'a, acii makə shi Yoohana əndə dā bapətisəma, kə dīi ci suumaya, paa ci sii ma'i inaba. Makə nee unə ha'ə, əjkyuunə, 'Əndə gu'wə nə ci'.

³⁴ Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə nga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Yoo, əjkyuunə əsə, 'Tsaaməmə tə əndətsa, bwanjara nə ci, masa ma'i inabi, guva nga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!'

³⁵ Patə da ha'ə, ma ənjitə liwə hiima nga Əntanfə, agi baariinə nə tii tantanyinəkii."

Dzənə nga Yeesu aa ha əndə'i əndə Farisa

³⁶ Tə'i əndə'i əndə Farisa 'wii tə Yeesu aa hakii aasii ka zəma. Yeesu a dzə aa ha əndəta, ca ndzaanə ka zəma.

³⁷ Asee, tə'i ma'waslyakə minə davə də vərə. Makə fii ki oo'i, ga Farisatə asii nə Yeesu ka zəma, kya njərə əbwə' urədyə,

³⁸ kya kira, kya gwanjanə atsa sədfə Yeesu daba'akii, kya tuu. Wata əjanə nə kiinatə aaba'a sədfə Yeesu. Kya njərə, kya taadəgi də shinjkinə nga nətə, kya paatə sədfəkii, kya buləvə urədyə aa dəvə.

³⁹ Ma Farisatə 'wii tə Yeesu aa hakii aasii, makə nee ci ha'ə, əjki ci də səkəkii, "Maci anabi nə əndətsə tanyi, kadə kə shii ci taa wu nə miitsə ca dəba'ə tə ci; taa mi nə ki əsə, ka shiinə nə ci; waatoo, ma'waslyakə əndə nə ki."

⁴⁰ Wata Yeesu a ba ka Farisata, "Simoonə, tə'i nyi da sə nga banə ka hə." Əjki Simoonə ka ci, "Wabu dīi, Maləma."

⁴¹ Əjki Yeesu ka ci, "Tə'i əndə nyi'u tə ənji bəra'i dəmənə. Ca nə'u tə əndənə *hwaslə gya'ə tufə. Ca nə'u tə əndə'i əndənə əsə hwaslə tufə pu'unə.

⁴² Makə pooshi taa wu mbee ka ki'i dəmətə agiti, wata əndətə a bwasee ka tii ka dəmətə. Ya ətsa, njutə agi ənjitsə bəra'i palee də uufənə tə ca?"

⁴³ Əjki Simoonə, "Ma nee nyi naaki, əndətə dīi dəmənə ngaanga'ə atsakii palee də uufənə tə ci." Əjki Yeesu ka ci, "Goonjgaaku."

⁴⁴ Wata ca zə'ugi aabii miita, əjki ci ka Simoonə, "Kə nee hə ka miitsətə nii? Kə gimagərə nyi aa haku aasii, amma pooshi hə bii oo'i, wa ənjə a əgəcii ma'inə ka nyi, ənjə a yibəgi ka nyi də sədfəki. Amma, ma miitsa, kə yibəgi ki ka nyi sədfəki də kiinatə, kya taadəgi də shinjkinə nga nətə.

⁴⁵ Ma ha, paa hə nəhəpaa tə nyi nga'ə. Amma, ma kya, makə gimagərə nyi aa haku aasii, paa ki bwasee ka paatə sədfəki.

⁴⁶ Ma ha, pooshi hə əji ka nyi maarə aanəki. Amma, ma kya, kə əji ki ka nyi urədyə aaba'a sədfəki.

⁴⁷ Acii ki ka banə nə nyi ka hə əsə: ma ma'wuunə uufəətsə njiragi miitsa, kə baarii oo'i, kə upaa ki tifyaginə nga 'waslyakəətə dāadii ki patə. Amma, ma əndətə tifyagi Əntanfə ka ci 'waslyakəənaakii gi'u, gi'u nə uufənaakii əsə."

7:27 7:27 Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mar. 1.2; Luka 1.76. 7:29 7:29-30 Mat. 21.32. 7:29 7:29 3.7,12. 7:33 7:33-34 Mat. 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33. 7:33 7:33 1.15. 7:34 7:34 Mat. 9.10. 7:36 7:36 11.37. † 7:37 7:37 Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dīi ləməkii 'aləbasətə' ci ənjə a hufəkəgi. 7:37 7:37-38 Mat. 26.6-7; Mar. 14.3. 7:39 7:39 7.16. 7:42 7:42 Mat. 18.27. 7:44 7:44 'Wat. 18.4; 1 Tim. 5.10. 7:46 7:46 Jab. 23.5.

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka miita, “Kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.”

⁴⁹ Ma ənjitə cii kəya zəmə da tii, kə bii tii də səkətii, “Wu da nə əndənə ca tifyagi 'waslyakəənə əsa?”

⁵⁰ Amma əŋki Yeesu ka miita, “Kə upaa hə luupaənə putə ŋga gi'inaaku tə nyi. Duu aghi jamənə.”

8

Ənjitə ŋja nə'u tə Yeesu

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə ka vəra ka vəra, ca dzə də waaza Ŋunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Kə nyi'u lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tə ci.

² Kə nyi'u hara makinə tə ci əsə ətə mbədfəpaagi ci də tii acii ginaaji da bwanea. Waatoo, Mariyaama Magədalina ətə lyakagi Yeesu ginaajiiinə mədfəfə ashitə,

³ Yawana, minə ŋga Kuza. Ma ŋguri, ci nə kadala ŋga yi ŋga ŋwanjwə *Hirusudə. Suzana da hara makinə bəzəkii. Ma tii pata, kə cakə tii tə i Yeesu də gənətii.

Misaali də əndə giürə slikerənə

(Mat. 13.1-9; Mar. 4.1-9)

⁴ Ma saa'ikii, kə ma'ya ənji asəkə vəranyinə patə, təya shi aabii Yeesu. Makə dzii dabaala də na, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii də də misaali, əŋki ci:

⁵ “Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giürə slikerənə. Ma ca giürə, hara slikerənə a kwaala ahada rəgwa, ənjə a wiigi'i anəkii. Əginyinə əsa, təya shi, təya dəmətə.

⁶ Hariinəkii əsə a kwaala ama pasla, ca givagi, ca huurəgi, makə pooshi marəfə hanyinə.

⁷ Harii slikerənə əsə, təya kwaala aagi dəha. Gərənə nə tii kyakya'ə da dəha. Dəhəkii a pa'aanə ka səkəŋwa.

⁸ Ma harakii, kə kwaalii tii anə ŋunyi hanyinə. Təya dəvə, təya gərə, təya əji hi'wa. Taa ŋgutə patə, kə vii ci ŋunyi cifanə gya'a gya'a.” Makə uudəpa Yeesu wabəətsa, wata ca wazəgi də ŋgeerənə, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-17; Mar. 4.10-12)

⁹ Ma daba'əkii *lyawarənə ŋga Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki tii, “Mi mwayi misaalitə baariina?”

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma unə kamə, koonə vii Əntaŋfə rəgwa ŋga shii ma'umbee uushi'inə ŋga ŋwanjuunaakii. Amma, ma hara ənja, see də misaali fanətii; kaa təya tsaamə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii, amma paa tii ka paarətəginə.”

Dzəgunətənə ŋga Yeesu tə misaali ŋga əndə giürə slikerənə

(Mat. 13.18-23; Mar. 4.13-20)

¹¹ “Wiinə əndə mwayi misaalitə baariinə: ma slikerəətsa, kə ndzaa ci makə wabənə ŋga Əntaŋfə.

¹² Ma slikerəətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Wata *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə a ədzəmətii, acii ga təya vii goonğa ka Əntaŋfə kaa təya upaa luupaənə.

¹³ Ma slikerəətə kwaalii ama pasla əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya luu də moodfasəka. Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii. Ci dii paa tii ka ta'avənə aghi nə'unə. Mad'a kə upaa ŋgəra'wə tə tii, təya bwasee.

¹⁴ Ma slikerəətə kwaalii aagi dəha, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Amma ma aghi ndzaanatii, ka kavənə nə tii natii nə ka buurə uushi'inə kama kama, təya suuna gəna, təya alə sətə ca kadəesəkə ka tii. Pooshi ŋunyi uushi ci təya mbee ka dātənə.

¹⁵ Ma slikerəətə kwaalii anə ŋunyi hanyinə, tii nə ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya kəsəpaa tənjə tənjə də ədzəmə rəŋwə, təya ndzaanə də sə'watənə, təya da ŋunyi uushi ətə ca nafa.”

Misaali ŋga garəkuwa

(Mar. 4.21-25)

¹⁶ “Pooshi əndə ca kavə gənə aasəkə garəkuwa ka umbətənə də dəva taa ka kapaanə atsa ədərə əsə. Amma ka kapaanə nə ənji garəkuwa ka madzəgamə ha, ka ənjitə ca dəmənə aa kumu a nee ka ha camə.

¹⁷ Taa mi patê dîi ma'umbeekii kadê na shigi aa babara. Ma sêtê pooshi ênji shii, kadê nê ênjê a shii, kadê na shigi aa babara êsê.

¹⁸ "Damê han̄kala agyanê fanê goonê! Aci ma êndêtê da kudêpêshinê n̄ga paaratê dê sêtê cii kôya fa, ka ci tsakênê ênji paaratêginê. Amma ma êndêtê pooshi kavê nêkii davê, taa êtê gi'u agi hiimaakii maa, ka luuginê nê ênji."

I mæci Yeesu da ndzêkêjushi'inêkii

(Mat. 12.46-50; Mar. 3.31-35)

¹⁹ Ma daba'êkii, kê shi i mæci Yeesu da ndzêkêjushi'inêkii kaa tôya nee ka ci. Amma kê tøkuree tii ka mbu'unê aabiikii, pooshi rêgwa acii dâbaala.

²⁰ Wata ênjê a ba ka Yeesu, "Watiitê i muu tii da ndzêkêjushi'inêku agyê, kê mwayi tii neenê ka hê."

²¹ Amma wata ênji Yeesu ka tii, "Ênjitê ca fa wabêne n̄ga Êntanjê, tôya slênêtê sêtê bii ci, tii nê yaayi da ndzêkêjushi'inêki."

Dêdêkênê n̄ga mandalê mêda

(Mat. 8.23-27; Mar. 4.35-41)

²² Ma ka êndê'i uusara, kê ndêrêvê Yeesu da lyawarênaakii aasêkê kumbawalê. Ênji ci ka tii, "Tan̄gyaamê aa tan̄gi uunêva." Tôya madê, tôya palê.

²³ Ma tôya dzê dê tan̄ênê dê kumbawalê, Yeesu a tsêfê n̄yuniinaakii. Wata mandalê mêdê a ndzanê kyanê anê uunêva. Ma tôya nee, nanê nê ma'inê aasêkê kumbawalê kaa tôya za.

²⁴ Wata tôya êntahêtê aabii Yeesu, tôya madêe ka ci, ênji tii ka ci: "Daada, Daada, wanaamê ka zanê." Yeesu a vêdêhê, ca la n̄guruunê ka mêdê da ka ma'iitê ca mbudê aadêgyê aadêgyê. Wata shakêtê tôya ênêgi, tôya dêdêkê kyakya'ê.

²⁵ Ênji Yeesu ka lyawarênaakii, "Pooshi ma'ê vii goon̄ga goonê kuna?" Amma, ma tôya, kê n̄gwalêgi tii. Kê dîi ka tii ka sê n̄ga hurêshishinê êsê. Tôya laagwashi ahadatii, "Wu san̄ê nê êndêna? Taa mêdê da ma'inê maa, agi wabêne nê ci ka tii, tôya fa tê ci."

Mbêdêpaanê n̄ga Yeesu dê êndê ginaaja

(Mat. 8.28-34; Mar. 5.1-20)

²⁶ Makê tan̄gi Yeesu da lyawarênaakii aa tan̄gi uunêvê n̄ga Galili, waatoo aane hanyinê n̄ga ênji Gyarêgasinê,

²⁷ jimagêrênaakii asêkê kumbawala, wata tôya gujêgêrê da êndê'i êndê vêranêkii da ginaajinê ashikii. Kê uugi baanê lan̄ê makê tikê ci da kôjeerêne êsê. Paa ci ka ndzaanê asi. Amma ahada gi'u ênji nê ndzaanaakii.

²⁸ Neenaakii ka Yeesu, wata ca ka vurêne, ca shi, ca kulagi akêjwaciikii, ca n̄gêrêe ka uurakii, ênji ci, "Yeesu Uuzênê n̄ga Êntanjê Êndê mêghêrêvênê, mi cii kwa alê ashiki kwa? Tuutêta'ê! Ga ha cibê dê n̄yi."

²⁹ Ma bii ci ha'a, acii kê bii Yeesu ka ginaajitê kaa ca dzêgi. Ma ginaajikôya, kê n̄ji kôya kêesê tê êndêkii n̄gaan̄ga'ê. Aci ha'ê, mapa'êkii n̄ji êndêtê a ndzaanê da i mahyakahyaka'ê aciikii da asêdêkii. Amma, patê da ha'ê ca dzê dê bwaatêginê. Ginaajikii a kagi tê ci aagi bilinê.

³⁰ Wata Yeesu a lêgwa ka ci, ênji ci, "Iitê nê lêmêkwa?" Ênji ci, "Ma lêmêkya, Bêzêkii." Ma bii ci ha'a, acii bêzêkii nê ginaajinyiitê dzii dê nê ashikii.

³¹ Wata ginaajinyiitê a dza ciinê ka Yeesu, acii ga ca bii ka tii dzênê aasêkê makurêjê gi'u n̄ga zanê.

³² Ma dava, tê'i gêranê n̄ga dagêlinê ca alê zêmatii ashi d'anjêrê. Wata ginaajinyiitê a kêdii acii Yeesu kaa ca vii ka tii rêgwa n̄ga dzêgêrêne aashi dagêliita. Wata Yeesu a vii ka tii rêgwakii.

³³ Tôya shigi ashi êndêta, tôya dzê, tôya dzêgêrê aashi dagêliita. Wata dagêliitê a hwayagêrê, tôya kwaalagêrê aagi uunêva, tôya zagi davê patê.

³⁴ Makê nee magêriinê n̄ga dagêliitê ka sêtê dîi, tôya huyipaa, tôya kêrê makii aasêkê vêranê da aane hanyinêkii patê.

³⁵ Makê fii ênjita, wata tôya shigi ka tsaamê sêtê dîi. Tôya mbu'yagêrê aabii Yeesu, tôya lapaa êndêtê dzêgi ginaajinyiitê ashikii dasê a panê abiikii. Da i kôjeerêne ashikii nê ci, kê ênya han̄kalaakii. Wata tôya n̄gwalêgi.

³⁶ Ma ênjitê nee dê ginêtii makê sêtê mbê'i êndê ginaajita, kê jigunyi tii ka ênjitê shi daba'a.

³⁷ Wata ənjinyyiitə anə hanyinə nga Gyarəgasinə patə a ba ka Yeesu, wa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii, acii kə ngwali tii ka shanə. Wata Yeesu a ndərə kumbawalə ka palənə saakii.

³⁸ Wata əndətə dzəgi ginaajitə ashikii a kədii acii Yeesu kaa ca dzə atsakii. Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci, ənki ci ka ca,

³⁹ “Ənuu saaku aasii. Duu dzəgunəgi ka ənji sətə dīi Əntanjə ka putaaku.” Palənə nə əndətə, ca dzə də baaba ka ənji patə asəkə vəranə sətə dīi Yeesu ka putaakii.

*Uuzənə nga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə nga Yeesu
(Mat. 9.18-26; Mar. 5.21-43)*

⁴⁰ Ənyanə nga Yeesu, kə liwə ənji tə ci ngaanğa'a, acii agi gəranə tə ci nji tii patə.

⁴¹ Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa davə də vərə. Kə shi ci aabii Yeesu, ca gərə'waanə atsaə sədəkii, ca dza ka ci ciinə kaa ca dzə aa hakii aasii.

⁴² Acii tə'i uuzənaakii rəjwə, uncitə minəkii. Kə dīi fəzətə taa pu'u aji bəra'i. Pooshi labadətə, də ma də ma ha'ə nə ki.

Ma Yeesu a dzə aa ha əndətə, kə tsəkuyi ənji ngaanğa'a ənəkii. Pooshi rəgwa nga zə'uginakii acii ənja.

⁴³ Tə'i əndə'i minə agi ənji, cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja dā tə ki. Kə zamagi ki də gənətə patə ka ənji kuzhikinə, amma pooshi əndə mbee ka mbədəpaanə də ki.

⁴⁴ Wata kya əntsahətə aabii Yeesu da ba'akii, kya təbətə kəjeerənaakii. Pii wata kə dzəgi bwaneatə ashitə.

⁴⁵ Ənki Yeesu, “Wu daa uree ka nya?” Ənki patənə nga ənji ka ci, əntaa tii. Ənki Piita ka ci, “Daadə, lanə nə ənji abiiiku, pooshi ha nga zə'uginə.”

⁴⁶ Ənki Yeesu, “Amma tə'i əndə uree ka nyi, acii kə fii nyi tə'i baawəda shigi ashiki.”

⁴⁷ Makə nee miitə kə puki ba'atə, wata kya shi. Shishinətə a dzə də udzənə acii ngwalənə. Kya gərə'waanə akəjwacii Yeesu, kya ndzanə dzəgunənə ka ci akəjwacii ənji patə taa ka mi uree ki ka ci, i makə sətə upaa ki mbədənə pii əsə.

⁴⁸ Wata ənki Yeesu ka ki, “Uuzənaakya, kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə.”

⁴⁹ Daga Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, kə mbu'ya əndə yi nga Jayirusə. Ənki əndətə ka Jayirusə, “Kə uudee uuzətə ka na. Ga ha ənvutə tə maləmə ma'ə.”

⁵⁰ Amma, makə fii Yeesu ha'ə, wata ənki ci ka Jayirusə, “Ga ha ngwalə. Vii goonğa ka Əntanjə, ka mbədənə nə uuzənaaku.”

⁵¹ Makə mbu'i Yeesu aa ha Jayirusə, makapaamə ci rəgwa taa ka wu ka dəməgərənə atsakii madəamə ka i Piita, da Yoohana, da Yakubu da ka i dīi uuzətə da məci.

⁵² Ənki patə davə asii, ka tuunə, təya nggərə ma. Wata ənki Yeesu ka ənji, “Goona tuu. Ma uuzətəsa, əntaa əntənə ənki ki, amma nyunyinə cifə ki.”

⁵³ Wata təya njusəgi tə ci acii kə shii tii, kə ənki uuzətə tanyi.

⁵⁴ Amma wata Yeesu a kəsətə tə uuzətə tə ciinə, ca ba ka ki də ngeerənə, “Əndzəgəna, madətə!”

⁵⁵ Wata kə ənyatə əpinə ama uuzətə. Kya madətə pii. Wata ənki Yeesu, wa ənə a vii ka ki zəma.

⁵⁶ Ma sətəsa, kə dīi ka sə nga hurəshishinə ka i dīi da məci uuzətə ka shanə. Amma Yeesu a ba ka tii, ga təya bapaa sətə dīi taa ka wu.

9

*Sləkeenə nga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aji bəra'i
(Mat. 10.5-15; Mar. 6.7-13)*

¹ Yoo, kə dzatəgi Yeesu də lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəda da rəgwa nga lyaakaginə də ginaajinə patə, təya mbədəpaa də ənji bwanea.

² Wata ca sləkee ka tii, kaa təya dzə də waazanə agyanə njwanjuunə nga Əntanjə, təya mbədəpaa də ənja.

³ Ma ətsə kaa təya palə, ənki ci ka tii, “Goona nggərə taa mi ka dzəginə, taa zala, taa mbuura, taa zəma, taa kwaba əsə. Taa wu agyuuənə, ga ca dzə də kəjeerənyinə bəra'i.

⁴ Maa kə gyyuənə aasəkə əndə'i vəranə, ndzaamə ga ənjitə liwə tuunə ahatii asii, dənjə ka saa'itə nuunə madə gatə.

⁵ Ma vëraatë maluumë ðnji tuunë dava, shigimë së goonë davë. Gwa'agimë bërëbërë ñga vëraatsë asëduunë, unë dzë së goonë. Ci na baarii ka tii oo'i, mad'amë tii ñga'ë."

⁶ Wata mad'ëne në tii, tëya palë, tëya dëëmë aasëkë vëranynë kama kama, tëya waaza Njunyi Habara, tëya mbëdëpa a dë ðnji bwanea taa da patë.

*Gwazëginë ñga han'kala ñga *Hirudusë
(Mat. 14.1-12; Mar. 6.14-29)*

⁷ Makë fii Hirudusë, ñwan'wë anë hanyinë ñga Galili, sëtë d'aadii patë, wata kë gwazëgi han'kalaakii. Acii agi banë në hara ðnji, "Kë ma'i Yoohana agi mamëëtë ðnja."

⁸ Hara ðnjë a ba, "Anabi *Iliya jigagi." Ma hara ðnji ësa, tëya ba, "Ëndë'i ëndë agi anabiinë ñga ñukë mad'ëtë agi mamëëtë ðnja."

⁹ Amma kë bii Hirudusë, "Ya makë kë shi nya lagi në ñga Yoohana, wu da në ëndëtë cii kya fa, ðnjë a mbudë mada uushi'inaakii ha'a?" Wata Hirudusë a ndzanë aalënë të Yeesu kaa ca nëe ka ci.

*Adëvënë ñga Yeesu ka ðnji dëbu'u tufë
(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Yooh. 6.1-14)*

¹⁰ Ma ðnjitë släkee Yeesu ka tii ka waazanë, kë ðnya tii aabiikii, tëya ba ka ci sëtë d'aadii tii patë. Wata Yeesu a 'wagi të tii daanëtii, tëya ëntsahëgi dzadë da ðnja, aadëbii vëranë ñga Batësayida.

¹¹ Asee, kë fii dabaala. Wata tëya ndzanë në'unë të ci aa dëvë. Yeesu a luu të tii. Ca wabë ka tii agyanë ñwanjuunë ñga ðntan'fë. Ma ðnjitë ca moo mbëdëpaanë dë tii ëse, kë mbëdëpa ci dë tii.

¹² Ma ëtsë uusëra këdëhë ka kulënë, wata lyawarënaakii pu'u aji bër'a i a ëntsahëtë aabii Yeesu, tëya ba ka ci, "Bawë ka ðnjitë, wa tëya palë aasëkë vëranynë da i aasëkë makëdëhë këdëhë giwanyitë a makwakwa, kaa tëya upaa zëmë da ha ñga baanë davë. Acii ma gana, agi bilinë naamë."

¹³ Amma ðnji Yeesu ka tii, "Unë në vii ka tii zëma." ðnji tii ka ca: "Pooshi zëmë acci inë bahë viinë ka tii. Wata buroodi tufë da hërëfinë bër'a i nëndë acci inë. Mad'aamë inë kë gi ka ira zëmë, pooshi ka mbu'unë ka patënatii."

¹⁴ Ma bii tii ha'ë, acci ñguyirënë daanëtii maa, ka d'anë në tii bahë dëbu'u tufë. Wata ðnji Yeesu ka lyawarënaakii, "Kaalamë kurëgënyinë. Ndzaneemë ka ðnja. Taa ka ñgutë kurëga, wa ðnji bahë tufë pu'unë a ndzaanë."

¹⁵ Wata tëya ndzaneë ka ðnjitë patë.

¹⁶ Yeesu a ñgërë burooditë tufë da hërëfiitë bër'a i, ca mad'ëe ka ginëkii aadëgyë, ca kuyirii të ðntan'fë, ca baatëpa, ca vii ka lyawarënaakii kaa tëya tëkëpa ka dabaala.

¹⁷ ðnji patë a zëmë, tëya ëburë. Ma daba'ëkii, lyawarënaakii a tsëkëtë të ëtë mbëdaanë, d'ëvë pu'u aji bër'a i.

Banë ñga Piita, Yeesu në *Alëmasiihu

*Wabënë ñga Yeesu agyanë ëntënaakii
(Mat. 16.13-21; Mar. 8.27-31)*

¹⁸ Ma ka ëndë'i uusëra, Yeesu a d'a d'ëwa daanëkii. Aabiikii në lyawarënaakii ëse. Yeesu a lëgwa ka tii, ðnji ci, "Wu sanë në nyi ci ðnjë a ba?"

¹⁹ ðnji tii ka ci, "Ma në hara ðnji ka bana, hë në Yoohana ëndë d'a bapëtisëma. Ma hara ðnji ëse, agi banë në tii, anabi *Iliya në hë. Hara ðnji ëse, agi banë në tii, ëndë'i ëndë agi anabiinë ñga ñukë mad'ëtë agi mamëëtë ðnja."

²⁰ ðnji Yeesu, "Ya unë noon, wu në nyi cuuna ba?" Piita a jikëvë, ðnji ci, "Hë në Mata d'ëkii d'acii ðntan'fë."

²¹ Wata Yeesu a d'a ka tii bariya, ðnji ci, "Goona bapaa sëtë taa ka wu shanë."

²² Ma daba'ëkii ca wabë agyanë naakii në, ðnji ci ka tii, "Tyasë ma *Uuzënë ñga ënda, see a sa ci cibënyinë lanë. Kadë në gayinë da madiigërë limanyinë da maliminë a kaare ka ci, ðnjë a bëlëgi të ci. Ma ka makkënë ñga uusëra, ka mad'ëne në ci agi mamëëtë ðnja."

*Në'unë të Yeesu
(Mat. 16.24-28; Mar. 8.34-9.1)*

²³ Wata ɛŋki Yeosu ka ɛnji patɛ, “Taa wu patɛ ca moo nɛ'unɛ tɛ nyi, tyasɛ see a kaaree ci ka naakii nɛ, ca ɲgɛrɛ ɛɲfwɛ ɲga gwa'avɛnɛ tɛ ci aashikii, ca nɛ'u dɛ nyi uusera patɛ.

²⁴ Tada wu patɛ ca da gazhi'waanɛ ɲga gɛrɛtɛ ɛpinaakii, ka ɛteenɛ nɛ ci ka ɛpinakii. Amma, taa wu patɛ ɛtee ka ɛpinaakii putɛ ɲga nɛ'unɛ tɛ nyi, ci na luupaa ɛpinaakii.

²⁵ Mi sanɛ nɛ bwatya ɲga upaa patɛnɛ ɲga uushi'inɛ asɛkɛ *duuniya, amma ɛndɛ ɛtee ka ɛpinaakɛya? Pooshi bwatyakii.

²⁶ Acii maɗa kɛ dɛi ayinɛ tɛ ɛndɛ ka wabɛnɛ agyanɛki da agyanɛ wabɛnaaki, ma nyi Uuzɛnɛ ɲga ɛnda, kadɛ nɛ ayinɛ a da tɛ nyi ka wabɛnɛ agyanɛ ɛndɛta uuseratɛ nii kya shi da i mɛghɛrɛvɛnɛ geenɛ da Daadɛ da ɲga malaaba malaa'ikanyinɛ.

²⁷ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: tɛ'i hara ɛnji ahadaamɛ na nee dɛ ginɛtii, tii ma'ɛ mamɛɛtɛmɛ, ka ɲwanjuunɛ ɲga ɛntanɲɛ.”

Mɛghɛrɛvɛnɛ ɲga Yeosu

(Mat. 17.1-8; Mar. 9.2-8)

²⁸ Makɛ bii Yeosu wabɛɛtsɛ ha'a, ma daba'a baanɛ taa tighɛsɛ, kɛ ɲgɛrɛ ci tɛ i Piita, da Yoohana da Yakubu, tɛya ndɛrɛ aanɛ ginɲwɛ kaa ca da dɛ'wa.

²⁹ Ma ca da dɛ'wa, wata kɛ zɛ'ugi kɛɲwaciinɛkii, kɛ uudɛgi kɛjeerɛnaakii talɛ talɛ, agi bɛrɛnɛ ɛsɛ.

³⁰ Ndza'a gi'u ha'a, wata watiitɛ ɛnji bɛra'i, tɛya wabɛshi da Yeosu. Waatoo i Muusa da *Iliya.

³¹ Kɛ jigagi tii da mɛghɛrɛvɛnɛ. Tɛya wabɛ agyanɛ aniya ɲga mbu'utɛgi dɛ slɛnaakii, waatoo ɛntɛnaakii dɛ Urusaliiama.

³² Asee, kɛ kwaalagi i Piita da ɛnjitɛ abiiikii ca'ɛ ca'ɛ ka ɲunyinɛ. Makɛ vɛdɛhɛtɛ tii, wata tɛya nee ka mɛghɛrɛvɛnɛ ɲga Yeosu da ɛnjitɛ bɛra'i abiiikii.

³³ Makɛ ɲi ɛnjitɛ bɛra'i a da rɛgwa ɲga tɛkɛginɛ da Yeosu, ɛŋki Piita ka ci, “Daada, ɲga'a dɛi makɛ ganɛ niinɛ. Taku keena ratɛ koonɛ tsakabanyinɛ makkɛ: naaku rɛɲwɛ, ɲga Muusa rɛɲwɛ, ɲga Iliya rɛɲwɛ.” Asee, mashiiɛm Piita ginɛ ɲga sɛtsɛ bii ci ka Yeosu.

³⁴ Ci ma'ɛ ka banɛ ha'a, wata kɛ shi mɛzhidɛkwyaminɛ, kɛ zadɛgi tɛ tii. Kɛ ɲgwalɛgi lyawarɛnaakii, makɛ zadɛgi mɛzhidɛkwyamiitɛ tɛ tii.

³⁵ Wata ɛndɛ a wabya dagi mɛzhidɛkwyaminɛ, ɛŋki ci, “Waatɛ mataɗɛ Uuzɛnaaki. Famɛ tɛ ci.”

³⁶ Uudɛnɛ ɲga wabɛɛtsɛ ha'a, wata maneemɛ lyawarɛnaakii ka ɛndɛ'i ɛndɛ ma'ɛ maɗaamɛ tɛ Yeosu daanɛkii.

Ma ka tsakɛya, pooshi lyawarɛnaakii bapaa sɛtɛ nee tii taa ka wu.

Mbɛdɛpaanɛ ɲga Yeosu dɛ uuzɛnɛ ɛtɛ kɛshi ginaaji tɛ ci

(Mat. 17.14-18; Mar. 9.14-27)

³⁷ Pukɛtɛ hakii, makɛ jimagɛrɛ Yeosu da lyawarɛnaakii a ginɲwɛ, bɛzɛ ɛɲjɛ a shi ka guunɲnɛ da ci a rɛgwa.

³⁸ Wata ɛndɛ a shigi agi dabaala, ca maɗɛɛ ka uuraakii, ɛŋki ci: “Malɛma, tuutɛta'ɛ! Tsaamuu uuzɛnaaki, ci nɛ cikii, marɛɲwa.

³⁹ Agi kɛsɛnɛ nɛ ginaaji tɛ ci. Gi'u ta'avɛnɛkii ca ka vurɛnɛ, agi ghɛrɛvɛnɛ nɛ ginaajikii tɛ ci dɛ ɲgwaanɲgwa'ɛnɛ, wata ɛbwyanɛ nɛ cikufinɛ a makii. Ma dzɛginɛ nɛ ginaajikii kamɛ, dɛ dzawuunɛ.

⁴⁰ Kɛ dzii nyi ciinɛ ka lyawarɛnaaku kaa tɛya lyaakagi ginaajikii, amma kɛ tɛkuree tii.”

⁴¹ Wata Yeosu a ba, “Ya'ɛmɛ, unɛ ɛnji ɲga zamanana, pooshi unɛ gi'i tɛ ɛntanɲɛ, bwaya ɛɲja. Ca'ɛ guci nii kya ndzaa doona? Ca'ɛ guci sɛ'watɛnɛki tuuna? Kirawɛ ka nyi uuzɛnaakukii dɛi!”

⁴² Ma uuzɛtɛ a shi, wata ginaajitɛ a slɛbɛgi tɛ ci aa panɛ, ca dɛgɛ tɛ ci dɛ ɲgwaanɲgwa'ɛnɛ. Wata Yeosu a la ɲguruunɛ ka ginaajita. Ca mbɛdɛpaa dɛ uuzɛtɛ, ca ɛnɛpaagi dɛ ci ka dɛi.

⁴³ Ma ɛnjitɛ davɛ patɛ, kɛ dɛi ka tii ka sɛ ɲga hurɛshishinɛ nɛ dɛuunuunɛ ɲga ɛntanɲɛ.

ɛnɛnɛ ɲga Yeosu ka wabɛnɛ agyanɛ ɛntɛnaakii

(Mat. 17.22-23; Mar. 9.30-32)

Ma patənə n̄ga ən̄jə a tsaamə dagwa dagwaanə n̄ga sətə slənyi Yeesu patə, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, ən̄jki ci,

⁴⁴ “Kapaamə liminuunə n̄ga’ə koonə fa sənə cii kya ba koonə: ka vəginə nə ən̄ji tə Uuzənə n̄ga əndə aacii ən̄ja.”

⁴⁵ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabəətsa. Kə ndzaanə ka tii ma’uambeekii, acii ga t̄yā fii. Kə n̄gwələgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu san̄ə palee də gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Mar. 9.33-37)

⁴⁶ Kə hwadəgi mabizhinə ahada lyawarənə n̄ga Yeesu, t̄yā laagwashi ahadatii kaa t̄yā shii taa wu palee də gawuunə ahadatii.

⁴⁷ Amma, ma Yeesu, makə shii ci hiima n̄ga nətii ha’ə, wata ca n̄gərə uuzənə, ca kənjee ka ci abiiiki,

⁴⁸ ən̄jki ci ka tii, “Taa wu liwə uuzənə, maɗa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwə tə nyi, tə əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa. Aacii taa wu palee də daraanə ahadoonə patə, ci nə əndə ətə palee də gawuunə.”

Ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci

(Mar. 9.38-40)

⁴⁹ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, ən̄jki ci, “Daada, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka magunjuura deenə, kə tən̄japaa inə tə ci.”

⁵⁰ Wata ən̄jki Yeesu ka ci, “Goona tən̄japaa tə ci. Aacii ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci.”

Kaareenə n̄ga ən̄ji *Samarīya ka Yeesu

⁵¹ Makə uugi uusərə n̄ga ndərgənə n̄ga Yeesu aadəgyə mbishanə, kə ɗatə ci aniyā saakii n̄ga dzənə aa Urusaliima.

⁵² Wata ca sləkee ka ən̄ji zəku’i. T̄yā palə, t̄yā dzəgərə aasəkə əndə’i vəranə anə hanyinə n̄ga Samariya ka maɗa ka ci də ha n̄ga ndzaanə davə.

⁵³ Amma, maluuvəmə ən̄ji vəranəkii ka ci, acii kə shii tii oo’i, aa Urusaliima cii k̄yā moo dzənə.

⁵⁴ Makə fii lyawarənaakii ha’ə, wata ən̄jki i Yakubu da Yoohana ka ci, “Slandana, kə mwayi hə keena ba, wa gunə a jima kaa ca zamagi də tii kwa?”

⁵⁵ Amma wata Yeesu a zə’ugi aadəbii tii, ca wazə ka tii.

⁵⁶ Ma daba’əkii, t̄yā palə ka əndə’i vəranə.

Ən̄ji banə oo’i, ka nə’unə nə tii tə Yeesu

(Mat. 8.19-22)

⁵⁷ Ma t̄yā dzə a rəgwa, wata əndə’i əndə a ba ka Yeesu, ən̄jki ci, “Taa aama gi hə patə, ka nə’unə nə nyi tə hə.”

⁵⁸ Yeesu a ba ka ci, “Ma gwahyanə, t̄ə’i gu’unyinatii. Ha’ə nə əginyinə əsə, t̄ə’i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, Uuzənə n̄ga ənda, pooshi haaki bahə n̄ga kapaa tan̄galaki davə.”

⁵⁹ Ən̄jki Yeesu ka əndə’i əndə əsə, “Nə’uu tə nyi.” Amma ən̄jki əndətə, “Slandana, taku kaa nya dzə ka n̄gədəgi tə daadə zəku’i.”

⁶⁰ Yeesu a ba ka ci, “Wa maməətə ən̄jə a n̄gədə maməətə ən̄jatii. Amma, ma ha, duu ka waazanə ka ən̄ji agyanə n̄wanjuunə n̄ga Əntan̄fə.”

⁶¹ Ən̄jki əndə’i əndə ka Yeesu əsə, “Slandana, ka nə’unə nə nyi tə hə, amma kapaa ka nyi rəgwa zəku’i kaa nya dzə ka banə ka ən̄ji geenə, a ta’avə tii.”

⁶² Ən̄jki Yeesu ka ci naakii, “Taa n̄gutə əndə ca uuzə, ca dzə də tsaamənə aaba’əkii, pooshi uushi cii k̄yā bələpaa. Makə ətsə ha’ə nə əndə slənənə ka n̄wanjuunə n̄ga Əntan̄fə əsə, maɗa kə caamə ci aaba’a, pooshi uushi cii k̄yā ɗapaa.”

10

Sləkeenə n̄ga Yeesu ka ən̄ji mədəfə pu’unə aji bəra’i

¹ Ma daba’əkii, kə ta’i Yeesu Slandanə hara ən̄ji mədəfə pu’unə aji bəra’i. Kə sləkee ci ka tii ən̄ji bəra’i bəra’i zəku’i aasəkə vəraninyənə patə i ka patənə n̄ga hatə cii k̄yā ba dzənə də naakii na.

² Ma ətse kaa təya palə, ətiki ci ka tii, “Larə nə slənə cifanə, amma gi’u nə ətji slənəkii. Acii ha’ə, d’amə də’wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ətji sləna, təya shi ka slənə cifanə.

³ Paləm! Ma nə nyi ka sləkeenə koonə, makə sətə ci uuji bagiinə a dzəgərə aagi furetsoofanyinə.

⁴ Goona ətgerəənə kwaba, taa mbuura. Goona ətgerəənə ətndə’i biibinə əsə. Ma una dzə, goona səkəpaanə ka nəəhəshinə a rəgwa.

⁵ Yitə dāməgəruunə aa dəvə patə, bamə zəku’i: ‘Wa Əntanfə a kira ndzaanə jamə aa hanə aasii.’

⁶ Madfa tə’i ətndə bahə upaa ndzaanə jamə gatə asii, ka upaanə nə ci də nəhəpaanə goonə tə ci. Madfa pooshi, wa jamənə goonə a ətə koonə sə goonə.

⁷ Madfa kə liwə tii tuunə, ndzaamə gatə asii. Adəmə, samə sətə nə ətjə a vii koonə davə. Acii ma ətndə sləna, kə dəbēe ətjə a ki’i ka ci zaarənaakii. Goona dəəmə ka yi ka ya.

⁸ Vəraatə dāməgəruunə aa dəvə patə, madfa kə liwə ətji tuunə davə, adəmə sətə nə ətjə a vii koonə.

⁹ Mbədfəpaamə də ətji bwanea. Bamə ka ətji oo’i: ‘Kədəhə nə Əntanfə ka dfa ətjanuunaakii ahadoonə.’

¹⁰ Amma, vəraatə dāməgəruunə aa dəvə patə, madfa maluumə ətji tuunə davə, shigimə davə. Dəmə ka hatə ci ətjə a ndzaanə dzubə, una ba ka ətja:

¹¹ “Taa bərəbərə ətja vərənə goonə ətə ndərəvə aa sədiinə, waniinə ca gwa’aanə koonə sə goonə. Amma shiitəmə oo’i, kədəhə nə Əntanfə ka dfa ətjanuunaakii ahadoonə.”

¹² Yeesu a tsakə banə ka tii, ətiki ci, “Wanyinə ca ba koonə: ma uusəra ətja dfa gətwanə, kadə nə gətwanə ətja ətji vərənəkii a palee ka ətja ətji *Sadooma də iza’unə.”

Wazənə ətja Yeesu ka vəranyiitə maviimə goonja ka ci

(Mat. 11.20-24)

¹³ “Kə dfi anuunə, ətji Koorazinə! Kə dfi anuunə, ətji Batəsayida! Acii maci ma sə ətja hurəshishiitə dfaadi asəkə vəranyiitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dfi, kada kə ətjanji tii dətjinyinə, təya ndzaanə aagi ətndəfaka ka bariinə oo’i, kə baa tii ka Əntanfə.

¹⁴ Ci dfi, ma uusəra ətja dfa gətwanə, kadə paleenə nə gətwanə goonə ka ətja ətji Tiira da ətja ətji Sidoonə də iza’unə.

¹⁵ Ya unə, ətji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə sənə, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə sujwə kəgərə nə ətji tuunə!”

¹⁶ Ətiki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, “Ma ətndətə fii tuuna, tə nyi fii ci. Ma ətndətə kaaree koonə əsa, ka nyi kaaree ci. Ma ətndətə kaaree ka nya, ka Əntanfə ətə sləkəe ka nyi kaaree ci.”

Ənyanə ətja ətjitə mədfə pu’unə aji bəra’i

¹⁷ Ma daba’ə palənə ətja ətjitə mədfə pu’unə aji bəra’i ka ha ətja dfa waaza, kə ətja tii də moodasəkə ka shənə, ətiki tii ka Yeesu, “Slandaniina, taa ginaajinyinə maa, madfa kə wabiinə ka tii də ləməku, kə fii tii tiinə.”

¹⁸ Wata ətiki ci ka tii, “Kə nee nyi ka *Seetanə ca kulya dadəgyə makə pyapifənə ətja vənə.

¹⁹ Wiitsa, kə vii nyi koonə baawəda ətja wiigi’inə agyanə rəhunə da mətjanja i baawəda agyanə dabaranyinə ətja Seetanə patə. Pooshi uushi bwayakii na upaa tuunə.

²⁰ Amma goona dfa moodasəkə acii makə fii ginaajinyinə tuunə. Gədfə kə dfi unə moodasəkə acii makə dfi ləmuunə manaahəkii dagyə.”

Da manushinə ətja Yeesu

(Mat. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Ma ka saa’iki ha’ə, kə uufəgi səkə ətja Yeesu aashi Malaaba Ma’yanə ka shənə. Wata ətiki ci, “Ya’ə Daada, Slandanə ətja dadəgya da ətja duuniya, kə kuyirii nyi tə

10:4 10.4 22.35; 2 Meem. 4.29. 10:5 10.5-6 2.14. 10:7 10.7 1 Tim. 5.18; 1 Koor. 9.6-14. 10:9 10.9-11 11.2.
10:11 10.11 Slənə 13.51; 18.6. 10:12 10.12 Mat. 10.15. 10:13 10.13-14 Isaa. 23.1-16. 10:15 10.15 Isaa.
14.13,15. 10:16 10.16 9.48; Mat. 18.5; Mar. 9.37; Yooh. 13.20. 10:17 10.17 9.10; Mar. 6.30. 10:18 10.18 Yooh.
12.31; Seniinə 12.9. 10:19 10.19 Jab. 91.13. 10:20 10.20 Shig. 32.32; Fil. 4.3; Seniinə 3.5.

hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hüima, kə baarəgi hə ka ənji saakii. Ha'ə dīi, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadeesəkə ka hə.”

²² Wata ənki ci ka ənja, “Patənə nga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə nyi madaamə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə Daadə əsə madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tē ci.”

²³ Ma daba'əkii, Yeesu a z'ugi aadəbii lyawarənaakii, ənki ci ka tii daanətii, “Tə'i barəkaanə ashuunə acii agi neenə nuunə ka sətə ca daada.”

²⁴ Acii wanyinə ca ba koonə: lanə nə anabiinə da meeminə mwayi ka shanə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tē sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə.”

Misaali də nunyi aginə nga əndə *Samariya

²⁵ Wata əndə'i maləmə a madətə, ca gwanə ka laagwa uushi'inə ama Yeesu kaa ca shii kəsənə tē ci agi wabənaakii, ənki ci ka ci, “Ya ənə Maləma, mi dəbēe d'anəki kaa nya upaa əpinə ətə pooshi ka uudəna?”

²⁶ Ənki Yeesu ka ci, “Mi sanə bii bariya nga Əntanfwa? Mi cii kəya moo bana?”

²⁷ Wata əndətə a ba ka Yeesu, “Uuduu tē Əntanfə Slandanəku də ədzəmə rəjwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga ngeerənaaku, də patənə nga hankalaaku. Uuduu tē əndətə abiiiku əsə makə sətə cii kwa uufə naaku na.”

²⁸ Wata ənki Yeesu ka ci, “Awa! goonəgaaku. Maa agi d'anə nə hə ha'ə, ka upaanə nə hə əpinə.”

²⁹ Amma, ma maləmətə, kə mwayi ci baariinə oo'i, əndə goonəga nə ci. Wata ca ləgwa ka Yeesu, ənki ci, “I wu sanə nə ənjitə abiikeya?”

³⁰ Ənki Yeesu ka ci, “Fatə, tə'i əndə'i əndə sha ma'i də Urusaliima kaa ca dzə aa Yarikoo. Ma ca dzə, wata kə kulavə ci aasəkə maaba. Təya nḡwaaafəgi kəjeerənyinə ashikii, təya fəsləgi tē ci, dara əpinə mbidēe tii a makii. Wata təya palə satii.

³¹ Asee, tə'i əndə'i *limanə ca dzənaakii. Makə lapaa ci tē əndətə gujaḡə, wata ca wusləgi aadə tanjala rəgwa, ca pitəgi saakii.

³² Ha'ə əsə wata əndə'i əndə agi slikerənə nga *Leewi a shinaakii. Makə lapaa ci tē əndətə əsə, wata ca wusləgi aa tanjala rəgwa, ca pitəgi saakii.

³³ Amma tə'i əndə'i əndə Samariya ca dzə naakii oogə da gatə da rəgwa. Wata ca lapaa tē ci. Makə nee ci ka əndətə gujaḡə, kə nyihə ci təgunuunaakii. *

³⁴ Ca əntsahətə aabiikii. Ca nḡrə məarə da ma'i inabi, ca həəjivə ka ci ka uyiginə, ca fuudətə ka ci uyigiita. Ca ndərəvə də ci aa ba'a vaməndaakii, ca kərəgi tē ci aa kuvə mu'uminə, ca hadatəgi də ci davə.

³⁵ Pukətə hakii, ca nḡiragi *hwaslə bəra'i, ca vii ka slanda kuvətə, ca ba ka ci: 'A nəhətə hə ka nyi əndəna. Madə kə ziigi hə də uushi palee ka əna, maa kə ənya nyi, ka shinə nə nyi ka ki'inə ka hə saaku.' ”

³⁶ Wata ənki Yeesu ka maləmətə, “Ya ha, ya agi ənjinuyitə makka, wu nə əndə nga əndətə kulii ənji maabətə aagyanəkəya?”

³⁷ Wata ənki maləmətə ka Yeesu, “Əndətə dīi ka ci nḡa'əənə.” Ənki Yeesu ka ci, “Yoo, kə fii hə. Duu də d'anə ha'ə makə ətsa.”

Luunə nga i Marəta da Mariyaama tə Yeesu

³⁸ Ma Yeesu da lyawarənaakii a dzə, wata təya mbu'u aasəkə əndə'i vəranə. Ma dava, tə'i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Marəta. Kə liwə ki tē ci aa hatə aasii.

³⁹ Tə'i cikənuci əsə ətə dīi ləmətə Mariyaama. Ma kya, kə gi ki, kya ndzaanə dasə a panə atsaa səfə Yeesu Slandana, ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka ənja.

⁴⁰ Ma Marəta natə əsa, wata kə nḡrəgi slənə nga makinə hankalatə də nḡwaaḡgwa'ənə. Wata kya shi aabii Yeesu, ənki ki ka ci, “Ya ənə Slandana, nḡa'ə ka hə makə bwase cikənunəki ka nyi, nyi daanəki, ka paka'anə da slənə nii? Bawə ka ki, wa kya shi ka tsakənə tē nyi dīi.”

⁴¹ Wata ənki Yeesu Slandanə ka ki, “Hə Marəta, kə ənvutə hə naaku nə də uushi'inə lanə.

⁴² Amma uushi rəjwə saakii nəndə madəbəkii. Mariyaama tagi nunyi uushə ətə pooshi ənji ka mbeənə ka gutsəginə aciitə shanə.”

10:21 10.21 4.18; Mat. 11.25. 10:22 10.22 Mat. 11.27. 10:24 10.24 1 Piitta 1.10-12. 10:25 10.25 18.18; Mat. 19.16; Mar. 10.17. 10:27 10.27 Mat. 22.37,39. 10:28 10.28 Leew. 18.5; Rooma 10.5; Gal. 3.12; Yooh. 13.17.

* 10:33 10.33 Samariya: Mat. 10.5; Luka 9.52; 17.11,16; Yooh. 4.9,39-40; Slənə 1.8; 8.1,5,14-17,25; 9.31. 10:38 10.38-40 Yooh. 11.2; 12.2-3.

11

Dzəgunənə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii agyanə da də'wa
(*Mat. 6.9-13; 7.7-11*)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a da də'wa ka əndə'i ha. Makə uudəpaa ci, wata əndə'i əndə agi lyawarənaakii a ləgwa ka ci, "Slandaniina, dzəgunətə keenə da də'wa makə sətə jìgunyi Yoohana ka lyawarənaakii."

² Wata əŋki Yeesu ka tii, "Ma una da də'wa, ma banuuna: *
"Ya'ə Dəsəniina, dafwə ka taa wu patə a dəla də ləməku.
Dawə ŋwanjuunaaku taa da patə.

³ Duu də ndii keenə zəmə ŋga adənə uusəra patə.

⁴ Tifyagi keenə 'waslyakəənə geenə, makə sətə ciina tyaafagi ka ənji patə ətə ca dāada keenə 'waslyakəənə.

Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə.' "

⁵ Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Yaci tə'i əndə'i əndə agyuunə da guvakii. Kə ma'i ci, kə gi ci aa hakii ahada wəfa, ca ba ka ci: 'Guvakya, ndii ka nyi zəma.

⁶ Acii tə'i əndə'i guvaki wuslyagərə aa haki əndzə'i. Oogə nə ci ka dzənə. Pooshi taa mi aciiki ŋga viinə ka ci əsə.'

⁷ Yaci kə jika guvakii ətə ka ci da kumu, əŋki ci, 'Hərəpaa tə nyi kəfa'ə! Kə uugi nyi pa'əgi makuva, kə uugiinə baanə da manjeevənaaki. Paa nyi ka mbeenə ka madətənə kaa nya vii ka hə zəma.'

⁸ Iitə na da? Wiinə səndə cii kya ba koonə: Ma əndəta, paa ci madətə ka vii ka guvakii sətə kədii ci aciiki putə ŋga guvanatii, amma putə ŋga yiirə ŋunyinə agikii ma'i ci ka viinə ka ci sətə dəbee ka ci patə.

⁹ "Ma nya, wanyinə ca ba koonə əsə: ma d'anuuna, kədiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva.

¹⁰ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə Əntanfə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka əndətə dzii makuvə əsə.

¹¹ Ŋgutə dənə sanjə ahadoonə ca ŋgərə rəhunə, ca vii ka uuzənaakii madfa ləguyi ci hərəfina?

¹² Anii ka ŋgərənə nə ci məganjanə, ca vii ka ci madfa ləguyi ci alina? Pooshi.

¹³ Taa unə məŋgərəkikinyinə maa, kə shii unə vii ŋunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə; sakwa Dəsənuunə ətə dagyə dīi, ka sləkeenə nə ci ka Malaaba Ma'yanə ka ənjitə ca kədii aciiki əsə!'"

Bərapaanə ŋga ənji tə slənə ŋga Malaaba Ma'yanə
(*Mat. 12.22-30; Mar. 3.20-27*)

¹⁴ Ma ka əndə'i uusəra, kə lyaakagi Yeesu ginaaja ashi ənda. Ma ginaajikəya, agi kəsəginə nə ci gana a ma əndəkii, pa ca mbee ka wabənə. Makə dzəgi ginaajita, wata masəganatə a ndzanə wabənə. Ənjitə ŋji dava, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə.

¹⁵ Amma əŋki hara ənja, "Də baawəfa ŋga *Byaləzabulə, ŋwanjwə ŋga ginaajinyinə, nə ci ka lyaakagi ginaajinyinə."

¹⁶ Ma hara ənji əsa, kə mwayi tii fa bwaya wabənə a ma Yeesu. Təya ba ka ci, a dfa ci ka tii sə ŋga hurəshishinə kaa təya shii oo'i, də baawəfa ŋga Əntanfə nə ci ka lyaakagi ginaajinyinə.

¹⁷ Amma, ma Yeesu, kə shii ci hiimatii. Wata əŋki ci ka tii, "Taa ŋgutə ŋwanjuunə təkəgi bəra'i putə ŋga mabizhinə, ka əntənə nə ŋwanjuunəkii. Yikii əsa, ka dfa ginə ka uufinə.

¹⁸ Wanuunə ka banə oo'i, də baawəfa ŋga Byaləzabulə nə nyi ka lyaakagi ginaajinyinə. Waatoo, agi panə nə *Seetanə da naakii nə kwa? Aa iitə mbeenə ŋwanjuunaakii ka kəŋaanənə dīya?

¹⁹ Yoo, madfa də baawəfa ŋga Byaləzabulə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, aa wu dīi vii ka *lyawarənə goonə natii baawəfa ŋga d'anə ha'a? Slənatii na baarii oo'i, ma sətə cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

²⁰ Amma makə dīi ci, də baawəfa ŋga Əntanfə cii kya lyaakagi ginaajinyinə, yoo, ci baarii oo'i, kə njanə Əntanfə dfa ŋwanjuunə ahadoonə.

²¹ "Ma mandalə ənda, madfa ma'aanəkii nə ci ka nəhə yaakii, pooshi uushi ca uree ka uushi'inaakii.

11:1 11.1 5.16. * 11:2 11.2 Ŋwanjuunə ŋga Əntanfə: 4.43; 9.2,62; 10.9,11; 17.21; 19.11; Slənə 1.6-8; 19.8; 28.23,31.

11:3 11.3 12.22-32. 11:7 11.7-8 18.5. 11:9 11.9 Mat. 7.7. 11:14 11.14-15 Mat. 9.32-34. 11:16 11.16 Mar. 8.11; Mat. 16.1. 11:20 11.20 17.21. 11:21 11.21 Isaa. 49.24.

²² Amma, madfa kə shi ɛndətə palee ka ci də ngeerənə ka ɛnslənə tɛ ci, ka hwaməpaanə nɛ ci tɛ ci, ca gutsətə patənə nɔa uushi'inə nɔa pagitə cii kəya hwafəgi, ca təkəpaa ka ɛnjaakii.

²³ "Tadfa wu nɛ ɛndə pooshi liwə tɛ nyi, ɛndə daawaanaaki nɛ ci ɛtsa. Tadfa wu nɛ ɛndə pooshi agi tsakənə tɛ nyi agi tsəkənə ɛsə, ɛndə kuzhidəginə nɛ ci."

Wabənə nɔa Yeosu agyanə ɔnyanə nɔa ginaaja

(Mat. 12.43-45)

²⁴ "Madfa kə dzəgi ginaaji ashi ɛnda, ka dzənə nɛ ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha nɔa ɛpisəka. Madfa malapaamə ci ha, ka banə nɛ ci ka naakii na, 'A ɛnə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.'

²⁵ Wata ca ɛnə aa dɔvə, ca dɛməgərə, ca lapaa hakii maslaabakii, mahaɔakii nɔa'ə.

²⁶ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mɛdɛfə ɛtə palee ka ci də mɛzaanə. Təya shi, təya dɛməgərə aashi ɛndətə, təya ndzaanə. Ma ndzaanə nɔa ɛndətə, ka ɔfanə tɛgugunə palee ka nɔa nɔkə."

Tantanyinə nɔa waha

²⁷ Baginə nɔa Yeosu ha'ə, wata ɛndə'i minə gatə agi dabaala a wabə da ci, kya ba ka ci, "Tə'i barəkaanə ashi miitə pwayi tɛ hɛ, ɛtə sii hɛ 'wanə a matə."

²⁸ Wata ɛnki Yeosu ka ki, "Amma, ɛnjitə ca fa wabənə nɔa ɛntanfə, təya nə'utə, palee də barəkaanə."

Ləgwa sɛ nɔa hurəshishinə a ma Yeosu

(Mat. 12.38-42)

²⁹ Ma ɛtsə dafaala a tsakə ɔfanə lanə abii Yeosu, wata ca ndzanə banə ka tii, ɛnki ci, "Ma ɛnji nɔa zamanana, bwaya ɛnja. Agi alənə nɛ tii kaa ɛnjə a ɔfa ka tii sɛ nɔa hurəshishinə. Amma pooshi sɛ nɔa hurəshishinə ci ɛnjə a ɔfa ka tii, madfaamə ɛtə dɔi ɛntanfə dɛ anabi Yunana.

³⁰ Waatoo, makə sətə ndzaa Yunana ka sɛ nɔa hurəshishinə ka ɛnji vɛranə nɔa Niniva, ha'ə nɛ Uuzənə nɔa ɛndə a ndzaanə ka sɛ nɔa hurəshishinə ka ɛnji nɔa zamananə ɛsə.

³¹ Ma uusərə nɔa ɔfa gɛnjwana, kadə nɛ miitə dɔi nwanjuunə agyanə hanyinə nɔa Saba a madfa, kya vii ma'inə ka ɛnji nɔa zamanana, acii kə ma'ya ki dzadfa daga anə hanyinatə, kya shi aabii nwanjwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tɛ'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə; amma pooshi unə agi fa wabənənaakii.

³² Ma uusərə nɔa ɔfa gɛnjwana, kadə nɛ ɛnji Niniva a madfa, təya vii ma'inə ka ɛnji nɔa zamanana, acii makə fi ti wazənə nɔa Yunana, kə baa tii ka ɛntanfə. Yoo, tɛ'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci."

Ndzaanə nɔa ginə makə garəkuwa

(Mat. 5.15; 6.22-23)

³³ "Pooshi ɛndə ca tɛzəvə gunə aasəkə garəkuwa ka kapaanə ka ma'umbee ha taa ca umbətə də kɛnjwə ɛsə. Amma ka madzakə ha dzakəpaanəkii, kaa ɛnjitə ca dɛmə aa kumu a nee ka ha camə.

³⁴ "Ma ginəku, makə garəkuwa nɛ ci ka shishinə. Madfa jamə nɛ ginəku, agi mabərəha nɛ hɛ ɛtsa. Amma, madfa pooshi ginəku ndanə ndanə, agi təkunə nɛ hɛ ɛtsa.

³⁵ Acii'kii ɔfiya, aa ha nɛhə acii ga bərənaaku a ndzaanə ka təkunə.

³⁶ Madfa ma bərəətə ashiku, pooshi təkunə taa gi'u agikii, ka bərənə ka shanjə makə sətə ci garəkuwa a bərə."

Dzalənə nɔa Yeosu tɛ *Farisanyinə da *maliminə nɔa bariya

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

³⁷ Uudəpaanə nɔa Yeosu wabənə ha'a, wata ɛndə'i ɛndə Farisa a 'wa tɛ ci aa hakii aasii ka zəma. Fanə nɔa Yeosu ha'a, wata ca palə, təya ndzanə adə zəma.

³⁸ Neenə nɔa ɛndə Farisatə ha'ə, kə kɛnjee ka ci acii pooshi Yeosu yibəgi ciinəkii zəku'i makə sətə bii alə'aada nɔa *Yahudiinə.

³⁹ Wata ɛnki Yeosu Slandanə ka ci, "Ma unə ɔfiya, unə Farisanyinə, agi bəzəginə nuunə ha'a nɔa kwalaka da nɔa doosa. Amma, ma dasəkə ɛdzəmuunə, nɔa'ə koonə nɛ ɛmbanə, mənɔgərəkikinyinə nuunə ɛsə.

⁴⁰ Pooshi nuunə ta'a! Ya ɛntanfə ɛtə ɔapaa rəgwa ba'a, madfapaamə ci rəgwa səkə ɛsə kwa?

⁴¹ Gəfə ma dʻanuunə dʻiya, viimə ka maaghiinə sətə asəkə kwalakinə goonə, da asəkə doosənyinə goonə. Ma ətsə dʻiya, taa mi goonə patə ka ndzaanə camə.

⁴² “Amma, tə'i ngərə'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii agi viinə nuunə zaka n̄ga n̄nyu banyinə kama kama. Amma, paa unə ka slənə uushi də rəgwakii, paa unə ka uudənə tə Əntanfə əsə. Wiitsə səndə dəbee dʻanuunə, amma, ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

⁴³ “Tə'i ngərə'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii ma una, ka hatə da ginə davə moonuunə ndzaanə asəkə *kuvə də'wa. Ma moonuunə əsa, a nəhəpaa ənji tuunə n̄ga'a a luuma.

⁴⁴ Tə'i ngərə'wə ashuunə, acii makə gu'u ənji ətə pooshi ənji nee nuunə, ənjə a wiigi anəkii yadə shiinə.”

⁴⁵ Wata əndə'i əndə agi maliminə n̄ga bariya a madətə, ca ba ka Yeesu, ənki ci, “Maləma, ma ha wabə ha'ə dʻiya, agi dzaananə nə hə tiinə da i inə əsə.”

⁴⁶ Wata ənki Yeesu, “Tə'i ngərə'wə ashuunə əsə, unə maliminə, acii agi ngərəvənə nuunə ka ənji mazəzəkə kərənə 'wa'ə. Taa də mashiku ciinuunə pooshi unə ka tsakənə tə tii.

⁴⁷ “Tə'i ngərə'wə ashuunə, acii agi ghənətənə nuunə nə n̄ga gu'u n̄ga anabinyinə n̄ga'ə. Yoo, dzədzəsh'i'inuunə bələgi tə tii.

⁴⁸ Ma ətsə dʻiya, kə baarii oo'i, kə kəfəsəkə koonə nə slənə n̄ga dzədzəsh'i'inuunə; acii ma təya, kə bələgi tii anabinyinə; ma unə əsa, agi hadəginə nuunə də nə n̄ga gu'watii.

⁴⁹ Putakii ha'ə baarii Əntanfə shiinaakii, ətə bii ci oo'i: ‘Kadə nii kya kaala ka tii anabinyinə da masləkee ənja. Kadə nə təya bələgi hara ənji agitii, təya cibee ka hara ənji əsə.’

⁵⁰ Acii ha'ə, patənə n̄ga anabinyiitə bələgi ənji njanənə ka taganə n̄ga duuniya ca'ə ka əndə'i, anə ənji n̄ga zamanənə nə gəjwanəkii.

⁵¹ Waatoo njanənə ka bələnə tə Habiila, ca mbu'ya ka n̄ga Zakariya. Ma ca, ahada maduunə kuvə n̄ga Əntanfə da ha n̄ga dʻa sataka bələgi ənji tə ci. Weewee wanyinə ca ba koonə: aənə ənji n̄ga zamanənə nə gəjwanə n̄ga bələlhiitə a kulaanə.

⁵² “Tə'i ngərə'wə ashuunə, unə maliminə, acii kə pa'əgyuunə rəgwa n̄ga shiinə də Əntanfə agyanə ənja. Unəkii əsa, mapitəgimuunə davə. Ma ənjitə ca moo pitəginə davə əsa, agi tənəginə nuunə tə tii.”

⁵³ Ma ətsə Yeesu a palə saakii, wata maliminə da Farisanyinə a ənəgi ka ci də mabu ədzəma, acii kə bəzəgi səkətii aashikii ka shənə. Təya ndzanə laagwa ka ci wabənə lanə,

⁵⁴ kaa təya shii kəsənə tə ci agi wabənaakii.

12

*Nəhə na acii dʻaginə ka ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bərə'i asəkətii
(Mat. 10.26-27)*

¹ Tə'i əndə'i saa'i, kə dzii ənji də nə lanə dərəva. Ha'ə maa wiinə nə ənjə a ba'a sədə n̄ga ənja. Wata Yeesu a wabə da lyawarənaakii zəku'i, ənki ci ka tii, “Nəhəmə noonə na acii goona dʻagi ka ənjitə ca kərə ka Əntanfə də bərə'i asəkətii makə n̄ga Farisanyinə. Acii kə ndzaa tii makə burəjanə ətə ca əbutə mahwadə əmpunə patə.

² Taa mi patə nəndə ma'umbekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nəndə mashiimə ənji əsə, kadə nə ənjə a shii.

³ Acii ma sətə cuuna wabə ka təkū təkunə, ka fanə nə ənji ka macama ha. Ma sətə cuuna bavə ka əndə a liminəkii də matatahinə əsə, unə ka mapa'ə makuva, kadə wazəginə nə ənji a babara.”

*Ngwalənə tə Əntanfə
(Mat. 10.28-31)*

⁴ “Wanyinə ca ba koonə, unə guviinəki: goona ngwalə acii ənja. Acii wata tə ba shishinə mbeənə nə tii ka bələginə, amma, ma daba'əkii, pooshi uushi ci təya mbee ka dənə ma'ə palee ka ətsa.

⁵ Wanyinə ca ba koonə əndətə dəbee una ngwalə: ngwaləmə tə Əntanfə. Acii ma ca, makə ngərəgi ci əpinə a ma ənda, ka mbeənə nə ci ka kagərənə tə ci aagi gutə sun̄wa. Awa, wanyinə ca ba koonə: tə cikii dəbee una ngwalə.

⁶ “Əntaa tufə ci ənjə a vii əginyinə ka kwaba bəra'i kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rəjwə ahadatii ətə ca zaanə ka Əntanfə.

⁷ Taa shinjkinə n̄ga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntanfə. Makə ha'ə d̄fiya, goona n̄gwələ: kə palee unə ka əginyinə patə də məghərəvənə.”

Seedanə tə Yeesu

(Mat. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Wanyinə ca ba koonə əsə, madfa kə bagı əndə paŋgəranə akəŋwacii ənji oo'i naaki nə ci, nyi maa, *Uuzənə n̄ga ənda, ka banə nə nyi paŋgəranə akəŋwacii malaa'ikanyinə oo'i naaki nə ci uusəratə nə Əntanfə a d̄fa gəjwanə.

⁹ Amma, ma əndətə kaaree ka nyi akəŋwacii ənja, nyi maa, Uuzənə n̄ga ənda, ka kaareenə nə nyi ka ci akəŋwacii malaa'ikanyinə uusəratə nə Əntanfə a d̄fa gəjwanə.

¹⁰ “Taa wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə n̄ga ənda, ka tifyaginə nə Əntanfə tə ci. Amma, ma əndətə bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntanfə ka tifyaginə tə ci.

¹¹ “Madfa kə kirə ənji tuunə aakəŋwacii gəjwanə aasəkə kuvə də'wa, taa aakəŋwacii harii gayinə, goona ənvutə noonə nə ka buurə sətə nuuna jikəvə ka tii ka luupaa də noonə na.

¹² Acii Malaaba Ma'yanə na dzəgunətə koonə sətə nuuna ba ka saa'ikii.”

Misaali də madfikə əndə gəna

¹³ Wata əndə'i əndə agi dabaala a jikəvə aagi wabənə n̄ga Yeesu, əŋki ci, “Maləma, bawə ka nyi ka gawaaki, wa ca təkəpaa keenə sə n̄ga zəmə də yitə bwasee dəsəniinə keenə.”

¹⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Wu sanə kapaa tə nyi ka d̄fa koonə gəjwanə, taa ka təkəpaa koonə sə n̄ga zəmə də ya?”

¹⁵ Wata əŋki Yeesu ka patənə n̄ga ənja, “Damə han̄kala, goona ndzaanə ka ənji moo gəna. Acii ma gəna, əntaa ci nəndə ka kəsəpaa əpinə a ma ənda, taa iitə nə bəzənə n̄ga gənəkii.”

¹⁶ Ca d̄fa ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə gəna da ha n̄ga uuzanaakii sha d̄fi. Kə upaa ci sə n̄ga ma dəvə n̄gaan̄ga'ə.

¹⁷ Ca ndzaanə, ca hiima, əŋki ci ka naakii na: ‘Iitə sanə d̄fanəkyə? Acii pooshi nyi da ha n̄ga əji sə n̄ga matsa.’

¹⁸ Ca jikəvə ka naakii na, əŋki ci: ‘Awa, wiinə səndə d̄fanəki: a waalagi nyi dəbunyinaaki kaa nya ghənə madiigərəkii palee ka i ətsa, nya fədfəgərə sə n̄ga maaki aa dəvə da hara uushi'inaaki.

¹⁹ Ma daba'əkii, nya ba: Kay! Tə'i sə n̄ga ma aciiki lan̄ə! Ka mbu'unə ka nyi ka adənə agi fəzənyinə lan̄ə. Acii ha'ə, ka əpinə nə nyi səkə n̄ga əna, ka zəmənə nə nyi, nya sa, nya d̄fa man̄ushinə.’

²⁰ Amma wata əŋki Əntanfə ka ci, ‘Mabana! Ka vədənə ca shi nə nyi ka n̄gərəgi əpinə a maku. Wu sanə na fədfə uushi'inaaku ətsə d̄zatəgi ha?’ ”

²¹ Yeesu a uudəpaa də banə, əŋki ci, “Ha'ə nə ndzaanə n̄ga əndətə ca d̄zaadza də uushi'inə wata ka naakii na, amma paa ci əndə uushi'inə akəŋwacii Əntanfə.”

Gi'inə tə Əntanfə

(Mat. 6.25-34)

²² Yoo, əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Acii kii cii kya ba koonə: goona buurə sətə cuuna kavə aa moonə koonə gərə də əpinə; taa sətə cuuna umbee də purəkinə goonə əsə, goona buurə.

²³ Acii əpinə palee ka zəmə də məghərəvənə, shishinə palee ka kəjeerənə də məghərəvənə əsə.

²⁴ Tsaaməmə əginyinə: pooshi ratii, paa tii ka slənə cifanə, pooshi kuvə shigatii, pooshi dəb̄watii əsə; amma agi adəvənə nə Əntanfə ka tii. Lan̄ə dərəva palee unə ka əginyinə də məghərəvənə!

²⁵ Wu sanə agyuunə ca mbee ka tsakəvə gərənə n̄ga əpinaakii taa gi'u putə n̄ga buurə uushi'inaakəya?

²⁶ Ya makə pooshi unə ka mbeenə ka d̄fatə tsarə n̄ga uuji uushi'inə makə ətsa, ka mi d̄fi cuuna ənvutə noonə nə də buurə hara uushi'ina?

²⁷ Tsaaməmə makə sətə ci gudəzənyinə a gərə də bilə: pooshi tii ka slənənə, pooshi tii ka d̄fatə kəjeerənə ka shishinətii əsə. Amma wanyinə ca ba koonə: taa n̄wan̄wə

Sulayimaanu da patənə n̄ga m̄għərvənaakii maa, makamə ci dagwa kəjeerənə makə gudəzənyinə də bilə.

²⁸ Kə kavə Əntan̄fə kəjeerənə ka kuzhinyinə ənə ənshinə una nee, ma doorə, ənjə a ətsagi. Sakwa unə d̄ii, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! gi'u nə gi'inə goonə tə Əntan̄fə!

²⁹ Goona ənvutə noonə nə də aalə sə n̄ga adənə da sə n̄ga saasanə shan̄jə.

³⁰ Aci ma uushi'iit̄sə pata, ənjitə mashiimə tə Əntan̄fə ca ka han̄kalat̄ii davə. Ma Dəsənuunə, kə shii ci oo'i, n̄ga'ə koonə.

³¹ Aci ha'ə, ma d̄anuuna, kavəmə nuunə tanə ka n̄wan̄juunə n̄ga Əntan̄fə. Ma hara uushi'iit̄sə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

³² Goona n̄gwəwə, unə ənə ənjaaki, acii kə kad̄eesəkə ka Əntan̄fə Dəsənuunə nə vii koonə n̄wan̄juunə."

Tsəkə gəna asii dagyə

(Mat. 6.19-21)

³³ "Dərəmagimə də uushi'inə goonə, təkəpaamə kwabakii ka maaghiinə. Təsləmə mbuurə ətə pooshi ka iirənə shan̄jə ka əji kwaba davə. Dzatəgimə də uushi'inə goonə asii dagyə ka hatə pooshi ka zanə shan̄jə. Ma dava, pooshi mahərə ka neenə, pooshi məbərə ka adəginə əsə.

³⁴ Aci ma hatə d̄ii gəna goonə, davə ndzaanə nuunə sliḡə."

Misaali də ənjitə ca nəhə ya

³⁵ "Ma d̄anuunə d̄iya, aanəmə ka d̄a sləna. Wa garəkuwa goonə a ndzaanə da i gunə asəkəkii.

³⁶ Ndzaamə unə makə ənji slənə ətə ca gərə tə slanda yat̄ii, ci kə p̄yalə ka rəya. Makə ənya ci, dzii ci maya, təya wunəgi ka ci mayi p̄ii.

³⁷ Ma ənji slənətsa, t̄əi barəkaanə ashit̄ii, acii kə lapaa slanda yat̄ii tə tii də məgigi. Tantayinə cii kya ba koonə: ka aanənə nə ci, kaa ca ndzaanee ka tii, ca təkə ka tii zəma.

³⁸ Mad̄a kə ənya ci təkənə n̄ga vəd̄ə taa palee ka ha'ə, mad̄a kə lii ci tə tii ka nəhənə, t̄əi barəkaanə ashit̄ii!

³⁹ Shiimə oo'i, maci ka shiinə nə slanda yi saa'itə ci mahərə a dzə ka ci aasii, paa ci ka kapaa ka ci rəgwa.

⁴⁰ Ma unə əsa, see a ndzaa unə matasəkakii ka gərə shinə n̄ga Uuzənə n̄ga ənda, acii ka shinə nə ci ka uusəratə makamuunə nə n̄ga shinaakii."

Misaali də əndə goon̄ga n̄ga əndə sləna

(Mat. 24.45-51)

⁴¹ Wata əḡki Piita, "Slandana, ya bii hə misaalit̄sə san̄a, wata keenə daaniinə nii, anii da i ka hara ənji pata?"

⁴² Yeesu a jik̄ə ka ci, əḡki ci, "Ma əndə goon̄ga n̄ga əndə sləna, əndə han̄kala, tə ci kapaanə slandanəkii ka nəhə yaakii, kaa ca vii zəmə ka hara ənji slənə ka saa'itə d̄ibə.

⁴³ Mad̄a shi slandanəkii ka lapaanə tə ci agi slənə sətə bii ci ka ci, t̄əi barəkaanə ashikii.

⁴⁴ Tantayinə cii kya ba koonə, ma əndətsa, ka ba'avənə nə slandanəkii patənə n̄ga uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁵ Amma mbu'u ka banə nə əndə slənətə də səkəkii oo'i, 'Pooshi slandanəki ka shinə kədəhə'. Wata ca ndzan̄jə fəslənə tə hara ənji sləna, n̄guyirənə da makinə patə, ca adə n̄gaan̄ga'ə, ca saasa, ca gaaba.

⁴⁶ Yoo, ka shinə nə slandanəkii uusəratə makamə ci nə n̄ga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə. Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də n̄gwaaḡgwa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da n̄ga ənjitə pooshi gi'i tə Əntan̄fə.

⁴⁷ "Ma əndə slənə ətə shii sətə kad̄eesəkə ka slandanəkii, amma matasəkamə ci, maslənəmə ci səkii əsə, ka fəslənə nə ənji tə ci də n̄gwaaḡgwa'ənə.

⁴⁸ Amma, ma əndə slənə ətə mashiimə sətə kad̄eesəkə ka slandanəkii, ca slənə məza uushi'inə ətə bahə ənjə a dəgə tə ci ka putakii, gi'u fəsləciinə ənji tə ci. Taa ka wu vii Əntan̄fə n̄gaan̄ga'ə, n̄gaan̄ga'ə ləgwanəkii a makii. Taa ka wu ba'avə ci n̄gaan̄ga'ə, palee ka ətə ləgwanəkii əsə."

Kira tæəkəshinə nga Yeosu aagi duuniya

(Mat. 10.34-36)

⁴⁹ “Ma shinaaki, ka kaanə gunə aanə duuniya. Ma mwayi nyi, kadfa kə uugi gunəkii kanə.

⁵⁰ Tə'i ɛndə'i bapətisəma cii kya ɛnə ka upaanə. Ka manvu ma'yanə nə nyi, see madfa pitəgi saa'ikii.

⁵¹ Ma nuunə ka banə noonə saŋa, jamənə kira nyi aasəkə duuniya kwa? Pooshi! ɛntaa jamənə kira nyi. Amma wanyinə ca ba koonə: ma shi nya, ka taakeenə ka ɛnja.

⁵² Daga ɛnshinə, kə ndzaa tæəkəshinə ahada ɛnji asii. Waatoo, madfa tə'i ɛnji tufə asii, ma ɛnjinə makka, paa tii ka ndzaanə ka maguŋuura da ɛnjinə bəra'i; ɛnjinə bəra'i ɛsə, paa tii ka ndzaanə ka maguŋuura da ɛnjinə makkə.

⁵³ Pooshi dənə da uuzənaakii ka ndzaanə ka maguŋuura. Ha'ə nə mənə ɛsə, paa ki ka ndzaanə ka maguŋuura da uuzənətə. Pooshi sərəhwə ka ndzaanə ka maguŋuura da madfanətə ɛsə.”

Paaratə ndzaanə nga zamanana

(Mat. 16.2-3; 5.25-26)

⁵⁴ Wata ɛŋki Yeosu ka dabaala ɛsə, “Madfa kə nee unə kurabiinə a ma'ya da dagərə, aɡi banə nuunə oo'i, ka dfaɛnə nə vənə. Ka dfaɛnə nə vənəkii ɛsə.

⁵⁵ Madfa kə fii unə mædə a ɛgya da hwarəma, aɡi banə nuunə, ka tsəfənə nə ha ɛnshinə. Ka tsəfənə ha'ekii ɛsə.

⁵⁶ Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka ɛntanfə! Aɡi mbeenə nuunə ka təkəenə ka sændə ca dfaɛdfa anə hanyinə da i dagyə. Aa! iitə saŋə dʒii təkuree unə ka paaratəginə də ndzaanə nga zamanana?

⁵⁷ “Mii saŋə dʒii pooshi unə ka mbeenə ka təkəenə ka sətə dəbɛɛ una dfa?

⁵⁸ Ma una dzə ka gəŋwanə, unə da ɛndə mbiinaaku, aluu rəgwa nga hadfatəginə da ci, unə ma'ə ka dzənə a rəgwa; acii ga ca kirə tə hə aasəkə gəŋwanə, mala gəŋwanə a ŋgərə tə hə, ca vii aacii soojiinə. Soojiinə, təya kərə tə hə ka pa'əginə a furəshina.

⁵⁹ Wanyinə ca ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see madfa ki'igi hə patənə ŋga kwabatə lii ɛnji ka hə.”

13

Taa zanə taa baanə ka ɛntanfə

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, tə'i hara ɛnji jigunyi ka Yeosu sətə upaa tə hara ɛnji Galili. Waatoo, kə kavə *Pilaatu ka ɛnjə a bəələgi tə tii saa'itə təya dfa sataka.

² Fanə nga Yeosu ha'ə, wata ɛŋki ci ka tii, “Ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənə ŋga ɛnjitə palee ka ŋga hara ɛnji Galili bahə cibə tii ha'ə kwa?

³ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, ɛntaa ha'ə. Amma, madfa pooshi unə baanə ka ɛntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.

⁴ Ya ɛnjitə pu'u aji tighəsə uulaanə maduunə kuvə ka tii də Siiloomə, ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənatii palee ka ŋga hara ɛnji Urusaliima patə kwa?

⁵ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, ɛntaa ha'ə. Amma, madfa pooshi unə baanə ka ɛntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.”

Misaali də uudəvə ɛtə pooshi ka poonə

⁶ Wata Yeosu a dfa ka tii misaali, ɛŋki ci, “Tə'i uudəvə sha dʒii asəkə tsanə ŋga ɛnda. Ma ka ɛndə'i uusəra, kə gi ɛndətə ka slirəba pookii, amma malapaamə ci.

⁷ Wata ɛŋki ci ka ɛndə nəhə tsata: ‘Kə nee ha, makkənə ŋga fəzə ɛnə nə nyi ka shinə ka slirəbə poo ŋga uudəvəna, amma paa nyi ka dzənə də lapaanə. Ma dfaɛnəku, burəgi! Aɡi saaweənə nə ci ka nyi ka ha zabə.’

⁸ Amma ɛŋki ɛndə nəhə tsatə ka ca: ‘Slandana, ɛntaa ha'ə. Ma wana, unee zəku'i. Ka ɛnseenə nə nyi ka hanyinə atsakii, kaa nya dfaɛvə kuɛa.

⁹ Mbu'u ka poonə inusərə. Madfa pooshi pwayi, aŋwa burəgi.’ ”

Mbədəpaanə nga Yeosu də magwanə minə

¹⁰ Ma ka ɛndə'i uusəra, kə jigunyi Yeosu ka ɛnji asəkə kuvə də'wa. Waatoo, *uusəra ŋga ɛpisəka.

¹¹ Ma dfa, tə'i minə da ginaaji ashitə. Kə uugi ki dfa fəzə pu'u aji tighəsə da i ginaajikii. Acii paa ki nja mbee ka madətənə, kya kəŋaanə da'i. Wata də məgwanə ŋji ta wii.

¹² Mak'ē nee Yeesu ka ki, wata ca 'wa tē ki. Əŋki ci ka ki, "Yaaya, kē mbə'i hē aċii bwanəaku."

¹³ Ca dəkəvə ciinəkii agyanətə. Wata kya madətə pii ha'ə, kya kəŋaanə da'i, kya ndzaŋə dəlanə də Əntaŋfə.

¹⁴ Neenə ŋga gawə ŋga kuvə də'watə ha'ə, wata səkəkii a bəzəgi mak'ē dīi ci uusəra ŋga əpisəkə mbədfəpa Yeesu də miita. Wata gawətə a ba ka əŋjitə davə, "Tə'i uuseranyinə kuwa ka dfa sləna. Aċiikii ha'ə, agi uuseranyiitə dəbēe shinuunə ka əŋjə a mbədfəpa duunə, əntaa *uusəra ŋga əpisəkə."

¹⁵ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, "Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntaŋfə! Taa uusəra ŋga əpisəkə, agi pərəpaanə nuunə liinə goonə taa vaməndiinə goonə, una kərə tē tii ka sa ma'inə. Əntaa ha'ə kwa?"

¹⁶ Aa! Ya miinə shigi agi slikerənə ŋga Ibərahiima əsa, ənə gwaləgi *Seetanə tē ki fəzə pu'u aji tighəsa, madəbeemə əŋjə a pərəpa a tē ki uusəra ŋga əpisəkə kwa?" *

¹⁷ Mak'ē bii Yeesu ha'ə, wata ayinə a kəsəgi tē əŋji mbiinaakii patə. Amma, ma hara əŋji pata, kē dīi ka tii ka moodasəkə nē maŋgəmə uushi'itə dfaadīi ci.

*Misaali də manshidəfdə slikerənə
(Mat. 13.31-32; Mar. 4.30-32)*

¹⁸ Əŋki Yeesu ka əŋja, "Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə ŋga *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə, nya ba koonə sətə pushashi tii.

¹⁹ Ma ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə, kē pushashi tii da hi'u iza,[†] əndə a ŋgərə, ca ləgapaa asəkə tsanaakii. Mak'ē givə ci, ca gərə, ca dāgi ka danza. Wata shinə nē əginyinə, təya dfaada kuvatii davə."

*Misaali də burəjanə
(Mat. 13.33)*

²⁰ Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə, takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanaakii.

²¹ Kē ndzaa ci mak'ē burəjanə, minə a gwazətəgi də kəŋwə əjima makkə ŋga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə."

*Da gazi'waanə ŋga dəməgərənə aagi *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə
(Mat. 7.13-14,21-23)*

²² Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, kē gi ci dasəkə vəranyinə da giwanyinə kama kama, ca dzə də dzəgunənə ka əŋja.

²³ Wata əndə'i əndə a ləgwa ka ci, əŋki ci, "Slandana, ya saŋa, əŋji gi'u na upaa mbədfənə nii?" Wata əŋki Yeesu ka əŋjitə davə:

²⁴ "Damə gazi'waanə ŋga dəməgərənə ka matya'u makuvə. Aċii wanyinə ca ba koonə: bəzə əŋji ca alə rəgwa ŋga dəməgərənə, amma paa tii na mbee ka dəməgərənə aa dəvə.

²⁵ "Mad'a kē madətə slanda yi, kē pa'əgi ci makuvə, unə noonə əsə, agyə nuunə, ka ndzaŋənə nuunə dza makuvə agyanəkii, una ba ka ci: 'Slandaniina, wunəgi keenə makuva.' Ka jikəvənə nē ci koonə də banə: 'Ma unə, mashiimə nyi taa əŋji mi nuunə.'

²⁶ Ma unə əsa, ka ənənə nuunə ka banə ka ci: 'Kə zhimaamə, kē sii amə ka ha rəŋwə da hə. Asəkə vərənə geenə əsə jigunyi hē ka əŋja.'

²⁷ Ma ci əsa, ka banə nē ci koonə, 'Kə bii nyi koonə, mashiimə nyi taa əŋji mi nuunə. Dzəgimə abiiki, unə patə əŋji dfaada bwaya uushi'ino!'

²⁸ Kadə nuuna tuu, una tsəbə linyinə, unə kē nee ka dzədzəshi'inuunə Ibərahiima, Isiyaaku, Yakubu da anabiinə patə agi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Amma, ma unə, kē səbagi əŋji tuunə aagyə.

²⁹ Kadə nē əŋjə a ma'ya taa dama patə agi duuniya ka shinə ka zəmə əndzanə agi ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə.

³⁰ Ma ka uuserakii, tə'i hara əŋji agi moodəba'ənyinə na ndzaanə ka kəŋwanə. Tə'i agi əŋjitə ka kəŋwanə əsə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə."

Wabənə ŋga Yeesu agyanə uudəpa slənaakii də Urusaliima

13:14 13.14 Shig. 20.9-10. **13:15 13.15-16** 14.5; Mat. 12.11-12. * **13:16 13.16** slikerənə ŋga Ibərahiima: 1.54-55,73; 3.8; 19.9. † **13:19 13.19** Hi'ukii palee də ənshidəfdənə anə hanyinə ŋga Gudə. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **13:19 13.19** Əzaki. 17.23; Mat. 13.31. **13:21 13.21** Mat. 13.33. **13:25 13.25** Mat. 25.11-12. **13:27 13.27** 2 Tim. 2.19. **13:30 13.30** Mat. 19.30.

³¹ Ma ka saa'ikii ha'e əsə, kə əncəhatə harii *Farisanyinə aabii Yeesu, wata təya ba ka ci, "Dzəgi saaku ganə, duu ka əndə'i ha, acii ŋga'ə ka *Hirudusə nə bələginə tə hə."

³² Əŋki Yeesu ka tii, "Dəmə, bamə ka əda mitiβətiβənəkii oo'i, agi lyaakagi ginaajiiinə nə nyi, agi mbədəpaanə nə nyi də mabərəhə ənji ənshinə da doorə; ma cifədoora, ka uudəpaanə nə nyi slənaaki.

³³ Amma tyasə see a dzə nyi də dzənaaki aakəŋwa ənshinə, doorə da cifədoorə. Aci madəbeemə *anabi a əntə ka əndə'i ha madəamə də Urusaliima."

Uudənə ŋga Yeesu tə ənji Urusaliima
(Mat. 23.37-39)

³⁴ "Ya'ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusaliima, kə bələgyuunə anabiinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntəŋfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi ələ rəgwa ŋga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənətə aatsatə. Amma kə naanagyuunə fərəshi.

³⁵ Aciikii ka ndzaanə nə *yi ŋga Əntəŋfə gbəŋə yadə əndə davə. Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə shaŋə, ha'ə mbu'yanə uuseratə nuuna ba oo'i: "Tə'i barəkaanə ahi əndətə shi də ləmə ŋga Slandana!" "

14

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də mabərəhə əndə *uusəra ŋga əpisəka

¹ Tə'i əndə'i uusəra ŋga əpisəka gi Yeesu ka zəma aa ha əndə'i gawa agi kurəgə ŋga *Farisanyinə. Asee, ma ənjitə dava, kə kantsaa tii ginə ka Yeesu.

² Ma dava, tə'i əndə'i əndə gatə akəŋwaciikii dīi shishinəkii ma'asləkii.

³ Wata əŋki Yeesu ka maliminə da Farisanyinə, "Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga mbədəpaaginə də əndə uusəra ŋga əpisəkə saanii, anii poosha?"

⁴ Amma kə busəgi tii. Wata Yeesu a ŋgərə tə mabərəhə əndətə, ca mbədəpaanə də ci; ca ba ka ci, "Paluu saaku."

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii əsə, "Yaci tə'i əndə agyuunə, kə kuləgərə uuzənaakii taa laakii aasəkə gu'u ma'inə uusəra ŋga əpisəkə saŋa, paa ci ka dzənə ka ŋgiraginə pii kwa?"

⁶ Mambeemə tii ka jikənə ka ci agyanə ətsa.

Tadə ha ŋga ndzaanə ətə pooshi məghərəvənəkii

⁷ Wata ma nee Yeesu, taadə ŋunyi ha ŋga ndzaanə nə ənjinə 'waa'wii ənji ka zəma. Aciikii dīi Yeesu ka tii misaali də banə:

⁸ "Madə kə bii ənji ka hə rəya, madə gi hə, ga ha dzə ka aalətə ŋunyi ha ŋga ndzaanə davə. Aci paa hə shii, mbu'u tə'i əndətə palee ka hə də məghərəvənə ətə bii ənji ka ci rəyətə.

⁹ Əndətə bii koonə rəyə kyakya'ə əsə a ba ka hə: 'Madəgi gaduu, vii ha ŋga ndzaanə ka əndətsa!' Madə kə dīi ha'ə, ka dānə nə ayinə tə hə ŋga dzənə ka ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə.

¹⁰ Amma, madə kə bii ənji ka hə rəya, madə kə gi hə, ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə. Aci madə kə shi əndətə bii ka hə rəya, ka banə nə ci ka hə: 'Guvakya, shiwa, ŋgiravə aahanə.' Ma ətsə dīya, ka ndzaanə nə hə da məghərəvənəaaku akəŋwacii ənjitə cuuna zəmə da tii patə.

¹¹ Aci taa wu patə haŋətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə həətəpaa naakii nə əsə, ka haŋətənə nə ənji tə ci."

Tsarə ŋga ənjitə dəbee 'wanə ənji ka zəmə əndzanə

¹² Wata əŋki Yeesu ka əndətə 'wii tə ci ka zəmətə, "Madə kə dīi hə zəmə ka ənja, ga ha 'waa'wa tə guviinəku, taa tə ndzəkəŋjushi'inəku, taa tə duurənyinaaku, taa tə ənji gəna ətə ka guvayiinə da hə. Aci madə kə dīi hə ha'ə, ka mbeənə nə tii ka 'wanə tə hə natii əsə, də ha'ə ka ənəvəginə nə tii ka hə də sətə vii hə ka tii.

¹³ Amma, madə kə dīi hə əndzanə ka ənja, tə matəgunyina də mahurəməsə ənji da midirinə da muurəfinə 'wanəku.

¹⁴ Madə kə dīi hə ha'ə, ka upaanə nə hə barəkaanə, acii paa tii ka mbeənə ka ənəvəginə ka hə də sətə vii hə ka tii. Əntəŋfə də naakii nə na ənəvəgi ka hə uusərə madətənə ŋga ənji goonŋa agi mamətə ənja."

*Misaali nga Yeesu dɛ zɛmɛ ɛndzanɛ**(Mat. 22.1-10)*

¹⁵ Makɛ fii ɛndɛ'i ɛndɛ agi ɛnjitɛ ca zɛmɛ da Yeesu wabɛɔtsa, wata ɛŋki ci ka ci, "Tɛ'i barɛkaanɛ ashi ɛndɛtɛ na zɛmɛ ɛndzanɛ agi *ŋwanjuunɛ nga ɛntanɔfɛ dɛii!"

¹⁶ Wata Yeesu a da ka tii misaali, ɛŋki ci, "Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ jigɛ ɛndzanɛ. Kɛ bii ci ka bɛzɛ ɛnji shinɛ ka zɛmɛ ɛndzanɛkii.

¹⁷ Makɛ uugi zɛmɛ dɛnɛ, wata ca ka tɛ lawaraakii ka 'waa'wyanɛ tɛ ɛnjitɛ bii ci ka tii shinɛ ka zɛmɛ ɛndzanɛkii. Lawarɛtɛ a dzɛ, ɛŋki ci: 'Shoomɛ, acii ma ɛnɛ dɛii ci, kɛ uugi ɛndzanɛ dzɛgɛnɛ!'

¹⁸ Amma, ma tii pata, kɛ ali tii sɛ nga ɛsɛ dɛ ma. ɛŋki ɛndɛ'i ɛndɛ ka lawarɛtɛ: 'Ma nya, ci ɛnɛ ha'ɛ iri nyi ha nga uuzanɛ. Kɛ dɛbɛɛ ɛsɛ nya dzɛ ka caamatɛnɛ. Kɛ kɛdii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unɛ.'

¹⁹ ɛŋki ɛndɛ'i ɛsɛ, 'Ma nya, kɛ iri nyi lɛi uuzanɛ pu'u. Ka tɛɛbɛtɛnɛ tɛ tii nɛ nyi ka dzɛnɛ. Kɛ kɛdii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unɛ.'

²⁰ ɛŋki ɛndɛ'i ɛsɛ: 'Ma nya, ci ɛnɛ ha'ɛ ŋgɛrɛ nyi minɛ. Aciikii paa nyi ka mbeenɛ ka dzɛnɛ.'

²¹ "Makɛ ɛnya lawarɛtɛ aasii, wata ca dzɛgunɛgi uushi'iitɛ patɛ ka slandanɛkii. Makɛ fii slandanɛkii ha'ɛ, wata mabɛtɛ sɛkɛ a ŋgɛrɛgi tɛ ci, ɛŋki ci ka lawaraakii, 'Duu pii pii aasɛkɛ vɛranɛ, ha wiigi'itɛ rɛgwanyinɛ patɛ ka aalɛ ɛnja. Matɛgunyinɛ da mahurɛmɛsɛ ɛnji da muurɛfinɛ da midirinɛ patɛ, ha ba ka tii, tɛya shi.'

²² Makɛ dɛii lawarɛtɛ ha'ɛ, ca ɛnya, ɛŋki ci ka slandanɛkii: 'Slandanɛkya, kɛ dɛtɛ nyi sɛtɛ bii hɛ, amma kɛ mbɛdɛaanɛ ha nga ndzaanɛ.'

²³ Wata ɛŋki slandanɛkii ka lawarɛtɛ: 'Duu aa ba'a vɛranɛ, nɛ'uu rɛgwa bilinɛ, ha pwaakya ɛnji kaa tɛya shi aa haki aasii, kaa yaaki a tsɛkwa.

²⁴ Wanyinɛ ca ba koonɛ, ma agi ɛnjitɛ 'watɛgi nyi ba ka tii shinɛ ka zɛma, taa ɛndɛ rɛŋwɛ pooshi na upaa rɛgwa nga zɛmɛ ɛndzanɛ gaki aasii.' "

*Makɛ sɛtɛ dɛbɛɛ ɛndɛ a nɛ'u tɛ Yeesu**(Mat. 10.37-38)*

²⁵ Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, kɛ gi Yeesu dɛ wiigi'inɛ. Nɛ'unɛ nɛ dabaala tɛ ci. Wata ca zɛ'ugi aadɛbitii, ɛŋki ci ka tii,

²⁶ "Taa wu patɛ ca shi aabiiki, wa ca uudɛ tɛ nyi palee ka dɛii, palee ka mɛci, palee ka minaakii, palee ka manjeevɛnaakii, palee ka ndzɛkɛŋshu'inɛkii uuji ŋguyirɛnɛ da makinɛkii patɛ. Wa ca uudɛ tɛ nyi ɛsɛ palee ka ɛpinaakii. Madɛ pooshi ha'ɛ, paa ci ka mbeenɛ ka ndzaanɛ ka lawaraaki.

²⁷ Taa wu nɛ ɛndɛtɛ manɔgɛrɛmɛ ɛnfwaakii nga gwa'avɛnɛ tɛ ci aashikii, ca nɛ'u dɛ nyi, paa ci ka mbeenɛ ka ndzaanɛ ka lawaraaki.

²⁸ "Madɛ tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ agyuuɛnɛ mwayi ghɛnɛ madɛuunɛ kuva, ka ndzaanɛ nɛ ci zɛku'i, ca da lisaafɛ nga sɛtɛ nii kɛya zagi, kaa ca nɛhɛɛ madɛ kɛ mbu'i kwaɛaakii bahɛ uudɛpaa dɛ slɛnɛtsa.

²⁹ Madɛ paa ci dɛii ha'ɛ, madɛ kɛ mbukɛpaa ci, mbu'u taa paa ci na mbee ka uudɛpaa ghɛnɛ kuvɛkii. Maa kɛ dɛii ha'ɛ makɛ ɛtsa, taa wu nɛɛ ka ci patɛ, ka ŋusɛnɛ nɛ ci tɛ ci,

³⁰ ca ba: 'Ya ɛndɛna, kɛ gwanɛ ci ka ghɛnɛ kuva, amma kɛ tɛkuree ci ka uudɛpaa slɛnɛkii!'

³¹ "Ha'ɛ ɛsɛ madɛ tɛ'i ŋwanɔwɛ da ɛnji dɛbu'u pu'u, ca dzɛ ka panɛ da ɛndɛ'i ŋwanɔwɛ, ka ɛnɛginɛ nɛ ci zɛku'i, ca kaala hiima, kaa ca fatɛ ashikii madɛ ka mbeenɛ nɛ ci ka hwamɛpaanɛ tɛ ɛndɛ mbiinaakii ɛtɛ da ɛnji dɛbu'u pupusɛrɛ.

³² Madɛ, ma ca kaala hiima, paa ci na mbee, ka slɛkɛnɛ nɛ ci ka ɛnjaakii aabii ɛndɛ'i ŋwanɔwɛ, tii ma'ɛ dzadɛ dzadɛ. Waatoo, kaa ca alɛ hadɛfatɛginɛ ahadatii.

³³ Ha'ɛ dɛii ɛsɛ, taa wu agyuuɛnɛ, madɛ paa ci bwasee ka uushi'inaakii patɛ, paa ci ka mbeenɛ ka ndzaanɛ ka lawaraaki."

*Zhatanɛ ɛtɛ pooshi ka nafanɛ**(Mat. 5.13; Mar. 9.50)*

³⁴ "Kɛ shii unɛ ɔɔ'i, ŋunyi uushi nɛ zhatanɛ. Amma, madɛ kɛ lɛvɛgi zhatanɛ saakii, pooshi ɛnji ka mbeenɛ ka ɛnɛtɛginɛ njamɛ njamɛ ma'ɛ.

³⁵ Pooshi zhatanɛkii ka nafanɛ ka dzɛgɛ dɛ ha, pooshi kuɛa dɛvɛ ɛsɛ. Wata vugɛdɛginɛ vugɛdɛginɛ ɛnji. Ma ɛndɛtɛ da liminɛ nga fanɛ, wa ca fa."

15

*Misaali dɛ baga ɛtɛ zagi**(Mat. 18.12-14)*

¹ Yoo, kɛ ɛncahɛ *ɛnji luu tsɛka da ma'waslyakɛ ɛnji patɛ aabii Yeesu ka fa sɛtɛ cii kɛya ba.

² Asee agi dzɛnɛ nɛ *Farisanyinɛ da maliminɛ dɛ ngunɔnɛnɛ, tɛya ba, "ɛndɛtɛ uura, ka mi sanɛ cii kɛya luu ma'waslyakɛ ɛnji, ca adɛ ka ha rɛɔwɛ da tɛya?"

³ Wata Yeesu a dɛ ka tii misaali, ɛɔki ci,

⁴ "Yaci tɛ'i ɛndɛ agyuuɛnɛ da bagiinaakii gya'ɛ, wata rɛɔwɛ agitii a zagi, iitɛ dɛnɛkɛya? Ka bwaseenɛ nɛ ci ka harakii ɛtɛ ɛlinɛ pu'unɛ aji ɛlinɛ ka zɛmɛnɛ, ca dzɛ ka aalɛ tɛ ɛtɛ rɛɔwɛ see maa nee ci.

⁵ Madɛ kɛ lapaa ci bagata, ka dɛnɛ nɛ ci moodasɛka, ka ngiravɛnɛ nɛ ci aatsa uurakii, ca pyalyagi aasii.

⁶ Madɛ kɛ mbu'ya ci aasii, ka 'waa'watɛnɛ nɛ ci tɛ guviinɛkii da guvayiinaakii, ka banɛ nɛ ci ka tii oo'i: 'Daamɛ ka nyi moodasɛka, acii ma bagaaki ɛtɛ shi a zagi, kɛ nee nyi!'

⁷ Wanyinɛ ca ba koonɛ: ha'ɛ ɛsɛ nɛ ɛntanɔfɛ da malaa'ikanyinɛ dadagyɛ. Madɛ kɛ baa ma'waslyakɛ ɛndɛ rɛɔwɛ ka ɛntanɔfɛ, ka dɛnɛ nɛ tii moodasɛkɛ putaakii, palee ka putɛ nɔga ɛnji ɛlinɛ pu'unɛ aji ɛlinɛ ɛtɛ ca 'wa natii nɛ dɛ ɛnji goonɔga; waatoo, ma nɛ tii ka bana, pooshi uushi ci tɛya baa ka ɛntanɔfɛ ka putakii."

Misaali dɛ kwaba ɛtɛ zagi

⁸ "Yaci tɛ'i minɛ da kwabatɛ *hwaslɛ pu'wa, kɛ ngirɛ hwaslɛ rɛɔwɛ agikii, kɛ zagi, iitɛ dɛnɛtɛ? Paa ki ka kavɛ gunɛ aasɛkɛ garɛkuwa, kya taasɛgi kuva, kya aalɛ dɛ samɛ, kaa kya nɛhee kwa?"

⁹ Madɛ kɛ lapaa ki kwabakii, ka 'waa'watɛnɛ nɛ ki guviinɛtɛ da guvayiinatɛ, ka banɛ nɛ ki ka tii oo'i: 'Daamɛ ka nyi moodasɛka, acii ma kwabaaki ɛtɛ sha zagi, kɛ nee nyi!'

¹⁰ Wanyinɛ ca ba koonɛ: ha'ɛ makɛ ɛtsɛ ɛsɛ nɛ malaa'ikanyinɛ nɔga ɛntanɔfɛ. Madɛ kɛ baa ma'waslyakɛ ɛndɛ rɛɔwɛ ka ɛntanɔfɛ, ka dɛnɛ nɛ tii moodasɛkɛ ka shanɛ."

Misaali dɛ uuzɛnɛ ɛtɛ zii

¹¹ ɔɔki Yeesu ɛsɛ, "Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ sha dɛi da uuji nguyirɛnaakii bɛra'i.

¹² ɔɔki daranɛ ka dɛi: 'Daada, vii ka nyi gyadalaaki agi sɛ nɔga zɛmɛ dɛ yaaku.' Wata dɛsɛnɛtɛi a ngɛrɛ uushi'inaakii, ca tɛkɛ bɛra'i, ca ngɛrɛ rɛɔwɛ, ca vii ka darata.

¹³ "Ma baanɛ moonaa, daratɛ a tsɛkɛtɛ uushi'inaakii patɛ, ca dɛrɛmagi, ca palɛnɛgi da i kwabakii ka madzadɛ hanyinɛ. Ma dawa, kɛ ndzaa ci ka dɛ uura saawanɛ, kɛ zagi kwabata.

¹⁴ Ma ɛtsɛ uudɛpaa ci zamagi dɛ kwabatɛ patɛ ha'ɛ, wata kɛ kulii mɛza madɛfɛnɛ gatɛ dɛ vɛra. Wata kɛ ɛnɛpaa ci ka ghɛlinɛ.

¹⁵ Ca madɛ, ca dzɛ, ca gi'i ɛndɛ'i ɛndɛ davɛ gatɛ dɛ vɛra ka alɛ slɛna. ɛndɛtɛ a ba ka ci dzɛnɛ aa bilɛ ka gɛra dagɛlinɛ.

¹⁶ Kɛ mwayi ci zɛmɛ nɔga dagɛlinɛ kaa ca ɛburɛ gyadɛ, amma taa zɛmɛkii pooshi ɛnji nja vii ka ci.

¹⁷ "Wata ca gwanɛ ka buurɛnɛ agyanɛ mandzaa tɛ ci. ɔɔki ci ka naakii na: 'Yoo, nɔgaanɔga'ɛ nɛ zɛmɛ ga daadɛ asii ta'a! ɔɔnji slɛnɛ nɔga daadɛ patɛ, agi zɛmɛnɛ nɛ tii, ha'ɛ ca mbɛdaanɛ acitii. Amma wanyinɛ ka ɛntɛnɛ ganɛ acii madɛfɛnɛ.

¹⁸ A ɛnɛ nyi saaki aa ha daadɛ, kaa nya dzɛ ka banɛ ka ci, Daada, kɛ dɛi nyi 'waslyakɛnɛnɛ ka ɛntanɔfɛ da i ka hɛ patɛ.

¹⁹ Mambu'umɛ nyi bahɛ ha 'wa tɛ nyi dɛ uuzɛnaaku ma'ɛ. Ma dɛnɛkwa, ɛsuu tɛ nyi makɛ sɛtɛ cii kwa ɛsɛ tɛ ɛnji slɛnaaku.'

²⁰ Makɛ uudɛpaa ci datɛ hiimatɛsɛ ha'ɛ, wata ca madɛ, ca ngɛrɛ rɛgwa aa ha dɛi.

"Ma ɛtɛ ci ma'ɛ dzadɛ da yi gi'u, kɛ nee dɛi ka ci. Dɛi a nɛhɛ tɛ ci tɛgugunɛ. Ca huyipaa ka gunyanɛ da ci a rɛgwa. Ca luu tɛ ci, ca fuudɛgi tɛ ci pya'ɛ pya'ɛ a ɛdzɛmɛkii.

²¹ ɔɔki uuzɛtɛ ka dɛi: 'Daada, kɛ dɛi nyi 'waslyakɛnɛnɛ ka ɛntanɔfɛ da i ka hɛ patɛ. Mambu'umɛ nyi bahɛ ha 'wa tɛ nyi dɛ uuzɛnaaku ma'ɛ.'

²² Amma ɛɔki dɛi ka lyawarɛnaakii: 'Huyipaamɛ aasii, ngiramɛ kɛjɛrɛnɛ ɛtɛ palee dɛ dagwaanɛ, una kavɛ ka ci aashikii. Ngiramɛ sɛ nɔga ciinɛ, una nɔgavɛ ka ci. Ngiramɛ bibinɛ ɛsɛ, una nɔgaanɔgavɛ ka ci.

²³ ɛshamɛ masɛbɛrɛ la, lagimɛ uurakii kaa ɛnɔjɛ a dzɛgɛ ɛndzanɛ, ama zɛmɛ, ama dɛ moodasɛka.

²⁴ Acii kə nee nyi, ma uuzənaaki ətsa, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.’ Wata təya gwanə ka dā moodasəka.

²⁵ “Ma saa’ikii, də bilə ama uuzanə nə gawə uuzənə ŋga əndəta. Ma ca shi aasii, makə mbu’ya ci kədəhə da ya, ma ca fa, dzaadzanə nə ənji uushi’inə, udzənə nə ənja.

²⁶ Wata ca ‘watə əndə’i lawara, kaa ca ləgwa a makii taa mi ci ənjə a dā ha’ə.

²⁷ Əŋki lawarətə ka ci: ‘Ndzəkəŋu ənya, kə bilə duu masəbərə la, acii kə nee ci, jamə ənya uuzənaakii.’

²⁸ Wata gawə uuzətə a bəzəgi səka. Ca naanagi ka dəmənə aasii. Shiginə nə dii, ca puutə tə ci kaa ca dəməgərə aasii.

²⁹ Amma əŋki gawə uuzətə ka dii: ‘Tsaamuu, kə fəzhi nyi ŋgaanğa’ə ka slənənə ka hə, mashimə nya naanii ka dā ka hə sətə mwayi hə. Amma, ma ka nya, mashimə ha vii taa uundzə əhwə kaa nya dā keenə də əndzanə da guviinəki.

³⁰ Amma, tsaamuu, makə shi uuzənaaku ətə zamagi də gənaaku ka tii da badawinə ŋga makinə, la gbavə bilə hə ka ci.’

³¹ Wata əŋki dii ka ci: ‘Uuzənaakya, taa guci patə abiiki nə hə. Uushi’inaaki patə əsə, naaku nə ci.

³² Kə dəbēe ama dzəgə əndzanə, ama dā moodasəka. Acii ma ndzəkəŋu ətsa, kə nee nyi, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.’ ”

16

Misaali də masəkurə lawara

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, “Tə’i əndə’i əndə gəna sha dii da lawaraakii. Kə ba’avə ci uushi’inaakii ka lawarətə. Ma ka əndə’i uusərə, shinə nə ənji ka banə ka ci oo’i: ‘Agi saaweenə nə lawaraaku ka gənaaku.’

² Wata ‘wanə nə slandanəkii tə lawarətə, əŋki ci ka ci: ‘Mi tuu cii kya fa ənjə a ba ashikwa? Datə ka nyi lisaafə ŋga slənaaku dii, acii ma ha, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma’ə.’

³ Wata lawarətə a kaala hiima: ‘Ya makə waanə slandanəki ka ŋgərəgi slənə aciiki əna, iitə dānəkya? Wiina, uuzanə, paa nya mbee. Kədiinə əsə, ka dānə nə ayinə tə nyi.

⁴ Yawaa, kə shii nyi səndə nii kya dā, kaa ənjə a luu tə nyi aa hatii aasii mada kə ŋgərəgi slandanəki slənə aciiki.’

⁵ “Wata ca ‘waa’watə tə ənjitə ci slandanəkii a nə’u tə tii dəmənə də rəŋwə rəŋwə. Əŋki ci ka əndətə ‘watəgi mbu’yanə: ‘Iitə ci slandanəki a nə’u tə hə dəmənə?’

⁶ Əŋki əndəta: ‘Garəwa ŋga maarə gya’a cii kəya nə’u tə nyi.’ Əŋki lawarətə ka ci: ‘Wiinə ləkaləkətə ŋga dəməətə atsaku. Ndzaanə, naahətə garəwa tufə pu’unə tsakə tsakə.’

⁷ Ma daba’əkii əsa, əŋki ci ka əndə’i əndəta: ‘Ya hə əsa, iitə cii kəya nə’u tə hə dəmənə?’ Əŋki əndəta: ‘Buhə ŋga aləkamaara gya’a tufə cii kəya nə’u tə nyi.’ Əŋki lawarətə ka ci: ‘Wiinə ləkaləkətə ŋga dəməətə atsaku. Naahətə buhə gya’a ənfwadə.’

⁸ “Kə kuyirii slandanəkii tə lawarətə pooshi ŋja slənə də rəgwakii, makə kə slənyi ci də səkura. Ha’ə nə ənjitə ŋgərəgi slənə uushi’inə ŋga *duuniya tə tii. Ma təya, agi səkurənə nə tii agi dā uushi’inatii. Amma ma ənjitə agi bərənə, pooshi tii ka kavə hiimatii aakəŋwa də səkurə ha’ə.

⁹ “Ma nyi əsa, wanyinə ca ba koonə: ŋgərəmə gəna goonə, zamagimə koonə upaa də guviinə. Maa kə dii ha’ə, mada kə uudəgi gəna, ka luunə nə ənji tuunə asii ga əntanfə.

¹⁰ Taa wu baarii goonğaənə agi uundzə slənə, ka mbeənə nə ənji ka ba’avə madiigərə slənənyinə aaciikii. Taa wu pooshi baarii goonğaənə agi uundzə slənə, taa madiigərə slənənyinə ba’avə ənji aaciikii əsə, paa ci ka mbeənə ka dā goonğaənə agikii.

¹¹ Yaci ha’ə makə ətə əsə, mada maslənəgimuunə də goonğaənə də gənanə upaa unə agi *duuniya, iitə mbeənə ənji ka ba’avə koonə tə tantanyitə uushi’inə dīya?

¹² Yaci maslənəgimuunə də goonğaənə də sətə əntaa noonə əsə, wu na mbee ka vii koonə noonə səgoonə dīya?

¹³ “Pooshi mava ətə ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra’i. Ka kaareənə nə ci ka əndə’i əndə, ca uudə tə əndə’i ənda. Ka gadēənə nə ci ka əndə’i əndə, ca ushapaa tə əndə’i ənda. Pooshi rəgwa ŋga paslənə tə əntanfə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.”

Hara wabənə ŋga Yeesu

(Mat. 11.12-13; 5.31-32; Mar. 10.11-12)

¹⁴ Fanə ɲga *Farisanyinə ha'ə, makə dɪi ci ɲga'ə ka tii nə gəna, wata tɔya ɲsɔgi tɔ Yeesu.

¹⁵ Əɲki Yeesu ka tii, "Ma unə dɔya, kə ndzaa unə ka əɲjitə ca dfeegi ka natii nə makə əɲji gooɲga akəɲwacii əɲja. Amma kə shii Əntaɲfə sətə a ədzəmuunə. Ajjiɲə ka Əntaɲfə nə sətə ci əɲjə a nee makə maɟuunə uushi.

¹⁶ "Ma bariya ɲga Muusa da wabənə ɲga anabiinə, kə slənyi dəɲə ka saa'itə shigi Yoohana əndə dɔ bapətisəma. Agi zamanaakii 'watəgi əɲji waaza Njuni Habara agyanə ɲwanjuunə ɲga Əntaɲfə. Taa wu patə əsə, kə cinə ci də ɲgeerənə kaa ca upaa dəmənə aagi ɲwanjuunəkii.

¹⁷ Gəɟə uudənə ɲga duuniya də ɲgufənə acii piriɲgɪnə ɲga uushi gi'u agi bariya.

¹⁸ "Maɟa kə lakəgi əndə minaakii, ca ɲgərə əndə'i, kə dɪi ci aləhiinə ətsa. Maɟa kə ɲgɪrə əndə tɔ miitə lakəgi ɲguri əsə, aləhiinə nə ci ka dənə."

Misaali də əndə gəna da Lazarusə

¹⁹ "Tə'i əndə'i əndə gəna sha dɪi. Kə kaalii ci makudə kudə kəjeerənyinə ətə dɪi dɔrəkii ndalə. Taa guci patə agi wahə ɲji ci.

²⁰ Tə'i maagha əsə dɪi ləməkii Lazarusə. A ma kuvə ga əndə gənətə ɲji kəya ndzaanə. Shishinəkii patə, uyiginə.

²¹ Kə mwayi ci dɔəmə murəmurinə ɲga dafəətə ca kwaala aanə ha ɲga adənə ɲga əndə gənata, kaa ca adə. Ədiinə maa, tɔya dzə də na'ə uyigiitə ashikii.

²² "Makə əɲki maaghata, wata malaa'ikanyinə a ɲgərətə tɔ ci, tɔya kərəgi tɔ ci aadəgyə aabii Ibərahiima, asii ga Əntaɲfə. Əntənə ɲga əndə gənətə naakii, wata əɲjə a ɲgəɟəgi tɔ ci.

²³ Aagi gutə sunwə gi ci, ca sa cibə ka shanə. Ma maɟeenəkii ka ginəkəya, ma nee ca, waatə Ibərahiima, a purəɲakii nə Lazarusə.

²⁴ Wata ca ɲgərəe ka uurakii, əɲki ci: 'Daadə Ibərahiima, nəhuu tɔgugunaaki. Bawə ka Lazarusə, wa ca cimwacii ma'inə a ma gislə kaa ca shi ka dɔvənə ka nyi a ganaki, kaa nya upaa shiwunə. Acii agi cibənə nə nyi ganə agi guuna.'

²⁵ Amma əɲki Ibərahiima ka ci: 'Uuzənaakya, a buurətə hə oo'i, kə shi ha upaa shiwunə hə ma'ə agi duuniya. Ma Lazarusə əsa, agi ɲgərə'wə ɲji ci. Amma, ma ənə dɪi ca, ma ganə, ka maka ma'yanə nə ci. Ma hə əsə, agi cibənə nə hə.

²⁶ Danəkii ha'ə maa, tə'i maɟuunə ɲgurerənyinə ahadaamə. Acii, taa əɲjitə ca moo maɟənə daganə ka dzənə aa hoonə, paa tii ka mbeənə. Pooshi əɲji ka mbeənə əsə ka ma'yanə ka hatsə dɪi hə davə ka shinə aadə heenə.'

²⁷ Wata əɲki əndə gənətə ka Ibərahiima: 'Tuutəta'ə, Daadə, makə ha'ə dɪi əna, sləkəe ka Lazarusə aa ha daadə aasii.

²⁸ Tə'i ndzəkəɲushi'inəki tufə. Wa ca dzə ka wabənə ka tii, acii ga tɔya shi aa hanə natii əsə, ka ha ɲga cibənə.'

²⁹ Əɲki Ibərahiima ka ci: 'Ma ndzəkəɲushi'inəku, agi fanə nə tii bariya ɲga Muusa da wabənə ɲga anabiinə. Wa tɔya nə'utə sətə bii tii.'

³⁰ Əɲki əndə gənətə əsə: 'Daadə Ibərahiima, pooshi dɪi; amma, maɟa əndətə sha əɲki gi ka wabənə ka tii, ka baanə nə tii ka Əntaɲfə.'

³¹ Amma əɲki Ibərahiima: 'Maɟa pooshi tii nə'utə bariya ɲga Muusa da wabənə ɲga anabiinə, taa əndətə maɟətə agi maməətə əɲji gi ka wabənə ka tii, paa tii ka baanə ka Əntaɲfə.' "

17

Wabənə ɲga Yeesu agyanə 'waslyakəənə da gi'inə tɔ Əntaɲfə

(Mat. 18.6-7,21-22; Mar. 9.42)

¹ Əɲki Yeesu ka lyawarənaakii, "Taa guci patə, tə'i uushi'inə ətə ca dəməgərə də əɲji aagi dɔaɟa 'waslyakəənə. Amma agi ɲgərə'wə nə əndətə ca kavə əndə ka pu'unə.

² Maɟa kə kavə ci tɔ əndə rəɲwə agi əɲjinə ushapaa *duuniya tɔ tii ka dɔ 'waslyakəənə, ma sətə na upaa tɔ ci, gəɟə anəvə təɲwə aa uurakii ka ci də ɲga'əənə, əɲjə a kagərə tɔ ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tɔ ci.

³ Nəhəmə noonə na!

"Maɟa kə dɪi əndə nə'unə makə hə 'waslyakəənə, wabu u ka ci. Maɟa kə baa ci, tifyagi ka ci.

⁴ Taa kə kyawəri ci ka dənə də hə bwayakii məɟəfə agi uusərə, maɟa ca dzə də shine ka banə ka hə oo'i: 'Kə baa nyi ka hə', ga ha kəsəpaa tɔ ci a ədzəməku."

⁵ Fanə nga masləkee ənji ha'ə, əŋki tii ka Slandana, "Tsakuu keenə ngeerənə nga gi'inə tə hə."

⁶ Əŋki ci ka tii, "Maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* kadfa ka mbeenə nuunə ka banə ka baratsa: 'Mbu'duu, duu nɣuɓɓəpaa naaku nə agi uunəva', ca luuvə koonə əsə."

Slənə nga lawara

⁷ "Yaci tə'i əndə agyuunə gi lawaraakii aa bilə ka uuzanə taa ka gəranə, ya madfa nee ci ka ci, ca shi də bilə, ka banə nə ci ka ci oo'i: 'Palyəgi tsakə tsakə, ndzanjuu adənə' nii?"

⁸ Poosha. Amma ka banə nə ci ka ci: 'Tasəkapaa ka nyi adənə zəku'i, zə'wee ka kəjeerənaaku, kaa ha dfa ka nyi slənə saa'itə cii kya adə, nya sa. Ma daba'əkii, ka mbeenə nə hə ka adənə naaku, ha sa.'

⁹ Kə kuyirii ci tə lawaraakii puta slənətə ci ka ci sətə bii ci ətsə nii?"

¹⁰ Ha'ə nuunə noonə əsə. Madfa kə datuunə patənə nga sətə bii Əntanɣə koonə, shiimə oo'i, wata *lyawarənə nuunə. Ma sətə dīi una, sətə dəbee una dfa."

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji uyikuzənə pu'u

¹¹ Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, anə rifinə nga hanyinə nga *Samariya da hanyinə nga Galili pitəgi ci.

¹² Ma ətsə kaa ca mbu'u aasəkə əndə'i vəranə ha'ə, wata ənji uyikuzənə pu'u a shi ka gɣunə da ci. Təya kəŋaanə dzadə gi'u da ci,

¹³ təya nɣəree ka uuratii, əŋki tii, "Yeesu, Dəsəniinə, nəhuu təgunuunə geenə!"

¹⁴ Neenə nga Yeesu ka tii, əŋki ci, "Ma dānuuna, dəmə ka baarii noonə nə ka limanyinə." Ma tii ka ha nga dzənə, wata ma nee tii, kə mbə'i tii.

¹⁵ Neenatii kə mbə'i tii, wata əndə rəŋwə agitii a ənyatə aaba'a, ca dzə də dələnə də Əntanɣə də ngeerənə.

¹⁶ Ca kulagi atsaə sədfə Yeesu, ca kuyirii tə ci. Asee, ma əndəta, əndə Samariya nə ci.

¹⁷ Wata Yeesu a ləgwa, əŋki ci, "Əntaa ənjitə pu'u patə mbə'ya? Aa maatiinə hara əŋjinə əlinə dīya?"

¹⁸ Iitə dīi da pooshi əndə shi ka dələnə də Əntanɣə madfaamə mu'umətsa?"

¹⁹ Wata əŋki Yeesu ka ci, "Madfətə, duu saaku aasii. Kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi."

Da nwanjuunə nga Əntanɣə

(Mat. 24.23-28,37-41)

²⁰ Kə ləguyi harii *Fərisanyinə a ma Yeesu taa guci nə Əntanɣə a dfa nwanjuunaakii agyanə ənja. Əŋki Yeesu ka tii, "Ma dfa nwanjuunə nga Əntanɣə, pooshi ndzaanə makə sətə ci ənjə a nəhee də ginə.

²¹ Pooshi ənji ka mbeenə ka banə oo'i: 'Tsaamuu, wiinə ganə', taa: 'Wiitə gatə ha'ə.' Acii ma nə dīi ca, kə uugi nwanjuunə nga Əntanɣə ndzaanə ahadoonə."

²² Wata əŋki ci ka lyawarənaakii, "Kadə nə saa'i a dfa. Madfa kə dīi saa'ikii, kadə nuuna moo neenə ka *Uuzənə nga ənda, taa wata uusəra rəŋwə. Amma paa unə ka neenə ka ci.

²³ Ka banə nə ənji koonə: 'Ganə nə ci', taa: 'Gatə ha'ə nə ci.' Ma dānuuna, goona dzə, goona nə'u tə tii shanɣə.

²⁴ Acii makə sətə ci pyapidənə nga vənə a bəreği səkəntanɣə taa dama patə, ha'ə nə Uuzənə nga əndə a ndzaanə ka uusəraakii paŋɣəraŋə a babara.

²⁵ Amma see a cibə ci ka shanɣə dərəva zəku'i, ənji nga zamanənə a kaaree ka ci əsə.

²⁶ "Makə sətə sha dīi tə ənji agi zamana nga Nuuhu, ha'ə na dfa uusəratə nə Uuzənə nga əndə a shi.

²⁷ Ma agi zamana nga Nuuhu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji nɣuyirənə da makinə a nɣəərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala. Wata shinə nə ma'i tuufaanə, ca naanə ka duuniya, ca zamagi də ənjitə patə.

17:5 17:5 6.13. * **17:6 17.6** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə nga Gudə. Amma ma wabənə nga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə nga Isərayiila wabi ci. **17:6 17.6** Mat. 13.31; 21.21; Mar. 11.23.

17:10 17.10 1 Koor. 9.16-17. **17:12 17.12** Leew. 13.46. **17:14 17.14** Leew. 14.2-32; Mat. 8.4; Mar. 1.44; Luka 5.14. **17:16 17.16** 10.33. **17:19 17.19** Mat. 9.22. **17:21 17.21** 11.2,20; Mat. 12.28. **17:22 17.22-24** 21.7-24.

17:23 17.23-24 Mat. 24.23-25; Mar. 13.21-23. **17:25 17.25** 9.21-22.

²⁸ Kadø na dfa əsə makə agi zamana n̄ga *Luudu. Ma agi zamana n̄ga Luudu, kə n̄ji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə n̄ji ənjə a dfa fiiriinə, kə n̄ji ənjə a laaga uushi'inə, kə n̄ji ənjə a ghəənə yinyina.

²⁹ Amma, ma uusəratə shigi Luudu də *Sadooma, kə bujikaanə gunə dadagyə da baruuda aagyanə ənjitə ənəgi davə də Sadooma. Wata dza'ə kə zagi ənji davə.

³⁰ Ha'ə makə ətsə əsə na dfa uusəratə nə Uuzənə n̄ga əndə a jiga.

³¹ "Ma uusərakəya, ma əndətə anə kuvaakii da uushi'inaakii a kumu, wa ca jiməgərə, ca huyi, ga ca dəmə aa kumu ka fəɖəənə uushi'inaakii. Ma əndətə də bilə əsə, wa ca huyi, ga ca ənə aasii.

³² Buurətəmə haala n̄ga minə n̄ga Luudu!

³³ Taa wu patə ca dfa gazhi'waanə n̄ga luupaa əpinaakii, ka əteənə nə ci ka əpinəkii. Amma taa wu patə ətee ka əpinaakii, ci na luupaa əpinaakii.

³⁴ Wanyinə ca ba koonə: ma ka uusərakii davəɖə, ka baanə nə ənji bəra'i ka əɖzə rənjwə, ka n̄gərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.

³⁵ Ka dzənə nə makinə bəra'i ka əɖənə ka tənjwə rənjwə; ka n̄gərəginə nə ənji əndə'i minə, ənjə a bwasee ka əndə'i. [

³⁶ Ka dzənə nə n̄gyirənə bəra'i aasəkə rə ka uuzanə; ka n̄gərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə."]

³⁷ Wata ən̄ki lyawarənaakii ka Yeesu, "Da da, Slandana, nə ətsə ha'ə a dfa?" Ən̄ki Yeesu ka tii, "Ka hatə d̄ii mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na."

18

Misaali də mitə mooryafinə da bwaya mala gəjwanə

¹ Wata Yeesu a dfa ka lyawarənaakii misaali ka baariiginə ka tii oo'i, kə dəbēe təya dfa də'wa taa guci patə, ga təya zaarə shanjə.

² Ən̄ki ci, "Tə'i mala gəjwanə sha d̄ii asəkə əndə'i vərənə. Paa ci ka n̄gwalənə tə Əntanjfə, agi ushapaanə nə ci ənja.

³ Tə'i mitə mooryafinə davə gatə də vərə əsə. Agi dzənə nə ki də shinə aa hakii ka banə ka ci: 'Jikəvə keenə ahadeenə da əndə mbiinaaki.'

⁴ Amma dzənə nə mala gəjwaatə də naanaginə, kə ta'avə ci dərəva ka dfanə ka ki ha'ə. Ma daba'əkii ən̄ki ci də səkəkii: 'Taa n̄gahi paa nyi ka n̄gwalənə tə Əntanjfə shanjə, agi ushapaanə nə nyi ənji əsə,

⁵ patə da ha'ə, makə kə uugi nyi zaarənə acii haalatə, ka dfanə nə nyi ka ki gəjwaatsa. Madfa madfamə nyi ka ki gəjwaatsa, kadə nə ta ənvutə tə nyi.' "

⁶ Slandanə a tsəkə banə, ən̄ki ci, "Famə d̄ii sətə bii bwaya mala gəjwaatsa.

⁷ Ya Əntanjfwa, paa ci ka tsəkənə tə mataɖə ənjaakii kwa? Acii ma təya, agi tuunə nə tii ka ci vəɖə da uusəra kaa ca tsəkə tə tii. Kə shii nyi, pii tsəkənəkii tə tii.

⁸ Wanyinə ca ba koonə: ka viinə nə ci ma'inə ka ənji mbiinatii. Patə da ha'ə, madfa kə shi *Uuzənə n̄ga ənda, ka lapaanə nə ci ənjitə gi'i tə Əntanjfə ma'ə nii?"

Misaali də Farisa da əndə luu tsəka

⁹ Agi nəheənə nə hara ənji ka nati nə makə ənji goon̄ga, təya bərapaa tə patənə n̄ga ənja. Ka tsaratii d̄ii Yeesu misaalina, ən̄ki ci:

¹⁰ "Tə'i ənji bəra'i gi aasəkə *yi n̄ga Əntanjfə ka dfa də'wa. Farisa nə əndə'i ənda, əndə luu tsəka nə əndə'i ənda.

¹¹ Ma Farisata, kə gi ci, ca kənjaanə, ca dfa də'wa dasəkə əɖzəməkii, ən̄ki ci: 'Əntanjfə, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma n̄ya, paa nyi ndzaanə makə n̄ga hara ənji, waatoo mahiirənə, məza ənja, ənji dfa aləhiinə. Kə kuyirii nyi tə hə əsə makə d̄ii ci, ma n̄ya, paa nyi ndzaanə makə əndə luu tsəkətsa.

¹² Agi dfa suumaya nə nyi bəra'i agi luuma; agi viinə nə nyi zaka n̄ga sətə cii kya upaa patə əsə.'

¹³ Amma ma əndə luu tsəkətə naakii, makə gi ci, daba'ə hara ənji kənjaanə ci, acii kə n̄gwaləgi ci ka madēe taa ka ginəkii aadəgyə. Wata ciinəkii pukəvə ci dəkə agyanəkii, ən̄ki ci, "Ya'ə Əntanjfə, nəhuu təgugunaaki, nyi ənə ma'waslyakə ənda.'

¹⁴ "Wanyinə ca ba koonə: ma gi əndətə aasiya, Əntanjfə kə tifyagi tə ci. Amma, ma Farisata, pooshi Əntanjfə tifyagi tə ci. Acii taa wu patə han̄jətə naakii na, ka bərapaanə nə ənji tə ci. Amma taa wu patə hətəpaa naakii na, ka han̄jətənə nə ənji tə ci."

*Daanə barəkaanə nga Yeesu ka uuji manjeevənə**(Mat. 19.13-15; Mar. 10.13-16)*

¹⁵ Yoo, kə kyaara ɛnji ka Yeesu i idənə manjeevənə kaa ca dfaanə ciinə nga barəkaanə aanətii. Neenə nga lyawarənaakii ha'ə, wata tɔya ndzanə laala nguruunə ka ɛnjita.

¹⁶ Amma Yeesu a 'watə tɔ ɛnjita, ɛnki ci, "Uneeemə ka manjeevənə kaa tɔya shi aabiiki, goona tɔja tɔ tii, acii ka tsarə nga ɛnji makə tii də *ɲwanjuunə nga ɛntanjə.

¹⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ɛndətə pooshi luuvə ka ɛntanjə a ndzaanə ka ɲwanjwaakii makə sətə ci uuzənə a luuvə, pooshi ci ka upaa dəmənə aagi ɲwanjuunə nga ɛntanjə shanjə."

*Əndə gəna**(Mat. 19.16-30; Mar. 10.17-31)*

¹⁸ Yoo, kə shi ɛndə'i gawa aabii Yeesu, ɛnki ci ka ci, "Maləma, ma hə kamə, ɲunyi ɛndə nə hə. Mi sanə d'anəki kaa nya upaa ɛpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwa?"

¹⁹ Wata ɛnki Yeesu ka ci, "Ka mi cii kwa 'wa tɔ nyi ɲunyi ɛnda? Pooshi ɲunyi ɛnda, madaamə ɛntanjə ci rəɲwə dyanə.

²⁰ Kə shii hə bariya nga ɛntanjə, waatoo: 'Ga ha alə hiinə, ga ha bələ hiinə, ga ha hərə hiinə, ga ha vii seeda nga jirakənə anə ɛnda, gadɛe ka i duu da muu.' "

²¹ ɛnki gawə ɛndətə, "Ma ɛtsə patə, kə nə'utə nyi daga nyi ma'ə uuzənə."

²² Makə fii Yeesu ha'ə, ɛnki ci ka ci, "Awa, kə fii nyi, amma tə'i uushi rəɲwə mbədaanə ka hə nga d'anə. Ma d'anəkwa, uushi'iitə aciiku patə, duu, fəduu, ha d'əramagi, ha təkəpaa kwabakii ka maaghiinə. Madə kə d'ii hə ha'ə, ka ndzaanə nə shigaaku dagyə abii ɛntanjə. Ma d'aba'əkii, ha shi ka nə'u tɔ nyi."

²³ Makə fii ɛndətə wabəətsə ha'ə, wata kə dzəgəpaa tɔ ci ashikii; acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

²⁴ Makə nee Yeesu kə dzəgəpaa wabəətsə tɔ ɛndətə ha'ə, wata ɛnki ci: "Una! Dzawə dərəva nə dəmənə nga ɛnji gəna aagi ɲwanjuunə nga ɛntanjə.

²⁵ Gəfə dəməginə nga ɲgəlooba ka rəgwa shine nga libərə də ɲgufənə acii dəmənə nga ɛndə gəna aagi ɲwanjuunə nga ɛntanjə."

²⁶ Fanə nga ɛnji ha'a, wata ɛnki tii, "Madə ha'ə ɛna, wu d'ii nə upaa luupaana?"

²⁷ ɛnki ci, "Ma sətə təkuree ɛnji ka d'atənə, ka mbeenə nə ɛntanjə ka d'atənə."

²⁸ ɛnki Piita, "Waniinə, kə bwasee inə ka yinyinə geenə keena nə'u tɔ hə."

²⁹ Wata ɛnki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə bwasee ka yaakii, taa minakii, taa ndzəkəɲushi'inəkii, taa duurənyinaakii, taa manjeevənaakii ɛsə kaa ɲwanjuunə nga ɛntanjə a shii dzənə aakəɲwa,

³⁰ ma ca, ka upaanə nə ci sətə palee ka ɛtə bwasee ci aaba'ə aagi zamanana. Ha'ə ɛsə aagi zamanatə na shi, kadə nii kəya upaa ɛpinə nga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə."

*Makkənə nga wabənə nga Yeesu agyanə ɛntənaakii**(Mat. 20.17-19; Mar. 10.32-34)*

³¹ Wata Yeesu a 'wagi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsanjə aatəngala. ɛnki ci ka tii, "Fatəmə nga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusaliima. Patənə nga uushi'iitə nyaahə anabiinə agyanə *Uuzənə nga ɛnda, davə nə ɛnjə a mbu'utəgi.

³² Waatoo, ka viinə nə ɛnji tɔ ci aacii ɛnjitə mashiimə tɔ ɛntanjə. Ma tɔya, ka ɲusənə nə tii tɔ ci, tɔya dzaana tɔ ci. Ka tiifənə nə tii giirənə aashikii,

³³ tɔya fəslə, tɔya bələgi tɔ ci. Ma ka makkənə nga uusərə, ka madətənə nə ci aagi maməətə ɛnja."

³⁴ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabənaakii. Ma'umbeekii nə wabənəkii ka tii. Mashiimə tii taa agyanə mi nji Yeesu a wabə.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də muurəfə də Yarikoo**(Mat. 20.29-34; Mar. 10.46-52)*

³⁵ Ma ɛtə Yeesu kədəhə ka mbu'unə aa Yarikoo, tə'i muurəfə dasə ha'ə atəngala rəgwa ka kədiinə.

³⁶ Makə fii ci ɛnjə a pitə də waazənə, ca ləgwa ka ɛnjitə abiiiki taa mi ci ɛnjə a waazə ha'ə.

³⁷ Wata ɛnki ɛnji ka ci, "Yeesu, ɛndə Nazaratu ca pitə."

³⁸ Wata ɲgərəenə nə muurəfətə ka uurakii, ɛnki ci, "Yeesu, jijinə nga *Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!"

³⁹ Ənjitə nja takəŋwa a wazə ka ci kaa ca ndzaa kəda'a. Amma wata ca tsakə ngəree ka uurrakii palee ka əta, əŋki ci, "Jijinə nga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!"

⁴⁰ Wata Yeesu a kəŋaanə, ca ba ka əŋja, "Əncəhatəgimə ka nyi də ci." Makə əncəha muurəfətə, əŋki Yeesu ka ci:

⁴¹ "Mi cii kwa moo nya dfa ka ha?" Əŋki ci, "Slandanəkya, nga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha."

⁴² Əŋki Yeesu ka ci, "Wa ginəku a wunəgi kaa ha ənə ka neenə! Kə mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi."

⁴³ Pii wata ca nee ka ha. Nə'unə nə ci tə Yeesu, ca dzə də dələnə də Əntanfə. Makə nee patənə nga ənjitə ha'ə, wata təya ndzanə dələnə də Əntanfə natii.

19

Yeesu tii da Zakayusə

¹ Mbu'unə nga Yeesu aasəkə vəranə nga Yarikoo, ca dzə dasəkə vəranəkii.

² Ma davə də vəra, tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Zakayusə. Gawə nə ci agi *əŋji luu tsəka. Əndə gəna əsə.

³ Ma saa'ikii, kə ali ci rəgwa nga neenə taa wu nə Yeesu. Amma, makə dīi ci gusə nə ci, kə təkuree ci ka neenə ka ci acii dabaala.

⁴ Makə dīi ha'ə, wata ca huyipaa aakəŋwa, ca ndərəgi aa ənfwə bara kaa ca nee ka ci, acii dadavə nii kəya pitəgi.

⁵ Makə mbu'i Yeesu ka hatə dīi Zakayusə davə, wata ca madfəe ka ginəkii aadəgyə, əŋki ci ka ci, "Zakayusə, tsəgwayi, jiməgərə. Acii, ma ənshina, gaku asii dəbee ndzaanəki."

⁶ Jiməgərənə nə Zakayusə pii pii, ca luu tə Yeesu də moodasəka.

⁷ Makə nee əŋji ha'ə, wata ŋgunəŋnə nə tii, təya ba, "Aa ha ma'waslyakə əndə gi ci."

⁸ Madfətənə nə Zakayusə, əŋki ci ka Yeesu, "Slandana, a təkəe nyi ka uushi'inaaki tatsə mbərə mbərə, nya vii reetakii ka maaghiinə. Ma ənjitə gəpi nyi də tii, ka jikəənənə nə nyi ka tii ənfwadə agyanə sətə gəpətə nyi aciitii."

⁹ Əŋki Yeesu, "Ma əŋjinə ganə asii, ənshinə upaa tii luupaanə. Acii taa Zakayusə əsə, agi slikerənə nga lbərahiima shigi ci.

¹⁰ Acii ma shi nya, nyi *Uuzənə nga ənda, ka aalənə tə maza əŋja, nya luupaa tə tii."

Misaali də pamə pu'u

(Mat. 25.14-30)

¹¹ Makə ŋji əŋjə a fa wabənə a ma Yeesu ha'ə, kə gi ci aakəŋwa də dfa ka tii misaali. Acii kədəhə nə ci da vəranə nga Urusaliiima, ma nə əŋji ka nəhənə, kədəhə nə Əntanfə ka dfa ŋwanjuunaakii.

¹² Wata əŋki ci ka tii, "Tə'i madfuunə ənshara. Kə pyalə ci ka madzadə hanyinə ka liwa ŋwanjuunə, ma daba'əkii ca ənya.

¹³ Ma taabu'u gi ci, ci kə 'watə əŋji pu'u agi daguyinaakii. Kə ŋgirə ci pamə pu'u, ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə. Əŋki ci ka tii: 'Zhi'igimə see madfa ənya nyi.'

¹⁴ Amma pooshi əŋji nga nə nga hanyinaakii ka uufənə tə ci. Kə sləkəe tii ka əŋji daba'əkii kaa təya dzə ka banə ka ənjitə ca dəkə ŋwanjwə oo'i: 'Ma əndətsa, paa inə ka moonə ca dfa keenə ŋwanjuunə.'

¹⁵ "Yoo, makə upaa ci ŋwanjuunə, wata ca ənya. Ca sləkəe ka əŋjə a 'waa'watə ka ci daguyinaakii ətə vii ci ka tii kwabata. Waatoo, kaa ca nee taa iitə ŋji əndə a zhi'igi naakii də sətə vii ci ka ci.

¹⁶ Təkəŋwatə dagwa a shi. Əŋki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəŋwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə pu'u.'

¹⁷ Əŋki ci ka ci: 'Yawa, nga'ə, ŋunyi əndə slənə nə hə. Kə slənyi hə də uuji uushi'inə də rəgwakii. Aciikii, dawə ŋwanjuunə agyanə vəranənyinə pu'u.'

¹⁸ Shinə nə bəra'inə. Əŋki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəŋwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dīi ka pamə tufə.'

¹⁹ Əŋki ŋwanjwə ka əndəta: 'Ma hə əsa, dawə ŋwanjuunə agyanə vəranənyinə tufə.'

²⁰ "Shinə nə əndə'i dagwa. Əŋki ci: 'Slandana, wiinə pamaaku rəŋwə. Kə anətə nyi asəkə kəjeerənə, kə ŋgagi nyi.

²¹ Acii kə ɲgwali nyi aciiiku. Kə shii nyi, ma hə, əndə tamwə nə hə. Kə ndzaa hə makə əndətə ca ɲgərə sətə madəkəpaamə ci. Kə ndzaa hə əsə makə əndətə ca slənə cifanə ɲga sətə maləgame ci.'

²² Əɲki ɲwanjwə ka ci: 'Ma ha, bwaya lawarə nə hə. Wabəətsə a maku nə gəɲwanaaku. Kə shii hə oo'i, əndə tamwə nə nyi, agi ɲgərənə nə nyi sətə madəkəpaamə nyi, agi slənənə nə nyi cifanə ɲga sətə maləgame nyi.

²³ Aa ya madfa ha'a, mi unee hə ka dəkəpaa pamaaki ka hatə ci ənjə a zhi'igya? Maci ha'ə dɪi hə, kə ɲji nya ɲgərə pamaaki da i ma'inəkii agyanəkii, nyi kə ənya.'

²⁴ "Wata əɲki ci ka əɲjitə abiiiki: 'Luugimə pamətə rəɲwə aciiiki, una vii ka əndətə da pamə pu'u aciiiki.'

²⁵ Əɲki tii ka ci: 'Slandana, əntaa kə uugi ci upaa pamə pu'wa?'

²⁶ Əɲki ci: 'Wanyinə ca ba koonə: ma əndətə da i uushi aciiiki, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma, ma əndətə dɪi naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciiiki.

²⁷ Ma maza ənjaaki əsə, waatoo əɲjitə mamooə nya da ka tii ɲwanjuunə, kaashatəmə tə tii, una kira tə tii aa hanə, una bəələgi tə tii ganə akəɲwaciiki.' "

²⁸ Makə uugi Yeesu wabəginə ha'ə, wata ca ɲgərə rəgwa, ca takəɲwa ka ənji aa Urusaliima.

Dəmənə ɲga Yeesu aasəkə vərənə ɲga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Yoo. 12.12-19)

²⁹ Makə mbu'i Yeesu kədəhə da vərənyinə ɲga Bayitifaaji da Bayitaniya ashii giɲwə ɲga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

³⁰ də banə ka tii, "Dəmənə aasəkə vərəatə aakəɲwa. Madfa kə mbu'yuunə aa dəvə, ka lapaanə nuunə uundzə vəmənda gwələ. Ma uundzə vəməndakii, pooshi əndə sha ɲgirə aa ba'akii shanə. Pəryatəmə, una kira.

³¹ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: 'Slandanə mwayi.'

³² Wata lyawariitə sləkee Yeesu a madə, təya palə, təya lapaa weewee makə sətə bii ci ka tii.

³³ Ma təya pərə vəməndata, əɲki slanjiinəkii ka tii, "Ka mi cuuna pərə uundzə vəməndatsa?"

³⁴ Əɲki tii, "Slandanə mwayi."

³⁵ Wata təya kira uundzə vəməndətə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii a ba'a uundzə vəməndata, təya ndərəvə də Yeesu aa ba'akii.

³⁶ Ma ca dzə də palənə, sasafəpaa nə ənji kəjeerənyinə a rəgwa ka gadəeginə ka ci.

³⁷ Mbu'unə ɲga Yeesu kədəhə da vərənə ɲga Urusaliima, ma ətsə ca jimə ashii giɲwə ɲga Zayitunə, wata dabaala ənji nə'unə tə ci a ndzanə də moodasəka, təya ɲgərəe ka uuratii ka dələnə də Əntanfə putə ɲga bəzə uushi'inə ɲga hurəshishiitə nee tii Yeesu a dfa'da.

³⁸ Əɲki tii, "Tə'i barəkaanə ashii ɲwanjutə shi də ləmə ɲga Slandana! Acii Əntanfə nə jamənə dagyə, naakii nə d'uunuunə əsə, ci Əndə məghərəvənə ka shanə."

³⁹ Tə'i hara *Farisanyinə gatə agi dabaala. Əɲki tii ka Yeesu: "Maləma, bawə ka lyawarənaaku, wa təya ndzaa kəda'ə."

⁴⁰ Əɲki Yeesu, "Wanyinə ca ba koonə: madfa kə ndzaa tii kəda'ə, ka ndzanənə nə faariinə natii."

Tuunə ɲga Yeesu agyanə ənji Urusaliima

⁴¹ Makə əncəhatə Yeesu kədəhə da vərənə, nee ci ka vərənəkii, ca gwanə ka tuunə agyanə ənji vərənəkii.

⁴² Əɲki ci, "Maci uushə a batə koonə sətə ca kira koonə ndzaanə jamə ənshinə ku! Amma, ma ətsa, kə umbəgi anuunə, paa unə ka mbeənə ka neenə əsə.

⁴³ Tə'i uusəra na shi, waatoo saa'itə nə ənji mbiinə goonə a tsagərə tuunə aasəkə, təya kərə'utə tuunə, təya pa'əgi rəgwa agyanuunə taa dama patə.

⁴⁴ Ka zaməginə nə tii duunə, təya waaləgi kuvənyinə asəkə vərənə goonə patə. Taa rəɲwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i. Ma nə ətsə a dfa ha'ə, acii mashiimuunə taa guci shi Əntanfə ka tsakənə tuunə."

Dzənə ɲga Yeesu aasəkə *yi ɲga Əntanfə

(Mat. 21.12-17; Mar. 11.15-19; Yoo. 2.13-22)

⁴⁵ Mbu'unatii aasəkə vəranə, kə dəməgərə Yeesu aasəkə yi ŋga Əntanfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji dā fiiriinə davə.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, "Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, ma bii Əntanfə: 'Ka ndzaanə nə yaaki ka yi ŋga dā də'wa.' Amma, ma una, kə geegyuunə ka yikii ka ha ŋga umbənə ŋga mahiirənə!"

⁴⁷ Ma Yeesu, uusəra patə jigunyi ci ka ənji asəkə yi ŋga Əntanfə. Kə ali madiigərə limanyinə da maliminə rəgwa ŋga bələginə tə ci. Ha'ə nə matakəŋwanyinə əsə.

⁴⁸ Amma kə təkuree tii ka rəgwakii, acii patənə ŋga ənja, kə kavə tii nətii ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

20

Wu vii baawəda ka Yeesu

(Mat. 21.23-27; Mar. 11.27-33)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi ŋga Əntanfə, ca waaza Ŋunyi Habara. Kə shi madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə aabiikii.

² Əŋki tii ka ci, "Bawə keenə də ŋgutə baawəda saŋə cii kwa dāda uushi'iinə ha'a? Wu saŋə vii ka hə baawəda?"

³ Əŋki Yeesu ka tii, "Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi a moonə naaki, bamə ka nyi dīi:

⁴ Wu saŋə sləkee ka Yoohana kaa ca dā bəpətisəma ka ənja, Əntanfə nii, anii ənda?"

⁵ Wata təya gwanə ka dā wabənə ahadatii, əŋki tii, "Mi banaamə əna? Madā bii amə oo'i, Əntanfə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii dīya?"

⁶ Amma madā kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ka kaalatənə nə dābaala taamə, acii ma nə tii ka nəhənə, ma Yoohana, anabi ŋji ci."

⁷ Wata əŋki tii, "Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci."

⁸ Əŋki Yeesu ka tii naakii, "Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafā də ŋgutə baawəda cii kya dā uushi'iina."

Misaali də bwaya aginə ŋga mooziinə

(Mat. 21.33-46; Mar. 12.1-12)

⁹ Wata Yeesu a gwanə ka wabənə ka ənji də dā misaalina, əŋki ci, "Tə'i əndə'i əndə sha dīi rə ŋga inabi. Ca ŋgərə rəkii, ca vėgi ka mooziinə kaa təya təkə cifanə ŋga rəkii dā i ci. Ma dāba'əkii, ca palə oogə. Kə ta'avə ci davə.

¹⁰ Makə dīi cifanə ŋga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyadalaakii aciitii. Wata təya kəsə tə ci, təya fəəsləpaa, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹¹ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Ma ci əsa, kə fəəsləgi mooziitə tə ci, ayi ayi dərəva cibe tii ka ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹² Slanda rətə a ənə ka sləkeenə ka əndə'i əndə ka makkənə əsə. Ma ci əsa, kə davə tii ka ci uya, təya lyakaanə tə ci.

¹³ Əŋki slanda rətə ka naakii nə: 'Iitə saŋə dānəki də ənjitsa? Takwa a sləkee nyi ka uuzənaaki ətə uu'i nyi. Mbu'u ka gadeenə nə tii ka ci.'

¹⁴ Amma, makə nee mooziitə ka uuzətə, wata əŋki tii ahadatii: 'Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Bələgyaamə tə ci kaama zəmə ya.'

¹⁵ Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

"Ya ətsa, mi nə sətə dānə slanda rətə də təya?"

¹⁶ Ka shinə nə ci, ca bələgi tə tii, ca vėgi rətə ka hara mooziinə."

Makə fii ənji wabəətə ha'ə, əŋki tii, "Aa'a, wa Əntanfə a dzagyal!"

¹⁷ Wata Yeesu a tsaamətə tə tii, əŋki ci, "Aa madā ha'ə əna, ka mi dīi nyaahə ənji aasəkə malaaba ləkaləkata, tuu'inə,

'Ma faaratə kaaree ənji ghənə kuva makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.'

¹⁸ Taa wu patə kullii aanə faaratsa, kə əbinə nə ci. Madā kə kullii faarakii aanə əndə əsa, kə ədəginə tə ci makə əmpunə."

Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka ŋwanəwə *Kayisarə

(Mat. 22.15-22; Mar. 12.13-17)

¹⁹ Kə ali maliminə da madiigərə limanyinə rəgwa n̄ga kəsənə tə Yeesu ka tsaakii, acii kə shii tii oo'i, agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə n̄gwali tii acii ənja.

²⁰ Wata təya ndzan̄ə n̄əhənə tə Yeesu. Təya sləkée ka madəkənyinə aabiikii ətə ca d̄eegi ka natii n̄ə makə ənji goon̄ga. Ma d̄ii tii ha'a, kaa təya mbee ka pwaakya wabənə ətə madzəmə ama Yeesu; waatoo, ka kavənə tə ci aasəkə cii n̄gwaməna.

²¹ Ən̄ki madəkənyitə ka Yeesu, "Maləma, kə shii in̄ə oo'i, ma sənə cii kwa wabə da sənə cii kwa dzəgunə patə, kə ndzaanə də rəgwakii; paa h̄ə ka tsaamənə ka d̄uunuunə n̄ga ənda. Də goon̄ga n̄ə h̄ə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa n̄ga Əntanj̄fə.

²² Ya san̄a, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa n̄ga vii tsəkə ka n̄wan̄wə Kayisarə nii, anii poosha?"

²³ Asee, kə shii Yeesu jarəwiinatii. Ən̄ki ci ka tii:

²⁴ "Kiramə kwaba kaa nya tsaamətə." Makə caamə ci, ca ləgwa ka tii, ən̄ki ci, "Ya əna, kənjwaciinə da ləmə n̄ga wu ənə anə kwabana?" Təya ba, "Ma ətsa, kənjwaciinə n̄ga n̄wan̄wə Kayisarə."

²⁵ Wata Yeesu a ba ka tii, "Makə ha'ə d̄iya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntanj̄fə sətə ndzaa ka n̄ga Əntanj̄fə."

²⁶ Kə təkuree tii ka upaa sə n̄ga kəsənə tə ci də ma'inə agi s̄əndə wabi ci akənjwacii patənə n̄ga ənja. Kə d̄ii ka tii ka sə n̄ga hurəshishinə n̄ə jikəvənaakii, wata təya ən̄əgi kəda'ə.

Ləgwanə agyanə mad'ənə n̄ga maməətə ənja

(Mat. 22.23-33; Mar. 12.18-27)

²⁷ Kə shi hara *Sadukiinə aabii Yeesu. Ma təya, tii n̄ə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka mad'ənə da i əpinə shan̄ə.

²⁸ Ən̄ki tii ka Yeesu, "Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya ətə bii ci, mada kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi tii pwayi man̄jeevənə, see a n̄gərə ndzəkənjuci tə miita, kaa ca poo man̄jeevənə ka ndzəkənjuci ətə ən̄ki.

²⁹ Ma sha d̄ii, tə'i ndzəkənjushi'inə mədəfə. Kə n̄girə gawatii minə. Kə əntəgi ci. Pooshi uuzənə.

³⁰ Bəra'inə a n̄gərə mooryafita. Ca əntəgi. Pooshi uuzənə.

³¹ Makə ətsə əsə d̄ii ka makkənə. Ha'ə d̄ii ka tii patə mədəfə: kə məətəgi tii. Pooshi əndə upaa uuzənə ashitə.

³² Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

³³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə usərə n̄ga mad'ənə n̄ga maməətə ənja, makə watiit̄sə tii patə mədəfə n̄girə tə kya, minə n̄ga wu san̄ə ndzaanətə?"

³⁴ Ən̄ki Yeesu ka tii, "Agi duuniya ci ənjə a n̄gərəshi.

³⁵ Amma, ma ənjitə mbu'i bahə upaa rəgwa n̄ga mad'ənə da i əpinə, da n̄ga ndzaanə agi zamanatə na shi, paa tii na n̄gərəshi.

³⁶ Acii paa tii ka məətənə ma'ə. Makə malaa'ikanyinə n̄ə təya ndzaanə. Man̄jeevənə n̄ga Əntanj̄fə n̄ə tii; acii kə mad'ee ci ka tii da i əpinə.

³⁷ Ma agyanə mad'ənə n̄ga maməətə ənji əsa, taa Muusa maa, ma saa'itə wabi ci agyanə guutə agi ba, kə baarii ci oo'i, ka mad'ənə n̄ə tii. Ma saa'iki, kə 'wii ci tə Əntanj̄fə Slandanə də Əntanj̄fə ətə ci İbrahiima da Isiyaaku da Yakubu a paslə.

³⁸ Ma Əntanj̄fə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Acii ma ndzaa ənji patə da i əpinə amatii, ka ci saakii."

³⁹ Wata ən̄ki hara maliminə, "Ma d̄ii Maləma, n̄ga'ə wabi h̄ə."

⁴⁰ Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii n̄gwələnə.

Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu

(Mat. 22.41-46; Mar. 12.35-37)

⁴¹ Ən̄ki Yeesu ka tii, "Iitə san̄ə mbee ənji ka banə oo'i, jijinə n̄ga *Dawuda n̄ə Aləmasiihu?"

⁴² Acii taa Dawuda də naakii n̄ə maa, kə bii ci asəkə ləkələkətə n̄ga Jabuurə oo'i: 'Ən̄ki Əntanj̄fə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

⁴³ Ka kavənə n̄ə nyi ənji daawaanaaku aatsaa s̄əfəku.'

⁴⁴ Wiinə d̄ii, kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandana. Aa iitə d̄ii ndzaa ci ka jijinaakəya?"

Dzalənə ɲga Yeəsu tə ənji aɣyanə maliminə
(*Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40*)

- ⁴⁵ Əŋki Yeəsu ka lyawarənaakii akəŋwacii patənə ɲga ənja,
⁴⁶ "Nəhəmə noonə nə acii *maliminə ɲga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəəhəpaanə tə tii ɲga'ə a luuma. Ka hatə da ginə dəvə moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da aɣi əndzanə.
⁴⁷ Təya luuwutə yinyinə ɲga mooryafinyinə, təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə akəŋwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa bwaya gəŋwanə ətə palee patə."

21

Viinə ɲga mooryafinə
(*Mar. 12.41-44*)

- ¹ Madfeenə nə Yeəsu ka ginəkii, ca tsaamə ənji gəna a həəji kwaba asəkə *yi ɲga Əntaŋfə.
² Wata maagha ɲga mooryafinə a shi natə. Ma Yeəsu a nee, kə əjivə ki pyanya bəra'i.
³ Wata əŋki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə: ma sətə əjigərə maagha ɲga mooryafiitsa, kə palee ka ɲga hara ənjitsə patə.
⁴ Acii ma təya, aɣi bəzə gəna ɲgiragi tii, təya vii. Amma, ma kya, aɣi ghanatə patə, kə ɲgərətə ki patənə ɲga sətə cii ta alə də zəmə, kya əjigərə."

Wabənə ɲga Yeəsu aɣyanə uulagi yi ɲga Əntaŋfə
(*Mat. 24.1-2; Mar. 13.1-2*)

- ⁵ Kə wabi lyawarənaakii aɣyanə dagwaanə ɲga yi ɲga Əntaŋfə, acii kə dīi ənji yikii də faariitə da məghərəvənə davə da i hara uushi'inə ətə vii ənji ka Əntaŋfə. Əŋki Yeəsu:
⁶ "Kə nee unə ka uushi'iitsa: kadə nə uusəra a mbu'ya. Madfa kə mbu'ya uusərakii, taa rəŋwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə."

Cibənyiiətə na la tə ənja taabu'u muudinə ɲga duuniya
(*Mat. 24.3-14; Mar. 13.3-13*)

- ⁷ Əŋki ənjitə ɲji davə, "Maləma, guci saŋə nə ətsə ha'ə a da? Mi saŋə na slənə ka baariinə oo'i, kədəhə nə uushi'iitsə ka daadana?"
⁸ Əŋki Yeəsu ka tii, "Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə. Acii tə'i ənji laŋə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu. Ka banə nə tii əsə, kə uugi uusəra mbəshanə. Ma danuunə, goona nə'u tsaa sədətii.
⁹ Madfa kə fii unə habara ɲga paapanə da purətə haŋkalaanə, goona ɲgwalə shaŋə. Kə dəbee ətsə ha'ə a da zəku'i. Amma, əntaa uudənə ɲga duuniya nəndə ka danə pii ha'ə makə ətsa."
¹⁰ Yeəsu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Kadə nə əndə'i slikerənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i ɲwanjuunə."

¹¹ Kadə nə bwaya gəgədzənə ɲga hanyinə a daada. Kadə nə madəfənə da muuva a daada taa dama patə. Kadə nə sə ɲga ɲgwalənə a daada da madiigərə sagidanyinə agintaŋfə.

¹² "Amma daga uushi'iitsə ha'ə ma'ə madfamə, tə'i ənji na kəsə tuunə, təya cibee koonə, təya kərə tuunə aakəŋwacii gayinə ɲga *kuvə də'wa ka da koonə gəŋwanə, təya kaalagərə tuunə aa furəshina. Ka kərənə nə ənji tuunə aakəŋwacii meeminə da ɲgwamənanəyənə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi.*

¹³ Ma nə uushi'iitsə patə a daada ha'ə, ka wunəgi koonə də rəgwa ɲga baɣi ka tii Njuni Habaraaki.

¹⁴ Acii, ma danuuna, kavəmə aagi hiima goonə, goona ndzaanə ka buurənə aɣyanə makə sətə nuunə a jikəvə koona mbədə.

¹⁵ Acii nyi na vii koonə jarəwiinə ɲga wabənə da hiima. Pooshi əndə taa rəŋwə aɣi ənji mbiinə goonə na mbee ka da koonə mabizhinə taa ka uurənə tuunə aɣi wabənə.

¹⁶ Taa məsənuunə da dəsənuunə da ndzəkəŋushi'inuunə da duurənyinə goonə da guviiinuunə maa, ka dyarə'unə nə tii tuunə. Ma hara ənji aɣyuunə, ka bələginə nə ənji tə tii.

¹⁷ Taa wu patə əsə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁸ Amma taa shiŋkinə goonə rəŋwə, pooshi na za.

¹⁹ Acii ha'ə kəŋaanəmə ndihə ndihə koona luupaa də noonə na."

Wabənə ŋga Yeesu aɣyanə d'aginə ŋga Urusaliima ka uufinə
(*Mat. 24.15-21; Mar. 13.14-19*)

²⁰ "Mad'a kə nee unə kə kərə'utə soojiinə tə vəranə ŋga Urusaliima, ma ətsə kamə, kədəhə nə vəranəkii ka d'aginə ka uufinə.

²¹ Ma ka uusərakəya, wa ənjitə anə hanyinə ŋga Yahudiya a huyi ka umbənə aanə giŋjunyinə. Ma ənjitə asəkə vəranə, wa təya əntsahəgi. Ma ənjitə aba'ə vəranə, ga təya ənya aasəkə vəranə.

²² Acii ka ndzaanə nə uusərakii ka uusəratə nə Əntanfə a ki'itə ka ənja. Ətsə ha'ə na mbu'utəgi də patənə ŋga uushi'iitə asəkə malaaba ləkaləkətə.

²³ Tə'i ŋgəra'wə aɣyanə maki d'asəkiinə da ŋugiginə ka saa'ikii. Acii kadə nə bwaya cibə a d'a anə hanyinə, accii tə'i mabətə səkə ŋga Əntanfə aɣyanə ənja.

²⁴ Ka bəələginə nə ənji tə hara ənji də ŋgila purəjanə. Hara ənji, ənjə a kəsə tə tii, ənjə a kərə tə tii ka mavaanə aanə hara hanyinə. Ka udzəginə nə ənjitə mashiimə tə Əntanfə tə vəranə ŋga Urusaliima see mad'a dzəgi zamanatii."

Ənyanə ŋga *Uuzənə ŋga ənda
(*Mat. 24.29-31; Mar. 13.24-27*)

²⁵ "Kadə nə sə ŋga hurəshishinə a d'aada agi uusəra, agi ləgidə da agi tikisanyinə. Kadə nə ənjə a ndzaanə ka maji ma'yanə agi duuniya. Paa tii na shii sə ŋga d'anə accii dzaadzənə ŋga uunəvə da mad'anə ŋga ma'inə aadəgyə aadəgyə.

²⁶ Kadə nə ma'yanə ŋga ənjə a lədfə accii ŋgwalənə putə ŋga sətə na kulaanə ka tii agi duuniya. Accii taa mi patə asəkəntanfə ka gəŋgəzənə.

²⁷ Ma ətsə d'iya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə ŋga əndə ca jima agi kuraɓiinə. Da baawəda da məghərvənə laŋə nə shinaakii.

²⁸ Mad'a kə nee unə uushi'iitə a 'watəgi d'aadanə, kəŋaanəmə ndihə ndihə, kavəmə nuunə davə accii kədəhə nuunə ka upaa luupaana."

Misaali də ənfwə uudəva
(*Mat. 24.32-35; Mar. 13.28-31*)

²⁹ Yeesu a d'a ka tii misaali, əŋki ci, "Katəmə hiima goonə aɣyanə ənfwə uudəvə da hara ənfwuginə patə.

³⁰ Mad'a kə nee unə wiitə ka 'watəgi ənənə, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətsətsəfə ka d'anə.

³¹ Ha'ə əsə, mad'a kə nee unə uushi'iitə a d'aada, ka shiinə nuunə ətsə oo'i, kədəhə nə Əntanfə ka d'a ŋwanjuunə.

³² Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji ŋga zamanana, pooshi tii ka məətəginə patə, uushi'iitə ma'ə madaadame patə.

³³ Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə. Amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shanə."

Nəhətənə aɣyanə wabənə ŋga Əntanfə

³⁴ "Nəhəmə noonə na! Goona kavə noonə nə ka zəəmə əndzanə da saasa ənvwə dərəva. Goona kavə noonə nə agi buurə uushi'inə ŋga *duuniya, accii ga uusəre ŋga shine ŋga Uuzənə ŋga əndə a lapaa tuunə pəmə,

³⁵ makə sətə ci zaanwanə a umbəənə ka luwa. Accii ma uusərakəya, pəmə nii kəya lapaa tə patənə ŋga ənji agi duuniya.

³⁶ Ndzaamə də məgigi, d'amə də'wa taa hayi patə, koona shii upaa ngeerənə ŋga mbərədənə accii uushi'iitə na d'aada patə, una mbee ka kəŋaanənə akəŋwacii Uuzənə ŋga əndə yadə ŋgwalənə."

³⁷ Uusəre patə nji Yeesu a dzəgunə doosərə ka ənji asəkə yi ŋga Əntanfə. Ma kədəwanə, ca dzə ka baanə ashi giŋjutə ci ənjə a 'wa giŋwə ŋga Zayitunə.

³⁸ Pukənə ŋga ha patə ha'ə nə ənji patə ka waaryanə aasəkə yi ŋga Əntanfə ka fa sətə cii kəya baaba.

22

Alə rəgwa ŋga kəsənə tə Yeesu

(*Mat. 26.1-5,14-16; Mar. 14.1-2,10-11; Yoo. 11.45-53*)

¹ Yoo, kə mbisha *kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə, waatoo kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka.

² Makə dɪi ci, ma madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya, ηgwali tii acii ənja, kə aali tii rəgwanynə nga bələginə tə Yeesu.

³ Wata kə ηgirə *Seetanə aashi Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Isəkariyootə. Ma ca, rəjwə nə ci agi *Iyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i.

⁴ Madənə nə ci, ca dzə aabii madiigərə limanyinə i da meeminə nga soojiitə ca nəhə yi nga Əntanjə, ca wabə da tii agyanə makə sətə mbeenəkii ka viinə tə Yeesu ka tii.

⁵ Fanatii ha'ə, kə dɪi tii moodasəka, təya da aləkawalə nga vii ka ci kwaba.

⁶ Wata kə luuvə ci, ca 'watəgi tsaamə ηunyi saa'i nga viinə tə Yeesu ka tii yadə shiinə nga ənja.

Dzəgə əndzanə nga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Mar. 14.12-21; Yooh. 13.21-30)

⁷ Mbu'yanə nga kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə agikii, waatoo uuseratə nə ənji ka laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka,

⁸ wata Yeesu a sləkee ka i Piita da Yoohana, əjki ci ka tii, "Dəmə ka dzəgə kaamə əndzanə nga Pasəka."

⁹ Əjki tii ka ci, "Da daa moonəku ina dzəga?"

¹⁰ Əjki ci ka tii, "Mad'a kə dəməgəruunə aasəkə vərənə, ka gujənə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma dānuuna, nə'umə tə ci aasəkə yitə cii kəya dəmə aadəvə,

¹¹ una ba ka slanda yikii əsə: 'Ma bii Maləmə tuu: miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?'

¹² Kadə nii kəya baarii koonə mad'uunə kuvə anə əndə'i, mahad'akii nga'ə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə."

¹³ Palənə nə tii, təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

Zəmə əndzanə da Slandana

(Mat. 26.26-30; Mar. 14.22-26; 1 Koor. 11.23-25)

¹⁴ Makə mbu'i saa'i nga zəmə əndzanə, Yeesu da masləkee ənjaakii a ndzaanə ka zəma.

¹⁵ Əjki ci ka tii, "Də tantanyinə nə nyi ka moonə zəmə əndzanə nga Pasəkanə doonə, taabu'u cibənəki.

¹⁶ Wanyinə ca ba koonə: paa nyi ka zəmə əndzanə nga Pasəka ma'ə shanjə, mad'aamə uusera nga da tantanyitə əndzanə nga Pasəka agi *ηwanjuunə nga Əntanjə kə mbu'ya."

¹⁷ Wata Yeesu a luu kwalakə da ma'i inabi asəkəkii. Ca kuyirii tə Əntanjə. Ma daba'əkii, əjki ci, "Ndamə kwalakəna, taa wu patə agyuunə, wa ca sa.

¹⁸ Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'ə, see saa'itə nə Əntanjə a da ηwanjuunaakii panjəranə."

¹⁹ Ma daba'əkii, ca ηgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanjə, ca baatsəpaa, ca vii ka masləkee ənjaakii, əjki ci, "Ma əna, shishinəki [cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəjwa də dānə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi."

²⁰ Ha'ə əsə vii ci ka tii kwalaka da ma'i inabi asəkəkii daba'ə zəma. Əjki ci, "Ma ətsa, ci nə kura aləkawalətə ci Əntanjə a da də idənaaki. Ka putə goonə nə idənəkii a əjigi.]

²¹ "Amma, wiinə əndə viinə tə nyi ka ənji ka zəmənə da nyi.

²² Ma nyi *Uuzənə nga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə uugi kəjənə agyanəki, amma kə dɪi anə əndətə na vii tə nyi ka ənja!"

²³ Wata gwanjənə nə lyawarənaakii ka laagwashinə ahadatii taa wu agitii ca mbee ka dānə ha'ə.

Wu sanjə palee də gawuuna?

²⁴ Kə ma'i mabizhinə ahada masləkee ənji banə tuu'inə: wu sanjə nə gawə ahadatəya?

²⁵ Fanə nga Yeesu ha'ə, wata əjki ci ka tii, "Ma meeminə nga hara slikərənə, agi hanjətənə nə tii natii nə akəjwacii ənjatii. Ha'ə nə gayinə əsə, agi moonə nə tii ənjə a 'wa tə tii ənji da nga'əənə.

²⁶ Amma ma unø, pooshi ka ðanø ha'ø ahadoonø. Ma øndøtø palee dø gawuunø ahadoonø, wa ca ndzaanø makø dara. Ha'ø nø matakøjwanø goonø øsø, wa ca njgøø slønø nja øndø slønø.

²⁷ Ya sanø, wu palee dø gawuuna, øndønø ca zømø ku, anii øndønø ca slønø ka ca? Øntaa øndønø ca zømø kwa? Ma nyi ðiya, ma nø nyi ahadoonø, makø øndø slønø.

²⁸ "Ma una, kø ndzaa unø ða nyi taa guci patø agi cibønyinaaki.

²⁹ Makø sètø vii Daadø ka nyi gawuunø, ma nyi øsø, wanyinø ka viinø koonø.

³⁰ Ka zømønø naamø, ka sanø naamø agi njwanjuunaaki, una ndzaanø anø døgøø nja njwanjuunø, una ða gøjwanø ka makuvø nja ønji *Isøryiila pu'u aji børa'i."

Wabønø nja Yeesu agyanø hiweenø nja Piita

(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Yoo. 13.36-38)

³¹ Ønji Yeesu, "Simoonø, Simoonø, aa ha nøhø. Kø upaa *Seetanø røgwa nja køca'ønø tuunø patø makø sækønwa.

³² Amma, ma nya, kø ðii nyi dø'wa ka putaaku, acii ga ha bwasee ka gi'inø tø nyi. Madø kø ønyatø hø aabiiki, tsakuu njgeerønø ka ndzøkøjushi'inøku."

³³ Ønji Piita ka ci, "Slandanøkya, kø tasøkii nyi dzønø taa aa furøshinø ða hø, taa kaa ønjø a bøløgi taanjwø øsø."

³⁴ Ønji Yeesu ka ci, "Piita, wanyinø ca ba ka hø: ma taabu'u wanø gyaagya ønshinø, ka jikønø nø hø makkø ka hiweenø ka shiinø tø nyi."

Ndzaanø ma'aanøkii ka panø

³⁵ Ønji Yeesu ka lyawarønækii øsø, "Ya makø sløkee nyi koonø yadø kwaba taa mbuurø taa øndø'i bibina, tø'i uushi øtee unø kwa?" Ønji tii ka ci, "Pooshi taa mi øtee inø."

³⁶ Wata ønji Yeesu ka tii, "Amma, ma ønø ðii ca, øntaa ha'ø. Madø tø'i kwaba nja ønda, wa ca njgøøønø. Ha'ø øsø, madø tø'i mbuurø nja ønda, wa ca njgøøønø. Madø pooshi njgila purøjanø nja ønda, wa ca dørømagi dø køjeerønækii kaa ca dørøciigi.

³⁷ Acii wanyinø ca ba koonø: ma bii malaaba løkøløkøte, 'Kø ðii ønji dø ci makø sètø ci ønjø a ða dø møza ønja.' Ma øtsa, agyanøki na ða ha'ø. Waatoo, ma sètø uugi køjnøønø agyanøkya, wiinø ka ðanø."

³⁸ Wata ønji lyawarønækii ka ci, "Slandana, wiinø njgila purøjanø ganø børa'i." Ønji ci ka tii, "Bwaseemø ha'ø."

Da dø'wa nja Yeesu ashi ginjwø nja Zayitunø

(Mat. 26.36-46; Mar. 14.32-42)

³⁹ Ma daba'ækii, kø gimagi Yeesu, ca palø aashi ginjwø nja Zayitunø makø sètø izee ci ka ðanø. Kø nyi'u lyawarønækii tø ci aa døvø.

⁴⁰ Makø mbu'i tii aa døvø, ønji ci ka tii, "Damø dø'wa acii goona bwasee ka røgwa nja øntanjø saa'itø nø *Seetanø a tøbø tuunø."

⁴¹ Wata ca øntsa hø ba'ø gi'u, ca gøø'waanø, ca ndzanø ða dø'wa,

⁴² ønji ci: "Daadø, madø ka moonø nø hø, øntsa hø ka nyi ka cibøtsø akønjwaciikii. Amma, ðawø sètø kadøesøkø ka hø, ga ha ða sètø kadøesøkø ka nyi." [

⁴³ Wata malaai'ka a jima dadagyø, ca shi ka tsakø ka ci njgeerønø.

⁴⁴ Kø øjigi ma'yanø nja Yeesu, wata ca ønø ka ða gazhi'waanø nja ða dø'wa palee ka øta. Lyaavanø nø hacifaakii aa panø makø idønø.]

⁴⁵ Makø uudøpaa ci ða dø'wa, ca madø, ca palø aabii lyawarønækii. Ma dzønøkøya, ka njnyinø nø tii, acii kø dzøgøpaa njgøra'wø tø tii.

⁴⁶ Ønji ci ka tii, "Iitø ðii sækii cuuna tsøfø njnyina? Madøtømø, ðamø dø'wa, acii goona bwasee ka røgwa nja øntanjø saa'itø nø Seetanø a tøbø tuunø."

Køsonø tø Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Yoo. 18.3-11)

⁴⁷ Daga Yeesu ma'ø ma'uudøpaamø wabønø, wata kø jigagi ønji dzu bø. Yahuda, øtø agi lyawarønø nja Yeesu pu'u aji børa'i, nøndø ka takøjwanø ka tii. Ca øntsa høtø aabii Yeesu ka nøhøpaanø tø ci njga'ø.

⁴⁸ Ønji Yeesu ka ci, "Yahuda, dagi nøhøpaanø viinøku tø nyi Uuzønø nja øndø ka ønji nii?"

⁴⁹ Makə nee ənjitə abii Yeesu ka sətə ca moo d'anə, əŋki tii ka ci: "Slandaniina, a buuriinə tə tii də ŋgila purəjanə kwa?"

⁵⁰ Wata əndə'i əndə agitii a burəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə də ŋgila purəjanə. 'Butə nə liminə da ciizəma.

⁵¹ Amma əŋki Yeesu, "Bwaseemə. Goona d'a ha'ə!" Wata ca ŋgərə liminə ŋga əndətə, ca nyibutə.

⁵² Ma daba'əkii, Yeesu a wabə ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, waatoo ka madiigərə limanyinə da meeminə ŋga soojiitə ca nəhə yi ŋga Əntanfə, da ka masariinə; əŋki ci, "Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəjanə ka ŋgila purəjanə, ka zala ka zala kwa? Ya sarjə əndə d'a maabə nə nyi kwa?"

⁵³ Uusərə patə njaama ndzaanə ka hakii asəkə *yi ŋga Əntanfə, patə da ha'ə pooshi unə kəshi tə nyi. Amma, ma ənə d'ii ca, kə mbu'ya uusərə goonə da baawəda ŋga ŋwanjuutə agi təkunə."

Hiweenə ŋga Piita tə shiinə tə Yeesu

(Mat. 26.57-58,69-75; Mar. 14.53-54,66-72; Yooh. 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Ma daba'əkii, kə kəsətə tii tə Yeesu, təya kərə tə ci aasii aa ha gawə ŋga limanyinə. Piita əsa, ba'ə ba'ə nə ci ka nə'unə tə tii.

⁵⁵ Kə hənəpaa ənji gunə a mabaraci. Mbu'unatii, təya ndzaanə ka 'utənə. Shinə ŋga Piita əsə, ca ndzaa dasə abitii.

⁵⁶ Ma davə asii, tə'i kadəmə ca slənə kwaɓa. Makə nee ki ka Piita ama gunə, kya tsaamətə tə ci, əŋki ki, "Əndənə maa, rəŋwə nə ci agi ənji ŋga Yeesu."

⁵⁷ Amma, ma Piita, kə hiwee ci, əŋki ci, "Mina, mashiimə nyi tə əndətsa."

⁵⁸ Ma ta'avə gi'u, kə nee əndə'i əndə ka ci. Əŋki ci, "Hə maa, əndə ŋga Yeesu nə hə!" Əŋki Piita ka əndətə, "Əntaa əndaakii nə nyi."

⁵⁹ Ma ta'avə gi'u əsa, əndə'i əndə a kəŋaanə agyanə wabənə ŋga əndətə, ca ba, "Goonjga tanyi, ma əndətsa, əndə ŋga Yeesu nə ci, acii əndə Galili nə ci."

⁶⁰ Wata əŋki Piita ka əndətə əsə, "Paa nyi shii sətə cii kwa ba." Daga ci ma'ə ma'uudəpaamə banə ha'ə, wata ga'ə kə wii gyaagya.

⁶¹ Zə'uginə nə Yeesu Slandanə aadəbii Piita, ca tsaamə tə ci. Wata Piita a buurətə sətə shi Slandanə a bii ka ci oo'i, "Ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi."

⁶² Buurətənaakii ha'ə, ca dzə də tuunə də kiinə ka shanə.

Dəgənə tə Yeesu

(Mat. 26.67-68; Mar. 14.65)

⁶³ Ma saa'ikii, ənjitə nja nəhə tə Yeesu a ha'u də ci, təya dəgə tə ci,

⁶⁴ təya vutəgi ginəkii, təya tsa ka ci meeciinə, əŋki tii ka ci: "Makə d'ii ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!"

⁶⁵ Kə baabii tii hara uushi'inə ŋgaanğa'ə ŋga dzaananə də ci.

Yeesu akəŋwacii *mətərəkinə ŋga Yahudiinə

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Yooh. 18.19-24)

⁶⁶ Pukənə ŋga ha, wata *gayinə ŋga Yahudiinə da madiigərə limanyinə da maliminə a dza də nə ka d'a mətərəkinə. Əŋki tii, wa ənjə a kira ka tii tə Yeesu aa kuvə gəŋwanə.

⁶⁷ Mbu'unaakii wata təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Bawə keenə mad'a hə nə *Aləmasiihu." Əŋki Yeesu ka tii, "Taa kə bii nyi koonə, paa unə ka luuvənə.

⁶⁸ Mad'a kə ləguyi nyi uushi a moonə əsə, paa unə ka jikəvənə.

⁶⁹ Amma, ma aakəŋwa gi'u, ka ndzaanə nə nyi, nyi Uuzənə ŋga ənda, a ciizəmə Əntanfə Əndə baawəda."

⁷⁰ Wata əŋki tii patə, "Hə nə *Uuzənə ŋga Əntanfə ənə nii?" Əŋki ci ka tii, "Unəkii maa, ha'ə bii unə."

⁷¹ Wata əŋki tii ahadatii, "Tə'i uushi dəbee ama ləgwa ama əndə ma'ə kwa? Aməkii maa, kə fii amə səndə bii ci də makii."

23

Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii ŋgwaməna *Pilaatu

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Yooh. 18.28-38)

¹ Wata gayiitə patə a madətə, təya kərə tə Yeesu aakəŋwacii Pilaatu.

² Mbu'unatii, wata tɔya gwanɔ ka baaba uushi'inɔ ashikii. Ɖɔki tii: "Kɔ lapaa inɔ ɛndɔnɔ ka dɔ rɛgwa nɔa nɔslɛginɔ dɔ slikerɔnɔ geenɔ, inɔ *Yahudiinɔ. Agi banɔ nɔ ci, ga ɛnjɔ a vii tsɛkɛ ma'ɛ ka maduunɔ nɔwanɔ nɔa ha dɔ Rooma. Agi banɔ nɔ ci ɛsɔ, ci nɔ Alɛmasiihu, waatoo nɔwanɔ."

³ Ɖɔki Pilaatu ka Yeesu, "Hɔ nɔ nɔwanɔ nɔa Yahudiinɔ kwa?" Ɖɔki Yeesu ka ci, "Hɔ bagi ha'ɛ."

⁴ Ɖɔki Pilaatu ka madiigɔrɔ limanyinɔ da dabaala, "Ma nee nyi naakya, pooshi bwaya uushi ashi ɛndɔna."

⁵ Amma kɔ cakɛ ɛnjitɛ dɔ macavadaana dɔ baaba uushi'inɔ ashi Yeesu, "Agi dɛeginɔ nɔ ci ka ɛnji ka purɔtɔ hanɔkaliinɔ dɔ dzɛgunɔnaakii. Anɔ hanyinɔ nɔa Galili 'watɛgi ci dɔanɔ ha'ɛ, ca shi aanɔ hanyinɔ nɔa Yahudiya. Waanɔ kɔ mbu'ya aa hanɔ ɛsɔ."

Kɔrɔnɔ tɔ Yeesu aakɔnɔwacii nɔwanɔ *Hirudusɔ

⁶ Makɔ fii Pilaatu ha'ɛ, ca lɛgwa, "Ya ɛndɔtsa, ɛndɔ Galili nɔ ci kwa?"

⁷ Makɔ fii ci ɔɔ'i, ɛndɔ Galili nɔ Yeesu, waatoo hanyinɔ nɔa nɔwanɔ Hirudusɔ, wata ca ba, wa ɛnjɔ a kɔrɔ tɔ ci aakɔnɔwacii nɔwanɔ Hirudusɔ. Ma uusɔrakii, dɔ Urusaliiama nɔ Hirudusɔ.

⁸ Makɔ nee ci ka Yeesu, kɔ dɔii ci moofasɛkɔ lanɔ. Kɔ mwayi ci neenɔ ka ci daga nɔkɔ, acii kɔ fii ci habaraakii, kɔ mwayi ci neenɔ ka dɔ sɔ nɔa hurɔshishinaakii.

⁹ Wata ca gwanɔ ka laagwa uushi'inɔ bɔzɛkii a makii. Amma pooshi uushi jikɔ Yeesu ka ci.

¹⁰ Davɔ nɔ madiigɔrɔ limanyinɔ da maliminɔ, dɔ bwaya nɔguruunɔ nɔ tii ka wulanɔ tɔ Yeesu.

¹¹ Kɔ ha'u i Hirudusɔ da soojiinaakii dɔ ci, kɔ bɔrapaa tii tɔ ci. Tɔya kavɔ ka ci nɔnyi kɔbanɔ aashikii. Ma daba'ɛkii, Hirudusɔ a ba ka ɛnjɔ a ɛnɔpaagi dɔ Yeesu ka Pilaatu.

¹² Uusɔrakii nɔjanɔ i Hirudusɔ da Pilaatu guvaanɔ, acii ma nɔa nɔkɔ tɔ'i daawaanɔ ahadatii.

La ka Yeesu gɔnɔwanɔ nɔa bɔlɔnɔ tɔ ci

(Mat. 27.15-26; Mar. 15.6-15; Yooh. 18.39-19.16)

¹³ Wata nɔgwamɔna Pilaatu a dzatɛgi dɔ madiigɔrɔ limanyinɔ da matakɔnɔwanyinɔ da hara Yahudiinɔ.

¹⁴ Ɖɔki ci ka tii, "Wiina, kɔ kiroonɔ ka nyi ɛndɔna. Kɔ bii unɔ: agi gwazeenɔ nɔ ci ka ɛnja. Wiinɔ dɔii, akɔnɔwacii unɔ ndzaa nyi ka ɔtsɔtɔ haalaakii. Amma ma nyi, ma agi wulanɔ goonɔ tɔ ci, pooshi uushi idɔpaa nyi ashikii.

¹⁵ Ha'ɛ nɔ Hirudusɔ ɛsɔ. Makɔ kɔ nee amɔ, kɔ ɛnyapaagi ci dɔ ci kaamɔ, ci baarii pooshi uushi idɔpaa ci ashikii. Acii ha'ɛ, ma nee nyi, pooshi bwaya uushi dɔii ci bahɔ bɔlɔnɔ tɔ ci.

¹⁶ Ma dɔiya, wa ɛnjɔ a fɛslɛcii tɔ ci. Ma daba'ɛkii, ɛnjɔ a kapaa tɔ ci."

[

¹⁷ Yoo, taa agi nɔgutɔ kumɔnɔ nɔa *Pasɛka patɔ, kɔ ndzaa tyasɔ see a kapaa Pilaatu ɛndɔ furɔshinɔ rɔnɔwɔ ka ɛnja.]

¹⁸ Wata ɛnji patɔ a gwanɔ ka waazɔnɔ, ɛnɔki tii, "Kyapaa keenɔ tɔ Barabasɔ, ɛnjɔ a bɔlɛgi ɛndɔtsa!"

¹⁹ Ma Barabasɔ, kɔ gimɔ ci furɔshinɔ putɔ nɔa madɛɛ ka nɔ nɔa ɛnji asɛkɔ vɔranɔ da bɔlɔ ɛnda.

²⁰ Makɔ kɔ mwayi Pilaatu kapaanɔ tɔ Yeesu, wata ca ɛnɔ ka wabɔnɔ da ɛnja.

²¹ Amma, ma tɔya, kɔ wazɔnɔ tii, ɛnɔki tii, "Wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa! Wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa!"

²² Amma ɛnɔki Pilaatu ka tii ka makkɔnɔ, "Mi nɔ bwaya uushi dɔii ci kwa? Pooshi uushi idɔpaa nyi ashi ɛndɔtsɛ bahɔ bɔlɔnɔ tɔ ci. Wa ɛnjɔ a fɛslɛcii tɔ ci, ɛnjɔ a kapaa tɔ ca."

²³ Amma, ma tɔya, kɔ wazɔnɔ tii dɔ nɔgeerɔnɔ, tɔya dzɔ dɔ banɔ, wa ɛnjɔ a gwa'avɔ tɔ ci aashi ɛnfwa. Dɔ ha'ɛ hwamɔpaa tii tɔ Pilaatu.

²⁴ Wata Pilaatu a lagi ka ci gɔnɔwanɔ makɔ sɔtɔ mwayi tii.

²⁵ Ca kapaa ka tii tɔ ɛndɔtɔ mwayi tii, waatoo tɔ ɛndɔtɔ gimɔ furɔshinɔ putɔ nɔa madɛɛ ka nɔ nɔa ɛnji asɛkɔ vɔranɔ da bɔlɔ ɛnda. Ca nɔgɔrɔ tɔ Yeesu, ca vii ka tii ka tɔya dɔ dɔ ci dɔ sɔtɔ mwayi tii.

Kɔrɔnɔ tɔ Yeesu ka bɔlɛginɔ

(Mat. 27.32; Mar. 15.21)

²⁶ Ma ən̄jə a kərə̄ tə Yeesu ka b̄ələginə, kə lapaa tii ɛndə'i ɛndə d̄ii ləməkii Simoonə. Ma ca, ɛndə Sirina nə ci. Kə lapaa tii t̄ə ci, ci ka ha nga shinə d̄ə bilə. Təya kəsə t̄ə ci, t̄əya ɲgərəvə̄nə ka ci ɛ̄nfwə̄ ɲga gwa'avə̄nə t̄ə Yeesu aashikii, ca nə'u d̄ə tii.

²⁷ Dabaala a dzə̄ d̄ə nə'unə̄ t̄ə Yeesu. Tə'i makinə̄ əsə̄ ɲja kaala vurənə̄, t̄əya tuutuu atsakii.

²⁸ Zə'uginə̄ nə Yeesu aadə̄bitii, ɛ̄ɲki ci ka tii, "Ma unə̄, maki Urusaliima, uneēmə̄ ka tuunə̄ atsaki. Amma, ma nə uushi d̄anuunə̄, tuumə̄ agyanə̄ noonə̄ na, da agyanə̄ manjeevənə̄ goonə̄.

²⁹ Aci t̄ə'i uusə̄ra na mbu'ya, ɛ̄tə̄ nə ɛ̄n̄jə a ba, t̄ə'i barə̄kaanə̄ agyanə̄ masaawiinə̄ ɛ̄tə̄ mapoomə̄, ɛ̄tə̄ masamə̄ 'wanə̄ ka manjeevənə̄.

³⁰ Uusə̄rakii nə ɛ̄n̄jə a ndzan̄jə banə̄ ka giɲunyinə̄: 'Waalayanəmə̄ keenə̄!' Ka banə̄ nə ɛ̄n̄ji ka dangərənyinə̄ əsə̄: 'Ŋgə̄d̄ə̄gimə̄ tiinə̄!'

³¹ Ya mad̄a kə̄ d̄ii ɛ̄n̄ji d̄ə kantə̄'wa ɛ̄nfwə̄ ha'a, iitə̄ na uudə̄ənə̄ ka mahuurəkə̄ya?"

³² Tə'i hara ɛ̄n̄ji bə̄ra'i; ma t̄əya, ɛ̄n̄ji maabə̄ nə tii. Kə kirə̄ ɛ̄n̄ji t̄ə tii ka dzənə̄ ka b̄ələginə̄ t̄ə tii ka ciinə̄ rə̄ɲwə̄ da Yeesu.

Gwa'avənə̄ t̄ə Yeesu aashi ɛ̄nfwa

(Mat. 27.33-44; Mar. 15.22-32; Yooh. 19.17-27)

³³ Mbu'unatii ka hatə̄ ci ɛ̄n̄jə a gwa'avə̄ ɛ̄n̄ji aashi ɛ̄nfwa, waatoo hatə̄ ci ɛ̄n̄jə a 'wa "Kə̄ɲwə̄ na", wata soojiinə̄ a gwa'avə̄ t̄ə Yeesu aashi ɛ̄nfwa. Təya gwa'avə̄ t̄ə ɛ̄n̄ji maabətə̄ bə̄ra'i əsə̄, rə̄ɲwə̄ da ciizəmə̄ Yeesu, rə̄ɲwə̄ da madzənakii.

³⁴ Wata ɛ̄n̄ji Yeesu, "Daada, tifyagi t̄ə tii, aci mashiimə̄ tii sət̄sə̄ ci t̄əya d̄a." Kə̄ təkə̄paa soojiinə̄ kə̄jeerə̄naakii ahadatii d̄ə kwaanə̄.

³⁵ ɛ̄n̄ji patə̄, kə̄ kə̄ɲaanə̄ tii ka tsaamə̄ sət̄ə̄ ca d̄aada. Ma gayinə̄ ɲga Yahudiinə̄, kə̄ ha'u tii d̄ə Yeesu, ɛ̄n̄ji tii, "Kə̄ mbee ci ka luupaa t̄ə hara ɛ̄n̄ja. Mad̄a ci nə Aləmasiihu ɛ̄ndətə̄ ta'i ɛ̄ntan̄fə̄, wa ca luupaa naakii na!"

³⁶ Soojiinə̄ maa, kə̄ ha'u tii d̄ə ci. Təya ɛ̄ntsahtə̄ aabiikii kaa t̄əya vii ka ci mahwarək̄inə̄.

³⁷ ɛ̄n̄ji tii, "Mad̄a ɲwan̄jwə̄ ɲga Yahudiinə̄ nə h̄ə̄ tanyi, luupaa naaku na!"

³⁸ Tə'i manaahək̄ii əsə̄ ash̄i ɛ̄nfutə̄ gwa'avə̄ ɛ̄n̄ji t̄ə Yeesu aashikii oo'i, "Ma ɛ̄ndə̄na, ci nə ɲwan̄jwə̄ ɲga Yahudiinə̄."

³⁹ Wata ɛ̄ndə̄'i ɛ̄ndə̄ agi ɛ̄n̄jitə̄ gwa'avə̄ ɛ̄n̄ji t̄ə tii a dzaana t̄ə Yeesu. ɛ̄n̄ji ci, "ɛ̄ntaa kə̄ bii h̄ə̄ oo'i, h̄ə̄ nə Aləmasiihu? Aa luupaa naaku nə, ha luupaa tiina!"

⁴⁰ Amma, makə̄ fii ɛ̄ndə̄'i ɛ̄ndətə̄ ha'ə̄, kə̄ lii ci ka ci ɲguruunə̄, ɛ̄n̄ji ci, "Ya ha, ɛ̄ntaa gə̄ɲwanə̄ rə̄ɲwə̄ laḡi ɛ̄n̄ji kaama? Paa h̄ə̄ ka ɲgwələnə̄ aci ɛ̄ntan̄fə̄ kwa?"

⁴¹ Ma kaɲjwə̄, madə̄bək̄ii nə gə̄ɲwaana, aci ma sət̄ə̄ d̄ii ɲwə̄, anək̄ii lii ɛ̄n̄ji kaɲjwə̄ gə̄ɲwanə̄. Amma, ma ɛ̄ndə̄tsa, pooshi taa mi d̄ii ci ɛ̄tə̄ madzəmə̄."

⁴² Wata ɛ̄n̄ji ci ka Yeesu, "Yeesu, aa ha buurətə̄ t̄ə̄ nyi uusə̄ratə̄ nii kwa d̄a ɲwan̄juunaaku."

⁴³ ɛ̄n̄ji Yeesu ka ci, "Tantanyinə̄ cii kya ba ka h̄ə̄: ɛ̄nshinə̄ ndzaanaɲwə̄ agi Aləjana.*"

ɛ̄ntənə̄ ɲga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Yooh. 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ma ɛ̄tsə̄ uusə̄ra ahada na, wata kə̄ bwasee uusə̄ra ka b̄ərənə̄. Kə̄ d̄ii təkunə̄ anə̄ hanyinək̄ii patə̄ d̄əgwamə̄, ha'ə̄ d̄ii tibisə̄ makkə̄ ɲga kədə̄wanə̄. Tə'i gwada wahə̄ ama hatə̄ palee d̄ə laabanə̄ asəkə̄ *yi ɲga ɛ̄ntan̄fə̄. Wata pyaahu! gwadatə̄ a təkə̄gi bə̄ra'i.

⁴⁶ Kanə̄ nə Yeesu vurənə̄ ɛ̄tə̄ shi ka tsaamə̄ sət̄ə̄ ca d̄a, makə̄ nee tii, kə̄ ɛ̄nȳi tii satii d̄ə ba'avə̄ ma'yanaaki." Baginaakii ha'ə̄, wata ca ɛ̄ntə̄gi.

⁴⁷ Neenə̄ ɲga ɲwan̄jwə̄ ɲga soojiitə̄ ɲji davə̄ ka sət̄ə̄ d̄aad̄ii patə̄, wata ca d̄əla d̄ə ɛ̄ntan̄fə̄, ɛ̄n̄ji ci, "Asee goon̄ga tanyi, ma ɛ̄ndə̄na, pooshi sə̄ ɲga idə̄paanə̄ ashikii." †

⁴⁸ Patənə̄ ɲga dabaala ɛ̄tə̄ shi ka tsaamə̄ sət̄ə̄ ca d̄a, makə̄ nee tii, kə̄ ɛ̄nȳi tii satii d̄ə d̄əgə̄ ɛ̄dzəmət̄ii aci t̄əgunuunə̄.

⁴⁹ Patənə̄ ɲga guviinə̄ ɲga Yeesu da makiitə̄ nyi'wa t̄ə ci daga anə̄ hanyinə̄ ɲga Galili, kə̄ kə̄ɲaanə̄ tii dzadə̄ gi'u ka tsaamə̄ sət̄ə̄ ca d̄a.

23:29 23:29 21.23. **23:30 23:30** Hoos. 10.8; Sə̄niinə̄ 6.16. **23:31 23:31** 1 Piita 4.17. **23:33 23:33** Isaa. 53.12.

23:34 23:34 Jab. 22.19; Mat. 5.44; Luka 6.28; Slənə̄ 7.60. **23:35 23:35-39** Jab. 22.8; 109.35. **23:36 23:36** Jab.

69.22. **23:37 23:37-38** Mat. 27.11. * **23:43 23:43** ɛ̄ndə̄'i ləmə̄ ɲga ha dagyə̄. **23:43 23:43** 2 Koor. 12.3.

23:44-45 23:44-45 Am. 8.9. **23:46 23:46** Jab. 31.6; Slənə̄ 7.59. † **23:47 23:47** pooshi sə̄ ɲga idə̄paanə̄ ashikii:

Mat. 27.19; Slənə̄ 3.14; 7.52; 22.14. **23:49 23:49** 8.2-3; Jab. 38.12.

*Ngədfənə tə Yeesu**(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Yooh. 19.38-42)*

⁵⁰ Tə'i ɛndə'i ɛndə dʒi ləməkii Yusufu, ɛndə Arimatiya anə hanyinə ŋga Yahudiita. Ma ca, ŋunyi ɛndə nə ci, ɛndə goonŋa ɛsə. Rəŋwə nə ci agi *mətərəkɪnə ŋga Yahudiinə.

⁵¹ Amma, madzəmə ka ci nə sətə dʒi hara gayinə, waatoo aniyatii da slənətsatii. Aci ma ci, bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə ɛntaŋfə a da ŋwanjuunaakii.

⁵² Wata ca madə, ca palə aa ha ŋgwaməna Pilaatu kaa ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu.

⁵³ Makə luuvə Pilaatu ka ci, wata ca dzə ka jimagərə də wə ŋga Yeesu ashi ɛnfwa. Ca hadətə tə ci də marəma, ca banee ka ci asəkə kura gu'u ətə tələpaa ɛnji ashi pasla.

⁵⁴ Ma dʒi ətse patə, uusəra ŋga ndzanə *uusərə ŋga ɛpisəka.

⁵⁵ Ma makiitə nyi'wa tə Yeesu daga anə hanyinə ŋga Galili, kə gi tii atsaa Yusufu. Kə tsaaməgərə tii aasəkə gu'wə, təya nee taa iitə banee ci ka Yeesu.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya ɛnəgərə aasəkə vərənə. Təya da maarə ətə dʒi zənəkii ŋga'ə da urəɟya ka bəzəpaanə də wə ŋga Yeesu.

Ma uusəra asavee, kə ɛpi tii səkə makə sətə bii *bariwa.

24*Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ɛnja**(Mat. 28.1-10; Mar. 16.1-8; Yooh. 20.1-10)*

¹ Ma tsəɟakə uusəra alatə, kə ma'i makiita, təya ŋgərənə maarətə dʒi tii, təya dzə aa ma gu'u.

² Ma gi təya, kə dalagi ɛnji faaratə pya'ə ɛnji də ma ŋga gu'ukii.

³ Ma təya dəməgərə, wata malapaamə tii wə ŋga Yeesu Slandana.

⁴ Kə pa'əənə ka tii ma, pooshi tii shii sə ŋga banə. Ma təya nee, kə jigagi ŋguyirənə bəra'i da i kəjeerənə ca bərə ashitii.

⁵ Wata ŋgwələnə a kəsəgi tə tii, təya gwanjəe ka nətii aa panə aa panə. ɛŋki ŋguyiriitə ka tii, "Mi cuuna aalə ɛndə vii ɛpinə agi maməətə ɛnji kwa?"

⁶ Ma ca, kə ma'i ci, paa ci ma'ə ganə. Buurətəmə sətə bii ci koonə, ci ma'ə anə hanyinə ŋga Galili.

⁷ Kə bii ci koonə, ma ca, *Uuzənə ŋga ɛnda, tyasə ka viinə nə ɛnji tə ci ka ma'waslyakə ɛnja; ɛnjə a gwa'avə tə ci aashi ɛnfwa, ca ɛntə, ca madətə agi maməətə ɛnji ka makkənə ŋga uusəra."

⁸ Wata pii makiitə a buurətə wabətə ŋga Yeesu,

⁹ təya madə gatə a ma gu'u, təya dzə ka dzəgunəgi ətse patə ka *lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aməntaŋə da i ka hara ɛnjitə ŋga nə'u tə ci.

¹⁰ Ma makiitə dʒi ha'ə, tii nə Mariyaama Magəɟalina, Yawana, da Mariyaama məci Yakubu da hara makinə. Tii bii sətə ha'ə ka masləkee ɛnja.

¹¹ Amma, ma masləkee ɛnja, kə ŋgirə tii wabənə ŋga makiitə ka uushi zabə, pooshi tii luuvə.

¹² Patə da ha'ə, ma Piita, kə ma'i ci, ca huyipaa aanə gu'wa. Ca gwanjaanə ka riŋgəɟənə. Ma ca nee, wata kəjeerənə mbəɟaanə. Kə dʒi ka ci ka sə ŋga hurəshishinə. Ca palə saakii.

*A rəgwa Imawusə**(Mar. 16.12-13)*

¹³ Uusərakii ha'ə, *lyawarənə ŋga Yeesu bəra'i a dzə aasəkə ɛndə'i vərənə dʒi ləməkii Imawusə. Kilooməeta pu'u aməntaŋə nəndə ahada vərənəkii da vərənə ŋga Urusaliima.

¹⁴ Təya dzə də wabə haala ŋga sətə ɟaadʒi patə.

¹⁵ Asee, ma saa'itə təya wabə ha'ə, kə lapaa Yeesu də naakii nə tə tii. Nə'ushinə nə tii da ci.

¹⁶ Agi neenə nə tii ka ci, amma pooshi tii puləgi oo'i, ci.

¹⁷ ɛŋki Yeesu ka tii, "Mi cuuna dzə də wabənə ahadoonə, una dzə də wiina?" Wata təya kəŋaanə. Kə dzəgəpaa mabətəsəkə tə tii.

¹⁸ Tə'i ɛndə'i ɛndə agitii ətə dʒi ləməkii Kəliyapasə. ɛŋki ci ka Yeesu, "Patənə ŋga ɛnji də Urusaliima, kə shii tii sətə ɟaadʒi davə kwakwatə. Yo, wata hə daanəku nə mu'umə ətə mashiimə nii?"

¹⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ŋgutə uusha?” Əŋki tii ka ci, “Ya sətə dīi tə Yeesu əndə Nazaratu. Ma ca, anabi nji ci, əndə baawəda ka rəgwa sləna da rəgwa wabənə akəŋwacii Əntanfə da akəŋwacii ənji patə.

²⁰ Kə vii madiigərə limanyinə da matakəŋwanyinə geenə tə ci ka ənja, kaa təya dfa gəŋwanə ŋga bələnə tə ci. Təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa.

²¹ Ma ina, kə kii inə niinə oo'i, ci nə əndətə nja dzə ka luupaanə tə ənji *Isərayiila. Amma wiinə dīi, makkənə ŋga uusərə ənshinə makə dfaadīi uushi'iitsa.

²² Ha'ə maa, tə'i hara makinə ahadeenə kədəpaa tiinə. Aci ma ənshinə pədeerənə tsəfaka, kə wuuri tii aanə gu'u.

²³ Ma dzənətii, malapaamə tii wə ŋga Yeesu davə. Wata təya shi ka banə keenə oo'i, kə shigi malaal'ikanyinə ka tii; təya ba ka tii oo'i, da i əpinə nə ci.

²⁴ Tə'i hara ənji əsə ahadeenə gi aanə gu'u, təya lapaa ha'ə tanyi makə sətə bii makiita. Amma paa tii nee ka ci.”

²⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Una, pooshi nuunə! Malyabatanyinə nuunə ka rəgwa ŋga luuvə sətə wabi anabiinə patə.

²⁶ Madəbeemə *Aləmasiihu a cibə makə ətsə, kaa Əntanfə a vii ka ci dūunuunə kwa?”

²⁷ Wata ca ndzanə dzəgunətə ka tii sətə bii malaaba ləkaləkatə agyanə naakii na. Waatoo, ndzanənə asəkə ləkaləkatənyinə ŋga Muusa, ca uudəpaa də ŋga anabiinə patə.

²⁸ Makə mbu'i tii kədəhə da vərəatə ci lyawariitə bəra'i a dzə aa dəvə, dfanə nə Yeesu makə pitəginə aakəŋwa.

²⁹ Amma təya kəsəpaa tə ci, əŋki tii, “Baa amə ganə, acii kə uugi kədəwanə dfanə, wiinə vədə ka dfanə.” Wata Yeesu a dəməgərə atsatii.

³⁰ Təya ndzaanə ka zəma. Ca ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntanfə, ca baatsəpaa, ca vii ka tii.

³¹ Wata kə dzəgi sətə səmədəgi ginətii, təya puləgi də ci. Amma kə rarə'igi ci akəŋwaciitii.

³² Əŋki tii ahadatii, “Ya makə njii kəya wabə kaŋwə a rəgwa, ca dzəgunətə kaŋwə agyanə sətə bii malaaba ləkaləkatə, əntaa kə njaŋwa fa shiivə asəkə ədzəmaŋwə kwa?”

³³ Wata təya madətə ka tsaakii ha'ə, təya ənəgərə aa Urusaliima. Mbu'unatii, təya lapaa tə lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aməntanə da hara ənjitə abitii.

³⁴ Neenatii ka lyawariitə bəra'i, wata əŋki tii ka tii, “Goŋga tanyi! Kə ma'i Yeesu Slandanə agi maməətə ənja. Kə shigi ci ka Simoonə.”

³⁵ Fanatii ha'ə, wata təya ndzanə dzəgunə ka tii sətə dfaadīi a rəgwa, i makə sətə puləgi tii də Yeesu, ci ka ha ŋga baatsəpaa buroodi.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii

(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8)

³⁶ Tii ma'ə ka wabənə ha'ə, ma nee tii, kəŋə nə Yeesu də naakii nə ahadatii. Əŋki ci ka tii, “Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə!” *

³⁷ Kə ŋgwali tii, kə li'i ma'yanatii. Aci ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə shigərə aagitii.

³⁸ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Mi li'i ma'yanə goona? Ka mi də hiimatə ha'ə a nuuna?”

³⁹ Tsaamətəmə ciinəki da səfəki. Də ha'ə shiinuunə oo'i, nyi ənə weewee. Ma dfanuuna, ndaabətəmə tə nyi, tsaamətəmə tə nyi koona shii. Ma bərəhinə kamə, pooshi luwə ashikii, pooshi ilə əsə makə əndə cuuna nee ashiki.”

⁴⁰ Ma ca dzə də wabənə ha'ə, ca baarii ka tii ciinəkii da səfəkii.

⁴¹ Kə dīi lyawarənə moodasəkə lanə. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə. Ha'ə maa, ma'ə tii mambeemə ka luuvənə. Əŋki Yeesu ka tii, “Tə'i unə da zəmə kwa?”

⁴² Wata təya ŋgərə masəərə hərəfinə, təya vii ka ci.

⁴³ Ca ŋgərə hərəfiitə, ca adə, ginətii a nee.

⁴⁴ Ma daba'əkii, əŋki Yeesu ka tii, “Wiinə sətə njii kya baaba koona, nyi ma'ə ahadoonə: kə dəbee sətə nyaahə ənji agyanəki patə a dfa, waatoo, sətə asəkə bariya ŋga Muusa, da asəkə ləkaləkatənyinə ŋga anabiinə da asəkə Jabuura əsə.” †

⁴⁵ Wata Yeesu a wunəgi nətii kaa təya mbee ka paaratə sətə asəkə ləkaləkatəkii.

24:19 24:19 7.16. 24:21 24:21 1.68; 2.38. 24:24 24:24 24.12; Yooh. 20.3-10. 24:25 24:25-27 24.45. 24:27 24:27 24.44. 24:32 24:32 24.45. 24:34 24:34 Mar. 16.7; 1 Koor. 15.4-5. * 24:36 24:36 1 Koor. 15.5; jamənə: Luka 2.14. 24:37 24:37 Mat. 14.26; Mar. 6.49. 24:41 24:41-43 Yooh. 21.5,10; Slənə 10.41. † 24:44 24:44 24.27; Yooh. 5.39; Muusa: Slənə 7.9-10,25-27,35,37-39; Yooh. 5.46; anabiinə: Isaa. 52.13-53.12; Hoos. 6.2; Jabuura: Jab. 22.69. 24:45 24:45 24.25-27,32; Yooh. 20.9.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, “Wiinə sətə nyaahə ənji agyanəki: tyasə see a cibə Aləmasiihu, ca əntə. Ma ka makkənə ŋga uusəra, ca madətə agi maməətə ənja.

⁴⁷ Ma daba'əkii, ənjə a waaza ka ənji agyanə baanə ka Əntanfə da upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənə. Ma waazaatsa, də Urusaliima ca ndzanə, ca mbu'u ka patənə ŋga ənji agi duuniya.

⁴⁸ Unə nə seedawiinə ŋga uushi'iitsa.

⁴⁹ Ma sətə bii Daadə viinə koonə, ka sləkeenə nə nyi koonə. Amma ndzaamə ganə asəkə vəranə zəku'i see madə jima baawəfa koonə dadagyə.”

Ndərənə ŋga Yeesu aadəgyə

(Mar. 16.19-20; Slənə 1.9-11)

⁵⁰ Ma daba'əkii, wata ca fədfə tə lyawarənaakii, təya palə aaba'ə vəranə kədəhə da vəranə ŋga Bayitaniya. Mbu'unatii, wata ca madəe ka ciinəkii kaa ca daanə ka tii barəkaanə.

⁵¹ Ma ca dzə də fa ka tii barəkaanə, wata kə təkəgi ci da tii ha'ə, ca ndərəgi aadəgyə.

⁵² Ma təya, kə gərə'waanə tii ka dūunətənə tə ci. Ma daba'əkii, wata təya madə, təya ənəgərə aa Urusaliima də manjushinə.

⁵³ Uusərə patə nji təya dəla də Əntanfə asəkə yaakii.

24:46 24.46 9.21-22; Mat. 26.56; Mar. 14.49; 1 Koor. 15.3-4; Slənə 17.2-3; 28.23.   **24:47 24.47** 3.3; Slənə 1.8; 5.31; 11.18; 17.30-31; 20.21; Rooma 15.19.   **24:48 24.48-49** Slənə 5.32; Yooh. 15.26-27.   **24:48 24.48** Slənə 1.8,22; 2.32; 3.15; 4.33; 10.39-41; 13.31.   **24:49 24.49** 4.18.   **24:50 24.50-51** 9.51; Mar. 16.19; Slənə 1.9; 3.21.   **24:52 24.52** Slənə 1.12; Yooh. 14.28; 16.22.

Njunyi Habara dacia Yoohana

Wabəətə ca vii əpinə

¹ 'Watəginə duuniya ma'ə matagamə, tə'i wabənə. Ma wabənəkii, tii da Əntanjə nji ka hakii. Əntanjə nə ci.

² Ndzanənə ka 'watəginə nə wabənəkii da Əntanjə.

³ Daciikii tagii Əntanjə patənə nja uushi'inə, taa rənjwə pooshi uushi tagii Əntanjə yadə ciinəkii agikii.

⁴ Wabənəkii ca vii əpinə. Ma əpinəkii, ci ca kira bərənə ka ənji shiŋkinə.

⁵ Ma bərənəkii əsə, agi təkunə nə ci ka bərənə, pooshi təkunə da baawəfa nja bələgi bərənəkii.

⁶ Tə'i əndə'i əndə sləkee Əntanjə ka ci kaa ca slənə ka ci, ətə dīi ləməkii Yoohana.

⁷ Ci shi ka seedaginə ka ənji agyanə bərənəkii kaa patənə nja ənjə a fa habarakii, təya luuvə.

⁸ Əntaa ci də nəkii nə bərənəkii, amma ma shi ci, kaa ca shi ka baarənə ka ənji agyanə bərənəkii.

⁹ Ma bərənəkii, ci nə tantanyitə bərənə. Kə shi ci aa duuniya, kaa ca shii bərənə ka patənə nja ənji shiŋkinə.

¹⁰ Asəkə duuniya nji wabənəkii. Daciikii əsə tagii Əntanjə duuniya, amma patə da ha'ə, pooshi *duuniya shii tə ci.

¹¹ Aagi ənjaakii shi ci, amma ma təya, pooshi tii liwə tə ci.

¹² Ma ənjitə liwə tə ci, təya vii goonja ka ləməkii, kə vii ci ka tii baawəfa nja ndzaanə ka manjeevənə nja saakii.

¹³ Ma təya, Əntanjə ci saakii vii ka tii əpinə, əntaa dāgi shishinə nja əndə shiŋkinə saakii, taa dāgi aniya nja əndə shiŋkinə əsə.

¹⁴ Ma wabənəkii, kə ndzaa ci ka əndə shiŋkinə, ca ndzaanə ahadaamə. Kə nee inə ka duunuunaakii, waatoo, ətə vii Dii ka Uuzənaakii rənjwə dyanə. Tə'i ci da pwapoone da goonja ka shaŋə. *

¹⁵ Ma Yoohana, kə wabi ci agyanəkii, ca nğoree ka uurakii, əŋki ci: "Waatsə əndətə nji kya ba: ma əndətə na uugya ba'ə ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka 'watəginə nə ci."

¹⁶ Anəkii anəkii nə wabənəkii ka dā kaamə pwapoone. Agi malanjə nja'ənaakii ənə cii kəya dā kaamə.

¹⁷ Ma vii Əntanjə bariya, dacia Muusa. Amma ma pwapoone da goonjaanə, dacia Yeesu *Aləmasiihu.

¹⁸ Ma Əntanjə, pooshi əndə sha nee ka ci shaŋə. Uuzənaakii rənjwə dyanə ci ka nəkii, Əntanjə nə ci. Ka hakii nə tii da Dii, ci baarəgi kaamə furəŋənə tə ndzaanə nja Əntanjə.

Waazanə nja Yoohana

(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Ma ka əndə'i uusara, wata *Yahudiinə də Urusaliiima a sləkee ka limanyinə da hara ənji agi slikərənə nja *Leewi aabii Yoohana kaa təya ləgwa ka ci wu sanə nə ca. Wiinə seedatə vii ci ka tii,

²⁰ pooshi ci naanagi ka ənəpaagi ka tii də ləgwanatii, kə wabi ci ka tii paŋgəraŋə paŋgəraŋə, əŋki ci, "Ma nyi, əntaa Aləmasiihu nə nyi."

²¹ Əŋki tii ka ci, "Aa wu dīi nə ha? Hə nə *Iliya kwa?" Əŋki ci: "Pooshi." "Aa, hə nə anabitə bii ənji na shi kwa?" Əŋki ci, "Pooshi."

²² Əŋki tii ka ci, "Aa, bawə keenə taa wu nə ha, acii nja'ə keenə nə ənəpa də wabənəkii ka ənjitə sləkee keenə. Wu nə hə kwa?"

1:1 1.1-2.4 'Wat. 1.1-2.4; Yoo. 17.5; Fil. 2.6; 1 Yoo. 1.1-2; Səniinə 19.13-16. **1:3 1.3-4** 1.9-10; 5.26; 1 Koor. 8.6; Kwal. 1.16-17; Iber. 1.2; Səniinə 3.14. **1:5 1.5** 'Wat. 1.3-4. **1:6 1.6** Mat. 3.1. **1:8 1.8** 1.20. **1:9 1.9-10** 8.12; 17.25; 1 Yoo. 2.8. **1:12 1.12** 1 Yoo. 3.1; Gal. 3.26; 4.5. **1:13 1.13** 3.3,5-6; 1 Piita 1.23; 1 Yoo. 3.9. * **1:14 1.14** Gal. 4.4; Fil. 2.7; 1 Tim. 3.16; Iber. 2.14; 1 Yoo. 4.2; kə nee inə ka duunuunaakii: Mat. 17.2; Yoo. 2.11; 1 Yoo. 1.1-3. **1:15 1.15** 1.24-27,30; 5.31-34,36. **1:17 1.17** 7.19; Shig. 31.18. **1:18 1.18** 6.46; 14.8-9; Shig. 33.20; Mat. 11.27; 1 Tim. 6.16; 1 Yoo. 4.12. **1:19 1.19-27** 5.33. **1:20 1.20** 3.28. **1:21 1.21** Mat. 2.14; Yoo. 6.14.

²³ Yoohana a ənəpaagi ka tii də wabənə asəkə ləkaləkətə n̄ga anabi Isaaya, əŋki ci, “Nyi nə əndətə kaalii agi bilinə oo’i, Kəjeemə ka rəgwa n̄ga Slandana, hadatəgimə.”

²⁴ Ma ən̄jitsa, *Farisanyinə sləkee ka tii.

²⁵ Təya ba ka Yoohana, “Madə əntaa Aləmasiihu taa Iliya taa anabi nə hə saŋa, ka mi cii kwa dā ka əŋji bapətisəma?”

²⁶ Əŋki Yoohana ka tii, “Də ma’inə cii kya dā bapətisəma, amma ahadoonə kəŋə nə əndətə mashiimuunə.

²⁷ Ma ca, ci na uugya ba’ə ka shinə. Taa zə’u n̄ga dibinaakii mambu’umə nyi bahə pəreginə.”

²⁸ Ma ətsə patə, də Bayitaniya slənyi, atanəgi gəərə n̄ga Urədunə, hatə n̄ji Yoohana a yiiḃə bapətisəma ka əŋja.

*Uundzə Baga n̄ga Əntanfə

²⁹ Ma ka pukyatə hakii, kə nee Yoohana ka Yeesu ca shi aabiikii. Makə nee ci ka ci, əŋki ci, “Waatə Uundzə Baga n̄ga Əntanfə. Ci nə əndə n̄gərəgi ‘waslyakəənə n̄ga *duuniya.

³⁰ Waatə əndətə n̄ji kya wabə koonə agyanəkii, ətə n̄ji kya ba, ma əndətə na uugya ba’ə ka shinə, kə palee ci ka nyi, acii daga ka ‘watəginə nə ci.

³¹ Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma shinaaki, nya dā ka əŋji bapətisəma də ma’inə, kaa nya shii baariinə tə ci ka əŋji *Isərayiila.”

³² Wiinə seedatə vii Yoohana, kə bii ci, “Kə nee nyi ka Malaaba Ma’yanə ca jima dadagyə makə kurəkuta, ca kəŋaanə anəkii.

³³ Ma nyi, paa nyi sha shii tə ci, amma ma əndətə sləkee ka nyi kaa nya dā bapətisəma də ma’inə, ci bii ka nyi oo’i, ma əndətə nii kwa nee Malaaba Ma’yanə a jima, ca kəŋaanə anəkii, ci na dā bapətisəma də Malaaba Ma’yanə.

³⁴ Kə nee nyi də ginəki. Wanyinə ka baginə pəŋgəraŋə, ci nə *Uuzənə n̄ga Əntanfə.”

†

Təkəŋwatə *lyawarənə n̄ga Yeesu

³⁵ Pukyatə hakii əsə, kəŋə kəŋə nə Yoohana tii da lyawarənaakii bəra’i.

³⁶ Makə nee ci ka Yeesu ca dzə a rəgwa, əŋki ci, “Waatə Uundzə Baga n̄ga Əntanfə.”

³⁷ Wata kə fii lyawarənaakii ətə bəra’i ca ba ha’ə, wata təya palə atsaa Yeesu.

³⁸ Yeesu a zə’ugi. Ma ca nee wata təya nə’u tə ci, ca ləgwa ka tii, “Mi cuuna ala?” Əŋki tii ka ci, “Rabbi, (makə bana maləma) da saŋə nə ha?”

³⁹ Əŋki ci ka tii, “Shoomə ka neenə.” Wata təya palə, təya dzə ka neenə ka hatə d̄ii ci davə. Ma saa’ikii, tibisə ənfwadə n̄ga kədəwanə. Wata təya uudəpaa ka uusərakii da ci.

⁴⁰ Ma ən̄jitə bəra’i fii wabənə n̄ga Yoohana, təya nə’unətsa tə Yeesu, Andərawəsə nə ləmə n̄ga əndə’i əndə agitii, waatoo, ndzəkəŋuci Simoonə Piita.

⁴¹ Pii wata ca dzə ka alətənə tə ndzəkəŋuci, waatoo, tə Simoonə, ca ba ka ci, “Kə lapaa inə tə Aləmasiihu” (makə bana, Matadəkii).

⁴² Wata ca kəgə tə Simoonə aabii Yeesu. Yeesu a tsaamə tə ci, əŋki ci, “Simoonə nə ləməku, uuzənə n̄ga Yoohana. Ma aakəŋwa, Keefasə ndzaanə ləməku.” Ma ləmə Keefasə, uushi rəŋwə da ‘wanə Piita, waatoo, pasla.

‘Wanə n̄ga Yeesu tə Filibusə tii da Nataniyalə

⁴³ Ma pukyatə hakii, kə ma’i Yeesu kaa ca palə aanə hanyinə n̄ga Galili. Wata ca dzə, ca lapaa tə Filibusə, ca ba ka ci, “Nyi’wawə tə nyi.”

⁴⁴ Ma Filibusə, əndə Bətesayida nə ci. Waatoo manjeevə vəranə rəŋwə nə tii da i Andərawəsə da Piita.

⁴⁵ Wata Filibusə a lapaa tə Nataniyalə, əŋki ci ka ci, “Ma əndətə nyaahə Muusa agyanəkii asəkə ləkaləkətə n̄ga bariya, i anabiinə maa, kə nyaahə tii agyanəkii, kə lapaa inə tə ci, waatoo Yeesu uuzənə n̄ga Yusufu əndə Nazaratu.”

⁴⁶ Əŋki Nataniyalə ka ci, “Bahə tə’i uushi n̄junyikii ca shigi asəkə vəranə n̄ga Nazaratu nii?” Əŋki Filibusə, “Shiwa nda nee ka ci.”

⁴⁷ Makə nee Yeesu ka Nataniyalə ca shi aabiikii, kə wabi ci agyanəkii, əŋki ci, “Waatə tantanyitə uuzətə Isərayiila, tə’i goonəganə ashikii.”

1:23 1.23 Isaa. 40.3. 1:25 1.25-26 1.33; Mat. 21.25. 1:27 1.27 1.15; Slənə 13.25. 1:28 1.28 10.40; Mat. 3.13.
1:29 1.29 1.36; Isaa. 53.6-7; 1 Piita 1.19; 1 Yooh. 2.2; Səniinə 5.6. 1:30 1.30 1.15. 1:32 1.32 Mat. 3.16. † 1:34
1.34 Uuzənə n̄ga Əntanfə: 1.49; 5.18-23; 10.36; 11.27; 20.31; Mat. 3.17; 27.54; Slənə 9.20. 1:36 1.36 1.29. 1:40
1.40-42 Mat. 4.18-20. 1:41 1.41 4.25. 1:42 1.42 Mat. 10.2; 16.18. 1:45 1.45 Dzək. 18.15; Isaa. 9.5; 42.1-4;
Əzaki. 34.23; Mika 5.1-3.

⁴⁸ Nataniyalə a ləgwa ka Yeosu, əŋki ci, “Dama sanə shii hə tə nya?” Əŋki Yeosu ka ci, “Taabu'u 'wii Filibusə tə hə, kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva.”

⁴⁹ Əŋki Nataniyalə, “Maləma, hə nə Uuzənə nga Əntanǝfə tanyi, ŋwanǝwa nga əŋji Isərayiila.”

⁵⁰ Əŋki Yeosu, “Kə vii hə gooŋga acii bii nyi kə nee nyi ka hə atsa ənfwə uudəva tane nii? Ka neenə nə hə ka hara madiigərə uushi'inə palee ka ətsa.”

⁵¹ Wata ca tsakə banə ka ci, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə, ka neenə nuunə ka dadagyə mawunəkii; malaa'ikanyinə nga Əntanǝfə a ndərə, təya jima aagyanəki, nyi *Uuzənə nga ənda.”

2

Zəmə əndzanə nga da məhura də Kana

¹ Ma ka makkənə nga uusəra, kə dīi əŋji əndzanə nga da məhura asəkə vəranə nga Kana anə hanyinə nga Galili. Kə gi məci Yeosu ka əndzanəkii.

² Ma Yeosu da lyawarənaakii əsə, kə bii əŋji ka tii zəmə əndzanəkii.

³ Ma ətsə əŋji agi zəmə əndzanəkii, kə uudəgi ma'i inaba. Wata məci Yeosu a shi aabiikii, kya ba ka ci, “Kə uudəgi ma'i inaba agyanə slanǝji əndzanə.”

⁴ Əŋki Yeosu ka ki, “Yaayi, əntaa wabənaaku ətsa. Ma'ə saa'yaaki mambu'umə.”

⁵ Məci Yeosu a ba ka əŋji sləna, “Damə sətə nii kəya ba koonə patə.”

⁶ Ma dava, tə'i gəranynə kuwa. Taa ŋgutə rəŋwə agitii, agi luunə nə ci uuda ma'inə bahə pu'u. Ma gəriitsa, ka kubəginə makə sətə dīi alə'aada nga *Yahudiinə ka paslə də Əntanǝfə.

⁷ Wata əŋki Yeosu ka əŋji sləna, “Naanatəmə gəriitsə də ma'inə.” Təya naanətə pyaslyə'ə aa matii.

⁸ Wata əŋki ci ka tii, “Əgəciimə ma'iitsə asəkə gəriitsə, una kərə ka kadala.” Wata təya əgə ma'inəkii, təya kərə ka ci.

⁹ Ca təbətə. Asee kə zə'ugi ma'inəkii ka ma'i inabi. Amma mashiimə ci tadə dama shi ma'i inabikii. Ma əŋji slənətə əgya ma'inəkii, kə shii tii. Wata kadala a 'wa tə dagwa madanə,

¹⁰ əŋki ci ka ci, “Taa wu patə, ŋunyi ma'i inaba viinəkii ka əŋji zəku'i. Madə kə sii əŋji, kə əburi əŋji, əŋjə a kira mahwarəkinə ha'ə. Amma ma hə naaku, madamə hə ha'ə. Mahwarəkinə vii hə zəku'i, ha vii ŋunyikii daaba'ə.”

¹¹ Ətsə nə 'watəginə nga slənə sə nga hurəshishiitə dīi Yeosu. Ma sə nga hurəshishiitsa, də Kana anə hanyinə nga Galili dīi ci. Də ha'ə baarii ci dūunuunaakii, wata lyawarənaakii a vii ka ci gooŋga. *

¹² Ma daaba'ə ətsa, wata i Yeosu da məci da i ndzəkəŋushi'inəkii da lyawarənaakii a madə, təya palə aa Kafarənahumə, təya banee gi'u davə.

*Shaabaginə nga Yeosu tə əŋji da firiiinə asəkə *yi nga Əntanǝfə*

(Mat. 21.12-13; Mar. 11.15-17; Luka 19.45-46)

¹³ Makə uugi kumənə nga *Yahudiinə ətə ci əŋjə a 'wa *Pasəka mbəshanə, wata Yeosu a madə, ca palə aa Urusaliima,

¹⁴ ca dzə aasəkə yi nga Əntanǝfə. Makə gi ci, kə lapaa ci əŋji dərə də liinə i bagiinə i bilyamasariinə, da əŋji pəra kwaɓa dasə anə ha nga ndzaanatii.

¹⁵ Wata ca ŋgərə zə'wa, ca dzəbatə ka uu'yanə, ca shaabagi tə tii patə asəkə yi nga Əntanǝfə, bagiinə da liinə patə, ca dzaadzapaa ha nga pəra kwaɓa, ca waa'agi kwaɓanyinatii,

¹⁶ ca ba ka əŋjitə ca dərə də bilyamasariinə, “Fədəgimə uushi'iitsə patə! Goona zhi'wee ka yi nga Daadə ka luuma!”

¹⁷ Makə nee lyawarənaakii ha'ə, wata təya buurətə oo'i, ma bii malaaba ləkaləkatə, “'Ya'ə Əntanǝfə, hənənə makə gunə a ədzəməki nə uudətə cii kya uudə tə yaaku.”

¹⁸ Ma daba'əkii ha'ə, wata *gayinə nga Yahudiinə a shi, təya ləgwa ka ci, əŋki tii, “Ŋgutə sə nga hurəshishinə cii kwa dā ka baarəginə keənə oo'i, Əntanǝfə vii ka hə baawəda nga d'anə ha'a?”

¹⁹ Əŋki Yeosu ka tii, “Madə uulagyuunə yinə nga Əntanǝfə, agi baanə makkə nə nyi ka ənənə ka ghənətənə.”

1:49 1.49 1.34; 12.13; Mat. 27.42. 2:1 2.1-11 4.46. 2:4 2.4 7.6,30; 8.20; 12.23; 13.1; 17.1; Luka 22.53. 2:6 2.6 Mar. 7.3-4. * 2:11 2.11 sə nga hurəshishinə: 2.23; 3.2; 4.54; 6.26; 11.47-48; 20.30; Slənə 2.22; Rooma 15.19. 2:12 2.12 Mat. 4.13. 2:13 2.13 6.4; 11.55; 12.12; Shig. 12.1-14. 2:16 2.16 Luka 2.49. 2:17 2.17 Jab. 69.10. 2:18 2.18 2.11. 2:19 2.19 Mat. 26.61; 27.40; Slənə 6.14.

²⁰ Əŋki tii ka ci, “Agi baanə makkə ənənuku ka ghənətənə nii? Fəzə ənfwadə pu'unə aji kuwa dīi ənji ka ghənə yinə ŋga Əntanfə dee.”

²¹ Amma, ma Yeesu, ma yitə cii kəya wabə agyanəkii, ci nə shishinəkii.

²² Makə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, wata lyawarənaakii a buurətə oo'i, kə shi ca bii ha'ə. Davə ŋgirə tii sətə bii malaaba ləkaləkətə da sətə bii Yeesu ka goonğa.

Shiinə ŋga Yeesu tə ədzəmə ŋga patənə ŋga ənja

²³ Ma saa'itə Yeesu də Urusaliiima agi kumənə ŋga Pasəka, lanə nə ənjitə vii ka ci goonğa, acii kə nee tii ka sə ŋga hurəshishiitə cii kəya daada.

²⁴ Amma pooshi Yeesu kii nəkii agyanətii, acii kə shii ci tə ənji patə.

²⁵ Pooshi nafa ŋga banə ŋga əndə ka ci agyanə ənji, acii ci də naakii nə, kə shii ci patənə ŋga sətə a moodəfətii.

3

Yeesu tii da Nikoodaməsə

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Nikoodaməsə. Ma ca, əndə'i gawə ŋga Yahudiinə nə ci, agi kurəgə ŋga *Farisanyinə. *

² Ma ka əndə'i vəda, kə gi ci aabii Yeesu, əŋki ci ka ci, “Maləma, kə shii inə, ma hə, maləmə nə hə. Əntanfə sləkee ka hə əsə. Acii pooshi əndə ca datə tsarə sə ŋga hurəshishiitə cii kwa daada, madfaamə ləbə nə əndəkii da Əntanfə.”

³ Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci. “Tantanyinə cii kya ba ka hə: Pooshi əndə ca nee ka *ŋwanjuunə ŋga Əntanfə madfaamə ənji kə ənyi ka poonə tə ci.”

⁴ Əŋki Nikoodaməsə, “Iitə da ənə nə ənji ka poo iirə ənda? Aasəkə məci ənəgərənəkii, kya ənə ka poonə tə ci nii?”

⁵ Əŋki Yeesu, “Tantanyinə cii kya ba ka hə, madfaamə əndə kə upaa poonə dāgi ma'inə da Malaaba Ma'yanə, pooshi ci ka dəmənə aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

⁶ Ma əndətə pwayi əndə shiŋkinə tə ci, ŋga əndə shiŋkinə nə ci. Ma əndətə ənyi ənji ka poonə tə ci dāgi Malaaba Ma'yanə əsə, ŋga Malaaba Ma'yanə nə ci.

⁷ Ga ca da ka hə ka sə ŋga hurəshishinə makə fii hə bii nyi ka hə, tyasə see madfa ənji ka poonə tuunə.

⁸ Ma məda, ka əgənə nə ci taa dama patə mwayi ci. Ka fanə nə hə ca həwə, amma paa hə shii taa dama njanə ci, taa da cii kəya dzə ka kəŋənə əsə, mashiimə hə. Ha'ə əsə nə taa wu patə ətə pwayi ənji tə ci dāgi Malaaba Ma'yanə.”

⁹ Əŋki Nikoodaməsə ka ci, “Iitə daa danəkii ha'ə?”

¹⁰ Yeesu a ba ka ci, “Madfuunə maləmə nə hə də *Isarayiila. Yoo, mashiimə hə ətsə nii?”

¹¹ Tantanyinə cii kya ba ka hə: sətə shii inə ciina wabə koonə agyanəkii. Sətə nee inə, ciina seeda agyanəkii əsə. Amma ma seeda geenə, pooshi unə ka moo luuvənə.

¹² Makə wabi nyi koonə agyanə uushi'inə ŋga *duuniya, pooshi unə ŋgirə ka goonğa, iitə dīi ŋgərə nuunə ka goonğa, madfa kə wabi nyi koonə agyanə sətə dəbəshi tii da Əntanfwa?

¹³ Acii pooshi əndə sha ŋgirə aadəgyə, madfaamə əndətə jima dadavə, waatoo, *Uuzənə ŋga ənda.

¹⁴ “Makə sətə ŋgirə Muusa tibisə, ca ŋgabətə uushi pusha tə rəhunə, ca madəe aadəgyə agi bilinə, tyasə ha'ə nə ənjə a madəe ka Uuzənə ŋga əndə aadəgyə,

¹⁵ kaa taa wu patə ətə vii ka ci goonğa a upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

¹⁶ Acii kə uu'i Əntanfə tə *duuniya ka shaŋə, ca vii Uuzənaakii rəŋwə dyanə. Ma dīi ci ha'ə, kaa patənə ŋga ənjitə vii ka ci goonğa a upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, paa tii ka zanə.

¹⁷ Pooshi Əntanfə sləkee ka Uuzənaakii aasəkə duuniya kaa ca la gəŋwanə ka duuniya, amma kaa duuniya a upaa luupaanə daciikii.

¹⁸ Taa wu patə vii ka ci goonğa, ka mbədfənə nə ci acii gəŋwanə. Amma taa wu patə naanagi ka vii ka ci goonğa, kə uugi gəŋwanə kəsənə tə ci, acii paa ci vii goonğa ka *Uuzənə ŋga Əntanfə rəŋwə dyanə.

2:21 2.21 1 Koor. 6.19. **2:22 2.22** 1.45; 12.16; 14.26; Luka 24.6-8,27. **2:23 2.23** 2.11; 6.29; 7.31; 8.30; 9.38; 10.42; 11.45; 12.42; 20.29,31; 16.9. * **3:1 3.1** Nikoodaməsə: 7.50; 19.39. **3:2 3.2** Mat. 22.16; YooH. 2.11. **3:3 3.3** 1.13. **3:5 3.5** Tit. 3.5. **3:6 3.6** 6.63. **3:8 3.8** Ə.Waaz. 11.5. **3:11 3.11** 3.32; 8.26. **3:12 3.12** 12.32; 14.1-3; 17.5. **3:13 3.13** Wəb. 30.4; Rooma 10.6. **3:14 3.14** Baan. 21.9; YooH. 8.28; 12.32-34; 18.32. **3:15 3.15** 20.31. **3:16 3.16** 3.36; 5.24; Rooma 8.32; 1 YooH. 3.1; 4.9-10; 5.11,13. **3:17 3.17** 12.47. **3:18 3.18** 5.22.

¹⁹ Wiinē makē sətē ci gəŋwanə a slənə: kə shi bərənə aasəkə duuniya, amma kə kaḏeesəkə təkunə ka əŋji palee ka bərənə, acii bwayakii nə slənətii.

²⁰ Taa wu patə ca ḏa bwaya sləna, kə fiipaa səkə ka ci nə bərənə, paa ci ka shine aagi bərənə əsə, acii paa ci ka moonə bwaya slənaakii a shigi a babara.

²¹ Amma taa wu ca ḏa slənə ŋga goonŋa, ka shine nə ci aagi bərənə, kaa bərənə a shii baarəŋinə oo'i, aŋi fanə nə ci tə Əntanŋfə.

Yeesu tii da Yoohana

²² Ma daba'əkii, Yeesu tii da lyawarənaakii a maḏə, təya palə aanə hanyinə ŋga Yahudiya, təya ndzaanə davə gi'u, təya ḏa bapətisəma ka əŋja.

²³ Ma Yoohana naakii, ḏə Ayinoonə nə ci ka ḏa bapətisəma ka əŋja. Acii ma dava, tə'i ma'inə lanə. Pooshi dzadə ḏa Salimə nə hakii. Aŋi maḏənə nə əŋji, əŋjə a la tə ci davə, ca ḏa ka tii bapətisəma.

²⁴ Ma saa'ikii, əŋji ma'ə mapa'amə tə Yoohana a furəshina.

²⁵ Ma ka əndə'i uusəra, kə ma'i mabizhinə ahada hara *lyawarənə ŋga Yoohana da əndə'i əndə Yahuda. Ma mabizhinətii, aŋyanə ḏa bapətisəma.

²⁶ Wata təya maḏə, təya dzə aabii Yoohana, əŋki tii ka ci, "Maləma, kə buurətə hə tə əndətə ŋji abiiiku a taŋəgi gəərə ŋga Urədunə nii? Waatoo əndətə seedii hə aŋyanəkəya? Waatsə aŋi ḏa bapətisəma; taa wu patə aŋi dzənə aabiiki!"

²⁷ Əŋki Yoohana, "Pooshi əndə ca upaa taa mi, maḏaamə Əntanŋfə vii ka ci səkii.

²⁸ Unə ḏə noonə nə nə əŋji seedaaki, makē sətə bii nyi, əntaa *Aləmasiihu nə nyi, amma kə sləkē əŋji ka nyi zəku'i, taabu'u shinəkii.

²⁹ Ma dagwa maḏanə, naakii nə maḏanə, amma ma guva, kəŋə nə ci abii dagwa maḏanə. Maḏa fii ci uura ŋga dagwa maḏanə, ka ḏanə nə ci moodasəka lanə. ḏə ha'ə mbu'i moodasəkaaki ka shaŋə.

³⁰ Tyasə see a tsakə ci ḏa məghərəvənə, naaki a ənya aaba'ə."

Əndətə jima dadagyə

³¹ Ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə. Ma əndətə ghənyi əŋji ḏə hanyinə, ŋga hanyinə nə ci, aŋyanə uushi'inə ŋga hanyinə wabənəkii əsə. Amma ma əndətə jima dadagyə, kə palee ci taa ka mi patə.

³² Sətə nee ci, ḏa sətə fii ci, cii kəya seeda. Amma pooshi əndə luuvə seedaakii.

³³ Taa wu luuvə seedaakii, ḏə ətsə ha'ə baarii ci oo'i, əndə goonŋa nə Əntanŋfə.

³⁴ Ma əndətə sləkē Əntanŋfə, wabənə ŋga Əntanŋfə cii kəya wabə, acii kə vii Əntanŋfə ka ci Ma'yanaakii lanə ka shaŋə.

³⁵ Ma Əntanŋfə ḏənə, kə uu'i ci Uuzənaakii, ca ba'avə patənə ŋga uushi'inə aaciikii.

³⁶ Taa wu vii goonŋa ka Uuzənəkii, tə'i ci ḏa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Taa wu təkuree ka fanə tə Uuzənəkii, paa ci ka upaa əpinə, amma aŋi maḏətəsəkə ŋga Əntanŋfə ndzaanəkii.

4

*Yeesu da mitə *Samarinya*

¹ Yoo, kə fii *Farisanyinə oo'i, ma əŋjitə ca nə'u tə Yeesu, ca ḏa ka tii bapətisəma, kə palee ka ətə ŋga Yoohana.

² Ma Yeesu, ma ci saakii ḏə ciinəkii, paa ci ḏii ka əŋji bapətisəma, amma lyawarənaakii ḏaadii ka tii.

³ Makə mbu'i aalimə Yeesu nə sətə ci əŋjə a baaba ha'ə, ca maḏə anə hanyinə ŋga Yahudiya, ca ənə saakii aanə hanyinə ŋga Galili.

⁴ Ma taabu'u mbu'unəkii aanə hanyinə ŋga Galili, see a dzə ci ḏanə hanyinə ŋga Samariya.

⁵ Makə mbu'i ci aanə hanyinə ŋga Samariya, ca dzə aasəkə vəranə ŋga Sikarə. Ma vəranəkii, pooshi dzadə ḏa babaratə shi Yakubu a vii ka uuzənaakii Yusufu.

⁶ Tə'i gu'u ma'inə ŋga Yakubu davə. Makə zhaarə Yeesu acii wiinə, ca ndzaanə ama gu'u ma'inəkii. Ma mbu'i ci aa dəvə, uusəra takərə.

⁷ Wata mitə Samariya a shi ka əgə ma'inə. Əŋki Yeesu ka ki, "Ndii ka nyi ma'inə kaa nya sa."

⁸ Ma saa'ikii, kə pyalə lyawarənaakii aasəkə vəranə ka ira zəma.

3:19 3.19 8.12. 3:20 3.20 Af. 5.11-13. 3:21 3.21 1 Yooh. 2.4. 3:22 3.22 4.1-2. 3:24 3.24 Mat. 4.12; 14.3. 3:26 3.26 1.29-34. 3:27 3.27 19.11; 1 Koor. 4.7; Ibər. 5.4. 3:28 3.28 1.20; Mal. 3.1; Mat. 11.10. 3:29 3.29 Mat. 9.15. 3:31 3.31 8.23; 15.19; 1 Yooh. 4.5. 3:32 3.32 3.11. 3:35 3.35 5.20; 10.17; 13.3; 14.10; 17.2; Mat. 11.27; 28.18. 3:36 3.36 3.16. 4:1 4.1-2 3.22. 4:4 4.4 4.9; Luka 9.52; 17.11,16; Slənə 8.4-25. 4:5 4.5 'Wat. 33.19; 48.22.

⁹ Əŋki miitə ka ci, “Əndə Yahuda nə hə, nyi boo mitə Samariya nə nyi. Iitə daa kədiinəku ma'inə aciikyā?” Ma bii ki ha'ə, acii ma *Yahudiinə, pooshi tii ka adə zəmə ka ha rəjwə da ənji Samariya.

¹⁰ Wata Yeesu a ba ka ki, “Madā kə shii hə viinə ŋga Əntanjfə, ha shii taa wu nə əndənə ca kədii ma'inə aciiku, kadā hə kədii ma'iitə ca vii əpinə aciikii, ca vii ka hə.”

¹¹ Əŋki miita, “Maləma, pooshi sə ŋga əlya də ma'inə aciiku. Wiinə əsə kurəŋə dərəva nə gu'u ma'iina. Da sanə shii hə hatə cii kwa upaa ma'iitə ca vii əpina?”

¹² Dzədzəshi'iniinə Yakubu vii keenə gu'u ma'iina. Ci saakii da manjeevənaakii da gəna əpinaakii patə, ganə njii təya sa ma'inə. Kə palee hə ka ci kwa?”

¹³ Yeesu a ba ka ki, “Taa wu sii ma'iitsa, ka ənənə nə meegiirənə ka dānə tə ci.

¹⁴ Amma taa wu sii ma'iitə nii kya vii ka ci, pooshi meegiirənə ka dānə tə ci ma'ə shanə. Ma ma'iitə nii kya vii ka ci, ka ndzaanə nə ci ashikii ka ginə ŋga ma'inə, ca vii ka ci əpinə ŋga ca'ə ndəjwə ndəjwə.”

¹⁵ Əŋki miita ka ci, “Maləma, vii ka nyi ma'iitsa! acii ga meegiirənə a dīi tə nyi ma'ə, nya mbədfə acii shinə ka əgə ma'inə aahanə.”

¹⁶ Əŋki Yeesu ka ki, “Duu ka 'wanə tə ŋgurəku, una shi da ci.”

¹⁷ Əŋki ki ka Yeesu, “Pooshi ŋgurəki.” Əŋki Yeesu ka ki, “Tə'i goonŋa ashiku makə bii hə pooshi ŋgurəku.

¹⁸ Tufə dīi hə ŋguyirənə. Ma ŋgurətse dīi hə atsakii ŋga əna, əntaa ŋgurəku ŋga tantanyinə. Kə bii hə goonŋa.”

¹⁹ Əŋki miita, “Maləma, aseə *anabi nə hə.

²⁰ Ma dzədzəshi'iniinə ənji Samariya, agyanə giŋuutsə njii təya paslə tə Əntanjfə. Amma ma unə Yahudiinə, ma cuuna ba, tyasə see də Urusaliima paslə nə ənji tə ci.”

²¹ Yeesu a ba ka ki, “Mina, luuvə ka nyi, tə'i saa'i na shi ətə pooshi ənji na ndərə aanə giŋuutsa, taa dzənə aa Urusaliima ka paslənə tə Daadə.

²² Ma unə ənji Samariya, pooshi unə shii tə əndətə cuuna paslə tə ci. Amma ma inə Yahudiinə, kə shii inə tə əndətə ciina paslə, acii daciai Yahudiinə ci luupaanə a shi ka ənja.

²³ Amma tə'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa. Ma saa'ikii, ma ənji paslənə tə Daadə də goonŋa, ka paslənə nə tii tə ci də ŋgeerənə ŋga Ma'yanaakii, təya paslə tə ci də goonŋa makə sətə kadfeesəkə ka ci. Tsarə ŋga ənjitsə ci Daadə a moo təya paslə tə ci.

²⁴ Ma Əntanjfə, Ma'yanə nə ci. See də ŋgeerənə ŋga Ma'yanaakii paslənə ənji tə ci, təya paslə tə ci də goonŋa.”

²⁵ Əŋki miitə ka ci, “Kə shii nyi ka shinə nə Matadəkii ətə ci ənja a 'wa Aləmasiihu. Madā kə shi ci, kadə nii kəya baarii keenə patənə ŋga uushi'inə.”

²⁶ Yeesu a ba ka ki, “Wanyinə ca wabə da hə.”

²⁷ Ma ca uudəpaa wabənə ha'ə, wata lyawarənaakii a ənya. Makə lapaa tii tə ci ka wabənə da miita, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə. Amma pooshi əndə agitii ləguyi ka mitə tadā mi cii ta uudə, taa ləgwanə ka Yeesu, tadā ka mi cii kəya wabə da ki.

²⁸ Wata miitə a bwasee ka uuda ma'inatə ama gu'u ma'iita, kya palə aasəkə vərənə, kya dzə ka banə ka ənji, əŋki ki,

²⁹ “Shoomə, nda neemə ka əndə baabagi ka nyi patənə ŋga sətə shi nya dāadīi. Matuu ci nə Aləmasiihu nii?”

³⁰ Makə fii ənji ha'ə, wata təya madə, təya palə ka lanə tə Yeesu.

³¹ Ka saa'ikii ha'ə, wata lyawarənaakii a ba ka ci, əŋki tii, “Maləma, wiinə zəmə, zəmuu.”

³² Amma ca ba ka tii, “Ma nya, tə'i zəmaaki ŋga zəməənə ətə pooshi unə shii tsarəkii.”

³³ Wata lyawarənaakii a wabə ahadatii, əŋki tii, “Tə'i əndə kira ka ci zəmə kwa?”

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma zəmaaki, ci nə dā sətə ci Əndətə sləkəe ka nyi a moo nya dā, nya mbu'utəgi də slənaakii.

³⁵ Pooshi unə aŋi banə, mbədaanə ləgidə ənfwadə kaa ənjə a slənə cifanə kwa? Amma wanyinə ka banə koonə, tsaməmə ŋga'ə asəkə rə, kə uugi cifanə dānə.

³⁶ Ma əndə slənə cifanə, kə uugi ci nee ka bwatya ŋga slənaakii. Aŋi kiranə nə ci ənji kaa təya upaa əpinə ŋga ca'ə ndəjwə ndəjwə. Acii ha'ə, ma əndətə sha ləgii da əndətə ca slənə cifanə, ka dānə nə tii manushinə kyakya'ə.

4:9 4.9 2 Meem. 17.29-41; Ees. 4.1-3; Mat. 10.5; Luka 9.52-53. 4:10 4.10 4.26; 7.37. 4:12 4.12 8.53. 4:13 4.13-14 6.35; 7.37. 4:15 4.15 6.34. 4:19 4.19 9.17; Mat. 21.46. 4:20 4.20 Dzək. 12.5-14; Jab. 122.1-5. 4:22 4.22 Isaa. 2.3; Oob. 17; Rooma 9.3-4. 4:23 4.23-24 3.3-8; 2 Koor. 3.17; Fil. 3.3. 4:25 4.25 1.41; 4.29; 7.26; 11.27. 4:26 4.26 9.37. 4:29 4.29 Mat. 12.23. 4:34 4.34 6.38; 8.28; 12.49-50; 14.31; 15.10; 17.4. 4:35 4.35 Mat. 9.37; Seniinə 14.14-20.

³⁷ Goongja nē sətē ci ɛnjə a ba, ‘tsanjə nē ɛndə ləganə, tsanjə nē ɛndə slənə cifanə.’
³⁸ Ma nya, kə sləkee nyi koonə, koonə slənə cifanə asəkə rətə pooshi unə sha slənyi davə; hara ɛnji slənyi davə. Ma unə, aɡi upaa nuunə bwatya nɡa slənati.”
³⁹ Ma asəkə vərəata, ɛnji Samariya lanjə vii goongja ka ci putə nɡa wabənə nɡa miita ətə bii kya, “Kə baabagi ci ka nyi patənə nɡa uushi’iitə shi nya daadfi.”
⁴⁰ Makə shi tii aabii Yeesu, təya kədi tē ci kaa ca baneə da tii. Wata təya baneə bəra’i.
⁴¹ Lanjə ɛsə nē hara ɛnji vii goongja putə nɡa wabənaakii.
⁴² Ɖŋki tii ka miita, “Ɖntaa putə nɡa wabənaaku ciina vii goongja ma’ə. Aci inə də neenə na, kə fii inə amakii, kə shii inə ɛsə, ci weewee nē Maluu nɡa *duuniya.”

Mbədəpaanə nɡa Yeesu də uuzənə nɡa ɛndə’i gawa

⁴³ Ma daba’ə baneenaakii bəra’i davə, ca madə, ca palə aanə hanyinə nɡa Galili.
⁴⁴ Aci ci saakii kə bii ci, pooshi ɛnji ka ɗuunətənə tə *anabi gaki dē vərə.
⁴⁵ Makə mbu’i ci aanə hanyinə nɡa Galili, kə liwə ɛnji Galili tē ci, aci kə shi təya nēe ka slənaakii də Urusaliima aɡi kumənə nɡa Pasəka. Aci tii maa, kə ɡi tii ka kumənəkii.
⁴⁶ Wata ca ɛnə aa Kana anə hanyinə nɡa Galili, hatə shi ca zhi’wee ka ma’inə ka ma’i inaba.

Ma ka saa’ikii, tē’i ɛndə’i maduunə ɛndə nɡa nɡwaməna, ətə dīi uuzənaakii gwakə də Kafarənahumə.

⁴⁷ Makə fii ci oo’i, kə shi Yeesu daga anə hanyinə nɡa Yahudiya aanə hanyinə nɡa Galili, wata ca dzə aabiikii ka kədiinə tē ci kaa ca dzə ka mbədəpaə ka ci də uuzənaakii, aci ama wu nē uuzənəkii.

⁴⁸ Ɖŋki Yeesu ka ci, “See madə nēe unə ka sə nɡa hurəshishinə zəkū’i, taabu’u vii nuunə goongja dīi ɛna.”

⁴⁹ Ɖŋki gawətə ka ci, “Maduuna, shiwa taabu’u ɛntənə uuzənaaki.”

⁵⁰ Yeesu a ba ka ci, ɛŋki ci, “Duu saaku. Kə mbə’i uuzənaaku.” Kə luuvə ɛndətə oo’i, goongja nē sətə bii Yeesu ka ci, wata ca palə saakii.

⁵¹ Ma ci ma’ə ka dzənə a rəgwa, wata kə lapaa maviinaakii tē ci, ɛŋki tii ka ci, “Kə mbə’i uuzənaaku.”

⁵² Ca ləgwa ka tii, tadə nɡutə saa’i ‘watəgi ci upaa mbədənə. Ɖŋki tii ka ci, nɡa mbədə gwanəanə nɡa uusərə ɛpigi tsəfənə nɡa shishinəkii.

⁵³ Wata dīi uuzətə a buurətə oo’i, weewee aɡi saa’ikii bii Yeesu ka ci, “Kə mbə’i uuzənaaku.” Wata tii da yaakii patə, kə vii tii goongja ka Yeesu.

⁵⁴ Ɖtsə nē bəra’inə nɡa slənə sə nɡa hurəshishiitə dīi Yeesu anə hanyinə nɡa Galili ɔnyanaakii danə hanyinə nɡa Yahudiya.

5

Mbədəpaanə nɡa Yeesu də mahurəməsə ɛnda

¹ Ma daba’ə ɛtsa, tē’i kumənə nɡa *Yahudiinə də Urusaliima. Wata Yeesu a madə, ca palə aadəvə.

² Ma davə asəkə vərəana, tē’i ma’inə kədəhə da uura mayi nɡa vərənə ətə ci ɛnjə a ‘wa uura mayi nɡa baɡiinə. Ma ma’iitsa, Beetasəda ci ɛnjə a ‘wa də uura *Ibərəaniya. Tē’i ɛdzəwanyinə tufə davə.

³ Ma atsakii, tē’i mabərəhə ɛnji lanjə pərəbə pərəbə, muurəfinə da mahurəməsə ɛnja, da mabiyyi ɛnja. [Waatoo, ka gərə gwazənə nɡa ma’inəkii nē tii.

⁴ Aci anəkii anəkii nē malaa’ika nɡa Slandanə ka dzəgərənə aagi ma’inəkii ca gwazee. Madə kə gwazee ci, ma mabərəhə ɛndətə ‘watəgi dzəgərənə aagi ma’inəkii, ka mbədənə nē ci aci taa nɡutə tsərə nɡa bwanea ca dā tē ci.]

⁵ Tē’i ɛndə’i ɛndə davə, fəzə makkə pu’unə aji tighəsə nē ci gwakə ka bwanea.

⁶ Wata Yeesu a lapaa tē ci davə pərəbə, kə shii Yeesu lanjənə nɡa fəzətə dīi ci makə gwakə ci ka bwanea. Wata ca ləgwa ka ci, “Nɡa’ə ka hə kaa ha mbədə kwa?”

⁷ Ɖŋki ɛndə bwaneatə ka ci, “Daada, madə kə gwazee ɛnji ka ma’inə, pooshi ɛndə nɡərəgərənə tē nyi aagikii. Ma nya dā gazhi’waanə nɡa dzəgərənə aagikii, wata ɛndə’i ɛndə a takəŋwagərə ka nyi.”

⁸ Yeesu a ba ka ci, “Madətə, nɡəruu ɛdzaaku, ha wii.”

⁹ Pii wata ɛndətə a mbədəgi; ca fiudətə ɛdzaakii, ca ‘watəgi wiinə. Asee ma uusərakii, *uusərə nɡa ɛpisəka.

¹⁰ Wata ɛŋki Yahudiinē ka ɛndɛtɛ, “Uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ ɛnshinɛ, pooshi *bariya kapaa ka hɛ rɛgwa ŋga wiinɛ dɛ i ɛdzaaku.”

¹¹ ɛŋki ɛndɛtɛ ka tii, “ɛndɛtɛ mbɛdɛpaa dɛ nyi bii ka nyi, fuudɛtɛ ɛdzaaku, ha wii.”

¹² ɛŋki tii ka ci, “Wu sanɛ nɛ ɛndɛtɛ bii ka hɛ, fuudɛtɛ ɛdzaaku, ha wiya?”

¹³ Amma ma ɛndɛtɛ mbɛdɛpaaŋgi Yeesu tɛ ci, pooshi ci shii tɛ Yeesu, aɛii kɛ itɛgi Yeesu saakii, makɛ dɛi ci lanɛ dɛrɛva nɛ ɛnji davɛ.

¹⁴ Ma daba'ɛ ha'ɛ, wata Yeesu a lapaa tɛ ɛndɛtɛ asɛkɛ yi ŋga ɛntanɛfɛ, ɛŋki ci ka ci, “Fatɛ ŋga'ɛ, wiitsɛ kɛ mbɛ'i hɛ. Ga ha slɛnɛ 'waslyakɛnɛ ma'ɛ, aɛii ga sɛtɛ palee ka ɛtsɛ a dɛi tɛ hɛ.”

¹⁵ Wata ɛndɛtɛ a palɛ, ca dzɛ ka banɛ ka Yahudiinɛ oo'i, Yeesu mbɛdɛpaa dɛ ci.

¹⁶ Makɛ fii tii ha'ɛ, wata tɛya ndzanɛ dɛ rɛgwa ŋga cibɛnɛ dɛ Yeesu. Aɛii agi uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ mbɛdɛpaa ci dɛ ɛndɛtɛ.

¹⁷ Amma Yeesu a ba ka tii, “Ma Daadɛ, ca'ɛ ɛndɛ'i nɛ ci agi slɛna. Nyi maa, agi slɛnɛ nɛ nyi.”

¹⁸ Ma wabɛtɛsa, ci uudee ka madɛe ka hanɛkala ŋga Yahudiinɛ, tɛya alɛ rɛgwa ŋga bɛlɛginɛ tɛ ci. Aɛii ɛntaa wata uusɛra ŋga ɛpisɛkɛ tanɛgi ci tanɛ. Amma kɛ dɛegi ci ka naakii nɛ mbɛrɛ mbɛrɛ da ɛntanɛfɛ, aɛii kɛ bii ci Dii nɛ ɛntanɛfɛ. *

Baawɛda ŋga *Uuzɛnɛ ŋga ɛntanɛfɛ

¹⁹ Wata Yeesu a ba ka tii, ɛŋki ci, “Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, pooshi Uuzɛnɛ ŋga ɛntanɛfɛ ka dɛ uushi agi hiimaakii tanɛ, sɛ sɛtɛ nɛe ci Dii a slɛnɛ, ci slɛnɛnɛkii naakii.

²⁰ Aɛii ma Dɛnɛ, kɛ uu'i ci tɛ Uuzɛnaakii, ca baarii ka ci patɛnɛ ŋga sɛtɛ cii kɛya slɛnɛ ci saakii. Slɛnɛtɛ palee ka ɛtsɛ maa nii kɛya baarii ka ci, ka dɛnɛ koonɛ ka sɛ ŋga hurɛshishinɛ ɛsɛ.

²¹ Makɛ sɛtɛ ci Dɛnɛ a madɛe ka mamɛtɛ ɛnji, ca vii ka tii ɛpinɛ, ha'ɛ wiinɛ Uuzɛnaakii ɛpinɛ ka ɛnjitɛ cii kɛya moo tɛya upaa ɛsɛ.

²² Pooshi Dii ka la gɛŋwanɛ taa ka wu ci saakii. Amma kɛ vii ci ka Uuzɛnaakii baawɛda ka shanɛ ŋga dɛ gɛŋwanɛ.

²³ Ma dɛi ci ha'ɛ, kaa taa wu patɛ a dɛunɛtɛ tɛ Uuzɛnaakii makɛ sɛtɛ ci tɛya dɛunɛtɛ tɛ ci. Taa wu patɛ tɛkuree ka dɛunɛtɛ tɛ Uuzɛnaakii, pooshi ci dɛunɛtɛ tɛ Dii ɛtɛ slɛkee ka ci ɛtsa.

²⁴ “Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, taa wu patɛ fii wabɛnaaki, ca vii goonɛga ka ɛndɛtɛ slɛkee ka nyi, ka upaanɛ nɛ ci ɛpinɛ ŋga ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwɛ. Pooshi ɛnji na la ka ci gɛŋwanɛ, amma kɛ pitɛgi ci dagi wa, ca shi ka upaa ɛpinɛ.

²⁵ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ, tɛ'i ɛndɛ'i saa'i na shi, kɛ uugi mbu'yanɛ maa, waatoo saa'itɛ nɛ mamɛtɛ ɛnjɛ a fa wabɛnɛ ŋga Uuzɛnɛ ŋga ɛntanɛfɛ. Ma ɛnjitɛ fii, tɛya luuvɛ, ka upaanɛ nɛ tii ɛpinɛ.

²⁶ Makɛ sɛtɛ dɛi Daadɛ, ci nɛ rɛgwa ŋga ɛpinɛ, ha'ɛ kavɛ ci tɛ Uuzɛnaakii kaa ca ndzaanɛ ka rɛgwa ŋga ɛpinɛ ɛsɛ.

²⁷ Ca vii ka ci baawɛda ŋga la gɛŋwanɛ ɛsɛ, aɛii Uuzɛnɛ ŋga ɛnda nɛ ci.

²⁸ Ga ca ndzaa koonɛ ka sɛ ŋga hurɛshishinɛ. Aɛii agi shinɛ nɛ saa'i ɛtɛ nɛ patɛnɛ ŋga mamɛtɛ ɛnjɛ a fa uurakii,

²⁹ tɛya madɛ asɛkɛ gu'unyinatii. Ma ɛnjitɛ slɛnyi ŋga'ɛ, ka shiginɛ nɛ tii, tɛya upaa ɛpinɛ. Ma ɛnjitɛ slɛnyi bwayakii ɛsɛ, ka shiginɛ nɛ tii, ɛnjɛ a vii ka tii ma'ina.”

Seedanɛ agyanɛ Yeesu

³⁰ “Ma nyi, pooshi nyi da baawɛda ŋga dɛ taa mi nyi saaki. Makɛ sɛtɛ bii ɛntanɛfɛ ka nyi, ha'ɛ cii kya la gɛŋwanɛ. Dɛ goonɛga nɛ la gɛŋwanaaki, aɛii ɛntaa sɛtɛ kadɛesɛkɛ ka nyi cii kya dɛ, amma sɛtɛ ci ɛndɛtɛ slɛkee ka nyi a moo.

³¹ “Maci nyi ca wabɛ agyanɛ naaki na, kadɛ pooshi unɛ ka ŋgɛrɛnɛ ka goonɛga.

³² Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ ca wabɛ ka madɛba maki. Kɛ shii nyi ɛsɛ, ma wabɛtɛ cii kɛya wabɛ agyanɛki, tantanyinɛ.

³³ Unɛ dɛ nuunɛ maa, kɛ slɛkee unɛ ka ɛnji aabiikii, waatoo aabii Yoohana. Kɛ bagi ci koonɛ goonɛga agyanɛki.

5:10 5:10 Shig. 20.8-10; Irim. 17.21-22. 5:13 5:13 6.15; 11.54; 12.36; Mat. 8.18; 13.36. 5:14 5:14 Mat. 9.2; Yak. 5.16. 5:15 5:15 9.11. * 5:18 5:18 bɛlɛginɛ: Mat. 14.5; Yooh. 7.1,25; 8.37,40; 11.53; Yeesu da Dii: 1.34; 3.35; 8.16-19; 10.17-18,29-38; 14.8-11,20,28; 15.9-10; 16.27-28; da purɛŋjanɛ 17. 5:19 5:19 1.34. 5:20 5:20 3.35. 5:21 5:21 Rooma 4.17; Af. 2.5; Yooh. 11.25. 5:22 5:22 3.18; 5.27,30; 9.39; 12.47-48; Slɛnɛ 10.42; 1 Yooh. 2.28. 5:23 5:23 Fil. 2.10-11. 5:24 5:24 3.16; 5.22; 6.35; 8.51; 10.28; 11.25-26; 14.6; 17.2; 20.31; 1 Yooh. 2.25; 3.14. 5:25 5:25 11.43; Mar. 5.41; Luka 7.14. 5:26 5:26 1.4. 5:29 5:29 11.24. 5:30 5:30 4.34. 5:31 5:31-32 5.36. 5:33 5:33-34 1.15,19,34.

³⁴ “Ma nyi, mandzaamə tyasə see a wabə əndə shiŋkinə ka madəba maki. Ma wabi nyi agyanə Yoohana, koonə shii upaa luupaənə.

³⁵ Ma Yoohana, makə garəkuwa nji ci, ca hənə, ca dzə də bərənə. Kə kadfeesəkə koonə nə bərənəkii nja uundzə saa’i.

³⁶ Amma tə’i əndə’i seedaaki ətə palee ka seedanə nja Yoohana agyanəki. Sənə cii kya slənə nə seedaaki, waatoo slənənə vii Daadə ka nyi kaa nya mbu’utəgi, ci ca wabə agyanəki, ca baarii oo’i, Daadə sləkee ka nyi.

³⁷ Ma Daadə ətə sləkee ka nyi əsə, agi seedanə nə ci agyanəki ci saakii. Amma pooshi unə sha nee ka ci taa fa uurakii shanə.

³⁸ Pooshi unə agi dəkəpaa wabənəkii a ədzəmuunə, acii pooshi unə vii goonja ka əndətə sləkee ci.

³⁹ Taa guci patə nuunə agi janja malaaba ləkaləkətə, acii kə luuvuunə oo’i, ka upaanə nuunə əpinə nja ca’ə ndənjwə ndənjwə agikii. Ma malaaba ləkaləkətətə, agyanəki cii kəya wabə.

⁴⁰ Patə da ha’ə, wiinə kə naanagyuunə ka shinə aabiiki, koonə shii upaa əpinəkii.

⁴¹ “Ma nyi, əntaa dūunətənə nja əndə shiŋkinə tə nyi cii kya alə.

⁴² Kə shii nyi taa njuutə tsarə nja ənji nuunə, pooshi uufənə tə Əntanfə a ədzəmuunə.

⁴³ Ma nya, də baawəda nja Daadə shi nyi, amma pooshi unə liwə tə nyi. Amma wiinə əsə, madə shi əndə’i əndə də baawədaakii saakii, ka luunə nuunə tə ci.

⁴⁴ Ma unə, agi dəlaginə nuunə də noonə nə ahadoonə səgoonə. Amma ma dəlaginə nja Əntanfə duunə, pooshi unə agi da gazhi’waanə nja alənə. Makə ha’ə dīi əna, iitə dīi mbee nuunə ka vii ka nyi goonja?

⁴⁵ “Goona njuərə oo’i, nyi na kərə gənjwanə goonə aakənjwacii Daadə. Ma ətsa, Muusa ətə kii unə noonə nə agyanəkii na kərə gənjwanə goonə.

⁴⁶ Acii maci də tantanyinə vii unə goonja ka Muusa, kadə kə vii unə ka nyi goonja, acii agyanəki nyaahə ci.

⁴⁷ Makə dīi ci pooshi unə luuvə sətə nyaahə ca, iitə dīi mbee nuunə ka luuvə sənə cii kya ba?”

6

Adəvənə nja Yeesu ka ənji dəbu’u tufə
(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Ma daba’əkii, Yeesu a madə, ca palə aa tanjəgi uunəvə nja Galili, waatoo uunəvə nja Tibeeriya makə sətə ci ənjə a ’wa uunəvəkii.

² Dabaala a dzə də nə’unə tə ci, acii kə nee tii ka sə nja hurəshishiitə cii kəya dfaada, waatoo mbəədəpaa də ənji bwanae.

³ Makə mbu’i Yeesu aadəvə, ca ndərəgi aanə dānjərə, ca ndzaanə dasə davə tii da lyawarənəkii.

⁴ Ma saa’ikii, kə uugi uusəra nja *Pasəka mbəshanə, waatoo kumənə nja *Yahudiinə.

⁵ Makə caamə Yeesu, ma ca nee, dabaala a shi aabiikii, ca ləgwa ama Filibusə, “Da dzənaamə ka upaa zəmətə ca zəməma ka patənə nja ənjitsa?”

⁶ Ma bii ci ətsə ha’ə, kaa ca shii təbətənə tə Filibusə. Acii ma Yeesu, kə shii ci sətə nii kəya dfa.

⁷ Əŋki Filibusə ka ci, “Ma sətə ca əhətə tə ənjitsə patə taa gi’u gi’u, ka dānə nə kwaba nja zəməkii palee ka *hwaslə gya’ə bəra’i.”

⁸ Əndə’i əndə agi lyawarənəkii, waatoo Andərawəsə ndzəkənjuci Simoonə Piita, a jikəvə ka ci, əŋki ci: *

⁹ “Tə’i uuzənə ganə, tə’i buroodi† tufə ba’ə hərəfinə bəra’i aciikii. Amma kə shii nyi, pooshi ka mbu’unə ka ənjitsə patə.”

¹⁰ Yoo ma dāva, tə’i kuzhinyinə lanə. Əŋki Yeesu ka lyawarənəkii: “Bamə ka ənji, wa təya ndzaanə.” Wata ənjitə a ndzaanə patə. Kə mbu’i bahə dəbu’u tufə nə njuyirənə ahadatii.

5:36 5.36 10.25,38; 14.10-11; 15.24,27. 5:37 5.37 1.34; Shig. 20.19; Dzək. 4.12. 5:38 5.38 16.9. 5:39 5.39
Luka 24.27,44; Slənə 13.27; 17.11; 2 Tim. 3.15-16; 1 Piita 1.10-11. 5:41 5.41 7.18. 5:44 5.44 5.41. 5:45 5.45
Dzək. 31.24-29. 5:46 5.46 Dzək. 18.15,18; Luka 24.27; Yoo. 6.14; Slənə 3.22; 7.37. 5:47 5.47 Luka 16.29-31.
6:2 6.2 Mat. 6.25; Yoo. 2.23. 6:3 6.3 Mat. 5.1; 15.29; Mar. 3.13; 6.46; Luka 22.39. 6:4 6.4 2.13. * 6:8 6.8
Andərawəsə: 1.40; 12.22; Mat. 4.18; Mar. 13.3. † 6:9 6.9 Ma burooditsa, də əndə’i hi’u uushi dīi ənji ətə ci ənjə a
uuzə anə hanyinə nja Isərayiila.

¹¹ Wata Yeesu a ng̃er̃e buroodit̃e, ca kuyirii t̃e ̃ntañf̃e, ca baats̃epaa, ̃nj̃e a t̃eek̃epaa ka ̃nj̃it̃e das̃e das̃e gat̃e. Ha'̃e d̃ii ci d̃e h̃er̃ef̃iñe ̃s̃e. Wata t̃eya ad̃e mak̃e s̃et̃e mwayi t̃ii.

¹² Mak̃e agi t̃ii, ̃ɔburi t̃ii, ̃ɔŋki ci ka lyawar̃enaakii, "Ts̃ek̃et̃em̃e ̃ɔts̃e mbaad̃aañe pat̃e, acii gaama saawee ka z̃ema."

¹³ Wata t̃eya ts̃ek̃et̃e pat̃e, t̃eya naanagi d̃ɔṽe pu'u aji b̃era'i d̃e ̃et̃e mb̃ɔd̃aañe ama buroodit̃e tuf̃e ̃et̃e agi ̃nja.

¹⁴ Mak̃e nee ̃nj̃it̃e d̃aṽe ka s̃e nga hur̃eshishiit̃e d̃ii Yeesu, ̃ɔŋki t̃ii: "Ma ̃ɔnd̃ets̃a, ci ñe anabit̃e bii ̃nj̃i na shi aas̃ek̃e duuniya."

¹⁵ Amma ma Yeesu, k̃e shii ci oo'i, nga'̃e ka t̃ii ñe shiñe ka k̃es̃oñe t̃e ci, kaa t̃eya shii d̃ek̃eṽoñe t̃e ci tyas̃e ka ñwar̃wa. Wata ca mad̃e, ca tsak̃e nd̃er̃eñe saakii aane d̃añg̃era ci daañekii.

*Wiiñe nga Yeesu añe ma'iñe
(Mat. 14.22-33; Mar. 6.45-52)*

¹⁶ Mak̃e d̃ii k̃ɔd̃owañe, lyawar̃enaakii a mad̃e, t̃eya ̃ɔntsah̃eg̃er̃e aama uuñeva, ¹⁷ t̃eya nd̃er̃eṽe aas̃ek̃e kumbawala, t̃eya tañj̃e aad̃e Kafar̃enahum̃e. K̃e uugi ha d̃añe t̃eku t̃ek̃e, amma ma'̃e Yeesu mashim̃e aabiit̃ii.

¹⁸ Ma saa'ikii, mandal̃e m̃ɔd̃e a kya, ca gwazee ka ma'iñe pur̃et̃e.

¹⁹ T̃ii k̃e uugi dz̃oñe bah̃e kiloom̃eeta tuf̃e taa kuwa, wata t̃eya nee ka Yeesu ca wii añe ma'iñe, ca dz̃e aabiit̃ii, t̃eya ng̃wal̃egi ka shañj̃e.

²⁰ ̃ɔŋki ci ka t̃ii, "Goona ng̃wal̃e, nyi ̃na."

²¹ Mak̃e fii t̃ii ha'̃e, k̃e liw̃e t̃ii t̃e ci d̃e mood̃as̃ek̃e aas̃ek̃e kumbawala. Pii wata kumbawal̃e a mbu'u aama ndzaña nga hat̃e njii t̃eya dz̃e aad̃aṽe.

Al̃oñe nga ̃nji t̃e Yeesu

²² Ma ka pukyat̃e hakii, ma ̃nj̃it̃e atañj̃egi uuñeva, k̃e paarat̃egi t̃ii oo'i, r̃ɔnj̃w̃e ñji kumbawal̃e d̃aṽe, k̃e shii t̃ii, ma saa'it̃e pyal̃e lyawar̃enaakii s̃atii, pooshi Yeesu ng̃gir̃e da i ci aas̃ek̃e kumbawal̃ekii, t̃ii daañet̃ii pyal̃et̃ii.

²³ Wata hara kumbawal̃enyiñe a shi aahat̃e d̃e Tibeeriya, waatoo hat̃e shi Slandañe a kuyirii t̃e ̃ntañf̃e agyañe z̃ema, kaa ̃nj̃e a ad̃e.

²⁴ Ma nee dabaala p̃ooshi Yeesu d̃aṽe taa lyawar̃enaakii ̃s̃e, p̃ooshi t̃ii d̃aṽe, t̃eya nd̃er̃e kumbawal̃enyiita, t̃eya pal̃e aa Kafar̃enahum̃e ka al̃oñe t̃e ci.

Buroodit̃e ca vii ̃ɔpiñe ñe Yeesu

²⁵ Mak̃e lapaa ̃nji t̃e Yeesu a tañj̃egi uuñeva, ̃ɔŋki t̃ii ka ci, "Mal̃ema, guci daa shi h̃e aahana?"

²⁶ ̃ɔŋki Yeesu ka t̃ii, "Tantanyiñe cii kya ba kooñe, ma cuuna al̃e t̃e nyi, acii agyuuñe buroodi, una ̃ɔbure, ̃ɔntaa paarat̃egiñe paarat̃egyuuuñe d̃e da s̃e nga hur̃eshishinaaki.

²⁷ Goona sl̃oñe ka upaa d̃e z̃em̃et̃e ca saawagi, amma sl̃oñem̃e ka upaa d̃e z̃em̃et̃e ca mbu'u ca'̃e ka ̃ɔpiñe nga ca'̃e nd̃er̃j̃w̃e nd̃er̃j̃w̃e. ̃ɔts̃e ñe z̃em̃et̃e ñe nyi *Uuzañe nga ̃ɔnda a vii kooñe, acii ma nya, ̃ntañf̃e Daad̃e baar̃egi pañg̃er̃añj̃e oo'i Uuz̃enaakii ñe nyl."

²⁸ T̃eya l̃egwa ka ci, ̃ɔŋki t̃ii, "Mi d̃aniiñe, keena shii sl̃oñe s̃et̃e ci ̃ntañf̃e a moo ina sl̃ona?"

²⁹ Yeesu a ba ka t̃ii, "Ma s̃et̃e mwayi ̃ntañf̃e una d̃a, viim̃e gooñga ka ̃ɔnd̃et̃e sl̃eke ci."

³⁰ ̃ɔŋki t̃ii, "Ng̃ut̃e s̃e nga hur̃eshishiñe d̃añeku, keena nee, ina vii ka h̃e gooñga? T̃e'i kwa?"

³¹ Ma dz̃ɔdz̃eshi'iniiñe, k̃e agi t̃ii *mana agi biliñe, mak̃e s̃et̃e bii malaɓa l̃okal̃ekat̃e: Dadagỹe vya ci ka t̃ii z̃em̃e kaa t̃eya ad̃e."

³² Yeesu a ba ka t̃ii, ̃ɔŋki ci, "Tantanyiñe cii kya ba kooñe, ̃ɔntaa Muusa vya kooñe z̃em̃e dadagỹe. Daad̃e vya kooñe t̃e tantanyit̃e z̃em̃e dadagỹe.

³³ Acii ma z̃em̃et̃e vii ̃ntañf̃e ka ̃nja, ci ñe ̃ɔnd̃et̃e jima dagỹe, ca vii ̃ɔpiñe ka *duuniya."

³⁴ Wata t̃eya k̃ɔd̃ii aciikii, ̃ɔŋki t̃ii, "Mad̃uuna, vii keeñe z̃em̃ets̃e taa guci pat̃e."

³⁵ ̃ɔŋki Yeesu ka t̃ii, "Nyi ñe z̃em̃et̃e ca vii ̃ɔpiñe ka ̃nja. Ma ̃ɔnd̃et̃e shi aabiiki, p̃ooshi mad̃ef̃oñe ka d̃añe t̃e ci shañj̃e. Ma ̃ɔnd̃et̃e vii ka nyi gooñga, p̃ooshi meegiir̃oñe ka d̃añe t̃e ci shañj̃e.

³⁶ Yoo, kə bii nyi koonə, kə nee unə ka nyi, amma pooshi unə vii ka nyi goongga.

³⁷ Taa wu patə ətə vii Daadə ka nyi, ka shinə nə ci aabiiki. Ma əndətə shi əsə, paa nyi ka kaareenə ka ci shaŋə.

³⁸ Acii, ma shinaaki dadagyə, əntaa ka slənə sətə mwayi maki, amma ka slənə sətə mwayi ma ŋga Əndətə sləkee ka nyi.

³⁹ Ma sətə ci Əndətə sləkee ka nyi a moo, wa nya kəsətə təŋə təŋə ka ciinə tə əŋjitə vii ci ka nyi, acci ga taa wu agitii a ŋusləgi a rəgwa, ka madəe nə nyi ka tii da i əpinə uusera ŋga muudinə.

⁴⁰ Ma sətə ci Daadə a moo, patənə ŋga əŋjitə nee ka nyi Uuzənaakii, təya vii ka nyi goongga, ka upaanə nə tii əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka madəenə nə nyi ka tii da i əpinə uusera ŋga muudinə."

⁴¹ Makə fii *gayinə ŋga Yahudiinə bii ci oo'i, ci nə zəmətə jima dadagyə, wata təya 'watəgi ŋgəərə ma.

⁴² Əŋki tii, "Əntaa Yeesu uuzənə ŋga Yusufu ətsa, anii əntaa ca? Kə shii amə tə dii da məci. Aa iitə dīi banəkii əndzə'i oo'i, dadagyə jima ca?"

⁴³ Əŋki Yeesu ka tii, "Bwaseemə ka ŋgəərə ma ahadoonə.

⁴⁴ Ma nyi, Daadə sləkee ka nyi. Pooshi əndə ca shi aabiiki madəamə ci kə kavə tə ci kaa ca shi. Ma nyi, ka madəenə nə nyi ka ci da i əpinə uusera ŋga muudinə.

⁴⁵ Kə nyaahə anabinyinə oo'i: 'Taa wu patə, ka dzəgunətənə nə Əntaŋfə ka ci.' Ci dīi cii kya ba koonə, taa wu patə fii sətə jigunyī Daadə ka ci, ca luuvə, ci shi aabiiki ətsa.

⁴⁶ Ma sətə cii kya moo banə, pooshi əndə sha nee ka Daadə. See əndətə shi daciikii tanə nee ka ci.

⁴⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə vii goongga ka nyi, tə'i ci da əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

⁴⁸ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə.

⁴⁹ Ma dzədžəshī'inuunə ətə agi *mana agi bilinə, kə mətəgi tii.

⁵⁰ Amma, ma zəmətə jima dadagyə, tsəŋə nə ci. Taa wu patə agi, paa ci ka əntənə.

⁵¹ Nyi nə zəmətə ca vii əpinə ətə jima dadagyə. Tada wu patə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ma zəmətsa, luu ŋga shishinəki ətə nii kya vii kaa *duuniya a upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

⁵² Ma sətə bii Yeesu, kə zhima tə *gayinə ŋga Yahudiinə asəkətii ka shaŋə, wata təya ndzaŋə madəe ka mabizhinə ahadatii, əŋki tii, "Iitiitə daa viinə əndətsə kaamə luu ŋga shishinəkii, kaama tsəba?"

⁵³ Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, madə pooshi unə cibə luu ŋga shishinə ŋga *Uuzənə ŋga ənda, una sa idənaakii, pooshi unə ka ndzaanə da i əpinə.

⁵⁴ Tada wu cibə luu ŋga shishinəki, ca sa idənaaki, tə'i ci da əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka madəenə nə nyi ka ci da i əpinə uusera ŋga muudinə.

⁵⁵ Acci ma luu ŋga shishinəki, tantanyitə zəma nə ci. Tantanyitə sə ŋga sanə nə idənaaki əsə.

⁵⁶ Tada wu cibə luu ŋga shishinəki, ca sa idənaaki, ləbə nə ci da nyi, ha'ə nə nyi əsə, ləbə nə nyi da ci.

⁵⁷ Acci Daadə sləkee ka nyi. Ma ca, Əndə vii əpinə nə ci. Daciikii dīi nyi da i əpinə amaki əsə. Ha'ə əsə, ma əndətə cibə luu ŋga shishinəki, ka upaanə nə ci əpinə daciiki.

⁵⁸ Ətsə dīi nə zəmətə jima dadagyə. Əntaa makə zəmətə shi dzədžəshī'inuunə a agi. Acci ma təya, kə mətəgi tii. Ma əndətə agi zəmənə, ka ndzaanə nə ci da i əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

⁵⁹ Ma wabəətsə bii Yeesu, ci agi dzəgunənə ka əŋji asəkə kuvə də'wa də Kafarənahumə bii ci ha'ə.

Wabəətsə ca vii əpinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə

⁶⁰ Makə fii əŋji nə'unə tə Yeesu sətə baabii ci, laŋə agitii bii, "Ma dzəgunəətsa, ndalə ka shaŋə, ndalə ka liminə ŋga ənda."

⁶¹ Taa ŋgahi pooshi əŋji bagi ka Yeesu aamakii, amma kə shii ci oo'i agi ŋgəərə ma nə tii agyanə ətsa. Wata əŋki ci ka tii, "Iitə daa, kə biiipaa koonə səkə nə ətə kwa?"

⁶² Iitə dīi ba nuunə madə nee unə Uuzənə ŋga əndə a ndərə aadəgyə ka hatə shi ca ŋji dava?

⁶³ Ma'yanə ŋga Əntaŋfə ca vii əpinə, pooshi nafalə ŋga baawəfa ŋga əndə shiŋkinə taa gi'u. Dagi wabəətsə wabi nyi koonə ci əŋjə a upaa əpiinə da Malaaba Ma'yanə.

⁶⁴ Amma tæ'i hara ænji ahadoonæ ætæ pooshi vii ka nyi goonja." Ma bii ci ha'æ, acii daga ka 'watæginæ shii ci tæ ænjitæ pooshi na luuvæ wafænaakii. Kæ shii ci ændætæ na vii tæ ci ka kæsænæ æsæ.

⁶⁵ Ca tsakæ banæ, ænji ci, "Putæ nja ætsæ ha'æ bii nyi koonæ oo'i, pooshi ændæ ca shi aabiiki, maðaaamæ Daadæ kæ kavæ tæ ci, kaa ca shi."

⁶⁶ Putæ nja ætsæ ha'æ, lanjæ agi ænji næ'unæ tæ Yeesu bwasee ka næ'unæ tæ ci, tæya palæ satii.

⁶⁷ Wata ca lægwa ama lyawarænaakii, ænji ci, "Ya unæ æsa, nja'æ koonæ næ palænæ sægoonæ kwa?"

⁶⁸ Simoonæ Piita a ba ka ci, "Slandana, aabii wu dzæniina? Amaku næ wafænæ ætæ ca vii æpinæ nja ca'æ ndænjwæ ndænjwæ.

⁶⁹ Ma inæ, kæ vii inæ ka hæ goonja, kæ shii inæ æsæ oo'i, hæ næ malaaba ændætæ shi dæcii æntanjfæ."

⁷⁰ ænji Yeesu ka tii, "Nyi ta'i tuunæ unæ pu'u aji bæra'i, amma ma ændæ rænjwæ ahadoonæ, *Seetanæ næ ci."

⁷¹ Agyanæ Yahuda uuzænæ nja Simoonæ Isækariyootæ cii kæya wafæ ha'æ. Acii ma Yahuda, taa njaahi rænjwæ næ ci agi lyawarænæ pu'u aji bæra'i, patæ da ha'æ, ma uudæpaa ba'a, ci vii tæ Yeesu ka kæsænæ.

7

I Yeesu tii da ndzækænjushi'inækii

¹ Ma daaba'æ ætsa, kæ wiigi'i Yeesu anæ hanyinæ nja Galili, paa ci mwayi wiigi'inæ anæ hanyinæ nja Yahudiya, acii ma Yahudiitæ davæ, kæ aali tii rægwa nja bælæginæ tæ ci.

² Ma saa'ikii, kæ uugi kumænatii mbæshanæ, waatoo kumænæ nja kuvæ bælinæ.

³ Wata ænji ndzækænjushi'inæ nja Yeesu ka ci, "Maðuu, dzuu aanæ hanyinæ nja Yahudiya, kaa ænji næ'unæ tæ hæ ætæ davæ a nee ka uushi'iitæ cii kwa ðaada.

⁴ Maðæ nja'æ ka ænda, kaa ænjæ a shii tæ ci nja'æ, paa ci ka umbee ka sætæ cii kæya ðaada. Makæ agi ðaadaænæ næ hæ uushi'iitsa, wa patænæ nja *duuniya a shii tæ hæ!"

⁵ Ma bii ndzækænjushi'inækii ka ci ha'æ, acii pooshi tii vii ka ci goonja.

⁶ Wata ænji Yeesu ka tii, "Ma saa'yaaki, ma'æ mambu'yamæ. Ma unæ, taa njgutæ saa'i patæ matahukii koonæ.

⁷ Acii pooshi ænji duuniya ka bærapaanæ tuunæ. Amma ma nyi, kæ biipaa nyi ka tii sækæ, acii agi dzænæ næ nyi dæ seedanæ agyanætii oo'i, bwayakii næ slænatii.

⁸ Ma unæ, dzæmæ ka kumæætsa. Ma nyi, paa nyi ka dzænæ acii ma'æ matahu saa'ikii mashimæ ka nyi."

⁹ Makæ bagi ci ka tii ha'æ, ca banee dæ Galili zæku'i.

Dzænæ nja Yeesu ka kumænæ nja kuvæ bælinæ

¹⁰ Makæ pyalæ ndzækænjushi'inæ nja Yeesu ka kumænækii, ca maðæ, ca palæ naakii ha'æ. Dæ itæ itæ gi ci, paa ci gi panjæranjæ panjæranjæ.

¹¹ *Gayinæ nja Yahudiinæ a nææhæ tæ ci ka ha nja kumænækii, tæya lægwa, "Maanæ ændætæ kwa?"

¹² Kæ ðaadii ænji matatahinæ lanjæ agyanækii ahada dæbaala. Hara ænjæ a ba, "Manja'æ ændæ næ ci." ænji hara ænji, "Pooshi, agi njslæginæ næ ci dæ hara ænji a rægwa."

¹³ Amma pooshi ændæ ca njgæree ka uurakii ka wafænæ agyanækii, acii kæ njwali tii acii gayinatii.

¹⁴ Ma ætsæ ænji agi hadahadanæ nja kumænækii, wata Yeesu a maðæ, ca dzægæwæ aasækæ *yi nja æntanjfæ, ca dzægunæ ka ænja.

¹⁵ Kæ ðii ka *gayinæ nja Yahudiinæ ka sæ nja huræshishinæ næ dzægunaakii, ænji tii, "Iitæ daa mbee ændænæ ka uushi'inæ ha'æ yoo, paa ci gi kurænæ agi jigunyana?"

¹⁶ Wata ænji Yeesu ka tii, "Ma sænæ cii kya dzægunæ ka ænja, æntaa dzægunaakii saaki, amma dæcii ændætæ slækee ka nyi ca shi.

¹⁷ Taa wu patæ ca moo slænæ sætæ ci æntanjfæ a moo, ka taarapaaginæ næ ci ahada sænæ cii kya dzægunæ ka ænja, ka shiinæ næ ci taa dæcii æntanjfæ ca sha, taa nja naaki næ cii kya wafæ.

¹⁸ Ma ændætæ ca wafæ nja naakii na, alæ ðuunuunæ cii kæya alæ ka naakii na. Amma ma ændætæ ca moo ðuunuunæ ka ændætæ slækee ka ca, ci næ ændæ goonja, pooshi sæ nja idæpaanæ ashikii.

¹⁹ “Ma Muusa, ci vii koonə bariya, amma pooshi unə nə'utə bariyakii. Ci dñi cuuna alə rəgwa nga bələginə tə nyi.”

²⁰ Əŋki danjkana ka ci, “Ma hə dñiya, tə'i uushi ca ndəərə aanəku!

²¹ Wu saŋə ca alə rəgwa nga bələginə tə ha?” Yeesu a ba ka tii, “Kə dñi nyi əndə'i sə nga hurəshishinə *uusəra nga əpisəka, kə dāgi koonə patə ka sə nga hurəshishinə.

²² Kə bii Muusa koonə, *ryaminagi manjeevənə goonə. Taa agi uusəra nga əpisəka maa, agi dānə nuunə ha'ə. Shiimə əsə, əntaa Muusa 'watəgi dānə ha'ə, amma dzədzəshi'inuunə.

²³ Yoo, maɗa kə ryaminii ənji uuzənə agi uusəra nga əpisəka acii ga ənjə a taŋəgi bariya nga Muusa, ka mi dñi cuuna bəzə səkə aashiki acii mbəɗəpaa nyi də əndə uusəra nga əpisəka?

²⁴ Bwaseemə ka lagi gəŋwanə də sətə cuuna nee də ginuunə. Amma lamə gəŋwanə də rəgwakii.”

Ləgwanə agyanə Mataɗəkii nga Əntanɗə

²⁵ Wata əŋki hara ənji Urusaliima, “Əntaa tə əndətsə ci gayinə a moo bələginə nii?

²⁶ Tsaaməmə, waatsə ka wabənə ahada ənji patə, amma pooshi uushi cii təya jikə ka ci. Mbu'u ma nə tii ka nəhənə, ci nə Mataɗəkii nga Əntanɗə.

²⁷ Amma ma əndətsa, kə shii amə hatə shi ci davə. Ma Mataɗəkii, pooshi əndə na shii taa da nii kəya shi.”

²⁸ Ma Yeesu a dzə də dzəgunənə ka ənji asəkə *yi nga Əntanɗə, ca ngəree ka uurakii ka ləgwanə, əŋki ci, “Kə shii unə tə nyi kwa? da shi nya? Əntaa də nga naaki nə shi nyi, Əndə sləkəe ka nyi. Ma ca, əndə goonga nə ci, pooshi unə shii tə ci.

²⁹ Amma ma nyi, kə shii nyi tə ci, acii daciikii shi nyi. Ci sləkəe ka nyi əsə.”

³⁰ Wata təya da gazhi'waanə nga kəsənə tə ci, amma pooshi əndə kavə ciinə aashikii, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

³¹ Amma laŋə agi dabaala vii ka ci goonga, əŋki tii, “Maɗa kə shi Mataɗəkii, kadə nii kəya daada sə nga hurəshishinə palee ka ətsə nga əndətsə nii?”

Sləkeenə nga gayinə ka soojiinə ka kəsənə tə Yeesu

³² Kə fii *Farisanyinə dabaala a daada matatahinə agyanə Yeesu, wata təya maɗə, tii da matakəŋwanyinə nga limanyinə, təya sləkəe ka soojiinə ka kəsənə tə ci.

³³ Wata əŋki Yeesu, “Ma'ə nyi ka ta'veenə doonə gi'u. Ma daba'əkii, ka palənə nə nyi aabii Əndətə sləkəe ka nyi.

³⁴ Ka alənə nuunə tə nyi, amma pooshi unə ka neenə ka nyi, pooshi unə na mbu'u ka hatə nii kya ndzaanə.”

³⁵ Wata əŋki *gayinə nga Yahudiinə ahadatii satii, “Aama daa cii kəya dzə bahə pooshi amə na nee ka ca? Aasəkə vəranyinə nga Gərikə hatə dñi ənji gaamə cii kəya dzə kwa? kaa ca dzə ka dzəgunənə ka ənji Gərika?

³⁶ Acii kə bii ci, ka alənə naamə tə ci, pooshi amə ka mbu'unə ka hatə nii kəya ndzaanə. Mi cii kəya moo banə saŋa?”

Gəərənyinə nga ma'itə ca vii əpinə

³⁷ Ma ka muudinə nga uusəra nga kuməəta, waatoo maɗuunə uusəra nga kumənəkii, kə maɗətə Yeesu ahada danjkana, ca ngəree ka uurakii, əŋki ci, “Taa wu patə ci meegiirənə a dā tə ci, wa ca shi aabiiki, ca shi ka sa ma'inə.

³⁸ Makə sətə bii malaaba ləkaləkətə, ma əndətə vii ka nyi goonga, ka shiginə nə gəərə nga ma'itə ca vii əpinə a ədzəməkii.”

³⁹ Ma wabi Yeesu ətsa, agyanə Ma'yanə nga Əntanɗə wabi ci. Ci nə ənji nə'unə a upaa. Ma ka saa'ita, ma'ə tii ma'upaamə zəku'i, acii ma'ə Yeesu ma'upaamə d'uunuunə dagya.

Təəkəginə nga ma'itə ənja

⁴⁰ Makə fii hara ənji ahada danjkana ca ba ha'ə, əŋki tii, “Ma əndətsa, tanyi ci nə *anabi ətə bii ənji na shi.”

⁴¹ Hara ənji əsə, əŋki tii, “Mataɗəkii nə ci!” Amma ma hara ənji, kə bii tii, “Pooshi Aləmasiihu ka shine da Galili!

7:19 7:19 1.17; Slənə 7.53; Rooma 2.17-24. 7:20 7:20 8.48. 7:21 7:21-23 5.9. 7:22 7:22 'Wat. 17.9-14; Leew. 12.3. 7:23 7:23 5.9. 7:24 7:24 8.15. 7:25 7:25 5.18. 7:26 7:26 4.25; 18.20. 7:27 7:27 9.29. 7:28 7:28-29 8.55; 17.8,21,25. 7:30 7:30 2.4; 7.44. 7:31 7:31 2.23. 7:33 7:33-36 8.14. 7:33 7:33 13.33; 16.5. 7:34 7:34 8.21; 13.36. 7:37 7:37 Leew. 23.36; Yooh. 4.10,14; Səniinə 22.17. 7:39 7:39 14.16; 17.1. 7:40 7:40 6.14.

⁴² Ma bii malaaba ləkaləkətə, jijinə nga nwanjwa *Dawuda na ndzaa ka Matafəkii. Də Bayitilaama nə ənə a poo tə ci əsə, waatoo vərəatə nji Dawuda davə.”

⁴³ Aci ha'ə tə'i təkəshinə ahada danjana putaakii.

⁴⁴ Nga'ə ka hara ənji kaa təya kəsə tə ci, amma pooshi əndə kavə ciinə aashikii.

Ghatə vii goonja nga *gayinə nga Yahudiinə

⁴⁵ Wata kə ənyi soojiinə satii. Makə mbu'i tii, ləguyi limanyinə da Farisanyinə ka tii, əŋki tii, “Mi pooshi unə kira tə ci kwa?”

⁴⁶ Əŋki soojiinə ka tii, “Pooshi əndə sha wabə makə nga əndətsa!”

⁴⁷ Wata əŋki Farisanyinə ka tii, “Kə njuşləgi ci duunə noonə əsə kwa?”

⁴⁸ Kə shuuna fii rənjwə agi gayinə taa rənjwə agi Farisanyinə a vii ka ci goonja nii?

⁴⁹ Ma danjanata, ma vii tii goonja, acii pooshi tii shii bariya nga Muusa. Aci ha'ə tə'i naalanə agyanətii.”

⁵⁰ Yoo, ahadatii nə Nikoodaməsə, waatoo əndətə sha gi aabii Yeesu. Wata əŋki ci ka tii,

⁵¹ “Mad'a nə'utə sətə bii bariya gaamə, pooshi amə ka lagi gənjwanə ka əndə, amə ma'ə mafatəmə nga'ə tə sətə dīi ci.”

⁵² Əŋki tii ka ci, “Əndə Galili nə hə əsə kwa? Buurətə nga'ə tə sətə bii malaaba ləkaləkətə. Davə shiinəku, ma də Galili, pooshi *anabi ka shiginə.” [

⁵³ Wata ənə a təkəgi satii aasii.

8

¹ Yeesu a ndərə saakii aənə ginjwə nga Zayitunə.

Miitə kəshi ənji tə ki ka aləhiinə

² Ma pukyatə hakii tsəfakə, kə ənyi Yeesu aasəkə *yi nga Əntarəfə. Ca dzə ka ndzaanə dasə ka dzəgunənə ka ənja. Patənə nga ənə a dzə aabiikii.

³ Wata *maliminə nga bariya da *Farisanyinə a kira ka ci əndə'i minə ətə kəshi ənji tə ki ka aləhiinə, təya kəjəe ka ki akənjwaciitii patə.

⁴ Əŋki tii ka Yeesu, “Maləma, ma miina, kə kəshi ənji tə ki, kya aləhiinə.

⁵ Ma agi bariya, kə bii Muusa, ma tsarə nga miitsa, see bələginə tə ki də kaalanə də faariinə. Ya əna, ya ha, iitə bii hə naaku agyanəkəya?”

⁶ Ma bii tii ha'ə, kaa təya shii təbənə tə ci, təya shii upaa sə nga kəsənə də ci. Amma Yeesu a gwanəanə, ca naahətə uushi də ciinəkii a panə.

⁷ Təya dzə aakənjwa də laagwa ka ci uushi'inə, wata ca madətə, əŋki ci ka tii, “Ma əndətə pooshi sha slənyi 'waslyakəənə, wa ca 'watəgi kaalanə tə ki.”

⁸ Wata ca ənə ka gwanəanənə ka naahənə a panə.

⁹ Makə fii tii ha'ə, təya palə satii patə də rənjwə rənjwə. Iirə ənji 'watəgi palənə satii. Kə bwasee tii ka Yeesu ci daanəkii tii da miita.

¹⁰ Wata ca madətə, ca ba ka ki, “Mina, maatiinə da? Pooshi əndə mbədaanə bahə vii ka hə ma'inə kwa?”

¹¹ Əŋki ki, “Pooshi əndə dīi Slandana.” Əŋki Yeesu ka ki, “Nyi maa, paa nyi ka vii ka hə ma'inə. Duu saaku, amma ga ha slənə 'waslyakəənə ma'ə.”]

Bərənə ka *duuniya nə Yeesu

¹² Yeesu a ənə ka wabənə ka ənji, əŋki ci, “Nyi nə bərənə ka duuniya. Ma əndətə ca nə'u tə nyi, paa ci ka wiinə agi təkunə, amma ka upaanə nə ci bərənə ətə ca vii əpinə ka ənja.”

¹³ Wata əŋki Farisanyinə ka ci, “Hə saaku ca seeda agyanə naaku na. Pooshi goonja agi wabənaaku.”

¹⁴ Əŋki Yeesu ka tii, “Taa nyi saaki ca seeda agyanə naaki na, amma goonja nə wabənaaki, acii kə shii nyi hatə shi nyi davə, kə shii nyi hatə nii kya dzə aadəvə əsə. Ma una, pooshi unə shii hatə shi nyi davə, pooshi unə shii hatə nii kya dzə əsə.

¹⁵ Agi lanə nuunə gənjwanə makə sətə kadeesəkə koonə, amma ma nyi, pooshi əndətə cii kya la ka ci.

¹⁶ Taa ka lanə nə nyi maa, goonja nə la gənjwanaaki, acii əntaa nyi daanəki ca la gənjwanə, amma inə da Daadə. Ci sləkəe ka nyi.

¹⁷ Ma agi bariya goonə, tə'i manaahəkii oo'i, madfa kə shigi seedawanyinə bəra'i, madfa uushi rəjwə nə wabənətii, ma sətə bii tii, goonja.

¹⁸ Ma nyi, agi seedanə nə nyi agyanə naaki na. Ha'ə nə Daadə ətə sləkee ka nyi əsə, agi seedanə nə ci agyanəki."

¹⁹ Əŋki tii ka ci, "Maanə Dəwa?" Əŋki Yeesu ka tii, "Pooshi unə shii tə nyi taa tə Daadə. Maci kə shii unə tə nyi, kadfa ka shiinə nuunə tə Daadə əsə."

²⁰ Ma wabəətə baabii Yeesu, ca dzəgunə ka ənji asəkə yi ŋga Əntanjə baabii ci ha'ə. Waatoo a kumu ka hatə ci ənjə a dfa viinə. Amma pooshi ənji kəshi tə ci, acii ma'ə saa'yaakii mambu'yamə.

Wabənə ŋga Yeesu agyanə hatə nii kəya dzə aadəvə

²¹ Yeesu a ənə ka wabənə ka tii, əŋki ci, "Ka palənə nə nyi saaki, ka alənə nuunə tə nyi, amma agi 'waslyakəənə goonə nuuna mətətə. Pooshi unə ka dzənə ka hatə nii kya dzə aadəvə."

²² Wata əŋki *gayinə ŋga Yahudiinə, "Kə bii ci, pooshi amə ka dzənə ka hatə nii kəya dzə aadəvə. Ya sanə banə cii kəya moo banə oo'i, ka bələginə nə ci naakii nə nii?"

²³ Əŋki Yeesu ka tii, "Ma unə, ŋga *duuniyanə nuunə, amma ma nyi, dadagyə shi nyi. Agi duuniyanə shigi unə, amma ma nyi, əntaa agi duuniyanə shigi nyi.

²⁴ Ci fii unə bii nyi koonə ka mətətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə. Madfa pooshi unə vii goonja oo'i nyi nə əndə daga ŋukə, weewee ka mətətənə nuunə agi 'waslyakəənə goonə."

²⁵ Wata əŋki tii ka ci, "Wu daa nə ha?" Yeesu a ba ka tii, "Nyi nə əndətə njii kya ba koonə daga ka 'watəginə.

²⁶ Tə'i uushi'inə lanə ətə idəpaa nyi ashuunə, ətə bahə nya lagi koonə gəjwanə agyanəkii. Amma, ma Əndətə sləkee ka nyi, əndə goonja nə ci. Ma nya, see sətə fii nyi da makii banəki ka *duuniya."

²⁷ Pooshi tii paarətəgi oo'i agyanə Dii nə Yeesu ka wabənə ka tii.

²⁸ Wata əŋki ci ka tii, "Madfa kə madfə unə ka *Uuzənə ŋga ənda, ka shiinə nuunə oo'i, nyi nə əndə daga ŋukə. Davə shiinuunə oo'i, pooshi uushi cii kya dfa də baawədaaki, amma see sətə bii Daadə banəki ka ənja.

²⁹ Ləbə niinə da Əndətə sləkee ka nyi əsə, pooshi ci bwasee ka nyi daanəki, acii ma nya, taa guci patə ha'ə nə nyi ka slənə sətə ca kadfəsəkə ka ci."

³⁰ Makə fii ənji uushi'itə baabii Yeesu, lanə nə ənjitə vii ka ci goonja.

Dimuyinə da maviinə

³¹ Wata əŋki Yeesu ka ənjitə vii ka ci goonja, "Madfa kə nə'utə unə dzəgunənaaki, ka ndzaanə nuunə ka lyawarənaaki ŋga tantanyinə.

³² Ka shiinə nuunə goonja. Goonjakii əsə na kavə tuunə ka ndzaanə ka dimuyinə."

³³ Əŋki tii ka ci, "Ma inə, jijinyinə ŋga Ibərahiima niinə, pooshi inə sha dfi mavaanə ka əndə shanjə. Mi sanə dfi cii kwa moo banə oo'i, ka upaanə niinə ndzaanə ka dimuyina?"

³⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə slənyi 'waslyakəənə, mava ŋga 'waslyakəənə nə ci ətsa.

³⁵ Ma mava, paa ci ndzaanə ka ŋga ənji yikii ha'ə uudənə əpinaakii. Amma ma uuzənə, kə ndzaa ci ŋga yikii ha'ə uudənə əpinaakii.

³⁶ Madfa kə kavə *Uuzənə ŋga Əntanjə tuunə ka ndzaanə ka dimuyinə, ka ndzaanə nuunə ka dimuyinə tanyi.

³⁷ Kə shii nyi jijinyinə ŋga Ibərahiima nuunə. Amma wanuunə ka moo bələginə tə nyi, acii pooshi unə ka luuvə dzəgunənaaki.

³⁸ Ma nyi, agyanə sətə baarii Daadə ka nyi cii kya wabə. Amma ma unə, sətə bii dəsənuunə koonə cuuna slənə."

³⁹ Əŋki tii ka ci, "Ibərahiima nə dəsəniinə."

Əŋki Yeesu ka tii, "Maci manjeevənə ŋga Ibərahiima nuunə tanyi, kadfa sətə njii kəya slənə cuuna slənə.

⁴⁰ Ma nyi, goongatə fii nyi acii Əntanjə cii kya ba koonə. Amma wanuunə ka moo bələginə tə nyi. Pooshi Ibərahiima sha dfi ha'ə makə ətsa!

⁴¹ Ma unə, sətə ci dəsənuunə a slənə cuuna slənə." Wata əŋki tii ka ci, "Ma ina, Əntanjə ci saakii nə Dəsəniinə rəjwə dyanə. Əntaa mazaguyinə niinə."

⁴² Əŋki Yeesu ka tii, "Maci Əntanfə nə Dəsənuunə tanyi, kada ka uufənə nuunə tə nyi, acii daciikii shi nyi, wanyinə ganə əsə. Pooshi nyi shi də baawədaaki saaki, amma ci sləkee ka nyi.

⁴³ Mi pooshi unə agi paaratəginə də sənə cii kya ba koonə kwa? Ma dīi ha'ə, acii pooshi unə agi sə'watənə una fatə wabənaaki.

⁴⁴ Ma unə, manjeevənə ŋga dəsənuunə nuunə, waatoo *Seetanə. Nə'u sətə ci dəsənuunə a moo kadəesəkə koonə əsə. Mabəələhiinə nə ci daga ka 'watəginə, paa ci sha slənyi goonḡaanə, acii pooshi goonḡa ashikii. Ndilə ndilə tə sətə ashikii nə patənə ŋga jirakənaakii, acii majirakə nə ci, mapoo tə patənə ŋga jirakənə.

⁴⁵ Amma ma nyi, goonḡa cii kya ba, ci dīi pooshi unə vii ka nyi goonḡa.

⁴⁶ Wu sanə agyuunə ca bəarii oo'i, kə dīi nyi 'waslyakəna? Makə goonḡa wabi nyi koonə, mi dīi pooshi unə agi vii ka nyi goonḡa?

⁴⁷ Ma əndə ŋga Əntanfə, wabənə ŋga Əntanfə cii kəya luuvə. Ma unə, əntaa ənji ŋga Əntanfə nuunə, ci dīi pooshi unə agi luuvənə əsə."

Yeesu tii da Ibərahiima

⁴⁸ Wata *gayinə ŋga Yahudiinə a jikə ka Yeesu, əŋki tii, "Makə bii inə, ma hə, əndə *Samariya nə hə, əndə ginaaja, əntaa goonḡa bii inə kwa?"

⁴⁹ Əŋki Yeesu ka tii, "Ma nyi, pooshi ginaaji ashiki. Agi dūunətənə nə nyi tə Daadə, amma ma unə, pooshi unə agi dūunətənə tə nyi.

⁵⁰ Ma nyi, pooshi nyi agi alə dūunətənə goonə tə nyi, amma tə'i əndə ca alə ka nyi. Aashiki aashiki cii kəya la gəŋwanə əsə.

⁵¹ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətə nə'utə dzəgunənaaki, paa ci ka əntənə shəŋə."

⁵² Əŋki tii ka ci, "Ma ənə dīi əna, kə shii inə tanyi, tə'i ginaaji ashiku. Kə əntəgi Ibərahiima, kə mətəgi anabiinə əsə, amma wahənə ka banə, taa wu patə nə'utə dzəgunənaaku, paa ci ka əntənə shəŋə.

⁵³ Ma dəsəniinə Ibərahiima, kə əntəgi ci. Ma nə hə ka banə, kə palee hə ka Ibərahiima kwa? Kə mətəgi anabiinə əsə. Wu sanə nə hə naakwa?"

⁵⁴ Əŋki Yeesu ka tii, "Maci dūunətənə cii kya dūunətə naaki na, kada ka ndzaanə ka uushi zabə. Ma əndətə ca dūunətə tə nyi, ci nə Daadə, əndətə bii unə ci nə Əntanfə goonə.

⁵⁵ Pooshi unə shii tə ci, amma ma nyi, kə shii nyi tə ci. Maci ma bii nyi mashiimə nyi tə ci, kada majirakə nə nyi makə noonə. Amma kə shii nyi tə ci, agi nə'utənə nə nyi wabənaakii əsə.

⁵⁶ Ma dəsənuunə Ibərahiima, kə dīi ci moodasəkə oo'i, ka neenə nə ci ka shinaaki. Kə nee ci boo, kə dīi ci moodasəkə əsə."

⁵⁷ Wata əŋki tii ka ci, "Witə paa hə mbu'i taa fəzə tufə pu'unə! Iitiitə sanə mbee hə ka neenə ka Ibərahiima?"

⁵⁸ Yeesu a ba ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, tə'i nyi taabu'u pwayi ənji tə Ibərahiima."

⁵⁹ Makə fii tii ha'ə, wata təya dəmə faariinə kaa təya kaala tə ci, amma wata Yeesu a rarə'igi ahada ənja, ca dəməgi saakii asəkə yi ŋga Əntanfə.

9

Mbədəpaanə ŋga Yeesu də əndətə pwayi ənji tə ci moorəfəkii

¹ Ma Yeesu a dzə də wiigi'inə, wata ca lapaa muurəfa. Ma ca, daga poonə tə ci nə ci moorəfəkii.

² Wata lyawarənaakii a ləgwa ka ci, əŋki tii, "Maləma, ya əndətə pwayi ənji tə ci moorəfəkəya, wu sanə dīi 'waslyakəna? Ci sanə nii, anii ənjitə pwayi tə ca?"

³ Yeesu a ba ka tii, "Ma uurəfənaakii, əntaa putə ŋga 'waslyakənaakii taa ŋga ənjitə pwayi tə ci. Ma dīi ci moorəfəkii, kaa ənjə a shii neenə ka ŋgeerənə ŋga Əntanfə ca slənə ashikii.

⁴ Ma amə, makə dīi ci doosərə, tyasə see a dāamə slənə ŋga Əndətə sləkee ka nyi. Madə kə shi vəda, pooshi əndə ca slənə.

⁵ Ma nyi ma'ə a duuniya, bərənə ka duuniya nə nyi."

8:42 8.42 1 Yooh. 5.1.   **8:44 8.44** 'Wat. 3.1-5; 1 Yooh. 2.4; 3.8.   **8:46 8.46** 2 Koor. 5.21; 1 Piita 2.22; 1 Yooh. 3.5.
8:47 8.47 10.27; 18.37.   **8:48 8.48** 4.9; 7.20; 10.20; Mar. 3.21-22.   **8:50 8.50** 7.18.   **8:51 8.51** 5.24.   **8:53**
8.53 4.12.   **8:55 8.55** 4.34; 7.28-29.   **8:58 8.58** 1.1; 17.5.   **8:59 8.59** 10.31.   **9:2 9.2** Shig. 20.5; Əzaki. 18.20;
Luka 13.2.4.   **9:3 9.3** 11.4.   **9:4 9.4** 5.17.   **9:5 9.5** 8.12.

⁶ Makə bagi Yeesu ha'ə, wata ca gwanjaanə, ca tifəvə giirənə aa panə, ca hwadətə də hanyinə, ca ngərə, ca lərəbəvə aagi muurəfəta,

⁷ ca ba ka muurəfəta, "Duu aama ma'inə nga Siiloomə, ha yibəgi ginəku davə." (Ma Siiloomə, makə bana, 'Sləkeenə'). Wata əndətə a palə, ca dzə ka yibəgi ginəkii, ca ənya saakii, ca dzə də nee ka ha.

⁸ Ma guvayinaakii da patənə nga ənjitə sha nee ka ci ca kədii, kə laaguyi tii ahadatii, əŋki tii, "Əntaa əndətsə izee ka ndzaanə ka kədiinə ətsə nii?"

⁹ Əŋki hara ənji, "Ci ətsa." Amma əŋki hara ənji, "Pooshi, əntaa ci ətsa, pushashinə pushashi tii." Wata əŋki əndəkii ci saakii, "Nyi əna."

¹⁰ Wata təya ləgwa amakii, əŋki tii, "Iitə dīi daa cii kwa nee ka ha əndzə'ya?"

¹¹ Əŋki ci ka tii, "Əndətə dīi ləməkii Yeesu hwadətə hanyinə; ca lərəbəvə aagiki, əŋki ci ka nyi, wa nya dzə ka yibəgi ginəki agi ma'inə nga Siiloomə. Wata nya palə, pii makə yibəgi nyi, wata nya nee ka ha."

¹² Təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Maana?" Ca ba ka tii, "Mashiimə nyi."

Ləgwanə nga *Farisanyinə ama əndətə

taa iitə dīi upaa ci neenə ka ha

¹³ Wata təya ngərə tə əndətə nji moorəfəkii, təya kərə tə ci aabii Farisanyinə.

¹⁴ Ma uusəratə hwadətə Yeesu hanyinə, ca wunəgi də ginə nga muurəfəta, *uusəra nga əpisəka.

¹⁵ Wata Farisanyinə a ənə ka ləgwanə ka əndətə taa iitə dīi upaa ci nee ka ha. Ca ba ka tii, "Hanyinə hwadətə ci, ca lərəbəvə aagiki, nya yibəgi ginəki, wanyinə ka neenə ka ha əndzə'i əna."

¹⁶ Wata əŋki hara Farisanyinə, "Ma əndətsa, əntaa daciə Əntanjə shi ci, acii paa ci agi nə'utə bariya nga uusəra nga əpisəka." Amma əŋki hara ənji natii, "Iitiitə daa mbeenə ma'waslyakə əndə ka slənə tsarə nga hurəshishiitsa?" Kə dīi təkənə nga ma ahadatii.

¹⁷ Wata təya ənə ka ləgwanə ka əndətə nji moorəfəkii, əŋki tii, "Makə kə bii hə, kə wunəgi ci ka hə ginəku, wu nə ci banəkwa?" Ca ba ka tii, "Ma ca, *anabi nə ci."

¹⁸ Amma pooshi Yahudiinə luuvə oo'i, moorəfəkii shi ca nji, see də makə 'wii tii tə ənjitə pwayi tə ci.

¹⁹ Təya ləgwa ka tii, əŋki tii, "Ya əndətsa, uuzənə goonə nii? Ma bii unə, moorəfəkii pwayi unə tə ci. Iitə dīi cii kəya nee ka ha?"

²⁰ Wata təya ba ka tii, "Kə shii inə uuzənə geenə ətsa, moorəfəkii pwayi inə tə ci əsə.

²¹ Amma taa iitə dīi cii kəya nee ka ha nga ənəna, pooshi inə shii. Pooshi inə shii əndətə wunəgi ka ci ginəkii əsə. Ləgwamə amakii. Amə matanə nə ca, ka mbeenə nə ci ka batənə koonə ci saakii."

²² Ma wabi tii ha'ə, ngwalii tii acii *gayinə nga Yahudiinə, acii ma Yahudiinə, kə bii tii oo'i, taa wu patə bii, Matafəkii nga Əntanjə nə Yeesu, ka laakəginə nə ənji tə ci asəkə *kuvə də'wa.

²³ Ci dīi bii tii, matanə nə ci, ləgwamə amakii.

²⁴ Wata Farisanyinə a ənə ka 'wanə ka bəra'inə tə əndətə nji moorəfəkii, təya ba ka ci, əŋki tii, "Wabuu keenə ahadoonə da Əntanjə tə sətə dīi. Ma inə, kə shii inə, ma əndətsa, ma'waslyakə əndə nə ci."

²⁵ Ca ba ka tii, "Tada ma'waslyakə əndə nə ci, paa nyi shii. Uushi rəŋwə shii nyi, ma nga ŋukə, moorəfəkii nji nyi, amma wanyinə ka neenə ka ha nga əna."

²⁶ Wata təya ləgwa ka ci, əŋki tii, "Iitə sanə dīi ca? Iitə dīi ci wunəgi ci ka hə ginəkwa?"

²⁷ Əŋki ci ka tii, "Kə bagi nyi koonə kə dzəgi, amma kə təkuree unə ka luuvənə. Ka mi dīi cuuna ənə ka ləgwana? Mbu'u nga'ə koonə noonə nə ndzaanə ka lyawarənaakii kwa?"

²⁸ Wata təya wazə agyanəkii, əŋki tii ka ci, "Hə nə *lawarə nga əndətsa, amma ma inə, lyawarənə nga Muusa niinə.

²⁹ Ma Muusa, kə shii inə kə wabi Əntanjə ka ci, amma ma əndətsa, taa hatə shi ci davə mashiimiinə!"

³⁰ Əŋki əndəta, "Una! kə dīi sənə ka sə nga hurəshishinə! Iitə dīi daa mashiimuunə hatə shi ci dava? Yoo, waanə kə wunəgi ginəkya?"

³¹ Kə shii amə oo'i, ma Əntanjə, paa ci ka fanə tə ma'waslyakə ənda, see tə ənjitə ca fa tə ci, təya slənə sətə cii kəya moo.

³² Makə tagii Əntənfə duuniya dənjə ka əndzə'i, pooshi əndə sha fii kə wunəgi ənji ginə nga muurəfa.

³³ Maci ma əndətsa, əntaa daciai Əntənfə shi ca, kadfa pooshi uushi cii kəya mbee ka danə."

³⁴ Əñki tii ka ci, "Agi 'waslyakəənə pwayi ənji tə hə, agikii girə hə əsə, amma wahənə ka moo dzəgunənə keenə nii?" Wata təya laakəgi tə ci asəkə kuvə də'wa.

Tantanyitə ginə

³⁵ Makə fii Yeesu, kə lyaakagi ənji tə əndətə asəkə kuvə də'wa, ca alətə tə əndətə, ca ləgwa ka ci, əñki ci, "Kə vii hə goonğa ka Uuzənə nğa əndə kwa?"

³⁶ Əñki əndətə, "Wu nə ci daa, Daada? Bawə ka nyi, kaa nya shii vii ka ci goonğa."

³⁷ Yeesu a ba ka ci, "Kə nee hə ka ci. Ci ca wabə da hə əndzə'i."

³⁸ Əñki əndətə ka Yeesu, "'Ya'ə Slandana, kə vii nyi ka hə goonğa." Wata ca gərə'waanə akəñwacii Yeesu.

³⁹ Əñki Yeesu, "Ma shi nyi aasəkə duuniyana, ka da gəñwanə, kaa muurəfinə a mbee ka neenə, ma əñjitə da ginə əsə, təya uurəfəgi."

⁴⁰ Tə'i hara Farisanyinə abiiikii fii ca ba ha'ə. Wata əñki tii ka ci, "Kə ndzaa ci muurəfinə niinə ətsə kwa?"

⁴¹ Yeesu a ba ka tii, "Maci muurəfinə nuunə, kadfa pooshi 'waslyakəənə ashuunə. Amma makə agi banə nuunə oo'i, ka neenə nuunə ka ha, tə'i 'waslyakəənə ashuunə."

10

Misaali də magəra

¹ Əñki Yeesu ka tii, "Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə gimə aasəkə kuvə bagiinə,* madfa əntaa da makuvə gimə ci, mahərə nə ci, taa əndə da maabə nə ci ətsa.

² Ma əndətə gimə da makuvə, ci nə magəra nğa bagiinə.

³ Ma ca, ka wunəginə nə əndə nəhə makuvə ka ci makuva, ka fanə nə bagiinaakii uurakii, ca 'wa tə tii ka ləmə ka ləma, ca gimagi də tii agyə.

⁴ Maa kə gimagi ci də tii patə, ka tanə nə ci ka tii kəñwanə, təya dzə də nə'unə tə ci, acii kə shii tii uurakii.

⁵ Ma əndə'i əndə pamə, pooshi tii ka nə'unə. Huyinə huyinətii aciikii, acii pooshi tii shii uura nğa hara ənja."

⁶ Kə hii Yeesu ka tii ətsə misaali, amma ma təya, pooshi tii paaratəgi də sətə cii kəya moo banə.

Nunyi magəra nə Yeesu

⁷ Wata Yeesu a ənə ka banə ka tii, əñki ci, "Tantanyinə cii kya ba koonə, ma nyi, makə makuvə nğa bagiinə nə nyi.

⁸ Patənə nğa əñjitə shi taabu'u shinaaki, mahiirənə taa ənji da maabə nə tii, pooshi bagiinə fii tə tii.

⁹ Makə makuvə nə nyi. Taa wu patə shi dabiiki, ka upaanə nə ci luupaanə. Ka giməgərənə nə ci, ca ənə ka dəməginə makə sətə kadfeesəkə ka ci, ka upaanə nə ci zəmə əsə.

¹⁰ Ma shine nğa mahəra, kaa ca shii hərənə, ca bələgi slanda uushi, ca saawee ka səkii. Ma shi nyi, kaa ənjə a shii upaa əpinə. Waatoo, patənə nğa əpiitə dəbēe təya upaa ka shañə.

¹¹ "Ma nyi, nunyi magəra nə nyi. Ma nunyi magəra, matasəkakii nə ci ka əntəginə ka putə nğa bagiinə. †

¹² Ma magəra zala, əntaa naakii nə bagiinə. Madfa kə nee ci ka furətsoofa ca shi aagi bagiinə, ka bwaseenə nə ci ka tii, ca huyi saakii. Wata furətsoofa a kəəsə bagiinə, ca taakee ka tii.

¹³ Ma huyipaa magəratə saakii, acii əntaa naakii nə bagiinə. Pa ca ka nəkii ka tii shañə.

¹⁴⁻¹⁵ Nyi nə nunyi magəra. Makə sətə shii Daadə tə nyi, nya shii tə ci, ha'ə əsə shii nyi tə bagiinaaki, təya shii tə nyi. Matasəkakii nə nyi ka əntənə ka putatii.

9:33 9.33 3.2. 9:34 9.34 9.2. 9:37 9.37 4.26. 9:39 9.39 5.22. 9:40 9.40 Mat. 15.14; 23.26. 9:41 9.41 15.22. * 10:1 10.1 Ma kuvə bagiinə nğa ənji Isərayiila, aba'ə vərənə ci təya da makə gwamə nğa liinə. 10:4 10.4 10.27; Səniinə 14.4. 10:6 10.6 16.25. 10:8 10.8 Irim. 23.1-2; Əzaki. 34.2-3. 10:9 10.9 14.6; Jab. 23.2; Əzaki. 34.14. † 10:11 10.11 magəra: Jab. 23.1; Əzaki. 34.11-16; Irim. 23.3; Mat. 18.12-14; İbər. 13.20; Səniinə 7.17; əntəginə ka putatii: 15.13; Rooma 5.8; 1 Yooh. 3.16. 10:12 10.12 Slənə 20.29. 10:14-15 10.14 10.27; 2 Tim. 2.19.

¹⁶ Tə'i hara bagiinaaki ətə pooshi asəkə kuva. Ma təya, tyasə see a aalyatə nyi tə tii aasəkə kuva əsə. Ka fatənə nə tii uuraki, təya ndzaa ahada harakii, magəra rəjwə a gəra tə tii.

¹⁷ "Putə n̄ga ət̄sə ha'ə uu'i Daadə tə nyi, acii matasəkakii nə nyi ka vigi əpinaaki, aa nya shii ənənə ka luunə saaki.

¹⁸ Pooshi ɛndə n̄gəregi əpinaaki, nyi saaki mwayi viginə. Tə'i nyi da baawəda n̄ga viginə, tə'i nyi da baawəda n̄ga ɛnənə ka n̄gərətənə əsə. Ɖtsə nə sətə kavə Daadə tə nyi ka danə!"

¹⁹ Putə n̄ga wabəət̄sə əsə, kə shigi təkəshinə ahada Yahudiinə.

²⁰ Lan̄ə ahadatii bii, "Ɖndə ginaaji nə ɛndətsa, maba nə ci. Ka mi cuuna fa sət̄sə cii kəya ba koona?"

²¹ Amma kə bii hara ənji, "Ma ɛndət̄ə da i ginaaji ashikii, paa ci ka wabənə makə ət̄sa. Iitiitə san̄ə mbeənə ginaaji ka wunəgi ginə n̄ga muurəfa?"

Kaareenə n̄ga ənji ka Yeesu

²² Ma ət̄sə də məgəviinə, kə mbu'ya kumənə n̄ga buurətənə də uuseratə ənyi ənji ka hadatəginə də *yi n̄ga Ɖntan̄fə də Urusaliima əsə.

²³ Yeesu a wiigi'i at̄saa malaaba n̄ga Sulayimaanu asəkə yi n̄ga Ɖntan̄fə.

²⁴ Wata ənjə a dzatə də nə abiiikii, təya ləgwa amakii, ənki tii, "Ca'ə guci ndzaaniinə ka gəranə a maku, kaa ha ba keənə taa wu nə hə kwa? Bagi keənə pan̄gəran̄ə, hə nə *Matadəkii n̄ga Ɖntan̄fə nii?"

²⁵ Yeesu a ba ka tii, "Kə bagi nyi koonə daga n̄jukə, amma pooshi unə luuvə. Ma uushi'iinə cii kya slənə də baawəda n̄ga Daadə, ci ca wabə ka madəba maki.

²⁶ Amma ma unə, pooshi unə vii ka nyi goon̄ga, acii ɛntaa bagiinaaki nuunə.

²⁷ Ma bagiinaaki, agi fanə nə tii uuraki, kə shii nyi tə tii, təya nə'u tə nyi əsə.

²⁸ Ka viinə nə nyi ka tii əpinə n̄ga ca'ə ndəjwə ndəjwə, paa tii ka zanə shan̄ə, pooshi ɛndə luutənə tə tii aciiki.

²⁹ Ma Daadə ət̄ə vii tə tii ka nyi, kə palee ci ka patənə n̄ga uushi'inə. Pooshi ɛndə luutənə tə tii acii Daadə.

³⁰ Ma inə da Daadə, uushi rəjwə niinə."

³¹ Makə fii ənji wabi Yeesu ha'ə, wata təya fədfə faariinə kaa təya kaala tə ci.

³² Ɖnki ci ka tii, "N̄unyi uushi'inə lan̄ə slən̄yii akənjwacii unə. Ma uushi'iitsa, Daadə vii ka nyi baawəda n̄ga danə. Putə n̄ga n̄gutə rəjwə agi uushi'iit̄sə d̄ii cuuna moo kaalanə tə nya?"

³³ Ɖnki tii ka ci, "Ɖntaa putə n̄ga n̄unyi slənənyinaaku ciina moo kaalanə tə hə, amma putə n̄ga bərapaanaaku tə Ɖntan̄fə. Ɖndə sh̄nkinə nə hə tanə, amma wahənə ka moo gəeginə ka naaku nə makə Ɖntan̄fə!"

³⁴ Ɖnki Yeesu ka tii, "Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə n̄ga bariya goonə oo'i, ma bii Ɖntan̄fə, ma unə, ɛntan̄fənyinə nuunə.

³⁵ Yoo, kə shii amə oo'i, ma sətə bii malaaba ləkələkətə, goon̄ga ka ca'ə ndəjwə ndəjwə. Makə kə bii Ɖntan̄fə ka ənjitə luuvə wabənəakii oo'i ɛntan̄fənyinə nə təya,

³⁶ iitə d̄ii ba nuunə, agi wabənə nə nyi bwayakii aashi Ɖntan̄fə, makə bii nyi oo'i *Uuzənə n̄ga Ɖntan̄fə nə nya? Acii ma nyi, Daadə ta'i tə nyi, ca sləkee ka nyi aasəkə duuniya.

³⁷ Mada pooshi nyi agi slənə uushi'iitə mwayi Daadə nya slənə, goona vii ka nyi goon̄ga.

³⁸ Amma makə agi slənə nə nyi uushi'iitsa, taa n̄gahi pooshi unə vii ka nyi goon̄ga, kə dəbēe una vii goon̄ga ka slənənyinaaki, koona shii mbee ka paaratəginə oo'i, ashiki nə Daadə, nyi əsə, ashikii nə nyi."

³⁹ Makə fii tii wabi ci ha'ə, wata təya ɛnə ka d̄a gazhi'waanə n̄ga kəsənə tə ci, amma wata ca it̄əgi saakii ahada ənja.

⁴⁰ Ca ɛnə ka tan̄əginə aatan̄əgi gəərə n̄ga Urədunə, hatə n̄ji Yoohana a d̄a bapətisəma ka ənja. Ca ndzaa davə.

⁴¹ Ɖn̄ji lan̄ə gi aabiikii. Ɖnki tii ahadatii, "Ma Yoohana, pooshi ci d̄ii sə n̄ga hurəshishinə, amma patənə n̄ga sətə baabii ci agyanə ɛndətsa, goon̄ga."

⁴² Ɖn̄ji lan̄ə əsə vii ka ci goon̄ga gatə.

11*Əntənə ɲga Lazarusə*

¹ Tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Lazarusə, gwakə ka bwanea nə ci. Ma ca, əndə vəranə ɲga Bayitaniya nə ci. Davə də vərə nə ci tii da cikəɲushi'inəkii, waatoo Mariyaama tii da Marəta.

² Ma Mariyaama, ki sha əjivə urədyə ɲga maləɲə kwafə aaba'ə səfə Yeesu, kya taadəgi də shiɲkinə ɲga nətə. Ndzəkəɲuci nə əndə gwakə, waatoo, Lazarusə.

³ Wata cikəɲushi'iitə bəra'i a sləkəe ka wafənə ka Yeesu də banə oo'i, "Slandana, gwakə nə kadashinaaku."

⁴ Makə fii Yeesu ha'ə, wata əɲki ci, "Ma muudinə ɲga gwakənə ɲga Lazarusə, əntaa əntənə nii kəya əntə. Ma gwakəətsa, ka vii də dūunuunə ka Əntəɲfə. Də ha'ə əsə nə *Uuzənə ɲga Əntəɲfə a upaa dūunuunə."

⁵ Kə uu'i Yeesu tə i Marəta tii da cikəɲuci ba'ə Lazarusə.

⁶ Patə da ha'ə, makə fii ci habara ɲga gwakənaakii, kə baa ci bəra'i zəku'i.

⁷ Ma daba'əkii wata əɲki ci ka lyawarənaakii, "Ənaamə aa Yahudiya."

⁸ Əɲki lyawarənaakii ka ci, "Maləma, ma'ə mata'avəmə makə mwayi əɲjitə davə kaalanə tə hə də faariinə. Yoo, wahənə ka moo ənənə aadəvə nii?"

⁹ Əɲki Yeesu ka tii, "Tə'i tibisənyinə pu'u aji bəra'i agi ka uusəra. Taa wu patə ca wii doosərə, paa ci ka kulənə, acii agi bərənə nə uusəra ka ci a rəgwa.

¹⁰ Amma madə kə wii ci davəfə, ka kulənə nə ci acii pooshi bərənə aciikii."

¹¹ Makə bagi Yeesu ətsa, ca tsakə wafənə, əɲki ci, "Ma guvaamə Lazarusə, kə kulii ci aa ɲunyi. Amma ka dzənə nə nyi ka madəenə ka ci."

¹² Əɲki lyawarənaakii ka ci, "Slandana, madə ka ɲunyinə nə ci, ka mbəfənə nə ci."

¹³ Ma Yeesu, ma mwayi ci banə ka tii, kə əɲki Lazarusə, amma ma nə tii ka nəhənə, ɲunyinə saakii cifə ci.

¹⁴ Wata Yeesu a bagi ka tii paɲgəranə, əɲki ci, "Ma Lazarusə, kə əɲki ci.

¹⁵ Amma kə dīi nyi moodəsəkə ka putə goonə makə pooshi nyi abiikii, koona shii vii gooɲga ka nyi. Dzaamə aahakii."

¹⁶ Tooma ətə ci əɲjə a 'wa tə ci "Huyirənə" a ba ka hara *lyawarənə makə ci, "Palaamə da i maləma kaama shii əntənə da i ci!" *

Yeesu nə Əndə vii əpinə ka əɲja

¹⁷ Mbu'unə ɲga Yeesu aadəvə, ma gi ci ka lanə, kə uugi Lazarusə baanə ənfwadə makə ɲgəfəgi əɲji tə ci.

¹⁸ Ma vəranə ɲga Bayitaniya, kə mbu'i bahə kilomeeta makkə ahadatii da Urusaliima.

¹⁹ Lanə əsə nə *Yahudiinə ətə shi ka nəhəpaanə tə i Marəta tii da Mariyaama putə ɲga əntənə ɲga ndzəkəɲushi'inətii.

²⁰ Makə fii Marəta oo'i, agi shinə nə Yeesu, kə dəməgi ki agyə ka guɲyanə da ci a rəgwa. Amma ma Mariyaama, kə ənəgi ki asii.

²¹ Gəɲunətə da ci, wata əɲki ki ka ci, "Slandana, maci ganə ɲji hə dīi, kadə pooshi ndzəkəɲunəki əɲki!

²² Amma kə shii nyi, taa əndzə'i ka dənə nə Əntəɲfə ka hə taa mi patə kədii hə aciikii."

²³ Əɲki Yeesu ka ki, "Ka madənə nə ndzəkəɲu da i əpinə."

²⁴ Əɲki ki ka ci, "Kə shii nyi, ka madənə nə ci da i əpinə uusəra ɲga muudinə ɲga duuniya."

²⁵ Əɲki Yeesu ka ki, "Nyi nə əndə madəenə ka əɲjə a gu'u, nyi nə əndə vii ka tii əpinə əsə. Taa wu patə vii ka nyi gooɲga, ka upaanə nə ci əpinə taa kə əɲki ci.

²⁶ Taa wu əsə nə əndə da i əpinə, ca vii ka nyi gooɲga, paa ci ka əntənə shəɲə. Kə vii hə gooɲga oo'i, ka dənə ha'ə kwa?"

²⁷ Əɲki ki ka ci, "Awa Slandana. Kə vii nyi gooɲga oo'i, hə nə Matadəkii, Uuzənə ɲga Əntəɲfə ətə bii Əntəɲfə kadə na shi aa duuniya."

Tuunə ɲga Yeesu

²⁸ Makə uugi Marəta baginə ha'ə, wata kya ənəgərə asii, kya dzə ka 'waginə tə Mariyaama cikəɲuci aa taɲgala, əɲki ki ka ki, "Kə shi Maləma, agi ləgwanə nə ci tə hə."

²⁹ Makə fii Mariyaama ha'ə, wata kya madə, kya palə də kwasənə ka dzənə ka lanə tə ci.

³⁰ Ma ka saa'ita, ma'ə Yeesu mambu'umə aasəkə vəranəkii, ma'ə ci ka hatə lii Marəta tə ci.

³¹ Ənjitə gi ka nəhəpaanə tə Mariyaama asii, makə nee tii madətə ki, kya palə də kwasənə, wata təya nə'u tə ki. Ma nə tii ka nəhənə, taa aanə gu'u nə ki ka palənə ka tuunə davə.

³² Wata Mariyaama a mbu'u ka hatə dīi Yeesu davə. Makə nee ki ka ci, wata kya kulagi atsaə sədəkii, ənji ki, "Slandana, maci ganə nji hə, kadə pooshi ndzəkərunəki ənji."

³³ Makə nee Yeesu ka Mariyaama kya tuu, ca nee makə sətə ci hara ənjitə abitə a tuu əsə, kə kulii aasəkəkii ka shanjə.

³⁴ Ca ləgwa ka tii, ənji ci, "Da sanə ngədfəgyuunə tə ca?" Ənji tii ka ci, "Shiwa nda nee Slandana."

³⁵ Kə kiwə Yeesu əsə.

³⁶ Wata ənji ənji, "Neemə makə sətə uu'i ci tə ci."

³⁷ Amma ma hara ənji, kə bii tii, "Kə mbee ci ka wunəgi ginə nga muurəfinə. Aa mi dīi paa ci tənjagi tə Lazarusə ka əntəna?"

Ənənə ka madəenə ka Lazarusə da i əpinə

³⁸ Fanaakii ha'ə, kə ənyi ka kulagərənə aasəkəkii əsə, wata ca palə aanə gu'ukii. Ma gu'ukəya, burəha da i faara amakii.

³⁹ Ənji Yeesu ka tii, "Ngərgimə faaratə amakii." Ənji Marəta cikənjuci mantə əndətsa, "Slandana, kadə na zənə, acii kə uugi ci baanə ənfwadə ənə makə ngədfəgi ənji!"

⁴⁰ Ənji Yeesu ka ki, "Paa nyi bii ka hə oo'i, madə vii hə goonja, ka neenə nə hə ka dūnuunə nga əntənfə kwa?"

⁴¹ Wata təya ngərgəgi faarakii. Yeesu a tsaamə aadəgyə, ənji ci, "Daada, kə kuyirii nyi tə hə acii agi fanə nə hə tə nyi.

⁴² Ma nyi, kə shii nyi, agi fanə nə hə tə nyi taa guci patə. Amma ma cii kya ba əna, ka putə nga ənjinə ganə, kaa təya shii vii goonja oo'i, hə sləkee ka nyi."

⁴³ Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca madəe ka uurakii ka 'wanə, ənji ci, "Lazarusə gimagi!"

⁴⁴ Wata ca gimagi. Mafuudəkii nə ciinəkii da sədəkii patə da i dara wa agikii. Ənji Yeesu ka tii, "Pərgimə tə ci, kaa ca mbee ka wiinə."

Da *mətərkinə agyanə Yeesu

(Mat. 26.1-5; Mar. 14.1-2; Luka 22.1-2)

⁴⁵ Ma ənjitə shi ka nəhəpaanə tə Mariyaama, kə nee tii ka sətə dīi Yeesu, lanə ahadatii vii ka ci goonja əsə.

⁴⁶ Amma ma hara ənji, kə ənyi tii aabii *Farisanyinə, təya dzə ka ba ka tii sətə dīi Yeesu.

⁴⁷ Wata Farisanyinə da madiigərə limanyinə a dā mətərkinə, ənji tii, "Iitə dānaama? Tsaaməmə ka sə nga hurəshishiitə ci əndətsə a daada!"

⁴⁸ Madə kə bwasee amə ka ci ca daada ha'ə, ka viinə nə patənə nga ənji ka ci goonja. Madə kə fii gayinə nga ənji Rooma əsə, ka shine nə tii, təya waalagi yi nga əntənfə gaamə, təya saawee ka hanyinə gaamə!"

⁴⁹ Tə'i əndə'i əndə agitii dīi ləməkii Kayafasə, ci nə gawə nga limanyinə agi ətə fəza. Ənji ki ka tii, "Ya sanə mabiinə nuunə kwa?"

⁵⁰ Pooshi unə paaratəgi oo'i, gədfə əntənə nga əndə rənjwə putə nga ənji patə, acii zaməginə də patənə nga hanyinə kwa?"

⁵¹ Weewee ma sətə cii kəya ba, əntaa nga ənfunəkii, amma makə dīi ci ka gawə nga limanyinə agi ətə fəza, anabaakwaanə cii kəya dā oo'i, ka əntənə nə Yeesu ka putə nga *Yahudiinə.

⁵² Əntaa wata nga Yahudiinə tanə, amma ka putə nga ənji nga əntənfə taa da patə, kaa təya ndzaanə ka ədzəmə rənjwə.

⁵³ Uusərakii 'watəgi *gayinə nga Yahudiinə alə rəgwa nga bələnə tə Yeesu.

⁵⁴ Acii ha'ə, ma Yeesu, paa ci ɛnyi ka wiinə paɲgɔranə ma'ə anə hanyinə nga Yahudiya, amma ca maɗə, ca palə saakii ka ɛndə'i ha kədəhə da bilinə, waatoo ɛndə'i vɛranə ɛtə ci ɛnjə a 'wa Ifərəami. Davə ndzaa tii da lyawarənaakii.

⁵⁵ Mbəshanə nga kumənə nga Pasəka, kə ma'i ɛnji lanə anə hanyinatii, tɔya palə aa Urusaliima ka laabagi natii na, taabu'u mbu'yanə kumənəkii.

⁵⁶ Tɔya dzə də alənə tɔ Yeesu. Ma tɔya dza də nɛ asəkə yi nga ɛntanɲə ɛsə, kə laaguyi tii ahadatii, ɛnki tii, "Iitə nee unə noona? Weewee paa ci ka shinə ka kuməna, anii ka shinə nə ca?"

⁵⁷ Ma ləguyi tii ha'ə, acii kə baabagi madiigərə limanyinə da Farisanyinə oo'i, taa wu patə shii hatə dɛi Yeesu davə, wa ca shi ka banə, kaa ɛnjə a shii dzənə ka kəsənə tɔ ci.

12

Bəzəpaanə tə Yeesu də Bayitaniya

(Mat. 26.6-13; Mar. 14.3-9)

¹ Ma ɛtsə mbədaanə baanə kuwa kaa ɛnjə a dɛa kumənə nga *Pasəka, kə gi Yeesu aa Bayitaniya, vɛranə nga Lazarusə ɛndətə shi ca maɗee ka ci agi maməətə ɛnja.

² Makə mbu'i ci aadəvə, kə jigə ɛnji ka ci zəmə nga kədəwanə. Ma Marəta, kə cakə ki tɔ tii agi təkə zəməkii. Ma Lazarusə, rɛɲwə nɛ ci agi ɛnjitə ndzaanə ka ha rɛɲwə da Yeesu.

³ Wata Mariyaama a ɲgərə ɛbwə urəɗya. Ma urəditsa, nga malanə kwaba acii də ba nga "narədi" dii ɛnji. Kya ɛjivə aaba'ə sɛdə Yeesu, kya taadəgi də shiɲkinə nga nətə. Wata mədədərənə nga urəɗyakii a nagi yikii də zənənə.

⁴ Tə'i ɛndə'i lawarə nga Yeesu, waatoo Yahuda Isəkariyoota ɛtə ma uudəpaa ba'a, ci vii tɔ Yeesu ka kəsənə. Kə bii ci,

⁵ "Maci dərəmaginə ci ɛnjə a dərəmagi də urəditsa, kadfa ka d'anə nə kwabakii *hwaslə gya'ə makkə, ɛnjə a təkəpaa ka maaghiinə."

⁶ Ma bii ci ɛtsə ha'ə, ɛntaa hakilanə cii kəya hakila tɔ maaghiinə, amma acii dɛi ci ka mahəra, makə dɛi ci, ci ca nəhə mbuure kwabatii, ka tanə nɛ ci, ca tsakə də naakii na.

⁷ Amma ɛnki Yeesu, "Bwasee ka ki. Wa kya kapaa sətə aciitə ka uusəra nga ɲgədənə tɔ nyi.

⁸ Ma maaghiinə, taa guci patə nɛ tii abii unə, amma ma nyi, pooshi amə ka ndzaanə doonə taa guci."

Da mətərəkinə agyanə Lazarusə

⁹ Makə fii danɲkana oo'i, də Bayitaniya nɛ Yeesu, wata tɔya dzə aadəvə. ɛntaa wata ka alənə tɔ Yeesu, amma i ka neenə ka Lazarusə ɛtə maɗee Yeesu agi maməətə ɛnja.

¹⁰ Wata madiigərə limanyinə a dɛa rəgwa nga bələginə tɔ Lazarusə ɛsə.

¹¹ Acii da tsa uurakii shigi kaarene nga hara *Yahudiinə lanə ka tii, tɔya vii goonɲa ka Yeesu.

Dəmənə nga Yeesu aasəkə vɛranə nga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Luka 19.28-40)

¹² Pukyətə hakii, ma danɲkanatə shi ka kumənə nga Pasəka, kə fii tii oo'i, ka shinə nɛ Yeesu aa Urusaliima.

¹³ Wata tɔya fəɗə banyinə nga dibənuuja, tɔya palə aaba'ə vɛranə ka gunyanə də ci. Tɔya ka vurənə, tɔya ba, "Dələnə də ɛntanɲə! Wa ɛntanɲə a dɛa barəkaanə ka ɛndətə shi agi ləmə nga Slandana. Wa ɛntanɲə a dɛa barəkaanə ka ɲwanɲwə nga *Isərayiila!"

¹⁴ Ma Yeesu, kə lapaa ci vamənda, ca ndərəvə aaba'əkii, makə sətə bii malaaba ləkələkətə oo'i,

¹⁵ "Vɛranə nga *Sihiyoonə ga ha ɲgwələ! Waatə ɲwanɲwaaku ka shinə aba'ə uundəvə vamənda."

¹⁶ Ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də ɛtsə daga ka saa'ikii, amma makə maɗee ɛntanɲə ka ci agi maməətə ɛnja, ca vii ka ci duunuunə, kə buurətə tii oo'i, kə wabi malaaba ləkələkətə ɛtsə agyanəkii, ha'ə ɛsə dɛi tii ka ci.

¹⁷ Ma ɛnjitə nji da i Yeesu saa'itə 'wii ci tɔ Lazarusə asəkə gu'u, ca maɗee ka ci agi maməətə ɛnja, kə baabii tii ka ɛnji sətə slənyi.

¹⁸ Ci dɛi gi danɲkana ka gəɲunə də ci, acii kə fii tii oo'i, ci sha dɛi sɛ ɲga hurəshishiitsa.

19 Wata *Farisanyinè a ba ahadatii, òhki tii, “Kè nee unè dñi, pooshi amè agi jaalane shanè! Tsaamèmè *duuniya patè ca nè'u tè ci!”

Alonè n̄ga hara ènji Gèrikè tè Yeesu

20 Ma ahada ènjitè ḡi ka paslonè tè Èntanfè agi kumèeta, tè'i hara ènji Gèrikè.

21 Wata t̄eya shi aabii Filibusè, èndè Batèsayida anè hanyinè n̄ga Galili, èhki tii ka ci, “Malèma, n̄ga'è keenè nè neenè ka Yeesu.”

22 Filibusè a madè, ca dzè ka banè ka Andèrawèsè, t̄eya madè, t̄eya dzè ka banè ka Yeesu.

23 Èhki Yeesu ka tii, “Kè uugi saa'i mbu'yanè kaa Uuzònè n̄ga èndè a upaa d̄uunètònè.

24 Tantanyinè cii kya ba koonè, madà lègagèrè ènji slikèrònè aagi hanyi, ka bèsèlèginè nè ci. Ma daaba'èkii, ca givagi, ca vii hi'u lanè.

25 Ma èndètè uu'i èpinaakii, ka èteenè nè ci ka èpinaakii. Ma èndètè kaaree ka èpinaakii èsè ganè a duuniya, ka kapaanè nè ci èpinèkii ka ca'è ndèh̄wè ndèh̄wè.

26 Taa wu patè ca moo paslonè tè nyi, tyasè see a nè'u ci tè nyi. Ma èndètè ca paslè tè nyi, taa da ndzaa nyi patè, ka ndzaanè nè ci davè. Taa wu patè ca paslè tè nyi, ka d̄uunètònè nè Daadè tè ci.”

Wabònè n̄ga Yeesu agyanè èntènaakii

27 “Ma nyi, agi mabuurònè nè nyi, mashimè nyi sè n̄ga banè. Madà bii nyi, Daada, kasa'ègi ka nyi saa'itsa, pooshi ka d'anè, acii ka putakii shi nyi, kaa nya shii sa ciba.

28 Daada, baarii d̄uunuunè n̄ga lèmeku ka ènja!” Wata èndè'i uura n̄ga èndè a wab̄ya dadagyè, èhki ci, “Kè uugi nyi baarii d̄uunuunè n̄ga lèmeki. Ka ènè nè nyi ka baariinè èsè.”

29 Ma dan̄kanatè davè, kè fii tii uura n̄ga ènda, wata èhki hara ènji ahadatii, “Dzanè n̄ga vònè d̄ii ha'è.” Èhki hara ènji natii, “Malaa'ika wabi da ci!”

30 Amma èhki Yeesu ka tii, “Èntaa ka putaaki dè uura n̄ga èndètsè fii unè, amma ka putè goonè, kaa ca shii tsakè nè tuunè.

31 Kè uugi saa'i mbu'yanè ka d̄a gèh̄wanè ka *duuniyana. Ka lèwutònè nè ènji n̄h̄wan̄uunè acii n̄h̄wan̄wè n̄ga duuniya.

32 Ma nyi, madà kè madè ènji ka nyi aadagyè, ka t̄èyatònè nè nyi patènè n̄ga ènji aabiiki.”

33 Kè bii ci ha'è kaa ca baarii tsarè n̄ga èntètè nii kèya èntè.

34 Èhki dan̄kana, “Ma bariya geenè, kè bii ci keenè, ma *Alèmasiihu, ka ndzaanè nè ci da i èpinè ka ca'è ndèh̄wè ndèh̄wè. Iitè d̄ii banèku oo'i, tyasè ka madèenè nè ènji ka Uuzònè n̄ga èndè aadagyè? Wu sanè nè *Uuzònè n̄ga ènda?”

35 Wata èhki Yeesu ka tii, “Ka ta'aveenè nè b̄èrònè ahadoonè gi'u. Dèmè aakèh̄wa dè wiigi'inè goonè agi b̄èrònèkii, acii ga t̄akunè a lapaa tuunè a règwa. Acii ma èndètè ca wii agi t̄akunè, paa ci ka shii hatè cii kèya dzè aadavè.

36 Makè wiitsè b̄èrònèkii ahadoonè, viimè ka ci goon̄ga koonà shii ndzaanè ka ènji n̄ga b̄èrònè.”

Makè bagì Yeesu wabètsa, wata ca madè, ca dzè ka umbèginè saakii aciitii.

Ghatè vii goon̄ga n̄ga Yahudiinè

37 Taa ngahi ka ginètii d̄aad̄ii Yeesu patènè n̄ga sè n̄ga hurèshishinaakii, amma paa tii vii ka ci goon̄ga.

38 Ma t̄èkuree tii ka vii goon̄ga, kaa sètè shi anabi Isaaya bii a ndzaa ka goon̄ga, ètè bii cii,

“Slandana, wu sanè vii goon̄ga ka wabèètè bii ina?

Tè'i èndè nee ka n̄gèerènaaku kwa?”

39 Acii ha'è kè t̄èkuree tii ka vii goon̄ga, acii kè bii Isaaya èsè, èhki ci,

40 “Kè uurèfègi Èntanfè tè tii, acii ga t̄èya nee ka uushi'inè.

Ca pa'ègi hiimatii

acii ga t̄èya paaratègi dè uushi'inè èsè.

Èhki Èntanfè, ma d̄ii nyi ha'è, acii ga t̄èya zhi'wagi aabiiki, nya mbèdèpaa dè tii.”

41 Ma bii Isaaya ètsa, acii kè nee ci ka d̄uunuunè n̄ga Yeesu, ca wabè agyanèkii èsè.

12:19 12.19 11.48. 12:21 12.21 1.44; Luka 19.3; 23.8. 12:23 12.23 2.4; 12.16. 12:24 12.24-25 Mat. 10.39; 16.24-25; 1 Koor. 15.36. 12:26 12.26 14.3; 17.24. 12:27 12.27 12.23; Mat. 26.38. 12:28 12.28 17.1; Mat. 3.17; 17.5. 12:31 12.31 5.22; 14.30; 16.11. 12:32 12.32-34 3.14. 12:33 12.33 18.32. 12:34 12.34 Jab. 89.37; 110.4; èzaki. 37.25; Yoo. 12.23; 3.14. 12:35 12.35-36 7.33; 8.12. 12:36 12.36 5.13. 12:37 12.37 16.9. 12:38 12.38 Isaa. 53.1; Rooma 10.16. 12:40 12.40 Isaa. 6.10. 12:41 12.41 Isaa. 6.1-3.

⁴² Taa nggahi ha'a, lanə agi *gayinə nga Yahudiinə vii goonnga ka Yeesu, amma putə nga ngwalənə acii *Farisanyinə, pooshi tii nja wabəgi panjəranə agyanə Yeesu, acii ga ənje a lyaakagi tə tii asəkə kuvə də'wa.

⁴³ Ma təya, gədfə dəlanə nga ənji shinjkinə kadəesəkə ka tii acii dəlanə nga Əntanjə.

La gəjwanə də wabənə nga Yeesu

⁴⁴ Kə madəe Yeesu ka uurakii ka banə, ənki ci, "Taa wu patə vii ka nyi goonnga, əntaa wata ka nyi vii ci goonnga, amma da i ka Əndətə sləkee ka nyi.

⁴⁵ Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka Əndətə sləkee ka nyi ətsa.

⁴⁶ Ma nya, makə bəranə shi nyi aa duuniya, acii ga taa wu patə ətə vii ka nyi goonnga, a ndzaanə agi təkunə.

⁴⁷ Madə kə fii əndə wabənaaki, amma paa ci nə'utə wabənəkii, paa nyi ka də ka ci gəjwanə də nəki. Ka luupaa ənji shi nyi aa duuniya, əntaa ka də gəjwanə ka tii.

⁴⁸ Ma əndətə kaaree ka nyi, ca təkuree ka fa wabənaaki, tə'i əndətə na də ka ci gəjwanə. Wabənə wabi nyi na ndzaa ka mala gəjwanaakii uusəra nga muudinə!

⁴⁹ Ma ətsa, goonnga. Acii əntaa də baawədaaki cii kya wabə, amma Daadə ətə sləkee ka nyi bii ka nyi sətə banəki tyasə.

⁵⁰ Kə shii nyi əsə, ma wabənaakii, ci ca vii əpinə nga ca'ə ndəjwə ndəjwə ka ənja. Ma sənə bii nyi əsə, ci nə sətə bii Daadə ka nyi kaa nya ba."

13

Yiibəginə nga Yeesu tə sədfə nga lyawarənaakii

¹ Ma ətsə mbədaanə baanə rəjwə ka kumənə nga *Pasəka, kə shii Yeesu oo'i, kədəhə nə ci ka bwasee ka duuniya, kaa ca ənə aabii Dii. Taa guci patə nə ci agi uudənə tə ənjitə a duuniya ətə ndzaa ka naakii, kə uu'i ci tə tii ca'ə ka muudinə.

² Ma ətsə kədəwanə, tii agi zəmənə, kə uugi *Seetanə kavənə aa ədzəmə Yahuda Isəkariyoota uuzənə nga Simoonə tə viinə tə ci aacii ənja.

³ Kə shii Yeesu oo'i, aaciikii ba'avə Əntanjə patənə nga uushi'inə, kə shii ci oo'i, daciai Əntanjə shi ci, aabiikii cii kəya ənə əsə.

⁴ Wata ca madətə ka ha nga ndzaanə, ca sədfəgi əndə'i kəjeerənə ashikii, ca ngərə gyara, ca ənəpaa də njukii.

⁵ Ca ngərə ma'inə, ca əjivə aasəkə kələra, ca ndzanə yiibə sədfə nga lyawarənaakii, ca dzə də taadəginə də gyaratə a njukii.

⁶ Ca mbu'ya aabii Simoonə Piita. Ənki Piita ka ci, "Slandana, hə nə yibə ka nyi sədfə nii?"

⁷ Ənki Yeesu ka ci, "Pooshi hə paaratəgi də sənə cii kya də əndzə'i, amma kadə nii kwa paaratəgi aakəjwə."

⁸ Ənki Piita, "Paa hə ka yibə sədfəki shanjə!" Ənki Yeesu ka ci, "Madə paa nyi yibə ka hə sədfəku, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə."

⁹ Ənki Simoonə Piita ka ci, "Slandana, madə ha'ə dīya, əntaa wata sədfəki tanə yiibəginəku, amma yibəgi patə da i ciinəki da nəki!"

¹⁰ Ənki Yeesu, "Taa wu yibəgi shishinəkii, malaabakii nə ci ətsa, pooshi nafa nga ənənə ka yibənə, madəamə sədfəkii. Ma unə, patənə goonə malaabakii nuunə, madəamə əndə rəjwə."

¹¹ Ma bii Yeesu ha'ə, acii kə shii ci tə əndətə na vii tə ci aacii ənja. Ci dīi bii ci, "Patənə goonə malaabakii nuunə, madəamə əndə rəjwə."

¹² Ma daaba'ə, makə uugi ci yiibəgi sədfətii, ca ənə ka ngavə kəjeerənaakii, ca ənə ka ndzaanə dasə ka ha nga ndzaanaakii, ca ləgwa amatii, ənki ci, "Kə paaratəgyuunə də sətə dīi nyi əndzə'i kwa?"

¹³ Ənki 'wanə nuunə tə nyi Maləma da Slandana. Nga'ə əsə makə 'wii unə tə nyi ha'ə, acii ci nə nyi.

¹⁴ Ma nyi Slandanuunə da Maləmə goonə əsə, kə yiibəgi nyi koonə sədfuunə. Ma unə əsə, yiibəshimə sədfə ahadoonə.

¹⁵ Kə baarii nyi koonə dəfanə ha'ə, koonə shii dəfanə makə ətsə dīi nyi koonə.

¹⁶ Tantanyinə cii kya ba koonə, pooshi mava ka paleenə ka Slandanəkii. Ha'ə əsə, pooshi masləkee əndə ka paleenə ka əndətə sləkee ka ci.

¹⁷ Makə kə shii unə goonḡatsa, maḡa kə gyuunə aakəḡwa də ḡanə ha'ə makə ətsa, tə'i barəkaanə ashuunə.

¹⁸ “Əntaa agyanuunə patə cii kya wabə. Kə shii nyi ənjitə ta'i nyi. Ka ḡanə ka goonḡa nə sətə bii malaaba ləkaləkatə oo'i, ‘Ma əndənə ciina zəmə ka kəḡwə rəḡwə, kə zə'uunə ci ka nyi.’

¹⁹ Ma bii nyi koonə ətsa daga ci ma'ə maslənəmə, koonə shii vii goonḡa, oo'i nyi nə əndə daga ḡukə, saa'itə nə səkii a slənə.

²⁰ Tanyinyənə cii kya ba koonə, taa wu patə liwə taa tə wu ətə sləkee nyi, tə nyi liwə ci ətsa. Taa wu patə liwə tə nyi əsə, tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa.”

Wabənə ḡa Yeesu agyanə viinə tə ci aacii ənja

(Mat. 26.20-25; Mar. 14.17-21; Luka 22.21-23)

²¹ Makə baḡi Yeesu ha'ə, kə gimə ci aḡi mabuurənə, wata ca baḡi paḡḡəraḡə, əḡki ci, “Tanyinyənə cii kya ba koonə, tə'i əndə ahadoonə ətə na vii tə nyi aacii ənja.”

²² Lyawarənaakii a tsaaməshi ahadatii. Kə gwazəḡi haḡkalatii ka shaḡə, aacii pooshi tii shii taa agyanə wu ahadatii cii kəya wabə.

²³ Əndə'i əndə aḡi lyawarənaakii ətə palee ci də uufənə, atəḡḡalakii nə ci dasə.

²⁴ Wata Simoonə Piita a mərəkətə ka ci, əḡki ci, “Ləḡwatə amakii taa agyanə wu cii kəya wabə.”

²⁵ Wata ca əntsahətə aabii Yeesu, əḡki ci ka ci, “Wu daa Slandana?”

²⁶ Əḡki Yeesu, “Ka cimwatənə nə nyi buroodi aḡi dzəḡuḡa, nya vii ka ci, ci nə əndəkii.” Wata ca əntəcii buroodi, ca ḡaanə dzəḡuḡa, ca vii ka Yahuda uuzənə ḡa Simoonə Isəkariyoota.

²⁷ Pii makə liwə ci buroodikii, wata Seetanə a dəməḡərə aa ədzəməkii. Əḡki Yeesu ka ci, “Duu ka da sətə cii kwa da pii pii!”

²⁸ Asee, ma wabənə ḡa Yeesu, pooshi əndə paaratəḡi aḡitii.

²⁹ Makə ḡii ci Yahuda nə əndə kəsə kwaba, ma nyihə hara lyawarənə, makə ma bii Yeesu ka ci, wa ca dzə ka ira uushi'iitə ḡibə ka ḡa də kumənə, taa vii uushi ka maḡhiinə.

³⁰ Makə liwə Yahuda buroodita, wata ca maḡə, ca dəməḡi dəḡwa'ə. Davədə nə ha saa'ikii.

Kura bariya

³¹ Ma daaba'ə, makə pyalə Yahuda, əḡki Yeesu, “Ma əndzə'i ḡiya, kə uugi ḡuunuunə ḡa Uuzənə ḡa əndə shiginə aa babara, kə uugi ḡuunuunə ḡa Əntaḡfə shiginə aa babara daciikii əsə.

³² Makə kə shigi ḡuunuunə ḡa Əntaḡfə paḡḡəraḡə aa babara daciikii, ka ḡaariinə nə Əntaḡfə ḡuunuunə ḡa Uuzənəakii ashikii saakii. Pii pii ḡanəkii ha'ə əsə.

³³ Manjeevənəakya, ma aakəḡwa ḡi'u, pooshi nyi na ndzaanə ahadoonə ma'ə. Takumə kaa nya ba koonə sətə bii nyi ka *ḡayinə ḡa Yahudiinə: ka alənə nuunə tə nyi, amma pooshi unə ka dzənə ka hatə cii kya dzə aadəvə.

³⁴ Aacii ha'ə wanyinə ka vii koonə kura bariya, waatoo, uufəshimə. Makə sətə uu'i nyi tuunə, tyasə see a uufəshuunə.

³⁵ Maḡa kə uufəshuunə, ka shiinə nə patənə ḡa ənji oo'i, lyawarənaaki nuunə.”

Wabənə ḡa Yeesu agyanə hiweenə ḡa Piita

(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Luka 22.31-34)

³⁶ Wata, Simoonə Piita a ləḡwa ka Yeesu, əḡki ci, “Slandana, aama daa cii kwa dza?” Əḡki Yeesu ka ci, “Ma hatə cii kya dzə aadəvə, paa hə ka nə'unə tə nyi əndzə'i. Amma ma aakəḡwa, ka nə'unə nə hə tə nyi.”

³⁷ Əḡki Piita ka ci, “Slandana, aacii mi pa nya nə'u tə ha? Matasəkakii nə nyi kaa nya əntə ka putaaku!”

³⁸ Əḡki Yeesu, “Matasəkakii nə hə tanyi kaa ha əntə ka putaaki kwa? Tanyinyənə cii kya ba ka hə, ma taabu'u wanə gyaagya, ka jikənə nə hə makə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

14

Rəḡwa ḡa dzənə aasii aa ha Əntaḡfə

13:17 13.17 Yak. 1.25. **13:18 13.18** Jab. 41.10; Yoo. 17.12. **13:19 13.19** 8.24; 14.29; 16.4. **13:20 13.20** Mat. 10.40. **13:23 13.23** 19.26; 20.2; 21.7,20. **13:27 13.27** 13.2. **13:29 13.29** 12.6. **13:31 13.31-32** 17.1. **13:33 13.33** 8.14. **13:34 13.34** 15.12,17; 1 Yoo. 2.7-8; 3.11,23; 4.11; 2 Yoo. 5-6. **13:35 13.35** 1 Yoo. 3.14. **13:36 13.36** 8.14; 21.19. **13:38 13.38** 18.27.

¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Goona buurə taa mi. Viimə goonŋa ka Əntanŋə, una gi'i tə nyi əsə.

² Ma asii ga Daadə, tə'i kuvənyinə laŋə. Wanyinə ka dzənə ka hada koonə də ha əsə. Maci pooshi ha koonə, kadā pooshi nyi bii koonə ha'ə.

³ Maa kə gi nyi, kə hadatəgi nyi koonə də ha, ka ənyanə nə nyi, nya shi ka fəfənə tuunə aabiiki, koonə shii ndzaanə ka hatə dīi nyi davə.

⁴ Kə shii unə rəgwa ŋga hatə cii kya dzə aadəvə.”

⁵ Əŋki Tooma ka ci, “Slandana, mashiimiinə hatə cii kwa dzə aadəvə, iitə dīi shiiniinə rəgwa ŋga dzəginə aadəvə?” *

⁶ Əŋki Yeesu ka ci “Nyi nə rəgwa, ashiki nə goonŋaanə, nyi nə əndə vii əpinə əsə. Pooshi əndə ca dzə aabii Daadə madaamə daciiki.

⁷ Makə dīi ci kə shii unə tə nyi, ka shiinə nuunə tə Daadə əsə. Daga əndzə'i ka dzənə aakəŋwa kə shii unə tə ci, kə nee unə ka ci əsə.”

⁸ Əŋki Filibusə ka ci, “Slandana, ma sətə ciina moo, baarii keenə tə Duu.”

⁹ Yeesu a ba ka ci, əŋki ci, “Filibusə, kə ta'avə nyi ka shaŋə ahadoonə, amma ca'ə əndzə'i pooshi hə shii tə nyi nii? Taa wu patə nee ka nyi, kə nee ci ka Daadə ətsa. Iitə dīi banəku oo'i, a baarii nyi koonə tə Daada?

¹⁰ Filibusə, paa hə vii goonŋa oo'i, ashī Daadə nə nyi, ha'ə nə Daadə əsə, ashiki nə ci kwa?” Wata əŋki ci ka lyawarənaakii patə, “Ma wabəənə ca shigi da maki koonə, əntaa ŋga naaki na. Amma Daadə ca dā slənaakii ashiki.

¹¹ Ma bii nyi, ashī Daadə nə nyi, ha'ə nə ci əsə, ashiki nə ci, viimə goonŋa ka wabənəkii. Mada pooshi unə ka vii goonŋa ka wabənaaki, viimə goonŋa putə ŋga uushi'iitə cii kya slənə.

¹² “Tantanyinə cii kya ba koonə, taa wu patə vii ka nyi goonŋa, ka slənənə nə ci slənətə cii kya slənə əsə palee ka ənə cii kya slənə, acii aabii Daadə cii kya dza.

¹³ Taa mi patə kədii unə də ləməki, ka dfanə nə nyi koonə səkii, kaa Daadə a shii upaa dfunətənə dashiki Uzənaakii.

¹⁴ Mada kədii unə taa mi patə də ləməki, ka dfanə nə nyi koonə.”

Da aləkawalə ŋga vii Malaaba Ma'yanə

¹⁵ “Mada kə uu'i unə tə nyi, ka nə'utənə nuunə bariyaaki.

¹⁶ Ma nyi, ka kədiinə nə nyi acii Daadə, kaa ca vii koonə əndə'i əndə tsakənə tuunə. Ka ndzaənə nə ci ahadoonə ca'ə ka muudinə.

¹⁷ Ma'yanə nə ci. Ci baarəgi paŋgəraŋə tə goonŋaanə agyanə Əntanŋə. Ma ci, pooshi *duuniya liwə tə ci, acii pooshi tii nee ka ci, pooshi tii shii tə ci əsə. Amma ma unə, kə shii unə tə ci, acii ka hakii nuunə, ashuunə nii kəya ndzaanə əsə.

¹⁸ “Maa kə pyalə nyi, paa nyi ka bwaseenə koonə unə daanuunə, ka ənyanə nə nyi aabii unə.

¹⁹ Ma aakəŋwa gi'u, pooshi duuniya na nee ka nyi ma'ə. Amma ma unə, ka neenə nuunə ka nyi. Makə dīi ci da i əpinə nə nyi, kaa ndzaanə nuunə da i əpinə noonə əsə.

²⁰ Maa kə mbu'ya uuserata, ka shiinə nuunə oo'i, ashī Daadə nə nyi, unə əsə ashiki nuunə, makə sətə dīi nyi ashuunə.

²¹ Taa wu patə liwə bariyanyinaaki, ca nə'utə tə tii, ci nə əndətə uu'i tə nyi. Ma əndətə uu'i tə nyi, ka uufənə nə Daadə tə ci. Ma nyi naaki əsə, ka uufənə nə nyi tə ci, nya baarəgi ka ci naaki na.”

²² Əŋki Yahuda (əntaa ŋga Isəkariyoota), “Slandana, iitiitə daa dfanəkii baarəginəku naaku nə keenə tanə, amma əntaa ka duuniya?”

²³ Əŋki Yeesu, “Taa wu patə uu'i tə nyi, ka nə'utənə nə ci dzəgunənaaki. Ka uufənə nə Daadə tə ci. Ma nyi inə da Daadə, ka shinə niinə, ina shi ka ndzaanə ashikii.

²⁴ Ma əndətə pooshi ka nə'u dzəgunənaaki, paa ci ka uufənə tə nyi ətsa. Ma dzəgunənə fii unə da maki, əntaa ŋga ənfə nəki, amma daci Daadə ətə sləkəe ka nyi shigi dzəgunənəkii.

²⁵ “Wanyinə ka ba koonə ənə daga nyi ma'ə ahadoonə.

²⁶ Ma əndə tsakənə tuunə, waatoo Malaaba Ma'yanə ətə nə Daadə a sləkəe koonə də ləməki, ci na dzəgunə koonə patənə ŋga uushi'inə, ca buurətə koonə patənə ŋga uushi'iitə bii nyi koonə.

14:1 14.1 14.27.   **14:3** 14.3 12.26.   * **14:5** 14.5 Tooma: 20.24.   **14:6** 14.6 Ibər: 10.20.   **14:7** 14.7 8.19.
14:9 14.9 12.45.   **14:10** 14.10 3.35.   **14:11** 14.11 5.18,36; 10.37-38.   **14:13** 14.13 15.16; 17.1.   **14:15** 14.15
14.21,23; 15.10; 1 Yoo. 5.3; 2 Yoo. 6.   **14:16** 14.16 7.39; 14.26; 15.26; 16.7,13; 20.22; 1 Yoo. 3.24; 4.13; Slənə 1.4;
2.4.   **14:17** 14.17 1 Koor. 2.10-16.   **14:19** 14.19 16.16; 8.14.   **14:20** 14.20 5.18.   **14:21** 14.21 14.15.   **14:23**
14.23 Səniinə 3.20.   **14:24** 14.24 7.16.   **14:26** 14.26 14.16.

²⁷ “Ndzaanē agi jamənē cii kya bwasee koonə. Əntaa tsarə n̄ga jaməətə ci duuniya a vii, amma naaki saaki. Goona buurə taa mi, goona n̄gwələ əsə.

²⁸ Kə fii unə nya ba, ka palənə nə nyi, amma ka ənyanə nə nyi aabii unə. Madfa kə uu'i unə tə nyi, ka dʻanə nuunə moodasəkə n̄ga dzənaaki aabii Daadə, acii kə palee ci ka nyi.

²⁹ Kə bii nyi koonə ətsə əndzə'i daga ci ma'ə maslənəmə, koonə shii vii goon̄ga saa'itə nə səkii a slənə.

³⁰ Paa nyi na wabə lajə doonə ma'ə, acii agi shine nə n̄wan̄wə n̄ga duuniyana. Əntaa n̄geerənə paleegi ci ka nyi,

³¹ amma ma na dʻa ha'ə, kaa duuniya a shii oo'i, kə uu'i nyi tə Daadə. Ci dʻii cii kya slənə patənə n̄ga uushi'inə makə sətə bii ci ka nyi. Kwadzaamə kaama bwasee ka hana.”

15

Tantanyitə ənfwə nə Yeesu

¹ “Nyi nə tantanyitə ənfwə inabi, Daadə əsə nə əndə hadfa də ənfukii.

² Agi pwaatəginə nə ci ciinə n̄ga ənfwə ətə pooshi ka poonə n̄ga'ə. Ma ətə ca poo n̄ga'ə, ca hadatəgi, kaa ca shii ndzaanə camə, ca poo lajə.

³ Ma unə, camə nuunə də dzəgunəətə jigunyii koonə.

⁴ Ndzaamə ləbə da nyi, nya ndzaa ləbə doonə naaki. Pooshi baladzanə n̄ga ənfwə ka poonə ci saakii madfaamə ci ma'ə ashi diikii. Ha'ə əsə, pooshi unə ka poonə, madfa pooshi unə ləbə da nyi.

⁵ “Nyi nə ənfwə, unə nə baladzanə n̄ga ənfwə. Ma əndətə ləbə da nyi, ashikii nə nyi əsə, ci ca poo lajə, acii madfa pooshi nyi, pooshi uushi cuuna mbee ka dʻatənə.

⁶ Ma əndətə pooshi ləbə da nyi, ka kaginə nə ənji tə ci makə baladzanə n̄ga ənfwə, ca huurəgi, ənjə a dzatəgi də baladzanəkii, ənjə a kaanə gunə, ca ətsagi.

⁷ Madfa kə ndzaa unə ləbə da nyi, kə ndzaa wabənaaki ləbə doonə əsə, ka kədiinə nuunə patənə n̄ga uushi'inə ətə cuuna moo, ka upaanə nuunə əsə.

⁸ Madfa kə ndzaa unə makə ənfutə ca poo lajə, ka kiranə nuunə dʻuunuunə ka Daadə. Ci na b̄aarii oo'i, ənji nə'unə tə nyi nuunə.

⁹ Kə uu'i nyi tuunə makə sətə uu'i Daadə tə nyi. Ndzaamə agi uufənaaki.

¹⁰ Madfa kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, ka ndzaanə nuunə agi uufənaaki, makə sətə nə'utə nyi ndilə ndilə tə sətə bii Daadə ka nyi, nya ndzaanə agi uufənaakii əsə.

¹¹ “Ma bii nyi koonə ətsa, kaa moodasəkaaki a ndzaanə ahadoonə, moodasəkə goonə a mbu'u əsə.

¹² Ma bariyaaki, uufəshimə, makə sətə uu'i nyi tuunə.

¹³ Ma madfaunə uufənə ətə ci əndə a uufə tə guviinəkii, vigi əpinaakii ka putatii.

¹⁴ Ma unə, madfa kə nə'utuunə sətə bii nyi koonə, guviinəkii nuunə.

¹⁵ Paa nyi ka 'wanə tuunə ənji slənənaaki ma'ə. Acii ma əndə slənə, paa ci ka shii sətə ci Slandanəkii a dʻa. Guviinəkii 'wanəkii tuunə, acii kə bii nyi koonə patənə n̄ga sətə fii nyi ama Daadə.

¹⁶ Əntaa unə ta'i tə nyi, amma nyi ta'i tuunə, nyi kavə tuunə koonə dzə ka əji pawə lajə, waatoo pawətə pooshi ka uufənə shanjə. Madfa kə dʻii unə ha'ə, ka viinə nə Daadə koonə taa mi kədii unə aciikii də ləməki. *

¹⁷ Ci dʻii cii kya ba koonə, uufəshimə.”

*Ushapaanə n̄ga ənji *duuniya tuunə*

¹⁸ “Madfa kə ushapaa duuniya tuunə, buurətəmə oo'i, tə nyi 'watəgi tii ushapaanə.

¹⁹ Maci n̄ga duuniya nuunə, kadfa ka uufənə nə duuniya tuunə. Amma kə ta'i nyi tuunə tsanjə agi duuniya, əntaa natii nuunə. Ci dʻii ushapaa tii tuunə.

²⁰ Buurətəmə sətə bii nyi koonə tuu'inə, pooshi mava ca palee ka Slandanəkii. Ci dʻii, madfa kə cibeə tii ka nyi, ka cibeənə nə tii koonə noonə əsə. Madfa kə nə'utə tii dzəgunənaaki, ka nə'utənə nə tii noonə əsə.

²¹ Amma ka dʻanə nə tii koonə patənə n̄ga uushi'iitsa acii dʻii unə ka naaki, acii pooshi tii shii tə əndətə sləkəe ka nyi.

14:27 14.27 16.33; 20.19,21. 14:28 14.28 8.14. 14:29 14.29 13.19. 14:30 14.30 12.31. 14:31 14.31 15.10; Mat. 26.46. 15:1 15.1 Hoos. 10.1; Jab. 80.9-12. 15:2 15.2 Mat. 3.10. 15:3 15.3 13.10. 15:4 15.4-5 6.56; 15.7,10,16; Rooma 11.17-18; 2 Koor. 3.5; 4.7; 1 Yoo. 2.6,28; 3.6,24. 15:6 15.6 Mat. 7.19. 15:7 15.7 15.16. 15:8 15.8 14.13; 17.1. 15:9 15.9 13.1; 5.18. 15:10 15.10 14.15. 15:11 15.11 16.22,24; 17.13; 1 Yoo. 1.4. 15:12 15.12 13.34; 1 Yoo. 4.11. 15:13 15.13 10.11. * 15:16 15.16 14.13; 15.7; 16.23-24; Mat. 18.19; 1 Yoo. 3.22; 5.14-15; nyi ta'i tuunə: Yoo. 6.70; 13.18. 15:17 15.17 13.34. 15:18 15.18 7.7. 15:20 15.20 13.16. 15:21 15.21 16.3.

²² Maci pooshi nyi shi, nya wabə ka tii, kadā pooshi 'waslyakəənati kəshi tē tii. Amma makə sətə dīi ci ətə, pooshi rəgwa mbərəfənətii acii 'waslyakəənati.

²³ Taa wu patə ushapaa tē nyi, tē Daadə ushii ci ətə.

²⁴ Maci pooshi nyi daadīi ushi'inə ahadati tē pooshi əndə sha dīi tsarəkii makə ətə, kadā pooshi 'waslyakəənati kəshi tē tii. Amma kə nee tii ka ushi'iitə dīi nyi, patə da ha'ə kə kaaree tii keenə inə da Daadə.

²⁵ Ma dīi ətə patə, kaa sətə nyaahə ənji asəkə bariyatii a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci: 'Əntaa ushi dīi nyi ka tii kaaree tii ka nyi.'

²⁶ "Kadə nē Matsakə tuunə a shi daci Daadə, waatoo Malaaba Ma'yanə. Ci na baarəgi panjəranjə tē goonjəganə nja Əntanjə. Daci Daadə nii kya sləkəe koonə ka ci, ca wabə agyanəki əsə.

²⁷ Ma unə, ka wabənə nuunə agyanəki, acii daga saa'itə 'watəgi nyi dzəgunənə ka ənji naamə doonə.

16

¹ "Ma bii nyi koonə ətə patə, acii goona ənyi aaba'ə agi nə'unə tē nyi.

² Kadə nē ənjə a laakəgi tuunə asəkə *kuvə də'wanyinə. Tə'i saa'i na shi əsə, taa wu ca bələ tuunə, ka njeərənə nē ci makə paslənə nē ci ka paslənə ka Əntanjə də fənə ha'ə.

³ Ma nē ənjə a dā koonə ətə patə, acii pooshi tii shii tē Daadə taa tē nyi.

⁴ Amma ma bii nyi koonə ətə, koonə shii buurətənə oo'i, kə shi nya bii koonə ha'ə saa'itə nē səkii a dā."

Slənə nja Malaaba Ma'yanə

"Ma dīi pooshi nyi bii koonə ushi'iitə daga njəkə, acii ka hakii naamə.

⁵ Amma makə wanyinə ka palənə aabii Əndətə sləkəe ka nyi, ci dīi cii kya bagi koonə əndzə'i. Taa njahi kə bii nyi koonə ka palənə nē nyi, amma pooshi əndə ahadoonə ləguyi ka nyi taa aama cii kya dzə.

⁶ Wata una bəzəgi səkə tii nyi ha'ə.

⁷ Tantanyinə cii kya ba koonə, gəfə palənaaki koonə, acii madā pooshi nyi pyalə, pooshi Matsakə tuunə na shi koonə. Amma maa kə pyalə nyi, ka sləkəenə nē nyi koonə ka ci.

⁸ Maa kə shi ci əsə, ka baarəginə nē ci ka *duuniya taa mi nē 'waslyakəənə, da taa mi nē slənə sətə dagwakii. Ca baarii əsə oo'i, kadə nē Əntanjə a dā ka tii gəjwanə.

⁹ Ka baariinə nē ci ka tii oo'i, kə slənəyi tii 'waslyakəənə makə dīi ci pooshi tii vii ka nyi goonjə.

¹⁰ Ka baariinə nē ci ka tii əsə oo'i, dagwakii nē slənaaki, makə dīi ci aabii Daadə cii kya palə, pooshi unə ka neenə ka nyi ma'ə.

¹¹ Ka baariinə nē ci ka tii əsə oo'i, kadə nē Əntanjə a dā ka tii gəjwanə, acii ma njəwanjə nja duuniyana, kə uugi ci upaa naakii.

¹² "Lanjə nē ushi'inə amaki njə banə koonə, amma ma əndzə'i, ka dagine lanjə ka nuunə ka əsətənə.

¹³ Yoo, maa kə shi Ma'yanə ətə na baarəgi goonjəganə agyanə Əntanjə, ka dzəgunətənə nē ci koonə rəgwa nja goonjəganə patə. Əntaa də baawəfəkii saakii nii kəya wabə, amma sətə fii ci nii kəya ba. Ka banə nē ci koonə ushi'iitə na shi.

¹⁴ Kadə nii kəya dūunətə tē nyi, acii ushi'iitə wabi nyi nii kəya njəgə, ca ba koonə.

¹⁵ Patənə nja sətə marii Daadə, naaki. Ci dīi fii unə bii nyi, ma Ma'yanəkii, ka njəgənə nē ci sətə vii nyi ka ci, ca ba koonə."

Mabətəsəkə da moodasəka

¹⁶ "Ma aakənjə gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka neenə nuunə ka nyi."

¹⁷ Wata hara lyawarənaakii a ləgwa ahadati, "Mi cii kəya moo banə kwa? Kə bii ci kaamə, ma aakənjə gi'u, pooshi amə na nee ka ci; ma ta'avənə gi'u daaba'əkii əsə, ka ənənə naamə ka neenə ka ci. Ca ba əsə, acii dīi ci aabii Dii cii kəya dzə.

¹⁸ Mi sanjə ci 'aakənjə gi'u' a moo bana? Pooshi amə shii sətə cii kəya wabə agyanəkii."

¹⁹ Kə shii Yeesu oo'i, n̄ga'ə ka tii n̄ ləgwənə ka ci, wata əŋki ci ka tii, "Ma aakəŋwa gi'u, pooshi unə na nee ka nyi. Ma daaba'əkii gi'u əsə, ka neenə nuunə ka nyi. Ci n̄ sətə cuuna laagwa ahadoonə agyanəkii kwa?"

²⁰ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma unə, ka tuunə nuunə, una n̄gəərə ma, amma ma *duuniya, ka d̄anə n̄ tii moodasəka. Ka b̄əzənə n̄ səkuunə, amma ka z̄ə'unə n̄ mab̄ətəsəkə goonə ka moodasəka.

²¹ Maa kə uugi saa'i n̄ga minə d̄anə kaa kya pawə, ka b̄əzənə n̄ səkətə acii kə mbu'ya saa'itə n̄ga sa bwanea. Amma maa kə pwayi ki uuzənəkii, wata bwaneakii a zaanə ka ki, acii ka moodasəkə n̄ ki n̄ga pawə uuzənə aasəkə duuniya.

²² Ha'ə d̄ii nuunə. Ma əndzə'i, ka mab̄ətəsəkə nuunə, amma ka ənyanə n̄ nyi aabii unə, ka d̄anə nuunə moodasəkə ka shan̄ə, waatoo tsarə n̄ga moodasəkə ətə pooshi əndə gutsəginə acii unə.

²³ "Maa kə mbu'ya uuserata, pooshi uushi cuuna kədii aciiki. Tantanyinə cii kya ba koonə, Daadə na vii koonə taa mi patə kədii unə aciikii d̄ə ləməki.

²⁴ Ca'ə mbu'ya ka ənshinə, pooshi unə kədii taa mi d̄ə ləməki. Ma d̄anuunə, kədiimə, ka upaanə nuunə, kaa moodasəkə goonə a shii ndzaanə sarai yadə uushi agikii."

*Jaalanə agyanə *duuniya*

²⁵ "Kə d̄ii nyi koonə wab̄ənə agi wab̄ənə ka ba koonə d̄ə uushi'iitsa. Amma t̄ə'i saa'i na shi ətə pooshi nyi na d̄a koonə wab̄ənə agi wab̄ənə ma'ə. Pan̄gəran̄ə pan̄gəran̄ə nii kya wab̄ə koonə agyanə Daadə.

²⁶ Maa kə mbu'ya uuserata, ka kədiinə nuunə aciikii d̄ə ləməki. Mabamə nyi koonə əsə, nyi na kədii aciikii ka putə goonə.

²⁷ Acii Daadə d̄ə naakii n̄ maa, kə uu'i ci tuunə. Ma uu'i ci tuunə, acii unə maa, kə uu'i unə t̄ə nyi, una vii goon̄ga oo'i, daciikii shi nyi.

²⁸ Weewee daci Daadə shi nyi aasəkə duuniya. Ma əndzə'i əsə, aabii Daadə cii kya ənə, nya bwasee ka duuniyana."

²⁹ Wata əŋki lyawarənaakii ka ci, "Wah̄ətə ka wab̄ənə pan̄gəran̄ə pan̄gəran̄ə ha'ə d̄ii, yadə wab̄ənə agi wab̄ənə agikii.

³⁰ Kə shii inə ha'ə d̄ii oo'i, kə shii h̄ə patənə n̄ga uushi'inə, kə shii h̄ə sətə a ədzəmiinə taabu'u ləguyi inə amaku. Ətsə ha'ə kavə tiinə ka vii goon̄ga oo'i, daci ɔntan̄fə shi h̄ə."

³¹ Əŋki Yeesu ka tii, "Bahə kə vii unə goon̄ga nii?"

³² Acii t̄ə'i saa'i na shi, kə uugi saa'ikii mbu'yanə maa ətə nuuna t̄əkəgi patə, taa wu patə ca palə saakii, una bwasee ka nyi, nyi daanəki. Amma əntaa nyi daanəki tanyi, acii ma Daadə, abiiki n̄ ci.

³³ Ma bii nyi koonə ətsa, koonə shii ndzaanə agi jamənə agi ləb̄əənə libuunə da nyi. Ka cibeenə n̄ duuniya koonə. Amma kəsəmə ədzəma, acii kə jaalii nyi agyanə duuniya."

17

Da d̄ə'wa n̄ga Yeesu ka putə n̄ga lyawarənaakii

¹ Makə uudəpaa Yeesu wab̄ə uushi'iitsa, wata ca tsaamə aadəgyə, əŋki ci, "Daadə, kə uugi saa'i mbu'yanə. Baarii d̄uunuunaaki ka ənja, kaa nya baarii ka tii naaku əsə.

² Acii kə vii h̄ə ka nyi baawəda agyanə patənə n̄ga əndə shiŋkinə, kaa nya shii vii əpinə n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə ka ənjitə vii h̄ə ka nyi patə.

³ Ma əpinə n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, ci n̄ shiinə t̄ə h̄ə ɔntan̄fə rəŋwə dyan̄ə ɔndə goon̄ga da shiinə t̄ə nyi Yeesu Aləmasiihu ətə sləkee h̄ə.

⁴ Ma nya, kə baarii nyi d̄uunuunaaku asəkə duuniya. Kə uudəpaa nyi slənətə vii h̄ə ka nyi kaa nya d̄a.

⁵ Daada, ma əndzə'i, d̄uunətə t̄ə nyi gatə ka hatə d̄ii h̄ə davə, makə sətə d̄uunətə h̄ə t̄ə nyi saa'itə duuniya ma'ə matagamə.

⁶ "Kə bii nyi t̄ə h̄ə ka ənjitə tad̄əgi h̄ə t̄ə tii tsan̄ə agi duuniya, ha vii ka nyi. Naaku n̄ tii, ha vii ka nyi t̄ə tii əsə. Kə n̄'utə tii wab̄ənaaku.

⁷ Ma əndzə'i, kə shii tii oo'i, patənə n̄ga sətə vii h̄ə ka nyi, daciiku ca shi.

⁸ Kə bii nyi ka tii wab̄əətə vii h̄ə ka nyi, kə liwə tii əsə, kə shii tii tantanyinə oo'i, daciiku shi nyi, t̄əya vii goon̄ga oo'i, h̄ə sləkee ka nyi.

⁹ “Wanyinø ka ða dø'wa ka putatii. Əntaa putø nga *duuniya patø cii kya ða dø'wa, amma ka putø nga ənjinə vii hø ka nyi, acii naaku nø tii.

¹⁰ Patønø nga ənjaaki naaku. Patønø nga ənjaaku əsø, naaki nø tii. Dashitii əsø ci ənjø a nee ka duunuunaaki.

¹¹ Wanyitsø ka dzønø aabiiku. Paa nyi ma'ø a duuniya. Amma ma tøyä, a duuniya nø tii. Malaaba Daada! kaka'atø tø tii dø baawøða nga lømøku øtø vii hø ka nyi, kaa tøyä ndzaanø ka ma røywø. *

¹² Ma saa'itø nyi ahadatii, kø kaka'atø nyi tø tii dø baawøða nga lømøku øtø vii hø ka nyi, agi nøhønø nø nyi tø tii. Taa røywø pooshi əndø sha zii agitii, madaamø əndøtø røywø, waatoo, əndø nga gunø. Ma ðii ha'ø, kaa sətø bii malaaba løkäløkatø a ndzaa ka tantanyinə.

¹³ “Ma əndzø'i, wanyinø ka dzønø aabiiku. Ma bii nyi uushi'itø asøkø duuniya əsø, kaa tøyä shii ndzaanø dø moodasøkaaki, ca ndzaanø sarai a ədzømatii.

¹⁴ Kø bii nyi ka tii wabønøaku. Kø ushapaa *duuniya tø tii, acii ðii tii əntaa nga duuniya, makø sətø ðii nyi əntaa nga duuniya əsø.

¹⁵ Ma cii kya kədii aciiku, əntaa kaa ha føðøgi tø tii ganø a duuniya, amma kaa ha kaka'agi tø tii acii ma'waslyakø əndøtsa.

¹⁶ Makø sønø ðii nyi əntaa nga duuniya, ha'ø nø tii əsø, əntaa nga duuniya nø tii.

¹⁷ Zhi'ee ka tii, tøyä ndzaa camø ka hø saaku, tøyä shii goonğaanø nga wabønøaku.

¹⁸ Wanyinø ka sløkeenø ka tii aasøkø duuniya, makø sətø sløkee hø ka nyi aasøkø duuniya naaku əsø.

¹⁹ Wanyinø ka vii naaki nø ka hø ka putatii. Tii maa, kaa tøyä shii mbee ka vii natii nø ka hø əsø dø goonğaanø.

²⁰ “Əntaa wata ka putatii cii kya ða dø'wa, amma da i ka putø nga ənjitø na vii ka nyi goonğa putø nga fa Nnyuni Habara amatii.

²¹ Agi ðanø nø nyi dø'wa kaa tøyä shii ndzaanø ka ma røywø patø. Daadø! wa tøyä løbø daanjwø, makø sønø ðii njwø. Wa tøyä ndzaanø ka ma røywø, kaa duuniya a shii oo'i, hø sløkee ka nyi.

²² Ma duunuutø vii hø ka nyi, ci vii nyi ka tii, kaa tøyä shii ndzaanø ka ma røywø makø sønø ðii njwø røywø.

²³ Waatoo nya ndzaanø ashitii, hø əsø ha ndzaanø ashiki, tøyä ndzaanø røywø ka shanjø, kaa duuniya a shii oo'i, hø sløkee ka nyi. Ma hø əsø, kø uu'i hø tø tii makø sønø uu'i hø tø nyi.

²⁴ “Daada! ma ənjinə vii hø ka nyi, nga'ø ka nyi kaa tøyä ndzaanø ka hatø nii kya ndzaanø, kaa tøyä shii neenø ka duunuunaaki øtø vii hø ka nyi. Ma vii hø ka nyi, acii kø uu'i hø tø nyi daga duuniya ma'ø matagamø.

²⁵ Daadø əndø goonğa, pooshi duuniya shii tø hø, amma ma nya, kø shii nyi tø hø. Ma ənjinə əsø, kø shii tii oo'i, hø sløkee ka nyi.

²⁶ Kø bii nyi tø hø ka tii, ka dzønø nø nyi aakøjwä dø banø ka tii ha'ø əsø, kaa uuføtø cii kwa uufø tø nyi a ndzaanø ashitii, nyi maa, kaa nya shii ndzaanø ashitii.”

18

Kəsənə tə Yeesu

(*Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Luka 22.47-53*)

¹ Makø uudøpaa Yeesu dø'watsa, tøyä madø tii da lyawarønøakii, tøyä tanjøgi tøhwənø nga Kidøroonø. Ma dava, tø'i səkøtsanø. Wata Yeesu tii da lyawarønøakii a dømøgøgø aasøkø tsanøkii.

² Ma Yahuda, əndø viinø tø Yeesu ka ənja, kø shii ci hakii, acii kø izee Yeesu tii da lyawarønøakii ka dzønø aadøvø.

³ Wata Yahuda a palø aadøvø aasøkø tsanø tii da soojiinə nga Rooma da ənji nøhø yi nga Əntanjø. Ma tøyä, madijögø limanyinə da *Farisanyinə sløkee ka tii. Tøyä fødøənø uushi'inø nga paginatii da i tikisanyinə acitii.

⁴ Ma Yeesu, kø shii ci sətø na slønø dø ci patø, wata ca əntsahøtø aakøjwä, əjki ci, “Tø wu daa cuuna ala?”

⁵ Əjki tii, “Tø Yeesu əndø Nazaratu ciina alø.” Əjki ci ka tii, “Aa wanyina.” Ma Yahuda əndø viinø tø ci aacii ənja, ðävø nø ci køjø abitii.

17:10 17.10 15.8. * **17:11 17.11-12** 6.39; 13.18; ndzaanø ka ma røywø: 10.30; 17.21-23; Gal. 3.28. **17:13 17.13** 15.11. **17:14 17.14** 7.7; 8.23. **17:15 17.15** Mat. 6.13; 2 Tees. 3.3; 1 Yoo. 5.18. **17:18 17.18** 20.21. **17:21 17.21-23** 5.18; 17.11. **17:24 17.24** 12.26; 17.5. **17:25 17.25** 1.9-10; 8.55; Mat. 11.25-27. **17:26 17.26** 17.6. **18:1 18.1** Mat. 26.36. **18:2 18.2** 12.4; Luka 21.37; 22.39. **18:3 18.3** 7.32,45.

⁶ Makə bii Yeesu ka tii, “Aa wanyina”, wata tɔya ɛnɛgi aaba’ə, tɔya kwaalagi aa pane acii ɲɔwalɔnɔ.

⁷ Yeesu a ɛnɛ ka lɔɔwanɛ ka tii, “Tɔ wu cuuna alɛ kwa?” ɔɲki tii ka ci, “Tɔ Yeesu ɛndɛ Nazaratu.”

⁸ ɔɲki Yeesu ka tii, “Kɛ bii nyi koonɔ, wanyina. Madɔ tɛ nyi cuuna alɛ, wa hara ɛɲjina a palɛ satii.”

⁹ Ma bii ci ha’ə, kaa sɛtɛ wabi ci a ndzaanɛ ka tantanyinɛ, ɛtɛ bii ci, “Daada, taa rɛɲwɛ pooshi ɛtɛ ɛtee nyi agi ɛɲjitɛ vii hɛ ka nyi.”

¹⁰ Ma Piita, da i ɲgila purɛɲjanaakii nɛ ci. Wata ca dɔ’yagi, ca patsɛgi limɛ ciizɛmanɛ ɲga mava ɲga gawa ɲga limanyinɛ. Malɛcisɛ nɛ lɛmɛ ɲga mavakii.

¹¹ Wata ɛɲki Yeesu ka Piita, “ɔnɛgɛrɛ dɛ ɲgila purɛɲjanaaku! Ma nɛ hɛ ka nɛhɛnɛ, pooshi nyi ka sagi cibɛnɛ vii Daadɛ ka nyi kwa?”

Kɛrɛnɛ tɛ Yeesu aakɛɲwacii *Anasɛ

¹² Wata soojiinɛ ɲga Rooma da gawatii da i ɛɲji nɛhɛ yi ɲga ɔntanɲfɛ, tɔya kɛsɛ tɛ Yeesu, tɔya anɛgi tɛ ci.

¹³ Aakɛɲwacii Anasɛ watɛgi tii kɛrɛnɛ tɛ ci. Ma Anasɛ, iirɛ gawɛ ɲga limanyinɛ nɛ ci. Ci nɛ sɛrɛhu ɲga Kayafasɛ, gawɛ ɲga limanyinɛ agi ɛtɛ fɛza.

¹⁴ Ma Kayafasɛ, ci sha bii ka *gayinɛ ɲga Yahudiinɛ oo’i, gɔd’ɛ ɛntɛnɛ ɲga ɛndɛ rɛɲwɛ putɛ ɲga ɛɲji patɛ.

Banɛ ɲga Piita oo’i, mashiimɛ ci tɛ Yeesu

(Mat. 26.69-70; Mar. 14.66-68; Luka 22.55-57)

¹⁵ Kɛsɛnatii tɛ Yeesu, wata Piita tii da ɛndɛ’i *lawara a nɛ’u tɛ ci. Ma lawarɛtsa, kɛ shii gawɛ ɲga limanyinɛ tɛ ci ka shanɛ, wata ɛɲjɛ a bwasee ka ci, ca dɛmɛgɛrɛ atsa Yeesu aasii aahaakii.

¹⁶ Ma Piita, a uura mayi ɛnɛgi ci. Wata lawarɛtɛ shii gawɛ ɲga limanyinɛ tɛ ci a ɛnya aaba’ə, ca ba ka ɛndɛ’i kadɛma ɛtɛ ca nɛhɛ uura maya, wa kya gimagɛrɛ dɛ Piita aasɛkɛ yi.

¹⁷ ɔɲki kadɛmɛtɛ ka Piita, “ɔntaa rɛɲwɛ nɛ hɛ agi *lyawarɛnɛ ɲga ɛndɛtsɛ nii?” ɔɲki Piita, “Aa’a, pooshi, ɛntaa nyi.”

¹⁸ Ma ka saa’ikii, tɛ’i ɛra. Acii ha’ɛ kɛ hɛnɛtɛ maviinɛ da ɛɲji nɛhɛ yi ɲga ɔntanɲfɛ gunɛ kaa tɔya ’utɛ. Wata Piita a ɛntsahɛ aabiitii ka ’utɛtɛ shishinɛkii.

Laagwanɛ ɲga *Anasɛ ka Yeesu

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Luka 22.66-71)

¹⁹ Ma Anasɛ gawɛ ɲga limanyinɛ, kɛ laaguyi ci ka Yeesu uushi’inɛ agyanɛ lyawarɛnaakii da dzɛgunɛnaakii.

²⁰ ɔɲki Yeesu ka ci, “Paɲgɛraɲɛ ɲjii kya dzɛgunɛ ka ɛɲja. Patɛnɛ ɲga dzɛgunɛnaaki ɛsɛ, asɛkɛ *kuvɛ dɔ’wanyinɛ da asɛkɛ *yi ɲga ɔntanɲfɛ ɲjii kya dzɛgunɛ. ɔɲjɛ a dzatɛ dɛ nɛ patɛ ka fanɛ, paa nyi sha wabi taa mi ma’umbeekii.

²¹ Ka mi dɛi cii kwa lɔɔgwa amakya? Lɔɔgatɛ ama ɛɲjitɛ ɲja fa tɛ nyi. Ma tɔya, kɛ shii tii sɛtɛ bii nyi.”

²² Makɛ wabi Yeesu ha’ə, wata ɛndɛ’i ɛndɛ nɛhɛ yi ɲga ɔntanɲfɛ a tsa ka ci meeciinɛ, ɛɲki ci ka ci, “Makɛ ɛtsɛ wabɛnɛku ka gawɛ ku?”

²³ ɔɲki Yeesu ka ci, “Madɔ tɛ’i uushi bii nyi bwayakii, bawɛ ka taa wu ganɛ tɛ sɛkii. Amma madɔ goonɲa nɛ sɛtɛ bii nyi, ka mi digɛ hɛ tɛ nya?”

²⁴ Wata Anasɛ a slɛkɛ ka kɛrɛnɛ tɛ ci ma’anɛkii aakɛɲwacii Kayafasɛ gawɛ ɲga limanyinɛ.

ɔnɛnɛ ɲga Piita ka hiweenɛ tɛ shiinɛ tɛ Yeesu

(Mat. 26.71-75; Mar. 14.69-72; Luka 22.58-62)

²⁵ Ma Piita, ma’ə gatɛ kɛɲɛ ca ’utɛ guna, wata ɛɲki hara ɛɲji ka ci, “ɔntaa rɛɲwɛ nɛ hɛ agi lyawarɛnɛ ɲga ɛndɛtsɛ nii?” Amma kɛ hiwɛe ci, ɛɲki ci, “Pooshi, ɛntaa nyi.”

²⁶ Tɛ’i ɛndɛ’i mava ɲga gawɛ ɲga limanyinɛ davɛ, waatoo duurɛ ɲga ɛtɛ patsɛgi Piita liminɛkii, kɛ jikɛvɛ ci, ɛɲki ci, “Pooshi nyi nɛe ka hɛ abiikii asɛkɛ tsanɛ nii?”

²⁷ Wata Piita a tsakɛ hiweenɛ, ɛɲki ci, “Pooshi.” Pii wata ga’ɛ gyaagya a wagɛ.

Yeesu akɛɲwacii *Pilaatu

(Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Luka 23.1-5)

²⁸ Pukənə n̄ga ha tsəfakə, ənjə a n̄gərə tə Yeesu asii ga Kayafasə, ənjə a kərə tə ci aaha n̄gwaməna. Ma *gayinə n̄ga Yahudiinə, pooshi tii gimə da i tii aasii aaha n̄gwaməna, acii n̄ga'ə ka tii nə ndzaanə malaabakii, kaa təya shii mbee ka adə zəmə n̄ga kumənə n̄ga *Pasəka.

²⁹ Wata n̄gwaməna ətə d̄ii ləməkii Pilaatu a dəməgi, ca dzə ka ləgwanə amatii, ən̄ki ci, "N̄gutə 'waslyakəənə d̄ii əndənə koonə kwa?"

³⁰ Ma nə uushi jikəvə tii, "Maci pooshi ci d̄ii 'waslyakəənə, kadə pooshi inə kira tə ci aakəŋwaciiku."

³¹ Ən̄ki Pilaatu ka tii, "Aa n̄gərəmə tə ci, una dzə ka d̄a ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya goona." Ən̄ki tii ka ci, "Ma inə, pooshi ənji vii keenə rəgwa n̄ga bələgi ənda."

³² Ma slənyi ətsə patə, kaa sətə bii Yeesu a ndzaa ka tantanyinə ətə bii ci, ka madfeenə nə ənji ka ci aadəgyə.

³³ Pilaatu a ənəgərə aasii, ca 'wa tə Yeesu, ən̄ki ci ka ci, "Hə nə n̄wan̄wə n̄ga *Yahudiinə kwa?"

³⁴ Ən̄ki Yeesu ka ci, "Hə saaku buurətə wabəətsə nii, anii əndə'i əndə bii ka hə agyanəkya?"

³⁵ Ən̄ki Pilaatu ka ci, "Ma nə hə ka nəhənə, əndə Yahuda nə nyi kwa? Amə ənjaaku tii da madiigərə limanyinə vii tə hə ka nya. Mi slənyi hə san̄a?"

³⁶ Ən̄ki Yeesu ka ci, "Ma n̄wan̄uunaaki, əntaa n̄ga duuniyana. Maci ma d̄ii n̄ga duuniyanə nə n̄wan̄uunaaki, kadə ma ənji nə'unə tə nyi, ka panə nə tii putə n̄ga viinə tə nyi ka gayinə n̄ga Yahudiinə. Pooshi, əntaa n̄ga hanə nə n̄wan̄uunaaki."

³⁷ Wata Pilaatu a ləgwa ka ci, "Aa n̄wan̄wə nə hə ənə kwa?" Ən̄ki Yeesu, "Hə bii oo'i n̄wan̄wə nə nyi. Ma pwayi ənji tə nyi, shi nyi aa duuniya, kaa nya shi ka wabənə agyanə rəgwa n̄ga goon̄gaanə. Taa wu patə ndzaanə ka əndə goon̄ga, agi fanə nə ci tə nyi."

³⁸ Ən̄ki Pilaatu ka ci, "Mi nə rəgwa n̄ga goon̄ga əsə d̄ii?"

Lagi gəŋwanə n̄ga bələnə tə Yeesu

(Mat. 27.15-31; Mar. 15.6-20; Luka 23.13-25)

Wata Pilaatu a ənə aabii ənji agyə, ən̄ki ci ka tii, "Ma nyi, paa nyi nee ka bwaya sətə d̄ii əndəna.

³⁹ Amma makə sətə d̄ii alə'aada goonə, taa guci agi kapaanə nə nyi koonə əndə furəshina agi kumənə n̄ga Pasəka. N̄ga'ə koonə nya kapaa koonə tə n̄wan̄wə n̄ga Yahudiinə kwa?"

⁴⁰ Wata təya madfəe ka uuratii ka banə, ən̄ki tii, "Poosha, kapaa keenə tə Barabasə." Ma Barabasə, əndə maabə nə ci.

19

¹ Wata Pilaatu a ba ka ənjə a fəslə tə Yeesu də uu'yanə.

² Soojiinə a n̄gərə dəha, təya fuudətə ka Yeesu makə madijəna, təya n̄gavə ka ci aanəkii. Təya n̄gərə madizə kəjeerənə, təya n̄gavə ka ci.

³ Təya əntsahətə aabiikii, ən̄ki tii ka ci, "Wa əpinaaku a gərə aakəŋwa, n̄wan̄wə n̄ga Yahudiinə." Təya tsəərə ka ci meeciinə.

⁴ Pilaatu a ənə ka gimaginə agyə, ən̄ki ci ka dabaala, "Ka n̄giraginə nə nyi koonə tə ci aahanə kaa nya baarii una nee oo'i, pooshi uushi lii nyi ashikii bwayakii bahə bələnə tə ci."

⁵ Wata Yeesu a gimagi agyə da i madijənə n̄ga dəha da i madizə kəjeeriitə ashikii. Ən̄ki Pilaatu ka tii, "Tsaaməmə! Waanə əndəna!"

⁶ Makə nee madiigərə limanyinə da ənji nəhə yi n̄ga Əntan̄fə ka ci, wata təya ba də n̄geerənə, ən̄ki tii, "Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa! Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!" Ən̄ki Pilaatu ka tii, "Aa n̄gərəmə tə ci, una dzə ka gwa'avəna. Ma nyi nə nyi, pooshi nyi nee ka bwaya uushi ashikii bahə bələnə tə ci."

⁷ Dabaala a ənə ka banə ka ci, ən̄ki tii, "Tə'i bariya geenə ətə bii tyasə see a bələ ənji tə ci, acii kə bii ci oo'i Uuzənə n̄ga Əntan̄fə nə ci."

⁸ Makə fi Pilaatu ha'ə, kə cakə n̄gwalənə kəsənə tə ci.

⁹ Wata ca ənəgərə aasəkə yaakii, ca dzə ka ləgwanə ama Yeesu, ən̄ki ci, "Da san̄ə shi ha?" Amma pooshi Yeesu jikə ka ci.

¹⁰ Wata ɛŋki Pilaatu ka ci, "Pa ha wabɛ aciiki kwa? Paa hɛ shi oo'i, tɛ'i nyi da baawɛda ŋga kapaanɛ tɛ hɛ taa gwa'avɛnɛ tɛ hɛ aashi ɛnfwɛ koo?"

¹¹ ɛŋki Yeesu ka ci, "ɔtɛ dɛi ci ɛntanfɛ vii ka hɛ, ci dɛi nɛ hɛ da baawɛda anɛki tanɛ. Aci ha'ɛ, ma ɛndɔtɛ vii tɛ nyi ka hɛ, tɛ'i ci da 'waslyakɛnɛ lanɛ ashikii, palee ka naaku."

¹² Makɛ fii Pilaatu ɛtsɛ ha'ɛ, kɛ dɛi ci gazhi'waanɛ ŋga kapaanɛ tɛ Yeesu. Amma ɛŋki dabaala dɛ ŋgeerɛnɛ, "Madɛ kɛ kapaa hɛ tɛ ci, kɛ ndzaa ci ɛtsɛ, ɛntaa guva ŋga maduunɛ ŋwanɔwɛ ŋga ha dɛ Rooma nɛ hɛ. Aci taa wu bii ŋwanɔwɛ nɛ ci, ɛndɛ daawaanɛ ŋga maduunɛ ŋwanɔwɛ nɛ ci ɛtsa!"

¹³ Makɛ fii Pilaatu wabɛtsa, wata ca ŋgiragi tɛ Yeesu agyɛ, ca ndzaanɛ asɛkɛ dɛgɛlɛ ŋga la gɛŋwanɛ. Ma hakii, mapɛra'ɛ faariinɛ ɛtɛ ci ɛŋjɛ a 'wa dɛ uura *Ibɛraaniya "Gabata."

¹⁴ Ma saa'itɛ ci tɛya dɛ ha'ɛ, uusera takɛrɛ, ka pukyatɛ ha ŋga uusera ŋga Pasɛka. ɛŋki Pilaatu ka dabaala, "Wiitsɛ ŋwanɔwɛ goonɛ!"

¹⁵ Tɛya ba dɛ ŋgeerɛnɛ, ɛŋki tii, "Wa ɛŋjɛ a bɛlɛgi tɛ ci, wa ɛŋjɛ a bɛlɛgi tɛ ci. Wa ɛŋjɛ a gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛnfwa." Pilaatu a lɛgwa amatii, ɛŋki ci, "Ŋga'ɛ koonɛ kaa nya gwa'avɛ ŋwanɔwɛ goonɛ aashi ɛnfwɛ kwa?" ɛŋki madiigɛrɛ limanyinɛ, "Maduunɛ ŋwanɔwɛ ŋga ha dɛ Rooma tanɛ nɛ ŋwanɔwɛ geenɛ!"

¹⁶ Wata Pilaatu a vii tɛ Yeesu ka tii kaa tɛya gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛnfwa.

Gwa'avɛnɛ tɛ Yeesu aashi ɛnfwa

(Mat. 27.32-44; Mar. 15.21-32; Luka 23.26-43)

Wata tɛya ŋgɛrɛ tɛ ci.

¹⁷ Tɛya ŋgɛrɛvɛ ka ci ɛnfwɛ ŋga gwa'avɛnɛ tɛ ci aashikii, tɛya palɛ, tɛya mbu'u ka hatɛ ci ɛŋjɛ a 'wa "ha ŋga kɛŋwɛ na." Ma dɛ uura Ibɛraaniya, Gwalɛgootɛ ci ɛŋjɛ a 'wa hakii.

¹⁸ Makɛ mbu'i tii aadɛvɛ, tɛya gwa'avɛ tɛ ci aashi ɛnfwa, tɛya gwa'avɛ da i hara ɛŋji bɛra'i ɛsɛ, rɛŋwɛ da ciizɛmakii, rɛŋwɛ da madzɛnakii.

¹⁹ Pilaatu a naahɛtɛ wabɛnɛ, ca vii ka ɛŋjɛ a tsa'avɛ dagyanɛkii ashi ɛnfwa. Ma sɛtɛ nyaahɛ ca, "Yeesu ɛndɛ Nazaratu ŋwanɔwɛ ŋga Yahudiinɛ."

²⁰ ɔŋji lanɛ a janɔga, acii ma hatɛ gwa'avɛ ɛŋji tɛ ci aashi ɛnfwa, pooshi dzadɛ da vɛranɛ. Dɛ uuranyinɛ kama kama makkɛ nyaahɛ ci, waatoo uura Ibɛraaniya, uura Latinɛ, da uura Gɛrikɛ.

²¹ Wata ɛŋki madiigɛrɛ limanyinɛ ka Pilaatu, "Ga ha naahɛ 'Ŋwanɔwɛ ŋga Yahudiinɛ.' Amma naahuu, 'Ma ɛndɛna, ma bii ci, ci nɛ ŋwanɔwɛ ŋga Yahudiinɛ.' "

²² ɛŋki Pilaatu ka tii, "Ma sɛtɛ nyaahɛ nyi, ha'ɛ ndzaanɛkii manaahɛkii!"

²³ Makɛ gwa'avɛ soojiinɛ tɛ Yeesu, kɛ ŋgirɛ tii kɛjeerɛnaakii, tɛya tɛkɛpaa ahadatii ɛnfwadɛ. Amma tɛ'i ɛndɛ'i kɛjeerɛnɛ. Ma kɛjeerɛnɛkii, pooshi ha ŋga gɛŋjuginɛ ashikii.

²⁴ Wata ɛŋki soojiinɛ ahadatii, "Gaama tsapaa ɛna. Kurataamɛ, kaama nee ka ɛndɛtɛ ca ŋgɛrɛ ahadaamɛ." Ma slɛnyi ɛtsɛ patɛ, kaa sɛtɛ bii malafɛ lɛkalɛkatɛ a ndzaanɛ ka tantanyinɛ, ɛtɛ bii ci, "Kɛ tɛkɛpaa tii kɛjeerɛnaaki ahadatii, tɛya kuratɛ agyanɛ ɛndɛ'i." Ha'ɛ dɛi soojiitɛ ɛsɛ.

²⁵ Ma atsa Yeesu ci tsa'a ashi ɛnfwa, davɛ nɛ i mɛci da cikɛŋuci mɛci da Mariyaama minɛ ŋga Kɛloopa da Mariyaama Magɛdalina.

²⁶ Kɛ nee Yeesu ka mɛci tii da ɛndɛ nɛ'unɛ ɛtɛ palee ci dɛ uufɛnɛ, tii kɛŋɛ kɛŋɛ davɛ. ɛŋki Yeesu ka mɛci, "Yaayi, uuzɛnaaku nɛ ci."

²⁷ Wata ɛŋki Yeesu ka ɛndɛ nɛ'uuta, "Muu nɛ ki." Daga ka saa'ita ɛndɛ nɛ'uutɛ a ŋgɛrɛ tɛ ki kaa kya ndzaanɛ gakkii asii.

ɔntɛnɛ ŋga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Makɛ shii Yeesu oo'i, ma ɛtsɛ ndzaa ci ɛtsa, kɛ uugi slɛnaakii patɛ, pooshi uushi mbɛdaanɛ, wata ɛŋki ci, "Meegiiriiki." Ma bii ci ha'ɛ, kaa sɛtɛ bii malaafɛ lɛkalɛkatɛ a ndzaanɛ ka tantanyinɛ.

²⁹ Tɛ'i ɛbwɛ davɛ pasɛ da i mahwarɛkinɛ asɛkɛkii. ɔŋjɛ a ŋgɛrɛ soosa, tɛya shimutɛ agikii, tɛya kavɛ aama magɛrɛ muha, tɛya ka ka ci aamakii.

³⁰ Wata Yeesu a shibɛ, ɛŋki ci, "Kɛ uugi ha'ɛ." Ca gwanjɛe ka nɛkii, ca ɛntɛgi.

Dzɛbɛ shishinɛ ŋga Yeesu

³¹ Wata gayinè nga Yahudiinè a dzè ka lègwanè ama Pilaatu kaa ènjè a dzè ka biyiyipaa sèdè nga ènjitè gwa'avè ènji, tàyà ngyaaragèrè tè tii ashi ènfwa. Ma lèguyi tii ha'è, acii ma pukètè ha nga uusèrakii, *uusèra nga èpisèka, paa tii ka moonè kaa mamèètè ènjitè a ndzaanè ashi ènfwa uusèra nga èpisèka. Malaabakii dèrèva èsè nè uusèra nga èpisèkèkii.

³² Wata soojiinè a dzè ka biyiyigi sèdènyinè nga ènjitè atàngala Yeesu.

³³ Amma makè mbu'ya tii aabii Yeesu, ma nee tii, kè uugi ci èntènè, wata tàyà bwasee ka biyiyigi sèdèkii.

³⁴ Amma wata èndè'i sooja a dzèbègèrè uudèmaakii aashi Yeesu, wata pii idènè da ma'inè a èjagi ashikii.

³⁵ Ma èndètè nja tsaamè sètè a slènè ha'è, ci bii ètsa, koonà shii mbee ka luuvènè noonè èsè. Ma sètè bii ci, goonnga. Kè shii ci oo'i, goonnga cii kèya wafè.

³⁶ Ma d'ii ètsè patè, kaa sètè bii malaaba lèkalèkatè a ndzaa ka tantanyinè, ètè bii ci, "Taa ilaakii rəngwə pooshi ka əbinə."

³⁷ Tə'i èndè'i ha èsè asèkè malaaba lèkalèkatè ètè bii, "Ka tsaamènè nè ènji tè èndètè jibè ènji."

Ngədənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Ma daaba'è ètsa, kè shi Yusufu èndè wèranè nga Arimatiya, ca dzè aabii Pilaatu, ca kədii rəgwa kaa ca dzè ka ngiragèrè wè nga Yeesu. Wata Pilaatu a vii ka ci rəgwa. Fanaakii ha'è, wata ca palè ka ngiragèrè. Ma ca, èndè nè'unè tè Yeesu nè ci, amma èntaa pəngəranə. Ngwaliikii acii *gayinè nga Yahudiinè.

³⁹ Tə'i èndè'i èndè èsè d'ii ləməkii Nikoodaməsə, ètè sha gi aabii Yeesu davədè. Tii gi tii da Yusufu, ca ngèrènnè kuzhikinè nga bəzənə aashi wa, ètè ci ènjè a 'wa 'miira' da 'alulə' magwazəkii.

⁴⁰ Wata ènjitè bəra'i a ngèrè wè nga Yeesu, tàyà hafètè dè marəma da i kuzəkəta, makè sètè d'ii alə'aada nga Yahudiinè nga ngèdè ènja.

⁴¹ Tə'i èndè'i rə kədèhə da hatè bəli ènji tə Yeesu. Ma davə, tə'i kura gu'u ènda ètè pooshi ènji sha ngə'i èndə davə.

⁴² Makè d'ii ci, ma pukètè hakii *uusèra nga èpisèka, kədèhè nè gu'ukii èsè, tàyà kagèrè wè nga Yeesu aadəvə.

20

Furəhə nə gu'wa, pooshi wə ma'ə asəkəkii

(Mat. 28.1-8; Mar. 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Ma tsədakè uusèra alatè, ha ma'è mapukəmè, kè ma'i Mariyaama Magədalina, kya palè aanè gu'u. Ma gi ki, furəhə nè gu'ukii, kè ngèrègi ènji faaratè nji amakii.

² Wata kya palè dè huyinè aabii i Simoonè Piita da èndè'i èndè nè'unè ètè palee Yeesu dè uufènè, kya ba ka tii, ènji ki, "Kè ngiragi ènji tè Slandanè a gu'u. Amma mashiimiinè hatè kapaa ènji tè ci."

³ Wata Piita da èndè'i èndè nè'uutè a palè aama gu'ukii.

⁴ Tii patè bəra'i, tàyà palè dè huyinè, amma kè huyipaa èndè nè'uutè agyanè Piita, ci 'watə mbu'unə aama gu'ukii.

⁵ Ca gwanəanə, ca nee ka marəmè davə, amma paa ci gimə aadəvə.

⁶ Simoonè Piita a shi daba'əkii parənjə da dəmègèrənə aasəkə gu'ukii. Ca lapaa marəmè davə dzəngwafə,

⁷ da i dara wa, amma pooshi ka hakii da marəmèta, kè dəngəranji ci pəngəranə saakii.

⁸ Wata èndè nè'uutè ètè 'watəgi mbu'unè a dəmègèrə aadəvə aa gu'u naakii, ca nee, ca vii goonnga.

⁹ Ma tàyà, dəhə ka saa'ikii, paa tii paaratəgi dè sètè bii malaaba lèkalèkatè, oo'i tyasè ka madənè nè ci agi mamèètè ènja.

¹⁰ Wata ènji nè'uutè a ènè satii aasii.

Jigaginè nga Yeesu ka Mariyaama Magədalina

(Mat. 28.9-10; Mar. 16.9-11)

¹¹ Amma ma Mariyaama, kə ənəgi ki davə ama gu'u ka tuunə. Ma kya agi tuunə, kya gwanjaanə, kya tsaamə aadəvə aa gu'u.

¹² Wata kya nee ka malaa'ikanyinə bəra'i da i kəjeerə uufa ashitii. Dasə dasə nə tii ka hatə nji Yeesu pərəbə, əndə'i rəjwə ka hatə nji nəkii, əndə'i rəjwə əsə, ka hatə nji səfəkii.

¹³ Təya ləgwa amatə, əŋki tii, "Mina, mi sanə cii kwa təwa?" Əŋki ki ka tii, "Kə ŋgərəmə ənji tə Slandanəki, pooshi nyi shii hatə kapaa ənji tə ci!"

¹⁴ Wata kya zə'ugi, kya nee ka Yeesu kəjə, amma pooshi ki shii oo'i, Yeesu ətsa.

¹⁵ Əŋki ci ka ki, "Mina, mi sanə cii kwa təwa? Wu sanə nə əndətə cii kwa ala?" Ma nə ki ka nəhənə, əndə slənə asəkə rə ca wafə da ki, əŋki ki ka ci, "Maduuna, madə hə ŋgərəgi tə ci, bawə ka nyi hatə kapaa hə tə ci, kaa nya dzə ka ŋgərəginə!"

¹⁶ Əŋki Yeesu ka ki, "Mariyaama." Wata kya zə'ugi, kya muu də uura *Ibərəaniya, əŋki ki, "Rabbi!" makə banə, Maləma.

¹⁷ Əŋki Yeesu ka ki, "Ga ha kəsə tə nyi, acii ma'ə nyi manəmə zəku'i aabii Daadə. Amma duu aabii ndzəkəŋushi'inəki, ha ba ka tii oo'i, ka ənənə nə nyi aabii Daadə, waatoo, Dəsənuunə, Əntanfwaaiki, waatoo, Əntanfə goonə." *

¹⁸ Wata Mariyaama a dzə ka banə ka ənji nə'unə oo'i, kə nee ki ka Slandana, kya batə ka tii sətə bii ci ka ki.

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii

(Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Ma uusəra alatəkii ha'ə əsə kədəwanə, kə dzii *lyawarənə də na, təya pa'əənə makuvə aanətii, ŋgwalii tii acii gayinə ŋga Yahudiinə. Wata Yeesu a dəməgərə, ca kəŋaanə ahadatii, əŋki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁰ Makə bagi ci ka tii ha'ə, wata ca baarii ka tii səkəciinəkii da tanjalakii. Wata kə dii lyawarənə moodasəkə ka shaŋə ŋga neenə ka Slandana.

²¹ Yeesu a ənə ka banə ka tii, əŋki ci, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə. Makə sətə sləkəe Daadə ka nyi, ha'ə cii kya sləkəe koonə əsə."

²² Makə bagi ci ha'ə, wata ca ədəvə ka tii əpinaakii, əŋki ci ka tii, "Luumə Malaafa Ma'yanə.

²³ Madə kə tifyagyuunə ka ənji 'waslyakəənətii, kə tifyagi Əntanfə ka tii. Madə pooshi unə tifyagi ka tii, pooshi ənji ka tifyaginə ka tii əsə."

Yeesu tii da Tooma

²⁴ Ma rəjwə agi lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, waatoo Tooma ətə ci ənjə a 'wa 'Huyirənə,' paa ci davə saa'itə shigərə Yeesu. †

²⁵ Wata hara lyawarənə a ba ka ci, əŋki tii, "Kə nee inə ka Slandana." Amma əŋki Tooma ka tii, "Madəamə nyi kə nee ka baavənyinə ŋga kuusa asəkə ciikii, nya təbətə də ciinəkii pətə da i tanjalakii, pooshi nyi ka luuvənə shaŋə."

²⁶ Ma daaba'ə luuma rəjwə, kə ənyi lyawarənə ŋga Yeesu ka dza də na, təya pa'əənə makuvə aanətii. Ma saa'ikii, davə nə Tooma. Mapa'ekii nə makuva, amma wata Yeesu a dzə, ca kəŋaanə ahadatii, əŋki ci ka tii, "Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə."

²⁷ Əŋki ci ka Tooma, "Kavə ciinəku aahanə, ha tsaamətə ciinəki, ha ŋgərə ciinəku, ha kavə aantəjalaki. Bwasee ka ghatə vii goongaaku ka nyi, ha vii goonga."

²⁸ Tooma a ba ka ci, "Slandanəki da Əntanfwaaikya!"

²⁹ Əŋki Yeesu ka ci, "Kə vii hə goonga ha'ə, makə nee hə ka nyi kwa? Tə'i barəkaanə ashī ənjitə vii goonga, tii ma'ə maneemə ka nyi."

³⁰ Tə'i hara sə ŋga hurəshishinyinə laŋə ətə daadii Yeesu, lyawarənaakii a tsaamə, amma pooshi ənji nyaahə aasəkə ləkələkətəna.

³¹ Amma ma ənə naahəcii ənji, koonə shii vii goonga oo'i, Yeesu nə Matafəkii, ci nə *Uuzənə ŋga Əntanfə. Dagi gi'inə goonə tə ci nuuna upaa əpinə.

21

Jigaginə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii məd'əfə

¹ Ma daaba'ə ətsa, kə ənyi Yeesu ka jigaginə ka lyawarənaakii. Ma ətsa, ama uunəvə ŋga Tibeeriya.* Wiinə makə sətə slənyi.

20:13 20.13 20.2. **20:14 20.14** 21.4; Luka 24.16. * **20:17 20.17** ndzəkəŋushi'inəki: Rooma 8.29; Ibər. 2.11-12. **20:19 20.19** 9.22; 14.27; 20.1. **20:20 20.20** 19.34; 20.25,27. **20:21 20.21** 17.18. **20:22 20.22** 14.16. **20:23 20.23** Mat. 18.18. † **20:24 20.24** Tooma: 11.16; 14.5; 20.27; 21.2. **20:26 20.26** 20.19. **20:29 20.29** 1 Piita 1.8. **20:30 20.30** 1.14; 2.11. **20:31 20.31** 3.15; 1 Yoo. 5.13. * **21:1 21.1** Ma Tibeeriya, əndə'i ləmə ŋga uunəvə ŋga Galili.

² Ma davə, tə'i Simoonə Piita, ba'ə Tooma ətə ci ənjə a wa 'Huyirənə', ba'ə Nataniyalə əndə Kana nga hanyinə nga Gallili, ba'ə manjeevənə nga Zabadiya da hara *lyawarənə bəra'i davə nə tii patə.

³ Əŋki Simoonə Piita ka hara ənji, "A palə nyi ka təəmənə." Əŋki tii ka ci, "Amə patə ca palə." Wata təya maɸə, təya palə aasəkə kumbawala. Amma harə'ə ba'agi tii həmə, pooshi tii kəshi hərəfinə.

⁴ Ma ətsə uusera a lə'ya, wata Yeesu a kəŋaanə anə ndəra, amma pooshi tii shii oo'i Yeesu ətsa.

⁵ Wata əŋki ci ka tii, "Uuji daguyiina, pooshi unə kəshi uushi kwa?" Əŋki tii ka ci, "Pooshi taa mi."

⁶ Əŋki ci ka tii, "Kagərəmə slaadə goonə aadə ciizəma kumbawala, ka kəsənə nuunə hərəfinə." Wata təya ka slaadətii. Makə kii tii, kə təkuree tii ka əlyaginə agi ma'inə acii kə kəshi tii hərəfinə laŋə.

⁷ Wata lawarətə palee Yeesu də uudənə a ba ka Piita, əŋki ci, "Slandanə ətsa!" Makə fii Piita oo'i Slandanə ətsa, wata ca əgətə kəjeerənaakii, acii masədəkii nji ci, ca ləɸəgərə aagi ma'inə.

⁸ Ma hara lyawarənə, kə shi tii aama ndzəŋa də kumbawala, təya əlyə slaadətii pasə da i hərəfinə asəkəkii. Pooshi tii dzadə dzadə da ndəra, wata təɸənə gya'ə tanə.

⁹ Makə mbu'i tii aanə ndəra, wata təya nee ka iləgunə da i hərəfinə agikii da i buroodi.

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, "Kiramə hərəfiitə kəshuunə."

¹¹ Simoonə Piita a ndərə aasəkə kumbawala, ca kəsətə slaadə pasə da i madiigərə hərəfinə asəkəkii, kaa ca tə'yagi aanə ndəra. Ma asəkəkii, tə'i hərəfinə gya'ə da tufə pu'unə aji makkə. Taa ŋgahi laŋə nə hərəfinə asəkə slaadəkii, amma pooshi tsii.

¹² Əŋki Yeesu ka tii, "Shoomə ka zəmənə." Pooshi əndə ahada lyawarənə satə uudəfə ka ləgwanə ama Yeesu "Wu nə ha?" acii kə shii tii oo'i, Slandanə ətsa.

¹³ Wata Yeesu a dzə, ca ŋgərə buroodi, ca vii ka tii, ca ŋgərə hərəfinə, ca vii əsə.

¹⁴ Ətsə nə makkənə nga jīgaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii daaba'ə maɸənaakii agi maməətə ənja.

Yeesu tii da Piita

¹⁵ Ma daaba'ə makə zhimə tii, əŋki Yeesu ka Simoonə Piita, "Simoonə uuzənə nga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi palee ka hara ənjinə kwa?" Əŋki Piita, "Awa Slandana, kə shii hə, kə uu'i nyi tə hə." Əŋki Yeesu ka ci, "Nəhuu ujii bagiinaaki." †

¹⁶ Yeesu a ənə ka ləgwanə ka ci ŋga bəra'inə, əŋki ci, "Simoonə uuzənə nga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi kwa?" Əŋki Piita, "Awa Slandana, kə shii hə, kə uu'i nyi tə hə." Əŋki Yeesu ka ci, "Gərətə ka nyi bagiinaaki."

¹⁷ Yeesu a ləgwa ka ci ŋga makkənə, əŋki ci, "Simoonə uuzənə nga Yoohana, kə uu'i hə tə nyi kwa?" Kə bəzhi səkə ŋga Piita acii kə ləguyi Yeesu amakii ŋga makkənə oo'i, kə uu'i hə tə nyi kwa? Wata əŋki ci ka ci, "Slandana, kə shii hə uushi patə, kə shii hə kə uu'i nyi tə hə." Əŋki Yeesu ka ci "Nəhuu bagiinaaki."

¹⁸ Təntanyinə cii kya ba ka hə, ma saa'itə hə ma'ə uundzə dagwa, kə izee hə ka tasəkənə ka palənə ka hatə cii kwa moo patə. Amma maa kə iirə hə, ka kapaanə nə hə ciinəkə, əndə'i əndə a tasəkə tə hə, ca kərə tə hə ka hatə pooshi maku ka moonə."

¹⁹ Ma agi wabəətsa, agi baariinə nə Yeesu makə sətə nə Piita a əntə ka baarii də ɸuunuunə ŋga əntəŋfə. Wata əŋki Yeesu ka ci, "Nə'uu tə nyi."

Yeesu tii da hara lyawarənə

²⁰ Wata Piita zə'ugi, ca nee ka *lawara ətə palee Yeesu də uudənə, ətə sha ləguyi ama Yeesu də banə, 'Slandana, wu saŋə na vii tə hə ka ənja?' Waatoo saa'itə ndzəa ci atəŋgalakii, təya zəmə əndzanə ŋga Slandana.

²¹ Makə nee Piita ka ci, kə ləguyi ci ka Yeesu, əŋki ci, "Slandana, ya əndənə naakəya?"

²² Əŋki Yeesu ka ci, "Ma ca, maɸa kə mwayi nyi kaa ca ndzaanə da i əpinə amakii ca'ə ka saa'itə nii kya ənya, ka mi cii kwa buura? Ma hə, nə'uu tə nyi."

²³ Wata wabənəkii a təkəgi ahada ənji nə'unə tə Yeesu oo'i, ma lawarətə, paa ci ka əntənə. Amma pooshi Yeesu bii oo'i, paa ci ka əntənə. Ma bii ca, "Maɸa kə mwayi nyi kaa ca ndzaanə da i əpinə amakii ca'ə ka saa'itə nii kya ənya, ka mi cii kwa buura?"

²⁴ Ci nə lawarətə wabi agyanə uushi'iina, ci nyaahə əsə. Kə shii inə oo'i, ma sətə bii ci, gooŋga.

21:3 21.3 Luka 5.5. **21:4 21.4** 20.14; Luka 24.16. **21:6 21.6** Luka 5.5-7. **21:7 21.7** 13.23; Mat. 14.29. **21:11 21.11** Luka 5.6. **21:13 21.13** 6.11; Mat. 14.19; 15.36. **21:14 21.14** 20.19,26. † **21:15 21.15-17** bagiinaaki: 10.14-16; Slənə 20.28; 1 Piita 5.2. **21:18 21.18** 2 Piita 1.14. **21:19 21.19** 13.36. **21:20 21.20** 13.23,25. **21:24 21.24** 15.27; 19.35.

Uudəpaanə

²⁵ Yoo, tə'i hara uushi'inə laŋə ətə ɗaafii Yeesu. Maci kə naahəpaa ənji də rəŋwə rəŋwə patə, kə shii nyi, pooshi duuniya ka ŋgərətə laŋənə ŋga ləkələkatənyinəkii.

Slønə ŋga maslōkee ənji ŋga Slandana

¹ 'Ya'ə Tawəfilasə, ma asəkə ləkaləkataaki ŋga təkəŋwanə, kə nyaahə nyi sətə d'aadfi Yeesu patə da sətə jigunyi ci, daga saa'itə 'watəgi ci slənə

² ha'ə mbu'ya ka saa'itə ŋgirə Əntanjə tə ci aadəgyə. Ma taabu'u ŋgirə Əntanjə tə ci aadəgyə, kə d'ii ci wabənə ka ənjitə shi ca ta'i dāgi baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə, kaa təya ndzaa ka maslōkee ənjaakii.

³ Kə baarii ci ka tii naakii nə da i əpinə amakii ŋga baanə ənfwadə pu'unə. Kə d'aadfi ci uushi'inə lanə ətə ca baarii oo'i, da i əpinə nə ci. Ca wabə ka tii agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntanjə. Ma ətsə patə, kə slənyi daba'ə əntənaakii da mad'ənaakii agi maməətə ənja.

⁴ Ma ka əndə'i uusəra, ci ahadatii, kə bii ci ka tii, "Goonə dzəgi asəkə vəranə ŋga Urusaliima zəku'i, gəramə sətə bii nyi viinə koonə, waatoo, sətə bii Daadə oo'i, ka viinə nə ci koonə.

⁵ Aci də ma'inə d'ii Yoohana bapətisəma ka ənja. Amma, ma aakəŋwa gi'u, bapətisəma də Malaaba Ma'yanə nuuna upaa."

Ndərənə ŋga Yeesu aadəgyə

⁶ Makə libə Yeesu da maslōkee ənja, kə ləgyui tii ka ci, əŋki tii: "Slandana, əndə'i nə hə ka ənpəaaginə ka ənji *Isərayiila də ŋwanjuunatii kwa?"

⁷ Əŋki Yeesu ka tii, "Kə kəŋee Daadə ka saa'ikii da zamanakii agi baawədaakii. Ma una, pooshi unə ka shiinə taa guci d'aadfanə uushi'iitsa.

⁸ Amma shiimə oo'i, ka viinə nə Əntanjə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ci nuuna upaa baawəda, koonə ndzaanə ka ənji waaza wabənaaki asəkə vəranə ŋga Urusaliima da i hara hanyinə ŋga Yahudiya da i *Samariya, dəŋə ka hatə ənyagi hanyinə." *

⁹ Uudəpaanə ŋga Yeesu tə wabətsa, təya tsaamə tə ci, Əntanjə a ŋgərətə tə ci aadəgyə, kurabiinə a rarə'igi də ci anə ginətii.

¹⁰ Ma təya tsaamə aadəgyə, ca dzə də ndərənə. Ma nee tii, wata wiitsə ənji bəra'i abitii da i mabwadada kəjeerənə ashitii.

¹¹ Təya ba ka maslōkee ənji, "Unə ənji Galili, mi d'ii unə kəŋə kəŋə ka tsaamənə aadəgyə kwa? Yeesu ətsə ŋgərətə Əntanjə tə ci aadəgyə abii unə, ha'ə nii kəya ənya makə sətəsee nee unə pyalə ci aadəgyə."

Tadə madəbama ŋga Yahuda

¹² Ma daba'əkii, wata maslōkee ənjə a jiməgərə anə giŋwə ŋga Zayitunə, təya ənya aa Urusaliima; ka d'anə nə dzadənəkii bahə kiloomēeta rəŋwə.

¹³ Makə mbu'i tii, təya ndərəgi aanə mad'uunə kuvə anə əndə'i ətə izee tii ka ndzaanə d'ava. Ma ənjitə dzii də nə d'ava, tii nə i Piita da Yoohana da Yakubu ba'a Andərawəsə, i Filibusə da Tooma, Barətalamawusə da Mata, əndə'i Yakubu uuzənə ŋga Haləfa, Simoonə əndə moo dimwaanə ŋga hanyinaakii, ba'a Yahuda, uuzənə ŋga Yakubu.

¹⁴ Mariyaama məci Yeesu i ndzəkəŋushi'inə ŋga Yeesu da i hara makinə patə, d'ave nə tii, təya ləbə də nə də moodəfə rəŋwə agi kədiinə acii Əntanjə taa ŋgutə saa'i.

¹⁵ Ma agi saa'ita, kə dzii ənji nə'unə də na, kə mbu'i lanəntatii bahə gya'ə da pupusərə. Piita a madətə ahadatii, ca wabə ka tii, əŋki ci:

¹⁶ "Ndzəkəŋushi'inəkya, kə wabi Malaaba Ma'yanə da ma *Dawuda agyanə Yahuda ətə baarii tə Yeesu ka ənja. Ma wabənaakii, kə ndzaa tyasə, see a d'a ki ka goonja, waatoo sətəsee d'ii tə Yahuda.

¹⁷ Aci ma Yahuda, kə ndzaa ci ka əndə gaamə, Yeesu ta'i tə ci kaama slənə ka ha rəŋwə ka Əntanjə.

¹⁸ Amma ma ci, kə d'ərəgi ci ra də kwabatə upaa ci agi b'waya slənaakii. Ma daba'əkii, ca kulagi aa pa, səkəkii a tsəərəgi, aginaakii a əjagi patə.

¹⁹ Ənji Urusaliima patə, kə fii tii haalaakii. Ci d'ii kavə tii ləmə ka rəkii də uuratii Akalədama, makə bana, 'Rə ŋga idəna'.

1:1 1.1 Luka 1.1-4. **1:2 1.2-3** 10.41; 13.31; 28.23; Luka 24.36-42,46-51; 1 Tim. 3.16. **1:4 1.4-5** Luka 3.16; 24.49; Yooh. 14.16. **1:6 1.6** Luka 24.21. **1:7 1.7** Mar. 13.32. * **1:8 1.8** Luka 24.47-48; ənji waaza wabənaaki: 1.21-22; 2.32; 3.15; 5.32; 10.39; Yooh. 15.27. **1:9 1.9** Luka 24.51; Yooh. 6.62; 1 Piita 3.22. **1:10 1.10** Luka 24.4. **1:11 1.11** Luka 21.27; Səniinə 1.7. **1:12 1.12** Luka 24.52. **1:13 1.13** Luka 6.14-16. **1:14 1.14** Luka 23.49. **1:16 1.16** Jab. 41.10. **1:18 1.18-19** Mat. 27.3-8.

²⁰ Tø'i manaahækii asøkø løkälökätø nja Jabuura:

'Ka ndzaanø nø yaakii uufinø zabø,
ga øndø a ndzaanø davø.'

Kø nyaahø ønji øsø:

²¹ 'See a ngerø øndø'i øndø slønaakii.'

Makø ha'ø dñi øna, ma ønjinø nja dzødzø deenø oogø da i Yeesu Slandanaamø taa guci patø,

²² 'watøginø ka yibø bapøtisøma nja Yoohana ka Yeesu, ha'ø ka saa'itø ngerø Øntanfø tø ci aadøgyø, ma øndø rønjwø agi ønjitsa, tyasø, ka ndzaanø nø ci løbø deenø, ina baaba madønø nja Yeesu agi mamøtø ønja.'

²³ Makø fii ønji ha'ø, tøya tadø ønji børa'i, waatoo Yusufu øtø ci ønjø a 'wa tø ci Barøsaaba taa Yusøtusø, tii da Matiyasø.

²⁴ Wata tøya kødii, ønki tii, "Ya'ø Slandana, kø shii hø sètø a ødzømø ønji patø, baarii keenø ahada ønjinø børa'i taa tø wu ta'i hø,

²⁵ kaa ca ngerø slønø nja øndø sløkeenø ønø kagi Yahuda, makø kø pyalø ci saakii makø sètø døbee ka ci."

²⁶ Ma daba'økii, tøya kapaa haalakii akønjwacii Øntanfø kaa ca baarii ka tii taa tø wu ta'i ci. Wata ca baarii ka tii tø Matiyasø. Kø ndzaa Matiyasø ka pu'u aji børa'inø nja masløkøe ønja.

2

Jiganø nja Malaaba Ma'yanø

¹ Makø mbu'ya uusøra nja kumønø nja *Peentakoosa, kø dzatø ønji nø'unø dø nø patø ka ha rønjwø.

² Pii tøya fa lyaamanø nja uushi dadagyø makø laamønø nja mandalø møfa. Wata laamønøkii a nagi kuvøtø dzatø tii dø nø davø.

³ Wata tøya nøe ka uushi a jiga makø gana nja gunø. Ca taala, ca tøkøgi agyanø taa wu patø davø.

⁴ Malaaba Ma'yanø a naanatø ødzømetii patø, tøya ndzanø wabønø dø uuranyinø kama kama makø sètø vii Malaaba Ma'yanø ka tii waabønø. *

⁵ Ma gatø dø Urusaliima, tø'i *Yahudiinø øtø ca nrgwalø tø Øntanfø shiishi agyanø hanyinø nja duuniya patø.

⁶ Makø fii ønji wazønø, kø dzii ønji dø nø lanø. Hanjalatii a gwazøgi, acii kø fii tii tøya wabø dø uura nja taa nrgutø øndø ahadatii.

⁷ Kø dñi ka tii ka sø nja hurøshishinø ka shanø, tøya ba, "Øntaa ønji Galili nø ønjitsø ca wabø pata?"

⁸ Ya øna, iitø dñi mbee tii ka wabønø dø uura nja taa nrgutø øndø ahadaama?

⁹ Wiinø kø shaamø agyanø hanyinø nja Parøtiya, Madiya, Ilamiya, Misaputamiya, Yahudiya, Kapadasiya, Puntu, Asiya,

¹⁰ Firigiya, Pamøfiliya, Misøra, i da purønja Libiya øtø nja Sirina, i Yahudiinø da ønjitø dømøgøø agi diina nja Yahudiinø, kø shi tii daga dø Rooma;

¹¹ wiinø kø shi hara ønji gaamø daga dø Karita da Arabiya: wanaamø patø ka fanø tøya ba agi uuranyinø gaamø tø manrgwaarø slønøtø slønyi Øntanfø."

¹² Makø gwazøgi hanjalatii patø, tøya løgwa ahadatii tuu'ina, "Mi sanø cii køya moo baariinø kaama?"

¹³ Amma, ma hara ønja, tøya gwanø ka nrusønø, ønki tii, "Kø sii ønjinø ønvwä."

Waazanø nja Piita

¹⁴ Wata Piita a madøtø da masløkøe ønjitø pu'u amøntanø. Ca madøe ka uurakii, ca wabø ka tii, ønki ci, "Unø ønji Urusaliima da hara Yahudiinø makø nyi, fatamø nja'ø, kaa nya ba koonø:

¹⁵ ma ønjina, masamø tii ønvwø makø sètø cuuna hiima, acii ma'ø uusøra magiramø zøku'i.

¹⁶ Amma, fatamø kaa nya ba koonø sètø bii anabi Yawalø:

¹⁷ 'Ma bii Øntanfø, ma agi muudinø nja zamana, ka shinø nø Malaaba Ma'yanø aagyanø ønji patø,

1:20 1.20 Jab. 69.26; 109.8. 1:21 1.21-22 Luka 1.2; 3.21; 24.51. 1:24 1.24 Yooh. 2.24-25. 1:26 1.26 Waf. 16.33.
2:1 2.1 Leew. 23.15-21; Dzøk. 16.9-11. 2:3 2.3-4 Luka 3.16. * 2:4 2.4 Malaaba Ma'yanø a naanatø ødzømetii:
4.31; 6.3; 7.55; 8.17; 10.44; 11.15,24; 13.9; 15.8; 19.2,6; makø sètø vii Ma'yanø ka tii wabønø: 4.31; 10.45-46; 19.6; 1
Koor. 12.10; 14.2-12. 2:7 2.7 1.11. 2:12 2.12 1 Koor. 14.23. 2:17 2.17-21 Yaw. 3.1-5.

manjeevonə goonə nguyirənə da makinə, ka đanə nə tii anabaakwaanə;
ma daguyinə goonə, ka baariinə nə Əntanjə ka tii goonğaanaakii,
masariinə goonə əsə, ka səniinə nə tii.

¹⁸ Gooŋga boo, ma maviinaaki nguyirənə da makinə,
ka kyanə nə nyi Malaaba Ma'yanaaiki aanətii ka saa'ikii,
ka ndzaanə nə tii ka anabiinə.

¹⁹ Ka đanə nə nyi sə ŋga hurəshishinə daga dagyə da agyanə hanyinə əsə;
ka jiganə nə idənə da gunə da makiirənə mandəkii.

²⁰ Ka zhi'iginə nə uusəra ka təkunə.

Ka zhi'iginə nə ləgidə dizə makə idəna.
Ma ətsə patə, ka đanə taabu'u nə maduunə uusərə ŋga
Slandanaamə a mbu'ya.

²¹ Taa wu kədii luupaanə acii Slandana,
ka mbəđənə nə ci.' "

²² Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "Unə ənji Isərayiila, fatəmə wabənaaki ŋga'ə.
Ma Yeesu əndə Nazaratu, kə baarii Əntanjə oo'i, ci sləkee ka ci, ci nee unə slənyi Əntanjə
sə ŋga hurəshishinə də baawəda laŋə daciikii ahadoonə.

²³ Aacii unə kavə Əntanjə tə ci makə sətə đii ci aniya ŋga đanə. Kə kavuunə tə ci aacii
bwaya ənji, təya gwa'avə tə ci aashi ənfwə, ca əntəgi.

²⁴ Amma kə ŋgiragi Əntanjə tə ci agi zəmənə ŋga wa, ca madəe ka ci agi maməətə
ənja, acii pooshi wə da baawəda agyanəkii bahə ca gigisləpaa tə ci.

²⁵ Aacii kə wabi Dawuda agyanəkii, oo'i:

'Wanyinə ka neenə ka Slandanə akəŋwaciiki taa guci patə,
agi tsəkənə nə ci tə nyi acii ga nya gugu'i.

²⁶ Ci nə ədzəməki ka đa moodasəka əsə,

agi wabənə nə nyi ŋga moodasəka.

Taa ŋgahi ka əntənə nə nyi, agi kanə nə nyi na,

²⁷ acii kə shii nyi: 'ya'ə Əntanjəwaaakya, paa hə ka vugədəgi əpinaaki aagi ənjagu'u,
paa hə ka bwasee ka shishinə ŋga əndə slənaaku kaa ca bəsləgi.

²⁸ Kə baarii hə ka nyi rəgwanyinə ŋga upaa də əpinə.

Ka đanə nə nyi moodasəkə laŋə, acii agi ndzaanə nə hə da nyi.' "

²⁹ Piita a dzə aakəŋwa də banə, əŋki ci, "'Ya'ə ndzəkəŋushi'inəkyə, takumə kaa nya
bagi koonə furəŋə. Ma dzədzəshi'inaamə Dawuda, kə əŋki ci, kə ŋgədəgi ənji tə ci,
kədəhə daamə nə nə ŋga gu'waaakii ka ha'ə dəŋə ənshinə.

³⁰ Amma, ma ci ma'ə da i əpinə, anabi nji ci, kə shii ci kə ji'i Əntanjə ka ci oo'i, kadə nə
əndə rəŋwə agi jijinaakii a ŋgərə dəgələ ŋwanjuunaakii.

³¹ Agyanə madənə ŋga *Aləmasiihu agi maməətə ənja wabi Dawuda ha'ə. Aciikii bii ci,
pooshi Əntanjə ka bwaseenə ka ci a gu'u. Taa shishinəkii əsə, pooshi ka bəslənə.

³² Ma Yeesutsa, kə madəe Əntanjə ka ci agi maməətə ənja. Inə ənə ganə patə,
seedawanyinə niinə.

³³ Kə duunəətə Əntanjə tə ci, ca ndzaneə ka ci da ciizəmaki. Əntanjə Dii a vii ka ci
Malaaba Ma'yanə, makə sətə shi ca bii daga ŋukə. Yeesu a pukyağərə keenə əsə, ci ətsə
cuuna nee, una fa əsə. †

³⁴ Aacii əntaa Dawuda ŋgirə aadəgyə, amma ci maa, kə bii ci oo'i,

'Əŋki Əntanjə Slandanə ka Slandanəki,
ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

³⁵ Ka kavənə nə nyi tə ənji daawaanaaku aatsaa səđəku.'

³⁶ Aacii ha'ə, wa ənji Isərayiila patə a shii tantanyinə, ma Yeesu ətə gwa'avuunə tə ci
aashi ənfwa, tə ci kavə Əntanjə ka ndzaanə ka Slandanə da Aləmasiihu."

³⁷ Makə fii ənji ha'ə, kə tabətə moodəfətii, təya ləgwa a ma Piita da a ma hara
masləkee ənji, əŋki tii, "Ndzəkəŋushi'ina, iitə đaniina?"

³⁸ Əŋki Piita ka tii, "Baamə ka Əntanjə, bwaseemə ka 'waslyakəənə goonə, taa wu
ahadoonə, ca luu yibə bapətisəma agi ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu, kaa Əntanjə a tifyagi
koonə 'waslyakəənə goonə, ca vii koonə Malaaba Ma'yanaaiki.

2:21 2.21 22.16; Rooma 10.13. **2:22 2.22** Luka 24.19; Yooh. 3.2; Sløno 2.43; 4.30; 5.12-16; 6.8; 14.3; 15.12; 19.11-12;
Rooma 15.19; Ibər. 2.4. **2:23 2.23** 3.15; 4.28; 7.52; Luka 23.33; 1 Tees. 2.15. **2:24 2.24** 3.15; Luka 24.5. **2:25**
2.25-28 Jab. 16.8-11. **2:27 2.27** 13.35. **2:29 2.29** 1 Meem. 2.10; Sløno 13.36. **2:30 2.30** 2 Sam. 7.12-13,16.
2:31 2.31 Jab. 16.10. **2:32 2.32** 1.8. † **2:33 2.33** ca ndzaneə ka ci da ciizəmaki: 2.34; 3.13; 5.30-34; 7.55-56;
Mar. 16.19; Luka 20.42; 22.69; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1; Ibər. 8.1; 1 Piita 3.22; ca pukyağərə keenə Ma'yanə:
1.4; Yooh. 14.16-17; 15.26. **2:34 2.34-35** Jab. 110.1; Luka 20.42-43; Ibər. 1.13. **2:36 2.36** 3.15. **2:37 2.37** 16.30;
Luka 3.10,12,14. **2:38 2.38** 3.19; Luka 3.3.

³⁹ Acii koonø dñi ðntañfø alækawalø nga vii Malaaba Ma'yanø da ka manjeevønø goonø da patønø nga ønjitø dzadø, taa moonø 'wii ci patø aabiikii."

⁴⁰ Kø wabi Piita ka tii lanø, ca ka ka tii hiima, øñki ci, "Tøkeemø ka noonø na da bwaya øñji nga zamanana koonø luupaa dø noonø na, acii bwaya ngøra'utø nø tøya sa."

⁴¹ Lanønatii, kø liwø tii wabønækii, ønjø a yibø ka tii bapøtisøma. Kø mbu'i bahø døbu'u makkø nø ønjitø vii goonnga uusørækii.

⁴² Kø dñi tii gazhi'waanø nga fa sètø nji maslækø ønjø a dzøgunø ka tii, tøya ndzaanø dø ødzømø røñwø, tøya zømø ka hakii, tøya ða dø'wa ka ðntañfø øsø.

Ndzaanø nga øñji nø'unø

⁴³ Kø dñi ðntañfø sø nga hurøshishinø ngaannga'ø daciai maslækø ønja, ka ha'ø kø øsøgi ngwalønø tø øñji patø.

⁴⁴ Øñji nø'unø patø, kø ndzaa tii røñwø, tøya viishi patønø nga sètø øtee øndø'i øndø ahadatii,

⁴⁵ tøya døremagi dø uushi'inatii, tøya vii kwabakii ka taa wu øtø øtee ahadatii.

⁴⁶ Pukyanø nga ha patø, agi dzatønø nø tii dø nø asøkø *yi nga ðntañfø dø moodfø røñwø, tøya zøømøshi asøkø yinyinatii dø moodasøkø da mabanee ma'yanø.

⁴⁷ Tøya døla dø ðntañfø, tøya upaa dølønø øsø acii øñji patø. Ma Slandana, uusøø patø nø ci ka tsøkøvønø aashitii tø ønjitø upaa luupaanø.

3

Mbøðøpaanø dø mahurømøse ønda

¹ Ma ka øndø'i uusøø, i Piita da Yoohana a dzø aasøkø yi nga ðntañfø øtsø tibisø makkø nga kødøwanø, waatoo saa'i nga ða dø'wa.

² Tø'i øndø'i øndø gatø a uura mayi nga ðntañfø. Ma uura mayitsa, 'Dagwakii' ci ønjø a 'wa. Mahurømøsekii daga poonø tø ci nø øndøkii. Pukyanø nga uusøø patø nø ønjaakii ka kiranø tø ci aa døvø, tøya kapaa tø ci, kaa ca kødii sataka acii øñji dzønø aasøkø yi nga ðntañfø.

³ Makø nee ci ka i Piita da Yoohana tøya dømø aasøkø yi nga ðntañfø, ca kødii sataka aciiitii.

⁴ Wata i Piita da Yoohana a tsaamø tø ci, øñki Piita ka ci, "Tsaamuu tiinø."

⁵ Ca tsaamø tø tii dø nga'ø. Ma nø ci ka nøhønø, ka upaanø nø ci uushi aciiitii.

⁶ Wata Piita a ba ka ci, "Paa nyi da kwaba sharø, amma, ma søndø upaa nyi, ka viinø nø nyi ka hø. Dø baawøða nga Yeesu *Alømasiihu, øndø Nazaratu, madføtø, wiiwu."

⁷ Wata Piita a køsøtø ciinøkii da ciizøma, ca madføø ka ci. Pii kø upaa sødøkii da idøkii ngøerønø.

⁸ Høryatø øndøtø a madføtø, ca kønøanø, ca 'watøgi wiinø. Wata ca dømøgøøø atsatii. Ca wii, ca dzø dø lædfønø, ca dzø dø dølønø dø ðntañfø.

⁹ Patønø nga ønjitø nji davø, kø nee tii ka ci, ca wii, ca døla dø ðntañfø.

¹⁰ Kø shii tii øø'i, mahurømøse øndøtø izøø ka kødii sataka a uura mayi 'Dagwakii'. Acii ha'ø, kø dñi ka tii ka sø nga hurøshishinø nø sètø dñi tø ci.

Waazanø nga Piita atsaalø malaða nga Sulayimaanu

¹¹ Makø mabwaseemø øndøtø ka i Piita da Yoohana, tii atsaalø malabøtø ci ønjø a 'wa malaða nga Sulayimaanu, øñji patø a kwasø pii pii aabiitii, acii kø kønøø ka tii ka sharø nø sètø dñi.

¹² Makø nee Piita ka tii, ca ba, "Unø øñji Isørayiila, acii mi sarø nuunø ka neenø ka hurøshishinø nga øndøtsa? Acii mi cuuna tsaamø tiina? Ma nuunø ka nøhønø, agi baawøða geenø taa camønø geenø cii køya wii kwa?"

¹³ Øntaa ha'ø. Ma ðntañfø nga i Ibørahiima da Isiyaaku da Yakubu da hara dzødzøshi'inaamø patø, ci vii dñuunuunø ka Yeesu lawaraakii. Ma una, kø vii unø tø ci aacii gayinø. Makø mwayi Pilaatu kapaanø tø ci, kø kaaree unø.

¹⁴ Dø ha'ø kaaree unø ka Malaaba Øndøtø, øndø goonnga, una kødii ka ønjø a kagi koonø tø mabølø ønja.

¹⁵ Dø ðanø ha'ø kavuunø tø Øndø vii øpinø ka bøløginø. Amma kø madføø ðntañfø ka ci agi mamøtø ønja. Ma inø øsø, seedawanyinø niinø nga madønækii.

2:39 2:39 Isaa. 57.18-19; Af. 2.17.   **2:41 2:41** 2.47; 4.4; 5.14; 6.1,7; 8.4; 11.21,24; 12.24; 13.49; 16.5; 19.20; 21.20; 2 Tees. 3.1.   **2:44 2:44-45** 4.32-35.   **2:46 2:46** Luka 24.53.   **2:47 2:47** 2.41.   **3:1 3:1** 10.3,9,30.   **3:2 3:2** 14.8.   **3:8 3:8** 14.10; Yooh. 5.14.   **3:11 3:11** 5.12; Yooh. 10.23.   **3:13 3:13** 2.33; 7.32; Shig. 3.6,15; Luka 23.13-23.   **3:15 3:15** 2.23-24; 4.10; 5.30-31; 10.39-40; 13.30; 17.31; Ibøø. 2.10.

¹⁶ Ma ändənə cuuna nee, kə shii unə tə ci. Də baawəda n̄ga Yeesu upaa ci n̄geerənə, acii kə vii inə goonga ka ci. Ha'ə nə ci əsə, putə n̄ga vii goon̄ga geenə ka Yeesu upaa ci jamənə n̄ga shishinəkii akənjwacii unə patə.

¹⁷ “Ma ənə ha'ə d̄ii ndzəkənjushi'ina, kə shii nyi oo'i, ma unə da i gayinə goonə, dagi ghatə shiinə goonə d̄ii unə ha'ə də Yeesu.

¹⁸ Amma də ha'ə d̄ii ka goon̄ga nə sətə bii Əntanjə da ma anabiinaakii oo'i, ka cibənə nə Matadəkəyaakii.

¹⁹ “Acii ha'ə baamə ka Əntanjə, zhi'wagimə aabiikii, kaa ca tifyagi koonə 'waslyakənə goonə.

²⁰ Madə kə d̄ii unə ha'ə, ka viinə nə Slandanə koonə shiwunə aasəkə moodəfuunə, ka kyanə nə ci koonə də Matadəkəyaakii Yeesu. Ci ta'i koonə tə ci.

²¹ Ma Yeesu, kə d̄ii tyasə, see a ndzaa ci dagyə zəku'i, taabu'u nə Əntanjə a daada uushi'itə baabii ci da ma malaaba anabiinaakii daga njukə.

²² Muusa maa, kə bii ci oo'i, 'Ka tadənə nə Əntanjə koonə *anabi makə naaki agi ndzəkənjushi'inuunə. See a foonə sətə nii kəya ba koonə patə.

²³ Taa wu patə na kaaree ka fanə tə anabita, paa tii ka ndzaanə agi ən̄ji n̄ga Əntanjə, ka zamaginə nə ən̄ji də tii.'

²⁴ Ha'ə əsə wabi hara anabinyinə patə, 'watəginə ka Samuyila da hara anabinyinə ətə shi daba'əkii. Kə wabi tii agyanə uushi'inə ətə ca daada əndzə'i.

²⁵ Ndzəkənjushi'ina, koonə wabi Əntanjə da ma anabinyiita. Ha'ə əsə koonə da dzədzəshi'inuunə d̄ii ci aləkawala, waatoo ətə bii ci ka Ibarahiima, 'Ka daanənə nə nyi barəkaanaaki aagyanə slikerənyinə n̄ga duuniya patə, putə n̄ga jinyininaaku.'

²⁶ Ha'ə kə tadəgi Əntanjə lawaraakii, ca sləkəe ka ci aahadoonə zəku'i koonə upaa barəkaanə daciikii, una bwasee ka bwaya bwayaanə goonə.”

4

Kərənə tə i Piita da Yoohana aakənjwacii gayinə

¹ Ma i Piita da Yoohana a wabə ka ən̄ja, wata limanyinə da njwan̄wə n̄ga soojiinə ətə ca nəhə yi n̄ga Əntanjə, da *Sadukiinə a shi aabiitii *

² də mabəzə səka. Ma bəzəe ka səkətii, acii kə jiguanyi i Piita da Yoohana ka ən̄ja, kə bii tii ka ən̄ji oo'i, kə ma'i Yeesu agi maməətə ən̄ja, acii kə ma maməətə ən̄ji patə, kadə nə təya madətə da i əpinə. †

³ Wata təya kəsə tə i Piita, təya pa'əgi tə tii aasəkə kuvə furəshina see pukənə n̄ga ha, acii kə uugi uuserə dzənə ka d̄a gənjwanə.

⁴ Amma, ma agi ən̄jitə fii wabənə n̄ga masləkəe ən̄ja, bəzəkii nə ən̄jitə vii goon̄ga. Kə mbu'i lan̄əntii bahə dəbu'u tufə.

⁵ Pukənə n̄ga ha, wata gayinə da masariinə da maliminə a ləbə də Urusaliima patə.

⁶ Təya dza də nə da gawə n̄ga limanyinə ətə d̄ii ləməkii *Anasə tii da i Kayafasə i Yoohana i Aləkəsəndərə, da i hara slikerənə patə n̄ga maduunə *limanə.

⁷ Təya sləkəe ka ən̄ji kaa təya kira tə i Piita da Yoohana, təya kənjəe ka tii akənjwaciiitii, təya ləgwa ka tii, ən̄ji tii, “Da san̄ə upaa unə baawədatsa? Wu vii koonə rəgwa n̄ga mbədəpaanə də mahurəməsə əndətsa?”

⁸ Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə natənə ədzəmə n̄ga Piita. Ca ba ka tii, ən̄ji ci, “Unə gayinə da masariinə,

⁹ madə putə n̄ga n̄ga'aanə d̄ii inə ka mahurəməsə əndətə d̄ii inə mawulakii akənjwacii unə ənshinə, una ləgwa keenə taa iitə mbə'i ci,

¹⁰ yoo, see a shii unə da i ən̄ji lərayiila patə oo'i, də ləmə n̄ga Yeesu Aləmasiihu əndə Nazaratu nə əndətə kənjə akənjwacii unə ndan̄ə ndan̄ə. Ma unə, kə gwa'avuunə tə Yeesu aashi ənfwa, amma kə madəe Əntanjə ka ci.

¹¹ Kə wabi malaaba ləkələkətə agyanəkii oo'i,

'Ci nə faaratə kaaree unə, ən̄ji ghənəna, amma ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.'

¹² Daciikii rənjwə dyanə upaanə ən̄ji mbədənə, acii pooshi əndə'i əndə agi duuniya shan̄ə ətə vii Əntanjə ka ci baawədə bahə kaama upaa mbədənə daciikii.”

3:16 3.16 Mat. 9.22. **3:17 3.17** Luka 23.34; 1 Tim. 1.13. **3:18 3.18** 5.42; Luka 24.27,44-46. **3:19 3.19** 2.38. **3:22 3.22-23** Dzək. 18.15,19; Slønø 7.37. **3:24 3.24** 3.18. **3:25 3.25** 'Wat. 12.3; Gal. 3.8,16. **3:26 3.26** 13.46; 18.6; Rooma 1.16. * **4:1 4.1-2** Sadukiina: 5.17; 23.8; Luka 20.27. **4:1 4.1** Luka 22.4,52. † **4:2 4.2** madənə agi maməətə ən̄ja: 2.24; 4.33; 17.18; 26.23. **4:3 4.3** 5.18. **4:4 4.4** 2.41. **4:7 4.7** Luka 20.2. **4:8 4.8** 2.4. **4:10 4.10** 3.6; 3.15. **4:11 4.11** Jab. 118.22; Luka 20.17; 1 Piita 2.4-7. **4:12 4.12** Mat. 1.21; 1 Koor. 3.11.

¹³ Kē nee *mōtērōkinē nga Yahudiinē oo'i, ma i Piita da Yoohana, masoofōfēnyinē nē tii. Ma nee tii əsə, tyalakanyinē nē tii, əntaa majangə ənji əsə, kə d'ii ka tii ka sə nga hurəshishinē. Wata tōya puləgi oo'i, tii da Yeesu nja ndzaanē.

¹⁴ Amma, makə nee tii ka əndətə mbədəpaagi i Piita da Yoohana kənjə abittii ndanjə ndanjə, kə ətee tii ka rəgwa nga dā mabizhinē.

¹⁵ Aciiikii tōya səbagi tē i Piita da Yoohana agyə, tōya dā mōtērōkinē.

¹⁶ Ənji tii, "Iitə dānaamə də ənjitsa? Acii goonja, ma ahada ənji Urusaliima patə, pooshi əndə mashiimə kə d'ii tii sə nga hurəshishiinē ka shanjə. Pooshi amə ka mbee ka dā mabizhinē əsə.

¹⁷ Amma, acii ga wabənəkii a tsakə waazanə ka hara ənja, see a baamə ka tii oo'i, ga tōya ənə ka wabənə ka taa wu də ləmə nga Yeesu ma'ə."

¹⁸ Wata tōya ənə ka 'watənə tə masləkee ənja. Makə dəməgərə tii, tōya ba ka tii, ənji tii, "Goonə ənə ka wabənə taa dzəgunənə ka ənji də ləmə nga Yeesu ma'ə daga ənshinə!"

¹⁹ Amma ənji Piita da Yoohana ka tii, "Unə də noonə na, lagimə wabəətsa, mada nga'ə akənjwacii Əntanjfə keena fa noonə, ina bwasee ka fa naakii.

²⁰ Acii ma inə kamə, pooshi inə ka mbee ka ndzaanə zərakə yadə ba ka ənji sətə nee inə da sətə fii inə."

²¹ Wata mōtērōkinə a tsakə ka tii bariya də banə, ga tōya ənə ka dānə ha'ə ma'ə. Tōya kapaa tē tii, pooshi tii upaa rəgwa nga cibeenə ka tii, acii talakiinə patə, agi dūunətənə nē tii tē Əntanjfə pūtə nga sətə slənyi tii.

²² Ma əndətə mbədəpaagi tii də sə nga hurəshishinē, kə palee ci ka fəzə ənfwadə pu'unə.

Da də'wa nga ənji nə'unə kaa tōya mbee ka waaza

wabənə nga Əntanjfə yadə ngwalənə

²³ Makə kapaa ənji tē i Piita da Yoohana, tōya ənə satii aahada hara ənji nə'unatii. Tōya ba ka tii sətə bii madiigərə limanyinə da masariinə ka tii.

²⁴ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, tōya kədii acii Əntanjfə də ədzəmə rənjwə, ənji tii, "'Ya'ə Slandana, hə tagii ha dadagyə dā ha a panə da uunəvə da sətə asəkətii patə.

²⁵ Kə wabi hə da ma dəsəniinə Dawuda lawaraaku. Kə wabi ci də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, ca ba:

'Acii mi ci hara slikerənə a bəzə səka?

Acii mi saņə ci ənjə a hiima uushi'iitə zaba?

²⁶ Kə aanyi meeminə nga *duuniya.

Gayinə əsə, kə gūnjutə tii də nə kaa tōya pa

da Əntanjfə Slandanə da Matadəkəyaakii.'

²⁷ Ha'ə makə ətsə d'ii *Hirudusə da Puntiyu *Pilaatu, kə ləbə tii də nə ka hakii asəkə vəraanə da hara slikerənə da ənji *Isərayiila agyanə malaaba lawaraaku Yeesu matadəkəyaaku. †

²⁸ Ma sətə d'ii tii patə, kə d'ii tii makə sətə mwayi hə agi baawədaaku daga njukə.

²⁹ Ma əndzə'i, 'ya'ə Slandana, fatə bwaya uushi'iitə ci tōya baaba agyaniinə. Vii ka lyawarənaaku ngeerənə nga waaza wabənaaku yadə ngwalənə taa gi'u.

³⁰ Tsakuu tiinə, baarii baawədaaku, ina mbədəpaa də ənji bwanea, ina dā uushi'inə nga hurəshishinə agi ləmə nga malaaba lawaraaku Yeesu."

³¹ Makə uudəpaa tii dā də'wa, hatə d'ii tii davə patə, ganjəzənə. Wata kə cakə Malaaba Ma'yanə naanatənə tē tii patə. Tōya ndzanə waaza wabənə nga Əntanjfə yadə ngwalənə.

Sətə ndzaanə nga əndə nə'unə, nga ənji nə'unə patə

³² Ənjitə vii goonja patə, kə ndzaa tii də moodəfə rənjwə, hanjalatii rənjwə əsə. Pooshi əndə banə oo'i, ma sətə d'ii ka naakii, kə ndzaa ka naakii daanəkii. Amma, maləbəkii nē tii patə anə uushi'inatii.

³³ Də baawəda lanjə baabii masləkee ənji tē madənə nga Yeesu Slandana agi maməətə ənji makə sətə nee tii. Kə d'ii Əntanjfə barəkaanə aagyanətii patə ka shanjə shanjə.

³⁴ Pooshi maagha agitii əsə. Acii patənə nga ənjitə da rattii taa yatii, kə d'ərəmagi tii, tōya kira kwabakii,

³⁵ Tøya kapaa akøn̄wacii maslōkee ən̄ja, maslōkee ən̄jə a təkə ka taa ŋgutə ɛndətə ɔtɛe ahada ən̄ji nə'unə.

³⁶ Ha'ə tə'i ɛndə'i ɛndətə d̄ii ləmækii Yusufu agi slikerənə ŋga *Leewi. Maslōkee ən̄jə a dəkə ka ci ləmə Barənaba, makə bana, 'Mavii ŋgeerənə ka ən̄ja'. Poonə tə ci, anə hanyinə ŋga Kipərusə.

³⁷ Tə'i raakii, ca dərəm̄agi, ca kira kwabakii, ca kapaa akøn̄wacii maslōkee ən̄ja.

5

Ananiya da Safiira

¹ Amma tə'i ɛndə'i ɛndə d̄ii ləmækii Ananiya tii da minaaakii Safiira. Ca dərəm̄agi də ɛndə'i ratii.

² Də shiinə ŋga minaaakii ca umbee ka hara kwabakii, ca kərə harakii, ca kapaa akøn̄wacii maslōkee ən̄ja, ca d̄atə makə patə vii ci.

³ Wata ən̄ki Piita ka ci, "Ya hə Ananiya, mi sanə kapaa hə rəgwa ka *Seetanə a dəmögərə aa moodəfəkwa? Wiinə kə jirakə hə ka Malaaba Ma'yanə, ha umbee ka hara kwaba ŋga rə goonə.

⁴ Daga hə ma'ə madərəm̄aginə, naaku nə rəkii. Makə dərəm̄agi hə ɛsə, ɛntaa naaku nə kwabakii kwa? Iitiitə 'watəgi hə kaala hiima ŋga d̄a bwaya slənətsa? ɛntaa ka ən̄ji jirakə hə, amma ka ɛntar̄fə."

⁵ Makə fii Ananiya wabətsa, wata ca kulagi, ca ɛntəgi. ɛdzəmə ŋga ən̄ji fanə patə, kə lagi.

⁶ Wata daguyinə a shi, tøya hadətə tə ci, tøya ŋgiragi tə ci agyə, tøya ŋgədfəgi.

⁷ Ma daba'ə bahə tibisə makkə, minaaakii a shi, ki mashiiimə sətə d̄ii tə ŋgurii.

⁸ Əŋki Piita ka ki, "Bawə ka nyi, ha'ə makə ɛtsə nə kwaba ŋga rətə goonə dərəm̄aguyunə kwa?" Kya ba, "Awa, ha'ə dərəm̄agiinə."

⁹ Wata ən̄ki Piita ka ki, "Mi sanə ŋun̄uunə də ma ka təbə Ma'yanə ŋga Slandana? Fawə ɔnyanə ŋga daguyiitə ŋgə'i tə ŋgurəku. Watiiitə kə mbu'ya a makuvə. Ka ŋgərginə nə tii tə hə agyə naaku ɛsə."

¹⁰ Wata kya kulagi atsaə sədfəkii, gudərəslə kya ɛntəgi. Daguyiitə a gimagərə, tøya lapaa tə ki mantəkii. Wata tøya ŋgərgi tə ki agyə, tøya dzə ka ŋgədfəginə tə ki atar̄gala ŋgurii.

¹¹ Wata ɛdzəmə ŋga ən̄ji nə'unə patə a lagi da ən̄jitə fii sətə d̄aad̄ii patə.

Slønø ŋga hurəshishiitə d̄ii maslōkee ən̄ja

¹² Ma maslōkee ən̄ja, kə slənyi tii sə ŋga hurəshishinə lar̄ə ahada ən̄ja. Patənə ŋga ən̄jitə vii goon̄ga ɛsə, agi dzatənə nə tii də nə də ɛdzəmə rəŋwə atsaə malabətə ci ən̄jə a 'wa Malaaba ŋga Sulayimaanu.

¹³ Ma hara ən̄jitə pooshi vii goon̄ga, kə ŋgwali tii ka ŋun̄utə də nə da tii, amma agi dələnə nə tii də tii.

¹⁴ Ma ən̄jitə vii goon̄ga ka Slandana, ŋguyirənə da makinə, tsakənə da tsakənə nə lar̄ənətii, tøya ləbə də nə da hara ən̄ji nə'unə.

¹⁵ Putə ŋga ɛtsə ha'ə, kə kyaara ən̄ji ən̄ji bwanea aa rəgwa da i ɛdərətii da ɛdzətii, tøya baneə ka tii; acii maa kə mbu'ya Piita, taa iitiitə mbu'u ka paləginə nə məndzaar̄ŋu'inaakii agyanə hara ən̄ji bwaneatii.

¹⁶ Kə shiishi hara ən̄ji bəzəkii ɛsə daga ka giwanyiitə ŋun̄utə də Urusaliima patə, tøya kira ən̄ji bwaneatii da ən̄ji ginaajinyinə. Patə, kə mbə'i tii ɛsə.

Cibənə ŋga maslōkee ən̄ja

¹⁷ Ma gawə ŋga limanyinə da patənə ŋga ən̄jitə ci tøya ndzaanə, waatoo kurəgə ŋga *Sadukiinə, kə shirəhə tii ka maslōkee ən̄ji ka shar̄ə.

¹⁸ Tøya kəsə tə tii, tøya kərə tə tii aa furəshina, tøya pa'əgi tə tii.

¹⁹ Amma, ma davədfə, wata malaa'ika ŋga ɛntar̄fə a shi, ca wunəgi makuvənyinə ŋga furəshina, ca əjagi tə maslōkee ən̄ji, ca ba ka tii:

²⁰ "Dzəmə aasəkə *yi ŋga ɛntar̄fə, una wabə ka ən̄ji agyanə kura ɛpinə."

²¹ Makə fii maslōkee ən̄ji ha'ə, tøya palə tsədfəkə, tøya dəmögərə aasəkə yi ŋga ɛntar̄fə, tøya dzəgunə ka ən̄ja.

Pukənə ŋga ha, gawə ŋga limanyinə a shigi da ən̄jaakii, ca fə'ya mətərəkinaakii da matakəŋwanyinə ŋga *Isərayiila patə. Tøya slōkee ka soojiinə aa furəshina ka fə'yanə tə maslōkee ən̄ja.

²² Mbu'unø nø soojiinø aa furøshina, malamø tii tø masløkee ønja. Wata tøya ønya ka banø ka mätørøkinø,

²³ ønki tii, "Kø lapaa inø makuvønyinø mapa'økii dønø dønø, ønji nøhønø øsø, patø nø tii davø. Amma, ma wunøginiinø makuva, pooshi inø lii tø tii davø."

²⁴ Makø fii nwanjwø nja soojiinø da madiigørø limanyinø, kø dzøgøpaa tø tii ka shanjø nø sätø dui tø masløkee ønja. Mashiiimø tii taa mi na uudiø ba'a.

²⁵ Wata øndø'i øndø a shi aabiitii, ca ba ka tii, ønki ci, "Ma ønjitø pa'øgyuunø nja mbødø asøkø furøshina, watiitø asøkø yi nja øntanjfø ka dzøgunønø ka ønja."

²⁶ Wata nwanjwø nja soojiinø da ønjaakii a palø ka 'wanø tø tii, amma øntaa dø ngeerønø, acii kø njuwali soojiinø ga ønjø a kaalatø tø tii dø faariinø.

²⁷ Makø kira tii tø masløkee ønja, tøya kønje ka tii akønjawacii mätørøkinø. Gawø nja limanyinø a ba ka tii,

²⁸ "Kø shiina bii koonø dø ngeerønø, goona dzøgunø dø lømø nja øndøtsø ma'ø, amma wiinø kø gunutøgyuunø dø Urusaliima dø dzøgunøøtsø goonø. Ha'ø maa, nja'ø koonø nø løbøenø keenø da idønækii."

²⁹ Wata ønki Piita da hara masløkee ønji ka tii, "Tyasø ka øntanjfø gørø'uniinø palee ka ønda.

³⁰ Ma unø, unø bøløgi tø Yeesu dø gwa'avønø tø ci aashi ønfwa. Amma kø madøø øntanjfø nja dzødzøshi'inaamø ka ci agi mamøøtø ønja.

³¹ Ka ci vii øntanjfø møghørøvønø øsø, ca ndzaneø ka ci da ciizømakii, kaa ca ndzaa ka gawø da maluwa, ca baarii ka ønji Isørayiila røgwa nja baanø ka ci, tøya upaa tifyaginø nja 'waslyakønati.

³² Ma inø, seedawanyinø niinø nja uushi'iitsa, ha'ø maa nø Malaaba Ma'yanø øtø vii øntanjfø ka ønjitø ca muu aaya ka ci."

³³ Makø fii mätørøkinø ha'ø, søkøtii a bözøgi. Ha'ø kø mwayi tii bølønø tø tii.

³⁴ Amma tø'i øndø'i øndø Farisa ahadatii øtø dui lømøkii Gamaliyalø. Ma ca, mashii *bariya nø ci. Gawø nø ci øsø akønjawacii ønji patø. Ca madøtø, ca ba ka soojiinø wa tøya fødøgi tø masløkee ønji agyø zøku'i. *

³⁵ Makø dømøgi tii, ca wabø ka mätørøkinø, ønki ci, "'Ya'ø ndzøkønshii'inø, ønji Isørayiila, hiimatømø nja'ø sätø cuuna moo ðanø dø ønjitsa.

³⁶ Ma wanyiinø dzøgi aa ba'a, kø shigi Tawøda da ba'akii bahø gya'ø ønfwadø øtø ca nø'u tø ci. Kø zhi'wee ci ka naakii nø ka uushi. Amma kø bøløgi ønji tø ci. Ønji nø'unø tø ci patø øsø, kø yigødøgi tii. Sätø mwayi tii ðanø patø, kø ndzaanø ka uushi nja zabø.

³⁷ Ma daba'økii, saa'i nja baana ønja, kø shigi Yahuda øndø Galili. Kø 'wii ci ønji ka nø'unø tø ci, amma kø bøløgi ønji tø ci øsø. Ønjaakii patø øsø, kø yigødøgi tii.

³⁸ Acii ha'ø, shigimø agi wabønø nja ønjitsø ca nø'u tø Yeesu, una bwasee ka tii. Acii madø øndø ca ba ka tii ða tsarø slønøtsa, kadø na dzøgi.

³⁹ Amma, madø øntanjfø ca ba ka tii ða tsarø slønøtsa, pooshi unø ka mbee ka uulaginø tø tii. Nøhømø acii goona dui panø da øntanjfø."

Wata mätørøkinø a luu wabønø nja Gamaliyalø.

⁴⁰ Tøya 'wagørø tø masløkee ønja, tøya ba ka soojiinø, wa tøya fælø tø tii, tøya ba ka tii, "Goonø ønø ka wabønø ka ønji dø lømø nja øndøtsø ma'ø!" Ma daba'økii, wata tøya kapaa tø tii.

⁴¹ Masløkee ønjø a gimagi satii ahada mätørøkinø, tøya palø dø moodasøkø ka shanjø, acii kø mbu'utø øntanjfø dø tii kaa tøya sa nju'awø da ciba ka putø nja lømø nja Yeesu.

⁴² Pukyanø nja uusørø patø, taa asøkø *yi nja øntanjfø, taa asøkø yinyinø, mabwaseemø tii ka dzøgunønø da waazanø ka ønji oo'i, Yeesu nø *Matadøkii nja øntanjfø. †

6

Taðønø tø ønji mødøfø

¹ Ma ka saa'ita, makø ci lanønø nja ønji nø'unø tø Yeesu a dzø dø tsakønø, kø njuirø hara Yahudiinø ønji nø'unø ma, waatoo Yahudiitø ca wabø uura Gørikø, oo'i, kø bwasee

5:22 5.22-24 12.18-19. 5:24 5.24 4.1. 5:26 5.26 Luka 20.19; 22.2. 5:28 5.28-29 4.17-19; Mat. 27.25. 5:30 5.30-31 3.15. 5:32 5.32 1.8; Yooh. 15.26-27. * 5:34 5.34 Gamaliyalø: 22.3. 5:36 5.36 21.38. 5:37 5.37 Luka 2.2; 13.1-2. 5:40 5.40 4.18; 5.28. 5:41 5.41 Luka 6.22-23; 1 Piita 4.13. † 5:42 5.42 Yeesu nø Matadøkii: 9.22; 17.3; 18.5,28; Luka 24.25-27.

Yahudiinē ɛnji nɛ'unɛ ɛtɛ ca wabɛ uura Yahuda ka mooryafinɛ ɛtɛ ca wabɛ uura Gɛrikɛ, pooshi tii agi upaa sɛtɛ ci ɛnjɛ a tɛkɛ taa ngutɛ uusera.

² Wata maslɛkɛ ɛnji pu'u aji bɛra'i a dzatɛ dɛ ɛnji nɛ'unɛ patɛ, tɛya ba ka tii, "Madɛbɛemɛ ina bwasee ka waaza wabɛnɛ n̄ga ɛntanfɛ, ina dzɛgɛrɛ agi tɛkɛ zɛma.

³ Aciɛ ha'ɛ, ndzɛkɛnjushi'inɛ, tagimɛ ɛnji mɛdɛfɛ ahadoonɛ ɛtɛ ci ɛnjɛ a dɛla dɛ tii, ɛtɛ dɛ Malaaba Ma'yanɛ a moodɛfatii da hiima ɛsɛ. Tɛ tii kavɛnɛ ɛnji aanɛ slɛnɛtsa.

⁴ Ma inɛ neenɛ, ina dɛ gazhi'waanɛ n̄ga dɛ dɛ'wa da waaza wabɛnɛ n̄ga ɛntanfɛ."

⁵ Ma sɛtɛ bii maslɛkɛ ɛnja, kɛ kadɛesɛkɛ ka ɛnji nɛ'unɛ patɛ. Wata tɛya tadɛ tɛ Sɛtɛfanu, aciɛ ma ca, ɛndɛ vii goon̄ga nɛ ci ka shan̄ɛ, manakii dɛ Malaaba Ma'yanɛ ɛsɛ. Tɛya tadɛ ɛsɛ tɛ Filibusɛ da Pɛrɛkwara da Nikanoorɛ da Timoonɛ da Parɛmina da Nikoolawusɛ ɛndɛ Antakiya, ɛndɛtɛ shi a dɛmɛgɛrɛ agi diina n̄ga Yahudiinɛ.

⁶ Tɛya kira tɛ tii aakɛnjwacii maslɛkɛ ɛnji. Maslɛkɛ ɛnjɛ a d'aanɛ ka tii dɛ'wa, tɛya kavɛ ciinɛtii aanɛtii.

⁷ Yoo, kɛ gi wabɛnɛ n̄ga ɛntanfɛ aakɛnjwa aakɛnjwa. Agi tsakɛnɛ nɛ lan̄ɛnɛ n̄ga ɛnji nɛ'unɛ dɛ Urusaliima, bɛzɛkii agi limanyinɛ ɛsɛ vii goon̄ga ka Yeosu.

Kɛsɛnɛ tɛ Sɛtɛfanu

⁸ Ma Sɛtɛfanu, kɛ d̄ii ɛntanfɛ ka ci pwapoonɛ, ca vii ka ci baawɛdɛ lan̄ɛ, kaa ca dɛ sɛ n̄ga hurɛshishinɛ ka shan̄ɛ ahada ɛnja.

⁹ Amma tɛ'i hara Yahudiinɛ ɛtɛ izee ka dza dɛ nɛ asɛkɛ kuvɛ dɛ'wa ɛtɛ ci ɛnjɛ a 'wa "Kuvɛ n̄ga Dimwanyinɛ". Kɛ shi tii daga dɛ Sirina da i Alɛkɛsandɛriya. Tɛ'i harri Yahudiinɛ ɛsɛ ɛtɛ shi daga dɛ Silikiya da Asiya. Kɛ d̄ii tii mabizhinɛ da Sɛtɛfanu.

¹⁰ Amma kɛ tɛkuree tii ka uurenɛ tɛ ci, aciɛ kɛ wabi ci dɛ hiimatɛ vii Malaaba Ma'yanɛ ka ci.

¹¹ Wata tɛya n̄gaan̄gagi ɛnji dɛ kwaba, ɛnjitɛ a ba oo'i, "Kɛ fii inɛ ca dzaana tɛ Muusa, ca bɛrapaa tɛ ɛntanfɛ ɛsɛ."

¹² Dɛ ha'ɛ madɛe tii ka ɛdzɛmɛ n̄ga matakɛnjwanyinɛ da maliminɛ da hara ɛnji patɛ. Tɛya ɛbuunɛ aana Sɛtɛfanu, tɛya kɛsɛ tɛ ci, tɛya kɛrɛ aakɛnjwacii *mɛtɛrɛkinɛ.

¹³ Wata tɛya kira ɛnji vii seedanɛ n̄ga jirakɛnɛ, ɛnjitɛ a ba, "Ma ɛndɛtsa, paa ci ka tɛkɛnɛ da wabɛ bwaya uushi'inɛ aashi malaaba *yi n̄ga ɛntanfɛ da i bariya n̄ga Muusa.

¹⁴ Aciɛ kɛ fii inɛ kɛ bii ci oo'i, ma Yeosu ɛndɛ Nazaratuta, ka uulaginɛ nɛ ci maduunɛ kuvɛtsɛ n̄ga ɛntanfɛ. Ca zhi'wee ka alɛ'aadanyiitɛ vii Muusa kaamɛ."

¹⁵ Tsaamɛnɛ nɛ mɛtɛrɛkinɛ tɛ Sɛtɛfanu. Ma tɛya nɛe patɛ, ma kɛnjwaciinɛkii, makɛ n̄ga malaa'ika.

7

*Wabɛnɛ n̄ga Sɛtɛfanu akɛnjwacii *mɛtɛrɛkinɛ*

¹ Gawɛ n̄ga limanyinɛ a lɛgwa ka Sɛtɛfanu, ɛn̄ki ci, "Goon̄ga bii tii nii?"

² ɛn̄ki Sɛtɛfanu, "Ndzɛkɛnjushi'inɛki da dɛsɛnɛkya, fatɛmɛ kaa nya ba koonɛ. Ma ɛntanfɛ ɛndɛ mɛghɛrɛvɛnɛ, kɛ shigi ci ka dzɛdzɛshi'inaamɛ Ibɛrahiima daga ci ma'ɛ anɛ hanyinɛ n̄ga Misaputamiya, ci ma'ɛ madzɛmɛ aa Haranɛ zɛku'i.

³ ɛntanfɛ a ba ka ci: 'Madɛgi anɛ hanyinaaku, ha bwasee ka duuraaku, ha dzɛ aagyanɛ hanyiitɛ nii kya baarii ka hɛ.'

⁴ Wata ca bwasee ka hanyinɛ n̄ga Kalɛdiya, ca dzɛ ka ndzaanɛ dɛ Haranɛ. Makɛ ɛn̄ki d̄ii, ɛntanfɛ a ngiratrɛ tɛ ci, ca kira tɛ ci aanɛ hanyiinɛ d̄ii unɛ anɛkii ɛndzɛ'i.

⁵ Ma saa'yakii, pooshi ɛntanfɛ vii ka Ibɛrahiima taa ha n̄ga kapaa sɛdɛkii anɛ hanyinɛkii kaa ca ndzaa ka naakii. Amma, taa ngahi pooshi uuzɛnɛ n̄ga Ibɛrahiima saa'ita, patɛ da ha'ɛ kɛ bii ɛntanfɛ ka ci: ka viinɛ nɛ ci ka ci hanyinɛkii tii da slikerɛnaakii n̄ga ba'akii.

⁶ ɛntanfɛ a tsakɛ banɛ ka ci: 'Kadɛ nɛ manjɛevɛnaaku a ndzaanɛ anɛ mɛshipɛtɛ hanyinɛ, tɛya ndzaa ka maviinɛ, ɛnjɛ a cibɛ dɛ tii n̄ga fɛzɛ gya'ɛ ɛnfwadɛ.'

⁷ ɛn̄ki ci ɛsɛ: 'Kadɛ nii kya la gɛnjwanɛ agyanɛ ɛnjitɛ nɛ manjɛevɛnaaku a slɛnɛ ka tii. Daba'ɛ ha'ɛ, tɛya ma'yagi anɛ hanyinɛkii, tɛya shi ka paslɛnɛ tɛ nyi ganɛ.'

⁸ Wata ɛntanfɛ a dɛ alɛkawalɛ dɛ *ryaminyanɛ ahadatii da Ibɛrahiima. Kɛ pwayi Ibɛrahiima tɛ Isiyaaku. Ca ryaminyanɛ tɛ ci ka tighɛsɛnɛ n̄ga uusera. Isiyaaku a poo tɛ Yakubu, ca ryaminyanɛ tɛ ci. Ha'ɛ d̄ii Yakubu ɛsɛ ka dzɛdzɛshi'inaamɛ pu'u aji bɛra'i.

⁹ “Amma, ma dzədzəshi'inaamə, kə shirəhə tii ka əndə'i ndzəkəŋushi'inətii, waatoo Yusufu, təya dərəmagi də ci aanə hanyinə nga Misəra. Amma kə ndzaa Əntanfə kədəhə da ci,

¹⁰ ca ngiragi tē ci agi ngərə'waakii patə. Kə vii ci ka ci pwapoonə da hiima akəŋwacii *Fəriauna, ŋwanjwə nga Misəra. Fəriauna a kavə tē ci ka gawə agyanə taa mi patə anə hanyinə nga Misəra da asii kakii.

¹¹ Ma saa'ikii, kə dʒii məza madəfənə anə hanyinə nga Misəra da Kana'ana patə. Kə cibee madəfənəkii ka ənji ka shanjə. Ha'ə kə təkuree dzədzəshi'inaamə ka sə ŋga adənə.

¹² Amma, makə fii Yakubu tə'i sə ŋga adənə anə hanyinə nga Misəra, ca sləkee ka manjeevənaakii aadəwə, dzənə ŋga təkəŋwanə.

¹³ Makə ənyi tii aa Misəra ŋga bərə'inə, ma saa'ikii, kə baarii Yusufu naakii nə ka ndzəkəŋushi'inəkii. Də ha'ə əsə shii Fəriauna tə ndzəkəŋushi'inə ŋga Yusufu.

¹⁴ Wata Yusufu a sləkee ka 'wanə tē dʒii, waatoo Yakubu da i yaakii patə, ənji mədəfə pu'unə əji tufə nə tii.

¹⁵ Yakubu a madə, ca palə aa Misəra. Davə əntəgi ci da hara dzədzəshi'inaamə.

¹⁶ Makə mətəgi tii, ənjə a kira tē tii aa Sikamə. Davə ŋgədəgi ənji tē tii a gu'əndə ŋga Ibərəhiima ətə shi ca dərəgi acii manjeevənə ŋga Hamoorə də Sikamə.

¹⁷ “Makə uugi saa'i d'anə kədəhə, waatoo saa'itə shi Əntanfə a bii ka Ibərəhiima oo'i, ka d'anə nə ci ka ci sətə bii ci, kə cakə ənji gaamə d'anə lanjə də Misəra.

¹⁸ Ha'ə kə ŋgirə əndə'i kura ŋwanjwə aa dəgəla. Ma kura ŋwanjutsa, paa ci sha fii habara ŋga Yusufu.

¹⁹ Kə fyaraanə ci ka dzədzəshi'inaamə, kə cibə ci də tii ka shanjə. Ha'ə kə bii ci ka tii, tyasə a vugədəgi tii manjeevənətii acii ga təya girə əpinə.

²⁰ Saa'ikii pwayi ənji tē Muusa. Ma Muusa, kə ndzaa ci ka dagwa uuzənə akəŋwacii Əntanfə. Kə girə ənji tē ci ŋga ləgidə makkə asii ga dʒii.

²¹ Makə nee tii, pooshi bahə kapaanə tē ci asii ma'ə, təya ŋgərə tē ci, təya kapaanə a babara. Wata uuzənə ŋga Fəriauna minəkii a ŋgərə tē ci, kya gərətə makə uuzənətə ŋga səkətə.

²² Kə dzəgunətə ənji tē ci də shiinə ŋga Misəra patə. Ha'ə kə ndzaa ci ka ŋgure wabənə da slənə patə.

²³ “Makə mbu'i Muusa fəzə ənfwadə pu'unə, kə shi a ədzəməkii nə dzənə ka tsaamətənə tə ndzəkəŋushi'inəkii ənji *Isərayiila.

²⁴ Makə gi ci, wata ca lapaa tē əndə'i əndə Misəra ka cibənə də əndə Isərayiila, wata ca kəsətə tē əndə Misərata, ca dəgəgi tē ci rəŋənə. Də ha'ə ki'i Muusa ka əndə Isərayiilatə naakii.

²⁵ Kə hiimii Muusa ka shiinə nə ənji Isərayiila oo'i, daciikii nə Əntanfə a luupaa tē tii. Amma, maneemə tii anəkii taa gi'u.

²⁶ Pukətə hakii əsə, ca lapaa tē ənji Isərayiila bərə'i ka panə. Ca alə hadatənə də tii, ca ba ka tii oo'i: 'Ya una, ndzəkəŋushi'inə nuunə. Mi sanjə cuuna pa?'

²⁷ Ma əndətə ali haliminə ŋga ndzəkəŋuci, kə dzagi ci tē Muusa atəŋgala, ca ba: 'Wu sanjə kapaa tē hə ka gawə da mala gəŋwanə ahadeena?'

²⁸ Ŋga'ə ka hə nə bələ tē nyi makə ətə bələgi hə tē əndə Misəratə ŋga mbədə kwa?'

²⁹ Makə fii Muusa ha'ə, ca huyipaa saakii aanə hanyinə ŋga Madiyanə, ca ndzaa davə. Davə pwayi ci manjeevənə uuji ŋguyirənə bərə'i.

³⁰ “Ma daba'ə fəzə ənfwadə pu'unə, kə jigagi malaa'ika ka Muusa agi bilinə, ci atəŋgala giŋwə ŋga Siina. Kə jigagi ci də gana ŋga gunə dagi ba.

³¹ Makə nee Muusa, kə dʒii ka ci ka sə ŋga hurəshishinə, ca ətsahə aabii guutə ca ətsa kaa ca tsaamətə ŋga'ə. Wata ma ca fa, uura ŋga Slandanə a wabə də ci,

³² uu'i ci: 'Nyi nə Əntanfə ətə ci dzədzəshi'inəku a paslə tē ci, waatoo Əntanfə ŋga Ibərəhiima, da ŋga Isiyaaku, da ŋga Yakubu.' Makə fii Muusa ha'ə, wata shishinəkii a udzə. Ca ŋwaləgi dəŋwa'ə ka tsaamənə.

³³ Wata Əntanfə a ba ka ci: 'Dədəfəgi fiibinaaku, acii ma hatsə kəŋaanə hə davə, malaaba ha.

³⁴ Neenə nee nyi ka cibənə ŋga ənjaaki də Misəra. Kə fii nyi ŋgi'inətii, kə jimagerə nyi kaa nya luupaa tē tii. Shiwa kaa nya sləkee ka hə aa Misəra.'

7:9 7:9 'Wat. 37.11,28; 39.2,21. 7:10 7:10 'Wat. 41.37-44. 7:11 7:11-12 'Wat. 41.54; 42.1-2,5. 7:13 7:13 'Wat. 45.1,3,16. 7:14 7:14-15 'Wat. 45.9-10,18; 46.6-7,27. 7:16 7:16 'Wat. 23.3-16; 49.29-30; 50.13; Jasə. 24.32; Ibar. 11.9,13. 7:17 7:17-18 Shig. 1.7-8. 7:19 7:19 Shig. 1.10-22. 7:20 7:20-21 Shig. 2.2-10; Ibar. 11.23. 7:23 7:23-29 Shig. 2.11-15; Ibar. 11.24-27. 7:29 7:29 Shig. 2.15,21-22; 18.3-4. 7:30 7:30-34 Shig. 3.1-10.

³⁵ “Ma Muusa, kə kaaree ənji Isərayiila ka ci, təya ba ka ci: ‘Wu sanə kavə tə hə ka gawə da mala gəjwanə ahadeena?’ Amma tə ci sləkee Əntanjə kaa ca ndzaa ka gawə da maluwatii əsə dāgi tsakənə nḡa malaa’ikatə jigagi ka ci dāgi ba.

³⁶ Ci əsə fə’yagi tə tii də Misəra, ca ta ka tii kəjwanə, ca dā uushi’inə nḡa hurəshishinə də Misəra, da a gəərə ətə dīi ləməkii Madizə Gəəra. Kə dīi ci ha’ə agi bilinə nḡa fəzə ənfwadə pu’unə əsə.*

³⁷ Ci nə Muusatə bii ka ənji Isərayiila oo’i: ‘Ka taginə nə Əntanjə koonə anabi makə naaki agi ndzəkəjushi’inuunə.’

³⁸ Ci nə əndə agi ənjitə dzatə də nə agi bilinə, waatoo dzədzəshi’inaamə ənji Isərayiila. Kə ndzaa ci da malaa’ikatə wabi ka ci agyanə ginwə nḡa Siina. Ci əsə liwa wabənə nḡa əpinə acii Əntanjə ka kiranə kaamə.

³⁹ “Amma kə naanagi dzədzəshi’inaamə ka fanə tə Muusa. Təya kaaree ka ci. Moodəfətii a ənə ka ənənə aa Misəra əsə.

⁴⁰ Əjki tii ka *Haruna: ‘Dawə kaamə uuləmə kaa ca ta kaamə kəjwanə. Acii ma Muusanə nḡiragi taamə də Misəra, mashiimaamə sətə dīi tə ci.’

⁴¹ Təya dātə uuləmə ka saa’ita, ətə ca pusha tə uundzə la. Təya paslə tə ci də laala uura nḡa uushi’inə, təya dā moodasəkə nḡa sətə dātə tii də ciinətii.

⁴² Amma kə zhi’igi Əntanjə ka tii də ba’a, ca bwasee ka tii kaa təya paslə tikisanyinə. Wiinə sətə naahətə anabiinə agyanətii: †

‘Unə ənji Isərayiila, ka nyi laalii unə uura nḡa uushi’inə, una dzakəgi ka nyi sataka agi fəzə ənfwadə pu’unə agi bilinə kwa? Poosha.

⁴³ Kə nḡiruuənə kuvə sləmə goonə *Malookə

da uuləmə goonə ətə pusha tikisa, waatoo Ramfa.

Ma təya, uuləməniiitə dāadīi unə koonə paslə tə tii.

Acii ha’ə, ka paləgərənə nə nyi duunə aa tanjəgi Babila.”

⁴⁴ Sətəfanu a tsakə banə, əjki ci, “Ma dzədzəshi’inaamə, kə kəsəpaa tii *kuvə kuvə’unə saa’itə tii agi bilinə. Ci ca baarii oo’i, kədəhə nə Əntanjə da tii. Kə dātə tii kuvə kuvə’unəkii əsə makə sətə bii Əntanjə ka Muusa, makə sətə nee ci əsə. ‡

⁴⁵ Ha’ə makə liwə dzədzəshi’inaamə kuvəkii, kə nḡəəriinə tii ha’ə ka saa’i nḡa Jasəwa. Makə lakəənə Əntanjə slanjii hanyinə akəjwaciitii, hanyinəkii a ndzaa ka natii, kə kəsəpaa tii kuvə kuvə’uuta, ha’ə mbu’ya ka zamana nḡa Dawuda əsə.

⁴⁶ Ma Dawuda, kə upaa ci pwaroonə nḡa Əntanjə, ka kədii barəkaanə kaa ca ghənə maduunə kuvə ka Əntanjə ətə pasli Yakubu tə ci.

⁴⁷ Amma Sulayimaanu ghənyi kuvəkii.

⁴⁸ Patə da ha’ə, ma maduunə Əntanjə, paa ci ka ndzaanə asəkə kuvənyiiitə ghənyi ənji ka ci. Makə sətə bii anabi Isaaya oo’i:

⁴⁹ ‘Ma bii Əntanjə,

ma ha dagyə, ci nə dəgələ nḡwanuunaaki;

ma hanyinə, ci nə ha nḡa dəkə sədəki.

Kuvə mi ghənənuunə ka nya?

Nḡutə ha nə ha nḡa əpisəkaakya?

⁵⁰ Əntaa də ciinəkii dāadīi nyi uushi’iitə patə kwa?’ ”

⁵¹ Sətəfanu a dzə aakəjwa də banə ka tii, əjki ci, “Ma una, mandaləkii nə moodəfuunə, pooshi unə ka fa wabənə taa gi’u. Kə kaaree unə ka fa tə Malaaba Ma’yanə taa guci patə. Kə nḡiruuənə dərəpə nḡa dzədzəshi’inuunə. §

⁵² Tə’i taa rəjwə agi anabiinə ətə pooshi dzədzəshi’inuunə cibee kwa? Kə bələgi tii ənjitə sləkee Əntanjə ka tii ka baaba shinə nḡa Əndə Goojga. Ma Əndə Goojgatsa, kə kaaree unə ka ci əsə, una bələgi tə ci.

⁵³ Unə liwə *bariya dācii malaa’ika. Amma, manə’utəmuunə bariyaakii əsə.”

Kaalənə tə Sətəfanu də faariinə

⁵⁴ Makə fii *mətərəkənə nḡa Yahudiinə tə wabəətə dāadīi Sətəfanu ka tii, kə bəzəgi səkətii ka shanə. Əbwyənə tə tii asəkətii nə məbətəsəkəkii.

7:35 7:35 Shig. 2.14; 3.2. * 7:36 7:36 Shig. 7.3; 14.21-29; da purəjanə 16.1-17; Baan. 14.33; 20.1-11. 7:37 7:37 3.22-23. 7:38 7:38 Shig. 19.1-20.17; Slønø 7.53; Gal. 3.19. 7:39 7:39 Baan. 14.3. 7:40 7:40-41 Shig. 32.1-8.

† 7:42 7:42-43 Am. 5.25-27; Malookə: Leew. 18.11. ‡ 7:44 7:44 kuvə kuvə’unə: Shig. 25.9,40. 7:45 7:45 Jasə. 3.14-17; 18.1; 2 Sam. 6. 7:46 7:46 Jab. 132.1-5. 7:47 7:47 2 Sam. 7.5-7; 1 Meem. 6.1-38. 7:48 7:48 17.24-25.

7:49 7:49-50 Isaa. 66.1-2. § 7:51 7:51 Shig. 32.9; 33.5; Irin. 4.4; Rooma 2.28-29; kə kaaree unə ka fa: Isaa. 63.10; Əzaki. 2.3-5. 7:52 7:52 Luka 11.47-48. 7:53 7:53 7.38; Ibər. 2.2. 7:54 7:54 Jab. 37.12; 112.10.

⁵⁵ Amma, ma Sətəfanu, manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Ca tsaamə aadəgyə. Wata ca nee ka məghərəvənə n̄ga Əntanfə, ca nee ka Yeesu kənjə da ciizəma Əntanfə əsə.

⁵⁶ Ca ba, "Kə nee nyi ka səkəntanfə mawunəkii, nya nee ka Uuzənə n̄ga əndə kənjə da ciizəma Əntanfə."

⁵⁷ Makə uugi mbeenə ka tii nə sə'wa mabətəsəkəkii, wata təya kaala vurənə, təya n̄jiikəgi liminətii, təya dzaanə ka ci də nə patə,

⁵⁸ təya ələgi tə ci aa ba'a vərənə kaa təya kaala tə ci də faariinə. Seedawanyiinə əsə, təya səədəgi kəjeerənətii, təya pukəpaa abii əndə'i uundzə dagwa ətə d̄ii ləməkii Sawulə.

⁵⁹ Ma təya kaala tə Sətəfanu də faariinə, ca dzə də d̄a də'wa, "Ya'ə Slandanəki Yeesu, luuwə ma'yanaaki."

⁶⁰ Wata ca gərə'waanə, ca n̄gərəe ka uurakii ka wabənə, ənjki ci: "Ya'ə Slandana, tifyagi ka tii 'waslyakətsatii." Makə uugi ci baginə ha'ə, wata ca əntəgi.

8

¹ Ma Sawulə, kə luuvə ci bələnə tə Sətəfanu.

Cibənə n̄ga ənji nə'unə acii Sawulə

Ma uusərakii, kə lii n̄gərə'wə tə ənji nə'unə tə Yeesu də Urusaliima ka shanjə. Təya yigədəgi patə aanə hanyinə n̄ga Yahudiya i *Samariya. See masləkee ənji tanə mbədaanə davə.

² Kə n̄girə hara ənji nə'unə tə wə n̄ga Sətəfanu, təya n̄gədəgi, təya tuu waakii ka shanjə.

³ Ma Sawulə, kə cibə ci də ənji nə'unə tə Yeesu ka shanjə. Ha'ə kə giimə ci ka yi ka yi ka kəsənə tə tii, n̄guyirənə da makinə patə, ca əjigərə tə tii aa furəshina.

*Waazanə də *Samariya*

⁴ Ma ənji nə'uutə yigədəgi, kə kirə tii wabənə n̄ga Əntanfə taa aama patə gi tii.

⁵ Filibusə əsə, kə pyalə ci aasəkə maduunə vərənə n̄ga Samariya, ca ba ka ənjitə davə wabənə agyanə Yeesu *Matadəkii n̄ga Əntanfə.

⁶ Makə fii dabaala tə sətə ci Filibusə a ba ka tii, təya nee ka sə n̄ga hurəshishiitə cii kəya daada əsə, təya kavə hiimatii ka sətə cii kəya ba ka tii patə də ədzəmə rənjwə.

⁷ Acii kə gimagi ginaajinyinə ashī ənji bəzəkii də kaala vurənə. Kə mbə'i mahurəməsə ənji da mēdərənyinə lanjə əsə.

⁸ Kə d̄ii ənji manushinə ka shanjə də Samariya.

⁹ Ma asəkə vərəatə əsə, tə'i əndə'i əndə ətə d̄ii ləməkii Simoonə. Kə d̄ii ci uushi'inə n̄ga hilla lanjə. Ha'ə kə dzəgəpaa tə ənji Samariya patə ka shanjə. Ha'ə kə zhi'wee ci ka naakii nə ka maduunə uushi.

¹⁰ Acii kə patənə n̄ga ənja, gayinə da talakiinə, kə luuvə tii sətə daad̄ii ci, təya ba, "Wiitə baawəda n̄ga Əntanfə ka shanjə ətə ci ənjə a ba."

¹¹ Təya nə'u tə ci, acii kə ta'avə ci ka d̄a ka tii sə n̄ga hilla.

¹² Amma, makə fii tii waazanə n̄ga Filibusə agyanə n̄wanjuunə n̄ga Əntanfə da n̄nyii wabənə n̄ga Yeesu, n̄guyirənə da makinə patə, kə luuvə tii, təya luu yibə bapətisəma.

¹³ Ha'ə nə Simoonə əsə, kə luuvə ci, ca luu yibə bapətisəma, ca nə'u tə Filibusə. Makə nee ci ka madiigərə sə n̄ga hurəshishiitə ci Filibusə a d̄a, kə dzəgəpaa tə ci ka shanjə.

¹⁴ Makə fii masləkee ənji də Urusaliima oo'i, kə liwə ənji Samariya wabənə n̄ga Əntanfə, təya sləkee ka i Piita da Yoohana aahadatii.

¹⁵ Makə mbu'i tii aa dəvə, kə d̄ii tii ka ənji də'wa kaa təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁶ Acii kə liwə tii yibə bapətisəma agi ləmə n̄ga Yeesu Slandana, amma ma'ə tii ma'upaamə Malaaba Ma'yanə.

¹⁷ Ma i Piita da Yoohana a d̄a ka tii də'wa, təya kavə ciinətii aanətii, wata təya upaa Malaaba Ma'yanə.

¹⁸ Makə nee Simoonə kə upaa ənji Malaaba Ma'yanə acii putə n̄ga kavə ciinə n̄ga masləkee ənji aanətii, wata ca d̄a rəgwa n̄ga vii kwaaba ka masləkee ənja.

¹⁹ Ənjki ci ka tii, "Ndiimə ka nyi baawədatsa, kaa nya shii kavə ciinəkii aanə ənda, ca upaa Malaaba Ma'yanə əsə."

²⁰ Amma Piita a ba ka ci, "Wa Əntanfə a zamagi də hə da kwaabaaku. Ma nə hə ka nəhəna, ka upaanə nə hə viinə n̄ga Əntanfə də kwaaba kwa?"

²¹ Əntaa slønaaku ətsa, acii pooshi ədzəmøku camə akəŋwacii Əntaŋfə.

²² Acii ha'ə, baawə ka Əntaŋfə putə ŋga bwaya uushi'iitə hiimii hə, ha kədii aciikii; mbu'u ka tifyaginə nə ci ka hə sətə hiimii hə asəkə moodəfəku.

²³ Acii kə nēe nyi, məŋgərəkikinə nə hə. Kə ŋgərama 'waslyakəənə tə hə."

²⁴ Wata əŋki Simoonə ka i Piita da Yoohana, "Kədiimə ka nyi acii Slandanə acii ga taa rəŋwə aɡi uushi'iitə bii unə a dʒi tə nyi."

²⁵ Makə uuɡi i Piita da Yoohana seedanatii da waaza wabənə ŋga Slandana, təya ənə aa Urusaliima də waaza ŋunyi habara ŋga Yeesu asəkə giwanyinə da vəranyinə ŋga Samariya laŋə.

Filibusə da əndə Iitoopiya

²⁶ Ma daba'əkii, wata malaa'ika ŋga Slandanə a ba ka Filibusə: "Madətə, duu aadə hwarəma, ka rəgwatə ca ma'ya də Urusaliima ka dzənə aa Gaza, waatoo rəɡwa bilinə."

²⁷⁻²⁸ Filibusə a madə, ca palə. Ma ca dzə də dzənə, wata ca ɡuŋgəgərə də əndə'i əndə Iitoopiya ca ənə saakii asəkə moota təhwaakii, ci kə uudəpaa paslənəakii tə Əntaŋfə də Urusaliima. Ca dzə də jaŋga ləkaləkətə ŋga anabi Isaaya. Ma əndətsa, ɡawə nə ci aɡi ŋwanjuunə ŋga Kandaka, waatoo ki nə ŋwanjwə ŋga Iitoopiya ka ətə saa'i. Əndətə əsə nə əndə kəsə kwabatə.

²⁹ Wata Malaaʒa Ma'yanə a ba ka Filibusə, "Əntsahuu aatsa moota təhutsa."

³⁰ Wata ca huyipaa aabiikii. Ma ca fa, waanə ka jaŋga ləkaləkətə ŋga anabi Isaaya. Filibusə a ləɡwa ka ci, əŋki ci, "Aɡi paaratəɡinə nə hə də sətə cii kwa jaŋga nii?"

³¹ Əndətə a ba ka Filibusə, "Iitə mbeənəki ka paaratəɡina? See maa upaa nyi əndə tsakənə tə nyi." Wata ca 'wa tə Filibusə kaa ca ndərə aabiikii kaa təya ndzaa ka hakii.

³² Wiinə sətə ŋji əndə Iitoopiyatə a jaŋga asəkə malaʒa ləkaləkətəkii:

"Ma ca, taa makii mawunəmə ci.

Kə ndzaa ci makə baɡa ənjə a kərə ka la uurakii,

makə sətə ci suundzə baɡa a ndzaa kəfa'ə

taa ənjə a laala shiŋkinaakii.

³³ Kə ʒavə əŋji ka ci ayinə,

ha'ə kə ənslə'watəɡi əŋji ka ci də gooŋgaanaakii.

Pooshi əŋji ka mbee ka ba habara ŋga slikerənaakii,

acii kə laɡi əŋji əpinaakii daga saa'i ŋga əntənaakii ma'ə mambu'umə."

³⁴ Wata əndə Iitoopiyatə a ba ka Filibusə, "Ya əna, aɡyanə wu saŋə nə *anabi ka wabənə? Aɡyanəkii saakii nii, anii anə əndə'i ənda?"

³⁵ Wata Filibusə a waaza ka ci ŋunyi Habara ŋga Yeesu, 'watəɡinə ka sətə jaŋɡii əndətə asəkə ləkaləkətə ŋga anabi Isaaya.

³⁶ Ma təya dzə də dzənə a rəɡwa, təya lapaa ɡəəra. Wata əŋki əndə Iitoopiyatə ka Filibusə, "Wiitə ma'inə. Tə'i uushi ca təŋapaa tə nyi ka ʒa ka nyi bapətisəma nii?" [

³⁷ Filibusə a ba ka ci, "Madə kə vii hə gooŋga ka Yeesu *Aləmasiihu də ədzəmə rəŋwə, ka ʒanə nə əŋji ka hə." Əŋki ci, "Kə vii nyi gooŋga oo'i, *Uuzənə ŋga Əntaŋfə nə Yeesu Aləmasiihu."]

³⁸ Wata ca ba ka ənjə a kəŋee ka moota təhwaakii. Təya jiməgərə, təya dzəgərə a aɡi ma'inə. Filibusə a yiʒə ka ci bapətisəma.

³⁹ Makə giməɡi tii aɡi ma'inə, wata Ma'yanə ŋga Slandanə a vaɡi tə Filibusə. Pooshi əndə Iitoopiyatə ənyi ka neenə ka ci ma'ə. Amma ca nə'u rəɡwaakii də moodasəkə laŋə.

⁴⁰ Ma Filibusə əsə, də Azata ənyi əŋji ka neenə ka ci. Ca dzə aa Kayisariya. Ma a rəɡwa, kə ɡi ci də waaza ŋunyi Habara ŋga Yeesu ka vərə ka vərə.

9

Vii gooŋga ŋga Sawulə ka Yeesu

¹ Ma Sawulə, kə ɡi ci aakəŋwa də cibənə də əŋji nə'unə tə Slandana, ha'ə ca ba ka bəələɡinə nə ci tə tii. Kə ma'i ci, ca palə aa ha ɡawə ŋga limanyinə,

² ca kədii kaa ca naahətə ka ci ləkaləkətə kaa ca kərə ka ɡayinə ŋga *kuvə də'wanyinə ŋga Damasəkusə, oo'i, madə kə lapaa ci əŋji nə'u rəɡwa ŋga Slandana, ka kaashatənə nə ci tə tii patə, ŋɡuyirənə da makinə, ca kira aa Urusaliima ma'aanəkii.

³ Makə upaa ci ləkələkatəkii, ca palə. Ma ci ma'ə a rəgwa, kədəhə kaa ca mbu'u aa Damasəkusə, wata ma nee ci, bərgənə makə pyapifənə nga vənə a jigagi ka ci dadagyə, ca bəreği hatə dīi ci davə patə.

⁴ Wata kucafə ca kulagi aa panə. Ma ca fa, uura nga əndə a ba ka ci: "Sawulə, Sawulə, mi sanə cii kwa cibə də nyi ha'a?"

⁵ Ca ləgwa, "'Ya'ə Slandana, hə wu saŋa?" Əŋki ci ka ci, "Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibə də ci.

⁶ Amma, ma d'anəkwa, madətə, dzəgərə aasəkə vəranə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə nii kwa d'a."

⁷ Ma guvii-wiinyinə nga Sawulə, kə kəŋee ka tii, ca pa'əənə ka tii ma əsə, acii kə fii tii uura nga ənda, amma maneemə tii ka əndəkii.

⁸ Sawulə a madətə, ca kəŋaanə, ca wunəpaa ginəkii, amma paa ci ka mbee ka nee ka taa mi. Əŋjitə a kəsə tə ci ka ciinəkii, təya kərə tə ci aa Damasəkusə.

⁹ Baanə makkə, paa ci ka mbee ka neenə. Pooshi zəmə a makii, masamə ci taa mi əsə.

¹⁰ Tə'i əndə nə'unə də Damasəkusə ətə dīi ləməkii Ananiya. Kə jigagi Slandanə ka ci, əŋki ci, "Ananiya!" Ca muu, "'Ya'ə Slandana, wanyina."

¹¹ Əŋki Slandanə ka ci, "Madətə, duu ka rəgwatə ci ənjə a 'wa 'Makəŋə rəgwa', ha ləgwatə asii ga Yahuda tə əndə vəranə nga Tarəsi ətə dīi ləməkii Sawulə. Aci agi d'a də'wa nə ci.

¹² Kə baarii nyi ka ci əndə'i əndə dīi ləməkii Ananiya ca dəməgərə aabiikii, ca banee ka ciinəkii aanəkii kaa ca ənə ka nee ka ha makə nga ŋukə."

¹³ Amma Ananiya a ba, "'Ya'ə Slandana, kə fii nyi a ma ənji lanə oo'i, ma əndətsa, kə cibee ci ka ənji nə'unə tə hə ka shaŋə də Urusaliima.

¹⁴ Wiinə, ma shi ci aa hanə əsə, də baawəda nga gayinə nga limanyinə kaa ca anə taa tə wu patə ca d'a də'wa də ləməku ganə."

¹⁵ Amma əŋki Slandanə ka Ananiya, "Duu, acii matadə əndə slənaaki nə ci kaa ca baaba ləməki ka hara slikerənə da meeminə da ənji *Isərayiila patə.

¹⁶ Nyi na baarii ka ci əsə makə sətə nii kəya cibə putə nga ləməki."

¹⁷ Wata Ananiya a palə, ca dəməgərə aa hatə aasii, ca banee ka ciinəkii aanə Sawulə, ca ba, "Ndzəkəŋunəki Sawulə, Slandanə sləkee ka nyi, waatoo Yeesu ətə jigagi ka hə a rəgwa ha shi aa hanə. Ma sləkee ci ka nyi, kaa ha mbee ka neenə də ginəku makə nga ŋukə, ha upaa natənə nga Malaaba Ma'yanə tə hə əsə."

¹⁸ Wata kurya'ə uushi makə maslyafənə nga mbuzə a kulyagərə anə ginəkii, ca ənə ka neenə makə nga ŋukə, ca madətə, ca luu yibə bəpətisəma.

¹⁹ Ma daba'əkii, ca adə zəma, ca ənə ka upaa ŋgeerənə.

Waazanə nga Sawulə də Damasəkusə

Kə ta'avə Sawulə gi'u də Damasəkusə tii da ənji nə'unə.

²⁰ Pii kə pyalə ci aasəkə *kuvə də'wanyinə kama kama, ca waaza ka ənji agyanə Yeesu, ca ba, ma Yeesu, *Uuzənə nga Əntanfə nə ci.

²¹ Ma ənjitə nja fa tə ci, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, təya ba, "Əntaa əndətsə cibə də ənji d'a də'wa də ləmətə də Urusaliima? Ma shi ci aa hanə əsə, kaa ca kəəsə tə tii, ca kərə aakəŋwacii gayinə nga limanyinə ma'aanəkii."

²² Amma, ma waazanə nga Sawulə, kə cakə d'a ŋgeerənə aakəŋwa aakəŋwa, ca baarii ka *Yahudiinə də Damasəkusə oo'i, ma Yeesu, *Matadəkii nga Əntanfə nə ci. Makə fii tii ha'ə, wata hiimatii a gwazəgi patə.

²³ Ma daba'ə baanə bəzəkii, kə anyi Yahudiinə uura ka bələginə tə Sawulə.

²⁴ Amma kə fii Sawulə sətə mwayi tii d'anə də ci. Vəfə da uusərə patə nə tii ka nəhə uura mayi nga vəranə kaa təya bələgi tə ci.

²⁵ Asee, ma ka əndə'i vəda, kə ŋgirə *lyawarənə nga Sawulə tə ci, təya kavə tə ci aasəkə d'əva, təya kyagərə tə ci da nə mahwala nga vəranə.

Ənəgərənə nga Sawulə aa Urusaliima

²⁶ Makə ənyi Sawulə aa Urusaliima, kə ali ci ləbənə da ənji nə'unə davə. Amma kə ŋgwaləgi tii patə aciikii, acii maluuvmə tii oo'i, əndə nə'unə nə ci.

²⁷ Amma, wata Barənaba a kəsətə tē ci ka ciinē, ca kərə tē ci aabii masləkēe ənji, ca bagi ka tii makə sətə nee Sawulə ka Slandanə a rəgwa ətə wabi ka ci, makə sətə waazii ci dē ləmə nga Yeesu dē Damasəkusə yadə ngwalənə əsə. *

²⁸ Wata təya ndzaashi, təya wiigi'i ka hakii da Sawulə dē Urusaliima. Ca waaza dē ləmə nga Slandanə yadə ngwalənə.

²⁹ Ca dzə dē wabənə dē dāada mabizhinə da Yahudiinə ətə ca wabə uura Gərikə əsə. Amma, ma tii nati, rəgwa nga bələginə tē ci nə tii ka alənə.

³⁰ Makə fii ənji nə'unə ha'ə, təya kərəgi tē ci aa Kayisariya, ənki tii ka ci, wa ca ənə saakii aa Tarəsi.

³¹ Ma Ikəliisiyanyinə anə hanyinə nga Yahudiya da Galili i Samariya əsə, kə upaa tii ndzaanə jamə, pooshi ngərə'wə ma'ə. Kə cakə tii dā ngeerənə aakənjwə aakənjwa, təya dzə dē ngwalənə tē Slandanə əsə agi taa mi ci təya dā patə. Də ha'ə cakə ənji nə'unə danə lanə dāgi tsakənə nga Malaaba Ma'yanə tē tii.

Mbədəpaanə nga Piita dē Ayiniya

³² Ma Piita, agi wiigi'inə nə ci ahada ənji nə'unə taa dama patə. Kə gi ci ka tsaamətənə tē ənji nə'unə dē Lida əsə.

³³ Ma davə, kə lapaa ci ɛndə'i mahurəməsə ɛndə ətə dīi ləməkii Ayiniya. Paa ci ka mbee ka madətənə. Fəzə tighəsə nə ci pərəbə asəkə ɛdzə baanə.

³⁴ Əŋki Piita ka ci, "Ayiniya, kə mbədəpaa Yeesu *Aləmasiihu dē hē. Madətə, ha fuudətə ha nga baanaaku." Wata heryatə ca madətə.

³⁵ Ənji Lida da ənjitə anə hanyinə nga Saroonə patə, kə nee tii ka Ayiniya, ca wii. Wata təya zhi'wagi ka nə'unə tē Slandana.

Mad'eenə nga Piita ka Tabita

³⁶ Tə'i ɛndə'i vuranə ətə dīi ləməkii Yoopa. Ma dava, tə'i ɛndə'i minə dīi ləmətə Tabita. Ma dē uura Gərikə əsə, Dookasə, makə bana kanyada. ɛndə nə'unə nə ki. Pukyənə nga ha patə nə ki ka slənə nnyini slənə, kya tsakə tē matəgunyini əsə.

³⁷ Ma saa'ikii, kə gwakə ki ka bwanea, kya ɛntəgi. Ənjə a yibəgi tē ki, təya banee ka ki asəkə kuvə anə ɛndə'i.

³⁸ Makə ma Lida, pooshi dzadə da Yoopa, kə fii ənji nə'utə davə oo'i, dē Lida nə Piita. Wata təya sləkēe ka ənji bəra'i aabiikii, təya kədii tē ci, ənki tii, "Tsəgwayi pii pii, shiwə aahadeenə."

³⁹ Makə fii Piita ha'ə, wata ca madə, ca palə da tii. Mbu'unaakii, ənje a kərə tē ci aasəkə kuvə anə ɛndə'i. Mooryafinyinə a gunutə dē ci patə, təya dzə dē tuunə, təya baarii ka ci kəbənə i kəjeeriitə nji Dookasə a təslə, ki ma'ə da i ɛpinə.

⁴⁰ Wata Piita a ba ka tii, wa təya dəməgi patə agyə. Ca gərə'waanə, ca dā də'wa, wata ca zhi'igi aabii wa, ca ba, "Tabita, madətə." Kya wunəpaa ginətə. Makə nee ki ka Piita, kya madətə dasə.

⁴¹ Piita a və ka ki ciinəkii, kya kəsətə, ca madəe ka ki. Ma daba'əkii, ca 'wa tē mooryafinyinə da hara ənji nə'unə, ca baarii tē ki ka tii da i ɛpinə.

⁴² Kə huwugi habara nga sətə dīi Piita asəkə vərənə nga Yoopa patə. Ənji lanə vii goonja ka Slandanə əsə.

⁴³ Kə baa Piita dē Yoopa lanə asii ga matakədə kuvə'unə ətə dīi ləməkii Simoonə.

10

Dzənə nga Piita aa ha Koorəniliya

¹ Tə'i ɛndə'i ɛndə dē Kayisariya ətə dīi ləməkii Koorəniliya. Matakənjwanə nə ci agi kurəgə nga soojiinə ətə ci ənje a 'wa Italiyanyinə.

² Ma ci da yaakii patə, ənji ngwalənə tē ɛntanjfə nə tii. Agi gərə'unə nə tii ka ɛntanjfə. Ca vii sataka lanə ka ənji əsə, ca dā də'wa taa guci patə.

³ Ma ka ɛndə'i uusəra, ɛtsə bahə tibisə makkə nga kədəwanə, kə shitə malaa'ika nga ɛntanjfə aabiikii makə səniinə, Koorəniliya a nee ka ci ginə da ginə. Ca ba ka ci, "Koorəniliya!"

⁴ Wata Koorəniliya a fə'yagi ginəkii ka tsaamənə tē ci dē ngwalənə, ca muu, "'Ya'ə Slandana, mi kwa?" Əŋki malaa'ika ka ci, "Kə fii ɛntanjfə kədiinaaku. Kə dīi satakaaku nga'ə ka ci əsə, mazaanəmə hē ka ci.

⁵ Ma danəku, sləkēe ka ənji aa Yoopa, təya alyatə ka hē tē ɛndə'i ɛndə dīi ləməkii Simoonə ətə ci ənje a 'wa tē ci Piita.

* **9:27 9.27** Barənaba: 4.36-37; 11.22-30; 12.25; 13.1-4,7,43-50; 14.12,20; 15.2-12,22,35-39; 1 Koor. 9.6; Gal. 2.1,9,13. **9:30 9.30** 11.25; Gal. 1.21. **9:40 9.40** Mar. 5.40-41. **9:43 9.43** 10.6,32. **10:1 10.1-8** 10.30-33. **10:1 10.1-2** 27.1,3; Luka 7.2,5.

⁶ Mu'umë nê ci asii ga matakêdê kuvê'unê êtê dîi lêmêkii Simoonê êsê. Ama uunêvê nê yaakii."

⁷ Makê pyalê malaa'ikatê saakii, wata Koorêniliya a 'watê lyawarênaakii bêra'i da rênjwê agi soojiinê nga sêkê ciinêkii êtê ca gêrê'u ka êntanjê êsê.

⁸ Ca ba ka tii sêtê bii malaa'ika ka ci patê. Wata ca slêkee ka tii aa Yoopa.

⁹ Ma ka doorêkii, tii kêdêhê ka mbu'unê aa Yoopa, kê ndêrêgi Piita aagyanê malêrêbê kuvê ka dâ dê'wa êtsê uusêrê ahadana.

¹⁰ Ma ka saa'ikii, kê zhimê madêfêfê tê ci, kê mwayi ci sê nga adênê. Ma ênji ma'ê ka dâ ka ci zêma, kê baarii êntanjê ka ci sê nga hurêshishinê.

¹¹ Ca nêe ka sêkêntanjê mawunêkii. Uushi makê maduunê gwada a jima aa panê da tanjalakii ênfwadê masêkii.

¹² Ma asêkêkii, tê'i taa ngutê tsarê nga daba da sêdê ênfwadê, i êtê ca wii anê mbuurêsêkêtii da i êtê ca lêdê a sêkêntanjê.

¹³ Ma ca fa, uura nga êndê a wabê ka ci, ênji ci, "Piita, madêtê, êsuu, ha lagi uurakii, ha tsêbê."

¹⁴ Ênji Piita, "Aa'a, 'ya'ê Slandana, mashimê nya agi sêtê tênjapaa *bariya ka adênê taa ma'ajjinê uushi."

¹⁵ Wata ma ca fa, êndêkii a ênê ka wabêna ka ci nga bêra'inê, ênji ci, "Ma sêtê dâtêgi êntanjê camê, ga ha tsaamê tê ci ajjinê."

¹⁶ Makê jikêtê ka ci sêdê makkê, ma daba'êkii, pii sêtê a ndêrêgi aa dêgyê shakêtê.

¹⁷ Ma Piita agi hiima sêtê mwayi êntanjê banê ka ci dê uushi'iitê nêe ci, wata watiitê ênjitê slêkee Koorêniliya ka tii kênjê kênjê a mayi, tii kê uugi lêgwa yi nga Simoonê.

¹⁸ Têya 'wa ênji, têya lêgwa mbu'u davê asii nê Simoonê êtê ci ênjê a 'wa Piita.

¹⁹ Ma Piita ma'ê agi hiima sêtê mwayi êntanjê banê ka ci dê uushi'iitê baarii ci ka ci, wata Malaaba Ma'yanê a ba ka ci, "Fâtê, wiitê ênji makkê ca alê tê hê.

²⁰ Madêtê, jimêgêrê, ha dzê da tii. Ga ha buurê taa mi, acii nyi slêkee ka tii."

²¹ Wata Piita a madêtê, ca jimêgêrê, ca dzê ka wabêna da tii, ca ba, "Nyi nê êndêtê cuuna alê. Iitê nê shinê goona?"

²² Têya ba ka ci, "Koorêniliya matakêwanê nga soojiinê slêkee keenê. Ma ca, êndê goonja nê ci, agi gêrê'unê nê ci ka êntanjê taa guci patê. Da ayinaakii nê ci êsê anê hanyinê nga Yahudiinê patê. Kê bii malaa'ika nga êntanjê ka ci, kaa ca 'wa tê hê aa hakii aasii kaa ca fa sêtê cii kwa ba ka ci."

²³ Wata Piita a 'wagêrê tê tii, têya baanê davê.

Pukêna nga ha ca madê, ca palê da ênjitê makkê. Kê kêrê hara ênji nê'unê nga Yoopa ka ci êsê.

²⁴ Têya mbu'u aa Kayisariya ka bêra'inê nga uusêra. Ma Koorêniliya, a gêra tê tii, kê 'waa'watê ci tê ndzêkênjêshinêkii da guviinêkii.

²⁵ Ma êtsê ka Piita a dêmêgêrê, wata waatsê Koorêniliya. Wata ca gêrê'waanê atsaê sêdêkii, ca paslê tê ci.

²⁶ Amma Piita a kêsêtê ciinêkii, ca madêe ka ci, ênji ci ka ci, "Madêtê kênjê. Acii nyi maa, êndê nê nyi makê hê."

²⁷ Ma Piita a dzê dê wabêna tii da Koorêniliya, ca dêmêgêrê aa kumu, ca lapaa ênji lanjê êtê dzii dê nê davê,

²⁸ ca ba ka tii, "Unê dê noonê na, kê shii unê oo'i, kê tênjapaa diina nga Yahudiinê tê ndzaanê ka hakii taa dzênê aasii aa ha êndê'i slikerênê pamê. Amma, ma nyi, kê baarii êntanjê ka nyi oo'i, ga ênjê a nêe ka ajjinêanê nga taa wu patê.

²⁹ Acii ha'ê, makê alyê ênji tê nyi, kê shi nyi, madamê nyi mabizhinê êsê. Yoo, ma ênê dîya, nga'ê ka nyi nê fa sêtê 'wii unê tê nyi ka ci."

³⁰ Ênji Koorêniliya ka ci, "Kê dîi baanê ênfwadê êna, kênê ha'ê êtê acii anjwê, saa'itê nya dâ dê'wa nga tibisê makkê nga kêdêwanê gaki asii, kê shigi êndê ka nyi da kêjeerênê ashikii êtê ca pyapidê agi ênda.

³¹ Ênji ci ka nyi: "Ya'ê Koorêniliya, kê fii êntanjê kêdiinaaku, kê dîi satakaaku nga'ê ka ci. Mazaanômê hê ka ci êsê.

³² Acii ha'ê slêkee ka ênji aa Yoopa, têya alyatê ka hê tê Simoonê êtê ci ênjê a 'wa tê ci Piita. Mu'umê nê ci asii ga Simoonê matakêdê kuvê'unê êtê dîi yaakii ama uunêva.'

³³ Pii nya sløkee ka ənji ka hə. Hə əsə kə dīi hə ɲga'əənə makə shi hə. Yoo, manə dīya, waniinə patə akəɲwacii Əntaɲfə keena fa sətə bii Slandanə ka hə patə, kaa ha ba keenə.”

Waazanə ɲga Piita asii ga Koorəniliya

³⁴ Wata Piita a jikəvə, əɲki ci, “Tantanyinə ənə ha'ə shii nyi oo'i, uushi rəɲwə nə ənji akəɲwacii Əntaɲfə.

³⁵ Madə kə slənyi əndə ɲunyi sləna, ca ɲgwələ acii Əntaɲfə, ka uudənə nə Əntaɲfə tə əndəkii, taa ɲgutə slikerənə nə ci patə.

³⁶ Kə shii unə wabəətsə sløkee Əntaɲfə ka ənji Isərayiila, waatoo waaza ɲunyi Habara ɲga jamənə daci Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Slandanə ɲga taa wu patə.

³⁷ Kə shii unə habara ɲga sətə dīi anə hanyinə ɲga Yahudiya patə, 'watəginə daga də Galilii daba'a bapətisəma ətə waazii Yoohana.

³⁸ Waatoo, makə sətə vii Əntaɲfə ka Yeesu əndə Nazaratu Malaaba Ma'yanə da baawəda, makə sətə ɲi kəya wiigi'i, ca dzə də daada ɲunyi sləna, ca mbədəpaə də əɲjitə ci bəe *Seetanə ka tii patə, acii kədəhə nə Əntaɲfə da ci.

³⁹ “Ma inə əsə, seedawanyinə ɲga sətə dīi ci patə də Urusaliima da anə hara hanyinə ɲga Yahudiya. Tə ci əsə bələgi ənji də gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁴⁰ Amma Əntaɲfə a madəe ka ci ka makkənə ɲga uusəra, ca kavə tə ci ka baarii naakii nə da i əpinə.

⁴¹ Əntaa ka ənji patə baarii ci naakii na, amma keenə ətə ta'i Əntaɲfə keena ndzaa ka seedawanyinaakii, acii kə zhimiinə ka hakii da i ci daba'a madənaakii agi maməətə əɲja.

⁴² Kə bii ci keenə, keena waaza ka ənji ɲunyi Habara, ina vii seeda oo'i, ci nə əndətə kavə Əntaɲfə tə ci ka la gəɲwanə anə ənji əpinə da maməətə əɲja.

⁴³ Tə ci seedii patənə ɲga anabiinə oo'i, patənə ɲga əɲjitə vii ka ci goonja, ka upaanə nə tii tifyaginə ɲga 'waslyakəənətii daga ləməkii.”

Uraa Malaaba Ma'yanə ɲga hara slikerənə

⁴⁴ Ma Piita ma'ə agi wabənə, əɲjə a fa, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii patə.

⁴⁵ Ma ənji nə'unə ɲga Yahudiinə ətə shi tii da i Piita, kə dīi ka tii ka sə ɲga hurəshishinə nə shinə ɲga Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfə ɲga əɲjitə əntaa Yahudiinə.

⁴⁶ Acii kə fii tii təya wabə məshipətə uuranyinə, təya dəla də Əntaɲfə. Wata əɲki Piita,

⁴⁷ “Makə dīi ci kə upaa əɲjitsə Malaaba Ma'yanə makə ətə upaa inə neenə əsə, pooshi əndə ca təɲapaa da ka tii bapətisəma.”

⁴⁸ Wata ca ha ka əɲjə a yibə ka tii bapətisəma də ləmə ɲga Yeesu *Aləmasiihu. Ma daba'əkii, təya kədii tə ci kaa ca banee gi'u ahadatii.

11

Wabənə ɲga Piita ka Ikəliisiya də Urusaliima

¹ Kə fii masløkee ənji da hara ənji nə'unə ətə anə hanyinə ɲga Yahudiya oo'i, əɲjitə əntaa Yahudiinə maa, kə liwə tii wabənə ɲga Əntaɲfə.

² Makə gi Piita aa Urusaliima, kə jalə ənji nə'unə ɲga Yahudiinə tə ci,

³ təya ba, “Ya makə əndə Yahuda nə ha, mi sanjə gi hə ka d'anə aasii aa ha əɲjitə *maryaminiyama? Ha'ə maa, kə fii inə, kə agi hə zəmə da təya?”

⁴ Wata Piita a ndzanjə ba ka tii sətə dīi də rəɲwə rəɲwə, əɲki ci,

⁵ “Ma nyi asəkə vərənə ɲga Yoopa, nya da də'wa, kə baarii Əntaɲfə ka nyi sə ɲga hurəshishinə. Uushi makə maduunə gwada a jima dadagyə da taɲgalakii ənfwadə masəkii. Ha'ə ca mbu'ya aabiiki.

⁶ Makə tsaamətə nyi ɲga'ə, kə nee nyi ka dabanyinə ətə ca wii anə sədə ənfwadə, i luu bilinə da i ətə ca wii anə mbuurəsəkətii da i ətə ca lədə a səkəntaɲfə kama kama patə asəkəkii.

⁷ Wata ma nya fa, əndə'i uura ɲga əndə a wabə da nyi, ca ba: 'Piita, madətə, əsuu, ha lagi uurakii, ha tsəbə.’

10:34 10.34 Rooma 2.11; Yak. 2.1. **10:35 10.35** Yooh. 9.31. **10:36 10.36** Isaa. 52.7; Rooma 3.25-26; 5.1; 2 Koor. 5.18; Kwal. 1.20; Səniinə 19.16. **10:38 10.38** Luka 4.18; 13.16; Yooh. 3.2. **10:39 10.39-40** 3.15. **10:41 10.41** 1.4; Luka 24.30-31,41-43; Yooh. 21.12-13. **10:42 10.42** 17.31; Rooma 14.9; 2 Tim. 4.1; 1 Piita 4.5. **10:43 10.43** 13.38; Irim. 31.34. **10:44 10.44-46** 2.4. **10:47 10.47** 8.36. **10:48 10.48** 19.5. **11:3 11.3** 10.28; Gal. 2.12. **11:5 11.5-12** 10.11-20.

⁸ Amma nya ba: 'Aa'a, 'ya'ə Slandana, acii pooshi ma'ajjine uushi sha dzəgərə aasəkə maki taa sətə təjapaa *bariya ka adənə.'

⁹ Ma nya fa, ca ənə ka wabənə ka nyi ŋga bəra'inə dadagyə, əŋki ci: 'Ma sətə dətəgi Əntaŋfə camə, ga ha nəhə tə ci ma'ajjinəkii.'

¹⁰ Ca jikətə ka nyi ŋga makkənə, wata sətə a ənə ka ndərəginə aa dəgyə shakətə.

¹¹ Ma'ə nyi mata'avəmə dəŋwa'ə, wata watiitə əŋji makkə kəŋə kəŋə a mayi ka hatə dɪi inə davə. Kə sləkəe əŋji ka tii aabiiki daga də Kayisariya.

¹² Wata Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi, wa nya dzə da tii, ga nya buurə taa mi. Inə da əŋji nə'uunə kuwa gi əsə. Ha'ə ina dəməgərə aasii aa ha əndəkii.

¹³ Wata ca ba keenə makə sətə nēe ci ka malaa'ika kəŋə asii gakkii, malaa'ika a ba ka ci: 'Sləkəe ka əŋji aa Yoopa, təya alyatə ka hə tə Simoonə ətə ci əŋjə a 'wa Piita.

¹⁴ Kadə nii kəya ba ka hə wabətəe nii kwa upaa luupaanə da yaaku patə.'

¹⁵ Mbu'unaaki, ma nya 'watəgi də wabənə ha'ə, wata Malaaba Ma'yanə a shi aasəkə moodəfətii makə sətə shi aa moodəfaamə ŋga təkəŋwanə əsə.

¹⁶ Wata nya buurətə wabənə ŋga Slandanə ətə bii ci: 'Kə yiḃə Yoohana ka əŋji bəpətisəma də ma'inə, amma, ma unə, ka upaanə nuunə bəpətisəma də Malaaba Ma'yanə.'

¹⁷ Makə kə vii Əntaŋfə ka tii makə sətə vii ci kaamə saa'itə vii amə gooŋga ka Slandanə Yeesu Aləmasiihu, nyi wu saŋə təjapaanəki aniya ŋga Əntaŋfwa?"

¹⁸ Makə fii tii ha'ə, kə ətəe tii ka sə ŋga banə, təya dələ də Əntaŋfə, təya ba, "Asee, patə da i ka əŋjitə əntaa Yahudiinə vii Əntaŋfə rəgwa ŋga baanə ka ci kaa təya upaa əpina."

Ikəliisiya də Antakiya

¹⁹ Ma əŋjitə yiigədəgi putə ŋga cibətəe cibə tii daba'a bələginə tə Sətəfanu, kə pyalə tii kura'ə aanə hanyinə ŋga Finikiya da i Kipərusə i aasəkə vəranə ŋga Antakiya. Mawaaazamə tii taa ka wu madfaamə ka *Yahudiinə.

²⁰ Amma, tə'i hara əŋji Kipərusə da ŋga Sirina, mbu'unatii aa Antakiya, təya wabə ka hara slikerənə əsə, təya waaza Nnyuni Habara ŋga Slandanə Yeesu.

²¹ Kə ndzaa Slandanə kədəhə da tii. Ha'ə kə vii əŋji laŋə gooŋga ka ci, təya nə'u tə ci.

²² Makə mbu'i habarakii aa limə əŋji nə'unə ŋga Urusaliima, təya sləkəe ka Barənaba aa Antakiya.

²³ Makə mbu'i ci aa dəvə, kə dɪi ci maŋushinə acii kə nēe ci ka ŋga'aanə ŋga Əntaŋfə ətə dɪi ci ka tii. Wata əŋki ci ka tii, "See a ndzaa unə ka əŋji gooŋga də ədzəmə rəŋwə akəŋwacii Slandana."

²⁴ Acii ma ca, maŋga'ə əndə nə ci, da Malaaba Ma'yanə da vii gooŋga nə ci əsə. Əŋji bəzəkii ka shaŋə vii gooŋga ka Slandana.

²⁵ Wata Barənaba a palə aa Tarəsi ka alyanə tə Sawulə.

²⁶ Makə lapaa ci tə ci, ca kira tə ci aa Antakiya. Təya fəzəgi davə ka dzaadza də nə da əŋji nə'unə. Təya dzəgunə ka əŋji bəzəkii. Də Antakiya əsə 'watəgi əŋji 'wanə tə əŋji nə'unə 'Əŋji nə'unə tə Aləmasiihu'.

²⁷ Agi ətə saa'i ma'i hara anabinyinə də Urusaliima ka shinə aa Antakiya.

²⁸ Mbu'unatii aadəvə, wata rəŋwə agitii ətə dɪi ləməkii Agabusə a madətə, ca ba də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə, əŋki ci, kadə nə məza madəfənə a kulyaanə ka duuniya patə. Ha'ə makə ətsə əsə kə kulii madəfənəkii agi zamana ŋga ŋwanjuunə ŋga Kalawudiyu.

²⁹ Wata əŋji nə'unə a anə uura ŋga vii sətə mbee ŋgeerənə ŋga taa wu patə, kaa əŋjə a kərə ka əŋji nə'uutə də Yahudiya.†

³⁰ Kə dətə tii ha'ə əsə, təya sləkəe ka kərənə ka gayinə ŋga Ikəliisiya daci i Barənaba da Sawulə.

12

Bələnə tə Yakubu da pa'ənə tə Piita

¹ Ma ka saa'ita, kə 'watəgi ŋwanjwə *Hirudusə cibənə də hara əŋji nə'unə.

11:14 11.14 16.31. 11:15 11.15 2.4. 11:16 11.16 1.5. 11:18 11.18 13.48; 14.15,27; 15.4,12,22-29; 17.12; 18.5-11; 19.8-10; 20.21. 11:19 11.19 8.1-4. 11:20 11.20 Yooh. 7.35. 11:21 11.21 2.41. 11:23 11.23 13.43; 14.22; 15.32; 16.40; 18.23; 20.1,28-31. 11:25 11.25 9.30. * 11:26 11.26 Ma əŋji nə'unə tə Aləmasiihu, makə bana, Kəristənə də uura Gərikə. 11:27 11.27 13.1; 15.32. 11:28 11.28 21.10. † 11:29 11.29 Acii anə hanyinə ŋga Yahudiya palee madəfənəkii də danə ka saa'ikii. 11:29 11.29-30 12.12,25; Rooma 15.26; 1 Koor. 16.1; 2 Koor. 8.4; 9.2,12; Gal. 2.10.

² Ha'ə kə hii ci ka ənjə a bələgi tə Yakubu ndzəkənjuci Yoohana də ɲgila purəjanə.

³ Makə nee ci kə kəfəsəkə ka *Yahudiinə nə bələginə tə Yakubu, ca ba, wa ənjə a kəsətə tə Piita əsə. Ma gi ka ɗanə, agi kumənə ɲga adə buroodi yadə burəjanə kəshi ənji tə ci.

⁴ Makə kəshi ənji tə ci, təya kərə tə ci aa furəshina. Hirudusə a kavə tə ci aacii soojiinə ənfwadə ənfwadə kurəgə ənfwadə, kaa təya nəhə tə ci, aadə ənjə a kərə tə ci aakəɲwacii danjana daba'a kumənəkii, waatoo kumənə ɲga *Pasəka.

⁵ Ma saa'itə Piita a furəshina, ma ənji nə'unə natii, wata ka ɗa də'wa nə tii ka putaaakii də gazhi'waanə.

Luupaanə ɲga malaa'ika tə Piita

⁶ Ma ka vədə ɲga uuseratə mwayi Hirudusə ɲgiraginə tə Piita ka la ka ci gəɲwanə, Piita a tsəfə ɲnyinə ahada soojiinə bəra'i, ci ma'anəkii də mahyakahyaka'ə bəra'i. Ənji nəhə furəshina əsə, a makuvə nə tii.

⁷ Ma davədəkii, kə jigagi malaa'ika ɲga Slandana. Bərənə a bərəgi kuvəkii patə. Wata ka dəgəe ka Piita ka tangalakii, ca madəe ka ci, əɲki ci, "Madətə pii pii!" Wata mahyakahyaka'ətə a kwalyagərə acii Piita.

⁸ Wata malaa'ikatə a ba ka Piita, "Ngaanɲgavə uushi'inaaku, ha ɲgavə biɓinaaku." Piita a ɗatə ha'ə. Əɲki malaa'ika ka ci, "Əgətə gwadaaku, ha nyi'wa tə nyi."

⁹ Piita a nə'u tə ci agyə. Mashiiimə ci taa, ma sətə ci malaa'ika a ɗa, tantanyinə. Ma nə ci ka nəhənə, taa səniinə səni ci.

¹⁰ Makə paaləgi tii tə ənji nəhə kuvə ɲga təkəɲwanə da ɲga bəra'inə, təya mbu'u aa uura mayi ɲga tibisə ətə ɲga dəməginə aasəkə vəranə. Wata uura mayikii a wunəgi ka tii ci saakii. Təya gimagi, təya nə'u əndə'i rəgwa. Wata pii malaa'ikatə a bwasee ka ci.

¹¹ Makə ənya nə ɲga Piita aashikii, əɲki ci, "Manə ɗiya, kə shii nyi ndilə ndilə oo'i, kə sləkəe Slandanə ka malaa'ikaakii ka luupaanə tə nyi acii Hirudusə da bwaya uushi'iitə ci Yahudiinə a moo ɗanə də nyi."

¹² Shiinaakii ha'ə, wata ca palə aasii aa ha Mariyaama məci Yoohana ətə ɗii əndə'i ləməkii Marəkusə. Kə dzii ənji nə'unə də nə laɲə davə, təya ɗa də'wa.

¹³ Mbu'unaakii ca dəgətə uura maya. Tə'i əndə'i kadəmə ətə ɗii ləmətə Rooda. Makə fii ki, wata kya shi ka faginə taa wu.

¹⁴ Makə paaratəgi ki oo'i, uura ɲga Piita ətsa, mawunəginə ki uura mayikii acii moodfasəka. Wata kya ənəgərə aasii də huyi huyi, kya ba: "Waatsə Piita kəɲə a uura mayi!"

¹⁵ Təya ba ka ki, "Maba nə hə saɲə kwa?" Amma kya tsakə banə oo'i, ci ətsa. Əɲki tii, "Malaa'ikaakii ətsa."

¹⁶ Amma, mabwaseemə Piita ka dəgə uura mayikii. Wata təya wunəgi, təya nee ka ci. Kə kəɲee ka tii.

¹⁷ Wata Piita a madəe ka tii ka ciinəkii, kaa təya ndzaa kəɗa'ə, ca dzəgunətə ka tii makə sətə ɲgiragi Slandanə tə ci asəkə furəshina. Makə uudəpaa ci, əɲki ci ka tii, "A una ba ka Yakubu da hara ənji nə'unə." Daba'ə ha'ə, ca madə, ca palə ka əndə'i ha.

¹⁸ Pukənə ɲga ha, kə ma'i maduunə mabizhinə ahada soojiinə putə ɲga sətə slənyi tə Piita.

¹⁹ Makə ali ənji tə ci ka Hirudusə, maneemə tii ka ci. Hirudusə a ləgwa a ma soojiinə, pooshi. Wata ca ba ka ənjə a bələgi tə soojiita. Ma daba'əkii, ca madə anə hanyinə ɲga Yahudiya, ca palə aa Kayisariya, ca ta'vee davə.

Əntənə ɲga Hirudusə

²⁰ Ma ɲwanɲwə Hirudusə, ka mabətəsəkə nə ci aashi ənji Tiira da ənji Sidoonə. Aciikii təya jagi də na, təya shi aabiikii ka sədə rəɲwə, təya wabə da Balasəta, waatoo gawə ɲga yi ɲga ɲwanɲwa. Makə uugi tii anəgi wabənə da ci, təya alə ndzaanə jamə da Hirudusə, acii də zəmə ɲga nə ɲga hanyinaakii nə tii.

²¹ Ma ka uuseratə lii Hirudusə, ca ka kəjeerə ɲwanɲuunaakii, ca ndzaanə asəkə dəgələ ɲwanɲuunaakii, ca wabə ka tii.

²² Əɲjə a wazə, təya ba, "Ma ətsa, wabənə ɲga Əntanɲfə, əntaa ɲga ənda."

²³ Pii wata malaa'ika ɲga Slandanə a dəgəgi tə ci, acii kə luuma ci ɗuunuunə ɲga Əntanɲfə. Zoozəniinə a tsəbə tə ci. Ha'ə əntəgi ci.

²⁴ Amma, ma wabənə ɲga Əntanɲfə, kə gi aakəɲwə aakəɲwa.

²⁵ Makø uudøpaa i Barønaba da Sawulø sløkeetø sløkeetø ønji ka tii aa Urusaliima, tøya palø satii, tøya ñgørøenø tø Yoohana øtø ci ønjø a 'wa Marøkusø.

13

Sløkeenø ñga Malaaba Ma'yanø ka i Barønaba da Sawulø

¹ Ma asøkø Ikøliisiya ñga Antakiya, tø'i hara *anabiinø da ønji dzøgunønø, waatoo i Barønaba da Simiyoønø øtø ci ønjø a 'wa øndø dønwa da i Lukiyusø øndø Sirina da Manahina øtø gireši tii da ñwanjwø *Hirudusø. Ahadatii nø Sawulø øsø.

² Ma ka øndø'i uusøra, tøya gøø'u ka Slandanø da ða suumaya. Øñki Malaaba Ma'yanø ka tii, "Fø'yagimø ka nyi tø i Barønaba tii da Sawulø kaa tøya slønø slønøtø 'wii nyi tø tii."

³ Daba'ø suumaya da ða dø'wa, tøya kavø ciinøtøi aanøtøi, tøya kapaa tø tii.

Waazanø ñga masløkee ønji anø hanyinø ñga Kipørusø

⁴ Makø sløkee Malaaba Ma'yanø ka i Barønaba da Sawulø, tøya palø aa Søluukiya, tøya dzø ka dømø kumbawalø davø ñga dzøginø aanø hanyinø ñga Kipørusø øtø ahada ma'inø.

⁵ Mbu'unatøi aanø hanyinøkøi aasøkø vøranø ñga Salamisa, tøya ndzanø baaba wabønø ñga Øntanfø asøkø *kuvø dø'wanyinø ñga Yahudiinø. Kø gi Yoohana ka tsakønø tø tii øsø.

⁶ Makø wiigi'tø tii hanyinø ñga Kipørusø patø kura'ø aa Pafusa, tøya lapaa øndø'i øndø hiila øtø ðii lømøkøi Barø-Yeesu. Majirakø ñga anabi ñga Yahudiinø nø ci.

⁷ Guva ñga ñgwamønø Sirøgiya Bulusø nø ci øsø. Ma ñgwamønø, øndø šiinø nø ci. Ca 'wa tø i Barønaba da Sawulø, ca alø fa wabønø ñga Øntanfø amatii.

⁸ Amma, ma øndø hiilatsa, øtø ðii lømøkøi Ilimasø dø uura Gørikø, kø ðii ci ka tii mabizhinø, ha'ø kø mwayi ci zhi'wee ka ødzømø ñga ñgwamønø acii ga ca nyi'u goonja.

⁹ Amma, ma Sawulø, øtø ci ønjø a 'wa tø ci Bulusø øsø, da i Malaaba Ma'yanø nø ci, ca tsaamø tø øndø hiilatsa,

¹⁰ øñki ci, "Ma hø, øndø ñga *Seetanø nø hø, søsønø ñga goonja. See sètø ðii bwayakøi nøndø a ødzømøkø. Pukyano ñga uusøø patø, ha'ø nø hø ka zhi'wee ka goonja ñga Øntanfø ka jirakønø.

¹¹ Acii ha'ø ka dzalønø nø Slandanø tø hø, ha uurøføgø, pa ha nee ka uusøø ma'ø kwakwatø." Pii wata tøkunø cii køya nee ma'ø, ca raramø, ønjø a køsø tø ci ka ciinø, acii paa ci ka nee ka ha ma'ø.

¹² Makø nee ñgwamønø ka sètø slønøyi, kø vii ci goonja ka Slandana, acii kø ðii ka ci ka sø ñga hurøshishinø nø dzøgunønø agyanøkøi.

Bulusø da Barønaba dø Antakiya anø hanyinø ñga Pisidiya

¹³ Ma daba'økøi, wata Bulusø da ønji nø'ushinaakøi a dømø kumbawalø dø Pafusa, tøya palø aa Pirøga anø hanyinø ñga Pamøfliya. Ma Yoohana, kø bwasee ci ka tii davø, ca ønø aa Urusaliima.

¹⁴ Amma, ma tøya, tøya paløgi tø Pirøga, tøya palø aa Antakiya øtø anø hanyinø ñga Pisidiya. Dø asavee øsø, tøya dømøgøø aasøkø *kuvø dø'wa, tøya ndzaanø da ønja,

¹⁵ ønjø a janja bariya ñga Muusa da løkaløkatø ñga anabiinø. Wata gayinø ñga kuva a sløkee ka banø ka tii øø'i, "Ndzøkønjushi'ina, usamø da shinø. Mbu'u tø'i wabønø øtø ca tsakø tø ønji a moonø."

¹⁶ Bulusø a madøtø, ca mæðee ka ciinøkøi ka ønja, ca ba, "Unø ønji *Isørayiila da hara ønji gøø'unø ka Øntanfø, fatømø!

¹⁷ Ma Øntanfø ønø caama nø'u, amø ønji Isørayiila, ci ta'i tø dzødzøshi'inaamø, ca siitø tø tii saa'i tii anø hanyinø ñga Misøra. Dø maðuunø baawøða øsø ñgiragi ci tø tii dø Misøra.

¹⁸ Kø sø'wii ci tø tii ha'ø føzø ønfwadø pu'unø agi bilinø øsø.

¹⁹ Ca zamagi dø slikerønø mæðøfø anø hanyinø ñga Kana'ana, ca vii ka tii hanyinøkøi ñga zømø ya.

²⁰ Ma øtsø patø, agi føzø gya'ø ønfwadø da tufø pu'unø. Daba'a ha'ø ca døkøvø ka tii gayinø ahadatøi ha'ø mbu'ya ka zamana ñga anabi Samuyila.

²¹ Agi zamanaakii kədii tii kaa ənjə a dəkə ka tii nwanjwa. Wata Əntanjə a dəkəvə ka tii tə Sawulə uuzənə nga Kisə, agi duurə nga Beejaminə. Ca dā ka tii nwanjuunə nga fəzə ənfwadə pu'unə.

²² Makə njanjəgə Əntanjə tə Sawulə, ca dəkəvə ka tii tə *Dawuda ka nwanjuunə. Wiinə sətə wabi Əntanjə anəkii, əjki ci:

'Kə upaa nyi tə Dawuda uuzənə nga Jasii,
Ci nə əndətə cii kya uudə,

Ci əsə na slənətə ka nyi sətə cii kya uudə patə.'

²³ "Agi slikerənə nga əndətsə kira Əntanjə ka ənji *Isərayiila Maluwa, waatoo Yeesu makə sətə dīi ci aləkawalə nga dənə.

²⁴ Daga Yeesu ma'ə mashimə, kə waazii Yoohana ka ənji Isərayiila patə kaa təya zhi'wagi, təya bwasee ka 'waslyakəənətii, təya luu yibə bəpətisəma.

²⁵ Ma Yoohana kədəhə ka uudəpaa slənaakii, kə ləguyi ci ama ənja: 'Makə wu sanjə cuuna nəhə tə nya? Əntaa nyi nə əndətə cuuna gəra. Ma əndətə cuuna gəra, ma'ə ci ka shinə. Mambu'umə nyi bahə nya dəəfəgi ka ci bibinaakii.'

²⁶ "Ndzəkəjushi'inə, jijinyinə nga Ibərahiima da hara ənji gərə'unə ka Əntanjə ahadoonə, kaamə sləkəe Əntanjə Njunyi Habara nga luupaənə.

²⁷ Wiinə, ma ənjitə də Urusaliima da gayinatii, pooshi tii kavə nətii ka shiinə tə Yeesu. Ha'ə əsə mafatəmə tii wabənə nga anabinyinə ətə ci ənjə a janjga ka tii taa nğutə uusərə nga əpisəkə patə. Amma, makə lagi tii ka Yeesu gəjwanə, kə dīi ka goonjga nə wabənə nga anabinyinə.

²⁸ Taa njanjəgə ma'upaamə tii tə ci da 'waslyakəənə bahə bələnə tə ci, amma kə kədii tii acii *Pilaatu ka bələginə tə ci.

²⁹ Makə uudəpaa tii dənə ka ci makə sətə shi ənjə a nyaahə agyanəkii patə, ənjə a jiməgərə də ci ashi ənfwa, təya nğəfəgi tə ci.

³⁰ Amma kə madəe Əntanjə ka ci agi maməətə ənja.

³¹ Kə baa ci bəzəkii ka baarii naakii nə ka ənjitə shi tii da ci daga də Galili aa Urusaliima. Ma əndzə'i, tii nə seedawanyinaakii ka ənji Isərayiila.

³² "Ma inə əsa, kə kireenə koonə njunyi wabənə ətə dīi Əntanjə aləkawaləkii ka dzədzəshi'inaamə.

³³ Kə mbu'utə ci kaamə jijinatii də aləkawaləkii əsə. Kə mbu'utəgi ci də madəenə ka Yeesu makə sətə nyaahə ənji asəkə Jabuura nga bəra'inə oo'i,

'Ma hə, uuzənaaki nə hə,
daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu.'

³⁴ Kə wabi Əntanjə agyanə madəenə ka ci agi maməətə ənji oo'i, paa ci ka ənənə ka əntənə ma'ə, ca bəsələ. Wiinə sətə bii ci:

'Ka viinə nə nyi koonə ndilə ndilə tə malaaba barəkaanə
makə ətə vii nyi ka Dawuda.'

³⁵ Acii kii tə'i manaahəkii əsə asəkə əndə'i Jabuura oo'i,

'Paa hə ka bwasee ka shishinə nga əndə slənaaku kaa ca bəsələgi.' "

³⁶ Bulusə a dzə aakəjwa də banə, əjki ci, "Ma Dawuda, kə slənyi ci agi zamanaakii makə sətə mwayi Əntanjə. Ma daba'əkii, ca əntəgi, ənjə a kagərə tə ci agyanə dzədzəshi'inəkii, ca bəsələgi.

³⁷ Amma, ma əndətə madəe Əntanjə ka ci agi maməətə ənja, ma bəsələmə ci.

³⁸ "Acii ha'ə, ndzəkəjushi'inə, see a shii unə oo'i, daci Yeesu ciina waaza koonə agyanə tifyaginə nga 'waslyakəənə. Acii ma bariya nga Muusa, paa ci da ngeerənə nga luupaənə tuunə acii 'waslyakəənə.

³⁹ Amma taa wu patə vii ka Yeesu goonjga, daci kii upaanəkii luupaənə.

⁴⁰ Ma dīi əna, nəhəmə noonə nə acii ga sətə bii anabinyinə a kulyaanə koonə ətə bii tii:

⁴¹ 'Tsaaməmə, unənə ca ushapaa sətə bii Əntanjə,

hankala goonə a gwazəgi, una zagi.

Acii kadə nii kya slənə əndə'i slənə agi zamana goonə
ətə pooshi unə na luuvə taa kə bii ənji koonə.'

⁴² Ma i Bulusə da Barənaba a gimagi asəkə kuvə də'wa, ənjə a kədii tə tii kaa təya ənə ka batə ka tii wabəətsə ka əndə'i uusərə nga əpisəkətə ca shi.

13:21 13.21 1 Sam. 8.5,19; 10.21; 11.15. **13:22 13.22** 1 Sam. 16.12; 13.14. **13:23 13.23** Isaa. 11.1; Rooma 1.3; Səniinə 5.5. **13:24 13.24** Luka 3.3. **13:25 13.25** Luka 3.15-16. **13:27 13.27** 3.17. **13:28 13.28** Luka 23.4,14-15,21-23. **13:29 13.29** Luka 23.50-56. **13:30 13.30** 3.15. **13:31 13.31** 1.3,8. **13:32 13.32-33** Jab. 2.7; Rooma 1.3-4. **13:34 13.34** Isaa. 55.3. **13:35 13.35** Jab. 16.10. **13:36 13.36** 2.29. **13:38 13.38** 10.43; 15.10. **13:39 13.39** Rooma 4.25; 6.7; 10.4. **13:41 13.41** Hab. 1.5.

⁴³ Makø tøkøgi ønji a kuvø dø'wa, ønji lajə nyi'u tø tii, Yahudiinø da ønjitø gimø aagi diinø nja Yahudiinø patø. I Bulusø da Barønaba a wabø ka tii kaa tøya ndzaa dø ngeerønø agi nja øætø dñi Əntanfə ka tii.

⁴⁴ Zhi'wanø nja uusøra nja øpisøkø dñi dzawø, wata ønjø a ønslyagi pøbø asøkø vøranø aasøkø kuvø dø'wa ka fa wabønø nja Əntanfə.

⁴⁵ Makø nee hara Yahudiinø kø dzii ønji dø nø lajə, kø shirøhø tii ka i Bulusø, tøya dfa ka ci mabizhinø, tøya dzø da dzaananø tø ci.

⁴⁶ Amma, ma i Bulusø da Barønaba, kø wabi tii ka tii yadø nğwalønø, tøya ba, "Kø ndzaa tyasø, a takøjwa ønji ba koonø wabønø nja Əntanfə taabu'u ka hara slikørønø. Amma, makø kø kaaree unø, una baarii oo'i, madøbeemø koonø nø upaa øpinø nja ca'ø ndøjwø ndøjwø, yoo, a zhi'ugiinø søgeenø aabii hara slikørønø.

⁴⁷ Acii ha'ø bii Slandanø keenø, øjki ci,

'Kø kapaa nyi tø hø kaa ha ndzaa

ka børønø nja hara slikørønø,

ha ndzaa ka røgwa nja mbødønø

ha'ø mbu'unøkii ka muudinø nja duuniya patø øsø.' "

⁴⁸ Makø fii ønjitø øntaa Yahudiinø ha'ø, kø dñi tii moodasøkø, tøya dfuunøtø tø Slandanø putø nja wabønøkii. Ma ønjitø ta'i Əntanfə tø tii ka upaa øpinø nja ca'ø ndøjwø ndøjwø, kø vii tii goonja.

⁴⁹ Kø tøkøgi wabønø nja Slandanø taa dama patø anø hanyinøkii øsø.

⁵⁰ Amma Yahudiinø a tsøvutø tø matakøjwanyinø nja vøranø da hara makinø øtø da mæghevønø; ma makiita, ønji gøra'unø ka Əntanfə nø tii øsø. Tøya madøe ka wabønø agyanø i Bulusø da Barønaba. Tøya lakøønø tø tii anø hanyinatii.

⁵¹ Ma tøya dzø dø palønø satii, tøya gwa'agi børebøre nja fiðinatii agyanøtii ka baariinø ka tii oo'i, pooshi tii agi haalatii ma'ø. Wata tøya palø aa Ikuniya.

⁵² Ma ønji nø'unø nja Antakiya, kø dñi tii moodasøkø ka shanjø. Kø ndzaa tii da i Malaaba Ma'yanø asøkø ødzømetii øsø.

14

I Bulusø da Barønaba dø Ikuniya

¹ Ma dø Ikuniya øsø, kø gimø i Bulusø da Barønaba aasøkø kuvø dø'wa nja Yahudiinø, tøya waaza ka ønji dø gazhi'waanø. Ha'ø bøkøki nø ønjitø vii goonja ka Slandana, Yahudiinø da hara slikørønø patø.

² Amma, ma Yahudiitø kaaree ka vii goonja ka Slandana, kø madøe tii ka ødzøme nja hara slikørønø kaa tøya børapaa tø ønji nø'unø.

³ Kø ta'avø i Bulusø da Barønaba dø Ikuniya ka waazanø ka ønji agyanø Slandanø yadø nğwalønø taa gi'u. Tøya waaza agyanø pwapoonaakii. Slandanø a vii ka tii baawødø nja dfa sø nja hurøshishinø kama kama ka baariinø oo'i, ma sètø ci tøya ba, goonja.

⁴ Amma kø tøkøgi ønji kurøgø børa'i asøkø vøranø. Hara ønji, a ba'a Yahudiinø nø tii. Hara ønji øsø, a ba'a masløkøe ønja.

⁵ Kø mwayi hara slikørønø da Yahudiinø da gayinatii cibeenø ka masløkøe ønji dø kaalanø tø tii dø faariinø,

⁶ asee, kø gi aa limøtii nø sètø mwayi ønji dānø dø tii. Wata tøya huyi satii aano hanyinø nja Likaniya, waatoo aa Lisøtira da Dyarøba da hara vøraatø gunjutø dø hanyinøkii.

⁷ Tøya waaza Njuni Habara nja Slandanø davø.

Kaalanø tø Bulusø dø Lisøtira

⁸ Tø'i øndø'i øndø dø Lisøtira, pooshi sødøkii ndalø bahø wiigi'inø. Makø pwayi ønji tø ci, hurøndzøme nø ci. Mashimø ca wii shanjø.

⁹ Ma ka øndø'i uusøra, ca fa waazanø nja Bulusø. Bulusø a tsaamø tø ci. Ma nee ci, ma øndøtsa, kø vii ci goonja, kø døbeø ca upaa mbødøpaano.

¹⁰ Bulusø a madøe ka uurakii, øjki ci, "Madøtø køjø anø sødøku." Wata hatø øndøtø a madøtø, ca wii.

¹¹ Makø nee danjkana ka sètø dñi Bulusø, tøya madøe ka uuratii, tøya ba dø uura nja ønji Likaniya, "Kø jimagøre øntanføyinø aabii amø makø ønja."

¹² Tøya døkø lømø ka Barønaba "'Jawusø". Ma Bulusø øsø, tøya døkø ka ci "*Heerømesø" puta dñi ci ka njwanjwø wabønø.

¹³ Ma dawa, tæ'i kuvø uuløma øtø ci tøya 'wa Jawusø, a uura mayi nga vøranø. Wata limanø nga uulømekii a ngøøø bubuñnyinø, ca zadøtø dø gudøza, ca kira aa uura mayi nga vøranø kaa tøya ða sataka da ønja ka i Barønaba da Bulusø.

¹⁴ Amma, makø fii i Bulusø ha'ø, tøya tsaatsagi køjeerønø ashitii ka ðaariinø oo'i, kø ðøzhi søkøtii ka shanø. Tøya huyi aagi ønja, tøya dzø dø madøe ka uuratii, øñki tii,

¹⁵ "Una! ka mi cuuna ða ha'ø kwa? Ma inø kamø, øñji niinø makø noonø. Kø kireenø koonø Njunyi Habara koonø bwasee ka mazaðø uushi'iitsa, una nø'u tø øntañfø øndø vii øpinø. Ci tagii ha dadagø da ha apanø da uunøva da sètø asøkøtii patø.

¹⁶ Ma nga ñukø, kø bwasee ci ka slikerønyinø patø kaa tøya paaslø uushi'inatii.

¹⁷ Patø da ha'ø, mabwaseemø ci ka naakii nø yadø seeda, agi ðanø nø ci koonø nga'øønø, ca ndzøømø koonø vønø, ca vii koonø ñjunyi cifanø, ca øburøtø tuunø dø zøma, ca vii koonø moodasøkø øsø."

¹⁸ Taa ngahi kø wabi tii ka tii wabøøtsø patø, ngahø tøjapaa tii tø tii ka ða ka tii sataka.

¹⁹ Asee, tæ'i hara *Yahudiinø shi aa døvø daga dø Antakiya da Ikuniya. Tøya shi ka tsøvutønø tø ðañkana. Tøya kaala tø Bulusø dø faariinø, tøya øløgø tø ci aa ba'a vøranø. Ma nø tii ka nøhønø, kø øntøgø ci.

²⁰ Amma øñji nø'unø a shi, tøya dzatø dø nø aabiikii, ca madøtø, ca ønøgøø aasøkø vøranø. Pukønø nga ha, tøya madø tii da Barønaba, tøya palø aa Dyarøba.

²¹ Makø waazii tii Njunyi Habara asøkø vøranøkii, kø upaa tii øñji nø'unø lanø. Ma daba'økii, tøya ønø aa Lisøtira da Ikuniya da Antakiya øtø anø hanyinø nga Pisidiya.

²² Ma asøkø vøranyiitsa, kø vii tii ngøeerønø ka øñji nø'unø, tøya ba ka tii, wa tøya køñø anø vii goonñgatii. Tøya tsakø banø ka tii oo'i, see dagi cibø lanø upaanaamø dømønø aagi ñwanjuunø nga øntañfø.

²³ Daba'ø ha'ø, tøya taadøcii ka tii matakøjwanyinø asøkø taa ngutø Ikøliisiya, tøya ða dø'wa da suumaya, tøya kavø tø tii aacii Slandanø øtø vii tii ka ci goonñga.

Ønønø nga i Bulusø da Barønaba aa Antakiya

²⁴ I Barønaba da Bulusø a pitøgi asøkø hanyinø nga Pisidiya, tøya mbu'u aanø hanyinø nga Pamøfliya,

²⁵ tøya waaza wabønø nga øntañfø ka øñji dø Pirøga. Ma daba'økii, tøya madø, tøya palø aa Ataaliya.

²⁶ Tøya dømø kumbawalø davø, tøya palø aa Antakiya, waatoo vøraatø shi øñjø a kavø tø tii aacii øntañfø kaa ca ða ka tii pwapoonø agi slønø, waatoo øtsø uudøpaa tii.

²⁷ Makø mbu'i tii aa døvø, tøya dzaadzatø dø øñji nø'unø, tøya ba ka tii habara nga sètø ðii øntañfø daciitii da makø sètø wunøgø ci ka hara slikerønø røgwa nga vii goonñga.

²⁸ Tøya ta'vee tii da øñji nø'unø davø.

15

Dza dø nø nga matakøjwanyinø dø Urusaliima

¹ Tæ'i hara øñji shi daga dø Yahudiya aa Antakiya, tøya dzøgunø ka øñji nø'unø, tøya ba, "Madø *maryaminamuunø makø nga alø'aada nga Muusa, pooshi unø ka upaa luupaanø."

² Kø ðii i Bulusø da Barønaba mabizhinø da øñjitsa. Wabønøkii a gwazøgi ka shanø. Makø uurøgi haalakii aanøtii, øñjø a sløkee ka i Bulusø da Barønaba da hara øñji nø'unø aa Urusaliima, kaa tøya dzø aabii masløkee ønja da matakøjwanyinø nga Ikøliisiya agyanø wabøøtsa.

³ Makø sløkee øñji nø'unø ka tii, tøya madø, tøya paløgi dasøkø hanyinø nga Finikiya da nga *Samariya, tøya dzø dø baaba habara nga zhi'inø nga hara slikerønø ka øñji nø'unø. Fanø nga øñji nø'unø ha'ø, agi ðanø nø tii moodasøkø.

⁴ Makø mbu'i tii aa Urusaliima, kø liwø øñji Ikøliisiya da masløkee øñji da matakøjwanyinø nga Ikøliisiya tø tii dø moodasøkø. I Bulusø a baaba ka tii sètø slønøyi øntañfø daciitii patø.

⁵ Amma hara øñji nø'unø kurøgø nga Farisanyinø a madøtø, tøya ba, "Ma øñjitsa, tyasø, see a ryaminø tii, øñjø a ba ka tii tøya nø'u bariya nga Muusa."

⁶ Wata masløkee øñji da matakøjwanyinø nga Ikøliisiya a dza dø nø ka tsaamønø agyanø wabøøtsa.

⁷ Makə ta'avə tii ka daada wabənə ahadatii, Piita a madətə, əŋki ci: "Ndzəkəŋushi'ina, makə sətə shii unə, daga ŋukə ta'i Əntaŋfə tə nyi ahadoonə kaa hara slikerənə a fa Nŋunyi Habara da maki, təya luuvə.

⁸ Kə shii Əntaŋfə ədzəmə ŋga taa wu patə, ca seeda tə tii də vii ka tii Malaaba Ma'yanə makə sətə vii ci kaamə əsə.

⁹ Matəkeemə ci ahadaamə da tii. Putə ŋga vii goonḡatii kubəgi ci ədzəmətii makə naamə.

¹⁰ Makə ha'ə dŋi əna, ka mi saŋə cuuna alə haliminə ŋga Əntaŋfə də kaanə ka əŋji nə'unə tə bariya ŋga Muusa? Taa amə da dzədzəshi'inaamə maa, kə təkuree amə ka nə'utə bariyaakii.

¹¹ Amma kə vii amə goonḡa oo'i, putə ŋga pwapoonə ŋga Slandanə Yeesu upaa amə luupaanə makə sətə upaa tii natii əsə."

¹² Dabaala a ndzaa kəfa'ə, təya ənə ka fanə a ma i Barənaba da Bulusə, təya ba ka tii sə ŋga hurəshishiitə dŋi Əntaŋfə ka hara slikerənə daciitii.

¹³ Makə uudəppaa tii wabənə, Yakubu a madətə, ca jikəvə, əŋki ci: "Fatəmə, ndzəkəŋushi'inə.

¹⁴ Əndzə'i əna bii Simoonə kaamə makə sətə 'watəgi Əntaŋfə nəhənə tə hara slikerənə kaa ca tadəgi hara əŋji agitii, təya ndzaa ka əŋjaakii.

¹⁵ Kə dŋi wabəətə mbərə mbərə da ŋga anabiinə makə sətə dŋi manaahəkii oo'i,

¹⁶ 'Əŋki Slandana: Ma aakəŋwa, ka shinə nə nyi ka hadatəginə də yi ŋga *Dawuda ətə saawagi.

Ka ŋgərənə nə nyi sətə sasaawagi,

nya ənə ka haadətəginə, nya kəŋjəe,

¹⁷ kaa hara əŋjə a alə tə nyi Slandanətii,

waatoo patənə ŋga hara slikerətə 'wii nyi

kaa təya ndzaa ka naaki.

¹⁸ Ha'ə bii Slandanə ətə bagi uushi'iitə daga ŋukə.' "

¹⁹ Yakubu a tsakə banə, əŋki ci, "Ma nee nyi naaki, ma hara slikerənə ənə ca zhi'wa aabii Əntaŋfə, gaama irələ tə tii.

²⁰ Amma, naahaamə ka tii ləkaləkətə də banə, ga təya adə zəmətə dŋi əŋji ka uuləminə taa sləmənyinə, acii ma ətsa, ajjijinə. Ga təya aləhiinə, ga təya tsəbə luutə malamə əŋji uurakii, ga təya adə idəna. *

²¹ Acii ma bariya ŋga Muusa, daga ŋukə, taa ka ŋgutə vərənə patə, tə'i əŋji waaza agyanəkii, əŋjə a janḡa asəkə *kuvə də'wanyinə taa ŋgutə *uusərə ŋga əpisəka."

Ləkaləkətə ka hara slikerənə əŋji nə'unə

²² Fanə ŋga masləkee əŋji da matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya ləbə da əŋji Ikəliisiya patə tə wabəətsa, wata təya anə uura ŋga tadə əŋji ahadatii, kaa təya sləkee ka tii a Antakiya, tii da i Bulusə da Barənaba. Wata təya tadə tə Yahuda ətə ci əŋjə a 'wa Barəsaba, tii da Silasə. Matakəŋwanyinə nə tii ahada əŋji nə'unə əsə.

²³ Wata təya sləkee ka tii də ləkaləkətəkii. Wiinə sətə nyaahə tii asəkə ləkaləkətəkii: "Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka hara slikerənə əŋji nə'unə də Antakiya da Siriya da Silikiya. Ma ləkaləkətəna, daci inə ndzəkəŋushi'inuunə masləkee əŋji da matakəŋwanyinə ŋga Ikəliisiya də Urusaliima. Kə nəhəppaa inə tuunə patə.

²⁴ "Kə fii inə oo'i, kə gi hara əŋji ahadeenə, təya dzə ka madəe ka hanḡkala goonə də wabənə, təya kədəppaa tuunə. Ma ətsa, əntaa inə bii ka tii d'anə ha'ə.

²⁵ Ma caamiinə, makə kə gi wabənə geenə ka rəḡwa rəŋwə, kə dəbee ina tadə əŋji ahadeenə, ina sləkee ka tii koonə, təya dzə da i moodəkii gaamə Barənaba da Bulusə.

²⁶ Ma təya, kə vigi tii əpinatii ka putə ŋga slənə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

²⁷ Ci nee unə ka i Yahuda da Silasə ahadoonə, tii na ba koonə də matii sətə nyaahinə.

²⁸ Kə kadəesəkə ka Malaaba Ma'yanə da inə patə oo'i, geena tsakəənə koonə kərənə pamə palee ka uushi'iitə ndzaa tyasə, waatoo,

²⁹ goona adə sətə dŋi əŋji ka uuləminə taa sləmənyinə, goona adə idəna, goona tsəbə luutə malamə əŋji uurakii, goona aləhiinə. Madə kə təŋapaa unə noonə nə ka daada tsarə uushi'iitsa, ka ndzaanə nuunə jamə. Ta'avəmə jamə."

15:7 15.7 10.1-43. 15:8 15.8 2.4; 10.44. 15:9 15.9 10.35. 15:10 15.10-11 15.19; Gal. 2.16; 3.10-12; Af. 2.5-8. 15:12 15.12 2.22. 15:16 15.16-18 Am. 9.11-12; Isaa. 45.21. 15:19 15.19 Gal. 5.3. * 15:20 15.20 15.29; 21.25; ka uuləminə: 1 Koor. 8.1-13; 10.23-33; aləhiinə: Leew. 18.6-18; adə idəna: Leew. 17.10-16. 15:21 15.21 13.15. 15:22 15.22-29 11.18; 16.4. 15:24 15.24 Gal. 1.7; 5.10. 15:28 15.28-29 10.19; 15.20; Luka 11.46.

³⁰ Makə kapaa ənji tə i Bulusə, təya palə aa Antakiya, təya dzatə də ənji nə'unə, təya vii ka tii ləkələkatəta.

³¹ Makə janğatə tii, kə dīi tii manjushinə ka shanə acii kə vii wabəətsə ka tii ngeerənə.

³² Ma i Yahuda da Silasə, *anabiinə nə tii, kə wabi tii nğaanğə'a kə ənji nə'unə, təya tsakə ka tii ngeerənə.

³³ Makə baneə tii davə gi'u, ənji nə'unə a kəree ka tii də jamənə. Yahuda da Silasə a ənə aabii ənjitə sləkee ka tii. [

³⁴ Amma, ma nee Silasə, kə dəbee ca ənəgi davə.]

³⁵ Ma i Bulusə da Barənaba, kə ənəgi tii də Antakiya, təya dzəgunə ka ənja, təya dzə də waaza wabənə nğa Slandana, tii da hara ənji nə'unə lanğ əsə.

Təkənə nğa Bulusə da Barənaba

³⁶ Makə ta'avə tii davə, Bulusə a ba ka Barənaba, "Ənaaywə ka caamatə ənji nə'utə shi anğwa waazii ka tii wabənə nğa Slandanə taa ka nğutə vərənə, kaanğwa tsaamətə taa iitə nə tii agi nə'unə."

³⁷ Ma Barənaba əsə, kə mwayi ci 'waanənə tə Yoohana ətə ci ənjə a 'wa Marəkusə. ³⁸ Amma kə caamə Bulusə, madəbeemə Yoohana a dzə da tii, acii kə shi ca bwasee ka tii də Paməfliya, ma'uudəpaamə ci slənəkii da tii.

³⁹ Wata təya dfaanə mabizhinə, təya təkəgi. Barənaba a nğərə tə Marəkusə, təya dəmə kumbawalə, təya palə aənə hanyinə nğa Kipərusə.

⁴⁰ Amma, ma Bulusə, kə nğirə ci tə Silasə. Makə dīi ənji ka tii də'wa, təya kavə tə tii aacii Slandana kaa ca dfa ka tii pwapoonə agi wiigi'inatii, wata təya palə.

⁴¹ Kə wiigi'itə i Bulusə hanyinə nğa Siriya da nğa Silikiya, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə kaa təya tsakə ndzaanə də ngeerənə agi vii goonğatii.

16

Nə'unə nğa Timooti tə i Bulusə da Silasə

¹ I Bulusə a mbu'u aa Dyarəba da Lisətira. Təya lapaa əndə'i əndə nə'unə davə ətə dīi ləməkii Timooti, uuzənə nğa əndə'i mitə Yahuda. Ma miita, əndə nə'unə nə ki əsə. Ma dīi, əndə Gərikə nə ci. *

² Ma Timooti, agi dəlaginə nə ənji nə'unə nğa Lisətira da Ikuniya də ci.

³ Kə uu'i Bulusə kaa təya wiigi'i tii da Timooti, wata ca nğərə tə ci, ca *ryaminyagi tə ci, acii kə shii Yahudiitə davə patə oo'i, ma dīi, əndə Gərikə nə ci.

⁴ Ma daba'əkii, təya ndzanə wiigi'inə ka vərə ka vərə, təya dzə də baabanə ka ənji nə'unə tə bariyatə kapaa masləkee ənji da matakənwanyinə nğa İkləisiya də Urusaliiima kaa təya nə'utə.

⁵ Də ha'ə kiñə ənji nə'unə ndihə ndihə agi vii goonğatii. Taa nğutə uusərə patə nə lanğənatii ka tsakənə əsə.

Nenə nğa Bulusə ka əndə Makiduuniya dagi səniinə

⁶ Ma daba'əkii, kə mwayi tii dzənə ka waaza wabənə nğa Slandanə aənə hanyinə nğa Asiya, amma kə tənəpaa Malaaba Ma'yanə tə tii. Wata təya paləgi aənə hanyinə nğa Firigiya da nğa Galatiya.

⁷ Makə mbu'i tii aagyanə ribinə nğa hanyinə nğa Misiya, təya alə dəməgərənə aənə hanyinə nğa Bitiniya. Amma maluuvmə Ma'yanə nğa Yeesu ka tii.

⁸ Wata təya pitəgi tə Misiya, təya jiməgərə aa Tərawasə.

⁹ Ma uusərakii davəfə, kə səniü Bulusə davə oo'i, kə nee ci ka əndə Makiduuniya kənjə, ca kədii tə Bulusə, ca ba, "Tyanğagi aənə hanyinə nğa Makiduuniya, kaa ha shi ka tsakənə tiinə."

¹⁰ Daba'ə səniinaakii, pii ina tasəka dzənə aənə hanyinə nğa Makiduuniya. Acii kə shii inə oo'i, Əntənfə 'wiü tiinə ka waaza ka tii Njunyi Habara.

Vii goonğa nğa Lidiya

¹¹ Wata ina dəmə kumbawalə də Tərawasə, ina kənjee da i aa Samutərasə. Pukənə nğa ha ina palə aa Niyapuli.

¹² Ina madə davə, ina palə aa Filipi, vərəatə palee də dfaunuunə agyanə əndə'i purəjanə nğa hanyinə nğa Makiduuniya, vərənə nğa ənji Rooma əsə. Ina baneə gi'u asəkə vərəatsa.

15:32 15.32 11.23,27. 15:37 15.37 12.12. 15:38 15.38 13.13. 15:39 15.39 13.4. 15:40 15.40 14.26.

* 16:1 16.1 14.6; Timooti: Rooma 16.21; 1 Koor. 4.17; Fil. 2.19; 2 Tim. 1.5. 16:2 16.2 6.3; Fil. 2.20,22. 16:3 16.3 Gal. 2.3-5; 1 Koor. 9.20. 16:4 16.4 15.22-29. 16:5 16.5 2.41. 16:6 16.6 10.19.

¹³ Ma *uusərə nga əpisəka, kə dəməgiinə aa uura mayi nga vərənə, ina dzə aama gəra. Mbu'u ka lapaanə niinə ha nga də də'wa nga Yahudiinə davə. Wata ina lapaa. Davə ndzaa inə, ina wabə ka makiitə dzii də nə davə.

¹⁴ Tə'i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Lidiya ca fa tiinə. Ma kya, mitə Tiyatira nə ki. Dərə də madizə kəjeerənyinə nga mandalə kwaba nə slənətə. Əndə ngwalənə tə Əntanjə nə ki əsə. Kə wunəgi Slandanə ədzəmətə. Ha'ə kya kavə hanjalatə ka sətə ci Bulusə a ba.

¹⁵ Kə liwə ki yibə bapətisəma da ənji yatə patə, kya kədii tiinə, əŋki ki, "Makə kə shii unə ndilə ndilə oo'i, kə vii nyi goongga ka Slandana, yoo, see a dzuunə ka nee ka yaaki." Kya tsakə kədiinə tiinə, keena palə.

Pa'ənə tə i Bulusə a furəshina də Filipi

¹⁶ Ma ka əndə'i uusərə, ina dzə ka ha nga də də'wa, ina lapaa əndə'i uundzə rəmənə, mava. Əndə ginaaji nə ki, agi kuranə nə ki uushi'inə kama kama putə nga ginaajiitə ashitə. Agi dzanə nə ki də kwaba lanə ka slanjiiinətə əsə də kwaarənə.

¹⁷ Wata nə'unə tiinə da i Bulusə nə ki, kya dzə də ka vərənə, kya ba, "Ma ənjitsa, ənji nga mad'uunə Əntanjə nə tii. Rəgwa nga luupaanə nə tii ka banə koonə."

¹⁸ Ha'ə kə ta'avə ki baanə lanə ka dənə makə ətsa. Ca zhimagi tə Bulusə asəkəkii ka shanjə. Ca zhi'wagi, ca ba ka ginaajiitə ashitə, "Wanyinə ca ba ka hə də ləmə nga Yeesu *Aləmasiihu: bwasee ka ki!" Wata pii ginaajiitə a bwasee ka ki ka saa'ita.

¹⁹ Makə nee slanjiiinətə oo'i, kə njiikəgi rəgwa nga upaanatīi, təya kəəsətə tə i Bulusə da Silasə, təya kərə tə tii aasəkə luuma aakəŋwacii ənji la gəŋwanə.

²⁰ Maka kira tii tə tii aakəŋwacitii, kə bii tii, əŋki tii, "Ma ənjina, agi gwazənə nə tii hanjala nga vərəana, wiinə boo, *Yahudiinə nə tii.

²¹ Agi dzəgunənə nə tii alə'aadatə madəbeemə kaamə, kaama slənəgi, amə ənji Rooma."

²² Dəŋkana a guŋuunə ka tii patə, mala gəŋwanyinə a səəfəgi kəjeerənə ashitii, təya ba ka ənjə a fəəslə tə tii də kurəpa.

²³ Makə fəsləgi ənji tə tii purə'i purə'i, təya fəfə tə tii, təya əjigərə tə tii aa furəshina, təya ba ka əndə nəhə furəshina kaa ca pa'əgi tə tii nga'ə.

²⁴ Fanə nga əndə nəhə furəshina naakii, wata ca ngərə tə tii, ca əjigərə ancakuvə nga furəshina, ca aanəgi səfətii ashi madiigərə rintənyinə.

²⁵ Ma ahada vəfə, Bulusə da Silasə a də də'wa, təya ka wanyanə ka Əntanjə. Ənji furəshina a dzə də fanə tə tii.

²⁶ Mata'avəmə dəŋwa'ə, hanyinə a gəgədzə patə. Ha'ə mwavəfə nga kuvə furəshina a udzəgi. Pii wata makuvənyinə a wunəgi patə. Mahyakahyaka'ə nga taa wu agi ənji furəshina əsə, kə piitəgi.

²⁷ Makə və'ihə əndə nəhə furəshina, ma ca nee, mawuunəkii nə makuvənyinə patə. Wata ca də'yagi ngila purəŋanaakii kaa ca bələgi naakii na. Ma nə ci ka nəhənə, kə huyipaa ənji furəshina satii.

²⁸ Amma Bulusə a madəe ka uurakii, ca ba ka ci, "Ga ha bələgi naaku na, ganə niinə patə!"

²⁹ Əndətə a ba ka ənjə a kira ka ci gunə, wata ca huyi aabii i Bulusə da Silasə, ca gərə'waanə akəŋwacitii. Shishinəkii a dzə də udzənə acii ngwalənə.

³⁰ Ca fə'yagi tə tii agyə, ca ba, "Ya əna, iitə dənəki kaa nya upaa luupaana?"

³¹ I Bulusə da Silasə a ba ka ci, "Vii goongga ka Yeesu Slandana: ka upaanə nə hə luupaanə da yaaku patə."

³² Wata təya wabə ka ci da ənji yaakii patə agyanə Slandana.

³³ Pii agi vədəkii ha'ə ca ngərə tə tii, ca cakubəgi ka tii uyiginatii. Saa'ikii yibə ənji ka ci bapətisəma da yaakii patə əsə.

³⁴ Ca kərə tə tii aa hakii aasii, ca ngiragi ka tii zəma, ca də moodasəkə da yaakii patə putə nga vii goongatii.

³⁵ Makə puki ha, mala gəŋwanyinə a sləkəe ka soojiinə ka banə oo'i: "Wa ənjitə a palə satii."

³⁶ Əndə nəhə furəshina a dzə ka banə ka i Bulusə, əŋki ci, "Kə sləkəe mala gəŋwanyinə ka banə koonə, a paluunə səgoonə. Acii ha'ə, gimagimə, una dzə səgoonə agi jamənə."

³⁷ Amma ønki Bulusø, “Akønɥwacii ønji føesli tii tiinø, wiinø malamø ønji keenø gønɥwanø, tøya øjgørø tiinø aa furøshina. Wiinø øsø uushi rønɥwø niinø da ønji Rooma. Yoo, tøya kapaa tiinø dø ma'umbeekii nii? Pooshi ka ðanø! Wa tøya shi dø natii na, tøya shi ka kapaanø tiinø.”

³⁸ Soojiinø a ønøpaa dø wabønøkii ka mala gønɥwanyinø. Makø fii tii oo'i, uushi rønɥwø da ønji Rooma nø i Bulusø da Silasø, kø nɥwaløgi tii.

³⁹ Wata tøya shi ka kødii tifyaginø aciitii, tøya kapaa tø tii, tøya ba ka tii, wa tøya bwasee ka vøranøkii.

⁴⁰ I Bulusø da Silasø a gimagi asøkø furøshina, tøya palø aasii aa ha Lidiya, tøya lapaa ønji nø'unø davø, tøya wabø ka tii kaa tøya ndzaa ndihø ndihø dø nɥgeerønø agi nø'unø tø Slandana. Ma daba'økii, tøya palø satii.

17

Masløkee ønji dø Teesaloonika

¹ Kø gi tii dasøkø vøranýinø nɥa Amfipuli da Apulooniya, tøya mbu'u aa Teesaloonika, hatø ðii *kuvø dø'wa nɥa Yahudiinø davø.

² Bulusø a dzø aa døvø aa kumu, makø sètø sønøavø ci ka ðanø taa da patø. Luuma makkø nø ci ka wabønø da ønja, ca dzø dø jønɥanø asøkø malaaba løkøløkato.

³ Ca wabø ka tii, ca baarii ka tii tantanyinø nɥa sètø bii malaaba løkøløkato oo'i, ma *Alømasiihu, see a sa ci nɥgøra'wa, ca øntø, ca madøtø agi mamøtø ønja. Ca ba øsø, “Yeesu ønø cii kya ba koonø, ci nø Alømasiihu.”

⁴ Hara ønjø a luuvø, tøya nø'ushi da i Bulusø da Silasø. Ha'ø øsø lanø agi ønji Gørikø øtø ca gø'ø'u ka øntønø. Matakønɥwanyinø nɥa makinø lanø løbøtøgi dø nø da tii øsø.

⁵ Amma kø shirøhø Yahudiinø ka tii. Tøya dzatø dø badawiinø nɥa vøranø, tøya jagi dø ønji dø kaala bwaya vurønø, tøya dzø ka øbgi yi nɥa Yasoone, tøya alø tø i Bulusø da Silasø davø kaa tøya nɥgiragi tø tii ka ønja. *

⁶ Amma paa tii lapaa tø tii. Wata tøya køsønø tø Yasoone da hara ønji nø'unø, tøya kørø tø tii aakønɥwacii gayinø nɥa vøranø, tøya madøe ka uuratii, tøya ba, “ønjitø gwazøtø nø nɥa ønji taa dama patø, watiinø kø shi aa hanø øsø.

⁷ Yasoone a luu tø tii gakkii asii. Wiinø patønattii kø kaanø tii sødø ka bariya nɥa maduunø nɥwanø nɥa ha dø Rooma, tøya ba: tø'i øndø'i nɥwanø øtø ðii lømøkii Yeesu.”

⁸ Makø fii gayinø da ønji nɥa vøranø tø wabøøtsa, hanɥkalattii a madøgi patø.

⁹ See dø makø ki'i Yasoone da hara ønji kwaba taabu'u kapaa gayinø tø tii.

Masløkee ønji dø Biriya

¹⁰ Pii ndzøkønɥushi'inø a kørøe ka i Bulusø da Silasø aa Biriya davøðø. Makø mbu'i tii aa døvø, tøya dzø aa *kuvø dø'wa nɥa Yahudiinø.

¹¹ Ma Yahudiitø davø kamø, kø palee tii ka øtø dø Teesaloonika dø hiima, kø banee tii ka hanɥkalattii ka fa wabønø nɥa Slandana. Kø ðii tii gazhi'waanø nɥa tsaamøtønø asøkø malaaba løkøløkato uuserø patø, kaa tøya shii taa goonɥa nø sètø fii tii.

¹² Acii ha'ø lanø agitii vii goonɥa. Lanø øsø agi matakønɥwanyinø nɥa makinø nɥa Gørikø da nɥguyirønø vii goonɥa.

¹³ Amma, makø fii Yahudiinø nɥa Teesaloonika oo'i, agi baabanø nø Bulusø wabønø nɥa øntønø dø Biriya øsø, tøya dzø ka tsøvutønø tø danɥkana davø.

¹⁴ Pii wata ndzøkønɥushi'inø a kørøe ka Bulusø aama uunøva. Amma Silasø da Timooti a ønøgi davø.

¹⁵ Ma ønjitø kørøe ka Bulusø, kø gi tii da i ci kura'ø aa Ateena. Ma tøya ønya satii aasii, Bulusø a sløkee ka tii kaa tøya dzø ka banø ka i Silasø da Timooti oo'i, wa tøya shi ka lanø tø ci pii pii.

Ndzaanø nɥa Bulusø dø Ateena

¹⁶ Ma Bulusø a gøra tø Silasø da Timooti dø Ateena, kø zhima tø ci asøkøkii makø nee ci, taa aa døma patø tsaamøgi ci, see uuløminø neenøkii asøkø vøranøkii.

¹⁷ Ci ðii gi ci aakønɥwa dø wabønø ka ønji uuserø patø. Taa dama gi ci patø asøkø vøranøkii, taa a luuma lii ci ønja ca wabø ka tii, taa asøkø kuvø dø'wa ca wabø ka Yahudiinø da ønji gø'ø'unø ka øntønø.

16:37 16.37 22.25-29; 23.27. 16:40 16.40 11.23. 17:1 17.1-9 1 Tees. 2.1-2. 17:2 17.2 9.20; 13.5,14,44; 14.1; 16.13; 17.10,17; 18.5,26; 19.8-9; 28.17. 17:3 17.3 3.18. 17:4 17.4 13.50; 16.14; 17.17. * 17:5 17.5 Yasoone: Rooma 16.21. 17:6 17.6 16.20. 17:7 17.7 Luka 23.2; Yooh. 19.12. 17:10 17.10 17.2. 17:11 17.11 Yooh. 5.39. 17:12 17.12 11.18. 17:13 17.13 14.5,19; 1 Tees. 2.14-16. 17:17 17.17 17.2.4.

¹⁸ Hara ənji dzəgunənə agi kurəgə nga *Abikuriyanyinə da Sitookanyinə, kə lii tii tē Bulusə. Hara ənji ahadatii a ba, "Mi sanə nə əndə waazaanə ka gəgəmənə ha'a? Mi mwayi ci bana?" Hara ənjə a ba, "Mbu'u ma nə ci ka waazanə, agyanə sə nga paslənə nga məshipətə ənji pamə." Ma wabi tii ha'ə, acii ma Bulusə, agyanə Yeesu da agyanə madənə agi maməətə ənji cii kəya wabə.

¹⁹ Wata təya ngərə tē ci, təya kərə tē ci aakənwacii mətərəkina anə d'angərə ətə ci ənjə a 'wa Ariyapaga, təya ba, "Nga'ə keenə nə fa sətə bii kura waazaatse d'ii hə,

²⁰ acii kə kira hə keenə sətə mashimə liminiinə a fii. See a ba hə keenə sətə cii kəya ba."

²¹ Ma bii tii ha'ə, acii ma ənji Ateena da mu'umiitə davə patə, pooshi əndə'i uushi nji təya də, see baaba kura uushi'inə taa fa kura wabənə.

²² Wata Bulusə a madətə ahada mətərəkina nga Ariyapaga, ənki ci, "Unə ənji Ateena, kə nee nyi taa ka ngutə rəgwa patə, ənji diina nuunə.

²³ Acii ma nya dzə də wiinə asəkə vərənə goonə, kə lapaa nyi uushi'iitə cuuna paslə ka tii. Ha'ə nya lapaa ha nga də sataka ətə nyaahə ənji ashikii: ka Əntanfə ətə mashiimə ənji. Yoo, ma ətə cuuna paslə mashiimuunə d'iya, tē ci cii kya ba koonə.

²⁴ Əntanfə ətə tagii duuniya patə da uushi'iitə asəkəkii patə, ci nə Slandanə nga ha dadagə da ha a panə. Paa ci ka ndzaanə asəkə kuvə gərətə ghənyi ənji də ciinə.

²⁵ Ha'ə əsə paa ci ka alə tsakənə tē ci, makə d'ii ci pooshi uushi cii kəya moo acii ənda, acii ci vii əpinə ka ənji da taa mi patə.

²⁶ Də əndə rəjwə 'watəgi ci taga slikərənyinə nga ənji patə kaa təya ndzaa taa dama patə asəkə duuniya, ca kəjəe ka saa'i da i ribinə nga ndzaanatii əsə.

²⁷ Ma d'ii ci ha'ə, kaa təya alə tē Əntanfə, təya də gazhi'waanə nga raramənə, mbu'u ka lapaanə nə tii tē ci, taa ngahi paa ci dzadə da taa rəjwə agyaamə.

²⁸ Daciikii caama mbədfə, ama gugufə, ama ndzaanə. Kə d'ii makə sətə bii hara ənji kaala wanyanə goonə oo'i: goonja, slikərənaakii naamə.

²⁹ Yoo, makə d'ii ci, slikərənə nga Əntanfə naamə, madəbeemə ama hiima oo'i, kə pusha Əntanfə da matsahu furə tibisa, taa viiza taa faara ətə tsahutə əndə də ciinəkii agi hiimaakii.

³⁰ Ma nga njukə, pooshi Əntanfə nja ka nə ka ghatə shiinə nga ənda. Amma ma nga əna, agi banə nə ci ka patənə nga ənji taa dama patə, wa təya baanə ka ci.

³¹ Acii kə kəjəe ci ka uuserə nga də gəjwanə ka *duuniya patə. Də goonja nii kəya də daci əndətə ta'i ci. Kə baarii ci tantanyinəkii ka ənji patə də madəenə ka ci agi maməətə ənja."

³² Makə fii ənji wabənə nga Bulusə agyanə madənə agi maməətə ənja, hara ənjə a njusə tē ci, hara ənji əsə a ba, "Ka ənyanə niinə ka fa wabəətsə a maku."

³³ Wata Bulusə a madəgi saakii ahadatii.

³⁴ Amma hara ənjə a dzə aabiikii, təya vii goonja ka Slandana. Ahadatii nə Diyanisiya, əndə nga Ariyapaga, da i əndə'i minə ətə d'ii ləmətə Damarisə, da hara ənja.

18

Bulusə də Koorintiya

¹ Daba'ə ha'ə, Bulusə a madə də Ateena, ca palə aa Koorintiya.

² Makə mbu'i ci, kə gujəgərə tii da əndə'i əndə Yahuda ətə d'ii ləməkii Akila. Əndə Puntu nə ci. Mata'avəmə ci makə shi ci aa dəvə aa vərə tii da minaaakii Pərisəkila. Kə ma'ya tii də Rooma anə hanyinə nga Italiya acii kə bii njwanjwə Kalawudiyu oo'i, *Yahudiinə patə, wa təya madəgi asəkə vərənəkii. Ci d'ii gi tii aa Koorintiya. Bulusə a dzə ka nəhəpaanə tē tii. *

³ Makə lapaa ci oo'i slənatii rəjwə, waatoo, təslə kuvə kuvə'unə, wata ca ənəgi abitii.

⁴ Ca dzə də baaba wabənə nga Əntanfə asəkə *kuvə də'wa taa ngutə uuserə nga əpisəkə patə, ca dzə də zhi'wanə də Yahudiinə da Gərikanyinə kaa təya nə'u njunyi rəgwa.

⁵ Makə mbu'ya i Silasə da Timooti daga anə hanyinə nga Makiduuniya, Bulusə a bwasee ka slənətə njii kəya də, ca dzə aakəjwə də waazanə, ca baarii furəjə ka Yahudiinə oo'i, Yeesu nə *Matadəkii nga Əntanfə.

17:18 17.18 4.2; 1 Koor. 1.22. 17:24 17.24 7.48; Jab. 146.6; 1 Meem. 8.27. 17:25 17.25 Jab. 50.10-13. 17:26 17.26 Dzək. 32.8; Ayb. 12.23. 17:27 17.27 Isaa. 55.6. 17:28 17.28 'Wat. 1.27. 17:29 17.29 19.26; Isaa. 44.9-20. 17:30 17.30 14.16; Rooma 2.4. 17:31 17.31 3.15; 10.42. * 18:2 18.2 Akila: Rooma 16.3; 1 Koor. 16.19; 2 Tim. 4.19. 18:3 18.3 20.33-34; 1 Koor. 4.12; 9.12-18; 1 Tees. 2.9; 2 Tees. 3.7-9. 18:5 18.5-11 11.18. 18:5 18.5-6 3.26; 5.42.

⁶ Makë dñi tii ka ci mabizhinø, tøya dzø dø dzaananø tø ci, ca gøgøragi børebøre nga køjeerønaakii ka baariinø ka tii oo'i, kø shigi ci agi haalati; ønki ci, "Ma nyi kamø, pooshi kørønø goonø agyanøki ma'ø. Amma agyanuunø søgoonø. Daga ønshinø aa ha hara slikørønø dzønøki."

⁷ Dø ha'ø bwasee ci ka tii, ca palø saakii aasii aa ha øndø'i øndø øtø dñi lømøkii Titusø Yasøtu. Øndø paslønø tø Øntanfø nø ci, øtø dñi yaakii atangala *kuvø dø'wa.

⁸ Ma gawø nga kuvø dø'wa øtø dñi lømøkii Kørisøpusø, kø vii ci goongø da yaakii patø ka Slandana. Ha'ø øsø tø'i hara ønji Koorintiya lanø, makø fii tii waazanø nga Bulusø, kø vii tii goongø. Ha'ø tøya luu yibø bapøtisøma.

⁹ Ma ka øndø'i wøda, kø wabi Øntanfø ka Bulusø dagi søniiønø, ønki ci ka ci, "Ga ha ngwalø, waazawø ka ønja, ga ha ndzaa køda'ø.

¹⁰ Acii kødøhø da hø nø nyi. Aciikii ha'ø, pooshi øndø ca uree ka hø. Lanø nø ønjaaki asøkø vøraana."

¹¹ Wata Bulusø a ndzaa davø, ha'ø føzø rønjwø da løgidø kuwa. Ca dzø dø dzøgunø ka ønji wabønø nga Øntanfø.

¹² Amma, makø dñi Galiya ngwamønø agyanø hanyinø nga Akaya, Yahudiinø a løbø dø na, tøya køsøtø tø Bulusø, tøya kørø tø ci aakønjwacii gønjwanø,

¹³ ønki tii, "Ma øndønø, agi isøkwanø nø ci tø ønji ka paslønø tø Øntanfø ka røgwatø tønøpaa bariya."

¹⁴ Ma øtsø kødøhø kaa Bulusø a wunøpaa makii kaa ca wabø, wata Galiya a løwugi røgwa, ca ba ka tii, "Unø Yahudiinø, maci øndø'i bwaya uushi pamø dñi ci, kø njii kya fa tuunø.

¹⁵ Amma, makø mabizhinø agyanø wabønø saakii da lømønynø da bariya goonø, unø søgoonø nø tsaamøtønø. Ma nyi kamø, paa nyi ka la gønjwanø nga tsarø uushi'iitsa."

¹⁶ Wata ca lyakagi tø tii asøkø kuvø gønjwanø.

¹⁷ Wata tii patø, tøya køsøtø tø Sasøtinasø, gawø nga kuvø dø'wa, tøya føslø tø ci akønjwacii gønjwanø. Amma, taa gi'u, makulamø aasøkø Galiya.

Ønønø nga Bulusø aa Antakiya

¹⁸ Makø cakø Bulusø baneenø lanø da ønji Koorintiya, ca ba ka tii a madø ci ha'ø. Ca dzø, ca isøgi nækii asøkø vøranø nga Kønkeraya ka baariinø oo'i, kø mbu'utøgi ci dø aløkawaløtø shi ca dñi. Ma daba'økii, ca dømø kumbawalø da i Pørisøkila da Akila, tøya palø aagyanø hanyinø nga Siriya.

¹⁹ Tøya kønøaanø dø Afisa zøku'i. Ca dzø aasøkø kuvø dø'wa, ca wabø da Yahudiinø davø,

²⁰ tøya kødii tø ci kaa ca tsakø ta'veeenø da tii. Amma kø naanagi ci.

²¹ Makø bii ci ka tii madønaakii, ca ba ka tii, "Ka ønyanø nø nyi aabii unø, maa kø luuvø Øntanfø." Wata ca bwasee ka i Pørisøkila da Akila dø Afisa, ca dømø kumbawala, ca palø.

²² Makø mbu'i ci aa Kayisariya, ca dzø aa Urusaliima ka nøhøpaanø tø ønji nø'unø, ca uudøgøø aa Antakiya.

²³ Makø banee ci gi'u davø, wata ca madø, ca wiigi'itø hanyinø nga Galatiya da Firigiya, ca dzø dø vii njeerønø ka ønji nø'unø patø.

Waazanø nga Apoolasø dø Afisa

²⁴ Tø'i øndø'i øndø Yahuda øtø dñi lømøkii Apoolasø. Kø shi ci aa Afisa. Ma ca, øndø Aløkøsandøriya nø ci. Kø mbee ci ka wabønø. Kø shii ci malaaba løkøløkatø ka shanø øsø. †

²⁵ Kø dzøgunøtø ønji ka ci røgwa nga Slandanø nga'ø. Taa ngahi see yibø bapøtisøma nga Yoohana shii ci, amma kø dñi ci gazhi'waanø nga dzøgunøtønø ka ønji gønø gønø agyanø Yeesu.

²⁶ Makø mbu'i ci, ca waaza asøkø kuvø dø'wa yadø ngwalønø. Makø fii i Pørisøkila da Akila tø ci, tøya ngøøø tø ci, tøya tsakø dzøgunøtø ka ci røgwa nga Slandanø nga'ø.

²⁷ Apoolasø øsø, kø mwayi ci dzønø aagyanø hanyinø nga Akaya. Makø mwayi ci dønø ha'ø, ønji nø'uutø dø Afisa a tsakø tø ci dø naahønø ka ønji nø'uutø dø Akaya, kaa tøya luu tø ci dø moodasøka. Makø mbu'i ci aa døvø, kø cakø ci tø ønjitø dñi Slandanø ka tii pwapoønø nga vii goongø,

²⁸ acii kø uuri ci tø Yahudiinø akønjwacii ønji dø wabønø, ca baarii tantanyinøkii dasøkø malaaba løkøløkatø oo'i, Yeesu nø Matadøkii nga Øntanfø.

18:6 18.6 13.51; 20.26. **18:8 18.8** 8.36. **18:9 18.9-10** Isaa. 41.10; Irim. 1.8; 1 Koor. 2.3-4. **18:13 18.13** 6.13.

18:14 18.14-15 23.29; 25.18-20; Yooh. 18.31. **18:19 18.19-20** 17.2. **18:21 18.21** Yak. 4.15. **18:23 18.23** 11.42.

† **18:24 18.24** 19.3-4; Apoolasø: 1 Koor. 1.12; 3.4-6. **18:26 18.26** 17.2. **18:28 18.28** 5.42.

19

Waazanø nga Bulusø dø Afisa

¹ Ma saa'itø Apoolasø dø Koorintiya, kø gi Bulusø aa Afisa da ginwø. Makø mbu'i ci, ca lapaa hara ønji nø'unø davø.

² Ønji ci ka tii, "Makø vii unø goongø, kø upaa unø Malaaba Ma'yanø kwa?" Ønji tii ka ci, "Pooshi. Mashimø ina fii taa tø'i Malaaba Ma'yanø."

³ Bulusø a lögwa ka tii, ønji ci, "Aa, tsarø ngutø bapøtisøma daa yibø ønji koonø?" Ønji tii, "Tsarø øtø nga Yoohana."

⁴ Ca ba ka tii, "Ma yibø bapøtisøma nga Yoohana, ka ønjitø baanø ka Øntanfø putø nga 'waslyakønatii. Amma kø bii Yoohana ka ønji *Isrøyiila, see a vii tii goongø ka øndøtø na uugya ba'ø ka shinø, waatoo Yeesu."

⁵ Makø fii tii ha'ø, tøyø luu yibø bapøtisøma dø lømø nga Yeesu Slandana.

⁶ Bulusø a kavø ciinøkii aanøtii, Malaaba Ma'yanø a jima aagyanøtii, tøyø wabø dø møshipøtø uuranyinø, tøyø baaba søtø bii Øntanfø ka tii.

⁷ Kø mbu'i tii bahø pu'u aji børa'i nø ønjikii.

⁸ Løgidø makkø dui Bulusø ka dzønø aasøkø *kuvø dø'wa, ca wabø yadø ngwalønø ka ønja, ca zhi'wa dø hanjalatii ka haala nga nwanjuunø nga Øntanfø.

⁹ Amma kø tøkuree hara ønji ka vii goongø acii ndalønø nga ødzøma, tøyø wabø bwayakii aashi røgwa nga Slandanø akønjwacii dabaala. Makø nee ci ha'ø, ca bwasee ka tii, ca føyagi tø ønji nø'unø, ca wabø ka tii taa ngutø uusøra patø asøkø kuvø jangane nga øndøtø dui lømøkii Tirana.

¹⁰ Føzø børa'i nø tii ka dønø ha'ø. Ønji hanyinø nga Asiya patø, Yahudiinø da hara slikøronø, kø fii tii wabønø nga Slandana.

Manjeevønø nga Sikøwa

¹¹ Kø slønyi Øntanfø sø nga hurøshishinø ka shanø dæcii Bulusø.

¹² Ha'ø ønjø a ngøø køjeerønø da aløbøta ka tabøtø dø shishinøkii, ønjø a kørø ka ønji bwanea, tøyø mbødø. Ginaajinø øsø, tøyø shigi ashitii.

¹³ Tø'i hara *Yahudiinø øtø ca wiigi'i ka vøra ka vøra, kø dui tii gazhi'waanø nga øsøtø lømø nga Yeesu kaa tøyø mbødøpaa dø ønjitø da i ginaaji ashitii, tøyø ba ka ginaaji, "Agi banø nø nyi ka hø dø lømø nga Yeesu øtø ci Bulusø a waaza, bwasee ka øndøtsa!"

¹⁴ Tø'i manjeevønø nguyirønøkii mødøfø nga maduunø *limanø nga Yahudiinø øtø dui lømøkii Sikøwa; da i tii ca dæada ha'ø.

¹⁵ Ma ka øndø'i uusøra, ginaaji a ba ka tii, "Kø shii nyi tø Yeesu, kø shii nyi tø Bulusø øsø. I wu sanø nuunø noonø?"

¹⁶ Wata øndø ginaajitø a kulaanø ka tii palee ka ngøeriitii patø, ca dæadavø ka tii uyiginø, ca tsæatsægi køjeerønø ashitii. Tøyø gimagi asii gækii, tøyø huyi.

¹⁷ Patønø nga ønji dø Afisa, kø fii tii søtø slønyi, Yahudiinø da hara slikøronø. Ha'ø kø lagi ødzømetii, ønjø a djuunøtø lømø nga Slandanø Yeesu.

¹⁸ Lanø agi ønjitø vii goongø øsø shi ka baanø ka Øntanfø akønjwacii ønji patø, tøyø baabagi bwaya uushi'itø nji tøyø dæada.

¹⁹ Ønji lanø øsø agi ønji dæada sø nga hiila kira lækaløkatønyinatii, tøyø øtsægi akønjwacii ønji patø, tøyø baanatø kwabækii, waatoo, *hwaslø døbu'u tufø pu'unø.

²⁰ Ha'ø cakø wabønø nga Slandanø gøronø aakønjwø aakønjwa dø ngøeerønø dagi baawødækii.

Kødønø nga wabønø dø Afisa

²¹ Ma daba'ø ha'ø, wata Bulusø a dæ aniya nga dzønø aanø hanyinø nga Makiduuniya da nga Akaya, ca mbu'ugøø aa Urusaliima. Ca ba, "Madø kø mbu'i nyi, tyasø ka dzønø nø nyi aa Rooma."

²² Wata ca sløkee ka ønji tsakønø tø ci børa'i aa Makiduuniya, waatoo Timooti da Irasøta. Ma ci naakii, kø cakø ci baneenø gi'u davø anø hanyinø nga Asiya.

²³ Ma ka saa'ikii, kø ma'i maduunø haala dø Afisa putø nga røgwa nga Slandana.

²⁴ Ma dava, tø'i øndø'i øndø øtø dui lømøkii Dimitøriya. Ma ca, øndø bølønø nø ci, agi bølønø nø ci pusha tø kuvø uulømø øtø dui lømøkii *Arøtimi. Ma slønøtsa, agi upaanø nø tii kwaba lanø dø ønji slønækii.

²⁵ Ma ka øndø'i uusøra, wata ca dzatø dø ønji slønækii da hara ønjitø ca slønø tsarø slønækii, ønji ci ka tii, "Kø shii unø, agi slønønø gaamø caama upaa kwaba lanø.

²⁶ Kə nee unə, una fa də liminuunə əsə oo'i, kə zə'wee Bulusətə ka nə n̄ga ənji lan̄jə də banə oo'i: ma əntanjənə ətə ci ənjə a ghənə də ciinə, əntaa sə n̄ga paslənə nə ci. Əntaa wata ganə də Afisa tanə əsə, amma agyanə hanyinə n̄ga Asiya patə cii kəya wabə ha'ə.

²⁷ Maa kə nyi'u ənji ha'ə makə ətsa, ka saaweenə nə ənji ka slənə gaamə. Əntaa wata ətsə tanə əsə, amma ka ndzaanə nə kuvə n̄ga mađuunə Arətimi ka uushi zabə. Ki ka nətə maa, ka əteenə nə ki ka məghərəvənətə. Taa n̄gahi agi paslənə nə ənji tə ki anə hanyinə n̄ga Asiya da patənə n̄ga duuniya, patə da ha'ə ka bwaseenə nə ənji ka ki."

²⁸ Makə fii tii ha'ə, kə zhima tə tii a səkətii ka shanjə, təya ka vurənə, təya ba, "Ma Arətimi n̄ga ənji Afisa, mađuunəkii nə ki ka shanjə."

²⁹ Wata vərənə a gwazəgi, təya kəsə tə i Gayusə da Arisətarəkusə. Ənji Makiduuniya nə tii, guvii-wiinyinə n̄ga Bulusə nə tii əsə. Təya kərə tə tii də kwasənə aasəkə babara n̄ga buurənə. *

³⁰ Ma Bulusə, kə mwayi ci dzənə aakənjwacii dan̄kana, amma ənji nə'unə a tənjapaa tə ci.

³¹ Ha'ə əsə, hara madiigərənə n̄ga hanyinə n̄ga Asiya, waatoo guviinə n̄ga Bulusə, a sləkəe ka kədiinə aciikii, ga ca dzə aasəkə babara n̄ga buurənə.

³² Ma saa'ikii, dan̄kana patə, makədəkii nə tii ka shanjə. Taa wu patə, wazəna. Hara ənjə a ba əndə'i uushi pamə, hara ənji əsə, pamə nə natii. Lan̄jenatii, mashiimə tii sətə dzatə tii də nə ka putakii.

³³ Tə'i əndə'i əndə dave, d̄ii ləməkii Aləkəsandəra. Hara ənjə a ba ka ci sətə d̄ii. Wata Yahudiinə a kavə tə ci aakənjwacii ənja. Ca mad̄ee ka ciinəkii kaa ca ba ka dabaala dalila n̄ga haalatsa.

³⁴ Amma, makə fii tii, əndə Yahuda nə ci, təya mad̄ee ka uuratii patə, ha'ə n̄ga tibisə bəra'i, təya ba, "Ma Arətimi n̄ga ənji Afisa, mađuunəkii nə ki ka shanjə!"

³⁵ Ma ka muudinə, kə dədəkəpaa əndə naahənə n̄ga vərənə tə dan̄kana, ən̄ki ci, "Unə ənji Afisa, wu san̄jə nə əndə mashiimə oo'i, vərənə n̄ga Afisa ca had̄agi də kuvə n̄ga Arətimi mađuunəkii da malaaba faaratə kulyagərə dadagya?"

³⁶ Makə pooshi rəgwa n̄ga ushapaa uushi'iitsa, see a ndzaa unə kəda'ə, goona kwasə.

³⁷ Aci kə kiroonə ənjinə aa hanə. Wiinə mahərəmə tii asəkə malaaba kuvə n̄ga Arətimi, taa wabə b̄waya uushi'inə aashitə.

³⁸ Mad̄a ma Dimitəriya da ənji slənəshinaakii, tə'i tii da kərə gənjwanə n̄ga əndə'i ənda, furənjə nə kuvə gənjwanə, watiitsə ənji la gənjwanə əsə. Wa təya kərə gənjwanatii.

³⁹ Amma, maa əndə'i uushi pamə cuuna alə, ka had̄atəginə nə ənji aakənjwa agi mətərəkine.

⁴⁰ Aci man̄gwaləkii niinə ka luu gənjwanə n̄ga wazəənə n̄ga ənshine, makə pooshi amə ka mbeənə ka dzəgunətə dalila n̄ga wazənəkii."

⁴¹ Makə uugi ci baginə ha'ə, ca ba ka dan̄kana, wa təya təkəgi.

20

Ənənə n̄ga Bulusə aanə hanyinə n̄ga Makiduuniya da Akaya

¹ Makə dədikə haalata, wata Bulusə a dzatə də ənji nə'unə, ca vii ka tii n̄geerənə də wabənə. Daba'ə ha'ə, ca ba ka tii, a mad̄ə ci kaa ca dzə aanə hanyinə n̄ga Makiduuniya.

² Makə mbu'i ci aa dəvə, ca wiigi'itə hanyinəkii, ca dzə də vii ka ənji nə'unə n̄geerənə də wabənə lan̄jə, ca mbu'u aanə hanyinə n̄ga Akaya.

³ Ca ndzaa davə ləgidə makkə. Amma, ma ətsə kaa ca dəmə kumbawalə kaa ca dzə aanə hanyinə n̄ga Siriya, kə fii ci oo'i, kə mwayi *Yahudiinə bələnə tə ci. Wata ca da aniya n̄ga ənəgərənə saakii da Makiduuniya.

⁴ I Soopatira, əndə Biriya, uuzənə n̄ga Pirusa a kərəe ka ci, da Arisətarəkusə da Səkundusa, ənji Teesaloonika, da Gayusə, əndə Dyarəba, da Timooti da ənji Asiya, waatoo Tikikusə da Tərafima. *

⁵ Tii 'watəgi palənə keenə aa Tərawasə, təya gərəe keenə davə.

⁶ Ma inə neenə, daba'a *kumənə n̄ga adə buroodi yadə burəjanə ma'iinə, ina mad̄ə də Filipi, ina dzə ka dəmə kumbawala, ina lapaa tə tii də Tərawasə anə baanə tufə, ina dapa luuma rənjwə davə.

Tsaamətənə n̄ga Bulusə tə ənji Tərawasə

⁷ Ma uusəra asavee kədəwanə, kə dzatiinə də nə ka zəmə əndzanə n̄ga Slandana, kə wabi Bulusə ka ənji nə'unə kura'ə ahada vəda, acii kə mwayi ci madənə pukyatə hakii.

⁸ Ma kuvətə dzatiinə də nə davə, kuvə anə əndə'i nē ci. Tə'i garəkuwanyinə lan̄ə davə a kumu.

⁹ Tə'i əndə'i uundzə dagwa ca zəkutə. Ma ləməkii, Iwutika. Anə mapacakinə n̄ga ban̄gwa ndzaa ci naakii. Bulusə a dzə aakəŋwa də magəərə wabənaakii. Makə mbee n̄nyinə ka dagwata, ca kulagərə aa panə daga agyanə makkənə n̄ga kuvətə anə əndə'i. Mantəkii shi ənji ka n̄gərənə tē ci.

¹⁰ Amma Bulusə a jiməgərə aa panə, ca gwan̄gaanə tupə anəkii, əŋki ci, "Goona tuu, da i əpinə nē ci."

¹¹ Makə ənyi Bulusə ka ndərəginə aadəgyə, ca baatsəpaa buroodi, təya adə. Ca ta'avə ka wabənə da tii, ha'ə puki ha. Wata ca madə, ca palə.

¹² Təya dzə satii da uundzə dagwatə vyarəŋə. Kə d̄ii tii moodasəkə ka shaŋə.

Dzənə n̄ga Bulusə aa Milita

¹³ Ma inə, kə pyaliinə aasəkə kumbawalə, ina palə aa Asoosə, keena dzə ka n̄gərəənənə tē Bulusə davə, acii kə bii ci oo'i, də sədə dzənəkii aa dəvə.

¹⁴ Makə lii ci tiinə də Asoosə, ina n̄gərə tē ci aasəkə kumbawalə, ina dzə aa Mitilyanə.

¹⁵ Ina madə davə də kumbawalə, ina ələgi pukənə n̄ga ha atan̄gala hanyinə n̄ga Kiyosə ətə ahada ma'inə. Ma ka bəra'inə n̄ga uusərə əsə, ina mbu'u aa Samusa, ina palə uurə, ina mbu'u ka makkənə n̄ga uusərə ha'ə aa Milita.

¹⁶ Gəŋə kəŋee Bulusə aa Milita yadə dzənə da Afisa acii ga ca ta'avə anə hanyinə n̄ga Asiya. Ma d̄ii ci ha'ə, kwasiikii acii n̄ga'ə ka ci nə mbu'unə aa Urusaliima taabu'u mbu'yanə kumənə n̄ga *Peentakoosa, maa jamə.

Waazanə n̄ga Bulusə ka matakəŋwanyinə n̄ga Ikəliisiya n̄ga Afisa

¹⁷ Daga də Milita sləkee Bulusə aa Afisa ka ənjə a 'waa'watə ka ci matakəŋwanyinə n̄ga Ikəliisiya.

¹⁸ Makə shi tii aabiikii, əŋki ci ka tii, "Unə də noonə na, kə shii unə makə sətə ndzaa nyi ahadoonə, 'watəginə ka saa'yatə shi nyi aagyanə hanyinə n̄ga Asiya ha'ə mbu'ya ka ənshinə.

¹⁹ Agi slənənə nə nyi ka Slandana. Paa nyi sha d̄uunətə naaki na. Kə slənyii ka ci da kiinə agiki da bwaneatə sii nyi kama kama acii Yahudiinə.

²⁰ Kə shii unə, agi waazaaki patə, pooshi nyi umbee koonə ka sətə ca tsakə tuunə taa rəŋwə. Amma kə jigunyii koonə akəŋwacii ənji i ka yi ka ya.

²¹ Kə bii nyi ka Yahudiinə da hara slikerənə patə kaa təya baa ka Əntan̄fə, təya vii goon̄ga ka Slandanə Yeesu.

²² "Ma əndzə'i, wanyinə ka dzənə aa Urusaliima. Malaaba Ma'yanə ca ba ka nyi dzənə. Mashiimə nyi sətə na d̄a tē nyi davə. †

²³ Uushi rəŋwə shii nyi ci Malaaba Ma'yanə a ba ka nyi taa ka n̄gutə vəranə gi nyi patə; waatoo agi banə nē ci ka nyi oo'i, agi gəranə nə mahyakahyaka'ə da n̄gəra'wə tē nyi.

²⁴ Amma, man̄gərəmə nyi əpinaaki ka uushi. Tada kə əŋki nyi, tada mantəmə nyi patə, mbərə mbərə ka nyi, tē maa kə uudəpaa nyi slənənə liwə nyi acii Slandanə Yeesu, nya baaba N̄nyii Habara n̄ga pwapoone n̄ga Əntan̄fə.

²⁵ "Wiinə kə shii nyi, ma unə ənə wiigi'i nyi ahadoonə, nya waaza koonə agyanə *n̄wan̄juunə n̄ga Əntan̄fə, pooshi unə na nee ka nyi ma'ə patənə goonə.

²⁶ Acii ha'ə cii kya ba koonə ənshinə, pooshi kərənə n̄ga patənə goonə agyanəki ma'ə.

²⁷ Maneemə nyi ka n̄gwa'əŋgwa'ənə n̄ga ba koonə patənə n̄ga hiima n̄ga Əntan̄fə.

²⁸ Nəhəmə noonə nə da gwamətə kavə Malaaba Ma'yanə tuunə ka magəriinəkii, una ndzaa ka magəriinə n̄ga Ikəliisiya n̄ga Slandanə ətə upaa ci də idənaakii.

²⁹ Acii kə shii nyi, ma daba'a palənaaki, kadə nə bwaya furətsoofanyinə a dəməgərə aahadoonə, paa tii na bwasee ka gwaməkii.

³⁰ Taa ahadoonə əsa, kadə na shigi ətə na d̄a gazhi'waanə n̄ga zə'wee ka har̄kala n̄ga ənji nə'unə kaa təya nə'u tē tii.

20:7 20.7 2.42,46. **20:10 20.10** 1 Meem. 17.21. **20:17 20.17** 18.21. **20:18 20.18** 19.10. **20:21 20.21** 11.18.

† **20:22 20.22** Malaaba Ma'yanə: 10.19. **20:23 20.23** 21.4,11; 9.16. **20:24 20.24** 21.13; 2 Tim. 4.7. **20:25**

20.25 28.23. **20:26 20.26** 18.6. **20:28 20.28-31** 11.23. **20:28 20.28** 1 Piita 5.2. **20:29 20.29** Mat. 7.15; Yooh.

10.12. **20:30 20.30** Gal. 4.17; 1 Yooh. 2.19.

³¹ Acii ha'ə, ndzaamə matasəkakii, una buuretə oo'i, fəzə makkə dīi nyi da kiinə agiki ka wabənə ka taa wu ahadoonə vədə da uusəra.

³² "Ma ənə dīya, kə ba'avə nyi tuunə aacii Slandanə da wabənə nga pwapooonakii, kaa ca ndzaa kədəhə doonə. Wabətsə nəndə da baawəda nga vii koonə ngeerənə, ca vii koonə barəkaatə nə ənjaakii a upaa patə.

³³⁻³⁴ Unə də noonə nə, kə shii unə oo'i, pooshi nyi mwayi kwaḃa nga taa wu, taa kəjeerənə nga ənda. Ciinəkinə slənyi ka nyi sətə cii kya ki'i də haajaaki da nga ənjinə ndzaashiinə.

³⁵ Kə baarii nyi koonə taa ka ngutə rəgwa patə oo'i, də tsarə slənətə ha'ə tsakənuunə tə ənji matə ngeerənə, una dzə də buuretə wabənə nga Slandanə Yeesu ətə bii ci: 'Gədə viinə də barəkaanə acii luunə.' "

³⁶ Makə uugi Bulusə wabənə ha'ə, ca gərə'waanə, ca dā də'wa da tii patə.

³⁷ Təya jabətashi, təya ba, "Wa Əntanjə a kərə tē hə jamə." Tii patə, təya tuu.

³⁸ Ma sətə pale də bəzee ka səkətii, ətə fii tii bii ci, paa tii ka ənənə ka neenə ka ci ma'ə. Wata təya kərəe ka ci aasəkə kumbawala.

21

Dzənə nga Bulusə aa Urusaliima

¹ Makə jabətii inə, ina təkəgi, ina dəmə kumbawala, ina kənjə gənjə, ina mbu'u aa Koosə. Pukətə hakii, ina madə də Koosə, ina mbu'u aa Roodəsa. Ina madə də Roodəsa əsə, ina mbu'u aa Patara.

² Davə lapaa inə kumbawalə nga dzəginə aanə hanyinə nga Finikiya, ina dəmə, ina palə.

³ Makə mbu'iinə kədəhə da hanyinə nga Kipərusə ətə ahada ma'inə, ina bwasee aa madzəna, ina palə aanə hanyinə nga Siriya, ina jiməgərə də Tiira, acii davə nə kumbawalə ka jimapaa də uushi'inə.

⁴ Ina alətə hatə dīi ənji nə'unə davə, ina baanə mədəfə gatii. Təya ba ka Bulusə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, ga ca dzə aa Urusaliima.

⁵ Amma, makə mbu'ya saa'i nga madənə geenə, ina madə, ina palə. Təya kərəe keenə tii da makinatii da manjeevənətii patə. Makə mbu'iinə aa ba'a vərənə aama uunəva, ina gərə'waanə anə mandzənə, ina dā də'wa,

⁶ ina jabətashi. Wata ina dəmə kumbawala. Tii əsə, təya ənə satii aasii.

⁷ Makə uugiinə wayanə daga də Tiira, ina mbu'u aa Putəlīmayisa, ina nəhəpaa ənji nə'unə, ina baa rənjwə da tii.

⁸ Pukətə hakii, ina madə, ina palə aa Kayisariya. Makə mbu'iinə, ina dəməgərə aasii aa ha Filibusə, əndə waazanə. Rənjwə nə ci agi ənji mədəfə ətə shi ənjə a ta'i də Urusaliima. Ina jima gakkii aasii.

⁹ Ma əndətsa, tē'i ci da uuji rəminə ənfwadə, ətə ma'ə manjərəmə nguyirənə. Agi dənə nə tii anabaakwaanə.

¹⁰ Makə banee inə davə gi'u, əndə'i *anabi ətə dīi ləməkii Agabusə a shi daga də Yahudiya.

¹¹ Ca shi aabii inə, ca ngərətə gyara nga njwə nga Bulusə, ca aanəgi də səfəkii da ciinəkii saakii də gyarata, ca ba, "Wiinə sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba: 'Ha'ə nə Yahudiinə də Urusaliima a anə tə slanda gyarana, təya vii tē ci acii ənjitə mashiimə tə Əntanjə.' "

¹² Makə fii inə ha'ə da ənjitə davə patə, ina kədii acii Bulusə, ga ca dzə aa Urusaliima.

¹³ Amma wata Bulusə a jikəvə, əjki ci, "Mi sanə cuuna ngwalee ka nya, una tuwa? Acii ma nya, matasəkakii nə nyi, əntaa wata ka pa'ənə tē nyi tanə, amma ka əntənə də Urusaliima putə nga ləmə nga Slandanə Yeesu."

¹⁴ Makə təkuree inə ka təjapaa tē ci, ina ndzaa kəda'ə, ina bwasee ka ci, ina ba, "Wa Slandanə a slənə sətə mwayi ci."

¹⁵ Daba'ə baanə gi'u, ina tasəka, ina madə, ina palə aa Urusaliima.

¹⁶ Hara ənji nə'unə də Kayisariya a palə deenə, təya kərə tiinə aasii aa ha əndə'i əndə nə'unə nga njukə, əndə Kipərusə ətə dīi ləməkii Manasanə. Gakkii aasii jimeenə.

Dzənə nga Bulusə ka caamatənə tə Yakubu

¹⁷ Mbu'unə geenə aa Urusaliima, kə liwə ənji nə'unə tiinə də moodasəka.

¹⁸ Pukøtø hakii, kø giinø da i Bulusø aa ha Yakubu. Davø nø matakøŋwanyinø nga lkæliisiya patø øsø.

¹⁹ Bulusø a nøhøpaa tø tii. Daba'økii ha'ø, ca 'watøgi banø ka tii dø røŋwø røŋwø tø sètø dii Øntanfø ahada hara slikørønø putø nga slønæakii.

²⁰ Makø fii tii sètø bii Bulusø, tøya dũunøtø tø Øntanfø, tøya ba ka Bulusø, "Kø nee hø dii ndzøkøŋunø, døbu'unyinø nga ønji agi Yahudiinø vii goonŋa ka Yeesu. Tii patø øsø, ønji nø'utø *bariya nø tii.

²¹ Kø bii ønji ka tii agyanøku oo'i, kø jigunyi hø ka Yahudiitø ahada hara slikørønø, wa tøya bwasee ka bariya nga Muusa, ga tøya *ryaminya manjeevønati taa nø'u alø'aadanyinatii.*

²² Itø nø ðanøna? Acii ndilø ndilø ka shiinø nø tii oo'i, kø shi hø.

²³ Acci ha'ø, ma ðanøku, ðawø sètø ciina ba ka hø. Tø'i inø da ønji ønfwadø øtø dii aløkawalø akøŋwacii Øntanfø.

²⁴ Duu da ønjitsa, ha laabagi naaku nø da tii akøŋwacii Øntanfø, ha ki'i ka tii haajatii. Ma daba'økii, tøya isøgi nøti. Dø ha'ø shiinø ønji patø oo'i, taa ŋgutø uushi bii ønji ka tii agyanøku, pooshi goonŋa agikii. Dø ha'ø shiinøti agi nø'utø bariya nø hø.

²⁵ Ma hara slikørøtø vii goonŋa kamø, kø nyaahiinø ka tii løkælkætø oo'i, ga tøya adø zømøtø dii ønji ka uuløma, ga tøya adø idønø, ga tøya tsøbø luutø malamø ønji uurakii, ga tøya aløhiinø."

²⁶ Wata Bulusø a ŋgørø tø ønjitø ønfwadø. Pukøtø hakii, ca laabagi naakii nø da tii, ca dzø aasøkø yi nga Øntanfø kaa ca ba ka *limanø uusørø ŋga uudøpaa laabnanatii, waatoo uusørø ŋga vii satakatii patø.

*Køsnø tø Bulusø asøkø *yi nga Øntanfø*

²⁷ Makø uugi uusørakii ðanø kødøhø, waatoo mødøfønø ŋga uusøra, Yahudiinø nga hanyinø nga Asiya a nee ka Bulusø asøkø yi nga Øntanfø. Wata tøya tsøvutø tø ðanŋkana patø, tøya køsøtø tø ci.

²⁸ Tøya ka vurønø, tøya ba, "Ønji Isørayiila, shoømø ka tsækønø tiina! Waanø øndønø ca wiigi'i taa dama patø ka dzøgunønø ka ønji kaa tøya børapaa tø ønji gaamø da bariya nga Muusa da yi nga Øntanfø. Ha'ø maa, waanø kø kira ci hara slikørønø aasøkø yi nga Øntanfø, ca ajiinøtø malaaba hana."

²⁹ Ma bii tii ha'ø, acci kø nee tii ka Tørafima, øndø Afisa tii da Bulusø asøkø vøranø. Ma nø tii ka nøhønø, kø kirø Bulusø tø ci aasøkø yi nga Øntanfø. †

³⁰ Wata vøranøkii a gwazøgi patø, ønjø a dzaanø dø nø ka Bulusø, tøya køsøtø tø ci, tøya ølyagi tø ci asøkø yi nga Øntanfø. Pii ønjø a pa'øgi makuvønyinø.

³¹ Tøya moo bøløginø tø ci. Asee, kø mbu'i haalakii aa ha matakøŋwanø ŋga soojiinø ŋga Rooma øtø dø Urusaliima oo'i, magwazøkii nø vøranø ŋga Urusaliima patø.

³² Makø fii ci ha'ø, pii ca fødø soojiinø da gayinatii, tøya huyi aabii ðanŋkana. Makø nee ønji ka matakøŋwanø ŋga soojiinø da soojiinø, tøya bwasee ka føslønø tø Bulusø.

³³ Wata matakøŋwanø ŋga soojiinø a shi, ca køsø tø Bulusø, ca ba ka soojiinø a anøgi tø ci dø mahyakahyaka'ø børa'i, ca løgwa ka ðanŋkana, taa wu nø Bulusø da sètø bžøze ci.

³⁴ Hara ønji agi ðanŋkana, tøya ba øndø'i uushi pamø. Hara ønji øsø, pamø nø sètø ci tøya ba. Makø ma'upaamø matakøŋwanø ŋga soojiinø ŋgunyi dalila acci wazønati, ca ba ka soojiinø a kørø tø Bulusø aasii aa hatii.

³⁵ Makø mbu'i Bulusø ka mægørøfinø ŋga ndørøginø aa hatii aasii, see dø makø kirø soojiinø tø ci acci nyaadfanø ŋga ðanŋkana.

³⁶ ðanŋkana patø a dzø dø nø'unø tø tii, tøya dzø dø banø, "Wa ønjø a bøløgi tø ci!"

Wabønø ŋga Bulusø akøŋwacii ðanŋkana

³⁷ Ma kødøhø ka ønjø a dømægørø dø Bulusø aasii aa ha soojiinø, ca ba ka matakøŋwanø ŋga soojiinø, "Ka upaanø nø nyi wabønø da hø gi'u kwa?" Matakøŋwanø ŋga soojiinø a ba ka ci, "Ka mbeenø nø hø ka uura Gørikø kuna?"

³⁸ Asee, øntaa hø kunø nø øndø Misøratø jarølagi kwakwatø kaa ca madøe ka hanŋkala ŋga ønja? Ha'ø ca kørø mabølø ønji døb'u ønfwadø aagi bilina?"

³⁹ Øŋki Bulusø ka ci, "Øndø Yahuda nø nyi, poønø dø Tarøsi anø hanyinø ŋga Silikiya, uuzøtø mashii vøraatø nø nyi. Kø kødii nyi aciiku, kapaa ka nyi røgwa kaa nya wabø ka ønja."

21:18 21.18 15.13; Gal. 1.19. 21:19 21.19 11.18. * 21:21 21.21 ryaminya: 16.3; Gal. 3.25,28; 5.2. 21:23 21.23-24 Baan. 6.13-21. 21:25 21.25 15.29. 21:26 21.26 1 Koor. 9.19-23. 21:28 21.28 6.13; 24.6. † 21:29 21.29 Tørafima: 20.4. 21:36 21.36 22.22; Luka 23.18; Yooh. 19.15. 21:38 21.38 5.36.

⁴⁰ Makø kapaa ci ka ci røgwa, Bulusø a kəŋaanø ka dzakənø, ca madʼee ka ciinøkii kaa ənjə a ndzaa kəɖa'ə. Makø ndzaa tii shikə shikə, ca wabə ka tii də uura *Ibəraaniya, əŋki ci:

22

¹ “Ndzəkəŋushi'inə da dəsənəki, fatəmə kaa nya pərəgi naaki na akəŋwacii unə.”

² Makø fii tii wabi ci ka tii də uuratii, waatoo də uura Ibəraaniya, təya tsakə ndzaanø kəɖa'ə. Ca tsakə banø ka tii, əŋki ci:

³ “Ma nyi, əndə Yahuda nə nyi, poonə də Tarəsi anə hanyinə ŋga Silikiya, amma asəkə vəraanø girə nyi. Gamaliyalə dzəgunətə tə nyi ndilə ndilə makə sətə bii bariya ŋga dzədzəshi'inaamə, nya nə'u tə Əntanfə də ŋgeerənə, makə ənə cuuna nə'u ənshinə.

⁴ Kə cibəe nyi ka əŋji nə'u røgwa ŋga Yeesu, nya bəələ tə tii. Nya aanəgi hara əŋja, ŋguyirənə da makinə, nya kagərə tə tii aa furəshina.

⁵ Ka mbeənə nə gawə ŋga limanyinə da *mətərəkənə ŋga gayinə ka seedanə, acii kə liwə nyi ləkaləkətə aciiitii kaa nya kərə ka ndzəkəŋushi'inaamə Yahudiinə aa Damasəkusə, waatoo ləkaləkətə ŋga dzənə ka kaashanə də əŋji nə'uutə davə. Nya madə, nya palə ka kaashanə tə tii kaa nya kira aa Urusaliima ma'aanəkii, ənjə a shi ka cibəenə ka tii.”

Banə ŋga Bulusə tə habara ŋga vii goongaakii ka Slandana

⁶ “Ma nya dzə də palənə ətsə kədəhə kaa nya mbu'u aa Damasəkusə, uuserə ahadana, wata pii bərənə a papi'ya dadagyə, ca gūjūtə də nyi dəgəji'u.

⁷ Wata nya kulagi aa panə, nya fa əndə'i uura, ca ba ka nyi: ‘Sawulə, Sawulə, mi sanjə cii kwa cibə də nyi ha'a?’

⁸ Nyi əsə, nya muu, əŋki nyi ka ci: ‘Ya'ə Slandana, hə wu sanja?’ Əŋki ci ka nyi: ‘Nyi nə Yeesu əndə Nazaratu ətə cii kwa cibə də ci.’

⁹ Yoo, ma ənjitə abiiiki, kə nee tii ka bərənə, amma mafamə tii uura ŋga əndətə wabi da nyi.

¹⁰ Nya ləgwa: ‘Ya'ə Slandana, mi sanjə d'anəkya?’ Slandanə a ba ka nyi: ‘Maduu, dzəgərə aasəkə vərənə ŋga Damasəkusə. Davə nə ənjə a ba ka hə sətə mwayi Əntanfə kaa ha d'a patə.’

¹¹ Makə təkuree nyi ka neenə acii bərətə, ka ciinə kəshi ənjitə giinə da tii tə nyi, dəŋjə aa Damasəkusə.

¹² “Ma dava, tə'i əndə'i əndə ətə d'ii ləməkii Ananiya, əndə gərə'unə ka Əntanfə makə sətə bii *bariya. Agi dələnə nə Yahudiinə ŋga vərənəkii patə də ci.

¹³ Kə shi ci, ca kəŋaanə abiiiki, əŋki ci: ‘Ndzəkəŋunə Sawulə, waahanə ka ənənə ka neenə.’ Agi saa'yakii ŋunyi ginəki, nya nee ka ci.

¹⁴ Əŋki ci ka nyi: ‘Kə ta'i Əntanfə ŋga dzədzəshi'inaamə tə hə kaa ha shii moonakii, ha nee ka Əndə Goonja a røgwa, ha fa wabənə damakii,

¹⁵ kaa ha ndzaa ka seedawaakii ka əŋji patə agyanə sətə nee hə da sətə fii hə.’

¹⁶ Əŋki ci ka nyi: ‘Ya əna, mi cii kwa gəra? Ma d'anəkwa, madətə kaa ənjə a yibə ka hə bapətisəma, ha d'a də'wa ka Slandana kaa ha upaa tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.’

'Wanə tə Bulusə kaa ca waaza ka hara slikərənə

¹⁷ “Ma daba'əkii, kə ənyii aa Urusaliima, nya d'a də'wa asəkə *yi ŋga Əntanfə, kə d'ii ka nyi makə səniinə,

¹⁸ nya nee ka Yeesu, ca ba ka nyi: ‘Madətə pii pii, ha shigi asəkə vərənə ŋga Urusaliima. Acii paa tii na luuvə seedanaaku tə nyi ka tii.’

¹⁹ Əŋki nyi: ‘Slandana, tii də natii nə maa, kə shii tii oo'i, taa ka ngutə *kuvə də'wa kə kəeshi nyi i fəslənə tə ənjitə vii goonja ka hə.

²⁰ Ma saa'yatə bələgi əŋji tə seedawaaku Sətəfanu, nyi davə kəŋjə əsə. Kə luuvə nyi, nya nəhə kəjeerənyinə ŋga ənjitə bələgi tə ci.’

²¹ Amma əŋki Slandanə ka nyi: ‘Maduu, duu, kaa nya sləkəe ka hə dzadə aa ha hara slikərənə.’ ”

Anənə ŋga matakəŋwanə ŋga soojiinə tə Bulusə

²² Ma danjkana a fa tə Bulusə, ha'ə mbu'ya ka wabətətə wabi ci agyanə hara slikərənə, wata təya kaala vurənə, təya ba, “Wa ənjə a bələgi tə ci, wa ənjə a ŋgərəgi tsarə ŋga əndətə asəkə duuniya. Madəbeemə ca ndzaanə da i əpinə!”

²³ Ma tóya dzé dè ka vurénè, tóya dzé dè gègèrè kòjeerénatii, tóya mbucfè bèrebèrè aadègyè.

²⁴ Matakèjwanè ngya soojiinè a ba ka soojiinè a kèrè tó Bulusè aasii aa hatii, ca ba, "Wa ènjè a fèslè tó ci", kaa ènjè a shii taa putè ngya mi ci tóya kaala vurénè agyanèkii.

²⁵ Makè anègi ènji tó Bulusè dè zè'wa, ca ba ka soojatè kèjè davè: "Kè dèbèe ha fèslè èndètè da dimwaanè ngya Rooma ha'è yadè la gèjwanè kwa?"

²⁶ Makè fii soojatè ha'è, ca dzè ka banè ka matakèjwanatii oo'i, "Mi cii kwa dfa ha'a? Acii ma èndètsa, èndè Rooma nè ci."

²⁷ Wata matakèjwanè ngya soojiinè a shi ka lègwanè ka Bulusè, èjki ci: "Bawè ka nyi, èndè Rooma nè hè nii?" Èjki Bulusè, "Awa, èndè Rooma nè nyi."

²⁸ Matakèjwanè ngya soojiinè a ba ka ci, "Dè kwabà lanjè upaa nyi ndzaanè ka èndè Rooma." Èjki Bulusè ka ci, "Ma nyi, dè poonè tó nyi upaa nyi naaki."

²⁹ Wata ènjitè kavè ènji ka fèslonè tó Bulusè a bwasee ka ci pii. Matakèjwanè ngya soojiinè a ngywalègi èsè makè paaratègi ci oo'i, ma Bulusè, èndè Rooma nè ci. Waanè kò anègi ci tó ci boo.

*Wabèné ngya Bulusè akèjwacii *mètèrèkinè*

³⁰ Pukèné ngya ha èsè, makè mwayi matakèjwanè ngya soojiinè shii goongya ngya sètè wulii Yahudiinè tó Bulusè, wata ca pèrèpaa tó ci, ca ba ka ènji a 'wa tó madiigèrèné ngya limanyinè da patèné ngya *mètèrèkinè ngya Yahudiinè, kaa tóya dza dè na. Ca kira tó Bulusè, ca kèjèe ka ci akèjwacii.

23

¹ Wata Bulusè a madèe ka ginèkii ka tsaamèné tó mètèrèkinè, èjki ci: "Ndzèkèjushinè, kè gèrè'u nyi ka èntanjfè dè èdzèmè rèjwè 'watèginè daga nukè ha'è mbu'ya ka ènshinè."

² Wata gawè ngya limanyinè, waatoo Ananiya a ba ka ènjitè kèdèhè abii Bulusè kaa tóya dègè tó ci dè meeciinè a makii.

³ Èjki Bulusè ka ci, "Èntanjfè na dègè tó hè ha'è naaku èsè, hè bwaya èndèna. Asee, dasè nè hè ka la ka nyi gèjwanè makè sètè bii *bariya èna, amma wahèné ka tanjègi bariyakii dè banè ka ènjè a dègè tó nyi."

⁴ Wata ènjitè kèdèhè abiiiki a ba ka ci, "Gawè *limanè ngya èntanjfè dzaanii hè see?"

⁵ Èjki Bulusè ka tii, "Mashiimè nyi dè, ndzèkèjushinè, taa gawè ngya limanè nè ci. Acii kè bii wabèné ngya èntanjfè oo'i, ga ha wabè bwaya uushi agyanè gawè goonè."

⁶ Makè dèi ci kè shii Bulusè oo'i, ma èndè'i kurèga, *Sadukiinè nè tii, èndè'i èsè, *Farisanyinè nè tii, wata ca madèe ka uurakii akèjwacii mètèrèkinè, èjki ci, "Ndzèkèjushinèkyà, ma nyi, Farisa nè nyi, uuzèné ngya èndè Farisa èsè. Acii putè ngya kanètè kii nyi dè goongya oo'i, ka madèné nè mamètè ènji da i èpinè, ci dèi nyi kèjè akèjwacii gèjwanè."

⁷ Uudè baginaakii ha'è, wata mabizhinè a madègi ahada Farisanyinè da Sadukiinè, ha'è dzadènkii a tækègi bèra'i.

⁸ Taa sha dèi, tó'i mabizhinè ahadatii, acii kè bii Sadukiinè, pooshi madèné ngya mamètè ènja, pooshi malaa'ika taa ma'yanè. Èjki Farisanyinè natii, tó'i uushi'iitè patè.

⁹ Wata bwaya mabizhinè a madègi ahadatii. Hara maliminè ngya kurègè ngya Farisanyinè a madètè kèjè, èjki tii, "Maneemiinè ka bwaya uushi ashè èndètsa. Yaci ma'yanè taa malaa'ika wabi ka ca?"

¹⁰ Makè gwazègi haalakii, kè ngywali matakèjwanè ngya soojiinè naakii acii ga tóya pwaatègi tó Bulusè. Ca ba ka soojiinaakii, wa tóya dzè ka ngyraginè tó ci dè ngyèrèné ahadatii, tóya kèrè tó ci aasii aa hatii.

¹¹ Vèdèkii, Slandanè a kèjèanè abii Bulusè, èjki ci ka ci, "Ga ha ngywalè. Makè sètè seedii hè tó nyi ganè dè Urusaliima, tyasè ha'è nii kwa seeda tó nyi dè Rooma èsè."

Anè uura ngya bèlèné tó Bulusè

¹² Pukèné ngya ha, *Yahudiinè a anè uura, tóya jidè oo'i, paa tóya adè zèma, paa tóya sa taa mi, see maa kè bèlègi tii tó Bulusè.

¹³ Kè pitègi tii tó ènfwadè pu'unè nè ènjitè anyi uuratsa.

¹⁴ Wata tōya dzə aabii madiigērənə ŋga limanyinə da gayiinə, əŋki tii, “Kə jii'inə bwaya jidfa, ina anətə uureenə oo'i, pa ina adə zəma da sa taa mi, see maa bələgiinə tə Bulusə.

¹⁵ Acii ha'ə, ma unə da mətərəkinə, sləkeemə ka ənji ka kədiinə acii matakəŋwanə ŋga soojiinə kaa ənjə a kira tə Bulusə koonə, makə koona tsakə ləgwanə amakii tə sətə dīi ŋga'ə. Ma inə əsə, matasəkakii niinə keena bələgi tə ci taabu'u mbu'yanaakii aabii unə.”

¹⁶ Asee, kə fii uuzənə ŋga cikəŋuci Bulusə sətə anyi tii, ca dzə, ca dəməgərə aasii aa ha soojiinə, ca bagi ka Bulusə.

¹⁷ Bulusə a 'wa tə əndə'i sooja, əŋki ci ka ci, “Kəruu tə uundzə dagwatə aabii matakəŋwanə ŋga soojiinə. Tə'i uushi cii kəya ba ka ci.”

¹⁸ Soojatə a ŋgərə tə ci, ca kərə aabii matakəŋwanatīi, əŋki ci: “Bulusə ətə mapə'əkīi 'wīi tə nyi, ca ba ka nyi, kaa nya kira tə uundzə dagwanə aabiiku. Mbu'u tə'i uushi cii kəya ba ka hə.”

¹⁹ Matakəŋwanə ŋga soojiinə a kəsə tə ci ka ciinə, tōya dzəgi aatəŋgala, ca ləgwa ka ci, “Mi dee cii kwa moo banə ka nya?”

²⁰ Əŋki ci ka ci, “Kə anəgi Yahudiinə uura kaa tōya sləkee aabiiku kaa ha kərə ka mətərəkinə tə Bulusə doorə, makə kaa tōya tsakə ləgwanə tə sətə dīi ŋga'ə.

²¹ Amma ga ha luuvə ka tii, acii kə palee tii ka ənfwadə pu'unə ətə anyi uura, tōya jidə oo'i, pa tōya zəmə, pa tōya sa taa mi əsə, see maa bələgi tii tə ci. Matasəkakii nə tii ka gərə kərənaaku tə ci.”

²² Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a ba ka uundzə dagwata, “Ga ha ba taa ka wu oo'i, kə bii hə ka nyi wabəətsa.” Ca ba ka ci, wa ca palə saakii.

Kəreginə tə Bulusə ka ŋgwaməna

²³ Wata matakəŋwanə ŋga soojiinə a 'wa gayi soojiinə bəra'i, əŋki ci ka tii, “Dəmə ka tasəka soojiinə gya'ə bəra'i, da ənji təhinə mədəfə pu'unə da ənji uudəminə gya'ə bəra'i, kaa tōya dzə aa Kayisariya də tibisə əlinə ənshinə davəfə.”

²⁴ Ca ba ka tii əsə, wa tōya tasəka ka Bulusə naakii sə ŋga dzəginə, tōya kərəgi tə ci də ŋga'ə ka Filikusə ŋgwaməna.

²⁵ Ca naahə ləkələkatə ka ŋgwaməna, əŋki ci:

²⁶ “Wiinə ləkələkatə ca dzə ka Filikusə gawə ŋgwaməna, daciiki Kəlawudiyasə Lisiya. Kə nəhəpaa nyi tə hə.

²⁷ Daba'ə nəhəpaanə, ma əndətsə sləkee nyi ka hə, kə kəsətə Yahudiinə tə ci. Gi'u ha'ə mbəfaanə kaa tōya bələgi tə ci. Makə fii nyi, tə'i dimwaanə ŋga Rooma ashikii, wata ina dzə da soojiinaaki ka luupaanə tə ci.

²⁸ Makə mwayi nyi fa 'waslyakəətə slənyi ci, nya kərə tə ci aasəkə mətərəkinatīi.

²⁹ Ma lapaa nyi, atsa bariyatīi kəshi tii tə ci. Malapaamə nyi taa mi ashikii bahə bələnə tə ci, taa bahə kanə tə ci aa furehshina.

³⁰ Amma makə bagi ənji ka nyi oo'i, kə anyi Yahudiinə uura ŋga bələginə tə ci, ci nee hə kərəgi nyi tə ci aabiiku pii pii, nya ba ka ənjinə wulii tə ci əsə, wa tōya dzə ka wulanə tə ci akəŋwaciiku.”

³¹ Wata soojiitə a ŋgərə tə Bulusə, makə sətə bii ənji ka tii, tōya kərəgi tə ci aa Antipatərə davəfə.

³² Pukətə hakii soojiinə a ənə satīi aasii, ənji təhinə a palə tii da Bulusə.

³³ Makə mbu'i tii aa Kayisariya, tōya vii ləkələkatətə ka ŋgwaməna, tōya vii tə Bulusə ka ci əsə.

³⁴ Makə jəŋgatə ci ləkələkatətə, ca ləgwa ka Bulusə, taa əndə hanyinə ŋga mi nə ci. Makə fii ci, əndə Silikiya nə ci,

³⁵ əŋki ci, “Madə kə shi ənji wulaaku, kadə nii kya fa wabənaaku patə.” Wata ca ba ka ənjə a pa'əgi tə Bulusə asəkə yi ŋwanjuutə ghənyi *Hirusə.

24

Wulanə tə Bulusə

¹ Daba'ə baanə tufə, wata gawə ŋga limanyinə, waatoo Ananiya a madə da hara gayinə da əndə'i əndə ətə dīi ləməkīi Tarətula. Ma Tarətula, kə shii ci bariya ŋga ənji Rooma ŋga'ə. Tōya dzə aa Kayisariya ka wulanə tə Bulusə akəŋwacii ŋgwaməna.

² Makə 'wagərə ənji tə Bulusə, Tarətula a 'watəgi wabənə də wulanə tə ci, əŋki ci, “Ya'ə Filikusə gawa, putə ŋga barəkaanə ŋga ŋwanjuunaaku ndzaa inə jamə. Kə dīi inə ka hə yawa putə ŋga gazhi'waanə dīi hə ka hadatəgi keənə də hanyinə geənə.

³ Ɔtsə patə, kə liwiinə də kuyiriinə ka shaŋə.

⁴ Amma, acii ga nya siipaa də wabənə akəŋwaciiku, kə kədii inə baawədaaku kaa ha fatə magusə haalanə geenə.

⁵ Ma lapaa inə əndəna, bwayakii nə ci ka shaŋə. Agi madēenə nə ci ka panə ahada *Yahudiinə asəkə duuniya patə. Rəŋwə nə ci agi matakəŋwanyinə ŋga kurəgə ŋga ənji Nazaratu əsə.

⁶ Ha'ə kə mwayi ci əjjiinətə *yi ŋga Əntaŋfə. Amma ina kəsətə tə ci. [Ma mwayi inə, keena lagi ka ci gəŋwanə makə sətə bii bariya geenə.

⁷ Amma Lisiya matakəŋwanə ŋga soojiinə a shi ka gutsəginə tə ci acii inə də ŋgeerənə.

⁸ Ca ba ka ənji wulaakii, wa təya shi aakəŋwaciiku.] Madfa kə ləgwatə hə ka ci, ka shiinə nə hə dalilatə wulii inə tə ci gooŋga."

⁹ Makə uugi Tarətula wabənə, wata Yahudiinə patə a jikəvə, əŋki tii, "Ma sətə bii ci, patə ha'ə tanyi."

Wabənə ŋga Bulusə akəŋwacii Filikusə

¹⁰ Wata ŋgwaməna a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca wabə, Bulusə a jikəvə, əŋki ci, "Makə kə shii nyi oo'i, mala gəŋwanə nə hə ŋga hanyiinə fəzənyinə laŋə, də mabanee ma'yanə nə nyi ka pərəgi naaki nə akəŋwaciiku.

¹¹ Madfa kə ləgwatə hə ŋga'ə, mapaləmə tə baanə pu'u aji bəra'i, makə gi nyi aa Urusaliima ka paslənə tə Əntaŋfə.

¹² Paa tii sha lapaa tə nyi ka da mabizhinə taa da wu, taa madēe ka haala ŋga dzatə də ənji asəkə yi ŋga Əntaŋfə, taa asəkə *kuvə də'wanyinə taa asəkə vəranə əsə.

¹³ Pooshi tii ka mbeənə ka baarii ka hə tantanyinəkii də wulaatsə wulii tii tə nyi.

¹⁴ Amma wanyinə ka banə ka hə: makə sətə bii rəgwa ətə ci təya 'wa rəgwa ŋga jirakənə, ha'ə nə nyi agi paslənə tə Əntaŋfə ŋga dzədzəshi'iniinə, nya luuvə sətə bii *bariya da sətə nyaahə anabiinə.

¹⁵ Agi kanə nə nyi nə də gooŋga, makə sətə ci təya ka natii oo'i, ka madənə nə maməətə ənji da i əpinə, ŋunyi ənji da bwaya ənji patə.

¹⁶ Putakii cii kya ciŋə ka ndzaanə də malaaba ədzəmə taa guci patə akəŋwacii Əntaŋfə da akəŋwacii ənja.

¹⁷ "Yoo, daba'a fəzənyinə laŋə, kə gi nyi aa Urusaliima ka kərə ka ənji hanyinaaki uushi'inə da ka da sataka ka Əntaŋfə.

¹⁸ Ma nyi agi d'anə ha'ə, wata təya lapaa tə nyi, ci ətsə ha'ə uudəpaa nyi da sataka ŋga laabagi naaki nə asəkə yi ŋga Əntaŋfə. Pooshi ənji abiiki, pooshi wazənə əsə. Amma tə'i hara Yahudiinə ətə shi daga agyanə hanyinə ŋga Asiya.

¹⁹ Madfa tə'i tii da wabənə agyanəkii, tii dəbēe shinə aakəŋwaciiku ka kira wulaaki.

²⁰ Madfa pooshi ha'ə əsə, wa ənjinə də natii nə a ba 'waslyakəətə lapaa tii ashiki, saa'itə nyi akəŋwacii *mətərəkine,

²¹ madfaamə wabəətə rəŋwə ətə ŋgəree nyi ka uuraki ka banə akəŋwaciitii oo'i, 'putə ŋga madənə ŋga maməətə ənji ci ənjə a la ka nyi gəŋwanə akəŋwacii unə ənshinə.'

²² Amma, makə kə shii Filikusə haala ŋga rəgwa ŋga Slandanə ŋga'ə, kə bii ci, "Madfa kə mbu'ya matakəŋwanə ŋga soojiinə, waato Lisiya, ka ləginə nə nyi gəŋwanə goonə." Ma daba'əkii, ca ba ka tii, wa təya təkəgi, see ka əndə'i uusəra.

²³ Ca ba ka sooja, kaa ca pa'əgi tə Bulusə, amma ga ca irəla tə ci; wa ca bwasee kaa guviinəkii a nəhə tə ci.

Bulusə akəŋwacii Filikusə da Dərusila

²⁴ Daba'ə baanə gi'u, Filikusə a shi tii da minakii Dərusila. Mitə Yahuda nə ki. Ca sləkēe ka ŋgirənə tə Bulusə kaa ca fa amakii tə wabənə ŋga vii gooŋga ka Yeesu Aləmasiihu.

²⁵ Wata Bulusə a wabə ka tii agyanə ndzaanə ka əndə gooŋga, ca ba ka tii makə sətə ətsətənə əndə naakii na, da makə sətə nə gəŋwanə a da uusəra uudənə ŋga duuniya. Makə fii Filikusə ha'ə, wata ca ŋgwaləgi, əŋki ci, "Ma əndzə'i dīya, ənuu saaku. Madfa upaa nyi saa'i, ka ənənə nə nyi ka 'wanə tə hə."

²⁶ Acii ma nə ci ka nəhənə, ka viinə nə Bulusə ka ci kwaba. Ci dīi cii kəya 'waa'wa tə ci atsakii atsakii kaa təya wabə.

²⁷ Amma daba'è fəzə bəra'i, əndə'i əndə a nğərə dəgələ nğa Filikusə. Ma ləməkii, Purəkiyusə Fisətusə. Ma saa'itə Filikusə a bwasee ka nwanjuunə, makapaamə ci tə Bulusə, acii kə mwayi ci uufəgi səkə nğa Yahudiinə.

25

Moönə nğa Bulusə ka maduunə nwanjwə nğa ha də Rooma a lagi ka ci gənjwanaakii

¹ Makə mbu'i Fisətusə aagyanə hanyinaakii, daba'a baanə makkə, ca madə daga də Kayisariya, ca palə aa Urusaliima.

² Wata madiigərə limanyinə da *gayinə nğa Yahudiinə a dzə ka wulanə tə Bulusə, təya tsəfə tə Fisətusə

³ kaa ca tsakə tə tii kaa ənjə a ənə də Bulusə aa Urusaliima. Acii kə dñi tii aniya nğa bələginə tə ci daga a rəgwa.

⁴ Amma Fisətusə a jikəvə ka tii, ənki ci, "Mapa'əkii nə Bulusə də Kayisariya. Nyi maa, ka ənənə nə nyi aa dəvə kədəhə.

⁵ Wa ina dzə da gayinə ahadoonə, təya wula tə ci davə, madə tə'i sətə dñi ci."

⁶ Mapaleemə ka baanə tighəsə taa baanə pu'u dñi Fisətusə də Urusaliima, ca ənə aa Kayisariya. Pukənə nğa ha, ca dzə ka ndzaanə asəkə dəgələ nğa la gənjwanə, ca sləkəe ka ənjə a kira tə Bulusə.

⁷ Makə mbu'i Bulusə, Yahudiitə shi daga də Urusaliima a gujutə də ci. Taa nğahi pooshi tii mbee ka baarii tantanyinəkii, amma kə kira tii mandalə wulanyinatii bəzəkii aagyanəkii.

⁸ Wata Bulusə a wafə kaa ca pərəgi naakii na, ənki ci, "Makaanəmə nyi səfə ka bariya nğa Yahudiinə; ma'ajjinətəmə nyi *yi nğa Əntarjə, taa də 'waslyakəənə ka maduunə nwanjwə nğa ha də Rooma, taa gi'u."

⁹ Makə mwayi Fisətusə pa'ətə ba'a ka Yahudiinə, ca ləgwa ka Bulusə, ənki ci, "Kə luuvə hə, ənjə a ənə də hə aa Urusaliima, ənjə a dzə ka la ka hə gənjwanə agyanə uushi'iitə akənjwaciiki davə kwa?"

¹⁰ Amma ənki Bulusə, "Kənjə nə nyi asəkə kuvə gənjwanə nğa ənji Rooma, hatə dəbēe ənjə a la ka nyi gənjwanə. Madamə nyi ka Yahudiinə 'waslyakəənə. Hə də naaku nə maa, kə shii hə ndilə ndilə.

¹¹ Madə ma'waslyakə əndə nə nyi, ha'ə kə slənyii sətə mbu'i bahə bələnə tə nyi, paa nyi ka huyinə acii bələnə tə nyi. Amma, madə pooshi nyi slənyi taa rənjwə aji uushi'iitə bii tii aashiki, pooshi əndə da baawəda nğa viinə tə nyi ka tii. Kə mwayi nyi kaa maduunə nwanjwə nğa ha də Rooma a dzə ka lagi ka nyi gənjwanə."

¹² Fanə nğa Fisətusə ha'ə, wə ca də mətərəkīnə da ənji mətərəkīnaakii. Makə uugi tii, ca ba ka Bulusə, "Makə kə mwayi hə kaa maduunə nwanjwə nğa ha də Rooma a dzə ka lagi ka hə gənjwanə, ka ci kərənə ənji tə hə əsə."

Bulusə akənjwacii Agaripa da Barənika

¹³ Makə banee gi'u, wata nwanjwə Agaripa da cikənjuci ətə dñi ləmətə Barənika a shi aa Kayisariya ka ba 'usa da shinə' ka Fisətusə.

¹⁴ Kə baa tii lənjə davə, wata Fisətusə a 'wapaa wafənə nğa Bulusə ka nwanjwə, ənki ci, "Tə'i əndə'i əndə bwasee Filikusə a furəshina.

¹⁵ Ma nyi də Urusaliima, madiigərə limanyinə da gayinə nğa Yahudiinə a kira ka nyi wulaakii, təya kədii tə nyi kaa nya lagi ka ci gənjwanə, nya vii ka ci ma'inə.

¹⁶ Amma nya ba ka tii, pooshi aji alə'aada nğa ənji Rooma nə lagi ka əndə gənjwanə yadə ndzaanə nğa ənjitə wulii da əndətə wulii ənji tə ci akənjwacii gənjwanə, kaa əndətə wulii ənjə a mbee ka vii hujaakii.

¹⁷ Acii ha'ə, makə shi tii aa hanə patə, masəkəpaamə nyi na. Pukənə nğa ha, nya ndzaanə asəkə dəgələki nğa la gənjwanə, nya sləkəe ka ənjə a kira ka nyi tə əndəkii.

¹⁸ Makə madətə ənjitə wulii tə ci ka wafənə, makiramə tii bwaya wula aagyanəkii, makə sətə hiimii nyi,

¹⁹ see mabizhinə agyanə diinatii da agyanə əndə'i əndə dñi ləməkii Yeesu ətə əntəgi, amma Bulusə a ba, da i əpinə nə ci.

²⁰ Makə təkuree nyi ka tsaamətə haalakii nğa'ə, wata nya ləgwa ka Bulusə, madə kə luuvə ci, ənjə a ənə də ci aa Urusaliima, ənjə a dzə ka lagi ka ci gənjwanə davə.

²¹ Amma kə kədii Bulusə aciiki, kaa maduunə nwanjwə nğa ha də Rooma a dzə ka lagi ka ci gənjwanaakii. Ci dñi kəsəpaa nyi tə ci taabu'u nii kya sləkəe ka kərənə tə ci ka maduunə nwanjwə."

²² Əŋki Agaripa ka Fisətusə, “Ŋga'ə ka nyi nə fatənə tə əndətse də liminəki.” Əŋki Fisətusə ka ci, “Ka fanə nə hə doorə.”

²³ Pukətə hakii, Agaripa da cikəŋuci a shi də məghərəvənə ŋga ŋwanjuunə, təya dəməgərə aasəkə kuvə gəŋwanə da gayinə ŋga soojiinə da madiigərənə ŋga vərənə patə əsə. Fisətusə a ba ka əŋjə a kira tə Bulusə.

²⁴ Makə kira əŋji tə ci, wata Fisətusə a ba, “Ŋwanjwə Agaripa da əŋjinə ganə patə, waanə əndəna. Kə kira Yahudiinə ŋga Urusaliima da ənə ŋga vərəanə patə wulaakii, təya ŋgərəe ka uuratii ka banə ka nyi, madəbeemə əŋjə a bwasee ka ci da i əpinə.

²⁵ Amma, ma'upaamə nyi 'waslyakəənə ashikii bahə bələnə tə ci. Makə ci də naakii nə bii, wa əŋjə a kərə tə ci aakəŋwacii maduunə ŋwanjwə ŋga ha də Rooma, kə dīi nyi aniya ŋga sləkeenə ka əŋjə a kərə tə ci ka ci.

²⁶ Amma, mashiimə nyi sətə naahənəki ka slandanəki agyanə haalakii. Aciikii kira nyi tə ci aakəŋwacii unə patə, ma palee maa, aakəŋwaciiku, ŋwanjwə Agaripa. Madə kə fataamə wabənəki, mbu'u ka upaanə nə nyi sə ŋga naahənə.

²⁷ Aci maluuvmə haŋkalaaki sləkee ka əndə furehina ka gəŋwanə yadə laabagine taa aba'a mi wulii əŋji tə ci.”

26

Wabənə ŋga Bulusə akəŋwacii Agaripa

¹ Wata Agaripa a ba ka Bulusə, “Kə kapaa əŋji ka hə rəgwa ŋga wabənə.” Bulusə a madəe ka ciinəkii ka əŋja, ca 'watəgi pərəgi naakii nə, əŋki ci:

² “‘Ya'ə ŋwanjwə Agaripa, kə kadəesəkə ka nyi ka shanjə nə pərəgi naaki nə akəŋwaciiku ənshinə agyanə uushi'iinə laalavə *Yahudiinə aashiki.

³ Aci kə shii hə patə tə ələ'aada ŋga Yahudiinə da wabənyinatii. Aciikii kə kədii nyi aciiku kaa ha fatə wabənaaki də sə'watənə.

⁴ “Kə shii Yahudiinə patə tə ndzaanaaki daga nyi ma'ə uuzənə, 'watəginə ahada əŋjaaki da də Urusaliima əsə.

⁵ Kə shii tii daga ŋukə, maa ka luuvənə nə tii, təya seeda oo'i, ndilə ndilə rəŋwə nji nyi aji əŋji ma'iza'u kurəgə ŋga diinə gaamə, waatoo Farisa.

⁶ Ma əndzə'i, wanyinə kəŋjə akəŋwacii gəŋwanə putə ŋga gərə ələkawalətə dīi Əntanjə ka dzədəshii'inaamə.

⁷ Makuvə gaamə pu'u aji bəra'i patə əsə, kə kii tii nə ka gərə mbu'utənə ŋga Əntanjə də ələkawalətə. Aciikii ci təya gərə'u ka Əntanjə vədə da uusərə patə. 'Ya'ə ŋwanjwa, putə ŋga kanətə wulii Yahudiinə tə nyi.

⁸ Mi sanjə dīi pooshi unə luuvə oo'i, ka madəenə nə Əntanjə ka mamətə əŋji da i əpina?

⁹ “Nyi ka nəki maa, ma ŋga ŋukə, kə nee nyi makə kə ndzaa ka nyi tyasə nə daada uushi'inə lanjə ka saawee də ləmə ŋga Yeesu əndə Nazaratu.

¹⁰ Kə dīi nyi ha'ə də Urusaliima. Nya pa'əgi əŋji nə'unə lanjə a furehina də baawəda ŋga madiigərə limanyinə. Ha'ə saa'itə ci əŋjə a bələgi tə tii əsə, kə luuvə nyi.

¹¹ Kə cibee nyi ka tii asəkə kuvə də'wanyinə patə. Kə irəlīi nyi tə tii ka bwasee ka vii goonqatīi. Kə dīi nyi mabətəsəkə ka shanjə. Ha'ə kə tanjii nyi ka hara hanyinə, nya dzə ka cibənə də tii.”

Habara ŋga zhi'wanə ŋga Bulusə

¹² “Ka putakii ha'ə gi nyi aa Damasəkusə, də baawəda ŋga madiigərə limanyinə da i sləkeenatīi.

¹³ Ma uusərə ahadanə dīi ŋwanjwa, ina dzə a rəgwa. Wata bərənə a papi'ya dadagyə, ətə palee ka uusərə də bərənə. Ca shi, ca bərəgi hatə dīi nyi davə patə da əŋjitə ciina dzə a rəgwa.

¹⁴ İna kwaalagi patə aa panə. Wata, ma nya fa, əndə'i uura a wabə da nyi də uura *İbəraaniya, əŋki ci: 'Sawulə, Sawulə, mi sanjə cii kwa cibə də nyi ha'a? Zabə nə ləəfənaaku akəŋwaciiki, naaku nə cii kwa cibəgi ha'ə.’

¹⁵ Əŋki nyi: “‘Ya'ə Slandana, hə wu sanja?’ Slandanə a ba ka nyi: ‘Nyi nə Yeesu ətə cii kwa cibəgi.

¹⁶ Amma, madətə kəŋjə. Kə shigi nyi ka hə aci kə ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaa ka əndə slənaaki, ha seeda makə sətə nee hə ka nyi ənshinə, da makə sətə nii kya baarii ka hə aakəŋwa.

¹⁷ Ka luupaanø nø nyi tø hø acii Yahudiinø da hara slikørønø øtø cii kya sløkee ka hø aabiitii.

¹⁸ Ma cii kya sløkee ka hø aabiitii, kaa ha wunøgi ka tii ginøtii, kaa tøya shigi agi tøkunø, tøya shi ka børønø, tøya mbødø acii baawødø nga *Seetanø, tøya shi aagi *ñwanjuunø nga Øntañfø, kaa tøya upaa tifyaginø nga 'waslyakønatii, tøya dømøgøgø ka ha nga ndzaanatii ahada matadø ønjaaki, acii kø vii tii ka nyi goongø.'

¹⁹ "Ya'ø ñwanñwø Agaripa, mabwaseemø nyi ka nø'u sètø baaarii Øntañfø ka nyi dadagyø.

²⁰ Ka ønji Damasøkusø 'watøgi nyi waazanø. Ma daba'økii, nya ða dø Urusaliima da patønø nga sètø gunjøtø dø hanyinø nga Yahudiya da nga hara slikørønø. Nya ba ka tii: wa tøya baanø ka Øntañfø, tøya zhi'wagi aabiikii, tøya slønø slønøtø ca baaarii baanatii ka ci.

²¹ Aciiikii køshi Yahudiinø tø nyi asøkø yi nga Øntañfø, tøya moo bøløginø tø nyi.

²² Amma dønø ønshinø agi tsakønø nø Øntañfø tø nyi. Aciiikii wanyinø kønø ganø ka wabø goongø ka ønji patø, gayinø da talakiinø patø. Pooshi uushi cii kya ba madfaamø sètø bii anabiinø da Muusa na slønø,

²³ waatoo kadø nø *Matadøkii nga Øntañfø a sa ñgøra'wa, ci øsø na 'watøgi madfønø agi mamøtø ønja. Dø ha'ø nii køya baaarii ka Yahudiinø da hara slikørønø tø røgwa nga børøtø na luupaa tø tii."

Banø nga Bulusø ka Agaripa kaa ca vii goongø

²⁴ Ma Bulusø a dzø aakønñwa dø pørøgi naakii na makø øtsa, wata Fisøtusø a ñgøree ka uurakii dø ñgeerønø, øñki ci, "Bulusø, maba nø hø! Maduunø shiinaaku ca zø'wee ka hø ka maba!"

²⁵ Amma øñki Bulusø ka Fisøtusø, "Ya'ø slandana, øntaa maba nø nyi, da hanñkala nø nyi, goongø cii kya wabø.

²⁶ Acii kø shii ñwanñwø uushi'itø patø. Ci ðii cii kya wabø yadø ñgwalønø akønñwaciikii. Kø shii nyi, pooshi uushi zaanø ka ci, acii øntaa ka ma'umbu ha ðii uushi'itsa.

²⁷ 'Ya'ø ñwanñwø Agaripa, kø luuvø hø sètø bii anabiinø kwa? Kø shii nyi, kø luuvø hø."

²⁸ Wata øñki Agaripa ka Bulusø, "Waatoo, ma nø hø ka nøhønø, ka zø'weenø nø hø ka nyi ka øndø nø'unø pii pii ha'ø koo?"

²⁹ Øñki Bulusø, "Taa pii pii, taa øntaa pii pii, agi kædiinø nø nyi acii Øntañfø, øntaa ka hø daanøku øsø, amma ka patønø nga øñjinø ca fa tø nyi ønshinø, kaa tøya ndzaa makø naaki, madfaamø mahyakahyaka'ønø nøndø paa nyi ka moonø koonø."

³⁰ Wata ñwanñwø a madfètø. Ñgwamønø øsø da Barønika da øñjitø ñji dasø dasø da tii patø a madfètø natii.

³¹ Makø dømøgi tii, tøya ba ahadatii, "Ma øndøtsa, paa ci agi ða uushi'itø ca mbu'u bahø bølønø tø ci taa pa'øginø tø ci asøkø furøshina øsø."

³² Wata Agaripa a ba ka Fisøtusø, "Maci pooshi øndøtsø kædii dzønø kaa maduunø ñwanñwø nga ha dø Rooma a dzø ka lagi ka ci gønñwanø, kadø kø ñjaanñwa kapaa tø ci."

27

Dømø kumbawalø nga Bulusø aa Rooma

¹ Makø ðii ka tantanyinø oo'i, ka dzønø niinø aanø hanyinø nga Italiya, tøya ba'acii tø Bulusø da hara ønji furøshina aacii gawø nga soojiinø øtø ðii lømækii Yuliyusø. Ma Yuliyusø, asøkø kurøgø nga ñwanñwø nga ha dø Rooma nø ci.

² Wata ina dømø kumbawaløtø shi daga dø Adaramitiya, øtø ca dzø ka vøranynø kama kama ama ndzaja nga hanyinø nga Asiya. Ina 'watøgi palønø, inø da i øndø hanyinø nga Makiduuniya asøkø vøranø nga Teesaloonika. Arisøtarøkusø nø lømø nga øndøkii.

³ Pukøtø hakii, ina mbu'u aa Sidoonø. Makø ci Yuliyusø a kaka'ø tø Bulusø, kø kapaa ci tø ci kaa ca dzø aa ha guviinøkii, tøya vii ka ci sètø cii køya moo.

⁴ Ma daba'økii, ina madfø davø, ina zaawa daba'a hanyinø nga Kipørusø øtø ahada ma'inø, acii ma dadava, pooshi ñgeerønø nga mødø.

⁵ Ina tanøgi uunøvø øtø ðii hanyinø nga Silikiya da Pamøfliya amakii, ina mbu'u aa Mira anø hanyinø nga Lisiya.

⁶ Davē upaa gawē nga soojiinē əndə'i kumbawalē ətə shi daga də Aləkəsandəriya, ətə ca dzə aagyanə hanyinē nga Italiya. Ina dēmə kumbawaləkii,

⁷ ina palə.

Kə ba'agiinē aarə'u aarə'u ka dzənə samə sama. Ngahə mbu'iinē aa Kinidusə. Makə tənəpaapə mədə tiinē ka dzənə gənjə aakənjwa, ina zaawa daba'a hanyinē nga Karita, ina ələgi abii vərənə nga Saləmoonə, waatoo gazha-gazhanə nga hanyinəkii.

⁸ Ngahə dzəgiinē atsa ndzanja atsa ndzanja, ha'ə mbu'iinē ka əndə'i ha ətə ci ənjə a 'wa "Nunyi ha nga jipanə", kədəhə da vərənə nga Lasaya.

⁹ Makə kə səkəpaa inə nə a rəgwa, kə dzəgi kumənə nga tifyagi nga 'waslyakəənə. Waatoo, kə dzəgi saa'i nga wiinē yadə ngwalənə. Aci ha'ə, kə uugi wiinəkii d'fanə dzawə. Makə nee Bulusə ha'ə,

¹⁰ wata əjki ci, "Nguyirəna, ma dzəənə gaamə oogə, ka d'fanə dzawə. Tə'i asara lanjə əsə, əntaa wata nga uushi'inə taa kumbawalə tanə, amma da i əpinə gaamə."

¹¹ Amma ma gawə nga soojiita, maluuvmə ci wabənə nga Bulusə, see nga əndə gwazə kumbawalə da nga slandakii.

¹² Makə, ma ha nga jipaata, pooshi tahu tahu bahə kya vyanə nga kumbawalə davə, aciikii lanjənə nga ənja, kə mwayi tii palənə kaa təya mbu'u aa Finika, waatoo əndə'i ha nga jipanə anə hanyiitə nga Karita. Ma hatsa, ka tsaamənə aadə waka. Madfa kə mbu'i tii aadəvə, ka kyanə nə tii vyanə davə.

Mandalə mədə anə uunəva

¹³ Wata mədə a 'watəgi diganə da hwarəma gi'u gi'u, ma nə tii ka nəhənə, kə upaa tii sətə ci təya moo. Aciikii təya daa'yagi madiigərə tibisə ətə kənjee ka kumbawalə, təya dzə atsa ndzanja atsa ndzanja nga hanyinē nga Karita.

¹⁴ Amma, ma ta'avə gi'u, wata mandalə mədə a diga daciizəma tsanjwə dagyanə təpurəkii.

¹⁵ Makə digə mədəkii kumbawala, ina təkuree ka kəsəpaanə. Wata ina bwasee ka ci, ca palə deenə asəkəkii.

¹⁶ Ina dzə dashi əndə'i uundzə hanyinə ətə ahada ma'inə ətə d'ii ləməkii Kawuda. Tə'i daama nə mədə dadavə. Ngahə kəsəpaa inə uundzə kumbawala, ina əlyatə.

¹⁷ Makə ngirə ənji uundzə kumbawala, ənjə a dzakəvə aasəkə maduunəkii. Ma daba'əkii, ənjə a d'fa dabara nga aanəvə zə'unyinə nga'ə ashi maduunə kumbawalə kaa ca shii ndzaanə də ngeerənə. Kə ngwaləgi tii aci zavənə nga kumbawalə agi mandzənə atanjala hanyinə nga Libiya. Aciikii təya jimagərə də kəjeerənə ətə ca kərə tə kumbawaləkii, aci ga mbədəkii a d'əlii tə tii də ngeerənə, təya kapaa kumbawaləkii kaa mədə a dala tə ci deenə.

¹⁸ Makə ci mədətə a əgə də ngeerənə, pukətə hakii təya 'watəgi kyaalagərə uushi'iitə ngirə kumbawaləkii aagi ma'inə.

¹⁹ Ka makkənə nga uusərə əsə, təya kyagərə uushi'inə nga kumbawaləkii də ciinətii.

²⁰ Kə ba'agiinə lanjə, pooshi inə nee ka uusərə taa tikisa, wata dəgənə tiinə nə mandalə mədə nga mēdanjkayata. Makamiinə nə nga mbədənə ma'ə.

²¹ Makə ta'avə tii yadə adə zəma, wata Bulusə a madətə ahadatii, əjki ci, "Nguyirəna, maci kə luuvuunə wabənəaaki, kadfa mama'yamaamə anə hanyinə nga Karita kaama lə'yagərə aagi asaranə ha'ə.

²² Makə ha'ə d'ii əna, wanyinə ka ba koonə: goona buurə uushi'inə. Aci pooshi əndə ca ətee ka əpinaakii taa rənjwə ahadoonə, see asara nga kumbawala.

²³ Ma Əntanjə ətə d'ii nyi ka naakii, ətə cii kya paslə tə ci əsə, kə sləkee ci ka malaa'ikaakii aabiiki nga mbədə davədə.

²⁴ Əjki ci ka nyi: 'Bulusə, ga ha ngwalə, tyasə ka kənjaanə nə hə akənjwacii maduunə njwanjwə nga ha də Rooma. Wiitsə kə luuvə Əntanjə ka hə, ka luupaanə nə ci patənə nga guvii-wiininaaku, ka mbədənə nə tii.'

²⁵ Aci ha'ə, nguyirənə, goona buurə uushi'inə! Aci kə vii nyi goonja ka Əntanjə, ka d'fanə nə ci ndilə ndilə makə sətə bii ci ka nyi.

²⁶ Amma ka kərənə nə mədə taamə aagyanə əndə'i hanyinə ətə ahada ma'inə."

²⁷ Ma ka vədə nga pu'u aji ənfwadənə, ina dzə də dzənə agyanə uunəvə nga Madityaraniya,* ətsə ahada vədə. Ma fatə ənji gwazə kumbawalə ashitii, kədəhə nə tii ka mbu'unə aanə əndə'i hanyinə.

²⁸ Wata təya təkətə kurənjənə nga ma'inə. Ma təya fa, ma'ə miita makkə pu'unə aji mədəfə. Ina dzə aakənjwa gi'u, təya ənə ka təkənə. Ma təya fa, wata miita pupusərə aji tighəsə mbədəanə.

²⁹ Kə ɲɔwələgi tii acii geena ndərəənə aagyanə faariinə. Wata təya jiməgərə də tibisənyinə ɲga tɪŋgərə də kumbawalə ənfwadə daba'əkii. Təya ka nə də ɲgeerənə oo'i, ka pukənə nə ha.

³⁰ ɲga'ə ka ənji gwazə kumbawalə nə jiməgərənə satii. Wata təya ɖa makə jiməgərə də hara tibisə ɲga tɪŋgərəginə akəɲwacii kumbawala. Asee, uundzə kumbawalə jiməgərəgi tii.

³¹ Makə nee Bulusə ha'ə, ca ba ka gawə ɲga soojiinə da soojiinə, "Maɖa mandzaamə ənjitsə asəkə kumbawala, pooshi unə ka mbəɖənə."

³² Wata soojiinə a lagi zə'u ɲga uundzə kumbawala, ca palə.

³³ Ma ətsə ha kədəhə ka pukənə, Bulusə a ba ka tii patə kaa təya zəmə. Əɲki ci, "Baənə pu'u aji ənfwadə ənshinə cuuna gəra yadə zəmənə.

³⁴ Acii ha'ə agi kədiinə nə nyi acii unə koona zəmə ka ndanə ndanənə goonə, makə ɖii ci taa mavurahinə, pooshi na upaa tuunə."

³⁵ Makə bagi tii ha'ə, ca ɲgərə buroodi, ca ɖa yawa ka Əntanɖə akəɲwaciitii patə, ca baatsəpaa, ca ɲgərə, ca adə.

³⁶ Wata patənati, təya ənya də ma'yanə, tii maa, təya adə zəma.

³⁷ Gya'ə bəra'i da məɖəfə pu'unə aji kuwa niinə asəkə kumbawaləkii.

³⁸ Makə agi tii, əburə tii, təya əjigərə aləkamaara aagi ma'inə kaa təya galee ka zəzəkəənə ɲga kumbawaləkii.

Tsəəreginə ɲga kumbawala

³⁹ Pukənə ɲga ha, mashiimə ənji gwazə kumbawalə hatə ɖii inə ɖavə, amma təya nee ka hatə ɖii məɖə daama ɖavə, da i mandzənə əsə, təya ɖa hiima ɲga mbu'unə aa ɖəvə, maa jamə.

⁴⁰ Wata təya laalagi zə'u ɲga tɪŋgərə də tibisənyinə, təya kaalagərə tibisəkii aagi uunəva, təya pərəpaa zə'u ɲga aənə də ənfwə ɲga gwazəginə, təya maɖee ka kəjeerənə aadəgyə kumbawalə kaa məɖə a kərə tə ci aənə hanyinə.

⁴¹ Amma, makə mbu'iinə ka hatə ɖii məguywiinə ɲga ma'inə, wata kəɲwaciinə ɲga kumbawalə a ikugərə aagi mandzənə, pooshi kumbawalə ənyi ka gugudənə ma'ə. Ba'akii a 'watəgi biyinə acii məjuvinə ɲga ma'inə.

⁴² Kə mwayi soojiinə bəələginə tə ənji furəshina, acii mbu'u ka dəgəginə nə hara ənji lalavwa, təya huyipaa satii.

⁴³ Amma, makə ɲga'ə ka gawə ɲga soojiinə nə luupaənə tə Bulusə, kə təɲapaa ci tə tii ka ɖa aniyatii. Ca ba: taa wu mbee ka lalavwa, wa ca lalavugi aa tanəgi zəku'i.

⁴⁴ Ma mbəɖaənənəkii, də pərəlawa tyanə tii. Hara ənji əsə, də mabii ənfuyiginə ɲga kumbawalə tyanə tii. Də ha'ə taanəgiinə patə aa tanəgi jamə.

28

Bulusə anə hanyinə ɲga Maləta

¹ Daba'ə mbərəɖənə geenə ɲgahə bii ənji keenə oo'i, anə hanyinə ɲga Maləta niinə ətə ahada ma'inə.

² Kə liwə ənjitə anə hanyinəkii tiinə də moodasəka, təya hənətə keenə gunə, acii agi ndzəmənə nə vənə saa'ikii, tə'i əra əsə.

³ Wata Bulusə a kwaasha uushiginə, ca pukəgərə aagi gunə. Iza'unə ɲga gunəkii a lyakagi rəhunə, rəhunəkii a iidəgi tə ci, ca ənəgi təbunə aciikii.

⁴ Makə nee ənji hanyinəkii ma'ə rəhuutə təbunə aciikii, əɲki tii ahadatii, "Ma əndətsa, ma bəələhiinə nə ci. Taa ɲgahi kə mbərə'i ci agi uunəva, dəɲə əndzə'i ma'ə hakya ka nə'unə tə ci. Ka əntənə nə ci."

⁵ Amma, wata Bulusə a məcigərə rəhuutə aagi gunə, pooshi ɖii tə ci.

⁶ Təya gəra aslənə ɲga hakii, taa ca kulagi aa pa, ca əntəgi. Amma, makə garii tii, maneemə tii ka sətə ɖii tə Bulusə, təya ənə ka zhi'eenə, əɲki tii, "Ma əndətsa, sə ɲga paslənə nə ci."

⁷ Ma gatə kədəhə, tə'i əndə'i babara ətə ɖii ləmə ɲga slandakii Pubəliyusə, waatoo ci nə gawə ɲga hanyiita. Kə liwə ci tiinə də moodasəka. Ha'ə baənə makə niinə gakii.

⁸ Asee, ma ɖii Pubəliyusə, pərəbə nə ci ka bərəhənə. Shishinəkii da tanə ca ɖa tə ci. Wata Bulusə a dzə aabiikii, ca ɖa ka ci də'wa, ca banee ka ciinəkii agyanəkii, ca mbəɖəpaa də ci.

⁹ Makə ɖii ha'ə, ənji bwanea ɲga hanyinəkii patə, təya shiishi aabii Bulusə, ca mbəɖəpaa də tii əsə.

¹⁰ Tøya vii keenə uushi'inə lanə. Ma ətsə keenə maɖə də kumbawalə əsə, tøya dzatəgi keenə də sətə ciina moo patə.

Mbu'unə nga Bulusə aa Rooma

¹¹ Kə dui inə ləgidə makkə davə taabu'u ma'iinə, ina palə də kumbawala. Ma kumbawaləkii, tə'i foota nga huyirənə ndzəkəŋushi'inə ashikii. Də Aləkəsandəriya shi kumbawaləkii, anə hanyinə nga Maləta əsə kya ci vyənə.

¹² Ina mbu'u aasəkə vərənə nga Sirakusə, ina baanə makkə davə.

¹³ Ina maɖə də kumbawalə davə, ina zə'utə, ina mbu'u aa Rigiya. Pukətə hakii, məɖə a diga da hwarəma, ca dala kumbawalə, ina mbu'u aa Putiyali ka bəra'inə nga uusəra.

¹⁴ Ma dava, kə lapaa inə ənji nə'unə, tøya kədii tiinə keenə banee maɖəfə da tii. Də ha'ə makə ətsa mbu'iinə kədəhə da Rooma.

¹⁵ Makə fii ənji nə'unə davə habara geənə, wata tøya shi ka lanə tiinə aa luuma Apiya. Hara ənji əsə, tøya dzə ka hatə ci ənjə a 'wa "Ha nga jipanə nga makkə", kaa tøya guŋə deenə. Makə nee Bulusə ka tii, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ədzəməkii əsə, kə cakə da ŋgeerənə.

¹⁶ Makə mbu'iinə aa Rooma, ənjə a vii rəgwa ka Bulusə kaa ca dzə ka ndzaanə saakii da sooja ətə ca nəhə tə ci.

Waazanə nga Bulusə də Rooma

¹⁷ Ma daba'ə baanə geənə makkə davə, Bulusə a 'waa'wa tə *gayinə nga Yahudiinə də Rooma. Makə lifə tii, əŋki ci ka tii, "Ndzəkəŋushi'ina, taa ŋgahi maɖamə nyi taa mi ka ənji gaamə, mabwaseemə nyi ka alə'aada nga dzədzəshi'inaamə əsə, amma kə kəshi Yahudiinə nga Urusaliima tə nyi, tøya vii tə nyi aacii ənji Rooma.

¹⁸ Makə tsaamətə ənji Rooma wabənaaki, tøya moo kapaanə tə nyi, acii maɖamə nyi 'waslyakəənə bahə bələnə tə nyi.

¹⁹ Amma, makə maluuvəmə Yahudiinə kapaanə tə nyi, ci bii nyi, tyasə see a kira ənji gəŋwanaaki aakəŋwacii maɖuunə ŋwanjwə nga ha də Rooma, kaa ca lagi ka nyi gəŋwanə. Kə dui nyi ha'ə, taa ŋgahi mamoomə nyi wulanə tə ənjaaki.

²⁰ Acii kii 'wii nyi tuunə kaa nya wabə doonə. Ma dui nyi ma'anəkii ənshinə də mahyakahyaka'əna, putə nga kanətə kii ənji Isərayiila patə oo'i, ka shinə nə *Mataɖəkii nga Əntaŋfə."

²¹ Wata əŋki tii ka ci, "Ma'upaamiinə ləkələkətə danə hanyinə nga Yahudiya agyanəku. Pooshi əsə agi ndzəkəŋushi'inə sha kira habaraaku taa ba bwaya wabənə agyanəku.

²² Amma kə mwayi inə ina fa da maku taa mi nə hiimaaku; acii kə shii inə, agi bərapaa nə ənji kurəgətsə dui hə agikii taa dama patə."

²³ Wata tøya la ka ci uusəra kaa ca ənə ka wabənə ka tii. Makə mbu'ya uusərakii, tøya ənə ka dzatə də nə lanə aabiikii əsə. Bulusə a wabə ka tii agyanə ŋwanjuunə nga Əntaŋfə, ndzanənə tsəɖakə ha'ə mbu'i kədəwanə. Ca ɖa gazhi'waanə nga zhi'wa də ədzəmətii də dzəgunə ka tii habara nga Yeesu, makə sətə dui manaahəkii asəkə bariya nga Muusa da asəkə ləkələkətənyinə nga anabiinə.

²⁴ Ma hara ənji ahadatii, kə luuvə tii wabənəkii, hara ənji əsə, maluuvəmə tii.

²⁵ Tøya təkəgi də mabizhinə. Amma daga tii ma'ə matəkəgimə zəku'i, kə pa'apaa Bulusə wabənaakii, əŋki ci, "Asee, goongga wabi Malaafa Ma'yanə ka dzədzəshi'inuunə da ma anabi Isaaya

²⁶ ətə bii ca:

'Duu aabii ənjitsa, ha ba ka tii:

Ka fanə nuunə anəkii anəkii,
amma pooshi unə ka paaratəginə shaŋə.

Ka tsaamənə nuunə anəkii anəkii,
amma pooshi unə ka neenə shaŋə.

²⁷ Acii ma ədzəmə nga ənjitsa, mapa'əkii,

liminətii əsə, manjiikəkii,

tøya dzaa'agi ginətii.

Maci maɖamə tii ha'ə,

kada kə nee tii də ginətii,

tøya fatə də liminətii,

tøya paaratəgi də ədzəmətii,

tøya zhi'wagi aabiiki əsə,

nya mbədfəpaa də tii.' "

²⁸ Bulusə a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Makə ha'ə dīi əna, shiimə oo'i, ma əndzə'i, ka hara slikərənə sləkee Əntanfə ka wabənə ŋga luupaanaakii. Ma tii, ka fanə nə tii!" [²⁹ Makə uugi ci bagi wabəətsa, Yahudiinə a madə, təya palə, təya dzə də dfa mabizhinə ahadatii.]

³⁰ Fəzə bəra'i ndzaa Bulusə davə, ca dzə də ki'i kwaba ŋga yitə dīi ci asəkəkii. Kə liwə ci patənə ŋga ənjitə shi aabiikii.

³¹ Ca dzə də waazanə agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntanfə yadə ŋgwələnə da dzəgunənə ka ənji agyanə Slandanə Yeesu Matacfəkii ŋga Əntanfə, matəŋapaamə ənji tə ci əsə.

Ləkaləkətə ŋga Bulusə ka ənji Rooma

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə ŋga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, matadə masləkee ənda. Kə 'wii Əntanjə tə nyi, kaa nya waaza Njunyi Habaraakii ka ənja.

² Ma Njunyi Habaratsa, daga ŋukə wabi Əntanjə agyanəkii da ma anabiinaakii, təya naahəgərə aasəkə malaaba ləkaləkətə.

³ Agyanə Uzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu nə Njunyi Habarakii. Ma ka rəgwa ŋga əndə shiŋkinə, aagi slikerənə ŋga *Dawuda pwayi ənji tə ci.

⁴ Amma ma ka ndzaanaakii malaabakii, kə baarii Əntanjə də maduunə baawəfaakii oo'i, Uzənaakii nə ci də mafeenə ka ci agi maməətə ənja.

⁵ Daciikii upaa inə pwapoonə ŋga ndzaanə ka masləkee ənji ka putaakii, kaa patənə ŋga ənji shiŋkinə a shii shine aatsaa səfəkii, təya nə'u sətə cii kəya moo patə.

⁶ Ma ətsa, patə da i unə ənji Rooma agikii, unə ətsə 'wii Əntanjə tuunə koonə ndzaanə ka ənji ŋga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə, unə ətsə də Rooma. Ma unə, kə uu'i Əntanjə tuunə, kə 'wii ci tuunə koonə ndzaa ka ənjaakii. *

Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə ŋga Bulusə tə Əntanjə

⁸ Takumə kaa nya 'watəgi də kuyiriinə tə Əntanjə zəku'i də ləmə ŋga Yeesu Aləmasiihu ka putə goonə, acii taa dama patə asəkə duuniya, kə fii ənji habara ŋga vii goonğa goonə.

⁹ Taa guci patə agi buurətənə nə nyi tuunə agi də'waaki. Ma ətsa, Əntanjə nə seedaaki. Acii tə ci cii kya paslə də ədzəmə rəŋwə ka rəgwa ŋga waaza Njunyi Habara agyanə Uzənaakii.

¹⁰ Taa guci patə nyi agi da də'wa, agi kədiinə nə nyi acii Əntanjə, mada kə luuvə ci, kaa ca vii ka nyi rəgwa ha'ə ŋga dzənə ka caamatənə tuunə ŋga əna.

¹¹ Acii ŋga'ə ka nyi ka shaŋə nə neenə koonə, koonə shii upaa barəkaanə ŋga Ma'yanə ŋga Əntanjə, koonə shii upaa də ŋgeerənə ŋga moodəfuunə əsə.

¹² Ma cii kya moo banə, waatoo, kaama tsaakəshi agi vii goonğa gaamə, nya tsakə tuunə, una tsakə tə nyi noonə əsə.

¹³ Ndəkəŋushi'inəkya, ŋga'ə ka nyi una shii oo'i, ka pu'u ka pu'u nə nyi ka da aniya ŋga dzənə aahoone, amma ma'ə nyi ma'upaamə rəgwa ŋga dzənə zəku'i. ŋga'ə ka nyi kaa slənaaki a shii ndzaanə ka magadə uushi ahadoonə, una shii dzənə aakəŋwa, makə sətə slənyii ahada hara slikerənə.

¹⁴ Acii tə'i dəmənə atsaki ŋga waaza Njunyi Habara ka ənji patə. Taa ka ənjitə uunyi nətii, taa ka ənjitə ma'ə nətii ma'uunəmə, taa ka majanğa ənja da ənjitə pooshi janğii patə, tyasə see a waaza nyi ka tii Njunyi Habara.

¹⁵ Acii putakii ha'ə dīi nyi da kufəpəshinə ŋga waaza Njunyi Habara koonə, unə ətsə də Rooma.

Ŋgeerənə ŋga Njunyi Habara

¹⁶ Pooshi ayinə ka dānə tə nyi ŋga waaza Njunyi Habara shaŋə, acii ŋgeerənə ŋga Əntanjə nə ci, ŋga luupaa də ənjitə vii goonğa patə. Ma ŋga təkəŋwanə, ka luupaa də *Yahudiinə. Ma daaba'əkii əsə, hara slikerənə.

¹⁷ Acii Njunyi Habara ca baarii makə sətə ci Əntanjə a ŋgərə ənji ka ənji goonğa. Ma dīi ci ha'ə, dāgi vii goonğatii daga ka 'watəginə, ca'ə ka muudinə. Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ma əndətə ŋgirə Əntanjə tə ci ka əndə goonğa putə ŋga vii goonğaakii, ci na ndzaanə da i əpinə ətə pooshi ka uudənə." †

Ma'waslyakəkii nə ənji shiŋkinə patə akəŋwacii Əntanjə

1:1 1.1 Slənə 9.3-15; 26.16; Gal. 1.15-16. **1:2 1.2** 3.21; 1 Piita 1.10-12. **1:3 1.3-4** Mat. 1.1; 20.30-31; Slənə 13.33; 2 Tim. 2.8. **1:5 1.5** 11.13; 15.15-18; Gal. 1.1; 2.7,9. * **1:7 1.7** ndzaanə jamə: 5.1; 15.33; 16.20; 1 Koor. 7.15. **1:8 1.8** 16.19; 1 Tees. 1.8. **1:9 1.9-10** 15.23; Slənə 19.21; Af. 1.16. **1:13 1.13** 1 Koor. 9.19-22. **1:14 1.14** Kwal. 3.11. **1:16 1.16** 2.9; Slənə 13.46; 2 Tim. 1.8; 1 Koor. 1.18,24. † **1:17 1.17** 3.21-30; da purəjanə 4; 10.4-13; Hab. 2.4; Gal. 3.9-12; Fil. 3.9; Ibər. 10.38.

¹⁸ Kə baaryagərə Əntanjə məbətəsəkakii aagyanə ma'waslyakə ənji da bwaya ənji patə. Ma təya, bwaya ndzaanatii ca tsənjagi ənji ka shii goonjgaanə njga Əntanjə.

¹⁹ Ma məbətəsəkə njga Əntanjə, acii ma sətə ci ənjə a mbee ka neenə ashikii, ci saakii baarəgi ka tii paŋgəraŋə akənjwaciiitii.

²⁰ Taa njgahi pooshi ənji ka neenə ka Əntanjə də ginə, patə da ha'ə, daga saa'itə tagii Əntanjə duuniyə, agi baariinə nə ci paŋgəraŋə ka ənji oo'i, pooshi baawədaakii ka uudanə, waatoo Əntanjə njga tantanyinə nə ci. Də neenə ka uushi'iitə tagii ci, ci ənjə a nee ka baawədaakii. Acii ha'ə, pooshi tii da ma njga wabənə akənjwaciiitii.

²¹ Kə shii tii tə Əntanjə, amma pooshi tii agi haŋətənə tə ci makə sətə difə, pooshi tii agi kuyiriinə tə ci əsə. Hiimatii patə, uushi zabə. Mapa'əkii nə haŋkalatii əsə.

²² Agi dəlaginə nə tii oo'i, kə shii tii uushi'inə, amma pooshi uushi shii tii, mabiinə nə tii.

²³ Təya bwasee ka paslənə tə Əntanjə ətə pooshi ka əntənə shaŋə, təya dzəgərə ka paslə uushi'inə kama kama. Ma uushi'iitsa, harakii makə əndə shinjkinə d'atə ənji, harakii makə əgina, taa makə daba, taa makə sətə ca ələ anə səka.

²⁴ Putə njga d'anatii ha'ə kapaa Əntanjə tə tii kaa təya slənə sətə kad'esəkə ka moodəfətii, təya slənə sə njga ayinə ahadatii.

²⁵ Kə njgirə tii jirakənə, təya bwasee ka goonjga njga Əntanjə, təya dzəgərə ka paslə sətə tagii ci, təya fa tə tii bwasee ka əndətə tagii uushi'iitsa. Ma ca, kə dəbee ənjə a dələ də ci ka ca'ə ndənjwə ndənjwə. *Aamiina.

²⁶ Putə njga ətsə ha'ə kapaa Əntanjə tə tii kaa təya dzəgərə ka slənə sə njga ayinə. Makinə a dzəgərə ka baanə də makinə makə tii, bwasee ka njuyirənə makə sətə dəbee.

²⁷ Ha'ə əsə kə bwasee njuyirənə ka baanə də makinə, təya dzəgərə ka baanə də njuyirənə makə tii. Agi d'anə nə njuyirənə sə njga ayinə ahadatii satii. Də ha'ə nə tii ka təya gənjwanə njga Əntanjə aanətii mbərə mbərə da slənatii.

²⁸ Pooshi tii nee ka Əntanjə makə uushi. Acii ha'ə kə kapaa ci tə tii kaa təya hiima bwaya uushi'inatii, təya d'a.

²⁹ Taa njgətə tsarə njga bwaya bwayaanə patə, tə'i ashitii. Təya moo uushi njga əndə'i ənda, təya d'a əbwanə ahadatii, təya sərəhəshi, təya bəələhiina, təya mbəəzə, təya d'a jarəwiinə, təya hiima d'a njgərəkikinə uusərə patə ka ənja, təya jaarakə aashi ənja,

³⁰ təya saawee ka ləmə njga ənja, təya bərəpaa tə Əntanjə, təya dzaanashi natii na, təya haŋətə natii na, təya mbudətə natii na. Taa guci patə, agi hiima rəgwa njga slənə kura 'waslyakəənə nə tii. Paa tii ka fanə tə mapoo tə tii.

³¹ Bwayakii nə rəgwatii, paa tii ka mbu'utəgi də aləkawalatii, paa tii ka d'a njga'aanə, paa tii ka nəhə təgunuunə njga ənji əsə.

³² Kə shii tii weewee oo'i, ma bii bariya njga Əntanjə, ma ənjitə ca d'a tsarə njga ndzaatsa, kə dəbee wə ka tii. Patə da ha'ə, agi dzəginə nə tii aakənjwa. Əntaa wata ətsə ha'ə ci təya d'a tanə, amma agi dəlanə nə tii də hara ənjitə ca d'a tsarə slənətsa.

2

Gəjwanə njga Əntanjə

¹ Hə ənda, taa wu nə hə, paa hə da rəgwa njga lagi gəjwanə oo'i ma'waslyakə əndə nə zana. Acii maa kə d'ii hə ha'ə, amma boo, ma hə, agi slənənə nə hə səkii, agyanə naaku nə cii kwa lagi gəjwanə.

² Kə shii amə, ma la gəjwanə njga Əntanjə agyanə ənji d'a tsarə slənətsa, də rəgwakii cii kəya la.

³ Ya hə ənda, makə agi slənənə nə hə tsarə uushi'iitəse lagi hə gəjwanə njga hara ənji anəkəya, ma nə hə ka nəhənə ka mbərədənə nə hə acii gəjwanə njga Əntanjə kwa?

⁴ Anii bərəpaanə cii kwa bərəpaa ma'duunə pwapoonə njga Əntanjə da sə'wanaakii da kəsə ədzəmaakəya? Weewee njga'ə nə Əntanjə! Shiiwə oo'i, ma nə ci ka d'a ka hə njga'aanə ha'ə, kaa ha shii baanə ka ci.

⁵ Amma makə kə ndaləgi hə ədzəməku, ha təkuree ka baanə ka ci, agi tsakənə nə hə dza də məbətəsəkə njga Əntanjə aagyanəku uusəratə nii kəya la gəjwanə ka ənja. Ma gəjwanəkii, də rəgwakii cii kəya la. *

⁶ Acii ma Əntanjə, ka viinə nə ci shikwa ka taa wu patə mbərə mbərə da slənəakii.

1:18 1.18 2.5,8; Af. 5.6; 2 Tees. 2.12. **1:19 1.19-20** Ayyb. 12.9; Jab. 19.2-5; Slənə 17.27-28; 1 Koor. 1.21. **1:21 1.21** Af. 4.17-18. **1:22 1.22** 1 Koor. 1.19-20. **1:23 1.23** Dzək. 4.16-18; Jab. 106.20. **1:25 1.25** 9.5. **1:26 1.26-27** 1 Koor. 6.9. **1:27 1.27** Leew. 18.22; 20.13. **1:29 1.29** Gal. 5.19-21; 2 Tim. 3.2-4. **2:1 2.1** Jab. 50.16; Mat. 7.2. **2:4 2.4** Slənə 17.30; 2 Piita 3.9,15. * **2:5 2.5** uusərə njga la gəjwanə: Isaa. 2.11-21. **2:6 2.6** 1 Koor. 3.13-15; 2 Koor. 5.10; Af. 6.8; Mat. 16.27.

⁷ Ma hara ɛnji, agi dzɛnɛ nɛ tii aakɛŋwa dɛ dɛ ɛŋa'aanɛ, kaa tɛya shii upaa dɛ dɛuɛnɛtɛnɛ ɛŋa ɛntanɛfɛ tɛ tii, ca vii ka tii mɛghɛrɛvɛnɛ da ɛpinɛ ɛŋa ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwɛ. Ka tii nɛ ɛntanɛfɛ a vii ɛpinɛkii.

⁸ Hara ɛnji, ka natii nɛ ci tɛya uudɛ, tɛya purakɛgi, tɛya bwasee ka nɛ'u goɔŋga, tɛya dzɛgɛrɛ ka nɛ'u bwaya bwayaanɛ. Aagyanɛtɛii nɛ ɛntanɛfɛ a ɛpi mabɛtɛsɛkaakii.

⁹ Nɛgɛra'wɛ da cibɛ na kulaanɛ ka patɛnɛ ɛŋa ɛnjitɛ ca dɛ bwaya ndzaanɛ. Aagyanɛ *Yahudiinɛ nii kɛya kula ɛŋa tɛkɛŋwanɛ. Ma daaba'ɛkii, aagyanɛ hara slikerɛnɛ.

¹⁰ Amma dɛuɛnuunɛ da mɛghɛrɛvɛnɛ da ndzaanɛ jamɛ nɛ ɛntanɛfɛ a vii ka patɛnɛ ɛŋa ɛnjitɛ ca slɛnɛ ɛŋa'aanɛ. Tɛkɛŋwanɛ ka Yahudiinɛ. Ma daaba'ɛkii, ca vii ka hara slikerɛnɛ.

¹¹ Aci ma ɛntanɛfɛ, paa ci ka dɛ kama kamaanɛ ahada ɛnja.

¹² Ma hara slikerɛnɛ, paa tii shii bariya ɛŋa Muusa. Aci ha'ɛ, maa dɛii tii 'waslyakɛɛnɛ, ɛntaa dɛ bariyaakii nɛ ɛntanɛfɛ a la ka tii gɛŋwanɛ, amma 'waslyakɛɛnɛtɛii satii na zamagi dɛ tii. Ma Yahudiinɛ, kɛ shii tii bariya. Dɛ bariyakii ɛsɛ nɛ ɛntanɛfɛ a la ka tii gɛŋwanɛ.

¹³ Aci ɛntaa dɛ fa bariya ci ɛnjɛ a ndzaanɛ dɛ goɔŋgaanɛ akɛŋwacii ɛntanɛfɛ, amma dɛ slɛnɛ sɛtɛ ci bariya a ba.

¹⁴ Ma hara slikerɛnɛ, taa ɛŋahi paa tii shii bariya, amma madɛ kɛ slɛnyi tii dɛ hiima ɛŋa nɛtii makɛ sɛtɛ bii bariya, kɛ ndzaa tii makɛ bariya ɛŋa natii na.

¹⁵ Slɛnɛtɛii ca baarii oo'i, ma sɛtɛ bii bariya dɛanɛ, tɛ'i manaahɛkii a ɛdzɛmɛtɛii. Agi baarɛnɛ nɛ hanɛkalatɛii ɛsɛ oo'i, ma ɛtsa, goɔŋga. Ma bii nyi ɛtsɛ ha'ɛ, aci ma ka ɛndɛ'i saa'i, madɛ kɛ dɛii tii mɛzaanɛ, ka banɛ nɛ ɛdzɛmɛtɛii ka tii oo'i, bwayakii dɛii tii. Ka ɛndɛ'i saa'i ɛsɛ, madɛ kɛ dɛii tii ɛŋa'aanɛ, ca ba ka tii ɛŋa'ɛ dɛii tii.

¹⁶ Ha'ɛ makɛ ɛtsɛ na dɛ uuseratɛ nɛ ɛntanɛfɛ a dɛ gɛŋwanɛ ka ɛnji daci Yeesu Alɛmasihu, ca dzalɛ tɛ tii putɛ ɛŋa ma'umbɛe hiimatɛii. Ha'ɛ bii Nɛnyi Habaranɛ cii kya waaza ka ɛnja.

**Yahudiinɛ da bariya ɛŋa Muusa*

¹⁷ Unɛ noonɛ Yahudiinɛ, agi banɛ nuunɛ, Yahudiinɛ nuunɛ, una kɛŋaanɛ ndihɛ ndihɛ agyanɛ bariya, una dɛba oo'i, ɛnji ɛŋa ɛntanɛfɛ nuunɛ.

¹⁸ Kɛ shii unɛ sɛtɛ ci ɛntanɛfɛ a moo una dɛ, aci kɛ baarii bariya koonɛ sɛtɛ dɛbɛɛ una slɛnɛ.

¹⁹ Agi ɛgɛrɛnɛ nuunɛ noonɛ nɛ oo'i, unɛ ca baarɛ rɛgwa ka muurɛfinɛ, unɛ ɛsɛ nɛ bɛrɛnɛ ka ɛnjitɛ agi tɛkunɛ.

²⁰ Agi dzalɛ ɛnjitɛ mashiiɛ uushi'inɛ nuunɛ. Agi dzɛgunɛnɛ nuunɛ ka ɛnjitɛ ma'ɛ mazɛŋamɛ. Agi neenɛ nuunɛ ka noonɛ nɛ makɛ kɛ shii unɛ goɔŋgaanɛ putɛ ɛŋa ɛtɛ shii unɛ *bariya.

²¹ Agi dzɛgunɛnɛ nuunɛ ka hara ɛnji. Mi sanɛ paa unɛ ka dzɛgunɛnɛ ka noonɛ na? Agi banɛ nuunɛ, ga ɛnjɛ a hɛrɛ, amma wanuunɛ ka hɛrɛnɛ.

²² Agi banɛ nuunɛ, ga ɛnjɛ a alɛhiinɛ, amma wanuunɛ ka alɛhiinɛ. Agi banɛ nuunɛ, ga ɛnjɛ a paslɛ uulɛminɛ, amma wanuunɛ ka ɛgɛrɛ uushi a kuvɛ uulɛma.

²³ Agi dɛlaginɛ nuunɛ dɛ upaa bariya ɛŋa ɛntanɛfɛ, amma agi dɛvɛnɛ nuunɛ ayinɛ ka ɛntanɛfɛ dɛ tanɛgi bariyaakii.

²⁴ Tɛ'i manaahɛkii ha'ɛ asɛkɛ lɛkalɛkatɛ oo'i, "Putɛ goonɛ Yahudiinɛ ci hara slikerɛnɛ a wabɛ bwaya uushi aashi lɛmɛ ɛŋa ɛntanɛfɛ."

²⁵ Madɛ kɛ nɛ'utɛ hɛ bariya, ka nafanɛ nɛ *ryaminanaaku. Amma madɛ kɛ tanɛgi hɛ bariya, mbɛrɛ mbɛrɛ nuunɛ da ɛndɛtɛ pooshi ryaminii.

²⁶ Yaci kɛ nɛ'utɛ ɛndɛ faara yadɛ ryaminanɛ bariya sanɛ, pooshi ɛntanɛfɛ ka neenɛ ka ci makɛ maryaminakii kwa?

²⁷ Ma ɛndɛtɛ pooshi ryaminii, madɛ kɛ nɛ'utɛ ci bariya, ka dɛvɛnɛ nɛ ci ayinɛ ka hɛ maryamina ɛnda. Aci ma ha, da i manaahɛ bariya aciiku nɛ hɛ, amma ha tanɛgi.

²⁸ ɛntaa wata nɛ'unɛ a ba ma nɛ Yahudaanɛ. ɛntaa ryaminanɛ dɛ ciinɛ tanɛ ɛsɛ nɛ ryaminanɛ ɛŋa goɔŋga.

²⁹ Amma ma tantanyitɛ Yahuda, ɛndɛtɛ dɛii Yahudaanaakii a ɛdzɛmɛkii, waatoo a ɛdzɛmɛkii nɛ ryaminanaakii. Ma ɛtsa, ci nɛ slɛnɛ ɛŋa Ma'yanɛ ɛŋa ɛntanɛfɛ, ɛntaa ɛŋa bariya. Ma ɛndɛtsa, ɛntanɛfɛ ca dɛla dɛ ci, ɛntaa ɛndɛ shiŋkinɛ.

3

¹ Makə ha'ə dīi əna, pooshi uushi paleegi *Yahudiinə ka hara slikərənə də ci kwa? Anii pooshi uushi ci *ryaminanə a tsakə ka ənda?

² Awa, tə'i lajə, tə'i uushi cii kəya tsakə ka rəgwa kama kama. Njga təkəjwanə, ka Yahudiinə ba'avə Əntanjfə wabənaakii.

³ Yaci kə naanagi hara ənji ahadatii ka luuvə wabənəkəya? Ma nuunə ka nəhənə ka əntəginə nə goonjgaanə njga Əntanjfə putakii kwa?

⁴ Pooshi ka d'anə shanjə! Taa njgahi majirakə nə ənda, amma əndə goonjga nə Əntanjfə, makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i,

“Ya'ə Əntanjfə, ma ha wabə,

ka neenə nə ənji ka goonjgaanaaku,

ka jaalanə nə hə agyanə ənjitə ca wabə tə hə.”

⁵ Yaci ma 'waslyakəənə gaamə, agi njgiraginə nə ci goonjga njga Əntanjfə sanja, iitə banaama? Ka banə naamə kə dīi Əntanjfə bwaya bwayaanə madə dzyalə ci taamə kwa? (Makə sətə ci ənjə a ləgwa ləguyi nyi.)

⁶ Aa'a, pooshi amə ka banə ha'ə! Maci əntaa əndə goonjga nə Əntanjfə, kadə iitiitə mbeenəkii ka la gəjwanə ka ənji *duuniya?

⁷ Yaci ma jirakənaaki, agi njgiragi goonjga njga Əntanjfə nə ci da tsakə ka ci məghərəvənə sanja, də iitiitə sanjə gwanjə nə ənji ka la ka nyi gəjwanə oo'i, ma'waslyakə əndə nə nya?

⁸ Madə ha'ə dīi əna, əntaa a dzaamə aakəjwa də slənə məzaanə kaa goonjga a shii cakana? Tə'i hara ənji maa ca alə haliminaaki də banə oo'i, kə wabi nyi ha'ə makə ətsa. Ma gəjwaatə nə ənjə a la ka ənjitsa, mbərə mbərə də 'waslyakəənati.

Pooshi əndə da goonjgaanə

⁹ Ya sanjə Yahudiina, kə palee amə ka hara slikərənə kwa? Pooshi shanjə. Kə bagi nyi kə dzəgi oo'i, ma Yahudiinə da hara slikərənə, 'waslyakəənə ca dā njwanuunə agyanətii patə.

¹⁰ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i,

“Pooshi əndə taa rəjwə ətə da goonjgaanə.

¹¹ Pooshi əndə paaratəginə, taa alənə tə Əntanjfə.

¹² Patə kə njusləgi tii agi nə'unə tə Əntanjfə,

kə saawagi tii patə.

Pooshi əndə slənə goonjgaanə, pooshi taa rəjwə.

¹³ Kə d'agi matii makə mawunə gu'u ənda.

Bwaya jirakənə a dzə də shiginə a matii.

Makə njgumətə ama rəhunə nə wabənati.

¹⁴ Dzaana hiinə nəndə amatii.

¹⁵ Pooshi ka ta'avənə aciitii nə bələ ənda.

¹⁶ Taa dama gi tii patə, see zanə da təguunə fanə ənji davə.

¹⁷ Pooshi tii shii rəgwa jamənə.

¹⁸ Pooshi njgwalənə tə Əntanjfə a moodəfətii əsə.”

¹⁹ Yoo, kə shii amə, ma sətə wabi bariya patə, ka ənjitə atsa sədə bariya wabi ci. Ma ətsə patə, acii ga taa wu a upaa ha njga dā mabizhinə, kaa patənə njga ənji *duuniya a shii oo'i, tə'i gəjwanə njga Əntanjfə ashitii.

²⁰ Aci pooshi Əntanjfə ka njgərə əndə ka əndə goonjga putə njga nə'u sətə bii *bariya. Ma bariya, baarənə cii kəya baarə tanə ka əndə oo'i, kə dīi ci 'waslyakəənə.

Rəgwatə ci Əntanjfə a njgərə əndə ka əndə goonjga

²¹ Ma njga ənə ha'ə, kə baaragi rəgwatə ci Əntanjfə a njgərə ənji ka ənji goonjga. Ma rəgwatə əsə, kama kama nə tii da bariya. Seedanə ci anabiinə da bariya a seeda tə rəgwatsa.

²² Dagi vii goonjga njga ənji ka Yeesu Aləmasiihu ci Əntanjfə a njgərə tə tii ka ənji goonjga. Ka patənə njga ənjitə ca vii goonjga ka Aləmasiihu ci Əntanjfə a dā ha'ə, pooshi kama kamaanə njga ənja.

²³ Aci ənji patə dīi 'waslyakəənə, dzadə dzadə nə tii da məghərəvənə njga Əntanjfə.

²⁴ Amma kə dīi Əntanjfə pwaroonaakii, ca njgərə tə tii ka ənji goonjga də zabə. Ma ətsa, dacii Yeesu Aləmasiihu əndə pərapaanə taamə.

3:2 3.2 9.4; Jab. 147.19-20. 3:3 3.3-4 9.6; 11.29; Baan. 23.19; 2 Tim. 2.13. 3:4 3.4 Jab. 51.6. 3:5 3.5 9.14. 3:8 3.8 6.1. 3:9 3.9 1.18-2.24; 3.23. 3:10 3.10-12 Jab. 14.1-3. 3:13 3.13 Jab. 5.10; 140.4. 3:14 3.14 Jab. 10.7. 3:15 3.15-17 Isaa. 59.7-8. 3:18 3.18 Jab. 36.2. 3:20 3.20 Ayb. 4.17; Jab. 130.3; 143.2; Rooma 4.15; Gal. 2.16; 3.22. 3:21 3.21-22 1.2,17. 3:22 3.22 2.11; 3.9; 10.12; 11.32. 3:23 3.23 5.2,12; 8.18-20; 'Wat. 3.19. 3:24 3.24 5.17; Af. 2.8; Tit. 3.7.

²⁵ Kə vii Əntanjfə tə ci ka əntənə kaa ca tifyagi ka ənji 'waslyakəənati də idənaakii putə nja vii goonjatii ka ci. Ma dīi Əntanjfə ətsa, kaa ca shii baarii goonğaanaakii. Ma nja njuke, kə nji Əntanjfə a dfa makə paa ci nja nee ka 'waslyakəətə nji ənjə a daada. *

²⁶ Amma ma nja əna, kə kavə ci hiimaakii ka tsaamə 'waslyakəənə nja ənja kaa ca baarii goonğaanaakii. Ka rəgwatsə ha'ə baarii ci oo'i, tə'i goonğaənə ashikii saakii, ca nğərə tə ənjitə vii goonğa ka Yeesu ka ənji goonğa əsə.

²⁷ Ya makə dīi ha'ə əna, aa putə nja mi dīi hañətənə əndə naakii na? Pooshi uushi cii kəya hañətə naakii nə putakii. Acii əntaa putə nja slənaakii nğirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonğa, amma putə nja vii goonğaakii.

²⁸ Kə shii amə pooshi Əntanjfə ka nğərə əndə ka əndə goonğa putə nja nə'u sətə bii bariya, see də vii goonğaənə tanə.

²⁹ Anii ma Əntanjfə, nja Yahudiinə nə ci tana? Əntaa Əntanjfə nja hara slikərənə nə ci əsə kwa? Weewee ha'ə makə ətsa, Əntanjfə nja ənji patə nə ci.

³⁰ Rənjwə nə Əntanjfə. Putə nja vii goonğa nja Yahudiinə nğərənə Əntanjfə tə tii ka ənji goonğa. Ha'ə nə hara slikərənə əsə. Dagi vii goonjatii nğərənə Əntanjfə tə tii ka ənji goonğa.

³¹ Kə baarii ətsə oo'i, kə dəkəpaa amə bariya aatəngala də vii goonğa gaamə kwa? Aa'a poosha, də dənə ha'ə caama baarii oo'i, tə'i nafalə nja bariya.

4

Misaali nja Ibərahiima

¹ Ya sanja, ya dzədzəshi'inaamə Ibərahiima, mi nee ca?

² Acii maci kə upaa ci ndzaanə ka əndə goonğa akənjwacii Əntanjfə putə nja slənaakii, kadfa tə'i ci da sə nja dəlaginə. Amma əntaa ha'ə, pooshi ci da sə nja dəlaginə akənjwacii Əntanjfə.

³ Tə'i manaahəkii oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonğa ka Əntanjfə. Putə nja vii goonğaakii əsə nğirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonğa."

⁴ Ma əndə sləna, ka viinə nə ənji ka ci zaarənaakii. Pooshi ənji ka banə, nja zabə vii ənji ka ci, amma putə nja slənaakii.

⁵ Ma əndətə paa ci ka kavə nəkii ka slənaakii, amma tə Əntanjfə tanə cii kəya gi'i, tə ci nğərənə Əntanjfə ka əndə goonğa. Acii kə shii ci, agi nğərənə nə Əntanjfə tə ma'waslyakə ənji kaa təya ndzaanə ka ənji goonğa.

⁶ Ha'ə makə ətsə bii *Dawuda əsə saa'itə wabi ci agyanə moodasəkə nja əndətə nğirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonğa tsənə da slənaakii.

⁷ Waatoo kə bii ci,

"Əndə barəkaanə nə əndətə tifyagi Əntanjfə ka ci məzaanaakii, waatoo, əndətə tifyagi Əntanjfə ka ci 'waslyakəənaakii.

⁸ Əndə barəkaanə nə əndətə pooshi Slandanə ka tsəkə 'waslyakəənaakii shañ!"

⁹ Ya moodasəkətsə wabi Dawuda anəkəya, wata ka ənjitə *ryaminii tanə kwa? Pooshi. Patə da i ka ənjitə pooshi ryaminii nə moodasəkəkii. Acii kə bii inə, tə'i manaahəkii asəkə ləkələkatə oo'i, "Kə vii Ibərahiima goonğa ka Əntanjfə. Putə nja vii goonğaakii əsə nğirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonğa."

¹⁰ Guci sanjə slənyi ha'a? Ya sanjə taabu'u ryaminii Ibərahiima nii, anii daaba'ə ryaminanaakəya? Ci ma'ə maryaminamə slənyi ha'ə.

¹¹ Ma ryaminaatə upaa ci, sagida nə ci. Ci baarii oo'i, putə nja vii goonğa nja Ibərahiima nğirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonğa. Ma ətsa, daga ci ma'ə maryaminamə. Acii ha'ə, ci nə dīi patənə nja ənji vii goonğa ka Əntanjfə, taa nğahi paa tii ryaminii, təya ndzaanə ka ənji goonğa akənjwacikii.

¹² Ci əsə nə dīi ənjitə ryaminii. Əntaa wata putə nja ryaminanati tanə, amma putə nja gi'inati tə Əntanjfə makə sətə gi'i dəsənaamə Ibərahiima ci ma'ə maryaminamə.

Upaa sətə dəkəpaa Əntanjfə ka ənja

¹³ Kə dīi Əntanjfə aləkawalə ka Ibərahiima da jinyininaakii oo'i, ka ndzaanə nə duuniya patə nati. Ma aləkawalətsa, əntaa putə nja nə'u *bariya nja Ibərahiima, amma acii kə vii ci goonğa, Əntanjfə a nğərə tə ci ka əndə goonğa.

* **3:25 3.25** idənaakii: Mat. 26.28; Af. 2.13; Kwal. 1.20; Ibər. 9.12-14; 1 Yooh. 1.7; Səniinə 1.5; 5.9; jamənə: 5.1; 2 Koor. 5.18-21; Af. 2.14-16; Kwal. 1.20; goonğaanaakii: 1.17; 3.3-4. **3:27 3.27** 3.1,21,31; 8.2. **3:28 3.28** Gal. 2.16. **3:29 3.29-30** 3.22; 4.11-12. **3:31 3.31** 6.15; 8.2-4. **4:2 4.2** Yak. 2.21. **4:3 4.3** 'Wat. 15.6; Gal. 3.6; Yak. 2.23. **4:6 4.6-8** Jab. 32.1-2. **4:11 4.11** 'Wat. 17.9-11; Gal. 3.7; Rooma 2.28-29. **4:12 4.12** Mat. 3.9. **4:13 4.13** 'Wat. 12.7; 22.17.

¹⁴ Acii ma sətə dʒi ɔntaɲfə aləkawaləkii ŋga viinə, maci ka viinə nə ci ka ɔɲji nə'u bariya, kə ndzaa ci ɔtsə pooshi nafa ŋga vii gooŋga ŋga ɔnda. Ha'ə ɔsə, uushi zabə nə aləkawalə ŋga ɔntaɲfə.

¹⁵ Acii ma bariya, maɗa taɲəgi ɔɲji, maβətəsəkə ŋga ɔntaɲfə cii kəya kira. Amma ma hatə pooshi bariya, pooshi ɔɲji agi taɲəgi bariya davə.

¹⁶ Ma wabətsə patə, daga vii gooŋga ci ɔɲjə a upaa sətə dəkəpaa ɔntaɲfə ka ɔɲja. Makə ha'ə dʒi ɔna, putə ŋga pwapoonaakii nii kəya vii ka ɔɲji də zabə. Acii ha'ə weewee ka viinə nə ci ka jijiɲinə ŋga Ibərahiima patə. ɔntaa wata ka ɔɲjitə ca nə'u sətə bii bariya tanə, amma patə da ɔɲjitə vii gooŋga makə sətə vii Ibərahiima gooŋga. Acii Ibərahiima nə dəsənaamə patə.

¹⁷ Kə dʒi makə sətə dʒi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə kavə nyi tə hə kaa ha ndzaa ka dʒi slikerənyinə laɲə." Acii ha'ə, kə ndzaa Ibərahiima ka dəsənaamə akəɲwacii ɔntaɲfə. Ka ci vii Ibərahiima gooŋga, waatoo ka ɔntaɲfə mamadfee ka maməətə ɔɲja kaa təya ndzaanə da i ɔpinə. Ma ca, ka wabənə nə ci ka sətə pooshi, wata səkii a ɗa tanyi ɔsə.

¹⁸ Ma Ibərahiima, kə vii ci gooŋga, kə kii ci nə ŋga upaa sətə nee ɔɲji paa ci ka upaanə. Waatoo, kə kii ci nə ŋga ndzaanə ka dʒi slikerənə laɲə, makə sətə bii ɔntaɲfə ka ci oo'i, "Makə ɔtsə ha'ə nə laɲənə ŋga slikerənaaku a ndzaanə."

¹⁹ Ma saa'ita, ci kə uugi ɗanə kədəhə ka fəzə gya'ə, amma pooshi vii gooŋgaakii ɔnya aaba'ə. Maɗa buurətə ci iirənaakii, kə shii ci kə pitəgi saa'yaakii ŋga pawə kə uugi. Minaakii Saraatu ɔsə, kə uugi ɔɲji shiinə ɔntaa mitə pawə nə ki.

²⁰ Patə da ha'ə, kə shii ci ka upaanə nə ci sətə bii ɔntaɲfə viinə ka ci, paa ci dʒi mabizhinə, amma kə cakə vii gooŋgaakii ka ci ŋgeerənə, ca ɗəla də ɔntaɲfə ɔsə.

²¹ Kə shii ci tantanyinə oo'i, tə'i ɔntaɲfə da baawɗa ŋga mbu'utəgi də patənə ŋga aləkawalaakii.

²² Də putə ŋga vii gooŋga ŋga Ibərahiima ha'ə "ŋgirə ɔntaɲfə tə ci ka ɔndə gooŋga."

²³ Ma wabətsə "kə ŋgirə ɔntaɲfə tə ci ka ɔndə gooŋga", ɔntaa wata ka putə ŋga Ibərahiima daanəkii nyaahə ɔɲji.

²⁴ Amma da i ka putə gaamə, acii da i taamə ŋgirə ci ka ɔɲji gooŋga putə ŋga vii gooŋga gaamə ka ci, waatoo, ci ɔtə madfee ka Slandanaamə Yeesu agi maməətə ɔɲja.

²⁵ Kə vii ɔntaɲfə tə ci kaa ca ɔntə putə ŋga 'waslyakəənə gaamə. Ca madfee ka ci agi maməətə ɔɲja kaama shii ndzaanə ka ɔɲji gooŋga akəɲwaciikii.

5

Ndzaanə ka ɔɲji gooŋga akəɲwacii ɔntaɲfə

¹ Yoo, makə dʒi ci kə ŋgirə ɔntaɲfə taamə ka ɔɲji gooŋga putə ŋga vii gooŋga gaamə, tə'i jamənə ahadaamə da ɔntaɲfə dacia Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. *

² Ci kərəgərə taamə ka upaa pwapoone ŋga ɔntaɲfə putə ŋga vii gooŋga gaamə. Agyanə pwapoonekii kəɲaamə ndihə ɔsə. Agi ɗa maɲushinə naamə acii kə kii amə naama ŋga dʒənə ka ndzaanə agi ŋwanjuunə ŋga ɔntaɲfə. †

³ Ha'ə ɔsə, agi ɗanə naamə maɲushinə agi sa cibə gaamə, acii kə shii amə, ma sa ciba, ka kiranə nə ci sə'watənə.

⁴ Maɗa kə sə'wii ɔnda, ka kiranə nə ci kəɲənə ndihə ndihə. Kəɲənə ndihə ndihə ɔsə, ka kiranə nə ci ka nə ŋga upaa dagwa uushi.

⁵ Ma ka nɛtsa, pooshi ka ɔnəvə da ayinə aagyaamə, acii kə nagərə ɔntaɲfə uufənaakii aa ɔdzənaamə dacia Malaaba Ma'yanə, waatoo, viinə ŋga ɔntaɲfə kaamə.

⁶ Tanyi ma *Aləmasiihu, ka putə gaamə ɔɲki ci ka saa'itə dəkəpaa ɔntaɲfə. Ma'waslyakə ɔɲji njaamə ka saa'ikii. Pooshi ŋgeerii amə.

⁷ Dzawə shaɲə kaa ɔndə a ɔntə taa ka putə ŋga ɔndə gooŋga. Mbu'u ka luuvənə nə ɔndə'i ɔndə ɔntənə ka putə ŋga ɔndə slənə ŋga'aanə.

⁸ Amma ma ɔntaɲfə, kə baarii ci kaamə makə sətə uu'i ci taamə: waatoo saa'itə amə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə ɔɲki Aləmasiihu ka putə gaamə.

4:14 4.14 Gal. 3.18. **4:15 4.15** 3.20; 5.13,20; 7.7-13; Gal. 3.19. **4:16 4.16** Gal. 3.7. **4:17 4.17-18** 'Wat. 15.5; 17.4-5; 2 Koor. 1.9; Ibər. 11.12,19. **4:19 4.19-20** 'Wat. 17.1-6; Ibər. 11.11. **4:21 4.21** 'Wat. 18.14; Luka 1.37.

4:22 4.22 4.3. **4:23 4.23-24** 10.9; 15.4. **4:25 4.25** Isaa. 53.4-5,10; Rooma 8.32-34; 1 Koor. 15.17. * **5:1 5.1** 3.21-30; jamənə: 3.25-26. † **5:2 5.2** pwapoone ŋga ɔntaɲfə: 6.14; 2 Koor. 6.1; 12.9; Gal. 1.6; 5.4; Af. 2.5-8; 1 Piita 1.10-11; 4.13-14; 5.10,12; ŋwanjuunə: Rooma 3.23; 5.2; 8.17-18; 8.17-18; 9.23; 1 Koor. 2.7; 2 Koor. 3.18; 4.17; Kwal. 1.27; 3.4; 1 Tees. 2.12; 2 Tim. 2.10; 1 Piita 5.1. **5:3 5.3-5** Yak. 1.2-3,12; 1 Piita 1.5-7. **5:5 5.5** 8.39; Jab. 22.6; Ibər. 6.19. **5:6 5.6-7** 1 Piita 3.18. **5:8 5.8** Yooh. 3.16.

⁹ Makë dñi ci kə ɲgɪrɛ Ɖntanɲfə taamə ka ɲnɟi goonɲa putə ɲga idənaakii, asee weewee ka upaanə naamə luupaanə acii maβətesəkə ɲga Ɖntanɲfə daciikii.

¹⁰ Ma njaamə, ɲnɟi daawaanə ɲga Ɖntanɲfə, amma kə zhi'wee ci kaamə ka guviinəkii daga ɲntənə ɲga Uzənaakii. Makë dñi ci guviinə ɲga Ɖntanɲfə naamə ɲga ɲna, asee weewee ka upaanə naamə luupaanə də ɲpinə ɲga Uzənaakii.

¹¹ Ɖntaa wata ɲtsə ha'ə, amma agi dfa maɲushinə naamə də ləbənə gaamə da Ɖntanɲfə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Ci zhi'wee kaamə, kaama ndzaa ka guviinə ɲga Ɖntanɲfə.

*Adamu da *Aləmasiihu*

¹² Ma 'waslyakəənə, dashi ɲndə rəɲwə shi ci aasəkə duuniya. 'Waslyakəənəkii əsə kira wa, ca təkəkəgi ka patənə ɲga slikerənyinə, acii patənə ɲga ɲnɟi dñi 'waslyakəənə.

¹³ Ma bii nyi ha'ə, acii ma saa'itə Ɖntanɲfə ma'ə maviimə bariya, tə'i 'waslyakəənə asəkə duuniya. Ma saa'itə pooshi bariya, paa ci nja ka nə ka 'waslyakəənə.

¹⁴ Patə da ha'ə, ma ndzaɲənə ka saa'i ɲga Adamu ka shinə ka saa'i ɲga Muusa, kə dñi wə ɲwanjuunə agyanə ɲnja. Ma wa, kə dñi ci ɲwanjuunə taa agyanə ɲnjitə pooshi 'waslyakəənətii mbu'i makə ɲga Adamu, waatoo ɲtə naanagi ci ka nə'u sətə bii Ɖntanɲfə ka ci.

Ma Adamu, kə ndzaa ci ka misaali ɲga ɲndətə na shi.

¹⁵ Amma ma ɲnjitsə bəra'i, kama kama nə slənətii. Acii ɲnɟi laɲə məkki putə ɲga 'waslyakəənə ɲga ɲndə rəɲwə, waatoo Adamu. Amma ma pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə, ɲnɟi laɲə upaa luupaanə daci ɲndə rəɲwə, waatoo Aləmasiihu.

¹⁶ Ma pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə, tsanɲə nə ci da shikwa ɲga 'waslyakəənə ɲga ɲndətsə rəɲwə. Acii 'waslyakəətə ɲga ɲndə rəɲwə kira gəɲwanə ɲga zanə ka ɲnja. Amma taa ɲgahi laɲə nə 'waslyakəənə ɲga ɲnja, pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə kira ndzaanə ka ɲnɟi goonɲa akəɲwaciikii.

¹⁷ Makə kə shii amə, putə ɲga 'waslyakəənə ɲga ɲndə rəɲwə shi wa, ca dfa ɲwanjuunə asəkə duuniya, shii amə əsə oo'i, ka paleenə nə slənə ɲga ɲndə'i ɲnda, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Acii patənə ɲga ɲnjitə liwə malanə pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə, ca vii ka tii rəgwa ɲga ndzaanə ka ɲnɟi goonɲa, ka upaanə nə tii ɲpinə, təya dfa ɲwanjuunə daci Aləmasiihu. †

¹⁸ Acii ha'ə, makə sətə ci 'waslyakəənə ɲga ɲndə rəɲwə a zamagi də ɲnɟi patə, ha'ə əsə nə goonɲaanə ɲga ɲndə rəɲwə a kira luupaanə ka ɲnɟi patə, ca vii ka tii ɲpinə.

¹⁹ Makə dñi ci, ɲnɟi laɲə dñi 'waslyakəənə putə ɲga ghatə fanə ɲga ɲndə rəɲwə, ha'ə əsə ɲnɟi laɲə na ndzaanə ka ɲnɟi goonɲa akəɲwacii Ɖntanɲfə putə ɲga fanə ɲga ɲndə rəɲwə.

²⁰ Ma ɲgɪragi Ɖntanɲfə bariya, ka siipaa də dfa məzaanə. Amma ma 'waslyakəənə a tsakə, ha'ə nə pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə ka tsakənə naakii palee.

²¹ Makə sətə dñi 'waslyakəənə da ɲgeerənə ɲga kira wə ka ɲnja, ha'ə nə pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə əsə: tə'i ci da ɲgeerənə ɲga kira goonɲaanə kaamə, ca kərə taamə ka upaa ɲpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

6

*Kura ɲpinə putə ɲga *Aləmasiihu*

¹ Ya makə dñi ha'ə ɲna, iitə banaama? A dzaamə aakəɲwa agi dfa 'waslyakəənə, kaa pwarpoonə ɲga Ɖntanɲfə a shii cakanə nii?

² Aa'a, poosha! Ma ka rəgwa 'waslyakəənə, maməətəkii naamə patə, iitə dñi ndzaanaamə agi 'waslyakəənə əsa?

³ Kə shii unə tantanyi, kə dñi ɲnɟi kaamə bapətisəma agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Də ha'ə ləbɲaamə da ci agi ɲntənaakii ətsa.

⁴ Də dfa kaamə bapətisəma məkɲaamə, ɲnjə a ɲgədfəgi taamə da ci, ama madə kaama shii ndzaanə da kura ɲpinə amaamə, makə sətə ma'i Aləmasiihu agi maməətə ɲnja, də maduunə baawəda ɲga Dii.

⁵ Acii makə kə ləbɲaamə da ci agi ɲntənaakii, ha'ə əsə ka ləbənə naamə da ci agi madfeenə kaamə makə sətə madfe Ɖntanɲfə ka ci.

5:9 5.9 1.18; 1 Tees. 1.10. 5:10 5.10 2 Koor. 5.18-20; Kwal. 1.20-22. 5:11 5.11 8.31. 5:12 5.12 ˆWat. 2.17; 3.19; Rooma 6.21,23; 7.9-10. 5:13 5.13 4.15. 5:14 5.14 1 Koor. 15.21-22,45-49. † 5:17 5.17 dfa ɲwanjuunə: Mat. 19.28; 1 Koor. 6.2-3; 2 Tim. 2.12; Səniinə 20.4.6. 5:20 5.20 4.15. 5:21 5.21 6.23. 6:1 6.1 3.5-8,31; 5.20. 6:2 6.2 6.6; 7.4. 6:3 6.3-4 Gal. 3.27; Kwal. 2.12; Tit. 3.5; 1 Piita 3.21; Mat. 28.19. 6:4 6.4 2 Koor. 5.14-15,17; Gal. 6.15; Kwal. 3.1-5,10. 6:5 6.5 Fil. 3.10-11.

⁶ Kə shii amə oo'i, ma iirə ndzaanə gaamə, kə bələgi ənji tə ci da Aləmasiihu ašhi ənfwa, kaa shishitə 'waslyakəənə gaamə a shii rarə'iginə davə, kaama mbəðə acii ndzaanə ka maviinə n̄ga 'waslyakəənə.

⁷ Acii madfa kə əŋki ənda, kə mbə'i ci acii n̄geerənə n̄ga 'waslyakəənə.

⁸ Madfa kə əŋkyaamə da Aləmasiihu, kə vii amə goon̄ga oo'i, ka ndzaanə naamə da əpinə amaamə da ci.

⁹ Acii kə shii amə oo'i, ma Aləmasiihu, kə madfee Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, paa ci ma'ə ka əntənə shaŋə. Pooshi wə ma'ə da n̄geerənə agyanəkii.

¹⁰ Ma əntəətə əŋki ci, gahu rəŋwə ka ənja, putə n̄ga 'waslyakəənətii. Ma ndzaatə cii kəya ndzaanə əsə, ndzaanə da əpinə ka duunətənə də Əntanfə cii kəya ndzaanə.

¹¹ Ha'ə nuunə əsə. N̄gərəmə noonə nə makə kə məəkyuunə ka rəgwa 'waslyakəənə goonə. Ma ndzaatə cuuna ndzaanə əsə, ndzaatə ca duunətə tə Əntanfə cuuna ndzaanə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

¹² Acii ha'ə, ma shishinuunə ətsə na bələgi, goona kapaa rəgwa kaa 'waslyakəənə a da n̄wan̄juunə agyanəkii ma'ə, acii goona fii ka ci sətə cii kəya moo.

¹³ Goona kapaa rəgwa kaa shishinuunə a ndzaa ka ha n̄ga slənə məza uushi. Amma viimə nuunə ka Əntanfə. Makə ənjitə madfətə agi maməətə ənja, una vii shishinuunə patə ka ci ka slənəginə də goon̄gaanə.

¹⁴ Acii pooshi 'waslyakəənə na da n̄wan̄juunə agyanuunə ma'ə. Pooshi unə asəkə cii *bariya əsə, amma agi pwapoone n̄ga Əntanfə nuunə.

Maviinə n̄ga goon̄gaanə

¹⁵ Ya makə d̄ii agi pwapoone n̄ga Əntanfə naamə əna, pooshi amə asəkə cii bariya əsa, ka slənənə naamə 'waslyakəənə ma'ə kwa? Poosha!

¹⁶ Kə shii unə, ma sətə vii unə ka ci nuunə, una fa tə ca, kə ndzaa unə ka mava n̄ga səkii kwa? Kə ndzaa ci ka slandanuunə. Madfa ka da 'waslyakəənə vii unə nuunə, əntənə nə muudinəkii. Madfa ka Əntanfə vii unə nuunə əsə, ndzaanə ka ənji goon̄ga nə muudinəkii.

¹⁷ Ma n̄ga n̄jukə, agi mavaanə n̄ga 'waslyakəənə n̄juunə. Amma kuyirii amə tə Əntanfə, acii kə shigi unə, una dzəgərə aagi goon̄gaanə n̄ga Əntanfə, una nə'utə sətə j̄gunyi ənji koonə də ədzəmə rəŋwə.

¹⁸ Ma n̄ga əna, kə pərapaa Əntanfə tuunə acii 'waslyakəənə, una ənəpaa ka maviinə agi slənə goon̄ga.

¹⁹ Ma d̄ii nyi misaali də mavaanə, koonə shii paaratəginə pii pii, acii unə maa, ənji shiŋkinə nuunə, pooshi unə ka kəsətə uushi tsakə-tsakə aa nuunə. Ma n̄ji n̄ga n̄jukə, kə kapaa unə nuunə ka da məzaanə da bwaya bwayaanə anəkii anəkii. Ha'ə əsə danuunə n̄ga əna, kapaamə nuunə ka slənə goon̄gaanə, ka da sətə malaabakii.

²⁰ Ma saa'itə unə ma'ə maviinə n̄ga 'waslyakəənə, pooshi dəməne n̄ga slənə goon̄gaanə ashuunə.

²¹ Ya əna, mi upaa unə agi uushi'itə n̄juuna slənə n̄ga n̄juka? Acii ma n̄ga əna, sə n̄ga ayinə nə səkii koonə. Ma muudinə n̄ga uushi'itsa, əntəna.

²² Amma ma əndzə'i, kə shigi unə agi mavaanə n̄ga 'waslyakəənə. Maviinə n̄ga Əntanfə nuunə ma'ə. Ma səndə upaa unə agikii, ndzaanə malaabakii makə sətə kadəesəkə ka ci. Ma muudinəkii əsə, əpinə n̄ga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə.

²³ Acii ma shikwa n̄ga 'waslyakəənə, əntəna. Amma ma sətə ci Əntanfə a vii də zabə, əpinə n̄ga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə dagi ləbənə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

7

Misaali də n̄gərəshinə

¹ Ndzəkəŋushi'ina, ma sənə cii kya ba, kə shii unə, acii unə patə kə shii unə bariya. Ma bariya, əndə da i əpinə amakii cii kəya da n̄wan̄juunə anəkii.

² Ma minə, madfa ma'ə n̄gurii ka əpinə, tə'i bariya n̄ga n̄gərəshinə anətə. Amma madfa kə əŋki n̄gurii, kə ndzaa ci ətsə pooshi ma'ə bariya n̄ga n̄gərəshinə anətə.

³ Acii ha'ə, madfa kə n̄girə ki əndə'i n̄gurə, n̄gurii ma'ə ka əpinə, ka 'wanə nə ənji tə ki ma'alə n̄guyirənə. Amma madfa kə əŋki n̄gurii, pooshi bariya n̄ga n̄gərəshinə ma'ə anətə. Madfa n̄girə ki əndə'i n̄gurə əsə, paa ki ali n̄guyirənə.

⁴ Ha'e nuunə dīi ndzəkəŋushi'inəki. Makə libuunə da *Aləmasiihu agi əntənaakii, ma ka rəgwa ŋga bariya, kə ndzaa unə makə maməətəkii. Aci ha'e, pooshi unə atsa sədə bariya ma'e, amma atsa əndə'i əndə nuunə, waatoo Aləmasiihu. Ma ca, kə madēe Əntəŋfə ka ci agi maməətə əŋja. Ətsə patə, kaama shii nafaŋə agi slənə ka Əntəŋfə.

⁵ Ma saa'itə amə ma'e ka nə'unə makə sətə kadeesəkə ka shishinaamə, kə ŋgərəma bwaya mwamwa'inə haŋkala gaamə. Ətsə patə, bariya madēe ka mwamwa'inə gaamə, ama dəməgərə ka slənə sətə dīi muudinəkii ka wa.

⁶ Ma ŋga əna, pooshi ma'e bariya anaamə, kə mətəgyaamə səgaamə acii sətə sha anəgi taamə makə a furəshina. Pooshi amə ka paslənə tə Əntəŋfə ka rəgwatə ŋga ŋukə ma'e, ətə manaahəkii asəkə bariya. Ma ŋga əna, ka kura rəgwa caama paslə tə ci, waatoo ənə ci Ma'yanaakii a baarə kaamə.

*Bariya da 'waslyakəənə

⁷ Iitə ba naamə əna? Ya bariya saŋa, 'waslyakəənə nə ci kwa? Pooshi! Amma bariya sha kavə tə nyi ka shiinə taa mi nə 'waslyakəənə. Maci pooshi bariya bii, "Ga ha moo uushi ŋga ənda", kadfa pooshi nyi shii taa mi nə moo uushi ŋga ənda.

⁸ Də fa bariya ha'e upaa 'waslyakəənə rəgwa ŋga dəmənə aashiki, ca madēe ka moo uushi'inə kama kama ashiki. Maci pooshi bariya, kadfa mantəkii nə 'waslyakəənə.

⁹ Nyi ka nəki maa, ma nyi ma'e mashiimə bariya, da əpinə amaki nji nyi. Amma makə shii nyi bariya, wata 'waslyakəənə a ŋgiragi ka nyi nəkii ha'e,

¹⁰ nya əntəgi. Ma shi bariya, ka baarə rəgwa ŋga əpinə shi ci. Amma ma ka nyi, wə kira ci ka nyi.

¹¹ Waatoo, makə shii nyi bariya, davə upaa 'waslyakəənə rəgwa, ca tsəku tə nyi, ca bələgi tə nyi.

¹² Makə ha'e dīi əna, ma bariya, kə ndzaa ci malaabakii. Sətə bii ci əsə, malaabakii, ŋga'e, dagwakii əsə.

¹³ Madfa ha'e saŋa, kə zhi'i dagwa uushi ka sə ŋga bələginə də nyi kwa? Aa'a, pooshi! 'Waslyakəənə dīi ha'e, ca shi dashi dagwa uushi, ca shi ka bələginə tə nyi. Də ha'e shii nyi bwaya bwayaanə ŋga 'waslyakəənə. Də putə ŋga bariya shigi 'waslyakəənə pangəranə aa babara oo'i, bwayakii nə ci saŋə.

Təkəshinə ənə ashaamə

¹⁴ Kə shii amə, ma *bariya, daci Əntəŋfə shi ci. Amma ma nyi, əndə shiŋkinə tanə nə nyi, mava ŋga 'waslyakəənə.

¹⁵ Paa nyi ka paaratəgi də sətə cii kya dfa, acii paa nyi ka dfa sətə cii kya moo nya dfa, amma sətə pooshi maki ka moo dfaŋə cii kya dfa.

¹⁶ Makə dīi ci əntaa də moonaaki nə məzaanə cii kya dfa, ci ca baarii oo'i, ŋga'e ka nyi nə bariya.

¹⁷ Makə ha'e dīi ətsa, ma cii kya dfa məzaanə, əntaa nyi saaki ca slənə, amma 'waslyakəətə ashiki ca dfa.

¹⁸ Aci kə shii nyi oo'i, pooshi ŋga'aanə ashiki, waatoo agi ndzaanaaki ka əndə shiŋkinə. Taa ŋga'e ka nyi nə slənə sətə dagwakii, amma paa nyi ka mbeənə.

¹⁹ Paa nyi ka slənə ŋga'əətə cii kya moo nya slənə, amma see slənə sətə pooshi maki ka moonə cii kya slənə.

²⁰ Madfa kə slənyii sətə pooshi maki ka moonə, ci ca baarii oo'i, əntaa nyi saaki ca slənə səkii, amma 'waslyakəətə ashiki ca slənə.

²¹ Aci ha'e, kə nee nyi, ma agi ndzaanaaki, ma nya moo slənə ŋga'aanə, wata məzaanə ca takəŋwa ka shiginə.

²² Ma asəkə moodəfəki, ka maŋushinə nə nyi putə ŋga bariya ŋga Əntəŋfə.

²³ Amma ma nya nee, wiitə əndə'i uushi pamə ashiki. Agi panə nə tii da bariyatə nee nyi ci nə malaabakii akəŋwaciilki. Ma səkii, kə zhi'wee ci ka nyi ka mava ŋga 'waslyakəətə ashiki.

²⁴ Ma nyi kamə, ka maβətəsəkə nə nyi! Mi saŋə na luupaa tə nyi acii shishiinə ca kərə tə nyi ka əntəna?

²⁵ Yawa ŋga Əntəŋfə, ci luupaa tə nyi daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Ma nyi da haŋkalaaki, nə'u bariya ŋga Əntəŋfə cii kya moo. Amma ma shishinəki əna, tə 'waslyakəənə cii kəya moo paslənə naakii.

8

Ndzaanə makə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə

¹ Makə ha'ə dīi əna, ma ənjitə libə da Yeesu Aləmasiihu, pooshi gəjwanə nga Əntanjə ka kəsənə tə tii shanjə.

² Acii ngeerənə nga Malaaba Ma'yanə, ca kira kaamə əpinə dagi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci luupaa taamə acii ngeerənə nga 'waslyakəənə da wə.

³ Ma sətə təkurene bariya ka da slənə ashī əndə shiŋkinə, acii putə nga ghatə ngeerənə nga nə'utə sətə bii ci. Ma Əntanjə nə ci, kə slənyi ci. Waatoo kə sləkəe ci ka Uuzənaakii aagi duuniya də shishinə makə nga ma'waslyakə ənja, ca əntəgi ka madəba matii. Də ha'ə zamagi ci də 'waslyakəənə ashī əndə shiŋkinə.

⁴ Ma dīi Əntanjə ətsə ha'ə, kaama shii nə'utənə hwatə makə sətə bii bariya, amə ənə ca nə'u makə sətə ci Ma'yanaakii a dzəgunə kaamə, əntaa makə sətə ci maamə a moo.

⁵ Kə shii amə, ma ənjitə ca dfaada sətə ci matii a moo, sətə ci matii a moo ca ngeerəgi hanjalatii. Amma ma ənjitə ca dfaada sətə mwayi Malaaba Ma'yanə, sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo nə ngeerəgi hanjalatii əsə.

⁶ Ma əndətə kavə nəkii ka nə'u sətə cii kəya moo, wə nə muudinaakii. Ma əndətə ca nə'u sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo əsə, ndzaanə da əpinə da ndzaanə jamə nə muudinaakii.

⁷ Madfa sətə ci ma nga əndə a moo ngeerəgi hanjalaakii, əndə daawaanə nga Əntanjə nə ci ətsa, acii paa ci agi nə'u bariya nga Əntanjə. Weewee pooshi.

⁸ Ma ənjitsə ca ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka shishinətii, paa tii ka kadeesəkənə ka Əntanjə shanjə.

⁹ Amma ma unə, pooshi unə agi ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka shishinuunə. Makə dīi ci weewee təi Ma'yanə nga Əntanjə a ədzəmuunə, makə sətə kadeesəkə ka Ma'yanaakii nuunə ka ndzaanə. Taa wu patə nə əndə pooshi Ma'yanə nga Aləmasiihu a ədzəməkii, əntaa nga Aləmasiihu nə ci ətsa.

¹⁰ Amma madfa a ədzəmuunə nə Aləmasiihu, taa ngahi ka əntənə nuunə putə nga 'waslyakəənə, patə da ha'ə, ka viinə nə Malaaba Ma'yanə koonə əpinə acii kə ngirə Əntanjə tuunə ka ənji goonja.

¹¹ Ma Əntanjə, ci madee ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənja. Madfa təi Ma'yanaakii a ədzəmuunə, ci weewee na madee koonə agi maməətə ənji əsə. Dacii Ma'yaatsə a ədzəmuunə nii kəya da ha'ə.

¹² Acii ha'ə ndzəkəŋushi'inə, pooshi ma'ə dəmənə atsa amə nga slənə sətə ci shishinaamə a moo. Amma təi dəmənə atsa amə nga slənə sətə ci Malaaba Ma'yanə a moo.

¹³ Madfa kə ndzaa unə makə sətə ci shishinuunə a moo, ka məətənə nuunə. Amma madfa ma ndzaanə goonə, də baawəda nga Malaaba Ma'yanə, una ngeerəgi ciinuunə agi slənə 'waslyakəənə, ka ndzaanə nuunə da i əpinə.

¹⁴ Acii ma ənjitə ci Ma'yanə nga Əntanjə a baarə ka tii rəgwa, manjeevənə nga Əntanjə nə tii.

¹⁵ Ma Ma'yaatsə vii Əntanjə koonə, paa ci kavə tuunə ka ndzaanə ka maviinə bahə kavənə tuunə koonə ngeewalə. Amma kə geegi Ma'yanəkii koonə ka manjeevənə nga Əntanjə. Də baawəda nga Ma'yanəkii əsə caama tuu ka Əntanjə, "Daada! Daada!"

¹⁶ Ma'yanə nga Əntanjə ca ləbə da naamə ka baarəginə oo'i, manjeevənə nga Əntanjə naamə tanyi.

¹⁷ Makə dīi ci manjeevənaakii naamə, ka upaanə naamə barəkəatə dəkəpaa ci ka ənjaakii, ka upaanə naamə amə da i Aləmasiihu. Acii madfa kə libaamə da i Aləmasiihu agi sa cibaakii, ka ləbənə naamə da i ci agi məghərəvənaakii əsə.

Məghərəvəətə naama upaa

¹⁸ Kə nee nyi, ma cibənə caamə cibə nga əna, pooshi mbu'i bahə kavə naamə davə palee ka məghərəvəətə nə Əntanjə a ngeerəgi, ca vii kaamə.

¹⁹ Ma bii nyi ha'ə, acii patənə nga uushi'iitə ghənyi Əntanjə, agi gəranə nə tii də patənə nga hanjalatii, kaa Əntanjə a baarəgi manjeevənaakii.

²⁰ Acii kə kullii sətə ghənyi ci patə, təya ndzaa ka uushi zaabə. Ma dīi ha'ə, əntaa də moonatii. Amma ci lagi oo'i, ha'ə dfaanəkii. Patə da ha'ə, ma'ə tii agi gəranə

8:1 8.1 1.18; 5.1. 8:2 8.2 3.27; 7.7-11. 8:3 8.3 Gal. 4.4; Fil. 2.7-8; 2 Koor. 5.21. 8:4 8.4 6.22; 7.4; 13.10; Gal. 5.16.25. 8:6 8.6 6.21; Gal. 6.8. 8:9 8.9 1 Koor. 3.16. 8:10 8.10 Gal. 2.20; 1 Yooh. 3.24. 8:11 8.11 2 Koor. 4.14. 8:12 8.12 6.18. 8:13 8.13 Gal. 6.8; Af. 4.22-24. 8:14 8.14 1 Yooh. 2.29-3.1. 8:15 8.15 Mar. 14.36; Gal. 4.5-7. 8:17 8.17 5.12; Gal. 4.7; Fil. 3.10-11. 8:18 8.18 2 Koor. 4.17. 8:19 8.19 Kwal. 3.4; 1 Yooh. 3.2. 8:20 8.20 'Wat. 3.17-19.

²¹ oo'i, uushi'iitə ghənyi Əntanjə patə, ka upaanə nə tii dimwaanə, pooshi tii ka bəslənə ma'ə, təya ləbə da manjeevənaakii agi dimwaanə, waatoo agi məghərəvənaakii.

²² Kə shii amə oo'i, ma uushi'iitə ghənyi Əntanjə patə, agi ngi'inə nə tii dənə əndzə'i, agi zəmənə tə tii makə zəmənə nja bərakənə.

²³ Əntaa wata uushi'iitə tanə ca ngi'i, amma patə da i amə agi ngi'inə naamə. Acii ma amə, kə upaa amə Ma'yanə nja Əntanjə makə sə nja təbətəginə zəku'i, amə ka gəranə tə Əntanjə, kaa ca uudəpaa geeginə kaamə ka manjeevənaakii, ca pərapaa taamə.

²⁴ Acii agi luupaanə taamə 'watəgyaamə ka na. Amma maci kə uugyaamə upaa sətə kii amə nə davə, pooshi amə ka ka nə davə ma'ə. Wu sanə ca ka nə ka sətə uugi ci upana?

²⁵ Amma makə kə kii amə naamə ka sətə pooshi amə upaa zəku'i, ka gəranə naamə səkii də sə'wanə.

²⁶ Agi tsakənə nə Malaaba Ma'yanə taamə əsə, acii matəkii nə ngeerii amə. Pooshi amə shii kədiinə acii Əntanjə makə sətə difə. Ma'yanə ci saakii ca kədii ka madəba maamə də ngi'inə ətə pooshi əndə mbee ka batənə.

²⁷ Ma Əntanjə, agi neenə nə ci ka sətə a ədzəmə ənja, kə shii ci hiima nja Ma'yanaakii acii makə sətə kadeesəkə ka ci, ci Ma'yanaakii a kədii aciikii ka madəbama nja ənjaakii.

²⁸ Kə shii amə oo'i, ma ənjitə ca uudə tə Əntanjə, patənə nja sətə ca slənə də tii, ka tsakənə də tii, acii kə shii Əntanjə. Kə dīi ətsə ha'ə ka ənjitə 'wii ci, kaa ca mbu'utəgi də sətə mwayi ci ka tii.

²⁹ Acii ma ənjitə uugi Əntanjə tadənə tə tii, daga njukə dīi ci aniya nja dəkəpaanə tə tii, kaa təya ndzaa makə sətə dīi Uuzənaakii; kaa Uuzənəkii a ndzaanə ka nja təkəjwanə ahada bəzə ndzəkənjushi'inə əsə.

³⁰ Makə dīi ci aniya ha'ə, ca 'wa tə tii kaa təya ndzaanə ka ənjaakii. Ma ənjitə 'wii ci tə tii ha'ə, kə njirə ci tə tii ka ənji goonja, ca vii ka tii məghərəvənə əsə.

Uudənə nja Əntanjə

³¹ Ya makə dīi ha'ə əna, iitə banaama? Ya makə dīi ci aba'ə amə nə Əntanjə sanja, wu nə mbee ka panə daama?

³² Paa ci dəkəpaa Uuzənaakii abiikii maa, kə vii ci tə ci kaamə patə. Makə kə vii ci kaamə Uuzənaakəya, mi nə səkii paa ci ka viinə kaamə dīi?

³³ Wu sanə mbu'i bahə wula ənji nja Əntanjə? Əntanjə ci saakii baarəgi oo'i pooshi ma'inə aahatii.

³⁴ Wu sanə nə əndə vii ka tii ma'ina? Yeesu Aləmasiihu nə əndətə ənji, ca madə agi maməətə ənja. Waatə əsə dasə da ciizəma Əntanjə. Ci ca kədii kaamə acii Əntanjə.

³⁵ Makə dīi ha'ə əna, wu nə əndəkii ca təkəe kaamə da uudənə nja Aləmasiihu? bwanea kwa, cibə kwa, anii njərə'wa? Madəfənə kwa, ghanə kwa, asara kwa, anii wa?

³⁶ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə, oo'i, "Putaku niinə agi asara nja wa uusəra patə. Kə geegi ənji keənə makə bagatə ci ənjə a dzə ka la uurakii."

³⁷ Patə da ha'ə, agi patənə nja uushi'iitsa, tə'i amə da jaalanə daciikii ətə uu'i taamə!

³⁸ Acii kə shii nyi weewee, pooshi uushi ca təkəe kaamə da uudənaakii, taa əntəna, taa əpina, taa malaa'ika, taa uushi'iitə dadagyə ca da njwanjwanə; taa əndzə'i nə səkii, taa aakəjwa;

³⁹ taa duuniya dadagyə, taa nja dadagərə, pooshi uushi agi uushi'iitə ghənyi Əntanjə patə ca təkəe kaamə da uudənə nja Əntanjə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

9

Əntanjə da matadə ənjaakii

8:23 8.23 2 Koor. 5.2-5. 8:24 8.24 2 Koor. 5.7; Ibər. 11.1. 8:25 8.25 2 Koor. 4.18. 8:27 8.27 Jab. 139.1.
8:28 8.28 Ayb. 2.10; Af. 1.11. 8:29 8.29 Kwal. 1.18; Ibər. 1.6. 8:30 8.30 1.7; 5.2; 2 Tees. 2.13-14. 8:31
8.31-34 Isaa. 50.8-9. 8:31 8.31 Jab. 118.6. 8:32 8.32 5.8; Yooh. 3.16. 8:34 8.34 4.25; Slənə 2.33; Ibər. 7.25; 1
Yooh. 2.1. 8:35 8.35 2 Koor. 5.14. 8:36 8.36 Jab. 44.23; 2 Koor. 4.11. 8:37 8.37 1 Yooh. 5.4-5. 8:38 8.38
Af. 1.21; 1 Koor. 3.22; 15.24; 1 Piita 3.22. 8:39 8.39 5.5; Yooh. 3.16; 2 Koor. 13.13; Af. 1.4; 2.4; 1 Tees. 1.4; 2 Tees.
2.16.

¹ Ma wabəənə cii kya moo banə koonə, tantanyinə, acii ma nyi, nga Aləmasiihu nə nyi, paa nyi ka jirakənə. Ma ədžəməki ənə ci Malaaba Ma'yanə a slənəgi, ci bii ka nyi oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

² Lanə ka shaŋə nə tuunaaki anə ənjaaki. Pooshi zəmənəkii ka uudənə a ədžəməki
³ putə nga slikərənaaki. Maci ka tsakənə tə ənjaaki, kadə ka luuvənə nə nyi naalanə nga Əntanfə tə nyi, nya təkəgi da Aləmasiihu.

⁴ Tii nə mataďə ənji nga Əntanfə, ka tii geegi ci ka manjeevənaakii, təya ndzaanə agi məghərəvənaakii da i ci. Kə đii ci aləkawalə da tii, ca vii ka tii bariya, ca baarii ka tii rəgwatə ci təya paslə tə ci. Ka tii đii ci aləkawalə nga vii ka tii uushi'inə. *

⁵ Ma dzədzəshi'nətii əsə, madəlakkii nə tii. Ma ka rəgwa nga əndə shiŋkinə əsə, agi slikərənatii shigi Aləmasiihu. Wa ənjə a dəla də ci, Əntanfə Əndə đa ŋwanjuunə agyanə taa wu patə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina. †

⁶ Ma sətə bii nya, əntaa banə bii nyi oo'i, pooshi Əntanfə mbu'utəgi də aləkawalaakii. Kə mbu'utəgi ci. Amma əntaa patənə nga ənji *Isərayiila nə mataďə ənji nga Əntanfə.

⁷ Əntaa patənə nga jijinyinə nga Ibərahiima əsə nə manjeevənaakii akəŋwacii Əntanfə. Kə bii Əntanfə ka Ibərahiima, "Jijinyinə nga Isiyaaku na ndzaanə ka naaku."

⁸ Ətsə ca baarii oo'i, tə'i hara manjeeviitə pwayi Ibərahiima. Ma təya, əntaa manjeevənaakii nə tii akəŋwacii Əntanfə. Amma, ma manjeeviitə pwayi ənji putə nga aləkawala nga Əntanfə, tii nə tantanyitə jijinyinə.

⁹ Acii wiinə makə sətə đii Əntanfə aləkawalaakii, kə bii ci, "Ka saa'itə đəkəpaa nyi, ka ənyanə nə nyi, ka poonə nə Saraatu uundzə ŋgura."

¹⁰ Ha'ə əsə nə manjeevənə nga Rabeeka bəra'i. Ma təya, ka dənə rəŋwə nə tii, waatoo, dzədzəshi'inaamə Isiyaaku.

¹¹⁻¹² Ma saa'itə manjeeviitə ma'ə asəkətə, taa ŋgahi ma'ə ki mapoomə tə tii, ma'ə tii madamə uushi bwayakii taa ŋunyikii əsə, patə da ha'ə kə bii Əntanfə ka ki, əŋki ci, "Gawə na paslə ka dara." Ma bii Əntanfə ka ki ha'ə, kaa ca baarii oo'i, ci ca tadə əndə makə sətə kadeesəkə ka ci. Ma cii kəya 'wa ənda, əntaa putə nga slənə nga ənda, amma ha'ə kadeesəkə ka ci.

¹³ Makə sətə đii manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə uu'i nyi tə Yakubu, nya kaaree ka Isəwa."

¹⁴ litə nee amə ətsa? Pooshi goonŋaanə ashii Əntanfə kwa? Tə'i goonŋaanə ashikii.

¹⁵ Acii kə shi ca bii ka Muusa, əŋki ci, "Ka nəhənə nə nyi təgunuunə nga taa wu patə kadeesəkə ka nyi. Nya tsakə taa tə wu patə kadeesəkə ka nyi əsə."

¹⁶ Acii ha'ə, ma tadənə nga Əntanfə tə ənda, əntaa putə nga moonə nga əndəkii, əntaa putə nga slənaakii əsə, amma putə nga nəhə təgunuunə nga Əntanfə.

¹⁷ Tə'i manaahəkii asəkə ləkələkətə nə sətə shi Əntanfə a bii ka *Fəriauna, "Ma ta'i nyi tə hə kaa ha ndzaanə ka ŋwanŋa, kaa nya slənə də hə, nya baarii baawəďaaki agyanəku, kaa ənjə a dəla də nyi taa dama patə asəkə duuniya."

¹⁸ Acii ha'ə, pəŋgəraŋə oo'i, agi nəhənə nə Əntanfə təgunuunə nga taa wu patə kadeesəkə ka ci. Madə kadeesəkə ka ci əsə, ca ndaləgi moodəfə nga əndə'i ənda.

Nəhə təgunuunə nga Əntanfə da mabətəsəkaakii

¹⁹ Kə shii nyi ka ləgwanə nə əndə'i əndə ahadoonə oo'i, "Madə Əntanfə ca kavə ənji ka đa taa mi pata, ka mi đii cii kəya ka nə ka 'waslyakəənə nga ənja?"

²⁰ Guvakya! hə wu saŋə bahə đa mabizhinə ka Əntanfəwa? Ma uuda, paa ci ka ləgwanə ama əndətə ghənyitə tə ci oo'i, "Ka mi ghənyitə hə tə nyi makə ənə ha'a?"

²¹ Ma əndə ghənə uuda, ci nə əndə da baawəďa nga ghənə taa mi patə mwayi ci. Madə mwayi ci, ka ghənətənə nə ci uudiinə bəra'i də manŋabə ndzaba rəŋwə; əndə'i nga slənəginə taa guci patə, əndə'i əsə, see tə'i saa'ikii slənəginə nə ənja.

²² Ha'ə nə Əntanfə əsə đii. Kə mwayi ci baarii mabətəsəkaakii, kaa ənjə a shii baawəďaakii. Amma patə da ha'ə, agi sə'wanə nə ci tə ənjitə ca bəzəe ka səkəkii. Tə tii nii kəya zamagi.

9:2 9.2-3 Shig. 32.32. * **9:4 9.4** manjeevənaakii: Shig. 4.22; Hoos. 11.1; məghərəvənaakii: Shig. 16.10; 24.16-17; 40.34-35; aləkawalə: 'Wat. 17.7; Shig. 24.7-8; bariya: Shig. 20.24; aləkawalə nga viinə: 3.2,4; 4.13,17; Gal. 3.6,14.
† **9:5 9.5** 15.8; Shig. 3.6,15; Aləmasiihu: Mat. 1.1; Rooma 1.3-4. **9:6 9.6** 3.3-4; 2.28-29. **9:7 9.7** 'Wat. 21.12; Mat. 3.9. **9:8 9.8** Gal. 3.7; 4.23. **9:9 9.9** 'Wat. 18.10,14. **9:10 9.10-12** 'Wat. 25.21-23; Rooma 11.6. **9:13 9.13** Mal. 1.2-3. **9:14 9.14** 3.5; Džak. 32.4. **9:15 9.15** Shig. 33.19; Mat. 20.1-15. **9:16 9.16** Af. 2.8. **9:17 9.17** Shig. 9.16. **9:18 9.18** Shig. 4.21; 7.3; 9.12; 14.4; 1 Piita 2.8. **9:20 9.20** Isaa. 29.16; 45.9. **9:21 9.21** Irim. 18.6; 2 Tim. 2.20. **9:22 9.22** 2.4,8.

²³ Kə mwayi ci əsə baarəgi tə d'uunuunaakii ka ənja, waatoo ka ənjitə cii kəya nəhə təgunuunatii, ca dəkəpaa tə tii kaa təya ndzaanə agi d'uunuunaakii.

²⁴ Amə nə ənjitə ta'i ci taamə. Əntaa agi *Yahudiinə tanə ta'i ci, amma da i agi ənjitə əntaa Yahudiinə əsə.

²⁵ Makə sətə bii ci asəkə ləkaləkətə nja Hoosaya oo'i, "Ma ənjitə pooshi sha ndzaa ka ənjaaki, ka 'wanə nə nyi tə tii ənjaaki.

Ma hanyiitə paa nyi nja uudə tə tii əsə, ka 'wanə nə nyi tə tii moodəkəyaaki.

²⁶ Ka hatsə ha'ə əsə, nə hatə shi ca bii ka tii əntaa ənjaaki nuunə, davə əsə nə ənjə a ba ka tii manjeevənə nja Əntanjə Əndə vii əpinə nə tii."

²⁷ Kə wabi Isaaya əsə agyanə ənji Isərayiila, ənki ci, "Taa ngahi makə mandzənə ama gəərə nə lanənə nja ənji Isərayiila, amma gi'u ahadatii nə ənjitə na upaa luupaanə.

²⁸ Pooshi Slandanə na səkəpaa na, pii pii nii kəya lagi gəjwanə ka ənja."

²⁹ Ka danə makə sətə nyaahə Isaaya əsə, ənki ci, "Maci pooshi Slandanə Əndə baawəda bwasee kaamə ka hara slikərənə gaamə, kadfa kə zagi amə dza'ə makə nja *Sadooma da *Gwamoora."

Da də'wa kaa Yahudiinə a upaa luupaanə

³⁰ Mi sanə ci ətsə a moo baarəna? Ma cii kəya baarə, ma ənjitə əntaa Yahudiinə, pooshi tii sha ali rəgwa nja ndzaanə ka ənji goonja akəjwacii Əntanjə. Patə da ha'ə, ənji goonja nə tii akəjwacii Əntanjə nja əna, acii kə vii tii goonja ka Yeesu.

³¹ Ma Yahudiinə, agi alə bariyatə ca kavə tə tii ka ndzaanə ka ənji goonja akəjwacii Əntanjə nə tii, amma paa tii upaa.

³² Mi sanə d'ii paa tii upana? Ma d'ii ha'ə, acii də slənə nja njeeriitii d'ii tii gazhi'waanə nja ndzaanə ka ənji goonja akəjwacii Əntanjə, əntaa də vii goonja ka Yeesu. Agi pu'unə nə tii ashii faara pu'unə, təya kulagi.

³³ Tə'i ha'ə manaahəkii makə ətsə asəkə ləkaləkətə nja Əntanjə oo'i, "Tsaamuu wanyinə ka kapaa əndə'i faara asəkə *Sihyoona.

Ma faarakii, ka ndzaanə nə ci ka faara pu'unə nja ənja, ci na kulapaa də ənja.

Amma ma əndətə vii ka ci goonja, paa nyi na davə ka ci ayinə shanjə."

10

¹ Ndzəkəjushi'inəkya, nja'ə ka nyi ka shanjə kaa ənjaaki *Yahudiinə a upaa luupaanə. Agi danə nə nyi də'wa, kaa təya upaa.

² Kə nee nyi, kə kavə tii nə ka nə'unə tə Əntanjə ka shanjə, amma ma'ə tii agi təkunə.

³ Paa tii paaratəgi də rəgwatə ci Əntanjə a njeərə tə ənji ka ənji goonja. Acii ha'ə pooshi tii luuvə kaa təya vii natii nə ka Əntanjə, kaa təya ndzaa ka ənji goonja akəjwaciikii. Amma agi alənə nə tii natii rəgwa nja ndzaanə ka ənji goonja akəjwaciikii.

⁴ Ma ətsə, pooshi ka danə, acii ma sətə ci *bariya a moo banə, Aləmasiihu shi ka mbu'utəginə. Ma shi ci, kaa taa wu patə vii ka ci goonja a ndzaanə ka əndə goonja akəjwacii Əntanjə.

Moona nja Əntanjə kaa patənə nja ənjə a upaa luupaanə

⁵ Wiinə sətə nyaahə Muusa agyanə ndzaanə ka əndə goonja akəjwacii Əntanjə də nə'u bariya, kə bii ci, "Ma əndətə ca nə'utə bariya, ci na mbədə."

⁶ Amma ma agyanə ndzaanə ka əndə goonja akəjwacii Əntanjə dagi vii goonja, kə nyaahə ənji oo'i, "Ga ha ba ka naaku na, wu sanə nə ndərənə aadəgya?" Waatoo ka kiranə tə Aləmasiihu.

⁷ "Ga ha ba əsə, wu sanə nə jimənə aagi ənjə a gu'a?" Waatoo ka ngiranə tə Aləmasiihu.

⁸ Acii kə bii ləkaləkətə, “Kədəhə abii unə nə wabənə nga Əntanfə. Agi wabənə nuunə agyanəkii, una ngərvənə aa moodəfuunə.” Ci nə habaranə ciina waaza koonə agyanə vii goonğaana.

⁹ Madə kə bagyuunə putsəkə də moonə oo'i Yeesu nə Slandanaamə, una vii goonğa də moodəfə rəjwə oo'i, weewee kə madəe Əntanfə ka ci agi maməətə ənja, ka upaanə nuunə luupaanə.

¹⁰ Acii də moodəfə rəjwə vii amə goonğa. Də ha'ə ndzaa amə ka ənji goonğa akəjwacii Əntanfə. Də maamə bagyaamə putsəkə. Də ha'ə upaa amə luupaanə əsə.

¹¹ Kə bii ləkaləkətə nga Əntanfə oo'i, “Ma əndətə vii ka ci goonğa, paa nyi na dəvə ka ci ayinə shanjə.”

¹² Ma wabəətsa, taa ka wu patə. Acii pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da ənjitə əntaa Yahudiinə. Rəjwə dyanə nə Slandanə nga patənə nga ənja. Ci ca də barəkaanə ka patənə nga ənjitə ca kədii luupaanə aciikii.

¹³ Kə dīi makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Taa wu patə kədii luupaanə acii Slandana, ka upaanə nə ci.”

¹⁴ Amma, iitə sanə mbeenə tii ka kədii luupaanə aciikii madə pooshi tii vii ka ci goonğa? Iitə mbeenə tii ka vii ka ci goonğa madə pooshi tii fii habarakəya? Iitə mbeenə tii ka fanə madə pooshi ənji waazii ka tii habarakəya?

¹⁵ Iitə mbu'unə waazəkii ka tii, madə pooshi ənji sləkee ka ənji waazanə ka təya? Kə dīi makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Dagwakii ka shanjə nə shinə nga ənji waaza Njunyi Habara.”

¹⁶ Amma gi'u ahadatii liwə Njunyi Habara. Isaaya ci saakii, kə bii ci, “Slandana, wu sanə luuvə waazə geena?”

¹⁷ Acii ma vii goonğaana, dagi fa Njunyi Habara ca shigi. Ma fa Njunyi Habara əsə, dagi waazanə tə Aləmasiihu ca shigi.

¹⁸ Amma kə ləguyi nyi, əjki nyi: ya, tantanyinə pooshi tii fii Njunyi Habara nii? Weewee kə fii tii. Makə sətə bii ləkaləkətə oo'i, “Kə fii ənji uura nga ənji waazanə asəkə duuniya patə. Taa dama patə kə mbu'i waazanatii asəkə duuniya.”

¹⁹ Nya ənə ka ləgwana: pooshi ənji Isərayiila paaratəgi kwa? Weewee kə paaratəgi tii, amma paa tii luuvə. Ma nga təkəjwanə, kə bii Muusa, əjki ci,

“Ma bii Əntanfə, ka kavənə nə nyi tuunə koona sərəhə tə ənjitə mambu'unə bahə hanyinə.

Nya kavə tuunə ka bəzə səkə aashi ənjitə pooshi shii taa mi.”

²⁰ Ma Isaaya nə ci, paŋgəranə bagi ci, kə bii ci,

“Ma bii Əntanfə, ma ənjitə pooshi agi alənə tə nyi, tii lapaa tə nyi.

Kə shigi nyi ka ənjitə pooshi agi laagwanə tə nyi.”

²¹ Amma ma agyanə ənji Isərayiila, kə bii ci,

“Uusəra patə nə nyi agi vii ciinəkii ka purətə haŋkaliinə da ənji panə tə nyi.”

11

Təgunuunə nga Əntanfə agyanə ənji Isərayiila

¹ Takumə kaa nya ləgwa, ya sanə, kə kaaree Əntanfə ka ənjaakii *Isərayiila kwa? Poosha, nyi ka naaki nə maa, əndə Isərayiila nə nyi, jijinə nga Ibərahiima agi slikerənə nga Beejaminə nə nyi əsə.

² Pooshi Əntanfə kaaree ka ənjaakii taa gi'u, acii ci ta'i tə tii daga njukə. Kə shii unə sətə bii ləkaləkətə hatə kirə *Iliya tuunaakii agyanə ənji Isərayiila,

³ ətə bii ci, “Ya'ə Slandana, kə bəələgi tii anabiinaaku, təya waaləgi ha nga də ka hə sataka. Nyi rəjwə dyanə mbəfaanə. Watiinə ka aalə rəgwa nga bələginə tə nyi.”

⁴ Wiinə sətə jikavə Əntanfə ka ci, əjki ci, “Kə dəkəpaa nyi ka naaki nə ənji dəbu'u mədfə pu'unə. Pooshi tii sha pasli tə Ba'ələ.”

⁵ Ha'ə əsə dīi ka ənə saa'i, tə'i ənji gi'u ətə ta'i Əntanfə ahada ənji Isərayiila putə nga pwapoonaakii ka tii.

10:9 10:9 1 Koor. 12:3; Fil. 2:11. **10:11 10:11** 9:33. **10:12 10:12** 3:22. **10:13 10:13** Yaw. 3:5. **10:15 10:15** Isaa. 52:7. **10:16 10:16** Isaa. 53:1; Yooh. 12:38. **10:17 10:17** Yooh. 17:20. **10:18 10:18** Jab. 19:5. **10:19 10:19** Dzək. 32:21; Rooma 11:11. **10:20 10:20** Isaa. 65:1; Rooma 9:30. **10:21 10:21** Isaa. 65:2. **11:1 11:1** Slənə 22:30; 2 Koor. 11:22; Gal. 1:13-14; Fil. 3:5. **11:2 11:2** 11:29; Jab. 94:14; Irin. 31:37. **11:3 11:3-4** 1 Meem. 19:10,14,18. **11:5 11:5** 9:27.

⁶ Ma tadənaakii tē tii, putə ɲga pwapoonaakii ka tii, əntaa putə ɲga slənatii. Aci maci putə ɲga slənətə ci ənjə a dā ta'i ci tē tii, kə ndzaa ci ətsə əntaa tantanyinə nē pwapoonaakii.

⁷ Ma kamə, ma ənji Isərayiila, paa tii upaa sətə ci təya alə. See matadə ənjitə gi'u tanə upaa səkii. Ma hara ənji, kə kaaree tii ka fa 'wanə ɲga Əntanɲə.

⁸ Kə dīi makə sətə dīi manaahəkii asəkə ləkələkətə oo'i, "Kə kavə Əntanɲə tē tii kaa təya təkuree ka paaratə də uushi. Ca'ə ənshinə pooshi uushi ci təya nee taa fanə."

⁹ Kə bii Dawuda əsə,

"Wa ca dā ənjə a kəsə tē tii agi kumənatii!

Wa təya kula. Wa ənjə a dzatə tē tii!

¹⁰ Wa ca dā ənjə a pa'əgi ginətii,

acii ga təya neegi də uushi.

Wa ca dā təya sa cibə uusəra patə."

¹¹ Ha'ə əsə, wiinə əndə'i uushi cii kya ləgwa: Ya sanə ya ənji Isərayiila, makə pu'i tii, kulii tii, paa tii ka madənə ma'ə kwa? Ka madənə nē tii. Amma putə ɲga 'waslyakəənatii upaa ənjitə əntaa Yahudiinə luupaənə, kaa Yahudiinə a shii sərəhənə ka tii.

¹² Aciikii ha'ə, ma 'waslyakəənə ɲga Yahudiinə, barəkaənə lanə kira ci aa duuniya. Də ghatə paaratəginatii upaa ənjitə əntaa Yahudiinə ka barəkaənə lanə. Makə dīi ci, kə kira 'waslyakəənatii barəkaənə lanə ətsa, madā kə ənya tii aakəɲwacii Əntanɲə, ka ndzaanə nē barəkaənəkii lanə dərəva.

Upaa luupaənə ɲga ənjitə əntaa Yahudiinə

¹³ Takumə kaa nya wabə koonə dīi ənjitə əntaa Yahudiinə. Ma nyi, ma sləkee Əntanɲə ka nyi, kaa nya ndzaanə ka masləkee əndə ahada ənjitə əntaa Yahudiinə. Ma slənətsa, ka dəlaginə nē nyi,

¹⁴ kaa ca shii kavənə tē Yahudiinə kaa təya sərəhə tuunə, mbu'u ka upaanə nē hara ənji luupaənə.

¹⁵ Madā ma kaareenə ɲga Əntanɲə ka tii, də ci ndzaa ənji *duuniya patə ka guviinə ɲga Əntanɲə, iitə dənəkii madā kə luuvə Əntanɲə tē təya? Ka ndzaanə nē ci makə ənjitə məkii, təya ənə ka madənə da i əpinə amatii.

¹⁶ Madā kə vii ənji ka Əntanɲə təkəɲwanə ɲga buroodi gi'u, kə ndzaa ci ətsə, naakii patə nē buroodikii. Madā ma slərəginə ɲga ənfwa, ɲga Əntanɲə, naakii əsə nē ciinə ɲga ənfukii.

¹⁷ Tə'i ənfwə zayitunə ɲga yaa. Kə biiyigi hara ciinəkii, ənjə a ɲgərə ciinə ɲga zayitunə ɲga bilinə, ənjə a gəɲutəgi da ətə ɲga yaa. Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, makə zayitunə ɲga bilinə nuunə. Wanuunə agi upaa ɲgeerənə ɲga ndzaanə ɲga Yahudiinə.

¹⁸ Aci ha'ə, goona bərapaa tē tantanyitə ənfwa. Ma unə, ciinə ɲga ənfwə nuunə. Əntaa unə kəsəpaa slərəginə, amma slərəginə kəshi tuunə. Aci ha'ə, goona hanjətə noonə na.

¹⁹ Mbu'u ka banə nē hə, "Awa, ma pwaatəgi ciinə ɲga ənfwa, kaa ənjə a shii gəɲutəginə də nyi."

²⁰ Goonɲa, putə ɲga ghatə vii goonɲatii ka Yeesu pwaatəgi ənji tē tii. Ma una, putə ɲga vii goonɲa goonə gəɲutəgi ənji duunə aashi ənfukii. Aci ha'ə, goona hanjətə noonə na, amma ɲgwaləmə.

²¹ Aci ma Əntanɲə, paa ci nyihə təgunuunə ɲga tantanyitə ənfwa, waatoo Yahudiinə, makə kə kaaree tii ka ci. Ha'ə nuunə əsə. Madā kaaree unə ka ci, paa ci ka nəhə təgunuunə goonə.

²² Kə nee amə, ma Əntanɲə, ɲga'ə nē ci, iza'u nē ci əsə. Iza'u nē ci ka ənjitə kulii. Ma koonə, madā kə gi unə aakəɲwa də ndzaanə agi ɲga'ənaakii, manɲa'g'a əndə nē ci. Amma madā pooshi, ka pwaatəginə nē ənji tuunə.

²³ Ma Yahudiinə əsə, madā kə bwasee tii ka ghatə vii goonɲatii, ka ənəgərənə nē Əntanɲə də tii ka hatii ɲga ɲukə. Aci ka mbeenə nē ci ka dānə ha'ə makə ətsa.

²⁴ Ma unə ənjitə əntaa Yahudiinə, ənfwə ɲga bilinə nuunə. Ka mbeenə nē ci ka ɲgərənə tuunə, ca gəɲutəgi da ənfwə ɲga yaa. Sakwa Yahudiinə dīi? Ka mbeenə nē ci ka ɲgərə tē tii, waatoo tantanyitə ənfwə yaa, ca ənə ka gəɲutəginə.

Pwapoonə ɲga Əntanɲə ka ənji patə

²⁵ Ndzəkəŋushi'inəkya, ŋga'ə ka nyi koona paaratəgi də uushi rəŋwə, waatoo, sətə ŋji ma'umbEEKii, acii goona səkəpaanə ka banə oo'i, kə shii unə patənə ŋga uushi'inə. Ma ndalənə ŋga moodəfə ŋga əŋji Isərayiila, əntaa ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə, amma kadə na uudə, waatoo saa'itə nə mambu'u laŋənə ŋga əŋjitə əntaa Yahudiinə a shi patə aatsaa sədə Əntanfə.

²⁶ Makə ətsə ha'ə nə patənə ŋga əŋji Isərayiila a upaa luupaanə, makə sətə bii ləkələkətə oo'i,

“Ka shinə nə Maluu də *Sihiyoonə,
ca ŋgərəgi patənə ŋga ŋgərəkikinə
ahada jijinyinə ŋga Yakubu.

²⁷ Saa'ikii nii kya ŋgərəgi ka tii 'waslyakəənatii,
ci nə aləkawalətə nii kya dā da tii.”

²⁸ Ma Yahudiinə, əŋji daawaanə ŋga Əntanfə nə tii ka rəgwa ŋga Njunyi Habara, kaa una shii upaa luupaanə. Amma kə ndzaa tii ka moodəkəyaakii putə ŋga tadənaakii tə tii da dzədzəshi'inətii.

²⁹ Acii ma Əntanfə, paa ci ka zə'u də hiima agyanə əndətə ta'i ci da əndətə dīi ci ka ci barəkaanə.

³⁰ Ma unə əŋjitə əntaa Yahudiinə, kə dīi unə purətə haŋkalaanə ka Əntanfə ŋkə. Amma kə nyihə Əntanfə təgunuunə goonə putə ŋga ghatə fanə tə ci ŋga Yahudiinə.

³¹ Ha'ə əsə ci Yahudiinə a dā purətə haŋkalaanə ka Əntanfə ŋga əna. Amma ka nəhənə nə Əntanfə təgunuunatii, putə ŋga təgunuunaakii ətə cii kəya nəhə agyanuunə.

³² Acii kə pa'əgi Əntanfə tə əŋji patə makə əŋji furəshina putə ŋga ghatə fanatii tə ci kaa ca shii nəhə təgunuunatii.

Dəlaamə də Əntanfə

³³ Ma Əntanfə, mawahə nə ci ka shaŋə, kə shii ci uushi'inə patə, pooshi əndə mbee ka baŋi hiimaakii. Pooshi əndə paaratəgi də rəgwaakii əsə.

³⁴ “Wu saŋə shii hiima ŋga Slandana?
Wu saŋə mbu'i bahə ka ka ci hiima?

³⁵ Wu sha vii ka ci dəmənə?”

³⁶ Acii uushi'inə patə ci tagii. Daciikii ndzaa uushi'inə patə, ka ci saakii. Naakii nə duunuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

12

Ndzaanə ŋga əndə slənə ka Əntanfə

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, putə ŋga nəhə təgunuunə gaamə ŋga Əntanfə cii kya wabə koonə. Ci dīi cii kya kədii tuunə koona vii noonə nə ka Əntanfə, koona ndzaanə ka satakətə da i əpinə. Viimə noonə nə patə ka ci, makə sətə kədəesəkə ka ci. Ətsə nə matahu rəgwa ŋga paslənə ka ci.

² Goona dā makə sətə ci əŋji *duuniya a dā. Amma, wa Əntanfə a zə'wee ka hiima goonə kurakii, koona shii sətə cii kəya moo. Waatoo, koona shii njunyi uushi, sətə ca kədəesəkə ka ci, da koona shii goonŋaanə.

³ Ma cii kya ba əna, putə ŋga pwapoonə ŋga Əntanfə ka nyi. Agi banə nə nyi ka taa wu ahadoonə, ga ca ŋgərəg naakii na palee ka sətə dībə. Amma, wa ca hətəpaa naakii nə makə sətə dībə. Taa wu patə, wa ca dā slənə də vii goonŋaakii makə sətə vii Əntanfə ka ci kaa ca slənəgi.

⁴ Kə shii amə, rəŋwə nə shishinə ŋga ənda, amma tə'i purəŋanyinə kama kama ətə gəŋjutəgi də ci, taa ŋgutə purəŋanə patə da slənəakii.

⁵ Ha'ə əsə, taa ŋgahi laŋə naamə, shishinə rəŋwə naamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Magəŋjukii naamə patə ka ha rəŋwə, makə sətə dīi purəŋanyinə kama kama ashii shishinə rəŋwə.

⁶ Kə dīi Əntanfə kaamə pwapoonə ŋga dā slənənyinə kama kama. Acii ha'ə, madā waaza Njunyi Habara nə pwapootə dīi Əntanfə kaamə, tyasə see a waazaamə makə sətə dīi vii goonŋa gaamə.

⁷ Madā pwapoonə ŋga tsakə ənja, tyasə see a tsakaamə tə tii. Madā ka dzəgunənə ka əŋji əsə, tyasə see a dzəgunəamə ka ənja.

11:25 11.25 Mat. 24.14; Yooh. 10.16. 11:26 11.26-27 Isaa. 59.20-21; 27.9; Irim. 31.33-34. 11:29 11.29 3.3-4; 15.8. 11:32 11.32 3.22; Gal. 3.22. 11:33 11.33 Ayb. 11.7; Jab. 139.17. 11:34 11.34 Ayb. 15.8; Isaa. 40.13. 11:35 11.35 Ayb. 41.3. 11:36 11.36 16.27; 1 Koor. 8.6. 12:1 12.1 6.13; 1 Piita 2.5. 12:2 12.2 Af. 4.22-24; 1 Tees. 5.21. 12:3 12.3 1.5; Mat. 20.26; 1 Koor. 12.11,28; Af. 4.17. 12:4 12.4-5 1 Koor. 12.27. 12:6 12.6-8 1 Koor. 12.4-11; 12.27-14.40; 1 Piita 4.10-11. 12:7 12.7-8 Slənə 6.1-3; 2 Koor. 9.5,7.

⁸ Madfa ka tsakə ngeerəne ka hara ənja, tyasə see a dfaamə ha'a. Madfa pwapoone n̄ga ndzaanə n̄ga ciinə fitə əsə, vii amə də ədzəmə rəjwə. Madfa pwapoone n̄ga ndzaanə ka matakəjwanə əsə, slənaamə də gazhi'waanə. Madfa pwapoone n̄ga d̄a n̄ga'aanə ka hara ənji əsə, dfaamə də moodfasəka.

⁹ Wa uufənə goonə a ndzaanə n̄ga tantanyinə. Goona slənə bwaya bwayaanə shanjə. Kəsətəmə goonjaanə təjə təjə.

¹⁰ Makə d̄ii ci ndzəkəjushi'inə nuunə putə n̄ga Aləmasiihu, uufəməshinə ahadoonə, d̄amə gazhi'waanə n̄ga d̄uunətəshinə ahadoonə.

¹¹ Damə slənə də gazhi'waanə, goona ənyadə. Damə slənə ka Slandanə də ədzəmə rəjwə.

¹² Ma kanətsə kii unə ka Əntanjə, wa ca kavə tuunə ka ndzaanə də moodfasəka. Ndzaamə də sə'watənə agi sa cibənyinə goonə, una d̄a də'wa uusəra patə.

¹³ Təkəpaamə uushi'inə d̄a ndzəkəjushi'inə ənji nə'unə ətə pooshi uushi aciitii, una luu mu'uminə ahoonə aasii.

¹⁴ Ma ənjitə ca cibee koonə, kədiimə acii Əntanjə, kaa ca d̄a ka tii barəkaanə; goona kədii ka tii saawanə.

¹⁵ Damə moodfasəkə d̄a ənjitə ca d̄a moodfasəka. Tuumə ka hakii d̄a ənjitə ca tuu əsə.

¹⁶ Ndzaamə ka ma rəjwə. Goona hanjətə noonə na. Amma, ma d̄anuuna, hətəpaamə noonə nə ka d̄a taa n̄gutə tsarə n̄ga slənə ka ənja. Goona n̄gərə noonə nə makə kə shii unə uushi palee ka tii.

¹⁷ Madfa kə d̄ii əndə koonə bwaya bwayaanə, goona ənəpaagi ka ci də bwayakii. Amma d̄amə gazhi'waanə n̄ga d̄a sətə ci ənjə a nee oo'i, n̄ga'ə d̄ii unə.

¹⁸ Damə gazhi'waanə n̄ga ndzaanə agi jamənə d̄a patənə n̄ga ənja.

¹⁹ Kadashinyinaakya, madfa kə d̄ii ənji koonə bwaya bwayaanə, goona ki'i noonə. Amma, ma d̄anuuna, bwaseemə ka ci, aadə mabətəsəkə n̄ga Əntanjə a kula aənə əndəkii. Makə sətə d̄ii manaahəkii asəkə ləkaləkətə oo'i, "Nyi na ki'i, bii Slandana."

²⁰ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkətə əsə oo'i, "Ndii zəmə ka əndə daawaanaaku. Madfa d̄ii meegiirənə tə ci, ndii ka ci ma'inə. Acii də d̄anə ha'ə makə ətsə d̄avənəku ka ci ayinə, ca ətsa tə ci makə gunə."

²¹ Goona kapaa rəgwa kaa bwaya bwayaanə a jaala agyanuunə, amma jaalamə anəkii də d̄a n̄ga'aanə.

13

Wa əndə nə'unə a nə'u sətə ci gayinə a ba

¹ Taa wu patə, wa ca nə'u, ca fa tə gayinə n̄ga hanyinə. Acii pooshi əndə ca d̄a n̄wanjuunə madfa pooshi Əntanjə vii ka ci. Ma ənjitə ca d̄a n̄wanjuunə, Əntanjə ta'i tə tii.

² Acii ha'ə, taa wu patə kaaree ka gayinə, kə kaaree ci ka sətə d̄ii Əntanjə ətsa. Ma əndətə ca d̄a ha'ə, gəjwanə n̄ga Əntanjə cii kəya əlyə aagyanəkii.

³ Acii ma gayinə, pooshi ənji slənə n̄ga'aanə ka n̄gwalənə aciitii. Ənji d̄a bwaya bwayaanə nə n̄gwalənə. Madfa n̄ga'ə koonə koona ndzaanə yadə n̄gwalənə acii gawa, see a d̄oonə goonjaanə, kaa ca d̄əlagi duunə.

⁴ Acii ma tsarə n̄ga əndətsa, əndə slənə ka Əntanjə nə ci, ka shii tsakənə duunə. Amma madfa kə d̄ii unə bwaya bwayaanə, ka n̄gwalənə nuunə aciikii. Acii ma baawədatə vii Əntanjə ka ci, əntaa n̄ga zabə, amma kaa ca slənəgi ka ci ka dzalə ənjitə ca d̄a bwaya bwayaanə.

⁵ Acii ha'ə, n̄ga'ə madfa shii ənji gayinə. Əntaa wata acii bəzee ka səkə n̄ga Əntanjə, amma putə n̄ga shiitə shii hə oo'i, dagwa uushi cii kwa d̄a.

⁶ Ci d̄ii əsə cuuna ki'i tsəka. Acii ma *ənji luu tsəka, madfa kə d̄ii tii slənəkii də rəgwakii, slənə n̄ga Əntanjə ci təya d̄a.

12:9 12:9 2 Koor. 6:6; 8:24; 1 Tim. 1:5; 1 Piita 1:22; 1 Koor. 13:4-7. **12:10 12:10** 14:15; Yooh. 13:14-15; Gal. 5:13; 6:3-10; Af. 4:2; Fil. 2:2-3. **12:11 12:11** 8:9; Gal. 5:25; Səniinə 3:15. **12:12 12:12** 5:2-3; 8:24-25; Mat. 24:13,22; Luka 18:1; 1 Koor. 10:13; 1 Tees. 2:14. **12:13 12:13** Gal. 6:10; Ibər. 13:2. **12:14 12:14** Mat. 5:44. **12:15 12:15** Ayb. 30:25; 1 Koor. 12:26; 2 Koor. 11:29. **12:16 12:16** Waḃ. 3:7; 1 Koor. 1:10-11,19-20,27-28; 8:1. **12:17 12:17** Waḃ. 20:22; 1 Koor. 6:7; 1 Tees. 5:15; 1 Piita 3:9. **12:19 12:19** Dzək. 32:35; Mat. 5:39. **12:20 12:20** Waḃ. 25:21-22; Mat. 5:44. **13:1 13:1-7** Slənə 5:29; Tit. 3:1; 1 Piita 2:13-14; Səniinə 13; 20:4. **13:1 13:1** Waḃ. 8:15-16. **13:3 13:3** 1 Piita 2:14; 3:13. **13:5 13:5** 2:15.

⁷ Acii ha'ə, ki'imə ka tii sətə dəbee una ki'i ka tii. Taa ngutə tsarə nga tsəkə patə dəbee una ki'i, ki'imə. Ha'ə əsə, famə tə ənjitə dəbee una fa tə tii, hanjətəmə tə ənjitə dəbee una hanjətə tə tii əsə.

Uudəshinə ahada ənji nə'unə

⁸ Goona luuvə kaa dəmənə a ndzaanə ashuunə. Uudəshimə aakəŋwa aakəŋwa, acii ci nə dəmənəətə ashuunə. Taa wu patə uu'i tə ənja, kə nə'utə ci bariya ətsa.

⁹ Ma bariya, kə bii ci kaamə, "Goona aləhiinə. Goona bələhiinə. Goona hərə. Goona sərəhə." Patənə nga bariyaniitsa da hara bariyayinə, wiinə hatə njanjə tii, waatoo, "Uuduu tə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

¹⁰ Ma əndətə da uudənə a ədzəməkii, paa ci ka dā daawaanə ka əndətə abiikii. Acii ha'ə, ma uudənə, ci mbu'utəgi də bariya patə.

¹¹ Dəmə aakəŋwa də dānə ha'ə, makə kə shii unə, kə uugi saa'i nga vədəhənə goonə ka ŋunyinə mbu'yanə, waatoo saa'i nga uudəpaa upaa luupaanə gaamə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə, əntaa makə ənə dzəgi aaba'ə saa'itə 'watəgi amə vii goonja.

¹² Kədəhə nə ha ka pukənə, pooshi vədə ma'ə. Bwasee amə ka dā slənə nga təkunə. Ŋgəraamə uushi'inə nga paginə kaama dā panə agi camənə.

¹³ Makə dīi ci ənji nga camənə naamə, wii amə agi camənə, makə sətə dəbee ama wii. Gaama ka naamə ka dā ajjijnənə da saasa ənvwa. Bwasee amə ka aləhiinə da badawaanə, ama bwasee ka paapanə da sərəha.

¹⁴ Ŋgərəmə tə Slandanaamə Yesu Aləmasiihu kaa ca ndzaanə ashuunə, una bwasee ka dā sətə ca ka dafəsəkə ka shishinuunə. Goona nə'u hiima nga shishinuunə.

14

Goona lagi gəŋwanə agyanə əndə nə'unə makə unə

¹ Ma əndə nə'unə ətə matəkii agi vii goonjaakii, luumə tə ci aahadoonə. Amma goona dā ka ci mabizhinə agyanə hiimaakii.

² Ma vii goonja nga əndə'i ənda, kə kapaa ci ka ci rəgwa nga zəmə taa mi patə. Amma ma əndətə matəkii agi vii goonja, banyinə tanə cii kəya zəmə.

³ Ma əndətə ca zəmə taa mi patə, ga ca bərapaa tə əndətə pooshi ka zəmənə. Ha'ə əsə, ma əndətə ca zəmə banyinə tanə, ga ca lagi gəŋwanə agyanə əndətə ca zəmə uushi'inə patə. Ma bii nyi ha'ə, acii kə ŋgirə Əntanjə tə ci ka əndə goonja.

⁴ Hə wu sanjə bahə lagi gəŋwanə agyanə əndə slənə nga əndə'i ənda? Acii see Slandanəkii nə lagi ka ci gəŋwanə, taa tə'i ma'inə aahakii, taa pooshi. Ka ndzaanə nə ci yadə ma'inə boo, acii ka mbeenə nə Slandanə ka kavənə tə ci ka ndzaanə yadə ma'inə.

⁵ Ma əndə'i ənda, ka banə nə ci, ma əndə'i uusərə, kə palee ka harakii. Əndə'i əndə naakii, ka banə nə ci, uusərayinə patə uushi rəŋwə nə tii. Taa wu patə, wa ca shii sətə cii kəya hiima, ca dātə ha'ə.

⁶ Taa wu patə ca ŋgərə əndə'i uusərə makə maduunə uusərə, agi dānə nə ci ha'ə kaa ca shii hanjətənə də Slandana. Taa wu patə ca adə zəmə əsə, ŋga'ə ka ci, kaa ca hanjətə tə Slandana makə dīi ci agi kuyiriinə nə ci tə Əntanjə putə nga zəməkii. Taa wu patə ca kaaree ka zəmətə əsə, ŋga'ə ka ci kaa ca hanjətə tə Slandana. Agi kuyiriinə nə ci tə Əntanjə əsə.

⁷ Pooshi əndə ahadaamə ca ndzaanə wata ka naakii nə tanə. Pooshi əndə ca əntə ka naakii nə əsə.

⁸ Madā kə ndzaa amə da i əpinə, ka Slandanə ndzaa amə. Madā kə əŋkyaamə əsə, ka Slandanə əŋkyaamə. Taa da i əpinə naamə, taa kə məkyaamə, patə nga Slandanə naamə.

⁹ Acii ma Aləmasiihu, kə əŋki ci, ca madətə agi maməətə ənja, kaa ca shii ndzaanə ka Slandanə nga ənjitə da i əpinə da maməətə ənji patə.

¹⁰ Ya ha, ka mi cii kwa lagi gəŋwanə agyanə ndzəkəŋwa? Ya ha əsa, ka mi cii kwa bərapaa tə ndzəkəŋwa? Amə patə na kəŋaanə akəŋwacii Əntanjə, ca dā kaamə gəŋwanə.

13:7 13.7 Mat. 22.21. 13:8 13.8-10 Yoo. 13.34; 1 Koor. 13; 16.14; Gal. 6.10. 13:9 13.9 Dzək. 5.17-21; Leew. 19.18; Mat. 22.34-40; Gal. 5.14; Yak. 2.8-13. 13:11 13.11-12 1 Tees. 5.5-8. 13:11 13.11 Af. 5.14-16; 1 Koor. 7.29-31. 13:12 13.12 Af. 5.11; 6.11,13; 1 Yoo. 2.8. 13:13 13.13 Luka 21.34; Af. 5.18. 13:14 13.14 Fil. 2.5; Kwal. 3.15. 14:1 14.1-15.6 1 Koor. 8.1-13; 9.22; 10.23-33; Kwal. 2.16,20-22; 1 Tim. 4.4-5; Ibə. 13.9. 14:1 14.1 15.7. 14:2 14.2 Dan. 1.8; 1 Koor. 10.25-28. 14:5 14.5 Gal. 4.10. 14:6 14.6 1 Tim. 4.3-5. 14:7 14.7-9 2 Koor. 5.14-15; Gal. 2.19-20. 14:10 14.10 2.6.

¹¹ Acii tæ'i manaahækii asøkæ lækalækatæ oo'i, "Nyi ðntanfæ ca ba koonæ, patønæ n̄ga ønji na gærø'waanæ akøn̄wacii, patønæ n̄ga ønji na bagi pan̄gøranø oo'i, nyi næ ðntanfæ."

¹² Acii ha'æ shii amø oo'i, taa wu patø ahadaamæ, kadæ nii køya baabagi slønaakii akøn̄wacii ðntanfæ.

Da sètæ ca kulapaa dæ ndzækøn̄jushi'inuunø

¹³ Makø ha'æ d̄ii øna, gaama laalagishi gøn̄wanø ahadaamæ ma'ø. Ma ðanuunø, ðatømæ hiima accii goona d̄ii sètæ ca kavø tæ ndzækøn̄jushi'inuunø kaa ca n̄jslugi a røgwa ðntanfæ.

¹⁴ Ma nyi, øndø n̄ga Slandanaamæ Yeesu næ nyi. Kæ shii nyi weewee pooshi tsarø n̄ga zømæ øtø ajiinø akøn̄wacii ðntanfæ. Amma madfa kø n̄jgirø øndø'i øndø zømæ makø ajiinø, yoo, wa ca bwasee ka adø zømækii.

¹⁵ Acii madfa kø gwazøgi hiima n̄ga ndzækøn̄ju accii putø n̄ga zømætø cii kwa zømæ, paa hæ agi uudønø tæ ci ma'ø øtsa. Ga ha luuvø kaa ha adø zømætø ca kavø tæ ndzækøn̄ju ka zanø, accii ka putaakii ønki Alømasiihu. *

¹⁶ Taa n̄ga'ø ka hæ næ sækii, ga ha ða, accii ga ønjø a wabi bwaya uushi putø n̄ga sækii.

¹⁷ Acii ma *n̄wan̄juunø n̄ga ðntanfæ, øntaa wafønø n̄ga zømæ taa saasa uushi'inø. Amma see goon̄gaanø da ndzaanø agi jamønø da moodasøka øtø ci Malaaba Ma'yanø a vii ka ønja.

¹⁸ Taa wu patø ca paslø tæ Alømasiihu ha'ø makø øtsa, ka luuvønø næ ðntanfæ tæ ci, ønji shīnkinø a døløgi dæ ci øsø.

¹⁹ Acii ha'ø, see a kaamø næ ka ða sètæ ca kira ndzaanø jamø, ama ða sètæ ca tsakø n̄jgeerønø ka ønja.

²⁰ Putø n̄ga zømæ ga ha saawee ka slønøtø d̄ii ðntanfæ. Zømøn̄yinø patø, ka zømønø næ ønja, amma madfa kø agi hæ zømætø ca kavø tæ øndø'i øndø ka n̄jsluginø a røgwa ðntanfæ, bwayakii d̄ii hæ.

²¹ Acii ha'ø, bwasee ka adø taa n̄gutø tsarø n̄ga zømæ, taa sa øn̄wva, ha bwasee ka ða taa n̄gutø uushi øtø ca kavø tæ ndzækøn̄ju ka n̄jsluginø a røgwa ðntanfæ. Madfa kø d̄ii hæ ha'ø, ka ðanø n̄ga'ø.

²² Taa mi patø shii hæ agyanø adø zømækii, ahadoonø saaku da ðntanfæ. Ma øndøtø shii oo'i, ma sètæ cii køya ða, dæ røgwakii cii køya ða, ca ða yadø shakanø, øndø moodasøkæ næ ci.

²³ Amma madfa agi shakanø næ ci tæ sètæ cii køya adø, madfa kø agi ci, ka kəsønø næ gøn̄wanø tæ ci, accii paa ci køn̄aanø agyanø sètø shii ci. Taa mi patø d̄ii ønda, madfa øntaa agyanø vii goon̄gaakii, 'waslyakønø øtsa.

15

Danø makø sètæ ca kadøesøkæ ka hara ønja

¹ Ma amø ønø uugi zøn̄janø agi vii goon̄ga gaamø, tsakaamø tæ matø n̄jgeerøn̄yinø, gaama ða wata sètæ ca kadøesøkæ kaamø.

² Taa wu patø ahadaamæ, wa ca tsakø tæ øndøtø abiikii kaa ca shii gærønø, ca zøn̄ja agi vii goon̄gaakii.

³ Acii Alømasiihu ka naakii næ maa, paa ci d̄ii sètæ ca kadøesøkæ ka ci. Amma kø d̄ii ka ci makø sètø d̄ii manaahækii asøkæ lækalækatæ oo'i, "Kø d̄ii tii ka hæ jarøwiinø, amma aagyanøki kulya jarøwiinøki."

⁴ Patønø n̄ga naahønø asøkæ lækalækatæ, kaamø nyaahø ønji ka shii dzøgunønø kaamø, kaama ka næ ka alækawaløtø d̄ii ðntanfæ ka ønjaakii. Ma ka nøtsa, dagi sø'watønø ca shigi, da dagi køn̄ønø ndihø ndihø makø sètø ci lækalækatæ a dzøgunø kaamø.

⁵ Ma ðntanfæ, øndø vii ndzaanø dæ sø'watønø næ ci. Ci ca tsakø kaamø n̄jgeerønø a ødzømaamø. Wa ca vii koonø ndzaashinø jamø ahadoonø dagi nø'u dørøpø n̄ga Yeesu Alømasiihu,

⁶ koonø shii dølønø dæ ðntanfæ Dii Slandanaamæ Yeesu Alømasiihu ka ciinø røn̄jwø, dæ ma røn̄jwø.

Dølanø dæ ðntanfæ ahada ønjitø øntaa *Yahudiinø

14:11 14.11 Isaa. 45.23-24. 14:12 14.12 Gal. 6.5. 14:13 14.13 1 Koor. 10.32; 1 Yooh. 2.10. 14:14 14.14 14.23; Mat. 15.11; Slønø 10.15; Tit. 1.15. * 14:15 14.15 1 Koor. 8.1,11-13; da purøn̄janø 13; Gal. 6.10. 14:17 14.17 Mat. 6.31-33; 1 Koor. 8.8; Gal. 5.22-24. 14:21 14.21 1 Koor. 8.13. 14:23 14.23 14.14. 15:1 15.1-2 14.1-2; 1 Koor. 8.1-2; 10.23-24. 15:3 15.3 Jab. 69.10. 15:4 15.4 1 Koor. 10.11; 2 Tim. 3.16. 15:5 15.5 12.16; Fil. 2.2-5.

⁷ Acii ha'e, kə dəbee una ləwəshinə ahadoonə makə sətə liwə Aləmasiihu tuunə. Madə kə dīi unə ha'e, ka dəlanə nə ənji də Əntanfə.

⁸ Acii kə bii nyi koonə, ma Aləmasiihu, kə ənəpaa ci ka əndə slənə ka putə n̄ga ənji *Isərayiila, kaa ca shii b̄ariinə oo'i, əndə goon̄ga nə Əntanfə. Ətsə ha'e mbu'utəgi də ələkawalə n̄ga Əntanfə ka dzədžəshii'nə.

⁹ Ma dīi ci ha'e əsə, kaa ənjitə əntaa Yahudiinə a shii dəlaginə də Əntanfə putə n̄ga nəhə təgunuunatii. Makə sətə dīi manaahekii asəkə ləkələkətə oo'i, "Ka dəlaginə nə nyi də hə ahada ənjitə əntaa Yahudiinə, ka kanə nə nyi wanyanə də ləməku."

¹⁰ Kə bii ci əsə,

"Unə ənjitə əntaa Yahudiina, damə moodasəkə da matadə ənji n̄ga Əntanfə."

¹¹ Tə'i əsə ətə bii,

"Ənjitə əntaa Yahudiina pata, dəlamə də Slandana.

Ənji pata, dəlamə də ci."

¹² Ha'e əsə kə bii Isaaya, əŋki ci,

"Tə'i slikerənə n̄ga Jasii na shi,

ci na d̄a n̄wanuunə agyanə ənjitə əntaa Yahudiinə.

Ka ci nə t̄əya ka nə əsə."

¹³ Ma Əntanfə əndə kavənə taamə kaama ka nə ka ci, wa ca natə duunə də moodasəka da ndzaanə jamə dagi vii goon̄ga goonə ka ci, kaa ka nə goonə a tsakə gərənə aakəŋwa də n̄geerənə n̄ga Malaaba Ma'yanə.

Wabənə n̄ga Bulusə agyanə slənətə sləkəe Əntanfə ka ci ka d̄anə

¹⁴ Ndžəkəŋuushi'inəkya, kə shii nyi saaki oo'i, n̄ga'e nuunə taa ka n̄gutə rəgwa, kə shii unə patənə n̄ga uushi'nə, agi mbeenə nuunə ka dzəgunətəshinə ahadoonə.

¹⁵ Amma tə'i hara wabənə ətə nyaahə nyi koonə də n̄geerənə. Ma dīi nyi ha'e, acii ga wabətsə a zaanə koonə. Pwarpoonə n̄ga Əntanfə kavə tə nyi ka naahənə ha'e makə ətsa.

¹⁶ Ci ta'i tə nyi, kaa nya waaza N̄nyu Habara n̄ga Yeesu Aləmasiihu ka ənjitə əntaa Yahudiinə. Nya slənə makə *limanə, nya waaza N̄nyu Habara n̄ga Əntanfə, kaa ənjitə əntaa Yahudiinə a ndzaanə makə satakətə ca kadefəsəkə ka Əntanfə; acii kə laabagi Malaaba Ma'yanə tə tii.

¹⁷ Acii ha'e ka hanjətənə nə nyi slənəaaki ka Əntanfə agi ləbənəaaki da Yeesu Aləmasiihu.

¹⁸ Pooshi uushi cii kya hanjətə naaki nə agyanəkii, madəamə agyanə sətə slən̄yi Aləmasiihu daciiki. Waatoo, kə kira ci tə ənjitə əntaa Yahudiinə ka nə'unə tə Əntanfə dagi wabənəaaki da slənəaaki.

¹⁹ Kə dīi ci ha'e də sə n̄ga hurəshishinə kama kama da də n̄geerənə n̄ga Malaaba Ma'yanə. Ci dīi wiigi'i nyi daga də Urusaliima kura'e aa Ilirikumə ka waaza patənə n̄ga N̄nyu Habara agyanə *Aləmasiihu.

²⁰ Kə dīi nyi gazhi'waanə n̄ga waaza N̄nyu Habara ka hatə pooshi ənji sha fii ləməkii, acii ga nya ghənyi kuvə agyanə mbukənə n̄ga əndə'i ənda.

²¹ Kə dīi makə sətə dīi manaahekii asəkə ləkələkətə oo'i,

"Ma ənjitə pooshi sha fii ləməkii,

ka neenə nə tii ka ci də ginə.

Ma ənjitə pooshi sha fii wabənə agyanəkii əsə,

ka paaratəginə nə tii də ci."

Da aniya n̄ga Bulusə ka dzənə aa Rooma

²² Ci dīi, taa ngahi kə dīi nyi aniya n̄ga dzənə aahoonə bəzəkii, ama pooshi nyi upaa rəgwa n̄ga dzənə zəku'i.

²³ Amma ma n̄ga əna, makə dīi ci kə uugi nyi slənəaaki ganə anə hanyiina, makə dīi ci əsə fəzənyinə lar̄ə nə nyi ka moo dzənə ka neenə koonə,

²⁴ agi aniya nə nyi n̄ga d̄anə ha'e. Ma nya dzə aanə hanyinə n̄ga Səpeena, n̄ga'e ka nyi nə n̄sləgərənə dagoonə, nya nee koonə. Madə ta'vee nyi doonə, ka d̄anə nə nyi moodasəka, una tsakə tə nyi ka dzənə aakəŋwa.

²⁵ Ma əndzə'i d̄iya, aa Urusaliima nə nyi ka dzənə, ka tsakənə tə ənji n̄ga Əntanfə ətə davə.

15:7 15.7 14.1. 15:8 15.8 Mat. 15.24; Slənə 3.25-26. 15:9 15.9 11.30; Jab. 18.50. 15:10 15.10 Džək. 32.43.
15:11 15.11 Jab. 117.1. 15:12 15.12 Isaa. 11.10. 15:13 15.13 5.1-2; 8.14-16,24-28; 12.12. 15:15 15.15-16 1.5.
15:16 15.16 Fil. 2.17. 15:18 15.18 2 Koor. 3.5. 15:19 15.19 Mar. 16.17; 2 Koor. 12.12. 15:20 15.20 1 Koor.
3.10-12; 2 Koor. 10.15-16. 15:21 15.21 Isaa. 52.15. 15:22 15.22-24 1.9-13. 15:25 15.25 Slənə 19.21; 20.22;
24.17.

²⁶ Acii tē'i kwaba cikē ōnji nē'unē ŋga hanyinē ŋga Makiduuniya da ŋga Akaya ka tsakōnē dē maaghiinē ētē ahada ōnji ŋga Ɖntanjfē dē Urusaliima. Kwabakii cii kya kōrē ka tii.

²⁷ Ma slēnētsa, tii satii dīi aniya ŋga d'anē ha'ē. Amma ma tanyi, kē dēbēe tēya dā ha'ē makē ētsa. Acii putē ŋga Yahudiinē upaa ōnjitē Ɖntaa Yahudiinē barēkaanē ŋga Ɖntanjfē a Ɖdzēmētii. Acii ha'ē, kē dēbēe ōnjitē Ɖntaa Yahudiinē a tsakē tē Yahudiinē dē uushi'itē upaa tii patē.

²⁸ Madā kē mbu'i nyi aa dāvā, nya vii ka tii kwabanē cikē ōnji ka tii, ka mad'ēnē nē nyi, nya palē aanē hanyinē ŋga Sēpeena dagoonē.

²⁹ Madā kē gi nyi aahoonē, kē shii nyi ka mbu'unē nē nyi da barēkaanē ŋga Alēmasiihu lajē.

³⁰ Ndzakēŋushi'inēkya, agi kēdiinē nē nyi acii unē dē lēmē ŋga Slandanaamē Yeesu Alēmasiihu da putē ŋga uuf'Ɖētē ci Malaaba Ma'yanē a vii ka ōnja, kōona tsakē tē nyi agi dā dē'wa dē ŋgeerānē ka putaaki,

³¹ kaa Ɖntanjfē a kaka'agi tē nyi acii ōnjitē pooshi agi nē'unē dē Yahudiya. Dāmē dē'wa Ɖsē, kaa ōnji nē'unē dē Urusaliima a luu gazhi'waanaaki ka tii dē bārā'itē cii.

³² Madā kē dīi ha'ē, madā kē luuvē Ɖntanjfē, ka dzōnē nē nyi ka Ɖpisēkē aahadoonē dē mood'asēka.

³³ Wa Ɖntanjfē Ɖndē vii ndzaanē jamē a ndzaa doonē patē. *Aamiina.

16

Nēhēpaanē

¹ Ŋga'ē ka nyi una shii tē cikēŋushi'inaamē Fibi. Ma kya, agi tsakōnē nē ki tē ōnji nē'unē asēkē Ikēliisiya ŋga Kēŋkeraya.

² Madā kē mbu'i ki aa hoonē, luumē tē ki agi lēmē ŋga Slandanaamē, makē sētē dēbēe ōnji ŋga Ɖntanjfē a dā. Viimē ka ki sētē dēbēe kya upaa acii unē. Acii ma kya, kē cakē ki ōnji lajē patē da i nyi.

³ Agi nēhēpaanē nē nyi tē i Pērisēkila da Akila. Ma tēya, guvii-slēnaaki agi slōnē ŋga Yeesu Alēmasiihu nē tii.

⁴ Kē vigi tii Ɖpinatii ka putaaki. Kē kuyirii nyi tē tii ka shanjē. Ɖntaa wata nyi daanēki kuyirii tē tii, amma patē da i Ikēliisiyanyinē ŋga ōnjitē Ɖntaa *Yahudiinē.

⁵ Agi nēhēpaanē nē nyi Ɖsē tē ōnji nē'utē ca dza dē nē gatii asii.

Agi nēhēpaanē nē nyi tē kadashinaaki Ipiyaneeta. Ci nē tōkēŋwanē ŋga Ɖndētē 'watēgi vii goonja ka Alēmasiihu anē hanyinē ŋga Asiya patē.

⁶ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Mariyaama. Ma kya, kē slēnyi ki dē gazhi'waanē ka putē goonē.

⁷ Agi nēhēpaanē nē nyi Ɖsē tē i Andēroonika da Jooniya. Yahudiinē nē tii makē naaki, asēkē furēshina rēŋwē ŋjiinē da tii. Kē shii maslōkēe ōnji tē tii patē. Tii Ɖsē 'watēgi ka nyi ndzaanē ka ōnji nē'unē.

⁸ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Ampiliyaatu kadashinaaki agi gēshinē da Slandana.

⁹ Agi nēhēpaanē nē nyi Ɖsē tē Urēbaanusē guva-slōnē gaamē agi slōnē ka Alēmasiihu da tē guvaki Sētakayasē.

¹⁰ Agi nēhēpaanē nē nyi Ɖsē tē Apeelēsē, waatōo Ɖndētē ndzaa goonjaanaakii ka tanyi. Agi nēhēpaanē nē nyi Ɖsē tē ōnji yi ŋga Arisētōobulusē.

¹¹ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Heeroodiyanē; Yahuda nē ci makē naaki. Agi nēhēpaanē nē nyi tē ōnji nē'unē agi ōnji yi ŋga Narēsiisa.

¹² Agi nēhēpaanē nē nyi tē i Tērifēena da Tērifōosa. Agi slōnē nē tii ka Slandana. Agi nēhēpaanē nē nyi tē guvaki Peerēsīsē. Ma kya, kē slēnyi ki ka Slandanē ka shanjē.

¹³ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Rufusē matad'ē Ɖndē slōnē ka Slandana da tē mēci. Ma kya, kē hadīi ki dē nyi makē uuzēnatē ŋga sēkētē.

¹⁴ Agi nēhēpaanē nē nyi tē i Asayinēkērita da Fēleegōnē da Heerēmēsē da Patērooba da Heerēma da patēnē ŋga hara ōnji nē'unē Ɖtē dīi tii ka hakii.

¹⁵ Agi nēhēpaanē nē nyi tē Filēloogusē da Juliya da tē i Neeriya da cikēŋuci da tē Oolimpa da patēnē ŋga ōnji ŋga Ɖntanjfē Ɖtē dīi tii ka hakii.

¹⁶ Nēhēpaamēshinē dē uuf'Ɖna. Agi nēhēpaanē nē patēnē ŋga Ikēliisiyanyinē ŋga Alēmasiihu tuunē.

Muudine nga wabone

¹⁷ Ndzəkəŋushi'inəkya, agi kədiinə nə nyi acii unə, koona kavə ginə ka ənjitə ca kira təkəshinə aahada əŋja, təya gwazee ka vii gooŋga nga əŋja. Ma təya, agi d'anə nə tii daawaanə da dzəgunəətə shuuna liwə. Ma d'anuunə, ndzaamə səgoonə tsəŋə ahadatii.

¹⁸ Ma tsarə nga ənjitə ca d'a ha'ə, əntaa tə Aləmasiihu Slandanaamə ci təya paslə, amma tə shishinətii satii. Agi d'anə nə tii dagwa wabone kaa təya shii gəpənə də ənjitə pooshi paaratəgi də wabone nga Əntəŋfə.

¹⁹ Ma unə, pooshi əndətə pooshi fii makə sətə cuuna nə'utə Njuni Habara. Acii kii cii kya d'a maŋushinə duunə. Nga'ə ka nyi koona ndzaanə macicirəkii agyanə dagwa uushi. Ma agi bwaya uushi əsə, goona ka wabone aagikii.

²⁰ Ma Əntəŋfə Əndə vii ndzaanə jamə, kədəhə nə ci ka ləgədfəginə tə *Seetanə atsaə səduunə. Wa Slandanaamə Yeesu a d'a koonə pwapoonə.

²¹ Agi nəhəpaanə nə Timooti guva-slənaaki tuunə. Ha'ə nə Loosiya da Jasoone da Soosipata əsə. Ma təya, Yahudiinə nə tii makə naaki. *

²² Nyi Təəsiya nyaahə ləkələkatəna. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə naaki agi ləmə nga Slandana.

²³ Ma əndənə d'ii nyi gakii asii, waatoo Gayusə, agi nəhəpaanə nə ci tuunə. Gakii asii əsə nə Ikəliisiya ka dza də na. Agi nəhəpaanə nə i Irasəta, əndə kəsə pəritya nga vəranə, da ndzəkəŋushi'inaamə Kwaratusə tuunə əsə. †

[

²⁴ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a d'a koonə pwapoonə patə. *Aamiina.]

Də'wa

²⁵ Duunətaamə tə Əntəŋfə! Ci nə əndə da baawəfa nga kavənə tuunə ka kəŋənə ndihə ndihə agi vii gooŋga goonə, makə sətə bii Njuni Habaranə cii kya waaza agyanə Yeesu Aləmasiihu; waatoo, makə sətə bii wabəətə sha nji ma'umbeekii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

²⁶ Yoo, kə shigi wabənəkii paŋgəraŋə aa babara əndzə'i d'agi naahənə nga anabiinə makə sətə mwayi Əntəŋfə Əndə nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə; kaa patənə nga *duuniya a nee, təya vii gooŋga ka ci, təya nə'utə tə ci.

²⁷ Ma Əntəŋfə, ci rəŋwə dyanə, ci daanəkii nə mashii uushi'inə patə. Naakii nə duunuunə d'acii Yeesu Aləmasiihu ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə! *Aamiina.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkatə ŋga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki Bulusə. Kə 'wii Əntañfə tə nyi, makə sətə mwayi ci, kaa nya ndzaanə ka masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Sasətinəsə *

² ca nəhəpaa tuunə Ikəliisiya ŋga Əntañfə də Koorintiya. Ma unə, malaaba ənji akəŋwacii Əntañfə nuunə, ləbə da Yeesu Aləmasiihu nuunə. Kə ta'i Əntañfə tuunə, koonə ndzaanə ka ənjaakii, makə sətə ta'i ci tə patənə ŋga ənjitə ca dā də'wa də ləmə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa dama patə. Ma təya, ŋga Slandanə rəŋwə naamə da tii.

³ Wa Əntañfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jama.

Kuyiriinə tə Əntañfə

⁴ Taa guci patə ađi kuyiriinə nə nyi tə Əntañfəwaaiki ka puta goonə, putə ŋga dā pwapoonaakii koonə dashi Yeesu Aləmasiihu.

⁵ Aci dāđi ləbənə goonə da Aləmasiihu ndzaa unə mawahənyinə ađi wabənə goonə da ađi shiinə goonə.

⁶ Ma wabəətə shuuna fii ađyanə Aləmasiihu, kə əji wabənəkii slərəginə a ədzəmuunə.

⁷ Aci ha'ə, ma ađi uushi'itə ci Əntañfə a vii ka ənja, pooshi ətə ətee unə taa rəŋwə, makə dīi ci ađi ərənə nuunə ənyanə ŋga Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Ci kavə tuunə kə kəŋaanənə ndihə ndihə ca'ə ka muudinə, koonə shii ndzaanə yadə idəpaa uushi ashuunə saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁹ Ma Əntañfə, əndə goonəga nə ci, ci 'wii tuunə koonə ləbə da Uzənaakii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə ađyanə təkəshinə ahada ənji nə'unə

¹⁰ Yoo, ndzəkəŋushi'inəkya, ađi kədiinə nə nyi acii unə də ləmə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu koonə ndzaanə ka ma rəŋwə, acii ga təkəshinə a shigərə aahadoonə; wa sətə a ədzəmuunə a ndzaanə uushi rəŋwə, una wabə ka ma rəŋwə.

¹¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə shi hara ənji yi ŋga Kaləwi ka bəginə ka nyi paŋgəraŋə oo'i, tə'i mabizhinə ahadoonə.

¹² Waatoo, taa wu ahadoonə, ađi banə nə ci, tə Bulusə cii kəya nə'u, əndə'i əndə əŋki ci, tə Apoolasə cii kəya nə'u. Əŋki əndə'i əndə, tə Keefasə cii kəya nə'u. Ma əndə'i əndə əsə, əŋki ci, tə Aləmasiihu cii kəya nə'u. †

¹³ Ya saŋə matəkəkii nə Aləmasiihu kwa? anii tə Bulusə saŋə gwa'avə ənji ka putə goona? Ya saa'itə dīi ənji koonə bapətişəma saŋə, ađi ləmə ŋga Bulusə kwa?

¹⁴ Kə kuyirii nyi tə Əntañfə, makə pooshi nyi dīi koonə bapətişəma, ma'aaamə ka i Kərisəpuse tii da Gayusə. ‡

¹⁵ Aci ha'ə, pooshi əndə banə ahadoonə oo'i, də ləməki dīi ənji koonə bapətişəma.

¹⁶ Awa, kə buurətə nyi hara ənji. Kə dīi nyi bapətişəma ka ənji yi ŋga Sətəfanu əsə. Ma daaba'ə ənjitsa, shoone ma'fa kə dīi nyi bapətişəma ka əndə'i əndə ahadoonə ma'ə. §

¹⁷ Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii əntaa ka dfaada bapətişəma sləkee Aləmasiihu ka nyi. Ma sləkee ci ka nyi, ka waaza Nunyi Habara. Pooshi nyi dīi koonə dagwa ma, taa baarii koonə shiinə ŋga əndə shiŋkinə. Maci ha'ə dīi nyi, ma wabənaaki ađyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ađi ənfwa, kada pooshi ŋgeerənə davə.

*Baawəda ŋga Əntañfə da hiimaakii ađi *Aləmasiihu*

¹⁸ Ma habara ađyanə əntənə ŋga Aləmasiihu ađi ənfwa, ma ka ənjitə zii, ma'fiikə uushi nə habarakii ka tii. Amma ma amə ənə upaa luupaanə, ŋgeerənə ŋga Əntañfə nə habarakii kaamə.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Sasətinəsə: Slənə 18.17. **1:2 1.2** Slənə 18.1; 2 Koor. 1.1. **1:5 1.5** 2 Koor. 8.7. **1:7 1.7** 2 Tees. 1.7; Tit. 2.13. **1:8 1.8** Fil. 1.6; 1 Tees. 3.13; 5.23. **1:9 1.9** 10.13; 1 Tees. 5.24; 2 Tees. 3.3. **1:10 1.10-11** 3.3; 11.18; 2 Koor. 12.20; Af. 4.2-6; Fil. 2.2; Yooh. 17.21-23. † **1:12 1.12** 3.4; Apoolasə: 3.5-6,22; 4.6; 16.12; Slənə 18.24; 19.1; Piita: 1 Koor. 3.22; 9.5; 15.5; Gal. 2.9,11-14; 2 Koor. 10.7. ‡ **1:14 1.14** Kərisəpuse: Slənə 18.8; Gayusə: Rooma 16.23-24. § **1:16 1.16** Sətəfanu: 16.15. **1:18 1.18** Rooma 1.16; 2 Koor. 4.3.

¹⁹ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ka saaweenə nə nyi ka hiima n̄ga əndə hiima. Ka əndzəginə nə nyi shiinə n̄ga ənjitə mbee ka uushi'ina."

²⁰ Makə ha'ə d̄ii əna, iitə d̄anə ənji hiima? iitə d̄anə malimina? iitə d̄anə ənji d̄aada mabizhinə n̄ga zamanana? Kə baarii Əntanjə pangəranə oo'i, madiikə uushi nə shiinə n̄ga əndə shinjkinə akənjwaciikii.

²¹ Acii ma Əntanjə, əndə hiima nə ci. Paa ci bwasee ka ənji shinjkinə a shii tə ci d̄agi shiinatii satii. Amma ma habaranə ciina waaza, ətə cii t̄əya ba madiikə uushi, dadavə kad̄eesəkə ka ci luupaanəkii tə ənjitə vii ka ci goon̄ga.

²² Ma Yahudiinə, kə mwayi tii neenə ka sə n̄ga hurəshishinə zəku'i taabu'u viinə tii goon̄ga. Ma hara slikerənə əsə, kə mwayi tii upaa shiinə zəku'i.

²³ Amma ma inə, ma habaranə ciina baaba, agyanə Aləmasiihu ətə shi t̄əya gwa'avə aashi ənfwə ciina wabə. Kə fiipaa səkə ka Yahudiinə nə habarakii. Ma hara slikerənə əsə, madiikə uushi ci t̄əya nee ka habarakii.

²⁴ Amma ma ənjitə 'wii Əntanjə tə tii, Yahudiinə da hara slikerənə patə, Aləmasiihu nə habarakii. Ci baarii baawəda n̄ga Əntanjə da shiinə n̄ga Əntanjə.

²⁵ Acii ma slənə n̄ga Əntanjə ənə ci ənjə a nee makə madiikə uushi, kə palee ka hiima n̄ga əndə shinjkinə. Ma raara'anə n̄ga Əntanjə əsə, tə'i ci da n̄geerənə palee ka n̄geerənə n̄ga əndə shinjkinə.

²⁶ Ndzəkənjushi'inəkya, buurətəmə makə sətə n̄juunə saa'itə 'wii Əntanjə tuunə. Ma ənjitə ci ənji shinjkinə a nee ka tii mafarakii, pooshi tii lan̄ə ahadoonə. Ha'ə nə madiigərə ənji, ənji məghərəvənə əsə, pooshi tii lan̄ə ahadoonə.

²⁷ Amma tə ənji 'iitə ci ənji *duuniya a nee madiikəkii ta'i Əntanjə. Ma d̄ii ci ha'ə, kaa ca d̄avə də ayinə ka mafyara ənja. Kə ta'i ci sətə maraara'əkii əsə, kaa ca d̄avə də ayinə ka ənji n̄geerənə.

²⁸ Ha'ə əsə kə ta'i ci tə sətə geegi ənji *duuniya mbəfə, t̄əya bərapaa, ca ndzaanə mazaabə uushi akənjwaciitii, kaa ca shii zamagi də sətə ci t̄əya nee makə matahu uushi.

²⁹ Acii ha'ə, pooshi əndə da rəgwa n̄ga d̄uunətə naakii nə akənjwacii Əntanjə.

³⁰ Əntanjə kavə tuunə koonə ndzaanə ləbə da Yeesu Aləmasiihu. Ci kavə tə Aləmasiihu əsə, kaa ca dzəgunətə kaamə shiinə. Yeesu Aləmasiihu d̄eegi kaamə ka ənji goon̄ga akənjwacii Əntanjə. Daciikii ndzaa amə ka ənji n̄ga Əntanjə, ci pərapaa taamə əsə.

³¹ Makə sətə d̄ii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ma əndətə ca moo d̄əlaginə, wa ca d̄əlagi də Slandana tanə."

2

*Habara agyanə əntənə n̄ga *Aləmasiihu ashī ənfwa*

¹ Ndzəkənjushi'inəkya, ma saa'itə shi nya gi ka wabənə koonə agyanə ma'umbee uushi n̄ga Əntanjə, pooshi nyi baarii koonə mbee ka wabənə, pooshi nyi baarii oo'i, kə shii nyi uushi'inə əsə.

² Acii ma saa'itə nyi ahadoonə, pooshi uushi kavə nyi aakənjwaciiki madfaamə Yeesu Aləmasiihu. Ma palee maa, əntənaakii ashī ənfwa.

³ Ma saa'itə nyi ahadoonə, raara'ə n̄ji nyi. Kə digə ədzəməki acii n̄gwələnə.

⁴ Ma agi dzəgunənaaki da wabənaaki koonə, pooshi nyi baarii koonə mbee ka wabənə taa baarə koonə shiinə n̄ga əndə shinjkinə. Amma Ma'yanə n̄ga Əntanjə da n̄geerənaakii baarəgi koonə oo'i, goon̄ga tanyi nə uushi'iitsə fi unə amaki.

⁵ Acii ha'ə, əntaa shiinə n̄ga əndə shinjkinə kavə tuunə ka vii goon̄ga, amma n̄geerənə n̄ga Əntanjə kavə tuunə.

Wabənə agyanə shiinə n̄ga Əntanjə

⁶ Yoo, patə da ha'ə, shiinə ciina baaba ka ənjitə hadatəgi Ma'yanə n̄ga Əntanjə də moodəfətii. Amma ma shiinəkii, əntaa n̄ga duuniyana, əntaa n̄ga meeminə n̄ga duuniyana əsə. Acii ma t̄əya, ka uudəginə nə n̄geerənətii pii pii.

⁷ Ma shiinə ənə ciina wabə agyanəkii, ma'umbee shiinə n̄ga Əntanjə nə ci. Kə shi ca umbee acii əndə shinjkinə. Daga ci ma'ə matagamə duuniya, kə d̄ii ci aniya n̄ga baarii kaamə shiitsa, kaama shii mbee ka ndzaanə agi d̄uunuunaakii.

1:19 1.19-20 3.18-20; Mat. 11.25; Rooma 1.22. 1:19 1.19 Isaa. 29.14; Ayb. 12.13,17; Isaa. 19.12-14; 44.25. 1:21 1.21 Rooma 1.19-20. 1:22 1.22 Mat. 12.38; Yooh. 4.48; Slənə 17.18,32. 1:23 1.23 2.14; Gal. 3.1; 5.11. 1:24 1.24 1.18; 2.5; Kwal. 2.3. 1:25 1.25 2 Koor. 13.4. 1:26 1.26 Yooh. 7.48. 1:27 1.27-28 Rooma 12.16; Yak. 2.5; Luka 1.51-53; 6.20. 1:30 1.30 2 Koor. 5.21. 1:31 1.31 1.29; 2.2; 4.7; Irim. 9.22-23; 2 Koor. 10.17; 11.30; 12.5; Af. 2.9. 2:1 2.1 1.17. 2:2 2.2 1.23; Gal. 6.14. 2:3 2.3 Slənə 18.9; 2 Koor. 10.1,10. 2:4 2.4 4.20; 1 Tees. 1.5. 2:5 2.5 1.18,24. 2:7 2.7 Rooma 5.2; 2 Koor. 3.18; 4.17; Kwal. 1.26.

⁸ Ma shiitsa, pooshi meeminē n̄ga duuniyanē paaratēgi. Maci kē paaratēgi tii, kadā pooshi tii gwa'avē tē Slandana aashi ɔnfwa. Ma ca, ɔndē mēgherɔvɔnē nē ci.

⁹ Ma ɔtsa, kē d̄ii ha'ɔ makē sɔtē shi ɔnjɔ a nyaahē aasɔkē malaaba lɔkalɔkatē oo'i, "Uushi'iitē ma'ɔ ɔndē shiŋkinē maneemē, taa fanē, da sɔtē pooshi ɔndē sha kii hiima agyanēkii, ci nē tantanyitē sɔtē d̄ɔkɔpaa ɔntan̄fɔ ka ɔnjitē uu'i tē ci."

¹⁰ Kaamē baarēgi ɔntan̄fɔ ma'umbē sɔkii d̄acii Ma'yanaakii. Acii ma Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ, aɡi neenē nē ci ka patēnē n̄ga uushi'iinē furɔŋɔ. Hiima n̄ga ɔntan̄fɔ maa, aɡi neenē nē ci.

¹¹ Pooshi ɔndē ca shii hiima n̄ga ɔndē, mad̄aamē ma'yanē n̄ga ɔndēkii ci daanēkii. Ha'ɔ ɔsɔ d̄ii nē ɔntan̄fɔ, pooshi ɔndē ca shii hiimaakii, mad̄aamē Ma'yanaakii saakii.

¹² Ma Ma'yaanē a ɔdzɔmaamē, ɔntaa n̄ga *duuniya, amma ɔntan̄fɔ slɔkēe kaamē ka Ma'yanēkii, kaama shii paaratēgi dē patēnē n̄ga uushi'iitē vii ci kaamē.

¹³ Ma uushi'iitē ciina baaba ka ɔnja, ɔntaa shiinē n̄ga ɔnji shiŋkinē, amma Malaaba Ma'yanē vii keenē shiinēkii, ina baaba ka ɔnja, waatoo, ka ɔnjitē da Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ a ɔdzɔmɔtii.

¹⁴ Ma ɔndɔtē yadē Ma'yanēkii a ɔdzɔmɔkii, pooshi ci ka upaa uushi'iitē ci Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ a vii. Paa ci ka paaratēgi dē uushi'iitsa, mad̄iikē uushi nē ci akɔŋwacii, acii sēe Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ tanē nē kavē ɔndē ka paaratēgi dē uushi'iitsa.

¹⁵ Ma ɔndɔtē da Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ a ɔdzɔmɔkii, ci nɔndē paaratēginē dē uushi'iitē patē. Amma pooshi ɔnji duuniya ka paaratēgi dē sɔtē cii kɔya d̄a.

¹⁶ Makē sɔtē bii malaaba lɔkalɔkatē, oo'i, "Wu san̄ɔ shii hiima n̄ga Slandanē bahē ka ka ci hiima?" Amma ma amē, tē'i amē da Ma'yanē n̄ga Alɔmasiihu.

3

ɔnji slɔnē n̄ga ɔntan̄fɔ

¹ Ndzɔkɔŋushi'inɔkya, ma nyi ka naaki na, paa nyi wabi koonē makē sɔtē ci ɔnjɔ a wabē ka ɔnjitē da Ma'yanē n̄ga ɔntan̄fɔ a ɔdzɔmɔtii. Amma kē wabi nyi koonē makē sɔtē ci ɔnjɔ a wabē ka ɔnji n̄ga duuniya. Acii ma'ɔ unē makē mbɔrɔzhinyinē aɡi nē'unē tē *Alɔmasiihu.

² 'Wanē vii nyi koonē, ɔntaa d̄afɔna, acii ma'ɔ unē mambu'umɔ bahē adē d̄afɔna. Taa n̄ga ɔnē maa, ma'ɔ unē mambu'umɔ bahē adɔnē.

³ Acii ca'ɔ ɔndzɔ'i pooshi kama kamaanē n̄ga ndzaanē goonē da n̄ga ɔnji *duuniya. Ma unē, ma'ɔ sɔrɔha ahadoonē, ma'ɔ mbɔɔzɔnē ahadoonē ɔsɔ. ɔtɔsɔ baarii paŋgɔraŋɔ oo'i, ɔnji n̄ga duuniyanē nuunē, pooshi kama kamaanē n̄ga ndzaanē goonē da hara ɔnji saakii.

⁴ Ya san̄ɔ mad̄a bii ɔndē oo'i, tē Bulusē cii kɔya nē'wa, ɔndɔ'i ɔndē ɔsɔ ɔŋki ci, tē Apoolasē cii kɔya nē'wa, ɔntaa mbɔrɔ mbɔrɔ nē ndzaanē goonē da ɔnji duuniya ɔtɔsɔ kwa?

⁵ Wu san̄ɔ nē Apoolasɔ? Wu san̄ɔ nē Bulusa? Ma inē, ɔnji slɔnē n̄ga ɔntan̄fɔ niinē tanē. Dagi slɔnēkii vii unē goon̄ga. Inē patē aɡi slɔnē niinē ahadoonē makē sɔtē bii ɔntan̄fɔ keenē d̄anē.

⁶ Ma nyi, slikerɔnē lɔɡii nyi. Apoolasɔ ɔɡi ma'inē aatsakii. Amma ɔntan̄fɔ ɡɔrɔtɔ.

⁷ Ma ɔndē lɔɡanē da ɔndē ɔɡɔ ma'inē aatsakii, ɔntaa magadē uushi nē tii. ɔntan̄fɔ nē magadē uushi, acii ci d̄ɔvɔtɔ, ci ɡɔrɔtɔ ɔsɔ.

⁸ Pooshi kama kamaanē ahada ɔndɔtɔ lɔɡii da ɔndɔtɔ ɔɡi ma'inē. Taa wu patē, ka luunē nē ci shikwakii.

⁹ Acii ma inē, ɡuvii-slɔnɔnyinē n̄ga ɔntan̄fɔ niinē. Ma unē ɔsɔ, rɔ n̄ga ɔntan̄fɔ nuunē.

Makē maghɔnē ha n̄ga ɔntan̄fɔ nuunē ɔsɔ.

¹⁰ Ma ɔntan̄fɔ, dē pwaroonaakii vii ci ka nyi baawɔd̄a n̄ga d̄a dē slɔna. Kē ndzaa nyi makē n̄ga ɔndɔtɔ mbee ka ɡhɔnē kuva. Kē mbukɔpaa nyi kuvē n̄ga'ɔ. ɔndɔ'i ɔndē a shi ka kanē agyanēkii. Taa wu patē, wa ca n̄ɡɔrɔtɔ han̄kalaakii n̄ga'ɔ, kaa ca ka agyanē kuvɔtsa.

¹¹ Kə uugi mbukə kuvə ndzaanə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu. Pooshi mbukə əndə'i ma'ə.

¹² See kanə aanəkii. Ma hara ənja, ka kanə nə tii də əndzənə, taa də hara tibisa, taa də faariinə ətə da məghərəvənə. Hara ənji əsə, ka kanə nə tii də ənfuginə, taa də ndzafa, taa də uunjkinə.

¹³ Kadə nə slənə nğa taa wu a baarəgi naakii na, uusəratə nə Əntanjə a dā gəjwanə. Uusərakii nə gənə a təbətə slənəkii, ca baarəgi pənjərənjə tə slənə nğa taa wu patə.

¹⁴ Madə ma kaatə kii əndə aagianə mambukya kuva, tə'i ngeerənə davə, ka upaanə nə əndəkii shikwa.

¹⁵ Amma madə kə ətsagi slənə nğa əndə agi gənə, ka əteenə nə ci ka shikwakii. Ma ci də naakii na, ka mbərəfənə nə ci makə əndətə mbərə'ya nğahə agi gənə.

¹⁶ Ya sanə kə shii unə oo'i *yi nğa Əntanjə nuunə nii? Ya sanə kə shii unə oo'i, də naakii nə Ma'yanə nğa Əntanjə a ədzəmuunə nii?

¹⁷ Taa wu patə saawee ka yi nğa Əntanjə, ka saaweenə nə Əntanjə ka ci naakii əsə. Acii ma yi nğa Əntanjə, malaabakii. Unə də noonə nə boo, nə yaakii.

¹⁸ Ga taa wu agyuunə a ha'u də naakii na. Madə tə'i əndə ahadoonə ca hiima oo'i, tə'i ci da shiinə agi duuniyana, wa ca bwasee ka hiimatsa, ca həətəpaa naakii na, ca ndzaa ka əndətə pooshi shii taa mi, kaa ca shii ndzaanə ka əndətə shii uushi tanyi.

¹⁹ Acii ma sətə ci ənji duuniyanə a nee makə shiinə, dfiikənə nə ci akəjwacii Əntanjə. Makə sətə dīi manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Də fyaranə nğa mafyara ənji kəsənə Əntanjə tə tii."

²⁰ Tə'i manaahəkii əsə ətə bii, "Kə shii Slandanə oo'i, ma hiima nğa mafyara ənja, uushi zabə."

²¹ Ci dīi cii kya ba koonə, ga taa wu a hanətə naakii nə putə nğa slənə nğa əndə shiŋkinə. Acii noonə nə uushi'inə patə.

²² Taa Bulusə, taa Apoolasə, taa Keefasə, taa *duuniya, taa əpinə, taa əntənə, taa əndzə'ya, taa aakəjwa, patə noonə.

²³ Ma unə əsa, nğa Aləmasiihu nuunə. Aləmasiihu naakii əsə, nğa Əntanjə nə ci.

4

*Masləkee ənji nğa *Aləmasiihu*

¹ Nğa'ə ka nyi ka ənjə a shii oo'i, ma inə, ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Aacii inə ba'avə Əntanjə ma'umbee uushi'iinaakii, keena baaba ka ənja.

² Ma tsarə nğa əndə slənətsa, kə dəbee ca slənə slənəakii də goonğaənə.

³ Taa mi patə hiimii unə aagianəki, hara ənji ka bəzənə nə tii səkə də nyi, hara ənji əsə ka dələnə nə tii də nyi, amma ma nyi, paa nyi ka neenə makə uushi. Nyi ka naaki nə maa, paa nyi ka lagi gəjwanə nğa naaki nə taa kə slənəyi nyi nğa'ə taa pooshi.

⁴ Taa nğahi paa nyi shii hatə kulii nyi davə, patə da ha'ə əntaa nyi nə lagi gəjwanə nğa naaki nə oo'i, pooshi uushi ashiki. Əntanjə na lagi ka nyi gəjwanə.

⁵ Acii ha'ə, pooshi difə una lagi gəjwanə aagianə ənji daga saa'ikii ma'ə mambu'yamə, waatoo daga Slandanə ma'ə mashimə. Ma ca, ci na nğiragj tə uushi'iitə ma'umbeekii agi təkunə ka bərənə. Ca baarəgi pənjərənjə tə hiimatə a ədzəmə ənda. Ma uusərakii, ka dələnə nə Əntanjə də taa wu patə makə sətə dəbee ka ci.

⁶ Ndzəkəjushii'inəkya, ma wabi nyi uushi'iitə patə agyaniinə da Apoolasə, kaa ca shii tsakənə tuunə, una nə'u dərəpə geenə, acii goona piitagj sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkaləkətə, goona hanətə noonə na putə nğa əndə rəjwə, una bərapaa əndə'i ənda.

⁷ Ya ha, wu sanə d'uunətə tə ha? Ya sanə əntaa Əntanjə vii ka hə patənə nğa uushi'inə aciiku kwa? Madə viina, ka mi dīi cii kwa hanətə naaku nə, ha dātə makə də ngeeriiku upaa ha?

⁸ Ya sanə kə uugi unə upaa patənə nğa sətə dəbee una upaa kwa? Kə uugi unə d'aginə ka mawahənyinə kwa? Taa nğahi əntaa meeminə nuunə sarja, kə dīi unə nwanjuunə kwa? Kə mwayi nyi una dā nwanjuunə, kaama shi zəmə nwanjuunə patə.

⁹ Ma cii kya nee naaki, kə geegi Əntanjə keənə mbəfə, inə masləkee ənja. Ma inə, makə nğa ənjitə lagi ənji ka tii gəjwanə nğa bələnə tə tii niinə, inə kəjnaanə akəjwacii

patənə ɲga *duuniya. Malaa'ikanyinə da patənə ɲga ənji shiŋkinə a tsaamə tiinə, ina əntə.

¹⁰ Ma inə, makə maɖiikə ənji niinə putə ɲga Aləmasiihu. Ya sarjə mafyarakii nuunə agi ləbənə goonə da Aləmasiihu kwa? Pooshi ɲgeerənə aashiinə. Ya unə noonə, tə'i ɲgeerənə ashuunə kwa? Kə bərapaa ənji tiinə. Ya unə noonə, kə ɖuunətə ənji tuunə kwa?

¹¹ Dəɲə ənshinə agi maɖəfənə da meegiirənə niinə, dəgəjinə patə nə kəjeerənə geenə, agi fəəslənə nə ənji tiinə, pooshi yi geenə əsə.

¹² Də ciiniinə ciina slənə makə a əntəgiinə. Maɖa kə dzaanii ənji tiinə, agi ɖanə niinə ka tii barəkaanə. Maɖa ciɓee ənji keenə, agi sə'watənə niinə.*

¹³ Maɖa wabi əndə bwaya uushi aashiinə, də ɲunyi wabənə jikə niinə ka ci. Kə ənpəaa inə ka gərədzəkə ɲga duuniya. Ca'ə əndzə'i ma'ajijinəkii niinə akəɲwacii duuniya.

¹⁴ Ma nyaahə nyi koonə ətsa, əntaa ka ɖavə də ayinə koonə, amma kaa nya shii paaratəginə koonə, makə moodə manjeevənaaki.

¹⁵ Taa kə upaa unə ənji dzəgunətə koonə wabənə ɲga Aləmasiihu sabakə, rəɲwə nə dəsənuunə. Nyi ndzaanə ka dəsənuunə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu saa'itə kirə nyi koonə ɲunyi Habara.

¹⁶ Aciikii wanyinə ka kədiinə acii unə koonə nə'u dərəpaaki.

¹⁷ Putakii ha'ə, wanyinə ka sləkeenə koonə ka Timooti. Ma ca, kafashinaaki nə ci, uuzənaaki əndə goonə putə ɲga Slandana. Ci na dzə ka buurətə koonə ndzaanaaki agi ləbənə ləbiinə da Aləmasiihu. Ca baarii koonə sənə cii kya dzəgunə ka ənji taa asəkə ɲgutə Ikəliisiya taa da patə. †

¹⁸ Ma hara ənji ahadoonə, kə haɲətə tii natii na. Ma nə tii ka nəhənə, paa nyi ka ənənə ka tsaamətənə tuunə ma'ə.

¹⁹ Amma maɖa kə luuvə Slandana, ka dzənə nə nyi aahoonə kədəhə. Maɖa kə gi nyi, ka neenə nə nyi ka baawəɖatə marii ənjitsə ca haɲətə natii na, əntaa wata wabənati. ‡

²⁰ Aci ma ɲwanjuunə ɲga Əntanjə, paa ci ka baarə naakii nə də wabənə, amma də baawəɖa baarənəkii naakii na.

²¹ Gəɖə ɲgutə sarjə koonə? A dzə nyi da i uu'yanə nii, anii a banee nyi ka ədzəməki, nya dzə ka baariinə koonə makə sətə uu'i nyi tuuna?

5

Aləhiinə ahada ənji nə'unə

¹ Kə fii nyi, tə'i hara ənji ca alə hiinə ahadoonə. Ma tsarə ɲga aləhiitsə maa, taa ahada ənji faara, pooshi tsarəkii ka ɖanə. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii kə fii nyi, tə'i əndə ca baa də minə ɲga dii.

² Makə ha'ə ətsa, ka mi cuuna haɲətə noonə nə dii? Ma dəɓee, maɓətəsəkə ɖa nuunə. Ma əndətsə slənyi sətə ahadoonə, kə dəɓee ənjə a laakəgi tə ci ahadoonə.

³⁻⁴ Taa ɲgahi pooshi nyi gatə ahadoonə, patə da ha'ə, ɖavə ahadoonə nə moodəfəki. Aci ha'ə, agi ləmə ɲga Slandanaamə Yeesu kə lagi nyi gəɲwanə agyanə əndətsə dɖii tsarə slənətsa. Ma ɖanuunə, dzatəmə də nə. Ma'yanəki maa, ka ndzaanə nə ci ahadoonə. ɲgərəmə əndətsə də baawəɖa ɲga Slandanaamə Yeesu,

⁵ una kavə tə ci aacii *Seetanə kaa shishinəkii a zagi dza'ə. Ma əpinaakii əsə, ca shii upaa luupaənə uusera ɲga ənyanə ɲga Slandanaamə Yeesu.

⁶ Pooshi dəɓee una haɲətə noonə nə makə sətə cuuna ɖa. Kə shii unə wabənə ətə ci ənjə a ba, "Bərəɲanə gi'u ca aslətə mahwadə əmpunə."

⁷ Fəɖəgimə lee tə iirə bərəɲaatsa ahadoona, waatoo 'waslyakəənə goonə, koonə shii ndzaanə makə mahwadə əmpunə yadə bərəɲanə agikəya. Weewee ma unə, malaabakii nuunə, acii kə əɲki Aləmasiihu ka puta gaamə. Ma ca, makə bagatə ɲgirə ənji ka ɖa də sataka ka Əntanjə agi kumənə ɲga *Pasəka nə ci.

4:9 4.9 Rooma 8.36; Ibr. 10.33. 4:10 4.10-13 2 Koor. 11.23-29. 4:10 4.10 3.18. * 4:12 4.12 Luka 6.28; Slənə 7.60; Rooma 12.14; də ciiniinə ciina slənə: Slənə 18.3. 4:13 4.13 ɲgəər. 3.45. 4:15 4.15 Gal. 4.19. 4:16 4.16 11.1; Fil. 3.17; 1 Tees. 1.6. † 4:17 4.17 Timooti: 16.10; Slənə 16.1; 2 Koor. 1.1. ‡ 4:19 4.19 maɖa kə luuvə Slandana: Slənə 18.21; Yak. 4.15. 4:20 4.20 2.4; 15.24. 4:21 4.21 2 Koor. 1.23; 13.10. 5:1 5.1 Leew. 18.8. 5:2 5.2 6.12; 10.23. 5:3-4 5.3-4 Kwal. 2.5. 5:5 5.5 1 Tim. 1.20. 5:6 5.6 Gal. 5.9. 5:7 5.7 Shig. 12.1-15; 13.7; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19.

⁸ Acii ha'e, gaama da kuməne gaame de buroodite dɔi enji de iire burəjanə nga 'waslyakəne da bwaya bwayaane. Amma daame kuməne gaame agi laabanə da goongaane, makə sətə dɔi buroodi etə yadə burəjanə agikii malaabakii.

⁹ Ma asəkə ləkələkataaki nga təkəjanə, kə nyaahə nyi koonə oo'i, goona ndzaane da ənjitə ca aləhiine.

¹⁰ Ma wabi nyi koonə ha'e, əntaa agyanə ənjitə mashiimə tə Əntanfə wabi nyi, acii ma təya, tə'i enji aləhiine ahadatii, tə'i enji moo uushi nga hara enji, tə'i mahiirənə, tə'i enji paslə uuləminə əsə. Makə dɔi ci ganə asəkə duuniya nə tii, pooshi rəgwa nga təkəe ka noonə nə da tii.

¹¹ Amma ma wabi nyi koonə ha'e, agyanə əndətə ca ba oo'i, əndə nə'unə nə ci, aseə agi aləhiine nə ci, taa moo uushi nga əndə'i ənda, taa paslə uuləminə, taa jaarakənə aashi əndə'i ənda, taa əndətə ngirə sa ənvwə tə ci, taa hərənə. Ma tsarə nga əndə nə'uutsa, goona adə asəkə kərwə rəjwə da ci shanjə.

¹² Ma ənjitə əntaa enji nə'unə nə tii, pooshi nyi da baawəda nga lagi gəjwanə agyanətii. Agyanə enji nə'unə makə noonə lagi nuunə gəjwanə.

¹³ Makə sətə dɔi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Lakəgimə məzə ənda ahadoonə." Ma ənjitə əntaa enji nə'unə nə tii, Əntanfə ci saakii na la ka tii gəjwanə.

6

Daada gəjwanə ahada enji nə'unə

¹ Madə tə'i əndə nə'unə da wula nga əndə'i əndə nə'unə makə ci, iitə sanjə bwaseenəkii ka enji nga Əntanfə, ca kərə wulakii aakəjwacii ənjitə pooshi shii tə Əntanfwa?

² Ya sanjə pooshi unə shii oo'i, enji nga Əntanfə na la gəjwanə ka enji *duuniya kwa? Madə unə na la gəjwanə ka enji duuniya, aa pooshi unə mbu'i bahə lagi gəjwanə nga uuji uushi'inə kwa?

³ Mashiimuunə sanjə oo'i, amə na la gəjwanə ka malaa'ikanyinə kwa? Sakwa uushi'inə nga duuniya dɔi?

⁴ Makə ha'e na da sanjə, madə shigi mabizhinə ahadoonə, ka mi cuuna dzə ka kərə wulakii aakəjwacii ənjitə pooshi agi nə'una?

⁵ Agi danə nuunə ayinə ka noonə na. Iitiitə daa pooshi mashii əndə taa rəjwə ahadoonə bahə hadatəgi de mabizhinə ahadoonə enji nə'una?

⁶ Wata madanə nə əndə nə'unə, ca dzə ka kərə wula nga əndə nə'unə makə ci aakəjwacii gəjwanə, ənjitə mashiimə tə Əntanfə ca dzə ka la ka ci gəjwanəkii.

⁷ Makə kə kiiruunəshinə aakəjwacii gəjwanə, kə kulii unə ətsa. Ma dəbee, madə kə bəzee əndə ka səkuunə, sə'watəmə. Madə kə ali əndə rəgwa nga əgənə tuunə, bwaseemə ka ci. Gədə ci acii kərə əndə aakəjwacii gəjwanə.

⁸ Amma ma unə, pooshi unə agi danə ha'e. Acii unə de noonə nə maa, agi baazee nuunə ka səkuunə ahadoonə səgoonə, una hərəshə əsə. Ahadoonə ndzəkəjushi'inə enji nə'unə maa, agi danə nə tsarə nga ətsa!

⁹ Ya sanjə pooshi unə shii oo'i, pooshi bwaya enji ka upaa dəmənə aagi *ɲwanjuunə nga Əntanfə kwa? Goona ha'u de noonə nə zabə. Ma enji da bwaya ndzaane, taa enji paslə uuləminə, taa ma'aləhiinyinə, taa ənjitə ca baa da nguyirənə makə tii,

¹⁰ taa mahiirənə, taa enji moo uushi nga əndə'i ənda, taa ənjitə ci ənvwə a da tə tii anətii, taa enji dzaana hara enji, taa enji luutə uushi nga hara enji, patənə nga ənjitə ca da tsarə nga slənətsa, pooshi tii ka upaa rəgwa nga dəmənə aagi ɲwanjuunə nga Əntanfə shanjə.

¹¹ Ma nga ɲukə, ha'e makə ətsə nji hara enji goonə. Amma kə tifyagi Əntanfə koonə 'waslyakəne goonə, ca laabagi tuunə dagi ləbənə goonə da Slandanə Yeəsu Aləmasiihu, dagi baawəda nga Ma'yanə nga Əntanfə gaame əsə.

Duunətənə tə Əntanfə de shishinə

¹² Ka banə nə hara enji ahadoonə oo'i, tə'i tii da rəgwa nga da taa ngutə uushi. Ha'e makə ətsa, amma əntaa uushi'inə patə ca tsakə ənda. Ma nyi, ka banə nə nyi, tə'i nyi da rəgwa nga slənə taa mi patə. Amma paa nyi ka bwaseenə kaa taa mi a kavə tə nyi aakəjwa.

¹³ Hara enji, ka banə nə tii, ma kapaa Əntanfə zəma, ka səka. Ka zəmə dɔi Əntanfə səkə əsə. Ha'e makə ətsa. Amma ka zamaginə nə Əntanfə de səkə tii da zəmə patə. Ma

5:9 5.9 Mat. 18.17; 2 Tees. 3.14. 5:11 5.11 6.9-10; 2 Tees. 3.6; Tit. 3.10; 2 Yooh. 10. 5:12 5.12-13 Dzək. 13.6.

6:2 6.2-3 Rooma 5.17; 2 Piita 2.4; Yahu. 6; Səniinə 1.6. 6:7 6.7 Mat. 5.39-40; Rooma 12.17. 6:9 6.9-10 15.50;

Gal. 5.19-21. 6:11 6.11 Tit. 3.3-7; Ibrə. 9.14; 1 Yooh. 1.7. 6:12 6.12 8.9; 10.23; Gal. 5.13; 1 Piita 2.16.

shishinē, pooshi Əntañfə dīi kaamə tə ci ka aləhiinē. Amma, ma dīi ci kaamə shishinē, kaama slənə ka Slandanə də ci, Slandanə a tsakə tə shishinaamə əsə.

¹⁴ Makə sətə madfē Əntañfə ka Slandana agi maməətə ənja, ha'ə nii kəya madfē kaamə də baawədaakii əsə.

¹⁵ Kə shii unə, ma shishinuunə, purəjanə nğa shishinə nğa *Aləmasiihu nə ci. Ya əna, kə dəbēe əndə a nğərə purəjanə nğa shishinə nğa Aləmasiihu, ca gənjutəgi da nğa badawa nğa minə nii? Pooshi ka dfanə shanjə!

¹⁶ Ya sanə pooshi unə shii oo'i, ma əndətə nğirə shishinəkii, ca gənjutəgi da nğa badawa nğa mina, kə ndzaa tii shishinə rənjwə kwa? Aci i tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Tii bəra'i, ka ndzaanə nə tii shishinə rənjwə."

¹⁷ Amma ma əndətə gənjutə də naakii nə da Slandana, kə ndzaa ci malaabakii də Ma'yanakii.

¹⁸ Makə dīi ha'ə, bwaseemə ka aləhiinə. Patənə nğa hara 'waslyakəənə, pooshi ka uree ka shishinə nğa ənda. Amma ma aləhiinə, ka patənə nğa shishinə cii kəya dā 'waslyakəənə.

¹⁹ Ya sanə pooshi unə shii oo'i, yi nğa Malaaba Ma'yanə nə shishinuunə kwa? Ma Malaaba Ma'yaatə ashuunə, Əntañfə vii koonə. Əntaa noonə səgoonə nə shishinuunə, amma nğa Əntañfə.

²⁰ Də uushi dzabanə pərii ci tuunə. Aci i ha'ə, wa shishinuunə a ndzaanə malaabakii, koonə shii vii də dūunuunə ka Əntañfə.

7

Wabənə agyanə nğərəshinə

¹ Yoo, wiinə jikəvənaaki agyanə wabənə nyaahoonə. Madfa kə bii əndə, paa ci ka nğərə minə shanjə, ci palee də nğa'əənə.

² Amma acii goona dzəgərə aagi aləhiinə, wa nğurə a nğərə minə. Minə əsa, wa kya nğərə nğura.

³ Ga nğurə a ənslə'wa də shishinəkii ka minaakii. Ha'ə nə minə əsə, ga kya ənslə'wa də shishinətə ka nğurii.

⁴ Aci i nğurə nə slanda shishinə nğa minə. Ha'ə nə shishinə nğa nğurə əsə, minə nə slandakii.

⁵ Goona taanashi də shishinuunə, madfaamə unə kə luuvə ahadoonə nğa saa'i gi'u agyanəkii, koonə shii kavə nuunə ka dā də'wa. Ma daaba'əkii, unə ənə ka gunjunə goonə makə nğa nğəkə əsə koonə mbee ka kaka'atə noonə na. Də ha'ə gatsəgi nuunə tə təbənə nğa *Seetanə tuunə.

⁶ Ma agi wabəətə bii nyi koonə, pooshi nyi bii tyasə see a dfoonə ha'ə, amma banə tanə cii kya ba koonə.

⁷ Ma mwayi nya, a ndzaa unə patə makə naaki. Amma taa wu patə tə'i ci da naakii wiinə ətə vii Əntañfə ka ci pamə. Aci i əndə'i ənda, ka mbeənə nə ci ka ndzaanə daanəkii, amma ma əndə'i əndə, paa ci ka mbeənə.

⁸ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə pooshi nğirə minə taa nğərə nğura, da ka mooryafinə. Madfa kə ndzaa tii yadə nğərəshinə makə naaki, ci palee.

⁹ Amma madfa pooshi tii ka mbee ka kaka'agi natii na, wa təya nğərəshi. Gəfə ci acii hənənə nğa suuna nğa shishinə a ədzəmətii.

¹⁰ Wiinə sənə cii kya ba ka ənjitə nğirəshi. Əntaa banaaki, amma bariya nğa Slandana. Ma minə, ga kya təkə da nğurii.

¹¹ Amma madfa kə tikə tii, ga kya nğərə əndə'i nğura. Mbu'u ka ənənə nə tii ka naranə da nğurii. Ha'ə əsə, ga nğura a lakəgi minaakii.

¹² Wiinə sənə cii kya ba ka hara ənji nyi saaki də maki, əntaa Slandana. Madfa ma minə nğa əndə nə'unə, madfa əntaa əndə nə'unə nə ki, amma kə luuvə ki ndzaanə gakii, ga ca lakəgi tə ki.

¹³ Ha'ə nə minə əsə, madfa ma nğurii, əntaa əndə nə'unə nə ci, amma kə luuvə ci ndzaanə da ki, ga kya alə rəgwa nğa təkənətii.

¹⁴ Ma bii nyi ha'ə, acii taa nğahi pooshi nğurii agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntañfə tə ci putə nğa minaakii. Ha'ə nə minə əsə. Taa nğahi paa ki agi nə'unə, patə da ha'ə kə luuvə Əntañfə tə ki putə nğa nğurii. Maci pooshi ha'ə, kadfa pooshi

manjeevənətii ka ndzaanə ka ənji n̄ga Əntaŋfə. Amma putə n̄ga ətsə ha'ə, kə n̄giri Əntaŋfə tə tii ka manjeevənaakii.

¹⁵ Amma maɖa kə mwayi minə taa n̄gura ətə pooshi agi nə'unə təkənə da əndə nə'unə, wa təya təkə. Maɖa kə d̄ii ha'ə, pooshi əndə nə'uutə taŋəgi bariya. Amma ka ndzaanə jamə 'wii Əntaŋfə taamə. *

¹⁶ Unə makinə ənji nə'unə, buurətəmə n̄ga'ə. Mbu'u taa daci unə nə n̄guyirənə goonə a upaa luupaanə. Unə n̄guyirənə ənji nə'unə əsə, buurətəmə n̄ga'ə. Mbu'u taa daci unə nə makinə goonə a upaa luupaanə.

Ndzaanə n̄ga əndə makə sətə 'wii Əntaŋfə tə ci

¹⁷ Ma sətə palee, wa əndə a slənə makə sətə vii Əntaŋfə ka ci baawəɖa n̄ga slənənə. Wa ca ndzaanə saakii makə sətə n̄ji ci saa'itə 'wii Əntaŋfə tə ci. Ha'ə cii kya dzəgunə kə ənji taa asəkə n̄gutə lkəlisiya.

¹⁸ Maɖa tə'i əndə *ryaminii daga Əntaŋfə ma'ə ma'wamə tə ci, maɖa kə 'wii Əntaŋfə tə ci, ga ca alə əndzəgi baavə n̄ga ryaminanə ashikii. Maɖa tə'i əndə əsə ətə 'wii Əntaŋfə paa ci ryaminii, wa ca ndzaanə saakii ha'ə, ga ca ryamina.

¹⁹ Acii pooshi kama kamaanə ahada maryamina ənda da əndətə pooshi ryaminii akəŋwacii Əntaŋfə. Amma nə'u bariya n̄ga Əntaŋfə nə uushi.

²⁰ Taa wu patə, wa ca ndzaanə makə ətə n̄ji ci saa'itə 'wii Əntaŋfə tə ci.

²¹ Maɖa mava nə əndə saa'itə 'wii Əntaŋfə tə ci, ga ca buurə agyanəkii. Amma maɖa kə upaa ci rəgwa n̄ga ndzaanə ka dimwa, wa ca ɖa ha'ə.

²² Ma bii nyi ətsa, acii ma mavatə 'wii Əntaŋfə tə ci, kə ndzaa ci ka dimwa putə n̄ga ləbənəkii da Slandana. Ha'ə nə dimwatə 'wii Əntaŋfə tə ci əsə, kə ndzaa ci ka mava n̄ga Slandana.

²³ Də uushi dzabanə pərii Əntaŋfə tuunə. Goona ənyagərə də noonə nə ka maviinə n̄ga ənja.

²⁴ Acii ha'ə, ndzəkəŋushi'inəkya, taa wu patə, wa ca ndzaanə akəŋwacii Əntaŋfə makə sətə 'wii Əntaŋfə tə ci.

Wabənə agyanə ənjitə pooshi sha n̄girəshə da mooryafinə

²⁵ Ma agyanə ənjitə ma'ə matəkətəmə n̄gərəshinə əsə, wiinə sənə cii kya ba. Pooshi uushi bii Slandanə ka nyi agyanəkii, amma ka banə nə nyi koonə naaki hiima, makə d̄ii ci, pwapoonə n̄ga Slandanə kavə tə nyi ka ndzaanə ka əndə goon̄ga.

²⁶ Ma hiimaaki, maɖa ndzaa əndə daanəkii yadə n̄gərəshinə, ci palee. Ma bii nyi ətsə ha'ə, acii tə'i cibənyinə laŋə ci ənjə a sa n̄ga əna.

²⁷ Ma əndətə n̄girə minə, ga ca kaaree ka miita. Ma əndətə pooshi sha təbətə n̄gərə minə, ga ca n̄gərə.

²⁸ Amma taa n̄gahi kə bii nyi ha'ə, maɖa kə n̄girə əndə minə, paa ci d̄ii 'waslyakənə. Maɖa n̄girə kadəmə n̄gura əsə, paa ki d̄ii 'waslyakənə. Amma shiimə oo'i, tə'i uushi'inə laŋə ca la tə ənjitə n̄girəshi. Ci bii nyi naaki gədə ndzaanə yadə n̄gərəshinə, acii ga tsarə n̄ga uushi'iitə a lii tə ənda.

²⁹ Ndzəkəŋushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma saa'itsa, kə uugi mbəshanə kədəhə. Acii ha'ə, ma ənjitə da makinə, wa təya ndzaanə makə pooshi makinə atsatii.

³⁰ Ma ənji tuunə, wa təya ɖa makə əntaa ka mabətə səkə nə tii. Ma ənji n̄sənə, wa təya ɖa makə əntaa ka maŋushinə nə tii. Ma ənji ɖərə də uushi'inə əsə, wa təya ndzaanə makə pooshi sətə irə tii shi aaciitii.

³¹ Ma ənji ɖa slənə ganə a duuniya, wa təya ndzaanə makə pooshi sə n̄ga ɖanatii ganə a duuniya. Acii ma duuniyana, pooshi ma'ə laŋə kaa ca uudə.

³² N̄ga'ə ka nyi koonə ndzaanə yadə buurə uushi'inə. Ma əndətə pooshi sha n̄girə minə, aagi slənə ka Slandanə kavə ci naakii na. Gazhi'waanaakii patə kaa ca uudagi səkə n̄ga Slandana.

³³ Amma ma əndətə n̄girə minə, aagi slənənə ka *duuniya kavə ci naakii na, kaa ca shii uudagi səkə n̄ga minaakii.

³⁴ Acii ha'ə kə tikə hiimaakii bəra'i. Ma miitə pooshi n̄girə n̄gura taa kadəma, kə kavə ki natə nə aagi slənə ka Slandana, kaa kya shii ndzaanə malaabakii camə akəŋwacii

^{7:14} **7:14** Rooma 11.16. * ^{7:15} **7:15** ka ndzaanə jamə: 14.33; Rooma 12.18; 14.19; 2 Koor. 13.11; Kwal. 3.15; Ibər. 12.14. ^{7:16} **7:16** 1 Piita 3.1. ^{7:18} **7:18** Gal. 5.1. ^{7:19} **7:19** Rooma 2.25-29; Gal. 5.6. ^{7:22} **7:22** Af. 6.6; Filim. 16; 1 Piita 2.16. ^{7:23} **7:23** 6.20. ^{7:25} **7:25** 1 Tim. 1.12-14. ^{7:26} **7:26** Irim. 16.1-4; Slənə 14.22; 1 Tees. 1.6; 3.3-4. ^{7:28} **7:28** Luka 21.23. ^{7:29} **7:29-31** Rooma 13.11-13; 1 Piita 4.7; Fil. 4.5. ^{7:31} **7:31** 1 Yooh. 2.17. ^{7:33} **7:33** Luka 14.20.

Slandana. Amma ma miitë ngirë ngura, kə kavə ki natə nə aagi slənənə ka duuniya, kaa kya shii uufägi də səkə nga ngurii.

³⁵ Ma bii nyi koonə ətsa, nga'ə ka nyi nə tsakənə tuunə, əntaa tərjanə cii kya tərja tuunə. Acii nga'ə ka nyi koonə slənə sətə difə ka rəgwakii, una vəgi noonə nə ka slənənə ka Slandanə də ədzəmə rəjwə.

³⁶ Madä tə'i əndə ghə'i madfanə, amma təya nara da madanaakii oo'i, paa tii ka ngərəshinə ma'ə, ka dfanə nga'ə. Amma madä kə tsaamətə ngurii oo'i, paa ci na kaka'atə naakii na, wa ca ngərətə ki makə sətə mwayi ci, paa ci dīi 'waslyakəənə.

³⁷ Amma maa əndə ci saakii dīi aniyaakii nga banə oo'i, paa ci ka ngərənə tə ki ma'ə, madä kə kaka'atə ci shishinəkii əsə, nga'ə nə sətə dīi ci, wa təya ndzaanə daantii yadə ngərəshinə.

³⁸ Makə ha'ə əna, ma əndətə ngirə minə, kə dīi ci nga'ə. Amma əndətə pooshi ngirə minə shanjə palee.

³⁹ Ma miitə ma'ə ngurii ka əpinə, pooshi ki da rəgwa nga ngərə əndə'i. Amma madä kə əntəgi ngurii, tə'i ki da rəgwa nga ngərə ngurətə kadefəsəkə ka ki, madä əndə nə'unə nə ci.

⁴⁰ Ma agi hiimaaki naaki, madä kə ndzaa ki satə yadə ngərə ngurə ma'ə, gəfə ci na palee ka ki də nga'əənə. Ma nəhənəki, ma hiimatsə dīi nyi, dagi Ma'yanə nga Əntanjə shigi.

8

Wabənə agyanə zəmətə dīi ənji ka uuləminə

¹ Ma agyanə luutə ci ənjə a la uuraakii ka uuləminə, wiinə sənə cii kya jikəvə koonə. Kə shii amə, ma patənə gaamə, tə'i amə da shiinə. Amma ma shiitsa, ci ca kavə əndə ka hanjətə naakii na. Amma ma sətə ca tsakə ənja, uufəna. *

² Taa wu patə ngirə naakii nə makə kə shii ci uushi'inə, ca'ə əndzə'i ma'ə ci mashiimə sətə dəbəcə ca shii.

³ Amma ma əndətə uu'i tə Əntanjə, kə ndzaa ci ka uuzənə nga Əntanjə ətsa.

⁴ Ma agyanə luutə lii ənji uuraakii ka uuləminə, kə shii amə, ma uuləminə, pooshi əpinə amatii. Kə shii amə əsə, rəjwə dyanjə nə Əntanjə.

⁵ Tə'i uushi'inə lanjə agintanjə taa anə hanyinə ətə ci ənjə a paslə tə tii. Taa ngahi tə'i tii lanjə,

⁶ patə da ha'ə, ma kaamə, rəjwə dyanjə nə Əntanjə. Dəsənaamə nə ci. Ci tagii patənə nga uushi'inə, naakii naamə. Rəjwə dyanjə nə Slandanə əsə, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Daciikii tagii patənə nga uushi'inə. Daciikii əsə ndzaa amə da əpinə amaamə.

⁷ Amma əntaa patənə nga ənji shii ha'ə. Ca'ə əndzə'i tə'i hara ənji sənəavə ka tii nə haala nga uuləminə. Agi adənə nə tii luutə ci təya nee ka uuləminə lii ənji. Ma təya, ma'ə vii goonjatii madamə ngeerənə. Ma ci təya nee, makə kə ajijinitə zəməkii tə tii.

⁸ Ma amə, kə shii amə oo'i, pooshi uushi ci zəmə a tsakə kaamə akənjwacii Əntanjə shanjə. Tada kə zhimaamə, pooshi uushi cii kəya tsakə kaamə. Ha'ə əsə, tada kə bwasee amə ka adə zəməkii, pooshi uushi cii kəya galee ashaamə.

⁹ Ma unə ətsə shii oo'i, kə vii Əntanjə kaamə rəgwa nga adə taa ngutə zəma, see a dfoonə hanjaka, acii goona ndzaa ka faara pu'unə nga ənjitə ma'ə vii goonjatii madamə ngeerənə.

¹⁰ Acii ma tsarə nga əndətsa, madä kə nee ci ka hə əndətə shii uushi'inə dasə asəkə kuvə uuləma, ha adə luu nga uuləma, ka kavənə nə hə tə ci ka adə tsarə luukii əsə.

¹¹ Ma tsarə nga əndətsə ma'ə vii goonjaakii madamə ngeerənə, ka zanə nə ci putə nga shiinaaku. Ma əndətsa, ndzəkənjə nə ci, da i ka putaakii əjki Aləmasiihu, amma wahətsə kə kavə tə ci ka kulana.

¹² Də madəe ka ma'yanə nga ndzəkənjushi'inə ətə ma'ə madamə ngeerənə agi vii goonjatii, cuuna də 'waslyakəənə. Ma ətsa, ka Aləmasiihu cuuna də.

¹³ Acii ha'ə, madä luu ca kavə tə ndzəkənjənəki kaa ca kula, paa nyi ka adə luukii ma'ə shanjə, acii ga nya kavə tə ci ka kulana.

7:39 7:39 Rooma 7.2-3. 8:1 8.1-13 Rooma 14.1-15.6. * 8:1 8.1 Slənə 15.29; Rooma 12.16; uufənə ca tsakə ənja: 13.1-7; 14.1; 16.14; Yooh. 13.34; Rooma 15.1-2; 2 Koor. 8.7-8,24; Gal. 6.10; Af. 5.2. 8:3 8.3 13.12; Gal. 4.9. 8:4 8.4 10.19-20; Dzək. 4.35,39; 6.4-5; Gal. 4.8-9. 8:6 8.6 12.5-6; Yooh. 1.3-4; Af. 4.5-6; Kwal. 1.16. 8:7 8.7-12 10.23-33. 8:8 8.8-9 Rooma 14.13,15,17,21; Gal. 5.13.

9

Sətə dəbee ka masləkee ənji nğa Yeesu *Aləmasiihu

¹ Ma nyi, dimwa nə nyi, masləkee əndə nğa Aləmasiihu nə nyi. Kə nee nyi ka Yeesu Slandanaamə də ginəki. Unə əsə nə bwatyatə upaa nyi agi slənaaki ka Slandana. Anii əntaa ha'ə?

² Taa pooshi hara ənji luuvə oo'i, masləkee əndə nə nyi, amma ma unə, kə shii unə oo'i, masləkee əndə nə nyi. Aci unə nə sətə baarii oo'i, masləkee əndə nə nyi tanyi putə nğa ləbənə goonə da Slandanaamə.

³ Wiinə sənə jikəvənəki ka ənji wabə tə nyi.

⁴ Ya sanə pooshi dəbə ənjə a vii keenə zəmə da sə nğa sanə putə nğa slənə geenə kwa?

⁵ Ya sanə pooshi nyi da rəgwa nğa nğərə minə, nya palə ka wiigi'inə da i ki kwa? ina da makə sətə ci i Piita* da hara masləkee ənji da ndzəkənjushi'inə nğa Slandanaamə a da kwa?

⁶ Anii see inə da Barənaba sanə nə slənənə də ciiniinə, keena shii upaa də zəmə aameena? †

⁷ Wu sanə nə soojatə pooshi ənji agi vii ka ci shikwaakəya? Wu sanə nə moozatə pooshi ka adə poo nğa ənfwə gakkii asəkə ra? Wu əsə nə magəratə pooshi ka sa 'wanə nğa dabiinaakəya?

⁸ Ma uushi'iitə cii kya ba, əntaa də hiima nğa əndə shinjkinə cii kya ba. Tə'i manaahəki maa, asəkə ləkaləkatə nğa Muusa,

⁹ ətə bii ca, "Goona anəgi ma nğa la ca slənə koonə asəkə rə." Ya əna, agyanə liinə nə Əntənfə ka wabənə kwa?

¹⁰ Ma ətsə patə, agyaniinə cii kəya wabə. Puta geenə nyaahə ci ətsə ha'ə. Aci ma əndə budənə da əndə slənə cifanə, kə difə təya ka nə nğa upaa uushi davə asəkə rə.

¹¹ Makə kə ləgaviinə koonə slikerənə nğa Malaaba Ma'yanə aa ədzəmuunə, əntaa madəbəkii unə kə ki'i keenə də vii keenə sətə ciina kavə aameenə kwa?

¹² Makə dii ci kə luuvuunə vii ka hara ənji sətə dəbee, weewee keenə dəbee una 'watəgi vii uushi'iitsa.

Taa nğahi ha'ə makə ətsə dəbee una da keenə, amma pooshi inə kədii koonə tsakə tiinə ha'ə. Kə sə'watiinə patənə nğa mabuurəna kaa Njunyi Habara agyanə Aləmasiihu a shii dzənə aakəjwa aakəjwa.

¹³ Amma ga ca zaanə koonə oo'i, ma ənjitə ca slənə asəkə yi nğa Əntənfə, agi sətə ci ənjə a kərə aadvə aasii ci təya upaa zəmatii. Ha'ə əsə nə ənjitə ca slənə agyanə ha nğa da sataka. Agi sətə dii ənji də sataka ci təya nğərəgi natii zəma.

¹⁴ Ha'ə əsə dii bii Slandanaamə, əjki ci, ma əndətə ca da slənə nğa Njunyi Habara, dagikii upaanəki zəmaakii.

¹⁵ Taa nğahi ha'ə makə ətsə, pooshi nyi kədii acii taa wu. Ma cii kya naahə koonə ha'ə, əntaa koonə vii ka nyi sətə difə. Gəfə əntənə əjki nyi acii dənə ha'ə makə ətsə, acii paa nyi ka uvdənə kaa sətə cii kya dəlagi a ndzaanə ka uushi zabə.

¹⁶ Pooshi waaza Njunyi Habara ka kavənə tə nyi kaa nya dəlagi, acii ma ətsə, kə ndzaa ka nyi tyasə see maa waazii nyi. Kə kullii agyanəki mada paa nyi waazii Njunyi Habara!

¹⁷ Maci ma cii kya da slənətsə də moonə nğa moodəfəki saakii, kada ka upaanə nə nyi ki'ikii. Amma slənə nğa tyasə cii kya da, acii Əntənfə ba'avə slənəkii aaciki.

¹⁸ Nğutə shikwa cii kya upana? Ma shikwaaki, waaza Njunyi Habara ka ənji nğa zabə yadə ki'ikii. Pooshi nyi agi ləgwa sətə difə ənjə a vii ka nyi acii ənja.

¹⁹ Ma nyi, dimwa nə nyi, əntaa mava. Patə da ha'ə, kə kavə nyi naaki nə kaa nya ndzaa ka mava, kaa nya shii upaa də ənji lanə.

²⁰ Ma nyi ahada *Yahudiinə, kə dii nyi makə sətə ci təya da, kaa nya shii əlyatənə də tii. Ma nyi ahada ənjitə dii *bariya anətii əsə, kə ndzaa nyi ahadatii makə da i bariya anəki nə nyi makə natii, taa nğahi pooshi. Amma ma ndzaa nyi ha'ə ahadatii, kaa nya shii əlyaginə də tii.

9:1 9.1-2 4.9,15; 15.8-10; 2 Koor. 2.14-17; 3.1-3; 5.18-20; 10.7-8,13; 11.5,13; 12.11-13; Gal. 1.1. 9:4 9.4 Luka 10.7-8; Mat. 10.10. * 9:5 9.5 Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə ci ənjə a 'wa də Piita. † 9:6 9.6 Barənaba: Slənə 4.36; 11.22-26; slənənə də ciinə ka upaa də zəma: Slənə 18.3. 9:9 9.9 Dzək. 25.4; 1 Koor. 10.11; 1 Tim. 5.18. 9:11 9.11 9.4; Rooma 15.27; Gal. 6.6. 9:12 9.12 Slənə 20.34-35; 2 Koor. 11.9. 9:13 9.13 Baan. 18.8-19. 9:14 9.14 9.4. 9:15 9.15 Slənə 18.3. 9:16 9.16 Irim. 20.9. 9:17 9.17 4.1. 9:19 9.19-22 10.23-24,32-33; Rooma 15.1. 9:19 9.19 Mat. 20.26-27. 9:20 9.20 Slənə 16.3; 21.20-26.

²¹ Ha'ə əsə, nyi ahada ənjitə pooshi shii bariya, kə ndzaa nyi ahadatii makə pooshi nyi shii bariya, kaa nya shii əlyaginə də tii. Pooshi ətsə baarii makə pooshi nyi agi nə'u bariya n̄ga Əntanfə. Aci agi nə'u bariya n̄ga Aləmasiihu nə nyi.

²² Weewee geegi nyi ka vii goonngaaki makə ma'ə madamə n̄geerənə ahada ənjitə ma'ə vii goon̄gatii madamə n̄geerənə, kaa nya shii əlyaginə də tii. Taa n̄gutə tsarə n̄ga ndzaanə patə gi nyi ka la ənja, kə ndzaa nyi makə natii, kaa nya shii luupaa də hara ənji agitii taa də iitə patə.

²³ Uushi'iitsə cii kya d̄a patə, putə n̄ga N̄unyi Habara cii kya d̄a ha'ə, kaa nya shii upaa də shikwatə nə ənjə a upaa agikii da i nyi.

²⁴ Kə shii unə, ma agi laamə n̄ga huyinə, ənji lañə ca laamə, amma əndə rəñwə tanə nə upaa shikwa. Aci ha'ə d̄amə gazhi'waanə n̄ga huyinə, koonə shii upaa də shikwa.

²⁵ Taa wu patə bii ka d̄anə nə ci laamə n̄ga huyinə, ka hadaginə nə ci də shishinəkii n̄ga'ə, kaa shishinəkii a ndzaanə ndalə. Ma cii kəya d̄a ha'ə, kaa ca shii upaa də shikwa. Ma tsarə n̄ga shikwatsə cii kəya alə, ka saawaginə. Amma ma ənə caama alə, pooshi ka saawanə shan̄ə ca'ə ndəñwə ndəñwə.

²⁶ Ma nyi, gəñə cii kya huyi ca'ə ka muudinə. Ha'ə əsə ma nyi, əntaa əndətə ca d̄a mavutə zabə agi mədə nə nyi.

²⁷ Kə luuvə nyi sa taa n̄gutə tsarə n̄ga ciba, kaa shishinəki a ndzaanə matasəkakii taa ka n̄gutə rəgwa. Ma nyi ənə ca waaza N̄unyi Habara ka hara ənja, ma cii kya d̄a ha'ə, acii ga nya kulii a rəgwa.

10

Wabənə agyanə uuləminə

¹ Ndzəkəñushi'inəkya, n̄ga'ə ka nyi una shii sətə slənyi də dzədzəshi'inaamə saa'itə təya palə agi bilinə. Kuraḃiinə n̄ja kaka'ə tə tii patə. Patənati tan̄əgi maduunə gəəra, pooshi taa mi uree ka tii.

² Patənati upaa bapətisəma n̄ga kuraḃiinə da n̄ga uunəva kaa təya ndzaa ka ənji nə'unə tə Muusa.

³ Patənati əsə, kə agi tii zəmətə shi dadagyə.

⁴ Patənati əsə, kə sii tii ma'iitə shi dadagyə. Aci kə sii tii ma'iitə əja ashī faaratə vii Əntanfə ka tii. Ma faaratə n̄ja dzə atsatii, ci nə Aləmasiihu.

⁵ Patə da ha'ə lañənati pooshi slənati kadeesəkə ka Əntanfə. Putakii ha'ə lañənati, kə mətətəgi tii agi bilinə.

⁶ Ma ətsə patə, wabənə cii kəya wabə kaamə, acii ga bwaya uushi'inə a kadeesəkə kaamə makə natii.

⁷ Goona ndzaa ka ənji paslə uuləminə makə n̄ga hara ənjatii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkatə oo'i, "Kə ndzaa ənji ka zəma, təya saasa ənvwa, təya madə ka uudzənə ka uuləminə."

⁸ Goona aləhiinə makə n̄ga hara ənjatii. Agi uusəra rəñwə ənji dəbu'u pupusərə aji makkə zamagi Əntanfə də tii.

⁹ Gaama təbə tə Slandanaamə makə sətə d̄ii hara ənjatii. Wata rəhunə a zamagi də tii dza'ə.

¹⁰ Gaama n̄gəərə ma makə sətə d̄ii hara ənjatii. Wata malaa'ikatə ca bəələ ənji a zamagi də tii.

¹¹ Ma uushi'iitsə slənyi də tii patə, wabənə cii kəya wabə ka ənja. Ma naahəpaa ənji əsə, ka wabəginə kaamə, acii amə nə ənji n̄ga muudinə n̄ga saa'i.

¹² Aci ha'ə, taa wu patə nyihə makə ndihə nə ci, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulii.

¹³ Patənə n̄ga təbətə ca la tuunə, mbərə mbərə nə ci da ətə ca la taa tə n̄gutə ənda. Amma ma Əntanfə, əndə goon̄ga nə ci, paa ci ka luuvənə kaa təbənə ətə palee ka n̄geerii unə a la tuunə. Mad̄a kə lii təbənə tuunə, ka viinə nə ci koonə n̄geerənə koonə kəñaanə ndihə, koonə shii upaa rəgwa n̄ga sə'watənə.

¹⁴ Aci ha'ə kadashinyinaakya, bwaseemə ka paaslə uuləminə.

9:21 9.21 Gal. 2.3-4. 9:22 9.22 Rooma 1.13; 2 Koor. 5.11; 11.29. 9:24 9.24-25 Fil. 3.12-14; 2 Tim. 2.4-6; 4.7-8; Yak. 1.12; 1 Piita 5.4; Səniinə 2.10. 9:27 9.27 Rooma 8.13; 13.14. 10:1 10.1 Shig. 13.21; 14.21-29. 10:3 10.3 Shig. 16.13-35; Dzək. 8.3; Jab. 78.24-25. 10:4 10.4 Shig. 17.6; Jab. 78.15. 10:5 10.5 Baan. 14.29-30; Jab. 78.31; Ibər. 3.17; Yahu. 5. 10:6 10.6 Baan. 11.4,34; Jab. 106.14. 10:7 10.7 Shig. 32.6. 10:8 10.8 Baan. 25.1-9. 10:9 10.9 Baan. 21.5-6. 10:10 10.10 Baan. 14.2,36; 17.6-15; Jab. 106.25-27; Ibər. 3.17-18. 10:11 10.11 7.29-31; Rooma 15.4. 10:12 10.12 Gal. 6.1. 10:13 10.13 1.9; Yak. 1.13-14. 10:14 10.14 1 Yooḥ. 5.21.

¹⁵ Ma unə, ənji paaratə də uushi'inə nuunə, ka mbeenə nuunə ka ləginə unə də noonə nə oo'i, ma sənə cii kya ba, goonga tanyi.

¹⁶ Ma kwalakətə caama slənəgi saa'itə ama zəmə əndzanə nğa Slandana, ađi kuyiriinə naamə tə Əntanfə putakii. Ma amə sagi də kwalakəkii əsə, ləbənə caama ləbə ađi idənə nğa Aləmasiihu. Ha'ə əsə nə burooditə caama baatsə, ama adə. Ləbənə caama ləbə ađi shishinə nğa Aləmasiihu.

¹⁷ Makə dīi ci masləhə rənjwə nə buroodi, taa nğahi lanə naamə, amma rənjwə naamə, acii masləhətə rənjwə ha'ə caama adə əsə.

¹⁸ Buurətəmə alə'aada nğa *Yahudiinə əsə. Ma ənjitə ca adə luutə ci ənjə a dfa də satakətə ka Əntanfə, ađi ndzaanə nə tii ləbə da Əntanfə.

¹⁹ Mi cii kya moo banə əna? Uuləmə nə əndə'i uushi nii, anii zəmətə ci ənjə a vii ka ca? Pooshi.

²⁰ Ma sətə cii kya moo banə, ma sətə ci ənji faara a dfa satakakii, ka ginaajinyinə ci təya dfa, əntaa ka Əntanfə. Ma nyi, paa nyi ka moonə una ndzaanə ka hakii da ginaajinyinə.

²¹ Ya sanə iitə mbee nuunə ka zəmə əndzanə nğa Slandana, una ənəgərə ka zəmə nğa ginaajinyinə əsa? Pooshi unə ka ndzaanə ka hakii da ginaajinyinə əsə.

²² Ya sanə nğa'ə koonə nə kavənə tə Slandanə kaa ca sərəhə kwa? Anii ma naamə ka nəhənə, kə palee amə ka ci də ngeerəna?

²³ Ka banə nə hara ənji ahadoonə oo'i, tə'i amə da rəgwa nğa dfa taa nğutə uushi. Ha'ə makə ətsa. Amma əntaa uushi'inə patə ca tsakə ənda. Tə'i amə da rəgwa nğa slənə patənə nğa uushi, amma əntaa patənə nğa uushi ca kərə ənji aakənjwa.

²⁴ Ga taa wu a slənə wata sətə ca tsakə tə ci, ci daanəkii, amma, wa ca slənə sətə ca tsakə tə hara ənja.

²⁵ Tə'i unə da rəgwa nğa dərə taa nğutə tsarə nğa ləwə a luuma, una tsəbə. Goona kavə ma'yanə goonə ka buurənə taa dama shi ləwəkii.

²⁶ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə, ətə bii ci, "Hanyinə da patənə nğa sətə asəkətə, nğa Slandanə patə."

²⁷ Madfa kə 'wii əndətə əntaa əndə nə'unə nə ci tə hə ka zəma, madfa kə kadeesəkə ka hə nə dzənə, duu, zəmuu patənə nğa sətə vii ci ka hə. Ga ha kavə ma'yanəku ka buurənə taa dama shi zəməkii.

²⁸ Amma madfa kə bii əndə'i əndə ka hə oo'i, ma ləwətsa, ka uuləmə lii ənji, ga ha adə ma'ə. Ma bii nyi ətsa, putaakii kaa ma'yanaakii a baanə.

²⁹ Kaa ma'yanə nğa əndətsə a baanə bwasee hə ka zəmətə, əntaa putə nğa naaku.

Ka ləgwanə nə hə, "Ka mi sanə bwaseenəki ka adə uushi putə nğa əndətə ca hiima oo'i, bwaya uushi cii kya dfa?"

³⁰ Madfa kə kuyirii nyi tə Əntanfə putə nğa zəmətə, ka mi sanə banə əndə ka nyi oo'i, bwayakii dīi nyi putə nğa adə zəməkəya?"

³¹ Yoo, taa mi patə dīi unə, taa zəma, taa sa uushi, dfa mə patə ka dfaunətənə də Slandana.

³² Hakilamə acii goona bəzee ka səkə nğa Yahudiinə, taa nğa hara slikərənə, taa nğa ənji nğa Əntanfə.

³³ Ma səndə dfaunuənə tanə, dfa mə makə sətə cii kya dfa. Acii ma nyi, kə dīi nyi gazhi'waanə nğa uufagi səkə nğa patənə nğa ənji ađi taa mi cii kya dfa patə. Sətə ca tsakə tə ənji patə cii kya dfa kaa təya shii upaa luupaanə, əntaa ka putaaki cii kya dfa.

11

¹ Nə'unə dərəpaaki makə ənə cii kya nə'u nğa *Aləmasiihu.

Wabənə agyanə ləkutə nə nğa minə

² Ađi dəlaginə nə nyi duunə ka shanjə, acii ađi buurətənə nuunə wabənaaki koonə, una nə'utə alə'aada nğa ənji nə'unə ətə dzəgunyii koonə.

10:16 10.16 11.24-25; Luka 22.17-20. **10:17 10.17** 12.27. **10:18 10.18** Leew. 7.11-21. **10:19 10.19** 8.4.
10:20 10.20 Džək. 32.17; Jab. 106.37; Səniinə 9.20. **10:21 10.21** 2 Koor. 6.15-16. **10:22 10.22** Džək. 32.21.
10:23 10.23-33 Rooma 14.1-15.6. **10:23 10.23** 6.12; 8.7-12. **10:24 10.24** 10.32; 13.5; Rooma 15.1-2; Fil. 2.4.
10:25 10.25 Rooma 14.2. **10:26 10.26** Jab. 24.1; 89.12. **10:28 10.28** 8.7. **10:30 10.30** Rooma 14.6; 1 Tim. 4.4.
10:31 10.31 Kwal. 3.17. **10:32 10.32** Rooma 14.13. **10:33 10.33** 9.19-22. **11:1 11.1** 4.16. **11:2 11.2** 2 Tees. 2.15; 3.6.

³ Amma nga'ə ka nyi una paaratəgi oo'i, taa ngutə ngurə patə, Aləmasiihu nəndə agyanəkii. Taa ngutə minə patə əsə, ngurə nəndə agyanətə. Ha'ə nə Aləmasiihu əsə, Əntanjfə nəndə agyanəkii.

⁴ Aci ha'ə, taa ngurə ca dā də'wa taa dā anabaakwaanə da i dara anəkii, kə bərapaa ci tə Aləmasiihu ətsa.

⁵ Amma ma minə, wa kya ləkutəgi nətə saa'itə kya dā də'wa taa dā anabaakwaanə. Madā paa ki dʒii ha'ə, ci nə kə bərapaa ki tə ngurii ətsa. Mbərə mbərə nə ki da miitə isəgi nətə.

⁶ Madā pooshi minə ka ləkutəgi nətə, wa kya isəgi nətə. Amma makə dʒii ci ayi ayi ka minə nə isəgi nətə, wa kya ləkutəgi nətə.

⁷ Ma ngura, pooshi difə ca dʒavə uushi aanəkii ca dā də'wa, makə dʒii ci, məndzaanjʒu'inə nga dʒuunuunə nga Əntanjfə nə ci. Amma ma minə, məndzaanjʒu'inə nga dʒuunuunə nga ngurə nə ki.

⁸ Aci ma ngura, əntaa dashi minə tagii Əntanjfə tə ci, amma tə minə tagii Əntanjfə dashi ngura.

⁹ Ka putə nga ngurə əsə tagii ci tə ki, əntaa ka putatə tagii ci ngura.

¹⁰ Makə ha'ə dʒii ətsa, kə dəbee minə a ləkutəgi nətə, ka baariinə oo'i, atsa səfə ngurə nə ki, acii ga kya bəzee ka səkə nga malaa'ikanyinə.

¹¹ Taa ngahi bii nyi koonə ətsa, patə da ha'ə, ma amə ənə ləfə da Slandana, madā pooshi ngura, pooshi minə. Madā pooshi minə əsə, pooshi ngura.

¹² Kə shii amə, dashi ngurə tagii Əntanjfə minə. Ki ca poo nguyirənə əsə. Amma slənə nga Əntanjfə nə patənə nga uushi'inə.

¹³ Unə də noonə nə nə banə, kə dəbee minə a dā də'wa ka Əntanjfə yadə ləkutə nətə kwa?

¹⁴ Patənə nga ənji taa da patə, kə shii tii oo'i, madā kə kapaa ngurə shinjinaakii magərəkii, sə nga ayinə ka ci.

¹⁵ Amma ma ka minə, sə nga rəmaaginatə nə magərə shinjinə. Ma vii Əntanjfə ka ki shinjinə, kaa ca ndzaanə ka sə nga ləkutəgi də nətə.

¹⁶ Taa wu patə dʒii mabizhinə agyanə sətə, wa ca shii oo'i, patənə geenə da Ikəliisyaninə nga Əntanjfə patə, ha'ə makə ətsə ciina nə'u.

Wabənə agyanə əndzanə nga Slandana

¹⁷ Yoo, wiinə wabənə agyanə zəmə əndzanə nga Slandana. Ma agi wabənə cii kya ba koonə, pooshi nyi ka dələnə duunə. Aci ma dza də nə goonə ka dā də'wa ka Əntanjfə, pooshi agi kira dzənə aakəjwa, amma ənyanə aa ba'ə cii kəya kira.

¹⁸ Ma nga təkəjwanə, kə fii nyi oo'i, madā dzii unə də nə ka dā də'wa, tə'i təkəshinə ahadoonə. Kə shii nyi weewee ma ətsa, tə'i goonja gi'u agikii.

¹⁹ Ka ndzaanə nə təkəshinə ahadoonə, kaa ənjə a shii nee ka ənjitə ca nə'u nʒunyi rəgwa paŋgəraŋə.

²⁰ Madā dzii unə də nə ka zəmə əndzanə nga Slandana, əntaa əndzanə nga Slandanə cuuna zəmə.

²¹ Ma bii nyi ətsa ha'ə, acii ma saa'itə una zəmə, taa ngutə əndə agi dzənə nə ci aakəjwa agi adə zəmaakii. Ma hara ənji, ka madəfənə nə tii. Hara ənji əsə, mawiikakii nə tii.

²² Una! ka mi də dʒanə ha'ə kwa? Pooshi yinyinə goonə bahə zəmənə, una saasa dʒavə kwa? Anii gəfə bərapaa Ikəliisiya nga Əntanjfə da tə ənjitə pooshi uushatəya? Mi mbeenəki ka banə koonə agyanə ətsa? Dələnə dələnəki duunə kwa? Paa nyi ka dələnə duunə.

²³ Aci ma dzəgunəənə cii kya dzəgunə koonə, Slandanə Yeesu kavə aaciiki. Waatoo, ka vədətə vii ənji tə ci ka bələginə, ca ngərə burooda,

²⁴ ca kuyirii tə Əntanjfə, ca baatəpaa, əŋki ci, "Shishinəki cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəjwa də dʒanə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi."

²⁵ Makə uugi tii zəma, ca ngərə ma'i inabi əsə, əŋki ci, "Ma ma'i inabina, ci nə kura aləkawələtə ci Əntanjfə a dā də idənaaki. Taa guci cuuna sa patə, samə ha'ə ka buurətəginə də nyi." *

²⁶ Ma bii Slandanə ha'ə, acii taa guci patə agyuunə tsarə burooditsa, una sa tsarə ma'i inabatsa ha'ə makə ətsa, agi baariinə nuunə paŋgəraŋə oo'i, kə əŋki Slandanaamə ka putə gaamə, ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya.

11:3 11.3 3.23; 'Wat. 3.16; Af. 5.23. **11:7 11.7** 'Wat. 1.26-27. **11:8 11.8-9** 'Wat. 2.18-23; 1 Tim. 2.13. **11:18 11.18** 1.10-11. **11:19 11.19** Džək. 13.2-4; 1 Yooh. 2.19. **11:22 11.22** Yak. 2.5-6. **11:23 11.23-25** 10.16; Mat. 26.26-28. * **11:25 11.25** kura aləkawələ: Irim. 31.31-34; Luka 22.20; 2 Koor. 3.6; Ibər. 8.6; idəna: Shig. 24.6-8; Ibər. 9.12. **11:26 11.26** Mat. 26.29.

²⁷ Acii ha'ə taa wu patə zhimə əndzanə nga Slandanə də məzaanə, aɡi bərapaanə nə ci shishinəkii da idənaakii ətsa.

²⁸ Taa wu patə dīi aniya nga zəmə əndzanə nga Slandana, wa ca tsaamətə ndzaanaakii nga'ə zəku'i taabu'u zəmənəkii.

²⁹ Ma əndətə pooshi buuretə shishinə nga Slandana, madə zhimə ci əndzaatsa, mabətəsəkə nga Əntanjə cii kəya əlyə aagyənəkii.

³⁰ Ci dīi ənji lajə ahadoonə pooshi tii ndanjə ndanjə, mazaarəkii əsə. Harakii, kə məətəgi tii.

³¹ Madə kə tsaamətaamə naamə nə nga'ə zəku'i taabu'u zəmənəamə, pooshi amə ka əlyə mabətəsəkə nga Əntanjə aagyanaamə.

³² Amma ma Slandana, aɡi dzalənə nə ci taamə acii ga gərwəwanə a kəshi taamə makə nga ənji duuniya.

³³ Acii ha'ə ndzəkənjushi'inəkya, madə kə gyuunə ka zəmə əndzanə nga Slandana, gaaratəməshinə.

³⁴ Madə tə'i madəfənə atsa ənda, wa ca zəmə asii zəku'i, acii goona kulagərə əaɡi gərwəwanə nga Əntanjə, una zəmə əndzanə nga Slandana.

Ma hara wabənyinə, madə kə shi nyi, kadə nii kya hadətəgi koonə.

12

Sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja

¹ Ndzəkənjushi'ina, ma aɡyanə baawəda nga slənətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, nga'ə ka nyi una shii goonɡaanəkii.

² Kə shii unə, ma saa'itə unə ma'ə maviimə goonɡa ka Slandana, kə nji ənjə a nʒsləgi duunə ka rəɡwanyinə kama kama, koonə paslə uuləminə. Ma təya, uushi zabə nə tii.

³ Acii ha'ə, nga'ə ka nyi una shii oo'i, pooshi əndə ətə da Ma'yanə nga Əntanjə a ədzəməkii sha bii "Manaalakii nə Yeesu." See Malaaba Ma'yanə əsə nə kavənə tə əndə ka banə oo'i, "Slandanə nə Yeesu."

⁴ Ma sətə ci Malaaba Ma'yanə a vii ka ənja, tə'i kama kama, amma Ma'yanə rəjwa ca vii ka tii.

⁵ Tə'i slənənyinə kama kama əsə, amma ka Slandanətə rəjwə ha'ə ci ənjə a slənə.

⁶ Tə'i rəɡwanyinə nga slənə kama kama, amma Əntanjə rəjwə ca vii ka əndə baawəda nga da taa nɡutə tsarə nga slənə.

⁷ Taa wu patə aɡi baariinə nə ci naakii viitə vii Malaaba Ma'yanə ka ci, ka shii tsakənə də taa wu.

⁸ Ma hara ənji, kə vii ci ka tii hiima nga wabə sətə dəbēe ka ənja. Ca vii ka hara ənji baawəda nga shii uushi'inə, təya ba ka ənja. Ma ətsa, daɡi baawəda nga Malaaba Ma'yanə rəjwa ha'ə.

⁹ Ca vii ka əndə'i əndə əsə, baawəda nga gi'inə tə Əntanjə də ngeerənə. Ma ka əndə'i əndə əsə, ca vii baawəda nga mbədəpaa də ənda. Ma ətsə patə, daɡi baawəda nga Ma'yaatə rəjwə ha'ə.

¹⁰ Ca vii ka hara ənji baawəda nga slənə sə nga hurəshishinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda nga da anabaakwaanə. Ca vii ka hara ənji baawəda nga taarapaaginə ahada uura nga Ma'yanə nga Əntanjə da nga ginaajinyinə. Hara ənji, ca vii ka tii baawəda nga wabənə də məshipətə uuranyinə kama kama. Hara ənji əsə, ca vii ka tii baawəda nga baabagi wabənəkii aɡi uuratə ci ənjə a fa.

¹¹ Amma ətsə patə, Ma'yanə rəjwə ha'ə ca vii baawəda nga daada uushi'iitə makə sətə kadəesəkə ka ci. Taa wu patə da naakii viinə pamə.

Purəjanyinə lajə amma shishinə rəjwə

¹² Ma shishinə nga ənda, tə'i purəjanyinə lajə ashikii. Əndə rəjwə da purəjanyinə kama kama ca slənə, amma ka shishiitə rəjwə ha'ə. Ha'ə nə *Aləmasiihu naakii əsə.

¹³ Unə maa, ha'ə nuunə patə makə ətsa. Taa *Yahudiinə taa hara slikərənə, taa maviinə, taa dimuyinə, amə patə, kə upaa amə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə rəjwə, kaama ndzaanə shishinə rəjwə. Ma'yanə rəjwə sii amə patə.

¹⁴ Acii ma shishinə, əntaa wata purəjanə rəjwə ghənyi, amma purəjanyinə lajə.

¹⁵ Mbu'u ka banē nē sēdē, "Makē dīi ci ɛntaa ciinē nē nyi, acii ha'ē ɛntaa agi purɛɛɛnyinē n̄ga shishinē nē nyi." Taa n̄gahi kē bii ci ha'ē, amma pooshi banaakii ha'ē ka n̄gɛrɛginē tē ci ka ndzaanē ashi shishinē.

¹⁶ Mbu'u ka banē nē liminē naakii ɛsē, "Makē dīi ci ɛntaa ginē nē nyi, acii ha'ē ɛntaa agi purɛɛɛnyinē n̄ga shishinē nē nyi." Taa n̄gahi kē bii ci ha'ē, pooshi banaakii ha'ē ka n̄gɛrɛginē tē ci ka ndzaanē ashi shishinē.

¹⁷ Maci ginē nē shishinē patē, kaɗa dē iitē caama fa? Maci liminē nē shishinē patē, kaɗa dē iitē caama zɛnɛta?

¹⁸ Makē sɛtsē dīi shishinē, kē ɗaafavē ɛntan̄fē patɛnē n̄ga purɛɛɛnyinē makē sɛtē kaɗɛsɛkē ka ci.

¹⁹ Maci purɛɛɛn̄ɛ rɛɲwē tanē, kaɗa pooshi shishinē.

²⁰ Makē sɛtē dīi ci, tē'i purɛɛɛn̄ɛ kama kama, amma shishinē rɛɲwē.

²¹ Acii ha'ē, pooshi ginē ka banē ka ciinē, "Pooshi nafaaku ka nyi." Ha'ē nē nē ɛsē, paa ci ka banē ka sɛdē, "Pooshi nafaaku ka nyi."

²² Ma purɛɛɛn̄ɛ caama nēe yadē n̄geerɛnē ashaamē, pooshi uushi caama mbee ka ɗatɛnē yadē ci.

²³ Ha'ē nē hatē caamē nēe makē pooshi bwatyakii ɛsē, ci nē ɛtē caama haɗagi n̄ga'ē. Ha'ē ɛsē nē purɛɛɛnyitē caama nēe makē pooshi daguyin̄kii. Ka tii caama kavē naamē.

²⁴ Ma purɛɛɛnyitē daguyin̄kii ka ginē, kē bwasee amē ka tii makē sɛtē dīi tii. Ma nyiɓuvē ɛntan̄fē purɛɛɛnyitē patē ka shishinē, kaama shii nēe ka bwatya n̄ga purɛɛɛnyitē caama nēe makē pooshi bwatyatii.

²⁵ Makē ha'ē dīi ɛna, pooshi kama kamaanē agi shishinē. Taa n̄gutē purɛɛɛn̄ɛ patē, wa ca upaa haɗaginē mbɛrē mbɛrē da harakii.

²⁶ Maɗa agi sa ciɓē nē ɛndē'i purɛɛɛn̄ɛ n̄ga shishinē, patē da harakii ca sa ciɓɛkii da i tii. Maɗa kē upaa ɛndē'i purɛɛɛn̄ɛ ɗɛlanē, patē da harakii ca ɗa man̄ushinē.

²⁷ Unē patē, shishinē n̄ga Alɛmasiihu nuunē. Taa wu patē ahadoonē, purɛɛɛn̄ɛ n̄ga Alɛmasiihu nē ci.

²⁸ Ma ahada ɛn̄ji nē'unē, ma n̄ga tɛkɛɲwanē, kē ɗɛkɛpaa ɛntan̄fē maslɛkēe ɛn̄ja. N̄ga bɛra'inē ca ɗɛkē anabiinē; n̄ga makkɛnē ca ɗɛkē maliminē. Ma ɗaba'ē, ca ɗɛkē ɛn̄ji slɛnē s̄ n̄ga hurɛshishinē, ca ɗɛkē ɛn̄ji mbɛɗɛpaa dē ɛn̄ja, ca ɗɛkē ɛn̄ji tsakē ɛn̄ja, ca ɗɛkē matakɛɲwanyinē, ca ɗɛkē ɛn̄ji wabɛnē dē mɛshipɛtē uuranyinē kama kama.

²⁹ Ma ɛn̄jitsa, ɛntaa maslɛkēe ɛn̄ji nē tii patē, ɛntaa anabiinē nē tii patē, taa maliminē. ɛntaa taa wu nē ɛndē da baawɛɗa n̄ga ɗa s̄ n̄ga hurɛshishinē.

³⁰ ɛntaa taa wu nē ɛndē da baawɛɗa n̄ga mbɛɗɛpaa dē bwaneanyinē, taa da baawɛɗa n̄ga wabɛnē da mɛshipɛtē uuranyinē kama kama, taa baabagi sɛtē ci t̄ɔya ba.

³¹ Ma unē, kavɛmē moodɛfuunē ka upaa viinyitē palee dē mɛghɛrɛvɛnē.

Ma palee patē, ɗatɛmē makē sɛnē nii kya ɓaarii koonē.

13

Wabɛnē agyanē uudɛnē

¹ Taa tē'i nyi da baawɛɗa n̄ga wabɛnē taa dē n̄gutē uura n̄ga ɛn̄ji patē da n̄ga malaa'ikanyinē, maɗa pooshi nyi da uudɛ ɛn̄ja, wazɛnē zabɛ nē wabɛnaaki makē tibisɛtē ca wazɛ 'yarɛlan̄ɛ.

² Taa tē'i nyi da baawɛɗa n̄ga ɗa anabaakwaanē da n̄ga paaratɛgi dē ma'umbee uushi'inē, taa tē'i nyi da baawɛɗa n̄ga shii uushi'inē patē, taa tē'i nyi da vii goon̄ga ɛtē n̄ga kavɛnē tē giɲun̄yinē ka mbudɛnē, t̄ɔya palē ka ɛndē'i ha, maɗa pooshi nyi da uudɛ ɛn̄ja, uushi zabɛ nē nyi.

³ Taa kē t̄ɛkɛgi nyi uushi'inaaki patē ka ɛn̄ja, nya vii shishin̄eki, ɛn̄jɛ a ɛtsagi, amma maɗa pooshi nyi da uudɛ ɛn̄ja, pooshi nyi ka n̄gɛrɛ bwatyakii.

⁴ Ma uudɛnē, ci ca kavɛ ɛndē ka s̄'watē uushi, ci ca kavɛ ɛndē ka ɗa n̄ga'ɛnē ka ɛn̄ja, ca kavɛ ɛndē ka ndzaanē yadē s̄ɛrɛha, paa ci ka ɗuunɛtē naakii na.

⁵ Ma ɛndɛtē da uudɛ ɛn̄ja, paa ci ka ɗa s̄ n̄ga ayinē. Paa ci ka uudɛ naakii na. Pooshi s̄ɛk̄kii ka ɓɛzɛnē pii pii. Paa ci ka k̄ɛsɛpaa bwaya bwayaanē a ɛɗzɛm̄kii.

⁶ Ma ɛndɛtɛ da uudɛ ɛnja, paa ci ka da moodfasɛkɛ agyanɛ bwaya uushi. See dagwa uushi d'anɛkii manjushinɛ.

⁷ Ma ɛndɛtɛ da uudɛ ɛnja, pooshi 'waslyakɛnɛnɛ nɔa ɛnji ka shiginɛ a makii pii pii. Taa guci patɛ tɛ ɛntanjɛ cii kɛya gi'i. Taa guci patɛ ɛsɛ agi kanɛ nɛ ci nɛ nɔa dagwa uushi. Taa mi patɛ, agi sɛ'watɛnɛ nɛ ci.

⁸ Ma uudɛnɛ, pooshi ka uudɛnɛ. Amma ma anabaakwaanɛ, ka uudɛginɛ. Ka laginɛ nɛ wabɛnɛ dɛ mɛshipɛtɛ uuranyinɛ. Ha'ɛ nɛ shiinɛ ɛsɛ, ka uudɛginɛ.

⁹ Ma shiinɛ gaamɛ da anabaakwaanɛ gaamɛ, ma'ɛ ci mambu'umɛ bahɛ uushi.

¹⁰ Amma ma saa'itɛ nɛ ɛntanjɛ a mbu'utɛgi dɛ patɛnɛ nɔa uushi'inɛ, saa'ikii nɛ uushi'itɛ ma'ɛ mambu'umɛ bahɛ uushi a uudɛgi.

¹¹ Ma saa'itɛ nyi ma'ɛ uuzɛnɛ, uura manjeevɛnɛ njii kya wabɛ, nɔa uura manjeevɛnɛ nji hiimaaki, uura manjeevɛnɛ nji slɛnaaki ɛsɛ. Amma makɛ uugi nyi d'anɛ ka ɛnda, kɛ bwasee nyi ka uura manjeevɛnɛ patɛ.

¹² Ma nɔa ɛna, ma uushi'inɛ caama tsaamɛ, agi tsaamɛnɛ naamɛ makɛ sɛtɛ ci ɛndɛ a tsaamɛ ma'yanɛ nɔa uushi agi ma'inɛ,* paa ci ka neenɛ bɛranɛ nɔa'ɛ. Amma ma aakɛnɔa, kadɛ naama nɛe ginɛ da ginɛ. Ma nɔa ɛna, tɛ'i uushi'inɛ ma'ɛ nyi mashiimɛ. Amma ma aakɛnɔa, kadɛ nii kya shii patɛ, makɛ sɛtɛ shii ɛntanjɛ tɛ nyi furɛnɛ. †

¹³ Ma vii goonɔaanɛ, da ka na, da uudɛnɛ, tɛ'i tii makkɛ. Amma ma palee patɛ, uudɛna.

14

Tsakɛ wabɛnɛ agyanɛ sɛtɛ ci Malaaba Ma'yanɛ a vii ka ɛnja

¹ Ma d'anuuna, damɛ gazhi'waanɛ nɔa uudɛ ɛnja. Kamɛ nuunɛ ɛsɛ ka upaa sɛtɛ ci Malaaba Ma'yanɛ a vii ka ɛnja. Ma palee maa, una upaa baawɛda nɔa d'a anabaakwaanɛ.

² Acii ma ɛndɛ wabɛnɛ dɛ mɛshipɛtɛ uuranyinɛ kama kama, ɛntaa ka ɛnji shiɔkinɛ cii kɛya wabɛ, amma ka ɛntanjɛ. Acii pooshi ɛndɛ ca paaratɛgi dɛ sɛtɛ cii kɛya ba. Ma'umbee uushi'inɛ cii kɛya wabɛ dɛ baawɛda nɔa Malaaba Ma'yanɛ.

³ Amma ma ɛndɛ d'a anabaakwaanɛ, ka ɛnji shiɔkinɛ cii kɛya wabɛ. Wabɛnɛkii a tsakɛ tɛ tii, ca vii ka tii kwatɛ kwatɛnɛ nɔa moodɛfa, ca baneɛ ka ma'yanɛtii.

⁴ Ma ɛndɛ wabɛnɛ dɛ mɛshipɛtɛ uuranyinɛ kama kama, tɛ naakii nɛ cii kɛya tsakɛ tanɛ. Amma ma ɛndɛ d'a anabaakwaanɛ, tɛ patɛnɛ nɔa ɛnji nɛ'unɛ cii kɛya tsakɛ.

⁵ Nɔa'ɛ ka nyi unɛ patɛ, una wabɛ dɛ mɛshipɛtɛ uuranyinɛ kama kama. Amma ma palee nyi dɛ uudɛnɛ koonɛ, a doonɛ anabaakwaanɛ. Ma ɛndɛtɛ ca d'a anabaakwaanɛ, kɛ palee ci ka ɛndɛtɛ ca wabɛ dɛ mɛshipɛtɛ uuranyinɛ kama kama, accii ma wabɛtɛtɛ cii kɛya ba dɛ mɛshipɛtɛ uura, see mad'a ɛnyapaagi ɛnji aagi uuratɛ cii ɛnja Ikɛliisiya a fa, taabu'u tsakɛnɛ wabɛnɛkii tɛ tii.

⁶ Ndzɛkɛnɔa'ishii'inɛkya, mad'a maa gi nyi aahoonɛ, nya wabɛ koonɛ dɛ mɛshipɛtɛ uura, tɛ'i nafaaki koonɛ kwa? Taa gi'i pooshi nafaaki koonɛ. See mad'a baarii nyi koonɛ kura uushi ɛtɛ baarii ɛntanjɛ ka nyi, nya kavɛ tuunɛ ka shii uushi'inɛ nɔa ɛntanjɛ, nya d'a koonɛ anabaakwaanɛ, nya dzɛgunɛ koonɛ wabɛnɛ nɔa ɛntanjɛ.

⁷ Kataamɛ hiima ka lyambyada taa kɛzhimbɛra. Ma tɛya, uushi'inɛ nɔa wanyanɛ, pooshi ɛpinɛ amatii. Mad'a pooshi wanyanatii shigi nɔa'ɛ, ka fanɛ nɛ ɛnji sɛtɛ ci tɛya ba kwa?

⁸ Yaci ma ɛndɛ ɛdɛ uutɛma, mad'a paa ci ɛdɛtɛ nɔa'ɛ, dama fanɛ ɛnji bahɛ iinɛnɛ ka pana?

⁹ Ha'ɛ nuunɛ ɛsɛ d'ii. Mad'a ma wabɛnɛ goonɛ dɛ mɛshipɛtɛ uura, pooshi ɛndɛ paaratɛginɛ dɛ sɛtɛ cuuna ba, ka ndzaanɛ nɛ wabɛnɛ goonɛ zabɛ aagi mɛda.

¹⁰ Tɛ'i uuranyinɛ kama kama lanɛ asɛkɛ duuniya, patɛnatii tɛ'i nafatii.

¹¹ Amma mad'a paa nyi shii uuratɛ wabɛgi ɛnji, ma ɛndɛtɛ wabɛgi dɛ uurata, mu'umɛ nɛ ci akɛnɔa'ishii. Ha'ɛ nɛ nyi ɛsɛ, mu'umɛ nɛ nyi akɛnɔa'ishii.

¹² Makɛ d'ii ci nɔa'ɛ koonɛ nɛ upaa viinɛ ɛtɛ ci Malaaba Ma'yanɛ a vii, see a doonɛ gazhi'waanɛ nɔa alɛ viitɛ ca tsakɛ dzɛnɛ nɔa Ikɛliisiya aakɛnɔa.

¹³ Acii ha'ɛ, ma ɛndɛtɛ upaa viinɛ nɔa wabɛnɛ dɛ mɛshipɛtɛ uura, wa ca d'a dɛ'wa, kaa ca upaa baawɛda nɔa ɛnɛpaaginɛ ka ɛnji aagi uuratɛ cii tɛya fa.

13:8 13.8 12.10; 14.1-5. * **13:12 13.12** Ma Bulusɛ, kɛ d'ii ci misaali dɛ dyarugala, accii ma dyarugalɛ agi zamana nɔa Bulusɛ, pooshi bɛranɛ makɛ nɔa ɛndɛ'ɛ. Aciikii d'ii Gude misaali dɛ ma'inɛ. † **13:12 13.12** Rooma 8.24; 2 Koor. 5.7; kɛ shii ɛntanjɛ taamɛ: 8.3; Gal. 4.9. **13:13 13.13** Kwal. 1.4-5; 1 Tees. 1.2-3; Tit. 2.2; Ibrɛ: 10.22-24; 1 Yooch. 4.16. **14:1 14.1** 13.8. **14:2 14.2** 12.10. **14:4 14.4** 14.26. **14:5 14.5** Baan. 11.29.

¹⁴ Acii ma nya dfa dē'wa dē mēshipētē uura, agi paaratēginē nē ədzəmēki. Amma ma nyi ka nēki, paa nyi ka paaratēginē dē sētē cii kya ba.

¹⁵ Iitē dfanēki dfi? Ka dfanē nē nyi dē'wa dē mēshipētē uura, nya dfa dē'wa əsē dē uuratē cii kya paaratēgi. Ka kanē nē nyi wanyanē dē mēshipētē uura, nya ka dē uuratē cii kya paaratēgi əsē.

¹⁶ Madfa ma cii kwa kuyirii tē Əntanjfē dē mēshipētē uura tanē, dē iitē mbeənē əndē saakii ka luunē 'Aamiina' putē n̄ga kuyiriinaaku tē Əntanjfwa? Wiinē paa ci fii sētē cii kwa ba! *

¹⁷ Taa dagwakii n̄ga'ə nē dē'waaku, ma əndētē pooshi ka paaratēginē, pooshi ka tsakənē tē ci.

¹⁸ Kē kuyirii nyi tē Əntanjfē, accii agi wabənē nē nyi dē mēshipētē uura, palee ka taa wu ahadoonē.

¹⁹ Amma ma agi dza dē nē n̄ga Ikəliisiya, gədfē kē wabi nyi dē maki tufē tanē, ka dzəgunənē ka ənji dē uuratē ci ənjē a fa, accii wabəpaanē sabakē dē mēshipētē uura.

²⁰ Ndžəkəjushi'inəkya, goona ndzaanē makē manjeevənē agi hiima goonē. Ma agi dfa bwaya bwayaanē, ndzaamē makē mbərəzhinyinē. Amma ma agi hiima, ndzaamē ka matanənyinē.

²¹ Tə'i manaahəkii asəkē malaaba ləkələkātē ətē bii ci,

"Əŋki Slandana,

ka wabənē nē nyi ka ənjaaki da ma mēshipētē ənja.

Dē mēshipētē uura wabənēki ka tii.

Patē da ha'ə pooshi ənjaaki ka fanē tē nyi."

²² Accii ha'ə, ma wabənē dē mēshipētē uura, ka baarēginē dē slənē n̄ga Əntanjfē ka ənjitē pooshi da vii goon̄ga, əntaa ka ənjitē da vii goon̄ga. Ma anabaakwaanē, ka ənjitē da vii goon̄ga ci ənjē a dfa, əntaa ka ənjitē yadē vii goon̄ga.

²³ Yaci san̄jē kē dzii patənē n̄ga ənji nē'unē ka hakii, wata taa wu patē ca wabē dē mēshipētē uuranyina, madfa kē dzəgərə əndētē yadē vii goon̄ga taa əndē saakii ha'ə aahadoona, paa ci ka banē mabiinē nuunē kwa?

²⁴ Amma madfa anabaakwaanē cuuna dfa, madfa dzəgərə əndētē da ghatē vii goon̄ga, taa əndē saakii ha'ə, madfa kē fii ci, ka shiinē nē ci oo'i, tə'i 'waslyakənē ashikii.

²⁵ Ma ma'umbee uushi'iitē n̄ji kəya hiima a ədzəmēkii, ka shiginē aa babara, ka gərə'waanənē nē ci, ca paslē tē Əntanjfē, ca bagi pan̄gəran̄jē oo'i, "Weewee ganē nē Əntanjfē ahadoonē!"

Ndzaanē ahada ənji nē'unē dē rəgwakii

²⁶ Ndžəkəjushi'inəkya, wiinē sənē cii kya moo banē koonē. Madfa kē dzii unē dē nē ka dfa dē'wa, əndə'i əndē tə'i ci da wanyanē, əndə'i əndē tə'i ci da dzəgunənē əsē, əndə'i əndē tə'i ci da ma'umbee wabənē n̄ga Əntanjfē, əndə'i əndē tə'i ci da wabənē dē mēshipētē uura, ha'ə əsē, tə'i əndə'i əndē ca bagi sētē cii kəya wabē. Taa mi patē cuuna dfa, wa ca tsakē tē ənja.

²⁷ Madfa tə'i hara ənji ca moo wabənē dē mēshipētē uura, ga təya pitēgi agyanē ənji bəra'i taa makkē. Wa təya wabē dē rəjwə rəjwə əsē, əndē rəjwə a ənəpaagi aagi uuratē ci ənjē a fa patē əsē.

²⁸ Amma madfa pooshi əndē ənəpaagine aagi uuratē ci ənjē a fa, wa təya ndzaanē kədfa'ə ahada ənja, təya wabē ka natii nē da ka Əntanjfē.

²⁹ Ma agyanē anabaakwaanē, wa anabinyinē bəra'i taa makkē a dfa. Hara ənji əsē, wa təya tsaamē agyanē sētē ci təya ba.

³⁰ Amma madfa kē vii Əntanjfē ka əndə'i əndē wabənē kaa ca ba ka ənja, ma əndētē 'watēgi wabənē, wa ca ndzaanē kədfa'ə.

³¹ Accii patənē goonē ka dfanē nuunē anabaakwaanē dē rəjwə rəjwə, kaa patənē goonē a shii upaa dzəgunənē, una shii upaa kwatē kwatənē n̄ga moodəfa.

³² Ma ənjitē da baawədfa n̄ga dfa anabaakwaanē, ka mbeənē nē tii ka kəjēe ka anabaakwaanatii.

³³ Accii ma Əntanjfē, paa ci ka moonē ama gwazee ka uushi. Amma kē mwayi ci ama dfa uushi dē rəgwakii, makē sētē dfi taa da patē ahada ənji nē'unē.

³⁴ Ma makinē, wa təya ndzaanē kədfa'ə. Accii pooshi tii da rəgwa n̄ga wabənē. Wa təya hətəpaa nətii makē sētē bii *bariya.

* **14:16 14.16** Aamiina: 2 Koor. 1.20. **14:20 14.20** Af. 4.14. **14:21 14.21** Isaa. 28.11-12; Dzək. 28.49. **14:23 14.23** Slənē 2.13. **14:25 14.25** Isaa. 45.14; Yooh. 4.17-19. **14:26 14.26** 8.1; 12.7-10; 14.4; Af. 4.11-13. **14:29 14.29** Slənē 17.11; 1 Tees. 5.21. **14:33 14.33** 7.15. **14:34 14.34-35** 11.3; Af. 5.22; 1 Tim. 2.12.

³⁵ Madfa tē'i uushi ci tōya moo shiinē, wa tōya ləgwatē ama ŋguyirənatiī asii gatii. Acii ayi ayi ka painē nē wabənē ahada ənji ŋga Əntanjfē.

³⁶ Ma nuunē ka nēhənē sarjē, daciī unē shigi wabənē ŋga Əntanjfē kwa? anii koonē tanē sarjē sha?

³⁷ Madfa tē'i əndē ahadoonē ca hiima oo'i *anabi nē ci, taa tē'i ci da viinē ŋga Malaafa Ma'yanē, wa ca paaratagi oo'i, ma sənē cii kya naahē koonē, wabənē ŋga Slandana.

³⁸ Taa wu dīi mabizhinē oo'i əntaa ha'ə, ga ənjē a luuvē ka ci.

³⁹ Acii ha'ə ndzəkəŋjushi'inəkya, kavəmē nuunē aagi dfa anabaakwaanē. Goona dzavē wabənē aama əndətē ca moo wabənē dē məshipətē uura əsə.

⁴⁰ Taa mi patē damē dē rəgwakii makē sətē dəbēe.

15

Wabənē agyanē madənē ŋga Yeesu agi maməətē ənja

¹ Ndzəkəŋjushi'inəkya, takumē kaa nya ənē ka batənē koonē agyanē Njuni Habaratē shi nya waazii koonē. Habarakii shi una vii goonja anəkii, ci əsə kəŋjaanuunē ndihē ndihē agikii.

² Dagi Njuni Habarakii əsə luupaa Əntanjfē tuunē, waatoo Njuni Habaratē waazii nyi koonē. Madfa kē kəsətuumē Njuni Habarakii tənē tənē, ka upaa nuunē luupaənē. Amma madfa pooshi unē kəsətē dē goonja, kē ndzaa vii goonja goonē zafē.

³ Ma nyi, kē waazii nyi koonē Njuni Habaratē ba'avē Slandana aaciiki. Tē'i ci da mēghərəvənē ka shanjē, palee ka taa ŋgutē uushi. Ma Njuni Habaratsa, ci nē: kē əŋki Aləmasiihu putē ŋga 'waslyakəənē gaamē makē sətē shi ənjē a nyaahē aasəkē malaafa ləkələkətē oo'i, ha'ə na dfa.

⁴ Ənjē a ŋgədfəgi tē ci, Əntanjfē a madfē ka ci agi maməətē ənja, makē sətē shi ənjē a nyaahē asəkē malaafa ləkələkətē oo'i, ha'ə na dfa.

⁵ Ma daaba'əkii, kē jigagi ci dē naakii nē ka Piita, ca jigagi ka masləkēe ənji pu'u aji bəra'i əsə.

⁶ Ca jigagi ka saa'i rəŋwē əsə ka ənji nə'unē tē ci, palee ka gya'ə tufē nē laŋənatiī. Taa ŋgahi kē məeki hara ənji ahadatiī, amma dənē əndzə'i bəzəkii nē ənjitē ma'ə da əpinē.

⁷ Ca jigagi dē naakii nē əsə ka Yakubu. Ma daaba'əkii, ca jigagi ka masləkēe ənji patē.

⁸ Ma ŋga muudinē kē jigagi ci ka nyi. Taa ŋgahi ma naakya, paa nyi mbu'i bahē ca jigagi ka nyi, acci kē əki nyi ka shanjē,

⁹ nyi nē moodəba'ə ŋga masləkēe ənji patē. Pooshi dəbēe maa ənjē a 'wa tē nyi masləkēe ənda, acci kē cibēe nyi ka Ikəliisiya ŋga Əntanjfē.

¹⁰ Amma dagi pwapoonē ŋga Əntanjfē ka nyi kavē ci tē nyi ka ndzaanē makē sənē dīi nyi əndzə'i. Pooshi pwapoonaakii ka nyi ndzaanē ka uushi zafē. Kē dīi nyi slənē dē patənē ŋga ŋgeeriiki palee ka tii patē. Ma ətsə patē, əntaa nyi saaki dīi slənətsa, amma putē ŋga pwapoonē ŋga Əntanjfē ka nyi dīi slənətsə ha'ə.

¹¹ Makē dīi ci ha'ə dīi əna, taa nyi waazii Njuni Habaratsa, taa hara masləkēe ənji waazii, ha'ə makē ətsa waazii inē patē, ha'ə makē ətsə əsə vii unē goonja.

Wabənē agyanē madənē gaamē agi maməətē ənja

¹² Ya əna, makē ma waazanē geenē koonē, kē madfē Əntanjfē ka *Aləmasiihu agi maməətē ənja, iitiitē sarjē banē hara ənji goonē oo'i, pooshi mantē əndē ka madənē da i əpinē shanjē?

¹³ Maci tantanyinē ha'ə, kadfa kē ndzaa ci ətsə pooshi Əntanjfē madfē ka Aləmasiihu.

¹⁴ Maci pooshi Əntanjfē madfē ka Aləmasiihu, kadfa kē ndzaa ci ətsə, uushi zafē nē waazanē geenē, kadfa kē ndzaa vii goonja goonē ka uushi zafē əsə.

¹⁵ Maci pooshi Əntanjfē madfē ka Aləmasiihu agi maməətē ənja, kadfa kē ndzaa ci ətsə jirakənē ciina jirakē aashi Əntanjfē. Acii kē bii inē ka ənji oo'i, kē madfē Əntanjfē ka Aləmasiihu agi maməətē ənja. Maci tantanyinē oo'i, pooshi maməətē ənji ka madənē shanjē, əntaa kadfa paa ci madfē ka ci ətsə kwa?

¹⁶ Acii maci pooshi Əntanjfē madfē ka mantē ənda, Aləmasiihu maa, kadfa pooshi Əntanjfē madfē ka ci ətsa.

¹⁷ Maci pooshi Əntanjə madee ka Aləmasiihu, kadə kə ndzaa ci ətse uushi zabə nə vii goonja goonə, kadə ca'ə əndzə'i ma'ə unə ma'upaamə luupaanə nja 'waslyakəənə goonə əsə.

¹⁸ Kə ndzaa ci ətse əsə, ma ənjitə vii goonja ka Aləmasiihu məəki, kadə pooshi tii ka upaa luupaanə.

¹⁹ Maci ma nənə caama ka aashi Aləmasiihu, wata ka putə nja əriinə amaamə tanə, kadə təgunuunə gaamə palee ka nja patənə nja ənji duuniya.

²⁰ Amma tantanyinə weewee kə madee Əntanjə ka Aləmasiihu agi maməətə ənja. Ci nə təkənjwanə nja əndətə madee Əntanjə ka ci agi ənjitə məəki patə. Madeenə ka ci baarii oo'i, weewee ka madeenə nə ci ka ənjitə məəki əsə.

²¹ Dacii əndə rənjwə shi wə aahanə aa duuniya. Ha'ə əsə dacii əndə rənjwə shi madənə agi maməətə ənja.

²² Putə nja shiginə nja ənji dashi Adamu ci patənə nja ənjə a məətə. Ha'ə əsə, putə nja ləbənə nja ənji da Aləmasiihu, ka madənə nə tii agi maməətə ənja.

²³ Amma ka gərashi ka gərashi. Aləmasiihu nə nja təkənjwanə. Ma uusəra nja ənyanaakii əsə, ənjitə vii ka ci goonja a madə ha'ə.

²⁴ Uusəra nja muudinə a mbu'ya ha'ə. Ma uusəratsa, ci nə saa'itə nə Aləmasiihu a jaala agyanə patənə nja uushi'itə ca da njanuunə taa dama patə, taa iitə nə baawəfatii patə. Ma daaba'əkii, ca njerə njanuunə, ca vii ka Əntanjə Dii.

²⁵ Aci ma Aləmasiihu, ci ca da njanuunə nja əna, see maa mbu'ya saa'itə nii kəya jaala agyanə patənə nja ənji daawaanaakii, ca kavə tə tii aatsaa sədəkii.

²⁶ Ma əndə daawaanə nja muudinə, ci nə wa. Tə ci nii kəya uudə ba'ə ka zamaginə.

²⁷ Tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, "Kə kavə ci patənə nja uushi'inə aatsaa sədəkii." Makə nyaahə ənji oo'i, patənə nja uushi'inə ka ndzaanə nə tii aatsaa sədəkii, ma ətsa, pənjəranə pooshi Əntanjə kavə naakii nə aatsaa sədə Aləmasiihu. Ci kavə tə patənə nja uushi'inə ka ndzaanə aatsaa sədəkii.

²⁸ Ma kavə Əntanjə patənə nja uushi'inə aatsaa sədə Aləmasiihu, kaa ca da njanuunə anətii. Ma Aləmasiihu naakii əsə, ka kavənə nə ci naakii nə aatsaa sədə Əntanjə. Aci Əntanjə kavə taa mi patə ka ndzaanə aatsaa sədəkii. Ma ətsə patə, kaa ca da njanuunə patə agyanə taa wu patə.

²⁹ Ya sanja, ya ənjitə ci ənjə a da ka tii bəpətisəma ka putə nja maməətə ənjatii, madə pooshi madənə nja maməətə ənji shanja, ka mi ci ənjə a da ka tii bəpətisəma?

³⁰ Ya inə əsa, ka mi dii inə kədəhə da wə taa guci pata?

³¹ Ndəkənjushi'inəkyə, ma nyi, ama wə nə nyi uusəra patə. Ma bii nyi koonə ha'ə, acii agi da manushinə nə nyi oo'i, asəkə cii Yeesu Aləmasiihu naamə, ci nə Slandanaamə. Ma ətsə patə, tantanyinə.

³² Madə banə nja əndə shiŋkinə, kə pii nyi da dabanyinə nja bilinə ganə də Afisa. Madə pooshi Əntanjə madee ka maməətə ənja, mi dii nə bwatəyətə nii kya upaa dava? Əntaa gədə a zəmiinə, ina sa, makə dii ci doorə ciina əntə kwa?

³³ Goona luuvə ka ənjə a njuşləgi duunə asəkə njuŋy rəgwa. Ma ndzaanə da bwaya ənja, ka nə'unə nuunə dərəpatii.

³⁴ Ənyavəmə aagi hanjala goonə! Goona da 'waslyakəənə ma'ə shanjə! Pooshi hara ənji ahadoonə shii tə Əntanjə. Ma bii nyi ətsa, ka shii dəvə koonə ayinə.

Kura shishinə daaba'ə wa

³⁵ Tə'i hara ənji na ləgwa, "Də iitə sanə nə maməətə ənjə a madə da i əpina? Tsarə nja njuşləgi shishinə sanə nə təya ndzaanə da ca?"

³⁶ Ya hə əndə ghatə hiima! Ma slikeriitə cii kwa ləga, see maa bəşləgi zəku'i taabu'u givanəkii.

³⁷ Ma slikeriitə cii kwa ləga, hi'u saakii, əntaa ənfwa ghəmə cii kwa njuşləgi, ka ndzaanə taa səkənjwa taa tsarə nja njuşləgi slikerənə patə.

³⁸ Əntanjə kavə tə slikeriitə ka dəvənə makə sətə kadeesəkə ka ci, ca ənəgi ka əndə'i uushi pamə, əntaa slikerənə ma'ə. Taa njuşləgi tsarə nja slikerənə patə ka ndzaanə ka ənfwaakii.

15:17 15.17 15.3; Rooma 4.25. **15:18 15.18** 1 Tees. 4.13. **15:20 15.20** 6.14; Kwal. 1.18. **15:21 15.21-22** 15.45-49; 'Wat. 3.17-19; Rooma 5.12,14,18. **15:22 15.22** 2 Koor. 5.17. **15:23 15.23** 15.51-52; 1 Tees. 4.16. **15:24 15.24** Dan. 2.44. **15:25 15.25** Jab. 110.1; Mat. 22.44. **15:26 15.26** Səniinə 1.18; 20.14; 21.4. **15:27 15.27** Jab. 8.6. **15:28 15.28** Rooma 11.36. **15:30 15.30** Rooma 8.36. **15:31 15.31** 2 Koor. 4.10-11. **15:32 15.32** Isaa. 22.13; Luka 12.19-20; 2 Koor. 1.8. **15:34 15.34** Mat. 22.29; Rooma 13.11-14; Af. 5.6-17. **15:36 15.36-37** Yooh. 12.24. **15:38 15.38** 'Wat. 1.11.

³⁹ Patənə ɲga uushi'iitə da əpinə amatii, kama kama nə ləwə ɲga shishinətii. Tsənə nə ɲga əndə shiŋkinə, tsənə nə ɲga daba, tsənə nə ɲga əginyinə, tsənə nə ɲga hərəfinə əsə.

⁴⁰ Ma uushi'iitə asəkəntanfə, tə'i shishinətii. Uushi'iitə ganə anə hanyinə əsə, tə'i shishinətii. Ma shishinə ɲga uushi'iitə asəkəntanfə da ənə ganə anə hanyinə əsə, kama kama nə məghərvənətii.

⁴¹ Tsənə nə məghərvənə ɲga uusəra, tsənə nə ɲga ləgidə, tsənə nə ɲga tikisanyinə. Taa ahada tikisanyinə maa, tə'i məghərvənə kama kama.

⁴² Ha'ə dɪi na dfa də maməətə ənja saa'i ɲga madənətii. Ma shishiitə ɲgədfəgi ənji, ka bəslənə. Ma shishiitə ma'i əsə, pooshi ka bəslənə ma'ə.

⁴³ Madə kə ɲgədfəgi ənji wa, bwaya dagwakii, ndzaanəkii yadə ɲgeerənə davə. Madə kə madəe ənji əsə, dagwakii ndzaanəkii, da ɲgeerənə əsə.

⁴⁴ Madə kə ɲgədfəgi ənji wa, shishinə saakii ha'ə ci ənjə a ɲgədfəgi. Madə kə ma'i ci əsə, ka ndzaanə nə ci ka malaaba shishinə. Weewee tə'i shishinə saakii ha'ə. Shiimə oo'i, tə'i malaaba shishinə əsə.

⁴⁵ Acii tə'i manaahəkii ha'ə asəkə malaaba ləkələkətə ətə bii ci, "Ma əndə ɲga təkəɲwanə, waatoo Adamu, əndə da əpinə amakii ɲji ci." Amma ma Adamu ɲga muudinə, Ma'yanə nə ci, Əndə vii əpinə.

⁴⁶ Ma shishinə saakii, ci ca 'watəgi shiginə. Ma daba'əkii, malaaba shishinə a shigi.

⁴⁷ Ma Adamu ɲga təkəɲwanə, də hanyinə ghənyi Əntanfə tə ci, hanyinə nə ci. Amma ma Adamu ɲga bəra'inə, dadagyə shi ci.

⁴⁸ Ma ənji ɲga *duuniyana, makə ɲga əndətə ghənyi Əntanfə tə ci də hanyinə nə tii. Ha'ə nə ənji ɲga dadagyə əsə, makə ɲga əndətə shi dadagyə nə tii.

⁴⁹ Makə sənə pushaamə tə əndətə ghənyi Əntanfə tə ci də hanyinə, ha'ə naama ɲgərə pushashinə ɲga əndətə shi dadagyə.

⁵⁰ Ndzəkəɲushi'inəkya, wiinə sənə cii kya moo banə koonə. Ma shishinə saakii, pooshi ci ka ndzaanə aghi *ɲwanjuunə ɲga Əntanfə. Ma sətə ca bəslə, pooshi ci ka ɲgərə shishinə ɲga sətə pooshi ka bəslənə.

⁵¹ Fatəmə kaa nya ba koonə ma'umbee wabənə. Ma amə, əntaa patənə gaamə na mətə. Amma patənə gaamə na zə'ugi.

⁵² Darə rəɲwə, makə mərikənə ɲga ginə naama zə'ugi. Waatoo saa'i ɲga muudinə, saa'itə nə ənjə a fa uura ɲga uutəma. Maa kə əgi ənji uutəmakii, ka madənə nə maməətə ənja. Pooshi əntənə ma'ə. Ma amə əsə, ama zə'ugi darə patə. *

⁵³ Acii ma shishinaamə ənə ca bəsləgi, ka zə'uginə ka ətə pooshi ka əntənə, pooshi ka bəslənə əsə.

⁵⁴ Maa kə slənyi ətsə ha'ə, waatoo kə zə'ugi sətə ca əntə, ca bəsləgi, ka sətə pooshi ka əntənə ma'ə. Də ha'ə dfanə sətə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkətə ka tantanyinə ətə bii ci, "Kə zamagi Əntanfə də wa, kə dɪi jaalanə."

⁵⁵ "Ya'ə wa, miinə jaalanaaku kwa?"

'Ya'ə wa, miinə ɲgeerənaaku kwa?"

⁵⁶ Putə ɲga 'waslyakəənə upaa wə rəgwa ɲga bələginə taamə. Putə ɲga *bariya əsə upaa 'waslyakəənə ɲgeerənə agyanaamə.

⁵⁷ Amma kuyirii amə tə Əntanfə! Ci ca vii kaamə jaalanə daci Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁵⁸ Acii ha'ə kadashinyinaaki ndzəkəɲushi'inəkya, kəɲəmə ndihə ndihə, goona gugudə, ndzaamə taa guci patə aghi slənə goonə ka Slandana, makə kə shii unə pooshi slənə goonə ka putə ɲga Slandanə ka ndzaanə ka uushi zabə.

16

Tsəkə uushi'inə ka tsəkənə də ənji ɲga Əntanfə

¹ Yoo, ma agyanə tsəkə uushi'inə ka tsəkənə də ənji ɲga Əntanfə, makə sətə bii nyi ka Ikəliisiyaninə anə hanyinə ɲga Galatiya, dfa mə ha'ə makə ətsa.

² Taa ɲgutə təkəɲwanə ɲga uusəra aghi luuma patə, taa wu ahadoonə, wa ca dəkəpaa kwaba makə sətə dəbēe ca vii. Madə kə dɪi unə ha'ə, maa kə shi nyi, pooshi uushi nuuna tsəkə ma'ə.

15:43 15.43 Fil. 3.20-21. 15:45 15.45-49 15.21-22. 15:45 15.45 'Wat. 2.7; Yooh. 6.63; 2 Koor. 3.6,17. 15:49 15.49 'Wat. 5.3. 15:51 15.51 1 Tees. 4.15-17. * 15:52 15.52 uutəma: Mat. 24.31; 1 Tees. 4.16. 15:53 15.53 2 Koor. 5.4. 15:54 15.54 Isaa. 25.8. 15:55 15.55 Hoos. 13.14. 15:56 15.56 Rooma 4.15; 6.14. 15:57 15.57 Rooma 7.24-25. 15:58 15.58 16.13. 16:1 16.1 Slənə 11.29-30; 2 Koor. 8.1-9.

³ Maa kə shi nyi, ka naahənə nə nyi ləkaləkətə, nya vii ka ənjitə ta'i unə, nya sləkəe ka tii də kwabatə tsəkətuunə, təya kərə aa Urusaliiima.

⁴ Madə kə nee nyi, kə dəbee nya dzə əsə, ka dzənə niinə da tii.

Sətə nə Bulusə a dfa aakəŋwa

⁵ Ka dzənə nə nyi aahoonə da Makiduuniya. Acii aadəvə dīi nyi aniya ŋga dzənə zəku'i.

⁶ Maa kə mbu'i nyi aahoonə, ka ta'avənə nə nyi doonə gi'u. Mbu'u nya kyagi vyanə goonə maa, taabu'u nii kya madə ka dzənə ka hatə nii kya dzə, una tsakə tə nyi ka dzənə a rəgwa.

⁷ Ma cii kya moo, əntaa wata dzənə, nya nəhəpaa tuunə, nya pitəgi tanə. Amma agi kanə nə nyi nə ŋga dzənə ka ta'avənə doonə, madə kə luuvə Slandana.

⁸ Amma ka ənəginə nə nyi ganə də Afisa zəku'i ca'ə ka saa'i ŋga kumənə ŋga *Peentakoosa.

⁹ Acii kə wunəgi Əntarŋə ka nyi rəgwa ŋga dfa slənə ganə, da bwatyakii əsə nə slənəkii. Tə'i ənji daawaanə laŋə əsə.

¹⁰ Madə kə mbu'i Timooti, dāmə gazhi'waanə ŋga luunə tə ci də bəra'itə cii ka banee də ma'yanəkii. Acii ma ca, slənə ŋga Slandanə cii kəya dfa makə naaki. *

¹¹ Ga taa wu ahadoonə a bərapaa tə ci. Tsakəmə tə ci, kaa ca dzə aakəŋwa agi wiinaakii agi jamənə, ca ənya aabiiki. Acii agi gəranə nə nyi tə tii da hara ndzəkəŋushi'inə.

¹² Ma ndzəkəŋushi'inaamə Apoolasə, kə kədii nyi tə ci kaa ca dzə ka tsaamətənə tuunə, tii da hara ndzəkəŋushi'inə. Amma ma'ə Əntarŋə maviiimə ka ci rəgwa. Ma uuseratə nii kəya upaa rəgwa, kadə nii kəya dzə. †

Muudinə ŋga wabənə

¹³ Nəhəmə noonə na, kəŋəmə ndihə ndihə agi nə'unə, dāmə gazhi'waanə, ndzaamə də ŋgeerənə.

¹⁴ Wa patənə ŋga slənə goonə a ndzaanə agi uufəshinə.

¹⁵ Ndzəkəŋushi'inəkya, kə shii unə, ma Sətəfanu da yaakii patə, tii nə təkəŋwanə ŋga ənjitə 'watəgi vii goonŋga ka Aləmasiihu agyanə hanyinə ŋga Akaya patə. Kə vii tii natii nə əsə ka dfa slənə ka tsakənə də ənji ŋga Əntarŋə. ‡

¹⁶ Agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə fa tə tsarə ŋga ənjiitsa. Famə tə patənə ŋga ənjitə ca slənə da tii ka ciinə rəŋwə əsə.

¹⁷ Agi moodasəkə ŋga i Sətəfanu da Footənatusə da Akayikəsə nə nyi, acii kə mbu'ya tii aahanə ka madəbama goonə.

¹⁸ Kə shi tii ka uufəgi səkəki makə sətə uufəgi tii noonə. Ma tsarə ŋga ənjiitsa, sə ŋga dəlaginə nə tii.

¹⁹ Kə nəhəpaa lkəliisiiyanyinə ŋga hanyinə ŋga Asiya tuunə patə. Ha'ə nə i Akila da Pərisəkila da patənə ŋga ənji nə'unə ətə ca dza də nə gatii asii əsə. Agi nəhəpaanə nə tii tuunə patə agi ləmə ŋga Slandana. §

²⁰ Kə nəhəpaa patənə ŋga ənji ŋga Əntarŋə ənə ganə tuunə patə. Nəhəpaaməshinə də ədzəmə rəŋwə agi ləmə ŋga Əntarŋə.

²¹ Nyi Bulusə də ciinəkə ka naahə koonə nəhəpaana, kə nəhəpaa nyi tuunə patə.

²² Taa wu nə əndə pooshi ka uufənə tə Slandana, tə'i naalanə ashikii.

Wa Slandanaamə a shi. *

²³ Wa Slandanaamə Yeesu a dfa koonə pwapoonə.

²⁴ Agi uufənə nə nyi tuunə patə putə ŋga ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu.

16:5 16.5 Slənə 15.21; 2 Koor. 1.15-16. **16:6 16.6** Rooma 15.24. **16:7 16.7** 4.19. **16:8 16.8-9** Slənə 19.8-10.

* **16:10 16.10** Timooti: 4.17. † **16:12 16.12** Apoolasə: 1.12. **16:13 16.13** 15.38; Jab. 31.25; Af. 6.10. **16:14 16.14** 8.1; Yooh. 13.34; Rooma 13.8-10; 2 Koor. 6.6; Gal. 6.10; Af. 5.2. ‡ **16:15 16.15** Rooma 16.5; Sətəfanu: 1.16.

16:18 16.18 Fil. 2.29; 1 Tees. 5.12. § **16:19 16.19** Rooma 16.5; Asiya: Səniinə 1.4,11; Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2. **16:20 16.20** Rooma 16.16. **16:21 16.21** Gal. 6.11; Kwal. 4.18; 2 Tees. 3.17; Filim. 19. **16:22 16.22** Gal.

1.8-9; Səniinə 22.20. * **16:22 16.22** Ma də uura Gərika, 'Marana tha.'

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka ənji Koorintiya

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə koonə daciiki Bulusə, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanjə. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti ca nəhəpaa tuunə lkəliisiya nga Əntanjə də Koorintiya da patənə nga ənji nga Əntanjə anə hanyinə nga Akaya.*

² Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə nga Bulusə tə Əntanjə

³ Dəlaamə də Əntanjə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Dənə ətə ca nəhə təgunuunə gaamə nə ci, daciikii ci patənə nga tsakənə a shi.

⁴ Agi tsakənə nə ci taamə agi patənə nga mabuurənə gaamə, kaama shii mbee ka tsakənə tə hara ənji gaamə, ama banee ka ma'yanətii də tsarə nga tsakəətə cakə Əntanjə taamə.

⁵ Makə sətə dīi amə ləbə da Aləmasiihu agi saasa cibənyinaakii, ha'ə əsə naamə ləbə da ci dərəva agi tsakənə nga Əntanjə taamə daciikii.

⁶ Madā kə cibiiinə, keena shii tsakənə tuunə da luupaanə tuunə. Madā kə upaa inə tsakənə tiinə əsə, keena shii tsakənə tuunə, una upaa ngeerənə nga kəŋənə ndihə ndihə, una sə'watə tsarə nga cibənə ciina sə'wa.

⁷ Kə shii inə pooshi uushi ca gugufəe koonə. Aci kə shii inə, makə sətə dīi amə ləbə agi sa cibənyinə geenə, ha'ə əsə ləbə naamə agi tsakəənə ciina upaa.

⁸ Ndzəkəŋushi'ina, nga'ə keənə una shii tsarə nga cibətə sii inə anə hanyinə nga Asiya. Ma cibəkii, kə palee ka ngeerii inə. Ha'ə maa, kə ngeerəgiinə hiima nga ndzaanə da əpinə ameenə.

⁹ Ma fatiinə aashiinə, makə kə lagi ənji gəŋwanə nga bəələnə tiinə. Amma ma slənyi ətsə patə, acii geena gi'i neenə na, amma keena shii gi'inə tə Əntanjə tanə, Əndə madfəe ka maməətə ənja.

¹⁰ Kə luupaa ci tiinə acii bwaya tsarə nga əntəətsa, ka tsakənə nə ci tiinə əsə. Tə ci gi'iinə, kaa ca ənə ka luupaanə tiinə.

¹¹ Ma unə əsə, tsakəmə tiinə də də'wa. Madā ənji lanə dīi də'wa ka putə geenə, maa dīi Əntanjə keənə barəkaanə, ənji lanə na kuyirri tə ci putə nga barəkaanəkii.

Zə'unə nga aniya nga Bulusə

¹² Cakərə'inə geenə patə, ma ndzaanə geenə ganə a duuniya, ma palee maa, ndzaanə geenə ahadoonə, ndzaanə geenə də malaaba moodəfa da goonəgaanə əsə. Ma ndzaa inə ha'ə, əntaa də shiinə tsarə ətə nga əndə shiŋkinə, amma dagi pwapoonə nga Əntanjə.

¹³⁻¹⁴ Ma sənə ciina naahə koonə, sətə cuuna mbee ka janəgətənə, una paaratəgi. Kə paaratəgi unə gi'u, amma, ma nəhənəkya, ma aakəŋwa gi'u, ka paaratəginə nuunə nga'ə, koonə shii oo'i, ka dənə nuunə maŋushinə putə geenə uusəra nga shinə nga Yeesu Slandana. Ha'ə niinə əsə, ka dənə niinə maŋushinə putə goonə.

¹⁵ Ma ətsa, kə dīi nyi aniya nga dzənə dagoonə, kaa nya jikətə koonə dā maŋushinə geenə.

¹⁶ Waatoo, kə mwayi nyi njuşləgərənə dagoonə, nya dzə aa Makiduuniya, nya ənya dagoonə əsə, koonə shii tsakənə tə nyi ka dzəginə aa Yahudiya.

¹⁷ Ya agi zə'unə nga aniyaakya, kə təkuree nyi ka kəŋee ka naaki nə ka dā uushi rəŋwə kwa? anii dā uushi'inə makə ənji *duuniya sanə cii kya dā? Ka banə nə nyi "Awa" a ba ma kwa? Pooshi.

¹⁸ Makə sətə weewee əndə goonəga nə Əntanjə, ma wəbənə geenə koonə, əntaa a ba ma.

¹⁹ Aci ma Yeesu Aləmasiihu *Uuzənə nga Əntanjə ətsə waazii inə da Silasə da Timooti koonə agyanəkii, əntaa a ba ma nə awaakii, amma taa guci patə tantanyinə ca shiigi amakii.

* **1:1 1.1** Gal. 1.1; Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Af. 1.3; 1 Piita 1.3. **1:5 1.5** 4.10; Jab. 34.20; 94.19; Kwal. 1.24. **1:6 1.6-7** 4.15,17. **1:8 1.8** 4.8; Slənə 19.23; 1 Koor. 15.32. **1:9 1.9** Rooma 4.17. **1:10 1.10** 2 Tim. 4.18. **1:11 1.11** 4.15; Rooma 15.30. **1:12 1.12** 2.17; 1 Koor. 1.17,19,31; 2.13; 1Ibr. 13.18. **1:15 1.15-16** 1 Koor. 16.5-6. **1:17 1.17** 1 Koor. 4.18-19. **1:18 1.18** 1.23. **1:19 1.19** Slənə 18.5.

²⁰ Acii ci nê “Awa” nga patênê nga alêkawalönyinê nga ðntanfê. Ci ðii caama luu “Aamiina” dacia Yeesu Alêmasiihu ka ðuunêtênê dê ðntanfê.

²¹ ðntanfê kabêtê taamê ka hakii dashi Alêmasiihu, ca tadê taamê,

²² ca ðaanê sagidaakii aagyanaamê, ca vii kaamê Ma'yanaakii a êdzêmaamê ka baarêginê oo'i, tê'i hara uushi'inê ðêkêrapa ci kaamê.

²³ Ma bwasee nyi ka dzênê aa Koorintiya, acii ga nya dzê ka tsakêvê koonê buurê uushi'inê. ðntanfê nê seedawaaki, ci shii sêtê a êdzêmakii.

²⁴ ðntaa baawêda geenê ciina moo baarênenê koonê agyanê vii goonnga goonê. Pooshi. Kê shii inê, ndihê ndihê nuunê agi vii goonnga goonê. Ma caama slênê doonê, koonu uufa dê sêka.

2

¹ Ma bwasee nyi ka aniya nga dzênê aahoonê, acii ga nya ênyi ka dzênê ka bêzee ka sêkuunê.

² Madâ kê bêzee nyi ka sêkuunê, pooshi êndê uufagi sêkêki madâamê unê.

³ ðnjitê dêbêe uufagi sêkêki nuunê. Ma nyaahê nyi koonê lêkalêkatêta, acii goona bêzee ka sêkêki, maa kê gi nyi aahoonê. Kê shii nyi weewee, madâ ka moodasêkê nê nyi, ka moodasêkê nuunê noonê êsê.

⁴ Ma nyaahê nyi koonê lêkalêkatêta, dê mafêtêsêka, kê ma'i harjkalaaki. Ha'ê maa, da kiinê agiki. Ma mwayi nyi, êntaa ka bêzee ka sêkuunê, amma ma ðii nyi ha'ê, kaa nya baarii koonê makê sêtê uu'i nyi tuunê nngaang'a'ê.

Tifyaginê tê ma'waslyakê ênda

⁵ Taa wu patê bêzee ka sêkê nnga êndê'i ênda, êntaa wata naaki daanêki bêzee ci, amma da i noonê patê bêzee ci. ðntaa mbudêenê cii kya mbudêe, amma tê'i hara ênji ahadoonê bêzee ci ka sêkêti.

⁶ Ma êndêtsa, ma dzalêtsê jalê ênji tê ci, kê mbu'i ha'ê.

⁷ Acii ha'ê, ênêmê ka tifyaginê tê ci, una banee ka ma'yanêkii, acii ga mafêtêsêkê a gadêgi tê ci.

⁸ Agi kêdiinê nê nyi acii unê, koonu baarii ka ci oo'i, kê uu'yuunê tê ci tanyi.

⁹ Ma nyaahê nyi koonê lêkalêkatêta, kaa nya shii têbêtênê tuunê, kaa nya paaratêgi madâ agi fanê nuunê wafênaaki nnga dzalênê tê ci.

¹⁰ Ma êndzê'i, madâ kê tifyagyuunê êndêkii putê nnga sêtê ðii ci koonê, nyi maa, ka tifyaginê nê nyi tê ci. Taa mi patê dêbêe nya tifyagi, ka putê goonê tifyagi nyi akêjwacii Alêmasiihu.

¹¹ Ma ðii cii kya ða ha'ê, acii ga *Seetanê a upaa rêgwa nnga saaweenê kaamê. Kê shii amê sêtê cii kêya moo ðanê.

Ghatê baanê nnga ma'yanê nnga Bulusê dê Têrawasê

¹² Yoo, ma saa'itê mbu'i nyi aa Têrawasê ka waaza Njuni Habara nnga Alêmasiihu, kê nee nyi kê wunêgi Slandanê rêgwa nnga ða slênê lanê davê.

¹³ Amma pooshi ma'yanêki baanê, acii paa nyi lii tê ndzêkêjwacii Titusê davê. Wata nya ba ka ênji davê 'Ta'avômê', nya madê, nya palê aa Makiduuniya. *

Jaalanê dacia *Alêmasiihu

¹⁴ Amma wa ênjê a kuyirii tê ðntanfê! Ci ca kêrê tiinê ka jaalanê taa guci patê putê nnga lêbênê geenê da Alêmasiihu. Dacia inê êsê cii kêya kukutê dagwa mêdêdêranê, waatoo waaza Njuni Habara nnga shiinê tê Alêmasiihu taa dama patê.

¹⁵ Weewee ma inê, makê urêdya niinê êtê ci Alêmasiihu a ðêzê ka ðntanfê. Mêdêdêranêkii a têkêgi ahada ênjitê ca upaa êpinê da ênjitê ka rêgwa nnga zanê patê.

¹⁶ Ma urêdyatsa, ma ka ênjitê zii, madâ zhinyi ka tii, êntênê êntênêti. Ma ka ênjitê upaa luupaanê êsê, ci nê urêdyatê ca vii êpinê. Ya êna, wu ðii nê êndê mbu'i bahê ða maduunê slênêtsa? †

¹⁷ Amma ma inê, êntaa makê nnga hara ênji niinê. Acii ma têya, agi gwazeenê nê tii ka wafênenê nnga ðntanfê dê jirakênê. Dê goonngaaniinê ciina wafê akêjwacii ðntanfê. Ci ta'i tiinê, keena ndzaanê ka ênji slênênenê ka Alêmasiihu.

1:22 1.22 5.5; Rooma 8.15-16,23; Af. 1.13-14. 1:23 1.23 11.31; 13.2; Rooma 1.9; Fil. 1.8; 1 Tees. 2.5; 2 Tees. 2.10. 1:24 1.24 1 Piita 5.3. 2:1 2.1 12.21; 1 Koor. 4.21. 2:3 2.3 13.10. 2:4 2.4 7.8; Slênê 20.31; 1 Koor. 16.24. 2:6 2.6 7.11. 2:7 2.7 Kwal. 3.13. 2:9 2.9 7.15; 10.6. 2:11 2.11 1 Piita 5.8. 2:12 2.12 1 Koor. 16.9.

* 2:13 2.13 1 Tees. 3.1; Titusê: 2 Koor. 7.6,13-14; 8.6,16,23; 12.18; Gal. 2.1,3; 2 Tim. 4.10; Tit. 1.4; Makiduuniya: 7.5; Slênê 20.1. 2:15 2.15 1 Koor. 1.18. † 2:16 2.16 wu ðii ...mbu'i bahê ka ða...: 3.5-6. 2:17 2.17 4.2; Fil. 1.15-17; 1 Tees. 2.3,5,10; 1 Piita 4.11.

3

Ənji slənə ɣga kura aləkawala

¹ Ma dəya, goona nyihə makə mbudəne ciina mbudə neenə na. Pooshi. Ma inə, pooshi nafa ɣga baarii koonə ləkələkatə ɣga slənə geenə koonə shii tiinə. Pooshi nafa ɣga naahənə goonə tə habara ɣga slənə geenə ka hara ənji, makə sətə ci ənjə a dā ka hara ənji əsə.

² Unə də noonə nə nə ləkələkatə ɣga slənə geenə, manaahəkii a ədzəmuunə kaa ənji patə a shii, təya janɣatə.

³ Panɣəranə oo'i, Aləmasiihu ci saakii nyaahə ləkələkatəkii, ca sləkee daci inə. Əntaa naahənə ɣga ciinə ɣga ənda, amma də Ma'yanə ɣga Əntanɣə Əndə vii əpinə. Əntaa aghi matsahə faara əsə, amma asəkə moodəfa ɣga əndə shijkinə nə ci manaahəkii.

⁴ Ma ciina wabə uushi'iitsə ha'ə, acii mashiikii niinə akəɣwacii Əntanɣə daci Aləmasiihu.

⁵ Əntaa mbu'unə mbu'iinə ka neenə na bahə banə oo'i, inə ca dfaadfa uushi'inə, pooshi. Daci Əntanɣə nə mbeənə geenə.

⁶ Ci kavə tiinə keena ndzaanə mambu'ukii bahə dfa slənə ɣga kura aləkawala. Ma kura aləkawalətsa, əntaa də manaahə *bariya dii ənji, amma də Ma'yanə ɣga Əntanɣə. Aci ma bariya, wə cii kəya kira ka ənja. Amma, ma Ma'yanə ɣga Əntanɣə, əpinə cii kəya vii ka ənja.

⁷ Yoo, ma bariya ɣga ɣkəkə, manaahəkii aghi matsahu faariinə shi, kə baarii Əntanɣə məɣhərəvənəkii də bariyatsa, lanə dərəva hanətə ənji *Isərayiila tə bariyatsa. Ha'ə maa, kə təkuree tii ka tsaamənə tə Muusa acii bərənə ɣga kəɣwaciinəkii, wiitsə boo, sətə ca uudəgi nə bərənəkii. Kə shii amə, ma bariyatsa, əntənə nə muudinəkii. Patə da ha'ə, tə'i məɣhərəvənə dave.

⁸ Makə kə shii amə ha'ə, sakwa slənə ɣga Ma'yanə ɣga Əntanɣə dii, pooshi palee də məɣhərəvənə kwa?

⁹ Aci mada ka kira məɣhərəvənə nə slənə sətə ca kira əntənə ka ənja, slənə sətə ca kira luupaanə palee də məɣhərəvənə.

¹⁰ Weewee ma ətsə ha'ə, kə sha nji da i məɣhərəvənə. Amma ma ɣga əna, pooshi ma'ə shanə, acii kə shi məɣhərəvənə ɣga əndə'i ka paleenə ka ci.

¹¹ Aci mada ma sətə ca uudəgi, tə'i ci da məɣhərəvənə, sətə pooshi ka uudənə palee də məɣhərəvənə ka shanə.

¹² Makə kə shii inə tə'i ha'ə makə ətsa, ka wabənə niinə yadə ɣɣwalənə.

¹³ Əntaa makə ɣga Muusa niinə. Aci ma ca, kə kavə ci gwada aakəɣwaciikii, acii ga ənji Isərayiila a nee ka muudinə ɣga məɣhərəvənətə ca uudəgi.

¹⁴ Amma kə təkuree tii ka paaratəginə. Ca'ə ənshinə, mada kə janɣii tii iirə aləkawaləta, kə ndzaa ci makə gwada akəɣwaciitii. See mada ndzaa əndə ləbə da Aləmasiihu dzəginə gwadakii, əndə a paaratəgi ha'ə.

¹⁵ Taa ənshinə, mada janɣii tii bariya ɣga Muusa, wata gwadakii a pa'agi hiimatii.

¹⁶ Amma mada kə zə'ugi əndə aabii Slandana, kə dzəgi gwadakii ətsa.

¹⁷ Ma Slandana, Ma'yanə nə ci. Ma hatə dii Ma'yanə ɣga Slandana, tə'i dimwaanə dave.

¹⁸ Ma amə patə, pooshi gwada akəɣwacii amə, aghi baarə dūunuunə ɣga Slandanə naamə. Ci ca zə'wee kaamə, kaama pusha tə ci, ama tsəkə dzənə aakəɣwa də upaa dūunuunə. Ma ətsə patə, slənə ɣga Ma'yanə ɣga Slandana.

4

Waahə gaamə

¹ Aci ha'ə, makə kə shii inə putə ɣga ɣga'aanə ɣga Əntanɣə keenə ba'avə ci slənətsə aacii inə keena slənə, pooshi shishiniinə ka əntənə.

² Ma inə, kə naanagiinə ka slənə sə ɣga ayinə. Pooshi inə ka dfa jarəwiinə, pooshi inə ka gwazee ka wabənə ɣga Əntanɣə əsə. Amma panɣəranə ciina wabə goonɣaanə akəɣwacii Əntanɣə. Nɣa'ə keenə kaa taa wu a shii oo'i, ənji goonɣa niinə.

³ Ma Njunyi Habaranə ciina waaza, mada ma'umbee uushi nə ci, ka ənjitə uugi zənə nə ci ma'umbeekii tanə.

3:1 3.1 5.12; 10.12; Slənə 18.27. 3:2 3.2 1 Koor. 9.1-2. 3:3 3.3 Shig. 24.12; Irim. 31.33; Əzaki. 36.26. 3:5 3.5 2.16; Rooma 15.18. 3:6 3.6 Yooh. 6.36; Rooma 7.5-6; 8.2,6,10; 1 Koor. 11.25. 3:7 3.7 Shig. 34.29-30. 3:9 3.9 Rooma 8.2,33; Gal. 3.10. 3:13 3.13 Shig. 34.33-35. 3:14 3.14 Isaa. 6.10. 3:16 3.16 Shig. 34.34. 3:17 3.17 Yooh. 8.32,36; Rooma 8.2; Gal. 5.1,13. 3:18 3.18 4.6; 1 Koor. 2.7. 4:1 4.1 3.4,6. 4:2 4.2 2.17; 6.4. 4:3 4.3 1 Koor. 1.18.

⁴ Ma tōya, kə təkuree tii ka vii goonja, acii kə əndəgi *Seetanə hiimanyinatii. Ci dīi təkuree tii ka nee ka bərənə nja Njunyi Habara. Ma habarakii, agyanə dūunuunə nja Aləmasiihu. Ci nə pushashinə nja Əntanjə. *

⁵ Acii ma inə, əntaa neenə nə ciina waaza, amma tə Yeesu Aləmasiihu ciina waaza, oo'i ci nə Slandana; inə neenə əsə, ənji slənə goonə niinə putə nja Yeesu.

⁶ Əntanjə bii, "Wa bərənə a bərəgi agi təkunə." Ci əsə kavə bərənaakii kaa ca bərə a moodəfaamə, ca bərə aagi ənji, ama shii neenə ka dūunuunə nja Əntanjə ca bərə akənjwacii Aləmasiihu.

⁷ Ma inə, taa ngahi makə uuda niinə pooshi ka ta'avənə ka ənsləginə, patə da ha'ə tə'i inə da wahətsə ashiiinə. Ma ətsə patə, ka baariinə oo'i, ma maduunə njeerənə ashiiinə, nja Əntanjə, əntaa neenə.

⁸ Kə cibəe ənji keenə taa ka ngutə rəgwa. Patə da ha'ə, paa tii tənəpaa tiinə. Kə ha'utə ənji diinə. Patə da ha'ə, pooshi inə bwasee ka kanə geenə nja upaa luupaanə.

⁹ Kə iikə ənji keenə daawaanə lanə. Patə da ha'ə, pooshi Əntanjə kagi tiinə. Kə laadapaa ənji tiinə aa panə, amma patə da ha'ə, pooshi əpinə dzəgi ameenə.

¹⁰ Taa guci patə, ha'ə nə ənji ka dā gazhi'waanə nja bələnə tiinə makə sətə bəli tii tə Yeesu. Ma dīi inə ma'ə da i əpinə a meenə, kaa ənjə a shii oo'i, tə'i əpinə nja Yeesu ashiiinə.

¹¹ Agi ndzaanə geenə patə, taa guci ha'ə niinə ka nee ka wə aagiinə ka putə nja Yeesu. Ma dīi ha'ə, kaa ənjə a shii neenə oo'i, ma shishinə geenə ənə na bəsləgi, tə'i əpinə nja Yeesu davə.

¹² Ci ca baarii oo'i, ma wa, ashiiinə cii kəya slənə, amma ma əpinə əsə, ashuunə cii kəya dā sləna.

¹³ Tə'i manaahekii asəkə ləkələkətə oo'i, "Ma wabi nyi, acii kə vii nyi goonja ka Əntanjə." Ha'ə niinə əsə, kə vii inə goonja ka ci, ci dīi wabiinə.

¹⁴ Kə shii inə, ma Əntanjə, kə madəe ci ka Yeesu Slandanə agi maməətə ənja. Ha'ə əsə nii kəya madəe keenə, ca fəfə taamə doonə, ca kərə aakənjwacii Yeesu.

¹⁵ Patənə nja ətsa, ka putə goonə. Ma Əntanjə, agi dzənə nə ci aakənja də dāada pwarpoonaakii ka ənja. Də ha'ə əsə dzənə ənji aakənja də kuyiriinə tə ci ka dūunətənə də ci.

Ndzaanə agi vii goonja

¹⁶ Acii ha'ə, ma inə, pooshi inə njeerəgi hiima. Taa ngahi ma shishiniinə, agi dzənə də saawanə, patə da ha'ə, ma ma'yaniinə, agi tsakə dā njeerənə uusəra patə.

¹⁷ Ma cibəənə ciina cibə, pooshi lanə, pooshi ka ta'avənə əsə. Cibəkii na kavə tiinə ka upaa dagwa uushi ətə na ndzaanə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə, waatoo, ndzaanə ka hakii da Əntanjə agi dūunuunaakii. Ma ətsa, ci palee patə.

¹⁸ Acii ma ina, pooshi inə ka kavə hiima geenə ka uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə. Amma ka uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə kii inə hiima geenə. Ma uushi'iitə ci ənjə a nee də ginə, pooshi ka ta'avənə. Amma ma uushi'iitə pooshi ənji ka neenə də ginə, tii ca ta'avə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə.

5

¹ Kə shii amə, madā kə uulagi shishiinə gaamə ganə a duuniya, kə dəkəpaa Əntanjə kaamə əndə'i gatə dagya, waatoo ətə dātə ci cisaakii, ci na ndzaanə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə.

² Ma amə da i shishiinə gaamə, agi dānə nə kudəpəshinə taamə nja upaa əndə'i shishinə, waatoo ətə ca shi dadagyə, kaama ngavə.

³ Acii madā kə ngii amə, pooshi amə ka ndzaanə yadə shishinə ma'ə.

⁴ Ma amə ma'ə da i shishiinə gaamə, agi dānə nə kudəpəshinə taamə. Əntaa uudənə nə əndə pooshi amə ka uudə shishiinə gaamə nja duuniya, amma uudənə caama uudə tə ətə nja dadagyə, kaama upaa, ama ngavə, sətə da i əpinə a jaala agyanə sətə ca bəsləgi.

* **4:4 4.4** Seetanə: Yooh. 12.31; Af. 2.2; pushashinə nja Əntanjə: Kwal. 1.15; Ibər. 1.3. **4:5 4.5** 1.24. **4:6 4.6** Wat. 1.3; Isaa. 9.1; 2 Koor. 3.18; 1 Piita 2.9. **4:8 4.8** 1.8; 7.5; 11.23-29. **4:10 4.10** 1.5; Rooma 6.8; Gal. 6.17; Fil. 3.10-11. **4:11 4.11** Rooma 8.35-36; 1 Koor. 15.31. **4:12 4.12** Kwal. 1.24. **4:13 4.13** Jab. 116.10. **4:14 4.14** 1 Koor. 6.14; Rooma 8.11. **4:15 4.15** 1.5-6,11; 9.11,15. **4:16 4.16** Af. 3.16. **4:17 4.17** 3.18; Rooma 5.2; 1 Piita 1.6-7. **4:18 4.18** Rooma 8.25; Ibər. 11.1. **5:1 5.1** Ayb. 4.21; 2 Piita 1.14. **5:2 5.2** Rooma 8.23-24. **5:4 5.4** 1 Koor. 15.53-54.

⁵ Өнтаңфө ci saakii hacfatęgi daamę kaama zę'u ha'ę makę ętsa. Ci vii kaamę Ma'yaanaakii ęsę, kaama shii paңgęraңę ọo'i, tę'i hara uushi'inę dękępaa ci kaamę kidę.

⁶ Acii ha'ę, taa guci patę naamę ka mabaneę ma'yanę. Kę shii amę, ma amę ma'ę da i shishiinę gaamę, matękękii naamę da Slandana.

⁷ Acii ma ndzaanę caama ndzaanę, ęntaa nga neenę ka ci dę ginę, amma nga vii gooңga ka ci.

⁸ Ka mabaneę ma'yanę naamę. Gędę bwaseę ka shishiinę gaamę kaama dzę ka ndzaanę da Slandana.

⁹ Acii ha'ę, taa agi ndzaanę gaamę ganę, taa agi ętę na shi aakęřwa, ma sętę kavaamę aakęřwa, uufagi sękękii.

¹⁰ Acii tyasę see a kęņaamę patę akęřwacii Alęmasiihu, kaa ca dę kaamę gęřwanę, kaa taa wu a shii upaa sętę dębee ka ci mbęrę mbęrę da sętę cii kęya slęnę, taa bwayakii, taa řunyikii saa'itę ci a duuniya.

Wabęnę agyanę ndzaanę ka guviinę nga Өntaңfө

¹¹ Makę dfi ci agi řgwalęnę niinę accii Slandana, putakii ha'ę ciina dę gazhi'waanę nga baariinę ka ęnja agyanękii. Kę shii Өntaңfө tiinę paңgęraңę. Ma nę nyi ka nęhęnę ęsę, kę shii unę tę nyi asękę moodęfuunę.

¹² Ma bii nyi ętsę ha'ę, ęntaa haңętęnę ciina haңętę niinę, amma ręgwa ciina baarii koonę, koonę cakęrę'i akęřwacii ęnjitę ca dzaana tiinę, koonę shii mbee ka ęnępaaginę ka tii. Acii ma tęya, agi cakęrę'inę nę tii putę nga dagwaanę nga shiginę nga ęnda, tęya bwaseę ka tsaamę sętę a ędzәмәkii.

¹³ Madę dfiikęnę ciina dfiikę, ka Өntaңfө ciina dfiikę. Madę ka ręgwakii ciina dę ha'ę ęsę, yoo, ka putę goonę ciina dę ha'ę.

¹⁴ Uudęnę nga Alęmasiihu ca dę řwanunę agyaniinę, accii kę paaratęgiinę ọo'i, ci ęņki ka putę nga ęnji patę. Acii ha'ę, lębę nę ęnji patę agi ęntęnaakii.

¹⁵ Ma ęņki Alęmasiihu ka putę nga patęnę nga ęnja, accii ga ęņę a ndzaanę shitę ha'ę makę sętę kadęesękę ka tii. Amma kaa tęya ndzaanę ka nga Alęmasiihu, accii ka putatii ęņki ci, Өntaңfө a madęę ka ci agi mamętę ęnja.

¹⁶ Ndzaңęnę ka saa'ina, pooshi inę ka tsaamęnę taa tę wu putę nga shiginaakii. Taa řgahi kę shi nya caamę tę Alęmasiihu ha'ę, amma pooshi nyi agi tsaamęnę tę ci ha'ę ma'ę.

¹⁷ Taa wu patę libę da Alęmasiihu, kura taganę nę ci ętsa. Kę dzęgi iirękii, kurakii nę ci ętsa.

¹⁸ Өtsę patę, dfanę nga Өntaңfө. Ci zhi'wee kaamę, kaama ndzaanę ka guviinękii daccii Alęmasiihu, ca vii kaamę slęnę nga baabanę ka hara ęnja, kaa tęya ndzaanę ka guviinękii ęsę.

¹⁹ Ma wabęnę geenę, ci nę: agi zhi'weenę nę Өntaңfө ka patęnę nga ęnji shiņkinę ka guviinękii daccii Alęmasiihu. Paa ci ka kęsępa a 'waslyakęnatii a ędzәмәkii. Ca ba'avę wabęnaakii accii inę, keena waaza ka ęnja, kaa tęya ndzaanę ka guviinękii.

²⁰ Acii ha'ę, madębama nga Alęmasiihu niinę. Өntaңfө ca dę wabęnaakii daccii inę. Agi kędiinę niinę accii unę ka madębama nga Alęmasiihu, zę'umę, koonę ndzaanę ka guviinę nga Өntaңfө.

²¹ Ma Alęmasiihu, paa ci shii 'waslyakęnę, amma kę kavę Өntaңfө tę ci kaa ca lębę daamę agi 'waslyakęnę gaamę. Ma dfi ci ha'ę, kaama shii ndzaanę agi gooңgaanę nga Өntaңfө dagi lębęnę gaamę da Alęmasiihu.

6

¹ Ma agi slęnę geenę ka hakii da Өntaңfө, agi kędiinę niinę accii unę ęnę dfi Өntaңfө koonę pwapooneę, goona saawee ka pwapoonekii.

² Wiinę sętę bii Өntaңfө:

“Madę kę mbu'ya saa'yaaki nga fanę tuunę,

agi fanę nę nyi tuunę.

Madę kę mbu'ya uusęra nga luupaaneę tuunę,

5:5 5.5 1.22. 5:7 5.7 1 Koor. 13.12; 1 Piita 1.8-9. 5:8 5.8 Fil. 1.23. 5:9 5.9 Kwal. 1.10; 1 Tees. 4.1. 5:10 5.10 11.15; Isaa. 2.12; Dan. 7.9-10; 12.2; Slęnę 17.31; Rooma 2.6; 1 Koor. 3.13-15; 4.5; Fil. 3.19; 2 Tees. 1.7-10. 5:11 4.2; 6.4; 1 Koor. 9.22. 5:12 5.12 1.14; 3.1. 5:14 5.14 Yooh. 17.23; Rooma 8.35; Gal. 2.20; Af. 3.19; 5.2,25; 1 Yooh. 3.16. 5:15 5.15 Rooma 6.3-4; 7.4; 14.7-9. 5:17 5.17 Isaa. 43.19; Rooma 6.4; Gal. 6.15; Af. 4.24; Sęniinę 21.5. 5:18 5.18 Rooma 5.10. 5:19 5.19 Rooma 3.24-26; Kwal. 1.20. 5:20 5.20 Mat. 10.40; Isaa. 52.7. 5:21 5.21 Yooh. 8.46; Rooma 8.3; 1 Koor. 1.30; Gal. 3.13; Ibęr. 4.15. 6:1 6.1 Rooma 5.2; 1 Koor. 15.10. 6:2 6.2 Isaa. 49.8; Luka 4.19-21.

agi tsakənə nə nyi tuunə.”

Fatəməl Ənə nə saa'i nğa luu viinə nğa Əntanfə; ənshinə nə uusəra nğa luupaanə!

³ Pooshi inə ka uufənə kaa taa wu a idəpaa uushi agi slənə geenə. Aci ha'ə, pooshi inə ka d'avə sətə ca kavə əndə ka pu'unə agi ndzaanaakii akənjwacii Əntanfə.

⁴ Amma taa mi patə ciina da, agi baarii niinə oo'i, ənji slənə nğa Əntanfə niinə, də sə'watə cibənyinə, da də sə'watə madzawə uushi'inə kama kama.

⁵ Kə fəsli ənji tiinə, ənjə a pa'əgi tiinə, ənjə a daada keenə mabizhinə, kə slənyiinə palee ka ngeerii inə, ina baanə yadə nnyinə agiinə, yadə zəmə ameenə əsə.

⁶ Dagi laabanə nğa moodəfiinə, da shiinə geenə, da sə'watənə geenə, da nğa'əənə geenə baarii inə neenə nə oo'i, ənji slənə nğa Əntanfə niinə. Ma ətsə patə, daga Malaaba Ma'yanə da uufənə geenə nğa goonğa.

⁷ Kə baarii inə ha'ə daga wabənə geenə agyanə goonğaənə da daga ngeerənə nğa Əntanfə. Ndzaanə geenə ka ənji goonğa nə sə nğa paginə geenə. Də ci luupaa niinə neenə nə əsə.

⁸ Kə duunətə ənji tiinə, ənjə a bərapaa tiinə əsə. Kə dzaanii ənji tiinə, ənjə a dəla diinə əsə. Kə nğirə ənji tiinə ka majirakinə, patə da ha'ə ənji goonğa niinə.

⁹ Kə dīi ənji makə pooshi tii shii tiinə, patə da ha'ə kə shii ənji tiinə də nğa'ə. Kə dīi makə maməətəkii niinə, amma waniinə ma'ə da i əpinə ameenə. Kə jalə ənji tiinə, amma pooshi ənji bəələgi tiinə.

¹⁰ Kə dībə səkiinə a bəzə, amma taa guci patə agi moodasəkə niinə. Maaghiinə niinə, amma agi dātənə niinə tə ənji lanə ka ənji waha. Pooshi uushi acii inə, amma neenə nə patənə nğa uushi'inə. *

¹¹ Ənji Koorintiya, paŋğəraŋə wabiinə koonə, pooshi inə umbee koonə ka taa mi a moodəfiinə.

¹² Də ədzəmə rəjwə nğiriinə tuunə. Amma ma unə, kə umbee unə keenə ka sətə a moodəfuunə.

¹³ Wanyinə ka kədiinə acii unə makə manjeevənaaki. Tuutəta'ə, baariimə keenə uufənə goonə noonə əsə.

*Yi nğa Əntanfə nuunə

¹⁴ Goona ndzaashi da ənji ghatə vii goonğa ka Yeesu. Ma ətsa, pooshi ka d'anə. Iitiitə sanə ndzaashinə goonğaənə da məzaana? Iitiitə əsə ndzaashinə bərənə da təkuna?

¹⁵ Mi sanə nə haala nğa Aləmasiihu da Seetana? Mi sanə nə sətə libə də əndə nə'unə da əndə ghatə vii goonğa?

¹⁶ Nğutə nğa'əənə sanə nəndə ahada yi nğa Əntanfə da kuvə uuləma? Aci ma amə, yi nğa Əntanfə əndə vii əpinə naamə! Makə sətə bii Əntanfə ci saakii,

“Ka ndzaanə nə nyi ka yi rəjwə da ənjaaki,
ka ndzaanə nə nyi ahadatii əsə, nyi nə Əntanfəwii.
Tii əsə, ka ndzaanə nə tii ka ənjaaki.”

¹⁷ Aci ha'ə kə bii Slandanə ka tii,

“Shigimə ahadatii, goona ndzaanə ka hakii,
goona təbətə sətə əntaa malaabakii kaa nya luu tuunə.

¹⁸ Ma nya, ka ndzaanə nə nyi ka Dəsənuunə,
una ndzaanə ka manjeevənaaki.

Nyi Slandanə Əndə baawəda wabi ha'ə.”

7

¹ Kadashinyinaaki, makə dīi ci kə dīi Əntanfə kaamə aləkawalənyitə ha'ə, bwasee amə ka slənə uushi'iitə ca geegi ka shishinaamə da əpinə gaamə ma'ajijinəkii, ama ndzaanə malaabakii. Vigyaamə naamə nə ka Əntanfə patə, ama nğwalə tə ci.

Moodasəka nğa Bulusə

² Baariimə keenə uufənə goonə. Pooshi inə dīi bwaya uushi ka taa wu, pooshi inə saawee ka vii goonğa nğa taa wu, pooshi inə gəpətə də uushi nğa taa wu əsə.

³ Ma bii nyi ətsə ha'ə, əntaa wazənə cii kya wazə koonə. Aci kə shi nya bii oo'i, asəkə moodəfiinə nuunə. Ka hakii naamə taa agi əntənə taa agi ndzaanə da əpinə amaamə.

6:4 6.4 4.2. 6:5 6.5-10 11.23-29. 6:6 6.6 8.24; Rooma 12.9; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; 1 Tim. 4.12. 6:7 6.7 10.4-5; Rooma 13.12; 1 Koor. 2.4. 6:9 6.9 4.10. * 6:10 6.10 moodasəka: 7.4; Rooma 5.3; 12.12; maaghiinə da ənji waha: 8.9; Fil. 2.17; 4.12-13; 1 Tees. 1.6. 6:13 6.13 1 Koor. 4.14. 6:14 6.14-16 1 Koor. 6.9-13; 10.21; Af. 5.5-11. 6:16 6.16 Leew. 26.12; Irim. 32.38; Əzaki. 37.27; 1 Koor. 3.16. 6:17 6.17 Isaa. 52.11; Səniinə 18.4. 6:18 6.18 2 Sam. 7.14; Isaa. 43.6; Am. 4.13; Səniinə 11.17. 7:1 7.1 1 Yooh. 3.3. 7:2 7.2 6.13; 12.17. 7:3 7.3 6.11; Fil. 1.7.

⁴ Kə shii n̄yi tuunə furəŋə. Sə ŋga dəlaginaaki nuunə. Agi sa cibənə caama sa patə, mabaneekii n̄ə ma'yanəki. Ka maŋushinə n̄ə n̄yi uusəra patə.

⁵ Taa saa'itə mbu'iinə aa Makiduuniya maa, pooshi inə upaa əpisəka. Taa dama zə'uginə patə, ha'ə n̄ə ənji agi cibənə keenə, taa daama patə mabizhinə. Ma asəkə ədzəmiinə əsə, ŋgwalənə.

⁶ Amma ma Əntan̄fə Əndə banee ka ma'yanə ŋga əndətə lədfəgi ma'yanəkii, kə banee ci ka ma'yaniiinə də shinə ŋga Titusə. *

⁷ Əntaa wata shinaakii tanə banee ka ma'yaniiinə, amma da i wabənənə shi amakii keenə, waatoo makə sətə cakuunə vii ka ci ŋgeerənə aa moodəfəkii. Kə bii ci keenə makə sətə d̄ii kudəpəshinə tuunə ŋga neenə ka n̄yi, da makə sətə kiwuunə anəki, da makə sətə d̄ii unə aniya ŋga luunə də n̄yi əsə. Ma əndzə'i kamə, agi tsakə da maŋushinə n̄ə n̄yi.

⁸ Ma ləkaləkətətə nyaahə n̄yi koonə, kə bəzee n̄yi ka səkuunə də ci. Amma ma n̄yi, pooshi n̄yi d̄ii wakadakinə ŋga naahənə koonə ha'ə. Makə fii n̄yi, kə bəzhi səkuunə, kə mwayi n̄yi da wakadakinə. Amma ma bəzəsəkə goonə, ŋga uundzə saa'i.

⁹ Ma əndzə'i, paa n̄yi ma'ə ka da wakadakinə ŋga naahə ləkaləkətətə, ka moodasəkə n̄ə n̄yi. Əntaa moodasəkə ŋga bəzee ka səkuunə cii kya da, amma putə ŋga baanə goonə ka Əntan̄fə, acii kə kavə bəzənə ŋga səkuunə tuunə koonə baanə ka ci. Ma bəzənə ŋga səkuunə, də shiinə ŋga Əntan̄fə. Acii ha'ə, pooshi inə d̄avə koonə ana.

¹⁰ Acii ma mabətəsəkə də shiinə ŋga Əntan̄fə, ci ca kavə əndə kaa ca hadatəgi də naakii na, ca kira luupaanə. Pooshi əndə əsə ca da wakadakinə ŋga tsarə mabətəsəkətsa. Amma ma mabətəsəkə ŋga əndə shiŋkinə saakii, ci ca kira əntənə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹¹ Neemə ka sətə d̄ii Əntan̄fə də mabətəsəkətsə goonə! Kə kavə ci tuunə ka da kudəpəshinə ŋga baginə; kə bəzhi səkuunə putə ŋga sətə slənyi; una ŋgwaləgi acii sətə na slənə aakəŋwa; kə d̄avə mabətəsəkəkii koonə kudəpəshinə ŋga neenə ka n̄yi; kə d̄avə ci koonə kudəpəshinə ŋga luunə də n̄yi əsə, una dzalə əndətə d̄ii bwaya bwayaanə. Agi ətsə patə, kə baarii unə oo'i, pooshi moonə agi sətə slənyi.

¹² Ma saa'itə nyaahə n̄yi koonə ləkaləkətətə, əntaa agyanə əndətə d̄ii bwaya bwayaanə taa əndətə d̄ii ənji ka ci bwaya bwayaanə nyaahə n̄yi. Amma kaa n̄ya shii baarii koonə akəŋwacii Əntan̄fə oo'i, agi n̄əhənə nuunə tiinə.

¹³ Acii ha'ə kə baa ma'yaniiinə.

Tsan̄ə da baanə ŋga ma'yaniiinə əsə, ca'ə əndzə'i kə cakiinə da maŋushinə putə ŋga moodasəkə ŋga Titusə, acii kə banee unə ka ma'yanəkii, unə patə.

¹⁴ Kə dəliigi n̄yi duunə ka ci. Ma unə əsə, pooshi unə d̄avə ka n̄yi ayinə. Uusəra patə goon̄ga n̄jiina wabə koonə. Ha'ə əsə, ma d̄əlaatə n̄jiina d̄əlagi duunə ka Titusə, goon̄ga.

¹⁵ Acii ha'ə, ma uudənaakii tuunə, kə cakə da ŋgeerənə. Acii agi buurətənə n̄ə ci makə sətə d̄ii unə aniya ŋga luunə t̄ə ci aahoonə, una banee ka har̄kala goonə ka fa sətə cii kəya ba koonə.

¹⁶ Ka maŋushinə n̄ə n̄yi ka shan̄ə acii agyuunə n̄ə hiimaaki patə.

8

Viinə ŋga ənji n̄ə'unə də patənə ŋga ŋgeerənə

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ŋga'ə ka n̄yi una shii makə sətə d̄ii Əntan̄fə pwapoonaakii asəkə Ikəliisiyan̄yinə ŋga Makiduuniya.

² Taa ŋgahi kə l̄ii cibənyinə t̄ə tii kama kama, maaghiinə n̄ə tii əsə, patə da ha'ə, ka moodasəkə n̄ə tii uusəra patə. Ci kavə t̄ə tii ka ndzaanə ŋga cinət̄ii fitə ka viinə.

³ Ma ətsa, ka seedanə n̄ə n̄yi oo'i, kə vii tii də patənə ŋga ŋgeeriitii. Ha'ə maa, kə palee ka sətə dəb̄ee t̄əya vii. Də moonat̄ii sat̄ii vii tii makə sətə kad̄eesəkə ka tii.

⁴ Tii sat̄ii kəd̄ii acii inə kaa t̄əya upaa r̄əgwa ŋga tsakənə t̄ə ənji ŋga Əntan̄fə də Yahudiya.

⁵ Ma ətsa, kə palee ka sətə shiina kii niinə d̄avə! Ŋga t̄əkəŋwanə, kə vii tii nat̄ii n̄ə ka Slandana, t̄əya vii keenə n̄ət̄ii əsə də moonə ŋga Əntan̄fə.

⁶ Ci d̄ii kəd̄ii inə t̄ə Titusə, kaa ca dzə aakəŋwa də slənətsə n̄janə ci ahadoonə, ca tsakə tuunə koonə mbu'ut̄əgi də mad̄uunə slənətsə akəŋwacii unə noonə əsə. *

⁷ Agi patənə ŋga slənə ka Əntan̄fə aakəŋwa nuunə ka hara ənji n̄ə'unə. Agi vii goon̄ga goonə, agi wabənə goonə, agi shii goon̄gaanə goonə, agi da kudəpəshinə goonə ŋga

tsakə ənja, da agi uufənə goonə tiinə, ətə patə aakəŋwa nuunə. Aci ha'ə, ŋga'ə keenə maɖa ɣuunə aakəŋwa ha'ə makə ətsa agi maɖuunə slənətə akəŋwacii unə əsə.

⁸ Əntaa banə cii kya ba koonə makə bariya. Amma baariinə cii kya moo baariinə koonə makə sətə ci kudəpəshinə a ɖa tə hara əŋji kaa təya tsakə ənja. Ŋga'ə ka nyi nya shii taa tantanyinə nə uufənə goonə.

⁹ Kə shii unə pwapoonə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Taa ŋgahi əndə wahə nə ci, patə da ha'ə kə geegi ci ka nəkii ka maagha. Ma ɖii ci ha'ə, ka putə goonə, koonə shii ndzaanə ka əŋji waha dagi geegi ka nəkii ka maagha.

¹⁰ Ma agi wabəətsa, wiinə wabənaaki: ka ɖanə ŋga'ə maɖa kə uudəpaa unə əndzə'i tə sətə njanjuunə dəŋku. Aci unə nə təkəŋwanə ŋga əŋjitə ɖii aniya, una ɖatə slənəkii əsə.

¹¹ Aci ha'ə, uudəpaamə slənəkii də tsarə ŋga aniyatsə njanjuunə də patənə ŋga ŋgeerii unə, viimə də sətə upaa unə.

¹² Aci maɖa tə'i əndə da aniya ŋga viinə, ca vii sətə upaa ci də patənə ŋga ŋgeeriikii, ka kadfeesəkənə ka Əntaŋfə nə viinaakii. Pooshi Əntaŋfə mwayi əndə a vii sətə paa ci da ci.

¹³⁻¹⁴ Əntaa banə cii kya ba oo'i, wa viinə a galee anə hara əŋji, unə əsə, əŋjə a kaanə koonə 'yapə unə daanuunə. Pooshi. Amma ma ŋga əna, makə ɖii ci tə'i laŋə acii unə, ŋga'ə maɖa kə cakuunə tə əŋjitə pooshi uushi aciitii. Maɖa zhi'wa saa'itə pooshi uushi acii unə, una moo tsakənə tuunə, maɖa tə'i laŋə aciitii, ka tsakənə nə tii tuunə natii. Də ha'ə tsakəshinuunə mbərə mbərə.

¹⁵ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Ma əndətə dzatəgi laŋə, pooshi gadəgi ka shaŋə. Ma əndətə dzatəgi gi'u əsə, pooshi əki ka shaŋə."

Titusə da guvii-slənaakii

¹⁶ Kuyirii amə tə Əntaŋfə, acii ci kavə tə Titusə kaa ca tsakə tuunə də ədzəmə rəŋwə makə sətə kavə ci tiinə əsə.

¹⁷ Aci əntaa wata də ətə bii inə ka ci cii kəya slənəgi, amma agi ɖanə nə kudəpəshinə tə ci ŋga tsakənə tuunə. Agi moonaakii cii kəya dzə aahoonə.

¹⁸ Waniitsə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəŋushi'inaamə atsakii. Ma ca, agi dəlaginə nə əŋji də ci asəkə Ikəliisiyaninə patə putə ŋga mbee ka waaza Nunyi Habara ka ənja.

¹⁹ Tsəŋə da ətsa, kə tə'i Ikəliisiyaninə tə ci kaa ca dzəədzə deenə agi maɖuunə slənənə akəŋwacii inə. Ma slənəna, kaa əŋji ɖuunətə də Slandanə ciina ɖa, ina baarii oo'i, kə mwayi inə tsakənə tə əŋjitə pooshi uushi aciitii.

²⁰ Ma viinə ənə vii əŋji aacii inə də patənə ŋga ŋgeerənə, pooshi inə ka uufənə əŋjə a idəpaa uushi aashiinə agikii.

²¹ Ma nə hiima geenə, kə mwayi inə ɖa uushi də rəgwakii akəŋwacii ənja, əntaa wata akəŋwacii Slandana.

²² Aci ha'ə, waniitsə ka sləkeenə ka əndə'i ndzəkəŋushi'inaamə atsatii. Ma ca, kə təbiinə tə ci laŋə, ina paaratəgi oo'i, tə'i kudəpəshinə ŋga tsakə əŋji a moodəfəkii taa guci patə. Ma ci əsə, mashiikii nuunə aciikii. Aci ha'ə, kə cakə kudəpəshinə ɖanə tə ci ŋga tsakənə tuunə.

²³ Ma Titusə, rəŋwə niinə da ci, guva-slənaaki əsə agi slənənə koonə. Ma hara ndzəkəŋushi'inaamə ətə gi tii da ci, ka maɖəbama ŋga Ikəliisiyaninə gi tii, agi kira ɖuunuunə ka Aləmasiihu nə tii. †

²⁴ Baariimə ka tii uufənə goonə kaa Ikəliisiyaninə a fa habara goonə, təya shii oo'i, ma dəlaanə ciina dəla duunə, ha'ə tanyi.

9

Viinə ka tsakənə də əŋji ŋga Əntaŋfə

¹ Ma agyanə viinə ka tsakənə də əŋji ŋga Əntaŋfə də Yahudiya, pooshi nafa ŋga tsakə naahənə koonə agyanəkii ma'ə.

² Aci kə shii nyi tə'i kudəpəshinə ŋga tsakənə tə əŋji a moodəfuunə. Putakii dəlīi nyi duunə əsə ka əŋji Makiduuniya. Əŋki nyi ka tii, "Ma əŋji nə'unə anə hanyinə ŋga Akaya, matasəkakii nə tii daga dəŋku kaa təya tsakə tə ənja." Kə maɖəe kudəpəshinə goonə ka natii, acii laŋə nə tii ka moo viinə.

³ Aci ha'ə, wanyinə ka sləkeenə ka ndzəkəŋushi'inaamə aahoonə, acii ga dəlaginə geenə duunə agi haalatə a ndzaanə ka uushi zabə; amma koonə ndzaanə matasəkakii makə sətə bii nyi ka tii.

⁴ Madā kə mbu'iinə da hara ənji nə'unə də Makiduuniya aahoonə, təya dzə ka lapaanə pooshi viinə goonə matasəkakii, ka d'fanə nə ayinə tə nyi, acii kə bii nyi ka tii, kə shii nyi tuunə furəjə! Unə maa, ka d'fanə nə ayinə tuunə ka shaŋə.

⁵ Ci d'fii nyi hiima ŋga banə ka ndzəkəŋushi'iitsa, kaa təya takəŋwa ka nyi zəku'i, taabu'u nii kya dzə, una tasəka aakəŋwa makə sətə bii unə, ca ndzaanə matsəkəkii saaitə nii kya mbu'u. Ci əsə na baarii oo'i, də moonə goonə cuuna vii, əntaa tyasə.

⁶ Buuretəmə oo'i, ma əndətə ləgii slikerənə laŋə, ka upaanə nə ci cifanə laŋə. Ma əndətə ləgii gi'u əsə, gi'u upaanəkii cifanə.

⁷ Taa wu patə, kə dəbee ca vii makə sətə kadeesəkə ka ci, əntaa də mabətəsəka taa kavənə tə ci tyasə ka viinə. Acii əndətə ca vii də moodasəkə ca kadeesəkə ka Əntaŋfə.

⁸ Tə'i Əntaŋfə da baawəda ŋga viinə koonə palee ka ətə cuuna moo, kaa sətə dəbee una upaa a ndzaanə acii unə taa guci patə. Ka upaanə nuunə laŋə koonə d'a də taa ŋgutə tsarə ŋga ŋunyi sləna.

⁹ Ma ŋunyi ənda, kə ndzaa ci makə sətə d'fii manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə ətə bii ci,

“Kə vii ci də moodəfə rəŋwə ka maaghiinə.

Ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə ŋga'ənaakii.”

¹⁰ Ma Əntaŋfə, ci ca vii slikerənə ka əndə ka ləganə, ca vii ka ci zəmə ka adənə. Acii ha'ə, ka viinə nə ci koonə uushi'inə, ca siitəgi koonə. Ma viinə goonə də patənə ŋga ŋgeerənə, tə'i bwatyakii.

¹¹ Taa guci patə, ka d'atənə nə ci tuunə ka ənji waha, koonə shii viinə də moodəfə rəŋwə uusəra patə, kaa ənji laŋə a kuyirii tə Əntaŋfə putə ŋga viinə goonə ənə ci təya upaa acii inə.

¹² Acii ma viitə vii unə, əntaa wata ka ki'i haaja ŋga ənji nə'unə tanə, amma agi kavənə nə ci tə ənji laŋə ka kuyiriinə tə Əntaŋfə.

¹³ Acii ma slənətsə goonə, ci ca baarii vii goonə. Ka dələnə nə ənji də Əntaŋfə əsə, acii kə baarii unə oo'i, kə luuvuunə ŋunyi Habara agyanə Aləmasiihu. Ka dələnə nə tii də ci əsə putə ŋga viitə vii unə də moodəfə rəŋwə ka tii da ka hara ənja.

¹⁴ Ka d'fanə nə tii kudəpəshinə ŋga neenə koonə, təya d'a də'wa ka putə goonə, putə ŋga maləŋə pwapoone ətə ci Əntaŋfə a da koonə.

¹⁵ Kuyirii amə tə Əntaŋfə putə ŋga viinaakii kaama, waatoo viitə pooshi ənji ka mbee ka wabənə putsəkə də ma.

10

Wabənə ŋga Bulusə agyanə baawədatə vii Əntaŋfə ka ci

¹ Nyi Bulusə nyi saaki ca kədii acii unə. Agi banə nə ənji, madā nyi ahadoonə nya banee ka nəki, ma nyi pooshi ahadoonə əsə, iza'u nə nyi anuunə. Putə ŋga banee ka nə ŋga *Aləmasiihu da ŋga'ənaakii,

² agi kədiinə nə nyi acii unə, goona kavə tə nyi kaa nya ndzaanə iza'u, nyi kə gi aahadoonə. Acii kə shii nyi weewee, ma ənjitə ca hiima oo'i, slənə ŋga *duuniya ciina d'a, ka lanə nə nyi ka tii ŋguruunə.

³ Goonəga a duuniya niinə. Amma, ma paatə ciina pa, əntaa makə ŋga duuniya ciina pa.

⁴ Ma uushi'inə ŋga paginə geenə əsə, əntaa makə ŋga duuniya. Ma neenə, ətə ci Əntaŋfə a vii. Də ci ciina jaala agyanə ənji daawaanə, ama jaala agyanə ənji daada mabizhinə

⁵ da agyanə ənjitə ca zhi'wee ka haŋkala ŋga ənja acii ga təya shii tə Əntaŋfə; ama zhi'wee ka hiima ŋga ənji kaa təya fa tə Aləmasiihu.

⁶ Madā kə mbu'utəgyuunə də fanə goonə tə Əntaŋfə, ma əndətə pooshi ka fanə, matasəkakii niinə ka dzalənə tə ci.

⁷ Tsaamətəmə ŋga'ə agyanə sətə ca d'a ahadoonə. Tə'i hara ənji ca ba oo'i, ŋga Aləmasiihu nə tii. Wa təya tsəkə buuretənə ŋga'ə. Makə sətə ŋgirə tii natii nə oo'i, ŋga Aləmasiihu nə tii, inə maa, ha'ə niinə.

⁸ Taa kə dəlīgi nyi də baawəfanə vii Slandanə keenə, pooshi ayinə ka d'fanə tə nyi shaŋə. Ma baawədatsa, baawəda ŋga ghənənə duunə aakəŋwa, əntaa ŋga ənyanə duunə aaba'ə.

⁹ Ga ən̄jə a nee ka ət̄sə makə ɲgwaleenə cii kya ɲgwalee koonə də ləkələkətənyinaaki.

¹⁰ Ka banə n̄ə hara ən̄ji oo'i, 'Ma ləkələkətə ɲga Bulusə, iza'u. Amma ma shi ci də naaki na, mantəkii n̄ə shishinəkii, paa ci mbee ka wabənə əsə.'

¹¹ Ma tsarə ɲga ən̄jitsa, wa t̄əya paarat̄egi oo'i, ma sət̄ə ciina wabə asəkə ləkələkətə, ka d̄anə niinə in̄ə gat̄ə ahadoonə.

¹² Ma t̄əya, agi har̄ət̄ənə n̄ə tii natii na. Kə d̄əbee ina mbərə mbərət̄ə də neenə n̄ə da tii kwa? Agi ɲgərənə n̄ə tii d̄uunuunatii, t̄əya nee makə tii palee pat̄ə. Ma ətsa, mabaanə. Pooshi tii shii taa mi.

¹³ Ma ina, pooshi d̄əla də neenə na ka pit̄əginə aa bilə. Amma ka d̄anə niinə ca'ə ka hat̄ə d̄əkəpaa Əntan̄fə keenə, ca mbu'u ca'ə ka slənət̄sə ciina d̄a ahadoonə.

¹⁴ Makə d̄ii ci asəkə hatsə d̄əkəpaa Əntan̄fə keenə nuuna, makə giinə aahoonə ka kira koonə N̄unyi Habara agyanə Aləmasiihu, pooshi in̄ə pit̄əgi hatsə d̄əkəpaa Əntan̄fə keenə.

¹⁵ Pooshi in̄ə ka d̄əlagi də neenə n̄ə put̄ə ɲga slənət̄ə ci hara ən̄jə a d̄a, pooshi in̄ə ka pit̄əgi hat̄ə d̄əkəpaa Əntan̄fə keenə. Amma ma sət̄ə ciina moo, wa vii goon̄ga goonə a gərə aakəɲwa aakəɲwa, kaa hat̄ə d̄əkəpaa Əntan̄fə keenə a tsakə bwan̄ənə,

¹⁶ ina mbee ka dzənə ka hara hanyinə aakəɲwa ka waaza N̄unyi Habara, acii geena d̄əliigi də neenə n̄ə put̄ə ɲga slənə ɲga hara ən̄ji ka hat̄ə d̄əkəpaa Əntan̄fə ka tii.

¹⁷ T̄ə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Ma əndət̄ə ca moo d̄əlaginə, wa ca d̄əlagi də Slandana tana."

¹⁸ Ma əndət̄ə ca d̄əlagi də naakii na, pooshi Əntan̄fə ka luuvənə t̄ə ci, see t̄ə əndət̄ə ci Slandanə a d̄əlagi də ci.

11

Bulusə da majirakinə ɲga masləkəe ənja

¹ Ma n̄ə nyi ka n̄əhənə, ka sə'wanə nuunə t̄ə nyi, nya d̄iikə gi'u. Tuutət̄ə'ə, sə'wamə t̄ə nyi ha'ə.

² Agi sərəhənə n̄ə nyi agyanuunə put̄ə ɲga Əntan̄fə, acii kə vii nyi tuunə ka *Aləmasiihu makə sət̄ə ci ən̄jə a vii malaaba madanə ka ɲgurii rəɲwə dyan̄ə.

³ N̄gwaliiki acii ga sət̄ə slən̄yi də Hawa a slən̄yi duunə noonə. Ma Hawa, kə gəpət̄ə r̄əhunə də ki d̄ə cicirənaakii. Ha'ə nuunə əsə. N̄gwaliiki acii ga hiima goonə a ɲusl̄əgi asəkə matahu r̄əgwa, una t̄əkuree ka vii goon̄ga ka Aləmasiihu.

⁴ Acii kə fii nyi kə kapaa unə r̄əgwa ka ənd̄ə'i ənd̄ə ca waaza koonə ənd̄ə'i uushi agyanə Yeesu bwəsə ka ət̄ə waazii in̄ə koonə, kə liwuunə ənd̄ə'i Ma'yanə tsan̄jə bwəsə ka ət̄ə shuunə liwu, kə liwuunə ənd̄ə'i habara tsan̄jə bwəsə ka N̄unyi Habarat̄ə liwuunə.

⁵ Ma cii kya n̄əhə kamə, pooshi nyi əki ka ən̄jitsə cuuna n̄əhə makə matahu masləkəe ən̄ji n̄ə tii.

⁶ Taa paa nyi mbee ka wabənə, amma t̄ə'i shiinə an̄əki makə sət̄ə sən̄aavə nyi ka baariinə koonə taa ɲgut̄ə saa'i pat̄ə, taa agi ɲgut̄ə uushi pat̄ə əsə.

⁷ Ya san̄ja, kə d̄ii nyi 'waslyakənə makə h̄əət̄əpaa nyi naaki n̄ə kaa nya shii d̄uunət̄ə duunə kwa? Acii kə waazii nyi koonə N̄unyi Habara ɲga Əntan̄fə ɲga zab̄ə yad̄ə luu taa mi acii unə.

⁸ Kə liwə nyi kwaba acii hara Ik̄əliisiyanyinə, nya slənə ahadoonə. Ma ətsə kamə, ka banə n̄ə nyi makə kə gəpət̄ə nyi də uushi acii tii kaa nya shii tsakənə duunə.

⁹ Ma saa'it̄ə nyi ahadoonə, kə mwayi nyi tsakənə t̄ə nyi də kwaba, amma paa nyi fitinii tuunə koona vii ka nyi. Kə shi hara ndzəkəɲushi'inə gaamə də Makiduuniya, kə vii tii ka nyi pat̄ənə ɲga sət̄ə cii kya moo. Paa nyi fitinii tuunə shan̄jə. Paa nyi ka d̄anə ha'ə boo ɲga əna taa aakəɲwa, koona shii tsakənə t̄ə nyi.

¹⁰ Wiit̄sə sət̄sə cii kya d̄əla də naaki na. Də goon̄gaanə ɲga Aləmasiihu n̄ə nyi ka banə koonə, ma nyi, pooshi ənd̄ə t̄əɲapaanə t̄ə nyi ka d̄əla də naaki n̄ə ha'ə anə hanyinə ɲga Akaya pat̄ə.

¹¹ Aa acii mi d̄ii? Acii paa nyi agi uufənə tuunə kwa? Kə shii Əntan̄fə, kə uu'i nyi tuunə.

10:11 10.11 13.1-2. 10:12 10.12 3.1. 10:13 10.13 Rooma 12.3. 10:15 10.15-16 Slənə 19.21; Rooma 15.20.
10:17 10.17 Irim. 9.22-23; 1 Koor. 1.31. 10:18 10.18 1 Koor. 4.4-5. 11:2 11.2 Af. 5.25-27. 11:3 11.3 'Wat. 3.1-5,13. 11:4 11.4 Gal. 1.8-9. 11:5 11.5 12.11; 1 Koor. 15.10; Gal. 2.6,9. 11:6 11.6 1 Koor. 2.6-16; Af. 3.4.
11:7 11.7 12.13; 1 Koor. 9.12,18. 11:8 11.8-9 Fil. 4.15-18. 11:10 11.10 1 Koor. 9.15-18. 11:11 11.11 1 Koor. 16.24.

¹² Makə sətə paa nyi fitinii tuunə, ka dzənə nə nyi aakəŋwa də ɗanə ha'ə, kaa nya shii tənagi rəgwa ka majirakinə ŋga masləkee ənji ŋga dəlaginə, təya ba oo'i, mbərə mbərə nə slənati da neenə.

¹³ Ma tsarə ŋga masləkee ənjitsa, əntaa masləkee ənji ŋga tantanyinə nə tii. Agi jirakənə nə tii də slənati, təya geegi ka natii nə makə masləkee ənji ŋga Aləmasiihu ŋga tanyi.

¹⁴ Əntaa sə ŋga hurəshishinə ətsa, acii *Seetanə maa, kə geegi ci ka naakii nə makə malaa'ikatə ca bərə.

¹⁵ Acii ha'ə, maɗa geegi ənji slənaakii ka natii nə makə ənji slənə goonɗaanə, əntaa mu'umə uushi. Ma ka muudinə, kadə nə təya upaa dzalənə ətə dəbee təya upaa.

Sa cibənyinə ŋga Bulusə putə ŋga waazanə

¹⁶ Kaa nya ənə ka banə, ga taa wu a nəhə makə ɗiikənə cii kya ɗiikə. Amma makə kə nyihuunə ha'ə, luumə tə nyi makə sətə cuuna luu hara maɗiikə ənja. Nyi maa, kaa nya shii dəlaginə gi'u naaki.

¹⁷ Weewee ma sənə cii kya ba əndzə'i, əntaa hiima ŋga Slandana. Ma agi dəlaanə cii kya dəla də naaki na, makə ŋga maɗiikə əndə cii kya waɓə.

¹⁸ Makə ɗii ci ənji lanə ca dəlagi də uushi'inə ŋga *duuniya, nyi maa, ka ɗanə nə nyi ha'ə.

¹⁹ Kə bii unə, kə shii unə uushi'inə. Amma iitə sanə mbee unə ka sə'watə tə maɗiikə ənja?

²⁰ Waatoo, maɗa kə geegi tii koonə makə maviinə, taa gəpətənə duunə, taa bərəpaanə tuunə, taa tsagi koonə meeciinə, agi sə'watənə nuunə tə tii.

²¹ Ma nyi, əntaa təkureenə təkuree nyi ka ɗanə koonə ha'ə.

Amma taa mi patə dəliigi taa wu, nyi maa, ka dəlaginə nə nyi də səkii. Makə ŋga maɗiikə əndə cii kya waɓə.

²² Taa ma bii tii ənji *Ibərəaniya nə tii, nyi maa, ci nə nyi. Ənji Isərayiila kwa? Nyi maa, ci nə nyi. Slikərənə ŋga Ibərəhiima kwa? Nyi maa, ci nə nyi.

²³ Taa ma bii tii ənji slənə ka Aləmasiihu nə tii əsə, amma nyi nə matahu əndə slənə palee ka tii. Makə ŋga maɗiikə əndə cii kya waɓə. Kə slənyii də gazhi'waanə palee ka tii; bəzəkii pya'ə ənji tə nyi a fureshina palee ka tii; bəzəkii fəslī ənji tə nyi əsə palee ka tii; ama wə nə nyi uusəra patə. *

²⁴ Tufə jikə *Yahudiinə ka fəslənə tə nyi də uu'yanə makkə pu'unə aji əlinə.

²⁵ Makkə jikə gayinə ŋga ha də Rooma ka fəslənə tə nyi. Kə kaalii ənji tə nyi də faariinə rəŋwə səɗə. Makkə jikə kumbawalə ka cipəgərənə da nyi aagi ma'inə. Kə shi nya kii uusəra, nya ba'anətsaa agi ma'inə.

²⁶ Agi wiigi'inə nə nyi lanə. Pooshi bwaya uushi ətə paa nyi nee. Tə'i tanə gəəra, tə'i mahiirənə a rəgwa, tə'i ŋgwalənə acii ənjaaki Yahudiinə, tə'i ŋgwalənə əsə acii hara slikərənə, tə'i ŋgwalənə asəkə vərənyinə, tə'i ŋgwalənə agi bilinə, tə'i agi uunəva, tə'i əsə acii majirakinə ŋga ənji nə'unə.

²⁷ Kə slənyii də gazhi'waanə ka shaŋə. Bəzəkii nə nyi ka ba'aginə njihərəmə yadə ŋunyinə agiki. Kə ɗii maɗəfənə da meegiirənə tə nyi. Lanə nə nyi ka ndzaanə yadə zəma, taa kuvə ŋga baanə davə, taa kəjeerənə.

²⁸ Bwasə ka harakii maa, uusəra patə nə nyi ka buurə patənə ŋga Ikəliisiyaninə.

²⁹ Maɗa kə əpigi vii goonɗa ŋga ənda, agi zhimanə tə nyi asəkəki. Maa kə kavə ənji tə əndə'i əndə ka da 'waslyakəənə, ka bəzənə nə səkəki.

³⁰ Maɗa ka dəlanə nə nyi də naaki na, see də sətə ca baarə makə sətə əntəgi shishinəki dəlaginəki.

³¹ Ma Əntarŋə Dii Yeesu Slandanaamə, wa ənjə a dəla də ləməkii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Kə shii ci oo'i, əntaa jirakənə cii kya jirakə.

³² Ma saa'itə nyi də Damasəkusə, tə'i əndə'i ŋgwaməna atsaa səɗə ŋwanɗa Arətəsə, kə kavə ci kaa ənjə a nəhə uura mayi ŋga vəranə, kaa ənjə a shii kəsənə tə nyi.

³³ Amma kə kagərə ənji tə nyi aasəkə ɗəvə, ənjə a kyagərə tə nyi da mapacakinə ŋga mahwala ŋga vəranə, nya mbərəɗə aciikii.

11:12 11.12 11.5; 12.11. **11:13 11.13** Fil. 3.2; Səniinə 2.2. **11:15 11.15** 4.10; Rooma 2.6. **11:16 11.16** 12.6.

11:22 11.22 Fil. 3.5; Rooma 11.1. **11:23 11.23-29** 4.8-12; 1 Koor. 4.11-13; 12.26. * **11:23 11.23** kə slənyii də gazhi'waanə: 1 Koor. 15.10; fureshina: Slənə 16.23. **11:24 11.24** Dzək. 25.3. **11:25 11.25** Slənə 14.19; 16.22.

11:26 11.26 Slənə 9.23; 14.5. **11:27 11.27** 6.5. **11:29 11.29** 1 Koor. 9.22; Gal. 6.2. **11:30 11.30** 12.5; 1 Koor. 1.31. **11:31 11.31** 1.23. **11:32 11.32-33** Slənə 9.23-25.

12

Uushi'iitə baarii Slandanə ka Bulusə

¹ Tyasə ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Taa ngahi pooshi uushi ci dəlaginəkii a tsakəvə, patə da ha'ə, ka wabənə nə nyi agyanə uushi'iitə baarii Slandanə ka nyi.

² Kə shii nyi, tə'i əndə'i əndə nə'unə shi Slandanə a ngərətə tə ci aadəgyə aabiikii. Kə uuği dānə fəzə pu'u aji ənfwadə əna. Ma əndətsa, nyi ka nəki. Taa tantanyinə kə slənyi ha'ə, taa səniinə, ma ətsa, paa nyi shii. Əntanjə shii ci daanəkii.

³ Ma nyi, kə shii nyi, kə ngirə ənji tə nyi aagi Aləjana. Taa tantanyinə, taa səniinə, Əntanjə shii ci daanəkii.

⁴ Ma dāvə, kə fii nyi uushi'inə əsə ətə pooshi ənji ka mbee ka batənə, pooshi əndə shiŋkinə mbu'i bahə batənə.

⁵ Aci ha'ə, ma ka rəgwatsa, ka dəlaginə nə nyi də naaki na. Amma ma ka rəgwa ngə əndə shiŋkinə, pooshi uushi cii kya dəlagi madaamə də uushi'iitə ca baarii ətənaaki dadavə.

⁶ Mada kə mwayi nyi dəlagi də naaki na, paa nyi ka ndzaanə ka madiikə ənda, acii goonja nii kya wabə. Amma kə bwasee nyi ka haalakii ha'ə, acii ga əndə'i əndə a ngirə tə nyi palee ka makə sətə cii kəya tsaamə tə nyi taa fa wabənaaki.

⁷ Ha'ə əsə, kə dāvə ənji ka nyi əndə'i bwaya uushi ətə ndzaanə makə dəhə ashiki, acii ga nya hanjətə naaki nə putə ngə uushi'iitə ci Əntanjə a baarii ka nyi. Ma ətsa, masləkə əndə ngə Seetanə, kaa ca cibee ka nyi. Ma dīi ətsə patə, acii ga nya hanjətə naaki na.

⁸ Makkə jikə nyi ka kədiinə tə Slandanə kaa ca ngərəgi ka nyi.

⁹ Amma ma jikənaakii ka nyi, uu'i ci, "Pwapoonaaki nə sətə dəbee ha upaa, acii mada matəkii nə ənda, parəkə ndzaanə ngeerənaaki ashikii." Ci nee unə, ma ngə əna, də moodasəkə nə nyi ka dəlaginə də naaki nə putə ngə ətənaaki, kaa ngeerənə ngə Aləmasiihu a shii ndzaanə ashiki.

¹⁰ Ka moodasəkə nə nyi də ətənaaki. Mada dzaanii ənji tə nyi əsə, ka moodasəkə nə nyi. Ha'ə əsə, nyi agi sa ngərə'wa da cibə, da agi asaranyinə, ətsə patə ka putə ngə Aləmasiihu cii kya dā ha'ə. Makə dīi ci matəkii nə nyi, da ngeerənə nə nyi.

Buurə uushi'inə ngə Bulusə agyanə ənji Koorintiya

¹¹ Ma nyi, kə iikə nyi putə ngə dəlaanaaki də nəki. Amma unə kavə tə nyi ka dānə ha'ə. Ma dəbee, unə nə dələnə də nyi, acii pooshi hatə palee matahu masləkəe ənjitsə goonə ka nyi makə sətə cuuna hiima.

¹² Kə ndzaa nyi ahadoonə də sə'watənə ka shanjə, kə dīi nyi madiigərə slənənyinə da sə ngə hurəshishinə lanjə əsə. Ci ca baarə oo'i, masləkəe əndə ngə tantanyinə nə nyi.

¹³ Ma nya, paa nyi dīi kama kamaanə ahadoonə da hara Ikəliisiiyanyinə, amma see uushi rəjwə; waatoo, paa nyi ali tsakənə goonə tə nyi. Aci ha'ə, mada bwayakii dīi nyi koonə, tuutətə'a tifyagimə tə nyi!

¹⁴ Wanyinə ka tasəkanə ka dzənə aahoonə ngə makkənə. Pooshi nyi na alə tsakənə goonə tə nyi əsə. Aci moodəfuunə cii kya moo, əntaa uushi goonə. Aci dənə nə dəkəpaa uushi'inə ka manjeevənaakii, əntaa manjeevənə dəbee dəkəpaanə ka dəsənəti.

¹⁵ Ka dānə nə nyi moodasəkə ngə bələgi sətə aciiki patə, nya vigi patə da naaki na, ka putə ngə tsakənə duunə. Ya əna, ka galeenə nuunə ka uufənə tə nyi acii uu'i nyi tuunə lanjə kwa?

¹⁶ Mbu'u ka luuvənə nuunə oo'i, paa nyi ndzaanə ka tərənə anuunə. Amma ka banə nə əndə'i ənda, kə dīi nyi koonə jarəwiinə, nya jirakə koonə ka shii satə də nuunə.

¹⁷ Ya sanjə kə gəpi nyi duunə ka rəgwa ngə rəjwə agi ənjitsə sləkəe nyi koonə kwa?

¹⁸ Kə kədii nyi tə Titusə kaa ca dzə aahoonə; nya sləkəe ka əndə'i ndzəkəjunə əndə nə'unə atsakii. Kə gəpi Titusə duunə kwa? Anii pooshi slənə geenə gi mbərə mbərə? Kə shii nyi mbərə mbərə nə hiima geenə.

¹⁹ Goona nyihə makə baarəgi goonja geenə ciina baarə aakənjwacii unə. Pooshi. Akənjwacii Əntanjə ciina wabə; ənji slənə ka Aləmasiihu niinə. Kadashinyinə geenə, ma ətsə ciina dā patə, ka tsakənə duunə koonə dzə aakənjwa.

²⁰ Ngwəliiki acii ga nya gi ka lanə tuunə əntaa makə sətə dəbee nya la tuunə. Mada kə lii nyi tuunə əntaa makə sətə dəbee, ka dānə nə nyi koonə sətə pooshi dəbee nya dā koonə. Ngwəliiki acii ga nya lapaa mabizhinə ahadoonə da sərəha, da bəəzənə ngə

sæka, da uudʻənə ka na, da tsəbəhiinə, da dyaarə'unə, da haŋətə na, da mamaadʻənə ŋga haŋkala.

²¹ Ŋgwaliiki əsə, madʻa kə gi nyi aahoonə, acii goona dʻavə ka nyi ayinə akəŋwacii Əntaŋfə, nya ŋgəərə ma putə ŋga əŋjitə sha dʻii 'waslyakəənə. Acii ma təya, kə təkuree tii ka bwaseenə ka ajjiniinatii da aləhiinatii kaa təya baanə ka Əntaŋfə.

13

Muudinə ŋga wabənə

¹ Madʻa kə gi nyi aahoonə, ətsə nə makkənə ŋga sədəkii. Madʻa kə gi nyi, taa ŋgutə wabənə patə ma'i ahadoonə, ŋga'ə ka nyi kaa əŋji bəra'i taa palee ka bəra'i a baarii tantanyinə ŋga wabənəkii.

² Wanyitsə ka wabənə ka əŋjitə sha dʻii 'waslyakəənə da patənə ŋga hara əŋja, wanyitsə ka wabənə koonə nyi pooshi ahadoonə, makə sətə shi nya wabi koonə saa'itə gi nyi aahoonə ŋga bəra'inə. Ma wabənəaaki, acii ga taa wu a kiwə də nyi, maa kə ənyii aahoonə.

³ Makə dʻii ci kə mwayi unə shiinə oo'i, agi wabənə nə *Aləmasiihu da maki, shiimə oo'i, ma ca, əntaa matəkii nə ci ka dzalənə tuunə, amma tə'i ci da ŋgeerənə ahadoonə.

⁴ Ma saa'itə gwa'avə əŋji tə Aləmasiihu aashi ənfwa, matəkii ŋji ci. Amma ma əndzə'i, tə'i ci da əpinə amakii də baawəda ŋga Əntaŋfə. Ma inə əsə, matəkii niinə agi ləbənə geenə da ci. Amma ma agi ndzaanə gaamə doonə, də baawəda ŋga Əntaŋfə ciina slənə putə ŋga ləbənə geenə da Aləmasiihu.

⁵ Tsaamətəmə noonə na, koonə nee madʻa mə'ə unə da i əpinə agi vii goonŋga goonə. Təbətəmə noonə na. Pooshi unə shii oo'i, ləbə nə Yeesu Aləmasiihu doonə kwa? Ma ətsə kamə, ha'ə, madʻa pooshi unə ka mbu'utəgi də təbətətə shaŋə.

⁶ Kə shii inə, ka paaratəginə nuunə oo'i, ma inə, kə mbu'utəgiinə.

⁷ Agi kədiinə niinə acii Əntaŋfə, acii goona dʻii bwaya uushi. Ma ciina dʻa ha'ə, əntaa kaa əŋjə a shii dəla də slənə geenə ahadoonə, amma koonə dʻa sətə ndzaanə də rəgwakii, taa ŋgahi ka neenə nuunə makə matəkii niinə.

⁸ Paa inə ka dʻa sətə ca bərapaa goonŋgaanə, amma sətə ca kira goonŋgaanə daniinə.

⁹ Ma ina, taa matəkii niinə, madʻa da ŋgeerənə nuunə, ka moodasəkə niinə. Ma sətə ciina kədii koonə, a dzuunə aakəŋwa agi nə'unə.

¹⁰ Ma cii kya naahə koonə wabənəa saa'inə nyi pooshi ahadoonə, koonə shii baanə ka Əntaŋfə, acii ga nya gi ka ndzaanə iza'u anuunə də baarə koonə baawədətə vii Slandanə ka nyi. Ma ətsa, baawəda ŋga ghənənə duunə aakəŋwa, əntaa baawəda ŋga ənyanə duunə aaba'ə.

¹¹ Ma əndzə'i dʻii kadashinyinaakya, a ta'avuunə jamə. Dəmə gazhi'waanə ŋga ndzaanə mayarədakii, nə'utəmə wabənəaaki, luuvəməshinə, una ndzaa agi jamənə. Ma Əntaŋfə Əndə uudʻənə taamə, ca vii kaamə ndzaanə jamə, ka ndzaanə nə ci doonə.

¹² Nəəhəpaaməshinə də ədzəmə rəŋwə agi ləmə ŋga Əntaŋfə.

¹³ Agi nəhəpaanə nə əŋji ŋga Əntaŋfə tuunə patə.

¹⁴ Ma pwapoonə ŋga Slandanə Yeesu Aləmasiihu, da uudʻənə ŋga Əntaŋfə, da gəshinə ŋga Malaaba Ma'yanə, wa təya ndzaanə doonə patə.

Ləkaləkatə ɲga Bulusə ka ənji Galatiya

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee ənda. Əntaa ənji shiŋkinə ta'i tə ɲyi ka ndzaanə ka masləkee ənda, əntaa də ɲgeerənə ɲga əndə əsə, amma də ɲgeerənə ɲga Yeesu *Aləmasiihu da ɲga Əntaŋfə Dəsənaamə ətə mafəe ka ci agi maməətə ənji nə ɲyi ka masləkee ənda.

² Ma inə da patənə ɲga ənji nə'unə ganə, agi nəhəpaanə niinə tuunə, unə ənji nə'unə anə hanyinə ɲga Galatiya patə.

³ Wa Əntaŋfə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

⁴ Ma Yeesu Aləmasiihu, kə vigi ci naakii nə putə ɲga 'waslyakəənə gaamə, kaa ca shii luupaanə taamə agi məza zamanana. Kə slənyi ci ha'ə makə sətə mwayi Əntaŋfə Dəsənaamə.

⁵ Wa ənjə a duunətə tə Əntaŋfə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. *Aamiina.

Rəɲwə dyaɲə nə ɲnyu Habara

⁶ Kə dɪi ka ɲyi ka sə ɲga hurəshishinə ka shaɲə, makə nee ɲyi pii ha'ə wanuutə kə kaaree ka Əntaŋfə Əndətə 'wii tuunə daga pwapoonə ɲga Aləmasiihu, una gwanə ka nə'u əndə'i ɲnyu habara.

⁷ Amma, ma gooŋgakii, pooshi əndə'i ɲnyu habara. Ma bii ɲyi koonə ha'ə, acii tə'i hara ənji ca gwazə tuunə, kə mwayi tii saawee ka ɲnyu Habara ɲga Aləmasiihu.

⁸ Amma, ma əndətə waazii koonə əndə'i ɲnyu habara pamə, bwasə ka ətə waazii inə koonə, wa Əntaŋfə a naalagi tə ci, taa inə, taa malaa'ika ətə jima dadagyə, wa Əntaŋfə a naalagi tə ci.

⁹ Makə sətə shiina bii koonə daga ɲukə, wanyinə ca ənə ka batənə koonə əsə: ma əndətə waazii koonə ɲnyu habara pamə, bwasə ka ətə shiina waazii koonə, wa Əntaŋfə a naalagi tə əndəkii.

¹⁰ Ma bii unə noonə, ma cii kya wafə ha'ə, kaa ca kadfeesəkə ka ənji kwa? Aa'a, pooshi. Kaa ca kadfeesəkə ka Əntaŋfə cii kya wafə. Anii ma bii unə, ma cii kya wafə ha'ə, kaa ənji shiŋkinə a shii dəlanə də nya? Aa'a, acii maci kaa ca kadfeesəkə ka ənji cii kya wafə ha'ə, kadfa mandzaamə ɲyi ka əndə slənə ɲga Aləmasiihu.

Zhi'inə ɲga Bulusə ka masləkee ənda

¹¹ Ndəkəɲjushi'inəkya, fatəmə kaa nya ba koonə: ma ɲnyu Habaratə waazii ɲyi koonə, əntaa da ma əndə shiŋkinə shigi.

¹² Ma'upaamə ɲyi daci əndə shiŋkinə, pooshi əndə jigunyi ka ɲyi əsə. Amma Yeesu Aləmasiihu də naakii nə ɲgiragi ka ɲyi.

¹³ Kə fii unə habara ɲga ndzaanaaki ɲukə, saa'yatə ɲyi ma'ə ka nə'u diina ɲga *Yahudiinə. Kə shii unə makə sətə ɲjii kya cibee ka Ikəliisiya ɲga Əntaŋfə də məza ciba. Kə ciɲə ɲyi ka shaɲə kaa nya saawee.

¹⁴ Kə shii unə makə sətə kavə ɲyi nəki ka nə'u diina ɲga Yahudiinə ka shaɲə, palee ka bəzə baniinəki. Kə ciɲə ɲyi də patənə ɲga ɲgeeriiki agi nə'u alə'aada ɲga dzədəzəshi'inaamə.

¹⁵ Amma, ma Əntaŋfə da pwapoonaakii, kə tagi ci tə ɲyi daga ənji ma'ə mapoomə tə ɲyi. Kə 'wii ci tə ɲyi kaa nya slənə ka ci.

¹⁶ Makə mwayi ci baarii ka ɲyi Uzənaakii, kaa nya shii waaza ɲnyu Habara agyanəkii ka hara slikerənə, paa ɲyi gi ka ləgwanə ama ənda,

¹⁷ paa ɲyi gi aa Urusaliima ka caama hara masləkee ənji ətə takəɲuyi ka ɲyi agi slənəkii əsə. Amma see nya mafə pii pii, nya paləgərə aanə hanyinə ɲga Arabiya. Ma daba'əkii, nya mafə, nya ənəgərə aasəkə vəranə ɲga Damasəkusə.

¹⁸ See daba'ə fəzə makkə gi ɲyi aa Urusaliima. Ma gi ɲyi aadəvə əsə, kaa nya nee ka Piita.* Ina dfa baanə pu'u aji tufə da ci.

1:1 1.1 1.11-12; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1-2.   **1:2 1.2** 1 Koor. 16.1.   **1:4 1.4** 2.20; Mat. 20.28; Yooh. 1.29; 2 Koor. 5.21; Af. 5.2; 1 Tim. 2.6; Tit. 2.14; Ibr. 9.12-14,26; 1 Yooh. 5.19.   **1:6 1.6** Ibr. 12.15.   **1:7 1.7** 5.8,10; 2.4; Slənə 15.1,24.   **1:8 1.8-9** 1 Koor. 16.22.   **1:10 1.10** 1 Tees. 2.4-6.   **1:11 1.11-12** 1.1.   **1:13 1.13-14** Slənə 8.3; 9.1; Fil. 3.5-6; 1 Koor. 15.9.   **1:15 1.15-16** Irim. 1.5; Slənə 9.3-5; 22.21; Rooma 1.5; 1 Koor. 9.1; 15.10.   * **1:18 1.18** Ma asəkə hara zhi'weenə, Keefasə nyaahə ənji.   **1:18 1.18** Slənə 9.26-28.

¹⁹ Agi baatsaaki ha'ə boo, maneemə nyi ka hara masləkee ənji, maɗaamə ka Yakubu ndzəkəŋuci Slandana.

²⁰ Ma wabəətə nyaahə nyi koonə, goonŋa tsəkə tsəkə, pooshi jirakənə agikii taa fidyasə. Akəŋwacii Əntanɗə cii kya ba koonə.

²¹ Makə ma'i nyi də Urusaliima, kə pyalə nyi aanə hanyinə ŋga Siriya da ŋga Silikiya.

²² Ma ka saa'ita, patənə ŋga Ikəliisiyanyinə anə hanyinə ŋga Yahudiya, mashimə təya nee ka nyi ginə da ginə.

²³ Amma, wata fanə njii təya dzə də fa habaraaki tuu'ina, "Ma əndətə nja cibee kaamə ŋukə, kə zhi'i ci əndzə'i, agi waazanə nə ci ka ənji, kaa təya vii goonŋa ka Aləmasiihu ətə njii kəya moo saaweənə."

²⁴ Makə fii tii habaraaki ha'ə, wata təya dələ də Əntanɗə putə ŋga zhi'unaaki.

2

Luunə ŋga hara masləkee ənji tə Bulusə

¹ Ma daba'ə fəzə pu'u aji ənfwadə, kə ənyii aa Urusaliima, inə da Barənaba. Nya 'waanə tə Titusə. *

² Ma gi nyi aa Urusaliima, acii Əntanɗə də naakii nə baarii ka nyi, kaa nya dzə aadəvə, keena dzə ka da mətərəkina, wata inə da gayinə tanə. Nya dzəgunətə ka tii makə sətə cii kya waaza Njuni Habara ka hara slikerənə. Ma dʒii nyi ha'ə, keena shii ləbənə ka ma rəŋwə agi waazanə geenə, acii ga slənaaki patə a ndzaa ka uushi zabə.

³ Ma Titusə ətə giinə da i ci, əntaa slikerənə ŋga *Yahudiinə nə ci. Amma, patə da ha'ə, pooshi ənji bii ka ci tyasə see a *ryamina ci.

⁴ Taa ŋgahi kə mwayi hara ənji kaa ca ryamina, amma pooshi dʒii ha'ə. Ma ənjitsa, kə dʒatə tii makə ənji nə'unə nə tii makə naamə, təya 'yaakyagərə aahadeenə ka dəkənə tiinə, kaa təya shii tsaamə dimwaatə upaa amə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma təya, kə mwayi tii ənəgərənə daamə aagi mavaanə, kaama nə'u bariya ŋga Yahudiinə makə ŋga ŋukə.

⁵ Amma, maluuvmə inə wabənati taa gi'u, acii ga goonŋaanə ŋga wabənə ŋga Əntanɗə a zagi a nuunə.

⁶ Ma ənjitə ndzaanə ka gayinə, maneemə nyi ka gawuunatii makə maɗuunə uushi dərəvaava. Acii mbərə mbərə nə ənji patə akəŋwacii Əntanɗə. Ma gayiitə əsə, makə jigunyii ka tii wabənə ŋga Əntanɗə ətə cii kya waaza ka ənja, pooshi əndə'i kura uushi tsakəvə tii.

⁷ Kə paaratəgi tii oo'i, kə vii Əntanɗə ka nyi slənə ŋga waaza Njuni Habara ka hara slikerənə, makə sətə vii ci ka Piita slənə ŋga waaza Njuni Habara ka Yahudiinə.

⁸ Acii Əntanɗə 'wii tə Piita kaa ca ndzaa ka masləkee əndə ka Yahudiinə, Əntanɗəkii rəŋwə ha'ə 'wii tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee əndə ka hara slikerənə əsə.

⁹ I Yakubu da Piita da Yoohana nə ənjitə kəŋee Ikəliisiya kaa təya ndzaanə ka gayinə. Ma təya, kə shii tii oo'i, Əntanɗə tagi tə nyi kaa nya slənə ka ci. Makə wabəgəriinə ka ma rəŋwə ha'ə, wata təya kəəsashi ciiniinə deenə da Barənaba, ina wabəgərə ka ma rəŋwə tuu'ina: ma inə da Barənaba, ahada hara slikerənə dzəniinə ka waazanə. Ma tii natii, ahada Yahudiinə dzənətii ka waazanə.

¹⁰ See ma nə uushi rəŋwə bii tii keenə, waatoo, weena dzə də buurətə maaghiitə ahadatii. Ma ətsa, tə'i hiimaaki davə daga ŋukə əsə.

Dzalənə ŋga Bulusə tə Piita də Antakiya

¹¹ Ma daba'əkii, makə shi Piita aa Antakiya, wata nya maɗə, nya wabə ka ci akəŋwacii patənə ŋga ənja acii kə dʒii ci məzaanə.

¹² Waatoo ma ŋga ŋukə, kə njii kəya zəmə ka kəŋwə rəŋwə da hara slikerənə ənji nə'unə. Amma, makə mbu'ya ənjitə sləkee Yakubu, waatoo ənjitə ca hanətə ryaminanə, wata ca ŋgwələgi, paa ci ənyi ka zəmənə ka kəŋwə rəŋwə da tii ma'ə.

¹³ Ka ha'ə, kə dəməgərə hara ənji nə'unə ŋga Yahudiinə ka da ghatə goonŋaanə makə naakii. Patə da Barənaba, kə dəməgərə ci aagi jarəwiinəkii da i ci əsə.

¹⁴ Makə nee nyi, manə'unə tii rəgwa goonŋa makə sətə bii Njuni Habara, wata əŋki nyi ka Piita akəŋwacii patə, "Əndə Yahuda nə hə, amma, makə mbu'ya hə aa hanə, maslənəmə hə makə ŋga Yahudiinə. Amma makə ŋga hara slikerənə ndzaa hə. Ya

1:19 1.19 Mat. 13.55. 1:21 1.21 Slənə 9.30. 2:1 2.1-10 Slənə 15.1-19. * 2:1 2.1-2 1 Koor. 15.2; Fil. 2.16; Barənaba: Slənə 4.36; Titusə: 2 Koor. 2.13. 2:2 2.2 2.6,9. 2:4 2.4 1.7; 5.1,13; Slənə 15.1,24; 1 Koor. 9.21. 2:6 2.6 Rooma 2.11. 2:7 2.7 1.15-16; Rooma 1.5. 2:10 2.10 Rooma 15.26. 2:12 2.12 Slənə 11.3.

makə dʒi ha'ə əna, də iitiitə banəku ka hara slikerənə, see a dʒa tii sətə ci Yahudiinə a dʒa tyasa?"

Uppa luupaanə nʒa *Yahudiinə da hara slikerənə

putə nʒa vii goonʒa

¹⁵ Ma inə, Yahudiinə niinə. Əntaa ma'waslyakə ənji niinə makə sətə ci ənjə a 'wa tə hara slikerənə.

¹⁶ Amma kə shii inə pooshi əndə ca mbee ka ndzaanə ka əndə goonʒa akənjwacii Əntanjfə də slənətə sətə bii *bariya, amma see də vii goonʒa ka Yeesu Aləmasiihu. Taa inə maa, ka Yeesu Aləmasiihu vii inə goonʒa, keena shii ndzaanə ka ənji goonʒa akənjwacii Əntanjfə. Dagi vii goonʒa geenə ka Aləmasiihu ndzaa inə ka ənji goonʒa akənjwacii, əntaa də slənətə sətə bii bariya. Aci pooshi əndə ca ndzaanə ka əndə goonʒa akənjwacii Əntanjfə də slənətə sətə bii bariya.

¹⁷ Taa inə Yahudiinə, də vii goonʒa ka Aləmasiihu ciina upaa ndzaanə ka ənji goonʒa akənjwacii Əntanjfə. Də ci baarii inə neenə nə tuu'ina: uushi rənjwə niinə da hara slikerətə ci ənjə a 'wa tə tii ma'waslyakə ənja. Madʒa ha'ə əna, Aləmasiihu ca kərə tiinə ka dʒa 'waslyakəənə nii? Aa'a, pooshi.

¹⁸ Madʒa kə ənəgərə nyi ka slənə ndilə ndilə tə sətə bii bariya nʒa Yahudiinə, ci nə kə tanjəgi nyi sətə bii Əntanjfə ətsa.

¹⁹ Aci ma nya, mantəkii nə nyi akənjwacii bariyatsa, ci bələgi tə nyi. Ma dʒi ha'ə patə, kaa nya ndzaanə da əpinə akənjwacii Əntanjfə. Kə bələgi ənji tiinə da Aləmasiihu ashii ənfwa.

²⁰ Taa nʒahi wanyinə da əpinə amaki, patə da ha'ə əntaa nyi ca əpi, amma Aləmasiihu. Ma əpiinə amaki əndzə'i, də vii goonʒa ka *Uuzənə nʒa Əntanjfə ətə uudəgi tə nyi, ca vəgi əpinaakii ka putaaki.

²¹ Pa nya kagi pwapoonə nʒa Əntanjfə shanjə. Aci maci də nə'u bariya ci əndə ndzaanə ka əndə goonʒa akənjwacii Əntanjfə, kadʒa uushi zabə nə əntənə nʒa Aləmasiihu.

3

*Bariya taa vii goonʒa ka Əntanjfə

¹ Unə ənji Galatiya, pooshi ma'ə hanʒkala goonə ka hakii. Ya əndə kə dzəgunətə ənji koonə nʒa'ə makə sətə ənki Yeesu ashii ənfwa, wu sanjə zagi də hanʒkala goona ha'ə kwa?

² Amma tə'i uushi rənjwə mwayi nyi nya fa amoonə. Aci kə upaa unə Ma'yanə nʒa Əntanjfə. Ya upaa unə sanjə, də slənətə sətə bii bariya saanii? Anii də fa Njuni Habara, una luuva?

³ Mi dʒiikətə tuunə ha'ə kwa? Kə 'watəgyuunə də baawəda nʒa Ma'yanə nʒa Əntanjfə; amma koonə uudəpa a də nʒeerii unə nii?

⁴ A zagi bəzə cibəətə cibuuənə kama kama zabə nii? Ma hiimaaki naaki, pooshi ka zanə zabə.

⁵ Agi viinə nə Əntanjfə koonə Ma'yanaakii, agi slənənə nə ci uushi'iitə ca dʒa hurəshishinə ka ənji ahadoonə əsə. Ya cii kəya dʒa ha'ə sanjə, acii putə nʒa slənə sətə bii bariya saanii? Anii acii putə nʒa vii goonʒa goonə ka ca?

⁶ Datəmə hanʒkala goonə aanə sətə bii malaaba ləkaləkətə agyanə Ibərahiima tuu'ina, "Kə vii ci goonʒa ka Əntanjfə. Putə nʒa vii goonʒaakii əsə nʒirə Əntanjfə tə ci ka əndə goonʒa."

⁷ Makə ha'ə dʒi əna, a shii unə tuu'inə, ma ənjitə vii goonʒa, tii nə tantanyiitə slikerənə nʒa Ibərahiima.

⁸ Kə bagi malaaba ləkaləkətə daga nʒukə oo'i, daga vii goonʒatii nə hara slikerənə a ndzaanə ka ənji goonʒa akənjwacii Əntanjfə. Kə bagi malaaba ləkaləkətə Njuni Habaratsə ka Ibərahiima daga nʒukə oo'i, "Kadə nə Əntanjfə a dʒa barəkaanə ka patənə nʒa slikerənə əsəkə duuniya daciiku."

⁹ Makə vii Ibərahiima goonʒa, kə dʒaanə Əntanjfə ka ci barəkaanə. Ha'ə nə patənə nʒa ənji əsə: madʒa kə vii tii goonʒa ka Əntanjfə, ka tii dʒaanənəkii barəkaanə makə sətə dʒi ci ka Ibərahiima.

¹⁰ Amma, ma patənə nʒa ənjitə ca dʒa hiima tuu'inə, də nə'utə sətə bii bariya mbeənə nə tii ka ndzaanə ka ənji goonʒa akənjwacii Əntanjfə, kəsənə kəshi gənjwanə nʒa

Əntanǝ tǝ tii. Aci kǝ bagı malaaba lǝkalǝkatǝ tuu'ina, "Taa wu nǝ ǝndǝkii patǝ, maǝa manǝ'utǝmǝ ci sǝtǝ bii bariya patǝ, kǝ kǝshi gǝjwanǝ nǝga Əntanǝ tǝ ci ǝtsa."

¹¹ Ma ǝnǝ dǝya, shii amǝ panǝoranǝ oo'i, pooshi ǝndǝ a mbee ka ndzaanǝ ka ǝndǝ goonǝga akǝjwacii Əntanǝ dǝ nǝ'utǝ sǝtǝ bii bariya. Aci kǝ bagı malaaba lǝkalǝkatǝ tuu'ina, "Ma ǝndǝtǝ nǝgirǝ Əntanǝ tǝ ci ka ǝndǝ goonǝga putǝ nǝga vii goonǝgakii, ci na ndzaanǝ da i ǝpinǝ ǝtǝ pooshi ka uǝdnǝ."

¹² Ma bariya, paa ci kǝjnanǝ agyanǝ banǝ, wa ǝndǝ a vii goonǝga ka Əntanǝ. Amma kǝ bii ci makǝ sǝtǝ dǝii manaahǝkii asǝkǝ lǝkalǝkatǝ tuu'ina, "Ma ǝndǝtǝ nǝ'utǝ patǝnǝ nǝga sǝtǝ manaahǝkii asǝkǝ bariya, ci na ndzaanǝ da i ǝpinǝ dǝ putakii."

¹³ Aci ha'ǝ, ma amǝ, kǝ kǝshi bariya taamǝ. Amma kǝ pǝrapaa Yeesu Alǝmasiihu taamǝ. Waatoo, ca nǝgǝrǝvǝ aanǝkii tǝ naalatǝ njaama upaa. Makǝ sǝtǝ dǝii manaahǝkii asǝkǝ malaaba lǝkalǝkatǝ tuu'ina, "Taa wu tsa'agi ǝnji aashi ǝnfwǝ, tǝ'i naalanǝ anǝkii."

¹⁴ Ma dǝii Yeesu Alǝmasiihu ha'ǝ patǝ, kaa barǝkaatǝ bii Əntanǝ viinǝ ka Ibǝrahiima a mbu'ya ka hara slikǝrǝnǝ ǝsǝ dǝcii Yeesu Alǝmasiihu, waatoo kaama upaa Ma'yaatǝ bii Əntanǝ viinǝ kaamǝ, dagi vii goonǝga gaamǝ ka ci.

*Bariya da sǝtǝ bii Əntanǝ viinǝ

¹⁵ Ndǝkǝjushi'inǝkya, takumǝ kaa nya baarǝ koonǝ ǝndǝ'i wabǝnǝ. Maǝa kǝ ǝnji ǝnji bǝra'i wabǝnatii, kǝ kǝjnanǝ tii anǝkii dǝ goonǝga, pooshi ǝndǝ'i ǝndǝ kǝ mbee ka pǝrǝginǝ, pooshi ǝndǝ'i ǝndǝ kǝ mbee ka tsakǝvǝ uushi agikii ǝsǝ.

¹⁶ Ha'ǝ nǝ alǝkawalǝ nǝga Əntanǝ ǝsǝ. Ma alǝkawalǝ nǝga Əntanǝ, ka Ibǝrahiima da slikǝrǝnaakii dǝii ci. Əntaa ka slikǝrǝnǝ bǝzǝkii dǝii ci, amma ka slikǝrǝnǝ rǝjwǝ. Yeesu Alǝmasiihu nǝ slikǝrǝnǝkii.

¹⁷ Viinǝ sǝtǝ mwayi nyi banǝ: kǝ dǝii Əntanǝ ka Ibǝrahiima alǝkawala. Daba'ǝ fǝzǝ gya'ǝ ǝnfwadǝ da makkǝ pu'unǝ vii Əntanǝ bariya ka Yahudiinǝ. Aci ha'ǝ, pooshi bariyaakii shi ka pǝrǝgi alǝkawalǝ nǝga Əntanǝ ka Ibǝrahiima, paa ci shi ka waalagi uushi'itǝ bii Əntanǝ daadǝnǝ ǝsǝ.

¹⁸ Aci maci ma barǝkaanǝ nǝga Əntanǝ, putǝ nǝga nǝ'utǝ sǝtǝ bii bariya, kǝ ndzaa ci ǝtsǝ ǝntaa putǝ nǝga alǝkawalǝtǝ dǝii ci. Amma, ma dǝii Əntanǝ ka Ibǝrahiima barǝkaanǝ, putǝ nǝga alǝkawalǝtǝ dǝii ci ka ci.

¹⁹ Ya makǝ ha'ǝ saǝa, ka mi saǝvǝ vii Əntanǝ bariya ka ǝnja? Ma vii Əntanǝ kaamǝ bariya, ka shii nǝgiragi dǝ 'waslyakǝnǝ panǝoranǝ aa babara. Kǝ ndzaa ci da nǝgeerǝnǝ dǝnjǝ ka saa'itǝ shi slikǝrǝnǝ nǝga Ibǝrahiima ǝtǝ dǝii Əntanǝ alǝkawalǝkii ka ci. Makǝ mbu'ya ci, pooshi bariya da nǝgeerǝnǝ ma'ǝ. Kǝ vii Əntanǝ bariya ka ǝndǝ rǝjwǝ dǝcii malaa'ikanyinǝ, kaa ca ba ka ǝnja. Əndǝ rǝgwa nǝ ǝndǝkii. *

²⁰ Maǝa kǝ fii uni tǝ'i ǝndǝ rǝgwa, kǝ shii unǝ ǝtsa, ahada ǝnji bǝra'i nǝ ci. Amma, ma saa'itǝ dǝii Əntanǝ alǝkawalǝ ka Ibǝrahiima, pooshi ǝndǝ rǝgwa ahadatii, ci rǝjwǝ dyanǝ wabi ka ci.

Slǝnǝ nǝga *bariya

²¹ Ma bii unǝ noonǝ, pooshi bariya gǝjru da sǝtǝ bii Əntanǝ dǝnǝ kwa? Aa'a, ǝntaa ha'ǝ. Aci maci tǝ'i bariyatǝ ca vii ǝpinǝ, kadǝ ka ndzaanǝ nǝ ǝnji ka ǝnji goonǝga akǝjwacii Əntanǝ dǝ nǝ'utǝ bariyaakii.

²² Amma, ma bii malaaba lǝkalǝkatǝ, agi dǝ nǝwanuunaakii nǝ 'waslyakǝnǝ agyanǝ patǝnǝ nǝga *duuniya. Makǝ ha'ǝ dǝii ǝtsa, ma sǝtǝ bii Əntanǝ viinǝ ka ǝnjitǝ vii goonǝga ka Yeesu Alǝmasiihu, ka tii nii kǝya vii.

²³ Ma saa'yatǝ rǝgwa ma'ǝ mawunǝmǝ kaa ǝnjǝ a vii goonǝga ka Yeesu Alǝmasiihu, magwalǝkii nǝjinǝ acii bariya makǝ ǝnji furǝshina. Amma makǝ shi Yeesu, kǝ wunǝgi Əntanǝ keenǝ rǝgwa nǝga vii goonǝga ka ci.

²⁴ Ma ka saa'yakii, kǝ ndzaa bariya makǝ ǝndǝ dzalǝnǝ tiinǝ taabu'u mbu'ya Alǝmasiihu. Ma dǝii ha'ǝ, keena shii ndzaanǝ ka ǝnji goonǝga akǝjwacii Əntanǝ dǝ vii goonǝga.

²⁵ Makǝ wunyi rǝgwa nǝga vii goonǝga ka ci, pooshi bariya da nǝgeerǝnǝ agyaniinǝ ma'ǝ.

²⁶ Unǝ patǝ, manǝjevǝnǝ nǝga Əntanǝ nuunǝ dagi vii goonǝga goonǝ. Lǝbǝ nuunǝ da Yeesu Alǝmasiihu.

3:10 3:10 Dzǝk. 27.26; Yak. 2.10. **3:11 3:11** Hab. 2.4; Rooma 1.17; 3.20. **3:12 3:12** Leew. 18.5; Rooma 10.5.
3:13 3:13 Dzǝk. 21.23; Rooma 8.3; 2 Koor. 5.21. **3:14 3:14** 3.2-5; Yaw. 3.1-2. **3:16 3:16** 'Wat. 12.7; 17.7-8.
3:17 3:17 Shig. 12.40. **3:18 3:18** Rooma 4.14; 11.6. * **3:19 3:19** Rooma 4.15; malaa'ikanyinǝ: Slǝnǝ 7.38,53; Iber. 2.2. **3:20 3:20** Dzǝk. 6.4. **3:21 3:21** Rooma 7.13; 8.2. **3:22 3:22** Rooma 3.9-30; 11.32. **3:23 3:23** 4.3.
3:24 3:24-25 Rooma 10.4. **3:26 3:26** 4.5,7; Yooh. 1.12; Rooma 8.14-17.

²⁷ Aci patənə goonə ətsə dīi ənji koonə bapətisəma n̄ga nə'unə tə Yeesu Aləmasiihu, kə n̄giriunə han̄kalaakii.

²⁸ Ma akənjwacii Əntanjfə, pooshi kama kamaanə ahada Yahudiinə da hara slikərənə, pooshi kama kamaanə ahada maviinə da dimuyinə, pooshi kama kamaanə ahada n̄guyirənə da makinə. Patənə goonə, uushi rənjwə nuunə agi ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu.

²⁹ Makə dīi ci n̄ga Aləmasiihu nuunə, kə ndzaa unə ka slikərənə n̄ga Ibərahiima ətsa. Kadə upaanuunə sətə bii Əntanjfə viinə ka ci da slikərənəakii əsə.

4

¹ Takumə kaa nya tsakə banə koonə: madə ma uuzənə ga dīi asii, taa n̄gahi naakii nə uushi'inə n̄ga dīi patə, amma paa ci ka slənə sətə mwayi ci, makə mava ndzaanəkii.

² Ənji nə nəhənə tə ci, təya dəkəpaa ka ci uushi'inə kama kama, ka ha'ə mbu'yanə uuseratə kapaa dīi ka ci rəgwa n̄ga dā naakii ya.

³ Amə əsə, ha'ə naamə. Ma saa'yatə amə ma'ə makə uuji manjeevənə, kə ndzaa amə ka maviinə n̄ga patənə n̄ga sətə ci əndə shiŋkinə a paslə ganə agi duuniya.

⁴ Amma, makə mbu'ya uuseratə kənjee Əntanjfə, kə sləkəe ci ka Uuzənəakii aagi duuniya. Minə əndə shiŋkinə pwayi tə ci. Ca nə'utə bariya n̄ga Yahudiinə.

⁵ Ma dīi ci ha'ə patə, kaa ca shii pərapaa ənjitə gwaləgi bariya tə tii, kaama ndzaanə ka manjeevənə n̄ga Əntanjfə.

⁶ Kə sləkəe Əntanjfə ka Ma'yanə n̄ga Uuzənəakii aasəkə moodəfaamə ka baariinə oo'i, unə maa, manjeevənəakii nuunə. Ma'yanəkii kavə taamə ka 'waa'wanə tə Əntanjfə, ama ba 'Daadə, Daadaakya'.

⁷ Aci ha'ə, pooshi əndə ma'ə mava ahadoonə. Amma manjeevənə n̄ga Əntanjfə nuunə. Makə dīi unə ka manjeevənəakii, kadə upaanə nuunə patənə n̄ga sətə bii ci viinə ka manjeevənəakii əsə.

Sətə mwayi Bulusə kaa Ikəliisiya a shii

⁸ Ma saa'yatə unə ma'ə mashiimə tə Əntanjfə, kə ndzaa unə makə maviinə n̄ga əntanjfənyinə kama kama.

⁹ Amma, ma əndzə'i, kə shii unə tə Əntanjfə. Ma nee nyi, gəfə banə, Əntanjfə shii tuunə. Də iitiitə saŋə cuuna moo ənəgərənə ka nə'u mazabə uushi ətə pooshi n̄gəeriikəya? Ka mi saŋə cuuna moo ənəgərənə ka ndzaanə ka maviinatəya?

¹⁰ Iitiitə saŋə kavuunə nuunə ka dā kumənyinə n̄ga Yahudiina? Taa kumənə n̄ga zhi'wanə n̄ga əndə'i uusera, taa n̄ga ləgida, taa n̄ga fəza, agi dənə nuunə.

¹¹ Una! Agi buurənə nə nyi tuunə. Ya saŋə, kaa slənəakii aahadoonə a ndzaanə ka uushi zabə nii?

¹² Ndzəkənjushi'inəkya, kə shii unə ndzaanaaki ahadoonə. Taa n̄gahi əndə Yahuda nə nyi, amma pooshi nyi n̄girə naaki nə makə əndə Yahuda. Aci ha'ə tuutəta'ə, dāmə ha'ə makə naaki. Pooshi unə sha bəzəe ka səkəki taa fidyaşə.

¹³ Kə shii unə, ma saa'itə 'watəgi nyi waaza koonə n̄nyuni Habara, də gwakənəakii ka bwaneə ahadoonə upaa nyi rəgwa n̄ga waazanə.

¹⁴ Kə cibuuənə ka putaaki saa'yakii. Maci kaareənə taa kaginə, kadə ka saa'yakii n̄juuna dzə ka kaginə tə nyi. Amma kə liwuunə tə nyi də moodasəkə makə malaa'ika n̄ga Əntanjfə nə nyi, makə Yeesu Aləmasiihu də naakii na.

¹⁵ Aadəma paləgərə moodasəkətə goonə kwa? Aci kə shii nyi weewee, ma saa'yakii, maci kə mbee unə ka n̄gyaaragi hi'u ginuunə ka viinə ka nyi, kadə kə vii unə.

¹⁶ Dama saŋə dīi nyi ka əndə daawaənə goonə makə cii kya ba koonə goŋga?

¹⁷ Ma ənjitə n̄gərəgi han̄kala goonə aashitii, əntaa n̄nyuni uushi mwayi tii koonə. Amma, ma mwayi tii, təkəenə kaamə, koonə nə'u tə tii.

¹⁸ Madə ka n̄nyuni rəgwa, n̄ga'ə nə n̄gərəgi han̄kala n̄ga əndə ha'ə makə ətsa. Ma nyi, ka dənə nə nyi koonə ha'ə taa guci patə, əntaa wata nyi ahadoonə.

¹⁹ Uuji ənjaakya! Agi sa bwaneə nə nyi asəkə moodəfəki ka puta goonə, makə mitə dəsəka ki agi bərakənə. Agi sanə nə nyi bwaneakii asəkə moodəfəki ka ha'ə ka saa'yatə nuuna n̄gərə han̄kala n̄ga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Amma, ma mwayi nyi, kadə ahadoonə nə nyi əndzə'i, acii maci ahadoonə nə nyi, kadə kə n̄jii nya wabə koonə furənjə furənjə. Aci agi buurənə nə nyi tuunə ka shaŋə.

3:27 3.27-28 Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Kwal. 3.9-11. 3:27 3.27 Rooma 6.3; Af. 4.24. 3:29 3.29 3.7,14,18; 4.7. 4:3 4.3 4.9-10. 4:4 4.4-5 3.13; Yooh. 1.14. 4:6 4.6 Rooma 8.15-16. 4:7 4.7 Rooma 4.13; 8.17. 4:8 4.8 1 Koor. 8.4-6. 4:9 4.9-10 Af. 1.21; Kwal. 2.8-23. 4:9 4.9 1 Koor. 8.3; Kwal. 2.15. 4:10 4.10 Dzak. 4.19; Slənə 7.42; Rooma 14.5. 4:12 4.12 1 Koor. 9.19-21. 4:13 4.13 Slənə 16.6; 2 Koor. 12.7. 4:17 4.17 1.7. 4:19 4.19 1 Koor. 4.15.

Makə ndzaanə ɲga Hajara da Saraatu

²¹ Ya unə ətə ca moo kaa *bariya a da ɲwanjuunaakii agyanuunə saɲa, pooshi unə fii sətə bii bariya kwa?

²² Ma bii ca, ma Ibərəhiima, tə'i manjeevənaakii bərə'i. Əndə'ya, mava pwayi ka ci. Əndə'i əsə, dimwa pwayi ka ci.

²³ Ma uuzəətə pwayi mava ka ci, makə ənə caama poo manjeevənə saakii pwayi ki ka ci. Amma, ma uuzəətə pwayi dimwa ka ci, də putə ɲga aləkawalətə dɪi Əntanɲfə pwayi ki ka ci.

²⁴ Ma ətse patə, kə ndzaa ci makə misaali kaamə. Waatoo, ma makiitə bərə'i, kə ndzaa tii makə aləkawalətə bərə'i ətə dɪi Əntanɲfə daga ɲukə. Ma əndə'i rəɲwə agi makiitə bərə'i, waatoo Hajara, kə ndzaa ki makə aləkawalətə dɪi Əntanɲfə anə ɲiɲutə dɪi ləməkii Siina. Maviinə nə manjeeviitə pwayi ki patə. *

²⁵ Kə ndzaa ki makə ɲiɲwə Siina ətə anə hanyinə ɲga Arabiya. Kə ndzaa ki makə Urusaliima ɲga zamananə əsə. Aci ma patənə ɲga əɲjitə də Urusaliima, maviinə ɲga bariya nə tii.

²⁶ Amma, ma Urusaliima ətə dagyə, kə ndzaa ki makə mitə dimwa, ki nə məsənaamə.

²⁷ Aci tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə tuu'ina:

“Ma hə, miitə ma'upaamə pawa, dawə moodasəka.

Ma'ə hə mafamə zəmənə ɲga pawa,

amma dawə kyalaliinə ɲga moodasəka,

acii kadə nə manjeevənaaku a palee ka ɲga ɲuzhiwə.”

²⁸ Ndzəkəɲushi'inəki, ma unə, manjeevənə ɲga Əntanɲfə nuunə tanyi. Aci daga ɲukə dɪi Əntanɲfə aləkawalaakii ha'ə makə ətsa, makə sətə shi ca dɪi agyanə poonə tə Isiyaaku.

²⁹ Ma ka saa'ita, ma uuzəətə pwayi əɲji makə manjeevənə saakii, kə cibee ci ka uuzəətə pwayi əɲji də ɲgeerənə ɲga Ma'yanə ɲga Əntanɲfə. Ci nə tsarəkii ənə ca slənə ahadaamə əndzə'i əsə.

³⁰ Amma iitə bii ləkələkətə ɲga Əntanɲfə? Ma bii ca, “Lakəgi mitə mava da uuzənətə kyakya'ə. Aci pooshi uuzənə ɲga mava na zəmə yi ɲga dɪi, see uuzənə ɲga dimwa daanəkii na zəmə.”

³¹ Ndzəkəɲushi'ina, makə ha'ə dɪi əna, manjeevənə ɲga mitə dimwa naamə, əntaa manjeevənə ɲga mava.

5*Goona kaɲi dimwaanə goonə*

¹ Kə pərapaa Yeesu *Aləmasiihu taamə acii *bariya, kaama ndzaa ka dimuyinə saɲə saɲa. Aciikii ma dānuunə, kəɲaanəmə ndihə, goona kapaa noonə nə ka dā mavaanə ma'ə.

² Fatəmə ɲga'ə. Nyi Bulusə ca ba koonə: madfa kə kapaa unə noonə nə ka dzənə aa babara ka ryaminanə, kə ndzaa ci ətse pooshi sətə ci Yeesu Aləmasiihu a nafa koonə taa gi'u.

³ Takumə kaa nya ənə ka banə koonə əsə: ma əndətə ca kapaa naakii nə ka dzənə aa babara, wa ca nə'utə patənə ɲga bariya dəɲwa'ə.

⁴ Ma unə əɲjinə ca ba, də nə'utə bariya ndzaanə əndə malaabakii akəɲwacii Əntanɲfə, kə lagyuunə noonə nə ashii Yeesu Aləmasiihu. Dzaɲə dzaɲə nuunə da pwapoonə ɲga Əntanɲfə əsə.

⁵ Amma, ma ina, kə kapaa inə hiima geenə tuu'ina: də vii goonɲa ka Yeesu Aləmasiihu ndzaanə əndə malaabakii akəɲwacii Əntanɲfə. Tə ci niinə ka gəranə də ɲgeeriitə vii Malaaba Ma'yanə keenə.

⁶ Madfa ləbə nə əndə da Yeesu Aləmasiihu, taa maryaminakii nə ci, taa paa ci ryaminii patə, pooshi kama kamaanə akəɲwacii Əntanɲfə. Vii ka ci goonɲa nə magadə uushi, kaama mbee ka uudə tə hara əɲji.

⁷ Ma ɲga ɲuka, ɲga'ə njuuna slənə. Wu saɲə ənyi ka təɲaginə tuunə agi nə'u rəɲwa goonɲa?

⁸ Ma hiimatsa, əntaa Əntanɲfə ətə 'wii tuunə dɪi koonə.

4:22 4:22 'Wat. 16.15; 21.3. 4:23 4:23 'Wat. 17.18-19; Rooma 4.17-20; 9.7-9. * 4:24 4:24 Shig. 19.20; Gal. 3.23; 4.1; 5.1; Hajara: 'Wat. 16.1. 4:26 4:26 Ibə: 12.22; Səniinə 21.2. 4:27 4:27 Isaa. 54.1. 4:29 4:29 'Wat. 21.9. 4:30 4:30 'Wat. 21.10. 5:1 5:1 2.4; 4.5,9; 5.3. 5:3 5:3 3.10,12; Rooma 2.25. 5:5 5:5 2.16; Rooma 8.23-25. 5:6 5:6 3.28; 5.22; 6.15; Rooma 4.11; 1 Koor. 7.19; Af. 6.23. 5:8 5:8 1.6-7.

⁹ Kə shii unə, agi banə nə ənji, də uundzə burəjanə fidfyasə əbunə ma'usə ənvwə pasə a gəra.

¹⁰ Makə d̄ii ci ləbə naamə da Slandanaamə, kə shii nyi, ka dzəgərənə nə hiima gaamə ka rəgwa rəjwə. Amma, ma əndətə ca gwazə tuunə, kadə kəsənə nə gəjwanə n̄ga Əntanjfə t̄ə ci, taa ci n̄ə wu patə.

¹¹ Ndzəkəjushi'inəkya, maci haala n̄ga dzənə aa babara n̄ə nyi ka waazanə, kadə pooshi ənji ka cibeenə ka nyi. Maci ha'ə n̄ə nyi ka dzənə də waazanə, ma waazanaaki agyanə əntənə n̄ga Yeesu Aləmasiihu ashi ənfwa, kadə pooshi ka bəzee ka səkə n̄ga ənja.

¹² Ma ənjitə ca gwazə tuunə ha'ə, ma moonaki, wa t̄əya dzə aakəjwa də tasə natii n̄ə dəjwa'ə.

¹³ Ma unə ndzəkəjushi'inəkya, ma 'wii Əntanjfə tuunə, koonə ndzaa ka dimuyinə. Amma uushi rəjwə cii kya ba koonə: goona ba noonə, makə d̄ii unə ka dimuyinə, a slənuunə taa mi patə mwayi shishinuunə. Pooshi. Ma d̄anuuna, uudəshimə, una tsakəshi ahadoonə.

¹⁴ Aci anə wabənə rəjwə libə patənə n̄ga bariya n̄ga Əntanjfə, waatoo, "Uuduu t̄ə əndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na."

¹⁵ Amma, madə agi iidəshinə nuunə makə uushi'inə n̄ga bilinə, nəhəmə noonə na acii goona zama də noonə na.

Slənə n̄ga shishinə da p̄oo n̄ga Ma'yanə n̄ga Əntanjfə

¹⁶ Ma sənə banəki koonə, kapaamə rəgwa kaa Malaaba Ma'yanə a ta koonə kəjwanə, acii goona slən̄yi sətə mwayi shishinuunə.

¹⁷ Aci kə shii unə, pooshi Malaaba Ma'yanə ka luuvə sətə mwayi shishinə n̄ga əndə slənənə. Shishinə n̄ga əndə əsə, paa ci ka luuvə sətə mwayi Malaaba Ma'yanə slənənə. Ma tii ətsə kyakya'ə, agi mabizhinə n̄ə tii. Ci d̄ii pooshi unə ka mbec ka slənə sətə mwayi unə.

¹⁸ Amma, madə Malaaba Ma'yanə ca ta koonə kəjwanə, pooshi *bariya da n̄geerənə anuunə ma'ə.

¹⁹ Ma shishinə n̄ga ənda, pan̄gəranə a babara n̄ə sətə cii k̄əya slənə. Waatoo, aləhiinə, ajijinənə, badawaanə,

²⁰ paaslə uuləminə, mət̄ooyaanə, d̄əkə daawaanə ka ənda, t̄əya d̄aad̄a mabizhinə, sərəha, bəzə səkə, uudənə ka na, təkəshinə da mad̄ee ka mbəzə ahada ənja,

²¹ ətsə hara ənja, kavə n̄ə ka saasa ənvwa, da bwan̄karaanə. Agi d̄aad̄anə n̄ə ənji hara bwaya uushi'inə makə ətsə əsə. Kə shi nya bii koonə njukə, amma takumə kaa nya ənə ka batənə koonə əsə: waatoo, ma ənjitə ca slənə tsarə uushi'iitsa, paa tii na dzə aagi *njwan̄juunə n̄ga Əntanjfə shanjə.

²² Amma, ma slənə n̄ga Malaaba Ma'yanə naakii, wiinə pawaakii: uudəshinə, d̄a mood̄asəkə, ndzaashinə agi jamənə, kəsə ədzəma, nəhə t̄əgunuunə n̄ga ənda, d̄a n̄ga'əənə ka ənja, slənə uushi də rəgwakii,

²³ banee ka na, ətsətə na. Ma tii ətsa, tii n̄ə uushi'iitə vii bariya rəgwa n̄ga d̄anə.

²⁴ Ma ənjitə ləbə da Yeesu Aləmasiihu, kə wa'agi tii suunanyinə n̄ga shishinətii.

²⁵ Makə d̄ii ci Malaaba Ma'yanə ca vii kaamə əpinə, wa ca ta kaamə kəjwanə.

²⁶ Gaama d̄uunətə naamə na, gadaama alə haliminə n̄ga ənja, gadaama d̄aad̄a sərəhə ahadaamə əsə.

6

Tsakəshinə ahada ənja

¹ Ndzəkəjushi'inəkya, madə kə lii unə əndə agi d̄a 'waslyakənə, ma unə ənə ci Ma'yanə n̄ga Əntanjfə a ta koonə kəjwanə, ənyagərəmə də ci kaa ca n̄ə u rəgwa goon̄ga. Amma wabəmə da ci də mood̄a ədzəma. Ma əndətə ca ənyagərə də ci əsə, wa ca nəhə naakii na, acii ga ca kulagərə aagi ndilə ndilə t̄ə 'waslyakənəkii da i ci.

² N̄gəərəshimə tərənə goonə, acii madə agi n̄gəərəshi tərənə goonə nuunə, ci n̄ə kə slən̄yuunə makə sətə wabi Yeesu Aləmasiihu.

5:9 5.9 1 Koor. 5.6. 5:10 5.10 1.7. 5:11 5.11 6.12,14; 1 Koor. 1.23. 5:13 5.13 1 Koor. 6.12; 10.23-24; 1 Piita 2.16. 5:14 5.14 Leew. 19.18; Rooma 13.9. 5:15 5.15 Yak. 4.1-2. 5:16 5.16 5.25; Rooma 8.2-13. 5:17 5.17 Rooma 7.13-23. 5:18 5.18 Rooma 6.14; 7.4. 5:19 5.19-21 Rooma 1.28-32; 1 Koor. 6.9-10; Af. 5.3-5; Kwal. 3.5-8; 1 Tim. 1.9-10; 2 Tim. 3.2-5; 1 Piita 4.3; Səniinə 22.15. 5:22 5.22 Af. 5.9. 5:23 5.23 1 Tim. 1.9; 2 Piita 1.6. 5:24 5.24 2.19; 6.14; Rooma 6.6; Kwal. 3.5; 1 Yooh. 3.6. 5:25 5.25 5.16; 1 Koor. 6.19; Af. 4.30. 5:26 5.26 Rooma 12.10; Fil. 2.3. 6:1 6.1 Mat. 18.15; Yak. 5.19; 1 Koor. 10.12. 6:2 6.2 1 Koor. 9.21; 2 Koor. 11.29.

³ Ma ändətə mambu'urnə bahə baananə tə ci agi ənja, madə kə bii ci, "Pooshi maduunə əndə makə nya", kə ha'u ci də naakii na.

⁴ Ma sətə dəbee, taa wu patə, wa ca tsaamə ndzaanaakii saakii. Madə kə nee ci ka slənaakii n̄ga'ə, wa ca dā moodasəkə ka putakii. Amma gə ca dā moodasəkə acii palee naakii slənə ka n̄ga hara ənji də n̄ga'əənə.

⁵ Acii kadə nə taa wu patə a ba slənaakii.

⁶ Ma ändətə ci ənjə a dzəgunə ka ci wabənə n̄ga Əntanfə, wa ca təkəe ka n̄nyu sətə acii kii patə da ändətə ca dzəgunə ka ci.

⁷ Goona ha'u də noonə na: kə shii unə weewee, pooshi ənji ka ha'unə də Əntanfə. Acii ma sətə ləgii ənda, ci upaanə kii.

⁸ Waatoo, ma ändətə slənyi sətə kadeesəkə ka shishinə, wu nə shikwaakii. Amma, ma ändətə slənyi sətə kadeesəkə ka Ma'yanə n̄ga Əntanfə, əpinə ətə pooshi ka uudənə nə shikwaakii.

⁹ Acii ha'ə, gaama zaarə agi dā n̄ga'əənə ka ənja, acii kə shii amə, madə kə mbu'ya uuserakii, madə mazaarəmə amə, kadə naama upaa shikwa.

¹⁰ Makə ha'ə d̄ii əna, taa guci patə upaa amə rəgwa n̄ga dā n̄ga'əənə, d̄aamə n̄ga'əənə ka patənə n̄ga ənja. Ma palee maa, ka ənjitə ca nə'u tə Yeesu Aləmasiihu makə amə. *

Muudinə n̄ga wabənə

¹¹ Ma ändzə'i, tsaamətəmə madiigərə naahəənə cii kya naahə koonə də ciinəki.

¹² Ma ənjitsə ca ba koonə, see a dzuunə aa babara, kə mwayi tii kaa ənji patə a dā maṇushinə da tii. Acii kə shii tii, maci əntənə n̄ga Yeesu Aləmasiihu ashī ənfwa tanə nə tii ka waazanə, kadə kə cibee ənji ka tii.

¹³ Ma bii nyi ha'ə, acii taa tii ətsə gi aa babara maa, paa tii nə'utə sətə bii bariya n̄ga Yahudiinə patə. Ma ci təya ba koonə tyasə see a dzuunə aa babara, kaa təya shii upaa haṇətənə putə n̄ga luuvuunə goonə tə sətə bii tii koonə.

¹⁴ Amma, ma nya, see uushi rəjwə ca kavə tə nyi, kaa nya upaa haṇətənə, waatoo ənfutə əjki Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə ashikii. Acii də əntənaakii ashī ənfwə d̄ii uushi'inə n̄ga *duuniya akəjwacii kə makə maməətə uushi'inə. Nyi əsə, kə ndzaa nyi makə yadə əpinə amaki akəjwacii uushi'inə n̄ga duuniya.

¹⁵ Taa kə gi əndə aa babara da madzəmə ci maa, pooshi uushi d̄anəkii. Amma, ma səndə ca tsəkə ənda, see ndzaanə ka kura taganə, ci nə magadə uushi.

¹⁶ Ma ənjitə kavə wabəətə aagi hiimatii, ənji n̄ga Əntanfə nə tii tanyi. Wa Əntanfə a vii ka tii ndzaanə jamə, ca dā ka tii n̄ga'əənə.

¹⁷ Daga ənshinə ka dəjə aakəjwa, ga əndə a ənə ka fa maki ma'ə sharjə. Acii tə'i baavənyinə ashiki ca baarii oo'i, mava n̄ga Yeesu nə nyi.

¹⁸ Ndzəkəjushi'inəkya, wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwapoone patə. *Aamiina.

6:3 6.3 1 Koor. 4.7. 6:5 6.5 Rooma 2.6; 14.12. 6:6 6.6 1 Koor. 9.11,14. 6:8 6.8 Yooh. 3.6; 6.63; Rooma 8.6,13.
 6:9 6.9 2 Tees. 3.13. * 6:10 6.10 Yooh. 13.34; Rooma 12.10; 13.8; 14.15; 1 Koor. 8.1; da purəjanə 13; 2 Koor. 8.7-8;
 Gal. 5.6,13-14; Af. 5.2; Fil. 2.2; 1 Tees. 3.12; 4.9; 1 Tim. 1.5; Ibr. 13.1; 2 Piita 1.7. 6:11 6.11 1 Koor. 16.21. 6:12
 6.12 5.2,11. 6:14 6.14 1 Koor. 1.23,29,31; 2.2; Gal. 2.19. 6:15 6.15 5.6; Rooma 6.3-4; 2 Koor. 5.17; Af. 4.24.
 6:16 6.16 Jab. 125.4-5. 6:17 6.17 2 Koor. 4.10.

Ləkaləkətə ŋga Bulusə ka ənji Afisa

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Bulusə. Masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi makə sətə mwayi Əntanfø. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə ənji ŋga Əntanfø də Afisa, ənji goonğa putə ŋga ləbənə goonə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntanfø Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a də koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Barəkaanə ŋga Əntanfø ka ənjaakii

³ Dəlaamə də Əntanfø Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Aci ci kə pukyağərə ci kaamə barəkaanə ka şanğə aasəkə moodəfaamə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu.

⁴ Daga Əntanfø ma'ə matagamə duuniya maa, ta'i ci taamə kaama ndzaanə ka naakii daga ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ta'i ci taamə, kaama şii ndzaanə malaabakii akəŋwaciikii yadə idəpa uushi ashaamə.

⁵ Putə ŋga uufənaakii taamə, kə kavə ci taamə kaama ndzaanə ka manjeevənaakii daci Yeesu Aləmasiihu, makə sətə dīi ci aniya ŋga dānə.

⁶ Dəlaamə də ci putə ŋga maduunə pwapootsaakii, waatoo putə ŋga viitə vii ci kaamə ŋga zabə daci moodə Uzənaakii!

⁷ Də idənə ŋga Uzənaakii upaa amə pərapaanə. Waatoo, kə upaa amə tifyaginə ŋga 'waslyakəənə gaamə. Maduunəkii ka şanğə nə pwapoonə ŋga Əntanfø! †

⁸ Lanğə dīi ci kaamə də patənə ŋga şhiinaakii da mbeenaakii.

⁹ Də şhiinaakii dīi Əntanfø sətə dīi ci aniya ŋga dānə, kə baarii ci kaamə ma'umbee aniyaakii, waatoo ətə dīi ci aniya ŋga mbu'utəginə daci Aləmasiihu.

¹⁰ Ka mbu'utəginə nə ci də aniyaakii madə mbu'ya saa'ikii, kaa ca şii dzatəgi də patənə ŋga uushi'inə ka hakii patə, uushi'iitə dadəgə da ənə ganə a duuniya patə, Aləmasiihu a ndzaanə ka gawa.

¹¹ Agi slənənə nə patənə ŋga uushi'inə makə sətə mwayi Əntanfø. Ci ta'i taamə, kaama ndzaanə ka ənjaakii agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu. Ma ətsə patə, putə ŋga moonakii, makə sətə dīi ci aniya daga ka 'watəginə.

¹² Ma inə ənə ndzaanə ka təkəŋwanə ŋga ka nə ka Aləmasiihu dīya, a dələenə də duunuunə ŋga Əntanfø.

¹³ Ma unə əsə, makə fii unə tə tantanyitə habara, waatoo, Nynyi Habara ənə kira koonə luupaanə, kə vii unə goonğa ka Aləmasiihu. Wata Əntanfø a dāvə sagidaakii aashuunə də vii koonə Malaaba Ma'yanə ətə dīi ci aləkawalə ŋga viinə.

¹⁴ Putə ŋga upaanə gaamə tə Ma'yanə ŋga Əntanfø, ci ca baarii kaamə paŋğəraŋə oo'i, ka upaanə naamə sətə dīi ci aləkawalə ŋga viinə ka ənjaakii. Ətsə baarii kaamə əsə oo'i, ka viinə nə Əntanfø dimwaanə ka ənjaakii. Dəlaamə də duunuunaakii!

Də'wa ŋga Bulusə kaa ənjə a şii ŋgeerənə ŋga Əntanfø

¹⁵ Putə ŋga ətsə ha'ə dīya, agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanfø, acii kə fii nyi habara ŋga vii goonğa goonə ka Slandanə Yeesu, da makə sətə cuuna uufə tə patənə ŋga ənji ŋga Əntanfø.

¹⁶ Paa nyi bədii agi kuyiriinə tə Əntanfø putə goonə, nya buurətə tuunə agi də'waaki,

¹⁷ nya kədii acii Əntanfø ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, waatoo, maduunə Dəsənaamə dagə, kaa ca vii koonə Ma'yanaakii ətə ca kavə tuunə ka ndzaanə macicirəkii, ca baarəgi koonə goonğaənə ŋga Əntanfø, koonə şii tə ci.

¹⁸ Agi kədiinə nə nyi kaa nuunə a şii ŋunənə, una nee ka bərənaakii, koonə şii taa mi nə kanətə 'wii ci tuunə ka ci. Ŋga'ə ka nyi əsə koonə şii taa mi nə maduunə barəkaanaakii ətə dīi ci aləkawalə ŋga viinə ka ənjaakii;

¹⁹ una şii taa iitə nə lanğənə ŋga ŋgeerənaakii ashaamə ənə vii goonğa. Ma ŋgeerənaakii ənə ca slənə ashaamə, mbərə mbərə nə ci da ŋgeeriitə

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1; Afisa: Slənə 18.19-21; 19.1. **1:3 1.3** 2.6; 2 Koor. 1.3. **1:4 1.4** 5.27; Yooh. 15.16; 17.24; 2 Tees. 2.13. **1:5 1.5** Yooh. 1.12. **1:6 1.6** Mat. 3.17; Rooma 5.2; Kwal. 1.13. † **1:7 1.7** pərapaana: Kwal. 1.13-14; idəna: Rooma 3.25-26; 1 Koor. 10.16; Af. 2.13; Kwal. 1.20; 1 Yooh. 5.7; Ibr. 8.6; pwapoonə: Af. 2.7. **1:9 1.9-10** 1.22; Kwal. 1.16.20. **1:11 1.11** 1.4; Rooma 8.28-29. **1:13 1.13** 4.30; 2 Koor. 1.22; Kwal. 1.5. **1:14 1.14** 2 Koor. 1.22. **1:16 1.16** Kwal. 1.3. **1:17 1.17** 5.17; Waf. 2.6; Kwal. 1.9-10. **1:18 1.18** 4.4; Kwal. 1.12. **1:19 1.19-20** 2 Koor. 13.4; Kwal. 2.12.

²⁰ slönyigi ci saa'itë maḍee ci ka Aləmasiihu agi maməətə ənja, ca ndzaneë ka ci dagyë da ciizəmakii.

²¹ Ma dagyë, Aləmasiihu ca ɗa ɗwanjuunə aɗyanə patənə ɗga uushi'iitə agintanɗə ɗa i əpinə amatii, taa iitə nə baawəɗatii patə. Kə palee məghəwənənə ɗga ləməkii ka taa ɗgutə ləmə ɗanə a duuniya, da duuniyatə na shi aakəɗwa patə.

²² Patənə ɗga uushi'inə, kə kavə Əntanɗə kaa təya ndzaanə atsaə səɗə Aləmasiihu, ca ndzaanə ka Slandanə ɗga patənə ɗga uushi'inə. Tə ci kavə Əntanɗə ka ndzaanə ka nə ɗga Ikəliisiya.

²³ Ma Ikəliisiya, shishinə ɗga Aləmasiihu nə ci. Kə ndzaa ci manakii pasə də ndilə ndilətə ndzaanaakii. Ma Aləmasiihu, ci ca mbu'utəgi də patənə ɗga uushi'inə. †

2

Ənənə ka upaa kura əpinə

¹ Ma ɗga ɗukə, maməətəkii njuunə asəkə əɗzəmuunə putə ɗga ghatə fanə goonə tə Əntanɗə da 'waslyakəənə goonə.

² Ma ka saa'ikii, kə nyi'uunə bwaya rəɗwa ɗga *duuniya, una nə'u ɗwanɗə ɗga ginaajinyinə asəkəntanɗə, ci ca tsəku ənjitə pooshi ka fanə tə Əntanɗə.

³ Patənə gaamə, ha'ə makə ətsə njaamə ahadatii, ama ndzaanə makə sətə kaḍeesəkə kaamə, ama slənə sətə kaḍeesəkə ka shishinaamə, makə sətə mwayi amə. Amə maa, ka gəgərənə naamə maḅətsəkə ɗga Əntanɗə makə ɗga hara ənji duuniya.

⁴ Amma larɗə nə Əntanɗə agi nəhə təgunuunə ɗga ənja. Larɗə ka dərəva əsə uu'i ci taamə.

⁵ Ma saa'itə njaamə maməətəkii asəkə əɗzəmaamə putə ɗga ghatə fanə gaamə, kə vii ci kaamə kura əpinə ləbə da Aləmasiihu. Shiimə oo'i, də pwapoonə ɗga Əntanɗə upaa unə luupaanə.

⁶ Dagi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu maḍee ci kaamə da i ci, ca dzaneë kaama da i ci dagyə.

⁷ Ma ɗii ci ha'ə, kaa ca baarii ɗuunuunə ɗga pwapoonaakii ka ca'ə ndəɗwə ndəɗwə. Ma ətsa, dagi uud'əənə uu'i ci taamə dacia Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Aci də pwapoonə ɗga Əntanɗə upaa unə luupaanə dagi vii goonɗa goonə. Ma ətsa, viinə ɗga Əntanɗə,

⁹ əntaa putə ɗga gazhi'waanə goonə shaɗə. Ma ɗii ci ha'ə, acii ga taa wu a lyaaməgi.

¹⁰ Əntanɗə tagii taamə makə sənə ɗii amə, ama upaa kura taganə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu, kaama ɗa dagwa sləna. Ma dagwa slənəkii, kə uuɗi ci tasəkapaanə kaamə, kaama slənə.

*Ləbənə gaamə rəɗwə agi nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹¹ Buurətəmə oo'i, ma unə, əntaa *Yahudiinə nuunə, ənjitə yadə *ryaminyanə nuunə. Maryamina ənji nə Yahudiinə. Ci ɗii ɗgirə tii tuunə ka uushi zaḅə. Wiitə boo, ma ryaminyaatsa, ɗga shishinə tanə, də ciinə ci ənjə a ɗa. *

¹² Ma ɗga ɗukə, pooshi unə shii tə Aləmasiihu. Pooshi unə ɗji ahada mataɗə ənji ɗga Əntanɗə. Pooshi unə ahada ənjitə ɗii Əntanɗə ka tii aləkawala. Kə ndzaa unə ɗanə a duuniya, pooshi sətə kii unə nuunə ɗavə, pooshi unə shii tə Əntanɗə əsə. †

¹³ Amma ma ɗga əna, ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu. Dzaɗə da Əntanɗə njuunə, amma kə əncəhatəgi ci duunə kədəhə putə ɗga idənə ɗga Aləmasiihu. †

¹⁴ Aci Aləmasiihu ci saakii kira kaamə ndzaanə jamə də kavənə tə Yahudiinə da hara slikerənə kaa təya ndzaanə uushi rəɗwə. Də shishinəkii uulagi ci dʒəga ɗga daawaatə ɗji ahadatii. §

1:20 1.20 Slənə 2.33; Kwal. 3.1. **1:21 1.21** 6.12; Rooma 8.38; Gal. 4.8-9; Kwal. 1.13,16,20; 2.9,10,15,20. **1:22** 1.10; 4.15; 5.23; Jab. 8.7; Kwal. 1.18; 2.19. † **1:23 1.23** 2.14,16,18; 4.1-16,25; 5.30; 1 Koor. 12.4-11,27; Kwal. 2.19; 3.15; manakii pasə: 3.19; 4.10. **2:1 2.1** 2.5. **2:2 2.2** 6.12; Yooh. 12.31; 14.30; Slənə 26.18; 1 Yooh. 2.16. **2:3 2.3** 5.6,8; Rooma 1.28; Kwal. 3.6. **2:4 2.4** Rooma 8.39; 9.16; Yak. 5.11. **2:5 2.5** 2.8; Rooma 3.24; 6.13; Kwal. 2.13. **2:6 2.6** 1.3; Kwal. 2.12; 3.1. **2:7 2.7** 1.7; Rooma 5.20. **2:8 2.8** Mat. 20.15; Yooh. 4.10; Slənə 15.11; Gal. 2.16. **2:9 2.9** Rooma 3.28; 1 Koor. 1.31; 2 Tim. 1.9; Tit. 3.5. **2:10 2.10** Tit. 2.14. **2:11 2.11-13** Rooma 11.17. * **2:11 2.11** 5.8; ryaminyanə: Gal. 5.6; Fil. 3.3. † **2:12 2.12** Rooma 9.4; 1 Koor. 15.19; Kwal. 1.21-22; 1 Tees. 4.13; pooshi ahada ənjitə ɗii Əntanɗə ka tii aləkawala:2.19. † **2:13 2.13** 2.17; 3.6; idəna: 1.7; Gal. 1.4. § **2:14 2.14** ndzaanə jamə: 2.16; 4.3; Kwal. 1.20; uushi rəɗwə 1.23; Rooma 10.12; 1 Koor. 12.13; Gal. 3.28.

¹⁵ Kə uulagi ci bariya da alə'aadanyinə nga Yahudiinə kaa ca shii kabətə kura ənja ahada Yahudiinə da hara slikerənyinə, təya ndzaa uushi rəjwə agi ləbənətii da ci. Də ha'ə kira ci ka tii ndzaanə jamə.

¹⁶ Də əntənaakii ashi ənfwa ngərəgi ci daawaanə ahadatii. Də əntənaakii ha'ə əsə gəjūtəgi ci də slikerənyinə patə, təya ndzaanə shishinə rəjwə, ca ənyatəgi də tii aabii Əntanjə.

¹⁷ Ma shi ci, ka waaza Njunyi Habara nga ndzaanə jamə ahada ənji da Əntanjə. Waatoo kə shi ci ka putə goonə, unə hara slikerənə ətsə nji dzadə dzadə da Əntanjə. Kə shi ci əsə ka Yahudiinə ətə dīi kədəhə kədəhə da ci.

¹⁸ Amə patə, Yahudiinə da hara slikerənə, dacia Aləmasiihu upaa amə Malaaba Ma'yanə. Də ci upaa amə mbu'unə aabii Dəsənaamə.

¹⁹ Aci ha'ə, ma unə hara slikerənə, əntaa məshipətə ənji taa mu'uminə nuunə ma'ə. Ma nga əna, slanji hanyinə nuunə da ənji nga Əntanjə. Toonə nuunə agi ənji yaakii.

²⁰ Kə ndzaa unə makə banjwata kii ənji aanə faara. Ma faarakii, tii nə masləkee ənji da anabiinə. Aləmasiihu nə ma'fuunə faaratə ca vii ngeerənə ka banjwakii.

²¹ Ci kəsətə banjwa patə ka hakii, banjwakii a gərə, ca ndzaanə ka malaaba ya ətə dīi ənji ka Slandana.

²² Agi ləbənə goonə da ci ghənyi Əntanjə tuunə ka hakii patə da hara ənji ka ha rəjwə. Ma hatsa, asəkəkii nə Ma'yanə nga Əntanjə.

3

Slənə nga Bulusə ka putə nga hara slikerənə

¹ Putə nga ətsə ha'ə, agi d'anə nə nyi də'wa ka Əntanjə. Ma nyi Bulusə, əndə fureşhina nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi ka puta goonə hara slikerənə. *

² Weewee kə fii unə oo'i, kə dīi Əntanjə pwapoonaakii nga vii ka nyi slənəna, kaa nya slənə ka putə goonə.

³ Kə ngiragi Əntanjə ma'umbee aniyaakii, ca baarəgi ka nyi. Kə naahəcii nyi gi'u agyanə ətsa.

⁴ Madə ka janjgatənə nuunə sətə nyaahə nyi, ka shiinə nuunə oo'i kə paaratəgi nyi də ma'umbee uushi agyanə Aləmasiihu.

⁵ Ma nga njukə, pooshi ənji sha bii ka əndə shinjinə ma'umbee sətə. Amma ma nga əna, kə ngiragi Əntanjə ka malaaba masləkee ənjaakii da anabiinə də Ma'yanaakii.

⁶ Ma ma'umbee səkii, ci nə: kə upaa hara slikerənə da *Yahudiinə patə tə barəkaatə dəkəpaa Əntanjə ka ənjaakii. Kə ndzaa tii rəjwə. Patə da i tii, agi upaanə nə tii sətə dīi Əntanjə aləkawalə nga viinə dacia Yeesu Aləmasiihu dagi fa Njunyi Habara. †

⁷ Ma Njunyi Habara, kə kavə Əntanjə tə nyi ka ndzaanə ka əndə slənəkii. Ətsə patə, pwapoonaakii dīi ci ka nyi dagi slənə nga ngeerənaakii.

⁸ Taa njahi nyi palee də ətənə ahada ənji nga Əntanjə, patə da ha'ə ka nyi dīi Əntanjə pwapoone nga kərə Njunyi Habara agyanə lajənə nga məghərəvənə nga Aləmasiihu ka hara slikerənə. ‡

⁹ Də pwapoonaakii əsə sləkee ci ka nyi, kaa nya kavə patənə nga ənji kaa təya nee makə sətə cii kəya mbu'utəgi də aniyaakii. Ma Əntanjə əndə taga patənə nga uushi'inə, kə dəkəpaa ci ma'umbee aniyaakii fəzənyinə aarə'u aarə'u.

¹⁰ Ma dīi ətsə patə, kə madiigərə malaa'ikanyinə da uushi'iitə dadagyə a shii dacia Ikəliisiya oo'i, lajə ka dərəva nə hiima nga Əntanjə.

¹¹ Də ha'ə mbu'utəgi Əntanjə də aniyaakii dacia Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu, makə sətə shi ca dīi aniya nga d'anə.

¹² Dagi vii goonja gaamə ka Aləmasiihu da ləbənə gaamə da ci dīi amə da baawəda nga dzənə aabii Əntanjə yadə ngwalənə.

¹³ Aci ha'ə, agi kədiinə nə nyi tuunə, tuutətə'a, ga ma'yanuunə a ngwalə acii nee unə nya sa cibə ha'ə makə ənə ka putə goonə. Ma cibəətsə patə, ka shii kərə duunə aakəjwa.

*Shii uudənə nga *Aləmasiihu*

2:15 2.15 2 Koor. 5.17; Kwal. 2.14. **2:16 2.16** 1.23; Rooma 5.10; Kwal. 1.20-22. **2:17 2.17** Isaa. 57.18-19; Slənə 2.39. **2:18 2.18** 3.12; Rooma 5.2. **2:19 2.19** 2.12; 3.6; Ibər. 12.22-23. **2:20 2.20** Mat. 16.18; 1 Koor. 3.10-11; Səniinə 21.14. **2:21 2.21** 1 Koor. 3.16. **2:22 2.22** 1 Piita 2.5. **3:1 3.1-3** Kwal. 1.25. * **3:1 3.1** əndə fureşhina: 4.1; Fil. 1.7; Kwal. 4.18; Filim. 1.9. **3:3 3.3** 3.6. **3:4 3.4** Rooma 16.24; 2 Koor. 11.6. **3:5 3.5** Kwal. 1.26. † **3:6 3.6** ma'umbee səkii: 1.9-10; 2.13-14,18-19; 3.9-11; Rooma 16.25; Kwal. 1.26-27. ‡ **3:8 3.8** palee də ətənə: 1 Koor. 15.8-10; Gal. 1.13-16; Fil. 3.6-8; 1 Tim. 1.12-16. **3:9 3.9** 1.4. **3:10 3.10** 1.21,23. **3:12 3.12** Rooma 5.2; Ibər. 4.16; 10.19. **3:13 3.13** Kwal. 1.24.

¹⁴ Putê nga ətse ha'ê cii kya gərə'waanê akəŋwacii Daadê.

¹⁵ Ci ca dəkê ləmê ka taa ngutê slikərənê dadagyê da a duuniya.

¹⁶ Agi kədiinê nê nyi aciiikii kaa ca dfa slənê dê maduunê baawədaakii, ca vii koonê ngeerənê a ədzəmuunê ka shaŋə daciai Ma'yanaakii.

¹⁷ Agi kədiinê nê nyi əsə, kaa Aləmasiihu a upaa ha nga ndzaanê a ədzəmuunê dagi vii goonŋa goonê. Ha'ə əsə, agi kədiinê nê nyi aciiikii kaa taa mi patê cuuna dfa, ca ndzaanê agi uufənê.

¹⁸ Madfa kə dīi ha'ə, ma unê da patənê nga ənji nga Əntaŋfə, ka upaanê nuunê ngeerənê nga paaratəginê oo'i, ma uufənê nga Aləmasiihu, bwarə dərəva, magərəkii dərəva, kurəŋə dərəva əsə.

¹⁹ Ma uufəənê ci Aləmasiihu a uufə taamə, pooshi ənji ka uufəgi shiinê patê agyanəkii. Amma nga'ə ka nyi koonə shii, una shii ndzaanə manakii pasə dē ndilə-ndilətə ndzaanə nga Əntaŋfə.

²⁰ Ma Əndənê ca slənê ashaamə dē ngeerənaakii, tə'i ci da baawəda nga dfa kaamə uushi palee ka sətə caama kədii taa sətə caama hiima. Duunətaamə tē ci.

²¹ Wa Ikəliisiya a duunətə tē ci agi ləbənətii da Yeesu Aləmasiihu taa guci patê ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

4

*Uushi rəŋwə nê ənji nə'unə tə *Aləmasiihu*

¹ Acii ha'ə dīi əna, nyi əndə furəshina putê nga slənaaki ka Slandana, agi kədiinê nê nyi tuunê koonə dzə aakəŋwa dē ndzaanê makə sətə 'wii Əntaŋfə tuunê koonə ndzaanê.

² Taa guci patê, hətəpaamə nuunê, goona dfa purətə hanjakaanə, ndzaamə dē sə'watənə, baarəmə uufənə goonə dē tsaakəshinə ahadoonə.

³ Damə gazhi'waanə nga kəsəpaa gəshinə goonə makə sətə vii Malaaba Ma'yanə ka ənjaakii, una ndzaanə agi jamənə.

⁴ Tə'i shishinə rəŋwə da Malaaba Ma'yanə rəŋwə, makə sətə dīi tə'i uushi rəŋwə caama ka nê nga upaanə, waatoo, ətə 'wii Əntaŋfə taamə kaama upaa.

⁵ Rəŋwə nê Slandana, rəŋwə nê vii goonŋa gaamə da bapətisəma əsə. *

⁶ Rəŋwə nê Əntaŋfə, ci nê Dənə nga patənə nga ənji shiŋkinə, ci əsə nê Slandanə nga uushi'inə patə, ci ca slənə ashī patənə nga ənja, tə'i ci ashitii əsə.

⁷ Amma taa wu ahadaamə, kə upaa ci viinə hədə hədə makə sətə vii Aləmasiihu ka ci, kaa ca slənəgi.

⁸ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i,

“Makə jaalii ci agyanə ənji daawaanaakii,

kə ŋgirə ci aadəgyə da tii,

ca dfa viinə ka ənji shiŋkinə.”

⁹ Ya əna, ya “kə ŋgirə ci aadəgya,” mi sanə cii kəya baara? Ci ca baarə, kə jimagerə ci aahanə aa panə zəku'i.

¹⁰ Ma əndətə jima aa panə, ci nê əndətə ŋgirə aadəgyə, ca pitəgi səkəntaŋfə kaa ca mbu'u taa dama patə.

¹¹ Ci nê əndətə dīi viinə nga slənə kama kama ka ənji shiŋkinə. Ca vii ka hara ənji slənə nga ndzaanə ka masləkəe ənja. Hara ənji, ca vii ka tii slənə nga ndzaanə ka anabiinə, hara ənji təya ndzaanə ka ənji waaza Njuni Habara, hara ənji pastiinə da maliminə.

¹² Ma dīi ci ətse patə, kaa ca shii tasəkəpaa ənji nga Əntaŋfə, kaa təya slənə ka ci, ka shii ghənənə dē shishinə nga Aləmasiihu, waatoo Ikəliisiya.

¹³ Ətsə patə, kaama shii ndzaanə rəŋwə agi vii goonŋa gaamə da shiinə gaamə tə *Uuzənə nga Əntaŋfə, ama ndzaanə ka mazəŋa ənja, ama ndzaanə gherətə makə nga Aləmasiihu.

¹⁴ Ma dīi ətse patə, acii gaama dīi uura manjeevənə, ama dzəgərə ka fa wabənə nga bwaya ənja, təya gəpətə taamə dē jarəwiitə ci təya latə, təya kavə taamə ka əgənə makə mēda taa dama patə.

3:14 3:14 6.18-19. 3:16 3:16 Kwal. 1.11. 3:17 3:17 Yooh. 14.23; Af. 5.2; Kwal. 1.23; 2.7. 3:18 3:18 Kwal. 2.2. 3:19 3:19 1.23; 5.2,25; 2 Koor. 5.14; Kwal. 2.9-10. 3:20 3:20 Kwal. 1.29. 4:1 4:1 3.1. 4:2 4:2 5.2; Kwal. 3.12-13. 4:2 4:2 Rooma 8.13; Gal. 6.8; Kwal. 3.9. 4:3 4:3 2.14-16; Kwal. 3.14-15. 4:4 4:4 1.23; 2.18. * 4:5 4:5 Yooh. 10.16; 1 Koor. 8.6; bapətisəma: Mat. 28.19; Rooma 6.3-4. 4:6 4:6 1 Koor. 12.6. 4:7 4:7 Rooma 12.3,6; 1 Koor. 12.11. 4:8 4:8 Jab. 68.19. 4:9 4:9 Yooh. 3.13. 4:10 4:10 1.23. 4:11 4:11 1 Koor. 12.28. 4:12 4:12 1 Koor. 14.26. 4:13 4:13 Kwal. 1.28. 4:14 4:14 1 Koor. 14.20; Ibər. 5.13-14; Yak. 1.6.

¹⁵ Ma dæbee, uudfashaamə, amə wabə goonḡaanə, kaama shii gərənə agi ləbənə gaamə da Aləmasiihu taa ka ngutə rəgwa patə, makə dīi ci, ma Aləmasiihu, nə nḡa lkəliisiya nə ci.

¹⁶ Daciiḡi dīi shishinə patə maguḡukii ka hakii də tsakənə nḡa taa ngutə məḡuḡunə. Acii madə kə slənyi taa ngutə baladzanə nḡa shishinə makə sətə dæbee ca slənə, ka gərənə nə shishinə nḡa'ə, ca dzə də ḡhənə naakii nə dagi uudfənə.

Uḡaa kura əpinə agi ləbənə da *Aləmasiihu

¹⁷ Wanyinə ka banə koonə agi ləmə nḡa Slandana, goona dzə aakəḡwa də ndzaanə makə nḡa hara ənja. Acii tə'i hara ənji ətə pooshi ndzaanatiḡ kadəesəkə ka Əntanḡə, hiimatii patə, pooshi ka nafənə.

¹⁸ Agi təkunə nə hanḡalatii patə. Ma əpiitə ci Əntanḡə a vii, paa tii ka upaanə, acii kə ndaləḡi tii də moodəfətii, purətə-hanḡaliinə nə tii əsə.

¹⁹ Pooshi ayinə ma'ə agitii. Kə dzəgərə tii aagi bwaya ndzaanə də dfaada taa ngutə tsarə nḡa ajjiinəənə yadə əpi səka.

²⁰ Ma ətsa, pooshi gi mbərə mbərə da sətə jigunyuunə ashi Aləmasiihu.

²¹ Kə shii nyi kə jigunyi ənji koonə agyanəkii. Makə dīi ci ənji nə'unə tə ci nuunə, kə jigunyi ənji koonə goonḡaatə ashi Yeesu.

²² Kə bii ənji koonə, bwaseemə ka iirə ndzaanə goonə. Goona slənə makə nḡa nḡukə. Acii ma iirə ndzaanə goonə, ci ca kavə tuunə ka suuna uushi'inə nḡa jirakənə, ca saawee koonə.

²³ Ma ədzəmuunə da hanḡala goonə, tyasə see a ndzaa ci kurakii.

²⁴ Nḡəramə kura ndzaanə, koonə ndzaa ka ənji goonḡa, malaabakii, waatoo kura taganə nḡa Əntanḡə, koonə pusha tə ci.

²⁵ Acii ha'ə, pooshi ma'ə jaarakənə. Taa wu patə, wa ca wabə goonḡaanə. Acii amə patə, ənji rəḡwə naamə ka hakii agi shishinə nḡa Aləmasiihu.

²⁶ Madə kə bəzhi səkuunə, goona luuvə kaa mabətəsəkə goonə a kavə tuunə ka dfa 'waslyakəənə. Ga uusəra a kula agyanə mabətəsəkə goonə.

²⁷ Goona kapaa rəgwa ka *Seetanə.

²⁸ Ma mahəra, wa ca bwasee ka hərənə, ca slənə naakii saakii də rəḡwakii kaa ca shii upaa də naakii saakii, ca mbee ka tsakənə də maaghiinə.

²⁹ Goona dfa məza wabənə. Amma ma dānuuna, dfa mə wabətə ca tsakə ənja, ca ḡhənə tə tii makə sətə dībə, kaa sətə cuuna ba a ndzaanə dagwakii ka ənjitə ca fa tuunə.

³⁰ Goona bəzee ka səkə nḡa Malaaba Ma'yanə; acii ci nə sagida nḡa Əntanḡə ashuunə, ci na baarii o'o'i nḡa Əntanḡə nuunə ka uusəra nḡa muudinə.

³¹ Bwaseemə ka patənə nḡa bwaya bwayaanə, da əndənə nḡa moodəfa, da bəzə səka. Goona waazə taa dzaanashinə ahadoonə taa sərəha.

³² Amma ma dānuuna, dfa mə nḡa'əənə ahadoonə, una ndzaanə də nəhə təgunuunə, una tyaafyagishi makə sətə tifyagi Əntanḡə tuunə noonə dacii Aləmasiihu.

5

Ndzaanə agi camənə

¹ Makə dīi ci moodə manjeevənə nḡa Əntanḡə nuunə, tyasə see a ndzaa unə makə naakii.

² Ndzaamə agi uudfənə makə sətə uu'i Aləmasiihu taamə, vigi ci nəkii ka Əntanḡə ka putə gaamə. Kə ndzaa ci makə sataka da nḡunyi mədədəranə. Satakakii əsə uudfagi səkə nḡa Əntanḡə. *

³ Makə dīi ci ənji nḡa Əntanḡə nuunə, pooshi dībə aaləhiinə taa ngutə tsarə nḡa ajjiinəənə taa sərəhə uushi nḡa əndə a shigi ahadoonə.

⁴ Goona wabə sə nḡa ayinə. Pooshi dībə məza wabənə taa dfa buurənə də aləhiinə a shigi da moonə. Ma dæbee, kuyiriimə tə Əntanḡə.

4:15 4.15-16 5.2. 4:15 4.15 1.22. 4:16 4.16 1.23; 2.21-22; 4.13,25; Kwal. 2.19. 4:17 4.17-18 5.8; Rooma 1.21; 1 Piita 1.14. 4:19 4.19 Kwal. 3.5. 4:23 4.23 Rooma 12.2. 4:24 4.24 'Wat. 1.26-27; 2 Koor. 5.17; Kwal. 3.10. 4:25 4.25 4.16; Zak. 8.16-17; Kwal. 3.8-9. 4:26 4.26 Yak. 1.19-20. 4:28 4.28 1 Tees. 4.11. 4:29 4.29 5.4; Kwal. 3.8; 4.6; Yak. 3.10. 4:30 4.30 1.13-14; Isaa. 63.10; Gal. 5.25. 4:32 4.32 Mat. 6.14; 18.22-35; Kwal. 3.12-13. 5:1 5.1 Mat. 5.48; 1 Yooh. 3.1. 5:2 5.2 3.17-18; 4.2,15-16; 1 Koor. 8.1; 2 Koor. 5.14; Gal. 6.10; Fil. 2.2; Kwal. 2.2; 3.14-15; sataka: Gal. 1.4; Ibor. 10.5-10. 5:3 5.3-5 Gal. 5.19-21. 5:3 5.3 Kwal. 3.5. 5:4 5.4 4.29; Kwal. 3.8.

⁵ Shiimə oo'i, ma ma'aləhiinə, taa ənji də ajjiiənənə, taa ənji sərəhə uushi nga ənja, pooshi tii ka upaa ha nga ndzaanə agi nwanjuunə nga Aləmasiihu da nga Əntanjə. Acii ma sətə ci ɛndə a sərəhə agyanəkii, kə ndzaa səkii ka uuləmaakii ətsa.

⁶ Ga taa wu a kavə tuunə ka luuvə jirakənə. Putə nga uushi'iitə ha'ə nə mabətəsəkə nga Əntanjwa a kulya aagyənə ənjitə pooshi ka fanə tə ci.

⁷ Acii ha'ə, ga taa mi a ləbə duunə da tsarə nga ənjitsa.

⁸ Ma nga njukə, agi təkunə shuuna nji. Amma ma nga əna, makə kə ndzaa unə ka ənji nga Slandana, agi camənə nuunə. Acii ha'ə, tyasə see a ndzaa unə ka ənji nga camənə.

⁹ Acii camənə ca poo taa ngutə tsarə nga dagwa uushi. Ci ca poo də uushi də rəgwakii, da goonjaanə əsə.

¹⁰ Damə gazhi'waanə nga shii sətə ca uudəgi səkə nga Əntanjə.

¹¹ Ga taa mi a kavə tuunə ka də sətə pooshi ka tsakənə tə ənja, waatoo, uushi'inə nga təkunə. Amma ma d'anuuna, ngiragimə səkii pangərənjə ka camənə.

¹² Ayi-ayi maa ka shanjə nə dazə uushi'iitə ci təya d'aaɗa ma'umbeekii.

¹³ Madə kə ngiragi ənji patənə nga uushi'iitə ka camənə, ka neenə nə ənji ka uushi'inəkii pangərənjə.

¹⁴ Acii bərənə ca baarəgi taa mi patə pangərənjə. Ci d'ii bii ənji oo'i,

“Matsəfə n'nyinə, vədəhu,
madətə ka ha nga wa,
kaa Aləmasiihu a bərə aashiku.”

¹⁵ Acii ha'ə, ngərətəmə hanjala. Goona ndzaanə makə madfiikə ənja, amma ndzaamə ka mafyarə ənja.

¹⁶ Taa ngutə saa'i patə, slənəgimə ka n'nyinə rəgwa, acii ma zamanana, bwayakii.

¹⁷ Goona ndzaanə makə nga ənjitə yadə faryanə, amma damə gazhi'waanə nga paaratəgi də sətə ci Slandanə a moo una də.

¹⁸ Goona kagi nuunə ka sa ənvwə. Ma ətsa, ka bərapaanə nə ci tuunə. Amma ma d'anuuna, wa Malaaba Ma'yanə a ndzaanə pasə a ədzəmuunə.

¹⁹ Wabəshimə ahadoonə də kaala wanyanə kama kama ka dələnə də Slandana. Kamə wanyanə ka Slandana də dələnə də ci a ədzəmuunə.

²⁰ Kuyiriimə tə Əntanjə Dəsənaamə putə nga patənə nga uushi'inə. Kuyiriimə tə ci taa guci patə agi ləmə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

Wabənə ka makinə da nguyirənə

²¹ Faməshimə ahadoonə putə nga d'uunətənə goonə tə Slandana.

²² Ma unə makina, baneemə ka nuunə akənjwacii nguyirənə goonə makə sətə cuuna banee ka nuunə akənjwacii Slandana.

²³ Acii ma ngura, ci nə ɛndə da baawəɗa agyanə minaakii, makə sətə ndzaa Aləmasiihu da baawəɗa agyanə Ikəliisiya. Aləmasiihu ci saakii nə Maluu nga Ikəliisiya, waatoo shishinəkii.

²⁴ Acii ha'ə, tyasə see a fa makinə tə nguyirənətii makə sətə ci Ikəliisiya a fa tə Aləmasiihu.

²⁵ Unə nguyirənə əsa, uudəmə tə makinə goonə makə sətə uu'i Aləmasiihu tə Ikəliisiya, vigi ci əpinaakii ka putakii,

²⁶ ca kubəgi də ma'inə da də wabənaakii, ca laabagi ka Əntanjə. †

²⁷ Ma d'ii ci ha'ə, kaa ca ngərətə Ikəliisiya da məghərəvənətə patə makə madfanə camə yadə sə nga idəpaanə ashitə, yadə baavə ashitə, pooshi bwaya uushi ashitə əsə.

²⁸ Ha'ə nə nguyirənə əsə. Wa təya uudə makinatii makə sətə ci təya uudə shishinətii. Ma ngurətə ca uudə minaakii, naakii nə uu'i ci ətsa.

²⁹ Pooshi ɛndə sha kaaree ka shishinəkii, amma ka viinə nə ci ka shishinəkii zəma, ca hadəgi, makə sətə ci Aləmasiihu a də ka Ikəliisiya.

³⁰ Acii ma amə, toonə naamə ahada ənji nga shishinəkii.

³¹ Tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkətə oo'i,

5:5 5.5 Rooma 5.17. 5:6 5.6 Rooma 1.18; Af. 2.3; Kwal. 2.4,8; 3.6. † 5:8 5.8 nga njukə: 2.3,11-12; 4.17-18,22; Kwal. 3.7; Tit. 3.3; agi camənə: Yooh. 8.12; Kwal. 1.13; 1 Piita 2.9. 5:9 5.9 Gal. 5.22-23. 5:10 5.10 Rooma 12.2; 1 Tees. 5.22. 5:13 5.13 Yooh. 3.20-21. 5:14 5.14 Isaa. 26.19; 60.1; Rooma 13.11; Yak. 5.8. 5:16 5.16 Kwal. 4.5. 5:17 5.17 1.17; Rooma 12.2. 5:18 5.18 Wab. 23.31-35; Rooma 13.13. 5:19 5.19-20 Jab. 33.2-3; Kwal. 3.16-17; Iber. 13.15. 5:21 5.21-6.9 Kwal. 3.18-4.1; 1 Piita 2.18-3.7; 1 Tim. 2.1-13; Tit. 2.1-10; 1 Yooh. 2.12-17. 5:21 5.21 1 Piita 5.5. 5:22 5.22-24 Kwal. 3.18; Tit. 2.5; 1 Piita 3.1. 5:22 5.22 1 Koor. 14.34-35. 5:23 5.23 1.22; 1 Koor. 11.3. 5:25 5.25-28 1.23; Kwal. 3.19; 1 Piita 3.7. 5:25 5.25 3.19. ‡ 5:26 5.26 bapətisəma: Rooma 6.3-4; Tit. 3.5; Iber. 10.22. 5:27 5.27 1.4; 2 Koor. 11.2; Fil. 1.10; Kwal. 1.22. 5:30 5.30 1.23; 1 Koor. 12.27. 5:31 5.31 'Wat. 2.24.

“Putakii ha'ə, wa ɲgure a bwasee ka dii da mæci,
ca læbə tii da minaakii, tɔya ndzaa shishinə rəɲwə.”

³² Ma paaratəgi nyi, agi wabəətsa t'əi wabənə asəkə wabənə davə. Waatoo, ma paaratəgi nyi, agyanə Aləmasiihu da Ikəliisiya cii kəya wabə.

³³ Amma unə maa, da i koonə də wabəətsa! Taa ɲgutə ɲgure patə, tyasə see a uufə ci tə minaakii makə naakii na. Taa ɲgutə minə patə əsə, tyasə see a fa ki tə ɲgurii.

6

Manjeevənə da mapoo tə tii

¹ Unə manjeevənə, makə dii ci ənji nə'unə tə Slandanə nuunə, famə tə mapoo tuunə. Ci nə matahu uushi ɲga d'anə.

² Wiinə *bariya ɲga təkəɲwanə ətə da i aləkawalə agyanəkii, waatoo “Fawə tə duu da muu.

³ Madə kə fii hə tə tii, ka d'anə nə ndzaanaaku ɲga'ə, ha gərə əpinə asəkə duuniya.”

⁴ Unə dəsənətii əsə, goona faazee ka səkə ɲga manjeevənə goonə ɲga zabə. Amma ma d'anuuna, gərətəmə tə tii agi nə'unə, una dzalətə tə tii də dzəgunənə.

Wabənə ka maviinə da slanji na

⁵ Unə maviina, hətəpaamə nuunə ka slanji nuunə, una fa tə tii ka shaɲə. Damə ha'ə də rəɲwə a moodəfuunə. Ma ətsa, ka *Aləmasiihu cuuna d'a.

⁶ Goona d'a ha'ə wata ka rəgwa ginətii, kaa tɔya shii dələginə duunə. Amma ma d'anuunə, d'amə tə sətə ci Əntanɲə a moo də rəɲwə a moodəfuunə, makə dii ci maviinə ɲga Aləmasiihu nuunə.

⁷ Damə slənə goonə də moodəfəka makə dii ci ka Slandanə cuuna slənə. Əntaa wata ka əndə shiŋkinə.

⁸ Buurətəmə oo'i, ka viinə nə Slandanə shikwa taa ka wu, maviinə da dimuyinə patə putə ɲga dagwa slənətii.

⁹ Unə slanjiinə ɲga maviina, kərəmə tə maviinə də rəgwakii. Goona dza ka tii ɲgwalənə shaɲə. Buurətəmə oo'i, unə da maviinə goonə patə, ɲga Slandanə rəɲwə nuunə. Dayə nə ci. Ci na d'a gəɲwanə taa ka wu patə yadə d'a kama kamaanə.

Sə ɲga paginə ɲga Əntanɲə

¹⁰ Yoo, wiinə səndə cii kya uudəpaagi koonə: wanyinə ka banə koonə, kəɲəmə ndihə ndihə agi læbənə goonə da Slandana, una kəɲə d'agi mad'fuunə ɲgeerənaakii.

¹¹ Tasəkamə də sə ɲga paginə ɲga Əntanɲə patə, koonə shii mbee ka kəɲənə ndihə, una dzagi jarəwiinə ɲga *Seetanə.

¹² Aci ma panə gaamə, əntaa da ənji shiŋkinə caama pa, amma da bwaya uushi'iitə agintanɲə da i əpinə amatii da ginaajinyinə da əntanɲənyinə caama pa agi mandə zamanana.

¹³ Aci ha'ə, ɲgərəmə sə ɲga pagitəsə vii Əntanɲə koonə patə, koonə ɲgavə, koonə shii mbee ka sə'watə panə ɲga ənji daawaanə uusera ɲga panə. Ma ətsa, ka uudənə nə panə, unə ma'ə kəɲə ndihə ndihə yadə ɲgwalənə.

¹⁴ Aci ha'ə, ndzaamə matasəkakii agi goonɲaanə goonə makə sətə cuuna əgəgi ɲuunə. Ndzaamə ka ənji goonɲa əsə, makə sətə cuuna ɲgərəvə kəjeerə tibisa a ədzəmuunə;

¹⁵ una ndzaanə matasəkakii makə sətə cuuna ɲgavə fiibinə aasəfuunə ka kərə Njunyi Habara ɲga ndzaanə jamə.

¹⁶ Taa guci patə, ɲgərəmə vii goonɲa goonə makə sətə cuuna ɲgərə kərəma aacii unə. Aci də ci mbee nuunə ka kəlagi patənə ɲga avənyinə ɲga Seetanə.

¹⁷ Luumə luupaanə, una ɲgavə, makə sətə cuuna ɲgavə dara kəɲu ila aa nuunə. ɲgərəmə wabənə ɲga Əntanɲə, una slənəgi. Aci ci nə ɲgila purəjanə ətə ci Malaaba Ma'yanə a vii koonə.

¹⁸ Damə ətsə patə agi də'wa, una kədii tsəkənə tuunə aaci Əntanɲə. Damə də'wa taa guci patə, makə sətə vii Malaaba Ma'yanə koonə baawəda ɲga d'anə. Ndzaamə də məgigi ndihə, goona gugudə, d'amə də'wa taa guci patə putə ɲga patənə ɲga ənji ɲga Əntanɲə.

5:32 5.32 Səniinə 19.7. 6:1 6.1 Kwal. 3.20. 6:2 6.2-3 Dzak. 5.16. 6:4 6.4 Kwal. 3.21. 6:5 6.5-8 Kwal. 3.22-25; 1 Tim. 6.1-2; Tit. 2.9-10; 1 Piita 2.18-21. 6:6 6.6 1 Koor. 7.22. 6:8 6.8 2 Koor. 5.10; Kwal. 3.24-25. 6:9 6.9 Kwal. 3.25; 4.1; Yak. 2.1. 6:10 6.10 Yooh. 15.5; 1 Koor. 16.13. 6:11 6.11-17 2 Koor. 10.4; 1 Tees. 5.8; Isaa. 59.17. 6:11 6.11 Yak. 4.7. 6:12 6.12 1.21; 2.2; 1 Piita 5.8-9. 6:13 6.13 Rooma 13.12. 6:14 6.14 Isaa. 11.5. 6:15 6.15 Isaa. 52.7; Rooma 10.15. 6:17 6.17 Isaa. 40.2; Ibər. 4.12. 6:18 6.18-19 3.14; Luka 18.1; Slənə 4.29; Rooma 15.30; Kwal. 4.2-4.

¹⁹ Damə də'wa ka putaaki əsə, kaa Əntanjə a shii vii ka nyi wabənə nga banə ka ənja, kaa nya shii wabənə yadə ngwalənə, nya bagi ka ənji sətə ma'ə tii mashiimə agi Njunyi Habara.

²⁰ Ma nyi, taa ngahi a furəshina nə nyi, madəbama nga Yeesu nə nyi putə nga Njunyi Habaraakii. Damə də'wa ka putaaki, kaa nya shii mbee ka wabənə yadə ngwalənə agyanəkii makə sətə dəbee nya də.

Muudinə nga wabənə

²¹ Ma Tikikusə, moodə ndzəkənjunə nə ci, əndə slənə də goonja ka Slandana əsə, ka banə nə ci koonə habaraaki, una shii makə sətə ci slənaaki a dzə aakəjwa. *

²² Ci dīi cii kya sləkee koonə ka ci, kaa ca dzə ka banə koonə habara geenə patə, ca shii tsakə koonə ngeerənə.

²³ Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a vii ndzaanə jamə ka patənə nga ndzəkənjushi'inə ənji nə'unə, təya kavə tuunə ka uufəshinə, təya tsakə koonə vii goonjaanə. †

²⁴ Wa Əntanjə a də pwapoonə ka patənə nga ənjitə ca uufə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu də uufəətə pooshi ka əntənə.

6:20 6.20 3.2; 2 Koor. 5.20; Kwal. 4.4. * **6:21 6.21** Tikikusə: Slənə 20.4; Kwal. 4.7-8; 2 Tim. 4.12; Tit. 3.12. † **6:23 6.23** ndzaanə jamə: 2 Koor. 13.11.

Lakalakatə nga Bulusə ka ənji Filipi

¹ Wiinə lakalakatə ca dzə daciai inə Bulusə da Timooti ənji slənə nga Yeesu *Aləmasiihu. Agi nəhəpaanə niinə tuunə ənji nga Əntanjfə asəkə vəranə nga Filipi, patə da matakəŋwanyinə goonə, da ənji tsakənə tuunə asəkə İkəliisiya. Ma una, ləbə nuunə da Yeesu Aləmasiihu. *

² Wa Əntanjfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a da koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Də'wa nga Bulusə ka ənji Filipi

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanjfəaaki taa guci patə cii kya buurətə tuunə.

⁴ Taa guci patə cii kya da də'wa ka putə goonə patə əsə, agi danə nə nyi də moodasəkə,

⁵ acii daga ka 'watəginə ka ca'ə ka əndzə'i nuunə agi tsakənə tə nyi, nya waaza Njunyi Habara.

⁶ Əntanjfə 'watəgi də njunyi slənətsə a ədzəmuunə. Kə shii nyi ndilə ndilə, ka dzənə nə ci aakəŋwa də da slənəkii see mada uugi, waatoo, saa'itə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

⁷ Nga'ə nya buurətə tuunə patə makə ətsa, acii mazaanəmuunə ka nyi. Amə patə, kə nee amə ka nga'aanə nga Əntanjfə, nyi a furəshina, da saa'itə wabi nyi agyanə Njunyi Habara akəŋwacii gəŋwanə, nya baarii goonəganəkii.

⁸ Kə shii Əntanjfə oo'i, tantanyinə kə uu'i nyi tuunə patə dərəva, makə sətə uu'i Yeesu Aləmasiihu taamə.

⁹ Ma kədiinaaki acii Əntanjfə, wa uudənə goonə a gərə aakəŋwə aakəŋwa, una shii goonəganə, una taarapaagi də sətə dibə agi taa mi patə.

¹⁰ Mada kə dīi ha'ə, ka mbeenə nuunə ka tagi sətə palee də nga'əənə, koonə mbee ka ndzaanə makətsəkii, yadə idəpaa uushi ashuunə uusəratə nə Aləmasiihu a ənya, †

¹¹ una slənə də rəgwakii agi patənə nga ndzaanə goonə. Yeesu Aləmasiihu ca vii baawəda nga da tsarə slənətsa kaa ənjə a harətə da duunətənə də Əntanjfə.

*Aləmasiihu nə əpinaaki

¹² Ndəkəŋjushi'ina, nga'ə ka nyi una shii oo'i, ma sənə kulii anəki, kə cakə tə dzənə nga waaza Njunyi Habara aakəŋwa.

¹³ Acii ha'ə, ma soojiinə ətə ca nəhə yi ŋwanjuunə da patənə nga hara ənji ganə, kə shii tii oo'i, ma dīi nyi magwaləkii a furəshina, putə nga nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁴ Ha'ə maa, ma ndzaanaaki a furəshina, kə cakə da ŋgeerənə ka laŋənə nga ənji nə'unə agi vii goonəgatii, təya tsakə dzənə aakəŋwa də waaza Njunyi Habara yadə ŋgwalənə.

¹⁵ Tantanyinə, tə'i hara ənji agitii ca waaza də sərəhənə ka nyi da ka madfə də mabizhinə. Amma tə'i hara ənji ca waaza də ədzəmə rəŋwə, kaa təya mbu'utəgi də Njunyi Habara nga Aləmasiihu taa ka wu patə.

¹⁶ Ma ci təya da ha'ə, agi uudənə. Acii kə shii tii oo'i, kə kavə Əntanjfə aaciiki tə slənə nga baarii goonəganə nga Njunyi Habara.

¹⁷ Ma ənjitsə ca waaza də sərəhənə ka nyi əsə, əntaa də ədzəmə rəŋwə ci təya waaza Njunyi Habara nga Aləmasiihu, amma putə nga uudə natii na. Ma nə tii ka hiimanə, ka tsakəvənə nə tii ka nyi cibəəne cii kya cibə a furəshina.

¹⁸ Pooshi haala! Acii taa də bwaya hiima, taa də njunyi hiima ci ənjə a waaza patə, agi fanə nə ənji wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ha'ə, ka moodasəkə nə nyi, ka tsakənə nə nyi da moodasəkə əsə,

¹⁹ acii kə shii nyi, ma muudinəkii patə, ka kapaanə nə ənji tə nyi putə nga də'wa goonə da putə nga tsakənə nga Ma'yanə nga Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Agi kanə nə nyi nəki də patənə nga ədzəməkii, paa nyi ka da sətə ca dəvə ka nyi ayinə. Amma taa guci patə, ma palee maa, agi saa'ina, ka waazanə nə nyi yadə ŋgwalənə, ənjə a shii duunuunə nga Aləmasiihu. Ma shiinə ənji duunuunə nga Aləmasiihu, daga ndzaanaaki patə, taa nyi ma'ə da i əpinə, taa daga əntənaaki.

* **1:1 1.1** Timooti: 1 Koor. 4.17. **1:3 1.3** Rooma 1.8-10; 1 Koor. 1.4; 1 Tees. 1.2-3. **1:6 1.6** 1.10; 2.13. **1:7 1.7** 2 Koor. 7.3; Af. 3.1. **1:8 1.8** 1 Koor. 16.24; 2 Koor. 5.14. **1:9 1.9** Kwal. 1.9-10. † **1:10 1.10** Rooma 12.2; Af. 5.27; Ibər. 5.14; uusəratə nə Aləmasiihu a ənya: 1 Koor. 1.8; 2 Koor. 5.10; Fil. 1.6; 2.16. **1:11 1.11** Yooh. 15.8; Yak. 3.17. **1:12 1.12** Af. 3.1; 2 Tim. 2.9. **1:15 1.15-17** 2 Koor. 2.17. **1:19 1.19** Rooma 15.30.

²¹ Ma nya, Aləmasiihu nə əpinaaki. Sakwa nyi kə əŋki dīi, kə ndzaa ci ka nyi ka riiba.

²² Amma, maa kə ndzaa nyi da i əpinə a maki, ka dānə nə nyi slənə ətə palee də nafanə. Aciī ha'ə, mashiimə nyi tādā ngutə taginəki ahada əntənə da ndzaanə da i əpinə a maki.

²³ Kə təkəgi hiimaaki bəra'i: ŋga'ə ka nyi nə dzənə ka ndzaanə da Aləmasiihu ka hakii. Aciī dzənə ka ndzaanə da ci palee də kadefesəkənə ka nyi ka shaŋə.

²⁴ Amma gədfə ndzaanaaki da i əpinə a maki ka putə goonə.

²⁵ Kə shii nyi ha'ə makə ətsa. Ha'ə əsə, kə shii nyi, ka ndzaanə nə nyi da i əpinə a maki, nya ndzaanə ahadoonə patə, kaa nya tsakə koonə ŋgeerənə ŋga dzənə aakəŋwa, una ndzaa da moodfasəkə agi vii goonŋa goonə.

²⁶ Madā kə dīi ha'ə, ka upaanə nuunə rəgwa ŋga haŋətənə tə Aləmasiihu putaaki ka shaŋə saa'itə nii kya ənə aahadoonə.

²⁷ Ma mađuunə uushi palee, nə'utəmə makə sətə bii Njuni Habara ŋga Aləmasiihu. Maa dīi unə ha'ə, madā kə shi nyi aahadoonə, taa mashimə nyi əsə, ka fanə nə nyi makə sətə kəŋaanuunə ndihə ndihə də ədzəmə rəŋwə da hiima rəŋwə, una dā gazhi'waanə agi Njuni Habara kaa əŋjə a vii goonŋa.

²⁸ Goona ŋgwələ acii əŋji daawaanə goonə taa gi'u. Ci na baarii ka tii oo'i, ka zamaginə nə Əntaŋfə də tii, amma ka luupaa tuunə. Ma ətsə patə, daciī Əntaŋfə ca shigi.

²⁹ Aciī ma una, əntaa wata vii goonŋa ka Aləmasiihu tanə vii Əntaŋfə koonə rəgwakii, amma koonə sa cibə ka putaakii.

³⁰ Yoə, wanaamə kə ləbəgərə agi sa ciba, ama ciŋə agikii. Ma cibəətsa, mbərə mbərə da ətə shuuna nee ka nyi agikii. Ndilə ndilə əsə ci nə ənə dīi nyi agikii əndzə'i, makə sətə fii unə.

2

*Nə'u dərəpə ŋga Yeesu *Aləmasiihu*

¹ Kə shii unə, ləbə nuunə da Aləmasiihu; weewee tə'i unə da ŋgeerənə a ədzəmuunə putakii. Weewee agi baneenə nə uudənaakii ka ədzəmuunə. Ləbə nuunə da Malaaba Ma'yanə əsə, agi dānə nuunə ŋga'aanə, una nəhəshi təgunuunə.

² Aciī ha'ə, agi kədiinə nə nyi acii unə, koonə ndzaanə ka ma rəŋwə, una uudəshi, hiima goonə da aniya goonə a ndzaanə rəŋwə əsə. Maa kə dīi unə ha'ə, ka tsakənə nuunə uudəgi səkəki ka shaŋə.

³ Taa mi cuuna slənə patə, goona dā putə ŋga uudə noonə nə taa haŋətə noonə na. Amma baneemə ka noonə na, una ŋgərə əŋji patə makə kə palee tii koonə.

⁴ Taa wu patə, wa ca dā sətə ca nafa taa tə wu patə. Ga ca ndzaa ka dā see sətə ca nafa tə naakii na.

⁵ Nə'umə dərəpə ŋga Yeesu Aləmasiihu agi ndzaashinə goonə.

⁶ Ma ca, taa ŋgahi uushi rəŋwə nə tii da Əntaŋfə,

patə da ha'ə maŋgərəmə ci baawəfaakii

kaa təya ndzaa mbərə mbərə da ci.

⁷ Amma kə bwasee ci ka ətsə ha'ə,

ca ndzaa mbərə mbərə da mava,

əndə shiŋkinə shigi ci,

ndilə ndilə əndə shiŋkinə nji ci ahada əŋja.

⁸ Kə fii ci tə Əntaŋfə, ca banee ka nəkii. Ha'ə kə əŋki ci.

Əntənəkii maa, gwa'avənə tə ci aashi ənfwa.

⁹ Putakii ha'ə, kə kapaa Əntaŋfə tə ci dzakə agyanə uushi'inə patə,

ca vii ka ci məghərəvənə palee ka

taa ngutə tsarə ŋga məghərəvənə.

¹⁰ Də ha'ə, taa mi patə dadagyə,

da anə hanyinə,

da ka hatə dīi maməətə əŋja,

ka gərə'waanə nə tii,

təya dūunətə tə ci,

1:21 1.21 Gal. 2.20; Kwal. 3.3-4. 1:23 1.23 2 Koor. 5.8-9. 1:27 1.27 Kwal. 1.10; 1 Tees. 2.12. 1:30 1.30 Slənə 16.19-40; Fil. 1.13. 2:2 2.2 Yooh. 13.34; 1 Koor. 1.10-11; Gal. 6.10; Af. 5.2; 1 Yooh. 4.12. 2:3 2.3 Rooma 12.10; Gal. 5.26. 2:4 2.4 1 Koor. 10.24. 2:5 2.5 Yooh. 13.15; Rooma 13.14; 15.5. 2:6 2.6 Yooh. 1.1-2; 17.5; Ibər. 1.3. 2:7 2.7 Yooh. 1.14; Rooma 8.3; 2 Koor. 8.9; Ibər. 2.14,17. 2:8 2.8 Yooh. 10.17; Ibər. 5.8; 12.2. 2:9 2.9 Slənə 2.33; Af. 1.21; Ibər. 1.4. 2:10 2.10-11 Isaa. 45.23; Yooh. 5.23; Rooma 10.9; Səniinə 5.13.

11 tɔya ba furɛŋɛ ɛsɛ oo'i,
Slandanɛ nɛ Yeesu Alɛmasiihu,
ka ɔuunɛtɛnɛ dɛ ɛntanɣɛ Dɛsɛnaamɛ.

Ndzaanɛ nɛ ɛnji nɛ'unɛ makɛ bɛrɛnɛ ka duuniya

12 Kafashinyinaakya, ma saa'itɛ nyi ahadoonɛ, kɛ njuunɛ a fa wabɛnaaki. Ma ɛndzɛ'i, pooshi nyi ahadoonɛ. Amma dɛmɛ aakɛŋwa dɛ tsakɛ fanɛ. Dɛmɛ aakɛŋwa dɛ slɛnɛ, una nɣwalɛ acii ɛntanɣɛ dɛ ɛdzɛmɛ rɛŋwɛ, koonɛ upaa taa mi patɛ agi luupaanɛ goonɛ.

13 Dɛmɛ aakɛŋwa dɛ ɔanɛ ha'ɛ, makɛ dɛi ci, ɛntanɣɛ ci saakii ca slɛnɛ a ɛdzɛmuunɛ, kaa ca kavɛ tuunɛ ka moo slɛnɛ uushi'inɛ ɛtɛ kadɛɛsɛkɛ ka ci, ca vii koonɛ nɣɛɛrɛnɛ nɛ slɛnɛginɛ dɛ uushi'inɛkii ɛsɛ.

14 Taa mi patɛ cuuna ɔa, goona ɔa dɛ nɣunɣunɛnɛ taa dɛ mabizhinɛ,

15 koonɛ shii ndzaanɛ yadɛ idɛpaa uushi ashuunɛ, una ndzaa makɛtsɛkii, una ndzaa ka nɣunyi manjɛevɛnɛ nɛ ɛntanɣɛ yadɛ 'waslyakɛnɛ ashitii. Ahada ɛnji *duuniya nuunɛ; bwaya ɛnja, manɣɛrɛkiki ɛnji nɛ tii. Ahadatii nuunɛ ka bɛrɛnɛ makɛ tikisanyinɛ agintanɣɛ,

16 una kɛsɛpaa tɛŋɛ tɛŋɛ tɛ wabɛtɛ ca vii ɛpinɛ. Madɛ kɛ dɛi unɛ ha'ɛ, ka upaanɛ nɛ nyi rɛgwa nɛ ɔa moodasɛkɛ ka shanɛ uusɛratɛ nɛ Alɛmasiihu a ɛnya, acii mandzaamɛ gazhi'waanaaki da slɛnaaki ka uushi zabɛ ahadoonɛ.

17 Ma vii goonɛ goonɛ, ka ndzaanɛ nɛ ci makɛ sataka ɛtɛ cuuna ɔa ka ɛntanɣɛ. Mbu'u idɛnaaki nɛ ɛnjɛ a nɣɛrɛ, ɛnjɛ a tsakɛnɛ aagi satakakii. Madɛ kɛ dɛi ha'ɛ, ka tsakɛnɛ nɛ nyi tuunɛ patɛ agi da moodasɛka.

18 Ha'ɛ nuunɛ ɛsɛ, kɛ dɛbɛɛ una tsakɛ tɛ nyi agi ɔa moodasɛka.

Wabɛnɛ agyanɛ i Timooti da Apafɛrɛoodita

19 Yoo, madɛ kɛ luuvɛ Slandanɛ Yeesu, agi kanɛ nɛ nyi nɛki nɛ ɛnɛ nɛ slɛkɛnɛ koonɛ ka Timooti kɛdɛhɛ, kaa ca kira ka nyi habara goonɛ, nya ndzaa ka mabanɛɛ ma'yanɛ.

20 Pooshi ɛndɛ ganɛ makɛ ci, acii see ci daanɛkii aashiki ca buurɛ tuunɛ ka shanɛ.

21 Hara ɛnji patɛ, see slɛnɛ uushi'itɛ ca kadɛɛsɛkɛ ka tii kavɛ tii nɛtii aagikii, makavɛmɛ tii nɛtii ka slɛnɛnɛ ka Yeesu Alɛmasiihu.

22 Ma Timooti, kɛ shii unɛ dɛ noonɛ nɛ tɛ nɣunyi ndzaanaakii, kɛ waazii inɛ Nɣunyi Habara da ci, kɛ slɛnyi ci da nyi agi slɛnɛkii makɛ sɛtɛ ci uuzɛnɛ a slɛnɛ tii da dɛi.

23 Acii ha'ɛ, madɛ kɛ fii nyi sɛtɛ na uudɛpaa anɛki, tɛ ci cii kya ka nɛ nɛ slɛkɛnɛ ka ci aahoonɛ pii.

24 Amma kɛ gi'i nyi tɛ Slandana, kɛ shii nyi ndilɛ ndilɛ oo'i, nyi ka nɛki maa, ka ɛnɛnɛ nɛ nyi aa hoonɛ kɛdɛhɛ.

25 Ma ndzɛkɛnɣushi'inaamɛ Apafɛrɛoodita, kɛ slɛnyi ci da nyi, ina cinɛ dɛ gazhi'waanɛ ka putɛ nɛ Nɣunyi Habara. Kɛ ndzaa ci ka ɛndɛ slɛkɛnɛ goonɛ agi tsakɛnɛ tɛ nyi ka saa'itɛ mwayi nyi tsakɛnɛ tɛ nyi. Kɛ nɛɛ nyi kɛ dɛbɛɛ nya slɛkɛɛ ka ci aahoonɛ.

26 Acii nɛ'ɛ'ɛ ka ci ka shanɛ kaa ca nɛɛ koonɛ patɛ. Makɛ fii ci, kɛ mbu'i gwakɛnaakii aa limuunɛ, kɛ ma'i hanɣalaakii ka shanɛ.

27 Weewee kɛ gwaki ci tanyi, fidyasɛ mbɛɔaanɛ kaa ca ɛntɛ. Amma kɛ nyihɛ ɛntanɣɛ tɛgunuunaakii. ɛntaa wata naakii, amma da i naaki nyihɛ ɛntanɣɛ tɛgunuunɛ, acii gadɛ mabɛtɛsɛkɛ a gadɛgi tɛ nyi.

28 Acii putakii, kɛ mwayi nyi ka shanɛ tɛ slɛkɛnɛ ka ci, koonɛ ɛnɛ ka neenɛ ka ci, una ɔa moodasɛka, mabɛtɛsɛkaaki ɛsɛ a galee.

29 Acii ha'ɛ, luumɛ tɛ ci dɛ moodasɛkɛ ka shanɛ putɛ nɛ Slandana, una gadɛɛ ka tsarɛ nɛ ɛnjitsa.

30 Acii fidyasɛ mbɛɔaanɛ kaa ca ɛntɛ putɛ nɛ slɛnɛnɛ ka Alɛmasiihu. Maneemɛ ci ka ɛpinɛakii makɛ uushi. Ma dɛi ci ha'ɛ, kaa ca shii uudɛpaa dɛ tsakɛnɛ goonɛ tɛ nyi ka madɛbamoonɛ.

3

Ndzaanɛ ka ɛndɛ goonɛ akɛŋwacii ɛntanɣɛ

1 Ndzɛkɛnɣushi'inɛkya, wiinɛ sɛndɛ ciina uudɛpaagi koonɛ: ma ɔanuuna, ɔamɛ moodasɛkɛ agi lɛbɛnɛ goonɛ da Slandana. Pooshi dzawɛ ka nyi nɛ ɛnɛnɛ ka dzɛkwatɛ naahɛ koonɛ uushi'iitsa. Maa kɛ dɛi nyi ha'ɛ, ka ndzaanɛ nɛ hanɣala goonɛ ka hakii.

2:13 2:13 1.6; Yooh. 15.5; Rooma 7.18; 15.18; 1 Koor. 12.6; 15.10; 2 Koor. 3.5. 2:15 2:15-16 1.10; Dzɛk. 32.5; Dan. 12.3; Mat. 5.14; 10.16; 1 Koor. 1.31; 2 Koor. 1.14; Gal. 2.1-2; Af. 5.8; 1 Tees. 2.19. 2:17 2:17 Rooma 15.16; 2 Tim. 4.6; 1 Yooh. 3.16. 2:18 2:18 3.1; 4.4. 2:19 2:19 1.1. 2:20 2:20 Slɛnɛ 16.2. 2:21 2:21 2 Tim. 4.10. 2:25 2:25 4.18. 2:29 2:29 1 Koor. 16.16,18. 3:1 3:1 2.18.

² Nəhəmə noonə nə acii mənğərəkikinyinə, ədiitsa, ənjitə kəñaanə wata agyanə dzəgunənə nğa *ryaminyanə, waatoo, laala kuvə'unə nğa shishinə.

³ Amə nəndə da tantanyiitə ryaminyanə. Acii makavəmaamə naamə ka tsarə nğa ryaminaatsatii. Amma paslənə gaamə tə Əntanǝfə dāgi tsakənə nğa Malaaba Ma'yanə, da da moodasəkə agi ləbənə gaamə da Yeesu Aləmasiihu, ci nə ryaminyanə nğa goonğa.

⁴ Maci ma slənətənə tə sətə ci ginə a nee, ka luupaanə nə ci ənda, ma nyi, tə'i nyi da uushi'iitsə kəñaanə tii agyanəkii, palee ka taa wu patə.

⁵ Kə ryaminii ənji tə nyi ka tighəsənə nğa uusəra nğa poonə tə nyi. Əndə *Isərayiila nə nyi, agi slikərənə nğa Beejaminə, hurənə nğa əndə Ibəraaniya. Madə nə'utə bariya nğa *Yahudiinə əsə, əndə Farisa nji nyi.

⁶ Ma nğa nğəkə, kə dīi nyi gazhi'waanə nğa nə'utə bariyatii, ha'ə kə dzəgərə nyi ka cibeenə ka Ikəliisiyanyinə. Ma ka saa'ikii, kə nə'utə nyi bariya nğa'ə, ma'idəpaamə ənji uushi ashiki.

⁷ Amma patənə nğa uushi'iitsə nji kya nee makə ka upaanə nə nyi bwatyakii, ma əndzə'i, mazabə uushi nə tii akəñwaciiki putə nğa Yeesu Aləmasiihu.

⁸ Əntaa wata uushi'iitsə ndzaanə ka uushi zabə akəñwaciiki, amma patənə nğa uushi'inə, putə nğa shiinə tə Yeesu Aləmasiihu Slandanəki. Ma shiinə tə ci, ci palee ka patənə nğa uushi'inə. Ka putaa'iki bwasee nyi ka patənə nğa uushi'inə, makə giwuuginə nə nyi ka neenə patə kaa nya shii upaa də Aləmasiihu a ədzəməki,

⁹ nya ndzaa maləbəkii da ci. Kə nğirə Əntanǝfə tə nyi ka əndə goonğa, acii kə vii nyi goonğa ka Aləmasiihu. Ma nğirə ci tə nyi ka əndə goonğa, əntaa putə nğa slənaaki makə sətə bii bariya. Ma goonğaanaaki, dācii Əntanǝfə shigi putə nğa vii goonğaaki ka ci.

¹⁰ Pooshi sətə mwayi nyi, madəamə shiinə tə Aləmasiihu, nya shii baawədaakii ətə ma'igi ci agi maməətə ənja. Kə mwayi nyi nya ləbə da ci, nya sa cibə makə sətə sii ci naakii, nya luuvə əntənə makə sətə luuvə ci əntənə, *

¹¹ kaa nya shii madənə agi maməətə ənja, taa də itə patə.

Da gazhi'waanə nğa mbu'unə ka sətə aakəñwa

¹² Paa nyi bii kə uugi nyi upaa shikwa taa pooshi sə nğa idəpaanə ashiki ma'ə. Amma, agi danə nə nyi gazhi'waanə nğa upaa shikwa, makə ka ci 'wii Yeesu Aləmasiihu tə nyi kaa nya ndzaanə ka naakii.

¹³ Ndzəkəñushi'inəkya, ma nya, paa nyi kii nəki oo'i, kə uugi nyi upaa shikwakii. Amma uushi rəñwə cii kya dā: agi bwaseenə nə nyi ka sətə nja dā a ba'a patə, nya dā gazhi'waanə nğa mbu'unə ka sətə aakəñwa.

¹⁴ Agi cijnənə nə nyi əntsahənə aakəñwa kaa nya mbu'u ka muudinə ka upaa də shikwa, waatoo, əpinə nğa ha dagyə. Acii ka upaa də əpinəkii 'wii Əntanǝfə tə nyi dācii Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Ma amə ənə uugi vii goonğa gaamə zəñjanə, kə dəbee ama ndzaanə də tsarə nğa hiimatsa. Madə tə'i hara ənji agyuuənə dīi hiimatii pamə, ka baariinə nə Əntanǝfə ka tii, təya shii.

¹⁶ Ma dānaamə tanə, dzaamə aakəñwa də nə'u rəgwanə mbu'yaamə ka ənshinə agikii.

¹⁷ Ndzəkəñushi'ina, unə patə, nə'umə dərəpaaki. Dzəgunəmə tə ənjitə ca slənə makə sətə cuuna nee ina slənə əsə.

¹⁸ Acii tə'i hara ənji lanə ndzaa ka ənji daawaanə nğa sətə ci əntənə nğa Aləmasiihu ashii ənfwə a moo baariinə. Kə wabi nyi koonə agyanə ətsə bəzəkii, amma wanyinə ka ənənə ka dzəkəwatənə koonə, ha'ə maa, da kiinə agiki.

¹⁹ Ma ənjitsa, zamaginə nə ənjə a zamagi də tii. Acii uushi'iitə kadəsəkə ka shishinətii nə əntanǝfənyinatii. Ma sətə ca kira ka tii ayinə, tə ci neenə tii da məghərəvənə. See buurə uushi'inə nğa duuniya tanə nəndə a ədzəmətii.

²⁰ Ma amə, ənji nğa dagyə naamə, waatoo ənji nğa nwanjuunə nğa Əntanǝfə. Jigaginə nğa Maluu gaamə dadagyə ciina gərə, waatoo, Slandanə Yeesu Aləmasiihu.

3:2 3.2 2 Koor. 11.13.   **3:3 3.3** Rooma 2.28-29.   **3:4 3.4** 2 Koor. 11.18,21.   **3:5 3.5** Luka 1.59; Rooma 11.1.
3:6 3.6 Slənə 8.3; 22.4; 26.9-11.   **3:7 3.7** Mat. 13.44,46.   **3:9 3.9** Rooma 1.17.   * **3:10 3.10-11** Rooma 6.8-11;
2 Koor. 4.10-11; madənə agi maməətə ənja: Slənə 4.2; Rooma 5.17.   **3:12 3.12** 1 Tim. 6.12; 2 Tim. 4.7; Ibər. 12.1.
3:14 3.14 1 Koor. 9.24-25.   **3:16 3.16** Gal. 6.15-16.   **3:17 3.17** 1 Koor. 4.16; 1 Piita 5.3.   **3:18 3.18** 1 Koor. 1.23;
Gal. 6.12.   **3:19 3.19** Rooma 16.18.   **3:20 3.20** Af. 2.6; Ibər. 13.14.

²¹ Ma ca, ka zhi'weene nē ci ka matēgugunē shishiinē gaamē, ca ndzaa da mēghērōvōnē makē naakii. Ka d'fanē nē ci ha'ē dē maduunē baawōdaakii. Dē baawōdafakii cii kēya dā nwanjuunē taa agyanē mi patē.

4

Damē moodasəkē n̄ga lēbōnē da Slandana

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, kē uu'i nyi tuunē, n̄ga'ē ka nyi nē ɛnənē ka neenē koonē ka shanē. Sē n̄ga moodasəkakaaki nuunē, sē n̄ga dēlaginaaki nuunē ɛsē. Yoo, kadashinyinaaki, makē kē shii unē oo'i, ka ɔnyanē nē Alēmasiihu, kəŋaanēmē ndihē ndihē agi lēbōnē goonē da Slandana.

² Agi kēdiinē nē nyi acii Afoodya da Sintiki, tuutətə'a, ga mabizhinē a ndzaanē ahadatii ma'ē, wa tēya ndzaanē ka ma rēŋwē, makē d̄ii ci lēbō nē tii da Slandana.

³ Ma hē ɛsē d̄ii, n̄nyūi guva-slēnaakya, agi kēdiinē nē nyi aciiku kaa ha tsakē tē makiitsa, acii kē d̄ii inē gazhi'waanē da tii agi waaza N̄nyūi Habara. Kē slēnyi tii da Kalimasē da patanē n̄ga hara guvii-slēnaaki. Manaahəkii nē lēmē n̄ga ɛnjitē ɛsəkē ləkələkātē n̄ga ɛntan̄fē, waatoo, ləkələkātētē na baarii tē ɛnjitē upaa ɛpinē n̄ga ca'ē ndəŋwē ndəŋwē.

⁴ Yoo, taa guci patē, d̄amē moodasəkē agi lēbōnē goonē da Slandana. A dzəkwatē nyi banē koonē ɛsē: d̄amē moodasəkē.

⁵ Wa haala goonē a ndzaanē n̄nyūikii akəŋwacii taa wu patē. Kədəhē nē Slandanē ka shinē.

⁶ Goona buurē taa mi. Amma, taa agi mi patē, baariimē ka ɛntan̄fē sētē cuuna moo agi dē'wa, una kēdii aciikii dē kuyiriinē tē ci.

⁷ Madā kē d̄ii unē ha'ē, ka viinē nē ɛntan̄fē koonē ndzaanē jamē ɛtē palee ka shiinē n̄ga ɛndē shiŋkinē patē. Jamənəkii na nēhē ɛdzəmuunē da hiima goonē, una ndzaa ka mabanee ma'yanē agi lēbōnē goonē da Yeesu Alēmasiihu.

⁸ Ndzəkəŋushi'ina, wiinē sēndē ciina uudəpaagi koonē: ma d̄anuuna, kavēmē n̄nyūi uushi'inē n̄ga goon̄ga aagi hiima goonē, ɛtē bahē d̄uunətənē, uushi'iitē ndzaa dē rəgwakii, ɛtē malaabakii. Kavēmē ɛsē aagi hiima goonē tē sētē ca kadēesəkē ka ɛnja, ɛtē n̄ga dēlaginē. Taa n̄gutē uushi, madā kē nee unē n̄nyūikii, bahē dēlaginē, kavēmē aagi hiima goonē.

⁹ Slənətēmē sētē jigunyii koonē, una slənətē sētē luuvuunē da sētē fii unē a maki da sētē nee unē agi ndzaanaaki. Madā kē d̄ii unē ha'ē, ma ɛntan̄fē ɛndē vii ndzaanē jamē, ka ndzaanē nē ci doonē.

Kuyiriinē n̄ga Bulusē tē ɛnji Filipi

¹⁰ Ma agi ndzaanaaki lēbē da Slandana, kē d̄ii nyi moodasəkē ka shanē. Acii agi magərē saa'i, kē ɔnyuunē ka buurētənē tē nyi. Paa nyi bii oo'i, kē bwasee unē ka buurētənē tē nyi, amma rəgwa nēndē ma'upaamuunē n̄ga d̄fanē ha'ē.

¹¹ ɛntaa putē n̄ga ɛteenaaki ka uushi bii nyi ha'ē, makē kē jigunyii ndzaanē dē mabanee ma'yanē dē sētē upaa nyi.

¹² Kē shii nyi makē sētē ndzaanēki agi ghanē, kē shii nyi ɛsē makē sētē ndzaanēki madā tē'i uushi'inē aciiki lan̄ē. Madzəgunəkii nē nyi anəkii taa da patē, taa ka n̄gutē saa'i ɛsē. Ka mabanee ma'yanē nē nyi, taa nyi maburəkii, taa nyi dē mad'fənē, taa tē'i uushi'inē lan̄ē aciiki, taa nyi agi ghanē.

¹³ Tē'i nyi da n̄geerənē n̄ga sē'watē taa mi patē putē n̄ga Alēmasiihu. Ci ca vii ka nyi n̄geerənəkii.

¹⁴ Patē da ha'ē, makē cakuunē tē nyi agi cibaaki, kē d̄ii unē n̄ga'ē.

¹⁵ Unē ɛnji Filipi, unē dē noonē nē, kē shii unē, ma saa'itē 'watēgi ɛnji waaza N̄nyūi Habara, saa'itē mad'ēgi nyi anē hanyinē n̄ga Makiduuniya, taa rəŋwē, pooshi ɛndē'i Ikēliisiya lēbē ciinē da nyi agi viishinē madāamē unē.

¹⁶ Taa saa'itē nyi dē Teesaloonika maa, ɛntaa wata rəŋwē slēkee unē ka nyi ka sē n̄ga tsakənē dē nyi.

¹⁷ Amma ɛntaa viinē goonē cii kya moo. Aa'a, bwatya cii kya alē koonē ka tsakəvənē aagyanē n̄nyūi slənē goonē.

3:21 3.21 Rooma 8.29; 1 Koor. 15.25,28,43-53; Kwal. 3.4. 4:1 4.1 1 Tees. 2.19-20. 4:3 4.3 Slənē 3.5. 4:4 4.4 2.18. 4:5 4.5 1.10; Rooma 13.11-12; 1 Koor. 16.22; Ibər. 10.25; Yak. 5.8; 1 Tees. 5.1-2. 4:6 4.6 Jab. 37.5; Mat. 6.25; 1 Piita 5.7. 4:7 4.7 Yooh. 14.27; Kwal. 3.15. 4:8 4.8 Rooma 12.17-18. 4:9 4.9 3.17; 1 Koor. 13.11. 4:11 4.11 1 Tim. 6.6-8; Ibər. 13.5. 4:13 4.13 2 Koor. 12.9-10. 4:15 4.15 2 Koor. 11.8-9. 4:16 4.16 Slənē 17.1. 4:17 4.17 1 Koor. 9.11.

¹⁸ Kə liwə nyi patənə nga sətə dəbēe; ha'ə maa, kə paləgi. Makə kə kira Apafəroodita ka nyi patənə nga uushi'iinə sləkee unə ka nyi, pooshi uushi cii kya moo ma'ə. Ma uushi'iinə sləkee unə ka nyi, nyunyi uushi akənjwacii Əntanjə, makə sataka ətə cii kəya luu, ca kadeesəkə ka ci.

¹⁹ Ma Əntanjwaaki, pooshi uushi ətə cii kəya ətee agi d'uunuunaakii, ka viinə nə ci koonə patənə nga sətə dəbēe una upaa dacia Yeesu Aləmasiihu.

²⁰ Wa ənjə a d'uunətə tə Əntanjə Dəsənaamə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

²¹ Yoo, nəhəpaamə tə ənji nga Əntanjə patə də rənjwə rənjwə agi ləmə nga Yeesu Aləmasiihu. Ma ənji nə'unə ənə d'ii inə ganə ka hakii, kə nəhəpaat tii tuunə patə.

²² Kə nəhəpaat patənə nga ənji nga Əntanjə tuunə, ma palee maa, ənjinə ca slənə asəkə yi njwanjuunə.

²³ Wa Slandanə Yeesu Aləmasiihu a d'a koonə pwapoonə a ədzəmuunə. [*Aamiina].

Ləkaləkatə ŋga Bulusə ka ənji Kwalasiya

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Bulusə, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanfø. Inə da ndzəkəŋushi'inaamə Timooti *

² ca nəhəpaa tuunə patə ənji ŋga Əntanfø də Kwalasiya. Ma una, ndzəkəŋushi'iniinə nuunə ənji goonğa. Ləbə da Aləmasiihu nuunə. Wa Əntanfø Dəsənaamə a dā koonə pwapoonə, ca vii koonə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə ŋga Bulusə tə Əntanfø putə ŋga ənji Kwalasiya

³ Ma inə agi dā də'wa ka putə goonə, agi kuyiriinə niinə tə Əntanfø Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu taa guci patə.

⁴ Agi kuyiriinə niinə tə ci, acii kə fii inə makə sətə vii unə goonğa ka Yeesu Aləmasiihu. Kə fii inə əsə makə sətə cuuna uudə ənji ŋga Əntanfø patə.

⁵ Ma cuuna dā ha'ə, acii agi kanə nuunə nə ka sətə dəkəpaa Əntanfø koonə gate dagyə. Dagi fa Nnyyi Habara, waatoo, wabənə ŋga tantanyinə, paariigyuunə də sətə dəkəpaa Əntanfø koonə.

⁶ Agi siyinə nə wabənə ŋga Nnyyi Habara asəkə duuniya patə. Agi kiranə nə ci nnyyi ndzaanə a ədzəmə ənji patə, makə sətə cii kəya kira nnyyi ndzaanə aahadoonə noonə əsə, ndzanənə ka saa'itə 'watəgyuunə luu wabənəkii. Davə paaratəgyuunə paŋğəraŋə makə sətə dīi Əntanfø koonə bərəkaanə.

⁷ Kə jigunyuunə pwapoonə ŋga Əntanfø acii kadashinə geenə Əpafərasə. Ma ca, əndətə ciina slənə ka hakii nə ci; də ədzəmə rəŋwə cii kəya slənə ka Aləmasiihu ahadoonə ka madəbama geenə. †

⁸ Ci bii keenə makə sətə kavə Ma'yanə ŋga Əntanfø uudənə a ədzəmuunə.

⁹ Ci dīi daga ka saa'itə fii inə habara goonə ha'ə, mazaarəmiinə ka dā də'wa ka Əntanfø ka putə goonə, ina dā də'wa kaa ca shiitə koonə patənə ŋga sətə mwayi ci, waatoo, wa ca tsakə koonə Ma'yanakii koonə upaa hanjkala dā shii uushi'inə ŋga'ə.

¹⁰ Madā kə dīi ha'ə, ka mbeenə nuunə ka ndzaanə makə sətə mwayi Slandanaamə, una dā sətə kadəesəkə ka ci taa guci patə. Ka dānə nə ndzaanə goonə ŋga'ə də dagwa slənə kama kama, ka tsakənə nuunə dzənə aakəŋwa əsə agi shiinə tə Əntanfø.

¹¹ Ma ca, pooshi uushi ətə cii kəya ətee agi məghərvənaakii. Aciikii agi kədiinə niinə aciikii əsə, kaa ca vii koonə ŋgeerənaakii ka shaŋə, una shii ndzaanə ndihə ndihə, una mbee ka sə'watə taa mi patə.

¹² Kuyiriimə tə Dəsənaamə də moodasəka, acii kə mbu'utəgi ci duunə bahə upaa nnyyi uushi'iitə dəkəpaa ci ka ənjaakii agi camənə.

¹³ Ci luupaa taamə acii baawəda ŋga təkunə, ca əjipaa taamə jamə agi ŋwanjuunə ŋga Uuzənaakii kadashinaakii.

¹⁴ Uuzənaakii tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə, daciikii ndzaa amə ka dimuyinə.

Wabənə aqyanə Yeesu *Aləmasiihu da slənaakii

¹⁵ Ma Əntanfø, pooshi əndə sha nee ka ci.

Amma ma Aləmasiihu ənə nee ənji də ginə,

ndilə ndilə makə sətə dīi Əntanfø nə ci.

Ci nə ŋga təkəŋwanə

palee ka patənə ŋga sətə ghənyi Əntanfø.

¹⁶ Taa mi patə, daciikii ghənyi Əntanfø,

sətə agintanfø da sətə ənə hanyinə,

uushi'iitə ci ginə a nee

da ətə pooshi ginə ka neenə patə,

da uushi'iitə gatə dagyə da i əpinə a matii patə,

taa iitə nə baawəfatii patə.

Daciikii ghənyi Əntanfø uushi'inə patə,

ka ci ghənyi ci əsə.

* **1:1 1.1** masləkee əndə: Gal. 1.1. **1:3 1.3** Af. 1.16; 1 Tees. 1.2-3. **1:4 1.4** Af. 1.15. **1:5 1.5** 1 Piita 1.3-4; Af. 1.13. **1:6 1.6** Slənə 2.41; Rooma 1.13; 1 Tim. 3.16. † **1:7 1.7** Əpafərasə: 4.12; Filim. 23. **1:8 1.8** 1 Koor. 8.1. **1:9 1.9-10** Af. 1.17; Fil. 1.9. **1:10 1.10** Af. 4.1; 2.10; Fil. 1.27. **1:11 1.11-12** Rooma 5.2; Af. 1.18. **1:13 1.13-14** Yooh. 5.18; Luka 22.53; Slənə 26.18; Af. 1.6,7,21; 2.2; 6.12. **1:15 1.15** Yooh. 1.18; 2 Koor. 4.4; 1 Tim. 6.16; Ibər. 1.3. **1:16 1.16** 1.13; Yooh. 1.3,19; 1 Koor. 8.6; Ibər. 1.2.

17 Aləmasiihu nə təkəŋwanə ŋga taa mi patə,
ci nə kilatii əsə.

18 Ci nə nə ŋga shishinəkii, waatoo, Ikəliisiya. †
Ci 'watəgi də Ikəliisiya,

tə ci 'watəgi Əntəŋfə mafeenə agi maməətə əŋja
kaa ca ndzaanə ka gawə ŋga uushi'inə patə.

19 Aci kə kafeesəkə ka Əntəŋfə

kaa Uuzənaakii a ŋgərə

tə patənə ŋga ndilə ndilə tə ndzaanaakii.

20 Kə kafeesəkə ka Əntəŋfə əsə

kaa təya nara daciikii taa tii da mi patə.

Kə kira ci jamənə

dagi əjigi idənə ŋga Uuzənaakii ashi ənfwa.

Də danə ha'ə deegi ci taa ka mi patə

a duuniya da dadagyə,

təya ndzaanə da ci ka ma rəŋwə yadə mabizhinə.

21 Ma ŋga ŋukə, ma una, əŋji daawaanə ŋga Əntəŋfə njuunə. Dzaɖə dzaɖə njuunə
da ci acii 'waslyakəətə njuuna daɖa da ətə njuuna hiima.

22 Amma, ma ŋga ənəna, kə haɖatə Əntəŋfə duunə dagi əntənə ŋga Uuzənaakii,
koona ndzaa ka ma rəŋwə ləbə da ci, una shii ndzaanə ka əŋjaakii, una ndzaanə
malaabakii, yadə idəpa uushi ashuunə, saa'itə nuunə a dzə aakəŋwaciikii.

23 Maɖa kaa ca da ha'ə, see a dzuunə aakəŋwa də vii ədzəmə ka Yeesu, una kəŋaanə
ndihə ndihə, goona gugudə. Gadə taa mi a ŋgərəgi haŋkala goonə shaŋə, ga hiima
goonə a dzəgi anə sətə fii unə asəkə Njunyi Habara. Ma nyi Bulusə, slənaaki nə waaza
Njunyi Habaratsa. Waatoo Njunyi Habarakii waazii əŋji ka taa wu patə asəkə duuniya.

Slənə ŋga Bulusə ka əŋji nə'unə tə Yeesu

24 Yoo, ma ŋga ənəna, ka moodasəkə nə nyi putə ŋga cibəənə cii kya cibə ka putə
goonə. Aci dagi cibəənə cii kya cibə cii kya uudəpa cibətə dəkəpa Aləmasiihu ka
putə ŋga shishinəkii, waatoo, Ikəliisiya.

25 Əntəŋfə ta'i tə nyi kaa nya ndzaa ka əndə slənənə ka Ikəliisiya. Ci kavə tə nyi ka
da slənətsə ka putə goonə, waatoo, slənə ŋga waazagi wabənaakii patə.

26 Ma ŋga ŋukə, ma'umbeekii nji wabənə ŋga Əntəŋfə ka əŋja. Amma, ma ŋga ənəna,
kə ŋgiragi ci paŋgəraŋə ka əŋjaakii.

27 Ma təya, kə dīi Əntəŋfə aniya ŋga ŋgiragi ka tii dūunuunə da məghərəvənə ŋga
sətə nji ma'umbeekii. Ma ətsa, ci nə: unə ətsə əntaa Yahudiinə maa, a ədzəmuunə nə
Aləmasiihu. Waatoo, weewee ka ndzaanə nuunə ka hakii da Əntəŋfə agi dūunuunaakii.
S

28 Aciikii tə Aləmasiihu ciina waaza ka əŋji patə, ina dzalə tə tii, ina dzəgunə ka tii də
haŋkala, keena kərə tə taa wu patə aakəŋwacii Əntəŋfə, taa wu ahadatii, təya ndzaanə
mazəŋjakii agi ləbənətii da Aləmasiihu.

29 Ka putakii cii kya ciŋə agi slənəkii də maɖuunə ŋgeeriitə vii Aləmasiihu ka nyi. Ci
ca slənə ashiki kaa nya uudəpa slənəkii.

2

1 Kə mwayi nyi una shii makə sətə cii kya ciŋə ka putə goonə da əŋji Lawədikiya da
hara əŋjitə pooshi sha nee ka nyi də ginətii.

2 Ma cii kya da ha'ə, koona kəŋaanə ndihə ndihə də ŋgeerənə asəkə ədzəmuunə, una
uudəshi, una shii ndzaanə ləbə ka hakii, una shii ŋga'ə tə wabəətə nji ma'umbeekii,
koona paaratəgi ŋga'ə tə sətə ɖaarii Əntəŋfə kaamə, waatoo, Aləmasiihu.

3 Daciikii tanə upaa nə əŋji shii uushi da ŋjunyi hiima patə.

4 Ma bii nyi ətsa, acii gadə taa wu a ha'utə duunə də makudə kudə wabənə ŋga
jarəwiinə.

1:17 1.17 Yooh. 1.1; 8.58. † 1:18 1.18 nə ŋga shishinə: 2.19; 3.15; Af. 1.22-23; ci 'watəgi: Slənə 4.2; 26.23; 1
Koor. 15.20; Səniinə 1.5. 1:19 1.19 2.9-10; Yooh. 1.16; Af. 1.23. 1:20 1.20 Rooma 3.25-26; Af. 1.9-10,21; 2.13-16.
1:21 1.21-22 Rooma 5.10; Af. 2.12-13; 5.27. 1:23 1.23 2.7; Af. 3.17; 1 Tim. 3.16; Ibər. 3.6. 1:24 1.24 2 Koor. 1.5;
11.23-29; Af. 3.13. 1:25 1.25 Af. 3.1-3. 1:26 1.26-27 2.2; 4.4; Af. 3.6. S 1:27 1.27 məghərəvənə: 3.4; Rooma
5.2; Af. 1.18. 1:28 1.28 Af. 4.13. 1:29 1.29 Af. 3.20; Fil. 4.13. 2:2 2.2 1.26-27; Af. 5.2. 2:3 2.3 Wəb. 2.4-5;
1 Koor. 1.24,30; Af. 3.19. 2:4 2.4 2.8; Rooma 16.18.

⁵ Taa nḡgahi dīi amē dzadē dzadē, amma lēbē ka hakii nē ma'yanē gaamē. Makē fii nyi vii unē ədzəmē ka Aləmasiihu, kəḡaanuunē ndihē ndihē, kē dīi ka nyi moodasəka.

Kura əpinē aḡi ləbənē da *Aləmasiihu

⁶ Makē kē liwuunē tē Yeesu Aləmasiihu, ndzaa ci ka Slandanuunē, dēmē aakəḡwa dē ndzaanē lēbē da ci ha'ə.

⁷ Ndzamē asəkē ciikii makē sətē ci ənfwə a əḡi slərəḡinē aagi hanyi. Tsakəmē gərənē aakəḡwə aakəḡwa, dēmē aakəḡwa dē vii gooḡḡa ka ci makē sətē ḡigunyuuḡ, kuyiriimē tē Əntanḡfē taa guci patē.

⁸ Nəhəmē noonē na acii ga taa wu a ha'utē duunē dē makurəḡē shiinaakii nḡḡa zabē. Ma tsarē nḡḡa shiitsa, dagi alə'aada nḡḡa əḡji shiḡkinē shigi da nḡḡa bariyatii, əntaa dagi dzəḡunənē nḡḡa Aləmasiihu.

⁹ Ma bii nyi ətsa, acii ma Aləmasiihu, ashikii caama nee ka patənē nḡḡa ndilē ndilē tē ndzaanē nḡḡa Əntanḡfē.

¹⁰ Ma una, kē upaa unē tē patənē nḡḡa tantanyitē əpinē nḡḡa Əntanḡfē dagi ləbənē goonē da Aləmasiihu. Ci ca da nḡwanuuḡ agyanē patənē nḡḡa uushi'iitē da i əpinē a matii, taa iitē nē baawədətii patē.

¹¹ Dagi ləbənē goonē da ci əsə upaa unē tantanyitē *ryaminanē. Waatoo, əntaa tsarē nḡḡa ryaminaatē ci əḡji shiḡkinē a da, amma, ma tsarē nḡḡa ryaminaatsa, nḡḡərəḡi hanḡkala nḡḡa da 'waslyakəənē. Ci nē ryaminanē nḡḡa Aləmasiihu.

¹² Ma saa'itē dīi əḡji koonē bapətiisəma, kē ndzaa ci makē kē nḡḡədəḡi əḡji tuunē ləbē da Aləmasiihu, əḡḡə a madēe koonē ləbē da ci əsə, acii kē ḡi'yuunē nḡḡeerənē nḡḡa Əntanḡfē ətē madēe ka Aləmasiihu aḡi maməətē əḡja.

¹³ Ma nḡḡa nḡkə, makē maməətē əḡji nḡi Əntanḡfē a nee koonē putē nḡḡa slənē 'waslyakəənē goonē da putē nḡḡa ghatē shiinē goonē tē ci. Amma, ma nḡḡa ənənə, kē madēe ci koonē ləbē da Aləmasiihu, ca tifyagi kaamē 'waslyakəənē gaamē patē,

¹⁴ ca tsəərəḡi ləkələkətē nḡḡa bəzə dēməətē nḡa nə'u taamē putē nḡḡa ghatē nə'u *bariya, ca tsəərəḡi dē ḡwa'avənē aashi ənfwa.

¹⁵ Dē əntənē nḡḡa Aləmasiihu aashi ənfwa kanəvə ci ka nḡḡeerənē nḡḡa patənē nḡḡa uushi'iitē da baawədə. Ca kwaasləḡi mapa agyanətii patē, ca d'avə ka tii ayinē akəḡwacii patənē nḡḡa əḡja.

¹⁶ Acii ha'ə, ga taa wu a yaaree ka d'əkə koonē bariya agyanē zəma taa sē nḡḡa sanē, taa d'aada kumənē, taa kumənē nḡḡa kəḡənē nḡḡa kura ləḡida taa agyanē ifə uusərē nḡḡa əpisəka.

¹⁷ Ma uushi'iitē patē, ma nḡḡa nḡkə, kē ndzaa tii ka məndzaanḡu'inē nḡḡa sətē na da. Amma, ma tantanyinəkii, Aləmasiihu.

¹⁸ Goona kapaa rəḡwa kaa taa wu a saawee koonē dē banē oo'i, əndə'i uushi nē ci, acii puta cii kəya siini, ca həətəpaa naakii nē nḡḡa da'wa, ca paslē tē malaa'ikanyinē əsə. Ma tsarē nḡḡa əndətsa, aslētē naakii nē cii kəya aslētē zabē. Hiima nḡḡa əndē shiḡkinē nē hiimaakii.

¹⁹ Kē kagi tii tē Aləmasiihu ətē dīi ka nē nḡḡa shishinē, waatoo, Ikeliisiya. Makē sətē dīi shishinē nḡḡa ənda magəḡukii dē bərəda ka ḡwadē ka ḡwada, ha'ə ndzaa Ikeliisiya patē magəḡukii ka hakii dē baawədə nḡḡa Aləmasiihu, təya upaa zəma, təya gərē makē sətē mwayi Əntanḡfē.

Məətənē da madətənē ləbē da *Aləmasiihu

²⁰ Yoo, kē shii unē, ma unē da Aləmasiihu, kē məətəḡyuuḡ. Makē dīi ha'ə, kē ndzaa ci, pooshi bariya nḡḡa əḡji *duuniya da nḡḡeerənē anuunē ma'ə. Ya makē dīi ha'ə əna, ka mi sanḡ cuuna ənē ka d'anē makē nḡḡa əḡji duuniya? Ka mi sanḡ cuuna nē'u waḡəətē cii əḡḡə a waaba? Aḡi banē nē əḡji:

²¹ "Ga ha kəsē sətē aaciiku, ga ha təbətē sətəsa, ga ha uree ka ətsə əsə".

²² Ma tsarē nḡḡa bariyaniitē patē, agyanē uushi'iitē ca saawagi pii pii ci təya waḡə. Pooshi bwatyatii ma'ə. Əndē shiḡkinē ci saakii laalatē bariyaniinəkii da dzəḡunənəkii.

²³ Ma tsaratii, ma neenē ənda, makē dagi shiinē ca shigi, acii aḡi kavənē nē tii əndē ka paslənē, ca banee ka naakii na, ca cibē dē shishinəkii. Amma, ma tantanyinəkii, ma bariyaniitē patē, pooshi bwatyakii, acii pooshi tii da baawədə nḡḡa tənəpaa sətē mwayi shishinē d'anē shanḡ.

3

1 Kə shii unə, ma unə da Aləmasiihu, kə madfee Əntanjə koonə agi maməətə ənja. Makə kə shii unə ha'ə, kavəmə hiima goonə agyanə sətə dagyə ka hatə dʒi Aləmasiihu dasə asəkə dægələ nwanjuunaakii, da ciizəma Əntanjə.

2 Davəmə hiima goonə agyanə sətə davə. Goona ka hiima ka sənə agi duuniya.

3 Aci kə məətəgyuunə, ma'umbeekii nə əpinə goonə asəkə cii Aləmasiihu ga Əntanjə.

4 Aləmasiihu nə tantanyinə n̄ga əpinə goonə. Ka jiganə nuunə da ci, una ndzaanə agi duunuunaakii saa'itə nii kəya jiga. *

Iirə əpinə da kura əpinə

5 Makə ha'ə ənə diya, see a bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə agi *duuniya. Waatoo, goona aləhiinə, goona dʒa ajiinənənə, goona dʒa badawaanə, goona ndzaa ka moo slənə bwaya uushi'inə, goona nee ka uushi'inə mətə mətə, acii ka ndzaanə nə səkii makə uuləminə goonə.

6 Putə n̄ga tsarə n̄ga slənətsə ha'ə nə mabətəsəkə n̄ga Əntanjə a shi aanə ənjitə naanagi ka fanə tə ci.

7 Unə də noonə nə maa, ma saa'itə unə ma'ə agi slənə 'waslyakəənə, kə njuuna dʒa tsarə uushi'iitsa.

8 Amma, ma n̄ga ənəna, bwaseemə ka patənə n̄ga uushi'iina. Waatoo, goona madfee ka mabizhinə, goona bəzə səka, goona dʒa n̄gərəkikinə, goona dzaanahiinə, goona wabə sə n̄ga ayinə. Ma ətsa, ga ca shigi da moonə sharə.

9 Goona jaarakəshi ma'ə əsə. Aci kə bwasee unə ka iirə ndzaanə goonə n̄ga n̄jukə da bwaya slənə goonə,

10 una upaa kura han̄kala. Ma ətsa, Əntanjə vii koonə. Agi dzənə nə ci də hadʒaginə taa guci patə kaa ca pusha da naakii han̄kala, koonə tsakə shiinə tə ci də n̄ga'ə.

11 Ci dʒi, pooshi kama kamaanə n̄ga Yahudiinə da hara slikerənə. Pooshi kama kamaanə n̄ga *maryamina ənja da ənjitə pooshi ryaminii. Pooshi banə, waanə məshipətə ənda. Pooshi banə waanə əndətə pooshi shii uushi'inə. Pooshi banə waanə mava taa dimwa. Tii patə, uushi rəjwə nə tii akəjwacii Əntanjə. Amma Aləmasiihu nə magadə uushi. Ci nəndə a ədzəmə ənjitə ləbə da ci patə.

12 Ma unə, ənji n̄ga Əntanjə nuunə. Kə uu'i ci tuunə, kə ta'i ci tuunə. Makə ha'ə, nəhəmə təgunuunə n̄ga ənja, una dʒa n̄ga'əənə, una həətəpaa noonə na akəjwacii ənja, una kəsə ənji də moodəsəka, una sə'watə taa mi patə,

13 una ndzaa də səkə pu'u. Madʒa kə ma'i mabizhinə ahada hara ənji agyuunə, wa təya tyaafyagishi. Tyaafyagishimə makə sətə tyaafyagi Slandanaamə tuunə.

14 Ma palee pata, uudəshimə, acii uudənə nə anətənə tuunə ka ma rəjwə.

15 Ma jaməətə ci Aləmasiihu a vii, wa ca nəhə patənə n̄ga uushi'iitə cuuna moo slənənə. Aci ka ndzaanə agi jamənə ha'ə 'wii Əntanjə tuunə, una ndzaanə makə əndə rəjwə. Ndzaamə ka ənji kuyiriinə tə ci əsə.

16 Kəsətəmə wabənə n̄ga Aləmasiihu a ədzəmuunə tənə tənə. Dzəgunəshimə, una dzaləshi ahadoonə də han̄kala. Duunətəmə tə Əntanjə də ka wanyanə kama kama, una duunətə tə ci də wanyaatə ci Ma'yanaakii a vii koonə. Dəlamə də ci də moodəfuunə patə, una kuyirii tə ci.

17 Ma slənə goonə da wabənə goonə patə, dʒamə də ləmə n̄ga Slandanaamə Yeesu, una kuyirii tə Əntanjə Dəsənaamə də ləməkii əsə.

Ndzaanə n̄ga ənji nə'unə tə Yeesu agi kura əpinə

18 Ma unə makinə, baneemə ka nuunə akəjwacii n̄guyirənə goonə, makə sətə dəbēe una dʒa agi ləbənə goonə da Slandanaamə.

19 Unə n̄guyirənə əsə, uudəmə makinə goonə, goona kəsə tə tii də bwaya aginə.

20 Unə manjeevənə, fatəmə sətə ci ənjitə pwayi tuunə a ba koonə patə, una dʒatə, acii ci kadfeesəkə ka Slandanaamə.

21 Unə dʒi manjeevənə əsə, goona dzalə manjeevənə goonə də bəzēe ka səkətii zabə zabə, acii gadə ədzəmətii a lagi.

3:1 3.1 2.12; Af. 1.20. 3:2 3.2 Mat. 6.33. 3:3 3.3 Rooma 6.4; 2 Koor. 5.14. * 3:4 3.4 Gal. 2.20; Fil. 1.21; duunuunaakii: 1.27; Fil. 3.21; 1 Koor. 15.43; 1 Yooh. 3.2. 3:5 3.5-8 Gal. 5.19-21. 3:5 3.5 Rooma 6.6,11; Gal. 5.24; Af. 4.19; 5.3. 3:6 3.6 Af. 5.6. 3:7 3.7 Rooma 1.18; Af. 5.8. 3:8 3.8 Af. 4.29; 5.4. 3:9 3.9 Af. 4.22,25. 3:10 3.10 'Wat. 1.26-27; Af. 4.24. 3:11 3.11 2.11; Gal. 3.28; 1 Koor. 12.13. 3:12 3.12-15 Af. 4.2-4. 3:13 3.13 Af. 4.32. 3:14 3.14 Af. 5.2. 3:15 3.15 1.18,20; 2 Koor. 13.11; Af. 1.23; 4.4. 3:16 3.16-17 Af. 5.19-20; Ibər. 13.15. 3:18 3.18-4.1 Af. 5.21-6.9.

²² Unə maviinə, fatəmə sətə ci slanji nuunə ənji shiŋkinə a ba koonə patə, una dātə. Goona slənətə ŋga'ə wata ka rəgwa ginətii koonə shii kaḏeesəkənə ka tii. Amma slənəmə ka tii də ədzəmə rəŋwə, makə dīi unə ka ənji gərə'unə ka Slandanaamə.

²³ Taa ŋgutə slənə cuuna slənə patə, slənəmə də ədzəmə rəŋwə, makə ka Slandanaamə cuuna slənə, əntaa wata ka putə ŋga ənja.

²⁴ Kə shii unə, Slandanaamə na vii koonə shikwa goonə, waatoo, sətə d'əkəpaa ci ka ənjaakii. Acii Aləmasiihu nə tantanyitə Slandanuunə cuuna slənə ka ci.

²⁵ Patənə ŋga ma'waslyakə ənja, ka ki'itənə nə Əntanfə ka tii 'waslyakəənatii. Acii ma ca, ka lanə nə ci gəŋwanə də rəgwakii, paa ci ka tsaamənə ka məghərəvənə ŋga ənda.

4

¹ Unə slanji maviinə, kəsəmə maviinə goonə də ŋunyi aginə, una hada də tii makə sətə dəḃee. Kə shii unə, tə'i Slandanuunə noonə əsə dagyə.

Wabənyinə kama kama

² Dəmə aakəŋwa də kədiinə accii Əntanfə. Cijəmə, goona zaarə. Kuyiriimə tə ci əsə.

³ Ma una d'ə də'wa, kədiimə ka putə geenə əsə, ka Əntanfə a wunəgi keenə rəgwa, keena waaza wabənəakii ka ənja, ina dzəgunə ka tii wabənə ətə ŋji ma'umbeekii, waatoo, wabənə agyanə Aləmasiihu. Acii ka putakii nə nyi a furəshinə əndzə'i.

⁴ Damə də'wa, kaa nya shii wabənə furəŋə furəŋə agyanəkii ka ənji makə sətə dəḃee.

⁵ Hakilamə ndzaanə goonə ahada ənjitə ma'ə maluumə tə Yeesu. Taa ŋgutə saa'i patə, dāmə ha'ə.

⁶ Wa wabənə goonə a ndzaanə ŋga'ə, wa ca ndzaanə ghəghə'i, ca tsakə ənja. Shiimə sə ŋga jikənə taa ka wu patə də rəgwakii.

Muudinə ŋga wabənə

⁷ Ma agyanə habaraaki, kadə nə Tikikusə a ba koonə patə. Ma ca, ndzəkəŋushi'inaamə nə ci, moodəkii. Agi slənənə nə ci də ədzəmə rəŋwə. Ənji slənə ka Slandanə niinə da ci. *

⁸ Ci dīi cii kya sləkee ka ci aabii unə, koonə shii makə sətə dīi inə ganə, ca tsakə koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə.

⁹ Tii da Unisimasə na dzə. Ma ca, kadashinə geenə, ndzəkəŋushi'inaamə nə ci, mahoola ənda, əndə vəranə goonə. Ka banə nə tii koonə sətə ca daad'a ganə patə. †

¹⁰ Ma Arisətarəkusə ənə dīi inə ganə a furəshina da ci, kə nəhəpaa ci tuunə. Kə nəhəpaa Marəkusə tuunə əsə, ətə dīi tii ka dzədzənə rəŋwə da Barənaba. Mad'a kə mbu'i Marəkusə aa hoonə, luumə mu'umuunaakii makə sətə shi nyi bii koonə. ‡

¹¹ Kə nəhəpaa Yeesu ətə ci ənjə a 'wa Yusətusə tuunə əsə. Ma ahada ənji slənənə ciina slənə da tii putə ŋga *ŋjanjuunə ŋga Əntanfə, wata tii makkə tanə nə Yahudiinə. Kə cakə tii tə nyi ŋgaan'ga'ə.

¹² Kə nəhəpaa Əpafərasə, əndə vəranə goonə, tuunə əsə. Ci maa, əndə slənə ŋga Yeesu Aləmasiihu nə ci, mabədamə ci ka d'a də'wa ka putə goonə də ədzəmə rəŋwə. Agi cijənə nə ci də d'a də'wa taa guci patə koonə kəŋaanə ndihə ndihə, una shii slənə sətə mwayi Əntanfə patə, una slənətəgi əsə. §

¹³ Kə nee nyi də ginəki makə sətə cii kəya zaarə ka slənənə koonə da ka ənji Lawədikiya, da ənji Yarapwalisə əsə.

¹⁴ Kə nəhəpaa kadashinə gaamə əndə kuzəka Luka tii da Dimasə tuunə. *

¹⁵ Nəhəpaamə keenə tə ndzəkəŋushi'inə də Lawədikiya. Nəhəpaamə keenə tə Niməfa da ənji Ikəliisiya ətə ca dza də nə gatə asii. †

¹⁶ Mad'a kə uudəpaa una jan'gatə ləkaləkətənə ahadoonə, viimə ka Ikəliisiya ŋga Lawədikiya, təya jan'gatə ahadatii əsə. Tə'i ləkaləkətətə nyaahə nyi ka tii əsə, kadə nə təya sləkee koonə. Mad'a kə liwuunə, jan'gatəmə ahadoonə.

¹⁷ Ma banuunə ka Arəkিপuse, wa ca cijə a ma slənətə vii Slandanaamə ka ci, kaa ca uudəpanə. ‡

3:24 3.24 Af. 6.8. 3:25 3.25 Yak. 2.1. 4:1 4.1 Leew. 25.43. 4:2 4.2-4 Rooma 15.30; Af. 6.18-19. 4:2 4.2 Fil. 4.6; 1 Tees. 5.17. 4:3 4.3 Rooma 15.30. 4:4 4.4 1.26. 4:5 4.5 Af. 5.16. 4:6 4.6 Af. 4.29; 1 Piita 3.15.

* 4:7 4.7 Tikikusə: Af. 6.21-22. † 4:9 4.9 Unisimasə: Filim. 10-12. ‡ 4:10 4.10 Arisətarəkusə: Slənə 19.29; 27.2; Filim. 24; Marəkusə: Slənə 12.12. § 4:12 4.12 Əpafərasə: 1.7; Filim. 23. * 4:14 4.14 Luka: 2 Tim. 4.11; Filim. 24; Dimasə: 2 Tim. 4.10. † 4:15 4.15 Lawədikiya: Səniinə 3.14. ‡ 4:17 4.17 Arəkিপuse: Filim. 2.

¹⁸ Nyi Bulusə də ciinəki ca naahə muudinə ŋga wabəəna. Kə nəhəpaa nyi tuunə. Ga ca zaanə koonə tuu'ina, a furəshina nə nyi. Wa Əntarfe a da koonə pwapoonə.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə koonə, Ikəliisiya ŋga Teesaloonika, daciai inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji ŋga Əntanǝfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu. Wa Əntanǝfə a ǝa koonə pwapoone, ca vii koonə ndzaanə jamə. *

Vii goonǝa ŋga ənji Teesaloonika da ndzaanatii

² Taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanǝfə ka putə goonə patə, ina buurətə tuunə agi də'wa taa guci patə əsə.

³ Agi buurətənə niinə tuunə makə sətə cuuna dzə aakəŋwa də slənə putə ŋga vii goonǝa goonə ka Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə, da makə sətə cuuna ciŋə putə ŋga uufənə tə ci. Agi buurətənə niinə əsə makə sətə kəŋaanuunə ka gəranə tə ci, ina kavə tuunə aakəŋwacii Əntanǝfə Dəsənaamə.

⁴ Ndzəkəŋushi'ina, kə shii inə, kə uu'i Əntanǝfə tuunə, kə ta'i ci tuunə koonə ndzaa ka ənǝaakii əsə.

⁵ Acii, ma saa'itə jigunyiiinə koonə Njunyi Habara, mandzaamə ci wata də ba ma tanə, amma də ŋgeerənə da tsakənə ŋga Malaaba Ma'yanə. Də ci kəŋaanə inə ka wabənə də goonǝaanə. Kə shii unə ndzaanə geenə saa'itə inə ahadoonə. Ma ndzaa inə ha'ə, ka puta goonə.

⁶ Unə əsa, kə nyi'u unə dərəpə geenə da ŋga Slandana. Taa ŋgahi kə upaa cibə tuunə ka shaŋə, kə liwuunə wabənəkii də moodasəka ŋga Malaaba Ma'yanə.

⁷ Ha'ə ndzaa unə ka sə ŋga dzəgunənə ka ənji nə'unə patə anə hanyinə ŋga Makiduuniya da Akaya.

⁸ Dagoonə ma'ya wabənə agyanə Slandana. Əntaa wata agyanə hanyinə ŋga Makiduuniya da Akaya tanə, amma kə shii ənji vii goonǝa goonə ka Əntanǝfə taa dama patə. Acii ha'ə, pooshi nafa ŋga ǝa wabənə ka ənji agyanəkii ma'ə.

⁹ Acii agi dazənə nə tii də matii makə sətə liwuunə mu'umuunə geenə saa'itə giinə aa hoonə. Təya dazə də matii əsə makə sətə bwasee unə ka uuləminə, una zhi'wagi aabii Əntanǝfə Əndə vii əpinə, Əndə goonǝa, una gərə'u ka ci.

¹⁰ Agi dazənə nə tii makə sətə cuuna gəra ənyanə ŋga Uuzənaakii dadagyə, waatoo, Yeesu. Ma ca, kə maǝfəe Əntanǝfə ka ci agi maməətə ənja, ca luupaa taamə acci maǝtəsəkə ŋga Əntanǝfə ətə na shi aakəŋwa.

2

Slənə ŋga Bulusə də Teesaloonika

¹ Ndzəkəŋushi'ina, kə shii unə də noonə nə oo'i, ma dzənə geenə aa hoonə, mandzaamə ka zaarənə zabə.

² Kə shii unə, kə cibəe ənji keenə də Filipi, təya dzaanapaa tiinə taabu'u mbu'iinə aa hoonə. Amma, taa ŋgahi kə mwayi ənji tənəpaanə tiinə ka shaŋə, patə da ha'ə dagi tsakənə ŋga Əntanǝfə gaamə kə waazii inə koonə Njunyi Habaraakii yadə ŋgwalənə.

³ Ma waazanə geenə, əntaa jirakənə taa bwaya hiima. Maǝamiinə jarəwiinə agyanə ənji əsə.

⁴ Amma kə yarədii Əntanǝfə tiinə, ca ba'avə waaza Njunyi Habara acci inə; ha'ə wabiinə makə sətə ba'avə ci aacii inə əsə. Ma'aləmiinə kaǝeesəkənə geenə ka ənja, amma kaǝeesəkənə geenə ka Əntanǝfə. Acii ci shii ədzəmiinə.

⁵ Kə shii unə, mawabəmiinə koonə mandikə ndikə wabənə, mawaazamiinə koonə Njunyi Habara əsə keena shii upaa də uushi acci unə. Əntanǝfə nə seedanə tiinə.

⁶ Ma'aləmiinə dəlanə ŋga ənji diinə, taa acci unə, taa acci hara ənji pamə.

⁷ Makə dii ci masləkee ənji ŋga Aləmasiihu niinə, kaǝa kə baarii inə koonə gawuunə geenə. Amma maǝamiinə ha'ə. Kə ndzaa inə da hanǝkala ahadoonə, makə sətə ci mənə a ndzaanə ahada manǝjevənatə.

* **1:1 1.1** Silasə: 2 Koor. 1.19; 2 Tees. 1.1; 1 Piita 5.12; Timooti: 1 Koor. 4.17; Teesaloonika: Slənə 17.1. **1:2 1.2-3** 2.13; Fil. 1.3; Kwal. 1.3; 2 Tees. 1.3; 2.13. **1:3 1.3** 5.1-2. **1:4 1.4** 2 Tees. 2.13,16. **1:5 1.5** 1 Koor. 4.20. **1:6 1.6** Slənə 17.5-9; 2 Koor. 6.10; 2 Tees. 3.7,9. **1:8 1.8** Rooma 1.8. **1:9 1.9** Yooh. 17.3; Slənə 14.15. **1:10 1.10** 5.1-2,9; Rooma 5.9. **2:1 2.1** 1.5,9. **2:2 2.2** Slənə 16.19-24; 17.1-9. **2:3 2.3** 2 Koor. 4.2. **2:4 2.4** Irim. 11.20; 1 Tim. 1.11; Gal. 1.10; Af. 3.2. **2:5 2.5** 2.10; Slənə 20.33; 2 Koor. 1.23. **2:6 2.6** Yooh. 5.41,44.

⁸ Kə uu'iinē tuunə laŋə. Matasəkakii niinē, əntaa wata ka waaza koonə Njunyi Habara ŋga Əntaŋfə tana, amma ka vəgi əpinə geenə ka putə goonə. Laŋə uu'iinē tuunə dərvəna.

⁹ Ndzəkəŋjushi'ina, aɡi buurətənə nuunə cibə geenə aɡi mandalə slənə. Ma saa'itə waazii inə koonə Njunyi Habara, kə slənyiinə vədə da uusəra keena upaa də zəma aa meenə, acii geena ndzaa ka tərənə aɡyanə taa wu ahadoonə.

¹⁰ Kə nee unə də ginuunə. Əntaŋfə nə seedanə tiinə əsə oo'i, ha'ə njiinə ahadoonə, unə əŋji nə'unə: makətə əŋji njiinə, əŋji slənə uushi də rəgwakii njiinə. Mashimə əŋjə a idəpaa bwaya uushi ashiiinə.

¹¹ Acii kə shii unə, kə slənyiinə koonə də rəŋwə rəŋwə patə, makə sətə ci dənə a slənə ka manjeevənaakii.

¹² Waatoo, kə ndzaa inə ka vii koonə ŋgeerənə, ina banee ka ədzəmuunə, ina dzəkwatə koonə əsə koonə slənə sətə kadeesəkə ka Əntaŋfə. Ci 'wii tuunə koonə ndzaanə aɡi ŋwarjūunaakii, unə shii dūunuunaakii.

¹³ Aɡi kuyiriinə niinə tə Əntaŋfə aanəkii aanəkii. Acii, ma saa'itə waazii inə koonə wabənaakii, maluumuunə makə wabənə ŋga əndə saakii, amma, makə sətə ci əŋjə a luu wabənə ŋga Əntaŋfə liwuunə; ndilə ndilə wabənaakii liwuunə. Wabənəkii ca slənə asəkə ədzəmuunə əsə, unə əŋji nə'unə.

¹⁴ Ndzəkəŋjushi'ina, ma sətə kullii aɡyanə Ikəliisiyaninə ŋga Əntaŋfə anə hanyinə ŋga Yahudiya, waatoo aɡyanə əŋji nə'unə tə Yeesu Aləmasiihu, tsarəkii kullii aɡyanuunə əsə. Acii kə sii unə ŋgəra'wə acii əŋji goonə makə sətə sii tii ŋgəra'wə acii slikerənətii Yahudiinə əsə.

¹⁵ Tii bələgi tə Yeesu Slandana da anabiinə, təya lyakagi tiinə, təya biipaa səkə ka Əntaŋfə, kə ndzaa tii ka əŋji mbəzə ŋga əŋji patə.

¹⁶ Aɡi ciŋənə nə tii ka təŋaginə tiinə acii geena waazii wabənə ŋga Əntaŋfə ka hara slikerənə kaa təya upaa luupaanə. Də ha'ə uudəgi tii ashi slənə 'waslyəkəənətii. Amma tə'i mandalə gəŋwanə ŋga Əntaŋfə anətii.

Moonə ŋga Bulusə tə dzənə ka tsaamətənə tə əŋji Teesaloonika

¹⁷ Ndzəkəŋjushi'ina, kə təkəgyaamə ŋga magusə saa'i. Maneemaamə ka naamə na. Amma ka hakii naamə asəkə ədzəmaamə. Kə kəshi madəfənə tiinə laŋə ŋga neenə koonə. Acii kii ndzaa inə ka alə rəgwa ŋga ənənə ka caamatənə tuunə.

¹⁸ Kə mwayi inə ənənə aa hoonə. Nyi Bulusə, kə ali nyi rəgwakii ka pu'u ka pu'u, amma kə təŋagi *Seetanə tiinə.

¹⁹ Ma tanya, unə ndzaa ka sə ŋga vii keenə ŋgeerənə da moodasəkə, unə ndzaa ka sə ŋga yidə geenə saa'itə nə Yeesu Slandanə a ənya.

²⁰ Ha'ə tanyi, unə nə məghərəvənə geenə, unə nə moodasəkə geenə əsə.

3

¹ Acii ha'ə, makə mambeemiinə ka sə'watənə ma'ə, wata ina anətə wabənə geenə ka ma rəŋwə, ina ndzaa inə daaniinə də Ateena.

² Ina sləkəe koonə ka ndzəkəŋjushi'inaamə Timooti. Ma ca, əndə slənə ŋga Əntaŋfə nə ci, aɡi slənənə nə ci deenə aɡi waaza Njunyi Habara ŋga Aləmasiihu. Ma sləkəe inə ka ci, kaa ca dzə ka tsakə koonə ŋgeerənə, ca tsakə kəŋjəe koonə ka rəgwa aɡi vii goonɡa goonə,*

³ acii ga taa rəŋwə aɡyuuənə a ənyi aa ba'a putə ŋga ŋgəra'utsə cuuna sa. Kə shii unə də noonə nə oo'i, taa wu patə ca slənə ka Əntaŋfə, ka sanə nə ci ŋgəra'wa.

⁴ Ndilə ndilə ma amə ma'ə ka hakii, kə njiinə a ba koonə oo'i, kadə naama sa ŋgəra'wa. Kə nee unə, kə dʒii ha'ə weewee tanyi.

⁵ Yoo, makə mambeemə nyi ka sə'watənə, ci nee unə sləkəe nyi ka Timooti aabii unə, kaa ca caamatə taa iitə cuuna dzə aakəŋwa də vii goonɡa goonə. Mabaamə ma'yanəki. Ma nə nyi ka nəhənə, mbu'u kə upaa Seetanə kulapaanə duunə; slənə geenə əsə, ca ndzaa ka uushi zabə ahadoonə.

⁶ Amma kə ənya Timooti əndzə'i, kə kira ci keenə ŋjunyi habara aɡyanə vii goonɡa goonə da uufəshinə goonə. Kə biil ci keenə makə sətə cuuna buurətə tiinə taa guci patə, kə kəshi madəfənə ŋga nee ka giniinə tuunə makə sətə kəshi tiinə əsə.

2:9 2.9 2 Tees. 3.7-9; Slənə 18.3. 2:10 2.10 2.5. 2:11 2.11 Slənə 20.31. 2:12 2.12 4.1; Rooma 5.2; Fil. 1.27.
2:13 2.13 1.2-3; Gal. 1.11-12. 2:14 2.14 Slənə 17.5. 2:15 2.15 Slənə 2.23; 9.23,29; 13.45,50; 14.2,5,19; 17.5,13;
Rooma 11.28; 2 Koor. 11.23-29. 2:16 2.16 Mat. 23.31-33. 2:17 2.17 3.10. 2:19 2.19-20 1 Koor. 9.24-25; Fil.
4.1; 2 Tees. 1.4. 3:1 3.1 Slənə 17.15. * 3:2 3.2 Timooti: 1.1. 3:3 3.3 Af. 3.13; 2 Tees. 1.4; 2 Tim. 3.12. 3:4
3.4 Slənə 14.22. 3:5 3.5 Fil. 2.16. 3:6 3.6 Slənə 18.5; 2 Tees. 1.3; 1 Tim. 1.5; Filim. 5-7; Gal. 5.6.

⁷ Acii ha'ə, ndzəkəŋushi'ina, taa dagi cibə da ŋgəra'ukii ha'ə, kə upaa inə ŋgeerənə putə ŋga vii goonŋa goonə.

⁸ Manə ha'ə dīya, makə kə shii inə kə kəŋaanuunə ndihə ndihə ləbə da Slandana, kə baa ma'yaniinə ha'ə.

⁹ Yoo, ka mbeənə niinə ka kuyiriinə tə Əntanŋfə gaamə koonə ka shanə. Agi kuyiriinə niinə tə ci ŋga moodasəkənə dīi inə puta goonə.

¹⁰ Vədfə da uusəra niinə ka dā də'wa, pooshi əpisəka, kaa Əntanŋfə a ənə ka wunəgi keenə rəgwa ŋga neenə koonə ginə da ginə, keena dzəgunə koonə sətə mbədaanə agi vii goonŋa goonə, una shii ŋga'ə.

¹¹ Wa Əntanŋfə Dəsənaamə də naakii nə da Slandanaamə Yeesu a wunəgi keenə rəgwa, keena dzə aabii unə.

¹² Wa Slandanə a tsakə koonə uudəshinə da uudə hara ənji aakəŋwə aakəŋwa. Wa uudəŋəkii a ndzaanə makə tsarə uudəfətə uu'iinə tuunə.

¹³ Də ha'ə nə uudəŋəkii a tsakə vii koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə, accii goona ndzaa ka sə ŋga idəpaanə, amma koonə ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntanŋfə Dəsənaamə saa'itə nə Yeesu Slandanə a shi da malaaba ənjaakii patə.

4

Ndzaanə makə sətə kadeesəkə ka Əntanŋfə

¹ Wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə dīi, ndzəkəŋushi'inə: kə jigunyiinə koonə makə sətə ci ənji nə'unə a ndzaanə, təya kadeesəkə ka Əntanŋfə. Agi nə'utənə nuunə ha'ə əsə. Yoo, agi kədiinə niinə accii unə də dza ciinə də ləmə ŋga Yeesu Slandana, koonə tsakə dzəginə aakəŋwa aakəŋwa.

² Ma sətə jigunyiinə koonə də baawəda ŋga Yeesu Slandanə, kə shii unə patə.

³ Ma mwayi Əntanŋfə, a ndzaa unə malaabakii, goona aləhiinə.

⁴ Taa wu patə agyuunə, wa ca gwaləgi shishinəkii, ca ndzaa malaabakii, da ayinaakii əsə,

⁵ ga ca kəsə minaakii də gi suuna makə ŋga ənjitə mashiimə tə Əntanŋfə.

⁶ Ga əndə a bəzee ka səkə ŋga ndzəkəŋuci agi haalatsə bii inə koonə patə. Kə dzəkwatiinə koonə banə oo'i, kadə nə gəŋwanə ŋga Əntanŋfə a kula aanə ənji slənə tsarə uushi'iitsa.

⁷ Acii ma'wamə Əntanŋfə taamə kaama ndzaanə ma'ajjinəkii, amma kaama ndzaanə malaabakii akəŋwacii.

⁸ Taa wu kaaree ka dzəgunətsa, əntaa wabənə ŋga əndə kaaree ci, amma ŋga Əntanŋfə. Ci ca vii koonə Malaaba Ma'yanaakii.

⁹ Ma agyanə uudə ndzəkəŋushi'inə, pooshi difə ina ənə ka naahənə koonə agyanəkii, accii unə də noonə na, kə dzəgunəgi Əntanŋfə koonə makə sətə cuuna uudəshi.

¹⁰ Tanyi, agi uudənə nuunə ndzəkəŋushi'inə anə hanyinə ŋga Makiduuniya patə. Dəŋə əndzə'i waniinə agi banə koonə, tsakəmə dzəginə aakəŋwə aakəŋwa də uudəŋəkii.

¹¹ Damə gazhi'waanə ŋga ndzaanə ŋga'ə ahadoonə, goona səkəpaanə ka kaala moonə aagi uushi'inə ŋga ənja, amma slənəmə noonə slənə koonə upaa zəma aa moonə, makə sətə bii inə koonə.

¹² Madə kə nə'utuunə ha'ə, ka d'anə nə ndzaanə goonə ŋga'ə kə ənjitə ca tsaamə tuunə, pooshi una ka ndzaanə ka tərənə anə taa wu patə əsə.

Shinə ŋga Slandana

¹³ Ndzəkəŋushi'ina, kə mwayi inə una shii sətə slənəyi tə ənjitə mətəgi, accii goona ndzaa ka maβətəsəka, makə ŋga ənjitə makamə nə ka upaa əpinə daba'a əntənə.

¹⁴ Kə vii amə goonŋa oo'i, kə əŋki Yeesu, kə ma'i ci agi mamətə ənji əsə. Accii kə shii amə weewee, ma ənji vii goonŋa ka Yeesu ətə mətəgi, ka madəenə nə Əntanŋfə ka tii, ca fədfə tə tii, təya ndzaa ka hakii da Yeesu.

¹⁵ Ma ka wabənə ŋga Slandana, waniinə ca ba koonə: ma saa'itə ənyanəkii, maa amə ma'ə ka əpinə, paa amə na takəŋwa ka madənə ka mamətə ənja.

3:7 3.7 2 Tees. 1.4. 3:10 3.10 2.17. 3:12 3.12 Gal. 6.10. 3:13 3.13 5.1-2; Fil. 1.10. 4:1 4.1 2.13; Kwal. 1.10; 2 Tees. 3.6. 4:3 4.3 5.23; 1 Koor. 6.13; Ibər. 10.10. 4:7 4.7 4.3; 1 Piita 1.15-16. 4:8 4.8 1 Koor. 6.19-20. 4:9 4.9 Irim. 31.33-34; Gal. 6.10; Af. 5.2. 4:10 4.10 2 Tees. 3.4. 4:11 4.11 2.9; Af. 4.28; 2 Tees. 3.10,12. 4:12 4.12 1 Koor. 5.12-13; Kwal. 4.5. 4:13 4.13-17 5.1-2; 1 Koor. 15.51-52. 4:13 4.13 1 Koor. 15.18-19; Af. 2.12. 4:14 4.14 Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,12,20. 4:15 4.15 1 Koor. 7.10,25.

¹⁶ Ma uusørakii, kadē kapaanē nē Əntañfē rəgwa, wata gawē ŋga malaa'ikanyinē a wazē, ənjē a fa muunē ŋga uutəma ŋga Əntañfē. Wata Slandanē ci saakii a jiga dadagyē. Ma ənjitē vii ka ci goongga ətē mēətēgi, tii na takəŋwa ka maďənē.

¹⁷ Ma daba'əkii, ma amē ənē ca əpi ma'ə, Əntañfē a fəďətē taamē da tii dagi kurabiinē, ama guŋē da Slandanē asəkəntañfē. Ha'ə ndzaanaamē da Slandanē ka ca'ə ndəŋwē ndəŋwē.

¹⁸ Makē đii ha'ə, ŋgərēmē wabəətsa, wabəgimē ahadoonē kaa ca vii koonē ŋgeerənē, una ndzaa də mabanee ma'yanē.

5

¹ Ndzəkəŋushi'ina, ma agyanē saa'i da uusəra ŋga mbu'yanē ŋga uushi'iitsa, pooshi nafa ŋga ənənē ka naahənē koonē agyanəkii ma'ə.

² Acii unē də noonē nē, kē shii unē, hafəšē nē uusəra ŋga Slandanē a shi, makē sətē ci mahərē a shi davəďē. *

³ Ma saa'ita, ənjē a ba, "Jamē nē vərənē taa dama patē, pooshi uushi ca uree kaamē". Saa'ikii nē zanē a kulyaanē ka tii həma'ə makē sətē ci bərakənē a shi ka mitē đasəka. Pooshi ha ŋga huyinē.

⁴ Ma unē, ndzəkəŋushi'inē, əntaa təkū təkunē nuunē agi haalakii, kaa uusørakii a shi ka lapaanē tuunē hafəšē makē mahəra.

⁵ Unē patē, ənji ŋga bərənē da uusəra nuunē. Əntaa ənji ŋga vəďē da təkunē naamē.

⁶ Acii ha'ə, gaama tsəfē ŋunyinē makē ŋga hara ənja. Amma ndzaamē ryahu ryahu də mēgigi, ama ndzaa ka matsē ənja.

⁷ Acii, ma ənjitē ca tsəfē ŋunyinē, davəďē ci təya tsəfē. Ma ənjitē ci ənvwē a ka tē tii anətii əšē, davəďē ca ka tē tii.

⁸ Amma, makē ənji ŋga bərənē naamē, ndzaa amē matsəkii. A dzaamē aakəŋwa də vii goongga da uufəshinē. Maa kē đii amē ha'ə, ka ndzaanē nē ci makē sətē ci əndē a ŋgavē kəjeerē tibisa ka dzəginē ka panē, acii ga ava a upaa tē ci. Kaamē nē ka luupaanē ŋga Əntañfē taamē. Maa kē đii amē ha'ə əšē, ka ndzaanē nē ci makē sətē ci əndē a ŋgavē dara ila.

⁹ Ma'wamē Əntañfē taamē ka bəzē kaamē səka, ca zamagi daamē, amma kē 'wii ci taamē kaama upaa luupaanē daci Slandanaamē Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Ma ca, kē əŋki ci ka putē gaamē, kaama shii ndzaanē da ci. Taa amē ma'ə da i əpinē, taa amē kē mēətēgi, maa kē shi ci, ka ndzaanē naamē da ci.

¹¹ Acii ha'ə, dzəmə də viishi ŋgeerənē ahadoonē də wabəətsa, una dzē də tsəkəshinē makē sətē cuuna slənē əndzə'i.

Muudinē ŋga wabənē

¹² Ndzəkəŋushi'ina, agi kəđiinē niinē acii unē koonā vii đuuunuunē ka ənjitē ca slənē ahadoonē, waatoo matakəŋwanyinē goonē, acii kē kapaa Slandanē tē tii ka takəŋwanē koonē da dzəgunē koonē wabənaakii.

¹³ Gadēemē ka tii, una uufē tē tii lanē putē ŋga slənətii ahadoonē. Ndzaamē ŋga'ə ahadoonē əšē.

¹⁴ Ndzəkəŋushi'ina, agi banē niinē koonē əšē: wabəmē ka manya'inē, wa təya slənē. Baneemē ka ma'yanē ŋga ənji mabuurē na, una tsakē tē matē ŋgeerənē, una sə'watē ndzaanē da ənji patē.

¹⁵ Damē hanjkalā acii maďa đii əndē ka əndē bwaya bwayaanē, ga ca ənəpaagi ka ci də bwaya bwayaanē. Amma, wa ca ndzaa ka slənē goonē taa guci patē nē đa ŋga'aanē ahadoonē da ka ənji patē.

¹⁶ Ndzaamē ka moodasəkē taa guci patē.

¹⁷ Dzəmə aakəŋwa də đa də'wa ka Əntañfē yadē əpisəka.

¹⁸ Taa agi mi patē, kuyiriimē tē ci. Acii tsarəkii nē ci ka moonē acii unē, unē ənē libē da Yeesu Aləmasiihu.

¹⁹ Goona təŋagi slənē ŋga Malaaba Ma'yanē.

²⁰ Goona bərapaa wabənē ŋga ənjitē ci Əntañfē a wabē da matii.

4:16 4.16 1 Koor. 15.23. 4:17 4.17 Yooh. 12.26; Rooma 5.17; Fil. 3.20. * 5:2 5.2 1.2-3,10; 2.19; 3.13; 5.23; Mat. 24.36; Fil. 4.5; 2 Tees. 1.7,10; 2.1-2; hafəšē makē mahərə: Mat. 24.43; 2 Piita 3.10; Səniinē 3.3; 16.15. 5:3 5.3 Irim. 6.14-15; Mat. 24.39. 5:5 5.5-8 Rooma 13.11-12; Af. 5.8-9. 5:8 5.8 Af. 6.11-17. 5:9 5.9 1.10; 2 Tees. 2.14. 5:10 5.10 4.14; Rooma 14.8-9. 5:12 5.12 1 Koor. 16.15-18; 1 Tim. 5.17. 5:14 5.14 2 Tees. 3.6,11,15. 5:15 5.15 Rooma 12.17; Fil. 1.10. 5:16 5.16 Fil. 4.4. 5:17 5.17 5.25; Luka 18.1; Rooma 12.12; Af. 6.18; Kwal. 4.2. 5:18 5.18 Af. 5.19-20. 5:19 5.19 Af. 4.30.

²¹ Təkətəmə taa ŋgutə uushi patə, una kəsətə ŋunyikii təŋə təŋə.

²² Taa tsarə ŋga ŋgutə bwaya bwayaanə patə, una bwasee əsə.

²³ Ma Əntaŋfə Əndə vii ndzaanə jamə, wa ca laabagi tuunə camə, ci saakii. Wa ca kapaa əpinə goonə da shishinuunə jamə, una ndzaa yadə idəpaa uushi ashuunə ca'ə uusəratə nə Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

²⁴ Ma Əntaŋfə ətə 'wii tuunə, ka slənənə nə ci ha'ə makə ətsa, acii əndə nə'utə aləkawalə nə ci.

²⁵ Kədiimə acii Əntaŋfə ka putə geenə dīi ndzəkəŋushi'inə.

²⁶ Nəhəpaamə pu'u pu'u tə patənə ŋga əŋji nə'unə.

²⁷ Kə ləbətə nyi duunə da Slandana koonə jaŋgatə ləkaləkətənə ka patənə ŋga əŋji nə'unə.

²⁸ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonaakii, ca ndzaanə doonə.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka ənji Teesaloonika

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə koonə, İkəliisiya nga Teesaloonika, dacia inə Bulusə da Silasə da Timooti. Agi nəhəpaanə niinə tuunə, ənji nga Əntanjə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu *Aləmasiihu.

² Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dā koonə pwarpoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Shinə nga Aləmasiihu ka dā gəjwanə

³ Ndzəkəjushi'ina, taa guci patə agi kuyiriinə niinə tə Əntanjə ka putə goonə. Ma dəbeekii inə dā ha'ə, acii agi gəranə nə vii goonja goonə aakəjwə aakəjwa. Agi tsakə gəranə nə uudəshinə ahadoonə patə əsə.

⁴ Aciikii, inə də neenə na, agi dəlanə niinə duunə ahada İkəliisiyaninə nga Əntanjə. Agi banə niinə ka tii makə sətə kəjaanuunə agi vii goonja goonə dāgi ciba da ηgəra'wə patə ətə dīi unə agikii.

⁵ Ci nə səndə ca baarii tuu'ina, də rəgwa nə Əntanjə a dā gəjwanə ka ənja. Ka mbu'utəginə nə ci duunə koona ndzaanə agi ηwanjuunaakii, acii ka putakii cuuna sa ciba.

⁶ Ka slənənə nə Əntanjə sətə dəbee, waatoo ka cibeenə nə ci ka ənjitə ca cibeə koonə.

⁷ Ma unə ənə ca cibə, ka viinə nə ci koonə əpisəka deenə əsə. Ha'ə na dā saa'itə nə Slandanə Yeesu a jiga dadəgyə tii da madiigərə malaa'ikanyinaakii ahada gana nga gunə.

⁸ Ma cii kəya sha, ka cibeə ka ənjitə kaaree ka Əntanjə da ənjitə naanagi ka luu Njunyi Habara nga Slandanaamə Yeesu.

⁹ Kadə nə təya sa ciba, Əntanjə a zamagi də tii ka ca'ə ndəjwə ndəjwə; Slandanə a lakəgi tə tii dzadə, paa tii na nee ka məghərəvənaakii da baawədaakii.

¹⁰ Ma ətsə patə, ka slənənə saa'itə nii kəya ənya. Maa kə mbu'ya maduunə uusəraakii, ka duunətənə nə ənjaakii tə ci. Patənə nga ənjitə vii ka ci goonja əsə, təya dəla də ci. Da i unə na dā ha'ə saa'ikii, acii kə liwuunə wabəətə bii inə koonə.

¹¹ Aciikii ciina dā də'wa ka putə goonə taa guci patə. Ina kədii acii Əntanjə kaa ca mbu'utəgi duunə, una ndzaa bahə makə sətə 'wii ci tuunə koona ndzaanə. Agi kədiinə niinə əsə kaa ca tsakə tuunə agi slənə nga'əətə cuuna moo dānə patə, ca tsakə tuunə əsə koona dzə aakəjwa də slənətə cuuna dā acii kə vii unə goonja ka ci. Wa ca tsakə tuunə ha'ə də baawədaakii.

¹² Də ha'ə viinə ənji məghərəvənə ka ləmə nga Slandanaamə Yeesu putə goonə. Ma unə əsə, ka viinə nə ci koonə məghərəvənə. Ma ətsə patə ka dānə ha'ə, də pwarpoonə nga Əntanjə gaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

2

Sətə na takəjwa d'anə taabu'u šinə nga Yeesu

¹ Ndzəkəjushi'ina, agi gəranə nuunə šinə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da dzatə də nə gaamə akəjwaciikii. Amma agi kədiinə niinə acii unə,

² maa kə fii unə kə bii ənji oo'i, kə mbu'ya uusəra nga ənyanə nga Slandana, ga haŋkala goonə a gwazəgi pii pii. Goona ηgwalə, goona luuvə əsə, taa kə fii unə, kə dīi ənji anabaakwaanə, taa waazanə, taa kə nyaahə ənji asəkə ləkaləkətə də banə oo'i, da meenə shigi, goona luuvə shaŋə.

³ Taa də iitiitə patə, goona kapaa rəgwa ka ənjə a isəkwa tuunə. Acii ma taabu'u mbu'yanə uusəraakii, ka bwaseenə nə ənji laŋə ka nə'unə tə Əntanjə, ηwanjwə 'waslyakəənə a shigi. Ma ca, əndə nga gunə nə ci.

⁴ Ka bərapaanə nə ci sə nga paslənə patə, ca duunətə naakii nə palee ka uushi'inə patə. Ha'ə ca dzə aasəkə *yi nga Əntanjə, ca ndzaa davə, ca ba oo'i, ci nə Əntanjə ndilə ndilə.

1:1 1.1 1 Tees. 1.1. 1:3 1.3 2.13; 1 Tees. 1.2-3. 1:4 1.4 1 Tees. 2.19-20; 3.3,7. 1:5 1.5 Fil. 1.28. 1:6 1.6 Rooma 12.19; Səniinə 18.6. 1:7 1.7 Mat. 25.31; 1 Tees. 5.1-2. 1:8 1.8 İsa. 66.15; Rooma 2.8; 1 Piita 4.17. 1:11 1.11 1 Tees. 1.2-3; 5.24. 2:1 2.1-2 1 Tees. 4.15-17; 5.1-2. 2:2 2.2 2.15. 2:3 2.3 1 Tim. 4.1; 1 Yooh. 2.18. 2:4 2.4 Əzakı. 28.2; Dan. 11.36; Səniinə 13.5-6.

⁵ Uushi'iitsə patə, kə bii nyi koonə saa'itə nyi ma'ə ahadoonə. Anii kə zaanə koonə saŋa?

⁶ Ma əndzə'i, tə'i uushi pa'əgi ka uushi'iitsə rəgwa. Kə shii unə səkii əsə. Amma, maa kə mbu'i saa'ikii, ka shiginə nə ŋwanjwə 'waslyakəənə paŋgəraŋə.

⁷ Taa əndzə'i, laŋə ci ənjə a slənə bwaya bwayaanə ka Əntanjə. Ma amə, kə shii amə makə sətə ci ənjə a slənə bwaya bwayaatsa, acii kə ƒaarii Əntanjə kaamə. Amma, ma sətə na slənə, ma'ə zəku'i. See mada ŋgiragi Əntanjə sətə pa'əgi ka tii rəgwa.

⁸ Maa kə ŋgərəgi ci, wata ŋwanjwə 'waslyakəətsə a shigi paŋgəraŋə. Amma, maa kə ənya Slandanə Yeesu, ka ƒələginə nə ci tə ci də mədə ŋga bamakii, ca həhədəgi tə ci də baawəda ŋga məghərəvənaakii.

⁹ Taabu'u ƒələginə Yeesu tə ci, kadə nə ŋwanjwə 'waslyakəənə a shi də baawəda ŋga *Seetanə. Ca slənə sə ŋga hurəshishinə ŋga jirakənə kama kama.

¹⁰ Ma ənjitə uugi ŋgərə rəgwa ŋga zanə, ka isəkwənə nə ci tə tii də taa ŋgutə tsarə ŋga məza jarəwiinaakii. Ma ənjitsa, ka zanə nə tii, acii kə kaaree tii ka uudə goonja kaa təya upaa luupaanə.

¹¹ Acii ha'ə, kadə nə Əntanjə a kavə tə tii, kaa haŋkalatii a zə'ugi, təya nə'u jirakənə.

¹² Ma nii kəya ƒa ha'ə, kaa gəŋwanaakii a kula aanə patənə ŋga ənjitə kaaree ka nə'u goonja, təya ƒa moodasəka də slənə 'waslyakəənatii.

Ndzaamə ndihə ndihə aɡi goonja

¹³ Ndəkəŋushi'ina, kadashinyinə ŋga Slandana, taa guci patə aɡi kuyiriinə niinə tə Əntanjə putə goonə. Ma dəbeekii ina ƒa ha'ə, acii kə ta'i Əntanjə tuunə daga ci ma'ə matagamə duuniya. Ma ta'i ci tuunə, kaa ca luupaa tuunə. Ci laabagi tuunə də baawəda ŋga Malaaba Ma'yanə koonə nə'utə goonjaanə.

¹⁴ Ka ətsə ha'ə 'wii Əntanjə tuunə daga waaza Nnyuni Habara geenə koonə. Ma 'wii ci tuunə, koonə shii upaa ndzaanə aɡi məghərəvənə ŋga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

¹⁵ Acii ha'ə, ndəkəŋushi'inə, kəŋaanəmə ndihə ndihə, una kəsətə təŋə təŋə tə goonjatse jigunyiinə koonə də bameenə da də ləkələkətə geenə, una kəsətə təŋə təŋə.

¹⁶ Ma Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu də naakii nə da Əntanjə Dəsənaamə, kə uu'i ci taamə, aɡi tsakənə nə ci taamə də pwapoonaakii taa guci patə, ca kavə taamə ka gəra ŋnyuni sətə na shi.

¹⁷ Wa ca banee ka ədzəmuunə, ca vii koonə ŋgeerənə ŋga slənə ŋga'əənə da ba ŋnyuni wabənə taa guci patə.

3

Də'wa ka putə geenə

¹ Wiinə səndə ciina uudəpaagi koonə ƒii, ndəkəŋushi'ina: ma ƒanuuna, ƒamə də'wa ka putə geenə kaa wabənə ŋga Slandanə a shii dzənə aakəŋwa pii pii, kaa ənjə a ƒuunətə wabənəkii, makə sətə cuuna ƒuunətə əsə.

² Damə keenə də'wa əsə kaa Əntanjə a luupaa tiinə acii bwaya ənja. Damə ha'ə, acii əntaa patənə ŋga ənji nəndə da vii goonja.

³ Amma, ma Slandana, əndə nə'utə aləkawalə nə ci. Ka tsakənə nə ci koonə ŋgeerənə a ədzəmuunə, ca nəhə tuunə acii *Seetanə.

⁴ Kə yarədiinə inə tuunə putə ŋga Slandana. Waatoo, aɡi nə'utənə nuunə makə sətə bii inə koonə. Dəŋə aakəŋwa əsə, ka nə'utənə nuunə ha'ə.

⁵ Wa Slandanə Yeesu Aləmasiihu a ƒaarii koonə rəgwa, una shii makə sətə uu'i Əntanjə tuunə, una sə'watə makə sətə sə'watə Aləmasiihu.

Ŋga'ə nə sləna

⁶ Ndəkəŋushi'ina, waniinə ka banə koonə də ləmə ŋga Slandanə Yeesu Aləmasiihu: mada tə'i manya'inə ŋga ndəkəŋushi'inə ahadoonə, goona ndzaa da tii. Ma təya, paa tii ka nə'utə səndə jigunyiinə koonə.

⁷ Unə də noonə na, kə shii unə taa iitə nə'utənuunə dərəpə geenə. Acii ma saa'itə njiinə ahadoonə, əntaa manya'inə njiinə.

2:8 2.8 Isaa. 11.4; Səniinə 19.15. 2:9 2.9 Mat. 24.24; Səniinə 13.11-13. 2:11 2.11 2 Tim. 4.4. 2:12 2.12 1.6-8. 2:13 2.13 1.3. 2:14 2.14 1 Tees. 5.9. 2:15 2.15 3.6; 1 Koor. 11.2. 2:16 2.16 1 Tees. 1.4. 3:1 3.1 Slənə 2.4; Rooma 15.30; 1 Tees. 5.25. 3:3 3.3 1 Koor. 10.13; 1 Yooh. 5.18. 3:4 3.4 1 Koor. 4.16; Gal. 5.10. 3:6 3.6 3.12; 1 Tees. 5.14.

⁸ Makapaamiinē neenē nē ka ɛndē a adɔvē keenē yadē ki'inē ka ci saakii. Amma kē slɛnyiinē iza iza'u vɔdɛ da uusera, acii geena ndzaa ka tɛrɛnē aɣyanē taa wu ahadoonē.

⁹ Ma dɛii inē ha'ɔ, ɛntaa mbu'unē nɛndē mambu'umiinē bahē lɛgwa zɛmɛ acii unē, amma ma dɛii inē ha'ɔ, keena ndzaa koonē ka sɛ nɣa dzɛgunɛnē, una nɔ'u dɛrɛpɛ geenē.

¹⁰ Ma saa'itē inē ahadoonē, kē nɣiinē a ba koonē oo'i, ma ɛndɛtɛ kaaree ka slɛna, ga ɛnjɛ a vii ka ci zɛma.

¹¹ Ma bii inē koonē ha'ɔ, acii kē fii inē oo'i, tɛ'i hara ɛnji ahadoonē, manya'inē nē tii. Pooshi uushi ci tɔya slɛnē, madɛamɛ ndzaanē zɛrakɛ da kaala matii aagi slɛnē nɣa hara ɛnji.

¹² Yoo, ma tsarɛ nɣa ɛnjitsa, waniinē ka banē ka tii dɛ nɣeerɛnē, dɛ lɛmɛ nɣa Slandanē Yeesu Alɛmasiihu: wa tɔya slɛnē dɛ rɛgwa, tɔya zɛmɛvɛ ka natii na.

¹³ Ndzɛkɛnɣushi'ina, ma una, ga ca wunɛnɛn koonē nɛ dɛ nɣunyi slɛna.

¹⁴ Madɛ kē naanagi ɛndɛ ka nɔ'utɛ wabɛɛnē nyaahiinē koonē asɛkɛ lɛkalɛkatɛna, kantsaamɛ ka ci ginɛ, goona ndzaa da ci, kaa ayinɛ a shii kɛsɛnɛ tɛ ci.

¹⁵ Amma goona nɛe ka ci makɛ ɛndɛ daawaanɛ goonɛ. Ma dɛnuuna, wabɛmɛ ka ci makɛ sɛtɛ cuuna wabɛ ka ndzɛkɛnɣushi'inuunɛ.

Muudinɛ nɣa wabɛnɛ

¹⁶ Ma Slandana, ci ca vii ndzaanɛ jamɛ. Wa ca vii koonɛ ndzaanɛ jamɛ ci saakii taa guci patɛ, taa ka nɣutɛ rɛgwa patɛ. Wa ca ndzaa doonɛ patɛ.

¹⁷ Nyi Bulusɛ dɛ ciinɛki ca uudɛpaa naahɛ lɛkalɛkatɛnɛ dɛ nɛhɛpaanɛ tuunɛ. Ha'ɔ asɛkɛ taa nɣutɛ lɛkalɛkataaki ɛsɛ. Naahɛnɛ nɣa ciinɛki ɛtsa.

¹⁸ Wa Slandanaamɛ Yeesu Alɛmasiihu a dɛ koonɛ patɛ pwarpoonaakii.

3:8 3.8 1 Tees. 2.9. * 3:9 3.9 Slɛnɛ 18.3; 1 Tees. 1.6; bahɛ lɛgwa zɛma: 1 Koor. 9.4. 3:10 3.10 1 Tees. 4.11.
 3:11 3.11 1 Tim. 5.13. 3:12 3.12 Af. 4.28. 3:13 3.13 Gal. 6.9. 3:14 3.14 1 Koor. 5.9,11. 3:15 3.15 Mat.
 18.15-17; 1 Tees. 5.14. 3:16 3.16 2 Koor. 13.11. 3:17 3.17 1 Koor. 16.21.

Təkəjwanə ŋga ləkələkatə ŋga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkələkatə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə bii Əntanjə Maluu gaamə da Yeesu Aləmasiihu. Ma ca, ka ci caama ka na. *

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Kə ndzaa hə ka ŋunyi uuzənaaki ka rəgwa ŋga vii goonja gaamə. †

Wa Əntanjə Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə a da ka hə pwapoonə, təya da ka hə ŋga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Da bariya ka ənjitə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə

³ Timooti, ŋga'ə ka nyi ha ndzaanə də Afisa makə sətə shi nya bii ka hə saa'itə nya dzə aanə hanyinə ŋga Makiduuniya. Ma mwayi nyi kaa ha da ha'ə, acii tə'i hara ənji də Afisa ətə ca dzəgunə ka ənji sətə madzəmə. Bawə ka tii kaa təya bwasee ka dənə ha'ə. ‡

⁴ Ga təya ndzaa ka buurə wabənə ŋga ŋukə ətə pooshi goonja agikii, ga təya ndzaa ka ŋgaasha uushi'inə ŋga ŋukə. Ma ətsa, pooshi ka uudənə. Acii tsarəkii ka kira mabizhinə. Pooshi haala ŋga sətə ci Əntanjə a moo dənə kaamə da uushi'iitsa. Dagi vii goonja gaamə shiinaamə sətə ci Əntanjə a moo dənə kaamə.

⁵ Ma caɲwa ba ha'ə, kaa ənjə a uufəshi. Ma uufəshina, asəkə malaaba ədzəmə ca shigi, ətə yadə 'waslyakəənə davə, da agi ŋunyi ndzaanə ca shigi da agi vii goonja ŋga tantanyinə.

⁶ Amma, ma hara ənji, kə bwasee tii ka uushi'iitsa, təya dzəgərə ka waabə mazabə uushi'inə ətə pooshi ka tsakənə tə tii.

⁷ Ŋga'ə ka tii nə ndzaanə ka ənji dzəgunə bariya ŋga Əntanjə ka ənja. Amma pooshi tii shii ŋga'ə sətə ci təya ba. Saɲə maa, pooshi tii shii sətə ci təya wabə agyanəkii.

⁸ Kə shii amə, ŋga'ə nə bariya ŋga Əntanjə, mada kə shii ənji rəgwatə ci ənjə a slənəgi.

⁹ Ŋga'ə maa kə buurətə ənji oo'i, ma bariya, əntaa ka ŋunyi ənji dīi Əntanjə, amma ka ənjitə ca taɲəgi da ənjitə pooshi ka fa ənda da ka ənjitə pooshi ka fa tə Əntanjə da ka ma'waslyakə ənja. Kə dīi Əntanjə bariya əsə ka ənjitə pooshi ka gadəənə ka ci da ka ənjitə bəələgi dəsənətii taa məsənətii da ka hara mabələ ənja.

¹⁰ Kə dīi ci bariya əsə ka ma'aləhiinyinə da ŋguyirənə ətə ca baa da ŋguyirənə makə tii da ka ənjitə ca kəsə ənji ka dərəginə da ka majirakinə da ka ənjitə ca dzə ka da seeda ŋga jirakənə, taa ənjitə ca da taa ŋgutə uushi ətə madzəmə mbərə mbərə da ŋunyi dzəgunənə.

¹¹ Ma ŋunyi dzəgunənə, agi ŋunyi Habara ci ənjə a upaa. Aaciiki ba'avə Əntanjə ŋunyi Habarakii kaa nya baaba ka ənja. Ma ŋunyi Habarakii, agyanə Əntanjə əndə məghərəvənə. Naakii nə barəkaanə.

Kuyiriinə tə Əntanjə putə ŋga luupaanaakii tə ənja

¹² Agi kuyiriinə nə nyi tə Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə. Ci vii ka nyi ŋgeerənə ŋga slənəna. Agi kuyiriinə nə nyi tə ci ŋga neenaakii ka nyi mahoolakii, ca kavə tə nyi kaa nya slənə ka ci.

¹³ Taa ŋgahi ma ŋga ŋukə, kə cibə nyi də ci, nya wabə bwaya uushi'inə aashikii, nya dzaana tə ci əsə; amma kə nyihə ci təgunuunaaki, acii paa nyi shii sətə njii kya slənə, paa nyi da vii goonja saa'ikii əsə.

¹⁴ Wata Slandanə a əjjiinə ka nyi pwapoonaakii laɲə, ca baarii ka nyi rəgwa ŋga vii goonja ka ci da uufənə tə ənja. Makə dīi ci, ləbə naamə da Yeesu Aləmasiihu ŋga əna, naamə patə nə vii goonjakii da uufənəkii.

* **1:1 1.1** masləkee əndə: 2.7; Maluu: Tit. 3.4; ka na: Kwal. 1.26-27. † **1:2 1.2** Timooti: 1 Koor. 4.17; uuzənaaki: 1 Koor. 4.15; 1 Tees. 2.11; Tit. 1.4. ‡ **1:3 1.3** Afisa: Slənə 20.1; dzəgunə sətə madzəmə: 4.1-10; 6.3-5,20-21; 2 Tim. 2.16-18,23-26; Tit. 1.10-16; 3.9-11. **1:3 1.3** Slənə 20.1. **1:4 1.4** 4.7; 6.20; 2 Tim. 2.16,23; 4.4; Tit. 1.14. **1:5 1.5** 1.14,19; 2.15; 4.12; Rooma 12.9; 13.10; 1 Koor. 8.1; Gal. 6.10; 2 Tim. 1.3,13; 3.10; Tit. 1.15. **1:6 1.6** 1.4; 6.4,20; Tit. 1.10. **1:8 1.8** Rooma 7.12,16. **1:9 1.9-10** Gal. 5.19-21. **1:10 1.10** 4.6; 6.3; 2 Tim. 1.13; 2.2,15; 3.14; 4.2-3; Tit. 1.9; 2.1,7-8. **1:11 1.11** 1 Tees. 2.4. **1:12 1.12-17** 2.7. **1:12 1.12** Gal. 1.15-16. **1:13 1.13** Slənə 8.3; 9.1-5; 1 Koor. 15.9; Gal. 1.13. **1:14 1.14** 1.5; 1 Koor. 15.10.

¹⁵ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə. Kə dəbee ənə a luuvə də ədzəmə rənjwə oo'i, ma shi Yeesu Aləmasiihu aasəkə duuniya, kaa ca luupaa ma'waslyakə ənja, nyi palee ka tii patə də slənə 'waslyakəənə maa.

¹⁶ Amma kə nyihə Əntanjə təgunuunaaki makə nji nyi ka ma'waslyakə əndə ka shanjə. Də danə ha'ə mbee Yeesu Aləmasiihu ka baarii ka ənji patənə nja sə'watənaakii tə nyi də luupaənə tə nyi. Ha'ə kə ndzaa nyi ka sə nja dzəgunənə ka taa wu patə na vii goonja ka Aləmasiihu, ca upaa əpinə nja ca'ə ndənjwə ndənjwə.

¹⁷ Wa ənə a dūunətə tə Əntanjə, ənə a dəla də ci. Ci nə njanjwə nja ca'ə ndənjwə ndənjwə. Paa ci ka əntənə, pooshi ənji agi neenə ka ci əsə. Ci daanəkii nə Əntanjə. *Aamiina.

¹⁸ Uzənaaki Timooti, wanyinə ka kavə wabəətsə aaciiku, makə sətə wabi anabiinə agyanəku njukə. Kəsəpaa wabəətsə asəkə ədzəməku kaa ha mbee ka slənə njunyi sləna,

¹⁹ ha dzə aakənjwə agi nə'unə tə Əntanjə da njunyi ndzaanə. Ma hara ənji, kə kaaree tii ka njunyi ndzaanə, ha'ə saawee tii ka vii goonjatii.

²⁰ Ma Himiniya da Aləkəsəndərə, agikii nə tii. Kə vii nyi tə tii ka *Seetanə kaa təya shii dzalənə, təya bwasee ka dzaananə tə Əntanjə. §

2

Wabənə agyanə də'wa

¹ Ma nja təkənjwanə, agi banə nə nyi kaa ənə a də də'wa, ənə a kədii acii Əntanjə, ənə a kuyirii tə Əntanjə putə nja patənə nja ənja.

² Wa ənə a də də'wa putə nja meeminə da madiigərə ənji patə, kaama ndzaanə jamə də mabanee ma'yanə, ama mbee ka gadee ka Əntanjə, ama ndzaa makətsəkii əsə.

³ Ma ətsə patə, nja'ə, ka uufagi səkə nja Əntanjə Maluu gaamə əsə.

⁴ Kə mwayi ci taa wu patə, ca upaa luupaənə, ca shii goonja.

⁵ Acii rənjwə nə Əntanjə, rənjwə əsə nə əndə rəgwa ahada Əntanjə da ənja, waatoo Yeesu Aləmasiihu. Əndə shiŋkinə nə ci əsə.

⁶ Kə vigi ci naakii nə ka luupaənə də ənji shiŋkinə patə. Ci baarii ka saa'ikii oo'i, nja'ə ka Əntanjə kaa taa wu patə a upaa luupaənə. *

⁷ Ka ətsə ha'ə kavə Əntanjə tə nyi ka ndzaanə ka əndə waazanə ka ənji da ndzaanə ka masləkee ənda. Kə kavə ci tə nyi ka dzəgunə goonja ka hara slikerənə kaa təya luuvə. Tantanyinə cii kya wabə, əntaa jirakənə. †

⁸ Acii ha'ə, nja'ə ka nyi kaa nguyirənə taa da patə a də də'wa. Wa təya də də'wa də malaaba ədzəma. Ga təya də də'wa də mabəzə səka, ga təya də də mabizhinə əsə.

⁹ Ma makinə əsə, wa təya ndzaa da ayinə da hiima nja ka kəjeerənə ətə dibə. Ga təya daada hara uushi'inə agi shiŋkinətii ətə ca ngerəgi hiima nja ənda, ga təya nja pookalima taa sə nja uura taa sə nja ciinə ətə da məghərəvənə davə, ga təya nja mandalə kəjeerənə əsə.

¹⁰ Amma, wa təya də njunyi sləna. Ci nə njunyi uushi. Ci dəbee ka makiitə ca ba agi nə'unə nə tii tə Əntanjə.

¹¹ Wa minə a ndzaa kəda'ə saa'itə ənə a dzəgunə, kya banee ka hanjalatə.

¹² Maluuvəmə nyi minə a dzəgunə ka nguyirənə, taa kya ndzaa da baawədə agyanətii. Amma, wa kya ndzaa kəda'ə.

¹³ Acii tə Adamu 'watəgi Əntanjə taganə, taabu'u Hawa.

¹⁴ Əntaa tə Adamu əsə gəpətə *Seetanə, amma tə minə gəpətə ci, kya tanjəgi bariya.

¹⁵ Patə da ha'ə, wa kya poo manjeevənə, ka upaanə nə ki luupaənə, maa kə gi ki aakənjwə agi nə'unə da uufə ənja, kya ndzaa malaabakii akənjwacii Əntanjə, kya ndzaa da ayinə.

3

Matakənjwəyinə asəkə Ikəliisiya

1:15 1:15 Luka 15.2; 19.10; Rooma 5.8. **1:16 1:16** Af. 3.7-9; Kwal. 1.25. **1:17 1:17** Rooma 16.27. **1:18 1:18** 4.14; 6.12; 1 Koor. 9.24-25; 2 Tim. 4.7-8; Yahu. 3. **1:19 1:19** 1.5. § **1:20 1:20** Himiniya: 2 Tim. 2.17; Aləkəsəndərə: 2 Tim. 4.14; Seetanə: 1 Koor. 5.5. **2:1 2:1** Af. 6.18-19; Fil. 4.6. **2:2 2:2** Ees. 6.10. **2:3 2:3** Tit. 3.4. **2:4 2:4** Əzaki. 18.23; 2 Tim. 2.25-26; 2 Piita 3.9. **2:5 2:5** Dzək. 6.4-5; 1 Koor. 8.6; Rooma 3.29-30; 10.12-13. * **2:6 2:6** Mar. 10.45; 2 Koor. 5.15; Gal. 1.4; Tit. 2.14; 1 Yooh. 3.16; ka saa'ikii: Gal. 4.4; Tit. 1.3. † **2:7 2:7** masləkee ənda: 1.11-17; Gal. 1.1; 2.7-8; Af. 3.7; 2 Tim. 1.11. **2:8 2:8** 1 Piita 3.7. **2:9 2:9** 1 Piita 3.3-5. **2:10 2:10** 5.10. **2:11 2:11-12** 1 Koor. 14.34. **2:13 2:13** 'Wat. 2.7,21-22; 1 Koor. 11.8-9. **2:14 2:14** 'Wat. 3.1-6,13; 2 Koor. 11.3.

¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə: maɗa ŋga'ə ka əndə nə ndzaanə ka matakəŋwanə asəkə Ikəliisiya, ŋunyi slənə cii kəya uudə.

² Ma matakəŋwanə, wa ca ndzaa ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rəŋwə dyaŋə ndzaanəkii əsə. Wa ca ndzaa ka əndə hiima, ca ətsətə naakii na, ca ndzaa də hanjala, ca ndzaa ka əndə luu mu'uminə gakkii asii. Wa ca ndzaa ka əndə mbee ka dzəgunətənə ka ənji ŋga'ə.

³ Ga matakəŋwanə a kagi naakii nə ka sa ənvwa, ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii əsə. Amma, wa ca ndzaa ka makəɗa'ə ənda, əndətə ca moo ndzaanə jamə. Ga ca ndzaa ka əndə suuna kwaba.

⁴ Wa ca ndzaa ka əndətə ca mbee ka kərətə yaakii ŋga'ə, manjeevənaakii a ɗawuta ka ci, təya fa tə ci ka shaŋə.

⁵ Ma bii nyi ətsə ha'ə, maɗa pooshi əndə mbee ka kərətə yaakii ŋga'ə, iitiitə saŋə mbeenəkii ka kərətə Ikəliisiya ŋga Əntaŋfwa?

⁶ Ha'ə əsə, ma əndətə mata'avəmə agi vii gooŋgaakii, ga ca ndzaanə ka matakəŋwanə, acii ga ca ɗuunətə naakii na, Əntaŋfə a lagi ka ci gəŋwanə, ca vii ka ci ma'inə makə sətə vii ci ka *Seetanə.

⁷ Ha'ə əsə, wa ca ndzaanə ka əndətə ci duuniya patə a gafee ka ci, acii ga əŋjə a ɗavə ka ci ayinə, ca dzəgərə əsəkə zaarwanə ŋga Seetanə.

Ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya

⁸ Ma ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya əsa, wa təya ndzaa matsəkii, ga wabənati a ndzaa bəra'i, ga təya kapaa natii nə ka sa ənvwa, ga təya kapaa natii nə ka suuna gəna əsə.

⁹ Ma wabənə ətə baariigi Əntaŋfə kaamə, wa təya kəsəpaa də malaaba ədzəma.

¹⁰ Tii maa, see maa kə təkətə ənji tə tii zəku'i. Maɗa pooshi ənji idəpaa uushi ashitii, wa təya ndzaŋə sləna.

¹¹ Ma makinati* əsə, wa təya ndzaa matsəkii, ga təya pəɗəhiinə, wa təya ndzaanə ka ənji hiima, təya ndzaanə ka ənji gooŋga taa agi mi patə.

¹² Ma əndə tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, da minə rəŋwə dyaŋə ndzaanəkii, ca mbee ka kərətə manjeevənaakii da hara ənji yaakii ŋga'ə.

¹³ Ma ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, maɗa ŋunyikii ci təya slənə, ka upaanə nə tii gafeenə ŋga ənji ka tii. Ka mbeenə nə tii ka wabənə yadə ŋgwalənə agyanə vii gooŋgati ka Yeesu Aləmasiihu.

Maɗuunə uushi ətə baarii Əntaŋfə kaamə

¹⁴ Yoo, kə ɗii nyi aniya ŋga dzənə aabiiku kədəhə. Amma, wanyinə ka naahə ka hə ləkaləkətəna.

¹⁵ Mbu'u tə'i uushi na səkəpaa tə nyi. Ma ləkaləkətəna, ci na baarii ka hə makə sətə ci ənji ŋga Əntaŋfə a ndzaanə. Ma əŋjikii, tii nə Ikəliisiya ŋga Əntaŋfə Əndə vii əpinə. Ikəliisiyakii əsə ca kihə gooŋgaanə.

¹⁶ Ma sətə vii amə gooŋga anəkii, waatoo sətə nji ma'umbeekii, maɗuunəkii dərəwa. Pooshi əndə ɗa mabizhinə agyanəkii, waatoo,

Əndə shiŋkinə pwayi ənji tə ci,

Kə baariigi Malaaba Ma'yanə tə ci oo'i,

əndə gooŋga nə ci.

Kə nee malaa'ikanyinə ka ci;

Kə waazii ənji agyanəkii ka hara slikərənə;

Kə vii ənji ka ci gooŋga asəkə duuniya patə;

Kə ŋgərətə Əntaŋfə tə ci aadəgyə, ca ɗuunətə tə ci.

4

Ənji dzəgunə jirakənə

¹ Yoo, kə bii Malaaba Ma'yanə furəŋə oo'i, ma ka əndə'i saa'i, kadə nə hara əŋjə a bwasee ka nə'u gooŋgaanə, təya dzəgərə ka nə'u jirakənə ŋga ginaajinyinə, təya nə'u dzəgunənə ŋga *Seetanə.

² Ma dzəgunətsa, kə təkəpaa majirakinə, ənjitə pooshi ka taarapaanə ahada gooŋgaanə da jirakənə acii mantəkii nə ədzəmətii.

3:2 3:2-7 Tit. 1.6-9; 1 Piita 5.1-4. **3:3 3:3** 2 Tim. 2.24. **3:7 3:7** 2 Koor. 8.21; Slənə 6.3. * **3:11 3:11** Makinə, ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya, taa makinə ŋga ənji tsakənə tə ənji ŋga Ikəliisiya. **3:11 3:11** Tit. 2.3. **3:15 3:15** Af. 1.23; 2.19-22. **3:16 3:16** Mat. 28.18-19; Mar. 16.19; Yooh. 1.14; Slənə 2.33; Af. 1.20-21; Fil. 2.6-11; Kwal. 1.6,23; 2 Tim. 4.17. **4:1 4.1-11** 1.10. **4:1 4.1** 2 Tim. 3.1.

³ Ma tsarə nga ənjitsa, agi dzəgunənə nə tii oo'i, ma ɲgərəshinə da aadə hara zəmənyinə, bwayakii. Amma Əntanjə tagapaa zəmənyiiitsa kaa ənjə a adə. Ma ənji nə'ʉnə, waatoo ənjitə shii goonga, wa təya adə zəməkii də kuyiriinə. *

⁴ Patənə nga uushi'inə ətə tagii Əntanjə, ɲga'ə. Pooshi uushi ɲga kaareenə. Amma, wa ənjə a luu patənə ɲga uushi'inəkii də kuyiriinə tə ci.

⁵ Ma uushi'iitsa, ɲga'ə, acii ha'ə bii Əntanjə, agi kuyiriinə nə ənji tə ci putakii əsə.

Nunyi əndə slənə ɲga Yeesu Aləmasiihu

⁶ Madə agi dzəgunətənə nə hə ka ənji nə'ʉnə tə uushi'iitsa, ka ndzaanə nə hə ka ɲunyi əndə slənə ɲga Yeesu Aləmasiihu, ha dzə aakəɲwa də fa wabənə ɲga Əntanjə da nə'utə ɲunyi dzəgunənə, kaa ha upaa də ɲgəerənə.

⁷ Ma wabəətə ɲga ɲukə ətə madzəmə da wabənə ɲga Əntanjə, ga ha ndzaa ka buurənə, acii uura manjeevənə nə ətsə patə. Duu aakəɲwa də dzəgunə ndzaanə ka əndə ɲga Əntanjə.

⁸ Ma taadətə shishinə, tə'i ci da bwatya. Amma, ma dzəgunə ndzaanə ka əndə ɲga Əntanjə, ci palee də bwatya taa ka ɲgutə rəgwa patə, acii ka tsakənə nə ci tə əpinə gaamə ka saa'ina da aakəɲwa patə.

⁹ Ma sətə bii nyi, tantanyinə. Kə dəbee ənjə a luuvə də ədzəmə rəɲwə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə caama slənə də gazhi'waanə, acii agi kanə naamə nə ka Əntanjə Əndə vii əpinə. Ci nə Maluu ɲga ənji patə; ma palee maa, ɲga ənji nə'ʉnə.

¹¹ Bawə ka ənji nə'ʉnə tə wabəətsa, ha dzəgunətə ka tii.

¹² Ga ha luuvə kaa ənjə a ushapaa tə hə, makə dʉi hə uundzə dagwa. Amma ndzaanə ka sə ɲga dzəgunənə ka ənji nə'ʉnə ka rəgwa ɲga wabənaaku, da ndzaanaaku, da uufənaaku tə ənja, da vii goongaaku, da ndzaanaaku yadə idəpaa uushi ashiku.

¹³ Ma taabu'u nii kya sha, duu aakəɲwa də janɲa malaaba ləkaləkətə ka ənja, ha waaza ka tii, ha dzəgunə ka tii.

¹⁴ Ma baawəda ətə vii Əntanjə ka hə saa'itə wabi anabiinə aɲyanəku, saa'itə kavə matakəɲwanyinə ɲga Ikəliisiya ciinə aanəku, slənəgiwə də ci.

¹⁵ Duu aakəɲwa də d'anə ha'ə makə ətsa, ga ha zaarə, kaa ənji patə a nee ka dzənaaku aakəɲwa.

¹⁶ Hadətə də naaku na da dzəgunənaaku. Duu aakəɲwa də d'a uushi'iitsa. Acii maa kə dʉi hə ha'ə, ka luupaanə nə hə naaku nə da ənjitə ca fa tə hə.

5

Ndzaanə ɲga'ə agi ənji nə'ʉnə

¹ Ga ha wazə ka masara, amma wabu u ka ci makə ka duu. Ma uuji daguyinə əsa, wa təya ndzaa makə ndzəkəɲushi'inəku.

² Ma masara minə, wa kya ndzaanə makə mapoo tə hə. Ma makinə ətə ma'ə ma'iirəmə əsə, wa təya ndzaa makə cikəɲushi'inəku; ədzəməku a ndzaa malaabakii akəɲwaciitii, acii ga təya ɲgərəgi hanʉkalaaku.

³ Ma mooryafinyinə ətə pooshi əndə tsakənə tə tii, gadee ka tii.

⁴ Amma, madə tə'i manjeevənə taa jijinyinə ɲga mooryafinə, wa təya dzəgunə makə sətə ci təya d'a diinatii zəku'i, waatoo, təya d'a ka mapoo tə tii taa dzədzəshii'nətii ɲga'əənə, makə sətə shi təya dʉi ka tii, acii tsarəkii ca uufagi səkə ɲga Əntanjə.

⁵ Ma mooryafinə ətə ki daanətə pooshi əndə tsakənə tə ki, tə Əntanjə gi'i ki, kya dzə aakəɲwa də d'a də'wa, kya kədii aciikii vədə da uusəra.

⁶ Amma, ma mooryafinə ətə kagi nətə ka uufə uushi'inə ɲga *duuniya, taa ɲgahi ma'ə ki da i əpinə, patə da ha'ə mantəkii nə ki.

⁷ Ma d'anəkwa, bawə ka tii wabəətə bii nyi ka hə, acii ga ənjə a idəpaa uushi ashitii.

⁸ Ma əndətə pooshi ka hadə də duuraakii, ma palee maa, ənji yaakii, kə kaaree ci ka nə'u tə Əntanjə, bwayakii nə ci, palee ka əndətə yadə vii goonga.

⁹ Ga ha naahə ləmə ɲga mooryafinə aagi harakii pii pii. Ma taabu'u naahənəku, see maa nee hə kə mbu'i fəzatə kuwa pu'unə, mashimə ki a ɲgire ɲgurə palee ka rəɲwə əsə,

¹⁰ ənjə a kuyirii tə ki putə ɲga d'a ɲunyi slənətə, waatoo, kə gərətə ki manjeevənətə ɲga'ə, kya luu mu'uminə aa hatə aasii, kya yibəgi sədfə ɲga ənji nə'ʉnə makə sətə ci

* **4:3 4.3** ɲgərəshinə: 1 Koor. 7.1; zəmənyinə: 'Wat. 9.3; Rooma 14.2; Kwal. 2.21; Ibər. 13.9; kuyiriinə: Rooma 14.6; 1 Koor. 10.30. **4:4 4.4** 'Wat. 1.31; Slənə 10.15. **4:6 4.6** 1.10. **4:7 4.7** 1.4. **4:8 4.8** 6.6. **4:10 4.10** Tit. 3.4. **4:12 4.12** 1.5; Tit. 2.7. **4:13 4.13** 2 Tim. 3.15-16. **4:14 4.14** 1.18; 5.22; Slənə 6.6; 2 Tim. 1.6; 2.2. **4:16 4.16** 1.10; 4.12; 2 Tim. 2.22; 3.10. **5:1 5.1** Leew. 19.32. **5:5 5.5** Luka 2.37; 18.7.

maviinē a dā, kya tsakē ənji agi bwanea, kya kavē nētē ka dā ŋunyi slēna. Madā ha'ē makē ətsē nē slēnata, naahuu lēmētē.

¹¹ Amma ma mooryafinyinē ətē ma'ə ma'iirēmē, ga ha naahē lēmētii, acii madā kē təkuree tii ka sə'watē ndzaanē yadē ŋgura, ka ŋgərənē nē tii. Dē ha'ə bwaseenē tii ka nē'unē tē Aləmasiihu.

¹² Dē ha'ə əsē laginē Əntanfē gəŋwanē anətii, ca vii ka tii ma'inē, acii kē tanjēgi tii aləkawalətē dīi tii ka ci.

¹³ Ma tēya, ka dzəgərənē nē tii aagi ndzaanē zərakē, wata wiigi'inē ka yi ka yi. Əntaa wata ndzaanē zərakē tanē, amma tēya kaala wabənē aagi ŋga hara ənji, tēya luugi wabənē ətē əntaa natii, tēya ba sətē madəbəmē.

¹⁴ Acii ha'ə, ma moonəkya, ma mooryafinē ətē ma'ə ma'iirēmē, wa tēya ŋgərə ŋguyirənē, tēya poo manjeevənē, tēya hadā dē yatii. Madā dīi tii ha'ə, pooshi ənji daawaanē gaamē ka upaa rəgwa ŋga wabē bwaya uushi'inē aashaamē.

¹⁵ Ma bii nyi ha'ə, acii hara mooryafinē maa, kē uugi tii zə'uginē ka nē'unē tē Seetanē.

¹⁶ Ma minē əndē nē'unē ətē da mooryafinyinē agi duurənyinatē, wa kya tsakē tē tii ka galee ka slənē agyanē Ikəliisiya, kaa Ikəliisiya a mbee ka tsakənē tē hara mooryafinyinē ətē pooshi ənji tsakənē tē tii.

¹⁷ Ma matakəŋwanyinē ŋga Ikəliisiya ətē ca slənē ŋga'ə, gadēemē ka tii ka shanē, una ki'itē ka tii ŋga'ə. Ma palee maa, ənjitē ca waaza da dzəgunē ka ənji dē gazhi'waanē.

¹⁸ Acii kē bii malaaba ləkələkətē oo'i, "Goona tənəpaa la ka zəmənē saa'itē ci agi slənənē koonē." Kē bii ci əsē, "Ma əndē slēna, kē dēbee ənjē a vii ka ci shikwaakii."

¹⁹ Madā kē wulii ənji matakəŋwanē ŋga Ikəliisiya, ga ha luuvē, madāamē tii kē kira seedawanyinē bəra'i taa makkē.

²⁰ Taa wu patē gi ma'inē aa hakii, dzaluu tē ci akəŋwacii ənji patē, kaa hara ənjē a shii ŋgwaleenē.

²¹ Agi banē nē nyi ka hē akəŋwacii Əntanfē, da Yeesu Aləmasiihu, da matadē malaa'ikanyinē, kaa ha nē'utē uushi'iitē bii nyi ka hē patē. Ga ha baarii kama kamaanē ka ənji shanē taa agi mi patē.

²² Ga ha kwasē ka kavē ciinē agyanē əndə'i əndē kaa ca ndzaa ka əndē slənē asəkē Ikəliisiya. Ga ha dzəgərē aagi 'waslyakəənē ətē ci hara ənjē a dā. Ga ənjē a idəpaa uushi ashiku.

²³ Makē dīi ci, pooshi jamənē ŋga səkəku taa guci patē, ga ha sa wata ma'inē, amma duu dē sacii ma'i inaba gi'u ka kuzəka.

²⁴ Ma 'waslyakəənē ŋga hara ənji, paŋgəranē a babara taabu'u mbu'unəkii aakəŋwacii gəŋwanē. Ma ŋga hara ənji əsē, daba'a na shigi.

²⁵ Ha'ə əsē, paŋgəranē a babara nē dā ŋunyi slənē ŋga hara ənji; taa pooshi paŋgəranē a babara əsē, pooshi na za.

6

¹ Ma maviinē patē, wa tēya gadēe ka slanjiinətii, tēya fa tē tii, acii ga ənjē a wabē bwaya uushi aashi Əntanfē da dzəgunənē gaamē.

² Madā ənji nē'unē nē slanjiinē ŋga maviinē, ga tēya bərapaa tē slanjiinətii, acii makē dīi tii ndzəkəŋushi'inē putē ŋga Aləmasiihu. Amma, wa tēya tsakē paslənē ka tii, makē dīi ci, ma ənjitē ci tēya slənē ka tii, ənji vii goonja nē tii, moodəkii ŋga Əntanfē əsē.

Dzəgunətē uushi'iitē ka ənja, ha ba ka tii kaa tēya nē'utē.

Dzəgunē jirakənē

³ Tə'i hara ənji ca dzəgunē ka ənji hara uushi'inē pamē, maluuvmē tii tē tantanyitē wabənē ŋga Slandanaamē Yeesu Aləmasiihu, maluuvmē tii əsē tē dzəgunənē agyanē makē sətē caama ndzaa malaabakii akəŋwacii Əntanfē.

⁴ Ma ənjitsa, kē d'uunətē tii natii na, mashiimē tii taa mi əsē, madāamē suuna ŋga dā mabizhinē da mbəzənē agyanē mazaabē wabənē. Ci ca kira sərəha, da mbəzənē, da dzaanashinē, da hiima bwaya uushi aagyanē ənda,

⁵ da dāadā mabizhinē. Ma ənjitsa, pooshi haŋkalatii ka hakii, pooshi ma'ə goonja ashitii əsē. Ma nē tii ka nəhəna, gəna ci ənjē a upaa ka rəgwa ŋga diina.

⁶ Yoo, ma nē'unē tē Əntanfē, tē'i bwatya agikii palee ka gəna, maa ka mabanee ma'yanē nē əndē dē sətē cii kəya upaa.

5:10 5.10 2.10; Ibr. 13.2; Yooh. 13.14. 5:13 5.13 2 Tees. 3.11. 5:14 5.14 1 Koor. 7.9. 5:17 5.17 1 Tees. 5.12.
5:18 5.18 Dzak. 25.4; Luka 10.7; 1 Koor. 9.9,12-14. 5:19 5.19 Dzak. 19.15; Mat. 18.16; 2 Koor. 13.1. 5:20 5.20
Gal. 2.14; Af. 5.11. 5:22 5.22 4.14. 6:1 6.1-2 Af. 6.5; Tit. 2.9-10; Filim. 8-20; 1 Piita 2.18. 6:3 6.3-10 1.3-7.
6:3 6.3 1.10; Gal. 1.6-9. 6:4 6.4 1.4; 6.20; 2 Tim. 2.14. 6:5 6.5 Yooh. 10.12; Slənē 20.33-34; 1 Tees. 2.5; Tit. 1.11;
1 Piita 2.14; 5.2. 6:6 6.6 4.8; Fil. 4.11; Ibr. 13.5.

⁷ Acii pooshi uushi shi acii amə aa hanə aa duuniya. Pooshi uushi na dzə acii amə maa kə mækyaamə.

⁸ Maa tə'i amə da zəma, tə'i amə da kəjeerənə əsə, kə mbu'i kaamə.

⁹ Amma, ma ənjitə ca moo da gəna, kə luuvə tii isəkwanə n̄ga *Seetanə tə tii, təya kulagərə aasəkə zaanwanə n̄ga mabaanə da bwaya suunanyinə. Ci ca kavə tə tii ka zaginə dza'ə.

¹⁰ Acii ma suuna kwaba, ci ca kira bwaya uushi'inə kama kama. Puta n̄ga suuna kwaba bwasee hara ənji ka vii goon̄gatii, təya əlya ka natii nə mabətəsəkənyinə kama kama.

Wabənə n̄ga Bulusə ka Timooti

¹¹ Ma hə d̄ii əndə n̄ga Əntanfə, bwasee ka patənə n̄ga uushi'iitsa, ha da gazhi'waanə n̄ga slənə goon̄gaanə, ha da gazhi'waanə n̄ga ndzaanə ka əndə n̄ga Əntanfə, ha vii ka ci goon̄ga, ha uudə ən̄ja, ha sə'watə taa mi patə, ha ndzaa ka əndə han̄kala əsə.

¹² Dawə gazhi'waanə n̄ga slənə n̄nyu uushi'inə, acii kə vii hə goon̄ga. Ma əpiitə n̄ga ca'ə ndənjwə ndənjwə upaa hə, kəsəpaa tən̄jə tən̄jə. Ka ətsə ha'ə 'wii Əntanfə tə hə saa'itə vii hə seeda agyanə vii goon̄gaaku akənjwacii seedawanyinə lan̄jə.

¹³ Wanyinə ka wabənə ka hə akənjwacii Əntanfə ətə ca vii əpinə ka taa mi patə, da akənjwacii Yeesu Aləmasiihu. Ma Yeesu, kə vii ci n̄nyu seeda agyanə goon̄gaanə akənjwacii Puntiyu *Pilaatu.

¹⁴ Wanyinə ka banə ka hə ha'ə, kaa ha nə'utə sətə bii wabənə n̄ga Əntanfə; ga ha tapaa taa rənjwə, nə'utə patə ka rəgwatə pooshi ən̄ji ka upaa sə n̄ga idəpaanə ashiku, ca'ə ka saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a ənya.

¹⁵ Ma jiganaakii, Əntanfə na jigagi də ci ka saa'itə kapaa ci. Acii ma Əntanfə, ci daanəkii ca da n̄wanjuunə, əndə moodasəkə nə ci. N̄wanjwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə slanjiinə nə ci əsə.

¹⁶ Ci daanəkii nə əndə pooshi ka əntənə. Ma ha n̄ga ndzaanaakii, agi bərənə ətə pooshi əndə ka mbu'unə aabiikii. Pooshi əndə sha n̄e ca ci, pooshi əndə ka neenə ka ci əsə. Wa ən̄jə a d̄uunətə tə ci, ca da n̄wanjuunə n̄ga ca'ə ndənjwə ndənjwə. Wa ca da ha'ə.

¹⁷ Yoo, ma ən̄ji gəna n̄ga zamanana, bawə ka tii ga təya hwafə də gəna, ga təya ka n̄tii ka gəna əsə, acii makə mədə nə gəna. Amma, wa təya ka n̄tii ka Əntanfə. Ci ca vii kaamə taa mi patə, kaama fatə mayamayaanəkii, acii fitə nə ciinəkii kaamə.

¹⁸ Bawə ka tii, wa təya da n̄ga'əənə, təya da n̄nyu slənə lan̄jə. Wa ciinətii a ndzaa fitə, təya vii ka hara ən̄ji.

¹⁹ Də ha'ə tsəkənə tii ka natii na n̄nyu ndzaanə ka sətə na shi aakənjwa, kaa təya shii upaa də tantanyitə əpinə.

²⁰ Ya'ə Timooti, kəsəpaa N̄nyu Habaratsə tən̄jə tən̄jə ətsə ha'avə Əntanfə aaciiku. Ga ha ndzaa da ən̄jitə ca d̄aada mazaabə wabənə da d̄a mabizhinə n̄ga diina. Tsarə n̄ga wabətsə ci ən̄jə a ba: shiinə. Amma, jirakənə.

²¹ Hara ən̄ji əsə, ətə ca ha tə'i tii da shiinə, kə bwasee tii ka vii goon̄ga. *

Wa Əntanfə a d̄a koonə pwapoonə.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Bulusə ka Timooti

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Bulusə. Ma nya, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi, makə sətə mwayi Əntanjə. Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waaza ka ənji agyanə əpinə ətə bii Əntanjə, ka viinə nə ci daci Yeesu Aləmasiihu.

² Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Timooti. Ma ha, moodə uuzənaaki nə hə. *

Wa Əntanjə Dəsənaamə da Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a dfa ka hə pwapoonə, təya da ka hə nga'əənə, təya vii ka hə ndzaanə jamə.

Kuyiriinə tə Əntanjə putə nga vii goongga nga Timooti

³ Agi kuyiriinə nə nyi tə Əntanjə taa guci patə cii kya buurətə tə hə agi dfa də'wa; vədə da uusəra cii kya dfa ha'ə, pooshi bədanə. Tə ci cii kya paslə də nnyuni ndzaanə, makə sətə nji dzədzəshi'inəki a paslə tə ci.

⁴ Ma nya buurətə tuunaaku putə nga təkənə gaanjwə, nga'ə ka nyi nya ənə ka neenə ka hə ka shañə, kaa nya shii dfa moodasəka.

⁵ Agi buurətənə nə nyi vii goonggaaku nga tantanyinə, tsarə ətə nga kuku Looyisə da nga muu Afiniki. Kə shii nyi əsə, ma'ə hə da vii goongakii.

⁶ Aci ha'ə, wanyinə ka buurətənə ka hə oo'i, tsakuu dzənə aakəñwa də dfa slənə də baawədatə kavə Əntanjə aaciiku, waatoo, baawəda ətə vii ci ka hə saa'itə kavə nyi ciinə aanəku kaa ha dfa slənə nga Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ma Əntanjə, maviimə ci kaamə ədzəmə nga ngyalənə. Amma kə vii ci kaamə ədzəmə nga ndzaanə da ngeerənə da nga uudəshinə da nga ətsətə hə.

⁸ Aci ha'ə, maa ha wabə agyanə Slandanaamə, ga ayinə a dfa tə hə. Əndə furəshina nə nyi ka putaakii, amma ga ha ayi aaci shiinə nga ənji oo'i, guva-slənaaku nə nyi. Amma sə'watə sa ciba makə naaki putə nga Nnyuni Habara, makə sətə vii Əntanjə ka hə ngeerənə nga sə'watənə.

⁹ Ci luupaa taamə, ca 'watə taamə kaama ndzaanə ka ənjaakii. Ma dfi ci ha'ə, əntaa putə nga nnyuni slənə gaamə, amma ha'ə mwayi ci dfa nga'əənaakii. Waatoo, daga njuke dfi ci aniya nga dfanə ha'ə, kaa ca luupaa taamə daci Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Ma əndzə'i, makə shi Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu, kə baarii Əntanjə furəñə oo'i, kə dfi ci kaamə nga'əənaakii. Kə əbipaa Yeesu ngeerənə nga wa, ca baarii oo'i, maa kə liwaamə Nnyuni Habara, ka upaanə naamə əpinə ka ca'ə ndəñwə ndəñwə. †

¹¹ Nyi ka nəki maa, kə ta'i Əntanjə tə nyi kaa nya ndzaa ka masləkee ənda da əndə waaza ka ənji Nnyuni Habarakii, nya dzəgunətə ka tii.

¹² Putakii əsə cii kya sa cibəna. Amma pooshi ayiiki, aaci kə shii nyi əndətə vii nyi ka ci goongga. Kə shii nyi ndilə ndilə əsə oo'i, ma Nnyuni Habaratə ba'avə ci aaciiki, ka hadatəginə nə ci dəñə ka uusəratə nii kəya ənya.

¹³ Kəsətə təñə təñə tə nnyuni wabəətə jigunyii ka hə, ha dzəgunətə ka hara ənji, ha ndzaa da vii goongga, ha uudə tə Əntanjə da ənja makə sətə bii Yeesu Aləmasiihu.

¹⁴ Ga ha kapaa taa tə wu kaa ca zə'wee ka Nnyuni Habaratə ba'avə Əntanjə aaciiku. Amma kəsətə təñə təñə də baawəda nga Malaaba Ma'yanə ənə asəkə ədzəmaamə.

¹⁵ Kə shii hə oo'i, patənə nga ənji nə'unə anə hanyinə nga Asiya, kə bwəsee tii ka nyi, nyi daanəki. Ahadatii nə i Figilusə da Harəmagana əsə.

¹⁶ Amma, wa Slandanə a dfa ka ənji yi nga Wanasifara barəkaanə, aaci ma ca, lanə nə ci agi əgə ka nyi ma'i rərə'ə aasəkə ədzəməki. Paa ci ayi əsə nga anəənə anyi ənji tə nyi. ‡

¹⁷ Makə shi Wanasifara aa hanə aa Rooma, kə ali ci tə nyi ka shañə, kə nee ci ka nyi.

¹⁸ Wa Slandanə a dfa ka ci barəkaanə uusəratə nii kəya ənya ka dfa gəñwanə ka ənja. Kə shii hə furəñə makə sətə njii kəya dfa ka nyi nga'aanə də Afisa.

2

Shikwa nga əndətə ca slənə ka Yeesu *Aləmasiihu

¹ Ya'ə uuzənaaki, ma hə, ndzaa da ngeerənə agi pwapoonə nga Yeesu Aləmasiihu.

1:1 1.1 1 Tim. 2.7. * 1:2 1.2 Timooti: 1 Tim. 1.2; 1 Koor. 4.17. 1:3 1.3 Fil. 3.5; 1 Tim. 1.5. 1:5 1.5 Slənə 16.1. 1:6 1.6 1 Tim. 4.14. 1:7 1.7 Rooma 8.15. 1:8 1.8 2.9; Rooma 1.16. 1:9 1.9 Af. 2.8-9; Tit. 3.5. † 1:10 1.10 Yooh. 1.14; Tit. 3.6; əpinə da wa: 1 Koor. 15.20,55,57; Ibər. 2.14-15. 1:11 1.11 1 Tim. 2.7. 1:13 1.13 1.5; 1 Tim. 1.10. 1:14 1.14 1 Tim. 6.20. 1:15 1.15 4.16. ‡ 1:16 1.16 Wanasifara: 4.19.

² Ma sətə fii hə amaki akəŋwacii seedawanyinə lanə, bawə ka əŋjitə da goonŋa ashitii, waatoo, ka əŋjitə na mbee ka dzəgunətənə ka hara əŋji əsə.

³ Sə'watə sa ciba putə ŋga Yeesu Aləmasiihu, makə sətə ci ŋunyi sooja a sə'watə ciba.

⁴ Ndzaanə makə sooja: ma əndətə ŋgirə əŋji tə ci ka soojaanə, ka d'anə nə ci gazhi'waanə ŋga uufagi səkə ŋga gawa ka ha ŋga panə. Acii ha'ə, paa ci ka ka nəkii ka slənə uushi'inə ətə əntaa ŋga soojiinə.

⁵ Buurətə əsə agyanə əndə buurə huyihuyinə taa lədfə uushi'inə. Acii ma əndə d'a tsarə buurətəsa, paa ci ka upaa shikwa, madaamə ci kə nə'utə rəgwanyinə ŋga buurənəkii.

⁶ Ndzaanə əsə makə mooza ətə ca d'a gazhi'waanə ŋga uuzanə, acii ci nə 'watə upaa zəmə ŋga ra.

⁷ Kavə noku ka sətə cii kya ba ka hə. Acii maa dii hə ha'ə, ka kavənə nə Əntanŋfə tə hə ka shii patənə ŋga uushi'iitə dəbēe ha shii.

⁸ Buurətə tə Yeesu Aləmasiihu agi slikərənə ŋga Dawuda. Kə madēe Əntanŋfə ka ci agi mamətə əŋja. Ha'ə cii kya ba, nya waaza Ŋunyi Habara.

⁹ Putə ŋga waaza Ŋunyi Habarakii cii kya sa cibə ha'ə, wanyinə ma'anəkii a furəshina makə ma'waslyakə ənda. Amma pooshi wabənə ŋga Əntanŋfə ma'anəkii, agi dzənə nə əŋji aakəŋwa də waazanə.

¹⁰ Ka ətsə ha'ə cii kya sə'watə taa mi patə putə ŋga matadə əŋji ŋga Əntanŋfə, kaa təya upaa luupaanə daciai Yeesu Aləmasiihu, tii maa, təya ndzaanə agi d'uunuunə ŋga Əntanŋfə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹¹ Ma sənə cii kya moo banə, tantanyinə, waatoo, "Maa kə əŋkyaamə da i ca,

ka upaanə naamə əpinə da i ci əsə.

¹² Maa kə gyaamə aakəŋwa də sə'watə ciba,

ka d'anə naamə ŋwanjuunə da i ci əsə.

Maa kə bii amə mashiimaamə tə ci,

ci maa, ka banə nə ci mashiimə ci taamə.

¹³ Maa pooshi amə da goonŋa,

ma ci kamə, ka mbu'utəginə nə ci də goonŋaanaakii,

acii paa ci ka bwasee ka wabənaakii gərəfə a rəgwa yadə mbu'utəginə."

Əndə slənə ŋga goonŋa

¹⁴ Ma uushi'iitə baabii nyi ka hə, duu də buurətənə ka əŋja. Bawə ka tii akəŋwacii Əntanŋfə, ga təya ndzaa ka d'aad'a mabizhinə agyanə wabənyinə, acii ma tsarətəsa, pooshi bwatyakii, madaamə lədfəgi də nə ŋga əŋji ətə ca fa.

¹⁵ Ma ha, d'awə gazhi'waanə kaa ha ndzaa ka əndətə ca kadeesəkə ka Əntanŋfə, ha ndzaa makə ŋga əndə slənətə pooshi ka ayinə agi slənəkii, ha ndzaa ka əndətə ca bagi wabənə ŋga goonŋa ŋga'ə.

¹⁶ Ma əŋjitə ca d'aad'a məza wabənə ətə ca saawee ka ləmə ŋga Əntanŋfə, ga ha ndzaa da tii. Acii ma təya, anəkii anəkii nə tii ka ŋusləginə agi nə'unə tə Əntanŋfə.

¹⁷ Ma wabənətii, agi tsakə aslənə makə ma'aslə'asla. Ahadatii nə i Himiniya da Filita əsə. *

¹⁸ Tii ca dzəgunə ka əŋji sətə mandzaamə ka goonŋa, waatoo, təya ba, kə uugi Əntanŋfə madēe ka mamətə əŋja. Də ha'ə ci vii goonŋa ŋga hara əŋji a əntəgi.

¹⁹ Patə da ha'ə, ma goonŋaanə ətə shi daciai Əntanŋfə, kə kəŋjə də ŋgeerənə, makə faaratə mbuki əŋji kuvə anəkii. Tə'i manaahəkii ashikii oo'i, "Kə shii Slandanə tə əŋjaakii." Tə'i əsə manaahəkii oo'i: "Patənə ŋga əŋjitə ca 'wa tə Yeesu də Slandana, wa təya bwasee ka slənə bwaya uushi'inə."

²⁰ Ma asəkə mad'uunə ya, tə'i kuyimiinə kama kama. Tə'i harakii ŋga əndzənə, tə'i ŋga tibisa əsə. Harakii əsə, ŋga ənfwə taa ndzaba ghənətə əŋji. Ma hara kuyimiitsa, agi əndzanə slənəginə əŋji. Ma harakii əsə, ka slənəginə ha'ə asii saakii.

²¹ Ha'ə əsə, taa wu patə bwasee ka slənə bwaya uushi'iitsa, ka ndzaanə nə ci makə ŋunyi kəŋwa ətə da məghərəvənə davə. Slandanə a kavə tə ci ka d'a ŋunyi slənə, acii tə'i nafaalakii ka ci. Matasəkakii ndzaanəkii taa guci patə ka d'a ŋunyi slənə əsə.

2:2 2.2 1 Tim. 1.10; 4.14. 2:5 2.5 4.7-8. 2:8 2.8 Rooma 1.3-4; 1 Koor. 15.4. 2:9 2.9 1.8; Af. 3.1; Fil. 1.12-14.
2:10 2.10 Rooma 5.2; Kwal. 1.24. 2:11 2.11 Rooma 6.8. 2:12 2.12 Mat. 10.32-33; Rooma 5.17. 2:13 2.13
Rooma 3.3-4. 2:14 2.14 1 Tim. 1.3-7; 6.4; Tit. 3.9. 2:15 2.15 1 Tim. 1.10. 2:16 2.16 1 Tim. 1.4. * 2:17
2.17 Himiniya: 1 Tim. 1.20. 2:19 2.19 Baan. 16.5; Yooh. 10.14. 2:20 2.20 Rooma 9.21. 2:21 2.21 3.17.

²² Acii ha'ə, ga ha ɗa bwaya uushi'iitē ci hara daguyinə a ɗa. Amma ndzaa yadə idəpaa uushi ashiku, ha ndzaa da vii goonɗa, ha uudə ənja, ha ndzaa agi jamənə. Dawə ha'ə makə n̄ga hara ənjitə ca kədii accii Slandana də malaaba moodəfa.

²³ Ma ənjitə ca ndzaa ka wabə mazaɓə uushi'inə pooshi bwatyakii, ga ha jikə aagi wabənati. Accii kə shii hə, ma tsarə n̄ga wabəətsa, ci ca kira mabizhinə.

²⁴ Ma əndə slənə n̄ga Slandana, ga ca ndzaa ka ɗaadə mabizhinə da ənja. Amma, wa ca ɗa n̄ga'aanə taa ka wu patə, ca mbee ka dzəgunətənə ka ənji n̄ga'ə, ca sə'watə ndzaanə da ənja.

²⁵ Ma ənjitə ca ɗaadə ka ci mabizhinə, wa ca banee ka han̄kalaakii akənjwaciitii, ca dzəgunə ka tii. Mbu'u ka ɗanə t̄əya baanə ka Əntanjə kaa t̄əya shii goonɗa.

²⁶ Maa ɗii ha'ə, ka mbərəɗənə n̄ tii asəkə zaanjwanə n̄ga *Seetanə ətə kəshi t̄ə tii, t̄əya n̄ə'u sətə bii Əntanjə.

3

Muudinə n̄ga duuniya

¹ Yoo, see a shii hə oo'i, ma muudinə n̄ga duuniya, kadə n̄ə bwaya ənjə a kavə ənji ka sa cibə ka shanjə.

² Accii ma saa'ikii, ka uudənə n̄ə ənji natii na, kadə n̄ə ənjə a uudə gəna, t̄əya ɗuunətə natii na, t̄əya dzaana t̄ə Əntanjə, pa t̄əya fa t̄ə məsənətii da dəsənətii, pa t̄əya kuyirii t̄ə Əntanjə taa t̄ə ənji tsakənə t̄ə tii, t̄əya bərapaa taa n̄gutə uushi,

³ pa t̄əya uudə taa t̄ə ənji yatii, pa t̄əya uudə t̄ə hara ənji əsə, t̄əya laala jirakənə aashi hara ənji, t̄əya təkuree ka sə'watə taa n̄gutə uushi, makə n̄ga daba ndzaanə han̄kalatii, pa t̄əya uudə taa n̄gutə n̄nyii uushi,

⁴ t̄əya tan̄ɗi magun̄uura, purətə han̄kaliinə n̄ə tii, t̄əya zhi'wee ka n̄ətii makə uushi, t̄əya ɗa sətə kadeesəkə ka tii, t̄əya bwasee ka n̄ga Əntanjə,

⁵ t̄əya ɗa makə agi paslənə n̄ə tii t̄ə ci, amma t̄əya kaaree ka tantanyinə n̄ga baawəɗaakii. Ma tsarə n̄ga ənjitsa, ga ha ndzaa da tii.

⁶ Tə'i hara ənji ahadatii ca itə aa ha hara ənji aasii, t̄əya dzə ka zhi'wee ka n̄ə n̄ga makinə ətə pooshi n̄ətii ka hakii. Ma makiitə zhi'wee ənji ka n̄ətii, kə n̄gərəma 'waslyakənə ədzəmətii, t̄əya moo uushi'inə n̄ga *duuniya kama kama.

⁷ Taa guci patə n̄ə tii ka ɗa gazhi'waanə n̄ga dzəgunə uushi'inə, amma kə təkuree tii ka shii goonɗa.

⁸ Makə sətə shi i Yanasə da Yambərə a kaaree ka Muusa, kə kaaree ənjitsə ka goonɗaanə. See hiima bwaya uushi'inə, uushi zaɓə n̄ə vii goonɗatii əsə.

⁹ Amma pooshi məzaanatii ka ta'avənə, accii kadə n̄ə taa wu a nee ka purətə han̄kalaanatii, makə sətə shi ənjə a nee ka n̄ga i Yanasə da Yambərə.

Muudinə n̄ga wabənə

¹⁰ Ma hə kamə, kə shii hə dzəgunənaaki n̄ga'ə, kə shii hə ndzaanaaki əsə, da sətə cii kya moo ɗanə, da vii goonɗaaki, da makə sətə cii kya sə'watə ndzaanə da ənja, da makə sətə cii kya uudə ənja, da makə sətə cii kya sə'watə taa n̄gutə ciba.

¹¹ Kə shii hə makə sətə sii nyi n̄gərə'wə da ciba, waatoo t̄ə sətə slən̄yi t̄ə nyi də Antakiya da Ikuniya da Lisətira. Kə sii nyi cibə ka shanjə, amma patə da ha'ə, taa guci mwayi ənji ɗanə ka nyi, agi luupaanə n̄ə Slandanaamə t̄ə nyi. *

¹² Patənə n̄ga ənjitə ca moo ndzaanə ləɓə da Yeesu Aləmasiihu makə sətə mwayi Əntanjə, ka sanə n̄ə tii ciba accii ənja.

¹³ Ma bwaya ənji da majirakinə, ka tsakənə n̄ə tii dzənə aakənjwə aakənjwa də ndzaanatii ha'ə. Də ɗanə ha'ə ci t̄əya ha'u də natii na, t̄əya ha'u də hara ənji əsə.

¹⁴ Amma, ma hə, duu aakənjwa də ndzaanə agi goonɗaanaaku makə sətə jigunyi ənji ka hə, ha luuwə də ədzəmə rənjwə, accii kə shii hə ənjitə jigunyi ka hə,

¹⁵ ha buurətə oo'i, daga hə ma'ə suundzə uuzənə, kə shii hə malaaba ləkaləkətə. Ci ca ciciɗətə t̄ə hə kaa ha shii upaa luupaanə putə n̄ga vii goonɗa ka Yeesu Aləmasiihu.

¹⁶ Patənə n̄ga wabənə asəkə malaaba ləkaləkətə, da ma Əntanjə shigi. Tə'i bwatyakii əsə ka rəgwa n̄ga dzəgunə wabənə n̄ga goonɗa ka ənja, da dzalənə də ənja, da haɗatəgi

2:22 2:22 1 Tim. 6.11. 2:23 2:23 2.16. 2:24 2:24 1 Tim. 3.3; Tit. 2.7-8. 2:25 2:25-26 1 Tim. 2.4. 3:1 3:1 1 Tim. 4.1; 2 Piita 3.3; 1 Yooh. 2.18; Yahu. 18. 3:2 3:2-4 Gal. 5.19-21. 3:5 3:5 Mat. 7.15,21; Rooma 2.19-20; Tit. 1.16. 3:6 3:6 Tit. 1.11. 3:8 3:8 Shig. 7.11,22; 8.3,14; 1 Tim. 6.4-5. 3:10 3:10 Rooma 16.24; 1 Tim. 1.5. * 3:11 3:11 Slənə 13.50; 14.5; 14.19; ciba: Jab. 34.20; 2 Koor. 11.23-29. 3:12 3:12 Mat. 16.24; Yooh. 15.20; Slənə 14.22; 1 Tees. 3.3. 3:14 3:14 2.2; 1 Tim. 1.10. 3:15 3:15-16 Yooh. 5.39; Rooma 15.4; 1 Tim. 4.13; 2 Piita 1.21.

də ənji maa kə dīi tii 'waslyakəənə, da kaa ca baarii kaamə makə sətə caama ndzaanə n̄ga'ə.

¹⁷ Ma ətsə ha'ə, kaa əndə n̄ga Əntanfə a ndzaa matasəkakii ka shaŋə, ca ndzaa mambu'ukii bahə də n̄nyii sləna.

4

¹ Ma Yeesu, ka ənyanə nə ci, ca shi ka də n̄wan̄juunə, ci na də gəŋwanə ka ənjitə da i əp̄inə da ənjitə mək̄i. Aci ha'ə, wanyinə ka banə ka hə akəŋwacii Əntanfə da Yeesu Aləmasiihu,

² waazawə wabənə n̄ga Əntanfə, ha də gazhi'waanə n̄ga zhi'wa də nə n̄ga ənja, taa kə mwayi tii fa wabənəkii, taa pooshi. Maa kə dīi ənji bwaya bwayaanə, dzaluu tē tii, ha hada də tii, ha vii ka tii n̄geerənə kaa təya də n̄nyii sləna, ha də gazhi'waanə n̄ga sə'watə taa mi patə saa'itə ha dzəgunə ka ənja.

³ Dawə ha'ə, acii tē'i saa'i na shi ətə pooshi ənji na moo fa n̄nyii dzəgunənə. Amma, makə see sətə kadeesəkə ka tii nə təya moo fanə, ka jaajatənə nə tii də ənji dzəgunənə laŋə, kaa təya dzəgunə ka tii makə sətə mwayi tii.

⁴ Ka n̄jiikəginə nə tii liminətii ka fa goon̄gaanə, təya dzəgərə ka fa jirakənə.

⁵ Amma, ma ha, duu aakəŋwa də ətsətə naaku nə taa aŋi mi patə, ha sə'watə taa n̄gutə sa ciba, ha waaza N̄nyii Habara ka ənja, ha mbu'utəgi də slənətə vii Əntanfə ka hə.

⁶ Ma nyi kamə, ka ndzaanə nə nyi makə sataka ətə ci ənjə a vii ka Əntanfə, waatoo kə mbu'ya saa'i n̄ga əntənaaki.

⁷ Kə dīi nyi gazhi'waanə n̄ga slənə goon̄gaanə, kə uudəpaa nyi slənaaki əsə, masaaweemə nyi ka vii goon̄gaaki əsə.

⁸ Kə shii nyi oo'i, ma uuserətə nə Slandanə a ənya, tē'i shikwa ca gərə tē nyi aciiikii putə n̄ga ndzaanaaki matsəkii akəŋwaciiikii. Ma ca, əndə la gəŋwanə də rəgwakii nə ci. Əntaa ka nyi nyi daanəki nii kəya vii shikwakii əsə, amma da i ka patənə n̄ga ənjitə ca moo ənyanaakii ka shaŋə.

Hara wabənyinə

⁹ Ma danəkwa, dəwə gazhi'waanə n̄ga shinə aa hanə aabiiki pii pii,

¹⁰ acii ma Dimasə, kə bwasee ci ka nyi putə n̄ga uudə uushi'inə n̄ga duuniyana, ca palə saakii aa Teesaloonika. Kə pyalə Karasəka aənə hanyinə n̄ga Galatiya. Titusə əsə, kə pyalə ci aənə hanyinə n̄ga Daləmatiya. *

¹¹ See Luka mbədaanə aabiiki. Ma ha sha, 'waanə tə Marəkusə, una pyalya, kaa ca shi ka tsakənə tē nyi aŋi sləna. †

¹² Aci Tikikusə maa, kə sləkēe nyi ka ci aa Afisa. ‡

¹³ Ma ha sha, n̄giraanə ka nyi kəjeerənaaki n̄ga kəla də ərə ətə bwasee nyi ga Karəpusə də Tərawasə. Ha n̄giraanə əsə ləkaləkətn̄nyinə, ma palee maa, ətə n̄ga kuvə'unə.

¹⁴ Ma Aləkəsandərə ənhya, kə dīi ci ka nyi bwaya bwayaanə ka shaŋə. Slandanə na ki'itə ka ci bwaya bwayaanaakii. §

¹⁵ Aa ha nəhə naaku nə aciiikii əsə, acii kə dīi ci gazhi'waanə n̄ga dzavə waaza N̄nyii Habara aa meenə ka shaŋə.

¹⁶ Ma saa'itə nyi akəŋwacii gəŋwanə n̄ga təkəŋwanə, pooshi əndə gi ka pərapaanə tē nyi taa rəŋwə. Ənji patə, kə bwasee tii ka nyi. Wa Əntanfə a tifyagi ka tii 'waslyakəətsatii!

¹⁷ Amma kə kəŋaanə Slandanə kədəhə da nyi, ca tsakə ka nyi n̄geerənə n̄ga waaza N̄nyii Habara furəŋə, hara slikerənə patə asəkə kuvə gəŋwanə a fa; kə luupaa Slandanə tē nyi ama wə əsə.

¹⁸ Aci ha'ə, kə shii nyi, ka luupaanə nə Slandanə tē nyi acii taa n̄gutə tsarə n̄ga bwaya uushi, ca kərə tē nyi jamə aadəgyə, hatə cii kəya də n̄wan̄juunə. Naakii nə d̄uunuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

3:17 3:17 2.21. 4:1 4.1 Slənə 10.42; 2 Koor. 5.10; 1 Piita 4.5. 4:2 4.2 Slənə 20.20,31; Tit. 1.13. 4:3 4.3 1 Tim. 1.10; 4.1. 4:4 4.4 1 Tim. 1.4. 4:6 4.6 Fil. 2.17; 2 Piita 1.14. 4:7 4.7-8 1 Koor. 9.24-25; Fil. 3.12-14; 1 Tim. 1.18. * 4:10 4.10 Fil. 2.21; Dimasə: Kwal. 4.14; Filim. 24; 1 Yooh. 2.15; Titusə: 2 Koor. 2.13. † 4:11 4.11 Luka: Kwal. 4.14; Marəkusə: Kwal. 4.10. ‡ 4:12 4.12 Tikikusə: Kwal. 4.7-8. 4:13 4.13 Slənə 20.6. § 4:14 4.14 Mat. 16.27; Aləkəsandərə: 1 Tim. 1.20. 4:16 4.16 1.15. 4:17 4.17 Dan. 6.21; Jab. 22.22; Slənə 1.8; 23.11. 4:18 4.18 2 Koor. 1.10; Fil. 1.19-20.

¹⁹ Nəhəpaa ka nyi tə Pərisəkila da Akila da ənji yi ŋga Wanasifara. *

²⁰ Kə ənəgi Irasəta də Koorintiya, nya bwasee ka Tərafima də Milita acii paa ci fatə ndaŋə ndaŋənə ŋga shishinəkii. †

²¹ Dawə gazhi'waanə ŋga shinə taabu'u danə vyanə. Ma i Abulusə da Pudisə da Linasə da Kəlawudiya da patənə ŋga ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə, kə nəhəpaa tii tə hə.

²² Wa Slandanə a ndzaanə a ədzəməku, ca da koonə pwapoonə.

---

* **4:19 4.19** Akila da Pərisəkila: Slənə 18.2; Wanasifara: 2 Tim. 1.16-17. † **4:20 4.20** Irasəta: Slənə 19.22; Rooma 16.23; Tərafima: Slənə 21.29.

Ləkaləkətə nga Bulusə ka Titusə

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka hə Titusə, daciiki Bulusə. Ma nya, əndə slənə nga Əntanfə nə nyi, masləkee əndə nga Yeesu *Aləmasiihu əsə. Ci sləkee ka nyi kaa nya dzəgunətə ka matadə ənji nga Əntanfə. Ma dzəgunənəkəya, kaa təya vii goonğa ka ci, təya shii goonğaənə makə sətə ca dzə da ndzaanə camə. *

² Ətsə patə əsa, kaa təya ka nə nga upaanə də əpinə ətə pooshi ka uudənə. Ma əpiitsa, daga nükə nükə dii Əntanfə aləkawaləkii ka ənja. Ma ca, paa ci ka jirakənə.

³ Makə mbu'i uusəratə lagi ci, kə ngiragi ci wabənə nga əpinəkii daci ənji waazanə. Ma nyi əsə, kə ba'acii Əntanfə Maluu gaamə ka nyi, kaa nya waaza ka ənja. †

⁴ Agi nəhəpaanə nə nyi tə hə Titusə. Ma ha, kə ndzaa hə makə tantanyitə uuzənaaki ka rəgwa nga vii goonğa gaamə, amə patə. Wa Əntanfə Dəsənaamə da i Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə a da ka hə wpapoonə, təya vii ka hə ndzaanə jamə. ‡

Slənə nga Titusə agyanə hanyinə nga Karita

⁵ Ma unee nyi ka hə agyanə hanyinə nga Karita, kaa ha hadfatəgi də sətə mbəfaanə; kaa ha taadəcii matakənyanyinə asəkə taa ngutə vərənə, makə sətə bii nyi ka hə.

⁶ Ma matakənywanə, kə dəbee ca ndzaanə ka əndətə pooshi ənji ka idəpaa uushi ashikii. Da minə rənywə dyanə ndzaanəkii. Manjeevənaakii əsa, wa təya ndzaanə ka ənji nə'unə tə Yeesu; ga ənjə a idəpaa tə tii ka rəgwa nga 'waslyakəənə, taa ka rəgwa nga purətə hanjakaanə.

⁷ Makə dii matakənywanə ka kadala nga Əntanfə, kə dəbee ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii. Ga ca d'uunətə naakii na; ga ca ndzaa ka rənyutəsəka; ga ca kapaa nəkii ka sa ənvwa; ga ca ndzaa ka əndətə ci ədzəməkii a əbu pii pii; ga ca ndzaa ka əndə suuna gəna.

⁸ Amma, ma dəbee ndzaanəkəya, əndə luu mu'uminə gakkii asii, manğa'ə ənda, əndə ətsətə naakii na, əndə goonğa, malaaba ənda, madzalə ənda.

⁹ Kə dəbee ca kəsəpaa mahoola wabəənə də bəra'itə cii, makə sətə dzəgunətə ənji ka ci. Də ha'ə mbeənəkii ka dzəgunətə goonğaənə ka ənji nga'ə, ca vii ka tii ngəerənə kaa təya nə'utə. Də ha'ə əsə mbeənəkii ka dzalə tə ənji daada mabizhinə.

¹⁰ Acii tə'i purətə hanjaliinə bəzəkii agi ənji nə'unə. Ma palee, agi *Yahudiinə. Ma təya, agi gəgətənə nə tii wabənə zabə haha'ə ka gəpənə də hara ənja.

¹¹ Ma dəbee, wa ənjə a pa'ətə ka tii ma, kaa təya ndzaa kəda'ə. Acii, ma təya, agi dzəgunənə nə tii sətə madəbəmə. Ma nə tii ka danə ha'ə, kaa təya upaa rəgwa nga gəpə də uushi'inə nga ənja. Də ha'ə nə tii ka njsləginə də patənə nga ənji nə'unə ka hara yinyinə.

¹² Tə'i əndə'i əndə də Karita maa, kə nyihə ənji Karita tə ci makə *anabi. Kə bii ci də naakii nə oo'i, "Ma ənji Karita, majirakənə nə tii ka shanjə. Bwayakii nə tii makə sə nga bilinə. Manya'inə nə tii, bwanjariinə əsə."

¹³ Ma ətsə kamə, goonğa wabi əndətə. Acii, ma danəkwa, ndzaawu iza'u anə ənjitə də dzalənə, kaa təya ndzaanə də rəgwakii agi nə'unə tə Yeesu.

¹⁴ Waatoo, ga təya ka nətii ka wabənə ətə ci Yahudiinə a gəgətə. Ga təya nə'u bariyanyinə nga ənjitə ca kaaree ka goonğaənə.

¹⁵ Taa ngutə uushi patə, camə ka macamə ənja. Amma, ma ka ma'ajijinə ənja, kə kaaree tii ka nə'u goonğaənə, pooshi macamə uushi ka tii shanjə. Kə d'agi hanjalatii da moodəfətii ajijinə.

¹⁶ Ma təya, agi banə nə tii oo'i, kə shii tii tə Əntanfə. Amma agi baariinə nə slənətii oo'i, mashiimə tii tə ci. Ma'ajijinəkii nə tii, purətə hanjaliinə nə tii, paa tii ka mbeənə ka slənətə taa ngutə nnyini slənənyinə.

2

Nnyini dzəgunənə

* **1:1 1.1** masləkee ənda: 1 Tim. 2.7. **1:2 1.2 1** Piita 1.3-5; Gal. 3.6,17-18. † **1:3 1.3 3.4**; uusəratə lagi ci: 1 Tim. 2.6. ‡ **1:4 1.4** Titusə: 2 Koor. 2.13; uuzənaaki: 1 Tim. 1.2. **1:5 1.5** Slənə 14.23. **1:6 1.6-9** 1 Tim. 3.2-7; 1 Piita 5.1-4. **1:9 1.9 2.1**; 1 Tim. 1.10. **1:10 1.10-16** 3.9-11; 1 Tim. 1.3-7. **1:10 1.10** 1 Tim. 1.6. **1:11 1.11** 1 Tim. 6.5; 2 Tim. 3.6. **1:13 1.13** 2 Tim. 4.2. **1:14 1.14** 3.9; 1 Tim. 1.14. **1:15 1.15** 1 Tim. 1.5; Mat. 15.11; Rooma 14.14,20. **1:16 1.16** 2 Tim. 3.5; 1 Yooh. 2.4.

- ¹ Amma, ma ha, dzəgunətə ka ənji tə goonjaanə makə sətə difə.
- ² Ma dānəkwa, bawə ka masariinə, ga təya kapaa nati nə ka taa ŋgutə suuna, wa təya ndzaanə da ayinatii, təya ətsətə nati na, təya ndzaanə də rəgwakii agi nə'unə tə Yeesu, təya uufə tə hara ənja, təya ndzaanə ka ənji ədzəm əsə.
- ³ Ma iirə makinə əsa, wa təya ndzaanə malaabakii ka rəgwa ŋga slənatii. Ga təya pəđəhiinə. Ga təya kapaa nati nə ka sa ənvwə. Wa təya dzəgunə ŋyuni uushi ka harii makinə ətə ma'ə maliirəmə.
- ⁴ Waatoo, təya baarii ka tii makə sətə uufənətii ŋguyirənati da manjeevənati.
- ⁵ Təya ətsətə nati na, təya ndzaanə tsəslə ashī ŋguyirənati, təya dāafa slənə ŋga makinə ŋga'ə, təya dā ŋga'aanə, təya muu aaya ka ŋguyirənati. Ma ətsə patə, acii ga ənjə a ushapaa wabənə ŋga Əntənfə.
- ⁶ Ma daguyinə əsa, bawə ka tii, a ətsətə tii nati na.
- ⁷ Ma hə də naaku na, ndzaawu ka sə ŋga dzəgunənə ka tii, taa agi ŋgutə uushi patə, ha dā ŋyuni slənə. Wa dzəgunənaaku a ndzaanə də goonja, də haŋkala əsə.
- ⁸ Ma sətə cii kwa ba agi dzəgunənəkəya, wa ca ndzaanə də rəgwakii yadə idəpaa uushi agikii. Ma ətsə ha'ə, ka dāvə ayinə ka ənji daawaanə gaamə, pa təya mbee ka wabənə bwayakii aashaamə taa ka ŋgutə rəgwa patə.
- ⁹ Ka maviinə əsa, bawə ka tii, a banee tii ka nətii akəŋwacii slanjiinətii. Təya dāafa sətə ca kadeesəkə ka tii taa agi ŋgutə uushi patə. Ga təya dāafa mabizhinə,
- ¹⁰ ga təya hərə taa mi ŋga slanjiinətii. Amma, ma dəbee, wa təya ndzaanə mahoolakii agi sətə ci təya dā taa guci patə. Ma ətsə patə, kaa dzəgunənə agyanə Əntənfə Maluu gaamə a ndzaanə dā məghərəvənə taa agi mi patə.

Da pwapoonə ŋga Əntənfə ka ənja

- ¹¹ Ma ŋgiragi Əntənfə pwapoonakii, ka luupaanə də patənə ŋga ənja.
- ¹² Agi dzalənə nə pwapoonəkii taamə, kaama kagi bwaya bwayaanə da suuna ŋga ginə ŋga duuniya, ama ətsətə naamə nə agi zamanana, ama ndzaanə də rəgwakii, ama ŋgwalə tə Əntənfə.
- ¹³ Ka dānə naamə ha'ə, kaama gərə də uusərə ŋga upaa barəkaanə ətə caama ka də na. Ma uusərəkəya, ka jigaginə nə Əntənfə gaamə, Əndə məghərəvənə, waatoo Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə.
- ¹⁴ Ma ca, kə vigi ci naakii nə ka putə gaamə kaa ca pərapaa taamə acii patənə ŋga 'waslyakənə, ca laabagi taamə ka ci saakii, kaama ndzaanə ka ənjaakii, ama kavə naamə nə ka dā ŋyuni slənə.
- ¹⁵ Ha'ə dzəgunənəku ka ənja, ha wabə ka tii, ha dzalə tə tii əsə. Waazawə ka tii də baawədaaku. Ga ha kapaa rəgwa ka taa wu a bərapaa tə hə shəŋə.

3

Ndzaanə ŋga ənji nə'unə agi duuniya

- ¹ Ma dānəkwa, buurətə ka ənji nə'unə oo'i, a banee tii ka nətii akəŋwacii meemine da gayinə, təya gadəe ka tii. Wa təya əgəgi ŋutii ka dā taa ŋgutə ŋyuni slənə.
- ² Ga təya wabə bwayakii taa ashī wu. Ga təya mbəəzə dā ənji əsə. Wa təya ndzaanə ka ənji haŋkala, təya dā waawa'anə ka patənə ŋga ənji taa guci patə.
- ³ Acii aməkii maa, ma ŋga ŋuka, agi ghatə shiinə njaamə, purətə haŋkaliinə njaamə, mazakii əsə. Kə shi suuna da moo uushi'inə kama kama a zhi'wee kaamə ka maviinə. Kə njaamə a dā bwaya bwayaanə da sərəha. Sə ŋga bərapaanə njaamə. Kə njaamə a bəraši ahadaamə əsə.
- ⁴ Amma patə da ha'ə, kə baarii Əntənfə Maluu gaamə ŋga'ənaakii da uufənəkii.
- ⁵ Kə luupaa ci taamə. Ma dīi ci ha'ə, əntaa slənənə slənyaamə də rəgwakii; aa'a, amma təgunuunə gaamə nee ci. Də iitə luupaa ci taamə sarja? Də yibəginaakii taamə upaa amə kura poonə taamə, waatoo, kə ənətəgi Malaaba Ma'yanə daamə ka kura kuraanə.
- ⁶ Ma Ma'yanəkəya, kə vii Əntənfə kaamə bahə uushi daciai Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə.*

2:1 2.1-9 Af. 5.21-6.9. 2:1 2.1 1 Tim. 1.10. 2:2 2.2 1 Koor. 13.13. 2:3 2.3 1 Tim. 3.11; 1 Piita 3.1-5. 2:5 2.5 Af. 5.22-24. 2:6 2.6 1 Yooh. 2.14. 2:7 2.7 1 Tim. 4.12; Fil. 3.17. 2:8 2.8 1 Piita 2.15. 2:9 2.9-10 1 Tim. 6.1-2. 2:10 2.10 3.4. 2:12 2.12 Af. 1.4; 1 Yooh. 2.16. 2:13 2.13 1 Koor. 1.7; 1 Tees. 1.10. 2:14 2.14 3.14; Shig. 19.5; Əzaki. 11.20; Gal. 1.4; Af. 2.10; 1 Tim. 2.6; Ibər. 13.12; 1 Piita 2.9; 1 Yooh. 3.16. 3:1 3.1 Rooma 13.1-7; 1 Piita 1.13-17. 3:3 3.3 1 Koor. 6.11; Af. 5.8. 3:4 3.4 1.3; 2.10-11; 1 Tim. 1.1; 2.3; 4.10; Tit. 3.6. 3:5 3.5 Yooh. 3.5; Rooma 6.4; Af. 2.8-9; 5.26; 2 Tim. 1.9; 1 Piita 1.3. * 3:6 3.6 Rooma 8.9-16; 1 Koor. 6.11; Gal. 5.25; Maluu: 2.13; Fil. 3.20; 2 Tim. 1.10; Tit. 3.4; 2 Piita 1.11; 1 Yooh. 4.14.

⁷ Ma đii ci ha'ə, kaa ca shii đeeginə kaamə ka ənji goonğa də pwapooonaakii, kaama ka də nə ka upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁸ Ma wabəətsa, tantanyinə.

Ma uushi'iitsa, kə mwayi nyi ha dzəgunətə ka ənji iza iza'u, kaa ənji nə'unə tə Əntanfø a ciñə agi đa nyuny sləna. Ma uushi'iitsa, ɲga'ə, ka tsakənə tə ənja.

⁹ Amma, ma wabə uura mabiinə, da haala ɲga ləmə ɲga dzədžəshi'inə, da mbəza, da đaađa mabizhinə agyanə bariya ɲga Yahudiinə, ga ha luuvə. Ma ətsə patə, zafə, pooshi bwatyakii.

¹⁰ Ma ənjitə ca kira təkəshinə patə, dzaluu tə tii. Mađa kə jalə hə tə tii ha'ə kə đii bəra'i, pooshi tii fii, ɲgərəgi naaku nə tsanə ahadatii.

¹¹ Kə shii hə, ma tsarə ɲga ənjitsa, kə saawii, agi đa 'waslyakənə nə tii. Ətsə ha'ə ca baarii oo'i, tii satii ca anə natii na.

Muudinə ɲga wabənə

¹² Yoo, maa kə sləkee nyi ka Arətima taa ka Tikikusə aabiiku, đawə gazhi'waanə ɲga shinə pii aabiiki aa Nikapulisə, makə đii ci davə đii nyi aniya ɲga kya vyanə. †

¹³ Ma Zinasə, waatoo maləmə ɲga bariya, da Apoolasə, đawə hiima ɲga tsakənə tə tii ka dzəginatii oogə, acii ga təya ətee taa ka mi. ‡

¹⁴ Ma ənji gaamə natii, wa təya kavə nətii ka đa nyuny sləna də gazhi'waanə, təya tsakə tə maaghiinə. Mađa kə đii tii ha'ə, paa tii ka ndzaanə ka mazaə ənja.

¹⁵ Patənə ɲga ənjinə đii inə ganə, kə nəhəpaa tii tə hə. Nəhəpaa tə kađashinyinə geenə, ənji nə'unə. Wa Əntanfø a đa koonə pwapooonə, unə patə.

3:7 3.7 Rooma 3.24. 3:9 3.9-11 1.10-16. 3:9 3.9 1.14; 1 Tim. 1.4. 3:10 3.10 Mat. 18.15-17. † 3:12 3.12 Tikikusə: Kwal. 4.7-8. ‡ 3:13 3.13 Apoolasə: 1 Koor. 1.12. 3:14 3.14 2.14; 2 Koor. 8.8-9; Gal. 5.22; Af. 4.28; Kwal. 1.10.

Ləkaləkətə ŋga Bulusə ka Filimanə

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə ka hə, moodə guva-slənə geenə Filimanə. Nyi Bulusə da ndzəkəŋuŋuŋi'inaamə Timooti ca naahə ka hə. Ma nya, kə kəŋi ɔŋji tə nyi aa furəŋhina putə ŋga Yeesu *Aləmasiihu. *

² Agi naahənə nə nyi əsə ka ndzəkəŋuŋuŋi'inaamə i Afiiya da Arəkipusə. Ma Arəkipusə, kə kəŋaanə ci də ŋgeerənə agi madzawə slənənə gaamə. Agi naahənə nə nyi əsə ka lkəliisiya ətə ca gərə'wə ka Əntaŋfə gaku asii. †

³ Wa Əntaŋfə Dəsənaamə da Slandanə Yeesu Aləmasiihu a dfa koonə pwapoonə, təya vii koonə ndzaanə jamə.

Uudənə ŋga Filimanə da vii gooŋgaakii

⁴ Ndzəkəŋunə Filimanə, taa guci cii kya dfa də'wa, agi 'wapaanə nə nyi tə hə, nya kuyirii tə Əntaŋfə,

⁵ acii agi fanə nə nyi uudənəaku tə ɔŋji ŋga Əntaŋfə patə da gooŋgatə vii hə ka Slandanə Yeesu.

⁶ Agi danə nə nyi də'wa kaa ləbənə gaamə agi nə'unə tə Yeesu a tsakə dfa ka hə ŋgeerənə, ha shii patənə ŋga barəkaatə dii Əntaŋfə kaamə dacia Yeesu Aləmasiihu.

⁷ Ndzəkəŋunə, kə dii nyi maduunə moodasəkə putə ŋga uudənəaku tə ɔŋji ŋga Əntaŋfə. Kə baa ma'yanəki əsə, acii kə ɔgəvə hə ma'i rərə'ə aa ədzəmə ɔŋji ŋga Əntaŋfə.

Kədiinə putə ŋga Unisimasə

⁸ Acii ha'ə, makə dii ci, masləkee əndə ŋga Aləmasiihu nə nyi, ka mbeenə nə nyi ka banə ka hə yadə ŋgwələnə tə sətə dəbee ha dfa.

⁹ Amma, putə ŋga uudənə ahadaamə, taku kaa nya kədii tə hə də kədii kədii. Nyi Bulusə, masara, ca naahə. Wiinə əsə, əndə furəŋhina nə nyi putə ŋga Yeesu Aləmasiihu.

¹⁰ Wanyinə ka kədiinə aciiku ka madəbama ŋga uuzənəaaki Unisimasə. Kə ndzaa nyi makə dii a furəŋhina, acii kə bəarii nyi ka ci rəgwa ŋga vii gooŋga ka Aləmasiihu. ‡

¹¹ Ma ŋga ŋukə, pooshi nafalaakii ka hə, amma, ma əndzə'i, tə'i nafalaakii kaŋwə, əntaa wata ka nyi.

¹² Wanyitsə kə ɔnyi ka sləkeenə ka ci aabiiku əndzə'i; moodəkəyaaki nə ci.

¹³ Kə mwayi nyi kapaanə tə ci ganə abiiki kaa ca tsakə tə nyi ka madəba maku, waatoo agi ndzaanaaki ganə a furəŋhina putə ŋga Njuni Habara.

¹⁴ Amma paa nyi ka moonə nya kapaa tə ci yadə luuvənəaku, acii paa nyi ka moonə nya kavə tə hə tyasə kaa ha dfa ka nyi ŋga'aanə. Amma, wa ca ndzaanə ŋga luuvənə ŋga ədzəməku.

¹⁵ Mbu'u ci dii, ma dzəginə ŋga Unisimasə abiiku ŋga uundzə saa'i, kaa ca kavə tə ci ka vii gooŋga ka Yeesu, ca ənə ka ndzaanə abiiku ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹⁶ Ma əndzə'i, əntaa wata mava nə ci; kə palee ci ka mava, acii ndzəkəŋunə nə ci putə ŋga Aləmasiihu. Sə ŋga uudənə nə ci ka nyi ka shaŋə. Sakwa ka ha, ətə ndzaa ci ka mavaaku da ndzəkəŋunə putə ŋga Slandana.

¹⁷ Acii ha'ə, maa kə ŋgirə hə tə nyi ka kadashinaaku, luuwə tə ci makə sətə cii kwa luu tə nyi.

¹⁸ Maa kə shi ca bəzee ka səkəku taa ka ŋgutə rəgwa patə, taa dəmənəaku nəndə aciikii, tə nyi cii kwa nə'u.

¹⁹ Nyi Bulusə ca naahə ənə də ciinəki oo'i, nyi Bulusə, ka ənəpaaginə nə nyi ka hə saaku. Amma buurətə oo'i, daciiki upaa hə luupaanə. Patə da ha'ə paa nyi ka waβənə agyanəkii.

²⁰ Tuutətə'ə ndzəkəŋunə, uudagi səkəki putə ŋga Slandana. Əgəvə ma'i rərə'ə aa ədzəməki putə ŋga Aləmasiihu.

²¹ Kə shii nyi, ka dfatənə nə hə makə sənə cii kya naahə ka hə. Kə shii nyi maa, ka dfatənə nə hə palee ka ətə.

* **1:1** 1 Timooti: 1 Koor. 4.17. † **1:2** 2 Rooma 16.5; Arəkipusə: Kwal. 4.17. **1:4** 4 Rooma 1.8. **1:5** 5 1 Tees. 3.6. **1:6** 6 Fil. 1.9; Kwal. 1.9-10. **1:7** 7 Rooma 12.10; 2 Koor. 7.4; Ibər. 13.1. **1:8** 8-20 1 Tim. 6.1-2. **1:9** 9 Filim. 1; Af. 3.1. ‡ **1:10** 10 Unisimasə: Kwal. 4.9; uuzənəaaki: 1 Tim. 1.2. **1:13** 13 Fil. 2.30. **1:14** 14 2 Koor. 9.7; 1 Piita 5.2. **1:16** 16 1 Koor. 7.22; 1 Tim. 6.2. **1:19** 19 1 Koor. 16.21.

²² Agi kədiinə nə nyi aciiku əsə, kaa ha kapaa ka nyi kuva, acii agi kanə nə nyi na oo'i, ka luunə nə Əntaŋfə də'wa goonə, ca ənəpaagi də nyi aabii unə.

Tsakə nəhəpaanə

²³ Yoo, ma Əpafərasə, guva-furəshinaaki putə ŋga Yeesu Aləmasiihu, kə nəhəpaa ci tə hə. §

²⁴ Ha'ə əsə nə guvii-slənaaki, waatoo Marəkusə da Arisətarəkusə da Dimasə da Luka, agi nəhəpaanə nə tii tə hə. *

²⁵ Wa Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a d'a koonə pwapoonə.

---

§ 1:23 23 Əpafərasə: Kwal. 4.12. * 1:24 24 Marəkusə: Slənə 12.12; 2 Tim. 4.11; Arisətarəka: Kwal. 4.10; Dimasə da Luka: Kwal. 4.14.

Ləkaləkətətə nyaahə ənji ka ənji Ibøraaniya

Wabənə nga Əntanjə ka ənji shiŋkinə da ma Uzənaakii

¹ Ma nga ŋukə ŋukə, kə waabi Əntanjə ka dzədzəshi'inaamə ka rəgwanyinə kama kama da ma anabinyinə.

² Amma ma agi zamananə nga muudina, kə wabi ci kaamə da ma uuzənaakii. Tə ci ta'i ci kaa patənə nga uushi'inə a ndzaanə aciikii. Daciikii əsə tagii Əntanjə duuniya. *

³ Dashikii neenə ənji ka ŋgeerənə nga duunuunə nga Əntanjə. Ma ca, ndilə ndilə nə ci makə sətə dii Əntanjə. Tə'i ŋgeerənə ka wabənaakii, ci kavə tə patənə nga duuniya ka dzənə aakəŋwa də wabənəkii. Makə uugi ci wunəgi rəgwa nga tifyagi 'waslyakəənə nga patənə nga ənji shiŋkinə, kə ŋgirə ci aadəgyə, ca dzə ka ndzaanə dasə daciizəma Əntanjə Ŋwanwa agyanə meeminə patə. †

Duunuunə nga *Uzəənə nga Əntanjə

⁴ Ma Uzəənə nga Əntanjə, kə kavə Dii tə ci kaa ca palee ka malaa'ikanyinə, makə sətə palee ləmətə ikə ci ka ci ka natii də məghərvənə.

⁵ Aci əntaa ka malaa'ika shi Əntanjə a bii oo'i, "Uzənaaki nə hə, daga ənshinə kə ndzaa nyi ka Duu."

Ha'ə əsə, paa ci sha bii ka malaa'ika,

"Duu nə nyi, uuzənaaki nə hə."

⁶ Amma ma ka saa'itə Əntanjə kədəhə ka sləkeenə ka mukajaakii aasəkə duuniya, kə bii ci, əŋki ci,

"Wa patənə nga malaa'ikanyinə nga Əntanjə a paslə tə ci."

⁷ Ma malaa'ikanyinə əsə, kə wabi Əntanjə agyanətii oo'i, ka kavənə nə ci tə malaa'ikanyinaakii kaa təya slənə ka ci, təya ndzaanə makə məd'a. Ca kavə tə tii əsə təya ndzaanə makə gana nga gunə.

⁸ Amma ma uuzənaakii, kə bii ci ka ci, əŋki ci,

"Ya'ə Əntanjə, ma ŋwanjuunaaku,

nga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə ci.

Də gooŋgaanə cii kwa d'a ŋwanjuunaaku.

⁹ Kə kadeesəkə ka hə nə sətə da gooŋga agikii.

Ma sətə pooshi gooŋga agikii əsə, kə biipaa ka hə səka.

Ci dii ta'i Əntanjəwaaku tə hə,

waatoo Əntanjə rəŋwə dyanə,
kaa ha ndzaa da duunuunə da moodasəka
palee ka patənə nga guvii-slənaaku."

¹⁰ Kə wabi Əntanjə ka ci əsə, əŋki ci,

"Slandana, hə tagii duuniya daga ka 'watəginə,

də ciinəku saaku dii hə səkəntanjə.

¹¹ Patənə nga uushi'iitsa, ka uudəginə,

amma ma hə, ma'ə hə.

Ka iirəginə nə tii makə sətə ci kəjeerənə a iirəgi.

¹² Ka fuudəginə nə hə tə tii,

makə sətə ci ənjə a fuudə baləwa.

Ka zə'uginə nə tii makə sətə ci kəjeerənə a zə'ugi.

Amma ma hə, ca'ə ndəŋwə ndəŋwə nə hə.

Pooshi muudinə nga əpinaaku əsə."

¹³ Əntaa ka malaa'ika shi Əntanjə a bii, "Ndzaanə gadəvə da ciizəmaki, see mad'a kavə nyi tə hə kaa ha jaala agyanə ənji daawaanaaku."

¹⁴ I wu saŋə nə malaa'ikanyina? Ma təya, ma'yanyinə nə tii ətə ca slənə ka Əntanjə. Tə tii cii kəya sləkəe ka tsakənə tə ənjitə ca upaa luupaanə.

* **1:2 1.2** Uzənaakii: 5.8; daciikii tagii ci: Yooh. 1.2; Kwal. 1.16; Ibər. 11.3. † **1:3 1.3 2** Koor. 4.4; Kwal. 1.15; da ciizəma Əntanjə: 8.1. **1:4 1.4** Af. 1.21; Fil. 2.9. **1:5 1.5** Jab. 2.7; 2 Sam. 7.14; Mat. 3.17; Slənə 13.33; Ibər. 5.5. **1:6 1.6** Jab. 89.28; 97.7. **1:7 1.7** Jab. 104.4. **1:8 1.8-9** Jab. 45.7-8. **1:10 1.10-12** Jab. 102.26-28. **1:13 1.13** 8.1; Jab. 110.1. **1:14 1.14** Jab. 34.8; 91.11.

2

Habara nga maduunø luupaanø

¹ Acii ha'ø ðii øna, ngerøtaamø hanjala gaamø nga'ø agyanø habaratø fii amø. Acii mada pooshi amø kavø hanjala gaamø agyanøkii, ka nuslëginø naamø agyanø nrunyi røgwa.

² Ma habaratø fii dzødzøshi'inaamø da ma malaa'ikanyinø, goonga. Ma øndøtø tanjegi habarakii øsø, kø upaa ci dzalønø øtø døbee ka ci.

³ Mada ha'ø, ya amø ønø fii habara agyanø maduunø luupaanø nga Øntanfwa, mada kø bwasee amø ka luupaatsa, iitø ðii mbee naamø ka mbørdønø accii gøjwana? Acii Slandanø ci saakii 'watøgi wabønø ka ønji agyanø habaratsa. Ma ønjitø fii tø ci øsø, tii baarøgi kaamø panjoranø tø goongaankii.

⁴ Saa'ikii røjwø ha'ø tsakønø Øntanfø naakii seedawanyinø aagyanø natii dø ðaada sø nga hurøshishinyinø lanjø ka baariinø oo'i, ha'ø tanyi. Ca vii ka ønji baawøda nga ðaada uushi'inø kama kama daccii Malaaba Ma'yanaakii, makø sètø kadfeesøkø ka ci.

Øndøtø ca kørø taamø ka upaa luupaanø

⁵ Øntaa tø malaa'ikanyinø kavø Øntanfø kaa tøya ndzaanø ka meeminø agyanø duuniyatø na shi, waatoo duuniyatø caama wabø agyanøkii.

⁶ Amma tø'i øndø'i ha asøkø malaaba lëkalëkatø øtø wabi agyanø øndø shinjkinø, øjki ci,

"Mi sanjønø nø øndø shinjkinø bahø ha buurøtø tø ca?"

Wu sanjønø nø ci bahø shinaaku ka tsakønø tø ca?"

⁷ Kø kavø hø tø ci kaa malaa'ikanyinø a palee ka ci nga uundzø saa'i,

ha vii ka ci ðuunuunø da ngeerønø.

⁸ Ha kavø tø ci kaa ca ða nwanjuunø agyanø patønø nga uushi'inø."

Ma nyaahø ønji oo'i, "Kø kavø Øntanfø tø øndø kaa ca ða nwanjuunø agyanø patønø nga uushi'inø," øtsø ca baarii oo'i, pooshi økii paa ci ka ða nwanjuunø agyanøkii. Amma ma agi saa'ina, kø shii amø pooshi øndø shinjkinø agi ða nwanjuunø agyanø patønø nga uushi'inø zøku'i.

⁹ Amma neemø ka Yeesu øndzø'i. Ci ca ða nwanjuunø agyanø patønø nga uushi'inø. Kø shi Øntanfø a høøtøpaa tø ci, malaa'ikanyinø a palee ka ci ka uundzø saa'i. Ma ðii ha'ø, kaa ca shii øntønø ka putø nga ønji shinjkinø dagi pwapoonø nga Øntanfø ka tii. Acii ha'ø, putø nga cibønækii da øntønækii vii Øntanfø ka ci nwanjuunø da ðuunuunø.

¹⁰ Øntanfø tagii patønø nga uushi'inø ka ci saakii. Nga'ø makø kavø ci tø Yeesu kaa ca ndzaanø ka mambu'ukii dagi sa cibaakii, kaa manjeevønækii a ndzaanø lanjø, tøya ndzaanø agi ðuunuunaakii øsø. Acii Yeesu kirø tø tii kaa tøya shii upaa luupaanø.

¹¹ Ma Yeesu tii da ønjitø laabagi ci tø tii, ka ndzaanø nø tii ka dønø røjwø. Ci ðii, pooshi Yeesu ayii ka 'wanø tø tii ndzøkøjushi'inøkii.

¹² Kø bii ci ka Øntanfø, øjki ci,

"Ka wabønø nø nyi ka ndzøkøjushi'inøkii agyanø lømøku. Ka dëlanø nø nyi dø hø ahadatii."

¹³ Kø bii ci øsø, "Ma nya, ka gi'inø nø nyi tø Øntanfø." Ca ba øsø, "Wanyinø da manjeeviitø ha'avø Øntanfø aaciiki."

¹⁴ Makø ðii ci, ma manjeeviita, ønji shinjkinø nø tii patø, accii ha'ø, ma Yeesu, øndø shinjkinø pwayi ønji tø ci makø natii kaa ca shii øntønø. Dagi øntønækii zamagi ci dø ngeerønø nga *Seetanø, makø ðii ci ma Seetanø, tø'i ci da ngeerønø agyanø wa. *

¹⁵ Dø ha'ø mbee ci ka luupaanø tø patønø nga ønjitø ndzaanø ka maviinø nga Seetanø daga ka poonø tø tii, magwaløkii accii wa.

¹⁶ Acii ha'ø, panjoranø nø øtsø oo'i, øntaa tø malaa'ikanyinø shi ci ka tsakønø, amma tø jijinyinø nga Ibërahiima shi ci ka tsakønø.

¹⁷ Acii ha'ø, tyasø see makø ndzaa ci makø nga ndzøkøjushi'inøkii taa ka njutø røgwa patø, kaa ca shii ndzaanø ka maduunø *limanø, øndø nøhø tøgunuunatii, øndø slønø dø ødzømø røjwø ka Øntanfø. Ma ndzaa ci ka maduunø limanø, kaa ca øntø ka putø nga ønja, Øntanfø a tifyagi 'waslyakøxnatii dagi øntønækii.

2:1 2.1-3 6.4-6. 2:2 2.2 Slønø 7.38,53; Gal. 3.19. 2:3 2.3 10.29; 12.25. 2:4 2.4 Yooh. 2.11; Slønø 2.22; 1 Koor. 12.4-11; 2 Koor. 12.12. 2:6 2.6-8 Jab. 8.5-7. 2:8 2.8 1 Koor. 15.27. 2:9 2.9 Fil. 2.8-9. 2:10 2.10 1 Koor. 8.6; 12.2; Slønø 3.15. 2:11 2.11 Mat. 25.40; 12.50; Yooh. 20.17. 2:12 2.12 Jab. 22.23. 2:13 2.13 Isaa. 8.17-18. * 2:14 2.14 2.17; Yooh. 1.14; Seetanø: Yooh. 8.44; 12.31; 1 Yooh. 3.8; Sëniinø 12.10. 2:15 2.15 Rooma 8.21. 2:16 2.16 Isaa. 41.8-9. 2:17 2.17 4.14; 5.2; Fil. 2.7; 1 Yooh. 2.2.

¹⁸ Makə dñi ci kə cibə ci, kə upaa təbənə tə ci əsə, asee ma ənjitə ca ənjə a təbə tə tii, kə mbee ci ka tsakənə tə tii.

3

Kə palee Yeesu ka Muusa

¹ Ndzəkəŋushi'inəki ətsə 'wii Əntañfə tuunə noonə koona ndzaanə ka ənjaakii, buurətəmə tə Yeesu. Ma ca, masləkə əndə nə ci, kə shi ci ka ndzaanə ka maduunə *iimanə ŋga goonjaanə caama baaba.

² Ma ca, kə ta'i Əntañfə tə ci kaa ca da slənaakii. Kə luuvə ci əsə tə patənə ŋga sətə bii Əntañfə ka ci, makə sətə shi Muusa a luuvə patənə ŋga sətə bii Əntañfə ka ci, ca slənə ahada ənji *yi ŋga Əntañfə.

³ Amma kə dəbee ənjə a vii duunuunə ka Yeesu palee ka Muusa, makə sətə ci ənjə a vii duunuunə ka əndətə ghənyi ya palee ka yikii.

⁴ Taa ŋgutə yi patə, tə'i əndətə ghənyi. Amma Əntañfə ghənyi patənə ŋga uushi'inə.

⁵ Ma Muusa, əndətə slənyi də goonja asəkə yi ŋga Əntañfə nə ci. Slənaakii baarii ka ənji tə sətə ci Əntañfə a ba aakəŋwa.

⁶ Amma ma Aləmasiihu, uuzətə yi ŋga Əntañfə nə ci, əndə luu aya əsə. Ci ca da ŋwanjuunə asəkə yi ŋga Əntañfə. Amə nə yaakii, amma see a kəŋaamə ndihə ndihə, ama ka naamə dəŋə ka muudinə. *

Əpisəkətə nə Əntañfə a vii ka ənjaakii

⁷ Acii ha'ə, makə sətə bii Malaaba Ma'yanə,

"Ma ənshinə, mada kə fii unə uurakii,

⁸ fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə, makə sətə shi dzədzəshi'inuunə a huurəgi saa'itə tii agi bilinə,

waatoo, saa'itə kaaree tii ka *ŋwanjuunə ŋga Əntañfə, təya təbə tə ci əsə.

⁹ Əŋki Əntañfə, 'Ma agi bilinə, kə tībə dzədzəshi'inuunə tə nyi,

dəgyanə tii kə nee ka slənaaki agi fəzə ənfwadə pu'unə.

¹⁰ Acii ha'ə, kə bəzhi səkəki aashi ənjita,

əŋki nyi, kə zii tii, kə təkuree tii ka shii rəgwaaki.

¹¹ Də ha'ə, bəzhi səkəki aashitii, nya jidə, əŋki nyi,

paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii kaa təya əpisəkə davə! "

¹² Ndzəkəŋushi'inəkya, nəhəmə noonə nə accii ga əndə'i əndə a shigi ahadoonə ətə dñi rəgwaakii bwayakii, waatoo, paa ci gi'i tə Əntañfə, wata ca ŋusləgi a rəgwa Əntañfə əndə vii əpinə.

¹³ Amma ma səndə dānuunə, tsakəməshinə uusəra patə, accii ga taa mi a kavə tuunə ka slənə 'waslyakəənə, ədzəmuunə a huurəgi. Dəmə aakəŋwa də tsakəshinə ha'ə, mada ma'ə saa'itə ci ənjə a 'wa 'ənshinə'!

¹⁴ Acii ma amə, mada kə ndzaa amə ndihə ndihə agi uushi'iitə 'watəgyaamə vii goonja agyanəkii daga ka 'watəginə ca'ə ka muudinə, kə ndzaa ci ətsa, uushi rəŋwə naamə da i Aləmasiihu.

¹⁵ Kə ndzaa ci makə sətə bii malaaba ləkaləkətə oo'i,

"Ma ənshinə, mada kə fii unə uura ŋga Əntañfə,

fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə

makə sətə shi dzədzəshi'inuunə a huurəgi,

saa'itə kaaree tii ka ŋwanjuunə ŋga Əntañfə."

¹⁶ I wu saŋə sha fii uura ŋga Əntañfə, təya kaaree ka ŋwanjuunaakəya? Əntaa patənə ŋga ənjitə ŋgiragi Muusa tə tii anə hanyinə ŋga Misəra kwa?

¹⁷ Aashi i wu saŋə bəzhi səkə ŋga Əntañfə fəzə ənfwadə pu'una? Əntaa aashi ənjitə dñi 'waslyakəənə, təya kwaalagi, təya məətəgi agi bilinə kwa?

¹⁸ Ya saa'itə ji'i Əntañfə oo'i, paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii ci ka tii, paa tii ka əpi səkə davə əsə, agyanə i wu saŋə wabi ci ha'a? Tii nə ənjitə pooshi tii fii wabənaakii.

¹⁹ Yoo, kə nee amə dñi kə təkuree tii ka mbu'unə aanə hanyinəkii accii paa tii vii goonja ka Əntañfə.

4

¹ Ma aləkawalətə dīi Əntañfə ka əñji kaa təya upaa əpisəka, ma'ə ca'ə əndzə'i. Aci ha'ə, nəhaamə naamə na, acii ga əndə'i əndə ahadoonə a təkuree ka mbu'unə aadəvə putə ŋga 'waslyakəənaakii.

² Kə fii amə ŋunyi habara ŋga Əntañfə makə sətə shi dzədzəshi'inaamə a fii agi bilinə. Ma təya, kə fii tii, amma pooshi nafii tə tii, acii, ma saa'itə fii tii, pooshi tii liwə də vii goonŋa.

³ Ma amə ənə vii goonŋa, kə mbu'yaamə ka ha ŋga əpisəkəkii. Amma ma təya, pooshi tii mbu'i, makə sətə bii ci,

“Kə bəzhi səkəki, nya jidə, əŋki nyi, ma təya, paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii kaa təya əpisəkə davə.”

Taa ŋgahi wabi ci ha'ə, patə da ha'ə tə'i əpisəka, acii ndzanənə ka saa'itə tagii ci duuniya uugi ci slənaakii patə.

⁴ Tə'i əndə'i ha asəkə malaba ləkələkatə wabi ci agyanə mədfəfənə ŋga uusəra, əŋki ci, “Kə əpi Əntañfə səkə ka mədfəfənə ŋga uusəra makə uugi slənaakii.”

⁵ Asəkə hatsə ha'ə əsə, kə nyaahə əñji oo'i, “Paa tii ka mbu'unə aanə hanyiitə vii nyi ka tii kaa təya əpisəkə davə.”

⁶ Ma əñjitə 'watəgi fa ŋunyi habara, paa tii vii goonŋa. Aci ha'ə, paa tii mbu'i aadəvə. Amma ca'ə əndzə'i, ma'ə rəgwa mawunəkii kaa hara əñjə a mbu'u aadəvə.

⁷ Putə ŋga ətsə ha'ə, fəzənyinə laŋə daba'a ətsa, Əntañfə a la əndə'i uusəra ətə ci əñjə a 'wa, 'Ənshinə.' Kə wabi Əntañfə da ma *Dawuda, kə bii ci wabəətsə uugiinə naahətənə koonə, ətə bii ci, “Ma ənshinə, ma'fa kə fii unə uura ŋga Əntañfə, fatəmə tə ci, goona huurəgi ədzəmuunə.”

⁸ Maci daga ŋukə ŋukə kirə Jasəwa tə dzədzəshi'inaamə, təya mbu'u ka hatə dīi Əntañfə davə, təya əpisəkə da ci, ka'fa pooshi Əntañfə gi aakəŋwa də la əndə'i uusəra.

⁹ Də ha'ə shii amə oo'i, ma uusəratə dəkəpaa Əntañfə ka əñjaakii ŋga əpisəka, ma'ə ca'ə əndzə'i, makə sətə əpi ci səkə naakii ka mədfəfənə ŋga uusəra.

¹⁰ Aci taa wu patə liwə əpisəkətsə dīi Əntañfə aləkawaləkii ŋga viinə, kə uugi slənaakii, kə əpi ci səkə əsə, makə sətə əpi Əntañfə naakii.

¹¹ Aci ha'ə, ma amə, faamə gazhi'waanə ŋga dəmənə ka ha ŋga əpisəkətsa, acii ga taa wu ahadaamə a təkuree ka dəmənə, makə sətə təkuree dzədzəshi'inaamə, acii tsarə ŋga ghatə vii goonŋatsa.

¹² Aci, ma wabənə ŋga Əntañfə, da i əpinə nə ci, kwatsə kwatsə nə ci əsə. Hidamə hidamə nə makii palee ka ŋgila purəŋanə ətə ca idə kyakya'ə rəgwa. Agi dəməgəgənə nə ci wədikə aasəkə ədzəmə əndə ca'ə ka hatə dīi məgununə ca mbu'u aagi mbwasama. Agi baarəginə nə ci paŋgəranə tə sətə ci əndə a hiima a ədzəməkii da sətə cii kəya fa aniya ŋga dənə.

¹³ Ma Əntañfə, pooshi uushi ətə tagii ci bahə umbəgi agyanə ginəkii. Paŋgəranə paŋgəranə nə patənə ŋga uushi'inə akəŋwaciikii. Ka ci naama baaba patənə ŋga slənə gaamə.

Maduunə limanə nə Yeesu

¹⁴ Makə dīi ci tə'i amə da maduunə limanə ətə ndərəgi dzakə dagi səkəntañfə aadəgyə, waatoo, Yeesu *Uuzənə ŋga Əntañfə, acii ha'ə, kəsətaamə tənə tənə tə vii goonŋaanə caama baaba. *

¹⁵ Aci ma maduunə limanə gaamə, əntaa ətə pooshi ka nəhə təgunuunə gaamə. Ma'fa kə palee uushi ka ŋgeerii amə, agi nəhənə nə ci təgunuunə gaamə. Ma ca, kə upaa təbənyinə kama kama tə ci weewee makə ətə upaa taamə, amma pooshi ci dīi 'waslyakəənə.

¹⁶ Aci ha'ə, ŋgərəgyaamə ŋgwalənə, ama əntsahə aabii ŋwarŋwa əndə fa pwapoonə, kaa ca nəhə təgunuunə gaamə, ama upaa pwapoonə ka tsakənə daamə ka saa'itə caama moo.

4:4 4.4 'Wat. 2.2. 4:5 4.5 3.11. 4:7 4.7 3.7-8. 4:8 4.8 Džək. 31.7; Jasə. 22.4. 4:10 4.10 4.4. 4:12 4.12 Isaa. 49.2; 55.11; Irim. 17.10; Yooh. 12.48; Af. 6.17; 1 Piita 1.23; Səniinə 1.16. * 4:14 4.14 5.8; 8.1; maduunə limanə: 2.17-18; 3.1; 5.1,4-6; 7.24-28; 8.3; 9.7,11. 4:15 4.15 2.18; 5.2; 7.26; 9.12; 1 Yooh. 3.5. 4:16 4.16 10.19.

5

¹ Taa ngutë mađuunë *limanë patë, agi ënjaakii ci ënjë a dëkë të ci, ca slënë ka ðntañfë ka madëba matii, kaa ca da sataka ka ðntañfë ka tifyagi dë 'waslyakëënë.

² Makë ðii ci të'i uushi'inë lanë ëtë ca palee ka ngeeriikii, taa ënjitë pooshi ka slënëtë uushi dë rëgwakii, da ënji ghatë shiinë, ka mbeenë në ci ka kërëtënë të tii.

³ Putë nga uushi'iitë lanë ca palee ka ngeeriikii, tyasë see a ða ci sataka ka putë nga 'waslyakëënaakii makë sëtë cii këya ða ka putë nga 'waslyakëënë nga ënja.

⁴ Pooshi ëndë ca ðuunëtë naakii në kaa ca ndzaanë ka mađuunë limanë, maðaamë ðntañfë 'wii të ci, makë sëtë shi ðntañfë a 'wii të *Haruna kaa ca ndzaanë ka mađuunë limanë.*

⁵ Ha'ë në Alëmasiihu ësë. ðntaa ci saakii ðuunëtë naakii në kaa ca ndzaanë ka mađuunë limanë. Amma ma ðndëtë ta'i të ci, ci në ðndëtë bii ka ci,

"Uuzënaaki në hë, daga ënshinë kë ndzaa nyi ka Duu."

⁶ Makë sëtë bii ci ka ëndë'i ha asëkë lëkalëkatë ësë,

"Limanë në hë ka ca'ë ndëjwë ndëjwë.

Dërëpë nga Malëkisadakë në'unëku."

⁷ Ma saa'itë Yeesu asëkë duuniya, kë ðii ci dë'wanyinë, ca këdii dë ngeerënë, ca maðee ka uurakii da kiinë agikii ka ðntañfë ëtë da baawëða nga luupaanë të ci acii ëntënë. Kë fii ðntañfë dë'waakii acii kë ngwali ci të ðntañfë.

⁸ Taa ngahi *Uuzënë nga ðntañfë në ci, amma dagi cibëtë sii ci jigunyi ci fanë të ðntañfë. †

⁹ Makë uudëpaa ðntañfë slënaakii ashikii, kë ndzaa ci ka rëgwa nga luupaanë të patënë nga ënji ka ca'ë ndëjwë ndëjwë, waatoo, ënjitë fii të ci.

¹⁰ Acii kë kavë ðntañfë të ci ka mađuunë limanë, ca në'u dërëpë nga Malëkisadakë.

Wabënë agyanë bwaseenë ka rëgwa nga ðntañfë

¹¹ Ma agyanë Malëkisadakë, të'i uushi'inë nga baabanë koonë lanë, amma ka ðfanë keenë dzawë në batënë koonë, acii pooshi unë ma'ë agi paaratagi dë wabënë pii pii.

¹² Acii taa ngahi maliminë dëbee una ndzaanë nga ëna, amma patë da ha'ë see a ënë ënji ka dzëgunëtë koonë të təkëjwatë wabënë nga rëgwa nga ðntañfë. Ca'ë ëndzë'i 'wanë sanuunë ka madëbama nga ðafëna.

¹³ Taa wu patë ëtë ma'ë ka sa 'wanë, ma'ë ci uuzënë a ba'ë. Ma tsarë nga ëndëtsa, ma'ë ci mashiimë taarapaanë ahada bwayakii da njunyikii.

¹⁴ Amma ma ëndëtë pooshi ma'ë ka sa 'wanë, see ðafëna cii këya adë, mata në ëtsa. Ci në ëndëtë uugi dzëgunë taarapaanë ahada bwayakii da njunyikii.

6

¹ Acii ha'ë, dzaamë aakëjwa dë slënë uushi'inë nga matanënyinë, gaama ndzëhënëënë ka təkëjwatë dzëgunënë agyanë rëgwa nga Alëmasiihu. Waatoo, gaama ndzëhënëënë ka dzëgunënë ka ënji, wa tëya bwasee ka slënë uushi'itë ca kërë të tii ka ëntënë, da wa tëya vii goonja ka ðntañfë.

² Ha'ë ësë, gaama ndzëhënëënë ka dzëgunënë ka ënji agyanë yiiḃë* bapëtisëma, da agyanë kavë ciinë agyanë ënda, da agyanë maðënë nga mamëëtë ënja, da agyanë gëjwanë uusëra nga muudinë.

³ Amma, ma ðanaamë, dzaamë aakëjwa dë dzëgunë uushi'inë nga matanënyinë, maða kë luuvë ðntañfë.

⁴ Acii ma ënjitë nëe ka goonjaanë nga ðntañfë, tëya upaa barëkaanaakii, tëya upaa Malaaba Ma'yanë,

⁵ waatoo, ënjitë tëbëtë ndikë ndikënë nga wabënë nga ðntañfë da baawëða nga njwanuunaakii ëtë na shi,

⁶ ma tsarë nga ënjitë, maða kë njuslëgi tii, tëya vii ba'ë ka ðntañfë, pooshi sëkii ca ënyatë dë tii aaba'ë bahë tëya baanë ka ci. Acii kë ënyi tii ka gwa'avënë të Uuzënë nga ðntañfë aashi ënfwa. Dë ha'ë kavë tii ënji ka bërapaanë të ci.

5:1 5.1 4.14. 5:2 5.2 2.17-18; 4.15; 7.28. 5:3 5.3 7.27; 9.7; Leew. 9.7; 16.6,15. * 5:4 5.4 Haruna: Shig. 28.1.

5:5 5.5 1.5. 5:6 5.6 Jab. 110.4; Ibër. 6.20. 5:7 5.7 Mat. 26.36-46. † 5:8 5.8 1.2; 4.14; 6.4-6; 7.3,28; 10.29; Yooh.

1.34; fanë të ðntañfë: 4.15; Fil. 2.8. 5:9 5.9 7.27. 5:10 5.10 5.6; 6.20. 5:12 5.12-13 1 Koor. 3.2. 5:14 5.14

13.9; Rooma 16.19; 1 Koor. 14.20; Af. 4.14. 6:1 6.1 9.14. * 6:2 6.2 Yiiḃë bapëtisëma taa alë'aada nga laabagi

shishinë ka baare camënë nga ënda akëjwacii ðntañfë. 6:2 6.2 Yooh. 3.25-26; Slënë 19.1-6. 6:4 6.4-6 2.1-3;

5.8; 10.26-29; 12.25; Mat. 12.31; 1 Yooh. 5.16.

⁷ Buurëtaamë agyanë hanyinë önë ci patënë nga vönë ca ndzëmë anëkii anëkii, ca ifögërë patë aagikii, së nga zëma a gyaavagi ngaanga'ë agikii kaa önjitë ca uuza zëmëkii a nafagi. Ma hanyiitsa, ka ci ðavë ðntanfë barëkaanë.

⁸ Amma mada wata kuzhinyinë da dëhënyinë gyaavagi parëkë davë agi hanyinëkii, pooshi nafakii. Ka gëra naalanë nga ðntanfë në hanyinëkii, gunë a ètsagi të ci hëhëdë.

⁹ Kadashinyinë geena, taa ngahi kë wabiinë koonë ha'ë, kë shii inë weewee, ma unë, agi në'utënë nuunë makë sëtë difë, koonë shii upaa luupaanë.

¹⁰ Ma ðntanfë, èndë goonja në ci, pooshi slënë goonë ka zaanënë ka ci. Ha'ë èsë në uudëatsë cuuna uudë të hara önji në'unë, kë cakuunë të tii agi lëmëkii. Kë shii ci agi dzënë nuunë aakënjwa dë tsakënë të tii. Pooshi ka zaanënë ka ci.

¹¹ Ma sëtë ciina moo, wa patënë goonë a ða gazhi'waanë ha'ë ca'ë ka muudinë, koonë shii upaa patënë nga uushi'iitë kii unë nuunë davë.

¹² Pooshi inë ka uudënë una ndzaanë ka manya'inë, amma, ma mooniinë, a në'uunë dërëpë nga önjitë vii goonja, tëya së'watë, acii tii na upaa sëtë ðii ðntanfë alëkawalë nga viinë.

Tantanyinë në alëkawalë nga ðntanfë

¹³ Ma saa'itë ðii ðntanfë alëkawalë ka Ibërahiima, makë ðii ci pooshi èndë palee ka ci bahë jidënë dë lëmëkii, kë ji'i ci dë lëmëkii saakii.

¹⁴ ðnji ci ka ci. "Tantanyinë ka ðanë në nyi ka hë barëkaanë, ha ta makë cingëra."

¹⁵ Ma Ibërahiima, kë kënjaanë ci ndihë ndihë, wata kë upaa ci sëtë ðii ðntanfë ka ci alëkawalëkii.

¹⁶ Ma önjë a jidë, agi ngërënë në tii lëmë nga èndëtë palee ka tii, tëya jidëgi. Jidënë ca lagi gënjwanë nga taa mi patë agi mabizhinëkii.

¹⁷ Acii ha'ë, ma önjitë na upaa sëtë ðii ðntanfë alëkawalë nga viinë ka tii, makë mwayi ci baariinë ka tii panjëränë oo'i, paa ci na zë'u dë wabënë, see ca tsakëtëgi dë jidë.

¹⁸ Ma alëkawalaakii da jidëakii, pooshi ka zë'unë, pooshi ðntanfë ka jirakënë dë tii èsë. Ma amë önë huyi ka ndzënjwë ndzënjunë aabiikii, ma uushi'iitsë bërä'i, agi viinë në tii kaamë ngëerënë ka shanjë a èdzëmaamë, ama kënjaanë ndihë ndihë agi kanëtë kii amë nga upaa uushi acii ðntanfë.

¹⁹ Uushi'iitsë kii amë naamë davë kavë taamë ka dzënë gënjë agi ndzaanë gaamë, ama kënjaanë ndihë. Putë nga kanëkii mbu'u naamë kura'ë aasëkë hatë malakii dë gwada, waatoo, malaaba ha nga ðntanfë.

²⁰ Ma hatsa, ci në hatë 'watëgi Yeësu dëmënë kaamë aadävë ka madëbama gaamë. Acii ma ca, kë ndzaa ci ka maduunë limanë ka ca'ë ndënjwë ndënjwë. Dërëpë nga Malëkisadakë cii këya në'u. †

7

Malëkisadakë limanë nga ðntanfë

¹ Ma èndëtë ðii lëmëkii Malëkisadakë, njwanjwë nga vëranë nga Saliimë nji ci, limanë nga ðntanfë maduunëkii në ci èsë. Ma agi saa'ikii, Ibërahiima a önja ka ha nga panë, hatë zamagi ci dë meeminë önfwadë, kë gi Malëkisadakë ka gënjwayanë da ci a rëgwa, ca ða ka ci barëkaanë. *

² Wata Ibërahiima a ngërë uushi'iitë fë'ya ci ka ha nga panë, ca tækëpaa kurëgë pu'u pu'u, ca ngërë kurëgë rënjwë rënjwë, ca vii ka ci. Ma lëmë Malëkisadakë, makë bana, njwanjwa èndë goonja. Makë ðii ci njwanjwë nga Saliimë† në ci, ci ca baarii oo'i njwanjutë ca kira ndzaanë agi jamënë në ci.

³ Ma ca, pooshi önji shii të ðii taa mäci taa dzëdzëshi'inëkii, pooshi önji shii saa'itë pwayi önji të ci taa saa'i nga èntënaakii èsë. Amma ma ci, makë nga *Uuzënë nga ðntanfë në ci, waatoo limanë nga ha'ë ndënjwë ndënjwë.

⁴ Buurëtëmë nga'ë të ðuunuunë nga Malëkisadakë. Kë ngirë dzëdzëshi'inaamë Ibërahiima uushi'iitë fi'ya ci agi panë patë, ca tækëpaa kurëgë pu'u pu'u, ca ngërë kurëgë rënjwë rënjwë, ca vii ka Malëkisadakë.

6:8 6.8 Mat. 13.7,22. **6:10 6.10** 10.32-34; 13.1; 1 Yooh. 4.7-12,19-21. **6:12 6.12** 11.1-12; Luka 21.19. **6:13 6.13-14** 'Wat. 22.16-17; Ibër. 11.12. **6:16 6.16** Shig. 22.10; Mat. 5.34; 23.16-22. **6:18 6.18** 'Baän. 23.19. **6:19 6.19** 3.6; Rooma 5.5; Ibër. 9.3. † **6:20 6.20** 4.14; Malëkisadakë: Jab. 110.4; Ibër. 5.6,10; 7.1-4. * **7:1 7.1** Malëkisadakë: 'Wat. 14.17-20; Ibër. 5.6. † **7:2 7.2** Ma Saliimë, èndë'i lëmë nga Urusaliima nga njukë, makë bana, 'Ndzäänë agi jamënë' dë uura Ibëraaniya.

⁵ Wiitsæ boo, ma limanyiitæ agi slikerænæ n̄ga *Leewi, ka tii bii *bariya luu kurægæ rænjwæ agi pu'u acii ænji *Isærayiila, taa n̄gahi tii maa, jijinyinæ n̄ga Ibærahiima næ tii.

⁶ Amma ma Malækisadakæ, æntaa ahada slikerænæ n̄ga Leewi næ ci, amma patæ da ha'æ ka ci vii Ibærahiima kurægæ rænjwæ agi pu'u, ca da barækaanæ ka Ibærahiima, waatoo, ka ændætæ d̄ii Æntanfæ ka ci alækawala.

⁷ Kæ shii amæ pan̄gæran̄æ oo'i, ma ændætæ ca da barækaanæ, kæ palee ci ka ændætæ ca luu barækaanækii dæ duunuunæ.

⁸ Ma ænjitæ ca luu kurægæ rænjwæ agi pu'u, waatoo, jijinyinæ n̄ga Leewi, ænjitæ mææki næ tii. Ma Malækisadakæ, makæ sætæ bii malaaba lækalækatæ, pooshi ænji nee ka waakii. Ka ci vii Ibærahiima kurægæ rænjwæ agi pu'u.

⁹ Ma saa'itæ vii Ibærahiima ka Malækisadakæ kurægæ rænjwæ agi pu'u, ka banæ naamæ, Leewi dæ naakii næ maa, kæ vii ci ka ci, taa n̄gahi ma n̄ga æna, jijinyinaakii ca luu kurægæ rænjwæ agi pu'u acii ænja.

¹⁰ Ma bii amæ oo'i, kæ vii Leewi ka ci kurægæ rænjwæ agi pu'u, acii ma Leewi, rænjwæ næ ci agi jijinyinæ n̄ga Ibærahiima.

¹¹ Ma saa'itæ vii Æntanfæ bariya ka ænji Isærayiila, waatoo saa'itæ slikerænæ n̄ga Leewi a da limaanæ, pooshi mbu'i ka sætæ mwayi Æntanfæ. Maci ma fii unæ kæ mbu'i, kada pooshi nafa n̄ga kira ændæ'i limanæ ætæ nyi'u dæræpæ n̄ga Malækisadakæ, ca bwasee ka n̄ga *Haruna uuzænæ n̄ga Leewi.

¹² Maca kæ zhi'i da limaanæ aagyænæ ændæ'i slikerænæ, tyasæ ka zhi'unæ næ bariya æsæ.

¹³ Acii ma Slandanaamæ ænæ ciina wafæ uushi'itæ agyanækii, agi ændæ'i slikerænæ pamæ shigi ci. Ma agi slikerætsa, pooshi agitii sha d̄ii limanæ taa da slænæ anæ ha n̄ga da sataka.

¹⁴ Ma Slandanaamæ, pan̄gæran̄æ a babara oo'i, agi slikerænæ n̄ga Yahuda shigi ci. Amma ma saa'itæ wafi Muusa agyanæ limanyinæ, paa ci 'wapaa slikerænæ n̄ga Yahuda.

*Ændæ'i *limanæ makæ Malækisadakæ*

¹⁵ Ma sætsa, kæ cakæ shiginæ pan̄gæran̄æ aa babara oo'i, kæ shigi ændæ'i limanæ makæ Malækisadakæ.

¹⁶ Ma ndzaanaakii ka limanæ, æntaa dagi bariya n̄ga ændæ shiŋkinæ, amma dagi n̄gæerænæ n̄ga æpinæ ætæ n̄ga ca'æ ndænjwæ ndænjwæ ndzaa ci ka limanæ.

¹⁷ Makæ sætæ nyaahæ ænji asækæ malaaba lækalækatæ oo'i, "Limanæ næ hæ ka ca'æ ndænjwæ ndænjwæ. Dæræpæ n̄ga Malækisadakæ næ'unækü."

¹⁸ Ma iiræ bariyatæ vii Æntanfæ ka ænja, kæ n̄giræ ci, ca uulagi, acii pooshi n̄gæerænæ davæ, pooshi ka luupaa ænja.

¹⁹ Ma iiræ bariyata, pooshi n̄gæerænæ davæ bahæ kavæ ænji shiŋkinæ ka ndzaanæ mambu'ukii agi slænatii. Kæ kira Æntanfæ matahu uushi ætæ caama ka næ davæ, kaama shii æntsahænæ kædæhæ aabiikii.

²⁰ Dagi jidænæ d̄ii Æntanfæ ha'æ. Ma saa'itæ kii ænji tæ slikerænæ n̄ga Leewi ka limanyinæ, æntaa dæ jida.

²¹ Amma ma Yeesu, ma saa'itæ kii Æntanfæ tæ ci ka limanæ, kæ bii ci ka ci, æŋki ci, "Ma nyi Slandana, kæ ji'i nyi, paa nyi ka ænæ dæ ma æsæ.

Limanæ næ hæ ka ca'æ ndænjwæ ndænjwæ."

²² Ætsæ ha'æ baarii kaamæ oo'i, ma Yeesu, n̄ga matahu alækawala ndzaa ci ka ændæ rægwa.

²³ Ma limanyiitæ n̄ga n̄jukæ, laŋæ n̄ji tii, acii kæ n̄ji wa n̄gæærægi tæ tii anæ limaanæ.

²⁴ Amma ma Yeesu, ma limaanakii, pooshi ka dzæginæ anækii, acii kæ ndzaa ci da i æpinæ ka ca'æ ndænjwæ ndænjwæ.

²⁵ Acii ha'æ, tæ'i ci da n̄gæerænæ taa guci patæ n̄ga luupaa tæ patænæ n̄ga ænjitæ ca shi aabii Æntanfæ daciikii, acii tæ'i ci da æpinæ n̄ga ha'æ ndænjwæ ndænjwæ, ca da dæ'wa ka putatii.

²⁶ Ma Yeesu, ci næ maduunæ limaatæ caama moo. Malaabakii næ ci, pooshi sæ n̄ga idæpaanæ ashikii, tsan̄æ næ ci agi ma'waslyakæ ænja, ca ndærævæ dzakæ dagyanæ sækæntanfæ.

²⁷ Ma ca, rænjwæ dyanæ d̄ii ci sataka, waatoo, ætæ vigi ci naakii næ, ca d̄agi dæ sataka ka putæ n̄ga 'waslyakæænæ n̄ga ænja, paa ci d̄ii makæ n̄ga hara limanyiitæ ca da sataka

uusëra patë. Ma tëya, agi ðanë në tii sataka ka natii 'waslyakëөнë zëku'i taabu'u ðanë tii ka 'waslyakëөнë nga hara ënja.

²⁸ Ma bariya nga Muusa, kë kii ci madiigërë limanyinë taa ngahi t'ë uushi'inë lanjë ëtë ca palee ka ngëeritii. Amma, ma ða alëkawalë nga ëntanjfë ðë jifä, daaba'ë bariya ðii ci. Ci kavë të Uzënaakii. Ma ca, mambu'ukii në ci ka ca'ë ndëjwë ndëjwë.

8

*Maduunë *limanë gaamë*

¹ Ma sëtë cii kya moo banë koonë, takumë kaa nya bagi koonë panjëranjë: T'ë amë ða tsarë nga maduunë limaatsa. Ma ca, dasë në ci ða ciizëma ëntanjfë maduunëkii dagyë.*

² Asëkë hatë palee ðë laabanë cii këya slënë, waatoo, asëkë tantanyitë kuvë ëtë kapaa Slandanë ci saakii, ëntaa ëndë shinjkinë.

³ Taa ngutë maduunë limanë patë, agi kanë në ënji të ci ka ða sataka ðë uushi'inë kama kama ka ëntanjfë. Ha'ë ðii në maduunë limanë gaamë ësë, kë ndzaa tyasë kë ngjirë ci uushi, kaa ca ða ðë sataka naakii ësë.

⁴ Maci a duuniya në Yeesu nga ëna, kaða paa ci ka ndzaanë ka limanë shanjë, makë ðii ci, ma ganë a duuniya, t'ë limanyinë ëtë ca ða sataka makë sëtë bii bariya nga Muusa.

⁵ Ma slënë nga limaatsë ci tëya ða, agi baarënë në ci të mëndzaanju'inë nga sëtë dadagyë tanë, makë ëtë nji Muusa a ða. Acii ma saa'itë Muusa këðëhë kaa ca ða *kuvë kuvë'unë, kë wabi ëntanjfë ka ci, ënki ci, "Kapaa hanjalaaku, kaa ha ðatë makë sëtë baarii nyi ka hë anë gijwa." †

⁶ Amma ma Yeesu, kë vii ëntanjfë ka ci slënë nga limaane ëtë palee ka nga hara limanyinë ðë mëghërëvënë. Ha'ë ësë në ndzaanaakii ka ëndë rëgwa nga alëkawalëtë ndzaanë ahada ëntanjfë ða ëndë shinjkinë. Kë palee alëkawalëkii ka alëkawalëtë nga njukë ðë mëghërëvënë, accii matahu uushi'inë ðii ci alëkawalë nga viinë kaama.

⁷ Maci ma alëkawalëtë nga təkëjwanë, pooshi së nga idëpaanë agikii, kaða pooshi nafa nga ða ëndë'i alëkawalë ma'ë.

⁸ Amma t'ë uushi idëpaa ëntanjfë ashi ënjaakii. Ci ðii bii ci, "Ma bii nyi Slandana, t'ë saa'i na shi ëtë nii kya ënë ka ða kura alëkawalë ka ënji Isërayiila ða ka ënji Yahudiya.

⁹ Pooshi ka ndzaanë makë ëtë shi nya ðii ka dzëdzëshi'inëtii, waatoo, saa'itë baarii nyi ka tii rëgwa ðë naaki na kaa tëya shigi anë hanyinë nga Misëra.

Taa ngahi kë ðii nyi ka tii ha'ë, patë ða ha'ë, pooshi tii në'utë alëkawalëtë ðii nyi ka tii. Wata nya bwasee ka tii, tëya palë.

¹⁰ Ma kura alëkawalëtë cii kya ða ka ënji Isërayiila, maða kë mbu'ya saa'ikii, ka kavënë në nyi të tii ka tëya paaratëgi ðë bariyaaki, nya naahëvë aa ëdzëmätii ësë.

Ka ndzaanë në nyi ka ëntanjfwatii, tëya ndzaanë ka ënjaaki ësë.

¹¹ Pooshi ëndë na dzëgunë ka ëndë hanyinaakii ahadatii, taa banë ka ci, shii të Slandana.

Acii patënatii na shii të nyi, manjëevënë ða matanënyinë patë.

¹² Ka tifyaginë në nyi ka tii 'waslyakëөнënatii patë. Pa nya buurë bwaya uushi'iitë nji tëya ðaada ma'ë."

¹³ Ma wabi ëntanjfë agyanë kura alëkawala, kaa ca baarii oo'i, kë geegi ci ka alëkawalëtë nga təkëjwanë ka iirëkii. Ma sëtë uugi iirënë, pooshi ka ta'avënë ka uudënë.

7:27 7.27 5.3,9; 7.25; 9.12,26,28; 10.10,12; Rooma 6.10; 1 Piita 3.18. 7:28 7.28 5.1-2,8; 7.19; Jab. 2.7. * 8:1 8.1 4.14; ða ciizëma ëntanjfë: 1.3,13; 7.25; 10.12; 12.2,25; Jab. 110.1; Mat. 22.44; Slënë 2.33; Rooma 8.34; Af. 1.20; Kwal. 3.1. 8:2 8.2 8.5. † 8:5 8.5 9.9; 10.1; Kwal. 2.17; kuvë kuvë'unë: 9.2; Shig. 25.9,40. 8:6 8.6 7.22; 8.2,6,13; 9.11,15; 12.24; Isaa. 55.3; Irim. 31.31-33; Əzaki. 37.26; 1 Koor. 11.25. 8:8 8.8-12 Irim. 31.31-34; Ibër. 10.16-17. 8:13 8.13 8.6.

9

Malaaba ha ganə a duuniya da ətə dadagyə

¹ Ma agi aləkawalətə nga təkəŋwanə, kə vii Əntanfø bariya makə sətə ci ɛnjə a paslə tɛ ci. Tə'i ɛsə ha ətə ghənətə ɛnji shiŋkinə kaa tɔya paslə tɛ ci davə.

² Waatoo, kə dɔpaa ɛnji *kuvə kuvə'unə. Ma səkəkii nga təkəŋwanə, tə'i ha nga dzakə garəkuyanyinə, tə'i teeburə da i buroodi anəkii ətə dɔi ɛnji də sataka ka Əntanfø. Ma hatsa, Malaaba ha nga Əntanfø ci ɛnjə a 'wa. *

³ Ma asəkə hatsə ha'ə ɛsə, tə'i gərə kumuwa ətə lagi ɛnji də gwada. Hatə palee də Laabanə patə nə ləmə nga hatsa.

⁴ Ma asəkə gərə kumuutsa, tə'i teeburə, anəkii ci ɛnjə a ətə urədyə davə ka Əntanfø. Ma teeburatsa, də ɛndzənə lərəbɛgi ɛnji. Davə akumu ɛsə nə *mbyaka nga aləkawalə nga Əntanfø. ɛnjə a lərəbɛgi mbyakakii də ɛndzənə. Ma asəkə mbyakakii, tə'i jaala nga ɛndzənə asəkəkii, da i zəmətə ci ɛnjə a 'wa *mana asəkə jaalakii. Tə'i ɛsə shakwata nga *Haruna. Ashi shakwatakii shi ba a givə. Tə'i ɛsə matsahu faariinə bəra'i ətə shi Əntanfø nyaahə bariya ashikii davə patə asəkə mbyakata. †

⁵ Ma dagyanə mbyakakii, tə'i uushi'inə bəra'i‡ datə ɛnji, pusha tɛ malaalikanyinə, ətə ca baarə məghərəvənə nga Əntanfø. Tɔya pəərəpaa bəbu'watii agyanə mbyakakii, waatoo, agyanə hatə ci Əntanfø a nəhə tɛgunuunə nga ɛnja. Amma ma uushi'iitsa, ɛntaa saa'i nga wabənə furəŋə furəŋə agyanətii ɛna.

⁶ Wiitsə makə səndə datə ɛnji hatsa. Ma kuvətə nga təkəŋwanə, uusərə patə nə limanyinə ka dəmənə aadəvə ka dā slənati.

⁷ Amma ma gərə kumu, see gawə nga limanyinə nə dəmənə aadəvə, rəŋwə agi fəza. Ma ca dəmə, ca ngərənə acii kii idənə nga dabanyitə cii kəya laala uurakii, ka dā də sataka putə nga 'waslyakənaakii da nga ɛnja.

⁸ Ma uushi'iitsa, agi ngərənə nə Malaaba Ma'yanə ca baarii kaamə paŋgəraŋə oo'i, madā ma'ə kuvə kuvə'uutsa, ma'ə rəgwa nga dəməgərənə aasəkə Hatə palee də Laabanə mawunəmə ɛsə.

⁹ Ci ca baarii tɛ zamanənə gaamə ɛndzə'i. Ci ca baarii kaamə oo'i, ma laala uura nga dabiinə da hara satakanyinə ka Əntanfø, pooshi ka mbeənə ka kavənə tɛ ɛndə paslənə tɛ Əntanfø kaa ca ndzaanə yadə idəpaa uushi ashikii shaŋə.

¹⁰ Ma uushi'iitsa, zəmənə da saasa uushi'inə kama kama, da alə'aada nga kuubəgi uushi'inə tanə cii kəya baarə. Uushi'inə nga duuniya nə tii patə nga uundzə saa'i, see madā mbu'ya saa'itə nə Əntanfø zhi'wee ka patənə nga uushi'inə kaa ca ndzaanə kurakii.

¹¹ Amma kə shi Aləmasiihu. Ci nə maduunə limanə nga dagwa uushi'iitə shi daciikii. Asəkə hatə palee ka kuvə kuvə'unə cii kəya dā slənaakii. Matahukii nə hakii ɛsə. ɛntaa ɛndə shiŋkinə ghənyi hakii. ɛntaa ganə a duuniya ɛsə.

¹² Rəŋwə dyaŋə tanə gimə ci aadəvə aasəkə Hatə palee də Laabanə. Paa ci ngərənə taa idənə nga əhwa, taa nga la aadəvə, amma idənaakii saakii ngirə ci. Ca pərapaa daamə acii 'waslyakənə gaamə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. §

¹³ Ma nga ŋukə, ma ɛnjitə pooshi malaabakii akəŋwacii Əntanfø, idənə nga uuhinə da nga liinə da ɛntədfakə nga uuji liinə nji ɛnjə a miicə ka tii kaa tɔya ndzaanə malaabakii.

¹⁴ Madā ma idənə nga dabanyinə, tə'i ci da ngeerənə nga laabagi ɛnja, idənə nga Aləmasiihu palee patə. Ma Aləmasiihu, yadə 'waslyakənə ashikii nə ci. Kə ngirə ci shishinakii, ca dāgi də sataka ka Əntanfø dāgi ngeerənə nga Malaaba Ma'yanə ətə ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Də idənaakii dātəgi ci də moodəfaamə malaabakii acii gaama slənyi uushi'iitə ca kərə taamə ka ɛntənə, amma kaama nə'u tɛ Əntanfø ɛndə vii ɛpinə.

¹⁵ Acii ha'ə ɛndə rəgwa nga kura aləkawalə nə ci. Ma ndzaanaakii ka ɛndə rəgwa, kaa ɛnjitə 'wii Əntanfø aabiikii a ngərə uushi'iitə dɔi Əntanfø aləkawalə nga viinə ka tii, ca ndzaanə ka natii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka slənənə nə ətəvə ha'ə, acii kə ɛŋki

* 9:2 9.2 kuvə kuvə'unə: 8.5; 9.11-12; Shig. 26.1-30; garəkuyanyinə: Shig. 25.31-39; teeburə: **xt Shig. 25.23-30.**

9:3 9.3 Shig. 26.31-33; Leew. 16.2; Ibər. 6.19; 9.7,12; 10.20. † 9:4 9.4 Shig. 30.1-6; mbyaka: Shig. 25.10-16; mana: Shig. 16.32-35; shakwata: Baan. 17.21-25; matsahu faariinə: Shig. 25.16. ‡ 9:5 9.5 Agi 'wanə nə ɛnji də "Cooribimə."

9:5 9.5 Shig. 25.18-22. 9:6 9.6 10.11; Baan. 18.2-6. 9:7 9.7 5.3; 9.25; 13.11; Leew. 16.2-16.

9:9 9.9 7.19; 9.2. 9:10 9.10 Leew. 11 da 15; Baan. 19. 9:11 9.11 4.14. § 9:12 9.12 7.27; 10.4; Leew. 16.14-16;

idənaakii saakii: 9.25; 12.24; 13.12,20; Mat. 26.28; Rooma 3.25-26; 1 Piita 1.2,18-19; 1 Yooh. 1.7. 9:13 9.13 Baan. 19.1-10,17. 9:14 9.14 Rooma 6.20-23; 8.2.

ci. Æntënaakii ca përapaa të ònji acii bwaya uushi'iitë njii tÿya ðaada saa'itë tii agi alëkawalë nÿga tækëjwanë.

¹⁶ Madà kë nÿgiirë èndë ma, see madà ònki ci zëku'i, taabu'u slënëginë mazëmë yi dë sëtë bii ci patë.

¹⁷ Madà ma'ë èndëtë da i òpinë, patënë nÿga sëtë bii ci pooshi nÿgeerënë davë. Amma maa kë mbu'ya saa'i nÿga èntënaakii, saa'ikii ndzaanë wabënaakii da nÿgeerënë davë.

¹⁸ Ci ðii, alëkawalëtë nÿga tækëjwanë maa, see dë makë òji idënë zëku'i, taabu'u ndzaa ci da nÿgeerënë davë.

¹⁹ Ma saa'itë bii Muusa bariya nÿga Æntanfë ka ònja, makë uugi ci baginë, kë nÿgirë ci idënë nÿga liinë da nÿga uuhiinë, ca gwazëtëgi da ma'inë, ca nÿgërë ba nÿga ènfwa ci ènjë a 'wa "izubë" da madizë shinjkinë nÿga бага, ca miicigi ka lëkalëkatë nÿga bariya da ka ènji patë. *

²⁰ Ca ba, ònki ci, "Wiiitë idënë nÿga alëkawalë nÿga Æntanfë koonë, koonë n'utë."

²¹ Ha'ë èsë ca miicivë idënëkii aagyanë kuvë kuv'unë da aagyanë patënë nÿga uushi'iitë ci tÿya ða dë slëna, tÿya paslë të Æntanfë.

²² Weewee madà makë sëtë bii *bariya, dë idënë ndzaanë patënë nÿga uushi'inë malaabakii. Madà pooshi ènji òji idëna, pooshi tifyaginë nÿga 'waslyakëënë èsë.

Daginë nÿga Yeesu dë sataka dë naakii na

ka tifyagi dë 'waslyakëënë gaamë

²³ Ma uushi'iitsa, mëndzaanÿgu'inë nÿga sëtë dagyë, tyasë see a laabagi ènji ha'ë. Amma ma uushi'inë nÿga dagyë natii, ka paleenë në satakatii ka ètsë dë dagwaanë.

²⁴ Acii ma Alëmasiihu, paa ci gimë aasëkë malaaba hatë ðii èndë shinjkinë, waatoo, mëndzaanÿgu'inë nÿga tantanyinëkii. Amma aadëgyë nÿgirë ci, davë në ci abii Æntanfë ka wabënë ka madëbama gaamë.

²⁵ Ma gawë nÿga limanyinë nÿga Yahudiina, agi dëmënë në ci aasëkë Hatë palee dë Laabanë rëjwë agi fëza, ca nÿgërënë idënë nÿga daba bwasë ka naakii saakii. Amma ma Alëmasiihu, rëjwë gahu gimë ci aadëvë, ca ðagi sataka dë naakii në ka Æntanfë gahu rëjwë èsë.

²⁶ Maci pooshi ha'ë, kadà kë sii ci cibënyinë lanë, ndzanënë ka saa'i nÿga taganë nÿga duuniya. Amma ca gëlatë duuniya këdëhë ka uudënë, ca shi rëjwë gahu, ca ðagi sataka dë naakii në ka Æntanfë, ka shii nÿgërëgi dë 'waslyakëënë gaamë.

²⁷ Taa wu patë, see madà ònki ci rëjwë. Ma daaba'ëkii, Æntanfë a ða ka ci gëjwanë.

²⁸ Ha'ë èsë rëjwë ènki Alëmasiihu. Dë èntënaakii ðagi ci sataka dë naakii në rëjwë gahu, ka shii nÿgërëgi dë 'waslyakëënë nÿga ènji lanë. Ka ònyanë në ci nÿga bèra'inë, ka luupaa të ènjitë ca gëra të ci, èntaa ka nÿgërëgi 'waslyakëënë ma'ë.

10

¹ Ma bariya nÿga *Yahudiinë, kë ndzaa ci ka mëndzaanÿgu'inë nÿga dagwa uushi'iitë na shi aakëjwa tanë, pooshi bariyaakii ka baarëginë panÿgëranë të makë sëtë në tantanyitë uushi'iitë a ndzaanë. Ma agi n'utë bariya, satakanyiitë rëjwë ha'ë ci ènjë a ða ka fëzë ka fëzë. Ma tsarë nÿga satakatsa, pooshi nÿgeerënë davë bahë ca kavë të ènjitë ca èntsahe aabii Æntanfë kaa tÿya ndzaanë yadë idëpaa uushi ashitii.

² Maci ma ènjitë ca paslë të Æntanfë, kë laabagi ènji të tii agi 'waslyakëënatii tanyii, kadà pooshi 'waslyakëënë ashitii ma'ë; kadà pooshi tii agi ða sataka ma'ë èsë.

³ Amma ma satakatë ci tÿya ða ka fëzë ka fëza, ci ca buurëtë ka tii oo'i, agi ðanë në tii 'waslyakëënë.

⁴ Acii ma idënë nÿga liinë da nÿga uuhinë, pooshi ci da nÿgeerënë nÿga nÿgërëgi 'waslyakëënë.

⁵ Ci ðii, ma saa'itë Alëmasiihu këdëhë ka shinë aasëkë duuniya, kë bii ci ka Æntanfë, ònki ci,

"Pooshi kadëesëkë ka hë në ða ka hë sataka dë dabanyinë taa vii ka hë uushi'inë, amma kë ðii hë ka nyi shishinë kaa nya ða dë sataka ka hë.

⁶ Pooshi kadëesëkë ka hë në ètsagi ka hë daba aagyanë ha nÿga ða sataka, taa ða ka hë hara satakanyinë ka shii nÿgërëgi dë 'waslyakëënë.

⁷ Wata ɛŋki nyi, ɔntanɔfwa, wanyina, kɛ shi nyi, kaa nya slɛnɛ sɛtɛ cii kwa moo nya slɛnɛ, makɛ sɛtɛ nyaahɛ ɛnji agyanɛki asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ.”

⁸ Ma agi wabɛtɛ wabi ca, tɛkɛŋwanɛ nɔa sɛtɛ bii ci, ɛŋki ci, pooshi kadɛɛsɛkɛ ka ɔntanɔfɛ nɛ dɛ ka ci sataka, pooshi kadɛɛsɛkɛ ka ci ɛsɛ nɛ ɔtsagi ka ci daba agyanɛ ha nɔa dɛ sataka, taa dɛ ka ci hara satakanyinɛ ka shii nɔgɛrɛgi dɛ 'waslyakɛɛnɛ. Kɛ bii ci ɔtsɛ ha'ɛ taa nɔahi patɛnɛ nɔa satakatsɛ ci ɛnjɛ a dɛ, ka nɛ'u sɛtɛ bii bariya ci tɔya dɛ.

⁹ Ca wabɛ nɔa bɛra'inɛ, ɛŋki ci, "ɔntanɔfwa, wanyinɛ kɛ shi nyi, kaa nya slɛnɛ sɛtɛ cii kwa moo nya slɛnɛ." Ma wabɛtɛsɛ, ci baarii kaamɛ oo'i kɛ nɔgɛrɛgi ɔntanɔfɛ iirɛ rɛgwa nɔa dɛ sataka, ca ɛnɛvɛgi dɛ dɛ sataka nɔa Yeesu.

¹⁰ Dɛ ɔtsɛkii ha'ɛ ndzaa amɛ malaabakii, waatoo, dɛ dɛagi sataka nɔa Yeesu Alɛmasiihu dɛ naakii nɛ gahu rɛŋwɛ dyanɛ.

¹¹ Ma hara limanyinɛ patɛ, uusɛra patɛ nɛ tii agi slɛnatii, tɔya dzɛ dɛ dɛa dɛ satakanyiiɛ rɛŋwɛ ha'ɛ anɛkii anɛkii ɛtɛ pooshi da nɔgɛrɛnɛ nɔa nɔgɛrɛgi 'waslyakɛɛnɛ.

¹² Amma ma Alɛmasiihu, rɛŋwɛ gahu dɛ ci naakii sataka, ca nɔgɛrɛgi 'waslyakɛɛnɛ ka ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwɛ. Aciikii ha'ɛ, waatɛ dasɛ da ciizɛma ɔntanɔfɛ.

¹³ Davɛ nɛ ci dasɛ, ka gɛra saa'itɛ nɛ ɔntanɔfɛ a kavɛ tɛ ɛnji daawaanaakii aatsaa sɛdɛkii.

¹⁴ Acii dɛ sataka rɛŋwɛ tanɛ laabagi ci ɛnjaakii agi 'waslyakɛɛnɛ ka ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwɛ, tɔya ndzaanɛ yadɛ sɛ nɔa idɛpaanɛ ashitii.

¹⁵ Malaaba Ma'yanɛ maa, kɛ baarɛgi ci kaamɛ oo'i, ma uushi'iitsa, tantanyinɛ. Ma nɔa tɛkɛŋwanɛ, kɛ bii ci, ɛŋki ci,

¹⁶ "ɔŋki Slandana, madɛ kɛ mbu'ya saa'ikii, wiinɛ alɛkawalɛtɛ nii kya dɛ ka ka tii:

Waatoo, ka kavɛnɛ nɛ nyi tɛ tii
ka paaratɛginɛ dɛ bariyaaki,
nya naahɛvɛ aa ɛdzɛmɛtɛ ɛsɛ."

¹⁷ Ca tsakɛ banɛ, ɛŋki ci,

"Pa nya buurɛ bwaya uushi'iitɛ nɔi tɔya dɛa dɛ ma'ɛ."

¹⁸ Acii ha'ɛ, makɛ kɛ tɛfyagi ɔntanɔfɛ ka tii 'waslyakɛɛnatii, pooshi nafa nɔa dɛ sataka ma'ɛ.

ɔntsahaamɛ aabii ɔntanɔfɛ

¹⁹ Ndɛkɛŋjushi'inɛkya, kɛ upaa amɛ rɛgwa ka shanɛ nɔa dɛmɛnɛ aasɛkɛ Hatɛ paleɛ dɛ Laabanɛ. Ma rɛgwatsa, dɛgi idɛnɛ nɔa Yeesu upaa amɛ.

²⁰ Ci wunɛgi kaamɛ rɛgwa nɔa upaa ɛpinɛ. Ma rɛgwatsa, dɛgi gwada ca dzɛ, ca mbu'u kura'ɛ aasɛkɛ hatɛ paleɛ dɛ laabanɛ. Waatoo, ma gwadatsa, ci nɛ shishinɛ nɔa Yeesu.

*

²¹ Tɛ'i amɛ da maduunɛ limanɛ ɛtɛ ca nɛhɛ *yi nɔa ɔntanɔfɛ.

²² Acii ha'ɛ, ɛntsahaamɛ aabii ɔntanɔfɛ dɛ ɛdzɛmɛ rɛŋwɛ, dɛ vii goonɔa nɔa tantanyinɛ ɛsɛ. Acii kɛ laabagi ci kaamɛ ɛdzɛmaamɛ; mayibɛkii naamɛ dɛ nɔnyɛ ma'inɛ.

²³ Kɛnjaanaamɛ ndihɛ ndihɛ, gaama nɔgwalɛ ka baaba ka ɛnji tɛ sɛtɛ kii amɛ naamɛ nɛ davɛ. Acii ma ɔntanɔfɛ ɛnɛ dɛii kaamɛ alɛkawala, ɛndɛ goonɔa nɛ ci.

²⁴ Daamɛ hiima nɔa tsaakɛshinɛ ahadaamɛ, kaama uufɛshi, kaama slɛnɛ nɔa ɛɛnɛ.

²⁵ Gaama bwasee ka dza dɛ nɛ gaamɛ, makɛ sɛtɛ bwasee hara ɛnja. Tsaakɛshaamɛ dɛ nɔnyɛ wabɛnɛ, makɛ kɛ nee amɛ kɛ uugi uusɛra nɔa Slandanɛ mbɛshanɛ.

²⁶ Madɛ kɛ gyaamɛ aakɛŋwa dɛ slɛnɛ 'waslyakɛɛnɛ nɔa dɛ ɛmbanɛ, dagyanɛ wanaamɛ kɛ shii goonɔaanɛ, yoo, kɛ shii amɛ, pooshi ɛndɛ'i dɛ sataka nɔa nɔgɛrɛgi dɛ 'waslyakɛɛnɛ ma'ɛ.

²⁷ Ma ɛndɛtɛ gi aakɛŋwa dɛ slɛnɛ 'waslyakɛɛnɛ nɔa dɛ ɛmbanɛ, see nɔgwalɛnɛ nɔgwalɛnɛkii tanɛ, ca gɛra gɛŋwanɛ nɔa ɔntanɔfɛ da bwaya guutɛ na zamagi dɛ ɛnji daawaanɛ nɔa ɔntanɔfɛ.

10:10 **10:10** 7.27. **10:11** **10:11** 9.6; Shig. 29.38. **10:12** **10:12** 8.1. **10:13** **10:13** Jab. 110.1; 1 Koor. 15.25.
10:16 **10:16-17** Irim. 31.33-34; Ibɛr. 8.10,12. **10:19** **10:19** 4.16; 9.8. * **10:20** **10:20** gwada: 9.3; Mat. 27.51;
rɛgwa nɔa upaa ɛpinɛ: 2.14-15; 9.14-15; Yooh. 14.6. **10:21** **10:21** 3.6; 4.14. **10:22** **10:22** ɔzakɛ. 36.25; Af. 5.26.
10:23 **10:23** 3.6. **10:24** **10:24** 13.1. **10:26** **10:26** 6.4-6. **10:27** **10:27** Isaa. 26.11.

²⁸ Ma èndètè tanjègi bariya nga Muusa, ka kërèné nè ènji tè ci aakèjwacii gèjwanè. Madà kè shigi seedawiinè bèra'i taa makke oo'i, kè tanjègi ci bariya tanyi, ka bèlèginè nè ènji tè ci, pooshi nèhè tégunuunaakii.

²⁹ Madà ha'è makè ètsa, asee ma èndètè pooshi nee ka shinjkinè anè *Uuzèné nga Èntanjfè, ca cibèe ka idènetè njirè Èntanjfè kaa alèkawalè a ndzaanè da njgeerèné davè, waatoo, idènetè laabagi ènji dè ci, ca bèrapaa tè Ma'yanè nga Èntanjfè èsè ètè ca kira pwapoonè, ma èndètè, ka paleenè nè cibaakii ka nga èndètè tanjègi bariya.

³⁰ Aci kè shii amè tè Èndètè bii, "Nyi na ki'itè cibè dè ciba. Ka ènèné nè nyi ka ki'itè taa mi patè." Kè bii ci èsè, "Èntanjfè Slandanè na la gèjwanè ka ènjaakii."

³¹ Ma èndètè nè Èntanjfè Èndè vii èpinè a lagi ka ci gèjwanè, kè kulii agyanèkii.

³² Yoo, buuretèmè sètè slènyi duunè fèzènyiiinè dzègi aaba'è, waatoo, saa'itè 'watègi ènji baarè koonè bèrèné nga Èntanjfè. Ma saa'ita, kè cibèné ka shanjè, amma patè da ha'è, kè kèjaanuunè ndihè ndihè, una sè'watè patèné nga uushi'inè.

³³ Ka èndè'i saa'i maa, ènjè a dzaana tuunè aamoonè, tèya cibèe koonè. Ka èndè'i saa'i una lèbèshi da ènjitè ca sa cibè ha'è makè noonè.

³⁴ Ma saa'ita, kè nyihuunè tégunuunè nga ènji furèshina. Madà kè luuwètè ènji uushi'inè goonè, agi sè'watèné nuunè dè moodasèka. Aci kè shii unè oo'i, tè'i unè da matahu uushi'inè ètè nga ca'è ndèjwè ndèjwè.

³⁵ Makè kè shii unè ha'è, kènjèmè ndihè. Aci ma ènjitè kèjaanè ndihè ndihè, ka upaanè nè tii maduunè shikwa.

³⁶ Kè dèbèe una dzè aakèjwa dè kèjaanè ndihè ndihè, koonè mbee ka dè sètè kadèesèkè ka Èntanjfè, una shii upaa dè sètè d'ii ci alèkawalè nga viinè koonè.

³⁷ Aci kè bii Èntanjfè oo'i,
"Ma agi uundzè saa'i gi'u, ma èndètè na shi,
ka shinè nè ci, paa ci ka sèkèpaa na.

³⁸ Ma ènjaaki ènji goongga,
dagi vii goonggati kè nyi upaanè nè tii èpinè.
Amma taa wu ènyi aa ba'è,
paa ci ka kadèesèkèné ka nyi."

³⁹ Ma amè, èntaa tsarè nga ènjitè ca ènè aaba'è kaa tèya za naamè; amma ma amè, ènjitè gi'i tè Èntanjfè naamè, kaama shii upaa luupaanè nga èpinè gaamè.

11

Tantanyinè nga vii goongga

¹ Wiinè sètè ci vii goongga a moo banè: Waatoo, madà kè vii amè goongga agyanè uushi, ci ca moo banè, kè shii amè weewee oo'i, ma sètè kii amè naamè davè, ka upaanè naamè sèkii. Kè shii amè èsè, ma sètè pooshi amè nee dè ginaamè, tantanyinè.

² Ma ènji nga njukè, putè nga vii goonggati njirè Èntanjfè tè tii kaa tèya ndzaanè ka ènjaakii.

³ Dagi vii goongga gaamè shii amè oo'i, dè wabèné nga Èntanjfè tagii duuniya. Waatoo, dagi sètè pooshi ènji nee dè ginè shigi sètè ci ènjè a nee.

⁴ Putè nga vii goongga nga Habiila d'ii ci dagwa sataka ka Èntanjfè palee ka nga Kaa'inu. Kè liwè Èntanjfè satakaakii. Dè ha'è baarii ci oo'i, kè njirè ci tè ci ka njunyi ènda acii kè vii ci ka ci goongga. Ma Habiila, kè ènji ci, amma ca'è èndzè'i, ma'è lèmkèii agi dzèné aakèjwa putè nga vii goonggaakii.

⁵ Putè nga vii goongga nga Anuuu, kè njirè Èntanjfè tè ci aadègyè yadè èntèné. Pooshi èndè ènyi ka neenè ka ci ma'è, acii kè njgèrègi Èntanjfè tè ci. Kè nyaahè ènji agyanèkii oo'i, daga Èntanjfè ma'è manjèrèmè tè ci, kè kadèesèkè slènaakii ka Èntanjfè.

⁶ Pooshi èndè ca kadèesèkè ka Èntanjfè madà paa ci vii ka ci goongga. Madà nga'è ka èndè nè èntsahèné aabii Èntanjfè, tyasè see a vii ci goongga oo'i, davè nè Èntanjfè; ca vii goongga oo'i, ma ènjitè ca alè tè ci, ka viinè nè ci ka tii shikwa.

⁷ Putè nga vii goongga nga Nuuhu kapaa ci liminèkii ka saa'itè wabi Èntanjfè ka ci agyanè uushi'iitè na slèné. Taa njgahi paa ci nee ka uushi'iitè dè ginèkii, amma kè fii ci tè Èntanjfè, ca dè kumbawala. Kumbawalèkii luupaa tè ci da ènji yaakii acii ma'inè.

Də ha'ə baarii ci oo'i, ma ənji *duuniya, bwayakii nə slənati. Də ha'ə əsə ndzaa ci ka əndə goonja akənjwacii Əntanjə putə nja vii goonjaakii.

⁸ Putə nja vii goonja nja Ibərahiima fii ci tə Əntanjə, waatoo saa'itə 'wii Əntanjə tə ci kaa ca madə, ca bwasee ka hanyinaakii, ca palə aanə hanyiitə nə Əntanjə a vii ka ci kaa ca ndzaa ka naakii. Taa njaahi paa ci shii hatə cii kəya dzə aadəvə, patə da ha'ə kə ma'i ci, ca bwasee ka hanyinatii, ca palə.

⁹ Putə nja vii goonjaakii ndzaa ci anə hanyiitə dīi Əntanjə aləkawalə nja viinə ka ci. Makə məshipətə əndə ndzaa ci asəkə kuvə kuvə'unə tii da i Isiyaaku da Yakubu, waatoo, slikerənaakii ətə dīi Əntanjə ka tii aləkawalətsa.

¹⁰ Ma ndzaanə nja Ibərahiima ka məshipətə ənda, ka gərə maghənə vərəatə ghənyi Əntanjə, waatoo, vərəatə mbukya ənji nja'ə a gu'u, pooshi ka uulanə.

¹¹ Putə nja vii goonja nja Ibərahiima upaa ci pawa, dagyanə ci kə uugi iirənə. Ma Saraatu minaaakii boo, masaawa nə ki. Patə da ha'ə, kə vii ci goonja tantanyi oo'i, ka mbu'utəginə nə Əntanjə də aləkawalaakii.

¹² Ma Ibərahiima, uushi rənjwə da mantəkii nə ci ka ətə saa'i acii iirənə. Amma dashikii rənjwə dyanə kə ndzaa jijinyinaakii makə tikisa agintanjə də lanənə, makə mandzənə a gəərə də lanənə əsə.

¹³ Ma ənjitsə patə, əgi vii goonjatii məəki tii. Ma tii ka nətii, pooshi tii upaa uushi'iitə dīi Əntanjə aləkawalə nja viinə ka ənja. Amma makə caamə tii dzadə, təya nee ka uushi'inəkii, kə dīi tii manjushinə. Kə luuvə tii panjəranə oo'i, mu'uminə nə tii ganə əsəkə duuniyana.

¹⁴ Ma ənji da tsarə wabəətsa, kə baarii tii panjəranə oo'i, hanyinə nja natii nə ci təya alə.

¹⁵ Paa tii əgi buurə hanyiitə shi tii anəkii ma'ə. Maci ma'ə tii əgi buurənə anəkii, kadfa kə nee tii ka rəgwa, təya ənə aadəvə.

¹⁶ Amma əgi kanə nə tii nə ka hatə palee, waatoo, hatə nja Əntanjə dagyə. Ci dīi pooshi Əntanjə ka ayinə putə nja ndzaanaakii ka Əntanjwatii, acii kə hadapaa ci ka tii də ha.

¹⁷ Putə nja vii goonja nja Ibərahiima luuvə ci da sataka ka Əntanjə də uuzənaakii rənjwə dyanə Isiyaaku saa'itə tībə Əntanjə tə ci. Kə luuvə ci danə ha'ə taa njaahi agyanə uuzəətsə rənjwə dyanə shi Əntanjə a dīi aləkawalə ka ci

¹⁸ oo'i, "Dashi Isiyaaku nə jijinyinaaku a shigi."

¹⁹ Ma Ibərahiima, kə vii ci goonja oo'i, tə'i Əntanjə da baawəda nja madēenə ka əndə əgi maməətə ənja. Acii ha'ə, ma Isiyaaku, kə ənyi Ibərahiima ka njaərənə tə ci makə əndətə ma'i əgi maməətə ənja.

²⁰ Vii goonjaanə nja Isiyaaku kavə tə ci ka da barəkaanə ka manjeevənaakii Yakubu tii da Isəwa.

²¹ Vii goonjaanə əsə kavə tə Yakubu ka da barəkaanə ka manjeevənə nja Yusufu bəra'i ətsə ci kədəhə ka əntənə. Ma saa'ita, agyanə shakwataakii gwanəanə ci ka paslanə tə Əntanjə.

²² Putə nja vii goonjaanə nja Yusufu əsə, ətsə ci kədəhə ka əntənə, wabi ci agyanə ma'yanə nja ənji *Isərayiila satii anə hanyinə nja Misəra. Kə wabi ci əsə makə sətə nə təya da də waakii.

²³ Putə nja vii goonja nja i dīi tii da məci Muusa, makə pwayi tii tə ci, kə umbee tii ka ci nja ləgidə makkə. Acii kə nee tii, ma uuzənəkii, dagwa ka shanjə, wata paa tii nja'wali acii tanjəgi bariya nja njanjwə *Fəriauna.

²⁴ Putə nja vii goonja nja Muusa əsə, makə girə ci, kə naanagi ci ka luuvənə ənjə a 'wa tə ci uuzənə nja kwatama uuzənə nja njanjwa.

²⁵ Kə ta'i ci sa cibə tii da ənji nja Əntanjə palee ka ndzaanə nja suundzə saa'i ka maka ma'yanə əgi slənə bwaya uushi'inə.

²⁶ Kə luuvə ci dzaananə tə ci putə nja Aləmasiihu. Gəfə sa cibəkii ka ci acii fədfə pətənə nja gəna nja hanyinə nja Misəra. Acii kə kii ci nəkii agyanə shikwatə nii kəya upaa aakənjwa.

²⁷ Putə nja vii goonjaakii ma'i ci, ca bwasee ka hanyinə nja Misəra. Ma palənaakii, əntaa nja'walənə nja'wali ci acii bəzənə nja səkə nja njanjwə nja Misəra. Kə kənjə ci

11:7 11:7 'Wat. 6.13-22; Rooma 4.3; 1 Piita 3.20. **11:8 11:8** 'Wat. 12.1-2. **11:9 11:9** 'Wat. 35.12,27. **11:10 11:10 13.14.** **11:11 11:11** 'Wat. 17.19; 18.11-14; 21.2; Rooma 4.19-20. **11:12 11:12** 'Wat. 15.5. **11:13 11:13 11.9; 13.14;** 'Wat. 23.4; 47.9; Jab. 39.13. **11:16 11:16** 13.14; Shig. 3.6; Mat. 22.32. **11:17 11:17-18** 'Wat. 21.12; 22.1-14; Yak. 2.21. **11:19 11:19** Rooma 4.17. **11:20 11:20** 'Wat. 27.27-29,39-40. **11:21 11:21** 'Wat. 47.31-48.20. **11:22 11:22** 'Wat. 50.24-25; Shig. 13.19. **11:23 11:23** Shig. 1.22; 2.2. **11:24 11:24** Shig. 2.10-12. **11:26 11:26 12.2; 13.13.**

ndihë ndihë, ca palë, makë agi neenë në ci ka Ændëtë pooshi ënji ka neenë ka ci dë ginë.

²⁸ Putë nga vii goonggakii ësë kii ci kumënë ëtë ci ënjë a 'wa *Pasëka, ca ba ka ënji Isërayiila kaa tÿya miicivë idënë aashi mayinyinatii, acii ga malaa'ikatë ca bëälë tækëjwatë manjeevënë a bëälëgi da i natii.

²⁹ Putë nga vii goongga nga ënji Isërayiila tanëgi tii gëærëtë ci ënjë a 'wa "Madizë Gëærë", tÿya wii anë mahuurë hanyinë makë pooshi ma'inë sha nji davë a gëærë. Amma makë dïi ënji Misëra gazhi'waanë nga tanënë të gëærëkii, wata ma'inë a ndagi të tii patë.

³⁰ Putë nga vii goongga nga ënji Isërayiila ësë uulii mahwalë nga vëranë nga Yarikoo, saa'itë dïi tii baanë mædæfë ka zaawanë dë mahwalakii, see dë makë uulii.

³¹ Putë nga vii goongga nga badawa nga miitë dïi lëmëtë Rahabë mbërë'i ki acii ëntënë; waatoo ka saa'itë mæki ënjitë pooshi ka fanë të Æntanjë. Acii ma kya, kë shi kya liwë mu'uminë ënji *Isërayiila ëtë sha gi ka tæærëtë hanyinëkii, kya kapaa të tii gatë asii.

³² Yoo, iitë daa, a dzë nyi aakëjwa dë baabanë të tii kwa? Pooshi saa'i ma'ë nga wabënë agyanë i Gidiyanë da Barakë da Samësënë da Jafëtë da Dawuda da Samuyila da patënë nga anabiitë nja baaba wabënë nga Æntanjë. *

³³ Putë nga vii goonggati paapii tii da hara hanyinë, tÿya jaala agyanëtii patë ësë. Dë goonggaanë slënyi tii. Ma uushi'iitë dïi Æntanjë alækawalë nga viinë ka tii ësë, kë upaa tii. Kë paa'ëgi tii ma nga livarënyinë putë nga vii goonggati.

³⁴ Kë bëälëgi tii gunë ca hënë gërë gëra, kë mbërë'i tii agi panë, pooshi uushi uree ka tii. Taa nggahi mamætëkii nji shishinëtii, amma ma ka muudinë, kë ënyi shishinëtii ka upaa ngeerënë, tÿya ënëgi ka nguyirë panë ka shanjë, tÿya laakëënë ënji daawaanatii.

³⁵ Putë nga vii goongga nga ënji ësë ënyi duurënyinë nga hara makinë ka madënë dagi wa.

Ma hara ënja, kë cifë tii ka shanjë, ha'ë maa, kë mæki tii. Kë naanagi tii ka luuvë kaareenë ka Æntanjë kaa ënjë a bwasee ka tii. Ma dïi tii ha'ë, acii kë kii tii në nga ënënë ka madënë da i ëpinë ëtë matahukii.

³⁶ Kë sii hara ënji cifë ka shanjë; ënjë a njusë të tii, ënjë a fëslë të tii, ënjë a aanëgi të tii, ënjë a paa'ëgi të tii a furëshina.

³⁷ Ma hara ënja, kë kaalii ënji të tii dë faariinë ka wa. Hara ënji ësë, kë taakee ënji ka shishinëtii gëdzalë bërë'i. Hara ënji, kë bëälë ënji të tii dë ngila purëjanë. Hara ënji ësë, maaghiinë në tii, kuvë'unë nga bagiinë da uuhinë në së nga umbee dë purëkinatii. Kë cifëe ënji ka tii ka shanjë.

³⁸ Ma ënjitsë kamë, agi bilinë nji tÿya wiigi'i i agi giñunyinë. Asökë burëhënyinë da gu'unyinë nji tÿya babaanë. Mambu'umë duuniya bahë ndzaanatii davë.

³⁹ Ma ënjitsë patë, kë vii tii ka Æntanjë goongga, kë kadëesökë tii ka ci, amma patë da ha'ë pooshi tii upaa uushi'iitë dïi Æntanjë alækawalë nga viinë ka ënja.

⁴⁰ Acii ma Æntanjë, kaamë da tii dækëpaa ci matahu uushi. Ma agi hiimaakii, ka fëdënë në ci taamë da tii, paa ci ka geeginë ka tii mambu'ukii bahë ndzaanë abiikii yadë amë.

12

Æntanjë Dësënaamë

¹ Ma amë, makë dïi ci tÿ'i seedawanyinë ha'ë lanë ca tsaamë taamë, bwasee amë ka patënë nga uushi'iitë ca sækëpaa taamë da 'waslyakëënë ënë pooshi ka moonë ca kapaa taamë. Këjjaanaamë ndihë ndihë, ama dzë aakëjwa dë taabidëwa ënë akëjwacii amë.

² Kaama ginaamë ka tsaamënë të Yeesu tanë. Ma ca, ci në slërëginë nga vii goongga gaamë, 'watëginë ka tækëjwanë ca'ë ka muudinë. Kë luuvë ci kaa ca ëntë ashi ënfwa, paa ci nëe ka ëntënëkii makë së nga ayinë. Ma dïi ci ha'ë, kaa ca shii upaa moodasökë ëtë dækëpaa Æntanjë ka ci. Acii ha'ë, dasë në ci ëndzë'i da ciizëma dëgëlë *jwanjuunë nga Æntanjë.

11:27 11:27 Shig. 2.15; 12.41. 11:28 11:28 Shig. 12.1-14. 11:29 11:29 Shig. 14.21-29. 11:30 11:30 Jasë. 6.12-21. 11:31 11:31 Jasë. 2.11-12; 6.21-25; Mat. 1.5; Yak. 2.25. * 11:32 11:32 M.Gëjw. 6.11-8.32; 4.6-5.31; 13.2-16.31; 11.1-12.7; 1 Sam. 16.1ca'ë ka 1 Meem. 2.11; 1 Sam. 1.1-25.1. 11:33 11:33 M.Gëjw. 14.6-7; 1 Sam. 17.34-36; Dan. 6.1-27. 11:34 11:34 Dan. 3.23-25. 11:35 11:35 1 Meem. 17.17-24; 2 Meem. 4.18-37. 11:36 11:36 Irim. 20.2; 37.15. 11:37 11:37 2 Haba. 24.21. 11:38 11:38 1 Sam. 13.6. 12:1 12.1 1 Koor. 9.24. 12:2 12.2 2.10; 8.1.

³ Buurətəmə ɲga'ə tə Yeesu: kə luuvə ci kaa ca sa cibə acii ma'waslyakə ənja. Buurətəmə agyanəkii, acii ga shishinuunə a əntəgi, una bwasee dəɲwa'ə.

⁴ Ma agi paatsə cuuna pa da 'waslyakəənə, weewee agi panə nuunə, amma ma'ə panəkii mambu'umə bahə bəələnə tuunə.

⁵ Acii ha'ə, ma wabəətə shi Əntanfə bii koonə ka tsakə koonə də ɲgeerənə, oo'i manjeevənaakii nuunə, ga ca zaanə koonə. Kə bii ci,

“Uuzənaakya, madfa kə dzyalə Slandanə tə hə,

kapaa liminəku, ha fatə,

ga dzalənəkii a bələgi shishinəku əsə.

⁶ Tə əndətə ci Əntanfə a uudə cii kəya dzalə.

Tə ənjitə ɲgirə ci ka manjeevənaakii,

tə tii cii kəya fəslə əsə.”

⁷ Acii ha'ə, sə'watəmə patənə ɲga dzaləətə ca la tuunə. Də dzalənəkii ci Əntanfə a baarii koonə oo'i, manjeevənaakii nuunə. Ya sanjə tə'i uuzənə pooshi dii ka dzalənə tə ci madfa dii ci 'waslyakəənə kwa?

⁸ Madfa pooshi unə agi luu dzalənə makə sətə ci hara ənjə a luu, ci ca baarii ətsə mazaguyinə nuunə, əntaa manjeevənaakii.

⁹ Ma ənjitə pwayi taamə, agi dzalənə nə tii taamə, agi fanə naamə tə tii əsə. Acii ha'ə, ka dənə ɲga'ə madfa fii amə ha'ə tə Dəsənaamə ətə dagyə, kaama shii upaa əpinə.

¹⁰ Ma ənjitə pwayi taamə, kə dzyalə tii taamə ɲga uundzə saa'i tanə, makə sətə kadfeesəkə ka tii. Amma ma Əntanfə, ma dzalənaakii taamə, ka shii tsakənə taamə, kaama ndzaanə malaabakii makə naakii.

¹¹ Ma saa'itə ci dzalənə a la taamə, agi ɲgərənə naamə tə ci ka uushi ɲga maβətə səka, əntaa sə ɲga moodasəka. Amma ma na uudəpaa ba'ə, ka ndzaanə nə dzalənəkii ka sə ɲga moodasəka. Ma ənjitə luuvə kapaa liminə ka fanə, ka kavənə nə ci tə tii ka slənə dagwa uushi, təya ndzaanə agi jamənə.

Wazənə agyanə kaaree ka pwapoonə ɲga Əntanfə

¹² Yoo, wa ciinuunə a ənə ka ndzaanə da ɲgeerənə. Ha'ə nə iduunə əsə, wa ca ənə ka ndzaanə ndalə.

¹³ Dəmə aakəɲwa də wiinə asəkə ɲunyi rəgwa, acii ga ənjitə ca ədərə a tsakə 'urəɲgaslənə, təya təkuree ka mbə'dənə dəɲwa'ə.

¹⁴ Dəmə gazhi'waanə koona shii ndzaanə agi jamənə da patənə ɲga ənja. Daamə gazhi'waanə ɲga ndzaanə malaabakii əsə, acii pooshi əndə ca nee ka Əntanfə shanjə madfaamə ci kə ndzaanə ha'ə.

¹⁵ Dəmə hanjkala acii ga əndə a ɲusləgi agyanə pwapoonə ɲga Əntanfə. Ha'ə əsə, dāmə hanjkala acii goona ndzaanə makə manjgərəkiki uushi ətə ca zhi'wee ka hara uushi'inə ɲgərəkiki. Tsarə ɲga ənjitsə ca kavə hara ənji aagi bwaya ndzaanə, ca saawee ka ndzaanə ɲga ənji lanjə.

¹⁶ Dəmə hanjkala acii ga əndə a slənyi ajjinəənə, taa bərəpaanə tə Əntanfə, makə sətə shi Isəwa dii. Ma ca, putə ɲga zəmə rəɲwə tanə bwasee ci ka gawuunaakii ka madzəgaakii.

¹⁷ Kə shii unə, ma daaba'əkii, makə mwayi ci kaa dii dfa ka ci barəkaanə, kə kaaree dii ka ci, acii paa ci upaa rəgwa ɲga baanə ka Əntanfə. Taa ɲgahi da kiinə agikii ali ci dfa ka ci barəkaanəkii, patə da ha'ə paa ci upanə.

¹⁸ Ma una, əntaa makə ɲga ənji Isərayiila nuunə. Ma təya, kə əncahə tii aabii sətə ci ənjə a təβətə də ciinə, waatoo aatsa giɲwə ɲga Siina. Ma davə, kə hənɲi gunə gərə gərə, kə dii mandə vədə dəgwa, kə dii mədanjkaya əsə.

¹⁹ Təya fa ədə uutəma, təya fa wabənə ɲga ənda. Makə fii tii wabənəkii, kə ɲgwali tii, təya kədii, əɲki tii, ga əndəkii a ənə ka wabənə ka tii ma'ə.

²⁰ Ma wabənəkii, kə palee ka ɲgeeriitii, acii kə bii ci, “Taa mi patə təβətə giɲuna, taa daba maa, wa ənjə a kaalatə tə ci də faariinə ka wa.”

²¹ Ma uushi'iitə nee tii gatə, kə ɲgwalee ka tii ka shanjə. Muusa də naakii nə maa, kə bii ci, “Agi udzənə nə shishinəki, kə ɲgwali nyi.”

²² Amma ma unə, kə uugi unə mbu'yanə aabii giɲwə ɲga *Sihyoona. Asəkə vərənə ɲga Əntanfə əndə vii əpinə nuunə, waatoo Urusaliima ɲga dagyə. Ma dava, tə'i malaa'ikanyinə, pooshi baanatənə acii lanjənə.

12:5 12:5-6 Wəb. 3.11-12; Səniinə 3.19. **12:7 12:7** Dzək. 8.5. **12:10 12:10** Mat. 5.48; Rooma 5.2; Yak. 3.17.

12:11 12:11 12.14; Yak. 3.17-18. **12:12 12:12** Isaa. 35.3. **12:13 12:13** Wəb. 4.26. **12:14 12:14** 12.11; Jab.

34.15; 1 Koor. 7.15. **12:15 12:15** Dzək. 29.17; Gal. 1.6. **12:16 12:16** 'Wat. 25.29-34. **12:17 12:17** 'Wat. 27.30-40.

12:18 12:18-19 Shig. 19.16-22; 20.18-21. **12:20 12:20** Shig. 19.12-13. **12:22 12:22** 13.14; Gal. 4.26; Səniinə 5.11;

21.2.

²³ Kə mbu'yuunə aagi dza də nə də manjushinə nga təkəŋwatə manjeevənə, waatoo, ənjitə dīi ləmətīi manaahəkīi dagyə. Kə mbu'yuunə aakəŋwacīi Əntañfə mala gəŋwanə nga patənə nga ənja. Kə mbu'yuunə aagi ma'yanyinə nga ənjitə nja slənə goonjgaanə, waatoo, ənjitə geegi Əntañfə ka tii mambu'ukīi.

²⁴ Kə mbu'yuunə əsə əabīi Yeesu, əndə rəgwa nga kura aləkawalətə ahada Əntañfə da ənja. Kə mbu'yuunə əsə əabīi idənətə miicivə ənja. Ma idənətsa, matahu uushi wabi ci, əntaa makə sətə wabi idənə nga Habiila. *

²⁵ Daamə haŋkala dīi, gaama naanagi ka fa sətə ci Əntañfə a ba kaamə. Ma ənjitə naanagi ka fa wabənə nga əndətə nja baaba wabənə əsəkə duuniya, paa tii mbərə'ya. Makə dīi ci ha'ə, iitiitə dīi upaa naamə rəgwa nga mbərədənə, ma'da təkuree amə ka fa wabənə nga əndətə ca wabya kaamə dadagya?

²⁶ Ma nga ŋukə, kə shi uurakīi a udzətə duuniya. Amma ma nga əna, kə dīi ci aləkawalə oo'i, "Ma'ə nyi ka ənənə ka gəŋgəzətə duuniya patə da dadagyə."

²⁷ Ma wabətsə bii ci, "Ma'ə nyi ka ənənə", ci ca baarii oo'i, ma uushi'iitə tagii ci, ka gəŋgəzətənə nə ci, ca fədfəgi, kaa uushi'iitə pooshi ka gəŋgəzənə a ənəgi tii daanətīi.

²⁸ Aci ha'ə, see a kuyirii amə, acii kə upaa amə ŋwanjuunə, waatoo, ŋwanjuutə pooshi ka gəŋgəzənə. Də ha'ə əsə, paslaamə tə Əntañfə ka rəgwatə kadeesəkə ka ci, ama ŋgwalə tə ci, ama gərə'u ka ci.

²⁹ Aci ma Əntañfə gaamə, makə gunə nə ci ətə ca zamagi də uushi'inə dza'ə.

13

Ndzaatə ca kadeesəkə ka Əntañfə

¹ Dəmə aakəŋwa də uufəshinə ahadoonə makə dīi ci ndzəkəŋjushi'inə nuunə agi nə'unə tə Aləmasiihu.

² Ga luu mu'uminə a zaanə koonə. Aci tə'i hara ənji liwə mu'uminə ha'ə, asee paa tii shii oo'i, ma mu'uminəkīi, malaa'ikanyinə nə tii.

³ Buurətəmə tə ənjitə a furəshina, una ŋgərə makə ka hakīi nuunə. Buurətəmə tə ənjitə ca sa cibə əsə, acii ənji shiŋkinə nə tii makə noonə. Tsakəmə tə tii.

⁴ Taa wu patə, wa ca nēe ka mēghərəvənə nga ŋgərəshinə. Wa goonjgaanə a ndzaanə ahada ŋgurə tii da minaaikīi. Kadə nə Əntañfə a lagi gəŋwanə ka ənjitə ca dā bwaya ndzaanə agi ŋgərəshinə da ka ma'aləhiinyinə.

⁵ Goona ka hiima goonə ka uufə gəna, amma dāmə moodasəkə nga sətə upaa unə tanə. Aci Əntañfə də nəkīi bii, "Paa nyi ka bwaseenə ka hə shaŋə. Ka tsakənə nə nyi tə hə taa guci patə."

⁶ Aci ha'ə, wa taa wu ahadoonə a bagi furəŋə oo'i,

"Əntañfə nə əndə tsakənə tə nyi,
paa nyi ka ŋgwalənə shaŋə.

Mi sanə datə nə əndə shiŋkinə də nya?"

⁷ Buurətəmə tə matakəŋwanyinə goonə nga ŋukə ətə nja baaba koonə wabənə nga Əntañfə. Buurətəmə ŋga'ə tə ndzaanətīi, makə sətə dīi tii gazhi'waanə ca'ə ka saa'itə məkī tii agi vii goonjgati. Nə'utəmə dərəpatīi.

⁸ Makə sətə ŋji Yeesu nga mbədfə, ha'ə nə ci ənshinə, ha'ə nə ci ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə.

⁹ Goona luuvə kaa hara ənjə a ŋusləgi duunə də kura dzəgunənyinə kama kama. Waatoo, ma'da kə kii ənji koonə bariya agyanə zəma, goona luuvə, acii pooshi bwatyakīi. Shiimə oo'i, pwapoonə nga Əntañfə ca kavə tuunə ka ndzaanə ndihə ndihə, əntaa bariyanyinə nga zəma.

¹⁰ Ma ŋga əna, tə'i kura ha nga dā sataka ətə caama upaa bwatya davə. Ma limanyinə nga Yahudiinə, pooshi tii ka upaa bwatya davə shaŋə.

¹¹ Ma dabiitə ci gawə nga limanyinə a kəla idənətīi, ca kərə aasəkə Hatə palee də Laabənə ka dā də sataka putə nga 'waslyakənə, hənəginə hənəginə ənji dabanyinəkīi aba'ə vəranə.

¹² Ha'ə dīi nə Yeesu əsə, aba'ə vəranə əŋki ci. Ma dīi ci ha'ə, kaa ca shii laabagi ənji də idənaakīi saakīi.

12:23 12.23 Luka 10.20. * 12:24 12.24 8.6; 9.12; Habiila: 'Wat. 4.10. 12:25 12.25 6.4-6; 8.1; Shig. 20.22. 12:26 12.26 Shig. 19.18; Hag. 2.6,21. 12:28 12.28 13.14. 12:29 12.29 Dzak. 4.24. 13:1 13.1 6.10; 10.24; 13.16; 1 Piita 1.22. 13:2 13.2 'Wat. 18.1-8; 19.1-3; Ayb. 31.32; Rooma 12.13; 1 Tim. 3.2; 5.10; 1 Piita 4.9; 3 Yooh. 8. 13:3 13.3 10.34; Mat. 25.36. 13:4 13.4 1 Koor. 7.2-4; 1 Tees. 4.3-8. 13:5 13.5 Dzak. 31.6,8; Fil. 4.11-12; 1 Tim. 6.7-10. 13:6 13.6 Jab. 118.6. 13:7 13.7 6.12; 1 Koor. 4.16. 13:9 13.9 Rooma 14.2; Kwal. 2.20-22; 1 Tim. 4.3. 13:11 13.11 9.7; Leew. 16.27. 13:12 13.12-13 11.26; Mat. 27.31-33.

¹³ Acii ha'ə, dzaamə da i amə atsakii aaba'ə vəranə, kaama dzə ka sə'wagi dzaananə putaakii.

¹⁴ Acii, ma ganə a duuniya, pooshi vəranə gaamə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ka alə vəraatə na shi naamə.

¹⁵ Dəlaamə də Əntan̄fə taa guci patə daciai Yeesu. Ci nə satakətə caama vii ka ci naamə. Waatoo, dəlanə də ci, ama dʉunətə ləməkii taa da patə.

¹⁶ Ga ca zaanə koonə nə dfa ŋga'əənə ka hara ənji, una slənəshi də uushi'inə goonə. Acii tsarə ŋga satakatsə kafeesəkə ka Əntan̄fə.

¹⁷ Famə tə matakəŋwanyinə goonə, həətəpaamə noonə nə akəŋwaciitii, acii taa guci patə ha'ə nə tii ka dfa gazhi'waanə ŋga nəhə əpinə goonə, tii na dzə ka ba slənətii ka Əntan̄fə əsə. Famə tə tii kaa təya shii dfa slənətii də moodasəka, əntaa də mabətəsəka, acii pooshi uushi nuuna upaa agi bəzee ka səkətii.

¹⁸ Dəmə aakəŋwa də dfa də'wa ka putə geenə. Acii kə shii inə, kə dʉi inə patənə ŋga sətə dʉbə ina dfa. Ŋga'ə keenə nə slənətə patənə ŋga sətə ndzaanə dagwakii.

¹⁹ Agi kədiinə nə nyi acii unə əsə koonə dfa də'wa ka putaaki, kaa Əntan̄fə a dfa ka nyi rəgwa ŋga ənənə aabii unə.

Də'wa ŋga pa'apaaginə

²⁰ Ma Əntan̄fə, Əndə kira ndzaanə jamə nə ci. Ci madʉee ka Yeesu Slandanaamə agi maməətə ənja, ca kavə tə ci ka madʉunə magəra ŋga bagiinə, waatoo amə, putə ŋga idənaakii ətə əjigi ci ka puta gaamə. Idənəkii geegi ka aləkawalətə dʉi ci kaamə, kaa ca ndzaanə da ŋgeerənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *

²¹ Wa ca dzatəgi koonə də patənə ŋga dagwa uushi'iitə dəbʉee una upaa, koonə shii dfa sətə cii kəya uudə. Wa ca dfa sətə kafeesəkə ka ci ashaamə əsə, daciai Yeesu Aləmasiihu. Naakii nə ŋwanjuunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Muudinə ŋga wabənə

²² Ndzəkəŋyushi'inəkya, ma ləkələkətənə nyaahə nyi koonə, ka shii tsakənə duunə. Agi kədiinə nə nyi acii unə, kapaamə liminuunə ŋga'ə ka fa wabəətsa. Acii ma ləkələkətəna, gusə.

²³ Ma ndzəkəŋyushi'inaamə Timooti, ŋga'ə ka nyi una shii oo'i, kə kyapaa ənji tə ci a fureəshina. Madfa kə shi ci aabiiki kwakwatə, ina da ci na dzə aahoönə. †

²⁴ Nəəhəpaamə ka nyi tə patənə ŋga matakəŋwanyinə goonə da patənə ŋga ənji ŋga Əntan̄fə. Ma ndzəkəŋyushi'inaamə ənji nə'unə ənə shi daga də Italiya, agi nəəhəpaanə nə tii tuunə.

²⁵ Wa Əntan̄fə a dfa koonə pwapoönə patə. *Aamiina.

13:14 13.14 11.9-10,13,16; 12.22,28; Fil. 3.20; 2 Koor. 5.6; 1 Piita 2.11; Səniinə 21.2. **13:15 13.15** Af. 5.19-20; Jab. 50.14,23. **13:16 13.16** Gal. 6.10; Fil. 4.18. **13:17 13.17** Əzaki. 3.17; Slənə 20.28-31; 1 Koor. 16.16. **13:18 13.18** 10.22; Rooma 15.30; 2 Koor. 1.12; Slənə 24.16. * **13:20 13.20** ndzaanə jamə: 12.14; Rooma 5.1; 2 Koor. 13.11; aləkawalə: 8.6; idənaakii: 9.12. **13:21 13.21** Af. 2.10; Fil. 2.12-13. † **13:23 13.23** Timooti: 1 Koor. 4.17.

Ləkaləkatə ŋga Yakubu

Nəhəpaanə

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə ka ənji ŋga Əntanjfə patə ənə yiidəgi taa dama patə aasəkə duuniya. Daciiki Yakubu shigi ləkaləkatəna. Ma nya, əndə slənə ŋga Əntanjfə da ŋga Slandanə Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə patə. *

Vii goonŋa da shii rəgwa ŋga d'a tə uushi

² Ndzəkəŋushi'inəkya, taa guci patə lii cibənyinə kama kama tuunə, zhi'weemə ka ci ka sə ŋga moodasəka.

³ Aci kə shii unə, maɗa kə təbətə cibəkii tə vii goonŋa goonə, ma sətə na uudə ba'akii, kəŋaənənə ndihə ndihə də ŋgeerənə.

⁴ Dzəmə aakəŋwa də kəŋaənənə ndihə ndihə də ŋgeerənə, koonə shii ndzaanə ka ənji goonŋa, yadə idəpaa uushi ashuunə, waatoo taa ŋgutə ŋunyi uushi patə, tə'i ashuunə.

⁵ Maɗa kə ətee əndə'i əndə goonə ka shii rəgwa ŋga d'atə uushi, wa ca kədii acii Əntanjfə, ka upaanə nə ci əsə. Aci ma Əntanjfə, fitə nə ciinəkii taa ka wu patə, ca vii ka taa wu tə sətə kədii ci yadə d'əvə uushi a ədzəməkii.

⁶ Amma, ma əndə a kədii uushi acii Əntanjfə, wa ca shii oo'i, ka viinə nə ci ka ci tantanyinə. Ga ca hiima oo'i, mbu'u pooshi Əntanjfə ka viinə ka ci. Aci ma əndətə ca hiima ha'ə, makə ma'inə nə ci ətə ci məɗə a gwazee, taa aa dama patə ca palə.

⁷⁻⁸ Ma tsarə ŋga əndətə ca dzətə aakəŋwa, ca ənyatə aa ba'a, matagimə ci hatə kəŋaənə ci, ga ca ka nə ŋga upaa uushi acii Slandana.

Maagha da əndə gəna

⁹ Maɗa tə'i maagha əndə nə'unə, wa ca d'a moodasəkə də pwapoote d'ii Əntanjfə ka ci.

¹⁰ Ma əndə gəna əndə nə'unə əsə, maɗa kə galee Əntanjfə ka məghərəvənaakii taa gənaakii, wa ca d'a moodasəkə, acii kadə nii kəya kulagi makə gudəzə ŋga kuzəna.

¹¹ Makə sətə ci gudəzə a naa'ugi, ca yibəgi maa kə birə uusəra iza'u, pooshi ma'ə dagwa dagwaanaakii, ha'ə nə əndə gəna a əntəgi əsə saa'itə ci agi alə gəna.

Uushi'iitə ca təbətə ənda da ətə ca isəkwa ənda

¹² Əndə barəkəanə nə əndətə kəŋaənə ndihə ndihə saa'itə lii ŋgərə'wə tə ci. Aci maɗa kə kəŋaənə ci də ŋgeerənə agi təbətətsa, ka viinə nə Əntanjfə ka ci shikwa, waatoo əpinə ətə d'ii ci aləkawaləkii ŋga viinə ka ənjitə ca uudə tə ci.

¹³ Taa wu patə ca moo d'a bwaya uushi, ga ca ba oo'i, Əntanjfə ca isəkwa tə ci ka d'anə ha'ə. Aci pooshi uushi ca tsəku tə Əntanjfə, paa ci ka tsəkunə taa tə wu ka d'a bwaya uushi əsə.

¹⁴ Amma, taa wu patə isəkuyi uushi tə ci, bwaya hiimaakii isəkuyi tə ci kaa ca d'a bwaya uushi, ca kulapaa də ci.

¹⁵ Maɗa kə girə bwaya hiima, ka kiranə nə ci 'waslyakəənə. 'Waslyakəənə əsə, maa kə girə ci, ci ca kira wa.

¹⁶ Kadashinyinaakya, goona ha'u də noonə na!

¹⁷ Aci ma ŋunyi uushi da ŋunyi viinə, dadagyə d'acii Əntanjfə ca shi. Ci d'ii uusəra da ləgidə da tikisanyinə. Ma Əntanjfə, paa ci ka zhi'inə makə uushi'iitsa, ka əndə'i saa'i təkunə, ka əndə'i saa'i mabərəha.

¹⁸ Kə vii ci kaamə əpinə dagi Habara ŋga goonŋa, makə sətə kadeesəkə ka ci, kaama shii ndzaanə da məghərəvənə palee ka hara uushi'iitə tagii ci.

Fa wabənə ŋga Əntanjfə da slənəginə

¹⁹ Kadashinyinaakya, fatəmə ka nya ba koonə. Taa wu patə, wa ca kapaa liminəkii ka fatə uushi, ga ca kwasə ka wabənə, ga ca bəzə səkə pii pii əsə.

²⁰ Aci, ma əndətə bəzhi səkəkii, paa ci ka mbee ka slənətə sətə kadeesəkə ka Əntanjfə.

* **1:1 1.1** Yakubu: Mat. 13.55; Slənə 12.17; 15.13; 21.18; 1 Koor. 15.7; Gal. 1.19; 2.9; 1 Piita 1.1. **1:2 1.2-3** Rooma 5.3-5; 1 Piita 1.6-7. **1:5 1.5** Waɓ. 2.6. **1:6 1.6** 5.13; Mat. 7.7; 21.21-22; Af. 4.14. **1:9 1.9** 2.5. **1:10 1.10-11** Ayb. 14.2; Jab. 90.5-6; Isaa. 40.6-8. **1:10 1.10** 5.1. **1:12 1.12** 5.11; 1 Koor. 9.24-25. **1:13 1.13** Waɓ. 19.3; 1 Koor. 10.13. **1:14 1.14-15** Rooma 6.19-21; 7.7-10; 1 Yooh. 2.16-17. **1:17 1.17** 'Wat. 1.14-18; Mat. 7.11. **1:18 1.18** Yooh. 1.13; Rooma 8.19-23; 1 Piita 1.23. **1:19 1.19** 3.2; Waɓ. 15.1; Ə.Waaz. 7.8-9.

²¹ Acii ha'ə, ɲgərɛgimə patənə ɲga 'waslyakəənə goonə, una kagi, una bwasee ka ɗa bwaya uushi'inə ma'ə. Una baneə ka noonə nə akəɲwacii ɗntaɲfə, una luu wabəətə kavə ci aasəkə ədzəmuunə. Wabənəkii əsə ca mbee ka luupaanə tuunə.

²² Goona ndzaa ka ha'u də noonə nə ka fa wabənaakii tanə, amma, ma ɗanuuna, slənətəgimə!

²³ Acii, ma ɗndətə ca fa wabənəkii, amma paa ci agi slənətəginə, pooshi uushi təkée ka ci da ɗndətə ca tsaamə naakii nə asəkə dyarugala.

²⁴ Maa kə tsaamətə ci naakii na, ca palə, shiku ha'ə kə ənyi ka zaanənə ka ci taa iitə nə ci.

²⁵ Amma, ma ɗndətə ca kavə nəkii ka fa malaaba wabəətə ca vii dimwaanə ka ənja, ca kavə nəkii ka fatənə yadə zaanənə ka ci, ca slənətəgi ɲga'ə əsə, ma ɗndətsa, ka ci ɗanə ɗntaɲfə barəkaanə agi slənaakii.

²⁶ Maa kə ɲgiri ɗndə naakii nə makə agi nə'utənə nə ci tə ɗntaɲfə ɲga'ə, amma paa ci agi kəsəpaa ganakii, naakii nə cii kəya ha'ugi, uushi zabə nə diinaakii əsə.

²⁷ Ma nə'u diina ətə kadfeesəkə ka ɗntaɲfə Dəsənaamə, hakila ɲuzhikinə da hakila mooryafinə agi ɲgəra'watii da ətətə na acci ga məza uushi'inə ɲga duuniya a kagərə ɗndə aagi 'waslyakəənə.

2

Mbərə mbərə nə patənə ɲga ənji akəɲwacii ɗntaɲfə

¹ Ndzəkəɲushi'inəkya, makə kə vii unə gooɲga ka Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ɗndə məghərəvənə, goona baarii kama kamaanə ahada ənja.

² Baamə tə'i ɗndə gəna dzəgərə ka hatə dzatuunə də na. Kə kyaala ci kəjeerənə dagwakii, ca ɲgavə tuutəya ɲga mandalə kwaba aaciikii. Maagha a dzəgərə naakii əsə; iirə kəjeerənə nəndə ashikii tanə.

³ Wata una duunətə tə ɗndətə kyaala ɲunyi kəjeerənə, una ba ka ci, "Pyalyagi aa hanə, wiinə ɲunyi ha ɲga ndzaanə." Ma maaghatə əsə, una ba ka ci, "Kəɲaane gadəvəl!" taa "Shiwa, nda ndzaanə ganə atsaə səɗəki!"

⁴ Madə kə dii unə ha'ə, kə baarii unə kama kamaanə ahadoonə, pooshi unə slənyi də ɲunyi hiima.

⁵ Kadashinyinaakya, fatəmə kaa nya ba koonə: kə ta'i ɗntaɲfə maaghiinə ɲga duuniyanə kaa təya ndzaa ka ənji gəna dagi vii gooɲgatii, təya ndzaanə agi ɲwanjuunə ətə dii ci aləkawaləkii ka ənjitə ca uudə tə ci.

⁶ Amma una ɲgərə, una bərapaa maaghiinə. Mashiiimuunə oo'i, ənji gəna ca cibee koonə, təya kərə tuunə aakəɲwacii gəɲwanə kwa?

⁷ Tii nə ənjitə ca wabə bwaya uushi'inə agyanə ɲunyi ləmə ɲga Yeesu, waatoo, ləmətə ikə ɗntaɲfə koonə.

⁸ Kə shii unə maduunə wabənə ɲga ɗntaɲfə ətə palee, makə sətə dii manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə, waatoo, "Uudu tə ɗndətə abiiku makə sətə cii kwa uudə naaku na". Madə kə nə'utuunə ha'ə, ɲga'ə dii unə.

⁹ Amma, madə kə baarii unə kama kamaanə ahada ənja, kə dii unə 'waslyakəənə, kə kəshi gəɲwanə ɲga *bariya tuunə, acci kə taɲəgyuunə bariya.

¹⁰ Acii taa wu nə'utə bariyanyinə patə, amma kə taɲəgi ci rəɲwə agikii, kə taɲəgi ci patə ətəsa.

¹¹ ɗntaɲfə bii, "Ga ha aləhiinə." Ci bii əsə, "Ga ha bələ ɗnda." Acii ha'ə, madə kə bəli hə ɗnda, kə taɲəgi hə bariya ɲga ɗntaɲfə, taa ɲgahi ma'aləmə hə hiina.

¹² Wa wabənə goonə da slənə goonə a ndzaanə makə ɲga ənjitə nə ɗntaɲfə a la ka tii gəɲwanə də bariya, waatoo də wabəətə ca vii kaamə dimwaanə.

¹³ Acii ma ənjitə pooshi ka nee ka təgunuunə ɲga hara ənji, pooshi ɗntaɲfə na nee ka təgunuunatii. Amma, ma ɗndətə nee ka təgunuunə ɲga ɗnda, kadə nii kəya jaala saa'i ɲga la gəɲwanə.

Vii gooɲga ka Yeesu da slənətənə

1:21 1.21 Kwal. 3.8; 1 Piita 2.1. **1:22 1.22** 2.17; Mat. 7.24,26; Rooma 2.13. **1:25 1.25** 2.12,24; Jab. 19.8; Yooh. 13.17; Rooma 8.2; Gal. 6.2. **1:26 1.26** 3.2,10; Jab. 34.14; 141.3. **1:27 1.27** Jab. 10.14,18; Isaa. 1.17; Mat. 25.35-36. **2:1 2.1** 2.1-9; Dzək. 1.17; 10.17; 16.19; 2 Meem. 19.7; Ayb. 34.19; Jab. 82.2; Waɓ. 24.23; Mat. 5.45; Slənə 10.34; Rooma 2.11; 10.12; Gal. 2.6; Af. 6.9; Kwal. 3.25; 1 Piita 1.17. **2:5 2.5** 1.9; Luka 6.20-21; 1 Koor. 1.26-28; Səniinə 2.9. **2:8 2.8** Leew. 19.18; Mat. 22.39; Rooma 13.9. **2:9 2.9** 2.1. **2:10 2.10** Mat. 5.19; Gal. 3.10; 5.3. **2:11 2.11** Shig. 20.13-14. **2:12 2.12** 1.25. **2:13 2.13** Mat. 5.7; 7.1; 18.32-35.

¹⁴ Ndzəkəŋushi'ina, yaci kə bii əndə oo'i, "Tə'i nyi da vii gooŋga", amma pooshi slənaakii ɓaarii oo'i, tə'i ci da vii gooŋga, mi sanɓə nə bwatyakəya? Ka luupaanə nə tsarə ŋga vii gooŋgatsə tə ci nii?

¹⁵ Baamə tə'i hara ənji nə'unə, taa ŋuyirənə taa makinə, kə ətəe tii ka sə ŋga umbee də purəkinə, pooshi sə ŋga kavənə aa matii əsə.

¹⁶ Wata əndə'i əndə aɣyuuənə a ba ka tii, "Wa Əntanfə a kərə tuunə jamə, ca vii koonə sə ŋga umbee də purəkinə da sə ŋga kavənə aa moonə." Mada maviiimə ci ka tii uushi'iitsa, mi nə bwatya ŋga banaakii ka tii ha'a?

¹⁷ Ha'ə nə vii gooŋga əsə. Maa kə bii əndə'i əndə də bamakii tanə oo'i, "Tə'i nyi da vii gooŋga", mada paa ci slənətə sətə bii Əntanfə, uushi zabə nə vii gooŋgaakii.

¹⁸ Mbu'u ka banə nə əndə'i əndə oo'i, "Tə'i əndə'i əndə da vii gooŋga. Əndə'i əndə əsə, slənənə nə naakii." Yoo, ka banə nə nyi ka ci, "Baarii ka nyi taa iitə ndzaanə əndə da vii gooŋga yadə slənətəginə. Ma nyi əsə, ka ɓaariinə nə nyi ka hə vii gooŋgaaki daga slənaaki."

¹⁹ Kə luuvə hə oo'i, rəŋwə nə Əntanfə kwa? Maa kə luuvə hə, kə dɪi hə ŋga'ə. Ginaajinyinə maa, kə luuvə tii, shishinətii a udzə acii ŋgwələnə əsə. *

²⁰ Ya hə maba, paa hə ka moonə ha shii oo'i, ma vii gooŋga yadə slənətəginə, kə ndzaa ci ka uushi zabə kwa?

²¹ Də mi sanɓə ndzaa dzədzəshi'inaamə Ibərahiima ka əndə gooŋga akəŋwacii Əntanfwa? Ma ndzaa ci ka əndə gooŋga, daga slənaakii saa'itə kirə ci tə uuzənaakii Isiyaaku ka da də sataka ka Əntanfə.

²² Paa ha nee kwa? Ka ha rəŋwə slənyi vii gooŋgaakii da slənaakii. Daga slənaakii ndzaa vii gooŋgaakii ka tantanyinə.

²³ Kə dɪi makə sətə dɪi manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i, "Kə vii Ibərahiima gooŋga ka Əntanfə. Putə ŋga vii gooŋgaakii əsə ŋgirə Əntanfə tə ci ka əndə gooŋga", ca 'wa tə ci guvakii.

²⁴ Kə nee unə dɪi, ma slənə ŋga ənda, ci ca kavə əndə ka ndzaanə ka əndə gooŋga akəŋwacii Əntanfə, əntaa wata vii gooŋgaakii tanə.

²⁵ Ha'ə nə Rahabə əsə, badawa ŋga minə. Putə ŋga slənətə ndzaa ki ka əndə gooŋga akəŋwacii Əntanfə. Waatoo, kə liwə ki tə ənjitə sləkəe ənji Isərayiila, kya ɓaarii ka tii əndə'i rəgwa ŋga palənə satii acii ga əŋjə a puli də tii.

²⁶ Makə sətə dɪi shishinə ŋga ənda, əpinə kə dzəgi a makii, ha'ə nə vii gooŋga yadə sləna: pooshi nafakii.

3

Slənə ŋga gana

¹ Ndzəkəŋushi'inəkya, ga ənji lanɓə ahadoonə a moo ndzaanə ka ənji dzəgunənə ka ənja, makə kə shii unə, ma inə ənji dzəgunənə ka ənja, kadə nə gəŋwanə geenə a palee ka ŋga hara ənji də iza'unə.

² Acii amə patə, aɣi puu'unə naamə lanɓə. Ma əndətə pooshi ka pu'unə aɣi wabənaakii, ci nə matakədfəkədfə ənda, ka mbeənə nə ci ka ətsətə naakii nə əsə taa ka ŋgutə rəgwa patə.

³ Kə shii amə, aɣi ŋgaanɣavənə naamə riidzama aa ma təhinə kaa təya fa taamə. Də ha'ə caama mbee ka kərənə tə tii ka rəgwatə mwayi amə patə.

⁴ Buurətəmə aɣyanə madiigərə kumbawalənyinə əsə. Taa ŋgahi madiigərəkii nə tii ka shanɓə, mandalə mədfə ca dza tə tii əsə, amma patə da ha'ə də uundzə kada ci əndə gwazənə a kərə tə kumbawaləkii ka hatə mwayi ci ca dzə.

⁵ Ha'ə nə gana ŋga əndə shiŋkinə əsə. Taa ŋgahi dɪi fidyasə, amma tə'i ci da baawəfa lanɓə.

Buurətəmə aɣyanə bwanɗənə ŋga bilinə. Amma ndzanənə ka uundzə gana ŋga gunə cii kəya ətsagi kwarəma'ə!

⁶ Acii ha'ə, ma gana, makə gunə nə ci ashaamə. Ci ca kavə əndə ka da taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya bwayaanə. Ci ca saawee ka patənə ŋga shishinə, ca saawee ka patənə ŋga ndzaanə ŋga əndə əsə ganə asəkə duuniya. Dacii *Seetanə ci baawəfa ŋga gana a shigi.

2:14 2.14 Mat. 7.21; 1 Yooh. 3.17. **2:15 2.15** Mat. 25.35-36. **2:17 2.17** Gal. 5.6,16,22-24; 1 Yooh. 3.18. * **2:19 2.19** Dzak. 6.4; ginaajinyinə: Mat. 8.29; Mar. 1.24. **2:21 2.21** *Wat. 22.9,12; Rooma 4.1-5,13-16,19-22; Ibər. 11.17. **2:23 2.23** *Wat. 15.6; 2 Haba. 20.7; Rooma 4.3. **2:25 2.25** Jasə. 6.17; Mat. 1.5; Ibər. 11.31. **2:26 2.26** 2.17,20. **3:2 3.2-10** Jab. 141.3; Waf. 10.19. **3:2 3.2** 1.26. **3:3 3.3** Jab. 32.9. **3:6 3.6** Waf. 10.19; Mat. 15.11,18-19.

⁷ Ka mbeenə nə əndə shiŋkinə ka dzalə taa ŋgutə tsarə ŋga dabanyinə, waatoo, daba ŋga bilinə, da əginyinə, da ətə ca ələ anə mbuurə səkətii da hərəfinə. Kə dzalətə ci əsə.

⁸ Amma, ma gana, pooshi əndə shiŋkinə ca mbee ka dzalətənə tə ci! Ma ca, bwaya uushi nə ci, paa ci ka luuvə ndzaanə kəfə'a. Makə ŋguma nə ci ətə ca bələgi ənda.

⁹ Də ci caama dala də Slandanaamə Dəsənaamə. Də ci əsə caama dzaana ənja, taa ŋgahi kə ghənyi Əntaŋfə tə tii kaa təya pusha tə ci.

¹⁰ Də matə rəŋwə ha'ə ci ənjə a dəlagi də Əntaŋfə, də ci ci ənjə a dzaanagi də ənji əsə. Ndzəkəŋushi'ina, ma ətsa, madzəmə!

¹¹ Pooshi ŋunyi ma'inə da mazənə ma'inə ka kiwanə ka gu'u rəŋwə.

¹² Pooshi ənfwə uudəvə ka poo jaŋwa, pooshi ənfwə dəfəmə ka poo uudəvə əsə. Ha'ə nə gu'u ətə ci mazənə ma'inə a kiwa davə əsə, pooshi ənji ka upaa ŋunyi ma'inə davə.

Shiinə ətə ca shi daci Əntaŋfə

¹³ Tə'i əndə hiima da shiinə ahadoonə kwa? Madə tə'i, wa ndzaanaakii a baarii shiinaakii, waatoo, wa ca dā ŋunyi sləna, ca hətətəpaa naakii nə akəŋwacii ənja, makə d̄ii ci tə'i ci da shiinə.

¹⁴ Amma, madə tə'i unə da məza sərəha, una uufə noonə na, madəbəmə una d̄uunətə noonə na, una ŋgədfəgi gooŋga də jirəkənə.

¹⁵ Ma tsarə ŋga shiitsa, əntaa tsarə ətə ca jima dadagyə, amma ŋga *duuniya, ŋga uufənə ŋga ədzəma, da ŋga Seetanə əsə.

¹⁶ Ma hatə ndzaa sərəha da ghatə uufənə ka əndə'i ənda, davə nə mabizhinə da taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya bwayaanə.

¹⁷ Amma, ma əndətə da shiinə ətə jima dadagyə, macaməkii nə ci, ka kiranə nə ci jamənə ka ənja, ca ndzaa da haŋkala da waawa'anə, ka nəhənə nə ci təgunuunə ŋga hara ənja, ca dā ŋunyi slənə taa guci patə, paa ci ka baarii kama kamaanə ahada ənja, paa ci ka isəkwa ənji əsə.

¹⁸ Ma ənjitə da mabanee ma'yanə, ətə ca kira jamənə aahada ənji əsə, ka upaanə nə tii ndzaanə də rəgwakii. Ma ndzaanə də rəgwakii, kə ndzaa ci makə cifanə ətə ci əndə a upaa agi sətə ləgii ci.

4

*Goona dā guvaanə da *duuniya*

¹ Mi saŋə ca kyaara mbəəzənə da mabizhinə aahadoona? Ətsə patə, moo uushi'inə kama kama a ədzəmuunə ca kyaara ətsa.

² Kə mwayi unə upaa uushi'inə, amma pooshi unə ka upaa sətə mwayi unə. Aci ha'ə, una bələ ənja. Kə mwayi unə uushi'inə ka shaŋə, amma pooshi unə ka upaanə. Aci ha'ə, una dā mabizhinə, una pa. Maguŋweemə unə ka sətə mwayi unə, acii pooshi unə kədii acii Əntaŋfə kaa ca vii koonə.

³ Taa kə kədii unə, pooshi unə ka guŋweenə, acii də məza ədzəmə cuuna kədii. Waatoo, ma cuuna kədii uushi'ina, koonə zamagi ka rəgwatə kadeesəkə koonə.

⁴ Unə ənji ghatə gooŋga! Mashii muunə oo'i, ma dā guvaanə da duuniya, dā mbiinə ka Əntaŋfə kwa? Taa wu patə ca moo dā guvaanə da duuniya, kə kavə ci naakii nə ka dā mbiinə da Əntaŋfə.

⁵ Shiimə oo'i, tə'i gooŋga agi sətə bii malaaba ləkələkətə; kə bii ci, "Ma Malaaba Ma'yanə ənə kavə Əntaŋfə aasəkə ədzəmaamə, agi ətsənə nə ci taamə ka shaŋə."

⁶ Amma kə d̄ii Əntaŋfə kaamə pwapoonə laŋə kaamə shii ndzaanə malaabakii. Aciikii bii malaaba ləkələkətə oo'i,

"Agi dānə nə Əntaŋfə mbiinə

da ənjitə ca d̄uunətə natii na.

Ma ənjitə ca baneə ka nətii akəŋwaciikii əsə,

agi dānə nə ci ka tii pwapoonə."

⁷ Aci ha'ə, viimə noonə nə ka Əntaŋfə, una kəŋaanə ndihə ndihə agi kaareenə ka *Seetanə. Madə kə d̄ii unə ha'ə, ka huyinə nə ci acii unə.

3:7 3.7 'Wat. 9.2. 3:8 3.8 Jab. 140.4; Rooma 3.13; Af. 4.29. 3:9 3.9 'Wat. 1.26-27. 3:12 3.12 Mat. 7.16. 3:13 3.13 Rooma 12.16. 3:14 3.14 1 Koor. 3.1-3; Gal. 5.20-6.4. 3:15 3.15 1.5,17. 3:17 3.17 Mat. 5.48; 1 Koor. 13.4-7; Gal. 5.22-23; Fil. 1.9-11. 3:18 3.18 Mat. 5.9. 4:1 4.1 Rooma 7.5; 1 Piita 2.11. 4:2 4.2 1 Yooh. 3.16. 4:4 4.4 Mat. 6.24; Yooh. 15.18-19; 1 Yooh. 2.15. 4:6 4.6 4.10; Waḅ. 3.34; Mat. 23.12; 1 Piita 5.5. 4:7 4.7 Af. 6.12; 1 Piita 5.8-9.

⁸ Əncahanə aabii Əntanjə, ci maa, ka əncahanə nə ci aabii unə. Unə ma'waslyakə ənja, fə'yagimə ciinuunə agi 'waslyakəənə! Unə ənjitsə pooshi kəjəe ka ədzəmuunə ka ha rəjwə əsə, laabagimə ədzəmuunə!

⁹ Damə məbəzəsəkə putə jga 'waslyakəənə goonə, una tuu, una ngəərə ma əsə. Goona njəsə ma'ə, amma, tuumə. Wa moodəsəkə goonə a ndzaa ka məbətəsəkə.

¹⁰ Həətəpaamə noonə nə akəjwacii Slandana. Ma ci boo, ka dūunətənə nə ci tuunə.

Wabənə məzakii agyanə ənda

¹¹ Ndzəkəjushi'inəkya, goona wabə məzakii agyanə taa wu ahadoonə. Madfa kə wabi əndə bwaya uushi'inə agyanə ndzəkəjuci, taa ca lagi gəjwanə aanəkii, ci baarii oo'i, kə wabi ci bwayakii agyanə *bariya, ca ushapaa bariya əsə. Madfa kə ushapaa hə bariya, kə ndzaa ci ətsa əntaa əndə nə'u bariya nə hə ma'ə, amma kə ndzaa hə ka əndə ushapaanə.

¹² Əntanjə daanəkii nə əndə vii bariya. Ci daanəkii nə əndə la gəjwanə əsə. Ci daanəkii nə əndə da baawəda jga luupaanə da zamagi də ənja. Ya ha, wu nə hə sajə bahə la gəjwanə agyanə əndə makə ha?

Ənji d'a fiiriinə, goona takəjwa ka Əntanjə!

¹³ Unə ənə ca ba oo'i, "Taa ənshinə, taa doorə, ka madənə niinə, ina dzə aa hatə aa vərə ha'ə. Davə niina fəzha ka d'a fiiriinə, ina upaa kwaba lanjə", wunəpaamə limuunə kaa nya ba koonə!

¹⁴ Mashimuunə pukyanə jga ha doorə. Waatoo, ma əpinə goonə, rakə da makiirənə ətə ca shigi, əndzə'i ca ənə ka rarə'iginə.

¹⁵ Amma, ma dəbəe una ba, "Maa kə uu'i Əntanjə, kə kirə ci əpinə gaamə əsə, ka dənə naamə ha'ə ha'ə."

¹⁶ Amma, makə mad'amuunə ha'ə, ma tsarə jga ətsə patə, pooshi jga'ə, acii kə hanjətuunə noonə nə da wabənə goonə.

¹⁷ Madfa kə shii əndə sətə dəbəe ca slənə, amma paa ci ka slənətənə ha'ə, 'waslyakəənə d'ii ci.

5

Wabənə ka ənji gəna

¹ Yoo, maatiinə ənji gəna? Fatəmə kaa nya ba koonə! Tuumə, una kaala vurenə putə njga məbəzəsəkə ətə na kulyaanə koonə.

² Uushi'iitə upaa unə patə, kə bəsləgi, kə adəgi məbərə kəjeerənə goonə əsə.

³ Kə adəgi məgənəzə kwaba goonə. Məgənəzəkii ca baarii oo'i, makə sətə adəgi ci kwaba goonə, ha'ə nə gəjwanə a adəgi shishinuunə makə gunə. Taa ngahi kə dzatəgyuunə də gəna, amma agi muudinə jga saa'i dzatəgyuunə.

⁴ Wiitə ma ənjitə ca slənə koonə cifanə əsəkə rə, pooshi unə ki'i ka tii shikwatii. Famə ngəərə matii. Kə mbu'i tuunə jga ənjitsə aa limə Slandana, Nwanjwə agyanə patənə jga uushi'inə.

⁵ Kə agyuunə njwanjuunə goonə agi duuniya, una d'a sətə kadəesəkə koonə. Kə səbərətuunə noonə nə ka saa'itə nə Əntanjə a d'a koonə gəjwanə, makə sətə ci ənjə a səbərətə la ka la uurakii.

⁶ Kə lagyuunə gəjwanə agyanə əndətə mad'amə 'waslyakəənə, kə kapaa ci koonə naakii na, una bələgi tə ci.

Goona zaarə agi gəranə tə Slandana

⁷ Ndzəkəjushi'inəkya, goona zaarə agi gəranə tə Slandanə ca'ə ka saa'itə nii kəya ənya. Buurətəmə agyanə mooza: makə sətə cii kəya gəra njunyi cifanə jga raakii, pa ca zaarə ka gəranə vənə-ləganə, ca'ə ka vənə jga magyaha.

⁸ Ha'ə nuunə əsə, goona zaarə agi gəranə tə Slandana. Hadatəgimə də ədzəmuunə, una kəjəanə ndihə ndihə, acii kə uugi saa'i jga ənyanaakii mbəshanə.

⁹ Ndzəkəjushi'inəkya, goona ngungunə tə hara ənji, acii gadə gəjwanə jga Əntanjə a kəshi tuunə. Wiinə kə uugi əndə gəjwanə mbu'yanə kədəhə.

4:8 4.8 Jab. 18.21,25; Isaa. 1.16; Zak. 1.2-3; Mal. 3.6-7. 4:9 4.9 Luka 6.25. 4:10 4.10 4.6; 1 Piita 5.6. 4:11 4.11 Jab. 101.5; 1 Piita 2.1. 4:12 4.12 Rooma 14.4; 1 Koor. 4.5. 4:13 4.13-14 Wəf. 27.1; Luka 12.18-20. 4:14 4.14 Ayb. 7.9-10; Jab. 39.6. 4:15 4.15 Slənə 18.21; Rooma 1.10; 1 Koor. 4.19; 16.7. 4:16 4.16 1 Tim. 6.17; 1 Yooh. 2.16. 4:17 4.17 Luka 12.47. 5:1 5.1-6 Wəf. 15.6; Isaa. 5.8-10; Am. 6.3-7. 5:1 5.1 1.10; Luka 6.24. 5:2 5.2-3 Mat. 6.19. 5:4 5.4 Shig. 3.7; Leew. 19.13; Irin. 22.13; Mal. 3.5. 5:5 5.5 Irin. 12.3; 25.34. 5:7 5.7 Yaw. 2.23; 2 Piita 3.3. 5:8 5.8 Rooma 13.11-12; 1 Tees. 5.5-8; Ibər. 10.25,37. 5:9 5.9 Mat. 7.1-2.

¹⁰ Katəmē nuunə agyanə anabiinə. Kə sə'watə tii cibə da ngəra'wə saa'itə nji təya baaba wabənə nga Slandana. Nə'umə dərəpatii makə sətə sə'watə tii.

¹¹ Ma ənjitə sə'watə ciba, təya kənjə ca'ə ka muudinə, agi banə naamə, ənji barəkaanə nə tii. Kə shii unə makə sətə kəjəanə Ayuba ndihə ndihə saa'itə lii ngəra'wə tə ci. Kə fii unə əsə makə sətə dīi Slandanə ka ci ka muudinə. Acii, ma Slandana, əndə nəhə təgunuunə da dā nga'aanə nə ci.

¹² Ndəkənjushi'inəkya, ma palee patə, goona jidə shanjə. Goona jidə də ləmə nga Əntanjə, taa də hanyinə, taa də tsarə nga taa mi patə. Madā "Awa" cuuna moo banə, bamə "Awa" tanə. Madā "Aa'a" cuuna moo banə əsa, bamə "Aa'a" tanə. Madā dīi unə ha'ə, pooshi gəjwanə nga Əntanjə ka upaanə tuunə.

¹³ Madā tə'i əndə'i əndə ahadoonə lii ngəra'wə tə ci, wa ca dā də'wa. Madā tə'i əndə'i əndə lii mood'asəkə tə ci əsə, wa ca ka wanyanə nga dəla də Əntanjə.

¹⁴ Madā tə'i əndə'i əndə gwakə ahadoonə, wa ca sləkēe ka 'waa'watə ka ci matakəjwanyinə nga Ikəliisiya kaa təya dā ka ci də'wa, təya naahəvə ka ci maara agi ləmə nga Slandana.

¹⁵ Madā dīi tii də'wa də gi'inə tə Slandana, ka mbəfənə nə əndə bwanea, ca vii ka ci jamənə. Madā kə dīi ci 'waslyakəənə əsə, ka tifyaginə nə ci ka ci.

¹⁶ Acii ha'ə, baabashimə 'waslyakəənə ahadoonə, una d'aa'dashi də'wa ahadoonə koona mbəfə. Ma slənə nga də'wa nga əndə goonja, tə'i ngēerənə davə ka shanjə.

¹⁷ Katəmē nuunə ka *Iliya. Əndə shiŋkinə makə amə nji ci. Kə shi ca dīi də'wa də ədzəmə rəjwə ga vənə a ndzəmə. Kə dīi fəzə makkə da ləgidə kuwa əsə pooshi vənə njimə anə hanyinəkii.

¹⁸ Ca ənə, ca dā də'wa əsə, vənə a ənə ka njimanə dadagyə, uushi'inə a ənə ka dəvənə əsə.

¹⁹ Ndəkənjushi'inəkya, maa kə njusləgi əndə'i əndə ahadoonə, ca bwasee ka goonja, əndə'i əndə a ənyapaagi də ci,

²⁰ shiimə oo'i: ma əndətə ənyapaa də ma'waslyakə əndə aa rəgwa, kə luupaa ci əpinə nga əndətə acii əntənə, ca kira tifyaginə nga 'waslyakəənə lanjə əsə.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Piita

¹ Wiinə ləkələkətə ca dzə koonə matadə ənji ŋga Əntañfə. Nyi Piita, masləkee əndə ŋga Yeesu *Aləmasiihu, ca naahə koonə ləkələkətəna, waatoo, unə ənə yiidəgi, una ndzaanə sə goonə anə hanyinə ŋga Puntu, da Galatiya, da Kapadasiya, da Asiya, da i Bitiniya. Ma una, məshipətə ənji nuunə davə.

² Daga ŋukə bii Əntañfə Dəsənaamə oo'i, ka ndzaanə nuunə ka ənjaakii. Kə vii ci koonə Ma'yanaakii koona ndzaanə ka naakii. Ma dui ci ha'ə, koona fa sətə ci Yeesu Aləmasiihu a ba koonə, ca kubəgi tuunə də idənaakii. Wa Əntañfə a tsakə koonə pwapoone, ca vii koonə ndzaanə jamə aakəŋwa aakəŋwa. *

Əpiitə nə Əntañfə a vii

³ Dəlaamə də Əntañfə Dii Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu! Acii kə nee ci ka təgunuunə gaamə, ca vii kaamə kura əpinə də madeenə ka Yeesu Aləmasiihu agi maməətə ənja. Də ha'ə caama ka nə ŋga upaa əpinə ətə pooshi ka uudənə.

⁴ Də ha'ə caama gəra patənə ŋga ŋunyi uushi'iitə nə Əntañfə a vii ka ənjaakii. Ma uushi'inəkii, pooshi dagwaanəkii ka zhi'inə, pooshi ka ajjijinəginə, pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə əsə. Kə kapaa ci koonə kidə dagyə əbiikii.

⁵ Ma una, də ŋgeerənaakii cii kəya nəhə tuunə putə ŋga vii goonə goonə. Ma ətsə patə, koona shii upaa də luupaanaakii. Ginə ŋga ənji patə na nee ka luupaanəkii uusərə ŋga uudənə ŋga duuniya.

⁶ Taa ŋgahi tyasə see a sa unə bwanea kama kama ŋga uundzə saa'i, patə da ha'ə dāmə moodasəkə putə ŋga sətə dui Əntañfə ka putə goonə.

⁷ Ma bwaneatsə cuuna sa ha'ə patə, kaa ca təbə də və goonə goonə. Kə shii unə tə'i məghərəvənə ka tibisətə ci ənjə a 'wa kanyeera ka shaŋə, amma paa ci ka ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Patə da ha'ə, agi təbənə nə ənji ŋgeerənaakii də gunə. Ha'ə nə və goonə goonə əsə, kə palee ka kanyeera də məghərəvənə, see madə təbətə ənji tuunə kaa ənjə a shii ŋgeerənə ŋga vii goonə goonə. Ma uusəratə nə Yeesu Aləmasiihu a ənya, ka upaanə nuunə məghərəvənə, ka upaanə nuunə dələnə da d'uunətənə əsə akəŋwacii Əntañfə.

⁸ Ma ca, taa ŋgahi pooshi unə sha nee ka ci, patə da ha'ə kə uu'yuunə tə ci. Taa ŋgahi pooshi unə agi neenə ka ci əndzə'i, patə da ha'ə kə liwə unə tə ci də goonə. Aciikii cuuna də mad'uunə moodasəkə ka shaŋə, pooshi əndə ka mbee ka wabənə putsəkə də ma agyanəkii,

⁹ acii agi dzənə nuunə aakəŋwa də upaa luupaanə. Luupaanəkii nə bwatya ŋga vii goonə goonə.

¹⁰ Ma rəgwa ŋga luupaanə ŋga Əntañfə tə ənja, kə shi anabiinə a aali rəgwakii ka shaŋə kaa təya shii. Kə wabi tii agyanə pwapoone ŋga Əntañfə ətə dəkəpaa ci kidə ka viinə koonə.

¹¹ Ma'yanə ŋga Aləmasiihu a ədzəmətii nja ba ka tii makə sətə nə Aləmasiihu a sa ciba; ma daaba'əkii ca upaa d'uunuunə. Ma anabiinə, kə ali tii kaa təya shii taa guci nə uushi'iitə a daadə, taa iitə nə uushi'inəkii a daadə əsə.

¹² Kə baarii Əntañfə ka anabiitsə oo'i, əntaa ka tii sətə slənati, amma ka putə ŋga ənjitə na shi aakəŋwa, waatoo ka putə goonə. Wiitsə kə fii unə wabənəkii da ma masləkee ənji ŋga Əntañfə. Tii ca waaza koonə ŋunyi Habara də ŋgeerənə ŋga Malaaba Ma'yanə ətə ca shi dadagyə. Taa malaa'ikanyinə maa, kə mwayi tii uushi'iitsa.

¹³ Aciikii ma d'anuuna, hadfamə də na. Goona tsəfə ŋunyiinə agi hanjaka goonə taa gi'u. Amma kəjeemə ka hiima goonə agyanə barəkaanə ŋga Əntañfə ətə nii kəya vii koonə uusəratə nə Yeesu Aləmasiihu a jiga.

¹⁴ Famə tə Əntañfə, goona kapaa moodəfuunə ka dā sətə njuuna slənə ŋga ŋukə saa'itə unə ma'ə mashiimə goonəgaanə.

1:1 1.1 2.11; Yak. 1.1. * **1:2 1.2** 2.9; Rooma 8.29; Af. 1.4; 2 Tees. 2.13; 2 Piita 1.10; idənaakii: 1.19. **1:3 1.3** 1.23; 2 Koor. 1.3; Tit. 3.5. **1:6 1.6-7** 2 Koor. 4.17; Yak. 1.2-3. **1:7 1.7** Ayb. 23.10; Jab. 66.10; Isaa. 48.10; 1 Koor. 3.13. **1:8 1.8** Yooh. 20.29; 2 Koor. 5.7. **1:9 1.9** Rooma 5.2; 6.22; Af. 1.14. **1:10 1.10-11** Luka 24.46; 1 Koor. 15.3-4; 2 Piita 1.19-21. **1:12 1.12** Af. 3.9-10. **1:14 1.14** Rooma 12.2; Af. 2.3; 4.17-18.

¹⁵ Ma Əntañfə ətə 'wii tuunə koonə ndzaanə ka ənjaakii, camə nə ci yadə 'waslyakəənə ashikii taa fidyasə. Acii ha'ə ndzaamə camə makə naakii yadə 'waslyakəənə ashuunə agi sətə cuuna slənə patə.

¹⁶ Acii kə bii Əntañfə asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Ndzaamə camə yadə 'waslyakəənə ashuunə, acii ma nya, camə nə nyi yadə 'waslyakəənə ashiki taa fidyasə."

¹⁷ Ma una dā də'wa akəŋwacii Əntañfə, də Dəsənuunə cuuna 'wa tə ci. Acii ha'ə famə tə ci agi patənə ŋga ndzaanə goonə agi duuniya. Acii ma ca, paa ci ka dā kama kamaanə agi dā gəŋwanaakii ka ənja. Mbərə mbərə da sətə slənyi ɛndə d'anəkii ka ci gəŋwanə.

¹⁸ Kə shii unə taa də mi pərii Əntañfə tuunə acii mazaabə alə'aadanyiitə jigunyi dzədzəshii'nuunə koonə. Əntaa də gəna pərii ci tuunə, acii ma gəna, ka saawaginə.

¹⁹ Amma də uushi dzabanə pərii ci tuunə, waatoo də idənə ŋga *Aləmasiihu. Acii ma Aləmasiihu, makə uundzə baga nə ci yadə sə ŋga idəpaanə ashikii taa fidyasə.

²⁰ Daga Əntañfə ma'ə matagamə duuniya, kə ta'i ci tə ci, kaa ca dā ha'ə. Ma ŋga ənəna ka muudinə ŋga duuniya, kə ŋgiragi ci tə ci, ca baarəgi paŋgəranə a babara ka putə goonə.

²¹ Daciikii vii unə gooŋga ka Əntañfə ətə madfəe ka ci agi maməətə ənja, ca vii ka ci d'uuunuunə. Ci dii vii unə nuunə da hiima goonə ka Əntañfə. †

²² Makə kə kubəgyuunə ədzəmuunə də nə'u gooŋgaanə ŋga Əntañfə, una uudə tə ndzəkəŋushi'inə ənji nə'unə, ma d'anuuna, dəmə aakəŋwa də uudəshinə də ədzəmə rəŋwə.

²³ Acii kə upaa unə kura əpinə dāgi wabənə ŋga Əntañfə. Ma wabəətəsa, ci ca vii əpinə ka ənja, pooshi wabənəkii ka uudənə əsə. Ci kavə tuunə ka ndzaanə ka slikərənə ŋga Əndətə pooshi ka əntənə shanə.

²⁴ Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i:

"Patənə ŋga ənji shiŋkinə, makə kuzənə nə tii, kadə na huurəginə.

Duunuunə ŋga ɛndə shiŋkinə əsə,

makə gudəzə ŋga kuzənə nə ci.

Kadə na kudəfəgi makə gudəza.

²⁵ Amma, ma wabənə ŋga Slandana, pooshi ka uudənə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

Ma wabəətəsa, ci nə Ŋyuni Habaratə waazii ənji koonə.

2

Ənji ŋga Əntañfə

¹ Makə kə vii Əntañfə koonə kura əpinə, kagimə ŋgərəkikinə dzadə doonə. Goona wabə jirakənə ma'ə, goona ndzaa ka ənji jarəwiinə, goona dā sərəhə taa agyanə ŋgutə uushi patə, goona tsəbə ɛndə əsə.

² Amma, ma d'anuuna, ndzaamə agi wabənə ŋga Əntañfə taa guci patə makə sətə ci mbərəzhinyinə a sa 'wanə taa guci patə. Də wabənəkii gərənuunə, una upaa luupaanə.

³ Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i, "Kə nee unə də noonə nə ka ŋga'əənə ŋga Slandana."

⁴ Makə ha'ə dii əna, əncahamə aabii Slandana. Ma ca, ci nə mambədə faaratə kaaree ənji makə pooshi nafaakii. Amma kə ta'i Əntañfə tə ci, ca palee də məghərəvənə patə.

⁵ Ma unə əsə, ndzaamə makə faariinə ətə da əpinə amatii, kaa Əntañfə a fədə tuunə ka ghənə də kuvə ŋga ndzaanə ŋga Ma'yanaakii asəkəkii. Una ndzaanə ka malaaba limanyinaakii davə akumu əsə, koonə dā ka ci slənə də ədzəmə rəŋwə, waatoo, slənətə ca kadəesəkə ka ci putə ŋga Yeesu Aləmasiihu.

⁶ Ma bii nyi ha'ə, acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i:

"Ka ŋgərənə nə nyi faaratə da məghərəvənə,

1:15 1.15-16 Leew. 19.2. 1:17 1.17 Isaa. 63.16; Irim. 3.19; Mat. 6.9; 16.27; Rooma 2.6; Yak. 2.1; 1 Piita 4.5. 1:18 1.18 Mat. 20.28; 1 Koor. 7.23; 6.20. 1:19 1.19 1.1-2; Yooh. 1.29; Slənə 20.28; 1 Koor. 5.7; Af. 1.7; Ibər. 9.12. 1:20 1.20 Af. 1.4. † 1:21 1.21 duunuunə: 5.1; Rooma 5.2. 1:22 1.22 2.17; 3.8; 4.8; Rooma 12.9; Gal. 6.10; 2 Piita 1.7; 1 Yooh. 4.11. 1:23 1.23 Yooh. 1.13; Ibər. 4.12; Yak. 1.18. 1:24 1.24-25 Isaa. 40.6-8; Yak. 1.10-11. 2:1 2.1 Af. 4.25; Yak. 1.21; 4.11. 2:2 2.2 1 Koor. 3.2. 2:3 2.3 Jab. 34.9. 2:4 2.4 Jab. 118.22; Isaa. 28.16. 2:5 2.5 2.9; Rooma 12.1; Af. 2.21-22. 2:6 2.6 Isaa. 28.16; Rooma 9.33.

nya mbukə də banɣwaaki asəkə vəranə nɣa *Sihiyoonə.

Taa wu vii ka ci goonɣa,
paa nyi na dāvə ka ci ayinə shanɣə.”

⁷ Ma unə ənə vigi nuunə ka faaratsa, kə ndzaa ci ka maɗuunə uushi ətə palee də məghərəvənə koonə. Amma, ma ənjitə pooshi vigi natii nə ka ci, pooshi ci da məghərəvənə ka tii. Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkətə oo'i:

“Ma faaratsə kaaree ənji ghənə kuva
makə pooshi nafaakii,

ci ənəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.”

⁸ Tə'i manaahəkii əsə oo'i:

“Ka ndzaanə nə faaratsə ka faara pu'unə nɣa ənja,
ci na kulapaa də ənja.”

Ma ci tɔya pu'u dāvə, acii kə kaaree tii ka wabənə nɣa Əntanɣə. Ha'ə nə hiima nɣa Əntanɣə.

⁹ Amma, ma una, slikerəətə ta'i Əntanɣə nuunə, unə nə limanyinə nɣa Nwanɣwa, malaaba ənja. Unə nə ənji nɣa Əntanɣə. Kə 'wagi ci tuunə agi təkunə, ca əjipaa tuunə aagi mabərə haakii ka shanɣə. Ma 'wagi ci tuunə ha'ə, koonə waaza ka ənji madiigərə uushi'iitə slənyi ci ka putə nɣa ənja.

¹⁰ Ma nɣa nɣukə, əntaa ənji nɣa Əntanɣə njuunə. Amma, ma nɣa əna, ənjaakii nuunə. Ma nɣa nɣukə, mashimuunə a shii luupaanə nɣa Əntanɣə. Amma, ma nɣa əna, kə liwə unə luupaanaakii.

Maviinə nɣa Əntanɣə

¹¹ Kadashinyinaakya, ma ama, məshipətə ənji naamə ganə agi duuniyana; əntaa ganə nə ha nɣa ndzaanə gaamə. Acii kii nə nyi ka kədiinə tuunə, goona slənə uushi'iitə ci shishinuunə a moo slənənə, acii ma uushi'iitsa, ka zanə nə tii duunə.

¹² Wa slənə goonə a ndzaa nɣa'ə ahada ənjitə pooshi agi nə'unə tə Əntanɣə. Dame makə ətsa. Taa nɣahi agi tsəbənə nə tii tuunə, amma ka neenə nə tii ka goonɣaanə goonə, tɔya dəla də Əntanɣə saa'itə nii kəya shi.

¹³ Baneemə ka nuunə akəɣwacii gayinə putə nɣa Slandana, taa ka maɗuunə nwanɣwə ətə ca da nwanɣuunə agyanə ənji patə,

¹⁴ taa ka nɣwaməniinə, acii nwanɣwə ca sləkée ka tii ka kəəsə ənjitə ca slənə məzaanə, tɔya dəla də ənjitə ca da nɣa'əənə.

¹⁵ Kə mwayi Əntanɣə koonə slənə nɣa'ə, koonə shii pa'ətə də ma nɣa ənjitə mashiimə goonɣaanə.

¹⁶ Dimuyinə nuunə. Ndzaamə ha'ə. Goona nyihə noonə, makə d̄ii unə ka dimuyinə, tə'i unə da rəgwa nɣa slənə bwaya bwayaanə makə sətə mwayi unə. Pooshi. Ma d̄anuuna, ndzaamə ka maviinə nɣa Əntanɣə.

¹⁷ Duunətəmə ənji patə, uufəmə hara ənji nə'unə tə Yeesu, nɣwaləmə acii Əntanɣə, una duunətə maɗuunə nwanɣwə əsə.

*Sə'watə cibənə makə nɣa *Aləmasiihu*

¹⁸ Unə maviinə, baneemə ka nuunə akəɣwacii slanjiinuunə ka shanɣə. Duunətəmə tə tii. Əntaa wata ka slanjiinətə ca da koonə nɣa'əənə banee nuunə ka nuunə, amma, taa ka i ətə ca cibee koonə, baneemə ka nuunə akəɣwaciitii.

¹⁹ Ma əndətə ci ənɣə a cibee ka ci dagyanə slənə nɣa'əənaakii, maɗa kə sə'wii ci cibəkii putə nɣa Əntanɣə, ka d̄anə nə Əntanɣə ka ci barəkəanə.

²⁰ Amma, maɗa ma nuunə ka sə'wa cibə dagyanə unə kə slənyi məzaanə, pooshi əndə ca nee koonə makə ənja. Amma, maɗa dagyanə da nɣa'əənə goonə ci ənɣə a cibee koonə, una sə'wa, ka d̄anə nə Əntanɣə koonə barəkəanə.

²¹ Acii ka putakii ha'ə 'wii ci tuunə, acii Yeesu Aləmasiihu maa, kə cibə ci ka putə goonə. Kə baarii ci koonə rəgwa koonə nə'u dərəpaakii.

²² Ma ca, paa ci d̄ii 'waslyakəənə, pooshi ənji sha fii jirakənə amakii shanɣə.

2:7 2.7 Jab. 118.22; Mat. 21.42; Slənə 4.11. 2:8 2.8 Isaa. 8.14; Rooma 9.33. 2:9 2.9 1.2; Shig. 19.5-6; Leew. 19.2; Dzək. 4.20; 7.6; 14.2; Isaa. 9.1; 43.21; 61.6; Slənə 26.18; Rooma 5.17; 2 Koor. 4.6; Af. 5.8; Tit. 2.14; Ibər. 13.12; 1 Piita 2.5; Səniinə 1.6; 20.4. 2:10 2.10 Hoos. 2.25; Rooma 9.25. 2:11 2.11 1.1,17; Jab. 39.13; Rooma 7.15,17-23; Gal. 5.17; Ibər. 13.14. 2:12 2.12 Isaa. 10.3; Mat. 5.16; 2 Koor. 5.10. 2:13 2.13-14 Rooma 13.1-7; Tit. 3.1. 2:15 2.15 3.16. 2:16 2.16 1 Koor. 6.11,19-20; Gal. 5.13. 2:17 2.17 1.22; 3.16; Waɓ. 24.21; Mat. 22.21; Gal. 6.10; Fil. 2.12. 2:18 2.18-3.7 Af. 5.21-6.9. 2:18 2.18 Af. 6.5-8. 2:19 2.19-20 5.12. 2:20 2.20 4.14. 2:21 2.21 Mat. 16.24; 20.26-28; Yooh. 13.15; Rooma 15.5. 2:22 2.22 Isaa. 53.9; Yooh. 8.46; Ibər. 4.15.

²³ Kə dzaanii ɛnji tɛ ci, amma paa ci dzaanii naakii. Kə cibee ɛnji ka ci, madɛkɛmɛ ci daawaanɛ. Amma kə kii ci nɛkii ka ɔntanɔfɛ ɔndɛ dɛ gɔɔɔwanɛ dɛ rɛgwakii.

²⁴ Kə ɔgɔrɔvɛ ci 'waslyakɛɛnɛ gaamɛ aanɛkii saa'itɛ bɛlɛgi ɛnji tɛ ci ashi ɛɔfwɛ. Ma dɔii ci ha'ɛ, kaama ndzaa makɛ mamɛtɛtɛ ɛnji ka rɛgwa slɛnɛ 'waslyakɛɛnɛ, ama ndzaa ka ɛnji da ɛpinɛ amatii ka slɛnɛ goonɔgaanɛ. Putɛ ɔnga uyiginɛ ɔnga Yeesu Alɛmasiihu upaa unɛ mbɛdɛnɛ.

²⁵ Ma ɔnga ɔjukɛ, makɛ maza bagiinɛ njuunɛ. Amma, ma ɔnga ɛna, kɛ ɛnyatɛ unɛ aabii Magɔra ɛtɛ ca nɛhɛ tuunɛ.

3

Ndzaanɛ ɔnga makinɛ da ɔnguyirɛnatii

¹ Unɛ makinɛ ɛsɛ, baneemɛ ka nuunɛ akɛɔɔwacii ɔnguyirɛnɛ goonɛ. Acii madɛ kɛ banee unɛ ka nuunɛ akɛɔɔwacii, ma ɔnguyiriitɛ ma'ɛ maluuwɛmɛ wabɛnɛ ɔnga ɔntanɔfɛ, madɛ nee tii ka slɛnɛ goonɛ, ka zhi'yanɛ nɛ hanɔkalatii. Taa mabamuunɛ ka tii dɛ ma,

² ka luuvɛnɛ nɛ tii putɛ ɔnga ɔnga'ɛnɛnɛ ɔnga slɛnɛ goonɛ da ɔngwalɛnɛ goonɛ tɛ ɔntanɔfɛ.

³ Goona sɛkɛpaanɛ ka dɛadɛ dagwaanɛ ɔnga shishinɛ. Waatoo goona sɛkɛpaanɛ ka baaslɛ shinɔkinɛ, taa ɔngaɔnga halagaarɛ ɔnga bɛzɛ kwaɔba, taa aanɛ dagwa gudyala.

⁴ Amma dɛmɛ rɛmarɛmaanɛ goonɛ dasɛkɛ ɛdzɛma. Ndzaamɛ da ɔnyɔi hanɔkala, ndzaamɛ da ɔnyɔi hiima, ci nɛ rɛmarɛmaanɛ ɛtɛ pooshi ka saawanɛ shanɛ, ci kadɛesɛkɛ ka ɔntanɔfɛ palee ɛsɛ.

⁵ Acii dɛ ha'ɛ dɔii makinɛ ɔnga ɔjukɛ rɛmaanatii. Ma tɛya, kɛ nyi'u tii tɛ ɔntanɔfɛ, tɛya gɛra taa mi patɛ daciikii. Dɛ banee ka nɛtii akɛɔɔwacii ɔnguyirɛnatii dɔii tii rɛmarɛmaanɛ.

⁶ Ha'ɛ slɛnyɔi Saraatu minɛ ɔnga Ibarahiima. Kɛ banee ki ka nɛtɛ akɛɔɔwacii ɔngurii, ka ha'ɛ kɛ 'wii ki tɛ ci dɛ slandanɛtɛ. Madɛ agi slɛnɛ ɔnga'ɛnɛnɛ nuunɛ yadɛ ɔngwalɛnɛ, kɛ ndzaa unɛ ka manɔjevɛnɛ ɔnga Saraatu.

⁷ Unɛ ɔnguyirɛnɛ ɛsɛ, ndzaamɛ da makinɛ goonɛ ɔnga'ɛ. Kɛ shii unɛ, kɛ ɛki ɔgeeriitii. Kɛsɛmɛ tɛ tii ɔnga'ɛ, unɛ vii ka tii mɛghɛrɛvɛnɛ, accii kɛ vii ɔntanɔfɛ koonɛ ɛpinɛ da tii mbɛrɛ mbɛrɛ. Ndzaamɛ ɔnga'ɛ, accii ga taa mi a bɛdapaa dɛ'wa goonɛ.

Cibɛnɛ putɛ ɔnga dɛ ɔnga'ɛnɛnɛ

⁸ Ma ɛndɛ cii kya uudɛpaagi koonɛ, unɛ patɛ, wa hiima goonɛ a ndzaanɛ ka ha rɛɔwɛ. Tsaamɛshimɛ tɔgunuunɛ ahadoonɛ, uudɛshimɛ makɛ sɛtɛ ci ndzɛkɛɔɔjushi'inɛ a uudɛshi, dɛadɛshimɛ ɔnga'ɛnɛnɛ, goona dɔunɛtɛ noonɛ na.

⁹ Madɛ kɛ dɔii ɛndɛ koonɛ bwaya bwayaanɛ, goona ɛnɛpaagi ka ci dɛ bwaya bwayaanɛ. Taa kɛ dzaanii ɛnji tuunɛ ɛsɛ, goona dzaana noonɛ. Amma ma dɛanuuna, jikɛvɛmɛ ka ɛndɛkii 'Wa ɔntanɔfɛ a dɛ ka hɛ barɛkaanɛ', accii barɛkaanɛ nɛ sɛtɛ dɔii ɔntanɔfɛ alɛkawalɛ ɔnga viinɛ koonɛ saa'itɛ 'wii ci tuunɛ.

¹⁰ Acii tɛ'i manaahɛkii asɛkɛ malaaba lɛkalɛkatɛ oo'i,

"Ma ɛndɛtɛ mwayi ndzaanɛ agi jamɛnɛ da dɛ moodasɛkɛ pukyanɛ ɔnga ha patɛ, wa ca bwasee ka wabɛnɛ bwayakii, ga ca jirakɛ ma'ɛ ɛsɛ.

¹¹ Wa ca bwasee ka slɛnɛ bwaya uushi'inɛ, ca dɛ ɔnga'ɛnɛnɛ, wa ca aalɛ rɛgwa ɔnga ndzaanɛ jamɛ dɛ patɛnɛ ɔnga ɛdzɛmɛkii.

¹² Acii agi neenɛ nɛ ɔntanɔfɛ ka ɛnji goonɔga, mawunɛkii ndzaanɛ liminɛkii kaa ca fa dɛ'watii. Amma, ma ɛnjitɛ ca dɛadɛ 'waslyakɛɛnɛ, ka ndzaanɛ nɛ tii ka ɛnji daawaanaakii."

¹³ Yaci kɛ kavuunɛ noonɛ nɛ agi dɛ ɔnga'ɛnɛnɛ pukyanɛ ɔnga ha patɛ sanɔ, wu nɛ ɛndɛkii ca bɛrapaa tuuna?

¹⁴ Taa kɛ cibee ɛnji koonɛ dagyanɛ ɔnga'ɛnɛnɛ goonɛ, manɔshinɛ koonɛ. Goona ɔngwalɛ acciitii taa fidɔyasɛ, gadɛ ɛdzɛmuunɛ a la ɛsɛ.

¹⁵ Amma ɲɔwalmə tɔ Aləmasiihu asəkə ədzəmuunə, unā dʒuunətə tɔ Slandanə ci daanəkii. Hadamə də nɔ taa guci patə, koonā mbee ka jikəvənə ka ənjitə ca laagwa koonə aɣyanə sətə cuuna ka nɔ ka ci.

¹⁶ Amma, damə ha'ə də mabanee moodəfa da dʒuunətənə tɔ tii; damə ɲga'əətə shii unə taa guci patə. Maa kə dʒii unə ha'ə, ma ənjitə ca wabə bwayakii aɣyanuunə, waatoo, ətə ca dzaana ɲga'əənə goonə ətə cuuna daada aɣi nɔ unə tɔ Aləmasiihu, ka ənəgərənə nɔ ayinə aagitii.

¹⁷ Gəfə cibənə putə ɲga slənə ɲga'əənə, maɗa Əntanjə mwayi ha'ə, acii slənə bwaya bwayaanə.

¹⁸ Ma Yeesu Aləmasiihu, putə ɲga 'waslyakəənə gaamə əŋki ci. Də əntəətə rəɲwə dyanə uudəpaa ci slənaakii. Əndə gooŋga əŋki ka putə ɲga ma'waslyakə əŋja, kaa ca shii kərəgərənə taamə aabii Əntanjə. Kə bələgi əŋji tɔ ci, amma kə maɗee Ma'yanə ɲga Əntanjə ka ci.

¹⁹ Də Ma'yanəkii ma'i ci, jiməgərə ci ka kaɣi wabənə ɲga Əntanjə ka ma'yanyinə ɲga ənjitə məətəgi aɣi zamana ɲga Nuuhu.

²⁰ Ma tɔya, kə naanagi tii ka nɔ'u wabənə ɲga Əntanjə. Ma saa'ikii, waatoo saa'itə Nuuhu a da kumbawala, kə sə'wii Əntanjə tɔ tii ɲgaɲga'ə. Patə da ha'ə, wata əŋji tighəsə luuvə dəməgərənə aasəkə kumbawaləkii. Wata tii tanə mbə'i aɣi ma'inə.

²¹ Ma ma'iitsa, kə ndzaa ci makə bapətisəma ənə ca luupaa tuunə əndzə'i. Ma ma'iitə ci əŋjə a da də bapətisəma ka ənda, əntaa ka yibəgi də dʒiinə ɲga shishinə, amma ka da aləkawalə ka Əntanjə də ɲunyi hiima asəkə ədzəma. Dagi maɗənə ɲga Yeesu Aləmasiihu aɣi maməətə əŋji luupaa bapətisəmakii tuunə.

²² Ma ca, kə ənəgərə ci aadəgyə, kə ndzaa ci da rəgwa ciizəma Əntanjə. Aɣi da ɲwanjuunə nɔ ci aɣyanə malaa'ikanyinə patə da ɣayinə da uushi'itə da baawəda dadagyə patə. *

4

Ndzaanə ɲga ɲukə da ndzaanə ɲga əna

¹ Makə kə shii amə oo'i, kə cibə Yeesu Aləmasiihu ganə a duuniya, acii ha'ə, ma danuuna, hadamə də na, koonā shii luuvə sa cibə makə naakii. Acii, ma əndətə cibə shishinəkii, kə kaɣi ci da 'waslyakəənə.

² Daga əndzə'i ka dəɲə ka muudinə ɲga ndzaanə goonə aɣi duuniya, goona da sətə mwayi shishinuunə slənənə, amma damə sətə ca kadeesəkə ka Əntanjə.

³ Ma ɲga ɲukə, kə slənyuunə mɔza uushi'inə makə sətə kadeesəkə ka ənjitə pooshi aɣi nɔ unə tɔ Əntanjə. Kə daadʒii unə badawaanə, da da ajiinənənə; kə saasii unə ənvwa palee ka nuunə, kə ndzaa unə wata ka adənə da saasanə, kə bwasee unə ka bariya ɲga Əntanjə, unā dzəgərə kə paaslə uuləminə. Amma, ma ɲga əna, tanə koonə nɔ ətə slənyuunə ɲga ɲukə.

⁴ Makə nee ənjitə pooshi aɣi nɔ unə tɔ Əntanjə oo'i, pooshi unə aɣi da mɔzaanə ma'ə, kə dʒii ka tii ka sɔ ɲga hurehshishinə. Aciikii nɔ tii ka dzaananə tuunə.

⁵ Amma kadə nɔ tɔya dzə ka ba slənətii patə akəɲwacii Əntanjə. Kə uugi ci hada də na kaa ca la gəɲwanə ɲga ənjitə da əpinə amatii da ənjitə məəki.

⁶ Ci dʒii waazii Aləmasiihu ɲunyi Habara ka maməətə əŋjə əsə. Ma saa'itə tii ma'ə maməətəmə, kə lagi Əntanjə ka tii gəɲwanə ɲga wa, makə sətə cii kəya lagi ka hara əŋji patə. Amma ma waazanakii ka tii, ma'yanətii a ndzaa makə ətə ɲga Əntanjə.

Əŋji slənə də sətə vii Əntanjə ka tii də rəgwakii

⁷ Kədəhə nɔ uusərə ɲga uudənə ɲga duuniya. Makə dʒii ha'ə, ɲgərətəmə hankala goonə, hadamə də nuunə, koonā shii mbee ka da də'wa.

⁸ Amma, ma palee patə, uudəshimə tantanyi tɔ uudəshinə. Acii ma uudəshinə, ci ca kira tifyaginə ɲga 'waslyakəənə lanə.

⁹ Luushimə mu'umuunə ahadoonə də moodasəka, yadə ɲɔɲɔgunənə.

¹⁰ Kə shii unə kama kama vii Əntanjə koonə barəkaanə ɲga da slənə. Aciikii, taa wu patə, wa ca slənə də ɲunyi barəkaatə vii Əntanjə ka ci də rəgwakii, ca tsakə də hara əŋji.

3:15 3.15 1.3-5; Kwal. 4.6. **3:16 3.16** 2.15. **3:18 3.18** 2.21; Rooma 5.6-8; 6.10; Ibə: 4.15; 7.27. **3:19 3.19-20**

'Wat. 6.2; 2 Piita 2.4; Yahu. 6. **3:20 3.20** 'Wat. 6.14-22. **3:21 3.21** Rooma 6.3-4; Ibə: 10.22. * **3:22 3.22** da rəgwa ciizəma Əntanjə: Mat. 22.44; Rooma 8.34; Slənə 2.33. **3:22 3.22** Slənə 1.9; Af. 1.21. **4:1 4.1** 2.24; 2 Koor. 4.10; Gal. 5.24. **4:2 4.2** 2.21. **4:3 4.3** Gal. 5.19-21; Af. 2.3; Tit. 3.3. **4:5 4.5** 1.17; 2 Tim. 4.1. **4:7 4.7** 1 Koor. 10.11; 1 Tees. 5.5-8; 1 Yooh. 2.18. **4:8 4.8** 1.22; Yak. 5.20. **4:9 4.9** Ibə: 13.2. **4:10 4.10** Rooma 12.6-8.

¹¹ Taa wu patē ca waaza, wa ca waaza wabənə n̄ga Əntanjə makə sətə bii Əntanjə ka ci. Taa wu patē ca tsakə tə hara ən̄ji, wa ca tsakə tə tii makə sətə vii Əntanjə ka ci n̄geerənə. 'Damə ha'ə kaa ən̄jə a d̄uunətə tə Əntanjə agi sətə cuuna slənə patē də putē n̄ga Yeesu Aləmasiihu. Acii naakii nə d̄uunuunə da n̄geerənə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə. *Aamiina.

Cibənə acii nə'unə tə *Aləmasiihu

¹² Kadashinyinaakya, ma cibətsə nii dizə agyanuunə kaa ca təbə tuuna, ga ca da koonə ka sə n̄ga hurehishinə, ga ca ndzaa koonə makə kura uushi.

¹³ Amma, d̄amə man̄shinə, acii kə libuunə agyanə cibə da Aləmasiihu, koonə shii d̄a maduunə moodasəkə uusəratə nii kəya jiga da d̄uunuunaakii.

¹⁴ Mad̄a kə dzaanii ən̄ji tuunə acii d̄ii unə ka ən̄ji nə'unə tə Aləmasiihu, man̄shinə koonə, acii tə'i Ma'yanə n̄ga Əntanjə da mēghərvənaakii agyuunə.

¹⁵ Taa wu patē, ga ca da bwaya bwayaanə acii ga ca upaa cibə agikii, taa ka rəgwa n̄ga bələ ənda, taa ka rəgwa n̄ga hərənə, taa ka rəgwa n̄ga kaala makii aagi slənə n̄ga hara ən̄ji.

¹⁶ Amma, mad̄a ma cii kwa cibə acii puta d̄ii hə ka əndə nə'unə tə Aləmasiihu, ga ayinə a kəsə tə hə, kuyirii tə Əntanjə putē n̄ga 'wanə tə hə də əndə nə'unə tə Aləmasiihu.

¹⁷ Ma ənə d̄ii ca, kə mbu'ya saa'i n̄ga la gənjwanə n̄ga Əntanjə. Agyanə ən̄jaakii 'watəginakii lanə zəku'i. Ya maa agyanaamə ən̄jaakii nii kəya 'watəgi la gənjwanə san̄a, iitə nii kəya d̄a də ən̄jitə naanagi ka luuvə wabənə n̄ga N̄unyi Habaraakəya?

¹⁸ Ka d̄anə makə sətə d̄ii manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i,

"Ka d̄anə dzawə kaa n̄unyi ən̄jə a upaa luupaanə.

Mad̄a kə d̄ii ha'ə san̄a, iitə na d̄a tə ma'waslyakə ən̄ja,

ən̄jitə mashiimə tə Əntanjəwa?"

¹⁹ Aciiakii, ma ən̄jitə ca sa cibə də moonə n̄ga Əntanjə, wa təya banee ka nətii pərəbə ka shən̄ə ka Əntanjə də dagwa slənati. Ci ghənyi taa mi patē, ci ca mbu'utəgi də aləkawalaakii pukyanə n̄ga ha patē əsə.

5

Nəhəmə ən̄jitə bii Əntanjə koonə nəhənə

¹ Yoo, unə matakənjwan̄yinə ahada ən̄ji nə'unə, koonə cii kya wabə əna, nyi matakənjwanə makə unə, əndə seeda cibə n̄ga Aləmasiihu. Kadə naamə ndzaanə agi d̄uunuunaakii saa'itə nii kəya jiga.

² Wanyinə ka banə koonə: gərəmə ən̄jitə ba'avə Əntanjə aacii unə. Gərəmə tə tii, makə sətə ci magəra a gərə bagiinə. Goona gərə tə tii makə əndə təməsəvə tuunə ka d̄a slənəkii. Amma gərəmə tə tii də moodasəkə makə sətə kadəsəkə ka Əntanjə. Goona d̄a slənəkii ka putē n̄ga dzatə də gəna, amma kapaamə nuunə ka slənəkii də moonə n̄ga ma goonə.

³ Goona aalə rəgwa n̄ga d̄a n̄wanjuunə agyanə ən̄jitə kavə Əntanjə aacii unə, amma ndzaamə ka sə n̄ga dzəgunənə ka tii.

⁴ Mad̄a kə slənyuunə ha'ə, kadə upaanə nuunə mafuudəna, waatoo, d̄uunuunə ətə pooshi ka uudənə ka ca'ə ndənjwə ndənjwə uusəratə nə maduunə Magəra a jiga.

⁵ Unə daguyinə əsə, baneemə ka nuunə akənjwacii masariinə. Taa wu patē ahadoonə, ga ca han̄jətə nəkii. Acii tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkələkətə oo'i,

"Ma əndətə ca han̄jətə nəkii,

pooshi Əntanjə ka luunə tə ci.

Amma ma əndətə hətəpaa nəkii,

agi d̄anə nə Əntanjə ka ci pwapoosə."

⁶ Aciiakii nə nyi ka banə koonə, hətəpaaamə noonə nə akənjwacii Əntanjə. Ma ca, tə'i ci da n̄geerənə. Maa kə mbu'ya uusəratə d̄əkəpaa ci, kadə nii kəya vii koonə d̄uunuunə.

⁷ Patənə n̄ga sətə palee ka n̄geerənə goona, kapaamə akənjwaciikii. Acii, ma ca, agi had̄anə nə ci duunə.

4:11 4.11 Rooma 12.7; 1 Koor. 10.31; 12.8; Yak. 3.1. 4:12 4.12 1.7. 4:13 4.13 5.1; 2 Koor. 4.10; Rooma 5.2. 4:14 4.14 2.20; 3.14; Mat. 5.10-12; Mar. 13.11; Slənə 7.55. 4:16 4.16 2 Tim. 1.8. 4:17 4.17 Irim. 25.29; Əzaki. 9.6; 2 Tees. 1.8. 4:18 4.18 Waḫ. 11.31. 4:19 4.19 Jab. 31.6. 5:1 5.1 1.21. 5:2 5.2 Yooh. 21.15-17; Slənə 20.28; 1 Tim. 6.5. 5:3 5.3 2 Koor. 1.24; Fil. 3.17; Tit. 2.7. 5:4 5.4 1 Koor. 9.24-25; 1 Piita 1.4. 5:5 5.5 Waḫ. 3.34; 29.23; Af. 5.21; Yak. 4.6. 5:6 5.6 Yak. 4.10. 5:7 5.7 Jab. 55.23; Mat. 6.25-30; Fil. 4.6.

⁸ Ngerətəmə han̄kala goonə, hadamə də nuunə, acii ma əndə daawaanə goonə, waatoo *Seetanə, agi zhiizhi'inə nə ci ahadoonə, ka aalənə taa tə wu kəsənəkii. Ma ca, makə livarətə kəshi madəfənə tə ci, ca bəəyi vurenə, ca aalə sə ŋga kəsənə.

⁹ Ma danuuna, kəŋaanəmə də ŋgeerənə agi nə'unə tə Əntan̄fə, goona ŋgwalə acii Seetanə shan̄ə. Kə shii unə, tə'i hara ən̄ji nə'unə lan̄ə makə noonə ətə ca cibə ha'ə agi duuniya makə ətsə əsə.

¹⁰ Ma daba'ə cibənə goonə agi baanə gi'u, ka hadatənə nə Əntan̄fə ci saakii duunə, ca vii koonə ŋgeerənə koonə shii kəŋaanənə ndihə ndihə yadə shakanə. Ma ca, Əndə da pwapoonə nə ci, ci 'wii tuunə dagi ləbənə goonə da Aləmasiihu, koonə shii dəmənə aagi dūunuunaakii ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

¹¹ Naakii nə ŋwan̄juunə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Tsakə nəhəpaanə

¹² Silasə cakə tə nyi ka naahə koonə magusə ləkaləkatəna. Ma ca, ndzəkəŋunəki nə ci agi nə'unə tə Slandana. Agi slənənə nə ci də ədzəmə rəŋwə. Ma ləkaləkatənə cii kya naahə koonə, kaa nya shii vii koonə də ŋgeerənə, nya baarii koonə makə sətə d̄ii ndilə ndilə tə pwapoonə ŋga Əntan̄fə. Ma danuunə, kəŋaanəmə agyanə pwapoonəkii. *

¹³ Kə nəhəpaə cikəŋunəku Ikəliisiya ŋga Babila tuunə. Matacfəkii ŋga Əntan̄fə nə ki makə unə. Kə nəhəpaə uuzənaaki Marəkusə tuunə əsə. †

¹⁴ Nəhəshimə ŋga'ə də ədzəmə rəŋwə. Wa Əntan̄fə a vii ndzaanə jamə ka patənə goonə, unə ən̄ji nə'unə tə Aləmasiihu.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Piita

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki Simoonə Piita, əndə slənə nga Yeesu *Aləmasiihu, masləkee əndaakii əsə. Agi naahənə nə nyi koonə ənjitə kavə Əntanjə ka tii vii goonğa ətə da məghərəvənə mbərə mbərə da neenə. Ma vii goonğatsa, dagi goonğaənə nga Əntanjə gaamə, waatoo Maluu gaamə Yeesu Aləmasiihu shigi.

² Wa Əntanjə a tsakə koonə pwapoonə, wa ca vii koonə ndzaanə jamə aakəjwə aakəjwa dagi shiinə tə ci da shiinə tə Yeesu Aləmasiihu Slandanaamə.

Wanə nga Əntanjə da tadənaakii taamə

³ Ma Əntanjə da baawədaakii, kə vii ci kaamə patənə nga sətə dəbee, kaama ndzaanə da kura əpinə, ama slənə sətə kadəesəkə ka ci. Ma ətsə patə, dagi shiinə gaamə tə ci, Əndətə 'wii taamə kaama ndzaanə agi dūunuunaakii da nga'ənaakii.

⁴ Də ha'ə upaa amə madiigərə uushi'iitə dīi ci aləkawalə nga viinə ka ənjaakii. Ma uushi'inəkii, tə'i ci da məghərəvənə ngaanğa'ə. Ma vii Əntanjə koonə uushi'inəkii, kaa ca shii gatsəgi koonə də bwaya uushi'iitə ci ginə nga ənjə a moo ganə a duuniya, ətə ca kərə tə tii ka ha nga zanə. Ma dīi ci ha'ə, koonə ndzaanə makə naakii.

⁵ Aciikii nə nyi ka banə koonə, ciyəmə, una tsakə nga'əənə aagi vii goonğa goonə. Tsakəvəmə shii goonğaənə aagi nga'əənə goonə.

⁶ Nğərəmə ətsətə na, una tsakəvə aagi shii goonğaənə; una nğərə sə'watənə, una tsakəvə aagi ətsətə na, una tsakəvə nə'unə tə Əntanjə aagi sə'watənə.

⁷ Tsakəvəmə uudəshinə ahadoonə aagi nə'unə tə Əntanjə, una tsakəvə uudənə tə ənji patə aagi uudəshinə ahadoonə.

⁸ Madə agi dənə nuunə ha'ə makə ətsə taa guci patə, paa unə ka ndzaanə zərakə, paa unə ka ndzaanə ka ənjitə yadə nafalatiə agi shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu.

⁹ Ma əndətə paa ci ka dənə ha'ə, kə ndzaa ci makə muurəfa, kə zaanə ka ci oo'i kə tifyagi Əntanjə ka ci 'waslyakəənaakii ətə dfaadīi ci nga njuke.

¹⁰ Aciikii ndzəkənjushi'inəkya, wanyinə ka banə koonə, Əntanjə ta'i tuunə, ci 'wii tuunə əsə. Makə ha'ə dīi əna, ciyəmə koonə kənjə ndihə ndihə agi 'waatsə da tadəətsə ta'i ci tuunə. Aci madə kə dīi unə ha'ə, pooshi unə ka kulanə agi vii goonğa goonə shanjə.

¹¹ Də ha'ə dənə Əntanjə koonə rəgwa nga dəməənə aagi nwanjuunə ətə pooshi ka uudənə, waatoo, nwanjuunə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə. *

¹² Aciikii, taa nğahi kə shii unə uushi'iitə wabi nyi koonə agyanəkii daga njuke, kə kəjanuunə agyanə goonğaətə fii unə əsə, patə da ha'ə pa nya bwasee ka buurətənə koonə agyanəkii taa guci patə.

¹³ Kə dfaadətə nyi hiimaaki, kə nee nyi ka dənə nga'ə, nyi kə buurətə koonə agyanəkii, nyi ma'ə da i əpinə amaki, koonə shii ndzaanə də məgigi.

¹⁴ Aci kə shii nyi, ma aakəjwa gi'u, kadə nğərəginə nə Əntanjə əpinə amaki, makə sətə bəgi Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu ka nyi.

¹⁵ Aci ha'ə, gəzhi'waanaaki patə, koonə shii buurətə uushi'iitə daba'ə əntənaaki taa guci patə.

Duunuunə nga Yeesu *Aləmasiihu

¹⁶ Yoo, ma saa'itə jigunyinə koonə agyanə shinə nga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu da dūunuunaakii, əntaa ma shi uusha dīi ətə laalatə ənji bii inə koonə. Aa'a, pooshi; neenə nee inə ka dūunuunaakii də giniinə.

¹⁷ Ma saa'itə vii Əntanjə Dəsənaamə ka ci məghərəvənə da dūunuunə, inə davə kənjə kənjə. Kə fii inə uura nga Əntanjə ətə palee də dūunuunə patə, ca wabya tuu'ina, "Waatə Uzənaaki, kə uu'i nyi tə ci. Ci ca uudəgi səkəki."

¹⁸ Inə də neenə na, kə fii inə uurakii də liminiinə, ca wabya dadagyə. Aci ma saa'itə wabi ci ha'ə, anə malaaba giŋwə niinə da i ci.

¹⁹ Aciikii shii inə weewee, ma sətə wabi anabinyinə, pooshi jirakənə davə taa fidyasə. Unə əsa, nğərətəmə hanjala goonə agyanə sətə wabi tii, acii kə ndzaa wabənatiə makə

gunə ətə ca bərə ka matəku təku ha, ka ha'ə kyanə nga ha atsaanjwə, woofa a lə'ya, ca bərə a ədzəmuunə.

²⁰ Ma sətə dānuunə, shiimə oo'i, ma anabaakwaatə nyaahə ənji asəkə malaaba ləkələkatə, pooshi ənji ka mbeənə ka batənə də shiinatii sətii.

²¹ Acii pooshi əndə'i anabaakwaanə ətə shi əndə a dīi agi hiimaakii saakii. Amma Malaaba Ma'yanə vii ka ənji ngeerənəkii, Əntanjə a wabə da matii.

2

Majirakinə nga ənji dzəgunənə

¹ Yoo, kə shi majirakinə nga anabinyinə a shigi ahada ənji nga Əntanjə nga njuəkə. Ha'ə makə ətə əsə kadə nə majirakinə nga ənji dzəgunənə a shigi ahadoonə. Kadə nə təya dzəgunə koonə jarəwiinə kama kama, təya kərə tuunə ka ha nga zanə. Slandanaamə ətə pərapaa tə tii agi 'waslyakəənətii maa, kadə nə təya kaaree ka ci. Də dānatii ha'ə nə tii ka əlyaanə zanə aqyanətii ətə na shi kədəhə.

² Ha'ə maa, tə'i hara ənji lanə na nə'u bwaya slənətii. Kadə nə hara ənjə a dzaana rəgwa nga goonjgaanə əsə putə nga slənətii.

³ Ma tii, kadə nə təya dā riiba duunə də waabə koonə jirakənə ka puutəma də gəna goonə. Daga njuəkə nə Mala gənjwanətii matasəkakii. Pooshi Əndə zamaginə də tii ka tšəfə njuyninə shanjə.

⁴ Acii, ma Əntanjə, paa ci caamə aagi malaa'ikanyiiətə dāadīi 'waslyakəənə. Amma aagi gunə 'wa'agərə ci tə tii, ənjə a gwaaləgi tə tii davə agi matəku təku ha ruku ruku, ka gərə uusərə nga la gənjwanə.

⁵ Ha'ə nə ənjitə sha dāadīi 'waslyakəənə nga njuəkə əsə, paa ci caamə aagitii. Ci dīi wunəgi ci rəgwa ka ma'inə, ca bulya aasəkə duuniya aqyanə ənjitə mashiimə tə ci, zagi uushi'inə patə, see ənji mədəfə mbə'i, tighəsə də Nuuhu ətə nja waaza rəgwa nga goonjgaanə ka ənja.

⁶ Ha'ə nə vərənyəti dīi ləmətii *Sadooma da *Gwamoora əsə, kə zamagi Əntanjə də gunə. Də ha'ə baarii ci oo'i, ha'ə dānəkii də ənjitə paa tii ka fa wabənaakii.

⁷ Amma, ma *Luudu, əndə goonjga nji ci akənjwacii Əntanjə, kə zhimagi səkii tə ci putə nga ajjiinəənə nga ənja. Ma ca, kə luupaa Əntanjə tə ci ka saal'ikii,

⁸ acii əntaa manjərəkiki əndə nji ci. Makə ndzaa ci ahada ənja, pukyanə nga ha patə, agi neenə nə ci ka slənətii, agi fanə nə ci uushi'iitə nji təya waabə. Amma, makə dīi ci ka əndə goonjga, kə biipaa ka ci səkə ka shanjə nə sətə njii təya dāada.

⁹ Ma uushi'iitə dāadīi Slandanaamə ha'ə patə, ka baarəginə oo'i, kə shii ci rəgwatə luupaənəkii ənjitə ca njuwalə aciikii agi cibətii. Ma bwaya ənji əsə, kə shii ci hatə kapaənəkii tə tii, təya cibə, ka gərə uusərə nga la gənjwanə.

¹⁰ Ma ənjitə ca nə'u sətə mwayi ginə, təya bərapaa dūunuunə nga Əntanjə, tə tii cibəənəkii palee.

Ma majirakinə nga ənjitsə cii kya ba koonə, paa tii ka njuwalənə taa acii njuətə uushi shanjə, paa tii ka luuvə wabənə nga ənda. Taa tə uushi'iitə da məghərəvənə dagyə maa, paa tii ka dūunətənə, see dzaananə tə tii.

¹¹ Amma, ma malaa'ikanyinə, tə'i tii da baawəda da ngeerənə ka shanjə, palee ka ənjitsa. Patə da ha'ə, paa tii ka dzaananə tə tii, paa tii ka kərə wulatii aakənjwacii Əntanjə əsə.

¹² Amma, ma majirakinə nga ənjitsa, agi dāadfanə nə tii uushi'inə yadə hiima. Kə ndzaa tii makə uushi'inə nga bilinə ətə ca poo wata ka kəəsənə, ənjə a bəələ tə tii. Agi dzaananə nə tii sətə mashiimə tii ginəkii. Makə sətə ci sə nga bilinə a za, ha'ə zanətii əsə.

¹³ Kadə ki'inə nə Əntanjə ka tii shikwatii də ciba, makə sətə ci təya cifee ka hara ənji. Acii ma təya, agi moonə nə tii dā njuərəkikinə taa ka rəgwa ginə nga ənja. Ma ndzaanə goonə da tii agi goshinə, sə nga ayinə koonə. Agi kadeesəkənə ka tii nə jarəwiitə ci təya kyaara koonə.

¹⁴ Kə njuərəgi aalə makinə hanjkalatii patə, pooshi dāada 'waslyakəənə ka mbu'unə ka tii shanjə. Taa da nee tii ka ənjitə ma'ə madamə ngeerənə agi nə'unə tə Əntanjə, təya kyaara ka tii jarəwiinə kama kama ka dəməgərəginə də tii aagi dāada 'waslyakəənə. Kə dāgi tii ka maviinə nga aalə uushi'inə nga *duuniya. Kə naalagi Əntanjə tə tii.

1:19 1.19 Jab. 119.105; Rooma 1.2; 13.12; 1 Piita 1.10-11. 1:21 2.1 2 Tim. 3.15-16. 2:1 2.1-22 Yahu. 4-13.
2:1 2.1 Mat. 7.15. 2:3 2.3 1 Tim. 6.5. 2:4 2.4 1 Piita 3.19-20; Yahu. 6. 2:5 2.5 3.6; 1 Piita 3.20. 2:6
2.6 'Wat. 19.24-25; Luka 17.29; Yahu. 7. 2:7 2.7 'Wat. 19.1-16. 2:9 2.9 Ayb. 4.7; 1 Koor. 10.13; Səniinə 3.10.
2:10 2.10 Yahu. 7-8. 2:11 2.11 Yahu. 9. 2:12 2.12 Yahu. 10. 2:13 2.13 Yahu. 12. 2:14 2.14 Mat. 5.28;
2 Tim. 3.6.

¹⁵ Kə kagi tii rəgwa goonja, təya nə'u rəgwa nja Balaamə uuzənə nja Bi'oore. Ma ca, kə ngərəgi suuna nja kwaɓa haŋkalaakii ka ha'ə kə aali ci rəgwa nja ɗa ngərəkikinə kaa ca upaagi.

¹⁶ Amma kə wazhi ɗantaŋfə ka ci putə nja 'waslyakənaakii, ka ha'ə kə wabi vaməndaakii da ci makə ɗndə shiŋkinə ka saa'ikii. Makə mwayi ci slənə 'waslyakənə agi mabaanaakii, vaməndakii a tsənjagi ka ci rəgwa.

¹⁷ Ma majirakinə nja ɗanjitsa, kə ndzaa tii makə gəərə ətə ifəgi ma'inə davə, makə kurabiinə ətə ci mɗəfə a ngərəgi. Kə tasəkapaa ɗantaŋfə ka tii ha agi mandə təkunə ruku ruku.

¹⁸ Aci ma təya, agi ɗaada məza wabənə nə tii ka ɗuunətə də nətii. Agi aalə jarəwiinə nja tsəku də ɗanjitə ca bwasee ka nə'u rəgwa nja ɗanjitə mashiimə tə ɗantaŋfə. Kə mwayi tii təya ləbə da tii, kaa təya slənə makə sətə mwayi shishinətii.

¹⁹ Agi bənə nə tii ka ɗnja, "Ka upaanə nuunə dimwaanə." Amma, ma tii boo, maviinə nja ngərəkikinə nə tii. Aci patənə nja sətə ngərəgi haŋkala nja ɗnda, kə ɗagi ɗndəkii ka mava nja səkii.

²⁰ Ma ɗanjitə bwasee ka ɗa ngərəkikinə putə nja shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, mada kə ɗnyii tii ka kapaa nətii, ngərəkikinəkii a ɗnə ka ngərəgi haŋkalatii, ma ndzaanatii, ka ɗanə bwayakii ka shaŋə, palee ka ətə shi təya nji agikii, tii ma'ə mashiimə tə Yeesu.

²¹ Ma tii, guja mashiimə tii rəgwa nja goonjaanə ɗəŋwa'ə, aaci kə ɗnyii tii ka kagi goonjaanə, təya naanagi ka fa sətə bii ɗantaŋfə ka tii.

²² Weewee kə ɗii agyanətii makə sətə bii ɗndə'i wabənə tuu'ina: "Kə ɗnyii ɗda ka na'agi vaanaakii, kə ɗngərəgə mayibə ɗagələ ka gwadaləna agi ndzaba."

3

*ɗnyanə nja Yeesu *Aləmasiihu aagi duuniya*

¹ Kadashinyinaakya, bəra'inə nja ləkaləkataaki ɗnə cii kya naahə koonə. Ma ləkaləkatenyiitə kyakya'ə, ka buurətənə koonə agyanə sətə uugi unə shiinə, koonə ɗa ŋnyii hiima agyanəkii nja'ə.

² Patənə nja sətə wabi anabinyinə nja ɗantaŋfə ŋukə, da sətə bii Maluu gaamə Slandana, waatoo ətə waazii masləkəe ɗnji koonə, ga ca zaanə koonə shaŋə.

³ Ma sətə ɗanuunə, shiimə oo'i, ma ətə duuniya kəɗəhə ka uudənə, kadə shiginə nə ɗanjitə na slənə patənə nja sətə mwayi moodəfətii. Kadə nə təya tasəkə duunə,

⁴ təya ba, "ɗntaa ma bii ci ka ɗnyanə nə ca? Mabənə ci ha'ə kwa? Aa maanə ɗii? Kə mətəgi ɗəsənaamə patə. Njanjanə ka saa'itə tagii ɗantaŋfə uushi'inə ka ɗəŋə ɗndzə'i əsə, pooshi sətə zhi'i taa gi'u."

⁵ Ma wabi tii ha'ə, kə mwayi tii ɗanə makə kə zaanə ka tii oo'i, daga ŋukə də batə wabənə ghənyi ɗantaŋfə səkəntaŋfə da hanyinə. Dagi ma'inə ghənyi ci hanyinə. Ma'inəkii ca gərə tə hanyinə əsə.

⁶ Ma'inəkii əsə zamagi də duuniyatə nja ŋukə.

⁷ Ha'ə əsə nə səkəntaŋfə da hanyiinə caama nee ɗndzə'i. Də wabətə shigi da ma ɗantaŋfə kapaa ci duuniya ka gərə də gənə. Gənəkii na zamagi də duuniya, uuserətə nii kəya la gəŋwanə da zama də bwaya ɗnja.

⁸ Kadashinyinaakya, ga ca zaanə koonə nə uushi rəŋwə: ma uusera rəŋwə da fəzə dəbu'u, kə ndzaa tii mbərə mbərə akəŋwacii Slandanaamə.

⁹ Ma Slandana, paa ci raara'ə agi ɗa sətə bii ci ɗanə, makə sətə ci hara ɗnjə a hiima oo'i, raara'ə nə ci. Amma sə'wanə cii kəya sə'wa tuunə, aaci paa ci ka moonə ca zamagi də taa wu. Kə mwayi ci taa wu patə ca bwasee ka slənə 'waslyakənə.

¹⁰ Amma shiimə oo'i ka shinə nə uusera nja Slandanaamə. Haɓəsə makə mahərə nə uuserakii a shi. Uuserakii nə səkəntaŋfə a dzagi ɗəralyalə makə dzanə nja vənə. Patənə nja sətə agintaŋfə, kadə hənəginə nə gənə. Kadə zaginə nə hanyinə da patənə nja sətə asəkəkii dza'ə rarə'i.

¹¹ Makə kə shii unə oo'i, kadə zaginə nə uushi'itə ha'ə patə, kə dəbee una ndzaanə malaabakii nja'ə, una kapaa patənə nja nuunə ka ɗantaŋfə.

2:15 2.15 Baan. 22.7,17; Yahu. 11. 2:16 2.16 Baan. 22.28-31. 2:17 2.17 Yahu. 13. 2:19 2.19 Yooh. 8.34; Rooma 6.16. 2:20 2.20 1.11; Mat. 12.45. 2:21 2.21 Luka 12.47-48. 2:22 2.22 Waɓ. 26.11. 3:1 3.1 1 Piita 1.1. 3:2 3.2 Yahu. 17. 3:3 3.3 Yahu. 18; 2 Tim. 3.1. 3:4 3.4 Irim. 17.15; ɗzaki. 12.22; Mat. 24.27,48-51. 3:5 3.5 'Wat. 1.6-9; Ibərə. 11.3. 3:6 3.6 2.5; 'Wat. 7.11-21; Mat. 24.37-39. 3:8 3.8 Jab. 90.4. 3:9 3.9 3.15; 1 Tim. 2.4. 3:10 3.10 1 Tees. 5.1-2; 1 Piita 4.7.

¹² Gəramə uusəratə nii kəya mbu'ya, ciŋəmə də ngeerənə kaa uusərakii a mbəsha pii pii. Ma uusərakii, kadə hənəginə nə səkəntənfə mədəkə, kadə sləwaginə nə sətə davə patə acii iza'unə nŋa gunə.

¹³ Amma, ma amə naamə, kura ha dadagyə da kura hanyinə caama gəra, makə sətə dŋi Əntənfə aləkawalə nŋa viinə kaamə. Ma dava, goonŋaanə na ndzaanə davə.

¹⁴ Kadəshinyinaakya, makə kə shii unə tə'i kura uushi'inə nuuna upaa ha'ə, ciŋəmə də ngeerənə, kəŋeemə ka ndzaanə goonə də nŋa'ə, una ndzaa yadə idəpaa uushi ashuunə akəŋwacii Əntənfə, una ndzaanə agi jamənə.

¹⁵ Wunəpaamə liminuunə nŋa'ə, koonə fa. Ma nə Slandanaamə ka sə'wanə zəku'i taabu'u shinəkii, kaa ənjə a shii upaa luupaanə. Ma wabəətsa, kə nyaahə kadəshinə gaamə ndzəkəŋushi'inaamə Bulusə koonə ha'ə də shiitə vii Əntənfə ka ci.

¹⁶ Ma ləkələkətənyinaakii patə, kala hatə wabi ci agyanə uushi'iitsa, kə wabi ci makə sənə cii kya ba koonə əndzə'i əsə. Tə'i hara uushi'inə asəkə ləkələkətətə nyaahə ci, dzawə ka liminə nə paaratəginə. Ma ənjitə mashiimə goonŋaanə, waatoo ənjitə pooshi kəŋaanə ka hakii, paa tii ka batənə də rəgwakii. Agi d'anə nə tii ha'ə də hara wabənə asəkə ləkələkətə nŋa Əntənfə əsə. Mashiimə tii natii gəŋwanə ci təya alya agyanətii də ciinətii.

¹⁷ Kadəshinyinaakya, makə kə shii unə tə'i ənji na dfa ha'ə, nŋəgətəmə nuunə acii ga təya kyaara koonə jarəwiinə kama kama nŋa nŋsləginə duunə a rəgwa Əntənfə.

¹⁸ Ma d'anuunə, dəmə aakəŋwə aakəŋwa də shiinə tə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu Maluu gaamə, una dzə aakəŋwə aakəŋwa də shii pwapoonaakii əsə. Nŋa Aləmasiihu nə duunuunə daga ənshinə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. *Aamiina.

Təkəŋwanə ŋga ləkələkətə ŋga Yoohana

Wabənə agyanə Əndətə ca vii əpinə

¹ Waniinə ca naahə koonə agyanə Əndətə ca vii əpinə ka ənja. Ma ca, wabənə ŋga Əntaŋfə nə ci. Daga Əntaŋfə ma'ə matagamə duuniya nə ci. Kə fii inə wabənəkii, kə nee inə ka ci də giniinə, kə caamiinə tə ci də giniinə, ina tabətə tə ci də ciiniinə əsə.

² Ma əpiitə ci wabənəkii a vii, kə baarəgi Əntaŋfə keenə. Kə nee inə ka əpinəkii əsə, kə seedii inə, ina waaza koonə agyanəkii, waatoo, əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Daga ka 'watəginə nə tii ka ha rəŋwə da Dii, Əntaŋfə Dii a baarəgi keenə tə ci. *

³ Ma sətə nee inə, fii inə də limiinə əsə, ci ciina waaza koonə noonə əsə, koona ləbə deenə, ədzəmaamə a ndzaanə ka hakii agi ləbəənə ləbiinə da Dəsənaamə da Uuzənaakii Yeesu *Aləmasiihu.

⁴ Ma ciina naahə koonə wabəətsa, kaama d'a mood'asəkə ka shaŋə.

Ndzaanə agi macamə ha

⁵ Wiinə wabənə fii inə da ma *Uuzənə ŋga Əntaŋfə, ənə ciina ba koonə oo'i, camə saakii nə Əntaŋfə, pooshi uushi təkunə təkunə ashikii taa gi'u.

⁶ Madə kə bii amə oo'i, maləbəkii naamə da Əntaŋfə, amma ama dzə aakəŋwa də d'a slənə ŋga təkunə, ci nə kə d'ii amə ka majirakinə ətsə agi wabənə gaamə da slənə gaamə.

⁷ Amma, madə agi d'a slənə ŋga camənə naamə, makə sətə d'ii Əntaŋfə agi camənə, də ha'ə ndzaanaamə maləbəkii, amə patə. Idənə ŋga Yeesu Uuzənaakii əsə a laabagi taamə agi patənə ŋga 'waslyakəənə gaamə.

⁸ Madə kə bii amə, pooshi 'waslyakəənə ashaamə, kə ha'waamə də naamə na. Pooshi gooŋga ashaamə shaŋə əsə.

⁹ Madə kə baabagyaamə 'waslyakəənə gaamə ka Əntaŋfə, ka tifyaginə nə ci kaamə, ca laabagi taamə agi ghatə gooŋgaanə gaamə patə. Aci, ma ca, sətə bii ci patə, ka mbu'utəginə nə ci, əndə gooŋga nə ci əsə.

¹⁰ Madə kə bii amə, madamaamə 'waslyakəənə, ci nə kə zhi'wee amə ka Əntaŋfə ka majiraka. Pooshi wabənaakii a ədzəmaamə əsə.

2

*Yeesu *Aləmasiihu nə Matsəkə taamə*

¹ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya naahə koonə wabəətsə ha'ə, acii goona d'ii 'waslyakəənə. Amma, maa kə d'ii əndə 'waslyakəənə, tə'i əndə ca kədii ka madəbama gaamə abii Dəsənaamə, waatoo, Yeesu Aləmasiihu əndə gooŋga.

² Ci əŋki ka putə gaamə, kaa Əntaŋfə a tifyagi kaamə 'waslyakəənə gaamə. Əntaa wata 'waslyakəənə gaamə, amə daanaamə, amma da i ŋga patənə ŋga əŋji a duuniya.

³ Maa kə slənətaamə sətə bii Əntaŋfə kaamə, ci ca baarii oo'i, kə shii amə tə ci.

⁴ Taa wu patə ca ba oo'i, kə shii ci tə ci, amma maslənətəmə ci də sətə bii ci, majirakə nə tsarə ŋga əndətsa, pooshi gooŋga ashikii.

⁵ Amma, ma əndətə ca slənətə sətə bii Əntaŋfə, ci ca uudə tə Əntaŋfə tantanyinə. Də ha'ə caama shii oo'i, ləbə naamə da i ci.

⁶ Taa wu patə ca ba ləbə ka hakii da Əntaŋfə nə ci, see a ndzaa ci makə sətə nji Yeesu Aləmasiihu.

Kura wabənə agyanə uudəshinə

⁷ Kadashinyinaakya, əntaa kura wabəətsə pooshi unə sha fii cii kya naahə koonə, amma iirə wabənə, waatoo, ətə shi una fii daga ka saa'itə 'watəgyuunə fa wabənə ŋga Əntaŋfə. Ma iirə wabəətsə, kə fəgyuunə.

⁸ Patə da ha'ə, ma wabəənə cii kya naahə koonə agyanəkii, tə'i kura uushi agikii. Aci ma wabəətsa, kə nee əŋji ka kura kuraanəkii agi ndzaanə ŋga Yeesu Aləmasiihu da agi

1:1 1.1 2.13-14; Yooch. 1.1-2.14; 4.14; 6.35; 8.12; 11.25. * 1:2 1.2 seedanə: Yooch. 15.27. 1:4 1.4 Yooch. 15.11.
1:5 1.5-7 Yooch. 8.12. 1:5 1.5 1 Tim. 6.16. 1:6 1.6 2.4. 1:7 1.7 3.5; Isaa. 2.5; Ibər. 9.12; Səniinə 1.5. 1:9
1.9 Jab. 32.3-5. 2:1 2.1 Rooma 8.34; Ibər. 7.25. 2:2 2.2 4.10; Yooch. 1.29. 2:4 2.4 1.6; 4.6; Yooch. 3.21; 8.44;
16.13. 2:5 2.5 2.17; 5.3; Yooch. 14.15; 2 Yooch. 6. 2:6 2.6 Yooch. 13.15; 15.5. 2:7 2.7-8 4.11; Yooch. 13.34. 2:7
2.7 2.24; 3.11.

ndzaanə goonə, makə wiinə təkunə ka dzəginə, wiinə bərənə nga tantanyinə əsə aɡi bərənə.

⁹ Taa wu patə ca ba oo'i, aɡi da slənə nga camənə nə ci, amma ca kaaree ka ndzakənjuci, ma əndətsa, ma'a ci aɡi təkunə ca'ə əndzə'i.

¹⁰ Taa wu patə ca uudə tə ndzakənjuci, aɡi camənə nə ci. Ma ci əsa, pooshi uushi ətə ca kavə əndə ka pu'unə ashikii.

¹¹ Amma, taa wu patə kaaree ka ndzakənjuci, aɡi təkunə nə ci, aɡikii cii kəya wii, mashiimə ci hatə cii kəya dzə aa dəvə, acii moorəfəkiinə nə ci acii təkunə.

¹² Manjeevənaaki, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə tifyaɡi Əntanjə koonə 'waslyakəənə goonə putə nga ləmə nga Aləmasiihu.

¹³ Unə masariina, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanjə ma'a matagamə duuniya. Unə uuji daguyiinə əsa, ma cii kya naahə koonə wabəəna, acii kə jaalii unə aɡyanə *Seetanə.

¹⁴ 'Ya'ə manjeevənaakya, ma cii kya buurətə koonə wabəətsa, acii kə shii unə tə Əntanjə Dəsənaamə. Unə masariina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə shii unə tə Əndətə ndzaanə daga Əntanjə ma'a matagamə duuniya. Unə uuji daguyiina, ma cii kya buurətə koonə uushi'iitsa, acii kə kəjaanuunə ndihə ndihə aɡi nə'unə tə Aləmasiihu, tə'i wabənə nga Əntanjə a ədzəmuunə, kə jaalii unə aɡyanə Seetanə əsə.

¹⁵ Goona uudə *duuniya, goona ka nuunə ka uushi'inə nga duuniya əsə. Taa wu ca uudə duuniya, paa ci aɡi uudənə tə Dəsənaamə ətsa.

¹⁶ Ma sətə ci ənjə a da aɡi duuniya, waatoo, ka danə nə tii sətə ca kafeesəkə ka shishinətii, təya moo uushi'inə nga duuniya, təya duunətə natiinə nə putə nga uushi'inə nga duuniya ətə aciitii. Ma ətsə patə, əntaa daga Əntanjə Dəsənaamə shigi, amma asəkə duuniya.

¹⁷ Duuniyakii əsa, aɡi uudəginə, da patənə nga uushi'inə ətə ci əndə a moo asəkətə ca uudəgi. Amma, ma əndətə ca slənə sətə mwayi Əntanjə, tə'i ci da i əpinə nga ca'ə ndənjwə ndənjwə.

*Əndə daawaanə nga *Aləmasiihu*

¹⁸ Manjeevənaakya, kədəhə nə duuniya ka uudənə. Kə shi ənjə a bii koonə oo'i, kadə nə Əndə Daawaanə nga Aləmasiihu a shigi. Taa əndzə'i maa, kə shigi ənji daawaanə nga Aləmasiihu lajə. Də ha'ə shii amə oo'i, kədəhə nə duuniya ka uudənə.

¹⁹ Ma ənji daawaatə nga Aləmasiihu, aɡyaamə nji tii. Amma əntaa ənji gaamə nga goonɡa nji tii. Aciikii dzəgi tii satii. Aci maci ənji gaamə nji tii nga goonɡa, kadə pooshi tii dzəgi aɡyaamə. Amma dzəginatii aɡyaamə baarii oo'i, tantanyinə, əntaa ənji gaamə nə tii.

²⁰ Ma unə, kə vii Malaaba Əndə koonə Malaaba Ma'yanə. Də ha'ə əsə shii unə wabənə nga goonɡa, unə patə.

²¹ Ma cii kya naahə koonə, əntaa acii mashiimuunə goonɡaanəkii, amma kə shii unə. Kə shii unə əsə, pooshi jirakənə ka shiginə aɡi goonɡaanə.

²² Makə ha'ə diya, wu dii nə majiraka? Əndətə bii oo'i, əntaa Aləmasiihu nə Yeesu, ci nə majiraka. Əndə daawaanə nga Aləmasiihu nə ci. Kə kaaree ci ka Dəsənaamə tii da Uuzənaakii.

²³ Aci taa wu patə kaaree ka Uuzənə nga Əntanjə, paa ci ləbə da Dii əsə. Amma, taa wu patə luuvə oo'i, Uuzənə nga Əntanjə nə Yeesu, ləbə nə ci da Dii.

²⁴ Ma wabənə nga Əntanjə ətə cuuna fa 'watəginə ka saa'itə waazii ənji koonə nga təkənjwanə, kəsəpaamə asəkə ədzəmuunə. Madə kə kəsəpaa unə uushi'iitə fii unə daga ka 'watəginə, ka ndzaanə nuunə ləbə ka hakii da Dəsənaamə da Uuzənaakii taa guci patə.

²⁵ Tə'i sətə bii Yeesu Aləmasiihu ka viinə nə ci kaamə, waatoo, əpinə nga ca'ə ndənjwə ndənjwə.

²⁶ Ma wabətətə nyaahə nyi koonə patə, aɡyanə ənjitə ca da gazhi'waanə nga nʊsləginə duunə.

²⁷ Amma, ma una, kə vii Aləmasiihu koonə Malaaba Ma'yanə. Makə a ədzəmuunə nə Malaaba Ma'yaatsa, pooshi bahə alə əndə dzəgunənə koonə ma'a. Aci Malaaba Ma'yanəkii ca dzəgunə koonə patənə nga uushi'inə. Ma sətə cii kəya dzəgunə koonə

2:8 2.8 Yooch. 1.9-10; 8.12; Rooma 13.12. 2:9 2.9 3.10,15; 4.20. 2:10 2.10 Jab. 119.165; Rooma 14.13. 2:11 2.11 Yooch. 12.35-36. 2:12 2.12 Slənə 4.12. 2:13 2.13-14 1.1-2. 2:15 2.15 Yak. 4.4. 2:16 2.16 Wab. 27.20; Rooma 13.14; Af. 2.3; Yak. 4.16. 2:17 2.17 Mat. 7.21; 1 Koor. 7.31. 2:18 2.18 4.3; Mat. 7.15; 2 Yooch. 7. 2:19 2.19 Slənə 20.30. 2:20 2.20 2.27. 2:22 2.22 4.3; 2 Yooch. 7. 2:23 2.23 4.15; 5.1; Yooch. 5.23; 15.23; 2 Yooch. 9. 2:24 2.24 2.7. 2:25 2.25 Yooch. 5.24.

əsa, goonğa, pooshi jirakənə agikii. Aciiikii, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu makə sətə jigunyī Malaabā Ma'yanə koonə.

²⁸ Ma ənə dīi manjeevənaakya, ndzaamə ləbə ka hakii da Yeesu Aləmasiihu. Maa kə dīi unə ha'ə, pooshi ədzəmaamə ka udzənə, pooshi amə ka umbənə aciiikii acii ayinə saa'itə nii kəya ənya.

²⁹ Kə shii unə, ma Yeesu Aləmasiihu, əndə goonğa nə ci. Acii ha'ə, shiimə oo'i, taa wu patə ca slənə də goonğaənə, uuzənə nğa Əntanjə nə ci.

3

Manjeevənə nğa Əntanjə naamə

¹ Una, tsaaməmə makə sətə uu'i Əntanjə Dəsənaamə taamə! Ha'ə kə 'wii ci taamə manjeevənaakii. Weewee manjeevənaakii naamə əsə. Ma səndə dīi mashiimə ənji *duuniya taamə oo'i, manjeevənə nğa Əntanjə naamə, acii pooshi tii shii tə Dəsənaamə.

² Kadashinyinaakya, kə uugi amə ndzaanə ka manjeevənaakii, iitə sanjə naama ndzaanə aakənjwa? Amma, ma sətə shii amə, ma saa'itə nə Aləmasiihu a ənya, ka ndzaanə naamə makə naakii, acii ka neenə naamə ka ci paŋgəraŋə a babara.

³ Taa wu patə ca ka nəkii oo'i, ka dānə ha'ə makə ətsa, wa ca ndzaa yadə 'waslyakəənə makə sətə ndzaa Aləmasiihu yadə 'waslyakəənə.

⁴ Taa wu patə ca dā 'waslyakəənə, agi tanjəginə nə ci bariya nğa Əntanjə. Acii tanjəgi bariya nğa Əntanjə nə dā 'waslyakəənə.

⁵ Kə shii unə oo'i, ma shi Yeesu Aləmasiihu, kaa ca nğəregi 'waslyakəənə gaamə. Ma ca, pooshi 'waslyakəənə ashikii.

⁶ Acii ha'ə, ma əndətə ndzaa ləbə ka hakii da ci, paa ci ka dāadā 'waslyakəənə. Amma, taa wu patə ca dāadā 'waslyakəənə, mashimə ca nee ka ci, mashiimə ci tə ci əsə.

⁷ Manjeevənaakya, goona kapaa rəgwa ka ənjə a ha'utə duunə. Acii see əndətə ca dā slənə nğa goonğaənə nə əndə goonğa, makə sətə dīi Aləmasiihu əndə goonğa.

⁸ Ma əndətə ca ndzaa ka dāadā 'waslyakəənə, əndə nğa Seetanə nə ci. Acii ma Seetanə, kə ndzaa ci ka dāadā 'waslyakəənə daga 'watəginə nğa duuniya. Ma shigi *Uuzənə nğa Əntanjə, kaa ca shi ka uulagi slənə nğa Seetanə.

⁹ Ma əndətə ndzaa ka uuzənə nğa Əntanjə, paa ci ka ndzaanə ka dāadā 'waslyakəənə, acii tə'i wabənə nğa əpinə asəkə ədzəməkii. Makə dīi ci Əntanjə nə Dii, paa ci da rəgwa nğa dāadā 'waslyakəənə.

¹⁰ Wiinə səndə təkəe ka manjeevənə nğa Əntanjə da nğa Seetanə: ma əndətə pooshi ka slənə uushi nğa goonğa, əntaa uuzənə nğa Əntanjə nə ci. Ha'ə əsə nə əndətə pooshi ka uufənə tə ndzəkənjuci.

Uudəshinə

¹¹ Ma bii nyi ha'ə, acii wiinə sətə fii unə daga ka 'watəginə saa'itə fii unə wabənə nğa Əntanjə, waatoo tyasə see a uufəshaamə.

¹² Gaama ndzaa makə nğa Kaa'inu. Ma ca, əndə nğa *Seetanə nə ci. Kə bələgi ci tə ndzəkənjuci. Acii mi sanjə bələgi ci tə ca? Acii ma slənə nğa ndzəkənjuci, nğunyikii. Ma naakii slənə əsa, bwayakii.

¹³ Ndzəkənjushi'inəkya, madā bərapaa ənjitə mashiimə tə Əntanjə tuunə, ga ca dā koonə ka sə nğa hurəshishinə.

¹⁴ Ma amə kamə, kə shii amə, ma nğa njukə, makə maməətə ənji njaamə. Amma, ma əndzə'i, ənjitə da i kura əpinə naamə. Kə shii amə ha'ə, acii agi uufənə naamə tə ndzəkənjushi'inaamə. Ma əndətə pooshi ka uufəshinə, makə mantə əndə nə ci.

¹⁵ Ma əndətə bərapaa tə ndzəkənjuci, mbərə mbərə nə ci da mabələ ənda. Kə shii unə, ma mabələ ənda, paa ci da i əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə.

¹⁶ Vəgi əpinə nğa Yeesu Aləmasiihu ka putə gaamə baarii kaamə makə sətə dəbee ama uufəshi. Ha'ə naamə əsə, see a vəgyaamə əpinə gaamə ka putə nğa ndzəkənjushi'inaamə.

¹⁷ Ma əndətə pooshi ka ətee ka sə nğa ki'i də haaja, ca təkuree ka nəhə təgunuunə nğa əndətə ətee, iitə sanjə banəkii oo'i, tə'i uufənə nğa Əntanjə asəkə ədzəməkəya?

2:27 2.27 Irim. 31.34; Yooh. 14.16; 16.13. 2:28 2.28 3.21; 4.17; Yooh. 5.22; 15.5. 2:29 2.29 3.10. 3:1 3.1 3.10; 4.6; Yooh. 1.12; 3.16. 3:2 3.2 2 Koor. 3.18; Fil. 3.21. 3:5 3.5 1.7; 2.2; 4.10; Isaa. 53.9; Yooh. 1.29; 8.46; 2 Koor. 5.21; Ibər. 4.15; 9.14; 1 Piita 1.19; 2.22,24; 3.18. 3:6 3.6 3.9; 5.18; Yooh. 15.5; Rooma 6.2,14. 3:8 3.8 Mat. 12.26-29; Yooh. 8.44. 3:10 3.10 2.9,29. 3:11 3.11 2.7-8; 4.11; Yooh. 13.34. 3:12 3.12 'Wat. 4.8. 3:13 3.13 Yooh. 15.18. 3:14 3.14 2.11; Yooh. 5.24; 13.35. 3:15 3.15 Mat. 5.21-22; Səniinə 21.8. 3:16 3.16 Yooh. 15.13; Gal. 1.4; Fil. 2.17; 1 Tees. 2.8. 3:17 3.17 Dzək. 15.7.

¹⁸ Manjeevənaakya, makə ha'ə dīi əna, gaama baɡi wata də ba maamə tanə oo'i, aɡi uufəshinə naamə. Amma, ma d'anaama, baarii amə uufəshinəkii də slənə gaamə ka ənja kaa uufəshinəkii a ndzaanə nɡa goonɡa.

¹⁹ Madə kə dīi amə ha'ə, davə shiinaamə oo'i, ənji nɡa Əntanfə naamə. Ma ca, da goonɡa nə ci. Də ha'ə ndzaanaamə də mabanee ma'yanə akənjwaciikii,

²⁰ taa nɡahi kə baarii shishinaamə kaamə oo'i, tə'i ma'inə aa haamə. Aci kə palee Əntanfə ka ədzəmaamə, kə shii ci sətə caama slənə patə əsə.

²¹ Kadashinyinaakya, madə pooshi shishinaamə vii kaamə ma'inə, ka kənjaanənə naamə akənjwacii Əntanfə yadə nɡwalənə.

²² Ma patənə nɡa sətə caama kədii aciikii, ka viinə nə ci kaamə, makə dīi ci aɡi nə'utənə naamə wabənaakii, ama slənə sətə kadeesəkə ka ci.

²³ Wiinə səndə bii Əntanfə kaamə d'anə: see a vii amə goonɡa ka Uuzənaakii Yeesu Aləmasiihu, ama uufəshi. Ha'ə bii ci kaamə.

²⁴ Ma əndətə ca nə'utə sətə bii Əntanfə, ləbə nə ci ka hakii da Əntanfə. Ha'ə nə Əntanfə əsə, ləbə nə ci ka hakii da ci. Kə vii ci kaamə Malaaba Ma'yanakii. Ci ca baarii kaamə furənjə oo'i, ləbə ka hakii daamə nə Əntanfə.

4

Rəɡwatə ci ənjə a təkəe ka Ma'yanə nɡa Əntanfə da nɡa əndə daawaanə

¹ Kadashinyinaakya, madə kə fii unə kə bii əndə koonə oo'i, də baawəda nɡa Malaaba Ma'yanə cii kəya wabə, goona luuvə ka ci pii pii. Amma paaratəɡimə nɡa 'ə zəkū'i, koonə shii madə goonɡa cii kəya wabə. Aci tə'i majirakinə nɡa anabiinə lanə taa dama patə asəkə duuniya.

² Wiinə makə sətə nuuna mbee ka shiinə oo'i, də baawəda nɡa Malaaba Ma'yanə ci əndə a wabə: madə kə fii unə bii əndə oo'i, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu, ma əndətsa, də baawəda nɡa Malaaba Ma'yanə cii kəya wabə.

³ Amma, madə kə kaaree əndə ka luuvənə oo'i, əndə shiŋkinə pwayi ənji tə Yeesu, ma əndətsa, paa ci da Malaaba Ma'yanə, amma ma'yanə nɡa əndə daawaanə nɡa Aləmasiihu nəndə a ədzəməkii. Ma əndə daawaata, kə fii unə oo'i, kadə nii kəya shi. Kə uugi ci mbu'yanə əsə. Waatsə asəkə duuniya əndzə'i.

⁴ Manjeevənaakya, ma unə, manjeevənə nɡa Əntanfə nuunə. Kə mbee ngeerənə goonə ka nɡa majirakiitsa, acii ma Ma'yaatsə a ədzəmuunə, kə palee ka nɡa ənjitsə ca nə'u sətə ca kadeesəkə ka *duuniya.

⁵ Ma majirakinə nɡa anabiitsa, pooshi uushi ci təya wabə anəkii, mad'amə anə uushi'inə nɡa duuniya. Ənji duuniya a luuvə wabənati, acii nɡa duuniya nə tii.

⁶ Ma amə, manjeevənə nɡa Əntanfə naamə. Aci ha'ə, taa wu patə shii tə Əntanfə, aɡi fanə nə əndəkii taamə. Ma əndətə əntaa nɡa Əntanfə nə ci əsə, paa ci aɡi fanə taamə. Də ha'ə mbeenaamə ka shii kama kamaanə nɡa Ma'yanə nɡa goonɡa da ma'yanə nɡa jirakənə.

Aɡyanə uufəshinə

⁷ Kadashinyinaakya, uufəshaamə, acii daga Əntanfə nə uufənə ka shinə. Ma əndətə ca uufə ənja, uuzənə nɡa Əntanfə nə ci. Kə shii ci tə Əntanfə əsə.

⁸ Taa wu nə əndə pooshi ka uufəshinə, mashiimə ci tə Əntanfə. Aci taa mi patə ci Əntanfə a da, putə nɡa uufənə.

⁹ Wiinə makə səndə baarii Əntanfə uufənaakii taamə furənjə: kə sləkəe ci ka Uuzənaakii rənjwə dyanə asəkə duuniya, kaama shii upaa əpinə nɡa ca'ə ndənjwə ndənjwə daciikii.

¹⁰ Wiinə uufənə nɡa tantanyinə: ma uufənə nɡa tantanyinə, əntaa tsarə ətə caama uufə tə Əntanfə, amma tsarə ətə uu'i ci taamə, ca sləkəe ka Uuzənaakii, Uuzənaakii a əntəgi kaa Əntanfə a tifyagi 'waslyakəənə gaamə daciikii.

¹¹ Kadashinyinaakya, makə kə uu'i Əntanfə taamə lanə, amə maa, uufəshaamə ha'ə.

¹² Pooshi əndə sha nee ka Əntanfə. Amma, maa kə uufəshaamə, ləbə ka hakii daamə nə ci. Patənə nɡa uufənaakii əsə, tə'i asəkə ədzəmaamə.

3:18 3:18 Yak. 2.15-17. 3:21 3:21 2.28. 3:22 3:22 Yooh. 15.16. 3:23 3:23 Yooh. 2.23; 13.34. 3:24 3:24 4.13; Yooh. 14.16; 15.5; Rooma 8.5,9,14. 4:1 4.1 2.18; Mat. 7.15; 1 Tees. 5.21. 4:2 4.2 Yooh. 1.14; Rooma 10.9; 1 Koor. 12.3. 4:3 4.3 2.18,22. 4:4 4.4 5.5. 4:5 4.5 Yooh. 3.31. 4:6 4.6 2.4; 3.1; Yooh. 8.47; 18.37. 4:8 4.8 4.16. 4:9 4.9-10 Yooh. 3.16. 4:10 4.10 2.2; 3.5; Rooma 5.8,10. 4:11 4.11 3.11; 4.21; Mat. 5.44-45; 18.33; Yooh. 13.34; 2 Yooh. 5. 4:12 4.12 2.5; 4.17; Yooh. 1.18.

¹³ Kə vii Əntañfə kaamə Ma'yanaakii. Də ci shii amə ndilə ndilə oo'i, ləbə ka hakii naamə də Əntañfə. Ci boo, ləbə nə ci daamə.

¹⁴ Ma ina, kə nee inə də giniinə, ci ciina waaza ka hara ənji oo'i, kə sləkee Əntañfə ka Uzənaakii kaa ca ndzaa ka Maluu ŋga duuniya.

¹⁵ Taa wu patə bagi paŋgəraŋə oo'i, Yeesu nə *Uuzənə ŋga Əntañfə, ləbə ka hakii nə Əntañfə da əndətsa. Ci boo, ləbə nə ci da Əntañfə.

¹⁶ Kə shii amə, kə luuvaamə əsə oo'i, kə uu'i Əntañfə taamə ka shaŋə.

Taa mi patə ci Əntañfə a ɗa, putə ŋga uufənə. Ma əndətə ca ndzaanə də uufəshinə, ləbə ka hakii nə ci da Əntañfə. Əntañfə boo, ləbə ka hakii nə ci da ci.

¹⁷ Ci baarii oo'i, tə'i patənə ŋga uufənaakii a ədzəmaamə; də ha'ə naama ndzaanə də mabaneə ma'yanə saa'itə nə Əntañfə a ɗa gəŋwanə ka ənja, acii makə sətə dii Yeesu, ha'ə naamə asəkə duuniyana.

¹⁸ Pooshi i ŋgwalənə da uufənə ka ləbənə ka ha rəŋwə. Mada tə'i patənə ŋga uufənə a ədzəmə ənda, ka lakəginə nə ci ŋgwalənə. See əndətə ca gəra gəŋwanə nə ndzaanə maŋgwələkii. Acii ha'ə, ma maŋgwala, pooshi patənə ŋga uufənə a ədzəməkii.

¹⁹ Ma caama uufəshi, acii Əntañfə 'watəgi uufənə taamə.

²⁰ Mada kə bii əndə'i əndə oo'i, "Kə uu'i nyi tə Əntañfə", amma kə kaaree ci ka ndzəkəŋuci, ma əndətsa, majirakə nə ci. Acii ma əndətə pooshi ka uufənə tə ndzəkəŋuci ətə nee ci də ginəkii, paa ci da rəgwa ŋga uufənə tə Əntañfə ətə paa ci nee də ginəkii.

²¹ Wiinə səndə bii ci kaamə ɗanə: ma əndətə ca uufə tə Əntañfə, wa ca uufə tə ndzəkəŋuci.

5

*Jaalanə gaamə agyanə *duuniya*

¹ Ma əndətə luuvə oo'i, Yeesu nə Aləmasiihu, uuzənə ŋga Əntañfə nə əndəkii. Mada kə uu'i əndə tə dii ənda, agi uufənə nə ci tə uuzənaakii əsə.

² Mada agi uufənə naamə tə Əntañfə, ama nə'utə sətə cii kəya ba kaamə, də ha'ə caama shii oo'i, agi uufənə naamə tə maŋjeevənə ŋga Əntañfə.

³ Ma uufənə tə Əntañfə, ci nə nə'utənə tə sətə bii ci. Mapaleemə sətə bii ci ka ŋgeerənə gaamə də zəzəkəənə,

⁴ acii taa wu nə uuzənə ŋga Əntañfə, ka jaalanə nə ci agyanə duuniya. Ma səndə ca kavə taamə ka jaalanə, ci nə vii gooŋga gaamə ka Yeesu.

⁵ Ma əndə jaalanə agyanə duuniya, see əndətə vii gooŋga oo'i, Yeesu nə *Uuzənə ŋga Əntañfə.

*Seedanə agyanə Yeesu *Aləmasiihu*

⁶ Ma Yeesu Aləmasiihu, kə shi ci aasəkə duuniya, ənjə a ɗa ka ci bapətişəma də ma'inə, ənjə a bələgi tə ci, idənaakii a əjigi. Əntaa wata ɗa ka ci bapətişəma də ma'inə, amma kə bələgi ənji tə ci, idənaakii a əjigi. Malaaba Ma'yanə baarii kaamə ətsə oo'i, ma uushi'iitsa, gooŋga. Əndə gooŋga nə Malaaba Ma'yanə əsə.

⁷ Makkə nə seedawiinə.

⁸ Waatoo, Malaaba Ma'yanə da ma'inə ŋga bapətişəma da idənaakii ətə əjigi ci ka putə gaamə. Ma uushi'iitsə makkə, ka ma rəŋwə nə tii patə.

⁹ Mada bii hara ənji sətə nee tii, agi luuvənə naamə. Sakwa ŋga Əntañfə dii ətə palee wabənaakii ka ŋga ənji shiŋkinə də ŋgeerəna? Ma ca, kə wabi ci agyanə Uzənaakii əsə.

¹⁰ Ma əndətə vii gooŋga ka Uzəənə ŋga Əntañfə, tə'i ci da wabəətsə a ədzəməkii. Amma, ma əndətə maluuwəmə wabənə ŋga Əntañfə, kə zhi'wee ci ka Əntañfə ka majiraka, acii maluuwəmə ci sətə bii ci agyanə Uzənaakii.

¹¹ Wiinə wabənə ŋga Əntañfə kaamə: kə vii ci kaamə əpinə ŋga ha'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ma əpinəkii, daci Uzənaakii shi kaamə.

¹² Ma əndətə ləbə da Uzəənə ŋga Əntañfə, tə'i ci da əpiitsa. Amma, ma əndətə paa ci ləbə da ci, pooshi ci da əpinəkii.

Muudinə ŋga wabənə

4:13 4.13 3.24. 4:14 4.14 Yooh. 15.27. 4:15 4.15 2.23. 4:16 4.16 4.8-10; Yooh. 15.5. 4:17 4.17 2.28; 4.12. 4:20 4.20 2.9. 4:21 4.21 4.11; Mat. 22.34-40. 5:1 5.1 1 Piita 1.22-23. 5:3 5.3 2.5; Dzək. 30.11; Mat. 11.30. 5:4 5.4 Yooh. 16.33. 5:5 5.5 4.4; Rooma 8.37. 5:6 5.6 Yooh. 16.13; 19.34. 5:7 5.7-9 Yooh. 5.36-37. 5:10 5.10 Rooma 8.16; Gal. 4.6. 5:11 5.11 Yooh. 3.16-18. 5:12 5.12 Yooh. 3.36; 5.24.

¹³ Ma unə ənə vii goonğa ka Uuzənə nğa Əntanǵə, ma cii kya naahə koonə uushi'iitsa, koonə shii oo'i, tə'i unə da əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə.

¹⁴ Wiinə sətə ca vii kaamə mabanee ma'yanə akənjwacii Əntanǵə: taa mi kədii amə aciikii, madə ma sətə kədii amə aciikii, kə kadeesəkə ka ci, ka luuvənə nə ci kaamə.

¹⁵ Makə kə shii amə oo'i, taa mi patə kədii amə aciikii, agi luuvənə nə ci kaamə, kə shii amə əsə, agi viinə nə ci kaamə sətə kədii amə aciikii.

¹⁶ Madə kə nee əndə'i əndə ka ndzəkənjuci ca də 'waslyakəənə, wa ca kədii acii Əntanǵə ka putə nğa əndətsa, madə pooshi 'waslyakəənəkii mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə. Ka viinə nə Əntanǵə ka ci əpinəkii. Waatoo, ka əndətə dīi 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə. Amma, tə'i 'waslyakəənə ətə ca kavə əndə ka təkuree ka upaa əpinəkii. Mabamə nyi koonə: dəmə də'wa agyanə tsarəkii.

¹⁷ Kala məza slənə patə, 'waslyakəənə. Amma, tə'i harii tsarə nğa 'waslyakəənə ətə pooshi mbu'i bahə təkuree ka upaa əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə.

¹⁸ Kə shii amə oo'i, ma əndətə ndzaa ka uuzənə nğa Əntanǵə, paa ci ka ndzaanə ka dəadə 'waslyakəənə, acii agi nəhənə nə Uuzənə nğa Əntanǵə tə ci. Acii ha'ə pooshi *Seetanə ka ureenə ka ci. *

¹⁹ Kə shii amə oo'i, manjeevənə nğa Əntanǵə naamə. Patənə nğa ənjitə mashiimə tə Əntanǵə, acii Seetanə nə tii.

²⁰ Kə shii amə oo'i, kə shi Uuzənə nğa Əntanǵə, ca vii kaamə hanǵala nğa shiinə tə Əntanǵə Əndə goonğa. Ma amə, ləbə naamə da ci daci Uuzənaakii Yeesu Aləmasiihu. Ci nə Əntanǵə Əndə goonğa. Daciikii shi əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə.

²¹ Ya'ə manjeevənaakya, goona paslə tə uushi'iitə əntaa Əntanǵə nğa goonğa.

Bəra'inə nga ləkaləkətə nga Yoohana

¹ Wiinə ləkaləkətə ca dzə daciiki masara nga lkəliisiya. Agi nəhəpaanə nə nyi tuunə da manjeevənaaku, matadə minə daga Əntanjə. Kə uu'i nyi tuunə dərəva. Əntaa wata nyi daanəki uu'i tuunə, amma da i patənə nga ənjitə shii goonjgaanə nga Əntanjə.

² Ma uufənaaki tuunə, acii tə'i goonjgaanəkii a ədzəmaamə. Ka ndzaanə nə goonjgaanəkii a ədzəmaamə əsə ka ca'ə ndəjwə ndəjwə.

³ Ma Əntanjə Dəsənaamə da Yeesu Aləmasiihu Uuzənaakii, ka viinə nə tii kaamə pwapoonə, təya dā kaamə nga'aanə, təya vii kaamə ndzaanə jamə. Ma uushi'iitə patə, ka ndzaanə nə tii a ədzəmaamə, amə ənə ca nə'u goonjgaanə nga Əntanjə, ama uufəshi.

Wabənə agyanə uufəshinə

⁴ Yoo, kə fii nyi moodasəkə ka shanjə makə lapaa nyi hara manjeevənaaku, agi nə'utə goonja nga Əntanjə nə tii, makə sətə bii Dəsənaamə kaamə.

⁵ Mīna, ma səndə banəki ka hə, uufəshaamə. Ma wabənə cii kya naahə ka hə, əntaa kurakii; amma kə fii amə wabənəkii daga ka saa'itə 'watəgyaamə fa wabənə nga Əntanjə.

⁶ Ma uufənə makə sətə bii Əntanjə, ci nə nə'utənə wabənaakii. Ma wabənə nga Əntanjə ətə fii amə daga ka 'watəginə, ci ca ba kaamə kaama ndzaanə agi uufəshinə.

⁷ Ma cii kya ba ha'ə, acii tə'i majirakinə lanə taa dama patə asəkə duuniya. Ma təya, maluuvmə tii oo'i, əndə shirjkinə pwayi ənji tə Yeesu Aləmasiihu. Tsarə nga ənjitə nə majirakinəkii. Tii nə ənji daawaanə nga Aləmasiihu.

⁸ Acii ha'ə, nəhəmə noonə na, koona shii upaa patənə nga shikwa nga slənə goonə. Madā pooshi ha'ə, kə əteenə nuunə ka shikwakii.

⁹ Ma əndətə pooshi kəjaanə agyanə dzəgunənə nga Aləmasiihu tanə, amma ca tsəkəvə naakii, paa ci ləbə da Əntanjə. Ma əndətə kəjaanə agyanə dzəgunənəkii, ci nəndə ləbə da Əntanjə Dəsənaamə da Uuzənaakii.

¹⁰ Acii ha'ə, madā kə gi əndə aa hoonə, ca dzəgunə əndə'i uushi pamə ətə madzəmə mbərə mbərə da dzəgunətsa, goona luu tə ci aa hoonə aasii. Taa "Usa da shinə", goona ba ka ci.

¹¹ Acii taa wu bii ka ci "Usa da shinə", kə libə ci da ci agi məza slənaakii.

Muudinə nga wabənə

¹² Tə'i hara uushi'inə bəzəkii cii kya moə banə koonə, amma paa nyi ka naahənə koonə də naahə naahə. Acii agi dā aniya nə nyi nga dzənə aa hoonə, nya wabə doonə ma da ma, kaama shii ndzaanə ka moodasəkə ka shanjə.

¹³ Kə nəhəpaa manjeevənə nga cikəju tə hə. Ki maa, matadəkii nga Əntanjə nə ki.

Makkənə ɲga ləkələkətə ɲga Yoohana

1-2 Wiinə ləkələkətə ca dzə daciiki masara ɲga Ikəliisiya ka hə guvaki Gayusə. Kadashinaaki nə hə dərəva. Agi dfanə nə nyi də'wa kaa ha ndzaanə agi jamənə, shishinəku a ndzaanə jamə əsə makə sətə dīi ədzəməku jamə akəɲwacii Əntaɲfə.

³ Kə shi hara əɲji nə'unə aa hanə, təya ba ka nyi makə sətə cii kwa nə'u gooɲgaanə də patənə ɲga ədzəməku. Makə fii nyi ha'ə, kə dīi nyi moodasəkə ka shaɲə də ndzaanaaku agi gooɲgaanə ɲga Əntaɲfə taa guci patə.

⁴ Pooshi uushi palee də dfa ka nyi moodasəkə makə fanə oo'i, agi nə'u gooɲgaanə ɲga Əntaɲfə nə manjeevənaaki.

Kuyiriinə ɲga Yoohana tə Gayusə

⁵ Kadashinaakya, kə nee nyi, əndə gooɲga nə hə agi patənə ɲga slənaaku ka əɲji nə'unə, taa ɲgahi mu'uminə nə hara əɲji agitii.

⁶ Ma əɲjitə cakə hə tə tii, makə shi tii aa hanə, kə wabi tii akəɲwacii Ikəliisiya agyanə uufənaaku. Tuutətə'a, tsakuu tə tii makə sətə kadeesəkə ka Əntaɲfə, kaa təya dzə aakəɲwə agi wiigi'inatii.

⁷ Acii, ma ma'i əɲjitsə ka wiigi'inə, kaa təya slənə ka Yeesu Aləmasiihu. Maluuvəmə tii luu uushi acii əɲjitə əntaa əɲji nə'unə.

⁸ Acii ha'ə, ma amə əɲji nə'unə, ɲga'ə maa cakaamə tə tsarə ɲga əɲjitsə də uushi'inə, kaama ndzaa ka guvii-slənati agi waaza gooɲgaanə ɲga Əntaɲfə.

Diyatərifisə da Dimitəriya

⁹ Kə nyaahə nyi magusə ləkələkətə ka Ikəliisiya. Amma, ma Diyatərifisə, maluuvəmə ci kaa ca fa wabənaaki, acii kə mwayi ci gawuunə.

¹⁰ Acii ha'ə, madə kə gi nyi aa hoonə, ka pukəginə nə nyi ba'akii, nya baabagi bwaya uushi'iitə cii kəya jaarakə aashiinə. Əntaa wata ətsə cii kəya dfaadə. Ha'ə maa, agi kaareenə nə ci ka luu mu'umuunə ɲga mu'uminə əɲji nə'unə, ca təɲagi tə əɲjitə ca moo luu mu'umuunatii, ca lakəgi tə tii asəkə Ikəliisiya əsə.

¹¹ Kadashinaakya, ga ha nə'u rəgwa ɲga slənə bwaya bwayaanə, amma nə'u rəgwa ɲga slənə ɲga'aanə. Ma əndətə ca slənə ɲga'aanə, uuzənə ɲga Əntaɲfə nə ci. Amma, ma əndətə ca slənə bwaya bwayaanə, mashiimə ci tə Əntaɲfə.

¹² Ma Dimitəriya, əɲji patə ca dəla də ci oo'i, agi slənətənə nə ci ɲga'ə. ɲga'aanə ɲga slənəakii ca baarii oo'i, agi nə'utənə nə ci gooɲgaanə ɲga Əntaɲfə agi taa mi patə cii kəya dfa. Inə maa, kə bii inə koonə oo'i, ɲga'ə nə slənəakii. Kə shii unə boo, gooɲga nə wabənə geenə.

Muudinə ɲga wabənə

¹³ Tə'i uushi'inə laɲə cii kya moo banə ka hə, amma paa nyi ka moonə nya naahə ka hə də naahə naahə.

¹⁴ Acii kə kii nyi nə ɲga dzənə aabiiku kədəhə, aɲwa wabə ma da ma.

¹⁵ Wa Əntaɲfə a vii ka hə ndzaanə jamə. Kə nəhəpaa guviinaaɲwə tə hə. Nəhəpaa tə guviinaaɲwə patə ka ləmə ka ləmə.

Ləkaləkatə ŋga Yahuda

¹ Wiinə ləkaləkatə ca dzə daciiki Yahuda, ndzəkəŋuci Yakubu. Ma nya, əndə slənə ŋga Yeesu *Aləmasiihu nə nyi. Agi naahənə nə nyi koonə, əŋjitə 'wii Əntanjə tuuna, una ndzaanə agi uudənə ŋga Əntanjə Dəsənaamə, Yeesu Aləmasiihu a dzə də nəhənə tuunə.

² Wa Əntanjə a da koonə ŋga'əənə, ca vii koonə ndzaanə jamə da uudənə a ədzəmuunə aakəŋwa aakəŋwa.

Maliminə ŋga jirakənə

³ Kadashinyinaakya, kə dīi nyi aniya ka shaŋə kaa nya naahə koonə agyanə luupaanə ənə upaa amə patə. Amma ma nee nyi, gədfə wa nya naahə koonə kaa nya kədii tuunə koonə da gazhi'waanə agi wabənə ŋga Əntanjə, əŋjə a vii goonğa. Aci gahu rəŋwə baarii Əntanjə goonğaanaakii ka əŋjaakii.

⁴ Ma bii nyi ha'ə, tə'i hara əŋji ətə pooshi shii tə Əntanjə iitəgərə aahadoonə, təya da gazhi'waanə ŋga gwazee ka habara ŋga pwapoonə ŋga Əntanjə, kaa təya shii upaa rəgwa ŋga da tsarə ŋga bwaya uushi ətə kadeesəkə ka tii. Də danə ha'ə makə ətsə ci təya kaaree ka Yeesu Aləmasiihu Gawə gaamə, Slandanaamə əsə. Daga ŋukə tə'i manaahəkii asəkə ləkaləkatə makə sətə nə Əntanjə a zamagi də tii.

⁵ Taa ŋgahi kə shii unə sənə cii kya moo banə, amma ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka buurətənə koonə oo'i, ma ŋga ŋukə, kə luupaa Əntanjə tə əŋjaakii kaa təya bwasee ka hanyinə ŋga Misəra. Patə da ha'ə, ma daaba'əkii, kə zamagi ci də hara əŋji ahadatii ətə pooshi vii ka ci goonğa.

⁶ Ha'ə əsə, buurətəmə habara ŋga malaa'ikanyiitə pooshi luuvə kaa təya ndzaanə ka hatə dəkəpaa Əntanjə tə tii. Ma təya, kə bwasee tii ka hatə dəkəpaa Əntanjə tə tii. Wata ca kaalagərə tə tii aagi təkunə ruku ruku. Ma'aanəkii asəkə mahyakahyaka'ə nə tii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. See mada mbu'ya uusəratə nə Əntanjə a da gəŋwanə ka *duuniya.

⁷ Buurətəmə agyanə vəranyiinə ŋga *Sadooma da *Gwamooro da hara vəranyiitə kədə kədəhə da tii əsə. Ma əŋji ŋga vəranyiitsa, kə dzəgərə tii aagi da ajjijnəənə kama kama, təya bwasee ka rəgwa goonğa. Kə upaa tii shikwatii ŋga ndzaanə agi gunə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə. Ətsə boo, kə ndzaa ka dzalənə paŋgəraŋə ka patənə ŋga əŋja.

⁸ Ha'ə əsə nə əŋjitə iitəgərə aahadoonə. Kə sənii tii səniiənə ətə kavə tə tii ka ajjijnətə shishinətii, təya bərapaa baawəda ŋga Əntanjə, təya dzaana tə uushi'iitə dadagyə da məghərəvənə.

⁹ Mikayilu maa, ətə dīi ka gawə ŋga malaa'ikanyiinə pata, paa ci dzaanii tə *Seetanə də makii. Saa'itə pii tii da Seetanə agyanə wə ŋga Muusa, paa ci haŋətə naakii nə bahə wabə bwaya uushi aashi Seetanə. Amma wata ma bii ci ka ci, "Wa Əntanjə a dzalə tə hə." *

¹⁰ Amma ma əŋjitə ahadoonə, agi dzaananə nə tii uushi'iitə pooshi tii paaratəgi. Ma təya, makə dabiinə nə tii yadə hiima. Aci agi danə nə tii see sətə shigi a moodəfətii. Ma təya dzə də danə ha'ə makə ətsa, gəŋwanə nə tii ka əlyanə aagyanətii.

¹¹ Kə lii ŋgərə'wə tə tii, acii kə ŋgirə tii tsaasədfə ŋga Kaa'inu, kə vigi tii natii nə ka da 'waslyakəənə, kaa təya shii upaa də kwaba, makə sətə shi Balaamə a dīi. Agi danə nə tii panə da Əntanjə makə sətə shi Kooro a dīi. Aci ha'ə ka zaamaginə nə Əntanjə də tii, makə sətə shi ca zaaməgi də Kooro. †

¹² Ma agi gəshinə goonə, kə ndzaa tii makə dīinə ahadoonə. Pooshi uushi shii tii, madaamə natii nə tanə. Pooshi ayinə agitii əsə. Makə kurabiinə ətə ci mədfə a pyawərigi yadə ndzəmənə ŋga vənə nə tii. Makə ənfugiitə pooshi ka poonə taa ka saa'yatii nə tii. Makə ənfugiitə ci əŋjə a mbuudəgi nə tii, təya huurəgi hwa'ə.

¹³ Ma tii, makə ma'iitə ca ŋgərəmə əndə nə tii. Təya dəvə ka natii nə ayinə. Makə tikisanyiitə pooshi ka kəŋaanənə ka hakii nə tii. Ma təya, kə dəkəpaa Əntanjə ka tii ha agi matəku təku ha ruku ruku. Davə nii təya ndzaanə ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.

1:1 1 Mat. 13:55; Mar. 6:3.   **1:2** 2 2 Piita 1.2.   **1:3** 3 1 Tim. 1.18.   **1:4** 4-13 2 Piita 2.1-22.   **1:4** 4 Gal. 5:13; 2 Piita 2.1.   **1:5** 5 Shig. 12:51; Baan. 14:29-30; 1 Koor. 10:5; 2 Piita 1.12-13.   **1:6** 6 1 Piita 3.19-20; 2 Piita 2.4.   **1:7** 7 Wat. 19.1-24; 2 Piita 2.6.   **1:8** 8 2 Piita 2.10.   * **1:9** 9 Dzək. 34:6; Zak. 3:2; 2 Piita 2.11; Mikayilu: Səniinə 12.7.   **1:10** 10 2 Piita 2.12.   † **1:11** 11 Kaa'inu: Wat. 4.3-8; 1 Yooh. 3.12; Balaamə: Baan. 22.7,17; 1 Piita 2.15; Kooro: Baan. 16.1-34.   **1:12** 12 2 Piita 2.13,17.   **1:13** 13 Isaa. 57.20; 2 Piita 2.17.

¹⁴ Agyanə tsarə ɲga ənjitsa shi Anuuhu a wabi. Ma ca, ci nə mədɛfənə ɲga slikərənə ndzaɲənə ka Adamu. Kə bii ci, “Kadə nə Slandanə a shi da malaa'ikanyinaakii gya'ə pu'unyinə da gya'ə pu'unyinə, yadə ɓaanatənə. †

¹⁵ Ka la gəɲwanə ka patənə ɲga ənji cii kəya shi. Bwayakii ka shanɲə nə gəɲwanaakii a ndzaanə ka ɲga ənjitə pooshi nyi'u tə Əntaɲfə, acii bwayakii nə slənətə daafii tii da uushi'iitə baabii tii aashikii.”

¹⁶ Ma ənjitsa, uusəra patə nə tii ka ɲgəərə ma, taa guci patə nə tii ka ɲgəərə ma də hara ənja, təya da sətə kadɛesəkə ka shishinatii, təya hanɲətə natii na, təya da mandikəndikə wabənə ka gəpətə də ənja, kaa təya shii nə'u rəgwatii.

Wabənə ka ənji nə'unə

¹⁷ Kadashinyinaakya, ma wabəətə shi masləkee ənji ɲga Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a bii koonə oo'i kadə na da, ga ca zaanə koonə.

¹⁸ Kə ɲjii təya baaba koonə, “Ma ka muudinə ɲga duuniya, kadə nə ənjə a shigi ətə na ɲsə tuunə. Ma ənjitsa, paa tii shii tə Əntaɲfə. Agi danə nə tii sətə kadɛesəkə ka tii tanə.”

¹⁹ Tii nə ənjitə ca kira təkəshinə aahada ənja, ənji ɲga duuniyanə nə tii, pooshi tii shii Ma'yanə ɲga Əntaɲfə.

²⁰ Kadashinyinaakya, ma unə, dāmə gazhi'waanə ɲga tsakəshinə ahadoonə, koonə shii dzənə aakəɲwa də zəɲanə agi vii goɲgaanə goonə ətsə shi daciai Əntaɲfə ci saakii. Dəmə aakəɲwa də da də'wa də ɲgəerənə ɲga Malaaba Ma'yanə.

²¹ Kavəmə noonə na aagi uudənə ɲga Əntaɲfə, una gərə saa'itə nə Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu a nəhə təgunuunə gaamə, ca vii kaamə əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə.

²² Tə'i hara ənji pooshi tii ba'avə. Ma tsarə ɲga ənjitsa, nəhəmə təgunuunatii.

²³ Luupaamə hara ənji acii gunə. Ma hara ənji əsə, nəhəmə təgunuunatii. Amma una dzə də kavə na acii ga təya ɲsləgi duunə. Taa kəjeerənatii maa, mandəkii putə ɲga ajjiniənə ɲga ndzaanatii. Acii ha'ə, goona təbətə shanɲə.

Dəlaamə də Əntaɲfə

²⁴ Dəlaamə də Əntaɲfə. Ci nə əndə da baawəda ɲga nəhənə tuunə acii goona ɲsləgi gakii a rəgwa. Ka mbeenə nə ci ka ɲgərəgi koonə patənə ɲga 'waslyakənə goonə, ca kira tuunə ka ndzaanə agi ɲwanuunaakii, una ndzaanə də moodasəkə ka shanɲə.

²⁵ Dəlaamə də Əntaɲfə, acii ci daanəkii nə Slandanə agyanə taa mi patə. Ci luupaa taamə daciai Slandanaamə Yeesu Aləmasiihu. Wa ənjə a dʉunətə tə ci, ənjə a dəla də ci. Ci ca da ɲwanuunə ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə, ndzaɲənə ka 'watəginə, ka mbu'yanə ka ənshinə ka dəɲə ka muudinə. *Aamiina.

† **1:14 14** Mat. 25.31; Anuuhu: 'Wat. 5.18,21-24; Ibər. 11.5. **1:17 17 2** Piita 3.2. **1:18 18-19 2** Piita 3.3; 2 Tim. 3.1; 3.2-6. **1:20 20** Kwal. 2.7. **1:22 22 1** Tees. 5.11. **1:23 23** Zak. 3.2. **1:24 24** Fil. 1.10; 1 Tees. 5.23.

Sëniinë nga Yoohana

¹ Ma lëkalëkatëna, asëkëkii në uushi'iitë baarii* Yeesu *Alëmasiihu. Æntañfë ba'acii ka ci uushi'iitë, kaa ca baarii ka ënji në'uunë të ci të sëtë na slënë tyasë këdëhë. Ci ðii slëkee Alëmasiihu ka malaa'ikaakii, kaa ca baarii uushi'iitë ka nyi, Yoohana, ëndë slënaakii.

² Kë bagi nyi patënë nga uushi'iitë nee nyi, nya bagi makë sëtë wabi Æntañfë, nya bagi goongaanë ënë baarii Yeesu Alëmasiihu ka nyi.

³ Ændë barëkaanë në ëndëtë ca jannga wabënë nga anabaakwaanë ënë nyaahë nyi aasëkë lëkalëkatëna. Patënë nga ënjitë ca fa wabënëkii, tëya në'utë, ënji barëka në tii ësë. Acii kë uugi saa'i nga slënëngë nga uushi'iitë mbëshanë.

Nëhëpaanë ka Ikëliisiiyanyinë mëdëfë anë hanyinë nga Asiya

⁴ Wiiinë lëkalëkatë ca dzë ka Ikëliisiiyanyinë mëdëfë anë hanyinë nga Asiya. Ma lëkalëkatëna, daciiki Yoohana shigi. Wa Æntañfë a ða koonë pwaroonë, wa ca vii koonë ndzaanë jamë. Ci nëndë ëndzë'i, ci nëndë ñukë, ci ësë na shi. Ma pwaroonëkii, daciï ñunyi ma'yanë mëdëfë ca shigi ësë. Tii nëndë akëñwacii dëgëlë nga ñwanjuunaakii.

⁵ Wa Yeesu Alëmasiihu a ða koonë pwaroonë, ca vii koonë ndzaanë jamë. Ci në ëndëtë ca baarii goonnga. Të ci 'watëgi Æntañfë madëenë agi mamëëtë ënja. Ci ësë në Ñwanjwë agyanë meeminë nga duuniya patë.

Kë uu'i ci taamë, ca ëntëgi dë ëjigi idënaakii ka putë gaamë kaama shii mbërëdënë acii slënë 'waslyakëenë.

⁶ Ca kavë taamë kaama ndzaanë ka limanyinë agi ñwanjuunaakii, ama paslë të Æntañfë Dii. Wa ënjë a duunëtë të ci, ca ða ñwanjuunë nga ha'ë ndëñwë ndëñwë. *Aamiina.

⁷ Tsaamëmë! Këdëhë në ci ka shinë dagi kurabiinë. Taa wu patë, ka neenë në ci ka ci dë ginëkii. Ænjitë bëlëgi të ci maa, ka neenë në tii ka ci. Patënë nga slikerënyinë nga duuniya, ka tuunë në tii acii shinaakii. Ha'ë na ða. Aamiina.

⁸ Ma ñii Slandanë, Æntañfë Ændë baawëdë, ci saakii në nga təkëñwanë, ci ësë në nga muudinë. Ci nëndë ëndzë'i, ci nëndë ñukë, ci ësë na shi.

*Jigaginë nga *Alëmasiihu ka Yoohana*

⁹ Ma nyi Yoohana, ndzəkëñushi'inuunë në nyi. Lëbë naamë da Yeesu. Dë ha'ë ðii amë lëbë agi cibënë ca ða taamë, ama së'watë, waatoo, amë patë ënë kavë ci ka ndzaanë agi ñwanjuunaakii. Ma nya, kë wazii nyi wabënë nga Æntañfë da goongaanë ëtë baarii Yeesu. Putakii këshi ënji të nyi, ënjë a kërëgi të nyi aanë hanyinë nga Patamasë ëtë ahada ma'inë.

¹⁰ Ma ka ëndë'i uusëra alatë, kë ñgërëgi Ma'yanë nga Æntañfë të hiimaaki, kë fii nyi wabënë makë wazënë nga uutëma daba'aki.

¹¹ Ca ba, "Naahëtë sëtë nee hë, ha slëkee ka lëkalëkatëkii ka Ikëliisiiyanyinë nga vëranë mëdëfë, waatoo, Ikëliisiiya nga Afisa da nga Sëmiirëna da nga Parëgama da nga Tiyatira da nga Sarëdisë da nga Filadalëfiya da nga Lawëdikiya."

¹² Nya zë'wugi kaa nya tsaamëgi taa wu ca wabë da nyi. Wata nya nee ka uushi'inë mëdëfë nga ëndzënë ëtë ci ënjë a dzakë garëkuwanyinë davë.

¹³ Ma ahada uushi'iitë ci ënjë a dzakë garëkuwanyinë davë, kë nee nyi ka uushi pushashi da ëndë shiñkinë da i magërë kërëerënë ashikii kura'ë aa ba'ë sëdëkii. Ca anëpaa ëdzëmëkii dë gyara nga ëndzënë.

¹⁴ Talë talë makë ëmpütë këbënë në shiñkinaakii. Makë gana nga gunë në ginëkii ka bërënë.

¹⁵ Ma sëdëkii ësë, makë sëtë ci mana tibisa a bërë agi gunë në ci ka bërënë. Makë wazënë nga ñgyaaranë nga ma'inë a gëärë daba'ë vëna në uurakii ësë.

* **1:1 1.1** Æntaa sëniinë ëndë a tsëfë ñunyinë amma uushi makë sëniinë. Ma dë uura Gërika, uushi'iitë baarii Yeesu Alëmasiihu ka Yoohana. **1:1 1.1** 4.1; 22.6. **1:2 1.2** 6.9. **1:3 1.3** 14.13. **1:4 1.4** 4.5. **1:5 1.5** 2.26; 7.14; 19.15; Kwal. 1.18; Ibër. 9.14; 1 Yooh. 1.7. **1:6 1.6** 5.10; 20.4,6; 22.5; Shig. 19.6; 1 Piita 2.9. **1:7 1.7** 1.13; Dan. 7.13; Mat. 24.30; Yooh. 19.34,37; 1 Tees. 4.17. **1:8 1.8** 1.4,8; 2.8; 4.8; 11.17; 16.5; 21.6; 22.13; Shig. 3.14; Isaa. 44.6. **1:9 1.9** 22.8. **1:10 1.10** 17.3. **1:11 1.11** 4.5. **1:12 1.12** Zak. 4.2. **1:13 1.13** Dan. 7.13; 10.5. **1:14 1.14** Dan. 7.9; 10.6. **1:15 1.15** 14.2.

¹⁶ Ca kəsəpaa tikisanyinə mədəfə da ciizəmaki. Nğila purəjanə a shigi da makii. Kyakya'ə rəgwa nə nğila purəjanəkii ka idənə. Pyapıdənə makə nğa uusəra nə kənjwaciinəkii. †

¹⁷ Ma kə nee nyi ka ci, wata nya kulagi atsa səfəkii makə mantə ənda. Ca kəsətə tə nyi də ciizəmanəkii, əŋki ci ka nyi, "Ga ha nğwalə: nyi nə nğa təkənjwanə da nğa muudinə.

¹⁸ Da i əpinə nə nyi. Kə shi nya əŋki. Amma, ma əndzə'i, tə'i nyi da əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə. Tə'i nyi da baawəda agyanə wa da agyanə ha nğa ndzaanə nğa maməətə ənja.

¹⁹ Aci ha'ə, naahətə patənə nğa uushi'iitə cii kwa nee, waatoo, uushi'iitə ca slənə əndzə'i da uushi'iitə na slənə aakənjwa.

²⁰ Wiinə sətə ci uushi'iitsə nee hə a moo banə: ma tikisanyitə mədəfə ətə nee hə da ciizəmaki, tii nə malaa'ikanyinə mədəfə ətə ca nəhə İkəliisiyaninə mədəfə. Ma uushi'iitə nğa əndzənə mədəfə nğa dzakə garəkuwanyinə əsə, tii nə İkəliisiyaninə mədəfə."

2

Ləkaləkatə ka İkəliisiya nğa Afisa.

¹ Əndətə nee nyi a ba ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə İkəliisiya nğa Afisa oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə kəsəpaa tikisanyinə mədəfə da ciizəmaki, ca wiigi'i ahada uushi'inə mədəfə nğa əndzənə ətə ci ənjə a dzakə garəkuwanyinə davə.

² Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi patənə nğa ndzaanə goonə. Kə shii nyi makə sətə ndzaa unə də gazhi'waanə agi slənə goonə da sə'watənə goonə. Kə shii nyi əsə, paa unə ka vii rəgwa ka bwaya ənja, təya ndzaanə ahadoonə. Kə gəlatuunə ənjitə ca jirakə oo'i, masləkee ənjaaki nə tii, una shi ka pukəgi ba'atii oo'i, majirakinə nə tii.

³ Agi sə'watənə nuunə cibənyinə ka putaaki, pooshi unə zhaarə əsə.

⁴ Amma, tə'i uushi cuuna da pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo pooshi unə agi uudənə tə nyi ma'ə makə nğa nğukə.

⁵ Aci ha'ə, buurətəmə oo'i, ka nğutə ha sanə nğsləgyuuna? Baamə ka Əntanfə, una slənə sətə njuuna slənə nğa nğukə. Madə pooshi unə baanə, ka dzənə nə nyi aabii unə, nya dzə ka nğərəgi ha nğa dzakə də garəkuwanyinə goonə ka hatə dii ci davə.

⁶ Amma wiinə sənə cii kya dəla duunə agikii: kə bərapaa unə slənə nğa Nikoolanyinə* makə sətə bərapaa nyi slənətii əsə.

⁷ Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka İkəliisiyaninə. Ma ənjitə jaalii, ka wiinə nə nyi ka tii rəgwa nğa adə pawə nğa ənfutə ca vii əpinə agi Aləjana† nğa Əntanfə."

Ləkaləkatə ka İkəliisiya nğa Səmiirəna

⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə İkəliisiya nğa Səmiirəna oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə nğa təkənjwanə da nğa muudinə ətə shi a əntəgi, amma kə ma'i ci da i əpinə agi maməətə ənja.

⁹ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi cibə goonə, kə shii nyi ghanə goonə əsə. Amma, ma ka nyi, ənji wahə nuunə. Kə shii nyi, ma ənjitə ca jirakə oo'i, *Yahudiinə nə tii, agi wabənə nə tii bwaya uushi'inə aashuunə. Amma, ma tii, əntaa Yahudiinə nə tii. Ənji nğa *Seetanə nə tii. ‡

¹⁰ Goona nğwalə acii taa mi patə ətə na cibəe koonə. Shiimə oo'i, kadə nə Seetanə a gəlatə tuunə, ənjə a əjigərə hara ənji goonə aa furəshina, təya cibə nğa baanə pu'u. Ndzaamə da vii goonğa, taa əntənə cuuna əntə putə nğa vii goonğa goonə. Madə kə dii unə ha'ə, ka wiinə nə nyi koonə əpinə ətə pooshi ka uudənə putə nğa jaalanə goonə.

¹¹ Ma əndətə da liminə nğa fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka İkəliisiyaninə. Ma ənjitə jaalii, ka mbədənə nə tii acii kanə tə tii aagi gunə, waatoo, əntənə nğa bəra'inə. Paa ci ka əntənə ma'ə."

† **1:16 1.16** mədəfə 4.5; nğila purəjanə: 2.12; 19.15; İbər: 4.12. **1:17 1.17** 1.8; Dan. 8.17-18. **1:18 1.18** Rooma 14.9; 1 Koor. 15.3-4,25-26. **2:1 2.1** 1.16,20; Af. 1.1. **2:2 2.2** 2 Koor. 11.13; 1 Yooh. 4.1. **2:5 2.5** 2.16,22; 3.3,19.

* **2:6 2.6** Ma Nikoolanyinə, mbərə mbərə nə dzəgunənatii da nğa Balaamə. Tsaamuu 2.14. † **2:7 2.7** Əndə'i ləmə nğa ha dagyə. **2:7 2.7** 22.2,14,19; 'Wat. 2.8-9; 3.22; Əzaki. 28.13; 31.8; Mat. 13.9,43. **2:8 2.8** 1.8,18. ‡ **2:9 2.9** 2 Koor. 6.10; Yak. 2.5; Seetanə: 3.9; 2 Koor. 11.14-15. **2:10 2.10** Mat. 10.28; 1 Koor. 9.24-25. **2:11 2.11** 20.6,14; 21.8.

Ləkaləkatə ka İkəliisiya nga Parəgama

¹² Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa’ikatə ca nəhə İkəliisiya nga Parəgama oo’i:

Wiinə wabənə da ma Slanda ngıla purəjanə ətə ca idə kyakya’ə rəgwa.

¹³ Kə bii ci oo’i: Kə shii nyi hatə rii unə davə. Ma gyuunə ka ranə, asəkə giwa nga Seetanə da nwanjuunaakii. Amma patə da ha’ə pooshi unə bwasee ka vii ka nyi goongə. Taa ka saa’itə bələgi ənji tə Antipa, əndə seedaaki nga goongə, pooshi unə kaaree ka nyi. Ma ca, kə bələgi ənji tə ci ahadoonə, asəkə giwa nga Seetanə.

¹⁴ Amma, tə’i uushi’inə cuuna da pooshi dzəgərə ka nyi, waatoo tə’i hara ənji ahadoonə ca nə’u dzəgunənə nga Balaamə. Ma ca, kə dzəgunətə ci ka Balaka makə sətə kəgərə ci tə ənji *İsərayiila ka slənə ‘waslyakəonə, ca kəgərə tə tii ka adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə, təya aləhiinə əsə.

¹⁵ Ha’ə, tə’i ahadoonə ca nə’u dzəgunənə nga Nikoolanyinə.

¹⁶ Aci ha’ə, baamə kə Əntanjə. Madə pooshi, ka dzənə nə nyi aabii unə pii, nya dzə ka panə da tii də ngıla purəjanə shigi da maki.

¹⁷ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma’yanə a ba ka İkəliisiyanyinə. Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii zəmətə dəkəpaa Əntanjə dagya, nya vii ka tii mambwadada faara da i manaahə kura ləmə anəkii. Ma ləmətsa, pooshi əndə na shii, madəamə əndətə nii kya vii ka ci.” §

Ləkaləkatə ka İkəliisiya nga Tiyatira

¹⁸ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa’ikatə ca nəhə İkəliisiya nga Tiyatira oo’i:

Wiinə wabənə da ma *Uuzənə nga Əntanjə. Makə gana nga gunə nə ginəkii ka bərənə. Ma sədəkii əsə, makə mana tibisa nə ci ka bərənə.

¹⁹ Kə bii ci oo’i: Kə shii nyi slənə goonə, kə shii nyi uufənə goonə da vii goongə goonə əsə. Kə shii nyi tsəkəshinə goonə da sə’watənə goonə. Weewee, ma slənə goonə nga əna, kə palee ka nga njukə.

²⁰ Amma, tə’i uushi cuuna da pooshi dzəgərə ka nyi. Kə vii unə rəgwa ka miitə ci ənjə a ‘wa Izabyalə, kaa kya ndzaanə ahadoonə. Ma kya, agi jirakənə nə ki oo’i, ma sətə cii ta ba, da ma Əntanjə shigi. Amma saaweenə cii ta saawee ka ənjaaki də dzəgunə ka tii aləhiinə i adə zəmətə dīi ənji ka uuləminə.

²¹ Kə kapaa nyi ka ki saa’ya kaa kya baanə ka nyi. Amma paa ki ka moo bwasee ka aləhiinə.

²² Aci ha’ə, ka gwakəpaanə nə nyi tə ki ka bwanea. Ma ənjitə ca da aləhiinə da ki əsə, ka kyanə nə nyi ka tii bwaya ciba, see maa baa tii ka Əntanjə, təya bwasee ka nə’u sətə jigunyi ki ka tii.

²³ Ka bələginə nə nyi tə ənji nə’unə tə ki. Də ha’ə shiinə patənə nga İkəliisiya oo’i, nyi nəndə shii sətə a ədzəmə ənda da sətə cii kəya moo. Ka ki’itənə nə nyi taa ka wu agyuunə mbərə mbərə da slənaakii.

²⁴ Ma unə ətsə asəkə vərənə nga Tiyatira, ətə pooshi nyi’u bwaya dzəgunəətsa, madzəgunəmə unə sətə ci hara ənjə a ‘wa ‘ma’umbee haala nga Seetanə’ əsə, a ba nyi koonə: paa nyi ka kaanə koonə əndə’i slənə ma’ə.

²⁵ Ma nə uushi cuuna da: kəsətəmə tənə tənə tə sətə jigunyuunə da sətə cuuna slənə dənjə ka saa’yatə nii kya dzə.

²⁶⁻²⁸ Ma ənjitə jaalii, təya kəsəpaa slənaaki dənjə ka muudinə, ka viinə nə nyi ka tii baawəda makə sətə upaa nyi aaci Daadə, təya ndzaanə ka gayinə agyanə patənə nga slikerənyinə, təya da nwanjuunə agyanətii də zala tibisa, təya fəəsləgi tə tii makə sətə ci ənjə a fəəsləgi uuda, nya vii ka tii vooda nga pukə də ha.

²⁹ Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma’yanə a ba ka İkəliisiyanyinə.”

3*Ləkaləkatə ka İkəliisiya nga Sarədisə*

¹ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, “Naahuu ka malaa’ikatə ca nəhə İkəliisiya nga Sarədisə oo’i:

2:12 2.12 1.16. 2:14 2.14 2.20; Baan. 24.25; 25.1-3; 31.16; 2 Piita 2.15. § 2:17 2.17 Jab. 78.23-25; Yooh. 6.48-51; faara: Zak. 3.9; kura ləmə: 3.12; İsa. 62.2; 65.15. 2:18 2.18 1.14-15. 2:20 2.20 Baan. 25.1-8; 1 Meem. 16.31; 2 Meem. 9.22,30; Slənə 15.20. 2:23 2.23 22.12; İrim. 11.20. 2:25 2.25 3.11. 2:26-28 2.26-27 12.5; 19.15; Jab. 2.8-9. 3:1 3.1 1.4,16.

Wiinə wabənə da ma Əndətə da ɲunyi ma'yanə ɲga Əntarɲə mədəfə da i tikisanyinə mədəfə. Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Ma nə ənji ka nəhənə, da i əpinə nuunə, amma maməətəkii nuunə.

² Ma caamə nyi, gədamə nə slənə goonə akəɲwacii Əntarɲfwaaki. Aci ha'ə, vədəhəmə ka ɲunyi, una ənə ka hadətəgi də slənə goonə acii ga ca uudəpaə na.

³ Buurətəmə sətə jigunyuunə da sətə fii unə. Dəmə də nə'utənə, una baanə ka Əntarɲə. Madə pooshi unə və'i'hə, ka dzənə nə nyi aabii unə makə sətə ci mahərə a dzə ka hərənə, pooshi unə na shii saa'i ɲga dzənaaki.

⁴ Tə'i hara ənji ahadoonə gi'u ətə makapaamə nətii nə ka slənə 'waslyakəənə. Kadə niinə a wii ka hakii da tii da i mabwadada kəjeerənyinə aashiinə, acii kə mbu'i tii bahə dfanə ha'ə.

⁵ Ma ənjitə jaalii, ka ɲganə nə tii mabwadada kəjeerənə ha'ə makə ətsa. Paa nyi na əndzəgi ləmətii sharə əsəkə ləkaləkətətə dfi ləmə ɲga ənjitə ca upaa əpinə ɲga ca'ə ndəɲwə ndəɲwə əsəkəkii. Kadə nii kya ba akəɲwacii Daadə da malaa'ikanyinaakii oo'i, naaki nə tii. *

⁶ Ma əndətə da liminə ɲga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyaniyə."

Ləkaləkətə ka Ikəliisiya ɲga Filadaləfiya

⁷ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya ɲga Filadaləfiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Malaaba ənda, Əndə gooɲga əsə. Aciikii nə lakila ɲga makuvə ɲga ɲwanɲwə *Dawuda. Madə kə wunəgi ci, pooshi əndə mbee ka pa'əginə. Madə kə pa'əgi ci əsə, pooshi əndə mbee ka wunəginə ma'ə.

⁸ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə. Kə shii nyi, gi'u nə baawəda goonə əsə, amma kə nə'utuunə tə dzəgunənaaki, makaareemuunə ka nyi. Wiitə kə kapaa nyi makuvə furəɲə akəɲwaciiku, pooshi əndə pa'əginə.

⁹ Fatəmə! Ma ənji ɲga Seetanə, waatoo majirakiitə ca jirakə oo'i, Yahudiinə nə tii, ka kavənə nə nyi tə tii, kaa təya gərə'wə akəɲwacii unə. Davə shiinə tii oo'i, kə uu'i nyi tuunə.

¹⁰ Kə nə'utuunə wabənaaki, una kəɲaanə ndihə ndihə də sə'watənə. Aci ha'ə, ka nəhənə nə nyi tuunə acii təbətə nə ənjə a təbə tə duuniya patə ka gəlatənə də patənə ɲga ənja.

¹¹ Wanyitə ka dzənə kədəhə. Kəsətəmə təɲə təɲə tə sətə jigunyii koonə, acii ga ənjə a ləwuma shikwa goonə.

¹² Ma ənjitə jaalii, paa tii ka dzəginə sharə əsəkə maduunə kuvə ɲga Əntarɲfwaaki. Ka kavənə nə nyi tə tii ka ndzaanə ka kila əsəkəkii. Ka naahəvənə nə nyi ləmə ɲga Əntarɲfwaaki da ləmə ɲga vərənaakii aashitii. Ma vərənəkii, ci nə kura Urusaliima ətə na jima dadagyə daci Əntarɲfwaaki. Ka naahəvənə nə nyi kura ləməki aashitii əsə.

¹³ Ma əndətə da liminə ɲga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyaniyə."

Ləkaləkətə ka Ikəliisiya ɲga Lawədikiya

¹⁴ Əndətə nee nyi a ənə ka banə ka nyi, "Naahuu ka malaa'ikatə ca nəhə Ikəliisiya ɲga Lawədikiya oo'i:

Wiinə wabənə da ma Əndətə ci ənjə a 'wa *Aamiina', Əndə seeda ɲga gooɲga, pooshi jirakənə ashikii. Ci nə kilə ɲga patənə ɲga sətə ghənyi Əntarɲə.

¹⁵ Kə bii ci oo'i: Kə shii nyi slənə goonə: pooshi unə watə watsə, pooshi unə bwasee dəɲwa'ə ka nə'unə tə nyi əsə. Maci taa watə watsə nuunə taa bwaseenə dəɲwa'ə ka nə'unə tə nyi, kadə ka shiinə nə nyi sə ɲga dfanə duunə.

¹⁶ Yoo, makə dfi ci, gədamə nuunə, ka tifyaginə nə nyi tuunə əsəkə maki.

¹⁷ Wanuunə ka banə oo'i, ənji gəna nuunə, pooshi uushi ghii unə, pooshi uushi cuuna moo əsə. Asee, mashiimuunə oo'i, unə nə matəgugunəkii ka sharə, maaghiinə nuunə, moorəfəkii, dimə də purəki.

¹⁸ Wanyinə ka banə koonə, koona dərə əndzənə aciiki ətə sləwatə ənji ɲga'ə də gunə, koona ndzaanə ka ənji gəna; una dərə mabwadada kəjeerənə aciiki ka umbee də

3:3 3.3 16.15; Mat. 24.43; 1 Tees. 5.1-2. 3:4 3.4 6.11. * 3:5 3.5 Mat. 10.32; ləkaləkətə: 13.8; 17.8; 20.15; 21.27; Shig. 32.32; Jab. 69.29; Isaa. 4.3; Luka 10.20. 3:7 3.7 Isaa. 22.22; Mat. 16.19. 3:9 3.9 2.9; Isaa. 49.23; 60.14. 3:10 3.10 1.9; Luka 21.19; 1 Koor. 10.13; 2 Piita 2.9. 3:11 3.11 2.10,25; 22.7,12,20; Zak. 2.14. 3:12 3.12 2.17; 14.1; 21.2; 22.4; Əzaki. 48.35. 3:14 3.14 1.5; 19.11; Yooh. 1.3; 2 Koor. 1.20. 3:17 3.17 Hoos. 12.9; 1 Koor. 4.8.

purəkinə goonə acii ga ayinə a kəshi tuunə; una dərə kuzəka, koonə bəzəvə aa gyuunə koonə mbee ka nee ka uushi'inə.

¹⁹ Ma nya, ka ənjitə cii kya uudə cii kya wazə, nya dzalə tə tii əsə. Acii ha'ə, baamə ka Əntanjə, una nə'u tə nyi də ədzəmə rəjwə.

²⁰ Wanyinə kəjə ka dza makuva. Ma əndətə fii uuraki, ca wunəgi makuva, ka dzəgərənə nə nyi aa hakii aasii, ina adə zəmə ka hakii da i ci.

²¹ Ma ənjitə jaalii, ka viinə nə nyi ka tii rəgwa ŋga ndzaanə atanjalaki asəkə dəgələ ŋwanjuunaaki makə sətə jaalii nyi, wanyinə dasə atanjala Daadə asəkə dəgələ ŋwanjuunaakii.

²² Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa sətə ci Malaaba Ma'yanə a ba ka Ikəliisiyaninə."

4

Duunətənə tə Əntanjə gatə dadagyə

¹ Ma daba'əkii, nya tsaamə, wata nya nee ka makuve ŋga dagyə mawunəkii. Wata nya fa uura ŋga əndə ətə ca muu makə uutəma, waatoo ətə 'watəgi wabənə ka nyi. Əŋki ci ka nyi, "Ŋgirawə aa hanə kaa nya baarii ka hə sətə na slənə tyasə daba'ə ətsa."

² Pii, wata Malaaba Ma'yanə a ŋgərəgi hiimaaki. Wata nya nee ka dəgələ ŋga ŋwanjuunə dadagyə da Əndə dasə anəkii.

³ Makə ŋunyi faariinə ətə ci ənjə a 'wa yasəpa da sarədisə nə kəjwaciinəkii ka bərənə. Məŋganə a gujutə də dəgələ ŋga ŋwanjuunəkii, ca dzə də bərənə makə faara ətə ci ənjə a 'wa iməradə.

⁴ Tə'i hara dəgələnyinə ŋga ŋwanjuunə pupusərə aji ənfwadə ətə gujutəgi də dəgələ ŋga ŋwanjuunəkii. Ma asəkə dəgələnyinəkii, gayinə pupusərə aji ənfwadə ndzaanə asəkəkii. Kə ŋgii tii mambwadada kəjeerənyinə da i dara ŋwanjuunə ŋga əndzənə anətii əsə. *

⁵ Wata see pyapidənə ca dzə də shiginə anə dəgələ ŋga ŋwanjuunəkii makə pyapidənə ŋga vənə, da wazənə lanə makə dzanə ŋga vənə. Ma akəjwaciikii, tə'i garəkuyanyinə mədəfə ca hənə; waatoo tii nə ma'yanə mədəfə ŋga Əntanjə.

⁶ Ma akəjwacii dəgələ ŋga ŋwanjuutsa, tə'i uushi makə uunəvə ətə ca bərə makə dyarugala. †

Tə'i uushi'inə ənfwadə da i əpinə a matii ətə gujutə də dəgələ ŋga ŋwanjuutsa. Tə'i ginə ŋga uushi'iitə taa dama patə ashitii, daba'atii da akəjwaciitii.

⁷ Ma uushi ŋga təkəjwanə, makə livarə nə ci. Ma ŋga bəra'inə əsə, makə la nə ci. Ma kəjwaciinə ŋga makkənə ŋga uushi'iitsa, makə ŋga əndə shiŋkinə. Ma ŋga ənfwadənə, makə ŋga zhira ca ləfə nə ci.

⁸ Taa ŋgutə rəjwə aji uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, tə'i ci da bəbu'wə kuwa. Taa dama patə, tə'i ginə ashitii. Vəfə da uusərə nə tii ka ka wanyanə, yadə əpisəka, təya ba,

"Malaabakəya, malaabakəya, malaabakii
nə Slandana, Əntanjə, Əndə baawəda.

Ci nəndə ŋukə, ci nəndə əndzə'i, ci əsə na shi!"

⁹ Aji kanə nə uushi'iitə wanyanə ŋga duunətənə da kuyiriinə tə Əndətə dasə asəkə dəgələ ŋga ŋwanjuunə, ətə da i əpinə ŋga ca'ə ndəjwə ndəjwə.

¹⁰ Taa guci patə kii tii wanyanə, ma gayiitə pupusərə aji ənfwadə natii, wata təya gərə'waanə akəjwacii Əndətə dasə asəkə dəgələ ŋga ŋwanjuuta, waatoo akəjwacii Əndətə da i əpinə ŋga ca'ə ndəjwə ndəjwə, təya vii duunjuunə ka ci, təya dəədəgi dara ŋwanjuunatii akəjwacii dəgələ ŋga ŋwanjuuta, təya ba,

¹¹ "Ya'ə Əntanjə, Slandaniinə,

kə mbu'i hə bəhə duunətənə tə hə,

da dəlanə də hə, ha fa ŋwanjuunə,

acii hə dui taa mi patə,

də moonaku gənyii hə tə tii, ndzaa tii."

3:18 3.18 6.11; 16.15. 3:19 3.19 Wəb. 3.11-12; Ibər. 12.5-6. 3:20 3.20 Mat. 8.11; Yooh. 14.23. 3:21 3.21 1.6; Mat. 22.44; Ibər. 8.1. 4:2 4.2-3 5.7; Jab. 11.4; 103.19. 4:3 4.3 Əzaki. 1.26-28. * 4:4 4.4 gayinə: 5.5,8,10; 7.11,13; 11.16; 14.3; 19.4; Isaa. 24.23; mambwadada kəjeerənyinə: 6.11. 4:5 4.5 8.5; 11.19; 16.18; 17.9; Shig. 9.24; 19.16; Əzaki. 1.13-14. † 4:6 4.6 15.2; Əzaki. 1.22; uushi'inə ənfwadə: 5.6,8,11; 6.1; 7.11; 14.3; 15.7; 19.4; Əzaki. 1.5-12; 10.14. 4:8 4.8 1.17; 11.17; Isaa. 6.2-3; Əzaki. 1.18; 10.12. 4:11 4.11 'Wat. 1.1,31; Səniinə 5.9,12; 11.15,17; 12.10; 15.3-4; 19.6.

5

Mafuudə ləkaləkatə acii Əntarjə

¹ Wata nya nee ka mafuudə ləkaləkatə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə. Manaahəkii nə ba'a da səkə nğa ləkaləkatəkii. Manyi'əkii hakii mədəfə nə ma nğa ləkaləkatəkii də buka.

² Wata nya nee ka mafuunə malaa'ika, ca nğoree ka uurakii, əjki ci, "Wu mbu'i bahə əndzəgi buka a ma mafuudə ləkaləkatə, ca wunəpana?"

³ Ma nee nyi, pooshi əndə dagyə taa a duuniya taa agi ənjə agu'u ətə mbu'i bahə wunəpana mafuudə ləkaləkatəkii bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁴ Ma nyi, kə kiwə nyi ka shanjə acii pooshi ənji upaa əndətə mbu'i bahə wunəpana mafuudə ləkaləkatəkii, bahə ca tsaamətə aasəkəkii.

⁵ Wata rəjwə agi gayiitə a ba ka nyi, "Ga ha tuu, tsaamuu, wiitə Əndətə ci ənjə a 'wa 'Livarə nğa slikerənə nğa Yahuda', waatoo mafuunə jjiinə nğa *Dawuda. Ma ca, kə jaalii ci. Jaalanaakii vii ka ci baawəda nğa əndzəgi də bukatə hakii mədəfə, ca wunəpana mafuudə ləkaləkatətsa."

⁶ Ma ahadahada dəgələ nwanjuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da ahada gayiita, kə nee nyi ka *Uundzə Baga kənjə. Makə kə lagi ənji uurakii nə ci. Tə'i ci da mapə mədəfə anəkii da i ginəkii mədəfə əsə. Ma giitə mədəfə, nnyuni ma'yanə nğa Əntarjə mədəfə nə tii. Əntarjə sləkee ka tii aasəkə duuniya patə. *

⁷ Wata Uundzə Bagatə a dzə ka luu mafuudə ləkaləkatətə da ciizəma Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə.

⁸ Ma kə liwə ci, wata uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiitə pupusərə aji ənfwadə a gərə'waanə akənjwacii Uundzə Bagata. Taa wu agitii, da i kəzhimbərə aciikii, da i kwalakə nğa əndzənə aciikii əsə, pasə da i urədyə asəkəkii. Ma urədiki, ci ndzaanə ka də'wa nğa ənji nğa Əntarjə. †

⁹ Təya ka kura wanyanə, təya ba, "Kə mbu'i hə bahə nğərə mafuudə ləkaləkatə, ha əndzəgi bukatə a makii, acii kə bələgi ənji tə hə.

Də əjigi idənaaku dərəgi hə ənji ka Əntarjə taa agi nğutə slikerənə, taa nğutə uura əsə da hanyinə nğa duuniya patə,

¹⁰ ha kavə tə tii

kaa təya ndzaanə ka limanyinə agi nwanjuunaaku,

kaa təya paslə tə Əntarjə,

təya da nwanjuunə agyanə duuniya."

¹¹ Yoo, nya ənə ka tsaamənə, nya nee ka malaa'ikanyinə lanə, pooshi əndə baanatənə, təya nğutə də dəgələ nwanjuunə da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii da gayiita. ‡

¹² Ma nya fa, təya nğoree ka uuratii ka ka wanyanə, təya ba,

"Ma ha, Bagatə bələgi ənji, tə'i hə da baawəda, da waha, da shiinə, da ngeerənə.

Kə mbu'i hə bahə dəlanə də hə, ənjə a dfunətə tə hə, ənjə a kuyirii tə hə."

¹³ Ma nya fa əsə, taa nğutə uushi da i əpinə a makii dadagyə da a duuniya da agi ənjagu'u da agi uunəvənyinə, tii patə, təya ka wanyanə, təya ba,

"Dəlaamə də Əndətə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə tii da Uundzə Baga.

Dəlaamə də tii putə nğa dfununatii da baawəfatii ka ca'ə ndənjwə ndənjwə.

Kuyirii amə tə tii."

¹⁴ Wata əjki uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, "Wa ca da ha'ə." Gayiitə natii əsə, təya gərə'waanə, təya paslə tə Əntarjə da tə Uundzə Bagata.

5:1 5.1 10.2; Isaa. 29.11; Əzaki. 2.9-10; Dan. 12.4.9. 5:5 5.5 4.4; 'Wat. 49.9; Mat. 1.1; Rooma 1.3-4; Ibər. 7.14.

* 5:6 5.6 4.6-7; Uundzə Baga: 5.9,12; 6: 7.17; 12.11; 13.8; Isaa. 53.7; Irin. 11.19; Yooh. 1.29; 1 Piita 1.19; ma'yanə mədəfə: 4.5; Zak. 3.9. 5:7 5.7 4.2,9; 5.1,13; 6.16; 7.10,15; 19.4; 20.11; 21.5; 1 Meem. 22.19; Isaa. 6.1; Əzaki. 1.26-28; 10.1. † 5:8 5.8 8.3-4; Jab. 141.2; kəzhimbərə: 15.2. 5:9 5.9 4.11; 5.6; 7.9; 14.3; Jab. 96.1. 5:10 5.10 1.6.

‡ 5:11 5.11 malaa'ikanyinə: Ayb. 1.6; Dan. 7.10; Ibər. 12.22. 5:12 5.12 4.11. 5:13 5.13 Jab. 150.6; Fil. 2.10.

6

Əndzəginə nga Uundzə Baga tə bukanyinə a ma ləkaləkətə

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka Uundzə Bagata, ca əndzəgi rəjwə agi bukanyitə məd'əfə a ma ləkaləkətə. Wata, ma nya fa, rəjwə agi uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a nğgərəe ka urakii makə dzanə nğa vənə, əjki ci, "Shiwa!"

² Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mabwadafada təhwa da əndə a ba'akii. Ma əndətə, da i kwadza aciikii nə ci. Ənjə a vii ka ci dara nğa jaalanə, ca palə də jaalanə, ca dzə ka tsakə jaalanə.

³ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi bəra'inə nğa bukanyitə a ma ləkaləkətə. Wata, ma nya fa əsə, bəra'inə nğa uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, "Shiwa!"

⁴ Wata əndə'i madizə təhwə a shigi. Ma əndətə a ba'akii, kə vii ənji ka ci magərə nğila purəjanə, ənjə a vii ka ci baawədə nğa gujutə də panə asəkə duuniya, ənji shiŋkinə a bəələshinə.

⁵ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi makkənə nğa bukanyitə a ma ləkaləkətə. Wata, ma nya fa əsə, makkənə nğa uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, "Shiwa!" Ma nya tsaamə, wata nya nee ka madədəjwə təhwa. Ma əndətə a ba'akii, da i sə nğa gəla də uushi'inə aciikii nə ci.

⁶ Wata nya fa wabənə əsə makə uura nğa əndə ahada uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, ca ba, "Reeta nğa taasawa nğa səkəjwə tanə taa taasawa da reeta nğa jika tanə d'ərginə ənji də kwaba nğa ka uusərə rəjwə! Amma ga ənjə a saawee ka maara da ma'i inaba."

⁷ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi ənfwadənə nğa bukətə a ma ləkaləkətə. Wata, ma nya fa, ənfwadənə nğa uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii a ba, "Shiwa!"

⁸ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka dəfwa'a nğa təhwa. Ma əndətə a ba'akii, 'Wa' nə ləməkii. Ha nğa ndzaanə nğa maməətə ənjə a dzə də nə'unə tə ci ba'a'ə ba'a. Kə vii ənji ka tii baawədə agyanə əndə'i purəjanə rəjwə agi ənfwadə nğa duuniya ka bəələ ənji də nğila purəjanə, i də mad'əfənə, i də bwaneanyinə, i də dabanyinə nğa bilinə.

⁹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi tufənə nğa bukətə a ma ləkaləkətə. Nya tsaamə aatsa ha nğa da sataka ka Əntənjə, wata nya nee ka ma'yanyinə nğa ənjitə bəələgi ənji putə nğa waaza wabənə nğa Əntənjə, acii kə ndzaa tii ka ənji goonğa agi waazanatii.

¹⁰ Təya ka vurənə də nğeerənə, əjki tii, "Ya'ə Slandana, Maduunəkii, Malaabakii, Əndə goonğa. Ca'ə guci gəraniinə la gəjwanaaku agyanə ənji *duuniya putə nğa bələnə tiinə, ha d'a ka tii cibə kwa?"

¹¹ Wata ənjə a vii ka taa wu agitii marəma, əjki ənji ka tii, "Gəreemə gi'u zəku'i, kaa lanənə nğa ndzəkəjushi'inuunə a mbu'u, waatoo guvii-slənənyinə goonə ətə ci ənjə a bəələgi makə sətə bəələgi ənji tuunə noonə." *

¹² Uundzə Bagatə a ənə ka əndzəgi kuwanə nğa bukətə a ma ləkaləkətə. Ma nya nee, wata gəgədzənə nə hanyinə də nğeerənə, uusərə a d'agi jakə jakə makə mandə kəbənə, ləgidə əsə, ca d'agi dizə yarə makə idənə.

¹³ Kwaalyanə nə tikisanyinə aa duuniya makə poo nğa mana ənfutə gəngəzətə məd'a.

¹⁴ Səkəntənjə a fuudəgi makə ədza, ca rarə'igi. Giŋunyinə da təpurə ətə ahada uunəvə patə, pooshi tii ma'ə ka hatii nğa nğukə.

¹⁵ Ma meeminə nğa duuniya da gayinə, da gayinə nğa soojiinə, da ənji gəna, da madiğərə ənji, da patənə nğa hara ənji, maviinə da dimwanyinə patə, kə huyi tii ka umbənə aagi giŋunyinə da bürəhənyinə.

¹⁶ Təya ba ka giŋunyinə da faariinə, "Uulyaanəmə keenə, una umbəe keenə acii ga Əndətə dasə asəkə dəgələ nğawunə a nee keenə, una umbəe keenə acii cibətə nə *Uundzə Baga a d'a keenə putə nğa məbətəsəkaakii.

¹⁷ Acii kə mbu'ya bwaya uusərə nğa məbətəsəkati. Wu sanə na mbee ka sə'watəna?"

7

Ənji *Isərayiila dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə

6:2 6:2-8 19.11,14; Zak. 1.8; 6.1-7. **6:8 6:8** Irim. 14.12; Əzaki. 14.21; Hoos. 13.14. **6:9 6:9** 1.2,9; 12.11,17; 19.10; 20.4; 1 Yooh. 1.1-2. **6:10 6:10** 18.24; Jab. 13.2-3; Dzək. 32.43; Luka 18.7. * **6:11 6:11** marəma: 3.5,18; 4.4; 7.9,13; 19.8,14; Isaa. 61.10. **6:12 6:12-13** 8.5,12; 11.13,19; 16.18; Yaw. 2.10; Mat. 24.29. **6:14 6:14** 16.20; 20.11; Isaa. 34.4; İbər. 1.11-12. **6:15 6:15** Isaa. 2.10,19,21; 24.21. **6:16 6:16** 5.7; Hoos. 10.8; Luka 23.30. **6:17 6:17** Yaw. 2.11; Nahu. 1.6; Zeef. 1.14-18; Mal. 3.2.

¹ Ma daba'əkii, kə nee nyi ka malaa'ikanyinə ənfwadə kənjə kənjə, rənjwə taa ka ngutə purəjanə nga duuniya. Makəəsəkii aciitii nə mədənyinə ənfwadə nga duuniya, acii ga mədə a əgya taa aanə hanyinə taa aanə uunəvə taa ka ənfwa.

² Wata, ma nya nee, əndə'i malaa'ika a jiga da tsaanjwə da i sə nga dā də sagida nga Əntanjə mambədəkii aciikii. Ca ngəree ka uurakii, ca ba ka malaa'ikanyitə ənfwadə ətə vii Əntanjə ka tii baawəda nga cibeenə ka duuniya da uunəva,

³ əŋki ci ka tii, "Goona cibee ka duuniya i uunəva taa ənfuginə zəku'i, see ma daadaviinə sagida aakənjwacii ənji nə'unə tə Əntanjə gaamə."

⁴ Wata ənjə a ba ka nyi oo'i, ma lajənə nga ənjitə dīi ənji sagida aakənjwacii, dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. Aji slikerənyinə pu'u aji bəra'i nga ənji Isərayiila shigi tii.

⁵ Waatoo, kə dīi ənji sagida ka ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Yahuda; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Ruubinə; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Gada;

⁶ ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Asarə; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Nafətəlima; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Manasa;

⁷ ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Simiyoone; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga *Leewi; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Isakara;

⁸ ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Zabuloone; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Yusufu; ənji dəbu'u pu'u aji bəra'i aji slikerənə nga Beejaminə əsə.

⁹ Ma daba'əkii, ma nya tsaamə, wata nya nee ka dabaala, pooshi baanatənə acii lajənətii. Taa ngutə slikerənə patə, davə nə tii, uuranynə da hanyinə nga duuniya patə, davə nə tii. Kənjə kənjə nə tii patə akənjwacii dəgələ nwanjuunə da akənjwacii Uundzə Bagata. Taa wu aji ənjita, da i marəma ashikii nə ci, taa wu da i ba nga slifa aciikii əsə, ka dəlaginə də Əntanjə.

¹⁰ Təya ngəree ka uratii, təya ba, "Kə kuyirii inə tə Əntanjə.

Dasə nə ci asəkə dəgələ nwanjuunə.

Kə kuyirii inə tə *Uundzə Baga əsə, acii daciitii shi luupaanə."

¹¹ Patənə nga malaa'ikanyitə gunutə də dəgələ nwanjuunə kənjə kənjə, da gayiita da i uushi'iitə ənfwadə da i əpinətii, təya gərə'waanə akənjwacii dəgələ nwanjuunə, təya paslə tə Əntanjə,

¹² təya ba, "Aamiina. Nga Əntanjə gaamə nə shiinə, da gawuunə, da baawəda. Kuyirii amə tə ci, ama dəla də ci, ama duunətə tə ci nga ha'ə ndənjwə ndənjwə. Aamiina."

¹³ Wata rənjwə aji gayiitə a ləgwa ka nyi, əŋki ci, "I wu sanə nə ənjitsə da i marəma ashitəya? Dama shi təya?"

¹⁴ Nya ba ka ci, "Mashiimə nyi dīi gawaaki, see hə shii." Əŋki ci ka nyi, "Ma ənjitsa, tii sə'watə bwaya ngərə'wa, təya kubəgi marəmənyinatii də idənə nga *Uundzə Baga, ca ənəgi tyaslyasly.

¹⁵ Ci dīi tii kənjə kənjə akənjwacii dəgələ *nwanjuunə nga Əntanjə, təya paslə tə ci vədə da uusərə asəkə kuvaakii. Ma Əndətsə dasə asəkə dəgələ nwanjuunə, ka nəhənə nə ci tə tii.

¹⁶ Pooshi mədəfənə taa ma'igiirənə na dā tə tii ma'ə, pooshi uusərə na ətsa tə tii ma'ə, pooshi matsəfəha əsə.

¹⁷ Acii ma Uundzə Bagatə ənə ka əndəgi mədəfənə nga bukatə a ma ləkaləkətəta. Wata dza'ə shikə shikə ənjə a zavə dadagyə nga reeta nga tibisa. Kadə nə Əntanjə a taadəgi ka tii kiinə agitii." *

8

*Əndzəginə nga *Uundzə Baga mədəfənə nga buka a ma ləkaləkətə*

¹ Uundzə Bagatə a ənə ka əndəgi mədəfənə nga bukatə a ma ləkaləkətəta. Wata dza'ə shikə shikə ənjə a zavə dadagyə nga reeta nga tibisa.

² Wata nya nee ka malaa'ikanyinə mədəfə. Tii nəndə kənjə kənjə akənjwacii Əntanjə. Ənjə a vii ka tii uutəmanyinə mədəfə. *

7:1 7.1 9.14-15; Irim. 49.36; Dan. 7.2. 7:3 7.3 9.4; 14.1,3; 22.4; Əzaki. 9.4.6. 7:4 7.4-8 14.1,3; 21.12-13. 7:9 7.9 5.9; 6.11; Leew. 23.40. 7:10 7.10 5.7. 7:11 7.11 4.4.6. 7:12 7.12 4.11. 7:13 7.13 6.11; 7.9. 7:14 7.14 1.5; 22.14; Jab. 51.9; Dan. 12.1; Mat. 24.21. 7:15 7.15 21.3. 7:16 7.16 Isaa. 49.10. * 7:17 7.17 5.6; 21.6; Yooh. 10.10,11; Əzaki. 34.11-16,23-24; Kiinə: 21.4; Jab. 126.5-6; Isaa. 25.8. 8:1 8.1 Zak. 2.17; Hab. 2.20. * 8:2 8.2 uutəmanyinə: Jasa. 6.4,6; Mat. 24.31.

³ Əndə'i malaa'ika a shi da i kwalakə nga əndzənə aciikii nga dəzə də urədyə. Ca shi, ca kənyaanə abii ha nga dā sataka ətə ghənyī ənji də əndzənə. Ənjə a vii ka ci urədyə lanə kaa ca tsakəvə aagi də'wa nga ənji nga Əntanfə patə, ca dəzə agyanə ha nga dā sataka nga əndzənə akənywacii dəgələ nwanjuunə.

⁴ Wata makiirənə nga urədita da də'wa nga ənji nga Əntanfə a dəzə aadəgyə acii malaa'ikata, ca mbu'u aakənywacii Əntanfə.

⁵ Ma daba'əkii, malaa'ikatə a ngərə kwalakə nga urədita, ca fədvə ila nga guutə anə ha nga dā sataka aasəkəkii, ca kyagərə kwalakəkii aasəkə duuniya. Wata wazənə makə dzənə nga vənə da i pyapifənə makə pyapifənə nga vənə da i gəgədzənə nga hanyinə.

Uutəmanyinə

⁶ Wata malaa'ikanyiiətə mədfə da i uutəmanyinatii a tasəka kaa təya ədə uutəmatii.

⁷ Malaa'ika nga təkənywanə a ədə uutəmaakii: pii wata laarənyinə da gunə gwazə da idəna ca əja aanə duuniya. Wata purəjanə rənywə aagi makkə nga duuniya, kə ətsagi; purəjanə rənywə aagi makkə nga ənfuginə əsə, kə ətsagi; patənə nga katə'wə kuzənə, kə ətsagi.

⁸ Bəra'inə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata ənjə a ngərə uushi makə maduunə giyiwə ətə ca ətsa, ənjə a kagərə aagi uunəva. Wata purəjanə rənywə aagi makkə nga uunəvə a zhi'igi ka idəna.

⁹ Patənə nga uushi'itə da i əpinə amatii aagi uunəvətə, kə mətəgi tii. Patənə nga kumbawalənyiiətə davə əsə, kə biiyigi.

¹⁰ Makkənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata maduunə tikisa a kulyagərə dadagyə, ca dzə də hənənə makə garəkuwa. Aagyanə purəjanə rənywə aagi makkə nga gəerənyinə da gu'u ma'inə kulyagərə tikisakii.

¹¹ Ma ləmə nga tikisakii, 'Ngərəkikinə'. Wata purəjanə rənywə aagi makkə nga ma'inə a dāgi ngərəkiki. Ənji lanə mətəki acii ngərəkikinə nga ma'inəkii.

¹² Ənfwadənə nga malaa'ika a ədə uutəmaakii əsə. Wata kə gali purəjanə rənywə aagi makkə nga bərenə nga uusərə da ləgidə da nga tikisanyinə. Pooshi bərenə ka purəjanə rənywə aagi makkə nga kanə nga uusərə, ha'ə nə vəd'ə əsə.

¹³ Ma daba'əkii, nya tsaamə, nya nee ka zhira ca lədvə ağıntanfə. Ca tuu də ngeerənə, "Kawa'ə! Kawa'ə! Kawa'amə ənji duuniya! Madə kə əgi malaa'ikanyiiətə mbədaanə makə tə uutəmanyinatii, ka kulyaanənə nə cibə koonə lanə."

9

¹ Wata malaa'ika nga tufənə a ədə uutəmaakii. Ma nya tsaamə, wata nya nee ka tikisa ətə kulyagərə aa duuniya. Ənjə a vii ka ci uuzənə nga makuvə nga makurənjə gu'u nga zanə. *

² Tikisakii a wunəgi ma nga gu'ukii. Wata makiirənə a pukuyagi asəkə gu'ukii makə ətsanə nga maduunə kuva, ca əndəgi uusərə da səkəntanfə.

³ Ayiwanyinə a shigi əgi makiirənəkii aasəkə duuniya. Ənjə a vii ka tii tsarə nga baawəda nga həəhənə makə nga arədədənə.

⁴ Ənjə a ba ka tii, ga təya cibəe ka kuzənə taa ka ngutə tsarə nga ba da ənfuginə. Amma, wa təya cibəe ka ənjitə pooshi sagida nga Əntanfə akənywaciiitii tanə.

⁵ Ənjə a vii ka tii rəgwə nga cibəenə ka tii nga ləgidə tufə, amma ga təya bələgi tə tii. Ma zəmənə nga cibəkii əsə, makə ətə ci əhənə nga arədədənə a zəmə ənda.

⁶ Ma aagi ləgidətə tufə, ka alənə nə ənji shiŋkinə wa, amma paa tii ka upaanə shanə. Ka uudənə nə tii mətəginə, amma ka huyinə nə wa aciitii.

⁷ Ma ayiwanyinəkii, makə təhinə nga paginə nə tii, da i uushi makə dara əndzənə agyanətii. Makə nga ənji shiŋkinə nə kənywaciiətii əsə.

⁸ Makə shiŋkinə nga makinə nə shiŋkinatii də gərənə. Linyinətii əsə, makə ətə a ma livara.

⁹ Ma a ədzəmətii, tə'i uushi makə kərəmə nga tibisa. Makə wazənə nga mootə-təhinə lanə, təya dzə ka panə, nə bəbu'watii ka wazənə.

¹⁰ Ma gazhatii da zəmənə nga əhənətii, mbərə mbərə da nga arədədənə. Da gazhatii nə tii da baawəda nga cibəenə ka ənji nga ləgidə tufə.

8:3 8.3 5.8; Shig. 30.1,3. **8:5 8.5** 4.5; 6.12-13; Leew. 16.12; Əzaki. 10.2. **8:7 8.7-12** 9.15,18; Əzaki. 5.2,12. **8:7 8.7** Shig. 9.23-25. **8:8 8.8** 16.3-4; Shig. 7.20,21. **8:11 8.11** Irim. 8.14. **8:12 8.12** 6.12-13; Isaa. 13.10; Əzaki. 32.7-8. * **9:1 9.1** makurənjə gu'u: 11.7; 20.1; Ayb. 26.6; 28.22; Luka 8.31; 2 Piita 2.4. **9:2 9.2** Wat. 19.28; Shig. 19.18. **9:3 9.3-11** Shig. 10.12-20. **9:4 9.4** 7.2-3. **9:6 9.6** Ayb. 3.21; Irim. 8.3. **9:7 9.7** Ayb. 39.19-20; Yaw. 2.4. **9:8 9.8** Yaw. 1.6. **9:9 9.9** Yaw. 2.5.

¹¹ Tə'i nwanwatii, malaa'ika nə ci. Aaciikii ba'avə ənji makurəhə gu'u nğa zanə. Ma ləməkii də uura *İbəraaniya, Abadanə. Də uura Gərikə əsə, Apooliyanə, makə banə, əndə zəginə.

¹² Ma kawa'amə nğa təkəhwanə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsə, tə'i kawa'anyinə bəra'i na shi.

¹³ Wata malaa'ika nğa kuwanə a ədə uutəmaakii. Ma nya fa, wata əndə'i uura a shigi danə tanğalanyinə ənfwadə nğa ha nğa da sataka, ətə ghənyi ənji də əndzənə akəhəwacii Əntanfə.

¹⁴ Uurakii a ba ka kuwanə nğa malaa'ikata, əhki ci, "Kapaa tə malaa'ikanyitə ənfwadə ətə shi ənjə a anəgi tə tii a gəərə Ufəratisa."

¹⁵ Wata kuwanə nğa malaa'ikatə a kapaa tə tii. Ma təya, kə tasəkapaa ənji tə tii ka slənənə agi saa'ita, waatoo, agi tibisəta nğa uusərata nğa ləgidəta da nğa fəzəta. Ma slənətii, bəələginə tə patənə nğa purəhanə rəhəwə agi makkə nğa ənja.

¹⁶ Wata soojiinə a shi a ba'a təhinə. Kə bii ənji ka nyi lañənətii: miliyoonə gya'ə bəra'i.

¹⁷ Wiinə makə sətə nee nyi ka təhinə da ənjitə a ba'atii agi uushi'iitə bəarii ənji ka nyi: ma ənjitə a ba'a təhinəkii, tə'i kərəmə nğa tibisa a ədzəmətii dizə makə gunə da shigəna da shishima shishima. Ma nə nğa təhinəkii, makə nğa livarənyinə. Gunə da makiirənə da baruuda ətə ca tsakə iza'unə ca bujika da matii.

¹⁸ Də ha'ə bəələgi ənji tə purəhanə rəhəwə agi makkə nğa ənja, waatoo, də guuta da makiiriita da baruudətə ca bujika a ma təhiita.

¹⁹ Aci da matii da da gazhatii nə baawəda nğa təhinəkii. Ma gazhatii, makə nğa rəhunə da nəkii nə tii. Də ci ci təya iidə ənja.

²⁰ Ma ənjitə mbədaanə ətə məbələgimə uushi'iitə tə tii, pooshi tii baanə ka Əntanfə. Paa tii bwasee ka bwaya slənətii. Mabwaseemə tii ka paslə ginaajinyinə da uuləminə nğa əndzənə taa nğa nğutə tsarə nğa tibisa taa nğa faara taa nğa ənfwa. Ma uushi'iitə cii təya paslə, paa tii ka nee ka uushi'inə, paa tii ka fa uushi'inə, paa tii ka mbee ka wiinə əsə.

²¹ Ma ənjitsa, pooshi tii baanə ka Əntanfə, paa tii bwasee ka bəələhiinə da daada sə nğa hiila, paa tii bwasee ka aləhiinə da hərənə əsə.

10

Malaa'ika da uundzə ləkaləkatə aciikii

¹ Ma daba'əkii, nya nee ka əndə'i maduunə malaa'ika ca jima dagintanfə da i kurabiinə ashikii da i mənğyanə anəkii. Makə uusəra nə kəhəwaciinəkii ka bərənə. Makə ənfwə nğa gunə nə shiranəkii əsə.

² Tə'i uundzə ləkaləkatə mawunəkii aciikii. Ca ka sədə ciizəmanəkii anə uunəva. Ma sədə madzənəkii əsə, anə hanyinə.

³ Ca nğəree ka uurakii, ca 'wa makə tuunə nğa livara. Wata dzanə nğa vənə mədəfə a muu.

⁴ Makə muyi tii, ma ətsə kaa nya naahə, wata ma nya fa, əndə a wəbya da nyi dadəgyə. Əhki ci ka nyi, "Ga ha naahə sətə bii dzanə nğa vənə mədəfə, wa ca ndzaa ma'umbeekii."

⁵ Wata malaa'ikatə kəhaanə anə uunəva da anə hanyinə a madəe ka ciinəkii nğa ciizəmanə aadəgyə,

⁶ ca jidəgi də ləmə nğa Əntanfə ətə da i əpinə nğa ca'ə ndəhəwə ndəhəwə. Ci tagii ha dadəgyə da ha a panə da uunəva da i uushi'iitə asəkətii patə. Malaa'ikakii a ba, "Pooshi səkəpaanə ma'ə!

⁷ Ma saa'itə nə mədəfənə nğa malaa'ika a ədə uutəmaakii, saa'ikii nə Əntanfə a uudəpaa aniya nğa ma'umbee uushaakii makə sətə bii ci ka lyawarənaakii, waatoo anabiinaakii."

⁸ Wata uuratə fii nyi ca wəbə da nyi dadəgyə a anə ka banə ka nyi, "Duu, luuwu mawunə ləkaləkatətə aci malaa'ikatə kəhəwə anə uunəva da anə hanyinə."

⁹ Nya dzə aabii malaa'ikata, nya ba ka ci, "Vii ka nyi uundzə ləkaləkatətə." Əhki ci ka nyi, "Nğəruu, ha tsəbəgi. Ma a maku, ka fanə nə hə ndikə ndikə makə moozəna. Amma ka hwarakəginə a səkəku."

¹⁰ Nya luu uundzə ləkaləkatətə aciikii, nya tsəbəgi. Ma nya fa, ndikə ndikə makə moozəna. Amma, makə ndagərə nyi, ma nya fa, kə hwarakəgi a səkəki.

9:13 9:13 8.3; Shig. 30.1-3. 9:14 9:14 7.1; Dzək. 1.7. 9:15 9:15 8.7-12. 9:17 9:17 Ayb. 41.10-12. 9:20 9:20-21 16.9; Shig. 20.13-15. 9:20 9:20 Dan. 5.4,23; Jab. 135.15-17; Isaa. 44.9-20. 10:1 10:1 4.3. 10:2 10:2 5.1; 10.8. 10:3 10:3 Irim. 25.30-31; Hoos. 11.10. 10:6 10:6 Jab. 146.6; Dan. 12.7; Slənə 4.24. 10:7 10:7 22.6; Irim. 25.4; Am. 3.7-8. 10:8 10:8-10 Əzaki. 2.8-3.3.

¹¹ Əŋki ənji ka nyi əsə, “Tyasə, ka ənənə nə hə ka də anabaakwaanə agyanə hanyinə da slikərənyinə da uuranyinə laŋə da agyanə meeminə laŋə.”

11

Seedawanyinə ŋga Əntaŋfə bəra'i

¹ Wata ənjə a vii ka nyi uushi makə zala ŋga gəla də uushi'inə. Əŋki ənji ka nyi, “Mađətə, duu, ha gəlatə mađuunə kuvə ŋga Əntaŋfə da ha ŋga də sataka, ha baanatə tə ənjitə ca paslə tə Əntaŋfə asəkəkii.

² Amma ga ha gəla da i babara ŋga ba'a ŋga kuvəkii, acii kə vii ənji babarakii ka ənjitə mashiimə tə Əntaŋfə. Kadə nə təya wiigi'itə vəranə ŋga Əntaŋfə ŋga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i.*

³ Kadə nii kya sləkəe ka seedawanyinaaki bəra'i da i kəjeerənə təguunə ashitii, təya də anabaakwaanə agi baanə dəbu'u rəŋwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə.”

⁴ Ma seedawanyiiitsa, kəŋə kəŋə nə tii akəŋwacii Slandanə ŋga duuniya. Tii nə ənfwə zayitunə bəra'i da garəkuwanyinə bəra'i.

⁵ Patənə ŋga ənjitə mwayi cibeenə ka tii, ka shiginə nə gunə a ma seedawanyiiitsa, təya zamagi də ənji daawaanatii. Də ha'ə bəələginə tii tə ənjitə ca moo cibeenə ka tii.

⁶ Tə'i tii da baawəda ŋga təŋagi vənə ka ndzəmənə agi saayətə ci təya də anabaakwaanatii. Tə'i tii da baawəda əsə ŋga zə'wee ka ma'inə ka idana. Tə'i tii əsə da baawəda ŋga kyaanə ka duuniya taa ŋgutə tsarə ŋga bwaya uushi patə ka saayətə ci təya moo.

⁷ Mađa kə uudəpa a tii slənatii, ka shiginə nə daba asəkə makurəŋə gu'u ŋga zanə, ca pa da tii, ca mbee ka tii, ca bəələgi tə tii.

⁸ Kadə nə ənjə a bwasee ka wunyinatii anə rəgwa asəkə mađuunə vəranə. Də wabənə asəkə wabənə ike ənji ləmə ŋga vəranəkii, waatoo *Sadooma taa Misəra. Davə gwa'avə ənji tə Slandanətii. †

⁹ Ənji ŋga hanyinə da uuranyinə kama kama da slikərənyinə kama kama na tsaamə watii ŋga baanə makkə da reeta. Pooshi ənji na kapaa rəgwa, ənjə a ŋgəđəgi tə tii.

¹⁰ Kadə nə ənji *duuniya a də moodasəkə putə ŋga məətənə ŋga anabiitə bəra'i, acii ma təya, kə kira tii ka tii ciba. Putə ŋga məətənətii nə təya də kumənə, təya viishi uushi'inə ahadatii.

¹¹ Ma daba'a baanə makkə da reeta, əpinə a shi da ma Əntaŋfə, ca dzəgərə aa matii, təya mađətə. Patənə ŋga ənjitə nee ka tii, ka ŋgwaləginə nə tii ka shaŋə.

¹² Wata anabiitə bəra'i a fa wabənə dadagyə. Ca ba ka tii də ŋgeerənə, “Ŋgiramə aa hanə!” Ənji daawaanatii a tsaamə tə tii, təya ndərə aadagyə agi məzhidəkwyaminə.

¹³ Ma ka saai'ta, kadə nə bwaya gəgədzənə ŋga duuniya a də. Purəjanə rəŋwə agi pu'u ŋga vəranəkii na waalagi, ənji dəbu'u məđəfə na məətə agi gəgədzənə ŋga hanyinəkii. Mbədaanə ŋga ənjə a ŋgwaləgi ka shaŋə, təya dəla də Əntaŋfə ŋga dadagyə.

¹⁴ Ma kawa'amə ŋga bəra'inə, kə dzəgi. Ma daba'ə ətsa, ka shine nə kawa'amə ŋga makkənə pii.

Məđəfənə ŋga uutəma

¹⁵ Məđəfənə ŋga malaa'ika a ədə uutəmaakii. Wata nya fa uuranyinə dadagyə, təya ba də ŋgeerənə, əŋki tii, “Ma baawəda ŋga də ŋwanjuunə agyanə duuniya, acii Slandanaamə da Matadəkəyaaakii. Ka dfanə nə ci ŋwanjuunə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

¹⁶ Wata gayiitə pupusərə aji ənfwadə ətə dasə dasə asəkə dəgələ ŋwanjuunatii akəŋwacii Əntaŋfə, təya gərə'waanə akəŋwacii Əntaŋfə ka paslənə tə ci,

¹⁷ təya ba,
“Slandaniinə Əntaŋfə, Mađuunəkii,
hə nəndə əndzə'i, hə nəndə ŋukə əsə.
Kə kuyirii inə tə hə
ŋga slənənə də mađuunə baawədaaku,

11:1 11.1 21.15. * **11:2 11.2** Jab. 79.1; Luka 21.24; ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i: 12.6,14; 13.5; Dan. 7.25; 12.7.
11:4 11.4 Zak. 4.1-3,11-14; Yooh. 8.17. **11:5 11.5** 2 Meem. 1.10; Jab. 97.3; Irim. 5.14. **11:6 11.6** Shig. 7.17-19; 1 Meem. 17.1; Yak. 5.17. **11:7 11.7** 13.1-2; 17.8. † **11:8 11.8** Luka 13.33-34; Sadooma: 'Wat. 18.20; Isaa. 1.10; Əzaki. 16.46; Misəra: Shig. 3.16-19; 7.3-5. **11:10 11.10** Yooh. 16.20. **11:11 11.11** Əzaki. 37.9-10. **11:12 11.12** 2 Meem. 2.11; Slənə 1.9. **11:13 11.13** 6.12-13; Əzaki. 38.19-20. **11:15 11.15** 4.11; Shig. 15.18; Jab. 22.29-30; Dan. 2.44; 1 Koor. 15.24-28. **11:16 11.16** 4.4. **11:17 11.17** 1.8; 4.8; 15.3; 16.7; 19.6,15; 21.22; Am. 4.13; 2 Koor. 6.18.

ha da nwanjuunə.

¹⁸ Ma ənjitə pooshi agi nə'unə tə hə, kə bəzəgi səkətii.

Məbətəsəkaaku boo, kə uugi mbu'yanə,
waatoo, saa'i nğa dā gəjwanə ka maməətə ənja.

Kə mbu'ya saa'i nğa vii shikwa

ka ənji paslənə tə hə əsə, waatoo, anabiinə

da patənə nğa ənjaaku, uuji ənji

da madiigərə ənji patə ətə ca nğwalə tə hə.

Kə mbu'ya saa'i nğa zamagi də ənjitə

ca zagi də duuniya."

¹⁹ Ma daba'əkii, ənjə a wunəgi maduunə kuvə nğa Əntanjə dadəgyə, ənjə a nee ka *mbyaka da i aləkawalə nğa Əntanjə asəkəkii asəkə maduunə kuvəkii. Wata pyapidənə makə nğa vənə da i gəgədzənə nğa hanyinə da i madiigərə laara ci ənjə a nee, ənjə a fa wəzənə makə dzənə nğa vənə. †

12

Əndə'i minə da rəhunə

¹ Wata əndə'i sə nğa hurəshishinə ka şanjə a jigagi agintanjə, waatoo, tə'i minə. Uusəra nə kəjeerənətə. Anə ləgidə kii ki sədətə, da i madijənə nğa tikisanyinə pu'u aji bəra'i anətə əsə.

² Ma minəkii, də dəsəka nə ki. Agi bərakənə nə ki, kya dzə də tuunə acii zəmənə nğa pawə.

³ Əndə'i sə nğa hurəshishinə a jigagi əsə agintanjə, waatoo, tə'i əndə'i uushi makə madizə maduunə rəhunə da i nəkii mədəfə, da i mapanyinə pu'u anəkii əsə. Taa nğutə rəjwə agi nəkii ətsə mədəfə, da i dara nwanjuunə. *

⁴ Kə slyaabagərə gazhakii purəjanə rəjwə agi makkə nğa tikisanyinə agintanjə, təya kwaalyagərə aa duuniya. Rəhunəkii a kəjaanə akəjwacii miitə ca bərakə, kaa ca tsəbəgi pii tə uuzəətə cii ta poo.

⁵ Wata kya poo uundzə nğura. Ma ca, ci na dā nwanjuunə agyanə patənə nğa slikerənyinə də zala tibisa. Makə pwayi ki uuzənəkii, wata ənjə a vagi, ənjə a kərəgi ka Əntanjə aanə dəgələ nwanjuunaakii.

⁶ Minəkii natə əsə, kə huyipaa ki satə aa bilə, ka hatə hədətəgi Əntanjə ka ki. Davə kaka'ə ənji tə ki nğa baanə dəbu'u rəjwə da gya'ə bəra'i da kuwa pu'unə. †

⁷ Wata panə a həwədəgi dagyə. I Mikayilu da malaa'ikanyinaakii ca pa tə rəhuutə tii da malaa'ikanyinaakii.

⁸ Amma, wata ənjə a mbee ka rəhuutə da malaa'ikanyinaakii. Mabwaseemə ənji ka tii dadəgyə ma'ə.

⁹ Wata ənjə a kyagərə maduunə rəhuutə aa duuniya. Ci nə rəhuutə nğa nəkə nəkə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləma, "İbəlişə" taa "Seetanə". Ci ca gəpə də ənji *duuniya patə. Kə kyagərə ənji tə tii da malaa'ikanyinaakii patə aa duuniya.

¹⁰ Wata nya fa əndə'i uura ca wəbə də nğeerənə dagyə, əjki ci, †

"Kə luupaa Əntanjə taamə,

kə baarii ci nğeerənaakii da nwanjuunaakii.

Kə baarii Matədəkəyaakii baawədəakii əsə,

acii ma əndənə ca wula tə ndzəkəjushi'inaamə

akəjwacii Əntanjə vədə da uusəra,

kə kəshi ənji tə ci, ənjə a kəgərə aa panə.

¹¹ Kə jaalii ndzəkəjushi'inaamə agyanəkii §

də baawədə nğa idənə nğa Uundzə Baga

da putə nğa seedanatii agyanə goonjaanə,

təya vigi əpinatii, pooshi tii ubi wa.

¹² Acii ha'ə, wa ha dadəgyə a dā maşushinə,

wa ənji davə patə a dā maşushinə əsə!

Amma, ma duuniya da uunəva, kə kulii anətii,

11:18 11.18 19.5; Jab. 2.1-5; 110.5-6. † **11:19 11.19** 4.5; 6.12-13; 8.7; 15.5; Ayb. 38.22-23; mbyaka: 1 Meem. 8.1.6.

12:1 12.1 Isaa. 7.14; 26.17. * **12:3 12.3** rəhunə: 12.7,9,13; 13.2; 16.13; 20.2; Dan. 7.7,24. **12:4 12.4** Dan. 8.10.

12:5 12.5 19.15; Jab. 2.9. † **12:6 12.6** 1 Meem. 17.1-7; 19.5-7; Mat. 2.13; baanə 1260: 11.2. **12:7 12.7** Dan.

10.13; Yahu. 9. **12:9 12.9** 20.2; 'Wat. 3.1; Isaa. 14.12; 27.1; Luka 10.18; Yooh. 12.31. † **12:10 12.10** 4.11; 11.15;

əndənə ca wula tə ənja: Ayb. 1.9-11; Zak. 3.1. § **12:11 12.11** 6.9; Mat. 16.25; Uundzə Baga: 5.6; 1 Yooh. 2.14; 5.4.

12:12 12.12 18.20.

acii kə jiməgərə Seetanə aagitii.

Ka məbətəsəkə nə ci ka şanə, acii kə shii ci, gusə mbədaanə saa'yaakii."

¹³ Makə nee rəhuutə oo'i, kə kyagərə ənji tə ci aa duuniya, ca 'watəgi laakəənə tə miitə pwayi uundzə ŋgureta.

¹⁴ Amma ənjə a vii ka miitə bəbu'wə ŋga mađuunə zhira, kaa kya lədfəgi satə aa bilə ka hatə dīi ki davə. Davə kaka'ə ənji tə ki ŋga fəzə makkə da reeta. Jamə satə acii rəhuuta. *

¹⁵ Wata rəhuutə a vushi ma'inə da makii atsa miitə makə huyinə ŋga gəra, kaa ma'iitə a shii vaanənə tə ki.

¹⁶ Amma kə cakə hanyinə tə ki. Waatoo, kə tsagərə hanyinə kurəjə, ca ndagi ma'iitə vushi rəhuuta.

¹⁷ Wata səkə ŋga rəhuutə a bəzəgi aashi miita. Ca dzə ka panə da harii mavudətə patə. Tii ca nə'u bariya ŋga Əntanfə, təya kəsətə tənə tənə tə wabəətə baarii Yeesu ka ənja.

¹⁸ Wata rəhuutə a dzə, ca kəjaanə anə ndəra.

13

Dabanyinə bəra'i

¹ Ma daba'əkii, wata nya nee ka əndə'i daba ca shigi dāgi uunəva. Pu'u nə mapanyinə anəkii, mədfəfə nə nəkii əsə. Taa ŋgutə rəjwə aji mapanyinəkii, tə'i dara ŋwanjuunə anəkii. Taa ŋgutə rəjwə aji nənyitə mədfəfə əsə, tə'i ləmə ətə ca bərapaa tə Əntanfə ashikii. *

² Ma dabatsə nee nyi, kə pusha ci tə bwaya. Ma sədfəkii əsə, kə pushashi tə sədfə ŋga uushi makə shimədərənə. Makə ŋga livarə nə makii. Kə vii rəhuutə ka dabakii ŋgeerənaakii da ŋwanjuunaakii da mađuunə baawədaakii.

³ Ma rəjwə aji nənyinə ŋga dabatsa, tə'i mađuunə baavə davə. *Duuniya patə, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, acii pooshi dabakii əŋki acii uyikii, amma kə əmbəgi. Wata təya nə'u tə ci.

⁴ Təya paslə tə rəhuuta, acii kə vii ci ka dabatə baawədaakii. Təya paslə tə dabatə naakii əsə, təya dzə də banə, "Wu sanə nəndə makə dabatsa? Wu nəndə panə da ca?"

⁵ Ənjə a vii ka dabatsə rəgwa kaa ca mbudə naakii na, ca wabə bwaya uushi'inə aashi Əntanfə, ənjə a kapaa tə ci da baawəda ŋga d'anə ha'ə ŋga ləgidə ənfwadə pu'unə aji bəra'i. †

⁶ Ca 'watəgi dzaananə tə Əntanfə da tə ləməkii, da ha ŋga ndzaanaakii, da patənə ŋga ənjitə dadagyə.

⁷ Ənjə a vii ka ci rəgwa kaa ca pa da ənjaakii, ca mbee ka tii. Ənjə a vii ka ci baawəda ayanə taa ŋgutə slikerənə, da uura da taa ŋgutə hanyinə əsə.

⁸ Patənə ŋga ənjinə a duuniya, ka paslənə nə tii tə ci. See ənjitə nyaahə ənji ləmətīi aasəkə ləkələkatətə dīi ləmə ŋga ənjitə ca upaa əpinə ŋga ca'ə ndəjwə ndəjwə asəkəkii, tii nəndə pooshi na paslə tə ci. Ma ləkələkatətə, ŋga Uundzə Baga ətə shi ənjə a bələgi. Daga ənji ma'ə matagamə duuniya nyaahə ənji. ‡

⁹ Maa tə'i əndə da liminə ŋga fanə, wa ca fa.

¹⁰ Ma əndətə kavə ənji ka kəsənə tə ci, ka kəsənə nə ənji tə ci. Ma əndətə kavə ənji ka bələnə tə ci də ŋgila purəjanə əsə, də ŋgila purəjanə nə ənjə a bələ tə ci. Acii ha'ə, wa ənji ŋga Əntanfə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, təya dzə aakəjwa də vii goonəgati.

¹¹ Ma daba'əkii, nya ənə ka nee ka əndə'i daba ətə shigi aji hanyinə. Bəra'i nə mapa anəkii makə ŋga bəga. Makə ŋga rəhunə nə ci ka wabənə əsə.

¹² Də baawəda ŋga dabatə ŋga təkəjwanə nə ci ka slənənə akəjwaciikii əsə. Ca tsəkuvə ənji *duuniya patə ka paslənə tə dabatə ŋga təkəjwanə, waatoo ətə əmbəgi bwaya uyaakii.

¹³ Ma bəra'inə ŋga dabatsa, kə dīi ci sə ŋga hurəshishinə lanə. Ha'ə maa, kə kavə ci kaa gunə a jigəgi dadagyə, ca kulya aa duuniya. Ginə ŋga taa wu a nee.

* 12:14 12.14 fəzə makkə da reeta: 11.2. 12:17 12.17 6.9; 11.7; 13.7; Dan. 7.21. * 13:1 13.1 uunəva: Dan. 7.3; daba: 11.7; 13.11-17; 16.10; 17.3,7-13; 19.20; Dan. 7.3-8,21,25. 13:2 13.2 2 Tees. 2.9. 13:3 13.3 17.8. 13:4 13.4 Jab. 89.7. † 13:5 13.5 Dan. 7.25; ləgidə 42: 11.2. 13:6 13.6 Dan. 11.36. 13:7 13.7 12.17. ‡ 13:8 13.8 3.5; Uundzə Baga: 5.6. 13:10 13.10 14.12; Irin. 15.2; 43.11; Luka 8.15. 13:11 13.11 Mat. 7.15. 13:13 13.13 16.14; 20.8.

¹⁴ Ca gəpə də ənji asəkə duuniya də sə nga hurəshishinyinaakii ötə vii ənji ka ci rəgwa nga d'anə akəñwacii dabatə nga təkəñwanə. Ca ba ka tii, wa təya ghənətə uushi pusha tə dabatə d'əvə ənji ka ci uyi də ngila purəjanə, amma ma'ə ci da i əpinə, kaa təya d'uunətə də ci.

¹⁵ Ənjə a vii rəgwa ka bəra'inə nga dabatsa, kaa ca ədəgərə əpinə aasəkə maghənə sətə pusha tə dabatə nga təkəñwanə, kaa maghənə sətə a wabə, ca bəələgi patənə nga ənjitə pooshi ka paslənə tə ci.

¹⁶ Bəra'inə nga dabatsə a ənə ka kavə ənji patə, kaa təya d'əvə sagida nga dabakii aa ciizəmatii taa aa kəñwaciitii. Manjeevənə da masariinə, ənji gəna da maaghiinə, dimuyinə da maviinə patə, kə kavə ci tə tii tyasə, see maa d'əvə tii sagida ha'ə.

¹⁷ Mad'a pooshi əndə da sagidatsə ashikii, waatoo, ləmə nga dabatsə taa lamba nga ləməkii, pa ca d'ərə taa d'ərəmagi də uushaakii.

¹⁸ Aci ha'ə, wa ənjə a ndzaa ndihə ndihə, mashiikii. Ma əndətə da han'kala, wa ca paaratəgi sətə ci lamba nga dabatsə a moo banə. Aci lamba nga əndə shiñkinə nə lambaakii. Ma lambakii, gya'ə kuwa da kuwa pu'unə aji kuwa.

14

**Uundzə Baga da ənjaakii*

¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka Uundzə Baga kəñə anə ginwə ətə ci ənjə a 'wa *Sihiyoonə. Tə'i ənji dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə abiikii. Tii patə da i ləməkii da nga Dii manaahəkii akəñwaciitii. *

² Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, makə ngyaaranə nga ma'inə a gərə dəba'a vənə, ca wazə makə dzanə nga vənə. Ma uurakii əsə, kə fii nyi makə dza kəzhimbəra.

³ Ma ənjitə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə, kəñə kəñə nə tii akəñwacii dəgələ nga nwanjuunə nga Əntanjə da akəñwacii uushi'itə ənfwadə da i əpinətii da gayiitə. Təya ka kura wanyanə, ətə pooshi əndə ca mbee ka katənə, mad'aamə tii satii, waatoo ənjitə dəbu'u gya'ə da ənfwadə pu'unə aji ənfwadə. Tii nə ənjitə d'ərəgi Əntanjə aji ənji shiñkinə patə. †

⁴ Tii nə nguyiriitə mashimətii a baa də makinə, malaabakii nə tii. Tii ca nə'u tə Uundzə Baga taa aama gi ci patə. Tə tii pərapaa Əntanjə a duuniya aji hara ənji. Tii nə nga təkəñwanə ətə pərapaa Əntanjə a duuniya kaa təya ndzaanə ka naakii da ka Uundzə Baga.

⁵ Pooshi ənji sha fii təya jirakə. Pooshi ənji sha idəpaa uushi ashitii əsə.

Habara nga malaa'ikanyinə makkə

⁶ Wata nya nee ka əndə'i malaa'ika ca lədə agintanjə. Da i Nunyi Habara shi ci ətə pooshi ka uudənə, kaa ca baaba ka ənji duuniya, waatoo taa ka ngutə slikerənə, da uuranyinə da hanyinyinə patə.

⁷ Ca ngərəe ka uurakii, ca ba, "Ngwaləmə tə Əntanjə, una d'uunətə tə ci, acii kə mbu'ya saa'i nga la gəñwanaakii. Pəsləmə tə ci. Ci tagii ha dadagyə da duuniya da uunəva da gəərənyinə patə."

⁸ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u tə nga təkəñwanə, ca dzə də banə, əñki ci, "Kə kulii kya, kə kulii Babila, mad'uunə vəranə. Ki tsəkuvə slikerənyinə patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Ma ətsa, ci kira mabətəsəkə nga Əntanjə."

⁹ Wata əndə'i malaa'ika a nə'u əsə tə harakiitə bəra'i, ca ngərəe ka uurakii, əñki ci, "Taa wu patə ca paslə tə dabatsə da pushashinaakii, ca luuvə ənjə a naahə ka ci sagida aakəñwaciikii taa aaciikii,

¹⁰ ka gujunə nə ci da mabətəsəkə nga Əntanjə, ca sa cibə lanjə. Iza'u ka shanjə nə cibəkii a ndzaanə anəkii. Də gunə nə ənjə a cibə də ci akəñwacii malaaba malaa'ikanyinə da Uundzə Baga. Baruuda a dzə də tsəkə iza'unə nga gunəkii.

¹¹ Ma makiirənə nga guutə ci təya sa cibə agikii, ka ndərənə nə ci aadəgyə nga ca'ə ndəñwə ndəñwə. Patənə nga ənjitə ca paslə tə dabatsə da pushashinaakii, təya luu sagida nga ləməkii, pooshi tii ka upaa əpisəkə shanjə. Vədə da uusəra cibənətii."

13:15 13.15-16 14.9,11; 15.2; 16.2; 19.20; 20.4; Isaa. 44.5; Dan. 3.5. **13:17 13.17** 13.18; 15.2. * **14:1 14.1** 22.4; ginwə nga Sihiyoonə: Isaa. 4.5; Yaw. 3.5; ənji 144,000: 3.12; 7.3-4; **14:2 14.2** 1.15; 15.2; 19.6; Əzaki. 1.24-25.

† **14:3 14.3** 4.4,6; kura wanyanə: 5.9. **14:4 14.4** Yooh. 10.4-5. **14:5 14.5** Isaa. 53.9; Zeef. 3.12-13. **14:6 14.6** Mat. 24.14. **14:7 14.7** Jab. 146.6. **14:8 14.8** 17.2; 18.2. **14:9 14.9** 13.15. **14:10 14.10** 15.7; 16.1,19; 19.20; 'Wat. 19.24; Jab. 11.6; Irim. 25.15; Əzaki. 38.22; Mat. 25.41. **14:11 14.11** 19.3; Isaa. 34.10.

¹² Acii ha'ə, wa ənji nga Əntañfə a ndzaa ndihə ndihə, təya sə'watə taa mi patə, waatoo ənjitə ca nə'utə bariya nga Əntañfə, təya dzə aakəŋwa də vii goonja ka Yeesu.

¹³ Wata nya fa əndə'i uura dadagyə, əŋki ci ka nyi, "Naahətə wabəəna: ma ənjitə məəki agi paslənə tə Slandana, maŋushinə ka tii daga əndzə'i, ca'ə aakəŋwa." Wata Malaaba Ma'yanə a jikəvə, əŋki ci, "Ha'ə ndilə ndilə, kə uudəpaə tii slənatii, ka əpinə nə tii səka, accii kə nee tii ka bwatya nga slənatii."

La gəŋwanə agyanə ənji *duuniya

¹⁴ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka mambwafadfa kurabiinə da i uushi makə əndə dasə anəkii. Tə'i dara nwanjuunə nga əndzənə anəkii, da mahidəhidəfəmə rəgəŋwə aciikii.

¹⁵ Wata malaa'ika a shigi asəkə maduunə kuvə nga Əntañfə dadagyə, ca nğərəe ka uurakii, ca ba ka əndətə dasə anə kurabiinə, "Kə uugi saa'i mbu'yanə. Dawə slənə də rəgəŋwaaku, kaa ha magi də cifanə nga duuniya, accii kə uugi zəŋanə bahə manə."

¹⁶ Wata əndətə dasə anə kurabiinə a nğərə rəgəŋwaakii, ca k yatə aagyanə duuniya, ca magi cifanə.

¹⁷ Nya nee ka əndə'i malaa'ika əsə, ca shigi asəkə maduunə kuvə nga Əntañfə dadagyə, da i mahidəhidəfəmə rəgəŋwə aciikii naakii əsə.

¹⁸ Wata əndə'i malaa'ika a shigi anə ha nga dā sataka, waatoo malaa'ikakii ca nəhə gunə. Ca nğərəe ka uurakii də banə ka malaa'ikatə da i mahidəhidəfəmə rəgəŋwə aciikii, əŋki ci, "Dawə slənə də mahidəhidəfəmə rəgəŋwaaku, ha slibagərəgi də poo nga inaba, accii kə uugi cifanəkii dānə a duuniya."

¹⁹ Wata malaa'ikatə a k yatə rəgəŋwaakii aagyanə duuniya, ca slibagərə mana poo nga inaba patə, ca fədvəvə aasəkə ha nga mya'ə poo nga ənfwa. Waatoo, kə ndzaa hakii makə maduunə mafətəsəkə nga Əntañfə.

²⁰ Ma hatsa, a ba'a vəranə nə ci. Ənjə a mya'ə inabitsə asəkəkii. Wata idənə a huyi makə huyinə nga gəərə kiloomeeta gya'ə makkə. Ma kurəŋənəkii əsə, ka dānə meeta da reeta.

15

Malaa'ikanyinə ətə kira cibənyinə mədfəfə

¹ Wata nya nee ka əndə'i maduunə sə nga hurəshishinə ka shanə agintañfə, waatoo, tə'i malaa'ikanyinə mədfəfə. Tii na kira muudinə nga cibənyinə mədfəfə ətə na la tə əŋja. Də cibənyinəkii nə mafətəsəkə nga Əntañfə a uudə əsə.

² Nya nee ka uushi makə uunəvə ətə ca bərə makə dyarugala, gwazə da gunə. Kə nee nyi ka ənjitə pooshi pyaslə tə dabatə da i pushashinaakii, təya kaaree ka luu sagida nga lamba nga ləməkii. Kəŋə kəŋə nə tii atangala sətə makə uunəva, da i kəzhimbəryinə aciitii ətə vii Əntañfə ka tii.

³ Təya ka wanyanə nga Muusa, əndə paslənə tə Əntañfə. Təya ka wanyanə nga Uundzə Baga əsə. Əŋki tii, *

"Slandanə Əntañfə, Maduunəkəya, sə nga hurəshishinə, maduunəkii dərəva nə slənəaku.

Nwanjwə nga slikəryinə patə nə hə, goonja nə rəgwaaku.

⁴ Ya'ə Slandana, taa wu patə, ka nğwalənə nə ci tə hə, ca dūunətə tə hə.

Acii hə rəŋwə dyanə nəndə malaabakii.

Patənə nga slikəryinə nga duuniya na shi ka paslənə tə hə,

accii kə nee ənji patə ka goonjaanaaku."

⁵ Ma daba'ə ətsa, kə nee nyi ka maduunə kuvə nga Əntañfə dadagyə mawunəkii. Nya nee ka *kuvə kuvə'unə asəkə kuvəkii, ətə ca baariii oo'i, kədəhə nə Slandana.

14:12 14.12 13.10. 14:13 14.13 1.3; 16.15; 19.9; 20.6; 22.7,14; 1bər. 4.9-10. 14:14 14.14-20 Yaw. 4.13; Mat. 13.39-40. 14:14 14.14 1.7,13. 14:19 14.19 19.15; Isaa. 63.1-6. 15:1 15.1 4.5; 15.7; 16.1; 17.1; 21.9. 15:2 15.2 4.6; 5.8; 13.15,18; 14.2. 15:3 15.3-4 4.11. * 15:3 15.3 16.5-6; 19.2; 22.12; Dzək. 32.4; Jab. 145.17; wanyanə: Shig. 15.1; Jab. 111.2; 139.14. 15:4 15.4 14.7; Jab. 86.9; 98.2-3; Isaa. 2.2-3; Irin. 10.6-7. 15:5 15.5 11.19; Shig. 40.34; Slənə 7.44.

⁶ Wata malaa'ikanyiiṣə mədfəfə a shigi asəkə maḍuunə kuvəkii, da i mambwafada kəjeerənə ətə ca bərə ashitii. Təya aanəpaa ədzəmətii də gyara nḡa ɛndzənə. Da i cibənyiiṣə mədfəfə aciitii.

⁷ Wata rənjwə aḡi uushi'iitə ɛnfwadə da i ɛpinatii a vii ka malaa'ikanyiiṣə mədfəfə kwalakə nḡa ɛndzənə mədfəfə pasə pasə da i mabətəsəkə nḡa ɛntanjə ɛndə vii ɛpinə nḡa ca'ə ndənjwə ndənjwə.

⁸ Kə nagi maḍuunə kuvə nḡa ɛntanjə də makiirənə ətə ca baarii ḍuunuunə da baawəda nḡa ɛntanjə. Pooshi ɛndə mbee ka dəməgərənə aasəkə maḍuunə kuvəṣa, madaamə cibənyiiṣə nḡa malaa'ikanyiiṣə mədfəfə kə uugi.

16

Kwalakənyinə nḡa mabətəsəkə nḡa ɛntanjə

¹ Wata nya fa ɛndə'i uura ca wabə də nḡeerənə asəkə maḍuunə kuvə nḡa ɛntanjə. Ca ba ka malaa'ikanyiiṣə mədfəfə, ɛnki ci, "Nḡerəmə kwalakənyinə nḡa cibənyiiṣə mədfəfə nḡa mabətəsəkə nḡa ɛntanjə aci uunə, una dzə ka ɛjigərənə aənə duuniya."

² Wata malaa'ika nḡa təkənjwanə a shi ka ɛjagərə sətə asəkə kwalakaakii aənə duuniya. Makə ɛjagərə ci, pii wata uyiginə a kyaalagi aḡi ɛnjitə da i sagida nḡa dabata, təya paslə tə pushashinaakii. Uyiginəkii a zəmə tə tii ka shanjə.

³ Wata malaa'ika nḡa bərə'inə a shi ka ɛjagərə naakii aagi uunəva. Ma kə ɛjagərə ci, pii wata ma'inə a zə'ugi makə idənə nḡa mantə ɛnda. Patənə nḡa uushi'inə da ɛpinatii aḡi uunəva, kə mətəḡi.

⁴ Wata malaa'ika nḡa makkənə a shi ka ɛjagərə naakii aagi ma'inə nḡa gəərənyinə da aa gu'u ma'inə. Makə ɛjagərə ci, pii wata ma'inə a zə'ugi ka idənə əsə.

⁵ Wata nya fa malaa'ikatə ba'avə ɛnji ma'inə aaciikii, ca ba, "Ya'ə Malaabakii, hə nəndə ɛndzə'i, hə nəndə njukə əsə.

Də goonḡaanə laḡi hə gənjwanə.

⁶ Acii ma ɛnjitsa, kə bəələḡi tii anabiinə da harii ɛnjaaku.

Watiitə kə upaa tii sətə ali tii, wahəṣə kə vii ka tii idənə kaa təya sa."

⁷ Wata nya fa ɛndə'i uura danə ha nḡa ḍa sataka, ɛnki ci,

"Awa, 'ya'ə Slandanə ɛntanjə, Maḍuunəkəya, də goonḡaanə nə hə ka la gənjwanaaku."

⁸ Ma daba'əkii, wata malaa'ika nḡa ɛnfwadənə a shi ka ɛjagərə sətə asəkə kwalakaakii əsə aagi uusəra. Makə ɛjagərə ci, wata uusəra a upaa rəḡwa nḡa tsakə ḍa iza'unə, ca ətə ɛnji makə ḡunə.

⁹ Kə səədfəḡi shishinətii ka shanjə, acii iza'unə nḡa uusəra. Wata təya baaba məza uushi'inə aashi ɛntanjə. Ci boo nəndə da baawəda aḡyanə cibənyiiṣa, amma mabwaseemə tii ka ḍa 'waslyakənatii, kaa təya ḍuunətə ci.

¹⁰ Wata malaa'ika nḡa tufənə a shi ka ɛjagərə sətə asəkə kwalakaakii aḡyanə dəḡələ nḡanḡuunə nḡa dabata. Makə ɛjagərə ci, pii wata nḡanḡuunaakii a ḍaḡi dəḡwamə acii mandə vəḍa. ɛnjə a nḡi'i ka shanjə acii zəmənə nḡa cibənyiiṣa. *

¹¹ Təya baaba bwaya uushi'inə aashi ɛntanjə nḡa dadagyə putə nḡa cibənyiiṣə ci təya sa da putə nḡa uyigiitə ashitii. Mabwaseemə tii ka bwaya ndzaanatii.

¹² Wata malaa'ika nḡa kuwanə a dzə ka ɛjigərə sətə asəkə kwalakaakii aagi maḍuunə gəərə nḡa Ifəratisa. Makə ɛjigərə ci, pii wata gəərəkii a ifəḡi, kaa meeminə da tsaanjwə a shii upaa rəḡwa nḡa dzənə.

¹³ Wata nya nēe ka ginaajinyinə makkə makə ḡwandiinə. Rənjwə ca shigi da ma rəhuuta, ɛndə'i a shigi da ma dabata, ɛndə'i a shigi da ma majirakənə nḡa anabitə əsə.

¹⁴ Ma ginaajinyiiṣa, nḡa Seetanə nə tii. Ma təya, aḡi ḍanə nə tii sə nḡa hurəshishinə, təya dzə aabii meeminə nḡa duuniya patə, təya dzatə də tii ka ha rənjwə kaa təya tasəka panə aḡi maḍuunə uusəra nḡa ɛntanjə ɛndə baawəda. †

¹⁵⁻¹⁶ Wata ginaajinyiiṣə a dzatə də meemiitə ka ha rənjwə, waatoo ka hatə ci ɛnjə a 'wa Arəmāḡidoonə də uura *Ibəraaniya.

15:6 15.6 1.13; Dan. 10.5. 15:7 15.7 4.6; 14.10; 16.1. 15:8 15.8 Shig. 40.34-35; Isaa. 6.4; ɔzaki. 44.4. 16:1 16.1 15.1; Jab. 69.25; Isaa. 66.6; Irin. 10.25. 16:2 16.2 13.15; Shig. 9.10. 16:3 16.3-4 8.8; Shig. 7.17-21; Jab. 78.44. 16:6 16.6 17.6; 18.24; 19.2; Dzək. 32.43; Jab. 79.3,10; Mat. 23.35,37. 16:7 16.7 15.3. 16:9 16.9 9.20-21; 16.11,21. * 16:10 16.10 13.1-2; dəḡwamə: Shig. 10.21-22; Isaa. 8.22. 16:12 16.12 Isaa. 11.15; 44.27; 46.11. 16:13 16.13-14 12.3; 13.1-2; Shig. 8.2; Jab. 78.45. † 16:14 16.14 11.17; 13.13-14; 19.20; Mat. 24.24; 2 Tees. 2.9; panə: 19.11-21. 16:15-16 16.15 3.3,18.

Ma bii Yeesu, “Fatömə kaa nya ba koonə: makə mahərə nii kya shi. Təi barəkaanə ashī əndətə nii kya la tē ci dēməgigi, nya la tē ci da i kəjeerənaakii matasəkakii atanjalakii ka njanə, acii ga ayinə a kəshi tē ci, ca wii ahada ənji də purəki.”

¹⁷ Wata malaa'ika nja mədəfənə a shi ka əjagərə sətə asəkə kwalakaakii aagi mēda. Makə əjagərə ci, pii wata nya fa əndəi uura danə dəgələ nja njanjuunə asəkə maduunə kuvə nja Əntanfə, ca ngərəe ka uurakii, ənki ci, “Kə uugi ha'ə!”

¹⁸ Wata pyapidənə cii kya nee, i wazənə makə dzanə nja vənə cii kya fa, i gəgədzənə nja hanyinə. Makə ghənyi ənji əndə shinjkinə, pooshi tsarə gəgədzənə nja hanyiitəsə sha dīi. Acii tsarə gəgədzətsə palee patə.

¹⁹ Ma vərənə nja Babila, kə 'waarakəgi ginəkii makkə. Vəranynə nja taa ngutə hanyinə əsə, kə waalagi. Də ha'ə buurətə Əntanfə tə maduunə vərəatsa, ca kavə tē ki kaa kya sa ma'iza'u cibə nja bwaya mabətəsəkaakii.

²⁰ Patənə nja təpurətə ahada uunəva, kə zagi dza'ə. Ha'ə nə ginjunynə əsə.

²¹ Wata kwaalyanə nə madiigərə laarənyinə dadagyi aagyanə ənja. Taa ngutə rənjwə agi laarənyiitsa, kə mbu'i zəkəkənaakii kiloo tufə pu'unə. Kə wabi ənji bwaya uushi'inə aashi Əntanfə putə nja cibətsə ci təya cibə. Acii ma cibətsa, bwayakii ka shanjə.

17

Dzalənə tə maduunə kaarəwa

¹ Wata rənjwə agi malaa'ikanyiitəsə mədəfə da i kwalakənyitəsə mədəfə aciitii a shi aabiiki, ənki ci ka nyi, “Shiwa, kaa nya baarii ka hə makə sətə nə ənja a dzalə tə maduunə kaarəwatsa, waatoo maduunə vərəatə ghənyi ənji abii gəərənyinə lanə.

² Ma kya, kə baa meeminə nja duuniya də ki. Ənji duuniya əsə, mada kə baa tii də ki, təya də makə ənvwə ca ka tē tii anətii.”

³ Pii wata Malaaba Ma'yanə a ngərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a kərəgi tē nyi aa bilə. Ma dava, kə nee nyi ka minə, ki dasə a ba'a madizə daba ətə da ləmənyinə taa dama patə ashikii, waatoo ləmənyitəsə ca bərapaa tə Əntanfə. Mədəfə nə nekii, pu'u nə mapanyinə anəkii əsə.*

⁴ Ma miitsa, kə kii ki njunyi kəjeerənyinə nja əndədəza, da i uushi'inə nja əndzənə ashitə, da i faarənyinə ətə da məghərəvənə kama kama. Ma aciitə, tēi kwalakə əndzənə ətə pasə acii bwaya uushi'inə ka shanjə, waatoo slənə nja aləhiinatə.

⁵ Ma a kənjwaciitə, tēi manaahə ləma, amma, ma'umbeekii nə sətə ci ləməkii a moo banə, oo'i, “Nyi nə maduunə Babila, məci kaarəwiinə patə, məci ma'ajjinə uushi'inə nja duuniya.”

⁶ Nya tsaamə tə miitsa. Ma nya nee, agi kanə tē ki a nətə nə idənə nja ənji nja Əntanfə, ma palee maa, nja ənjitə bələgi ənji putə nja vii seedanə agyanə Yeesu.

Makə nee nyi ka ki, kə dīi ka nyi ka sə nja hurəshishinə ka shanjə.

⁷ Wata ənki malaa'ikatə ka nyi, “Mi cii kwa də hurəshishinə kwa? Ka banə nə nyi ka hə sətə ci ənja a moo banə də miitsə da i dabatsə ətsə da i nekii mədəfə da i mapanyinaakii pu'u əsə ətsə dīi miitsə a ba'akii.

⁸ Ma dabatsa, da i əpinə shi ca nji, amma paa ci ma'ə da i əpinə. Kadə nii kəya ənə ka shiginə asəkə makurənjə gu'u nja zanə əsə, ənja a bələgi tē ci. Təi hara ənji asəkə duuniya ətə pooshi ənji nyaahə ləmətii aasəkə ləkələkatə taabu'u taganə nja duuniya, waatoo ləkələkatətə dīi ləmə nja ənjitə ca upaa əpinə nja ca'ə ndənjwə ndənjwə asəkəkii. Ma təya, maa nee tii ka dabatsa, ka d'anə ka tii ka sə nja hurəshishinə, acii da i əpinə shi ca nji, asee paa ci ma'ə da i əpinə, amma kadə nii kəya ənə ka shiginə əsə. †

⁹ “Acii ha'ə, wa ənja a ndzaa mashiikii agyanə uushi'iitsa. Ma nənyitəsə mədəfə, tii ndzaa ka ginjunynə mədəfə ətsə dīi miitsə dasə anəkii, təya ndzaa ka meeminə mədəfə əsə.

¹⁰ Ma tufə agi meemiitsa, paa tii ma'ə. Ma rənjwə əsə, ma'ə ci agi njanjuunə. Əndəi rənjwə, ma'ə ci mashimə zəku'i. Mada kə shi ci, nja uundzə saa'i nii kəya də njanjuunə.

¹¹ Ma dabatsə əsə, ətsə sha nji da i əpinə, amma paa ci ma'ə, ci saakii nə tighəsənə nja njanjwa. Rənjwə nə ci əsə agi meemiitsə mədəfə. Mada kə shigi ci, kadə nə ənja a bələgi tē ci.

16:17 16.17-21 16.1; Isaa. 66.6. 16:18 16.18 4.5; 6.12-13. 16:19 16.19 14.10; 18.2. 16:21 16.21 11.19; 16.9. 17:1 17.1 Irim. 5.1.13. 17:2 17.2 14.8; 17.18; 18.3; Irim. 5.1.7; Nahu. 3.4. * 17:3 17.3 Malaaba Ma'yanə: 1.10; 2.11.10; Əzaki. 8.3; 40.2; daba: 13.1-2. 17:4 17.4 18.3,16; Irim. 5.1.7; Əzaki. 28.13. 17:5 17.5 Irim. 2.20; Hoos. 1.2. 17:6 17.6 16.6. 17:7 17.7-8 13.1-2. † 17:8 17.8 13.3; ləkələkatə: 3.5. 17:9 17.9 13.18.

¹² “Ma mapanyitşə pu’u nee hə anəkii əsə, tii ndzaa ka meeminə pu’u, ətə ma’ə ma’watəgimə də nwanjuunə. Amma ka viinə nə ənji ka tii baawəda nğa də nwanjuunə da dabatsə nğa tibisa rənjwə dyanə.

¹³ Tii pu’u patə, rənjwə nə hiimatii. Təya vii ngeerənatii da baawəfatii ka dabatsa.

¹⁴ Kadə nə təya pa da *Uundzə Baga. Amma Uundzə Baga na jaala anətii, acii ma ca, ci nə Slandanə agyanə slandanənyinə, Nwanjwə agyanə meeminə. Ma ənjitə ‘wii ci, waatoo matadə ənjaakii, ənjitə nyi’u tə ci də ədzəmə rənjwə, kadə nə təya jaala da ci agyanə meemiitsa.”

¹⁵ Malaa’ikatşə a ənə ka banə ka nyi, əņki ci, “Ma gəərənyitşə nee hə, ətsə dui kaarəwatşə dasə abitii, tii ndzaa ka ənji nğa slikerənyinə da uuranyinə nğa duuniya patə.

¹⁶ Ma mapanyitşə pu’u nee hə, tii patə da dabatsa, kadə nə təya kaaree ka kaarəwatsa, təya fədəma uushi’inatə patə, təya bwasee ka ki də purəki, təya tsəbagi ləwatə. Ma sətə mbədəaanə, təya ətsagi də gənə.

¹⁷ Acii Əntanjə kavə aa ədzəmətii kaa təya slənə ka ciinə rənjwə, təya slənə aniyakii, təya vii ka dabatsə ngeerənatii nğa də nwanjuunə, ha’ə mbu’yanə saa’yatə nə Əntanjə a mbu’utəgi də wabənaakii.

¹⁸ Ma miitşə nee hə, ki ndzaa ka mađuunə vəranə ətə dui nwanjuunə agyanə meeminə nğa duuniya.”

18

Kulanə nğa Babila

¹ Ma daba’ə ha’ə, kə nee nyi ka əndə’i malaa’ika ca jima dadagyə. Da i baawəda lanjə nə ci. Tə’i bəranə guryutə də ci əsə, bəranəkii bəragi patənə nğa duuniya.

² Ca nğəree ka uurakii, əņki ci, “Kə kulii ki, kə kulii mađuunə Babila. Kə zə’ugi ki ka ha nğa ndzaanə nğa taa nğutə tsarə nğa ginaajinyinə kama kama, da nğa taa nğutə tsarə nğa ma’ajijinə shaara ətə ci ənjə a kaaree.

³ Acii kə tsəkuvə ki slikerənyinə nğa duuniya patə, kya dzəgunətə ka tii aləhiinə. Də ha’ə kavə ki ənji ka upaa mabətəsəkə nğa Əntanjə putə nğa aləhiinatii. Kə baa meeminə nğa duuniya də ki. Ənji də fiiriinə əsə, kə dğagi tii gəna putə nğa moo uushi’inatə.”

⁴ Wata nya fa əndə’i uura dadagyə, ca ba, “Ya’ə ənjaakii, shigimə sə goonə asəkə vərəatsa, goona jigunyi slənə ‘waslyakənatə, acii goona upaa cibəətə nii ta cibə.

⁵ Shigimə, acii ma ‘waslyakənatə, kə dzii də nə lanjə, ha’ə kə mbu’ya aadəgyə aabii Əntanjə. Kə buurətə Əntanjə bwaya haalatə əsə.

⁶ Wa bwaya bwayaanatə a ənə aanətə. Wa cibəətə njii ta cibə də ənjə a ənə aanətə sətə, wa ənjə a ənə ka jikətənə ka ki. Wa ənjə a ki’itə ka ki, ənjə a natə ka ki kwalakətə də ma’iza’u sə nğa sanə, palee ka ətə njii ta də ka ənja.

⁷ Wa ənjə a cibə də ki makə sətə njii ta duunətə natə na, əndə wahə njii ki, kya dzə də banə oo’i, ‘Wanyinə dasə, kwatamə nə nyi, əntaa mooryafinə nə nyi, pooshi uushi ca bəzee ka səkəki shanjə!”

⁸ Acii ha’ə, ağı uusəra rənjwə nə asara a kulyaanə ka ki həma’ə, waatoo, məətənə da mabətəsəkə da madəfənə, ənjə a ətsagi tə ki də gənə, acii ma Əntanjə Slandana, mađuunəkii nə ci. Ci ca lagi ka ki gənjwanə.”

⁹ Ma meeminə nğa duuniya ətə baa də ki, maa nee tii ka makiirənə nğa ətsanə nğa vərəatsa, ka tuunə nə tii acii ağı wahə njii tii davə.

¹⁰ Təya kəjanə dzadə ka tsaamənə, nğwalii tii acii ga təya saanə cibə da i tii patə, təya ba, “Kayitu! Kayitu! Mađuunə vəranə nğa Babila! Da i ngeerənə njii hə. Amma, ndza’ə gi’u kə lagi gənjwanaaku!”

¹¹ Ənji də fiiriinə asəkə duuniya əsə, təya tuu agyanətə, təya bəzəgi səka, acii pooshi əndə dərə uushi’inatii ma’ə.

¹² Waatoo, əndzənə da hara tibisənyinə nğa bəzə gəna, i matsahu faariitə da məghərəvənə davə, i nğunyi kəjeerənyinə nğa bəzə gəna kama kama makə marəmənyinə i garədoomanyinə, i nğunyi ənfuginə kama kama, i dagwa uushi’iitə ci

17:12 17.12 Dan. 7.7,24. **17:14 17.14** 19.16,19; Dzək. 10.17; Jab. 136.3; Dan. 2.47; 1 Tim. 6.15. **17:15 17.15** 17.1. **17:16 17.16** 17.2; 18.8; Leew. 21.9; Əzaki. 23.29; Hoos. 2.5. **17:17 17.17** 17.13. **18:1 18.1-24** Isaa. 13; 47; Əzaki. 27. **18:2 18.2** 14.8; 16.19; Isaa. 13.20-22; 21.9; 34.11,14; Irim. 50.39-40; 51.8. **18:3 18.3** 17.2; 18.11-19; Isaa. 23.8; Əzaki. 27.22-23,33. **18:4 18.4** Isaa. 48.20; Irim. 51.45; 2 Koor. 6.17. **18:5 18.5** ‘Wat. 18.20. **18:6 18.6** Jab. 137.8; Irim. 50.29. **18:7 18.7-8** Isaa. 47.8-9. **18:8 18.8** 17.16. **18:9 18.9-10** Əzaki. 26.16-17; 27.30-35.

ənjə a dā də linyinə nga coona i də ənfuginə, i dagwa uushi'inə ətə ci ənjə a dā də tibisənyinə taa faariinə.

¹³ Ma ənjitsa, kə irəgi tii ka ki də harii uushi'inə kama kama əsə, shaashimənyinə kama kama da hara banyinə kama kama ətə ca zənə nga'a, da inaba, da i maara da i nnyini əmpuətə aləkamaara da i səkəŋwa, i liinə da baginə, təhinə da i moota təhinə, da i maviinə, waatoo, ənji shiŋkinə. Ma uushi'iitə patə, pooshi əndə dərənə aciiitii ma'a.

¹⁴ Wata təya tuu agyanə vəranəkii, təya ba, "Patənə nga uushi'iitə kavə hə nəku aanəkii, kə ətəe hə. Patənə nga gənaaku əsə, pooshi ma'a, paa hə ka ənənə ka upaanə ma'a boo."

¹⁵ Ma ənji dā fiiriinə ətə upaa gəna dāgi dərəginə də uushi'inə asəkə vəranəkii, kə kəŋaanə tii dzadə, ŋgwali tii acii ga təya saanə cibə da i tii, təya tuu, təya ŋgəərə ma,

¹⁶ təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vəranə! Ma nga ŋukə, kə njii kwa ŋgaannga nnyini kəjeerənyinə nga əndədəzə kama kama, i nga ənduudā, ha ŋgaannga uushi'inə nga əndzənə i nga nnyini faariinə ka geeginə ka hə ka rəmənə.

¹⁷ Ndza'a gi'u ətəe hə ka gənaaku patə."

Patənə nga slanji kumbawalənyinə, da ənji gwazə kumbawalənyinəkii, da ənjitə asəkətii, da ənjitə ca wii də kumbawalə ka dā fiiriinə, tii maa, kə kəŋaanə tii dzadə.

¹⁸ Makə nee tii ka makiirənə nga guutə ca ətsa tə vərəatsa, təya ka vurənə, təya ba, "Pooshi vəranə ətə gi aashi vərəatsə də dūunuunə."

¹⁹ Təya fədfə hanyinə agyanətii, təya tuu, təya ŋgəərə ma, təya ba, "Kayitu! Kayitu! Maduunə vəranə! Patənə nga ənjitə da i kumbawalatii, də gənaaku dīi tii gəna, wata kaa ha ətəe ka uushi'inaaku patə ndza'a gi'u!" Də ha'a uudəpaa tii tuunatii agyanə vərəatsa.

²⁰ Acii ha'a, wa patənə nga ənji dadagyə a dā moodasəka pūtə nga zamaginə də ki. Damə moodasəka, ənji nga əntanfə da masləkee ənja da anabiinə, acii kə ki' i əntanfə koonə noonə ashitə.

²¹ Ma daba'əkii, wata əndə'i maduunə malaa'ika a ŋgərətə faara. Mbərə mbərə nə zəzəkəənə nga faarakii da nga maduunə təŋwa. Wata ca kagərə aagi uunəva, əŋki ci, "Ha'a nə ənjə a zamagi də maduunə vəranə nga Babila də ŋgeerənə, pooshi ənjə na nee ka ki ma'a shanə!

²² Pooshi ənji na fa wanyanə da kəzhimbərə asəkə vəranəkii ma'a, da ənji ədə lyambyadā taa uutəma shanə. Pooshi ənji na nee ka ənji slənə nga ciinə kama kama ma'a əsə. Pooshi ənji na fa ədənə də təŋwə shanə ma'a, shikə shikə nə vəranəkii a ndzaanə.

²³ Pooshi ənjə na nee ka bərənə nga garəkuwa asəkə vəranəkii ma'a shanə. Moodasəkə nga kərə madanə əsə, pooshi ənjə na fa ma'a shanə. Ma nga ŋukə, ənji dā fiiriinə nga vəranəkii palee də ŋgeerənə asəkə duuniya patə. Kə gəpətəgi ki də ənji nga slikerənyinə patə də uushi'inatə nga jirakənə."

²⁴ Də ha'a upaa ki ciba, acii asəkə vəranəkii lapaa ənji idənə nga anabiinə da nga hara ənji nga əntanfə. Awa, davə lapaa ənji idənə nga ənji patə ətə bəələgi ənji asəkə duuniya.

19

¹ Ma daba'a ətsa, kə fii nyi wazənə nga uushi dadagyə makə wazənə nga maduunə dzadənə nga ənja, təya ba, "Haleeluya!" Ci nə Maluu gaamə, əndə məghərəvənə nə ci, əndə baawəda əsə.

² Acii də goonngaənə lii ci gəŋwanə. Kə lagi ci gəŋwanə nga maduunə kaarəwata. Ki saawee ka *duuniya patə də dā aləhiinatə. Kə jalə əntanfə tə ki, acii kə bəələgi ki ənji nə'unə tə ci."

³ Təya anə ka banə, əŋki tii, "Haleeluya! Ma makiirənə nga guutə ətsagi tə maduunə vərəata, ka ndərənə aadəgyə ca'a ndəŋwə ndəŋwə." †

⁴ Wata gayiitə pupusərə aji ənfwadə, da uushi'iitə ənfwadə da i əpinatii, təya gərə'waanə ka paslənə tə əntanfə, ci dasə anə dəgələ nga ŋwanjuunə, təya ba, "Aamiina. Haleeluya!"

⁵ Wata əndə'i uura a wabə gatə ka hatə dīi dəgələ nga ŋwanjuunə, əŋki ci,

18:12 18.12-13 Əzaki. 27.12-24. **18:15 18.15** Isaa. 47.15; Əzaki. 27.36. **18:16 18.16** 17.4. **18:18 18.18-19** Əzaki. 27.28-34. **18:20 18.20** 12.12; Irim. 51.48. **18:21 18.21** Irim. 51.63-64. **18:22 18.22** Isaa. 16.10; 24.8; Əzaki. 26.13. **18:23 18.23** Isaa. 23.8; 47.12; Irim. 7.34. **18:24 18.24** 16.6; Isaa. 26.21; Irim. 51.49; Əzaki. 24.7-8.

* **19:1 19.1** Ma Haleeluya, kyalaliinə ka dūunətənə də əntanfə. **19:1 19.1** 4.11. **19:2 19.2** 15.3; 16.6; 22.12; Džək. 32.43; Jab. 79.10. † **19:3 19.3** makiirənə: 14.11; Isaa. 34.10. **19:4 19.4** 4.4.6; 5.7; Jab. 106.48. **19:5**

19.5 11.18; Jab. 22.25; 115.13; 134.1; 135.1.

“Duunetəmə tē Əntanjə,
unə, patənə nga ənjitə ca nə'u tē ci,
da patənə nga ənji ətə ca ɲgwələ tē ci,
uuji ənji da madiigərə ənji patə.”

Zəmə əndzanə ɲga rəyə ɲga *Uundzə Baga

⁶ Wata nya ənə ka fa wazənə ɲga uushi makə wazənə ɲga maɗuunə dzadənə ɲga ənja, makə ɲgyaarənə ɲga ma'inə a gəərə daba'a vəna, makə dzanə ɲga vəna əsə. Nya fa təya ba,

“Haleeluya! Əntanjə Slandanə gaamə ca ɗa ɲwanjuunə.
Aciikii nə baawəɗa patə.

⁷ Daamə moodasəka, ama ɗa manjushinə,
dələamə də duunuunaakii,
acii kə mbu'i saa'i ɲga rəyə ɲga Uundzə Baga.
Madanaakii boo, kə tasəkii ki.

⁸ Kə vii ənji ka ki ɲunyi malaaba kəjeerənə
ətə ca bərə, kaa kya ɲgavə aashitə.”

Ma ɲunyi kəjeeriitsa, ci ndzaa ka ɲunyi sləna ɲga ənji ɲga Əntanjə.

⁹ Wata əŋki malaa'ikatə ka nyi, “Naahətə wabəəna. Ənji moodasəkə nə ənjitə bii ənji ka tii zəmə əndzanə ɲga rəyə ɲga Uundzə Baga.” Malaa'ikatə a ənə ka banə ka nyi, əŋki ci, “Ma wabəətsa, tantanyinə, da ma Əntanjə shigi.” †

¹⁰ Makə fii nyi ha'ə, wata nya gərə'waanə atsaə səɗəkii ka paslənə tē ci. Amma əŋki ci ka nyi, “Ga ha ɗa ha'ə! Acii nyi maa, əndə slənə ɲga Əntanjə nə nyi makə noonə da ndzəkəŋushi'inəku, waatoo ənjitə kəsətə təŋə təŋə tə wabəətə baarii Yeesu. Tə Əntanjə paslənəku.”

Ma wabəətə baarii Yeesu, ci nə tantanyinə ɲga sətə wabi anabinyinə anəkii.

Əndə ndərə mabwadaɗa təhwa

¹¹ Ma nya tsaamə, wata nya nee ka ha dagyə mawunəkii, nya nee ka mabwadaɗa təhwa asəkəkii da i əndə a ba'akii. Ma ləmə ɲga əndətə a ba'a təkukii, “Əndə Goonɲa, Mayarəda Ənda”. Də goonɲaanə nə ci ka la gəŋwanə, ca dzə də panə də goonɲaanə əsə.

¹² Makə gana ɲga gunə nə ginəkii ka bərənə. Da i daranyinə ɲga ɲwanjuunə laŋə anəkii nə əndəkii. Tə'i ləməkii manaahəkii ashikii, amma pooshi əndə paaratəginə də ləmətsa, madaamə ci saakii.

¹³ Ma kəjeeriitə ɲgii ci, tē'i idəna taa dama patə. Tə'i əndə'i ləmə ci ənjə a 'wa də ci əsə, waatoo, “Wabənə ɲga Əntanjə”.

¹⁴ Wata soojiinə ɲga dadagyə a nə'u tē ci a ba'a mabwadaɗa təhinə, da i malaaba mabwadaɗa kəjeerənyinə ashitii.

¹⁵ Da makii shigi mahidafidamə ɲgila purəŋjanə, də ci nii kəya jaala agyanə slikerənyinə patə, ca ɗa ɲwanjuunə agyanətii də zala tibisa, makə sətə ci ənjə a mya'ə inaba. Də ha'ə nii kəya baarii bwaya mabətəsəkə ɲga Əntanjə Əndə baawəɗa.

¹⁶ Ma ashii kəjeerənaakii, mbərə mbərə da gəɗəhaciinəkii, tē'i manaahə ləma, waatoo, “Nwanjəwə agyanə meeminə, Slandanə agyanə Slandanənyinə”.

¹⁷ Ma daba'əkii, wata nya nee ka malaa'ika kəŋə agi uusərə, ca ɲgərəe ka uurakii ka banə ka patənə ɲga shaarənyinə ətə ca ləɗə agintanjə, əŋki ci, “Shooma, dzatəmə də nə ka ha rəjwə, acii kə mbu'ya saa'i ɲga maɗuunə kumənə ɲga Əntanjə!”

¹⁸ Shoomə ka ciku ləwunyinə ɲga meeminə da ɲga soojiinə da gayinatii, da luu ɲga təhinə da ɲga ənjitə ca ndərə tē tii, da ɲga patənə ɲga ənja, maviinə da dimuyinə, madiigərə ənji da uuji ənji patə.”

¹⁹ Wata nya nee ka dabata da meeminə ɲga duuniya da soojiinatii, kə dzatə tii də nə ka hakii, kaa təya pa da Əndətə ca ndərə mambwadaɗa təkutə da soojiinaakii.

²⁰ Ənjə a kəsə tē dabatə tii da majirakə ɲga anabitə ɗii sə ɲga hurəshishinə akəŋwaciikii. Də sə ɲga hurəshishinəkii gəpətə ci də ənjitə luuwə kaa ənjə a ɗa ka tii sagida ɲga dabata, təya paslə tə mapusha tə dabata. Wata ənjə a əjigərə tē tii bəra'i

19:6 19.6 11.17; 14.2; Jab. 47.6-10; 96.7-10; Zak. 14.9. 19:7 19.7 21.2. 19:8 19.8 6.11. † 19:9 19.9 14.12; Isaa. 25.6; Mat. 22.2; Luka 14.15-16; tantanyinə: 21.5; 22.6. 19:10 19.10 6.9; 22.8-9. 19:11 19.11 4.1; 19.2; Jab. 72.1-14; 98.9; Isaa. 11.4; Əzaki. 1.1-3; Slənə 7.56. 19:12 19.12 1.14-15; 2.17. 19:13 19.13-15 Isaa. 63.1-6. 19:13 19.13 Yooh. 1.1. 19:14 19.14 6.2-8.11. 19:15 19.15 1.16; 2.26-27; 11.17; 14.14-20; Irim. 25.30-31. 19:16 19.16 17.14. 19:17 19.17-18 Əzaki. 39.4-5,17-19. 19:18 19.18 13.16. 19:19 19.19 17.12-14; Jab. 2.2; Əzaki. 38.2-9,14-16; Zak. 14.2.

da i əpinə aagi gunə ətə dīi kurəjənəkii makə uunəva. Baruuda a dzə də tsakə iza'unə ka gunəkii. §

²¹ Kə bəələgi ənji soojiinatii də ngila purəjaatə shigi da ma Əndətə a ba'a təhuta. Wata shaarənyinə patə a ciku ləwatii, təya əbuurəgi gyadə.

20

*Anənə tə *Seetanə nga fəzə dəbu'u*

¹ Wata nya nee ka malaa'ika ca jima dadagyə ndzanə da i uuzənə nga makuvə nga gu'u nga zanə da i mandalə mahyakahyaka'ə aciikii. *

² Ca kəsətə rəhuuta, waatoo, rəhuutə nga njukə njukə, ətə dəkəvə ənji ka ci ləmə "Ibəlisa" da "Seetanə", ca anəgi tə ci kaa ca ndzaa ma'anəkii nga fəzə dəbu'u.

³ Wata ca kagərə tə ci aasəkə makurəjə gu'u nga zanə, ca pa'əgi, ca nyii'igi ma nga gu'ukii, acii ga Seetanə a gəpətə də slikerənyinə ma'ə. Ma daba'ə fəzə dəbu'utsa, tyasə ka kapaanə nə ənji tə ci nga suundzə saa'ya.

⁴ Ma daba'əkii, wata nya nee ka dəgələnyinə nga njwanjuunə da i slanjii dəgələkii dasə dasə anəkii. Kə vii ənji ka tii baawəda nga la gəjwanə. Kə nee nyi ka ma'yanyinə əsə nga ənjitə laaləgi ənji nətii putə nga waaza goonjaatə baarii Yeesu, da putə nga waaza wabənə nga Əntanjə. Ma təya, kə ənyi tii ka upaa əpinə, təya da njwanjuunə da *Aləmasiihu nga fəzə dəbu'u. Acii mapasləmə tii ka dabatə da pushashinaakii, paa tii liwə sagidaakii aa kəjwaciitii taa aaciitii əsə.

⁵ Tii nə təkəjwanə nga madənə əgi maməətə ənja. Ma mbədaanənə nga maməətə ənja, paa tii ma'i da i tii, see daba'ə fəzətsə dəbu'u.

⁶ Patənə nga ənjitə bəra'inə da baawəda anə tsarə nga ənjitsa. Ka ndzaanə nə tii ka limanyinə nga Əntanjə da nga Aləmasiihu, təya da njwanjuunə da ci nga fəzə dəbu'u.

Muudinə nga panə

⁷ Ma daba'ə kə uugi fəzətsə dəbu'u, ka pəryapaanə nə ənji tə Seetanə asəkə furəshinaakii.

⁸ Ka gimaginə nə ci, ca dzə ka gəpə də slikerənyinə nga duuniya patə. Ma slikerənyiiitsa, tə tii ci ənjə a 'wa Gwagə da Magwagə. Ka dzatəginə nə Seetanə də tii patə ka ha rəjwə, kaa təya pa da Əntanjə. Makə mandzənə a gəərə nə lajənətii.

⁹ Wata nya nee, təya təkəgi taa dama patə anə hanyinə nga duuniya, təya gunjutəgi də hatə dīi ənji nga Əntanjə davə, da vəraatə uu'i ci. Amma, wata ma nya nee, gunə a jima dadagyə, ca ətsagi tə tii.

¹⁰ Ma Seetanə, əndə gəpənə də tii, kə kagərə ənji tə ci aagi guutə dīi kurəjənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsakə iza'unəkii, waatoo hatə shi ənjə a kagərə tə dabatə da majirakə nga anabita. Ka sanə nə tii njərə'wə vədə da uusəra nga ca'ə ndəjwə ndəjwə.

Maduunə uusəra nga dfa gəjwanə

¹¹ Wata nya nee ka maduunə mambwadada dəgələ njwanjuunə da i Əndə dasə asəkəkii. Ma nya tsaamə, wata kə zagi hanyinə da səkəntanjə akəjwaciikii. Pooshi ənji ənyi ka neenə ka tii ma'ə.

¹² Wata nya nee ka maməətə ənji da i əpinətii, uuji ənji da madiigərə ənji patə, kəjə kəjə akəjwacii dəgələ nga njwanjuunə. Ənjə a wunəpaa ləkələkatənyinə, ənjə a wunəpaa əndə'i ləkələkatə əsə, waatoo ləkələkatətə ca baarii tə ənjitə ca upaa əpinə. Ənjə a la gəjwanə ka maməətə ənji mbərə mbərə da slənənyinatii, makə sətə nyaahə ənji asəkə ləkələkatənyiiitsa.

¹³ Ma maməətə ənjitə əgi uunəva, kə ma'i tii. Ma wa, da ha nga ndzaanə nga maməətə ənja, kə kapa a tii natii maməətə ənji əsə, ənjə a la gəjwanə ka taa wu patə agitii, makə sətə njii təya slənə.

¹⁴ Ma daba'əkii, ənjə a kagərə tə i ha nga ndzaanə nga maməətə ənji da wə aagi guutə makə uunəva. Waatoo əntənə nga bəra'inə nə gunəkii. †

§ **19:20 19.20** 13.1-2,13,15; baruuda: 14.10; 20.10,14; 21.8; Isaa. 30.33. * **20:1 20.1** 10.1; 18.1; gu'u nga zanə: 9.1. **20:2 20.2** 12.3,9. **20:4 20.4** 6.9; 13.15; Dan. 7.9,22; Luka 22.30; 1 Koor. 6.2. **20:6 20.6** 1.6; 2.11. **20:8 20.8** 13.14; Jasə. 11.4; Əzaki. 38.2,10-12. **20:9 20.9** Baan. 2; 2 Meem. 1.10,12; Jab. 78.68; Əzaki. 38.22; 39.6. **20:10 20.10** 19.20. **20:11 20.11** 5.7; 6.14; 21.1; Jab. 114.3,7; Mat. 24.35; 2 Piita 3.10. **20:12 20.12-13** 3.5; 22.12; Dan. 7.9-10. **20:12 20.12** Shig. 32.32. † **20:14 20.14** 20.10; 1 Koor. 15.26; əntənə nga bəra'inə: 2.11.

¹⁵ Patənə nğa ənjitə malapaamə ənji ləmətii manaahəkii asəkə ləkaləkatətə dīi ləmə nğa ənjitə ca upaa əpinə nğa ca'ə ndənjwə ndənjwə asəkəkii, wata ənje a kəgərə tē tii aagi guutsə makə uunəva.

21

Kura ha dadagyə da kura ha a panə

¹ Ma daba'əkii, kə nee nyi ka kura ha dadagyə da kura ha a panə. Ma təkənjwatə ha dadagyə da ha a panə, kə dzəgi. Kə ifəgi uunəvənyinə əsə.

² Wata nya nee ka malaaba vəranə, waatoo kura Urusaliima, ca jima dadagyə daciə Əntanjfə. Matasəkakii nə ki makə sətə ci mađanə a tasəka, kaa kya gunu da nğurii.

³ Nya fa əndə'i uura dasəkə dəgələ nğa nwanjuunə, ca nğəree ka uurakii, ənki ci, "Ma nə diya, kə uugi ha nğa ndzaanə nğa Əntanjfə ndzaanə ahada ənja. Ka ndzaanə nə ci agitii, təya ndzaa ka ənjaakii. Ci saakii ca ndzaa da tii, ca ndzaa ka Əntanjfwatii.

⁴ Ka taadəginə nə ci ka tii kiinə agitii. Pooshi ma'ə mətəənə, pooshi ma'ə tuutunə əsə taa mabətəəkə, pooshi ma'ə zəmənə nğa uushi. Aciə ma iirə uushi'inə, kə dzəgi."

⁵ Wata Əndətə dasə anə dəgələ nğa nwanjuunə a ba ka nyi, ənki ci, "Ma əndzə'i, aagi dēeginə nə nyi taa ka mi patə, kaa ca ndzaa kurakii." Ca ba ka nyi əsə, "Naahuu ətsa, aciə ma wabətətsa, mayarədakii, goonğa boo." *

⁶ Ca ənə ka banə ka nyi, ənki ci, "Kə uugi slənə đanə. Nyi nə nğa təkənjwanə da nğa muudinə, nyi 'watəgi, nyi na uudəpaa əsə. Taa wu patə ci ma'igiiirənə a đa tē ci, ka viinə nə nyi ka ci rəgwa nğa sa ma'inə nğa zabə yadə ki'inə asəkə gəərə ətə ca vii əpinə.

⁷ Taa wu patə jaalii, ka upaanə nə ci uushi'iitsa, ka ndzaanə nə nyi ka Əntanjfwaakii, ca ndzaa ka uuzənaaki əsə.

⁸ Amma, ma manğwalinə, da ənjitə yadə vii goonğa, da ma'ajjiinə ənja, da mabətəələ ənja, da ma'aləhiinyinə, da mwabiinə, da ənji paslə uuləminə, da patənə nğa majirakinə, aagi gunə nə ha nğa ndzaanətii, waatoo, guutə dīi kurənjənəkii makə uunəva, baruuda a dzə də tsəkə iza'unəkii. Ci nə əntənə nğa bəra'inə."

Kura Urusaliima

⁹ Ma daba'əkii, kə shi malaa'ika aabiiki. Ma ca, rənjwə nə ci aagi malaa'ikanyitə mədəfə nji da i kwalakənyinə mədəfə nğa muudinə nğa cibənyinə aciitii. Ənki ci ka nyi, "Shiwa, kaa nya baarii ka hə tē Mađanə ətə na ndzaa ka minə nğa Uundzə Baga."

¹⁰ Wata Malaaba Ma'yanə a nğərəgi hiimaaki, malaa'ikatə a nğərə tē nyi, ca kərə tē nyi aanə magərə ginwə ka shanjə, ca baarii ka nyi tē vəranə nğa Əntanjfə, waatoo, Urusaliima. Vəranəkii a dzə də jimanə dadagyə daciikii.

¹¹ Vəranəkii a dzə də bərənə makə faara ətə da məghərvənə davə. Camə saakii makə faaratə ci ənjə a 'wa yasəpa. Duunuunə nğa Əntanjfə ca bərə ha'ə davə.

¹² Tə'i magərə mahwala nğa vəranəkii da i uura mayinyinəkii pu'u aji bəra'i, da malaa'ikanyinə pu'u aji bəra'i ətə ba'avə ənji nəhə uura mayinyinəkii aaciitii. Ma ashī uura mayinyinəkəya, kə naahəvə ənji ləmənyinə nğa slikərenyənə pu'u aji bəra'i nğa ənji Isərayiila.

¹³ Taa ka nğutə purəjanə ənfwadə patə, tē'i uura mayinyiitə makkə, waatoo, makkə da tsaanjwa, makkə da hwarəma, makkə da waka, makkə da banğawə əsə.

¹⁴ Ma mahwala nğa vəranəkii, agyanə faaranyinə pu'u aji bəra'i mbuki ənji. Aagyanətii naahətə ənji ləmənyinə pu'u aji bəra'i nğa masləkə ənji nğa *Uundzə Baga.

¹⁵ Ma aciə malaa'ikatə ca wabə da nya, tē'i zala nğa əndzənə ka gəlatəginə də vəranəkii da uura mayinyinəkii da mahwalakii.

¹⁶ Ma bwanəənə da gərənə nğa vəranəkii, mbərə mbərə taa dama patə. Wata malaa'ikatə a gəlatə vəranəkii də zalatə nğa gəlaginə. Ma gəlatə ca, kiloomeeta† dəbu'u

20:15 20.15 3.5. **21:1 21.1** 21.5; Isaa. 65.17; 2 Piita 3.13. **21:2 21.2** 3.12; 19.7; 21.9–22.5; 22.17; Isaa. 52.1; Mat. 22.2; Gal. 4.26; Ibr. 11.16; 12.22. **21:3 21.3** 7.15; Leew. 26.12; Əzaki. 37.26–28; Zak. 2.9; 2 Koor. 6.16. **21:4 21.4** 7.17; Isaa. 26.19; 35.10. * **21:5 21.5** 5.7; 21.1; Isaa. 43.19; 2 Koor. 5.17; mayarədakii: 19.9. **21:6 21.6** 1.8; 7.17; 22.1; Isaa. 55.1; Zak. 14.8; Yooh. 7.37. **21:7 21.7** 2 Sam. 7.14; Əzaki. 11.20. **21:8 21.8** 2.11; 19.20; 21.27. **21:9 21.9–22.5** Isaa. 54.1–17. **21:9 21.9** 15.1. **21:10 21.10** 17.3; Əzaki. 40.2; Mat. 4.8. **21:11 21.11** 21.18,23; Isaa. 60.1–3,19; Əzaki. 43.2. **21:12 21.12–13** 7.5–8; 'Wat. 35.22–26; Shig. 28.21; Əzaki. 48.30–35. **21:14 21.14** Ibr. 11.10; Af. 2.20. **21:15 21.15** 11.1; Əzaki. 40.3. † **21:16 21.16** Ma aagi uura Gərikə, pooshi kiloomeeta. Amma tē'i uushi nğa gəla də babara ci ənjə a 'wa 'stadia'. Ma kiloomeeta dəbu'u bəra'i da gya'ə bəra'i, mbərə mbərə da stadia dəbu'u pu'u aji bəra'i.

bëra'i da gya'e bëra'i në gërënekii a panë da gërënekii aadëgyë. Ha'e në bwanënekii ëšë.

¹⁷ Ca gëlatë gërëne nga mahwalakii aadëgyë, meeta[‡] mëdëfë pu'unë aji bëra'i, makë sëtë dïi zala nga gëla dë uushi'inë.

¹⁸ Dë faara ëtë ci ënjë a 'wa yasëpa ghënyi ënji mahwala nga vëranëkii. Ma vëranëkii ëšë, dë ëndzënë ghënyi ënji, nyunyikii, wata yanë makë dyarugala.

¹⁹ Anë faariinë ëtë da mëghërëvënë davë mbuki ënji mahwala nga vëranëkii. Ma faara nga təkëjwanë, faaratë ci ënjë a 'wa yasëpa. Ma faara nga bëra'inë, faaratë ci ënjë a 'wa safira. Ma faara nga makkënë, faaratë ci ënjë a 'wa agata. Ma faara nga ënfwadënë, faaratë ci ënjë a 'wa imëradë.

²⁰ Ma faara nga tufënë, faaratë ci ënjë a 'wa wanikisa. Ma faara nga kuwanë, faaratë ci ënjë a 'wa sarëdisa. Ma faara nga mëdëfënë, faaratë ci ënjë a 'wa kirisoolita. Ma faara nga tighësënë, faaratë ci ënjë a 'wa beerila. Ma faara nga ëlijënenë, faaratë ci ënjë a 'wa toopaza. Ma faara nga pu'unë, faaratë ci ënjë a 'wa kërësooparasë. Ma faara nga pu'u amëntanënë, faaratë ci ënjë a 'wa yiyakinta. Ma faara nga pu'u aji bëra'inë, faaratë ci ënjë a 'wa amatisëta ëšë.

²¹ Ma uura mayinyinëkii pu'u aji bëra'i ëšë, dë faara ëtë da mëghërëvënë davë ëtë ci ënjë a 'wa lu'ulu'u dïi ënji. Taa ngutë rëjwë agi uura mayinyiitë pu'u aji bëra'i, dë lu'ulu'ukii rëjwë dïi ënji. Ma rëgwa asëkë vëranëkii ëšë, dë ëndzënë dïi ënji, nyunyikii, wata yanë makë dyarugala.

²² Maneemë nyi ka *yi nga ëntanjë asëkë vëranëkii. Aci i ëntanjë Slandanë ëndë baawëda da Uundzë Baga, tii dë natii në nã ha nga paslënë davë.

²³ Pooshi nafalë nga bërënë nga uusëra taa nga lëgidë asëkë vëranëkii. Aci mëghërëvënë nga ëntanjë da nga Uundzë Baga ca bërë asëkëkii.

²⁴ Ka wiinë në slikerënyinë nga duuniya patë agi bërënëkii. Ma meeminë nga duuniya ëšë, ka kërënë në tii gënatii aasëkë vëranëkii ka duunëvënë dë ëntanjë.

²⁵ Ma uura mayinyinë nga vëranëkii ëšë, mawunëkii ndzaanëtii taa guci patë, aaci pooshi vëdë davë.

²⁶ Ka kërënë në ënji nyuni uushi'inë da gëna nga slikerënyinë patë aasëkë vëranëkii.

²⁷ Amma pooshi ma'ajjinë uushi'inë ka dëmënë aasëkë vëranëkii. Taa ëndëtë ca dëada bwaya uushi'inë taa jirakënë, paa ci ka dëmënë aadëvë aasëkë vëranëkii. See ëndëtë nyaahë ënji lëmëkii aasëkë lëkalëkatëtë nga Uundzë Baga, waatoo lëkalëkatëtë dïi lëmë nga ënjitë ca upaa ëpinë nga ca'e ndëjwë ndëjwë asëkëkii. §

22

¹ Ma daba'ëkii, malaa'ikatë a baarii ka nyi gërë nga ma'inë ëtë ca vii ëpinë. Dawë dëwë saakii në ma'inëkii. Ca hwaya ka hatë dïi dëgëlë nga njwanjuunë nga ëntanjë tii da nga *Uundzë Baga.

² Ma ma'iitsa, agi huyinë ahadahada rëgwa nga vëranëkii. Ma anë ndëra nga gërëkii ëšë, tã'i ënfuginë daga daga. Agi poonë në ënfuginëkii pu'u aji bëra'i agi fëza. Taa ngutë lëgidë, ha'e në tii ka poonë. Ha'e në manakii ëšë. Ka mbëdëpaanë në ba nga ënfuginëkii dë slikerënyinë nga ënji duuniya patë. Ænfuginëkii ca vii ëpinë ëšë. *

³ Ma asëkë vëranëkii ëšë, pooshi ënji ka lapaa sëtë tifyagi ëntanjë ka giirënë. Dëgëlë njwanjuunë nga ëntanjë da nga Uundzë Baga na ndzaanë asëkë vëranëkii. Ænji në'unë të ci ëšë, kadë në tëya paslë të ci,

⁴ tëya nëe ka këjwaciinëkii, ënjë a naahëvë lëmëkii aa këjwaciitii.

⁵ Pooshi vëdë da da ma'ë. Pooshi ënji na moo garëkuwa taa uusëra, aaci ëntanjë Slandanë ci saakii na ndzaa ka bërënatii. Ka d'anë në tii njwanjuunë ka ca'e ndëjwë ndëjwë.

⁶ Wata ëjki malaa'ikatë ka nyi, "Ma wabëetsa, goonnga, mayarëdakii ëšë. Æntanjë Slandanë vii Ma'yanaakii ka anabiinë, ci slëkee ka malaa'ikaakii aabii ënji paslënë të ci ka baarii ka tii sëtë na slënë tyasë këdëhë."

Shinë nga Yeesu

21:16 21.16 Əzaki. 48.16-17. † **21:17 21.17** Ma agi uura Gërikë, pooshi meeta. Dë hwaslë ciinë ci tëya gëla. Ma meeta mëdëfë pu'unë aji bëra'i, mbërë mbëra da hwaslë ciinë gya'e da ënfwadë pu'unë aji ënfwadë. **21:18**

21.18-21 21.11; Isaa. 54.11-12; Əzaki. 28.13. **21:22 21.22** 11.17. **21:23 21.23** 22.5; Isaa. 60.1-2,19-20; 24.23.

21:24 21.24 Jab. 68.30; Isaa. 60.3. **21:25 21.25-26** Isaa. 60.11. § **21:27 21.27** 21.8; 22.15; Isaa. 35.8; 52.1; Əzaki.

44.9; 1 Koor. 6.9-10; 2 Piita 3.13; lëkalëkatë: 3.5. **22:1 22.1-2** 21.6; Əzaki. 47.1-12. * **22:2 22.2** 21.21; ënfuginë:

2.7. **22:3 22.3** 7.15; Irim. 3.17. **22:4 22.4** 14.1; Jab. 17.15; Mat. 5.8. **22:5 22.5** 1.6; 21.23; Dan. 7.18,27.

22:6 22.6 1.1; 10.7; 19.9; Slënë 11.27-28; 13.1.

⁷ Əŋki Yeesu, “Wanyitə ka dzənə kədəhə. Ənji barəkaanə nə ənjitə ca nə’utə wabənə ŋga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkətəna.”

⁸ Ma nyi, Yoohana, kə fii nyi uushi’iitsa, kə nee nyi də ginəki əsə. Makə fii nyi, nya tsaamə, wata nya gərə’waanə atsaə sədə malaa’ikatə baarii ka nyi uushi’iitsə, kaa nya paslə tə ci.

⁹ Amma əŋki ci ka nyi, “Ga ha də ha’ə! Acii nyi maa, əndə slənə ŋga Əntaŋfə nə nyi makə noonə da ndzəkəŋjushi’inəku anabiinə da patənə ŋga ənjitə ca nə’utə wabənə asəkə ləkaləkətəna. Tə Əntaŋfə pasləŋəku.”

¹⁰ Ca tsakə banə ka nyi, əŋki ci, “Ga ha kapaa wabənə ŋga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkətəna kaa ca ndzaa ka ma’umbee uushi. Acii kədəhə nə uushi’iitsə patə ka slənənə.

¹¹ Taa wu ca slənə bwaya uushi’inə, bwaya uushi’inə dzənəkii də slənənə. Taa wu nə əndə dīi əjjinə əsə, ma’əjjinəkii ndzaanəkii ətsa. Ma əndətə ca slənə tantanyinə, tantanyinə ndzaanə slənəkii. Ma əndətə malaabakii, malaabakii ndzaanəkii.”

¹² Əŋki Yeesu, “Wanyitə ka dzənə kədəhə. Ka ŋgərəənənə nə nyi shikwaaki, kaa nya vii ka taa wu mbərə mbərə da sətə slənyi ci.

¹³ Nyi nə ŋga təkəŋwanə da ŋga muudinə, nyi ‘watəgi, nyi na uudəpaa əsə.”

¹⁴ Ənji barəkaanə nə ənjitə ca kubəgi kəjeerənyinatii dəwə dəwə, kaa təya upaa rəgwa ŋga dəmөгərənə da uura mayi aasəkə vərəata, təya adə mana poo ŋga ənfwə ətə ca vii əpinə. †

¹⁵ Ma ənjitə pooshi na upaa rəgwa ŋga dəmөгərənə aasəkə vərənəkii, tii nə ənjitə bwasee ka tantanyinə, waatoo ənji slənə bwaya uushi’inə, da mwabiinə, da ma’aləhiinyinə da ənji bəələ ənja, da ənji paslə uuləminə, da ənjitə kadəesəkə ka tii nə jirakənə, təya jirakə.

¹⁶ “Nyi Yeesu sləkəe ka malaa’ikaaki, kaa ca ba koonə ənji ŋga Ikəliisiyanyinə tə uushi’iitsa. Nyi nə maduunə jijinə ŋga *Dawuda, nyi nə vooda ŋga pukə də ha əsə.” ‡

¹⁷ I Malaaba Ma’yanə da Madanə ca ba, “Shiwa!” Taa wu patə fii ətsa, wa ca ba naakii əsə, “Shiwa!” Ma əndətə kəshi ma’igiirənə tə ci, ca moo sa ma’inə ətə ca vii əpinə, wa ca shi ka sanə ŋga zabə yadə ki’inə.

Muudinə ŋga wabənə

¹⁸ Ma diya, nyi Yoohana ca dzalə tə taa wu patə. Taa wu patə ca fa wabənə ŋga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkətəna, ga ca tsakəvə əndə’i uushi aanəkii. Madə kə tsakəvə ci, ka tsakəvənə nə Əntaŋfə ka ci asaranyiitə nyaahə ənji asəkə ləkaləkətəna.

¹⁹ Taa wu patə ŋgərəgi əgi wabənə ŋga anabaakwaanə ənə asəkə ləkaləkətənə əsə, pooshi Əntaŋfə na vii ka ci rəgwa ŋga adə mana ənfwə ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkətəna, waatoo ənfutə ca vii əpinə. Pooshi Əntaŋfə na vii ka ci rəgwa ŋga ndzaanə asəkə vərənaakii əsə, ənə nyaahə ənji agyanəkii asəkə ləkaləkətəna. §

²⁰ Yeesu baarii oo’i, ma uushi’iitsa, tantanyinə. Ci bii oo’i, “Ndilə ndilə, ka dzənə nə nyi kədəhə.” “*Aamiina. ‘Ya’ə Slandanə Yeesu, shiwa.”

²¹ Wa pwapoonə ŋga Slandanə Yeesu a ndzaa da patənə ŋga ənji ŋga Əntaŋfə.

22:7 22.7 3.11; 22.12,20. 22:8 22.8 1.9; 19.10. 22:10 22.10 Dan. 12.4. 22:11 22.11 Isaa. 56.1; Əzaki. 3.27; Dan. 12.10. 22:12 22.12 2.23; 6.10; 15.3; 16.5-6; 19.2,11; 20.12-13; 22.7; Jab. 28.4; Wab. 24.12; Irim. 17.10; Mat. 16.27. 22:13 22.13 1.8. † 22:14 22.14 7.14; Jab. 118.19-20; ənfwə: 22.2. 22:15 22.15 21.27; Af. 5.5. ‡ 22:16 22.16 1.1; 5.5; vooda: 2.28; Baan. 24.17. 22:17 22.17 21.2,6. 22:18 22.18-19 Dzək. 4.2; 13.1. § 22:18 22.18 Dzək. 29.19. § 22:19 22.19 ənfwə: 2.7; ləkaləkətə: Shig. 32.32. 22:20 22.20 3.11; 22.6; 1 Koor. 16.22.